ALPHONSI
TOSTATI
HISPANI
EPISCOPI ABVLENSIS
PHILOSOPHI THEOLOGI,

Ac Pontificij Iuris, Cæsareique consultissimi, necnon linguæ Græcæ, & Hebraicæ peritissimi

Commentaria in Secundam Partem I. REGVM;

ANTEQVAM IMPRIMERENTVR CORRECTA, DVM EXCVDERENTVR *diligenter reuisa, ac demum impressa a quamplurimis erroribus expurgata.*

Addito Quadruplici Indice copiosissimo, fidelissimoq;

PER R. P. F. PAVLINVM BERTI LVCENSEM ORD. EREMIT. S. August. Congreg. Lombardiæ Sacræ Theologiæ Lectorem, & S. Iacobi Florentiæ Priorem.

Ad COSMVM II. Magnum Hetruriæ Ducem IV.

VENETIIS. M DC XV.

De Licentia Superiorum, & cum Priuilegijs.

ALPHONSI TOSTATI
EPISCOPI ABVLENSIS
COMMENTARIORVM
In Primum Librum Regum

PARS SECVNDA.
CAP. XV.

1.q.1.c. Dominus 8.q. 1.c.audacter. sup. eod. 10. Exo.17. 1.q.4.c. Ecclesia §. item peccato omnium 24.q.7.c. nos. §. id est cum Balaam. 24.q.3. in princ.

ET dixit Samuel ad Saul: Me misit Dominus, vt vngerē te in Regem super populum eius Israel: nūc ergo audi vocem Domini. Hæc dicit Dominus exercituum: Recensui quæcūque fecit Amalec Israeli, quomodo restitit ei in via, cùm ascenderet de Aegypto. Nunc ergo vade, & percute Amalec, & demolire vniuersa eius: non parcas ei, & non concupiscas ex rebus ipsius aliquid: sed interfice à viro vsque ad mulierem, & paruulum, atque lactentem; bouem, & ouem; camelum, & asinum.

De transgressione Saulis in bello contra Amalecitas.

DIcto in præcedentibus de bello Saulis contra Philisthijm, hic agitur de transgressione eius in bello cōtra Amalec. Fuit autem ista transgressio partim ex iactantia, vt quidam volunt; scilicet, quia reseruauit Regē Amalec viuentem ad triumphum suum, vt sciretur, quod ipse haberet quendam Regem vinctum in potestate sua. Vel transgressus est ex misericordia quadam circa eum. Ex cupiditate quoque præuaricatus est, in quantum reseruauit optima quæque terræ Amalec. Et diuiditur in duo; quia primò ponitur mandati diuini denunciatio: secundò eiusdem transgressio ibi: *Et apprehendit Agag.* Prima in duas: quia primò ponitur iussio; secundò aliquis executio, ibi: *Præcepit itaque.*

An, quæ habentur hic, habeant ordinem ad præcedentia.
Quæstio I.

CIRCA primum quæret aliquis, an ea, quæ dicuntur hic, habeant consequentem ordinem ad præcedentia, vel sit aliqua transmutatio.

Respondendum est, quod ea, quæ dicuntur hic de bello contra Amalec, non possunt habere ordinem posterioritatis, vel prioritatis ad ea, quæ ponuntur supra immediatè. Nam in c. præcedenti ab illo loco: At Saul confirmato Regno: non describitur aliqua specialis historia Saulis, sed quædam collectio breuis omnium gestorum Saulis, & cognationis eius, & omnium, quæ ad eum pertinent: ideò nihil de gestis Saulis potest continuari illi, tanquam habens ordinem præcessionis, vel posterioritatis; quia nihil ante illud est, nec post illud, cum ibi contineantur omnia gesta Saulis in summa: fit tamen continuatio ad id, quod habetur in toto cap. præcedenti ante locum illum, in quo descriptum est bellum quoddam, quod habuit Saul contra Philisthijm. Et dicendum, quod istud, quod habetur hic de bello Amalec, fuerit post illud: nam post confirma-

A tionem Regni Saul nō habuit aliquod bellum ante illud. Nam immediatè, vt confirmatus est in Regem, supra cap. 11. & 12. incepit colligere exercitum, & accepit tria millia virorum, supra cap. 13. posuitque mille viros cum Ionatha in Gabaa: ipse autem retinuit sibi duo millia in Bethel; Ionathas verò pugnauit cōtra stationem Philisthinorum, quæ erat in Gabaa, supra c. 13. Ex quo Philisthini congregati sunt contra Israel, & factum est bellum, quod habetur præcedenti cap. Non ergo fuit aliquod bellum Saulis ante illud post confirmationem Regni: istud verò, quod fuit cōtra Amalec, necesse est, quod post illud fuerit. Deinde autem dubitabatur, an istud bellum fuerit immediatè post illud bellum cōtra Philisthinos, vel intercideri magnum tempus.

B Dicendum est, quod non potest patere: satis tamen credendum est, quod nō intercidenit magnum tempus: quia Deus reseruabat istud pro Saule: nam prænunciatum fuerat Num. c. 24. de Saule: quomodo pugnaturus esset contra Regem Agag, cùm dicitur: Tolletur propter Agag Rex eius, & auferetur regnum illius: ideo verisimile est, quòd in principio regni sui hoc ei commiserit, cùm adhuc gratus erat ei. *Et dixit Samuel ad Saul.* Deus volebat, vt delerentur Amalecitæ, sicut per Moysen iussum fuerat; & ad hoc parauerat Saulem; ideo iussit Samuelem, vt diceret Sauli, quod iret contra Amalec. *Me misit Dominus, vt vngerem te in Regem super populum eius Israel.* Samuel volens hic persuadere Sauli, quod iret Samuel suadere vult Sauli, vt pugnet contra Amalecitas.

C contra Amalecitas, obediens præcepto Domini denunciauit ei beneficium, quod Deus dederat illi, scilicet quod constituerat eum in Regem, vt per hoc flecteret ipsum ad executionem diuini mandati: sic enim Deus consueuerat flectere Iudæos ad obseruationem legum suarum: nam cùm essent in mōte Sinai, & vellet eis dare legem, dixit: Vosipsi vidistis, quæ fecerim Ægyptijs, & quomodo portauerim vos super alas aquilarum, & assumpserim mihi: si ergo audieritis vocem meam, & custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis: vt patet Exo. 19. cap. Item: ista cōmemoratio regni collati persuadebat alio modo. s. Deus vnxerat Saulem in Regem ad hoc, vt erueret Israelitas de manu hostium, sicut cōstat supra cap. 10. s. Ec-

D ce vnxit te Deus super hæreditatem suam in Principem, & liberabis populum eius de manu inimicorum eius, qui in circuitu eius sunt: incumbebat ergo Sauli ex necessitate suscepti regni pugnare contra hostes Israel: Sed Amalecitæ erant hostes Israel decreto Dei: ergo debebat pugnare contra illos. *Nunc ergo audi vocem Domini*, idest quia Deus fecit te Regem, audi præceptum eius, & exequere. Alij dicunt: Nunc audi vocem Domini, i. quanquam ante hoc non audiuisti vocem Domini; tamen saltem nunc audi: s. fuerat præceptū Sauli, quod non immolaret, quo-

usque descenderet Samuel in Galgalam post septem dies: immolauit tamen ante hoc: unde Deus iratus est propter transgressionem præcepti: dicit ergo hic Samuel: Nunc audi vocem Domini, id est, saltem nunc audi. *Hæc dicit Dominus exercituum*. Samuel erat missus à Deo, ideo refert hic, quid Deus ei dixerit. Vocatur autem hic Dominus exercituum, quod attinet ad præsens, quia Samuel loquebatur hic cum Saule de exercitu; & quia forte putaret dirum esse pugnare cõtra omnes Amalecitas, sibiq. timeret. Dixit ergo Samuel, quod Deus esset Dominus exercituum, id est, potẽs in exercitibus, scilicet, quod posset ei dare victoriam de Amalec. *Recensui quæcunque fecit Amalec Israeli*: Ista sunt verba Dei, id est, ego recordatus sum, & recogitaui apud me omnia mala, quæ fecit Amalec Israeli: ideo volo, vt percutias illum, vsquequo deleatur. *Quomodo restitit ei in via, cum ascenderet de Aegypto*. scilicet Amalecitæ pugnauerunt contra Israelitas in via, scilicet, in deserto, cùm ascenderent de Ægypto, nihil facientibus Israelitis. Sciendum autem, quod Amalecitæ pugnauerunt contra Israel in deserto: primò parum post transitum maris Rubri, in mansione, quæ vocatur Raphidim. Nam ex insidiis venit, & percussit illos, qui erant in extremitate exercitus, qui fatigati resederant, volebatque irruere super reliquum castrorum: Moyses verò misit Iosue cum viris belli contra Amalec; & percussus est, atque fugatus à facie Israel: Exodi cap. 17. iterum autem pugnauit Amalec contra Israel. Fuerat enim primum bellum in primo anno ab exitu de Ægypto circa finem mensis secundi. Secundò autem pugnauit in Cadesbarne, anno secundo ab exitu de Ægypto, & ibi simul Amalecites, & Chananæus pugnauerunt contra Israel, vt patet Num. 14. cap. Propter hoc autem, quia iniustè nimis Amalecitæ læserunt Israelitas, Deus iussit, quod haberet cum eis inimicitias perpetuas, promittens quòd ipse deleret eos, Exod. cap. 17. scilicet: Dixit Dominus ad Moysen: scribe hoc ob monimentum in libro, & trade in auribus Iosue: delebo enim memoriam Amalec sub cœlo. Moyses quoque paulo ante, quàm moreretur, valde commendauit Israelitis, quòd pugnarent contra Amalec: ita Deuteron. cap. 26. scilicet: Memento, quid fecerit tibi Amalec in via, quando egrediebaris ex Ægypto, quomodo occurrerit tibi, & extremos agminis tui, qui lassi residebant, ceciderit; quando tu eras fame, & labore confectus; & non timuerit Deum: cùm ergo Deus dederit tibi requiem in terram, quam pollicitus est, delebis nomen eius sub cœlo: caue ne obliuiscaris.

Amalec quoties, & quando pugnauerit cõtra Israelitas.

Quare Deus non iusserit Chananæum deleri, sicut Amalecitas, ipse enim etiam pugnauit contra Israel. Quæst. II.

QVÆRET aliquis, cum Deus iusserit hic deleri Amalecitas, quia restiterant Israeli, quare non iusserit deleri Chananæum Regem Arad; quia etiam ille pugnauit contra Israel: simul enim Amalecitæ & Chananæi percusserunt Israelitas in Cadesbarne, vt patet Num. cap. 14. Aliquis respondebit, quòd Deus iussit hic de Amalecitis, & non de Chananæis, quia magis peccauerunt Amalecitæ, eò quod ipsi primò pugnauerunt contra Israel, quàm omnes aliæ gentes, & in hoc dederunt occasionem ceteris gentibus pugnandi cõtra Israel: vnde Deus nimis comminatur eis, quia ipsi primo pugnauerunt, vt patet Num. cap. 24. scilicet: Principium gentium Amalec, cuius extrema perdentur, id est, prima de gentibus, quæ pugnauit contra Israel, fuit Amalec: ideo extrema eius perdentur, id est, ad vltimum ipse peribit. Sed ista ratio non stat, nam quanquam aliquid mereretur Amalec super alias gentes, quia primo pugnauit, non tamen tantum, vt ipse penitus periret, & aliæ gentes non. Alij respondent aliter, scilicet, quòd Amalec iussus est deleri totaliter, quia magis peccauit, sc. eò quod Amalecitæ pugnauerunt bis contra Israelem, Chananæi autem pugnauerunt semel. Sed hoc non stat: quia, sicut Amalecitæ bis pugnauerunt, ita & Chananæi Regis Arad: primò enim isti Chananæi pugnauerũt contra Israel in Cadesbarne, quando ipsi, & Amalecitæ simul pugnauerunt: Num. cap. 14. Secundò pugnauerunt Chananæi cõtra Israel anno 40. ab exitu de Ægypto apud terram Edom, & vicerunt eos, atque ceperunt prædam de Israel: ergo vtrique æqualiter pugnauerunt contra Israel; & merebantur æqualiter deleri. Sed dicendum, quòd ista quæstio fundatur super ignorantiam veri: præsupponit enim, quòd Amalecitæ deleti fuerint, & non Chananæi. Sed falsum est, quia primo deleti sunt Chananæi: licèt Deus non iusserit illos deleri: nam cùm anno 40. ab exitu de Ægypto pugnauerit Chananæus Rex Arad contra Israel, & ceperit prædam, Israel voto se obligans Deo, ait: si tradideris populum istũ in manu mea, delebo vrbes eius: exaudiuitque Dominus preces Israel, & tradidit Chananæum, quem ille interfecit subuersis vrbibus eius, & sic Chananæi Regis Arad finem acceperunt anno 40. ab exitu de Ægypto. Nunc ergo solum iussit Deus deleri Amalecitas. De hoc Num. cap. 21.

Quare Deus iusserit tantam pœnam infligi Amalecitis, cùm parum peccassent contra Israel. Quæst. III.

QVÆRETVR vlterius, quare Deus iusserit tantam pœnam infligi Amalecitis, cùm parum peccassent: nam aliæ gentes pugnauerunt sæpius contra Israel, sicut Philisthini, Moabitæ, Ammonitæ, Idumæi: nullam tamen harum gẽtium iussit Deus penitus deleri. Aliquis respondebit, quòd hoc erat, quia Moabitæ, Ammonitæ, Idumæi erant cognati Israelitarum, s. omnes de stirpe Abrahæ, & Loth cõsobrini sui: vnde propter hoc in introitu terræ Chanaan, cum Israelitæ transituri essent apud terram Edom, Ammon, & Moab, iussit Deus, quod nequaquam pugnarent contra illos: eò quod non daret quicquam eis de terra illorum propter Abraham, & Loth, vt patet Deuter. c. 2. Amalecitæ autem non pertinebant ad hanc stirpem; ideo iussit eos deleri. Dicendum, quòd nõ stat, quia tantum pertinebant Amalecitæ ad stirpem Abrahæ, sicut Idumæi; quia Idumæi erant filij Esau, qui vocatur Edom, & habitauit in terra illa, quæ nunc vocatur Idumæa, vt patet Gen. 36. Amalecitæ autem descenderunt à quodam nepote Esau: nam genuit Esau Eliphaz; Eliphaz autem genuit Amalec, ita Genes. 36. cap. & sic Amalecitæ, & Idumæi eadem gens sunt; sed Amalecitæ sunt propriè tanquam quædam pars Idumæorum, quod etiam satis apparet, quia terra Amalecitarum erat apud terram Idumæorum, & nulla videbatur esse media inter eas: ambæ autem erant ex parte meridiana Israel. De terra Edom patet Num. cap. 34. De terra Amalec patet infra in litera, & infra 30. c. vbi dicitur, quod Amalecitæ irruerunt super ciuitatem Siceleg, quæ erat in terra Chanaan ex parte Australi; ergo non stat ista ratio. Item dato, quod non essent Amalecitæ cognati Abrahæ sicut Idumæi, Ammonitæ, & Moabitæ: tamen etiam ratio non stat, quia Philisthini pugnauerunt sæpius contra terram Israel, quam aliæ gentes: tamen Deus non iubebat Philisthinos deleri. Respondendum est de Chananæis, & Philisthæis, antequam quicquam boni, vel mali facerẽt, Israelitas Deus iusserat, quod occiderent eos: non relinquentes ex eis virum, aut feminam, paruulum, aut senem, Deuter. cap. 20. Imò comminatus est, quòd si Israelitæ nõ occiderent omnes istos, euenirent eis multa mala, sicut apparet Numeri cap. 33. & Iosue cap. 23. scilicet; Sin autem nolueritis interficere habitatores terræ, qui remanserint, erunt vobis quasi claui in oculis, & lanceæ in lateribus: & aduersabuntur vobis in terra habitationis vestræ, & quicquid illis facere cogitaueram, vobis faciam: Israelitę tamen multos Chananæorum reliquerunt viuentes cupiditate tributorum. Nam fecerunt eos sibi tributarios: Iosue cap. 16. & Iud. cap. 1. Ideo propter istud demeritum Israelitarum Deus permisit, quòd manerent illi Chananæi ad aduersandum eis, vt Iudic. 3. cap. Et sic non iubebat eos deleri, quia erant instrumenta diuinæ iustitiæ contra Israel. Sed tunc dicetur, quid de Moabitis, Ammonitis, & Idumæis, quos Deus non iusserat occidi à principio, nec post, quanquam sæpe pugnassent contra Israel? Respondebit aliquis, quòd hoc fiebat, quia illi morabantur in circuitu Israel, & Deus volebat illos reseruare, vt essent flagella cõtra Israel, qñ peccaret, sicut reseruauit alias gentes. Iud. c. 2. & 3. Sed hoc non stat, quia eodem modo Amalecitæ erãt coniuncti terræ Israel in latere Meridiano eius, & aliquando

Responsio Auctor.

quando faciebant impetum in terrã Israel, sicut quando irruerunt in vrbem Siceleg, & duxerunt inde captiuas vxores Dauid, infra cap. 29. & 30. Respondendum est ergo, quòd nos nõ possumus assignare causam, quare Deus magis iusserit puniri sic Amalecitas, quàm alias gentes: constat enim quòd omnes aliæ gentes, quæ erant in circuitu Israel, merebantur ita puniri, sicut Amalecitæ, quantum ad mala, quæ fecerant Israelitis: Deus tamen aliquando quosdam peccatores punit, alios autem æqualiter, aut magnos peccatores impunitos reseruat, sicut quotidie apparet, quia ad aliud tempus eorum pœnæ sequestratæ sũt: fortè autem potest dici, quod Amalecitæ ex aliqua alia causa meruerant valde puniri, ideo quanquam propter mala, quæ fecerunt Israelitis non mererentur ita cito deleri, tamen deleti sunt propter alia peccata. *Nunc vade, & percute Amalec.* scilicet occide omnes Amalecitas nulli parcendo. *Et demolire vniuersa eius*, id est destrue omnia, quæ pertinent ad Amalec, scilicet non solùm homines, sed etiam pecora, & vrbes, & quæcunque supellectilia, ita vt non maneat aliqua memoria: nam si delerentur viri, & manerent vrbes, vel aliquid de Amalec: iam saltem in illo conseruaretur memoria Amalec.

An Saul occiderit omnes Amalecitas, præter Regem.
Quæstio IIII.

QVAERET aliquis, an Saul istud fecerit. Nec aliquis putet, quod quæramus, an Saul compleuerit totum præceptum Domini, quia manifestum est, quod non compleuerit, vt apparet ex litera, cùm Deus iusserit omnia consumi, quæ pertinebant ad Amalec; Saul tamen reseruauit pecora, & vestes, & omnia bona, quæ reperit in terra Amalec, infra in litera: sed quærimus, an occiderit omnes viros Amalec, præter Regem. Aliquis dicet, quòd sic, quia dicitur infra in litera, & apprehendit Agag Regem Amalec viuum: omne autem vulgus interfecit in ore gladij. In contrarium videtur, quòd manserint aliqui Amalecitæ; quia, quando mortuus fuit Saul in bello, venit quidam vir ad Dauid, qui dixit, se occidisse Saulem, & ait: Amalecites sum, infra 2. lib. capit. 1. Respondendum est, quòd Saul deleuit omnes viros Amalec, scilicet, quod ipse egit, quantum potuit, vt omnes deleret, nec quemquam sponte reseruauit præter Agag Regem Amalec: multi tamen effugerunt strages illas, in terram aliam sese recipientes, & postea redierunt ad terram Amalec habitantes, vbi primò. Vnde in breui factus est magnus populus, ita, vt videretur, nullam vnquam cladem fuisse inflictam Amalecitis: nam & tempore Saulis paulo ante mortem eius Amalecitæ erant iam magnus populus, & irruentes faciebant prædas in terra Chanaan: sic enim fuit, cum pugnauit Saul contra Philisthinos, & mortuus est: ipso enim tẽpore irruerunt Amalecitæ in Siceleg, quæ erat ciuitas terræ Chanaan, & succẽderunt eam ducentes magnam prædam, infra cap. 29. & 30. vnde ex litera colligitur ibi, q magnus exercitus erat Amalecitarum: sic etiam fuit de Madianitis: nam iussit Deus Moysen, vt deleret terram Madian: ipse autem misit illuc exercitum: & dicitur, quòd occiderint omnes viros terræ Madian. Num. cap. 31. Et tamen postea in breui Madian factus est magnus populus, eò quòd ibi erant multi, qui fugerunt de bello, & postea redierunt in terram illam: vnde postea Madianitæ dominati sunt 7. annis Israelitis. Iudic. cap. 6. & veniebat quolibet anno exercitus magnus de terra Madian super Israelitas: Iudic. 6. & 7. Cùm autem dicitur; quòd interfecit Saul omne vulgus in ore gladij, intelligendum est de omni vulgo, quod non effugit: multi namque de bello fugerunt, sicut ait Iosephus, & quia neminem eorum sponte Saul seruauit, sicut seruauerat Regem Agag, dicitur occidisse omnes Amalecitas.

An Israelitæ tenerentur iterum conari destruere nomen Amalecitarum. Quæst. V.

QVAERETVR vlterius, cum hac vice non fuerit deletum nomen Amalec sub cælo, an debuerint Israelitæ iterum dare operam, vt delerent illud. Videtur Alph. Tost. super 1. Reg.

A autem quòd sic, quia præceptum Dei exactissimè implendum est: sed ipse iusserat per Moysen, quòd deleretur nomen Amalec sub cęlo, Deut. c. 25. Deus quoque ante illud prænunciauerat Exod. cap. 17. ideo, cum nunc non fuerit completum, videtur q debuit postea quicquã fieri ad complendum. In contrarium videtur, quia postea nunquam Deus iussit hoc compleri: si tamen adhuc illud caderet sub præceptum, sicut à principio cadebat, Deus illud iussisset: ergo iam non manebat necessitas illud implendi. Respondendum est, quod aut hic quæritur, quantum ad deletionem eorum, quæ prima vice non fuerunt deleta, scilicet ouium, & vestium, & reliquorum, quæ adducta sunt de terra Amalec: aut agitur de hoc, quod Israelitæ iterum redirẽt cõtra Amalecitas, vt eos, quos prima vice è bello fugientes capere non potuerunt, occiderent. Quantum ad

An Israelitæ tenerentur iterum conari destruere nomen Amalecitarũ.

B primum, dicendum, quod Israelitæ debebant complere mãdatum Domini, quod fuerat completum, scilicet quod omnes vestes, & omnia pecora, quæ duxerant de terra Amalec consumerent, quod patet ex eo, quod fecit Samuel: nam Saul reseruauerat Regem Agag viuentem: fecit autem Samuel illum coram se adduci, & diuisit in frusta, vt infra in litera. Et hoc, quia non fuerat impletum præceptum Domini in illo: ita ergo cùm in ceteris, quæ ducta fuerant de terra Amalec, nõn fuisset impletum præceptũ, debebat tunc impleri, scilicet, vt omnia destruerentur per ignem, vel aliàs, & pecora cæderentur, ita vt nihil maneret ad hominum vtilitates. Si autem quæratur, an deberet impleri præceptum Domini, quantum ad hoc, quod Israeli-

C tæ iterum redirent ad terram Amalec, & delerent eos, qui priori bello occisi non fuerunt. Respondendum, quod nõ: nam post hoc vixit Saul, & Amalecitæ erant iam in magna multitudine: non iussit tamen, vt rediret ad occidendum illos: sed adhuc de Saule, quòd non redierit non est admirabile; quia iam ipse displicuerat Deo, & Deus eum penitus abiecerat, ideo nihil eum iubebat. De Dauid tamen est mirabile, cùm esset ipse vir valde deicola, & acceptus illi, quare Deus non iusserit, vt iret ad delendum Amalecitas, si forte adhuc mãdatum Dei obligaret. Etiam dato, quod Deus non iuberet, si Dauid crederet, q adhuc obligaret illud præceptum, ipse per se expleret: nunquam tñ pugnauit contra Amalecitas, nisi cum diripuerunt vxores eius, & tũc non ex hac causã, sed propter prædã. Itẽ apparet hoc, quia Israelitæ hac vice diligenter egerunt, vt occiderent omnes

D Amalecitas: nec, quãtum ad hoc, quicquam peccauerunt, sed solùm in reseruãda pręda, & in Rege Agag. ideo, quãtum ad istud, cum iam satisfecissent voluntati Dei, non tenebantur redire iterum pugnaturi. Item, quia si Deus voluisset, vt omnes Amalecitæ perirent, cum Israelitæ diligẽter fecerint, vt illos occiderent, tradidisset omnes in manus eorum: multi tamen fugerunt, qui sine Dei voluntate, & prouidentia fugere non poterant: ergo cùm ipse voluerit illos seruare, non tenebantur Israelitæ redire ad occidendum eos. Item patet hoc per simile: nam Deus iussit per Moysen deleri omne genus Madianitarum: & Israelitæ diligenter egerunt omnes occidendo: Num. cap. 31. Et tamẽ multi fugerant de bello, qui postea redeuntes fecerũt magnum populum, sicut prius: Deus tamen nunquam postea mandauit, quod residui de Madianitis occiderentur: nec

E etiam Iosue, qui fuit vir bonus, aut Phinees filius Eleazari, qui pugnauerat primò contra eos, curauerunt denuo pugnare contra Madianitas: si tamen intellexissent, quòd adhuc maneret præceptum, pugnauissent, Item patet hoc efficacius, quia, si istud præceptum intelligeretur, scilicet q Israelitæ nullum omnino de terra Amalec viuentem dimitterent, &, quos in vno bello non ceperant, in alio occiderent, sequeretur impossibile eis: nam sicut in primo bello, cum diligenter pugnauissent Israelitæ, multi tamen de Amalecitis effugerunt, ita etiam in secundo fieret, & in tertio, & in omnibus: vnde daretur sic, quod nunquam quiescendum esset Israelitis a bello, & hoc solùm propter Amalec. Sed istud est valde inconueniens: ergo non obligabat, & propter hoc nemo de Israelitis curauit postea bellum mouere contra Amalec. Et quanquã aliqui de Amalecitis essent interdum inter Israelitas, non occidebant eos, nisi alia causa superesset: sic patet de illo viro, qui iuit ad Dauid, & dixit: Amalecites ego sum: Dauid tamen

non occidit illum propter hoc, sed quia confessus est, quòd occiderat Saulem, infra 2. lib. c. 1. *Non parcas ei*, idest non parcas Amalecitis dimittendo aliquos eorum propter misericordiam. Hoc dictũ est Sauli, ne postea haberet occasionẽ excusandi se, si dimisisset aliquos de Amalecitis, dicens, ꝙ omiserat propter misericordiã. *Nec concupiscas ex ipsis aliquid*, idest non moueat te cupiditas eorum, quæ videris in terra Amalec: sed omnia consume. Fuerunt autem hæc, quia Saul poterat moueri ad non implendum præceptum Domini propter duo, scilicet propter misericordiã, & propter cupiditatem: propter misericordiam quidem, quia misereretur tantæ multitudinis Amalecitarum: & potissimo infantium & mulierum: & propter hoc reseruaret eos: & contra hoc dictum est, ne parcas, idest nullum propter ętatem, vel sexum, aut quãcũque occasionem desistas occidere: secũdò poterat propter cupiditatẽ peccare, scilicet, quia videret multa preciosa in terra Amalec: & volens illa sibi reseruare peccaret: ideo dictum est, ne concupiscas aliquid ex eis. *Sed interfice à viro vsque ad mulierem*, i. nulli parcas, sed tam viros, quã feminas occide: hoc expressum est, quia non est de lege belli, ꝙ feminæ occidantur, cùm ipsæ arma non capiant; ideo posset Saul existimare solos viros occidendos. Dictum est ergo, ꝙ feminas etiam occideret, ne quisquam remaneret de stirpe Amalec.

Quare Deus iusserit occidi feminas Amalecitarum, cum esset contra legem bellorum. Quæst. VI.

QVÆRET aliquis, quare Deus iusserit hic occidi feminas: hoc enim est cõtra omnem legem bellorum, quam imposuerat Deus Hebræis: nam Deut. c. 20. dicitur, ꝙ, quando Israelitæ pugnarent contra aliquam gentem, quæ non esset de terra Chanaan, primò deberent offerre vrbibus illius pacẽ; & si reciperent, debebãt seruire Israelitis sub tributo; si autem non reciperent, sed bello caperetur ciuitas, debebant occidi omnes viri præter paruulos: ipsi autem paruuli cum feminis, & iumentis reseruabantur. Si vero esset pugna contra aliquos habitantes in terra Chanaan, Israelitæ debebant omnes occidere tam viros, quam feminas: sed Amalecitæ nõ erant de terra Chanaan, ergo non debebant occidere Israelitæ feminas eorum. Aliquis respondebit, ꝙ Deus iusserit occidi etiã feminas, quia forte per illas euenerat aliquid de peccato, propter quod occidebantur Amalecitæ: sicut factum est in bello contra Madian. Nam, cùm iussisset Deus deleri Madianitas, Israelitæ occiderunt solos viros, putantes non esse de lege belli feminas occidi: postea tamen Moyses increpuit eos, quod reseruassent feminas, dicens, quòd per illas euenerat malum: Num. cap. 31. ita ergo poterat esse hic, scilicet quòd per feminas euenisset aliquid huius peccati, ideo debebant occidi.

Respondendum est, ꝙ hoc non stat: nam in bello contra Madian fuit spiritualis ratio, ꝙ feminæ occiderentur: nã per ipsas totum peccatum euenerat, s. quia ipsæ seduxerant Israelem allicientes viros ad sacrificia Deorũ suorum propter blanditias meretricias; & Deus iratus est contra Israel, & occidit multos: Num. cap. 25. Hoc autem expressit Moyses, cum increpuit eos, qui reliquerant feminas, dicens. Cur feminas reseruastis? nonne istæ sunt, quæ deceperunt filios Israel ad suggestionẽ Balaam, & præuaricari vos fecerunt in Domino super peccato Phegor? Vnde percussus est populus: Nunc autem feminæ nihil peccauerãt, quia peccatum Amalecitarum contra Israel fuit, ꝙ pugnauerunt bis contra eos, feminæ tamen nunquam pugnabãt.

Detw. Aulto. Iussit tamen Deus, ꝙ feminæ occiderẽtur, quia volebat, vt non maneret memoria Amalec: si tamen feminæ reseruarentur, adhuc ibi maneret memoria Amalec: ergo debebãt occidi. Quod autem omnes Amalecitæ omnino perirent, vt supra fuit dictum, non fuit solum causa ipsum, quod fecerant Amalecitæ contra Israel, sed aliqua alia peccata; & hæc fortè ita erant communia viris, sicut feminis. Hoc autem aliqualiter apparet exemplo Chananæorũ, quia Deus iussit, vt occiderentur omnes Chananæi tã masculi, quam feminæ. Deut. c. 20. hoc tamen non factum fuisset, nisi peccata eorum promeruissent istud. Quod patet, quia, quando Deus pepigit fœdus cum Abraham, ꝙ daret ei terram

F Chanaan; quia aliquis diceret, quare non dabat immediate: dixit, ꝙ filij Abrahæ quarta generatione reuerterentur illuc: & subdidit causam, scilicet nondum enim completa sunt peccata Amorrhæorum vsq; ad præsens tẽpus, ita Gen. c. 15. postea tamen, quando cõsummatæ sunt omnes iniquitates eorum, Deus expulit eos de terra, iubens Israelitas, vt occiderent omnes tam viros, quam feminas: & hæc fuerunt peccata multarum turpitudinum, quibus tam masculi, quam feminæ se immiscuerãt. De hoc Leuit. c. 28. s. omnes enim execrationes istas fecerunt accolæ terræ, qui fuerunt ante vos, & polluerunt eam; cauete ergo, ne & vos similiter euomat, cum paria feceritis, sicut euomuit gentem, quæ fuit ante vos. Sic autem de Amalecitis videtur dicendum. Quod autẽ fuerit similitudo eorum ad Chananæos, apparet, quia, sicut Deus decreuerat, & promis-

G serat dare terram Chanaan Israelitis, & tñ nõ tradidit eam quasi vsque post quingentos annos, & ita iusserat, vt Amalecitæ delerentur sub cælo, & promiserat, ꝙ eos deleret, Exod. c. 17. tamen noluit vt delerentur immediatè: sed expectauit quasi per annos quadringentos, & viginti, aut triginta. Quod patet, quia præceptum istud fuit datum primo anno ab exitu de Ægypto, mense secundo in mansione Raphidim Exod. c. 17. ab exitu autem de Ægypto, vsquequo incepit Salomon ædificare templum Domini, fluxerunt anni 480. infra 3. lib. c. 6. à quibus debent demi anni, qui fuerunt ab hac deletione Amalec vsque ad ædificationem templi: isti autem fuit quatuor anni, quibus regnauerat Salomon, cum incepit construere templum, vt patet ex præalleg. cap. demitur etiam totum tempus, quo regnauit Dauid, scilicet 40. anni, infra 2. lib. cap. 5. & infra

H 3. lib. c. 2. debent etiam demi anni, quibus regnauit Saul post hoc bellum: & isti sunt incerti. Sed dato, ꝙ dicamus illud factum in tertio, vel in quarto anno regni Saulis, cum ipse regnauerit 20. annis, manebunt 16. anni, qui omnes scilicet 16. & 44. sunt 60. quibus demptis de 480. manent 420. qui fluxerunt à tempore, quo fuit posita super Amalecitas annunciatio mortis; Deus tamen noluit, vt complerentur toto illo tempore: ergo videtur, quòd nondum completa fuerant peccata Amalecitarum, propter quę Deus iubebat illos occidi. Cum autem consummata sunt, iussit Saulem, vt illos occideret: si tamen propter solã pugnam contra Israel Amalecitæ fuissent damnati ad omnimodam deletionem, immediatè, vt peccauerunt, Deus fecisset, vt delerentur: sic patet de Madianitis: nam immediate, vt peccauerunt contra Israel, Deus iussit, vt punirentur;

I & mox Israelitæ deleuerunt eos: Num. c. 31. Ita ergo potuissent delere immediate Amalecitas: Deus tamen noluit vsque post annos 470. à data sententia, & à pugna contra Israel: ergo non solum deleti sunt propter illud peccatum, sed propter multa alia, quæ quia nondum erant completa, noluit Deus, vt immediate disperderentur, sed expectauit annis 420. sicut expectauerat Chananęos à tempore facti fœderis cum Abraham annis ferè quingẽtis; sed ista peccata erant peccata magnarum turpitudinum, sicut ponuntur Leuit. 18. & 20. c. ergo crimina erant communia masculis, & feminis: & sic non solum viri, sed etiam feminæ perire debuerunt. *Paruulum atque lactentem*, idest non solũ viros, & feminas, qui sunt in magna ætate, sed etiam paruulos, scilicet quatuor, vel quinque annorum, vel toto illo tempore, quo vocantur pueri. Etiam lactentes, idest

K infantes, qui adhuc sunt in lacte, scilicet qui nõdum ablactati sunt, debebant occidi.

Quare Deus iusserit etiam occidi paruulos Amalecitarum. Quæst. VII.

QVÆRET aliquis, quare Deus iuberet hic occidi paruulos: nam cum esset bellum Israelitis cõtra aliquam gentem, quæ non esset de terra Chanaan; siue illa gens susciperet Israelitas in pace, siue pugnaret cõtra eos; nunquam erant paruuli occidendi; quia, si gens illa susciperet Israelitas in pace, seruituri erant sub tributo, & Israelitæ nihil nocebant eis: Si verò pugnarent, mori debebant omnes viri; paruuli autem, & feminæ seruabantur Deut. c. 20. Sed Amalecitæ non erant de terra Chanaan: ergo non debebant paruuli eorũ occidi. Respondebit aliquis, ꝙ

paruuli perierunt iussu Dei non propter peccata sua; quia nulla egerant; sed propter peccata parentum: sic enim Deus dicit; quod puniat peccata patrum in filios vsque in tertiam, & quartam generationem: Exod.34.c. & Num. 14. Etiam fiebat hoc ad pœnam ipsorum parentum: nam si occiderentur soli parentes, filiis reseruatis, nulla mala passuri: & hoc parentes scirent, minus molestè ferebant. Cùm autem coram se filios trucidari videbant, dolebant in immensum: vt igitur dolerent, Deus fecit etiam paruulos occidi. Sed aliter dicẽdum, & melius, ꝙ iussit illos occidi, quia Deus volebat, vt memoria Amalec deleretur sub cælo: Exod.c.17.& Deut.c.25. si tamen paruuli manerent, in illis conseruaretur populus Amalecitarum; ergo debuerunt occidi. Cũ aũt arguebatur hic, & supra de mulieribus, quòd non deberent occidi, quia non erant de terra Chanaan. Respondendũ est, ꝙ illa lex erat, qñ Israelitæ pugnarent contra aliquã gentem, & Deus illis nihil dicebat: nam tunc obseruabant illã, quia tñ voluntas Dei erat lex, si aliquando ipse daret aliũ modũ agendi, debãt obseruare illum, quia ipse cõdiderat leges, & poterat mutare illas, vel addere, & declarare, & ponere casus speciales. Sic autẽ fuit in Amalecitis, & Madianitis, quia neutri eorum erant de terra Chanaan; tñ viri, & feminæ occisi sunt in illis. De Madianitis tñ, & Amalecitis non fuit penitus eadem sentẽtia; quia solum inter Madianitas perierunt viri cũ paruulis, & feminæ, quæ cognouerant viros: puellæ aũt virgines reseruatæ sunt: Num.31.c. Inter Amalecitas autẽ oẽs perierunt tam viri, quã feminæ. *Bouem, & ouem; camelum, & asinũ*. s. omnia gñra animaliũ. Exprimũtur tñ ista hic gratia exẽpli. Intelligendum etiam, ꝙ nõ solũ res animatæ perire debebãt: sed etiam res inanimatæ, s. omnia supellectilia; nam supra dixit Deus: Percute Amalec, & demolire vniuersa eius, id est, quæcunque in terra illius reperies.

Responsio Auctoris.

Quare Deus iusserit etiam animalia bruta Amalecitarum occidi, & non accipi in prædam. Quæst. VIII.

QVAERET aliquis, quare iusserit Deus occidi animalia bruta, & consumi res inanimatas: nam in nullo bello sic fiebat: nõ solum enim in bello contra gẽtes extraneas, in quo nõ occidebantur paruuli, & feminæ; sed etiam nec in bello contra Chananæos iubebat Deus talia fieri; nam ibi solum debebãt occidi viri, & feminæ, ita vt nullus maneret: prædam tñ accipere debebant, pro se, sicut iussit Deus Iosue, quando pugnauit Israel contra vrbem Hai, quæ erat in terra Chanaan, vt patet Iosue cap.8. hic autem vniuersa iubentur deleri. Rñdet Rab. Sal. ꝙ iussit Deus occidi camelos, & boues, cæteraq; animalia, vt sic occiderentur omnes Amalecitæ. Erant enim Amalecitę malefici, & poterant se conuertere in effigies boum, camelorum, cæterarumq; rerum: vt ergo nullum maleficium eis prodesset, iussit pecora occidi, vt sic occiderentur Amalecitæ, etiamsi essent cõuersi in effigies pecorum. Sed istud ridiculum est; dato tamen, quòd Amalecitæ interdum ista facerent, tamẽ non erat hoc sufficiens remedium: nam tunc possent se cõuertere in figuras rerum inanimatarum, vt lapidum, vel arborum: & sic euaderent: vel facerent se inuisibiles, sicut erat opus maleficorum: non ergo dabat hoc Deus in remedium contra malefica Amalec. Item, si propterea boues, & oues occidebantur, quare iussit Deus, quod omnia alia, quæ essent in terra illa, s. aurum, & argentum, & supellectilia consumerentur? Alii autem dicunt, quòd fiebat hic ad dolorem Amalecitarum, s. quod, dum viderent res suas consumi ab hostibus, ægrè ferrent. Sed falsum est, nam cũ Israelitę pugnarent contra Amalec, & vincerent, acciperẽt omnes res Amalecitarum in potestate sua: post hoc autẽ, siue illas consumerent, siue sibi reseruarẽt, nihil pertinebat ad Amalecitas; quia solùm erat graue, quod res suæ auferrentur eis, & transirent in potestatem hostium: postea autem quid de eis fieret, ad hostes, qui erant Domini eorum, pertinebat, & non ad Amalecitas: imò si attẽdatur, grauius erat Amalecitis, quòd non consumerentur res eorum, & transirent in potestatem hostium, ꝗ̃ si consumerentur: nã interdum sic hostes faciunt: cùm enim vident, ꝙ non possunt conseruare res suas ab hostibus, sed solùm seipsos: cõsumunt res igne, ne hostibus proficiant: non ergo fiebat

Opinio Rab. Salomonis iudaica.

2. Opinio.

3. Opinio.

hoc ad dolorẽ Amalecitarum. Alii dicunt, quod fiebat ad detestationem criminis. Interdum enim res, quæ peccare non possunt, pariter iubentur occidi propter peccata personarum, ad quas aliquo modo pertinent: sic enim si quis coiret cum pecore, iubebat lex lapidari virum, & ipsum pecus: Leuit.c.20. quanquam non peccasset pecus, sed propter horrorem criminis. Aliquando autem iubentur perire res propter detestationem criminis personarum, à quibus possidentur: sic enim, quando Dathan, & Abiron cum sociis suis perierunt, etiam omnes res illorum absorptæ fuerũt: nam iussit Deus, vt nemo contingeret substantias eorum: Num.c.16. Et hoc non erat, nisi crimen eorum esset detestabilius Israelitis, cùm viderent eos cum rebus suis simul perire. Aliter dici potest, quod hoc factum est ad tollendũ memoriam Amalec, quia Deus iusserat, vt periret memoria Amalec sub cælo: si tamen manerẽt res possessæ ab eis, adhuc aliqualis memoria esset Amalecitarum, ideo voluit omnia consumi. Aliter tamen dicendum est, & melius: ꝙ Deus posuerat terram Amalecitarum tãquam anathema. In anathemate autem omnia pereunt; siue homines, siue iumenta, siue supellectilia, sicut patet de anathemate, ꝙ Deus posuit super ciuitates Israelitarum, quæ colerent Deos alienos, Deut.cap.13. scilicet, quòd nullus inde quicquam acciperet.

Opinio Auctoris.

An Deus iusserit occidi canes, feras, & mures Amalecitarum. Quæst. IX.

QVAERET aliquis, cum Deus iusserit hic occidi boues, & oues, & omnia pecora, an etiam iuberet occidi omnia animalia in terra Amalec, vt canes, & murileges, & feras. Rñdendum est, ꝙ Deus ponebat terrã Amalec tanquam anathema: & hoc propter Amalecitas: ideo solũ pertinebat istud anathema ad res illas, quæ aliquo modo erant Amalecitarum: feræ autem, & omnes bestiæ agri non pertinebant ad Amalecitas; quia non erant in potestate eorum, ideo non obligabantur Israelitæ occidere feras: nã etiamsi vellent eas occidere, fieret eis impossibile, quia eas cursu consequi non valerent, nec earum possent percũctari latibula: manet autem dubium de animalibus domesticis, quæ non erant pecora, sicut de auibus, canibus, & similibus. De quibus dicendum, ꝙ anathema pertinebat ad res, quæ possidebantur ab Amalecitis: quædam animalia sunt, quæ, licet vrbana sint, tñ propter sui vilitatem à nemine possidentur; & hæc non cadunt sub anathemate: quæ autem alicuius valoris erant, cuiuscũq; modi animalia essent, occidi debebant: nec ipsi Israelitæ applicare poterant eas sibi, & sic fiebat in quolibet alio anathemate.

Quæret aliquis, an Saul deleuerit penitus vrbes Amalecitarum, scilicet non solùm occidendo viros, sed etiam cremando vrbes, & delendo eas penitus, ita vt nõ maneret locus habitaculi. Quæst. X.

RESPONDENDVM est, quod non potest patere ex diuino mandato manifesto, cum solum exprimatur de viris, & feminis, & pecoribus, & supellectilibus: infra quoque, quando dicitur, quid egerit Saul contra Amalecitas, solum ponitur, quod occiderit omnes viros & feminas, sed non dicitur, quod deleuerit vrbes. Iosephus quoque 6. Antiquitatum idem ponit, scilicet quomodo ceperit omnes vrbes terræ Amalec, occideritque habitatores earum: tamen non dicitur, an deleuerit ipsas vrbes. Videtur tamen dicendum, quod Saul combusserit saltem ipsa loca Amalecitarum: nam quod ipse maneret delendo illa, erat magnæ occupationis: scilicet diruere omnes vrbes, & habitacula vrbium vsque ad solum: flamma tamen illas cito consumere poterat, quod credendum est factum fuisse: nam in omnibus aliis anathematibus sic fiebat: Patet de vrbe Iericho, quæ posita est sub anathemate, & cremata est cum omnibus, quę ibi erant, Iosue cap.7. sic etiam vrbs Hai posita est sub anathemate, & penitus cremata est, Iosue cap.8. sic etiam Deus iubebat poni sub anathemate vrbes illas, quæ in terra Israel colerent idola; & iubebat, quòd cremarentur, ita vt nihil de eis maneret, Deut.cap.13. sed ad huc

An Saul deleuerit penitus vrbes Amalecitarum.

huc patet hoc efficacius, quòd Chananæi Regis Arad, qui pugnauerunt contra Israelitas, deleti sunt ab Israel; & isti pugnauerant bis contra Israelitas, sicut Amalecitæ, vt supra declaratum est; ergo talem pœnā debebant pati Amalecitæ; sicut isti, sed isti fuerunt positi sub anathemate, vt patet Num. 21. cap. scilicet: Exaudiuit Dominus preces Israel, & tradidit Chananæum, quem ille interfecit subuersis vrbibus eius, & vocauit nomen loci illius horma, i. anathema. Parem ergo pœnam tolerare debebant Amalecitæ, scilicet, vt subuerterentur vrbes eorum: & sic credendum est, quòd fuerint subuersæ; alioquin enim non prohiberetur, quòd Israelitæ acciperēt res Amalecitarum pro se, quia in omni bello licebat Israelitis accipere prædam, nisi poneretur anathema. Sic patet Deut. cap. 13. scilicet: Et non adhærebit de illo anathemate quicquam in manu tua. Et Deut. cap. 7. dicitur. Nec inferes quippiam ex idolo in domum tuam, ne fiat anathema, sicut illud est: ergo, si non esset anathema illud, liceret tolli ex illo: ex quo colligitur, quòd omnia, de quibus nihil tolli debebat, posita erant sub anathemate: sic ergo fuerunt vrbes Amalecitarum; & consequenter exustæ sunt.

Quare non iusserit Deus, vt nullus habitaret in æternum in vrbibus Amalecitarum, cum in omnibus anathematizatis sic factum sit. Quæst. XI.

QVÆRET aliquis, quare non iussum sit, ꝙ nullus habitaret in æternum in vrbibus Amalecitarū; quia de omnibus vrbibus, quæ ponebantur sub anathemate sic fiebat; scilicet quòd essent tumuli æterni, & non habitarentur. Sic patet Deuter. cap. 13. s. & sit tumulus sempiternus, & non ædificabitur amplius. Et ibi agitur de ciuitatibus ponendis sub anathemate, Patet etiam hoc specialiter de vrbe Iericho: nam illa posita est sub anathemate, vt patet Iosue cap. 6. & tamen dictum est, quod non habitaretur in æternū: vnde dixit Iosue: maledictus homo coram Domino, qui suscitauerit, & reædificauerit vrbem Iericho. In primogenito suo fundamenta illius iaciat, & in nouissimo liberorum ponat portas eius. Quod postea sic factum est in eo, qui reædificauit illam vrbem: nam omnes filij eius mortui sunt, vt patet infra 3. lib. c. 16. Sic etiam factum est in vrbe Hai; quæ posita est sub interdicto; & combusta fuit, atque posita in tumulum sempiternum, Iosue 8. cap. sic ergo de Amalecitis dici debebat, quod non habitaretur terra eorum in sempiternum. Respondendum est, ꝙ terra Amalecitarum subiecta fuit interdicto secūdum legem communem interdictorum; ideo consequens erat, etiamsi non exprimeretur, quòd non deberet habitari illa terra in sempiternum: hic tamen non fuit expressum, quia lex interdictorum ponebatur Israelitis, scilicet, ꝙ ipsi non habitarent vrbem illam, quæ subiiceretur interdicto. In terra tamen Amalec ipsi non erant habitaturi, etiamsi non supponeretur interdicto, cùm esset extra terrā Chanaan. Deus tamen iusserat Israelitas, vt non habitarent extra terram illam, ideo præfixit eis terminos habitationis suæ: Num. 34. hos autem non licebat transgredi; ideo nullatenus habitabant ipsi in terra Amalec: & sic non fuit opportunum dicere, quòd non habitaretur in sempiternum.

Quæret aliquis, an Amalecitæ peccauerint redeundo ad habitandum in terra illa post bellum. Quæst. XII.

An Amalecitæ peccauerint redeūdo habitatum in terra sua post bellum.

ALIQVIS dicet, quòd sic; quia, quando aliqua ciuitas subiecta erat interdicto, nemini licebat amplius habitare in ea, nec quicquam ibi construere, vt patet Deuter. 13. cap. scilicet; erit tumultus sempiternus, & non habitabitur amplius: & non solùm erat peccatum, si quis postea habitaret in illis vrbibus, sed etiam Deus inferebat pœnam habitantibus, vel ædificantibus, sicut patet de vrbe Iericho. Nam ille, qui eam construxit post anathema, perdidit filios suos, quia in primogenito suo posuit fundamēta, & in nouissimo liberorum posuit portas, vt patet infra 3. lib. c. 16. ergo Amalecitæ deberent pati has pœnas; quoniam peccarent grauiter, cum redirent ad habitādum in terrā sua, quæ iam supposita fuerat interdicto. Respondendum est, ꝙ Amalecitæ non peccauerint redeundo ad F habitandum in terram suam, quanquam esset subiecta interdicto, quia interdictum, vel anathema erat inter Hebræos quædam lex cærimonialis; ideo solum obligabat eos secundum quod aliæ leges cærimoniales: sed manifestum est, ꝙ aliæ leges cærimoniales, vel iudiciales solum obligabant Iudæos; ideo etiam lex de interdicto, vel anathemate eos solum obligabat; quia lex solùm obligat illos, quibus ponitur, vt patet ad Rom. cap. 3. scilicet: Scimus autem, quoniam, quæcunque lex loquitur, his qui in lege sunt loquitur: sed lex Mosaica solum fuerat data Hebræis, vt patet Psal. 147. scilicet. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis. Et Deut. cap. 4. vbi Moyses innuit, ꝙ nulla gens esset, quæ tales leges haberet sicut Hebræi; ideo non fuit data ista lex Amalecitis, vel alijs gentibus: solum ergo obligauit Hebræos: aliæ autem gentes, G quanquam non obseruarent istam legem, non peccabant, sicut, si nō obseruarent Circumcisionem: ergo quanquam redierunt Amalecitæ ad habitandum in terra sua, quæ iam anathemati subiecta erat, non peccauerunt, quia istud solùm tenebat respectu Hebræorum.

Quare Deus noluerit aurum, & argentum Amalecitarum seruari in thesauris Domini, sicut factum est in vrbe Iericho. Quæstio XIII.

QVÆRETVR vlterius, quare non etiam iussum sit hic, ꝙ omne aurum, & argentum, & æs quod esset in terra Amalecitarum reconderetur in thesauris H Domini, sicut factum est in anathemate Iericho: nam ibi positum est anathema super ipsam vrbem, scilicet, ꝙ omnes, qui erant in vrbe, perirent tam homines, quam iumenta, & ipsa vrbs flāma vreretur, nec caperet aliquis quicquam de vrbe, sed omnia cōburerentur, præter aurū, argentū, æs, & ferrū, q̄ reseruarētur in thesauris Domini; ibi tamen erat anathema, vt patet Iosue c. 6. ergo similiter debuisset hic fieri. Respondendum est, ꝙ anathema nō ponebatur semper eodē modo in omnibus, in quibus ponebatur, sed aliquando grauius, & aliquando leuius. Accidebat autē hoc tripliciter. Primo modo ponebatur anathema, quod omnes, qui erant in vrbe, occiderentur tam homines, quam iumenta, & quod de ipsis rebus, quæ erant in vrbe, scilicet de auro, & argento ceterisque supellectilibus nullus sibi quicquā acciperet, sed omnia cremarentur: nec etiam I Deo aliquid proueniret: & quod ipsa vrbs esset in æternum sine habitatore. Iste modus habetur Deut. 13. cap. vbi agitur, quomodo subiiciebantur anathemati ciuitates, quæ colebant idola. Secundus modus anathematis erat, quando omnes, qui erant in vrbe, occidebantur, tam homines, quam iumenta, & omnia supellectilia vrbis cremabātur, ita ꝙ nullus pro se quicquā acciperet, sed solū aurū, & argentū, æs, & ferrū reseruaretur in thesauris Domini; & iste fuit modus in anathemate vrbis Iericho; quia nullus de Israelitis quicquam accepit pro se de præda, sed omnia concremata sunt, præter aurum, & argentū, ꝙ positum est in thesauris Domini: & quia Achan furatus est quādam partem supellectilium de vrbe Iericho, lapidatus fuit, Iosue c. 7. Tertius modus anathematis erat, quando omnes viri, & feminæ, magni, & parui, qui erant in vrbe, interdi- K cto supponebātur, & occidebantur: ipsa quoq; ciuitas exurebatur, & fiebat tumulus sempiternus: iumenta tamen, & omnia supellectilia, quæ in vrbe erant, reseruabantur, & cedebant in partem pugnatorum, nec dabatur de eis quicquam in thesauris Domini. Et iste modus fuit obseruatus in anathemate vrbis Hai, vbi tota præda fuit diuisa pugnatoribus: sola autem ciuitas fuit supposita anathemati in æternum, Iosue cap. 8. De terra autem Amalecitarum dicendum est, quod fuit subiecta interdicto primo modo, scilicet quod omnes viri, & feminæ terræ illius occisi sunt, & ipsa terra exusta est scilicet omnes vrbes eius; pecora autem & iumenta, omniaque supellectilia partim gladio, & partim flamma consumi debebant, ita vt nihil Israelitis, & nihil Deo proueniret. Sed tunc stat dubitatio, quæ prius, scilicet quare terra Amalec supposita fuerit interdicto primo modo, & non secundo, vel tertio modo.

Anathema tripliciter ponebatur.

Respondendum est, quod quandocunque terra subiiciebatur anathemati, aut erat specialiter propter culpam habitato-

Responsio ad

principale quæsitũ, quare diuersimode poneretur anathema.

habitatorum ipsius terræ, aut erat ex alia causa. s. ex voluntate solum illorum, qui subiiciebant terram illam anathemati. Si primo modo subiiciebatur terra anathemati primo dicto, scilicet, quod nihil pertineret ad Deũ, nec ad Israelitas, sed omnia consumerentur. Et causa huius est propter horrorem criminis: nam horribilius erat, quòd omnia cremarentur, & nihil Deo, aut hominibus applicaretur, quam quòd aliqua Deo prouenirent, vel hominibus: nam cùm omnia cremabantur, censebatur peccatum illud ita graue, quòd non solùm homines, qui peccauerant, sed etiam res eorum infectæ essent crimine, ita vt nec Deus, nec homines acceptarent aliquid illorum. Cum autem aliquid proueniebat in partem Dei, vel in partem hominum de vrbibus interdicto subiectis, iam nõ reputabatur peccatum ita graue, cum Deus aliquid illorum pro se acceptaret, vel homines pro possessione sua. Ista autem fuit causa, quod vrbes, quæ pro idololatria anathemati subiectæ erant, haberent anathema primo modo dictũ, quia nullum peccatum grauius erat idololatria, ideo nulla pœna maior esse debebat, nec detestabilior, quã in peccato idololatriæ: sed anathema primo modo dictũ grauius erat aliis, ideo illud positum est pro idololatria: nam si aliquid de vrbibus idololatrarum reseruaretur in thesauris Domini, non videretur Deus per omnem modum exosum habere idololatriæ crimen. Vnde Israelitæ minus illud cauerent. Vt ergo totaliter Israelitæ abhorrerent istud vitium, voluit Deus maximam pœnam esse, & pessimum anathema in peccato idololatriç. Anathema autem positum secundo, & tertio modo non erat ita propriè anathema, sed fuit ex causis specialibus, & nõ propter culpam ipsorũ, qui subiiciebantur anathemati. Sic patet in vrbe Iericho, quæ fuit anathematizata secundo modo. Nam nõ fuit propter aliquod peccatum speciale Ierichontinorum: non enim peccauerant ipsi plus quam alij Chananæi; sed, quia illa erat prima vrbs, quam capiebant Israelitæ in terra Chanaan, volebant eam totaliter dedicare Deo nihil pro se accipientes. Occiderunt ergo omnes viros, & feminas: nõ quidem ad specialem cultum Dei, sed quia istud erat de lege communi respectu terræ Chananæorum, in qua nullus omnino permittendus erat viuere: Deut. 20. cap. Aurum vero, & argentum, æs, & ferrum, quę proficere poterant ad cultum Dei, in tabernaculo eius reseruata sunt in thesauris Domini. Pecora quoque, & iumenta, & omnia supellectilia vrbis illius applicita fuissent ad cultum Dei, & reseruata, si aliquid prodesset: non erãt tamen talia quæ applicari possent, sicut declaratum fuit Iosuæ 6. c. ideo cùm directè non possent applicari Deo, applicita fuerunt indirectè, s. vt omnia cremarentur ad honorem Dei: exhibebatur enim quidam honor Deo in hoc, quod propter eum illa cremarentur, sicut in sacrificiis pecora cremabantur ad honorem Dei. In anathemate autem tertio modo dicto erat leuius, quàm in omnibus; quia ibi solùm fiebat ipsa ciuitas inhabitabilis, tñ non cremabatur aliquid de supellectilibus, nec occidebantur pecora, & iumenta, sed tota præda exercitui diuidebatur. Istud autem anathema ad quendam cultum Dei erat, in quantum homines propter Deum incendebant vrbes hostium, & abdicabant à se vrbes illas in ęternũ propter Deum. Quicquid tamen propter cultum Dei fiat, bonũ est, potissimum cùm homines sequestrent à se illa, quibus indigent: & sic erat de Israelitis, quando incendebant vrbes, & abdicabãt à se eas in ęternum, cùm adhuc deficerent eis vrbes ad habitandum. De Amalecitis verò dicendum est, quòd anathema eorum fuit positum propter ipsorum peccatũ, scilicet, quia pugnauerant contra Israel, vt dicitur hic: Recensui, quæcunque fecit Amalec Israel, & quomodo restitit ei in via, nunc ergo percute Amalec. Debuit ergo anathema Amalecitarum pertinere ad primum modum, quia fiebat in detestationem criminis: & sic non debuit aurum, vel argentum, aut aliquid aliud reseruari in thesauris Dñi.

Præparatio Saulis ad bellũ contra Amalecitas.

Præcepit itaque Saul populo. Hic ponitur secundum huius primæ particulæ, scilicet aliqualis præcepti diuini executio, scilicet quomodo præparauerit se Saul ad bellum; & ponitur primo computatio virorũ euntium ad bellum: & dicitur, quòd præcepit Saul populo, id est, præcepit, vt congregaretur ad eundum ad prælium: & hoc, quia misit A nuncios per totam terram, vel fecit clangi buccina, sicut supra c. 13. Quando conuocauit populum ad pugnãdum cõtra Philisthinos. *Et recensuit eos quasi agnos.* id est, postquam congregati sunt Israelitæ, computauit eos, quia in bello oportet esse pugnatores ordinatos sub ducibus suis, & nõ potest esse iste ordo determinatus, nisi sciatur numerus pugnatorum. Dicitur autem, quòd recensuit eos, quasi agnos, i. sicut computantur agni. Pastor enim, quãdo computat agnos, vel oues, facit eos singulariter transire coram se exeundo per portam ouilis, & sic computat. Iste modus computandi erat inter Israelitas ad reddendum decimas pecorum, vt patet Leuit. c. 27. scilicet: Omnium decimarum bouis, & ouis, & capræ, quæ sub pastoris virga transeunt, quidquid decimum venerit, sanctificabitur Domino. In Hebræo dicitur hic bethelain: & sunt duæ dictio-

Israelita numerati sũt, quasi agni, quomodo intelligatur.

B nes, s. Be est præpositio, & significat, in: Thelain est nomẽ, & communiter accipitur apud Hebræos tanquam nomen proprium loci, s. quod computauit Saul Israelitas in loco, qui dicitur Thelain: sicut dicitur, supra cap. 11. quod computauit Saul Israelitas in Bezeth. Aliquãdo autem accipitur Thelain tanquam nomen commune, & significat agnos, & tũc est sensus, quod recensuit eos in agnis: sed quia iste sensus erat sine sensu secundum morem Hebraicum, dixit litera nostra, quasi agnos. Hebræi aũt, qui accipiunt hic pro agnis, exponunt dupliciter. Vno modo, quòd Israelitę computati sunt in agnis. i. non computati fuerunt ipsi per se, sed quilibet afferebat vnum agnũ, & computatis agnis scitus est numerus Israelitarum. Et qui isto modo exponunt, dicũt, quod supra c. 11. computauit Saul Israelitas in Bezeth. i. in testulis, s. quod quilibet de Israelitis dabat vnam testulã, & per

Prima expositio Hebræorum impugnatur.

C numerum testularum agnitus est numerus eorum. Sed ista expositio non stat: nimis enim est irrationabile, quod ad hoc, quod Israelitæ computarẽtur, quilibet adduceret vnũ agnum, & non proficerent illi agni ad aliquid aliud, nisi ad computandum exercitum: potissimum, quia nõ est verisimile, quòd Israelitę possent habere in vno loco simul tot agnos, quot viri erant hic. s. 210. millia virorum. Item: quia, quando istæ numerationes fiunt ad hoc, quod leuius computetur exercitus: sicut cùm quidam Rex Persarum haberet exercitum magnum, quem computare non posset facilè, iussit, vt quilibet iaceret vnam sagittam ad signũ, & sic per numerum sagittarum deprehensus est numerus virorum: hic autem è cõtrario accidit, quia facilius erat computari istos viros per se, quàm quod quilibet adduceret vnum agnũ, ideo non fuerunt sic computati. Aliter exponunt quidam, scili-

Alia expositio refellitur.

D cet, quod Israelitæ computati sunt in agnis, i. quod quilibet eorum dedit vnum agnum ad hoc, quod computaretur: hoc autem erat, quia Deus iusserat, vt Israelitæ, quandocunque computarentur, soluerent quoddam precium, ne esset in eis plaga disperdens, alioquin sequeretur plaga: erat autem istud precium dimidij sicli, vt patet Exodi c. 30. sic autem dicunt isti hic; quòd fuit computatus hic populus per agnos, scilicet, quòd quilibet Israelitarum dedit vnum agnum pro computatione. Sed etiam hoc non stat, quia solùm tenebatur dare quilibet computatus dimidium siclum, siue esset pauper, siue diues, vt Exod. cap. 30. Agnus tamen magis valebat, quàm dimidium sicli: nam vnus aries valebat duos siclos, Leuit. c. 5. Ergo vnus agnus valeret plus quam dimidium sicli. Item patet hoc, quia dato, quod dimidium sicli valeret vnum agnum, tamen Israeli-

E tæ computati non darent agnos, sed dimidium sicli, quia isti sicli ponendi erant in Sanctuario in recordationẽ filiorum Israel: ita Exod. c. 30. Ergo exponendum est, sicut litera nostra dixit, scilicet in agnis. i. recẽsuit eos, quasi agnos. *Ducenta millia peditum, & 10. millia virorum Iuda.* i. iste exercitus totus Saulis fuit ducentorum. 10. millium virorũ: & erãt 200. millia virorum de 11. tribubus, 10. millia aũt erãt de tribu Iuda. Iosephus aũt ponit aliũ numerũ, s. de tribu Iuda. 30. millia, & de 11. tribubus 40. millia, vt patet 6. Antiquit. s. cùm ait: Congregãs cunctum exercitum, cumq. dinumerans in Galgalis, inuenit Israelitarũ absque tribu Iuda circa 40. millia virorũ. Illa namque tribus sola 30. millia habebat armatos. In hoc tñ credẽdum est magis literę, quàm Iosepho, cùm Scriptura ponat hic præcisum numerum pugnatorũ. Erãt ista 200. millia de 11. tribubus & 10. mil-

Ioseph.

10. millia de tribu Iuda, quod visum est Iosepho esse præter rationem. Nam semper tribus Iuda cõsueuerat habere plures pugnatores, quam quælibet alia tribus, immo tot, quot erant in quinque, vel sex tribubus, vt patet inf. 2. lib. c. vltimo: vbi cum computarentur omnes viri pugnatores Israel, inuenti sunt in tribu Iuda quingenta millia virorum, in alijs autem 11. tribubus inuenta sunt nongenta millia: ideo Iosephus ponit 30. millia in tribu Iuda. Hoc autem verum est, scilicet, ꝙ plures pugnatores essent in tribu Iuda, quàm in qualibet: non accepit tamen hic Saul omnes pugnatores, qui erant in tribu illa, sed solum 10. millia: computantur autem per se hic pugnatores tribus Iuda ad vnam partem, & pugnatores aliarum. 11. tribuum ad aliam partem, quasi esset tribus Iuda per se vnus populus: & aliæ. 11. tribus essent alius populus: sed hoc factum est propter honorem huius tribus. Quare autem tribus Iuda per se computetur, & quomodo ipsa esset maior omnibus alijs tribubus, & quomodo dignior, & quò Reges denominarẽtur specialiter ab ea, declaratum est sup. c. 11. Erat autem consuetum, ꝙ ista tribus per se computaretur: sic, quando computauit Saul Israelitas in bello contra Ammon, per se fuerũt computati viri Iuda, vt patet supra c. 11. s. Fueruntq; filiorum Israel. 400. millia: virorum autem Iuda. 30. millia: sic etiam infra 2. lib. c. vltimo per se computantur quingenta millia virorum Iuda, & per se nongenta millia de alijs tribubus. *Cumq; venisset Saul vsque ad ciuitatem Amalec.* Hic agitur de pugna, scilicet quomodo præualuit Saul contra Amalecitas: & dicitur, ꝙ venit ad vrbem eorum. Non est intelligendum, ꝙ esset vnica vrbs in terra Amalec, & ista nominetur vrbs singulariter: nam multæ vrbes erant in terra Amalec, cùm esset terra spaciosa: sed dicitur ad vrbem Amalec. i. ad maximam vrbium Amalec, vel ad primam vrbium: nam ibi immediatè tetendit insidias in torrente, & pugnauit contra Amalec.

Quare trib. Iuda per se cõputetur.

Cap 8. Iosephus. 6. Antiquitatum dicit, ꝙ Saul dupliciter pugnauerit contra Amalec. Primò bello campali, & præualuit: deinde, cùm Amalecitæ includerent se intra vrbes suas, obsidebat singulas, & capiebat: vnde ait: Tunc verò Saul Amalecitarum regionem ingressus insidias occultas circa torrentẽ fecit, vt non solum apertè pugnans eos affligeret, sed etiam inopinate super eos per incertas vias irrueret, & circundatos deuastaret. Igitur cõgressus in pugnam fugauit hostes, multosq; peremit, & reliquos persecutus est fugientes. Cumq; illud opus propitia diuinitate complesset, Amalecitarum vrbes obsedit, & alias quidem molitionibus, alias vero suffossionibus cloacarum, & muris extrinsecus è diuerso ædificatis; alias autem fame, & siti; alias verò modis aliis obsidens, & fortiter capiens, ad necem cunctorũ infantium, & mulierum simul inuectus nihil crudele, nec vltra naturam se facere credens. *Tendit insidias in torrente.* Poterat Saul pugnare cõtra Amalecitas aperta pugna, sed voluit eos primò aggredi per insidias, vt facilius caperet; posuit autẽ eas in torrente, quia ibi erat locus decliuis, & occultus, vt nõ viderentur ab Amalecitis. *Dixitq; Saul Cinæo.* Hic ponitur saluatio cuiusdam populi. Habitabat enim quidam populus in medio Amalecitarum, qui non erat de genere eorũ, sed de genere Iethro soceri Moysis, qui vocabatur Cinæus; ideo noluit percutere Saul Cinæos, sed iussit, vt recederent de medio Amalec.

Quomodo Cinæi habitarent intra Amalecitas, cùm essent de terra Madian. Quæst. XIIII.

QVÆRET aliquis, quomodo Cinæi, qui erant de stirpe Iethro possent habitare in terra Amalec; nam Iethro, erat de terra Madian, vt patet Exod. c. 3. Respõdendum est, ꝙ Moyses, quando fugit de Ægypto à facie Pharaonis iuit in terram Madian, & ibi habitans cum Iethro Sacerdote Madian accepit vnam de filiabus eius in vxorem, genuitque ex ea duos filios, scilicet Gerson, & Eliezer, vt patet Exod. c. 2. 3. & 4. cum autẽ redire vellet mandato Dei Moyses ad reliquos Israelitas, qui manebant in Ægypto, ducebat secum vxorem suam, & duos filios, sed cum impediretur portando eos in itinere, remisit vxorem ad patrem suum Iethro: Exod. c. 4. Deinde eodem anno,

F cum egrederentur Israelitę de Ægypto, & venirẽt in montem Sinai, Iethro audiens, ꝙ esset ibi Moyses, iuit in montem Sinai ducens illuc vxorem Moysis, & duos filios eius: ita Exod. c. 18. Mansit autem aliquanto tempore Iethro cum Moyse, & ordinauit populum, quantum ad iudices, vt patet præalle. c. Deinde, cùm vellent recedere Israelitæ de monte Sinai, hortabatur Moyses Iethro, vt iret cum eis in terra Chanaan, dicens; proficiscimur ad locum, quem Dominus Deus noster daturus est nobis, veni nobiscum, vt benefaciamus tibi, quia Dominus bona promisit Israeli: cui Iethro: non vadam tecum, sed reuertar in terram meam, in qua natus sum: & ille: noli, inquit, nos relinquere; tu enim nosti, in quibus locis per desertum castra ponere debeamus, & eris ductor noster; cùmque nobiscum veneris, quicquid optimum fuerit ex opibus, quas nobis

G traditurus est Dominus, dabimus tibi, vt patet Num. c. 10. Hic tamen non dicitur, an Iethro redierit in terram suam, vel iuerit cum Moyse: sed Exod. cap. 18. dicitur, ꝙ dimisit Moyses Iethro cognatum suum, qui reuersus abiit in terram suam. De ipso igitur satis apparet, ꝙ non venerit cum filijs Israel in terram Chanaan, filij autem sui venerunt: sed hoc stat dupliciter, scilicet, ꝙ filij Iethro immediate, vt rediit Iethro in terrã suam, secuti fuerunt Israelitas per desertũ & ambulauerint cum eis 40. annis vsq; ad introitum in terram Chanaan; vel ꝙ manserint filij Iethro in terra sua, vsquequo Israelitæ introierũt in terrã Chanaan, & obtinuerunt eam deletis habitatoribus eius: tunc audita fama huius victoriæ filij Iethro venirent de terra Madian, quæ erat terra sua, vt habitarent cum Israelitis, credentes, ꝙ reciperentur ab eis propter patrem suum, & propter co-

H gnationem, quam habebant ad Israelitas per sororem suã, quæ erat coniuncta Moysi in vxorem. Primum tamen magis apparet, quia filij Iethro erant cum Israelitis, quando steterunt Israelitæ in vrbe Iericho: sed ista est prima ciuitas, in qua steterunt in introitu terræ Chanaan. De hoc Iudic. c. 1. scilicet: filij autem Cinæi cognati Moysis ascenderunt de ciuitate palmarum cum filiis Iuda in desertum sortis eius, ꝙ est ad meridiem Arad, & habitauerunt cum eo: hic autem vocatur ciuitas palmarum Iericho: quia apud illam in quadã valle crescunt palmæ multæ versus terram Sodomorũ. Hoc patet Deuter. c. vlt. scilicet: Ad australem partem, & latitudinẽ campi Iericho ciuitatis palmarum, id est, quæ est ciuitas palmarum. Apparet igitur, quomodo filij Iethro, qui vocantur Cinæi, venerunt in terrã Chanaan, & habitauerint cum filiis Iuda. Quomodo autem habita-

I uerunt in terra Amalec, in medio eius, cum hic dicatur, ꝙ recessit Cinæus de medio Amalec, dubium est.

Dicendum est, ꝙ filij Iethro iuerunt cum filijs Iuda ad habitandum in sorte eorum, & habitauerunt ad meridianam partem sortis ipsorum, & illa terra est coniuncta terræ Amalec, & circundatur ab ea, ita, vt videatur esse in medio illius, quamquam non sit aliqua pars eius: hoc autem apparet Iudic. c. 1. cum dicitur, quod filij Cinæi ascenderũt de ciuitate palmarum cum filijs Iuda in desertum sortis eius, ꝙ est ad meridiẽ Arad: terra tamen Arad, & Amalec sunt coniunctæ. Quod patet, quia, cum essent Israelitæ in deserto, isti duo populi habitabant simul, & pugnabãt contra Israel. Sic patet Num. c. 13. scilicet: Quoniam Amalecites, & Chananæus habitant in vallibus, cras mouete castra: & iterum ibidem dicitur. Descenditq; Amalecites, &

K Chananæus, qui habitãt in mõtibus. Cum ergo filij Iethro habitarent ad meridiẽ Chananæorum Arad, habitantium apud terrã Amalec, scilicet ita, vt ambirẽtur ab ea; & sic dicerẽtur esse in medio Amalec, & exisse de medio Amalec.

Quæretur vlterius, an Saul peccauerit non percutiẽdo Cinæos, qui habitabant in terra Amalecitarum. Quæst. XV.

An Saul peccauerit non percutiẽ de Cinæos, q. habitabant in terra Amalecitarum.

ALIQVIS dicet, ꝙ sic; quia Deus dixit: nunc ergo vade, & percute Amalec, & demolire vniuersa eius: sed Cinæi erant aliquid de terra Amalec, cum habitarent in medio eius, vt patet in litera: ergo peccauit non occidendo. In contrarium videtur, ꝙ non peccauerit, quia Samuel redarguit hic Saulem, eo ꝙ dereliquerit viuẽtẽ Regẽ Amalec, & pecora. De Cinæis tamẽ nihil dixit, ꝙ fecisset,

sec. si Saul peccasset dimittendo illos: ergo non peccauit.

Respondendum est, ꝙ non peccauerit Saul parcendo Cinæis, quia Deus iusserat occidi Amalecitas. Cinæi autem non erant de stirpe Amalec, sed de stirpe Madianitarũ: nunc autem consanguinitate coniuncti erant Israelitis propter filios sororis suæ, quos peperit ex Moyse, & habitabant in terra Israel, scilicet in sorte Iudæ, vt patet Iud. c.1. scilicet, Filij Cinæi cognati Moysis ascenderunt cum filijs Iuda de ciuitate palmarũ in deserto sortis eius, & habitauerunt cũ eo. Erat tamen occasio huius dubij, quia Cinæi, cùm habitarent in extremitate sortiũ terræ Israel, erãt coniuncti terræ Amalec, ideo Saul iussit, vt discederent inde, ne inuoluerentur cum illis. Item patet hoc non solùm ex cognatione, sed etiam ex habitatione, quia Cinæi non habitabant in aliquibus locis terræ Amalecitarum, sed in terra Israel; ideo, quanquam deberent deleri omnia, quæ erant in terra Amalec, non erant lædendi Cinæi. Item patet hoc, quia istud anathema; quod Deus posuit super Amalecitas, fuit, quia ipsi persecuti sunt Israelitas in deserto, vt patet Deuter. c.25. scilicet: Memento, quod fecerit tibi Amalec in via, quãdo egrediebaris ex Aegypto, quomodo occurrerit tibi, & extremos agminis tui, qui lassi residebãt, ceciderit, quando tu eras fame, & labore cõfectus. Delebis ergo nomen eius sub cœlo, caue ne obliuiscaris. Filij tamen Iethro non fuerunt participes istius mali, quod fecerunt Amalecitæ contra Israel, ergo non debebant deleri. Item inhumanum est, auxiliatorem expellere, vel delere, iuxta Arist. 8. Ethic. sed filij Iethro, & pater eorum fuerunt auxiliatores Israelitarum: ergo inhumanum erat, quod Israelitæ eos nihil mali meritos percuterent. Hoc apparet hic: nam istam causam expressit Saul, quare miserebatur Cinæorum, scilicet. Tu enim fecisti misericordiam cum omnibus filijs Israel, cum ascenderent ex Aegypto.

Ad rationem in contrarium dicendum, quòd, quãquam Deus iusserit deleri vniuersa Amalec: tamen non includebatur hoc præcepto deletio Cinæorum, cùm non pertinerent ad Amalecitas cognatione, vel habitatione. De istis Cinæis dicit Iosephus. 6. Antiquitatum: Cumque vicisset Saul vniuersos à Pelusio Aegypti, vsq; ad mare rubrum, residentes hostes, Sichemitarum gentem solummodo dereliquit: isti namq; in regione Madian in medio habitabãt, quibus ante pugnam denunciauit, vt abscederent: ne forte Amalecitarum calamitati communicarent. Nam dum essent cognati Raguel soceri Moysis, credidit esse saluandos. Vocauit autem Iosephus Sichemitas, non quod ipsi essent Sichemitæ; quia Sichemitæ dicuntur habitatores Sichem, quæ est ciuitas in sorte Ephraim, vt patet Iosue c.20. sed pro Cinæis Sichemitas dixit, cum vellet transferre de Hebræo in formam latinam. *Abite*. Ista sunt verba Saulis ad Cinæos monentis, vt abeant id est, separentur ab Amalec. *Recedite*, idest, separamini. *Atque discedite ab Amalec* id est, longe ite ab illo. Ista tria verba ad idem pertinẽt, sed ponuntur simul ad exaggerandum; quia est modus eorum, qui nimis persuadere volunt, multiplicare synonyma, vt idem per plura verba significatum efficàcius proponatur. *Ne forte inuoluam te cum eo*, id est, si manseris coniunctus Amalecitis forte inuoluã te cum Amalec, scilicet, quia volens percutere Amalec, & nõ potens discernere inter Amalecitas, & Cinæos, propter locorum propinquitatem, inuoluam te cum eis, quanquam alias te saluare vellem. Alij intelligunt literã hebraicam hic scilicet. Ne fortè inuoluaris cum eo. Quod potest dupliciter intelligi, scilicet, quantum ad pœnam; vel quantum ad culpam. Ad pœnam quidem, scilicet, ne inuoluaris cũ eo, scilicet ne occidaris cum illo: & istum sensum secuta est littera nostra, dicens: ne forte inuoluam te cum eo: quantum ad culpam intelligitur, ne inuoluaris cum eo, id est, ne efficiaris particeps eius in repugnando nobis: & istum sensum sequuntur multi Hebræi, & Iosephus. 6. Antiquitatum, dicens: Saul denunciauit Sichemitis ante pugnã, vt recederent, ne fortè Amalecitarum malignitati communicarent. Litera tamen nostra rationabilius transtulit, quoniam sequens litera declarat, ꝙ Saul dixerit hoc, vt non perirent Sichemitæ, siue Cinæi: cùm dicitur; Tu enim fecisti misericordiam cum omnibus filijs Israel. Hoc autem nihil attineret ad præ-

A sidentia, si intelligeretur, ꝙ recederent Cinæi de medio Amalec, ne communicarent malitiæ eorum. Nimis tamen attinet, si intelligatur de pœna. s. ꝙ recederent ab eis, ne inuoluerentur cum eis. Et hoc, quia fecerant misericordiam cum filijs Israel. *Tu .n. fecisti misericordiam cum omnibus filijs Israel*. Hoc refertur ad populum Cinæorum, qui dicitur, semper esse idem populus per continuatam successionem: nam illi, qui fecerant misericordiã cum filijs Israel, non viuebant tunc, cùm ista misericordia fuerat facta, quãdo Israelitæ exierunt de Ægypto, vt patet hic: verum ab illo tempore vsq; nunc fluxerant anni ad minus 420. vt supra declaratum est in hoc c. Sed dicuntur isti nũc fecisse misericordiam: quia proaui eorum fecerunt: & semper populus idem est per continuationem. Ob hoc autem inhumanum erat, quod Israelitæ persequerentur Cinæos; B cũ ab eis beneficia suscepissent: potissimum, quia beneficia Cinæorum ad Israelitas non fuerunt spẽaliter ad aliquam personã, vel ad paucas, sed ad totũ Israel: quia dicitur hic; tu fecisti misericordiam cum omnibus filijs Israel: totus ergo populus Israel tenebatur benefacere Cinæis: nec quidem vni soli, aut paucis, sed toti populo.

Quam misericordiam fecerint Cinæi Israelitis. Quæst. XVI.

QVæret aliquis, quæ misericordia fuerit ista, quam fecerunt Cinæi cum filijs Israel. Aliqui respondent; ꝙ ista fuit in bello contra Sisaram Principem militiæ Regis Iabin: nam ille oppresserat Hebræos per 20. annos, vt patet Iud. c.4. Cùm autem pugnaret Sisara contra Israel ad omnimodam deletionem, fugiens à Deo perterritus de- C clinauit in domum Aber Cinæi: cuius vxor Iahel percussit Sisaram infixo clauo in capite eius, & fecit pacem in Israel, ita Iud. c.4. & 5. Istud autem fuit beneficium ad totũ Israel, quia omnes Israelitæ liberati sunt à bello, & subiectione Chananæorum per mortem Sisaræ. Sed hoc non stat, quia hic dicitur, ꝙ fecerit misericordiam cũ Israel, quando ascẽdebat de Aegypto: mors tamen Sisaræ fuit in terra Chanaan multo tempore, postquam Israelitæ venerunt in terram illã, ergo nõ intelligitur de eo. Itẽ, quia ista Iahel, quæ occidit Sisarã, erat vxor cuiusdam Cinæi, qui iã non habitabat cũ ceteris Cinæis, sed recesserat ab eis, & erat in sorte Nephtalim, vt patet Iud. c.4. 5. Aber autem Cinæus recesserat quondam à ceteris fratribus suis Cinæis filius Obab cognati Moysis: ergo propter illum, cuius vxor benefecerat Israelitis non debebat dici, ꝙ Cinæi, qui habitabant in me- D dio Amalec benefecissent Israeli, cũ ille Aber Cinæus iam recessisset a ceteris fratribus suis, & non esset de populo eorum: secus autem, si adhuc maneret inter illos: quia tunc propter eum, qui solus benefaciebat Israeli, dignum erat omnes Cinæos misericordiam recipere ab Israel. Sed dicendum est, ꝙ istud beneficium fuerit in hoc, ꝙ Iethro veniens in deserto ad Israelitas ordinauit eorũ politiã, quantum ad iudices, statuens Tribunos, Centuriones, Quinquagenarios, & Decanos: hoc autem fuit magnum beneficium quia ante istam ordinationem iudicum Moyses grauabatur labore nimio audiendo à mane vsque ad vesperũ causas populi: ipse quoq; populus lædebatur nimis, quia cum esset valde magnus, & inter eos multæ orirentur causæ, & Moyses solus esset, manebant causæ indiscussæ: ꝙ erat ad velocem totius populi interitum, cum politia nimis inordi- E nata in reddendo iura manere non possit: sicut si non habeat victualia: nam ad conseruationem politiæ magis necessarius est iudex, siue distributiuum iustitiæ, quã panis, vt ait Aristo. 3. Politic. De hoc beneficio patet Exod. c.18. cum dixit Iethro ad Moysen: Non bonam, inquit, rem facis, stulto labore consumeris tu, & populus, qui tecũ est: vltra vires tuas est negotium: solus illud non poteris sustinere: sed audi verba mea, atque consilia, & erit Dominus tecum, &c. Erat autem istud beneficium non solùm ad Moysen, sed ad omnes filios Israel, vt hic dicitur: quia causæ totius populi peribant propter vnitatem iudicis, & grauabantur nimis expectando eũ. Sic dicit Iethro: stulto labore consumeris tu, & populus iste, qui tecum est: Exod. c.18. Etiam istud beneficium fuit, qn ascẽdebãt Israelitæ de Aegypto in fine primi anni ab exitu de Aegypto, vel in principio secundi

venit

Marginalia: *Cap. 8.* (beside "Cinæis dicit Iosephus") — *Responsio Authoris.* (beside "Sed dicendum est") — *Politia, vbi iustitia non est, non põt diu manere, & quare.* (beside "Moyses solus esset")

venit Iethro ad montem Sinai, & ordinauit politiam Hebræorum, vt declaratum est Exod.c.18. & Num.c.10. Vel potest intelligi istud beneficiú de directione Israelitarum per desertum: ná Moyses petiuit à Iethro, vt iret cú Israel in terram Chanaan ad demonstrandum loca castrametationis per desertum, vt patet Numer.c.10.s.Noli nos relinquere:tu enim nosti, in quibus locis per desertú castra ponere debeamus,& eris ductor noster: Iethro tamen nó iuit cú Israelitis, vt eod.c.declaratú est; sed filij sui: & isti etiam sciebant loca, in quibus castrametari poterant Israelitę per desertum:& sic dirigerent eos: hoc autem magnum beneficium erat, cùm pro eo Moyses promitteret Iethro quicquid optimum esset in opibus, quas Deus daret Israeli, vt patet Num.c.10. Ergo cum hoc fecissent filij Iethro, magnum beneficium præstabant Israeli, & retributione digni erant. Fuit autem beneficium istud in totum populum collatum, quia totus populus per desertú dirigebatur. Fuit etiam istud beneficium, quando ascendebant Israelitæ de Ægypto, per quod transibant dirigendo eos ibi, quantum ad loca castrametationis. Intelligenda est ergo misericordia, quantum ad aliquid horum duorum, vel quantum ad vtrumque simul. *Cum ascenderent de Aegypto*, s.istud beneficium fuit præstitum Israelitis, quando ascendebant de Ægypto.s.in ipso deserto, per quod ascendebát: nam quocunque horum duorum modorum intelligatur, vel vtroq; simul; necesse est, q fuerit beneficium in deserto collatum. *Et recessit Cinæus de medio Amalec*.i.de terra illa, in qua habitabat, quæ erat in medio Amalec: nó quidem intra terram Amalec. Nam nullam partē eius tenebant Cinæi, sed in medio Amalec.s.quia ambiebatur,& quasi claudebatur terra Cinæorum intra terram Amalec: nam terra Cinæorum erat quædam pars terræ Israel.s.in sorte Iudæ:& quia sors ibi habebat à parte australi terram Amalec, erat terra Cinæorum cóiuncta Amalecitis,& quia parua erat, videbatur clausa inter cornua terræ Amalec. Recesserút autem Cinæi de medio Amalec ad præceptum Saulis, quia viderunt, q recte monebat. Etiam quia ipsi non erant coniúcti aliquo fœdere Amalecitis, sed Israelitis, sub quorum protectione,& auxilio sperantes venerát de terra sua Madian, vt habitarent cum Israelitis in terra Chanaan: nunc autem recesserunt de loco, in quo prius habitabant, s.introeuntes ad habitandum ad sortes interiores Israelitarú, sicut Aber Cinęus ante hoc recesserat ab alijs Cinęis, & habitabat in terra Nephtalim iuxta vrbem Cedes. Iudic.cap.4. *Percussitq; Saul Amalec*.i.occidit, & destruxit Amalecitas, s. primo pugnans cum eis bello campali: deinde inclusos in vrbibus obsedit, & quasdam vrbes molitionibus; alias verò suffossionibus cloacarú,& muris extrinsecus è diuerso ædificatis; alias autem fame, & siti: alias vero modis alijs cepit, vt ait Iosephus 6.Antiquitatú. *Ab Heuila donec venit Assur*. Isti sunt duo termini, inter quos iacebant omnes Amalecitæ. Heuila autem est quędá terra, quæ est in principio terræ Amalec, ex parte Israelitarum: & est in latere aquilonari terræ Amalec; & ibi incepit pugnare Saul, qui veniebat de terra Israel ad terram Amalec. Est auté aquilonaris terra Israelitarum ad terram Amalec, ideo dicitur, q percussit Saul ab Heuila. Assur est nomen alterius terræ, quæ est in fine terræ Amalec, ad partem meridianam eius; ideo dicitur hic, q est à regione Ægypti.i. Assur est apud Ægyptum. Est autem Ægyptus terra meridiana respectu Amalecitarum. Non est autem intelligendum, q Assur sit hic terra Assyriorum, sicut aliàs accipitur, quia terra Assyriorum multum distat à terra Amalecitarum, & à terra Israel versus Aquilonem: sed est nomen cuiusdam deserti in terra Arabiæ, quod est apud mare Rubrú, & per istud desertum transierunt Israelitæ, vt patet Exod. c.15. scilicet; Tulit Moyses Israel de mari Rubro, & egressi sunt in desertum Sur. Isti autem duo termini claudunt terram, quæ est inter terram Chanaan,& Ægyptum, s.Arabiam, & ponuntur aliquando in Scriptura, vt patet Gen.25.c. vbi dicitur de Ismahele, q habitauerit ab Heuila vsq; ad Sur, quæ respicit Ægyptum,& illa terra vocabatur Arabia; ideo filij Ismahelis vocantur Arabes,& omnes alij populi habitantes inter Chananæos, & Ægyptios. Iosephus dicit hic, q Saul percussit vniuersos hostes residentes à Pelusio Ægy-

Alius sensus.

F pti vsq; ad mare Rubrum: & isti duo termini videntur esse illi, qui vocantur hic Heuila,& Assur. De Assur satis apparet, quia dicit Iosephus, q percussit Saul Amalecitas, vsque ad mare Rubrum.s. q mare Rubrum claudit à parte meridiana desertum Assur: sic patet Exod.c.16.s.tulit Moyses Israel de mari Rubro; & egressi sunt in desertum Sur. De Heuila, & Pelusio Ægypti, an sint idem, non satis patet, quia Heuila videtur poni hic tanquam terminus aquilonaris terræ Amalec: sed ibi non est aliqua ciuitas Ægypti. Nisi forte dicatur, q Heuila est hic terminus occidentalis terræ Amalec: & ibi potest esse aliqua ciuitas Ægypti. Assur autem sit in confinio lateris meridiani, & orientalis terræ Amalec: quod etiam satis stat. *Et apprehendit Agag*. Hic ponitur secundum principale.s.mandati transgressio: quia nó egit omnia, quæ Deus iussit, ipse Saul, nec populus, sed
G reseruauerunt Regem & pecora. Dicitur autem, q apprehenderit Agag Regem Amalec viuum.s.nolens eum occidere in bello: nec tamen peccabat Saul capiendo Agag viuum, sed peccauit, quia non occidit eum, sed duxit in terram Israel volens eum conseruare.

Quare Saul non occiderit Regem Agag. Quæst. XVII.

QVÆRET aliquis, quare Saul acceperit viuum Regem Agag,& non occiderit eum. Aliqui respondét, q hoc fecerit Saul propter superbiam ad iactádum triumphum, quem habuerat de hostibus: nam cùm eum viuum duceret, gloriabatur, q haberet sub se vnum Regem. Alij autem dicunt, q fecerit hoc propter triumphum.s. vt conseruaretur Agag ad honorem triumphi. Alij autem volút,
H q seruauerit eum ex cupiditate.s. vt magna munera daret ei pro se Rex Agag. Vel q acceperit eum, vt reuelaret ei aliquos thesauros occultos in terra Amalec: hoc enim fieri solet tempore bellorum.s. vt ipsi, qui obsidentur timore hostium thesauros in terræ visceribus condant: & hoc tenet Nicolaus. Sed dicendum est, q Saul reseruauerit Regem Agag non occidendo eum,& hoc ex pietate: misertus fuit enim illius Regis, qui erat speciosus,& potens: & in tátam venerat calamitatem, vt hostium suorum manibus teneretur perdito populo,& desolata terra, cunctisq; deletis, quę ad eum pertinebant: sic.n. interdum hostes etiam ferocissimi hostium suorum, cum calamitosi fuerint, miserētur. Sic ait Boetius de consol.2. prosa prima, s. Legimus, Paulum Persæ Regis à se capti calamitatibus pias impendisse lachrymas. Hoc autem significatur in litera, cùm dicitur. Et
I pepercit Saul,& populus Agag: parcere autem ex misericordia est: si verò Saul seruasset Regem Amalec ad postea occidendum eum, nó diceretur ei parcere. Item patet, quia etiam, postquam venit Saul in terram suam,& redargutus fuit à Samuele, nó occidit Regem Amalec: sed Samuel petiuit eum sibi exhiberi,& occidit. Alij autem modi nó sunt ita verisimiles: Cum enim dicebatur, q Saul acceperat viuum Regem Amalec, vt manifestaret ei thesauros occultos, non est verisimile; quia tunc non solú conseruasset Regem, sed etiam de singulis vrbibus aliquos seruasset, qui manifestare possent ei thesauros absconditos in omnibus locis: Rex autem non poterat cognoscere omnia hæc; sed solùm quantum ad thesauros suos: ideo non fuit pro hoc seruatus. Item, si propter hoc seruasset eum Saul, nó duceret viuum in terram Israel, sed primò cogeret illum mani-
K festare thesauros terræ Amalec prius quá inde recederet, quibus inuentis occideret eum. Duxit tamē eum viuum in terram Israel, ergo non seruauit propter hoc. Item, nó stat, q seruauerit eum ad recipiendum magna munera ab ipso: nam iam deleta erat tota terra Amalec;& Saul & populus acceperant quæque optima terræ Amalec, vt patet infra: ergo non seruabatur, vt aliquid pro se daret: nisi forte dicas, hoc esse, quantum ad thesauros absconditos, quos non acceperant Israelitæ: sed hoc non stat, quia iam improbatum est. Item nó stat alius modus.s. q seruatus sit Agag ad triúphum: nam mos erat, q inter eos, qui seruabantur ad triúphum, cùm exhiberetur à populo triumphus victori, occideretur princeps hostium captorum: sic enim ait Iosephus circa finem librorum de bello Iudaico, dicens, q cùm datus est triumphus Imperatoribus Vespesiano,& Tito: Simon

Responsio Auct.

mon Dux Iudæorũ, qui erat Hierosolymis, occisus est apud A Capitolium in vrbe Roma, & sic consummatus est triumphus. Saul tamen non seruabat hic Agag ad occidendum eum, quia dicitur, q̄ pepercit ei: ergo non seruabat illum ad triumphum: potissimum, quia inter Hebræos nõ fiebat triumphus ad honorem victoris, quanquam fierent alia gaudia. Hoc.n. speciale inter Romanos fuit. An vero seruauerit Saul Agag ad ostentationem, & gloriã victoriæ suæ, non apparet: magis tamen apparet, q̄ seruauerit eũ ex misericordia condolens eius calamitatibus. Hoc autem tenet Iosephus. 6. Antiquitatum, dicens: Cepit Saul Regem hostium Agag viuum, cuius corporis pulchritudinẽ magnitudinemq. miratus decreuit esse saluandũ: non hoc faciens diuina voluntate, sed iudicium proprium sequens, & sine causa ei cedens vitam quasi misericorditer: vnde illi potestas sine periculo suo miserendi non esset: Deus namq. sic B odiuit Amalecitarum genus, vt nec infantibus parceret, quorum potius misereri naturale est. Saul itaque Regem Agag, & malorum, quæ contra Hebræos gesta videbatur, auctorem à morte seruauit, & hostis pulchritudinem præceptis Dei præposuit. *Omne autẽ vulgus interfecit in ore glady.* s. oẽs viros, & feminas, paruulos, & senes, neminem à morte seruantes: in quo videbatur Saul, & populus peruertere naturalem misericordiam. Nam, quanquã secundum Dei iudicium nullius misereri debebant, nec poterãt: si tñ alicuius misereri voluissent, potius debuissent misereri paruulorũ, quorũ nos iubet natura misereri, quã Regi: sed forte hoc fecit, quia si miserendũ esset paruulorum, oium miserẽdum erat; sed omnium paruulorũ Amalec misereri, videbatur nimis contra præceptũ Dei, quia, cùm esset magna multitudo paruulorũ, breuiter efficeretur magnus po- C pulus Amalec: Rex autem vnicus erat, ideo, quanquam illius misererentur, non videbatur magna præcepti violatio. Item, & melius: quia Saul, cùm Rex esset, videns Regem Amalec, qui etiam in eadem dignitate erat, in qua Saul, ad tantam venisse calamitatem, compassus est illi cernens mobilitatem regiæ felicitatis, & compassus est illi, & eripuit eũ à morte. In paruulis autem nulla fuerat prosperitatis amplitudo, secundum quam nunc inciderent in calamitatem, ideo non misertus est illorum. *Et pepercit Saul, & populus Agag.* i. tam Saul, quam populus cõdoluerunt Regi Agag, & non occiderunt eum. Dicuntur autem pepercisse, quia non seruabant eum ad postea occidendum, sed, vt vita illi semper relicta foret. Peccauit autem in hoc Saul, & demeruit priuari regno, sicut patet hic: & non solùm regno caruit, sed etiam propter hoc Deus tradidit eũ postea in ma- D nus hostium, & occisus est à Philisthæum, vt patet inf. c. 28. cùm dixit Samuel ad Saulem: quid interrogas me, cùm Dominus recesserit à te, & transierit ad æmulum tuum? faciet enim tibi Dominus, sicut locutus est in manu mea, & scindet regnum de manu tua, quia non obedisti voci Domini, nec fecisti iram furoris eius in Amalec; idcirco quod pateris, fecit tibi hodie Dominus; cras autem tu, & filij tui mecum eritis. Sic etiam patet 1. Paralip. cap. 10. Peccauit etiam Saul excusando peccatum istud: nam cum ipse pepercisset Regi Agag, & gregibus ouium simul cum populo, solùm dixit de populo transferens crimen ad illum, vt patet infra. s. pepercit enim populus melioribus ouibus, & armentis. *Et optimis gregibus ouium.* i. Saul, & populus pepercerunt gregibus, & armentis. s. reseruando illa pro se: non accipitur hic parcere, sicut supra, quia Regi Agag pe- E percit populus. s. vt nequaquam occideretur: gregibus autem non pepercit sic; sed vt non occiderentur immediatè. Nam Deus iusserat, vt omnia delerentur; & sic tenebantur Israelitæ greges & armenta delere in ipsa terra Amalec, & nihil secum ducere; & quia non occiderunt immediatè greges, dicuntur pepercisse. i. seruauisse greges. s. ad postea occidendum. *Et armentorum.* Vocantur armenta congregationes magnorum animalium, sicut boum, equorum, camelorum. Omnia autem ista seruauerunt Israelitæ; & vocantur supra greges ouium animalium paruorum. s. tam ouium, quàm caprarum, & similium: quia omnia hæc seruauerunt Israelitæ nihil volentes delere, nisi quod inutile erat, vt patet infra.

Iosephus 6. Antiquit. c. 8.

Quare Saul magis misertus est Regis, quàm paruulorum.

A *Quare Israelitæ non occiderint greges optimos, & armenta Amalecitarum iuxta mandatum Domini. Quæst. XVIII.*

QVæreret aliquis, quare Israelitæ seruauerint greges optimos, & armenta, & nõ occiderint iuxta mandatum Dei. Aliquis respondebit, q̄ hoc fecerunt, vt sacrificarent Domino de illis, & patet hoc, quia cùm venisset Samuel in Galgala, offerebat Saul ibi holocausta de præda Amalecitarum, vt patet infra. Item patet, quod propter hoc seruata fuerint pecora, quia cum dixisset Samuel ad Saulem: quæ est vox gregum, quæ resonat in auribus meis? ait Saul: de Amalec adduxerunt ea: pepercit enim populus melioribus ouibus, & armentis, vt immolarentur Domino Deo tuo, reliqua verò occidimus: & iterum infra in litera, cum excusaret se Saul de transgressione præcepti, ait: Tulit po- B pulus de præda oues, & boues, & primitias eorum, quæ cæsa sunt, vt immolaret Domino Deo suo in Galgalis. Item patet hoc, quia Israelitæ accipientes pecora de Amalec elegerunt ea, quæ pulchra, & optima erant; reliqua verò occiderunt, vt patet infra: hoc autem pertinebat ad sacrificium; quia non debent Domino immolari animalia, quæ immunda sunt, & maculata, & cõtemptibilia. Deuter. c. 15. & Leuit. 25. Nam Deus conqueritur de sacerdotibus per Malachiam dicens, quod offerebant ei animalia clauda, cæca, & lãguida, qualia nullus de principibus humanis acceptaret, si offerretur ei: ideo in hoc se despectum dicebat, Malach. c. 1. si tamen Israelitæ accepissent animalia illa ad cibos suos, omnia accepissent, siue maculata, siue immaculata. Quia quanquam iam nõ liceret offerri Domino animalia immaculata, licebat tamen ea sumi in cibum à Iu- C dæis, Deut. c. 12. & 15. Et dato, q̄ nollent Hebræi sumere illa in cibum, saltem proficerẽt eis ad alias vtilitates. s. quia possent vendere illa alijs gentibus: sicut erat de animalibus, quæ non licebat Iudæis comedere. Nam illa poterant vendere gentilibus; non tamen adduxerunt Israelitæ de præda Amalec animalia, quæ vilia, & reprobata erant, ideo non seruauerunt ea ad vtilitatem suam, sed ad sacrificia. Sed hoc non stat, quia si solùm voluissent immolare Domino, duxissent sola animalia de terra Amalec; duxerunt autem vestes, & omnia alia supellectilia quæcunque preciosa inuenerunt in terra Amalec: ista tamen non pertinebant ad immolationem; ergo solum fecerunt hoc propter vtilitatem suam. s. quia concupiuerunt spolia terræ Amalec, quæ multa, & preciosa erant: videbaturq. eis fore grauissimum, si omnia illa delerent, nullo sibi relicto, quia ni- D hil sic ex præda illa lucrarentur, sed suis sumptibus eam agerent. Nec stant rationes in contrarium. Cum enim dicebatur primò, q̄ Saul obtulit holocausta de præda in Galgala: dicendum q̄ ipse non offerebat ea intentione, vt omnia animalia, quæ duxerat de Amalec, offerret, sed solum offerebat aliqua in gratiarum actiones pro collata victoria: sic enim facturus erat, in quocunque alio bello vicisset, etiamsi inde nulla pecora acciperet. Apparet autem hoc, quia non dicitur in textu allegato, q̄ Saul offerebat in holocaustum prædam Amalec: sed dicitur q̄ offerebat holocaustũ Domino de initiis prædarũ, quæ attulerat ex Amalec: initia autem dicuntur primitiæ; ergo Saul non offerebat Domino totam prædam, sed initia eius. Ad secũdum, quando dicebat Saul, q̄ populus pepercit melioribus ouibus, & armentis, vt immolarentur Domino; dicendum, q̄ E Saul mentitus est, faciens hoc ad excusandum se: acceperat tamen prædam ad vtilitatem suam. Sic etiam patet in alio: nam Saul cum populo pepercerat optimis gregibus ouium, vt patet hic; infra tamen dixit Samueli, q̄ populus pepercerat melioribus ouibus, trãsferens in hoc peccatum ad populum, subticendo de seipso. Ad tertium, cùm dicebatur, q̄ populus accepit ea, quæ optima erant, & deleuit reliqua, dicendum, q̄ non fiebat hoc ad sacrificium, quia requiruntur animalia munda in sacrificijs: Israelitæ autem non respiciebant hic, an essent munda, vel immunda, sed solum, an essent alicuius valoris: id autem, quod nullius valoris erat, sed vile, & reprobum, destruxerunt: non quidem quasi non pertineret ad sacrificium, sed quia nulla vtilitas erat in possessione talium. Cum autem dicitur, q̄ si duxissent Israelitæ pecora ad vtilitatem suã, nõ solum optima, sed etiam quæcunque alia duxissent, eò quod illa profi-

Prima ratio.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

Quarta ratio.

Impugnatio.

Ad rationes primæ opinionis.

Ad secundam.

Ad tertiam.

Ad quartam.

proficerent eis. Dicendum, q aliqua erant ita vilia, tam in pecoribus, quam in supellectilibus, quod labor portandi ea de terra Amalec in terram Israel esset grauior, quã possessio eorum esset vtilis: ideo tanquam simpliciter inutilia respuerunt illa portare, & deleuerunt. Etiam fecerunt hoc, ne penitus viderentur transgressuri præceptum Dei iubentis omnia consumi, sed saltem in his vilibus, & reprobis illud obseruarent. *Et vestibus, & arietibus pepercit.* i. pepercit populus, & Saul vestibus. s. seruando pro se omnes vestes, quas repererunt in terra Amalec. Etiam arietibus pepercerunt, id est, seruauerunt eos, sicut reliquos greges, & armenta. Hoc autem ponitur hic ex superabundanti; nam expresso supra de gregibus ouium intelligebantur etiã arietes; sed interdum Scriptura non curat ista seruare aliquid exprimens ex superabundantia, vt plenius intelligatur. *Et vniuersis, quæ pulchra erant*, id est, etiam pepercerunt omnibus rebus pulchris, & desiderabilibus ad possidendum, scilicet auro, & argento cęterisque metallis, & omni supellectili preciosæ. *Nec voluerunt disperdere ea*, id est, quanquam Deus iussisset, vt omnia delerent, & nihil concupiscerent, concupiuerunt, & non deleuerunt ea. *Quicquid vero vile, & reprobum fuit, hoc demoliti sunt*, id est, solùm destruxerunt ea, quæ vilia erant, id est, nullius valoris: & reproba, id est, reprobabilia, scilicet, quòd à nullo appreciarentur; sed in hoc nullum Deo cultum exhibebant: melius enim fuisset, q non deleuissent quicquam, quam quod executi essent præceptum in pessimis: sed nec ipsi in istis executi fuissent, nisi graue esset portare illa de terra Amalec, cum paruæ vtilitatis forent. *Factum est autem*. Supra descripta est Saulis transgressio, hic autem describitur eius diffinitiua reprobatio: & diuiditur in tres partes. Primò ponitur ista reprobatio: Secundo Saulis obstinatio: Tertio pœnitentiæ eiusdem simulatio. Secunda ibi. *Et ait Saul*. Tertia ibi. *Dixitque Saul*. Prima in duas; quia primò ista reprobatio Samueli reuelatur: secundò Sauli denunciatur, ibi. *Dixitque Samuel*. s. postquam Saul peccauit, Deus reuelauit istud peccatum Samueli, eo quod Samuel habebat specialem curam de Saule, quia constituerat eũ Regem, & videbatur pertinere ad eũ aliquid de bono, vel malo illius.

An Deus reuelauerit Samueli immediatè istam transgressionem, & quomodo. *Quæst. XIX.*

QVæret aliquis, an Deus reuelauerit Samueli istã præuaricationem Saulis immediatè, vt factum est vel aliquanto tempore post. Respondendum est, q non reuelauit immediatè. Quod patet, quia Deus locutus fuit ista ad Samuelem per noctem, & in ipsa nocte cœpit ire ad Saulem, vt patet inf. s. contristatus est Samuel, & clamauit ad Dominum tota nocte: cumq; de nocte surrexisset Samuel, vt iret ad Saul: mane nunciatum est ei, q venisset Saul, & in ipso die locutus est ei Samuel, vt patet infra. s. sine me, & indicabo tibi, quid locutus est Dominus ad me nocte, id est præcedenti nocte: iam tamen redierat Saul de terra Amalec, & venerat in Carmelum, feceratq; ibi fornicem triumphalem, & inde venerat in Galgalam: offerebatq; sacrificia, vbi eum Samuel inuenit. Transierat ergo aliquantum temporis, ex quo Saul peccauerat, vsquequo ista reuelatio facta est.

Quomodo factum sit verbum Domini ad Samuelẽ de transgressione Saulis. Multi modi reuelandi aliquid Prophetis. *Quæst. XX.*

QVæretur vlterius, quomodo factum sit verbum Domini ad Samuelem. Respondendum est, quod poterat fieri multipliciter, sicut fiebat alijs Prophetis. Interdum. n. fiebat per somnia, vt patet Num. c. 12. Aliquando autem fiebat in vigilia. s. q formaretur aliqua vox in aere, & non videretur formator illius: sicut factum est in datione Legis, Deuter. cap. 4. Aliquãdo autem fiebat in voce formata ab aliquo apparente in figura humana, & erat Angelus: sicut patet de Iosue, quando vidit Angelum in agro Iericho, Iosue c. 5. Sic etiam fuit de Gedeone, Iudic. cap. 6. Sic etiam de patre, & matre Samsonis, Iudic. cap. 13. Aliquãdo autem fiebat reuelatio per solam immutationem

F intellectus, de quibus magis dictum est sup. c. 8. Quolibet autem istorum modorum fieri poterat reuelatio Samueli. Sed dicendum potius, q fuerit facta secundo modo. s. in aliqua voce formata, cuius formator non videretur, quod patet, quia ista reuelatio facta est per noctem, vt patet infra. s. sine me, & indicabo tibi, quod locutus est Dominus ad me nocte: sed per noctem consueuerat Deus loqui cũ Samuele in voce, vt patet sup. c. 3. quando vocauit eum ter iacentem in Sanctuario: si tamen velimus dicere, q fuerit ista reuelatio facta per somnium, sicut multoties fiebat in Prophetis, satis conuenit, quia dicitur facta est per noctem; & ibi Deus solet per somniũ reuelare Prophetis secreta: sicut patet Iob. c. 33. s. per somnium visione nocturna quando irruit sopor super homines, & dormiunt in lectulo: tunc aperit aures virorum, & erudiens eos, instruit disciplina. Primum tamen melius est.

G *Pœnitet me quod constituerim Saul Regem*. Istud dixit Deus, quasi dolens de eo, quod fecerat: nam à principio erat Saul vir bonus, & electus, & non erat in toto Israel vir melior illo, vt patet sup. cap. 9. & ob hoc Deus constituerat eum in Regẽ, quasi seruaturus esset mandata illius: nunc autem, quia non seruabat, pœnitebat Deum constituisse Saulem Regem. Sic enim dicitur Gen. cap. 6. q pœnituit Deum q hominem fecisset. & tactus dolore cordis intrinsecus, ait: delebo hominem, quem creaui. Pœnitentia tamen, vel dolor in Deo nulla est, sed habet se ad modum pœnitentis: ille enim, qui aliquid fecit, eumque illius pœnitet, quod fecerit, delet illud: sic etiam cùm Deus Saulem constituit Regem, quem nunc abijcere decreuerat à principatu, pœnitere dicebatur: ipsum tamen nec pœnitet, nec idem gaudet: non. n. dolet Deus, aut tri-

H statur de malis operationibus nostris, quæ sunt contra cultum eius: nec gaudet de bonis operibus nostris, quibus eum colimus: nec magis Deus tristatur, cùm pessima scelera in eum committimus, quam cùm illi maximum obsequium impendimus: nec etiam gaudet magis, cùm illum diligenter colimus, quam cũ in ipsum grauiter peccamus. Hæc enim à Deo valde aliena sunt: & hoc, quia naturæ diuinæ nihil aduenire potest. Est n. Deus purus actus, nihil recipere potens; quod autem aliquid recipit, partim est in actu, & partim in potentia, & ex hoc ipso haberet compositionem ex actu & potentia, & esset imperfectus: non ergo potest ei accidere gaudium de operibus bonis nostris, nec tristitia de malo opere: ergo non gaudebit de bonis nostris, nec tristabitur de malis. Sed fortè dices, q ista illi ab æterno insunt; sed non stat, quia, cum ille, qui tristatur,

Deus nõ habet gaudiũ nec tristitiã, tamen dicimus eum pœnitere.

I miser est ab æterno, Deus miser esset. Itẽ, præter hoc Deus non potest gaudere de bonis nostris, vel tristari de malis, quia aliquis lætatur de bono, quod ad eum aliquo modo pertinet: quod autem nullo modo ad aliquem pertinet, nec etiam secundum existimationem suam possibile est, quod illum lætificet: sed bonum nostrum nullo modo est bonũ Dei. s. quod nihil realiter accrescit Deo de bono nostro: nec ipse existimat, sibi aliquid accrescere; ergo impossibile est, q gaudeat. De malo autem nostro facilius argumentum est: nam nihil de illo ei euenit, cùm in Deo nullum malum aut proprium, vel alienum esse possit: nihil ergo horum in Deo est, sed Scriptura loquitur sic ad exprimendum passiones humanas. Proficit autem valde iste modus loquendi, quia si sic non loqueretur de Deo, scilicet, q lætaretur de bonis nostris, vel tristaretur de malis, significaretur, quòd

K ipse non curaret de operationibus humanis, siue bonæ siue malæ sint: & hoc esset retrahere omnem hominem à cultu Dei: quia si Deus nihil magis de bono opere, quam de malo curat; nec pro bono præmia confert, nec pro malo quemquam punit, quo recepto, frustra esset Deum colere. Tolleremus quoque prouidentiam Dei iuxta positionem illorum, qui dixerunt: Quid enim nouit Deus? quasi per caliginem iudicat, nubes latibulum eius, nec nostra considerat, & circa cardines cœli perambulat. Iob, c. 22. Præter hoc ergo, quod iste modus loquendi proficit ad hoc, quod Scriptura condescendat intellectui rudi humano, qui non valet de Deo intelligere res, sicut sunt: adhuc proficit magis ad hoc, q significetur cura Dei, & prouidentia humanarum operationum. *Quia dereliquit me*, id est, dereliquit cultum meum. s. nolens obedire mihi. *Et verba mea opere non impleuit*, s. quia non deleuit omnia pertinentia ad Amalec.

Deus

Deus autem dixerat, percute Amalec, & demolire vniuersa eius, vt patet supra. *Contristatusque est Samuel.* scilicet cum audiuit, ꝙ Deus dolebat de constitutione Saulis in Regem, & ꝙ vellet eum abiicere à regno. Hoc autem erat, quia Samuel valde diligebat Saulem: nam etiam, postquam Deus totaliter reprobauerat Saulē, & Samuel recesserat ab eo, adhuc diligebat eum valde, & lugebat pro eo, ꝙ Deus vellet auferre ei regnum, vt patet infr. in litera, scilicet. Et non vidit Samuel vltra Saulem vsque ad diem mortis suæ: veruntamen lugebat Samuel Saulem, quoniam Dominum pœnitebat, ꝙ constituisset Saul Regē: erat autem iste amor Samuelis ad Saulem, quia Samuel constituerat Saulem in Regem, & erat totaliter Saul opus Samuelis: cùm de statu paruo populari erexisset eum ad honorem regalem. Diligunt autem naturaliter benefactores valde beneficiatos potius, quam e contrario: & quanto fuerint maiora beneficia tanto magis in eis gaudent: nam ipsi beneficiati sunt opera benefactorū: diligit autem quilibet naturaliter opus suum: sicut poetæ diligunt poemata quasi filios; de quo Aristot. 9. Ethic. Cùm autem Saul priuaretur regno, quantū ad posteros suos, destruebatur opus Samuelis; ideo necesse est, ꝙ de hoc tristaretur. *Et clamauit ad Dominum tota nocte,* id est, Samuel clamauit orando ad Deum pro Saule, ne priuaretur regno propter hoc, & dicitur quòd clamauerit tota nocte, quia ista reuelatio fuit ei facta per noctem, & mox incepit orare: mansitq; in hac oratione per totam noctem, vsquequo iuit ad Saulem. Nam in illa eadem nocte surgens ire cœpit ad eum, vt patet, immediate.

Benefactores magis diligūt beneficiatos, quā econtra.

Quare Samuel orauerit pro Saule, ne careret regno, cum sciret eum omnino illo cariturum. Quæst. XXI.

QVAERET aliquis, quare Samuel oraret hic ad Dominum pro Saule, ne careret regno: nam ipse sciebat, quòd necessario cariturus esset illo: ipse enim Samuel prædixerat Sauli sup. cap. 13. stultè egisti, nec custodisti mādata Dei tui: quod si non fecisses, iam nunc præparasset Dominus regnum tuum super Israel in sempiternum, sed nequaquam vltra regnum tuum consurget. Respōdendum est, ꝙ quanquam ista dicta essent per Samuelem, tamē adhuc nesciebat, an ista esset sententia Dei, vel solum esset comminatio, quia Deus hoc non reuelauerat illi: orabat igitur indesinenter adhuc putans esse locum remedij. Inducebatur autem ad hoc, quia sciebat, quòd Deus interdum multa prædicebat p Prophetas indeterminatè, quæ tamen intelligebantur secundùm comminationem, & si illi, contra quos illa proferebantur, conuerterentur ab iniquitate sua, non infligebatur ipsis pœna: & quia nondum Deus auferebat regnum Sauli, quamquam prædixisset auferēdum, putabat Samuel, ꝙ adhuc superesset remissionis locus. Nec solùm hoc: sed etiam, postquam pro isto peccato Samuel dixisset Sauli, ꝙ Deus sciderat hodie regnum de manu eius & tradiderat proximo suo; nec flecteretur ab ira sua, adhuc orabat semper pro illo, & lugebat, ne Deus auferret illi regnum. Hoc autem fuit, vsquequo Deus Samuelē lugentem increpuit, dicens. Vsquequo tu luges Saulem, cùm ego proiecerim eum, ne regnet super Israel; ita infra sequenti c. Et tūc iussit eum Deus, vt vngeret Dauid in Regem: ex eo autem tempore cessauit Samuel orare, & lugere pro Saule, quia iam sciebat nullum superesse remissioni locum, eo quòd alius constitutus esset in Regem.

An Samuel peccauerit orando pro Saule, cum sciret eum à Deo reprobatum. Quæst. XXII.

QVÆRETVR vlterius an Samuel peccauerit orando pro Saule, cùm Deus reprobasset eum. Et videtur ꝙ sic, quia agebat contra voluntatem Dei, quæ vltimatè reprobauerat Saulem, ergo peccabat. Item si non peccasset Samuel orando pro Saule, Deus nō increpuisset eum, quia pro bono opere non debetur increpatio: fuit tamen increpitus, vt patet sequenti cap. Vsquequo tu luges Saulem, cum ego abiecerim eum? Respondendum est, quòd Samuel non peccauit orando pro Saule, sed magis merebatur: nam cum Deus alicui irascitur, siue homini, siue populo: & aliquis vir interponit se orando, ne Deus illud faciat, valde meretur: etiamsi Deus dicat, quod semper il-

A lud facere velit, & Deo gratum est, vt aliquis se opponat orando contra mala, quæ Deus comminatur se facturum. Sic patet Ezech. c. 22. s. Et quæsiui de eis virum, qui interponeret sepem, & staret oppositus contra me pro terra, ne dissiparem eam, & non inueni: & effudi super eos indignationem meam. Sic etiā erat hic, quia Deus prænunciabat mala contra Saulem, & Samuel indesinenter orabat, ne ista fierent. opus autem secundùm se bonum erat, cùm sit vnum de septem operibus pietatis orare. Nec poterat intercidere hic aliquod malum, nisi in quantum aliquis contra volūtatem Dei interdum orare potest, sed in hoc si quis oret contra ea, quæ Deus diffiniuit, si ignoret illa diffinita esse, non peccat. Cūm autē cognouerit, quod diffinita sint, orare peccatum est: sic enim de illo, qui orat pro eo, quem scit æternaliter esse damnatum; grauiter enim peccat: nam
B sicut iniuriam facit martyri, qui orat pro martyre, extra de celebr. missar. c. cum Marthæ, eo quod orādo pro illo significat eum indigere oratione, & per hoc non fuisse perfectè ademptum felicitatem suam; in quo status martyris diminuitur: ita iniuriam facit Deo, qui orat pro eo, quem æternaliter scit esse damnatum, vel pro quocunque alio; quod est contra Dei diffinitionem ei notum: in quo significat, quod adhuc per orationem voluntas Dei mutari possit ad volendum contrarium, sed per hoc iniuria fit Deo; cùm Deus sit simpliciter immobilis. Repugnat ergo diuinæ perfectioni ille, qui credit, ꝙ Deus mouebitur ab eo, quod diffinierit: ideo qui petit, vel orat pro damnato æternaliter, vel pro aliquo, quod scit esse contra Dei determinationem, peccat. Samuel autem non fecit sic, quia à principio, quando orauit pro Saule, quanquam Deus comminatus fuisset
C illi per eum, quod regnum eius vltra non consurgeret, credidit Samuel hoc dictum esse secundum comminationem, & non secundum diffinitionem Dei; ideo licuit sibi orare: deinde autem post peccatum, quod fecit pugnando contra Amalecitas, quamquam Deus per Samuelem nunciasset Sauli, ꝙ regnum eius scinderetur ab eo, & quòd non flecteretur ab illa sententia, tamen quia non fuit assumptus immediate alius in Regem, putauit Samuel adhuc locum esse veniæ: ideo orabat, & lugebat pro Saule, quousque Deus dixit ei: Quousque tu luges pro Saule, cùm ego proiecerim eum? & tunc desijt orare Samuel pro Saule. Si autem post hoc orasset pro illo, iam peccaret: quia præceptum Dei cōtemnebat. Sic etiam fuit de Moyse, quia Deus sententiauerat, quod ipse nō introiret in terram Chanaam propter ea, quæ fecit in Cadesbarne, Numer. cap. 20. & 27.
D postea autem orauit sæpius Moyses, vt Deus permitteret eum transire in terram Chanaan, sed Deus dixit: sufficit tibi, nequaquam loquaris ad me vltra de hac re, Deut. c. 3. & tunc cessauit Moyses orare Dominum. Si enim post hoc orasset, iam peccaret, quia sciebat sententiam Dei confirmatam esse, & transgrederetur præceptum illius: non orauit tamen, & sic non peccauit Moyses, nec Samuel, quia, quando ipsi orabant contra Dei determinationem, ne sciebant, an Deus sic determinasset. *Cumque de nocte surrexisset Samuel*, s. ad eundum ad Saulem. In illa enim nocte, in qua Deus sibi apparuit, & reuelauit hæc, clamauit ad ipsum, & surrexit, vt iret ad Saulem non sustinens morari vlterius, *Vt iret ad Saul mane* .i. vt in aurora aggrederetur iter ad Saulem: erat autem hoc, quia quanquam peccasset Saul, adhuc putabat Samuel superesse locū remissioni: ideo iuit
E cum festinatione, vt increparet Saulem, vt si forte Deus auerteretur ab ira sua, dolente Saule de peccato: Saul magis negauit se peccasse, vt patet infra, ideo etiam hoc aliquo modo dedit causam perditioni suæ. *Nunciatum est Samueli, quod venisset Saul in Carmelum.* s. cum aggrederetur iter, quæsiuit, vbi esset Saul: & nūciatū est ei, ꝙ venisset in Carmelū: & iā nūc esset in Galgalis. Hoc autē erat immediatè, vt ingressus est in terrā Israel, destructo Amalec: nā adhuc nesciebat Samuel, an esset in terra Israel, quia moratus fuit aliquanto tēpore, delendo omne genus, & omnes ciuitates Amalecitarū: venit autē in Carmelum, qui est quidā mons apud mare in sorte filiorū Aser: & est alius mōs Carmelus in sorte Iuda apud ciuitatē Maon. De hoc patet Iof. 15. & 19. Videtur autē, ꝙ iste mōs Carmelus fuerit ille, qui erat in sorte Iudæ: quia per illum erat iter Sauli venienti de Amalec in Galgala, cū sors Iuda sit meridiana, & cōiuncta

Bonum est orare Dominum, ne puniat delinquentes viatores, nisi p Dominum prohibeatur.

Duo mōtes Carmeli.

terræ

terræ Amalec; Carmelus autem, qui est in forte Aser, est ad partem occidentalem apud mare, sic Iosue 19. c. per quem nullo modo erat via Sauli ad eundum in Galgalam. *Et erexit sibi fornicem triumphalem* .i. fecit quendam arcum in signum triumphi. Fornix enim testudinem, vel arcum significat. s. parietem eleuatum in modum arcus. Vocabatur autem ille fornix triumphalis, quia ibi triumphus sculptus est, s. ꝙ fecit ibi Saul aliquas imagines in testimonium rerum gestarum, & triumphi habiti de Amalec. In Hebræo habetur. *Parat sibi manum* .i. nunciatum est Samueli, ꝙ Saul parasset manum. Hoc autem exponunt aliqui, ꝙ parauit ibi manum, i. locum ad diuidendum spolia, quæ duxerat de terra Amalec: & istam expositionem tenet Ionathas Chaldæus. Alij exponunt, quod parauit manum, idest, fecit aram ad immolandum ibi Domino, & mansit ibi illa ara per multa tempora vsq; ad tẽpus Eliæ Prophetæ, & tunc iam destructa erat: Elias autem, quando conuenerũt ibi cum eo prophetæ Baal, restaurauit eam, vt patet infra 3. lib. c. 18. s. & accedente ad se populo curauit altare Domini, quod destructum fuerat. Sed istæ expositiones non stant. De prima patet, quia ad diuidendum spolia nihil parari, vel ædificari oportebat; hic tamen constat, ꝙ aliquid construxerit, vel parauerit Saul. Secunda expositio non stat, quia Saul veniebat, vt offerret sacrificium Domino in Galgalis; & ad hoc solum venerat in Galgalam: quomodo ergo offerret sacrificium in Carmelo? Et patet hoc, quia, quando descendit Samuel ad Saulem, inuenit eum offerentem holocaustum in Galgalis, vt patet infra. Item non offerret Saul sacrificium alibi, quia specialiter adduxerat pecora de terra Amalec, vt in Galgalis offerrentur, vt patet infra scilicet: Tulit populus de præda oues, & boues primitias eorum, quæ cæsa sunt, vt immolaret Domino Deo suo in Galgalis: ergo non in Carmelo. Et sic dicendum, ꝙ expositio literæ nostræ est vera, scilicet quod erexerit Saul fornicem triumphalem: & hoc voluit magis facere in Carmelo, quam alibi, quia ille locus erat famosus.

Fornix quid.

An Saul peccauerit erigendo arcũ triũphalẽ. Quæst. XXIII.

QVÆRET aliquis, an Saul peccauerit erigendo fornicem triumphalem. Nicolaus respondet, ꝙ peccauerit: vnde dicit in principio c. huius, ꝙ in hoc cap. describitur transgressio tertia Saulis, quæ processit ex cupiditate, & superbia, quia arcum triumphalem erexit ad suam iactantiam. Sed dicendum est, ꝙ an peccauerit Saul hoc faciendo patere non potest, cum intentio eius manifesta non sit. In moralibus autem ex intentione suscipiunt actus malitiam; vel bonitatem: poterit ergo aliqua intendens peccare, & aliqua intendens non peccare: actus tamen secundum seipsum non pertinet ad peccatum, poterat namque Saul facere fornicem triumphalem ad memoriam victoriæ à Deo datæ, vt per illam fornicem Deus laudaretur, qui tantam victoriam cótulerat Israeli. Hoc autem non solum non erat illicitum, sed erat valde licitum. Sic enim fecit Moyses: nam quando Iosue pugnans in deserto præualuit contra Amalec, construxit altare, quod vocauit Dominus exaltatio mea, ita Exod. c. 17. Sic igitur licebat Sauli ad memoriam victoriæ à Deo collatæ construere aliquod ædificium. Item; poterat fieri iste fornix ad incitationem posterorum. s. vt Reges sequentes recolentes magnifica gesta Saulis per arcum illum mouerentur ad faciendum similiter: vt ipsi quoque magnam gloriam sibi propagarent; & hæc erat vtilitas publica: sic enim inter Romanos factum est, vt quando aliquis vir esset in aliquo valde excellens, siue artibus belli, siue pacis, statua ærea ei à populo fieret, & poneretur in foro, vel in theatro, aut in alio loco famoso, vbi ab omnibus videretur, & sic ceteri, quorum animus generosus erat, & naturaliter magnus, cupidine gloriæ, & vt similes statuas habere mererentur, multa magnifica opera aggressi sunt. Et hoc modo multi Romanorum exterarumq. gentium, quæ inter Romanos vixerunt, statuas æreas assecuti sunt. Quod ergo Saul ad hanc intentionem faceret fornicem, vt posteri mouerentur ad opera magnifica, non erat peccatum; sed magis aliquid laudabile. Item; dato, quod Saul fe-

Nic. opinio refellitur.

F cisset hoc ex solo desiderio laudis suæ, non sequitur, quod peccasset, quia non omne desiderium laudis peccatum est, vel saltem mortale: sed solùm, cum quis desiderat excellentem laudem, vel indebitam, aut fruitur ipsa laude. Non ergo peccauit mortaliter Saul moderatè laudem cupiens. Item; alij viri sancti fecerunt similia, & ipsi non increpantur, quòd hæc fecerint; ideo nec Saul ex hoc solo peccasse conuincitur. Patet hoc, quando Dauid similiter fecit sibi quoddam memoriale victoriarum suarum, vt patet infra 2. lib. cap. 8. scilicet: Dauid fecit sibi nomen, cum reuerteretur à Syria, in valle Salinarum. Facere autem sibi nomen est construere aliquid, quod pertinet ad nomen, idest ad famam suam. Et sic non peccauit Saul. Sed aliquis arguet adhuc, quod etiam de Dauid manifestum non sit, an in hoc peccauerit; ideo non sufficienter ex hoc arguitur.

Appetitus laudis non semper est peccatum mortale.

G Respondendum est, quòd non peccauit in hoc Dauid: quia nunquam peccauit Dauid mortaliter in tota vita sua, nisi cum iusserit occidi Vriam Hethæum, & acceperit vxorem illius, vt patet infra 3. lib. cap. 15. scilicet: Eò quod fecisset Dauid rectum in oculis Domini, & non declinasset ab omnibus, quæ præceperat ei, cunctis diebus vitæ suæ, excepto sermone Vriæ Hethæi. Item; Maccabæi erant viri sancti, & nimis laudati in Sacra Scriptura: ipsi tamen fecerunt memorialia gestorum suorum in lapidibus ad memoriam æternam; & fuit ædificium illud valde magnificum, mansitque multis temporibus. Hoc patet. 1. Maccab. cap. 13. scilicet; Et ædificauit Simon super sepulchrum patris sui, & fratrum suorum ædificium altum visu lapide polito retro, & ante, & statuit septem pyramidas, vnam contra vnam patri, & matri, & quatuor fratribus:

David nunquã peccauit mortaliter, nisi semel.

H & his circumposuit columnas magnas, & super columnas arma ad memoriam æternam: & iuxta arma naues sculptas, quæ viderentur ab hominibus nauigantibus mare. Non ergo erat illicitum Sauli hoc facere, nisi fortè dicas, quòd, quia Saul in vno peccauit, in omnibus peccauit, quod absurdum est. *Et reuersus transisset, descendissetque in Galgalam*, id est nunciatum est Samueli, quod Saul de Carmelo iuerit in Galgalam; illuc enim ipse Samuel iuit. Dicitur autem quòd descenderit, quia Galgala sita est non longe à Iericho in valle, in qua est Iordanis, vbi primo castrametati sunt filii Israel, quando transierunt Iordanem: Iosue c. 4. & 5.

Cur Saul iuerit in Galgalã ad sacrificandũ. Quæst. XXIIII.

I QVAERET aliquis, quare Saul ierit in Galgalam. Respondendum est, quod ipse sibi proposuerat offerre sacrificium, & ob hoc elegerat locum illum; ideo etiam ibat illuc, vt offerret: sic patet infra in litera, scilicet: Tulit populus de præda oues, & boues, vt immolaret Domino Deo suo in Galgalis. Et sic factum est: quia ibi reperit Samuel Saulem offerentem holocaustum. Sed tunc dicetur; quare magis Saul iuit in Galgalam ad offerendum, quàm in alia loca; nam ibi non erat tunc Sanctuarium, sed in vrbe Nobe, vt patet infra c. 21. poterat ergo in quolibet alio loco ita offerre, sicut in Galgalis. Respondendum est, ꝙ Saul habebat spiritualem deuotionem offerendi in loco illo, & faciendi ea, quæ ad cultum Dei pertinent. Et hoc, quia ipse ibi confirmatus fuerat in Regem, & celebratæ erant victimæ solennes, & gaudia magna, sup. c. 11. Item

K adhuc spiritualius hoc faciebat, quia, quando Samuel vnxit à principio Saulem in Regem: iussit eum, vt, si quando ei occurreret aliquid graue, descenderet in Galgalam, & ibi Samuel offerret pro eo, vt patet sup. c. 10. & propterea, quando Philisthijm occurrerunt contra Israelem, descendit Saul in Galgalam, & ibi obtulit sacrificium supra c. 13. Voluit ergo nunc spiritualius ibi offerre, quam in aliis locis. *Venit ergo Samuel ad Saul*, id est, venit in Galgalam, vbi erat Saul tunc offerens. *Et Saul offerebat holocaustum Domino*. Non quidem quòd ipse offerret per se, quia non erat ipse sacerdos, nec vsurparet sibi hoc ministeriũ; sed, eo iubẽte, Sacerdotes offerebãnt, & sic dicebatur ipse offerre. Vel dicitur, ꝙ offerebat, id est, dabat animalia ad immolãdum: offerre enim propriè conuenit popularibus, sed immolare solis sacerdotibus: quia offerre est dare Sacerdoti animalia immolanda Domino: immolare autem est iugu-

lare

lare illa, & facere cærimonias reliquas in sacrificiis. *De initiis prædarum, quæ attulerat ex Amalec.* Nō est sensus, quod offerret de omnibus prædis, sed solum de pecoribus: nam de rebus inanimatis non fit sacrificium. Dicitur autem de initiis prædarum, quia non offerebat Saul totam prædam; sed initia, idest primitias: & possūt vocari primitiæ de præda, quia primò offerebantur. s. quia, priusquam diuideretur præda, ꝙ conuerteretur ad vsus humanos, oblata est quædam pars Domino. Vel vocantur primitiæ: quia erant priores. i. meliores. s. ꝙ animalia, quæ erant meliora in tota præda, offerrentur Domino: ea verò, quæ meliora sunt, vocantur priora. Sic enim interdum dicuntur primitiæ de auro, & argēto, & purpura, & bysso. s. ꝙ meliores partes istorū darentur; & illæ vocantur primitiæ Exod. c. 25. *Et dum venisset Samuel ad Saul, dixit ei Saul.* s. locutus est verba sequentia cum magno gaudio, congratulās ei propter victoriam habitam. Iosephus autem 6. Antiquit. dicit, quòd Saul occurrerit Samueli, & osculatus sit eum, quod satis verisimile est: quia iterum, cum esset Saul expectās Samuelem in Galgala, audiens quod veniret, egressus est ei obuiam, vt salutaret eum supra cap. 13. *Benedictus tu Domino.* Ista sunt verba congratulatoria, scilicet, Samuel prædixerat Sauli, quod habiturus esset victoriam de Amalecitis. Et quia sic euenit, congaudebat ei Saul, & benedicebat illum. *Impleui verbum Domini,* id est, iam impleui id, quod mihi dixisti ex parte Dei. Hoc potest intelligi dupliciter; vno modo, quòd impleuisset Saul verbum Domini, id est, nihil omisisset de his, quæ Deus dixerat; & hoc falsum est, quia non impleuerat. Censebat se tamen impleuisse, etiamsi reseruasset prædam, vt patet infra, scilicet; Et ait Saul ad Samuelem; imo audiui vocem Domini, & ambulaui in via, per quam misit me, & adduxi Agag Regē Amalec, & Amalec interfeci. Aliter potest intelligi, impleui verbum Domini, id est, euenit mihi id, quod dixi, scilicet, ꝙ possem occidere Amalecitas. *Dixitque Samuel.* Hic consequenter sententia Domini reuelatur Sauli per Samuelem. *Et quæ est vox gregum, quæ resonat in auribus meis?* Ista est increpatio, scilicet, si compleuisti mandatum Domini, sicut dicis, quæ est hæc vox gregum; q. d. nullos greges habere debebas, si cōpleuisses verbū Dei, quia Deus iussit vt omnia quæ pertinebāt ad Amalec, destruerentur, scilicet; Percute Amalec, & demolire vniuersa eius. *Et armētorū, quā audio,* id est, quæ est vox armētorū, quā audio? quasi dicat, armenta sunt hic de Amalec, quæ occidi debuerāt. Et ponitur de gregibus, & armētis, quia tā greges pecorū paruorū, quam armēta animaliū magnorū duxerunt Israelitæ de Amalec, & quicquid aliud pulchrum erat, & ad possidendum desiderabile: sola autem quæ vilia, & reproba erant, demoliti sunt, vt patet sup. *Et ait Saul, de Amalec, adduxerunt ea.* Hic aggrauatur magis iniquitas Saulis, quia debuerat immediate confiteri humiliter peccatum suum, vt, si forte Deus misereretur ipsius. Excusauit se primo transferens peccatum suum in populum: deinde negauit se peccasse; dato quòd ista fecerit, vt patet infra; & dixit de Amalec, adduxerunt ea: & non dixit, adduxi; quasi populus adduxisset, & non ipse: sed falsum est, quia etiam ipse voluit, vt seruaretur præda, vt patet supra. s. pepercit Saul, & populus optimis gregibus ouium, & armentorum: & sic patet immediate. s. *Pepercit enim populus melioribus ouibus, & armentis.* Hic excusat Saul factum suum, transferendo illud in populum, dicens, quòd populus pepercit ouibus, id est, reliquit oues, & armenta non occidens illa. Colorat etiam factum suum dupliciter: primò, quia dixit melioribus ouibus, & armentis. q. d. non pepercit populus omnibus gregibus, & armentis, vt sic dissolueretur mandatum Dei, sed solum melioribus; & ista meliora ex causa seruata sunt. Secundò coloratur factum, quia dicitur, ꝙ seruata sint, vt immolarentur Domino. Immolatio autē licita erat, imò meritoria, ideo non videbantur peccare immolantes. Sed non sufficienter excusatur factum per hoc: primo, quia Saul falsam excusationem allegauit: nō enim seruauerat populus omnia pecora, & armenta ad immolandum Domino, sed vt cederent eis in prædam, alioquin nihil secum duxissent Israelitæ de Amalec, nisi animalia, quæ poterant immolari: asportarunt tamen vestes, & quicquid pulchrum erat in terra Amalec, vt patet sup. Item; dato, ꝙ ista excusatio esset

A vera, erat tamen impertinens, quia non debuisset Saul seruare pecora, & armenta ad offerendum Domino, etiamsi omnia seruasset pro illo; quia Deus iusserat, ꝙ nullum seruaretur, sed omnia perirent. Obedientia autem melior est, quam quæcunque victima, vt patet infra: etiam non licet alicui pro causa quantumcunque; iusta, vel fine, quantumcunque bono, quicquam agere, si contrarium mandatum à Deo habeat; quia firmius scimus, quod bonum sit in operationibus nostris per mandatum Dei, quam per iudicium nostrum. *Vt immolarentur Domino Deo tuo.* Ad hoc seruati sunt greges, & armenta, vt immolarētur. Sed etiam hoc falsum erat; quia non seruati sunt ad hunc finem, vt dictum est. Et dicitur Domino Deo tuo. i. qui ad te spiritualiter pertinet, quia, cum Samuel esset Propheta, magis erat Deo familiaris, quam ceteri: & in hoc erat Deus eius spiritualiter magis, quam aliorū. Vel dicitur Domino Deo tuo.
B i. qui præcepit tibi hoc facere, & mihi nūciare. *Reliqua vero occidimus.* s. omnia alia pecora, & greges. Ista autē erāt, quæ vilia fuerūt, & reproba, & quæ putauerunt Israelitæ magis esse onerosum, quā vtile ducere de Amalec. *Ait autem Samuel ad Saul.* Vidit. n. Samuel, ꝙ excusationes Saulis erant impertinentes, ideo voluit ei denunciare sententiam Domini cōtra eum. *Sine me, & indicabo tibi.* i. permitte me loqui, & indicabo tibi sententiā Domini de te. Et dicitur: sine me; quia loquebatur tunc Saul, & non habebat Samuel locū proponēdi; petiuit ergo, vt audiretur. Vel secundū quosdā dicitur; sine me. i. permitte. s. nō lædas me, si quicquā dixero. Est. n. iste modus eorū, qui referunt Regibus, & magnis viris aliqua, quæ sunt eis tristia, &, vt propter hoc nihil patiātur, petūt primo securitatē. Sed ista sētētia nō stat,
C quia Samuel nō timebat Saulē, etiāsi nūciaret ei mala multa: sed è contrario magis timebatur ipse à Saule: vnde sup. c. 13. dixit Sauli, ꝙ stultè egerat, tamen ad hoc nō petijt securitatē. Itē, dato ꝙ Saul Rex esset valde ferox, & Samuel timeret eū, nō peteret talē securitatē, quia nullus vnquam Propheta, nec aliquis verus professor fidei petijt talē securitatē. Nam istud pertinet ad illos, quibus si non detur securitas, nihil proponent; Prophetæ tamen, etiāsi Reges minarētur eis, ne quicquam proponerēt, sub interminatione mortis, proponerēt. Nā mortē spernebant, vt Deū colerēt, & obedirēt ei: ideo intelligēda est litera primo modo. *Quæ locutus est Dominus ad me nocte,* id est quæ locutus est ista nocte. In ipsa enim nocte apparuit ei & locutus est, & mox Samuel venit ad Saul. *Dixit ei: loquere.* Cōcessit audiētiam, quia ex parte Dei loqui volebat. *Et ait Samuel: nonne, cum*
D *paruulus esses in oculis tuis.* Ista est increpatio Saulis, & ad hoc exprobrat hic Deus beneficia, quæ contulit in Saul, scilicet, quia fecit eum Regem, cū prius esset minimus in toto populo, & tamen nūc fuerit ingratus non obediēdo præceptis eius. Dicitur autem, cū esses paruulus in oculis tuis, scilicet, quando tu iudicabas te paruum, & eras humilis, tunc ego elegi te: nunc autem quia superbiens contēpsisti mandata mea, ego te abieci. Vel aliter intelligitur, quòd hic significetur magnitudo beneficij, quæ erat in hoc, quòd de minimo statu transiret Saul ad maximum: erat autem maximus status regalis. Minimus vero erat, quē ante habebat Saul & nō solum erat minimus secundùm rem, sed etiam ipse se existimabat minimum: & sic erat minimus in oculis suis, id est, secundùm existimationem suam. Hoc patet supra cap. 9. cum ipse dixerit ad Samuelem: numquid non fi-
E lius gemini ego sum de minima tribu Israel, & cognatio mea nouissima inter filios Beniamin? Et sic existimatione Saulis probat Deus beneficium ei collatū. *Caput in tribubus Israel factus es,* id est, fecit te Deus Regem: & hoc erat esse caput omnium tribuum Israel. Nam Saul non dominatus fuit specialiter super aliquam tribum, sicut fuit postea, diuiso regno in posteris Dauid, sed dominatus est super omnes 12. tribus. *Vnxitque Dominus Regem super Israel.* Eadē sententia est repetita. Et dicitur, quod Deus vnxerit eum, qui iussit vngi, vt patet sup. c. 10. *Et misit te Dominus in via,* scilicet vt ires contra Amalec: *Et ait: vade, & interfice peccatores Amalec.* Nominauit peccatores, quia propter peccatū suū ipsi merebātur hanc deletionē. Quomodo autē hoc sit sup. declaratū est. *Et pugnabis cōtra eos vsq; ad internecionē eorū,* id est, pugnabis, vsquequo totaliter deleas illos, & nō solū eos, sed etiam res eorum, sicut sup. dictū est.

Hic

Hic tamen Scriptura non repetit omnia ad plenũ. *Quia ergo non audiuisti vocem Domini*. q.d. valde iniquus es, cum tantum exaltatus fueris à Deo, & tam ingratus ei apparueris. *Sed versus es ad prædã*, idest, non obediuisti Deo, sed conuertisti te ad prædandum, transgrediens, præ cupiditate, sermonem Domini, cum ipse iusserit omnia deleri. *Et fecisti malum in conspectu Domini*, scilicet conuertendo te ad prędam. Hoc autem erat malum in conspectu Domini, quia Deus indicabat illud esse malum, vel erat factum ipso vetãte. *Et ait Saul ad Samuelem*. Hic describitur consequenter Saulis obstinatio. Est autem in hoc obstinatio eius, quia cum à principio peccatum eius cognitum esset à Samuele, & Deus locutus fuisset contra eum, debuerat ipse humiliter confiteri; sed excusauit se, transferens peccatum in populum. Sed adhuc, cum postea Samuel iterum increparet eum, debuerat, cessante illa excusatione, cognoscere iniquitatem: nunc tamen grauius peccauit, quia cępit se defendere dicens, quòd bonum fecerat. *Imò audiui vocem Domini*, id est, non est sic, quòd ego non audierim vocem Domini, quia audiui, idest obediui ad plenum; existimabat enim Saul, quòd, quamquam seruasset viuum Regem Agag, & pecora, tamen impleret mandatum Domini; eo quòd occiderat quędã de pecoribus, & totum vulgus Amalecitarum. *Et ambulaui in via, per quam misit me Dominus*. Non intelligitur hoc de via pedum, sed de executione mandatorum: scilicet feci omnia, quæ Deus iussit. Est enim mandatum vel lex, quasi quædam via, quia sicut via ambulantem instruit, qua transeundum sit, ita & lex instruit operantem, quid, & qualiter agendum sit. *Et adduxi Agag, Regem Amalec*. scilicet adduxi eum viuum. Existimabat enim Saul, quòd non peccauerat seruando illi vitam, pręcipue, quia ipse fingebat, quod adduxerat Regem Amalec, non vt simpliciter ei vitam seruaret, sed vt, quid de illo agendum foret, cum Samuele cogitaret, vt ait Iosephus 7. Antiquit. peccauit tamen, quia non adduxit eũ ad hoc, sed magis ad gloriam suam, vt quidam volunt; vel quia condoluit calamitatibus eius, Deus tamen iusserat, ne misereretur cuiusquam de Amalecitis, vt patet supra, scilicet: Non parcas ei, nec concupiscas ex ipsis aliquid: sed interfice à viro vsque ad mulierem, & paruulum, atque lactantem. Etiam dato, quod Saul secum duxisset Agag ad deliberandum cum Samuele, quid de illo fieri deberet, illicitum erat: quia super his, quę à Deo determinata erant, nulla hominum deliberatio haberi debebat. Deus tamen simpliciter diffinierat de omnibus Amalecitis, quod occiderentur; ideo non debebat deliberare Saul. *Et Amalec interfeci*. scilicet totum populum Amalecitarum. De his enim verum est, quod nullum reliquerit, nec masculum, nec feminam. *Tulit autem populus de præda oues, & boues*. Contendit etiam Saul, quod non peccauerat relinquendo oues, & boues; excusat se, sicut supra diximus, scilicet transferendo peccatum in populum, cùm dicit: Tulit populus de pręda oues. Et excusat aliqualiter populum, quia fecerunt hoc ad cultum Dei; nihil autem expressit hic Saul de vestibus, & omnibus supellectilibus Amalecitarum, quia de illis nullam vel saltem apparentem excusationem habere poterat; & in hoc apparet, quod ipse habebat animum pertinaciter defendẽdi factum suũ, & non cognoscendi veritatem. *Et primitias eorum, quæ cæsa sunt*. idest tulit populus primitias animalium cęsorum in terra Amalec. Eadem sententia est cum superiori, quia istę primitię nihil aliud erant, nisi greges, & armenta, quę attulerant Israelitę de terra Amalec. Vocantur autem primitię eorum, quę cęsa sunt, idest primitię animaliũ occisorum. Vocantur enim primitię in qualibet re partes meliores illius rei, sicut dicebatur supra; & quia de omnibus gregibus, & armentis terrę Amalec ea sola, quę reseruata sunt, erant bona, & electa, quę verò reproba, & vilia erant, occisa sunt, vt patet supra; ideo pecora adducta de Amalec erant primitię cęsorum animalium. *Vt immolaret Domino Deo suo*. scilicet ad hoc duxerunt, quia visum est eis pulchrum, ne tot armenta, & greges inutiliter perirent, sed magis offerrentur Deo: in quo Saul falsum dixit, quia non duxerant ea, vt offerrent Domino, sed vt reseruarent sibi. Etiam non erat bonum aliquid offerre Deo

F contra prohibitionem suam. *In Galgalis*, idest vt offerretur in Galgalis, quia proposuerat populus in loco illo immolare. Hoc autem dicebat Saul, quia deuotio sua magis erat in loco illo ex rationibus supra assignatis; & ob hoc in eodem loco immolauerunt Saul, & populus; nam ibi reperit eos Samuel offerentes. *Et ait Samuel*. Hic excludit responsionem Saulis, per quam probabat factum suum esse iniustum, & quamuis posset dupliciter destruere responsionem istam Samuel, tamen solum vno modo destruxit: peccabat enim ista probatio dupliciter; primò, quia falsa erat, scilicet, quia non adducta fuerant pecora ad offerendum Domino, sed ad conuertendũ in proprios vsus. Secundo peccabat, quia erat impertinẽs, scilicet quia, etiamsi esset vera, non sufficienter excusabat. Samuel autẽ noluit tenere primũ modũ, scilicet dicẽdo, quod non adducta

G fuerant ad immolãdum, eò quod ista erat valde grauis, scilicet quia diceret sic Sauli, quod mentiretur, quod erat graue. Et quia dato, quod vellet, non poterat hoc probare; non enim poterant dari testes de eo, quod occultissimum est; sic autem est intentio hominis; sed tenuit secundum, scilicet probare, quod hoc erat impertinens, & iste erat efficacior modus, quia grauius probabatur sic peccasse. *Nũquid vult Deus holocausta, aut victimas, & non potius, vt obediatur voci Domini*. q.d. Deus magis vult, quod obediatur ei, & nũquã fiant sacrificia, quam quod semper fiant sacrificia, & nunquã obediatur ei; non sunt enim Deo placita sacrificia hominũ impiorum, quales sunt, qui ei nequaquã obediunt; qui autem Deo obediunt, etiam si nihil offerant, Deo placent. Dicit enim Iosephus. 6. Antiquitatum, quod Samuel dixerit Sauli, Deũ non super sacrificia delectari, sed super bonos,

Deus mauult obedientiã quã sacrificium.

H & iustos. Huiusmodi autem esse illos, qui eius consilium mandataque sequuntur, & nihil aliud bene se iudicant agere, nisi quod pro Dei fecerint voluntate. Is enim contemnitur, non, quando ei nõ sacrificatur, sed quando inobedientiæ spiritus adhibetur. Ab his. n. qui subditi ei non sunt, nec eum vera religione colũt, nec dũ multas hostias, & magnas ipsi obtulerint, nec dum ornamẽta ex auro argentoque facta dicauerint, suscipit hoc libenter: sed potius aduersatur, & magis hoc studium nequitiæ iudicat, nõ pietatẽ. Ad illos autẽ, qui solummodo, quod pręcipit diuinitas, faciunt, & mori potius eligũt, quàm præuaricari in aliquo, quod iubetur; semper conuertitur, & nec sacrificium ab eis exquirit: sed, &, dum sacrificauerint, siue simplex aliquid, siue vilissimum, libentius eorũ parua munera, quam ditissimorum maximam suscipit opulentiam. Tu siquidem

I scito tibi Deum iratum: spreuisti namque, & neglexisti ea, quæ tibi mandauit: quo ergo arbitraris eum sacrificia recipere ex his rebus, quas decreuit ipse perire? nisi forte similia iudicas esse peccata, & quæuis offerre Deo sacrificia. *Melior est enim obedientia, quam victima*. Probat quod dixit, scilicet, quod Deus magis vult, quod obediatur voci eius, quàm quod fiant sacrificia, quia Deus ea, quæ meliora sunt, magis vult: sed melior est obedientia, quam victima; ergo magis vult obedientiam, quàm sacrificia. Ponitur hic victima generaliter pro omni specie sacrificij, scilicet tam pro holocaustis, quàm hostijs pacificis, & pro peccato. In litera autem præcedenti ponebantur victimæ, & holocausta; ideo holocaustum accipitur hic pro vna specie sacrificij, victima autem pro duabus, scilicet pro hostia pro peccato, & pro hostia pacifica.

K Dicitur autem quòd melior est obedientia, quam victima, quia obedientia est per se bona: victimæ autem non per se habent aliquam bonitatem, sed solùm in quantum à lege imponuntur, & à Deo acceptantur: & tamen secundum se occidere animalia, & cremare nihil maioris bonitatis habet, quam per agros lapides spargere. Obedientia autem est de per se bonis naturaliter, quia etiamsi nulla lex dicat Deo obediendum esse, nec ipse nobis præcipiat, naturaliter est laudabile Deo obedire; & ideo hoc dicit faciendum, & laudat illud, cùm factum fuerit. Hoc autem modo omnis virtus, quæcunque illa sit, quæ habeat actum naturaliter bonum, melior est, quàm victima, quia illa secundum se habet quandam bonitatem. Item non solùm hoc, sed etiam obedientia est melior omnibus virtutibus, & actus suus laudabilior actibus omnium

Obedientia melior omnib. virtutibus.

virtu-

virtutum, quia iuxta Arist. 5. Ethicorum, præclarissima inter omnes virtutes est iustitia legalis, & fulget inter eas sicut lucifer, vel hesperus inter astra. Ista autem iustitia legalis in subditis nihil aliud est, nisi obedientia totius legis, ideo virtutum clarissima est obedientia: & sic ipsa erit melior, quàm offerre victimas. Ista autem operatio tenet, quã do offerre victimas bonum est, & obedire bonũ: quia tunc melius est obedire præcepto Dei, etiamsi non offeramus, q̃ si quis sponte Deo offerat quodcunque sacrificium, quãtũ q̃ in offerendo mereatur; si tamen ipsum offerre illicitum sit, comparatio nulla est, quia nullum medium est, in quo comparentur: velut si quis comparat coruum & columbã in albedine. Sic aũt erat hoc, quia obedire mandato Dei erat valde laudabile, & meritorium: offerre aũt sacrificia, q̃ obtulit Saul, non solum non erat æqualiter bonũ, vt obedire, sed etiã nullo modo erat bonũ cũ esset contra præceptũ Dei. *Et auscultare magis, quam offerre adipem arietum.* Eadem sñia est, s. q̃ melius est auscultare verba Dei, & exequi illa, q̃ offerre adipẽ arietũ. Dicitur autẽ de oblatione adipis, quia in oblatione totius animalis nihil Deo gratius erat, q̃ oblatio, vel crematio adipis. Ideo in Leuitic. sępe dicitur, q̃ adeps cremabatur in odorem suauissimũ Dno: & ob hoc in oĩbus sacrificijs semper Deus accepit pro se adipes. De carnibus aũt non erat sic, quia interdũ accipiebat illas oẽs, sicut in holocausto, Leuit. c. 1. Interdũ aũt partem accipiebat; sicut in quibusdam sacrificijs pacificis cremabãtur lumbi, & in quibusdam sacrificijs pro delicto, vt patet Leuit. c. 3. & 6. generaliter autẽ in alijs sacrificijs pacificis, & pro peccato Deus nihil accipiebat de carnibus, vt patet ex præalleg. c. adipem tñ in omnibus sacrificijs accipiebat: & ob hoc nulli homini licebat comedere adipem sub interminatione mortis, Leuit. c. 3. & 7. Gratior ergo erat Deo adeps, quã reliquum sacrificium: Sed obedire Deo melius est, quam offerre adipem arietum: ergo melius est, quã facere quodcunque sacrificium. *Quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare.* Hic probat Samuel quod dixit alio modo, scilicet ex oppositis: supra. n. directè ex natura actus, vel habitus probat, q̃ melius sit obedire, quã immolare. Nunc aũt probat ex opposito. s. ex hoc quod est non obedire, scilicet quia nõ obedire habet se sicut idololatria, quę est peior omnibus vitijs. Iste autẽ modus arguendi est valde scientificus: nã iuxta Aristot. 8. Ethic. Optimus actus virtutis opponitur maximo vitio, & minimus habitus virtutis opponitur minimo vitio. s. q̃ quanto aliqua virtus antecellit omnes alias virtutes in bonitate, tanto vitium sibi oppositum antecellit oĩa alia vitia in malitia: si igitur obedientia est magna virtus, inobedientia est magnũ vitium; sed sic est, q̃ inobedientia sit maximũ vitium, ergo obedientia est maxima virtus. Hoc autẽ probatur hic, scilicet quia repugnare, i. non obedire Deo est sicut peccatũ ariolandi. Istud aũt peccatũ est maximũ: ariolari. n. est quædam species idololatriæ, scilicet, quia est in aris veritatẽ inquirere: actus. n. ariolorum est, vt immolent animalia idolis super aras, & postea in visceribus eorum per significationem venarum inquirant futura. Hoc autem dupliciter malum est; primò, quia est actus idololatriæ inquantum offeruntur animalia idolis super aras: secundò quia est actus superstitionis, s. inquantum creditur, q̃ per colorem, & figuram venarũ possint occulta cognosci. Istos autẽ ariolos Deus valde vetuit, & occidi iussit Leuit. 19. & 20. c. & Deut. c. 18. *Et quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere.* i. nõ assentire his, quæ Deus iubet, est sicut scelus idololatriæ: eadẽ sñia est, quia ariolari, & idololatrare idẽ sunt, licet ariolari aliquid superaddat.

Inobedientia magnum vitium.

Ario. ariquid.

Inobedientia ad Deum, an sit maius peccatum idololatria, vel æquale. Quæstio XXV.

QVAERET aliquis, an inobedientia ad Deũ sit maius peccatũ, quã idololatria aut ęquale ei. Aliquis dicet, q̃ sit maius, vel saltẽ ęquale: quia ex hoc arguit Samuel magnitudinẽ inobedientiæ. Respondendum est, q̃ idololatria secũdũ se est maximum vitiorum: & hoc propter duo. Primò, quia ipsa idololatria est directè in Deum: nam alia peccata sunt, quæ sunt contra Deum, vt tãquam legislatorem solum: directè tamen sunt contra proximum, quia dãnum ex illis actibus proximo infligitur: sicut furari, occide-

Idololatria est maximũ vitiorũ.

A re, adulterari, & gñaliter omne peccatũ, q̃ est contra præcepta secundæ tabulæ: idololatria aũt non est sic, quia non solũ est contra Deum, tanquã legislatorẽ, s. quia ipse vetuit idololatriã, sed ẽt est contra Deũ directè: quia damnũ, vel iniuria ex idololatria soli Deo directè prouenit, eo quòd honor eius solius sic aufertur. Et quantum ad hoc idololatria excedit omnia peccata, q̃ sunt contra præcepta secũdę tabulæ: nõ tñ excedit pctã, quę sunt cõtra pręcepta primæ tabulæ, sicut assumere nomen Dñi in vanũ: vel non obseruare Sabbatum: quia ẽt in his iniuria, vel offensa soli Deo prouenit, & nihil proximo, nisi per accidens. Secundò idololatria est maior oĩbus iniquitatibus, inquãtũ Deũ magis offendit: peccatũ. n. sõ pctm̃ est, quia per illud Deus offenditur: cũ ergo Deus magis offenditur, peccatum maius est. Nullũ tamen peccatum maiorem offensionem Deo facit,

B q̃ idololatria, eo q̃ maiorem imperfectionẽ in eo ponit. Nã qui idola colit, incidit in vnũ de duobus. s. q̃ istũ verũ Deũ, quem nos colimus, dicit non esse Deum, sed aliquẽ alium, quem ipse colit. Vel saltem dicit, istũ non esse solùm Deũ, sed alios pręter eum esse Deos, & quantum ad hoc esse ei æquales, vel maiores: nulla autẽ maior offensio potest fieri Deo, quam quod dicatur, q̃ ipse non sit Deus. Post hãc aũt nulla maior fieri potest, quàm q̃ dicatur, alios esse Deos, & habere hunc excellentissimum honorem: cùm secundum veritatem ipse solus sit Deus: sic patet in Regibus: nõ enim potest maior offensa fieri Regi alicuius prouinciæ, quàm q̃ dicatur, ipsum non esse Regem, nec præstentur ei aliqua obsequia sicut Regi. Proxima autem iniuria huic est, quòd dicatur ei, quòd, quanquã ipse sit Rex, alius tamen etiam est Rex, & ęqualis ei in illo regno. Quantum ad hoc autem

C idololatria non solùm superat oĩa vitia, quę sunt contra secundam tabulam, sed etiam omnia, quæ sunt contra præcepta primæ tabulæ: nam in alijs præceptis primæ tabulæ, si infringantur ea, parua iniuria Deo irrogatur in comparatione ad idololatriã: nam per secundum præceptũ. s. de nõ assumendo nomen Dñi in vanum, irrogatur Deo quædam offensio, scilicet, quia nomen eius non habetur in debita reuerentia, tamen nemo sic negat eũ esse Deum, vel astruit aliquem alium sibi æqualem; in præcepto quoq; de custodia Sabbati, si id nõ seruetur, aliqualiter honor Dei diminuitur, scilicet, quia non seruatur, quod ipse iussit: minus tñ quam in duobus præcedentibus: nã per hoc non negatur, eum esse Deum, nec astruitur ei quisquã ęqualis: nec nomẽ eius minoratur. Idololatria ergo ceteris maior est: inobedientia aũt non põt sic directè esse contra Deum, adeo non

D est tm̃ vitiũ secundũ se. Hoc aũt significatur in littera, cùm dicitur, q̃ quasi scelus idololatriæ est nolle acquiescere. s. non est tantum nolle acquiescere, sicut scelus idololatriæ: sed est quasi tantũ. Pro quo sciendum, q̃ obedientia potest dupliciter accipi, s. prout est quædam virtus vniuersalis, vel, prout est virtus spãlis; sic & inobedientia. Primo modo est peior, q̃ idololatria: secundo modo non est ei ęqualis. Ad cuius intelligentiam sciendum, q̃ obedientia se habeat sicut iustitia. Est autem iustitia duplex. s. particularis, & legalis: iustitia particularis est, sm̃ quam quis reddit cuilibet id quod suũ est: & ista est cõmutatiua, & distributiua. Cõmutatiua quidem, quantum spectat ad oẽs contractus humanos. Distributiua aũt quatenus consistit in distributione honoris, vel pęnæ: lucri, vel dãni: sicut pertinet ad iudices respectu partium: ista autẽ vocatur iustitia particularis, quia

E non est circa omne obiectũ, sed circa quoddam determinatũ obiectũ, sicut quęlibet alia virtus: iustitia aũt legalis non habet se circa aliquod determinatum obiectũ, sed habet se ad totam legẽ, & ideo vocatur legalis. Ad eã aũt pertinet actus cuiuscunque virtutis, eo quòd lex præcipit actũ omnis virtutis, & prohibet omnia vitia; scilicet lex prohibet non męchari, non conuiciari, non dimittere arma in bello, iuxta Aristot. 5. Ethic. Ista autem iustitia legalis est omnis virtus, secundum Arist. ibidem, & hæc in subditis vocatur obediẽtia totius legis: nam vocantur iusti legaliter in quantũ toti legi obediunt, & quæ iubet, exequuntur: & quantũ ad hoc non distinguitur iustitia legalis ab aliqua virtute; sicut pars alicuius totius nihil addit supra suum totum, cùm sit intra illud: ita cùm iustitia legalis vel obediẽtia sit omnis virtus, nulla virtus particularis addit ei aliquid, sed est intra illã. Itaq; hoc modo nõ potest comparari obediẽtia, vel iustitia lega-

Obedientia duplex vniuersalis, & particularis.

Iustitia duplex. s. vniuersalis, & particularis: & particularis commutatiua, et distributiua.

legalis alicui virtuti particulari, sicut comparantur inter se **F** duo distincta: & sicut est de iustitia legali, vel obedientia respectu virtutum, ita est de opposito suo respectu vitiorum; quia sicut iustitia legalis, vel obedientia legis est omnis virtus: ita iniustitia legalis, vel inobedientia legis est omne vitium: ideo nullũ vitium poterit ei comparari in quantitate malitiæ: cùm nihil superaddat ad inobedientiã legis. Si tñ aliquis vellet cõparare aliquod vitiũ particulare ad inobedientiam legis, erit sicut cõparatio partis ad totũ, quod semper maius est parte: inobedientia autẽ particularis est circa aliqua specialia præcepta:, vt, qui non consueuit obedire prælato vocatur inobediens: non tamen est iste inobediens legaliter, quia non agit contra totã legem: vel si quis Deo iubenti aliquid speciale non obediat, inobediens est particulariter: & hoc modo, contra quodcunq; præceptum legis aliquis male se habeat, vocatur inobediẽs. Patet ergo ex dictis, ꝙ inobedientia, si sit legalis, sit maior omni vitio, **G** eo ꝙ ipsa contineat omne vitium, & peccata particularia nihil superaddunt ad inobedientiam legalem; & hoc modo idololatria est maior q̃ inobediẽtia, quia idololatria est quoddã vitium speciale: inobedientia autẽ legis est generale. s. non obedire alicui de mandatis in lege: sed in lege iubetur non solùm non coli Deos alienos, sed etiam quodlibet aliud vitium vetatur: ergo qui inobediens legaliter est, non solùm idololatra est, sed etiam quodlibet aliud vitium habet, vel saltem plurima. Si aũt accipiatur inobediẽtia particulariter, vocabimur inobedientes in contemptu, vel præuaricatione cuiuscunque præcepti etiã minimi: sed tunc distinguendum: quia aut vocatur quis inobediens legaliter pro quacunq; transgressione legis scriptę, vel pro inobediẽtia, vel præuaricatione eius, quod Deus nobis specialiter præcipit. s. per seipsum, vel per Angelum, vel per Prophetã: **H** & dirigit ad nos particulariter. Si primo modo accipiatur inobedientia, non est quasi idololatria, nec habet propinquitatem aliquã cum ista, quia potest esse sic de minimis vitiis: imò in minimo vitio erit inobedientia. Si autem secundo modo, est inobedientia magnũ vitiũ, quia magnus contemptus Dei est, quando ei per Angelum suum, vel per Prophetam nobis aliquid specialiter mandãti non obedimus. Et valde quidem maior, quã si non obediremus legi scriptæ: ideo isto modo inobedientia est quasi idololatria. s. aliquid proximum ei: tñ nondũ est ęquale, quia per idololatriam negatur, Deũ esse verum Deũ; vel asseritur alios prę ter eum esse Deos: & quantũ ad hoc esse ei æquales. Per inobedientiam aũt nunc dictam non fit aliquid tale, quia licet nimis sic Deus contemnatur, non tñ negatur eũ esse Deũ, nec asseritur alios Deos esse, aut sibi æquales. Ideo est ista **I** inobedientia quasi idololatria, sed nõ est æqualis. Et in isto casu intelligitur litera, quia Deus mandauerat Sauli specialiter per Samuelem, ꝙ iret contra Amalecitas, & demolire tur vniuersa, ipse aũt non obediuit: ideo fuit quasi scelus idololatriæ, vt patet hic. *Pro eo, quòd abiecisti sermonẽ Domini* .i. neglexisti facere vindictam, quã ipse fieri iusserat super Amalec. *Abiecit te Dominus, ne sis Rex*.i. Deus solùm honorat eos, qui honorãt ipsum, alios aũt spernit, vt patet supra, c.2. s. Absit hoc à me, sed quicunque glorificauerit me, glorificabo eum: qui autem contẽnunt me, erunt ignobiles: sed Saul à principio honorificauit Deum, quia erat vir bonus, & electus, & in toto Israel non erat vir aliquis melior illo, sicut dicitur supra ca.9. ideo Deus tunc constituit eum Regẽ. Postea autem contempsit Dominum, ideo Deus abiecit eum, ne regnaret: ista autem fuit diffinitiua **K** reprobatio, quia licèt supra. c.17. diceretur, ꝙ regnũ Saulis non consurgeret, eò ꝙ stultè egerat, tñ non fuit ibi penitus reprobatus: & si postea non peccasset nunquam fuisset abiectus de regno: nũc autem hic abiecit eum Deus: & ista sententia est firma, quia infra dicitur, quod triumphator in Israel non parcet, & pęnitudine non flectetur.

Quomodo dicatur, quòd Deus abiecerit Saulem e regno propter istud peccatum, cùm tamen in tota vita sua regnauerit. Quæstio XXVI.

QVAERET aliquis, quomodo Deus abiecerit Saulem, ne regnaret propter istud peccatũ; nã post istud ipse fuit Rex in tota vita sua; & nõ solùm ipse, sed vnus de filiis suis regnauit post eũ, vt patet infra, 2. lib. c.2. Respondendum est, ꝙ quocunque ab aliquo tollatur ius regnãdi, dicitur abijci de regno: fuit aũt propter istud peccatũ ablatum Sauli magnũ ius regnandi, igitur rectè dicitur, ꝙ abiectus sit, ne regnaret. Pro quo sciendum, ꝙ pro isto peccato Saul priuatus sit regno, tam in filijs suis, quàm in se. De filiis suis patet, quia Deus, quando instituit Saulem Regem, non solum instituebat, vt ipse solus regnaret, sed etiã vt tota posteritas eius post eum, vt patet supra, c.13. cùm dixit Samuel ad Saulem: stultè egisti, nec custodijsti mandata Domini; quod si non fecisses, iam nunc præparasset Dominus regnũ tuum super Israel in sempiternum. Ecce qualiter regnum Saulis futurum esset æternum, id est, magni temporis, nisi eius iniquitas obstitisset. Sed hoc non poterat esse, nisi per successionem filiorum: fuit tñ priuatus hoc iure regnandi in filijs, cùm immediatè subiunctũ fuerit: **G** Sed nequaquam vltra regnum tuũ consurget. Sic autẽ factũ est; quia nemo de posteris Saulis regnauit, nisi Isboseth. Et iste quidẽ pauco tpe, & infeliciter, & ad extremũ à seruis suis occisus ẽ, ita inf., 2. lib. c.2.3. & 4. Sed filij Saulis nõ fuerunt priuati regno, nisi propter peccatũ patris, iõ ipse in eis priuabatur hoc iure. Fuit quoq; priuatus Saul regno in seipso: nã q̃q̃ toto tempore, quo vixit, fuerit Rex, tamen minorauit Deus tempora regni eius propter peccatũ istud, s. quod pluribus diebus vixisset in regno, nisi obstitisset ista iniquitas. Propter hãc autẽ fecit Deus, vt velociter careret simul regno, & vita, occisus in bello à Philisthijs, vt patet infra 28. cũ dixit ei Samuel: Faciet tibi Dominus, sicut locutus est in manu mea, & dabit illud proximo tuo Dauid: quia non obedijsti voci Domini: nec fecisti iram furoris eius in Amalec: idcirco, quod pateris, fecit tibi Dominus hodie; **H** & dabit Dominus etiam Israel tecũ in manus Philisthijm. Quod etiã velociter mortuus fuerit Saul propter peccatum istud, patet. 1. Paralip. c.10. s. Mortuus est ergo Saul propter iniquitates suas, eò quod præuaricatus sit mandatum Domini, quod præceperat, & nõ custodierit illud: insuper & Phytonissam cõsuluerit, nec sperauit in Domino: propter quod interfecit eum, & trãstulit regnum eius ad Dauid. Priuatus ergo fuit regno, quãtum ad se, propter pctm̃. Etiam fuit priuatus gloria regnandi, quia, antequã peccaret. erat Spiritus Domini semper in Saule, s. spiritus roboris, & fortitudinis, ita vt nullos hostes formidaret, sed contra oẽs auderet, & oẽs bello superaret, vt patet præcedenti. c. s. At Saul confirmato regno super Israel pugnabat per circuitũ aduersum omnes inimicos eius, cõtra Moab, & filios Ammon, & Edom, & Reges Soba, & Phi **I** listhęos: & quocunque se verteret, superabat. Postquam autem peccauit contra Amalecitas redditus est corde infirmus, & iam timebat hostes nimis: in quo erat magnũ dedecus eius, & diminutio gloriæ, vt patet in bello, quod habetur infra ca.17. Nã cũ venisset Goliath ad castra Israel, quotidie exprobrabat Israelitis, per 40. dies continuos loquens contra exercitum Israel, & nec Saul, nec aliquis de populo audebat pugnare cõtra virum illum. In aliis quoq; bellis timebat Saul: sicut factum est in bello, in quo mortuus est: nã dicit, ꝙ vidit Saul castra Philisthijm, & timuit, & expauit cor eius nimis, infra c.28. Hoc aũt fuit, quia Spiritus Domini recesserat à Saule à die, qua vnctus est in Regẽ Dauid: & erat cũ Dauid, vt patet sequenti cap. & infra 28. Priuatus est quoque Saul honore regio, quia post istam iniquitatẽ fuit semper cũ magno dedecore; nã Spiritus Do **K** mini nequã arripiebat eum, & cogebat eũ facere, quę faciũt arreptitij, ita vt serui eius compellerentur quærere virum bene canentem, & psallentem, vt quando Saul arriperetur à Dęmone, illo psallente leuius ei fieret, vt patet sequẽti, cap. magnum autem dedecus erat, vt Rex in tantam calamitatem incideret, quod cogeretur pati deformitatem gestus, & habitus, quam arreptitij patiuntur. Honorabilius ergo fuisset Sauli, vt ea die, qua peccauit in bello contra Amalec, vitam finiuisset illæsa celsitudine honoris regalis, quam quòd postea infelicem, & calamitosam vitam cùm tanta deiectione regalis honoris ageret, ita vt secundum veritatem illa die, qua Saul peccauit, regno priuatus sit, quia si saperet, præelegisset ea die simul regno, & vita priuari, quam tam infeliciter regale tolerare nomen.

Iniustitia vel inobedientia duplex.

Inobedientia omni vitio est maior.

Quare Saul immediatè post peccatū non fuerit priuatus Regno: ita vt succederet illico alius loco eius. Quæst. XXVII.

QVÆRETVR vlterius, quare Saul nō fuerit priuatus Regno immediatè, ita vt loco eius alius ad regendum acciperetur. Respondendum est, ꝙ, quantum ad ius, Saul fuit priuatus immediatè Regno: de facto autem non. Quod patet, quia post istam iniquitatem iussit Deus Samuelem, vt vngeret Dauid in Regem, & vnxit, vt patet sequēti cap. Per vnctionem autem tradebatur titulus Regni: sed non possunt duo in solidum determinatè habere ius eiusdem rei: sed in Dauid per vnctionem fuit translatum totum ius Regni, cùm simul non posset esse in vtroque: nō fuit tñ de facto spoliatus, vel priuatus Regno, quia semper ipse possedit regnū, dum vixit. Hoc aūt nō fuit sine prouidentia Dei, & permissione, vt melius res gererentur. Deus.n. diffinierat, vt Dauid regnaret post Saulem: si aūt immediatè, vt peccauit, Saul priuatus fuisset Regno de facto, & cōstitutus fuisset Dauid in Regem orta fuissent scandala multa: nam Saul possidebat: & si quis conatus fuisset eū spoliare regno, vel pro Rege se gessisset, Saul persecutus esset eū nimis; quia ipse adhuc possidebat totum regnū: ex quo grauis seditio, & bella acerrima orta fuissent in Israel: quod patet, quia Saul ex eo solùm, ꝙ suspicatus est, ꝙ Dauid esset post eum regnaturus, vel quòd populus vellet ei dare regnū, persecutus est eum vehementer in desertis, & montibus, & cauernis: quousque compelleret eū fugere de terra Israel i terrā Philisthiim, vt patet inf. c. 20. vsq; ad 27. Quanto magis igitur persecutus fuisset eū, si Dauid nominasset se Regem, vel pro Rege se gessisset? nō decuit ergo, C ꝙ Saul viuens spoliaretur regno. Item factum est hoc, ne daretur populo exemplum repugnandi Regibus: nam si Deus abstulisset Sauli viuēti regnum pp peccatum, populus, qñ non libenter acciperet Regem suū, haberet exemplum ad hoc, ꝙ interdum conaretur Regem suū deponere pp vera delicta, interdū aūt propter ficta: sed quomodocunque est causa seditionis magnæ, si populo detur audacia ad deponēdū Reges; quia melius est Regem iniquum tolerare, si nō sit per omnia iniquus, ita vt sit intolerabilis, quam nouum constituere, quia in cōstitutione noui Regis plura forte erunt scandala, quā damna forēt in toleratione prioris. Potissimū quia dabitur populo occasio modicū obediendi Regibus, cum sciāt se facilè posse deponere Reges: & sic assuescerent ad non viuendum sub aliqua potestate, quod omnium pessimum est. Est enim melius sub quacunque viuere potestate, etiamsi pessima sit, quàm sub nulla; D quia inæstimabilia damna sunt, quę sequuntur nullo dato principatu. Simile.n. dicit Arist. 2. Politiæ de legibus, quòd non sit vtile politiæ mutare legem, quādocunque inueniatur alia melior: sed melius sit tolerare legem iniquā, quàm inducere nouam, etiam si bona sit: nisi prior penitus iniqua fuerit: quia magis nocebit quod mutatū est, quā proderit, quod introductum est: quia per frequentem mutationē legum assuefit populus ad non obediendum alicui legi. Hoc aūt peius est, quàm pessimas pati leges: vtilior.n. est politię lex pessima, quā nulla. De hoc 2. Politiæ c. de politia Hippodamij Enfontis. Ad tollendum ergo hæc scādala, Deus noluit, ꝙ Saul viuens spoliaretur regno. Item, hoc factum est ad magnam Dauidis vtilitatē: nam ipse regnaturus erat super toto Israel post Saulem; sed nō erat aptus ad regnandū eo tpe, quo Saul peccauit: nam erat adhuc puer, & E pascebat greges, vt patet seq. cap. non habebat ergo peritiam imperandi, nec aptabantur mores pastorum regio statui. Potissimum, quia puer, & inexpertus tunc erat, quod non conuenit in illo, qui accipitur in Regem nō per successionem, sed propter probitatem. Viuēte aūt Saule, Dauid vocatus est ad palatium Regis, & ibi conuersans in familiaritate Regis instructus est ad regios mores. Factus quoque est Dux exercitus Saulis, in quo percepit doctrinā pugnandi, atque imperandi, ita vt in anno, quo mortuus est Saul, ipse iam esset cōuenientis ætatis, & maturæ ad regnādum, & haberet omnem doctrinam, quæ ad probitatem regiam expediebat: erat namque tunc annorum triginta, vt patet inf. 2. lib. cap. 5. Item fuit valde conueniens, ꝙ prius moreretur Saul, quàm regnaret Dauid, nec fieret Rex immediatè, vt Saul peccauerat: quia difficilimum est sola vio-

Rex nūquā dēi deponi nisi penitus intolerabilis fuerit, & quasi ro.

A lentia, & tyrannide regnum acquiri: sed adhuc difficilius est sic gubernari: Dauid autem, si immediatè, vt Saul peccauit, assumptus fuisset in Regem, fuisset cunctis incognitus, & cōsequenter à nullo dilectus: nam nulla adhuc eius probitas apparuerat, propter quam diligi deberet. Multi autem, imò ferè totus populus diligebat Saulem: difficilè ergo fuisset, quod acceptatus esset in Regem viuente Saule. Per amorem autem, & obsequia regnum facilius obtinetur, & facilime conseruatur: sic enim fuit in Dauid dum viueret Saul: nam ipse erat constitutus Dux belli, & à principio deiecerat Goliath Gethæum: infra cap. 17. Et postea gerebat omnia bella contra Philisthæos pro Israel, infra cap. 18. & 19. & tunc in tantum conciliauit sibi populi amorem, vt mortuo Saule, & filio eius Isboseth, eo non petente regnum, omnes viri Israel venirent ad Da- B uid petentes eum in Regem, & dicētes: Ecce nos os tuum, & caro tua sumus, sed & heri, & nudiustertius, cum esset Saul Rex super nos, tu eras educens, & reducēs Israel, &c. Et sic vnxerūt eum in Regem propter beneuolētiā; quod nequaquam accidisset Dauidi, si constitui debuisset in Regem immediatè, vt Saul peccauit. Quare Saulem vsque ad mortem in regno manere oportebat. Factum est autem in Dauid, & Saule, sicut in pupillo, & tutoribus, & curatoribus. Manet enim pupillus sub tutoribus, & curatoribus vsque ad tempus præfinitum à lege; quando iam ipse sciat disponere bona sua, tunc desinit esse officium tutorum, & curatorum: sic quoque fuit in Dauid: nam tempore, quo peccauit Saul, ipse erat paruulus, & inexpertus, & ad regnum ineptus: cùm autem procedente tempore factus est ætatis maturæ, scilicet annorum 30. & di- C sciplinæ conuenientis ad principatum, occidit Deus Saulem, transferens regnum in Dauid: nam multis diebus adhuc potuisset regnare Saul, nisi Deus tradidisset eū in manus hostium, quia, quando mortuus est, erat vir fortis, & in bello ferox. *Dixitque Saul ad Samuelem*. Hic ponitur pœnitentiæ simulatio. Et diuiditur in duo: quia primò ponitur Saulis ficta humiliatio; secundò Samuelis aliqualis condescensio ibi. *Reuersus ergo*. Circa primum dicitur, ꝙ Saul aliqualiter cognouerit peccatum suum. Et dicūt Doctores, ꝙ ista pęnitētia fuerit ficta, quia non fecit hoc Saul, quasi cōtereretur de malo quod egerat, sed pp aliā causam.

An Saul pœnituerit verè, vel fictè, quando dixit, peccaui. Quæst. XXVIII.

D QVÆRETVR autem circa hoc, an ista pœnitentia fuerit ficta; nam ex verbis videtur esse vera, quia dixit hic Saul: peccaui, quia præuaricatus sum sermonem Domini, & verba tua. Respondendum est, ꝙ ista pœnitentia fuit ficta: nam si Saul verè doluisset, ꝙ peccauerat, cùm ante hoc ipse conscius esset sibi delicti sui, doluisset: semper tamen illud excusauit, & ad vltimum defendit, dicēs, se nō fecisse illicitum: nunc autem cùm confessus fuerit, videtur quòd fecerit propter aliquam vtilitatem, quam ex hac cōfessione consequi intendebat. Item; patet, quia dixit hic, quòd fecerat hoc timēs populum, & obediens voci illius. Sed hoc manifestè falsum est: nam ipse nō timebat populum, cùm non esset subiectus, sed potius timebat eum populus, quia erat subiectus illi: nam non solùm nunc, quando Saul dominabatur confirmato regno populus timebat E eum, sed etiam a principio, antequam confirmatum esset regnū eius, timuit eum populus, vt patet sup. c. 11. Nec valet, si dicas, ꝙ populus cupiditate prædę nō obediuerit Sauli; & si repugnasset Saul illis semper cōtraria iubēs, oppressissent eum. Nam si Saul vero corde voluisset mandatum Domini exequi, nullus de populo ausus fuisset ei resistere, quanquam nimis concupisset prædam, quia Deus incussisset timorem illis, vt non restitissent Sauli. Sic enim factum est in principio regni Saulis, quādo populus nondum plenè obediebat ei: nam cùm vellet pugnare contra Ammonitas, audito clamore virorum Iabes, insiluit in eū spiritus Domini, & diuisit vtrumque bouem in frusta, misitq. per omnes terminos Israel, vt omnes conuenirent ad bellum: tunc autem dicitur, ꝙ inuasit timor Dñi populum, & egressi sunt quasi vir vnus, vt patet supra c. 11. Sic ergo nunc, si Saul motus fuisset recto corde ad custodiam

Pœnitētia Saulis fictè facta.

legis Dei, totus populus tremuisset coram eo, quia inuasisset eos terror incussus à Domino, nec ausi fuissent resistere imperanti, non tamen desiderauit Saul obseruare mandatum Domini: ideo nec populus seruauit. Sic patet supra, vbi ponitur principaliter Saul actor huius delicti, cùm dicitur: Et pepercit Saul, & populus Agag, & optimis gregibus ouium, & armentorũ. Allegauit tamen hic, ꝙ hoc permiserat timore populi: Ergo pœnitentia ista erat ficta propter aliquam vtilitatem, quam inde consequi expectabat.

Tribus rationibus cõfessus est Saul se peccasse. Quæst. XXIX.

QVÆRETVR vlterius, quæ vtilitas esset ista, propter quam Saul professus est se peccasse; quia aliàs confessurus nõ erat. Respondendum est, ꝙ hoc fecit propter tria. Primo, vt honoraretur coram populo: erat enim Saul in statu regali: ideo desiderabat honorem cõuenientem illi statui: & quia ipse rediebat tunc e bello, ad hoc vt exhiberetur ei fauor, debebat cũ eo Propheta ire ad adorandum Dñm: & quia, si persisteret in contumacia sua, Samuel non reuerteretur cum eo, confessus est se peccasse; quod patet ex littera. s. peccaui, quia præuaricatus sum sermonem Domini; Sed nunc quæso porta peccatum, & reuertere mecum, vt adorem Dominum. Iterum inf. dicitur: peccaui; sed nũc honora me coram senioribus populi mei, & coram Israel, & reuertere mecũ, vt adorem Dominum Deum tuum. Samuel autem nolebat ire cum Saule, quanquam confessus fuerat peccatum; quanto magis si nõ confessus fuisset peccatum? ad vltimum tamen condescendit venire cum eo, quia cõfessus fuerat peccatũ. Secunda vtilitas erat, vt Saul nõ vituperaretur, vel increparetur à Samuele coram populo: nam præter peccatum, quod primò fecerat in bello cõtra Amalec, adhuc addebat isti iniquitatem, ꝙ in pertinacia sua persistebat; & ob hanc increpaturus erat Samuel Saulem magnopere, nisi destitisset: iam. n. inceperat supra eum arguere. Vidẽs ergo Saul, ꝙ Samuel nõ cessaret ab increpatione, nisi ipse cõfiteretur peccatum, credidit sibi cõueniẽs esse cõfiteri illud; sic patet in litera. s. peccaui, quia præuaricatus sum sermonem Dñi, sed nunc quæso porta peccatum, i. rogo te, vt toleres peccatũ meum non increpando me coram multitudine. Sic etiam dicitur infra, peccaui, sed nũc honora me coram senioribus, i. non dehonores, vel non increpes me coram senioribus. Tertia, & maxima vtilitas erat, quia Saul viderat, quod Samuel dicebat, ꝙ Deus abiecerat eum, ne regnaret: timuit ergo, ne, si persisteret in pertinacia sua, Samuel constituturus esset aliũ in Regem, & quia totus populus fauebat Samueli, si ille iuberet alium eligi in Regem, ne populus eligeret, & sic priuaretur ipse Regno. Ideo, ne careret illo, voluit confiteri peccatum suum aliqualiter in voce.

An, si Saul pœnituisset verè, fuisset reuocata sententia de priuatione Regni lata à Deo contra ipsum. Quæst. XXX.

QVÆRETVR vlterius, si Saul pœnituisset verè, an pœnitentia illa profuisset sibi, & fuisset sententia reuocata, scilicet ꝙ maneret in Regno ipse, & posteri sui. Respondendum est, ꝙ id, quod Deus fieri debere indicat, irreuocabile est; quia voluntas Dei immutabilis est, & quia Deus diffinierat, vt Saul priuaretur Regno pro se, & posteritate sua, non erat mutabile, vt Regnum reciperet: sic dicitur infra. Porro triumphator in Israel non parcet, & pœnitudine non flectetur. Sed tunc aliquis dicet, quòd verè pœnitere nihil magis proficiat, quàm nullo modo pœnitere; quod falsum est, & absurdum valde. Respondendum est, ꝙ vera pœnitentia semper, & in quocunque statu sæculi, & pro quibuscunque delictis profuit: quia, quacunque hora iniustus pœnituerit, Deus nõ recordatur peccatorum illius, vt patet Ezech. cap. 18. Ideo si pœnituisset verè Saul, profuisset sibi pœnitentia, quantum ad culpam, sed non quantum ad pœnam, scilicet quòd culpa, quam induxerat in peccato belli Amalec, non imputaretur sibi, & iam ipse non moreretur in peccato mortali; quod futurum esset, si nunquam verè pœniteret; pœna tamen nõ remoueretur, scilicet: quia posteri sui semper cariturι erant successione Regni. Nec est incõueniens, ꝙ ali-

V. ra pa

F quis verè pœniteat, & nõ obtineat remissionem quantum ad pœnam: sic enim de multis accidit: sic patet de Esau, qui vendidit primogenita sua, postea autem doluit, & cum lachrymis petiuit restitutionem illorum, sed non habuit locum pœnitentiæ: sic patet ad Hebr. c. 11. scilicet; ne quis sit fornicator, aut profanus, vt Esau: qui propter vnã escam vendidit primogenita; scitote enim, ꝙ postea cupiens hæreditare benedictionem, reprobatus est: non enim inuenit pœnitentiæ locum, quanquam cum lachrymis inquisisset eum. Sic etiam patet de Moyse, cui propter ea, quę fecit ad aquam cõtradictionis, diffinitum est, ne intraret in terram Chanaan: postea autem orauit Dominum, vt permitteretur illuc intrare, sed nõ obtinuit, quin potius dixit ei Deus: nequaquam loquaris vltra ad me de hac re, Deut. cap. 3. Sic etiam factum fuit de Antiocho profano, qui incidit in

nitentia licet nõ proficit quo ad pœnam, prodest tamen quo ad culpam.

G grauem morbũ propter mala, quæ fecerat in Hierusalem, & dolens de illis pollicebatur se multa bona facturum eidem vrbi, & omnibus Iudæis, sed non potuit obtinere, vt patet 2. Maccab. c. 9. s. Orabat scelestus Dominum, à quo nõ esset misericordiam consecuturus. Nec valet, si quis dicat, ꝙ isti non verè pœnitebant, ideo nõ merebantur exauditionem; quia, licèt hoc posset aliqualiter intelligi de Antiocho, qui timore pœnæ instantis hoc faciebat: de Moyse tamen nemo poterit dicere, quin verè pœnituerit: sed ipse non obtinuit veniam de pœna, quia Deus diffinierat contra ipsum. Sic ergo quanquam Saul verè pœnituisset, tamen non obtinuisset veniam, quantum ad pœnam, sed obtinuisset quantum ad culpam. Nunc autem per istam fictam pœnitentiam, nec obtinuit, quantum ad pœnam, nec quantum ad culpam. *Peccaui, quia præuaricatus sum*

H *sermonem Domini*, scilicet: quia iussit Deus, vt destruerem omnia, quæ pertinebant ad Amalec, & non destruxi. *Et verba tua*, id est, etiam præuaricatus sum verba tua. Ad idem pertinet, quia verbum Domini, & verbum Samuelis idem erat: dicitur tamen, ꝙ Saul pręuaricatus sit verba Samuelis, quia verba Domini proposita fuerũt Sauli per Samuelem: & sic idem verbum erat Domini, & Samuelis. *Timens populum, & obediens voci eorum*, id est, nõ feci hoc sponte, sed timore populi quia erat magna multitudo populi. s. 210. millium; & omnes erant inclinati ad prædam; ego autem non poteram compescere eos, & hanc ob causam obediui voci eorum. Sed hoc falsum erat; quia nõ fecit timore populi, sed cupiditate: ipse enim ita cupiebat spolia, sicut populus: vnde dr̃ supra, ꝙ Saul, & populus pepercit Agag, & optimis gregibus ouium, & armentorũ: nam si

I desiderasset Saul seruare mandatum Dñi, Deus incussisset timorem Israelitis, ne quis ausus esset resistere verbo eius. *Sed nunc quæso porta peccatum*, id est, verum est, quod ego peccaui, sed rogo te, vt portes peccatũ: quod dupliciter intelligitur. Vno modo, porta peccatũ, id est, porta super te, s. accipiendo curam orandi Dñm pro illo, vt remittatur: & in hoc volebat Saul, ꝙ oraretur pro peccato suo: Sic autem dicitur, ꝙ Sacerdotes portãt peccata populi. i. suscipiunt in se curam orandi ad Dñm pro remissione illorum; sic patet Exod. c. 28. s. Portabitq. Aaron iniquitates eorum, quas obtulerunt & sanctificauerũt filij Israel. s. Aaron, qui erat Sacerdos magnus, suscipiebat in se curam orandi pro omnibus peccatis, pro quibus aliquid sibi offerebatur. Aliter potest intelligi, porta peccatũ, id est, tolera illud. s. verum est, ꝙ ego peccauerim, & pro hoc peccato meritus sim ma-

Quo intelligatur porta peccatum.

K gnas increpationes, sed nũc rogo te, vt portes, i. toleres peccatum meum. s. non increpando me pro illo; & iste est melior sensus: nam inf. dicitur, peccaui, sed nunc honora me coram senioribus. i. ego peccaui, & meritus sum pro peccato dehonorari, tñ ego rogo te, vt honores me coram senioribus. *Et reuertere mecum, vt adorem Dominum*. Hoc petebat Saul ad significãdum fauorem suum. s. Propheta locutus fuerat ad Regem semoto à populo. s. quia nemo videbat nunc verba increpationis huius; & antequam Rex recederet de Galgalis, adoraturus erat Dñm: Si aũt Propheta, qui cum eo erat ibi, nõ iret cũ ipso ad adorãdum Dñm, sed quasi furibundus inde recederet, satis appareret peccauisse Saulem, & hoc nomine fuisse cõtemptum à Propheta: orauit ergo vt rediret cum eo, ne penitus videretur contemptus coram senioribus populi: Et hoc est quod inf. orauit. s. peccaui, sed nunc honora me coram senioribus. s. re-

dеundo

deundo mecum. *Et ait Samuel ad Saul.* Erat enim Samuel indignatus nimis Sauli, quia peccauerat contra Dominum; & postea defendebat peccatum, ideo nolebat honorare eum, sed zelo Dei commotus abiiciebat tanquam magnum peccatorem, nec dignabatur eũ, vt Regem, honorare. *Non reuertar tecum.* s. Samuel, & Saul recesserant aliquantulum à reliqua turba, vt non audirentur increpationes, quas faciebat Samuel ad Saulem: Et finitis his recedere volebat Samuel nimis iratus propter peccatum, & pertinaciam Saulis, vnde relinquebatur Saul solus. Hoc autem erat dedecus Sauli, ideo orauit Samuelem, vt iret cũ eo vsque ad locum, in quo erat reliqua turba, & ad locum altaris, quia ibi adoraturus erat Dominum. Samuel autem dixit: Non reuertar tecum, eo quòd tunc erat nimis iratus.

Samuel an peccauerit eundo cum Saule mentiendo, quia dixit se non iturum. Quæst. XXXI.

QVÆRET aliquis, an Samuel mentitus fuerit hic, siue peccauerit, quia dixit, q reuerti nollet, & postea reuersus est, vt patet inf. s. Reuersus ergo Samuel secutus est Saulem. Respondendum est, q Samuel non peccauit: nam si ipse intellexisset, q peccaret eundo, postquam dixit, q non iret, non iuisset, quia nemo cogebat eum, cum Saul nõ iuberet eũ quicquã, sed potius oraret; & quãquam dixit hic, q non iret, non peccauit postea eundo, quia hoc non dixit significando id, quod ipse facere intendebat, sed significans quid mereretur Saul sibi fieri, s. q propter peccatum eius mereretur, q non honoraretur tanquam Rex. Et hoc intendit litera sequens. s. non reuertar tecum, quia proiecisti sermonem Domini, & proiecit te Deus, ne sis Rex super Israel: intendebat tamen Samuel venire propter aliquod bonum, quod inde secuturum erat. s. q impleret iustitiam Domini. & sic factum est, quia, quando rediit, petiuit exhiberi sibi Regem Amalec; & trucidauit eum, vt patet inf. ideo nõ mentiebatur, nec peccabat, quia non agebat contra id, q mente gerebat. Sic etiam fuit de Christo, quando apparuit duobus discipulis euntibus in castellum Emmaus: nam dicitur, q finxerit se longius ire: Luc. 24. c. Christus tamen nihil finxit, sed visus est discipulis fingere, q iret longius. Sic ait Greg. super locum illum. s. nihil simplex veritas per duplicitatẽ egit: sed talis in oculis eorum apparuit, qualis in mentibus eorum erat. Aliter potest dici, q Samuel locutus fuit ista animo nondum deliberato; & quia non erat istud, quod facere intendebat, non peccabat, nec mentiebatur contrarium faciendo. Aliter potest intelligi, q Samuel, dixit, q non iret cum eo. s. immediatè, vel in illa hora, sed non negauit, quin postea ascendere vellet: Sic enim factum est de Christo Ioan. c. 7. nam cognati sui dixerunt ei, q ascenderet ad diem festum: ipse autem dixit, vos ascendite ad diem festũ hunc, ego autẽ non ascendam ad diem istũ. Sequitur tamen postea, q ipse ascenderit, cum dicitur: vt autem ascenderunt fratres eius, tunc ipse ascẽdit ad diem festũ. Sed intelligitur, q iste non ascensurus erat. s. immediatè, & quando ipsi dixerunt, non negauit tamen, quin postea ascẽdere vellet. Quod patet ex verbis suis ibi. s. Vos ascendite ad diem festum, quia tempus meũ nondum impletum est. s. tempus, quo ego ascendere debeo; & quia postea completum est tempus eius, ascendit. Vel intelligitur, q non ascenderet ad diem festũ, eo modo, quo illi volebant; quia illi volebant, q ascenderet publice, & faceret miracula magna ad ostensionẽ famę suæ, vt patet ex præal. c. s. Dixerunt ad eum fratres eius: transi hinc, & vade in Iudæam, vt & discipuli tui videant opera tua, quæ facis: nemo quippe in occulto aliquid facit, & quærit ipse in palam esse: si hæc facis, manifesta te mundo. Ad hanc autem intentionem Christus ascendere nolebat, sed valde in occulto: ideo dixit, q non ascenderet. s. eo modo, quo illi volebãt. Et hoc patet ibi in littera, s. vt autem ascenderunt fratres eius, tunc & ipse ascendit ad diem festum non manifestè, sed quasi in occulto: ita ergo de Samuele fuit. s. dixit, q nõ iret cum Saule, id est, immediatè non iret; sed non negauit, quin postea iret: & sic factũ est, quia cùm super hoc aliquãtulum disceptasset ad vltimum flexus Samuel iuit cũ Saule. *Quia proiecisti sermonem Domini, & proiecit te Deus, ne sis Rex Israel.* i. non ibo tecum, quia proiecisti sermonẽ Do-

Homil. 23.

A mini. q. d. ego non ibo tecum, quia tu petis, vt eam tecum, & honorem te sicut Regẽ: ego autẽ non faciam, quia Deus abiecit te, ne sis Rex super Israel, id est, ego etiã abiicio te. s. q nolo te honorare, sicut Regem. Quod autẽ Deus abiecerit eum, satis apparet sup. & ista fuit abiectio diffinitiua: sicut infr. significat Samuel. *Et conuersus est Samuel, vt abiret.* s. nolebat reuerti cũ Saule ad honorandum eũ, sed voluit ire in terram suam, & relinquere Saulẽ solũ. *Ille autem apprehendit summitatem pallij eius.* s. Samuel recedebat, &, vt Saul teneret eũ, apprehẽdit summitatẽ pallij Samuelis. *Quæ scissa est.* Quia Saul tenuit violenter palliũ Samuelis, Samuel quoque impetu facto recedebat; scissa est quædam pars pallij Samuelis. In littera Hebraica est hic ambiguũ, quis sciderit vestimenta alterius. Aliqui Hebræi dicunt, q Samuel sciderit vestimẽta sui ipsiusmet: & hoc in signũ do-

Mos scindẽdi vestimẽta.

B loris. s. quia dolebat nimis de peccato Saulis, & q Deus abiecerat eum. Apud antiquos autẽ mos erat alicui sustinenti magnũ dolorem propter iniuriã, quæ sibi fiebat, vel alteri, vel Deo, scindere vestimenta: sic Sũmus Sacerdos Caiphas quãdo Christus respondit, q visuri essent filiũ hominis sedentem à dextris Dei; quasi blasphemasset, scidit vestimẽta sua. Sic patet Matth. c. 26. Iste sensus nõ stat, quia, si Samuel scindere voluisset palliũ suum in signũ doloris magni, scidisset à principio. s. quãdo venit ad Saulẽ, vel postea, quando Saul erat in magna pertinacia, quia tũc erat peccatũ suũ maximũ: nunc autẽ aliqualiter leniri videbatur, eo q Saul confessus fuerat illud: ideo non habebat occasionem scindendi nunc pallium suũ. Item: si scidisset Samuel vestimẽta sua, hoc fecisset à summo vsq; deorsũ; quia iste erat modus scindendi antiquorum: scindebatur autẽ solùm extremitas

C pallij, ideo non fiebat scissio ad hæc. Alij dicunt, q Samuel sciderit vestimenta Saulis, & per hoc dederit ei signũ, quod ille vir, qui vestimenta eius aliquãdo scinderet, regnaturus esset post eum. Hoc enim fecit Dauid: nam cum introiisset Saul in quandam speluncam, in qua latebat Dauid, scidit Dauid orã chlamydis Saulis; & post hoc dixit Saul: & nunc scio certissime, q regnaturus sis, & habiturus in manu tua Regnum Israel. s. per hoc, q scidisti oram chlamydis meæ: sed adhuc iste sensus non propriè significatur à littera Hebraica: ideo Hebræi magis sequũtur alium sensum, quẽ littera nostra facit. s. q Saul sciderit pallium Samuelis, & hoc, vt retineret eum: Sic ait Iosephus 6. Antiquit. s. Saul autem volens retinere Samuelem apprehendit eius palliũ, violenterq; tractum, eo q Samuel impetu facto discederet vestem eius dirupit. *Et ait Samuel ad eum.* s. locutus est ad Saulem

D post scissionẽ pallij. s. q Saul regno cariturus esset. *Scidit Dominus regnum Israel à te hodie.* i. sicut tu scidisti pallium meum, ita Deus scidit regnũ tuũ. Nõ est sensus, q scidit. i. diuisit. s. in duas partes, vt maneret vna Sauli, & alia transiret ad aliũ Regem, sicut factũ est tempore Roboam, quando diuisum est regnum Israel in duo regna: sed dr scidit. i. abstulit, quia totaliter ablatum est regnum de manu illius, sicut sup. declaratũ est. Sciendũ autem q Samuel nõ dixerit ista ex ira. s. quia sciderat Saul palliũ eius, q ipse diceret, q Deus sciderat regnũ illius; sed dixit hoc à Deo motus. Aliquando enim Deus volebat, vt Prophetæ in solis verbis prophetarent. Aliquando autem volebat, vt permitterentur quædam signa ex operibus eorum, & quòd significaretur id, quod dicturi essent. Sic factum fuit de Isaia, quẽ iussit Dominus, vt nudus, & discalceatus ambularet per vrbẽ

E Hierusalem ad significandum captiuitatem Æthiopum, & Ægyptiorum per tres annos sub Nabuchodonosor: in quo tempore illi essent nudi, & discalceati, Isa. c. 20. Sic etiã Ier. prophetauit. Nam fecit Deus, q Ieremias faceret sibi vincula linea, & mitteret ad Regem Ammon, & Tyri, & Sidonis, & Edom, & Moab, & Sedechiam, ad significãdum per hoc, q captiuandi essent à Nabuchodonosor, Ier. c. 27. Simile est Ier. c. 1. & 18. & in multis locis Ezechielis. Sic autem ad significandum, q regnum abscindendum erat à Saule, præcessit pallij scissio.

An conuenienter per scissionem pallij Samuelis significata fuerit ablatio regni a Saule. Quæst. XXXII.

QVAERET aliquis, an conuenienter per scissionem pallij significata fuerit ablatio regni de manu Saulis.

Ablatio nes re.

Regnorum captiuationes, et mutationes vbiter, designãtur per aliqua signa.

Saulis. Respondendum est primo vniuersaliter, quod ablationes regnorum, & captiuationes, & immutationes, communiter in Scriptura designannit per aliqua signa: & non solum in voce prophetica, scilicet, quia in prænunciatione aliarum rerum aliquando Prophetæ solùm enunciant illas res, & præmittunt aliqua signa in operibus suis, per quæ coniectura capi possit quid dicturi sint. In captiuationibus autem, & mutationibus regnorum plerunque, licet, fiat prænũciatio in verbo, tamen etiam præmittitur signũ aliquod: sic enim factum fuit in captiuitate Ægyptiorum, & Aethiopum, quam Isaias nuditate sua designauit: Sic etiã in captiuitate regnorum Moab, & Ammon, Edom Tyri, Sidonis, & Iudæ indicata per vincula linea Ieremiæ, vt patet Ier. c. 27. Sic etiã à principio captiuitas Iudæorum à Babyloniis designata est per virgam vigilantẽ: nam dixit Deus Ier. quid tu vides Ieremia, & ille dixit, virgã vigilantem ego video: & dixit Dominus: bene vidisti, quia vigilabo ego super verbum meum, vt faciam illud: & iterum dixit, quid tu vides: & ille dixit ollam succensam ego video, & faciẽ eius à facie Aquilonis. Et dixit Dominus: ab Aquilone pandetur omne malum super omnes habitatores terræ. Et declaratur hoc ibi immediatè de captiuitate Babylonica, Ier. c. 1. Fuit quoque designata ista captiuitas, & mutatio regni per lumbare, quod possedit Ier. & posuit illud in foramine petræ apud Euphratem, reperitq; putridũ, Ier. 13. Sic ergo hic, cum ageretur de translatione regni, cõueniẽs fuit eam designari per aliquod signũ, & postea verbis prænunciari. Nunc autem dicendum, quod non solũ conueniret prænunciari istam ablationẽ regni in aliquo signo, sed etiam quod significaretur in scissione pallij. Nam sic Deus consueuerat repræsentare mutationẽ regni, siue quantum ad eum, à quo regnum transibat, siue quantum ad illum, in quem transibat. Sic enim factum est, quãdo Deus voluit diuidere regnum Israel in duas partes: nam Abias Sylonites Propheta Domini reperit in agro Ieroboam: & corã eo scidit palliũ suũ in 12. partes: deditq; 10. ipsi Ieroboam, designans in hoc, quod de 12. tribubus Israel 10. transituræ essẽt ad Ieroboam, & duæ mansuræ cum filijs Salomonis, infra 3. lib. c. 11. Hic autem signabatur trãslatio regni: ideo conuenienter designata est per scissionem pallij. Scidit autem ipse Saul pallium ad signãdum, quod ipse præstaret causã abscissionis regni, scilicet, quia propter peccatũ suum fiebat. *A te hodie*, id est, regnum hodie scinditur à te, scilicet; hodie est diffinitiua sententia de scissione regni contra te. Sed aliquis dicet, quod nõ fuerit nunc scissum regnum à Saule, sed quando non expectauit, 7. diebus Samuelem in Galgalis, vt patet supra c. 13. cùm dixit Samuel ad Saulẽ: stultè egisti, nec custodisti mandata Domini; quod si non fecisses, iam nunc præparasset Dominus regnum tuum super Israel in sempiternum; sed nequaquam vltra regnum tuum consurget. Respondendum est, quod ibi abscissum est regnũ Saulis, scilicet, quia ipse merebatur, quod auferretur. Vnde si postea non peccasset Saul, non fuisset ablatum regnum, vt ibi satis declaratum est; nũc autem diffinitiuè auferebatur regnum Saulis; ideo etiam si postea nunquam peccasset, regnum auferendum esset; imò dato, quod verè pœnituisset, non profecisset ad hoc, quod relinqueretur ei regnum, vt supra declaratum est: ideo hodie scindebatur regnum, scilicet diffinitiuè. *Et tradidit illud proximo tuo*. s. tradidit Dauid, vt tã regnaret, & Saul esset reprobatus cum posteritate sua. Vocatur autem Dauid proximus Saulis, quia quilibet de populo erat proximus Saulis.

Scissio pallij Samuelis fuit signũ ablationis regni à Saule.

Quare Samuel non expresserit, quod regnum esset traditum Dauid. Quæst. XXXIII.

QVÆRET aliquis, quare Samuel nõ dixerit hic, tradidit illud proximo tuo Dauid. Aliquis respondebit, quod non expressit nomen Dauid, quia nesciebat illud; sed solum, quod Deus tradebat alteri reprobando Saulẽ. Sed contra hoc aliquis dicet, quod Samuel sciebat, quia iterum expressit hoc, vt patet inf. c. 28. scilicet. Faciet tibi Dominus, sicut locutus est in manu mea, & scindet regnum de manu tua, & dabit illud proximo tuo Dauid. Respõdẽdũ est, quod Samuel non expressit hic nomen Dauid propter duo. Primò, quia ignorabat illud: nam Prophetæ, quantum ad res supernaturales, quæ eis reuelantur non plus sciunt, quã reuelatur. Samueli aut reuelatum erat, quod Deus translaturus esset regnum à Saule in alterum, sed nõ reuelatum erat in quem; ideo nesciebat Samuel exprimere nomen. Sic fuit supra c. 13. cùm dixit; sed nequaquam vltra regnum tuum consurget, quæsiuit enim Deus sibi virum iuxta cor suum, & præcepit ei, vt esset Dux super populum suum: nõ expressit autem nomen. Quod autem nesciret illud, patet, quia, quãdo Deus misit Samuelem ad vngendum in Regem vnum de filiis Isai, nesciebat Samuel quis esset; ideo fecit corã se adduci omnes filios eius; & de quolibet quærebat à Deo, an ille esset, quem vngere deberet, vt patet seq. c. Si autem sciuisset determinatè, vnxisset Dauid. Cùm autem arguitur, quod Samuel hoc sciebat, quia nominauit illum infra cap. 28. Respondendum est, quod hoc fuit multo tempore post vnctionem Dauid: per vnctionem autem cognouit Samuel, ad quem transibat regnum. Secunda causa fuit, vt non suscitaretur persecutio, vel mors Dauid. nam dato, quod cognouisset Samuel, quis iste esset, nõ expressisset; quia si sciuisset Saul, quod ad Dauid deberet transire regnum, immediatè fecisset eum iugulari: nam si pro sola suspicione tam acrem suscitauit in eum persecutionem, quid acturus foret, si certissimè cognouisset? Non decuit ergo exprimi Dauid.

An hodie tradiderit Deus regnum Dauid. Q. XXXIIII.

QVÆRETVR vlterius, quomodo dicatur hic, quod Deus tradiderit hodie regnum proximo Saulis, scilicet, Dauid: nam tradere erat; vel de facto, vel de iure, siue quantum ad titulum, siue ad possessionẽ: neutrũ autẽ traditum fuit nunc Dauid. Non quidem possessio, quia Saul illud possedit tota vita sua: nec etiã fuit traditũ regnũ quantum ad ius, quia ius, vel proprietas tradebatur per vnctionem. Non fuit tamen Dauid illa die vnctus, sed aliquanto tempore post; ideo neutro modo traditum est sibi regnum. Respondendũ est, quod non accipitur hic propriè tradere: sed dicitur, quod tradidit, id est, disposuit tradere, & quia ista dispositio erat diffinitiua, & per hoc immobilis, tantum erat, ac si tradidisset. Supra autem c. 14. quia non erat diffinitum contra Saulem, non dicitur, quod Deus tradiderat regnum alicui: sed quod quæsiuerat virum iuxta cor suum. *Meliori te*, id est, proximus tuus iste, cui traditur regnum, melior te est: ideo non est iniustum, quod tradatur ei regnũ. Sed aliquis arguet, quod Saul esset melior, quam Dauid; quia dicitur sup. c. 9. quod Saul erat electus, & bonus, & non erat vir de filijs Israel melior illo. Respondendum est, quod à principio, cum assumptus est in Regem, non erat aliquis melior illo: nunc tamen multi erant meliores, imo iam Saul non erat bonus, quia reprobatus erat tanquam iniquus. De bonitate autem Dauid, & Saulis, quomodo res se haberet sup. c. 9. satis declaratũ est. *Porro triũphator in Israel*. i. Deus, qui est triumphator in Israel, id est, vincit omnia bella pro Israel. *Non parcet*. s. iniquitatibus tuis. In hoc tollit Samuel Sauli occasionẽ orandi, vt pro peccato suo oretur: nã Saul ista videns forte peteret, vt Samuel oraret pro eo, ne abrupto auferretur regnum. Respondet autẽ Samuel, hoc esse superfluũ, quia, quanquã oretur, Deus non parcet. Nã triumphator in Israel nõ parcet. *Et pœnitudine nõ flectetur*. i. non inclinabitur per pœnitentiam, Pœnitere enim pertinet ad eum, qui indicat se iniuste egisse, & recedit ab opere. Deus autẽ non flectitur pœnitudine, quia nihil male agit. Sciendum autem, quod duo sint modi quibus aliquis flectitur; vel recedit ab eo quod fecerat, vel cogitauerat. Primus est, si quod fecit iniustum est, est tamen aliqualiter durũ. Secundus modus est, si opus iniustum est. Primo modo flectitur aliquis per misericordiam, mansuetudinem, vel clementiã. s. quando iuste poterat punire, & remittit totaliter, vel quantũ ad aliquid. Secũdo modo flectitur aliquis pœnitudine, siue pœnitentia, quia sciuit opus suũ malum esse, & pœnitet, quod illud agere aggressus fuerit. Vtrunq; aũt modũ excludit hic Samuel à Deo. Primum, cum dicit: triũphator in Israel. s. per misericordiam. Secundum cum dicitur: & pœnitudine non flectetur. s. non cessabit per pœnitentiam, tanquam de malo: ideo nullo modo mutabitur sententia. Dat immediatè rationẽ huius. s. *Nec est homo, vt agat pœnitentiam*. i. Deus, nõ est sicut homines, quos interdum pœnitet eorũ quæ egerũt, scilicet,

Duo modi, quib. aliquis recedit ab eo, quod fecit.

scilicet, quia iniuste egerunt, vel disposuerunt. Deus autem non est sicut homo, qui peccare possit: ideo non potest ipsum pœnitere operis mali; & per hoc sententia eius est immutabilis.

Quomodo dicatur hic, quòd Deus non flectatur, nec parcat. Quæst. XXXV.

Deus parcit et flectitur.

QVÆRET aliquis, quomodo dicatur hic, q Deus nõ flectatur, nec parcat, quia interdum legitur, q Deus flectatur: sic patet de Ezechia Rege. Nam cùm premeretur ægritudine, misit Dominus Isaiã ad eũ, qui dixit: Dispone domui tuæ; morieris, & non viues. Postea tamen, cùm Ezechias conuersus ad parietem fleuisset, Deus iussit Isaiam, vt diceret ei, quod non moreretur, sed superuiueret. 15. annis inf. 4. lib. c. 20. & Isaiæ. c. 38. Ista quoque erat sententia Prophetarum. s. q aliquando Deus flectatur ab eo, quod dixerit. Sic dixit Ioel. c. 2. Quis scit, si conuertatur, & ignoscat Deus, & relinquat post se benedictionem? Ista quoque erat sententia populorum: nam Niniuitæ cum prædicante Iona audiuissent Niniuem post dies 40. subuertendam, dixerunt: Quis scit, si conuertatur, & ignoscat Deus, & reuertatur à furore iræ suæ: & non peribimus. Ionæ, c. 3. Respondendum est, quod sententia Dei, secundùm quã nobis per Prophetas prænunciatur, dupliciter se habet; aliquando. n. est secundum diffinitionem Dei, id est, sicut Deus apud se diffiniuit. Aliquando autem non est secundũ ea, quæ Deus disposuit apud se, sed secundum q opera nostra iusta, vel iniqua promererentur. Prima sententia vocatur secundum Dei præscientiam, vel prouidentiam certam. Secunda vocatur secundũ comminationẽ, vel promissionem. De prima sententia dicẽdum est, q sit immutabilis: ideo etiamsi oretur ad Deum, vt contrarium faciat, impossibile est mutari: & hoc nomine in talibus superuacanea est oratio? Imo si notum sit alicui, q Deus aliquid secundũ diffinitionẽ suam prænunciauit, peccat grauiter, si orat, vt Deus contrariũ efficiat, vt satis sup. declaratũ est; & de hoc intelligitur id, q habetur hic. s. q triumphator in Israel non parcet, & pœnitudine nõ flectetur. s. quia hoc apud se diffinierat: ita etiam fuit factum in Balaam; Deus iusserat eum, vt nõ malediceret Israelitis: Num. 22. c. & quanquã sæpe conaretur maledicere, Deus nõ permittebat, eo q secundum diffinitionem suam dixerat, ne malediceret Israeli: frustraneus ergo erat conatus. Hoc quippe signauit Balaam. Num. c. 23. s. audi fili Sephor: nõ est Deus quasi homo, vt mẽtiatur, nec vt filius hominis, vt mutetur: dixit ergo, & nõ faciet? locutus est, & nõ implebit? ad benedicendũ adductus sum: benedictionẽ prohibere non valeo. Sic etiã fuit de Moyse. Deus. n. dixerat, q nõ intraret in terrã Chanaã, ipse autẽ sæpe orabat, q sineretur intrare: quia tamen secundũ Dei diffinitionem dictũ fuerat, non flexus est Deus; sed dixit: sufficit tibi, nequaquã loquaris vltra de hac re ad me: Deut. c. 3. Cum autem sententia Dei non est secundũ diffinitionẽ eius, sed secundũ comminationẽ, vel promissionem, mutatur, si status rerũ mutetur. s. si Deus alicui populo, vel personæ prænunciauerit, q bene faceret, quando populus, vel persona bene ageret: si autẽ ad iniquitatẽ declinauerit, Dei quoque promissio commutabitur. Rursus autẽ, si Deus alicui populo, vel personæ prænunciauerit, q mala infligeret, quia iniquus erat status eius; quanquam absolute hoc proferatur; si persona vel populus in bonũ commutatur, cõminatio Dei vertitur in bonum. De vtroq; locutus est Deus Ierem. c. 18. De primo dicitur: Subito loquar de gente & regno, vt ædificem, & plantem illud: si fecerit malum in oculis meis, vt non audiat vocem meam, pœnitentiam agam super bono, q locutus sum, vt facerem ei. De secundo dicitur ibidem; Repente loquar aduersus gentem, vt eradicẽ, & destruam, & disperdam illam, si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo, ego quoq. pœnitentiam agam super malo, quod cogitaui, vt facerem ei. Et quia incertũ est nobis, quando Deus loquatur aliquid secundum diffinitionem, & quando secundũ cõminationẽ, recurrẽdũ est semper ad mutationem status. s. q si malũ aliquod prænuncietur nobis à Deo, existimemus illud secundũ comminationẽ dici, & mutemus statũ, si fortè Deus auertatur ab ira sua; & tunc patebit, an secundũ diffinitionẽ, vel comminationem dictum sit. Sic

Sententia Dei dupliciter se hēt. s. diffinitiuè, & cō minatoriè: prima est immutabilis, secūda non.

A enim fecerunt Niniuitæ: nã audito, q ciuitas subuertenda foret, prędicauerunt ieiunium, & afflictionem, dicentes: Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus, & reuertatur à furore iræ suæ, & non peribimus; & sic factũ est: Ionæ, c. 3. Si verò Niniuitæ existimassent, q sentẽtia Dei esset simpliciter immutabilis, non prædicassent ieiunium, & afflictionem. Sic etiã fuit de Ezechia, quia audita contra se sententia Domini fleuit pro peccatis suis, & Deus auersus est à furore suo, inf. 4. lib. c. 20. Sciendum autem, q non solũ populi, contra quos prænũciatur aliquid à Deo, nesciũt, an illud dicatur secundũ comminationẽ, vel diffinitionem Dei, sed etiã Prophetæ, per quos ista prænunciantur; Sic fuit de Iohele, qui prænũciauit Israelitis, q ventura essent mala super fructus terræ: nesciuit tamen, quomodo hoc intelligeretur: ideo per modũ consilij dixit: Quis scit, si conuertatur, B & ignoscat Deus, & relinquat post se benedictionẽ? id est, faciat bonũ; quanquam comminatus est malũ. Et hanc ob rẽ subdidit: sacrificium, & libamen Domino Deo nostro, id est, demus sacrificiũ, & libamina Deo. s. quia fortè istud dictũ est comminatoriè propter peccata nostra, & si conuersi fuerimus, conuertetur Deus: & sic factum est; quia cùm afflixisset se Israel, admonente Ioele, non misit Deus mala, quæ cõminatus fuerat Ioelis, c. 2. Hæc autẽ omnia fuerunt in prophetia cõmminatoria. Idem etiã euenit in prophetia secundum diffinitionem Dei: nam quanquam Deus reuelet illam Prophetis, nesciunt tamen an sit secundum diffinitionem; Sic fuit de Balaam, cui Deus dixit, q non malediceret Israeli, quia benedictus erat. Putabit autem Balaam, q Deus flecteretur ab hoc; ideo sæpe conatus est maledicere: putans q Deus permitteret, sed non permisit: nec tamen C conari desinebat, vt malediceret Israeli, quousq. Deus reuelauit ei, q nollet, vt malediceretur Israel, & ista esset diffinitio sua: tunc autem cessauit Balaam à conatu maledicendi, vt patet Num. c. 24. s. cũq. vidisset Balaam. q placeret Domino, vt benediceret Israeli, nequaquam abijt, vt ante perrexerat, vt augurium quæreret. Sic etiam factũ est de Moyse: nam quamuis Deus ei reuelasset, q non esset introiturus in terram Chanaam, nesciuit tamen an esset ista diffinitio Dei; ideo semper orabat, vt Deus permitteret eum illuc transire, quousq. Deus reuelauit, q hoc esset dictum secundũ diffinitionẽ suã; ideo interdixit ei orare super hoc, Deut. c. 3. s. sufficit tibi: nequaquam loquaris vltra ad me de hac re. In Samuele quoq. idem fuit, quia quanquã secundum diffinitionẽ Dei ista dicta fuissent; tamen putauit esse secundũ comminationem: ideo lugebat, & orabat pro Sau- D le, quousque Deus ei reuelauit, iubens, ne vltra oraret pro Saule, quia ipse abiecerat eum, seq. capit.

Incertū est nobis, quando Deus loquatur secundū diffinitionem, vel comminationem: nec & Propheta hoc sciūt.

Quare Samuel fleuerit, & orauerit pro Saule, cũ sciret, diffinitiuè abscissum esse regnum ab eo. Quæst. XXXVI.

QVÆRETVR vlterius, cùm hic prænunciasset Samuel, Regnum Saulis transferendum esse, & q hoc intelligeretur secundum diffinitionem Dei, & q non parceret, nec flecteretur super hoc: quare postea oraret, & fleret pro Saule, vt patet inf. cum dicitur. Veruntamen lugebat Saulem. Ad hoc aliquis respondebit, q postquam Samuel ista dixit, nunquã orauit pro Saule, eo q intelligebat diffinitionem Dei contra eũ: & cũ dicitur inf. q lugebat Samuel Saulẽ, dicet, q nõ intelligitur, q lugebat pro eo oran- E do, ne auferretur regnum illius, sed lugebat ex cõpassione. s. quia primò dilexerat eum. Et hoc tenet Nicolaus, q satis rationabiliter dici potest. Sed magis videtur dicẽdũ, q Samuel lugebat Saulẽ. s. orando pro eo, ne perderet regnum: nã si luxisset solùm ex compassione nihil orans, Deus non iussisset, vt cessaret, nec increpuisset eũ. Increpuit autem, vt patet seq. cap. s. Vsquequo tu luges Saul, cùm ego proiecerim eũ, ne regnet super Israel? Ergo orabat, vt non auferretur regnũ ab eo, alioquin impertinenter diceretur: cũ ego proiecerim eũ. Hoc tamen dictũ est tãquã causa cessandi à fletu. Itẽ: si Samuel luxisset Saulẽ ex cõpassione nihil orando, non cessasset post vnctionem Dauid: cessauit tamen: ideo lugebat orando, ne auferretur regnum Sauli: quod faciebat, quia cùm nondum conferretur alteri, putabat Samuel locum esse veniæ; ideo instanter orabat: vbi verò alius vnctus est in Regem, iam credidit Samuel im-

possibilem esse mutationem, ideo desijt lugere. Sed tunc
stat argumentum. s. quòd sciebat, dictum esse secundum di-
uinam diffinitionem, & tamen orabat. Respondēdum est,
ꝙ quamuis Samuel dixisset; porro Triumphator in Israel
non parcet, & pœnitudine non flectetur. Quo significabat,
ista dicta fuisse secundum Dei diffinitionem; tamen adhuc
dubitabat, an intelligerentur secundum diffinitionem, vel
secundum comminationem; quia sicut verba significantia
pœnam infligendam aliquando non habent effectum, eo
quod dicantur secundum comminationem, ita verba signi-
ficantia diffinitionem Dei intelliguntur aliquando à Pro-
phetis dicta esse secundum comminationem: & quia sicut
Deus interdum per Prophetam aliquid denunciat, & non
declarat ei, an secundum comminationem, vel secundum
diffinitionem dicatur, ita aliquando reuelat verba signan-
tia diffinitionem Dei, & non indicat, an secundum diffini-
tionem dicantur. Indicauit autem postea Deus hoc Samue-
li, quando dixit: Vsquequo tu luges Saul, cum ego proie-
cerim eum? scilicet diffinitiuè abiecerim; & tunc non ora-
uit pro eo. Simile autem contigit in Balaam, quem iussit
Deus, ne malediceret Israelitis: ipse autem conatus est ma-
ledicere. Postea verò Deus prohibuit eum; & ipsemet di-
xit, ꝙ Deus nullo modo permissurus esset ei, vt malediceret
Israelitis, vt patet Numer. c. 23. s. Non est Deus quasi ho-
mo, vt mentiatur: nec vt filius hominis, vt mutetur: ad be-
nedicendum autem adductus sum, benedictionem prohi-
bere non valeo. Ista verba manifestè significant diffinitio-
nem Dei super isto facto: & tamen Balaam ista proferens
non intelligebat, an secundum Dei diffinitionem diceren-
tur; ideoque post hoc conatus est maledicere, sicut prius.
Quod autem conatus fuerit post hoc, patet Numer. cap. 23
ex ordine litteræ. Quòd autem, quando ista dicebat, non
intelligebat, an secundum diffinitionē Dei dicerentur hæc
necne, patet, quia postea intellexit, c. 24. cum dicitur: cum-
que vidisset Balaam, ꝙ placeret Domino, vt benediceret
Israeli, nequaquam abijt, vt ante perrexerat, vt augurium
quæreret: ergo non intelligebat ante hoc, quanquam lo-
cutus fuisset verba illa: & sic fuit de Samuele, qui protulit
verba ista significantia diffinitionem Dei, & tamen non in-
tellexit, an secundum diffinitionem dicerentur; quousque
postea ei reuelatum est, seq. cap. *At ille ait: peccaui, sed
nunc honora me coram senioribus populi mei.* Quia vidit
Saul, ꝙ Samuel semper loquebatur durius, post abscissio-
nem pallij timens, ne desereret eum, iterum confessus est
peccatum suum, dicens, peccaui, id est quanquā nūc pec-
caui, tamen honora me coram senioribus, scilicet propter
peccatum nō eram dignus honore, sed honora me toleran-
do peccatum meū. *Et coram Israel*, id est, corā toto popu-
lo vulgari. Distinguuntur enim hic seniores, & Israel; quia
seniores erant viri honorabiles; Israel autē significat homi-
nes vulgares: & omnes hi fuerunt ibi, corā quibus volebat
honorari Saul. *Et reuertere mecum, vt adorem Dominum
Deum tuum.* Hoc petebat Saul, s. ne Samuel increparet eū
coram populo, & ꝙ reuerteretur cum ipso ad adorandum
Deum, quia Samuel volebat relinquere Saulem solum: &
hoc erat dedecori Sauli, vt supra declaratum est. *Reuersus
ergo Samuel secutus est Saulem.* Hic ponitur aliqualis con-
descensio Samuelis ad preces Saulis. s. quia iuit cum eo ad
adorandum Dominum: & dicitur quòd reuersus est. s. iam
sperabat recedere à Saule, nunc autem nō recessit; ideo di-
citur, reuersus, quasi iam aliquantulum recessisset. Et secu-
tus est Saulem. s. quia Saul præcedebat tanquam Rex, Sa-
muel autem comitabatur eum ad honorandum, ideo seque-
batur illum. *Et adorauit Saul Dominum.* s. accesserunt apud
altare, in quo fiebant sacrificia in Galgalis, & ibi Saul ado-
rauit Dominum. s. inclinans se coram altari orauit. *Dixit-
que ei Samuel.* s. postquam orauit Saul, petiuit Samuel ab eo
Regem Amalec. *Adducite ad me Agag Regem Amalec,*
Ipse enim erat ibi in exercitu, quia nondum exercitus Isra-
litarum dispersus fuerat per loca sua, cum tunc nouiter ve-
nirent de Amalec; habebat autem ibi Regem Agag, quem
petiuit Samuel ad occidendum eum. *Et oblatus est ei Agag
pinguissimus, & tremens.* s. Rex Amalec erat valde pinguis:
& hoc præ delicijs, quas Reges habere possūt facilius, quàm
ceteri homines; erat autem tremens. s. timore mortis: nam
videbat, ꝙ ipse ad mortem petebatur, & confestim occiden-

F dus erat. *Et dixit Agag: sic me separat amara mors.* i. num-
quid tam amaram mortem ego pati debebam, quæ me sic
separaret à vita? q. d. valde amara mors est ista, & statu re-
gali indigna, quia ego sperabam in deliciarum fruitione
vitam cōcludere. *Et ait Samuel; sicut fecit absque liberis mu-
lieres gladius tuus.* Respondet Samuel, ꝙ non erat ista mors
iniusta, quanquam esset amara, sicut conquerebatur Agag,
quia sicut ipse plurimos occiderat, ipse occidendus erat: &
sicut ipse fecerat plures mulieres filijs orbatas; ita mater
sua filio orbanda erat. Dicitur autem ꝙ gladius istius fece-
rit mulieres sine liberis, quod intelligendum est de gladio
suorum: nam ipse per se paucos occiderat, vel forte nullos;
sed quicquid Amalecitæ faciebant, dicebatur facere Rex
eorum, quia ipso auctore, & iubente fiebant. Dicitur au-
tem de mulieribus. s. Hebræis, quia Deus non infligebat
G huic pœnam, vel saltem Hebræi non prosequebantur vin-
dictam in Agag propter mala, quæ fecerat alijs gentibus,
sed propter mala, quæ fecerat solis Hebræis, de quibus
multas mulieres orbatas filijs fecerat. *Sic absq; liberis erit
inter mulieres mater tua.* i. sicut aliæ mulieres passæ sunt or-
bitatem filiorum, per te, ita mater tua patietur te moriente.

Mala q fecerat Agag Rex.

*Quomodo mater Agag futura sit absq; liberis per eius mor-
tem, cum non supersit. Quæst. XXXVII.*

QVÆRET aliquis, quomodo dicatur hic, ꝙ mater
Agag sit futura absq; liberis mortuo Agag cū vnicus
filius occideretur: & quomodo dicat, ꝙ futura sit absque li-
beris, cum illa videatur iam non superesse. Respondendum
ad primū, ꝙ aut mater Agag habebat alios filios, aut non:
si nullum habebat occiso eo mater sua erat absque liberis.
H Si autem plures haberet, omnes illi iam occisi erant præter
Agag, qui nunc occidebatur: ergo illo occiso mater sua erat
sine liberis: patet hoc, quia omnes Amalecitæ occisi fue-
rant præter Agag, vt patet sup. ergo si alios fratres haberet,
illi mortui essent, & sic quocunq; modo acciperetur, mor-
tuo Agag erat mater sua sine liberis. Ad secundum, cùm di-
cebatur, quomodo mater Agag esset nunc absq. liberis,
quia videtur, ꝙ illa iam occisa fuerat cum omnibus Ama-
lecitis. Dicendum, ꝙ mater Agag mortua erat. s. quia ipsa
defuncta fuerat vel ante istam cladem Amalecitarum, vel
in ea perierat; tamen dicebatur nunc esse absq. liberis, quia
si superesset Agag, ita diceretur habere liberos, quia super-
erat aliquis de filijs eius. Si autem ille moreretur, iam nul-
lus maneret de liberis, & sic ipsa esset absq. liberis, id est,
non resideret aliquis filius eius.

I *Samuel volendo occidere Agag tetigit magis dolorem matris
quam vxoris. Quæst. XXXVIII.*

QVÆRETVR vlterius, quare nō dicatur hic: sicut
fecit absq. liberis mulieres gladius tuus, ita absq. vi-
ro erit inter mulieres vxor tua: nam vtrumque verum erat,
scilicet, quia ipse fecerat occidi multos Israelitas coniuga-
tos, quorum vxores viduæ factæ sunt: & etiam ipse Agag
vxorem habuit, quæ absq. viro esset ipso moriente. Respon-
dēdum est, ꝙ Samuel voluit iustificare opus suum, scilicet,
ꝙ iuste occideret Agag. Et ob hoc tetigit radicem maximi
doloris: Est. n. maximus dolor, vbi est maximus amor: ma-
ter autem magis diligit filium, quam vxor virum, ideo teti-
git dolorem, quem matres patiuntur ob mortem filiorum,
qui necessariò maior est, quàm dolor, quē patitur vxor pro
K viro. Quod patet, quia conditio amantis est semper de ama-
to timere. s. suspicando, ꝙ aliquod malū ei obueniat: sic pa-
tet per Ouid. lib. Heroidum in epistola prima, quæ est Pe-
nelopes ad Vlyssem, s. Res est soliciti plena timoris amor, i.
amor semper habet solicitudinē, & timorē. Quicunq. ergo
magis timet de altero, signum est, ꝙ magis amet illū, sed
matres magis timent pro filijs, quam vxores pro viris: er-
go magis illos amant. Patet hoc, quia matres suspicantur,
mala euenisse filijs, quādo absentes sunt, vxores autem su-
spicantur eis bona euenisse. s. ꝙ sint in delicijs cum alijs fe-
minis, Quod patet in matre, & vxore Sisaræ principis mili-
tiæ regis Iabin: nā mater per fenestrā prospiciēs vlulabat, &
de cœnaculo loquebatur: cur morantur regredi currus eius?
quare tardauerunt pedes quadrigarum illius? vxor autem
eius dixit hæc verba: Forsitan nūc diuidit spolia, & pulcher-
rima feminarū eligitur ei, vestes diuersorum colorū Sisaræ

Q̃o amor matrū erga filios differat ab amore vxorum erga maritos.

tra-

traduntur in prædam, & supellex varia ad ornanda colla congeritur. Iudic. cap. 5. Magis ergo mater diligit, quàm vxor: & ob hoc tetigit Samuel de matribus, & nō de vxoribus. *Et in frusta concidit Samuel Agag*, id est, diuisit eum in partes, & sic erat ista mors nimis amara, sicut dixerat Agag, scilicet, sic me separat amara mors.

Quare Samuel occiderit Regem Agag. Quæst. XXXIX.

QVÆRET aliquis, quare Samuel occiderit Agag. Aliquis respondebit, ꝙ hoc fecit ad implendum id, quod deerat præcepto Domini: iusserat enim Deus, vt perirent omnes Amalecitæ: Saul tamen non occiderat Regem, qui solus superfuit, ideo voluit eum Samuel occidere. Sed aliquis dicet, ꝙ hoc non proderat: quia si fecisset hoc Samuel ad complendum præceptum Domini, nō solùm occidisset Agag, sed etiam omnia pecora adducta de Amalec interfecisset, & combussisset omnia supellectilia, sed hoc non factum est, ideo frustra erat pro hac causa occidi Agag. Respondendum est, ꝙ occisus est Agag ad impletionem mandati Dei de occisione Amalecitarum: pecora autem occisa non sunt, nec supellectilia exusta, nec decuit fieri. Ratio diuersitatis est, quia pecora, & supellectilia nō erant consumenda, quasi quæ aliquid nunquam egissent, sed ad implēdum formam diuini præcepti. s. quia iussit destrui omnia, quæ pertinebāt ad Amalec. Agag autem nō solùm erat occidendus propter formā diuini mandati, sed etiam, si Deus non iussisset occidi illum, ipse merebatur mortē, quia occiderat multos de Israelitis. Et hoc obiecit ei Samuel, dicens: sicut fecit absque liberis mulieres gladius tuus, sic absq; liberis erit inter mulieres mater C tua. Quanquam ergo non fuerit occisus à principio, debebat nunc occidi. De supellectilibus verò non erat sic, quia solùm debebant cōsumi propter formam mandati Dei, & quia semel facta erat iam transgressio mandati diuini, non suberat aliqua causa, quare consumerentur: melius tamen dici poterat, ꝙ omnia debebant consumi tam Agag, quam supellectilia, vt mandatum Dei, quod non fuerat expletum ab Israelitis, expleretur à Samuele: non expleuit tamen illud, quia non putauit se præualiturum: nam Agag Regem facilè occidere poterat Samuel, eò ꝙ nullus de plebe sibi resisteret, quia vita illius eis parum profutura erat. De supellectilibus autem erat secus, quia multa absconderentur, quæ nequaquam ad Samuelem possent peruenire. Et dato, ꝙ omnia in manifesto essent, populus non permitteret illa cōsumi, quia præda diuidenda erat inter totum po- D pulum: Samuel autem sciens totum populum nō permissurum, non aggressus fuit hoc facere. Quòd tamen præda Amalec consumi debuisset à Samuele, si ausus esset, apparet: quia simile factum est in anathemate Iericho, s. Deus iusserat omnia cremari, & nihil inde accipi ad cuiusquam vtilitatem: transgressus fuit autem hoc Achan, & tamen postea ipse, & id quod furatus fuerat de anathemate perierunt, vt patet Iosue, c. 7. ergo quanquam hic facta fuisset præuaricatio, debebat conari Samuel ad explendum mandatum Dei, si existimasset se præualiturum. Iosue autem expleuit illud, quia ille, qui peccauerat, vnicus erat & cōtra eum facilè poterat exerceri vindicta. Hic autem totus populus peccauerat, contra quem nihil poterat facere Samuel, sed Deus per se sumpturus erat vindictam, si vellet.

An peccauerit Samuel occidēdo crudeliter Agag. Quæst. XL.

QVÆRETVR vlterius, an Samuel peccauerit, ꝙ valde crudeliter occiderit Regem Agag. Crudelitas apparet, quia dicitur, ꝙ concidit eum in frusta. Etiam patet ex verbis Agag, qui cùm vidisset vultum Samuelis turbidum, & sæuientem ad mortem eius, ait: sic me separat amara mors. s. quia vidit duram pœnam sibi paratam: cum tamen aliquis pœnam infligit, etiam si illa iusta sit, si ipse ferociter agit & animo vindictæ, vel desiderio infligendi pœnas, peccat, quia, quod iustum est, iniustè prosequitur: sic de Samuele alicui videbitur, quia durè puniuit Agag.

Licèt Samuel videretur Respondendum est, ꝙ non peccarit in hoc Samuel, imò meruit, nec, quantamcunque crudelitatem exercuisset in Agag, quicquam imputabile ei erat, quia non desiderio in- A fligendi pœnas id faciebat, sed putans se obsequium præstare Deo; & verè præstabat, cùm Deus hoc iussisset: nec, si aduertatur ad alia, quæ Deus fieri iussit reputabitur crudelitas, quam exercuit Samuel in Agag: nam nullorum magis misereri naturale est, quam paruulorum lactentium: horum tamen Deus non iussit misereri, sed vt omnes sine pietate occiderentur, vt patet supra in littera: ergo nō erat crudelitas, ꝙ qualitercunque occideretur Agag. Samuel autem visus est agere in hoc crudeliter, quia agebat ex magno zelo. Erat autem iste zelus propter duo. Primò ad explendum mandatum Dei, quod implendum erat. Secundò propter malitiam populi, qui Deum offenderat. Zelus autem ad iram pertinet, qui verò irati sunt, quanquam aliquid iustè agant, videntur crudeliter agere: & sic apparuit de Samuele: præstabat tamen obsequium Deo, quia dili- B gēter, & ex zelo exequebatur, quod Deus iusserat. Sic enim constat de Elia, qui nimis zelabat pro Deo Israel, vt ipse dixit inf. 3. lib. c. 19. nam ipse occidit per se quadringentos Prophetas Baal. inf. 3. lib. cap. 18. Hoc tamen ad maiorem crudelitatem videbatur pertinere, quàm occidere vnū virum qualitercunque. Non fuit tamen crudelitas, sed magnus cultus Dei. *Coram Domino in Galgalis*. i. occidit Samuel Agag coram altari Dei, quod erat in Galgalis: erat enim ibi locus sacrificiorum, & apud illum trucidauit Samuel Agag, quasi videretur eum immolare Domino. Dicitur autem in Galgalis. Ad istum locū venerat Saul cum toto populo, vt ibi immolaret Domino, vt patet supra. *Abijt autem Samuel in Ramatha*. s. recessit à Saule, & iuit in vrbem Ramatha: in hac enim erat domus Samuelis, vt patet supra cap. 7. ibi quoque habitauerat pater, & mater C eius, supra cap. 1. & 2. Recessit autem à Saule, eo ꝙ videret se iam nihil proficere apud eū, cùm ipse nō obediret mandatis Dei; & Deus abiecisset eum. *Saul verò ascendit in domum suā in Gabaath*. Ista est vrbs Gabaa, de qua erat Saul, & apud quam posuerat castra sub malo granato, quando conuenerunt aduersus eum Philisthiim præced. cap.: ibi autem manere voluit, quia ibi erat domus eius; & volebat à bellis quiescere. *Et non vidit Samuel vltra Saulem*. s. Samuel recessit à Saule animo nūquam redeundi ad ipsum, & sic factum est, quia postea nunquam vidit ipsum.

crudeliter agere in occisione Agag, non tamen peccauit, quia ex maximo Dei zelo fecit.

Quare Samuel recesserit à Saule mortuo Agag, & non viderit eum amplius. Quæst. XLI.

QVÆRET aliquis, quomodo stet, ꝙ Samuel nun- D quam vidit Saulem vsque ad diem mortis suæ. Aliqui respōdent, ꝙ Samuel nunquam viderit post hoc Saulem dum viueret: vidit tamen vltimo die vitæ suæ, quando mortuus est: & hoc est, quod dicitur: Vsque ad diem mortis suæ. Ad hoc dant modum dicētes, ꝙ vniuersus Israel congregatus sit ad Samuelem, quando mortuus est in Ramatha, infra c. 25. & verisimile est, ꝙ, cùm totus populus venerit ad Samuel, etiam venerit Saul cum eis, & tunc viderit eum Samuel. Sed ad hoc obijciunt, quia inf. c. 19. dicitur, ꝙ Saul iuit ad locum, vbi erat Samuel, vt comprehenderet Dauid, & prophetauit die, & nocte coram Samuel. Ad hoc respondent, ꝙ hoc intelligitur, ꝙ non vidit Samuel Saulem. s. regio habitu indutū: vidit tñ in alio habitu. s. quia expoliauit se coram eo, vt patet præalleg. c. Alij autem dicūt, ꝙ Samuel nō viderit Saulem vsque ad diem E mortis suæ, s. vsque ad mortem Saulis, quia tunc vidit eum Samuel cū suscitatus fuerit, & denunciauerit mortem ei in crastinū futurā, inf. c. 28. Sed respondendū est, ꝙ ista littera vult significare, ꝙ nunquam viderit Samuel Saulem post hoc, & qn dicitur vsque ad diem mortis suæ: non ponitur hoc ad significandū, ꝙ in die mortis suæ viderit, sed ad excludendum totum tempus præteritum. Quod enim nō fit vsq; ad diem mortis, nunquā fit: & talis modus est loquendi Scripturæ: Ioan. c. 13. s. Non lauabis mihi pedes in æternum. i. nunquā. Et sic dicit ibi Aug. quod in æternū nō fit, nūquam fit. Quòd aūt inducebatur, ꝙ Samuel in die mortis suæ vidit Saulem, quia cōgregatus est totus populus ad eum, non valet, quia non fuit congregatus ad videndum eum, antequam moreretur, sed ad lugēdum eū postquam mortuus erat: Sic colligitur inf. c. 25. s. Mortuus est autem Samuel, & congregatus est vniuersus Israel, & planxerunt

eum

eum nimis, & sepelierunt eum in domo sua in Ramatha: ergo prius mortuus est, quam cõgregaretur populus. Item cum dicitur, ꝙ vidit Samuel Saulem in die mortis suæ, id est Saulis, s. quãdo suscitatus est Samuel, nihil euincit. Primò, quia non constat, an ille, qui suscitatus est, fuerit verè Samuel, vel aliquis Dæmon. De quo magis dicetur infra 28. c. Secundò, quia dato, ꝙ esset Samuel, nõ poterat videre tunc Saulem, quia anima per se sola non potest aliquid videre, quia visio fit per potentiam organicam, & organa: anima verò separata nec habet organa, nec potentiam organicam: Samuel tamen si ibi suscitaretur, sola anima eius præsens esset. Sed aliquis fortè dicet, ꝙ quamuis non esset ibi corpus Samuelis, tamen anima illa assumeret aliquod corpus de aere, per quod possit videre: quod apparet; quia anima illa locuta est, vt patet infra cap. 28. Locutio tamen non fit sine corpore. Respondendum est, ꝙ per illud corpus assumptum non poterat anima Samuelis videre Saulem, quia ad visionem requiritur perfecta fabricatio organi. In corporibus autem assumptis non est talis fabricatio, quia animæ, vel Angeli assumentes illa corpora exterius solùm faciunt lineamenta corporis ad hoc, ꝙ videatur corpus hominis, vel equi. Interius autem nulla distinctio membrorum, aut qualitatis est; sed rudis aer eodem statu, vt declaratum est Exod. 7. c. & sic tenet Sanctus Thom. super secundum Sententiarum. Ad veram tamen visionem requiritur formatio organi in parte interiori: vnde præal. c. declaratum fuit, ꝙ Angeli, vel animæ in assumptis corporibus nihil videant, & nihil audiant, licet oculos, & aures habere videantur. Sed adhuc aliquis dicet, ꝙ in corporibus assumptis sit perfecta formatio organi, quia ibi est vera locutio: non tamen fit locutio sine organis: ergo sunt ibi organa. Respondendum est, ꝙ quanquam in corporibus assumptis non sint organa communiter: non tamen repugnat, ꝙ ibi sint organa: quia sicut Angeli formant lineamenta organorum in parte exteriori, ita formare possunt in parte interiori, quia non repugnat hoc ex parte materiæ, quæ formatur, quia illa mollis est tam intus, quam extra, & cedit formatori: non repugnat etiam ex parte potentiæ, vel scientiæ Angelorum, quia, qui scit, & potest fabricare figuras organicas in parte exteriori, sciet, & poterit fabricare in parte interiori: cùm non sint istę difficiliores, quàm illæ: sic. n. est in voce, ad quam producendam requiruntur organa. Sed dicendum, ꝙ etiamsi in corporibus assumptis essent organa perfecta, nõ poterat fieri visio, quia non potest deriuari virtus organica in illa organa, cũ hoc debeat fieri in corporibus, quæ sunt vnita animæ, tãquam formæ. Angeli tamen, & animæ assumentes corpora, non vniunt sibi illa formaliter, quia non efficitur ex illa vnione aliquod animal, sed solùm est ibi vnio motoris ad mobile; ideo non poterunt Angeli videre, vel audire per corpora assumpta. Nam istæ sunt veræ passiones, & sensationes, quæ nullo modo rei alij conueniunt, nisi animalibus: ergo necesse est esse animal id, quod videt, vel audit: non sunt tamen animalia Angeli, vel animæ cum corporibus assumptis. De formatione autem verborum secus est, quia non oportet, vt ille, qui loquitur, vel format verba, sit homo, vel animal; sed potest fieri per aliquid aliud. Ratio diuersitatis est, quia videre, & audire sunt veræ sensationes, & aliquid, quod patitur animal: ideoque illud non potest [...], nisi per formam determinatam. Formare autem vocem non est aliquid pati, sed agere: & hoc quanquam habeat aliquam formam, tanquam principium, tamẽ magis respicit determinationem instrumentorum, quàm potentiæ: quod patet; quia quędam instrumenta sunt, quæ vocare videntur. i. formare voces articulatas, vt ait Arist. 2. de Anima. Cum ergo data fuerint aliqua organa talia, sicut guttur humanum, & cetera instrumenta, poterit ibi formari vox, dum tamẽ sit, quod colligat ibi aerem: potest tamen dari facile, ꝙ aliquis formet talia instrumenta de aere, vt ibi vox humana audiatur: vnde Angeli possunt non faciendo aliquam effigiem humanam in organis, quę sint similia organis vocatiuis humanis, formare vocem: & sic creditur, ꝙ fuerit in datione legis, vel aliàs, quando auditur vox, & non videtur aliqua effigies. Ad hoc igitur, vt fiat locutio perfectè articulata, non requiritur, ꝙ Angelus, vel anima vniatur corpori formaliter; sed tanquam motor

F mobili; quia vox non est per passionem sensiuam, quæ pertinet ad formam determinatam, sed est per motum. Quanquam ergo anima Samuelis vnita corpori posset loqui, tamen nõ poterat videre, vel audire. Item, dato, quòd posset videre, vel audire, non diceretur ob hoc Samuel videre, vel audire, quia anima non videt, nec audit, sed compositum iuxta Aristot. 1. de Anima, scilicet, qui dicit, animã tristari, dicit eam texere, & ædificare. q. d. Anima non tristatur, nec gaudet, sed compositum; & sic est de omnibus actionibus: sed, si aliquod compositum fieret, ex anima Samuelis, & ex corpore assumpto, illud non esset Samuel, sed aliquis alius vir: ergo non poterat Samuel videre, vel audire propter animam suam, quæ esset in illo corpore assumpto. Non vidit ergo Samuel Saulem: & sic nullo modo stat, ꝙ Samuel viderit Saulem in die mortis suæ. Sed

G dicitur, ꝙ non viderit eum vsque ad diem mortis suę, idest nũquàm viderit. Quod autem obiicitur, ꝙ viderit eum infra cap. 19. Respondendum est, ꝙ hoc solum fuit semel, & in tanto tempore vnum semel pro nihilo computatur, tanquam nunquam fuisset. Aliter potest dici, ꝙ nunquam vidit Samuel Saulem, s. in habitu regali vsque ad diem mortis: vidit tamen eundem in habitu cõmuni; quia ipse exuit se veste sua, & prophetauit nudatus coram Samuele infra cap. 18. Aliter potest dici, ꝙ Samuel nunquam vidit postea Saulem, quia quando vidit eum, iam non erat Saul, sed alius vir, eo ꝙ immutatus erat per prophetiam. Prophetia autem facit virum esse alterum, sic patet supra c. 10. s. Insiliet in te Spiritus Domini, prophetabisq. cum eis, & mutaberis in virum alterum: & quia prius ipse erat Saul, quando viderit eum Samuel, erat quasi si non esset Saul. *Verum-*

H *tamen lugebat Samuel Saulem.* i. quanquam Samuel recessit à Saule, & postea nunquam vidit eum, tamen non cessabat plorare pro illo, & orare ad Dominum pro eo. Nicolaus autem dicit, ꝙ Samuel non orabat ad Deum pro Saule, quia sciebat iam penitus eum reprobatum, sed condolebat ei, & ex hoc lugebat.

An peccauerit Samuel flendo pro Saule, & orando pro eo. Quæst. XLII.

QVÆRETVR, an peccauerit hic Samuel lugendo pro Saule: & dicendum, ꝙ hic non quæritur, an ipse peccauerit, quia supra declaratum est, ꝙ non peccauerit Samuel, eò, ꝙ ipse ignorauit Saulem esse reprobatum. Sed dubium est nunc, an iste luctus pro Saule secũdum se, nihil exprimendo, esset licitus, vel illicitus. Respondendum,

I ꝙ secundum Nicol. erat licitus, quia Samuel non lugebat pro Saule orans, vt Deus remitteret pœnam, & restitueret eum in gradum pristinum, sed solum lugebat ex quadam compassione; hoc autem illicitum non est. Sic patet de pęnis damnatorum æternaliter: quia nulli licet orare pro eo, quem damnatum esse cognoscit. Si tamen quis cognoscat de patre, vel amico suo, ꝙ damnatus sit, licitum est ei dolere pro illo, nihil orando. Sic etiam est de pęnis quæ dantur per diffinitionem Dei. Nam Moyses condemnatus fuerat, ne introiret in terram Chanaan: & cùm sæpe orasset, vt liceret sibi illuc introire, dictũ est ei: sufficit tibi, nequaquam loquaris ad me de hac re: Deut. c. 3. Post hoc vero illicitũ erat Moysi orare pro hac re. Nec orauit: tamen doluit de sententia Dei contra se, vt colligitur ex verbis suis Deut. c. 4. s. Ecce morior in hac humo: non transibo Iordanem, vos

K transibitis, & possidebitis terram egregiam. Ergo si liceat cuilibet sic dolere, & Samueli liceret pro Saule lugere. Sed videtur, ꝙ fuisset illicitus iste planctus, nisi Samuel ignorasset reprobationem Saulis, quia si licitus esset, Deus non prohibuisset eum: prohibuit tamen, quia dixit: cur tu luges Saulem, cum ego proiecerim eum? ergo secundum se illicitus erat planctus. Ignorauit tamẽ hoc Samuel; ideo credidit esse licitum, quousque Deus prohibuit lugere, vt patet seq. c. *Quoniam Dominum pœnitebat, quòd constituisset Saul Regem super Israel.* i. pro hoc lugebat Samuel; quia cum pęniteret Deum ob constitutionem eius, diffiniebat eum abijcere; noluisset tamen Samuel, quòd abijceretur Saul. Accipitur aũt, ꝙ pęnituerit Deũ de hac constitutione, sicut expositũ est supra; nam sm veritatem eũ non pęnitebat; quia nequaquã eum pęnitere potest alicuius rei, sicut nec gaudere potest de aliquo, quod adueniat.

CAPITVLVM XVI.

De pen. dist. c. predixeras.

D*IXITQVE Dominus ad Samuelem. Vsquequo tu luges Saul, cum ego proiecerim eum, ne regnet super Israel; Imple cornu tuum oleo, & veni, vt mittam te ad Isai Bethlehemitem: preuidi enim in filijs eius mihi Regem.*

IN superioribus actum est de regno labili sub Saule: hic consequenter agitur de regno stabili sub Dauid. In quo considerandum, ꝙ, vt præced. c. declaratum est, Dauid fuit electus, & vnctus in Regem, non vt immediatè possideret regnum, sed post mortem Saulis: ideo quanquam hic incipiat regnum Dauid, tamen in sequentibus per totū istum librum nihil agitur de regno Dauid, sed de persecutionibus, quas passus est, regnante Saule: & diuiditur in quatuor partes. Primò describitur ipsius Dauid vnctio. Secūdo Saulis æmulatio sequenti cap. Tertiò Dauid persecutio, infra c. 19. Quarto Saul mors, & Dauid exaltatio, infra 28. c. Prima in tres. Primò Samuel à Deo mittitur. Secundò Dauid inter fratres suos vngitur. Tertiò Saul tanquam à Deo derelictus à maligno spiritu affligitur, Secunda ibi. *Cumque egressi essent.* Tertia ibi. *Spiritus autem Domini.*

Ordo sequentium ad præcedentia est rectus. Quæst. I.

David non fuit immediate vnctus post Saulis reprobationem.

CIRCA primum dubitatur hic de ordine huius literæ ad præcedentem, scilicet an fuerit ordo rectus, vel aliqua mutatio: & dato, quod sit rectus ordo, an fuerit istud, quod habetur hic immediatè post id, quod habetur supra. Ad primum respondendum, quòd ordo rectus est: quia supra dicebatur, quomodo Saul abiectus fuerit, ne regnaret. Hic autem agitur, quomodo fuerit Dauid vnctus in Regem: vnctio autem vnius Regis sequitur ad abiectionem alterius. Ad secundum, scilicet, an immediatè, vt reprobatus esset Saul, fuerit vnctus Dauid. Dicendum, quod non, quia supra dicitur, quòd recessit Samuel à Saule, tamen lugebat eum vsquequo Deus dixit ei, vsquequo tu luges Saulem? ergo aliquanto tempore eum luxerat, postquam abiectus erat. An verò istud tempus fuerit paruum, vel magnum, non constat: satis enim patet, quod fuerit minus, quàm viginti annorum, quia totū tempus Regni Saulis fuit solū, viginti annorū, vt declaratum est supra c. 8. Est tamen dicendum, ꝙ ista vnctio fuit facta vltra medium tempus Regni Saulis, scilicet, postquamiam regnauerat plus quam 10. annis, quando facta est. Quod patet, quia quando cępit regnū Saulis erat Dauid 10. annorū: hoc apparet, quia Dauid vnctus est in Regē super Iuda eo anno, quo mortuus est Saul infr. 2. lib. c. 2. & tunc erat annorum 30. infra 2. lib. c. 2. sed regnum Saulis fuerat 20. annorum: ergo quando cępit regnare Saul erat Dauid annorum 10. præcise. Quod autem ad minus trāsirent 10. anni de regno Saulis, quando facta est ista vnctio patet, quia mox, vt vnctus fuit Dauid in Regem, recessit Spiritus Domini, à Saule in Dauid, & exagitabatur Saul à Dęmonibus, vt dicitur inf. in littera. Serui tamen Saulis quærentes aliquem iuuenem scientem psallere, vt leuius toleraret, dixerunt: Vidi filium Isai Bethlehemitem scientem psallere, & fortissimum robore, & virum bellicosum, & prudentem in verbis: sed quando Dauid erat fortis robore, & vir bellicosus, oportet, ꝙ esset plurium quam 20. annorum: sed in anno. 20. Dauid complebatur annus 10. regni Saulis, cū cęperit regnare, quando erat Dauid annorum. 10. vt dictum est: ergo quando Dauid adductus est, vt psalleret coram Saule, transierat plus quam decēnium de regno Saulis, sed immediate post vnctionem Dauid, ductus est ipse ad Saulem, qui confestim à Dæmonibus exagitatus est: ergo erat Dauid, quando vnctus est vltra 20. annum, & de regno Saulis transierat, plus quam decennium. *Dixitq; Dominus ad Samuelem.* Voluit Deus dicere Samueli, vt lachrymis suis finem imponeret, quia supra dicitur, ꝙ Samuel recessit à Saule, & non vidit eum vltra: veruntamen lugebat Samuel Saulem. Hoc autem faciebat, quia adhuc putabat superesse locum remedio, & quia quamdiu hoc crederet, semper in lamentis vitam duceret, Deus dixit ei, ne amplius

Cuius ætatis esset Dauid, quando fuit vnctus.

A lugeret. *Vsquequo luges Saul?* Modus increpationis est, eo ꝙ in isto luctu faciebat Samuel contra voluntatem Dei, quia diffinierat, ꝙ Saul nunquam recuperaret regnum; quod Deus ablatum esse dicebat: Samuel tamen orabat, vt Deus misereretur eius, quod iam impossibile erat: sed quia non cognoscebat Samuel dispositionem Dei, non peccabat: ne tamen Deum precibus, & lamentis fatigaret, Deus dixit ei non esse pro hoc lugendum: sic enim in Moyse factum est qui inquietabat Deum precibus, vt sineretur transire Iordanem, quousque Deus dixit: sufficit tibi, nequaquam loquaris vltra ad me de hac re Deuter. c. 3. *Cum ego proiecerim eum, ne regnet super Israel.* q. d. si adhuc superesset locus remedio pro Saule, quanquam ego comminatus fuissem ei: lugēdum, & orandum pro illo erat, vt ego me auerterem à furore meo: sed ego diffinitiuè eum proieci, ne re-

B gnet super Israel: ideo frustra est pro eo lugere, quia voluntas mea immutabilis est. *Imple cornu tuum oleo.* Istud erat ad vngendum Dauid, quia Reges per vnctionem fiebant. Et dicitur cornu tuum, quia habebat Samuel aliquod vas corneum ad fundendum oleum: illud autem impleuit ad vngendum Dauid. Dicit Nicolaus, ꝙ de Saule dictum est, ꝙ fudit Samuel super eum lenticulam olei sup. c. 10. & hic dicitur de Dauid, ꝙ fusum est cornu super eum ad significandum differentiam regni; quia sicut lenticula est vas fragile, ita regnum Saulis fuit debiliter firmatum: cornu autem est aliquid durum, ita regnū Dauid fuit aliquid perpetuum, vel magno tempore durans. Sed in hoc nihil differt, quia aliquando ponitur in Scriptura lenticula, & aliquando cornu, nec fit in hoc magna differentia. De vnctione autem Regum, & cærimonijs, quæ fiunt in vn-

C ctione, à quibus vngantur Reges. s. an Prophetis, vel Sacerdotibus, vel popularibus, declaratum est sup. c. 10. in principio.

An Dauid, quando fuit vnctus in Regem, fuerit vnctus oleo sancto, vel communi. Quæst. II.

QVÆRET nunc aliquis, an Dauid hîc fuerit vnctus oleo sancto, vel oleo communi. Vocatur autē oleum sanctum illud, quod non erat simplex de arboribus, sed confectum ex multis rebus in modum vnguenti, de cuius compositione, Exod. cap. 30. Erat autem istud oleum ad vngendum Sacerdotes, & Tabernaculum, cum rebus suis, Exod. cap. 31. Oleum autem simplex vocatur, quod de arboribus gignitur.

D Respondendum, ꝙ Reges poterant vngi indifferenter vel Oleo cōi, vel Oleo sancto. De Oleo cōi, patet in Saule, patet in Iheu, & Azaele: de quibus declaratū est sup. c. 10. Quòd aūt aliqui vngerentur Oleo sancto, patet de Salomone, de quo inf. 3. lib. c. 1. scilicet, Sumpsitque Sadoc Sacerdos cornu Olei de Tabernaculo, & vnxit Salomonem. De Dauid igitur dici poterat, quòd vnctus fuerit vel Oleo commum, vel Oleo sancto. Hic tamē magis est dicendum, quòd fuerit vnctus Oleo cōmuni. Quod patet: quia Oleum sanctum erat in Tabernaculo, & solum erat ad vnctionem Sacerdotum, & Regum, & rerum Sanctuarij. Si ergo Samuel vnxisset Dauid Oleo sancto, oportebat, vt iret ad Tabernaculum pro illo; quia sic dicitur in vnctione Salomonis, quod Sadoc Sacerdos tulit cornu Olei de Tabernaculo. Samueli verò non erat tunc locus eundi pro Oleo ad

E Sanctuariū: & quia ipse etiam sine Oleo sancto non audebat ire ad vngendum Dauid, nisi prius peteret à Deo modum eundi; ne occideretur à Saule; dictum est, ꝙ portaret vitulum. Quanto minus igitur auderet ire pro Oleo sancto ad Tabernaculum? quia tunc manifestum esset, quòd vellet vngere aliquem in Regem, cum illud Oleum pro solis Regum, & Sacerdotum vnctionibus sumeretur; & tunc Saul id animaduertens occideret eum: non ergo assumpsit de illo, sed de Oleo communi. Sed aliquis obijciet, ꝙ dicitur Psal. 88. Inueni Dauid seruum meum; Oleo sancto meo vnxi eum: ergo non fuit Oleum commune. Dicendum, ꝙ illud potest referri ad tertiam vnctionem, vel secundam Dauid. Ad primam tamen, de qua hic agitur, non refertur. De quo declaratum est, supra c. 10.

Quare

Quare iusserit Deus Samuelem, vt ferret secum Oleum ad vngendum Dauid, cum vbique reperiretur. Quæst. III.

QVÆRET aliquis, Cum dicatur, quòd Dauid vngendus fuerit hac vice Oleo communi, quare Deus misserit Samuelem, vt portaret cornu Olei secum: nam oleum inuenturus erat in Bethlehem, vbi vngendus erat Dauid. Aliquis forte respondebit, propter hoc, quòd istud Oleum erat sanctum: & quia non inuenturus erat tale Samuel in Bethlehem, iussit Dominus, vt ferret secum Oleum. Sed tunc obstant supra dicta, scilicet: quia, si Oleum sanctum tulisset, oportuisset eũ pro illo ad Tabernaculum ire, quòd nequaquam fecisset Samuel timore Saulis. Dicendum ergo, quod istud Oleum erat commune. Deus tamen iussit Samuelem portare illud, vt absconderetur, quid facturus esset. Et hoc non solum quantum ad eos, qui inuenirent Samuelem in itinere, sed ẽt quantum ad viros Bethlehemitas; quia, si Samuel non ferret secũ Oleum, oporteret, vt peteret illud in Bethlehem, & nunc cognosceretur, quid agere vellet Samuel. Consultum igitur fuit, vt ipse portaret secum Oleũ.

Quomodo portauerit Samuel secum Oleum ne cognosceretur. Quæstio IIII.

QVÆRET aliquis; Quomodo Samuel portarit secũ Oleum, quia istud erat contra intentionem suam. Ipse enim timebat Saulem, ne, si cognosceret hoc, occideret eum: & hanc ob caussam portabat secum vitulum. Cum tamen etiam portaret Oleum in cornu, manifestum erat, ꝙ iret ad vngendum aliquem in Regem; ideo facilè sic deprehenderetur. Aliquis respondebit, quod Samuel poterat se excusare inuento Oleo, quòd portaret illud pro libamentis: nam, cum in omni sacrificio fierent libamenta de farina, vino, oleo, thure, & sale: de quibus patet Leuit. c. 2. & Num. 15. Sed ipse portabat vitulum ad immolandum; ideò poterat dicere rationabiliter, ꝙ portaret cornu Olei pro libamine. Sed dicendum, quòd non procedat, quia ipse portabat vitulum ad immolandum; cum vitulo autem semper dabatur medietas mensuræ hin de Oleo, vt patet Num. 15. & 28. Sed ista est magna mensura, quæ nequaquam capi poterat in cornu, nec etiam medietas eius: ideo non erat excusatio de Oleo ad libamina: potissimum, quia dici poterat, ꝙ in Bethlehem, vbi immolaturus erat, reperiret Oleum, certusque esset de hoc, sicut de aliis ad libamenta conficienda necessariis; scilicet, de vino, simila, & thure, quæ non portabat secum. Cum ergo specialiter Oleum portaret, ad aliquid aliud id fieri videbatur. Dicendum est ergo, quòd Samuel, si reperiretur portans Oleum, nullo modo posset se excusare, quasi ferret illud ad libamina. Sed confisus est, non non reperiri oleum. Et hoc propter duo, primò; quia cornu illud, in quo ferebatur Oleum, erat valde paruum, in quo tantũ caperetur Olei, quantum sufficeret ad fundẽdum super caput Regis, parum autem de Oleo fundebatur; ideo cornu illud paruum foret, ita, vt vbicunque facilè occultaretur. Secundò confidebat, non esse deprehendẽdum Oleum; quia, cum ipse esset vir magnæ auctoritatis, & honoratissimus in toto Israel, nemo eum tãgere auderet inquisiturus, quid secũ ferret. Ob hoc autẽ quanq̃ aliqualiter Samuel videbatur recusare ire in Bethlehem ad vngendum Dauid: tamen non recusauit, cum dictum est ei, quòd portaret secum Oleum: recusasset tamen, si existimasset, ꝙ deprehẽdi poterat Oleum, quod ferebat. *Et veni, vt mittam te ad Isai Bethlehemitem.* Iste Isai erat pater Dauid: & vocatur alio nomine Iesse. Sic patet Isa. c. 11. & Matth. 1. Missus est autem Samuel ad eũ, quia de filiis eius vncturus erat Regẽ. Vocatur Isai Bethlehemites, quia erat de vrbe Bethlehem in tribu Iuda. *Prouidi enim mihi in filiis eius Regem.* i. ego inquisiui Regem vnum de filiis eius, & illum vnges.

An declarauerit Deus Samueli nomen Dauid, quem vngere deberet in Regem, quando miserit eum in Bethlehem. Quæstio V.

QVÆRET aliquis, An Deus declarauerit hic Samueli, quem vncturus esset in Regem. Respondendum est, ꝙ solum dixerit, ꝙ vnum de filiis eius vngere debe-
F ret in Regem, sed nomen illius non expresserit Samueli. Quod patet, quia infra dicitur: Ego ostendam tibi: quid facias, & vnges quemcunque demonstrauero tibi: ergo nunc nondum monstrauerat, sed monstraturus erat postea in Bethlehem. Item patet, quia, quando adducti sunt filii Isai coram Samuele, videns primogenitum corpore excellentem, putauit, eum elegisse Dominum, & dixit: num coram Domino est Christus eius? similiter autem de secundo tertio, & quartò, & vsque ad finem omnium fecit: si tamen declarasset ei Deus, quem vngi voluisset, non inquisiuisset consulẽs Deum per singulos. *Et ait Samuel: Quomodo vadam?* quasi dicat, difficile est mihi, quòd vadam, quia, qualitercunque vadam, periculum mortis mihi timendum est. *Audiet enim Saul, & interficiet me*, scilicet, audiet, quòd ego ierim ad vngendum aliquem in Regem, & tunc interficiet me; quia in
G hoc apparebo hostis illius: nec erat aliquid, cur facilius Saul Samuel occideret, quàm ex hac causa.

An Samuel peccauerit, qualitercunque recusando Dei missionem. Qdæstio VI.

QVÆRET aliquis, An Samuel peccauerit hic, quòd aliqualiter videretur recusasse Dei missionem. Aliquis dicet, quod peccauit, quia qualitercunque Deo repugnare, quando voluntas eius cognita est, peccatum est. Respõdendum est, quòd Samuel non repugnauit hic Deo, dicens, ꝙ nollet ire in Bethlehem; vel aliqualiter molestum ducens illuc ire; hoc enim proculdubio peccatum esset: nec etiam dubitauit, quin Deus posset eum eruere ex illa morte, quam Saul ei inflicturus foret, si cognosceret. Si enim circa hoc es-
H set incredulus, peccaret, etiamsi aliqualiter tantum dubitaret. Sic quoque cõparatum fuit de Gedeon, qui sæpius quæsiuit signum à Domino in vellere, & area: suffecisset enim sibi, quòd datus fuisset ei modus, quomodo pugnaturus esset contra Madiam, & non quæreret signum, an victoria ei cederet. De hoc enim confidere debebat: peccauit tamen, vt communiter dicitur, venialiter, quia non fuit penitus incredulus, sed aliqualiter dubius. De quo Iudic. cap. 6. Samuel autem nullo modo dubitauit, sed quæsiuit modum: sciebat enim, quòd Deus posset ei dare modum, quo vadens in Bethlehem non occideretur: sciebat quoque, quòd, si inconsultè iret illuc, & Saul hoc cognosceret, occideret eum: ideo quæsiuit modum, quo sibi eundum foret, non tanquam aliquid de potestate, & bonitate Dei circa liberationem suam dubitans, sed tanquam modũ ignorans, quem à Deo in-
I quisiturus erat. Hoc autem patet satis, quia Samuel dixit: Quomodo vadam, scilicet, quis modus est, quo decet me ire, ne occidar à Saule? quærere autem modum incredulitas nulla, nec peccatum est. Sic patet in Sacratissima Virgine, quæ dixit ad Angelum: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Luc. cap. 1. nemo tamen vnquam dixit, quòd Domina nostra in hoc peccauerit. In Samuele autem sic est. Fuisset autem peccatum, si Samuel credidisset, se non posse mortem euadere faciendo hæc, vel si dubitasset, an posset. Sic enim cõparatum fuit in Zacharia patre Ioannis Baptistæ, cui, cum Angelus diceret, quòd gigneret filiũ, ait: Vnde hoc sciam? Ego enim sum senex, & vxor mea processit in diebus suis. Ex quo videtur, quòd non posset fieri, & sic non assensit verbis Angeli: vnde peccauit in hoc, & data est ei pœna, vt patet præalleg. cap. scilicet. Ex ecce eris
K tacens, & non poteris loqui vsque in diem, quo hæc fiant, pro eo, quòd non credidisti verbis meis, quæ implebuntur tempore suo. Sed dicet aliquis, quòd Samuel fuerit aliqualiter incredulus circa Dei bonitatem: nam, cum Deus dixisset ei, quòd iret in Bethlehem, credere debuisset, quòd erepturus esset eum ab omni malo, occasione viæ huius, nec dubitare seu vltra aliquid inquirere, sed Deo se totum tradere.

Respondendum, quòd si Samuel inquisiuisset aliquid à Deo, tanquam certificandus de liberatione sua, de qua aliqualiter dubitaret, peccasset, non tamen inquisiuit sic; sed quia sciebat, quòd aliquis modus ei dandus erat, ne cognosceretur iter eius à Saule, quæsiuit à Domino de isto modo: Quærere autem modum non dubietatis, vel incredulitatis facit plus, quam si homo nihil inquirens se Deo totum traderet: sic enim fuit in B. Virgine inquirente modum, & in Samuele.

An peccauerit Samuel recusando implere mandatum Dei timore mortis. *Quaest. VII.*

QVÆRET aliquis, An Samuel peccauerit, quia timore mortis videbatur aliqualiter recusare impletionē diuini mādati, dicēs: Audiet enim Saul, & interficiet me.

Respondendum est, quòd Samuel non peccauit: nam verum est, quod timore mortis non debebat recusare mandatum Domini Samuel: nam etiamsi sciret mortem certissimam sibi paratam esse, non licebat ei subterfugere mandatum Dei: si ergo nollet ire in Bethlehem, vel aliqualiter excusaret se ne occideretur à Saule, peccaret, nihil tamē tale fecit, quia non dixit, quod nollet ire, vel quòd esset sibi difficile ire, sed dixit: Quomodo vadam? scilicet, si ego vado manifestè, Saul occidet me: & hoc Deus non acceptat qui magis vult salutem meam: dandus ergo erat aliquis modus, per quem iter Samuelis occultaretur Sauli: & quia sciebat Samuel, quòd Deus volebat eū nunc liberare, quæsiuit modum liberationis. Si tamen Deus iussisset Samuelem ire illuc apertè, ita quòd occideretur à Saule, nec vellet dare aliquem modum occultationis, tenebatur Samuel sine aliqua recusatione, vel excusatione, aut consultatione, Dei gratum habere mandatum, & sic fecisset; quia alij viri sancti sponte subibant vincula, & carceres, variaque mortis genera propter Dei præceptum, vt patet ad Heb. cap. 11. Sic facturus erat Samuel. *Et ait Dominus: vitulum de armento tolles in manu tua.* Hic ponitur modus occultationis itineris Samuelis, scilicet, quia fingeret se ad illud ire: & hoc fuit conueniens in sacrificio, scilicet, vt diceret, se ire ad sacrificandum Domino in Bethlehem: & quia etiam hoc facere poterat, non ferendo secum animal, cum illud emere posset in Bethlehem, sed quia non ita manifestum esset, quòd iret ad sacrificandum si non portaret secum animal immolabile, voluit illud portare. Dicitur autem tollas in manu tua id est, coram te: nam non poterat in manu sua portare vitulum, sed est modus loquendi Veteris Testamenti, quo omnia, quæ portantur, dicuntur in manu portari.

Quomodo iter Samuelis potuerit esse occultum, portando vitulum secum. *Quaest. VIII.*

QVÆRET aliquis, Quomodo Samuel portando vitulum faciebat iter suum occultum, & a quibus volebat ipse occultare intentionem suam: Respondendum est, quòd, cum Samuel aliàs habitaret in Ramatha, ad quam iuerat, quando recessit à Saule, vt patet præced. cap. si inde nunc recederet, vt iret in aliquem locum, putarent omnes Iudæi, ipsum ire ad aliquid magnum agendum: quia erat vir maximè auctoritatis in populo: & sic cognosceretur via eius, vel cogeretur mentiri, si non haberet aliquem modum occultum. Quod autem omnes suspicarentur aliquid de eius itinere, apparet, quia, quamprimum ingressus est Samuel in Bethlehem, admirati sunt Seniores ciuitatis occurrentes ei: dixeruntque: Pacificus ne est ingressus tuus? ita ergo omnes alij, qui viderent eum recedentem de Ramatha, suspicarentur aliquid de itinere eius, vel cognoscerent illud: si autem cognoscerent, esset magnum periculum Samueli timendum, quia Saul audiens occideret eum: Dauid quoque imminebat periculum, quia Saul persequeretur eum ad mortem, si sciret eum vnctum in Regem. Debuit ergo celari omnibus, nō solum extraneis, sed etiam Bethlehemitis contribulibus suis, quia fortè aliquis, concepto liuore de magna excellentia Dauid proderet Sauli, quod factum fuerat, vel, vt acciperetur in gratiam Saul, tanquam dolens pro eo, nunciaret Dauid vnctum esse in Regē. Fuit autem ad occultandum hoc conueniens modus, quod portaret Samuel vitulū, quasi vellet immolare. *Et dices; ad immolandū Domino veni.* idest, si aliquis quæsierit, ad quid vadis? respondebis hoc: & sic celabitur intentio tua. Hoc patet de Senioribus Bethlehē, qui extemplò quæsierūt, qualis esset aduentus suus: respōditque ad immolādū Domino veni.

An peccauerit Samuel, cū dixerit, se venisse ad immolādum, cum tamen venerit vngere Dauid. *Quaest. IX.*

QVÆRET aliquis, An Samuel peccauerit in hoc, quia dixit, quòd veniebat ad immoladum, cū esset tamen A iter suum ad vngendum Dauid in Regem. Respondendum, quòd non: quia si fuisset hic peccatum aliquod, saltem veniale, Deus non iussisset Samuelem hoc facere, cum Deus nullum impellat ad peccandum, quia maximè odit iniquitatem. Apparet autem hoc Psalmo 5. scilicet: Odisti omnes, qui operantur iniquitatem, perdes omnes, qui loquuntur mendacium. Iussit tamen Deus Samuelem hoc facere: ergo non erat peccatum. Causa huius est, quia, si hic fuisset aliquod peccatum, illud esset mendaciū, s. quia dixit Samuel aliud, quàm intendebat. Sed dicendum, ꝙ non fuerit hic mendacium, quia verè intendebat Samuel immolare Domino in Bethlehem, & immolauit: non tamen ibat principaliter ad immolandum, sed ad vngendum Dauid in Regem. Immolatio autem fiebat solum ad occultandū vnctionem. Quod aūt Samuel occultaret B id, ꝙ principaliter intēdebat, & exprimeret id, ꝙ minus intēdebat, peccatum non erat: sicut non est illicitum alicui homini occultare alteri intētionem suam: exprimere tamē mēdacium, quocunque modo, peccatum est: ideo si dixisset Samuel, ꝙ non iret ad vngendum aliquem in Regem, peccasset, quia expressisset falsum: dicendo tamen, ꝙ iret ad immolandum, non peccabat: quia, quanquam subticeret principale veruntamen non exprimebat, aliquod falsum. Posset autem peccare Samuel in hac responsione, vt si cogeretur iurare, ꝙ totaliter exprimeret id, ad quod ibat in Bethlehē, & diceret: ad immolandum Domino veni, quia non erat illud totum, ad quod veniebat: qui tamen simpliciter fuit inquisitus de aduentu suo, & respondit, quòd venerat ad immolandum non peccauit. Ex hoc apparet, quòd cuique licet occultare veritatem, vel intentionem suam alijs per C verba, vel per signa exteriora, dum tamen nihil falsum exprimat: vtrumque enim fecit hic Samuel. Nam primo per signa finxit aliud se intendere, quàm intendebat: nam, cum portaret vitulum coram se significabatur, quod intenderet ire ad immolandum, aliud tamen principaliter intendebat. In verbis etiam finxit, quia, cum quæreretur de aduentu suo, respondit: ad immolandum Domino veni, quasi hoc solum, vel præcipuum esset, ad quod veniebat, sed nō erat. Sciendum etiam, quod non solum liceat alicui occultare intentionem suam signis exterioribus, & coloribus verborum, sed etiam, quod velit alios falsò intelligere per signa illa, & verba. Sic patet de Samuele: nam, cum ipse portaret vitulum, significabat in hoc, quòd ibat ad immolandum non solùm tamen in hoc volebat, quòd alij hoc intelligerent, sed quòd putarent, eum venisse solum ad immolan-D dum, vel ad hoc venisse principaliter: nam, si solum intelligerent aduentum eius esse ad immolandum, & non putarent ad hoc solum esse, vel ad hoc esse principaliter, nihil valeret fictio Samuelis; quoniam adhuc putarent superesse causam principalem aduentus sui, & de illa inquirerent, & tunc cogeretur Samuel dicere falsum, scilicet, quòd non veniret ad aliquid aliud, vel exprimere aliquid, ad quod non venisset. Vtrumque autem erat inconueniens; ideo necesse erat, quòd vellet, vt intelligeretur aduentum suum solum fuisse ad immolandum Domino: & hoc est velle, quòd alij falsò intelligant, sed hoc non est peccatum quia ipse nihil falsum agit: secus autem si ipse ageret: nec aliquis debet vocare talem fictorem, secundum ꝙ opponitur veridico, de quo Arist. 2. Eth. Nam fictor est, qui in habitu, vel in verbis aliud fingit, quàm sit. Et hoc vitium est, E cum quis contra honestatem, vel in alterius damnum quid fingit. Sicut patet de hypocritis, qui veniunt in vestibus ouium? Si tamen quis solum hoc agat, vt occultet intentionem suam alteri, ex cuius manifestatione sequeretur ei damnum, non peccat, nec fictor est appellandus.

An Samuel peccauerit immolando Domino in Bethlehem. *Quaestio. X.*

QVAERET aliquis, An Samuel peccauerit immolando Domino in Bethlehem. Aliquis respondebit, quod peccauit; quia Deus iusserat, vt immolatio solum fieret in Sanctuario ad ostium Tabernaculi; & qui alibi immolaret, censeretur tanquam si occidisset hominem: Leuit. 17. cap. etiam Deut. capit. 12. dicitur non esse holocausta offerenda in omni loco, sed solum in eo, quem Dominus elegit: sed

in

in Bethlehem non erat Sanctuarium, sed in vrbe Nobe, vt patet infra c.21. ergo non licebat Samueli immolare in Bethlehem. Respondendum est, ꝙ licuit, quia id, quod Deus iubet, licitum est, immo necessarium. Deus autē iussit Samuelem immolare in Bethlehem, ergo ibi licebat immolare. Pro quo sciendū, ꝙ Deus iusserat, ꝙ omnes Israelitæ immolarent in vno loco tantum. s. in Atrio Tabernaculi ad tollendum suspicionem idololatriæ, quia, si quicunque immolaret, vbi vellet, posset immolare Dæmonibus, & facere cæremonias idolis. Cum autem omnes in eodem loco immolarent, & fieret per Sacerdotē sacrificium, non erat occasio vlla idololatrandi. Si tamē Deus aliquem iuberet alibi immolare; manifestum est, ꝙ teneretur; nec obstaret lex posita; quia cum Deus legem tulerit, potest illam abrogare, uel interpretare aut dispensare in ea. Sic autem fuit hic de Samuele, ideo manifestum est, ꝙ licebat ei hoc. Sed adhuc dicendum, ꝙ quanquam Deus non iussisset hoc expressè, dicendum erat, ꝙ licebat Samueli istud: quia in viris paruæ auctoritatis, de quorum fide non erat firma securitas, quando viderentur extra locum Sanctuarij immolare, putabatur, ꝙ agebant ad idololatriam. In viris autem magnæ auctoritatis, quantum ad Deum, sicut in prophetis, & alijs viris sanctis, quanquam viderentur agere aliqua contra legem, non iudicabatur, ꝙ inique agerent, sed credebatur, ꝙ Deus illos moueret. Huiusmodi quoque erat de Samuele, qui erat Propheta magnus: ideo quodcunque ageret, credebatur agere motus à Deo: sic enim cōstruxit altare in Ramatha, & immolauit ibi sup. c.7. Immolauit etiam postea in Galgala, sed non patet de aliquo illorū locorum, ꝙ Deus iusserit eum ibi immolare: populus tamen credebat eum in hoc bene agere. Sic etiam fuit hic, quia quamprimum venit in Bethlehem, dixitque ad immolandum Domino veni, acceptauerunt Seniores responsum illius, quasi hoc ei liceret.

Modus iste occultandi iter Samuelis fuit conueniens, aliàs Deus non dedisset eum. Quæst. XI.

QVÆRETVR vlterius, an modus iste datus hic Samueli, ad occultationem itineris sui, esset conueniens. Respondendum, ꝙ sic, quia Deus illum dedit: si tamen non fuisset conueniens, non dedisset. Apparet autem in hoc, quia volebat Samuel elidere præsumptionē, & quæstionem videntium eum: qui enim videret eum ire in Bethlehem, crederet non immerito hoc fieri, & ad aliquid magnum ire. Cum verò vitulum videret, quia iste erat apparatus volentis immolare, cessaret suspicari, credens quod ad immolandum iret: cessarēt etiam per hoc inquisitiones de itinere eius, quia, si Samuel nihil secum portasset, omnes videntes eum inquietassent ipsum inquirentes de via illius. Et quanquam responderet, ꝙ iret ad immolandum, non contenti essent inquirentes quia nō viderent aliquod signum huius, ideo inquietarent Samuelem frequenti inquisitione, quousque deduceretur ad indicandum intentionem suam, vel exprimendum aliquod falsum, vel penitus subticendum, quorum quodlibet erat inconueniens. De primo patet, quia sequeretur mors Samuelis, & Dauid, sicut hic dicitur. Audiet Saul, & interficiet me. De secundo patet, quia peccaret mentiendo, quod maximè fugiendum est in Propheta. Tertiùm quoque erat inconueniens, quia per omnimodam taciturnitatem redderetur suspectus, quòd vellet aliquod magnum, & secretum agere, & fortè impediretur, quia suspicantes niterētur scire, quid faceret. Nunc autem, dato modo isto de ferendo vitulum, tollebantur hæc. Erat etiā valde conueniens hoc ad occultandum iem Bethlehemitis, quia cùm in Bethlehem vellet immolare Samuel, poterat vocare ad victimam quem vellet scilicet, vt comederet cum eo de victima. Et quanquam aliquis ibi specialiter vocaretur ad victimam, ceteri nihil suspicarentur, & ibi posset facere Samuel, quod intendebat. Sed dicet aliquis, quòd non erat conueniens modus iste ad occultandum iter Samuelis, quia quanquam Samueli liceret immolare, vbicūque vellet, tamē Bethlehem non erat locus, in quo consuetum esset immolari Domino; ideo videntes eum velle ibi immolare, putarent, quòd non venisset principaliter ad immolandū, sed ad aliquid aliud,

F & sic semper maneret suspicio.

Respondendum est, quòd iste erat modus conueniens, quia quanquam non esset locus consuetus Bethlehem ad immolandum Domino, tamen forte Deus vellet, quòd in loco illo immolaretur sibi, quia aliquando eligebat vnum locum, & aliquando alterum. Sic dicitur Deuter. c.12. ꝙ immolatio fieri deberet in loco, quem Dominus elegisset. Samuel autem erat Propheta, ideo, cùm iret ad immolandum in Bethlehem, crederent videntes, ꝙ Dominus elegisset locum illum ad immolandum sibi, siue prò tunc, siue pro semper; & sic nulla suspicio subesset, ꝙ venisset Samuel ad aliquid aliud. *Et vocabis Isai ad victimam* i. quando portaueris in Bethlehem vitulum, immolabis illum, & vocabis Isai ad victimam, idest, vt comedat tecū de victima.

G *Quare victimam offerre deberet Samuel, vt vocare posset Isai ad comedendum. Quæst. XII.*

QVÆRET aliquis, quæ victima esset ista, ad quam vocare poterat Samuel Isai, vt comederet cum eo. Respondendum est, quod ista erat victima Pacifica. Erat enim triplex genus sacrificiorum, scilicet; Holocaustum, Hostia Pacifica, & Hostia pro peccato: si autem fuisset hic holocaustum, non potuisset Samuel vocare Isai ad victimam, vt comederet de illa, quia de holocausto nihil proueniebat offerentibus, nec Sacerdotibus, sed omnes carnes cremabantur coram Deo, vt patet Leu. c.1. sola autem pellis cedebat Sacerdoti facienti sacrificium, vt patet Leu. c.6. ideo non erat ibi aliquod conuiuium, ad quod aliquis posset vocari. Non potest quoque intelligi de hostia pro pec-

H cato, quia de illa nihil proueniebat offerentibus: nam hostia, quæ erat pro peccato, interdum vocatur pro peccato, & interdum pro delicto. Cum enim pro delicto est, tota cedit Sacerdotibus, præter lumbos, cum cauda, & adipibus. Leu. c.6. Si autem esset pro peccato: quando erat pro peccato totius populi, vel Summi Sacerdotis cremabatur totum animal, cum pelle, carnibus, & fimo, Leu. c.4. Si autem esset pro peccato aliarum personarum, totum animal proueniebat Sacerdotibus, præter adipes, qui cremabantur, Leuit. cap.6. & sic nunquam de sacrificio pro peccato proueniebat quicquam offerenti, ita, vt ipse posset comedere, & alij, quos inuitaret. Manet autem sola hostia pacifica, de qua potest comedere offerens, & alij, quos ipse voluerit. Vnde de ista hostia Deo soli adipes cedunt. Leuit. cap.3. Sacerdotibus autem pectusculum, & armus dexter, Leuit. cap.7. re-

I liquæ autem carnes proueniebant offerentibus, & has comedebant ipsi coram Domino, scilicet, in Sanctuario, cum Filius, Vxore, Seruo, Ancilla, Aduena, Peregrino, & Leuita, & generaliter cum omnibus, quos ipse offerens vellet vocare ad prandium. De hoc Deuter. cap.12. & 16. Cum igitur Samuel immolaret vitulum in hostiam pacificam, poterat inuitare ad cibos illius Isai, vel quoscunque vellet, dum tamen essent mundi; & ob hoc Samuel dixit ad Isai, & filios suos, quòd sanctificarentur, scilicet, quod purificarentur, vt essent apti ad comedendum de ista hostia pacifica.

Conuenienter vocatus est Isai ad victimam, vt occultaretur intentio eius. Quæst. XIII.

K QVÆRETVR vlterius, Quare Deus iusserit, ꝙ Samuel vocaret Isai ad victimam.

Respondendum, quod hoc fuit ad celandum intentionē Samuelis; quia licet Samuel immolasset in Bethlehem, si postea vocasset Isai ad aliquid; vel cùm eo specialiter loqueretur, suspicarentur aliquid alij Bethlehemitæ: & sic semper maneret infestatio Samuelis, ad sciendum, ad quid venisset. Cum autem Samuel vocasset ad victimam Isai, & filios eius, sciebant Bethlehemitæ, quòd cùm eo comesturus esset: & sic quanquam aliquid loqueretur cum eis secretè, nihil ad hoc respicerent Bethlehemitæ: & sic haberet locum Samuel ad faciendum, quod intendebat sine suspicione: & sic factum est, quia ibi ante prandium vnctus est Dauid in Regem, vt patet infra. Sed aliquis dicet, quòd Samuel vocauerit ad victimam Isai, scilicet, non vt comederet de victima, sed vt astaret immolationi, & re-

liquis

aliquis cærimoniis sacrificij: & nunc nihil refert, an esset holocaustum, vel hostia pacifica, vel pro peccato, quia quicunque poterat astare.

Sed dicendum, quod non stat: quia hoc modo non solùm vocasset Samuel Isai, sed etiam cæteros Bethlehemitas, immo etiam non vocati aduenirent ipsi ad cærimonias sacrificij propter deuotionem, & reuerentiam Prophetæ. Item patet, quòd intelligatur de vocatione ad cibos; quia dixit infra Samuel ad Isai. Mitte, & adduc eum: nó enim discumbemus priusquam ipse huc veniat; ergo pariter illa die sumebant cibos Samuel, & Isai, quod referendum est ad cibos de hostia pacifica oblata. *Et ego ostendam tibi, quid facias.* scilicet, quando ibi fueris, & immolaueris victimam, ego ostendam tibi, quid facias, id est, quem vngas in Regem: non dicitur hic quid facias, quantum ad actum, sed quantú ad personam: quia cognouerat Samuel, quid facturus esset, scilicet, quod vncturus esset aliquem in Regem, non tamen nouerat, quis esset ille. *Et vnges, quem monstrauero tibi.* id est, vnges in Regem illum, de quo ego dixero: nam Deus loquebatur ad ipsum specialiter præsente quocunque filio Isai, an ille esset, quem volebat vngi.

Quare dixerit vnges, quem monstrauero. Quæst. XIIII.

QVÆRET aliquis, quare Deus dixerit vnges, quem monstrauero tibi: quia manifestum est, quod, cum Samuel non accepisset determinate à Deo, quem vncturus erat, nullum vngeret, nisi eum, qué Deus monstraret.

Respondendum est, quòd hoc dictum est ad tollendum dubium, & ne vngeret Samuel alium, quàm eum, quem Deus volebat: cum enim nihil dixisset Deus Samueli de vi- ro vngendo, & Isai haberet multos filios, putaret Samuel, quod primogenitus vngendus esset, & hunc vngeret. Hoc autem patet, quia in Veteri Testamento primogeniti tam de lege communi, quàm de lege speciali præcellebant cæteros. De lege communi patet: nam apud omnes Hebræos erat lex, quod primogenitus cuiuslibet tantum haberet de successione paterna, quantum duo filij de alijs, vt patet Deut. cap. 21. De lege quoque speciali erat hoc, quòd Summis Sacerdotibus, si haberet Summus Sacerdos multos filios, non succedebát omnes in Summo Sacerdotio, sed solus primogenitus Leuit. c. 21. alij autem erant Sacerdotes minores. Inter gentes quoque sic erat, quòd primogenitus succederet semper in honore Patris, siue in regno, siue in alio principatu, sic autem existimaret Samuel, debere fieri inter filios Isai. Iussit ergo Deus, quòd Samuel vngeret illum, quem sibi monstraret, & non vngeret primogenitum. Hoc autem patet: quia cum præsentatus est Eliab primogenitus Isai Samueli, voluit eum vngere, & dixit: Num coram Domino est Christus eius? Deus autem dixit: Ne respicias vultum eius, nec altitudinem staturæ eius, quoniam abieci eum, nec iuxta intuitum hominis iudico. Ex quo apparet, quòd Samuel, vt homo, iudicabat illum esse vngenuum: Deus tamen vetuit: debuit ergo admoneri, ne aliquem eligeret, nisi quem Deus ei demonstraret: ideo quando omnes septé filij Isai adducti sunt coram Samuele, & nullus eorum inuentus est, quem Deus eligeret, quan quam videretur Isai nullum alium filium habere: tamen nullum illorum voluit vngere Samuel, sed quæsiuit, an aliquem alium haberet Isai filium.

Quare Deus noluerit distinctè ostendere Samueli, quem vncturus esset; & an fratres hoc sciuerint. Quæst. XV.

QVÆRETVR vlterius, quare Deus non determinauerit nunc Samueli quem vncturus esset in Regem, sed locutus fuit indistinctè.

Respondendum est, quòd hoc factum est, ad tollendam suspicionem, & indicandum, quod à Deo hoc fieret. Si enim Deus dixisset Samueli, quod vngeret Dauid, & ipse, nullo præmisso, vngeret eum in Regem, crederetur hoc factum fuisse affectione quadam humana, & non iussu Dei: & sic cognati Dauid non multum confiderent regno eius. Item, quia forte fratres Dauid putantes hoc factum affectione humana, & non, quia Deus elegisset specialiter Dauid, æmularentur ei, & niterentur surripere, vel

A violenter auferre principatum, tanquam non iuste acquisitum. Vt ergo tollerentur hæc, voluit Deus declarare, quomodo specialiter eligeret Dauid: & hoc fuit, cum super singulos consuluisset Samuel Dominum, an eligeret eos. Et responsum est, quòd non: deinde, cum venisset Dauid de agro, dixit Deus Samueli: Surge, & vnge eum: ipse est enim. Apparebat ergo manifestè, quòd Deus eligeret Dauid: & sic fratres eius non niterentur tollere ei principatum. Sic fuit de Israelitis contra Aaron: quia quanquam Deus elegisset eum in Summum Sacerdotem, quia tamen non apparuit aliquod signum electionis diuinæ, putauerút Israelitæ, quod Moyses fecisset hoc affectione carnali, tribuens principatum cognatis suis, ideo insurrexerunt aliqui de populo contra Aaron, vt acciperent Summum Sacerdotium, vt patet Num. cap. 16. Et quanquam ibi Deus acri-

B ter puniret illos; dixerunt tamen quod non cessarent ab hac insidia, quousque Deus daret aliquod signum, per quod pateret, quod elegerat Aaron in Summum Sacerdotem. Et ad hoc dedit signum de virgula florente. Vnde dicitur Num. c. 17. Quem ex his elegero germinabit virga eius, & cohibebo à me querimonias filiorum Israel, quibus contra me murmurant; quasi dicat, quod per istud signum manifestatiuú voluntatis diuinæ iam cessarent Israelitæ ab impugnatione Aaron, nec quisquam auderet insurgere contra eum, quia sciret, quod Deus eum elegerat. Ita erat de Dauid, quantum ad vnctionem suam, quia, si fratres eius putauissent illam vnctionem factam esse humana affectione, insurgerent contra eum, vt surriperent Regnum, quasi ad eos pertineret, eo quod maiores erant: vt ergo hoc nó fieret, debuit manifestari nimis, quòd Deus

C illum eligeret per modum præcedentem, scilicet, quod Propheta nesciret, quem vncturus erat, & cum per omnes discurreret, reperiretur solus Dauid electus à Deo.

An debuerit ista vnctio etiã fratribus occultari. Quæst. XVI.

QVÆRETVR vlterius, cum Deus voluerit occultari nimis istam vnctionem Dauid, ne perueniret ad notitiam Saulis, vel aliquorum de populo, an occultata fuerit patri, & fratribus Dauid. Aliquis respondebit, quòd occultari debuit, quia, cum hic Dauid ad magnam dignitatem extolleretur, & esset minimus fratrum suorum alij inuiderent ei: vt ergo non inuiderent, debuit occultari. Sic patet de Ioseph, qui referebat somnia fratribus suis, in quibus significabatur, eum futurú Dominum fratrum *Prima ratio.*

D suorum, qui ob hoc inuiderunt ei vsque ad mortem, nec poterant quicquam pacificè loqui; sed decreuerunt eum occidere: & ad vltimum vendiderunt eum: Gen. 37. cap. Si tamen tacuisset somnia, non fuisset suscitata inuidia. Debuit ergo hic subticeri, vel occultari vnctio Dauid fratribus suis. Item patet hoc exemplo Saulis, qui quando *Secunda ratio.* vnctus est in Regem, nulli voluit significari, & quanquam cognati sui inquisiuissent, quid ei accidisset, subticuit de sermone regni, supra, c. 10. hoc autem fuit, ne concitaret inuidiam contribulium suorum contra se, vt ait Iosephus 6. Antiquit. quia in magnis prosperitatibus nemo amicus, & vlquequaque fidus est.

Respondendum est, quòd vnctio Dauid notificata fuerit fratribus eius scilicet, quia ipsi sciebant, quòd Samuel veniebat ad vngendum aliquem de eis in Regem. Quod pa-

E tet, quia per ordinem collocauit eos coram Domino: & dixit de primo. Num coram Domino est Christus eius? ergo bene videret ibi Eliab, quòd Samuel volebat vngere eum, sed Deus abiiciebat illum. Sic etiam de omnibus alijs fratribus eius factum est: ergo quilibet illorum sciebat, quòd veniebat Samuel ad vngendum aliquem in regem. Item patet, quia omnes fratres Dauid viderunt eum vngi, vt patet infra scilicet, tulit Samuel cornu olei, & vnxit eum in medio fratrum eius, ergo videbant fratres sui. Quod autem pater eius cognouisset hanc vnctionem, apparet, quia Samuel faciebat, quod Isai produceret per ordinem filios suos coram eo, & cum applicuisset Eliab dixit Samuel: non elegit hunc Dominus; & applicuit secundum: & sic fecit de omnibus filiis: ergo Isai videbat, quòd Samuel vellet vngere aliquem de filiis eius in Regem. Patet etiam, quia cum nullus de septem filius acceptaretur à Deo,

à Deo, iussit Samuel vocari Dauid, qui erat in pascuis, dicēs F
ad Isai: Mitte, & adduc eum. non enim discūbemus, prius
quam ille huc veniat: ergo sciebat Isai, quid vellet Samuel.
Post hoc autem vnctus est Dauid inter fratres suos. Ergo
etiam pater cognouit hoc.

Ad primā rationem. Respondendum est, ad rationem in contrarium; quòd
quanquam Dauid vngeretur, scientibus fratribus, & patre,
non concitaretur inuidia, cum scirent hanc electionem à
Deo esse, nec valet exemplum de Ioseph: quia fratres sui
non putabant illa somnia esse à Deo, sed per arrogantiam,
& superbiam Ioseph: alioquin non tentassent eum occide-
re, cùm contra Dominum scirent se non præualituros. Item
& fortius, quia fratres Ioseph inuidebant ei, eo quòd ante
hoc nemo erat eorum Dominus: nunc autem minimus eo-
rum dominari volebat illis. In Dauid autem fuit secus. Pri-
mò, quia ista vnctio cognoscebatur à fratribus suis esse à G
Deo, & ideo ipsi non inuidebant. Secundo, quia magis ex
hoc lætari debebant, cum ante hoc dominabatur iis aliquis
extraneus: nunc autem transiturus erat principatus in eos.
Nam non solùm Dauid futurus erat Dominus fratrū suo-
rum, sed magis Dominus totius populi: quod gratum erat
fratribus suis, quia ex hoc magnus honor eis accrescebat. In
Ioseph autem solùm significabatur, quod esset dominatu-
rus fratribus suis, & patri: in quo iugū erat, & non honor:
ideo inuiderunt ei. Item ex hoc, quòd Dauid vngebatur in
Regem, magnus honor, & vtilitas accrescebat fratribus,
quia non solum ipse principaturus erat, sed etiam omnes
de cognatione sua extollerentur ad maiorem dignitatem.
Sic enim cum Samuel denunciaret Sauli, quòd futurus esset H
Rex, ait: cuius erunt optima quæque in Israel? nonne tibi,
& omni Domui patris tui? supra, cap. 6.

Item fratres Dauid habebant iam Regem, & semper ha
bituri erant aliquem, qui dominaretur eis: præeligerent er-
go illum habere de genere suo, quàm de extraneis; & sic nō
inuiderent. Sic autem factum est: nam non inuiderunt fra-
tres Dauid ei, sed potius eum dilexerūt, & adiuuerunt. Vn
de cùm Saul inciperet persequi Dauid, & ipse fugisset in
speluncam Odollam, dicitur, quod cum audiuissent fratres
eius, & omnis domus patris eius, descenderunt ad eum il-
luc, & conuenerunt ad eum omnes, qui erant in angustia
constituti, & oppressi ære alieno, & amaro animo, & factus
est Princeps eorum infra. cap. 22. Ad secundum autem di-
cebatur de Saule, quòd noluerit reuelare sermonem regni,
Ad secūdam rationem. timens inuidiam. Dicendum quòd aliqui volunt, quòd nō I
egerit timore inuidiæ, sed ex humilitate. Sed adhuc dicen-
dum, quòd quanquam egisset hoc ex inuidia, non sequitur,
quòd subticendum erat, quia cognati eius non inuiderent
ei, sed ipse timuit vltra modum; quia homines maximè cir-
ca ista efficiuntur timidi. Aliter potest dici, quod non erat
simile de Saule, & de Dauid; quia cum Saul vnctus est in
Regem, nullus Rex præcesserat: sed ibi fiebat nouiter: so-
lent autem nouitates odia parere, & inuidentiam: tempore
autem vnctionis Dauid iam erat Rex in Israel, & semper
aliquis futurus erat, ideo, quòd vngeretur Dauid in Regem
non erat nouitas, nec pareret odium: & sic non fuit incon-
ueniens, vnctionem illam patri, & fratribus notam esse.

Fecit ergo Samuel, sicut locutus est ei Dominus, scilicet,
impleuit cornu suum oleo ad vngendum Dauid. *Venitque
in Bethlehem.* Quia illuc iusserat Dominus ire eum, cum ibi K
habitaret pater Dauid. Erat autem nunc Samuel in Rama-
tha, quia ad ipsum locum venit, quando recessit a Saule, &
ad eum rediit, postquam vnxit Dauid, vt patet præced. ca-
pit. & infra, in littera. *Et admirati sunt Seniores ciuitatis oc-
currentes ei.* scilicet occurrerunt ei, ad honorandum ipsum.
Scientes enim, quòd veniret, exierunt ei obuiam, eò, quod
esset vir honoratissimus Samuel in toto populo, & paulò
ante hoc ipse fuerat Dominus in toto Israel supra, cap. 7.
deinde autem, vncto Saule in Regem, adhuc ipse domina-
ri videbatur, quia quicquid ipse iubebat, faciebat Saul: fue-
runt autem admirati Seniores de aduētu eius, quia nescie-
bant causam.

Quare valde mirati sint Seniores Bethlehem de aduentu Samuelis. Quæst. XVII.

QVÆRET aliquis, cur admirati sint Seniores de ad-
uentu Samuelis?

Respondendum est, quòd admirati sunt, eò, quòd iste F
erat magnus vir, & qui aliàs non consueuerat venire in
vrbem Bethlehem: nunc autem veniebat: ideo aliquid no-
ui suspicabantur. Item mirabantur, quia, cum ipse esset præ-
cipuus omnium virorum Israel, non posset venire in Bethle
hem, sine causa. Et ista causa, quia non erat nota eis: ideo
obstupuerunt cogitantes quid hoc esset; necesse enim erat,
quod esset aliquid arduum. Item admirati sunt, quia, cum
Samuel esset honoratissimus in toto populo, debebant
eum comitari multi: nunc autem veniebat solitarius: non
ergo erat signum alicuius boni. Sic etiam fuit de Dauid, cū
fugerit à facie Saulis ad Achimelech: nam dicitur, quòd
obstupuit Achimelech, quod venisset Dauid; & dixit ei:
Quare tu solus, & nullus est tecum? infra cap. 21. Non est
bonum signum. Item admirati sunt, quia aduentus iste Sa-
muelis fuit festinatus, & incognitus eis. Cum enim tantus G
vir ad aliquem locum veniret: debuisset tota vrbs præ-
noscere aduentum eius, vt possent ipsi exire obuiam; nullus
tamen hoc cognouit; & hoc erat eis peius signum, scilicet,
quòd recessisset Samuel quasi fugiens, & hanc ob caussam
quæsierunt: Pacificus ne est ingressus tuus? id est, nunquid
venis cum pace? Decuit tamen, vt sic faceret Samuel, quia
ipse volebat aduentum illum esse occultum; ne Saul sciret
hoc, & occideret eum, vt patet supra. *Dixeruntque. Pacifi-
cus ne est ingressus tuus?* idest, nūquid venis cum pace? quod
dupliciter intelligitur. Vno modo, quòd Samuel veniret ad
denunciandum aliquod malum vrbi: & tunc non erat pa-
cificus ingressus eius: hoc autem quæsierunt senes, scilicet,
an apportaret aliquod malum vrbi. Aliter autem intelligi- H
tur, scilicet quòd Senes, quia viderunt Samuelem velociter
venisse, & sine comitibus putauerint eum fugere à facie
Saulis, quasi Saul vellet eum occidere, eò quòd denuncia-
uerat eidem mala, scilicet auferēdum ab ipso esse regnum:
vel quia increpuerat eum nimis. Et hoc nomine quæsierūt,
an cum pace veniret, an verò mortem fugeret. *Et ait: Paci-
ficus.* i. dixit, quòd cum pace veniret, scilicet, quod non fu-
geret a facie Saulis, nec timor alicuius eum huc deduxisset,
sed causa pacifica, quam immediatè expressit. *Ad immolan-
dum Domino veni.* idest, non venio fugiens, sed ad immo-
landum: hoc autem pacificum est: Seniores verò credide-
runt ei, eo quod erat vir Propheta, & quia viderunt appa-
ratum sacrificij, scilicet, quòd portaret vitulum in manu
sua; nec admirati sunt, quòd vellet immolare in Bethlehē:
quia, cùm esset Propheta, licebat ei immolare, vbi vellet. I
Sanctificamini, & venite mecum, vt immolemus Domino. i.
parate vos ad sacrificium, & immolabimus.

Quos vocauerit Samuel ad sacrificium. Quæst. XVIII.

QVÆRET aliquis, quibus dixerit, quòd sanctifica-
rentur ad sacrificium. Aliquis dicet, quòd toti popu-
lo, quia omnes Seniores vrbis occurrerunt ei, cùm quæsi-
uissent de ingressu suo, & ipse respondisset: ad immolan-
dum Domino veni. Ait; sanctificamini, & venite mecum:
ergo ad omnes Seniores, qui occurrerant illi, loquebatur
hæc. In contrarium dicetur, quòd solum dicta sint ista ad
Isai, & filios suos. Quod patet immediate. s. Sanctificauit er-
go Isai, & filios eius, & vocauit eos ad sacrificium: alij igitur
non fuerunt vocati. K

Respondendum est, quòd hic fuit duplex vocatio ad sacri-
ficium: aliqui. n. vocabantur ad sacrificium, s. vt adessent, qñ
fieret: alij autem vocati sunt ad illud. s. vt comederent de
eo. Prima igitur vocatio erat ad deuotionem: quia sacrificiū
erat præcipua cerimonia Veteris Testamēti, quæ expressius
signabat Deū: ideo, qñ aliquis offerebat, alij veniebant, vt
astarent ei, & laudarent Dominū. Hoc modo oēs Seniores
vrbis Bethlehē vocati sunt ad sacrificium; & de hoc intelli-
gitur, quòd hic dicitur. s. sāctificamini, & venite mecū. Alia erat
vocatio ad sacrificiū. s. ad comedendū de illo; quia cū istud
esset sacrificiū pacificū, plures partes eius proueniebant of-
ferenti, ad quas ipse poterat inuitare, quos vellet. Et sic fe-
cit Samuel in Isai, & filiis eius; dum inuitauit eos ad cibum
vt ibi haberet opportunitatem faciendi, quod volebat. Non
fuerunt autem hoc modo vocati alij de populo, præter
Isai, & filios eius: quia ibi vngendus erat vnus de eis; sed
hoc volebat Samuel esse occultum: ideo nemo debuit de

alienis interesse;& de hoc intelligitur, quod habet infra. f. A Sanctificauit ergo Isai, & filios eius, & vocauit eos ad sacrificium, scilicet, eos solum. Hoc autem patet quia in prima dicitur: venite mecū, vt immolemus Domino; & sic solum inuitauit eos ad immolandum, & non ad comedendum de immolato. De Isai autem, & filiis eius secus erat, quia ad vtrumque vocati sunt. *Sanctificauit ergo Isai, & filios eius*.i. iussit eos, vt sanctificarentur: nam ipse non poterat eos sanctificare: sic etiam dicitur Exod. cap. 19. sanctifica eos in diem tertium, id est, iube eos, vt sanctificentur.

Qua sanctificatione Samuel sanctificauerit Isai, et filios eius. Quæstio. XIX.

QVAERET aliquis, quæ sanctificatio esset ista. Respondendum, quod cum Isai, & filii sui commesturi essent de cibis sanctificatis, oportebat, quod essent mundi, alioquin incurrerent magnam pœnam: quia qui immundi comederent de sanctificatis perituri erant coram Domino, Leuit. cap. 22. debebant ergo mundari ab omnibus immunditijs, si quas incurrerant. Sunt enim quædam immunditiæ naturaliter euenientes, vt, esse leprosum, & fluentem semine: & isti erant immundi toto tempore, quo manebant in hac immunditia. Aliæ aūt erant immunditiæ legales per contactū, vt si quis comederet carnes vetitas, vel tāgeret morticinia eorū, vel vestes, aut supellectilia tacta ex his t... quibus Leuit. c. 11. Erat ēt immunditia, si quis tetigisset hoīs impuritatē, vel reptile, aut pet se mortuū, vel occisum à bestia, & similia, de quibus Leuit. cap. 5. & 20. Erat etiam immunditia, si quis tetigisset hominem mortuum, vel ea, quæ erant in tabernaculo eius, Numer. c. 19. sic etiam, si quis tetigisset mulierem menstruatam, vel res illius: & virum fluente semine, vel res illius, Numer. c. 15. sic etiam si quis tangeret leprosos, vel res leprosorum i aut introiret in domum, quæ de lepra suspecta erat Leuit. c. 14. Similes autem modi sunt alii: si quam autem harum immunditiarum quis pateretur, non poterat accedere ad Sanctuariū, nec ad aliquā rem sacram, aut comedere de sanctificatis, alioquin moreretur, vt patet Leuit. c. 15. Docebitis filios Israel, vt caueāt immunditiam, & nō moriantur in fordib. suis: cum polluerint Tabernaculum meum quod est inter eos. Quæcunq; ergo harum immunditiarum paterentur Isai, & filii sui, vel aliquis eorū, debebant purificari, vt comederent de sacrificio. Dicēdum tamen, quod ipsi non habebant aliquā immunditiam de naturalibus, vt esse leprosum, vel fluentē semine; quia istæ immunditiæ tamdiu durāt, quādiu manent ægritudines: Samuel autem non poterat expectare diutinam, & incertam purificationem eorum, si aliquid tale paterentur. Item, quia si haberent aliquam illarum immunditiarum, non manerent in vrbe, sed extra, quia omnes leprosi, & fluentes semine eijciebantur de castris, Num. c. 5. Erant tamē Isai, & filij sui in vrbe, vt patet hic. Item non habebāt immunditiam, quę contrahitur super mortuo, quia ista reddit hominē immundum. 7. dieb. Num. c. 19. & facit, quod moretur extra castra Numer. c. 5. Isai tamen, & filii sui erant in vrbe: poterant autem habere, aliquam de immunditiis alijs, quæ leuiter tolluntur scilicet, vsque ad solis occasum, & in his per aspersionem aquæ lustrationis, vel per lotionem in aquis viuentibus, fieret puritas. Potissime autem sanctificauit Samuel Isai, & filios suos. i. iussit, vt essent sanctificati, vetans accedere E ad vxores suas: Nam cum omnes immunditiæ prohibentur in his, qui accedere debent ad Deum, & comedere de sanctificatis: nullā magis prohibetur, quàm accedere ad vxorem: vnde cūm Deus daturus esset legem, dixit Israelitis, ne tangerent vxores suas, vt patet Exod. c. 19. scilicet estote parati in diem tertium, ne appropinquetis vxoribus vestris. Item cūm Dauid peteret ab Achimelech panem sanctum, quem non licebat comedere vlli, nisi mundo. Respōdit Sacerdos, si mundi sunt pueri, maximè à mulieribus, manducent infra. 21. capit. ergo contaminatio ex coitu erat, quę maximè vetabatur in accedentibus ad res sacras; & cūm Samuel non immolaturus esset ipsa die, qua venit in Bethlehem, sed sequenti, iubebat Isai, & filios suos, vt ipsa nocte non accederent ad vxores suas; & hoc erat sanctificari.

An Seniores sanctificati fuerint. Quæst. XX.

QVAERET aliquis, an alij Seniores de populo sanctificati fuerint, id est purificati ab immunditiis. Aliquis dicet, quod non oportebat, quia soli filii Isai cum patre suo comesturi erant de sanctificatis, ideo ad eos solum pertinebat immunditiam expiari. Respondendum est, quod non purificati fuerint alii de populo: non enim erat necesse, quòd purificarentur, quia nulla causa suberat ad hoc. Sed obiiciet aliquis: quia supra dixit Samuel ad omnes Seniores: sanctificamini, & venite mecum: ergo ad omnes pertinebat purificatio. Respondendum, quod sanctificatio aliquando accipitur pro applicatione, & sic dicitur: sanctifica mihi omne masculum, quod aperit vuluam.i. applica ad me, Exod. cap. 13. aliquando autem accipitur pro purificatione, & sic dicitur: Sācti estote, quia ego sanctus sum, id est mundificamini, quia ego sum mundus: aliquando accipitur pro apparatione ad aliquid faciendum, & sic accipitur Exod. c. 19. cum enim Deus dixisset: Sanctifica eos in diem tertium, dixit Moyses, estote parati in diem tertium, quasi nihil aliud esset sanctificare, quàm parare. Aliquando autem accipitur sanctificare.i. denunciare, & sic dicitur Iohel. cap. 3. sanctificate bellum.i. denunciate: sic etiam dicitur de quibusdam Prophetis per Micheam, c. 3. Hæc dicit Dominus super Prophetas, qui seducunt populum meum, qui mordent dentibus suis, & prędicant pacem, & si quis non dederit in ore eorum quippiam sanctificant super eum prælium.i. denunciant prælium venturum super illum. Hic autem accipitur sanctificare.i. parare. s. sanctificamini, & venite mecum. i. estote parati ad sacrificiū; non tamen iussit, quod purificarentur. Sed adhuc obiicietur, quod dato, quod non comesturi essent Seniores de sacrificio, sed solum ituri ad illud, purificandi erant; quicunq; enim introiret in Sanctuarium immundus, moreretur, Leuit. cap. 15. Respondendum, quod si Seniores ituri essent ad Sanctuarium, vt viderent sacrificia, purificandi erant. In Bethlehē, tamen non erat Sanctuarium Domini, sed in vrbe Nobe, vt patet infra. 21. c. ideo quanquam inter Seniores ad vidēdū sacrificia, non introirent in Sanctuariū, & consequenter non essent in culpa propter immunditiam, nisi forte cōtrectare vellent aliquid sanctificatum: non ergo erat in eis necessitas purificationis. Hoc autem satis innuitur ex littera: quia cū dictum fuisset hic ad omnes Seniores, sanctificamini: non dī tamē, quod sanctificauerit eos Samuel, sed de Isai, & filiis eius dicitur, quod sanctificauerit eos: ideo ipsi soli fuerint, qui sanctificati sunt.i. purificati. *Et vocauit eos ad sacrificium*.i. ad comedēdum de sacrificio: quantum ad hoc autem (puta ad comedendum) erat specialē in Isai, & filijs eius, quia cæteri de populo vocati erāt ad vidēdum sacrificium, sed non ad comedendum. Quòd autem Samuel comederit cum Isai, & filijs eius, patet: quia infra dixit Samuel ad Isai: Mitte, adduc eum, non enim discumbemus, priusquam illę veniat: ergo discumbere volebant, & discubuerunt.

Cumque ingressi essent. Hic ponitur secundum. s. quod Dauid inter fratres suos vngitur: & dicitur: cumque ingressi essent, scilicet in domū illam, in qua discubituri erant: hoc enim erat expleto sacrificio: nam sacrificium fiebat in loco publico: ibi autem non tenebat Samuel vngere Dauid, cūm vellet hoc omnibus occultari. Cum tamen ingressus est, dicitur, quod incepit cęrimonias vnctionis, vt patet immediate: & dixit de Eliab: num coram Domino est Christus eius? ergo non erat iste locus, in quo immolabatur, quia ille communis erat, sed in quo pransuri erant; quia iste erat locus specialis in domo Isai, vbi secrete fieri poterat: quod volebat Samuel. *Vidit Eliab*. Iste erat primogenitus Isai, vt patet seq. c. & 1. Paralip. c. 2. ideo iste primo præsentatus est Samueli, vt videret, an Deus elegisset eum.

Quis ordo fuerit in videndo, quem Deus elegisset de filijs Isai. Quæstio. XXI.

QVAERET aliquis, quis ordo fuerit in hoc. Respōdēdum, quod Samuel indicauerat Isai, quod Deus iusserat, vt vngeret vnum de filiis eius in Regem, non tñ designauerat eum, sed tunc indicaturus erat: ideo quod præsentaret ei filios

ei filios suos per successionem, vt videret quem eorum elegisset Dominus. Hoc autem apparet, quia cum repulisset Deus Eliab dicitur, quòd Isai vocauit Abinadab, & sic faciebat ipse id, quod fiebat: alioquin nullum vocaret. Erat autem modus, quòd separaretur Samuel in partem vnam, & ibi præsẽtaretur vnus de filijs Isai: de quo mox quærebat, an ille esset Christus Domini, & cum ille repelleretur, veniebat alius, qui succedebat ei secundum ordinem natiuitatis, & sic vsque ad finem omnium. Quod patet, quia hic primò vocatus fuit Eliab, secundò Aminadab, tertio Samma, vt patet hic. & iste erat ordo natiuitatis eorum, vt patet seq. cap. scilicet, hæc nomina trium filiorum eius, qui perrexerant ad bellum: Eliab primogenitus eius, & secundus Abinadab, tertiusque Samma. Ad vltimum autem, cũ nullus superesset de fratribus, Dauid vnctus est, præsentibus omnibus illis, vt patet infra. s. tulit Samuel cornu olei, & vnxit eum in medio fratrum suorum.

Quare Samuel processerit in his secundum ordinem ætatis Quæstio XXII.

QVÆRET aliquis, quare inceperit Samuel ab Eliab. Respondendum, ꝙ hoc factum fuit propter duo: primo propter ætatem, quia ipse erat primogenitus Isai. Honor autem quidam debetur homini propter solam ætatẽ; sicut senes tenemus reuereri, vt patet Leuit. c. 19. Coram capite cano surge, & honora personam senis. Aristot. quoque. 9. Ethic. cum distinguit honores, ad quos singuli tenemur; dicit, quòd teneamur senibus ad quendam honorem propter ætatem, & hoc modo fratres minores tenentur maiori ad quendam honorem; & sicut est de omnibus fratribus respectu primogeniti, ita est de ceteris inter se secũdum habitudinem ætatis, ideo non solum Samuel inquisiuit primò de Eliab, qui erat primogenitus, an esset Christus Domini? sed ẽt de omnibus alijs, secundum ordinem ætatis: quòd patet in tribus, scilicet Eliab, Abinadab, Samma, qui illum quoque ordinem natiuitatis habebant, vt patet seq. cap. De primogenito autem adhuc rationabilius erat, quòd primò quæreretur, quia ad illum pertinebat honor, & principatus, atque maioritas in facultatibus, & successione paterna. Sic patet de Rubẽ Gen. 49. c. cũ dixit Iacob: Rubẽ primogenitus meus, tu fortitudo mea, & principiũ doloris mei: prior in donis, maior in Imperio. i. prior in donis, quantum ad successionem hæreditatis: maior in imperio, q̃tũ ad principatũ: vnde credidit Samuel, ꝙ Eliab vngendus erat. Secundum fuit proceritas, & habitudo corporis: nam ex hoc videbatur dignus regno: & ob idem tanquam ad certissime regnaturum primo recurrit: & quia ad ista respiciebat Samuel, dixit ei Deus: Ne respicias vultum eius, nec altitudinem staturæ eius: quoniam abieci eũ: nec iuxta intuitum hominis iudico. *Et ait: num coram Domino est Christus eius?* idest, nunquid iste, qui est præsentatus coram Dominò, est Christus eius? idest, ille, quem vult ipse vngi. Hoc dicebat Samuel, quia nesciebat, quẽ Deus elegisset: & petebat ab eo sic certior reddi. Dixit aũt: num coram Dño, quia locus, in quo erat Samuel cum Eliab, dicebatur esse coram Domino. Aliquis dicet ex hoc, ꝙ Samuel, & Eliab essent tunc coram altari, quia in altari dicitur esse Dominus spiritualiter, & ea, quæ sunt coram altari, dicuntur fieri coram Domino. Dicendũ, ꝙ non erat coram altari, quia erant in domo Isai, vbi pransuri erant in loco secreto. Altare autem erat in loco publico, ad quem omnes conueniebant. Sed dicendum, ꝙ quanquam essent in domo Isai, dicebantur esse coram Domino, eo ꝙ, quandocunque aliqui cõueniunt ad faciendum aliquid, quod pertinet ad Deum, dicũtur esse coram Domino, & Deus est inter illos: sic patet Mat. 18. c. s. Quando fuerint duo, vel tres cõgregati in nomine meo, in medio eorum sum. *Et dixit Dominus ad Samuelem.* Respondit ei, ꝙ non erat eligendus Eliab.

Quomodo locutus sit Samuel ad Dominum, & ab eo responsum acceperit, quem esset uncturus in Regem de filijs Isai. Quæstio XXIII.

QVÆRET aliquis, quomodo loquebatur hic Samuel ad Dominum, & quomodo Dominus ei respondebat? F Dicendum, ꝙ Samuel non poterat loqui ad Dominũ, nisi in oratione, quia quandocũq; Prophetę volebant, vt Deus aliquid responderet, orabant, vt loqueretur cũ eis, & tunc Deus immediate rndebat, vel post aliquos dies: Sic extat de Ieremia, cui, cum quæsiuit à Domino, an deberent descendere Israelitæ in Ægyptum, respondit Dominus, post decẽ dies, vt patet Iere. 42. c. Sic Samuel orabat hic Dominum. s. ꝙ quando præsentabatur ei aliquis de filijs Isai, orabat, vt indicaret, an ille esset, quem eligeret: sicut Apostoli, quãdo voluerunt assumere vnum, qui deerat de numero Apostolorum, orantes dixerunt: Tu Domine, qui nosti corda omnium, ostende quem elegeris ex his duobus vnum accipere locum ministerij huius; Actuum c. 1. Ita Samuel orabat, vt Deus indicaret, an elegisset illũ, qui præsens erat, & dicebat: Num coram Domino est Christus eius? Deus autẽ re-G spondere poterat multipliciter. Vno modo per somnia, sicut consueuit loqui cum Prophetis. Num. 12. c. Alio modo, ꝙ responderet aliquis Angelus in figura assumpta; sicut factum est ad Iosue, vt patet Iosue c. 5. & ad Gedeonem: Iudic. c. 6. Alio modo, ꝙ aliquis Angelus sine aliqua figura assumpta loqueretur, & non videretur, quis loquebatur. Sic factum est in datione legis, Deu. c. 4. & fiebat cõiter in colũna nubis ad ostiũ Tabernaculi, vt patet Num. c. 12. Alio modo poterat respondere, mouendo solùm intelligentiam in vigilia, sine aliqua apparitione, & voce exteriori, & sine mutatione phantasię: sic fiebat in Balaam: Num. c. 24. & in Elisæo infra 4. lib. c. 3. Nõ poterat aũt Samuel quolibet istorum modorũ accipere responsum à Deo: nam non poterat per immutationẽ phantasiæ in somnijs respondere ei, quia ipse non dormiebat tunc, quod pertinet ad primum modũ. H Nec etiam respondebatur secundo modo. s. vt aliquis Angelus in effigie humana appareret, & responderet, quia tunc videretur ille non solùm à Samuele, sed etiam à quocũque de filiis Isai, qui astaret ei, quod non est satis conueniens; quia Deus non volebat se sub hac forma cuilibet indicare: nam ideò iubebatur, vt Summus Sacerdos, quando introibat in Sancta Sanctorum, portaret secũ thymiamata emittentia fumum crassum, ne videre posset id, quod erat super Propitiatorium, vt patet Leuit. 16. c. & hoc pertinet ad secundum modum: manent ergo alij duo modi. s. ꝙ loqueretur cum eo aliquis Angelus, non apparente aliqua figura assumpta, vel ꝙ ista fierent per solam immutationem intellectus nulla voce existente. Vtrũque autem satis est rationabile. Sed potius videtur dicendum, ꝙ Samuel oraret in voce, dicens: Num coram Dominò est Christus eius? & An-I gelus responderet ei, ꝙ Deus nõ eligeret illũ; & audirentur istæ voces à quolibet de filiis Isai, qui astaret. Quod patet: quia supra dicebamus, ꝙ Deus noluerit indicare Samueli, quem vncturus esset, vt magis declararetur, ꝙ ista fierent opere Dei, & non voluntate Samuelis: si tñ Samuel in corde suo oraret, nihil loquens, & Deus responderet ei solùm immutando cor eius, nihil constaret filiis Isai, qui astarent, an hoc fieret volũtate Dei, vel fictione quadam Samuelis, quia nihil videbant, per quod ad credendum hoc mouerẽtur. Si autem dicatur, ꝙ Samuel orabat in voce, & quilibet de filijs Isai astaret; ipsi sanè audirent, quid ipse oraret, & quid Angelus responderet, & cognoscerent, ꝙ à Deo reprobarent, & quomodo postea Dauid eligeret. Qđ & sic plene certificati essent de voluntate Dei. Sed in hoc licet concedamus, ꝙ cognitio responsionis Dei circa quemlibet perueniebat ad omnes filios Isai, magis est credendum, ꝙ illi non K erant præsentes, sed solus Isai pater eorum cum Samuele, & præsentabat singulos filios successiuè, & ei dicebat Samueli non elegit Deus hunc, & hoc audiebat ille, qui præsentatus erat, quòd non esset electus; & sic quilibet de se cognoscebat, & Isai de omnibus. Et hoc infra persequemur, quod magis conuenit literæ. *Ne respicias vultum eius.* Dixit hoc Dominus de Eliab, qui erat pulcher, & statura procerus, & volebat eum Samuel vngere.

Respõdere Dominus consueuit multipliciter.

Quare Deus dixerit Samueli, quod non respiceret ad vultũ, & altitudinem staturæ Eliab. Quæstio XXIV.

QVÆRET aliquis, quare dictum sit hic, ꝙ non respiceret Samuel vultum, & altitudinem staturę in Eliab, ꝙ de nullo alio dictum est in filijs Isai. Respondendum est

secun-

secundum quosdam, quòd illa verba referantur ad Saulem: dicunt enim, quòd quando Samuel præcepit sibi præsentari Eliab, cogitabat de Saule, quòd Deus abiecisset eũ, & orabat, ne penitus abijceret, quia erat dignus regno, cũ esset decori vultus, & proceræ staturæ. Deus autem dixit: ne respicias, vultum eius, nec altitudinem staturæ, idest, quanquam ista habeat, non tamen est dignus regno, nec pro his curandum est. Sed hoc nimis est alienum, scilicet, quòd Samuel aliquid putaret de Saule, vel oraret pro eo, quia iam Deus increpuerat illũ, dicens; vsquequo tu luges Saulem, cum ego proiecerim eum? nimis ergo nunc peccaret, si adhuc oraret pro eo. Item hoc nullo modo adaptatur; quia Samuel habebat coram se Eliab, & quærsiut pro eo: Num coram Domino est Christus eius? esset ergo valde impertinens responsio Dei, si diceret: ne respicias vultum eius, idest, Saulis. Sed dicendum, quòd intelligatur de Eliab: B erat enim pulcher vultu, & statura præclarus: ob hoc autem Samuel putabat, quòd Deus eum acceptasset, & sic censebat nimis ponderare ad vnctionem hanc pulchritudinem, & altitudinẽ Eliab. Inducebatur autem ad hoc, quia Saul, quem Deus prius in Regem elegerat, erat corpore excellens super omnes Israelitas, vt patet supra c.9. ab humero, & sursum eminebat super omnem populũ. Et quanquam iste decor corporis, & aptitudo nihil faceret ad electionem Dei, Samuel tamen putabat, quod multũ facerent: & sic eum Saul in electione sua stans in medio populi, sint altior vniuerso populo ab humero, & sursũ, dixit Samuel. Certè videris, quem elegerit Dominus, quòd non est similis ei in omni populo, supra c.10. Et quia nimis ponderabat Samuel decorem, & staturam Eliab, & C determinatus erat ad vngendũ eum, quasi Deus hoc velle, dixit ei: Ne respicias vultum eius, & c. idest, non respicias ad vultum, quasi ego eum eligere debeam propter vultum. *Nec altitudinem staturæ eius.* In vtroque excellebat Eliab cęteros fratres. I. in magnitudine corporis, & decore, quæ sunt duo signa probitatis cuiusdam, licet non sufficienter probeant; vnde dictum est: Species Priami digna est imperio, i. pulchritudo, vt ait Porphyrius. *Quoniam abieci eum*, idest, ego habeo eum, tanquam despectum, nec dignor illum esse Regem.

Quare Deus abiecerit Eliab. *Quæst. XXV.*

QVÆRET aliquis, quare Deus abiecit Eliab? Re- D spondet Nicolaus, & Hebræi, quòd hoc factum est, quia Eliab erat superbus corde, & iracũdus, quod patet ex eo, quod dicitur seq. c.5. quod iratus est contra Dauid, & increpuit eum dure, dicens: Ego cognoui superbiam tuam, & nequitiam cordis tui, quia, vt videres prælium, descendisti, & tamen Dauid nihil mali meruerat. Aliter dici potest, quòd Eliab abiectus esset à Deo, quia commiserat aliqua grauia quæ tamen non sunt scripta: sufficit enim, quòd Deus abiecent. Aliter respondẽri potest, & melius, quòd Deus abiecerit Eliab, etiam si nihil peccasset: quia abiectio nostra, vel sublimatio à Deo disponitur, non præcedente aliquo merito, vel demerito nostro. Deus enim ab æterno de quolibet disponit, quantum velit eum extolli, vel deprimi, & quosdam præparat ad magna bona, alios verò disponit, vt semper sint in magna calamitate. Hoc E autem cum ab æterno fiat, non habet merita nostra, vel demerita tanquam causas: quia ante æternum nihil est; sed Deus ex liberalitate sua quẽ vult, ad magna disponit, & quem extollere nõ vult, in magnis relinquit calamitatibus, eo quod potestatem habet de nobis, qui sumus figmentum suum, disponere, vt voluerit: quia potestatem habet figulus ex eadem massa facere vnũ vas in honorẽ, & aliud in contumeliam. Ita, vt patet ibidem ad Roman. c.9. Hæc aũt ex benignitate sua, & libertate, quia cui vult miseretur, & quẽ vult indurat ibidem, & Exod. 33. Quod aũt Deus ab æterno quosdam disposuent ad calamitates, vt illas tolerent, patet in Pharaone, cui dixit Deus Exod. c.9. & ad Roman. 9. in hoc ipsum excitaui te, vt ostendam in te virtutem meam, & vt annuncietur nomen meum in vniuersa terra. Quod vero Deus homines quosdam ab æterno sine meritis ad bona disposuerit, alios verò sine demeritis ad duras præparauerit calamitates patet. Mala. c.1. & ad Roman. cap.9. Dilexi vos, & dixistis, in quo dilexisti nos? nonne frater erat Esau Iacob, & dilexi Iacob; Esau autem odio habui, & posui montes eius in solitudine, & hæreditates eius in dracones deserti: Quod autem hæc fierẽt sine meritis, patet: quia ad Roman. cap.9. dicitur, quòd antequam quicquam boni, vel mali facerent, hoc erat. Sic igitur de Eliab dicendum, quòd Deus ab æterno abiecit eũ, idest, non disposuit ad aliqua magna bona, vt ad principatum Regalem, sed, vt esset tanquam abiectus, & hoc, etiamsi non præcessissent iniquitates aliquæ Eliab. De Dauid autem è contrario erat, quia Deus ab æterno disposuerat eũ ad principatum Regalem, etiamsi nõ præcessissent aliqua merita eius. *Nec iuxta intuitum hominis iudico*, idest, quamquam tibi videatur iste dignus ad principatum, quia iudicas, secundum intuitum hominis, idest, secundum quod homo intueri potest, vel cognoscere de aliquo: mihi tamẽ non videtur iste dignus principatu, quia aliter iudico; & declaratur immediatè differentia huius iudicij, scilicet; *Homo enim videt ea, quæ apparent*, idest, homo solùm iudicat de his, quæ apparent, quia illa solùm potest contemplari. *Deus autem intuetur cor*, idest, Deus etiam videt ea, quæ sunt in corde: ideo potest melius iudicare: ad eũ enim solum pertinet corda nostra cognoscere, sic dicitur Psalm. 7. Scrutans corda, & renes Deus.

Quæ differentia sit inter iudicium humanum, & diuinum: et quomodo iudicium humanum erret. Quæstio XXVI.

QVÆRET aliquis de differentia iudicij humani, & diuini, & quomodo iudicium humanum erret. Respondendum, quod quando de aliquo iudicatur, quæritur an ille bonus, vel malus sit: esse autem bonum, vel malum non est aliqua conditio corporis: sed est quædam qualitas animi, scilicet, habere vel bonos, vel malos habitus, prauas, aut rectas affectiones: qui autem rem perfectè cognoscere vult, debet eam cognoscere per seipsam: sicut qui de albedine iudicat, videt eam per seipsam, & tunc perfectè de ea diffinit: si autem albedinem per se non videret, sed in aliquo signo, vel simili ei demonstraretur, ambiguum esset iudicium. Ita est de iudicio Dei, & humano, quia, cum bonitas, vel malitia nostra sit in corde, & Deus clarissimè intueatur cor, iudicabit sine errore, quis malus, vel bonus sit; sicut, si coram aliquo prosperi, & sani visus albus homo consisteret, impossibile, quod erret in iudicando eum album. Hoc autem viatori non datur, quod contempletur cor alterius, quia istud pertinet ad dotes Beatorum, sed iudicamus per quædam signa: ideo iudicium nostrum ambiguum est, & ista sũt, quæ nos videmus, idest, quæ exterius cernuntur, & sunt tria: scilicet, Dispositio corporis, Verbũ, & Actus. Primò enim per corporis dispositionem iudicamus: sunt n. quidam homines vultus valde reuerendi, & modesti aspectus, quos natura aliter ad virtutem genitos iudicamus. Alij enim sunt ita peruersi aspectus, quod ipsa eorum habitudo indicat à nullo sibi communicandum fore; & quantum ad hoc, homines pulchros, & bonæ dispositionis corporalis iudicamus ad virtutem aptos, & ad opera intellectus: vnde ex hoc Arist. distinguit euecticos, & cachecticos. In hoc autem multoties verum reperitur, eo quòd dispositio corporis, & dispositionem animæ producit mixta Arist. in libro Physiognomoniæ: & cum ad virtutem, secundum habitudinem corporis iudicemus, maxime ad principatus instituendum eum; quoniam in principatu requiritur homo reuerendus: magnitudo autem corporis, & decor quandam reuerentiam promerentur, ideo illi, qui huiusmodi sunt, ad principatum sunt conuenientes: & ob hoc Samuel videns magnitudinem Eliab, & decorẽ eius, iudicauit eum esse vngendum: errauit tamen in signo. Secundum, per quod iudicamus, est verbum: nam per verbum humana affectio iudicatur: sunt enim ea, quæ sunt in voce, earum, quæ sunt in anima, passionum notæ, iuxta Arist. 1. Peri Herm. ideo, si mẽtem nolumus, per verba nostra cognoscetur qualem animũ geramus, quia ex abũdantia cordis os loquitur, Luc. c.6. & qualis vnusquisque est, talia dicit, & operatur, 2. Ethic. Est tamen istud signum fallax, quia qui mali sunt, bonorum verba loquuntur, & facile hoc habent: si tamen ex studio agant, ideo in morali-

Quem Deus vult extollere, extollit, et quem deprimi, deprimit nulla præcedente merito, & hoc ab æterno.

Tria signa exteriora, quæ ducunt ad cognoscendum de homine, an bonus, vel malus sit.

moralibus parum verbis creditur; sed magis operationibus 10. Ethic. interdum tamẽ verba veram habitudinem animi indicant: & hoc, cùm quis non ex studio loquitur, sed non aduertens, quia tunc qui turpis est, turpia loquetur, & qui comessator, vel libidinosus de libidine, & crapula, & ideo, quòd ex abũdãtia cordis os loquitur, istud tamen signum multoties fallax est, nec est aliquod minoris firmitatis. Tertium signum est actus, & istud est magis certificatiuum, quàm cetera, quia qui malum habitũ habet, non potest per illum bene operari, & qui bonum habitum gerit, non potest peruersam ordiri operationẽ, nisi quis ex studio agat, & propter finem: nam tunc qui malus est, potest bonorum imitari actus: grauissimũ tamen est, quia illi, qui mali sunt, difficulter operantur bonum recedentes a delectationibus, quas maximè sitiunt, & adhærẽtes operibus bonis, quæ dura sũt, & tristia illis; triste tamen nemo diu tolerat, quia etiam ipsum bonum, idest felicitatem fugeremus, si triste esset 8. Ethic. Est aũt contra naturam malorum bene agere, & ob hoc paruo tempore manere possunt in bono, etiam dato studio ad hoc, quia nullum violentum est perpetuum, iuxta Arist. & sic isti, qui mali sunt, & bonos se esse fingunt, non possunt diu latere, quia nequeunt tolerare operationes bonas, & ipse iniquus habitus, q eis insitus est, reducet eos, quasi violẽter ad operationes proprias. Quo nomine igitur, q̃q̃ signa cognoscendi bonitatem hominis deficiant, nullum tamen est firmius, quam per actus iudicare; ideo Christus dedit nobis signum cognoscendi Matth. c. 7. s. A fructibus eorum cognoscetis eos: nunquid colligunt de spinis vuas, aut de tribulis ficus? Sic etiam Luc. c. 6. dicitur: Vnaquæq; arbor de fructu suo cognoscitur: nec enim de spinis colligunt ficus, nec de rubo vindemiant vuam. Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonũ, & malus homo de malo thesauro cordis sui profert malum: ex abundantia enim cordis os loquitur. Sed dicet aliquis, cum Christus dederit istum modum cognoscendi bonitatem, vel iniquitatem viri, quomodo dixit, ꝙ iudicium hominis est fallax; cũ per operationem interdum iudicemus? Respondendum est, ꝙ Christus dedit illum modum cognoscendi, non, quòd certissimus esset, sed secundum materiam subiectam erat optimus: nam non reperitur alius modus cognoscẽdi certior inter modos humanos. Quomodocũque ergo homo iudicet, falli potest, quia iudicat secundum ea, quæ patent. Dei autem iudicium certissimum est, quia Deus intuetur cor. *Et vocat Isai Abinadab.* Subintelligendum est, ꝙ cum Samuel audiuit, ꝙ Deus abiecerat Eliab, dixit Isai, ꝙ adduceret sibi alium de filijs, quia istum nõ elegerat Dominus; & quia alij filij aberãt a loco ipso, vocabat quemlibet eorũ Isai; nunc autem vocauit Abinadab, quia iste erat secũdus filius eius, vt patet seq. c. *Et adduxit eum corã Samuele.* s. ad locum, in quo ipse erat cum Eliab, quia non aderant oẽs filij corã Samuele, cũ hæc faceret, sed accedebant per ordinem suum, iubente patre. *Qui dixit, nec hunc elegit Dominus.* Hoc dixit Samuel. Non est aũt intelligendum, ꝙ statim, vt præsentatus est ei Abinadab, diceret hoc, sed replicauit super eum ea, quæ fecerat super Eliab, dicẽs: Nũ corã Domino est Christus eius: Et responsum est, ꝙ non. Tunc Samuel dixit Isai, quod etiam non elegerat hunc. *Adduxit itaque Samma.* Iste erat tertius, secundum ordinem natiuitatis, & isti tres fratres erant bellicosi, & sequebantur castra Saulis, vt patet seq. c. *De quo ait*, scilicet Samuel. *Etiam hunc non elegit Dominus.* Subintelligẽdo ea, quæ facta sunt in alijs, scilicet, ꝙ Samuel orauerit, an iste esset: & responsum fuerit, ꝙ non. *Adduxit itaque Isai septẽ filios suos coram Samuele*, s. sicut fecit de istis tribus, ita de omnibus septem egit, & nullum illorum Deus elegit. Nõ est autem intelligendum, quod omnes filios suos simul duxerit, quia istos tres superiores successiuè constituit coram Samuele, & isti erant de septem. De alijs quoq; quatuor eodem modo intelligendum est, quòd non fuerint ducti simul, sed successiue, secundum ordinem natiuitatis: nam si simul adducerentur, & aliquem eorum Deus eligeret; non posset cognosci quis ille esset: Scriptura tamen simul illos posuit, ne cogatur de quolibet dicere: ordinem tamen omnium ex tribus superioribus iudicat.

F *Cum septem filij Isai adducti fuerint ante Samuel, an inter eos computandus fuerit Dauid. Quæstio XXVII.*

QVÆRET aliquis, an, cum nominentur hic septem filij Isai, intelligatur in eis Dauid. Aliquis respondebit, quòd sic; quia septem solum erãt filij Isai, & duæ filiæ, vt patet 1. Paralip. c. 2. s. Eliab, Abinadab, Samma, Nathanael, Radai, Ason, Dauid: sorores autem fuerunt Saruia, & Abigail. Oportebat igitur in his septem intelligi Dauid. Respondendum, quòd non stat, quia dicitur hic, quòd Isai duxit septem filios suos coram Samuele, & dixit Samuel; non elegit Dominus ex istis. Dominus tamen elegerat Dauid, ergo non erat de istis septem. Item, cum præsentasset Isai istos septem filios Samueli, quæsiuit Samuel, an aliquis superesset? dixitque Isai, paruulum superesse, qui pascebat greges: ergo præter septem erat adhuc ille paruu-
G lus. Item patet, quia in seq. c. dicitur, ꝙ Isai habebat octo filios, & erat vir grandæuus, ergo Dauid non erat vnus de septem. Cum autem dicitur 1. Paralip. c. 2. ꝙ erant septem filij Isai. Respõdendum, ꝙ Scriptura non numerauerit ibi eos complete: est. n. iste modus Scripturæ, quòd, cum aliquid multoties refert, non describat, vt hic, complete, sed alicubi plus, & alicubi minus. Sic patet de filijs Saulis. Nam supra c. 14. ponuntur tres filij eius, scilicet Ionathas, Iesiui, & Melchisua: & tamen 1. Paralip. 8. c. ponuntur quatuor filij Saulis, scilicet Ionathas, Esbaal, Abinadab, & Melchisua. E contrario aũt fit in filijs Isai, quia hic ponuntur octo. & 1. Paralip. c. 2. ponuntur septẽ; sed in hoc nihil differt. *Et ait Samuel ad Isai, non elegit Dominus ex istis*, i. nullus de istis septem à Deo electus est, quia Deus elegerat
H Dauid, qui erat præter istos septem. Non est autem intelligendum, ꝙ Samuel ita dixerit, vt habetur hic, scilicet, non elegit Dominus ex istis, quia tunc oportebat, vt præsentati fuissent ei simul omnes filij Isai, qui tamen non fuerunt. Sed dicitur, ꝙ non elegit ex eis, quia quilibet præsentabatur ei sigillatim, & de quolibet dicebat, nõ elegit *Dominus* hunc; quia tamen Scriptura noluit de quolibet per se enarrare, vt euitetur prolixitas, dixit de omnibus sub clausula generali, nõ elegit *Dominus* ex eis. *Dixit Samuel ad Isai; Nunquid iam completi sunt filij?* Subintelligẽdum est, quod præsentauit oẽs septem filios suos Samueli successiue, qui erant tunc in domo, & vsque ad extremum eorum nõ cessauit præsentare. Cum autem nullus eorũ superesset, præter Dauid, qui erat in pascuis, desiit præsentare alios; nec dixit, ꝙ vnus adhuc superesset, sed subticuit, quasi nullum amplius filium haberet. Samuel autem admiratus est, quia
I Deus dixerat ei, ꝙ de filijs Isai elegisset sibi vnũ: nunc aũt, omnibus inquisitis, nullus reperiebatur; ideo inquisiuit, an aliquis superesset de filijs. Causa autem, quare Isai subticuerat prius non curando de Dauid, erat duplex. Prima, quia Dauid erat paruulus, putauit, quòd Deus non elegisset eum, &, cum inter omnes maiores nullus aptus repertus fuisset, minus illum idoneũ esse credidit. Secunda causa fuit, quia Dauid nõ erat tunc in domo, sed morabatur in pascuis: ideo, ne ipsum vocare cogeretur, nihil dixit, quia aliud tempus erat, quo experiri posset, si forte Deus illum elegisset. *Qui respondit, adhuc reliquus est paruulus*, s. Dauid. Vocauit eum paruulum, quia erat minimus fratrum suorum, & secundum veritatem, ætate paruulus erat: nam vix erat annorum viginti, aut nondũ illos compleuerat: & propterea reputabat Isai eum ineptum, quod ad regnum eli-
K geretur. *Et pascit oues.* Iste enim, quia minimus erat, destinatus fuerat ad pascẽdum gregem, nec erant alij fratres cũ eo in pascuis, quia paucæ oues erant, quas possidebat Isai, nec multis egebant pastoribus: Sic. n. dixit Eliab frater Dauid: Quomodo reliqueras paucula oues in deserto? seq. c. Tres autem fratres maiores erãt in castris cum Saule, quia erant viri fortes, & omnem virum fortem, & aptũ ad bellum, quem Saul videbat, iungebat sibi, supra cap. 14. Alij autem fratres quatuor manebant in domo vacantes alijs laboribus: Vnde, cum *Dauid* missus esset ad bellum, vt deferret quandam partem victualium fratribus suis, nõ reliquit gregẽ alicui fratri suo, sed commẽdauit custodi, vt patet seq. cap. *Et ait Samuel ad Isai: Mitte, & adduc eũ.* Iussit hoc fieri Samuel, qui firmissime nouerat, ꝙ verbum Dñi declinari non poterat; & quia ipse dixerat, ꝙ vnũ de filijs

Isai volebat vngi in Regē, necesse erat, vt aliquis illorum esset: Sed omnes abiecerat, preter Dauid: ergo necesse erat, quod Dauid esset vngendus; ideo cōfiderent facit eum vocari. *Nec enim discumbemus, priusquam ille huc veniat*, idest, non sedebimus ad prandium, quousque veniat puer. Discumbere.n.est sedere ad sumendos cibos. Est autem intelligendum, quòd, cum Samuel immolasset vitulū in hostiam pacificam, plurima pars carniū cedebat ei in cibos, quam, quibus ipse voluisset, daret. Nunc autem ipse vocauerat Isai, & filios suos ad cibum, vt comederent cum eo de sanctificatis; & vbi iam omnia parata erant, vt Samuel pranderet cum Isai, dixit, quòd non discumberet, quousque veniret Dauid.

Quare Samuel noluerit discumbere, donec veniret Dauid. Quæstio XXVIII.

QVÆRET aliquis, quare hoc dixerit: nam restabat sibi tēpus postea hoc faciendi. Respondendum, q̄ Samuel fecerit hoc, vt incitaret Isai ad immediatē vocādum Dauid: iam.n.hora prandij aduenerat, & fortè pascua aliquantulum ab vrbe distabant, ita, vt, si Dauid vocandus foret, aliqua mora contrahenda esset; Quam ipsam etiam ob causam Isai, ne grauaretur Samuel diutius expectando cibos, volebat, vt nūc cessantes ab hoc cibis vacarent, postea sibi eidem reliquū tēpus impenderēt: Samuel verò, vt statim Dauid vocaretur, ait. Nō discumbemus, donec ille veniat. Sed tunc dicetur, cur ita festinanter hoc Samuel volebat? Respondendum, q̄ solicitus erat circa mandatū Domini explendum, & in hoc ipsum cibus, & potus, adeo nō impediebat, vt interdum non curaret de cibis, vt expleret mandatum Dei. Ista.n.est conditio virorum habennū zelum Dei. Sic enim Christus, cum loqueretur cū eo Samaritana mulier ad fontē, & iā transierat hora ciborum, Discipulis afferentibus ei cibos de vrbe, atq; exhibentibus, accipere nolebat, vt sermoni vacaret ad feminam edocēdā; ita vt discipuli mirarentur, & putarent, cum aliunde cibos habuisse: Quod patet Ioan.c.4. In terea rogabant eum Discipuli eius, dicentes: Rabbi manduca. Ille autē dixit: ego cibum habeo manducare, quē vos nescitis: dicebant Discipuli ad inuicē: Nunquid aliquis attulit ei māducare? Dicit eis Iesus: Meus cibus est, vt faciam voluntatem eius, qui misit me, & perficiā opus eius. Samuel aūt erat vir valde zelans pro Deo, ideo desiderabat explere mandatum istud velociter, maxime, quia ista vnctio honestius fit ante cibum, quàm postea. Vnde dicit Nicolaus, quod debeat fieri cum magna reuerentia, & saliua ieiuna. Non est tamen intelligendum, q̄ debet esse saliua ieiuna, ita, q̄ vngendus in Regem saliua tangi deberet, quia solum fundebatur oleū super caput eius, sed dicitur hoc ad honestatem, quia honestius quis facit opera quæcunque alicuius auctoritatis saliua ieiuna, quam alijs. *Misit ergo, & adduxit eum*, s. ante cibum, eo, quòd sic diffiniet at Samuel. *Erat autem rufus, & pulcher aspectu, decoraque facie*. Describitur habitudo pueri in corpore: erat enim Dauid rufus, idest, rubens secundum literam Hebraicam, scilicet, quia color eius erat viuidus: & cum adhuc esset puer, teneritudo faciei hilarem colorem reddebat: erat autem pulcher aspectu, quantum ad totam habitudinem staturæ, scilicet, quod quanquam non esset corpore magnus, sicut Eliab, erat tamen proportionatæ staturæ, & omnia membra inter se consonabant. Hoc autem facit hominem esse pulchrum, & non vultus teneritudo: erat enim facie decora, scilicet, quod color eius erat viuidus, & hilaris, & pulchra habitudo faciei, & sic in omnibus erat Dauid bene se habens. *Et ait Dominus*, s. locutus est Deus ad Samuelem, vt vngeret Dauid: Ista locutio est intelligenda, sicut supra dicebatur, s. quod loqueretur ad eū Deus solū immutans cor illius, & nulla vox, vel apparitio externus fieret; vel, quod Angelus, sine aliqua effigie assumpta, loqueretur cū eo, & audiretur uox illa ab omnibus, vel saltem à Samuele, & Isai, & à præsentatis: ceteri.n.absentes erant, vt dictum est. *Surge, & vnge eum, ipse est enim*, i. iste est, quē ego elegi. Dicitur surge, i. incipe facere, q̄ debes: Nā surgere, vel egredi, in Sacra Scriptura interdum non significant aliquos actus, sed initium agendi: vel ponūtur iuxta modū loquēdi idiomatis Hebræi: quod-

Nobiliu pulcher do Da uid qua lis erat.

A libet enim idioma suam habet conditionem, & in quibusdam multa verba sunt ex conditione idiomatis, quæ ad significandum nihil efficiunt: sic patet Deuter.cap.20. scilicet: Qui est homo formidolosus, & corde pauido, vadat, & reuertatur in domum suam. Ibi.n.ponitur vadat ex superabundāti, quia nihil aliud est vadat, & reuertatur, q̄ reuerta tur solum. Sic etiam hic, quanquam Samuel non iacet, tamen Deus dixit ei, Surge, ex conditione idiomatis Hebræi. Vel potest dici, quod, cum venit Dauid, sedebat Samuel; & tunc Deus dixit, quod surgeret, quia vnctio non debebat fieri iacendo, vel sedendo, sed stando. *Tulit ergo Samuel cornu olei*, idest, accepit cornu, quòd attulerat, in quo habebat oleum ad vngendum. *Et vnxit eum in medio fratrum eius*, idest, fudit super caput eius oleum, præsentibus omnibus fratribus suis. In alijs autem non fiebat,

B sic, quia, cum inquireretur de quolibet eorum, an Deus elegisset eum à ceteris, sequestratus erat, & Isai vocabat eos per ordinem: nunc autem Dauid coram omnibus vnctus est, eò, quòd iam nullus fratrum supererat, de quo inquiri posset, etiam quia certissime notum erat, quod Dauid esset vngendus. *Et directus est Spiritus Domini in Dauid a die illa, & in reliquo*, idest, sedit Spiritus Domini super Dauid, & fuit cum eo à die illa, & postea omni tempore. In Hebræo dicitur: profecit Spiritus Domni in Da[illegible], idest, fecit prosperari omnes actus Dauid, scilicet, qd semper postea prospere agebat in omnibus, ad quæ manum mittebat.

Quis Spiritus Domini directus sit in Dauid post vnctionem. Quæstio. XXIX.

C QVÆRET aliquis, quis Spiritus Domini fuerit iste, qui directus est in Dauid à die vnctionis. Aliquis respondebit, quòd ista fuerit gratia gratum faciens, quæ tunc fuit infusa Dauid. Sic enim accipitur Spiritus Psalm.50. Spiritum rectum innoua in visceribus meis, idest, da mihi nouiter Spiritum rectificantem: Gratia autem est, quæ rectificat operationes nostras, & eas gratas reddit. Sed dicendum, quòd non accipitur hic Spiritus sic, quia Dauid tunc erat in gratia, cū vnctus fuit, non ergo dabatur sibi tunc Spiritus Domini, quasi de nouo. Iste tamen Spiritus, de quo hic dicitur, quod sit nouiter datus, ideo non accipitur pro gratia. Potest autem dici, quòd accipiatur hic Spiritus Domini, pro Spiritu Prophetiæ. Vocatur enim iste Spiritus Domini, sicut patet, supra cap.10.

D scilicet. Insiliet in te Spiritus Domini, & prophetabis cum eis. Istum sensum sequitur Hieronymus, dicens, quod ab illa die fuit in eo Spiritus Prophetię, & tunc cępit Psalmos canere. Quod autem Dauid habuit Spiritum Prophetiæ, patet. An verò habuerit ante vnctionem, vel post, non apparet. Satis tamen liquet, quòd datus sit in vnctione sua; quia, si ante hoc habuisset, animaduertisset hoc fratres sui: & in isto scirent eum virum electum esse à Deo. Constat tamen, quòd hoc nesciebāt, vnde nec reputabant eum esse aliquid præ illis: nec pater præsentabat eum inter ceteros fratres, tanquam de quo suspicaretur, quòd electus esset, sed velut nihil curans in pascuis eum relinquebat: Datus est igitur ipsi Spiritus Prophetiæ: postea enim in die vnctionis suæ, & ex eo tēpore cœpit Psalmos canere: nam constat eum multos illorū, antequam regnaret, edidis-

E se, vt patet ex titulis suis. Fuit autem conueniens, vt daretur Spiritus Prophetię Regi nouiter vncto, quia sic quoque factum est in Saule: nam ea die, qua vnctus est, insilijt in eum Spiritus Domini, & prophetauit cum ceteris Prophetis, supra capit.10. Aliter autem dici potest, quòd quanquam verum sit, quòd Spiritus Prophetię tunc nouiter datus est Dauid: tamen hic non intelligitur de Spiritu Prophetię sed de Spiritu roboris, seu fortitudinis, scilicet, quòd ante hoc non erat Dauid fortis vir excellenter, scilicet non erat nimis audax ad pericula, nec corpore robustus: nunc autem datus est sibi Spiritus fortitudinis, ita, vt nulla aduersa formidaret, sed omnia confidenter subiret: datum quoque est ei robur, vt magna, & feroci a viribus superare posset: & iste vocatur Spiritus Domini; quia omne, quod à Deo datur, & in nobis est, vocatur Spiritus Domini, sicut declaratum est, supra capit.10.

F Hoc etiam modo fuit Spiritus Domini in Saule, quia dicitur supra capit. 11. quod insilijt Spiritus Domini in Saul, quando audiuit verba virorum Iabes. Erat autem iste Spiritus roboris, scilicet, vt non formidaret pugnare contra Ammonitas, & sic factum est ibi. Nunc autem in Dauid directus est Spiritus Domini, scilicet, fortitudinis, & roboris, quia post vnctionem faciebat aliqua opera dura, & stupenda, quæ ante hoc nequaquam faceret: & quæ etiam nullus virorum auderet, scilicet, quod apprehenderet Leonem, vel Vrsum per maxillam, & suffocaret eos, vt patet seq. c. Fuit autem iste Spiritus in eo; quia erat multum necessarius ad pugnam, contra Philisthijm, & contra alias gentes, quas Dauid postea debellauit.

An Spiritus Domini semper manserit cum Dauid. Quæstio. XXX.

G QVÆRET aliquis, quomodo dicitur, quod Spiritus Domini fuerit directus in Dauid ab illa die, & in reliquo, idest, semper postea manserit cum Dauid: nam videtur, quod non semper manserit: quia gratia, quæ est Spiritus Domini, non semper mãsit, eo, quod gratia & peccatum inter se non conueniant; Dauid autem aliquando peccabat: ergo nõ semper erat in eo gratia. Aliquis respondebit, quod Dauid non peccabat mortaliter; nunquã enim peccauit, nisi bis, in tota vita, vt patet infra 3. lib. cap. 15. Eo, quod fecit Dauid rectum in oculis Domini, & non declinasset ab omnibus, quæ præceperãt ei, cunctis diebus vitæ suæ, excepto Sermone Vriæ Hethæi. Sed dicẽdum, quod H saltem, cum hic peccaret mortaliter, desereret eum Spiritus gratiæ. Respondendum, quòd hoc verum est, hic tamẽ nõ accipitur Spiritus pro gratia gratificante: sed dato, quod acciperetur pro illa, satis stat, quia cum solùm bis peccasset in tota vita, quia valde modicùm est, reputatur quasi nunquam peccasset. Aliter autem dicendum, quod accipitur Spiritus pro Spiritu Prophetiæ. Sed adhuc dicet aliquis, quod iste nõ fuit in Dauid omnibus diebus suis: non enim prophetabat semper. Respondendum est, quod ad hoc, quod aliquis habeat Spiritum Propheticum omnibus diebus suis, non requiritur, vt semper actualiter prophetet, quia hoc impossibile est, & quia sic nec cibum, nec potum caperet, nec sopori vacaret. Etiam non requiritur, quod Spiritus Propheticus habitualiter semper maneat in I Propheta: quia hoc etiam impossibile est, cum Spiritus Propheticus non sit habitus, sed quoddam lumen raptum transiens per modum actus. Vnde non semper Propheta potest prophetare, quando vult, sed solum quando irruit in eum Spiritus Domini. Dicitur tamen, aliquem omnibus diebus suis habere Spiritum Propheticum, si prophetet, quanquam non continue: ita quidem, vt Spiritus Propheticus nunquã totaliter ab eo recedat, postea non reuersurus. Et non solum isto modo dicitur habere Spiritum Propheticum, sed etiam nunquam cessare à Prophetia, sic patet Num. cap. 11. cum dicitur de septuaginta senioribus, quod cum requieuisset in eis Spiritus, prophetauerunt, nec vltra cessauerunt. Constat tamen, quod non semper habebant Spiritum Propheticum secundum actum, vel secundum habitum. Sic ergo de Dauid; quanquã enim non semper prophetauit, quia tamen nunquam totaliter vsque ad K mortem suam deseruit eum Spiritus Prophetiæ, dicitur, quod semper fuit in eo Spiritus Domini. Potest etiam intelligi, & magis propriè pro Spiritu roboris, qui fuit in Dauid, vt supra dicebatur, ex die vnctionis suæ, & ille mansit in eo omnibus diebus suis. Sed obijcietur, quod iste Spiritus roboris nõ mansit semper in Dauid, quia, cum in quodam bello descendisset Dauid cum seruis suis contra Philisthinos, quidam de Philisthinis conatus est occidere Dauid iam deficientem, & occidisset, nisi fuisset ei in auxilio Abisai, vt patet infra 2. libro, cap. 21. ergo iam non habebat Spiritum roboris: Responderi potest dupliciter: vno modo, quòd Dauid tunc habuerit Spiritum roboris, sicut prius habuerat: non est tamen sensus, quod illi, qui habent spiritum roboris, nunquam fatigentur, sed, quod per illum Spiritum aggrediantur, & faciant maiora, quam alij viri: sic enim Dauid erat tunc robustus, sed nimis laborando in bello illo defatigatus erat; cum autem iam deficien-

F tem aggressus est Philisthæus, & sic facilè potuisset eũ occidere. Sic enim legitur de fortissimo inter viros Dauid, Eleazaro, qui, cum totus populus fugeret de facie Philisthinorum, solus sustinuit impetum vnius aciei, percussitque Philisthæos, donec deficeret manus eius, & obrigesceret cum gladio, infra 2. lib. cap. 23. ergo ille fortissimus deficiebat, idest, fatigabatur: sic ergo Dauid, quanquam haberet Spiritum roboris. Aliter dici potest, quod iste Spiritus mansit in Dauid, omnibus diebus suis, scilicet, omnibus diebus, quibus pugnare debuit contra gentes: cum tamen cessauerint bella, & ipse consenuerit, non mansit in eo Spiritus iste. Nec solum hoc, sed etiam viribus naturalibus, & calore vitali destitutus erat, ita, vt cum operiretur vestibus, calefieri non posset, quousque quæsita est ei adolescentula, quæ cubaret in sinu eius, & calefaceret eum, in G fra 3. lib. cap. 1. Sic autem erat forte in bello illo, quia iam Dauid senuerat: sed primum melius est. *Surgensque Samuel, abijt in Ramatha*, scilicet, postquam vnxit Dauid recessit in terram suam Ramatha: ibi enim habitare consueuerat, vbi & proaui eius habitauerant.

Responsio 2.

Quare Samuel non manserit cum Dauid ad erudiendum eum circa opera regalia. Quæst. XXXI.

QVÆRET aliquis, Quare Samuel non manserit aliquanto tempore cum Dauid, ad erudiendum eum circa opera regalia, cum iam in Regem vnctus esset: nam, cum Samuel vnxisset Saulem, dedit ei regulam viH uendi, erudiens qualiter se deberet gerere in rebus magnis, descendendo ad Dominum in Galgalam, & vocando illuc Samuelem, vt patet, supra cap. 10. Respondendum est, quòd Samuel non debuit manere aliquanto tempore in Bethlehem cum Dauid, & Isai, quia, cum quæsiuissẽt Seniores Bethlehem de aduentu Samuelis, respondit, quòd venerat ad immolandum Domino; si ergo pluribus diebus ibi mansisset, suspecta fuisset mansio eius Bethlehemitis. potuissent enim aliquid de hoc cognoscere, & referre Sauli, ex quo sequeretur mors Samuelis, & Dauid, sicut timebat Samuel: non expediuit ergo, quòd maneret ibi Samuel aliquot diebus cum Dauid. De præceptis autem dandis ei, pro Regali Regimine, dicendum, quòd nõ oportuit tunc dari, quia, quanquam Dauid vngeretur in Regem, tamen non statim erat regnaturus, sed post morI tem Saulis, quod magno tempore post futurum erat: ideo non erat necesse tunc dari ei præcepta aliqua. De Saulo autem secus fuit, quia ipse immediatè, vt vnctus est, regnare cœpit: ideo oportuit ei dari præcepta. Iosephus tñ 6. Antiquit. dicit, quod erudiuit eum timere Dominum, & obedire mandatis eius: sic enim regnum illius firmum esset, & præualeret contra omnes gentes. Hoc autem satis verisimile est, quia quanquam vnctus esset, si ad mala diuerteret, Deus non faceret eum regnare post Saulem: ideo admonendus fuit, vt timeret Dominum. De modo tamen regali nihil proderat tunc instrui, quia non erat futurus Rex vsque ad magna tempora.

Spiritus autem Domini recessit à Saul. Quia immediatè, vt vnctus est Dauid, directus est in eum Spiritus Domini, constituens eum sibi Regem; ideo nihil habebat in Saule, K propter quod mansurus esset in eo, sed mox recessit. *Et exagitabat eum Spiritus nequam à Domino*, idest, cruciabat eum Spiritus malus missus à Domino, scilicet, Deus dederat Dæmonem, tanquam Tortorem, Sauli: sic enim conueniens videbatur, vt, vnde Spiritus Domini bonus recesserat, Spiritus nequam subintraret. Dicit autem Iosephus sexto Antiquit. Quòd Saul quædam passiones, & Dæmonia comprehenderunt, suffocationes ei, & angustias inferentes, ita, vt Medici ei salutis nullum remedium inuenirent.

Spiritus Domini recessit a Saul.

Quis Spiritus Domini recessit à Saule. Quæst. XXXII.

QVÆRET aliquis, Quis Spiritus Domini fuerit iste, qui recessit à Saule. Aliquis respondebit, quod fuit gratia, i. quod tunc desijt esse gratus Deo. Sed hoc non stat, quia gratia nõ cõsistit cum peccato; sed Saul peccauerat grauiter ante hoc, ergo iam nõ erat in gratia. Item, si ante hoc Saul esset

Prima opin.

in

A In gratia illa, non recederet ab eo, quia gratia nunquam recedit ab aliquo; sed à nobis expellitur, quia gratia nunquam desinit, nisi per peccatum, cum necesse sit alterū eorum in nobis esse, sed peccatum per nos solū fit: ergo nos ipsi expellimus gratiam, & ipsa nō recedit à nobis. Sed necesse est, quod hoc intelligatur de aliqua gratia gratis data, quam Deus dat, & tollere potest, cum voluerit. Aliquis dicet, q intelligitur de Spiritu Prophetico, quia iste Spiritus Domini etiam datus fuit Sauli die vnctionis suæ, supra c. 11. nunc autem auferebatur ab eo. Respondendum, q non intelligitur hoc, quia nō potest dici, quòd recesserit Spiritus Domini à Saule, nisi ille sēper esset in eo, sed Spiritus Prophetiæ non fuit semper in Saule, sed solum datus est ei momentaneè in die, qua vnctus est, ad hoc, vt cognosceretur, quod Deus esset cum eo: ergò non est iste spiritus,

Alia spiritus.

B qui recessit ab eo. Si tamen aliquis proteruiat, dicens, quod Saul semper habuerit spiritum Propheticum, vsq; ad diem hunc, dicendū est, id non stare, quia, si Saul ex die illo semper habuisset Spiritum Propheticum, quando postea persequens Dauid, prophetauit coram Samuele in Naioth, non fuisset aliquid nouum, nec admirabile: mirati tamen sunt omnes, qui hoc videbant; vnde etiam abiit in Prouerbiū: Num & Saul inter Prophetas, vt patet infra 19. ergo ante hoc nō prophetabat Saul, & sic Spiritus Propheticus nūq̄ mansit in Saule, sed momentaneè datus est ei in die vnctionis suæ, & adnotandum hoc dictū est: Nū & Saul inter Prophetas? Supra c. 10. dicitur, q insiliit in eū Spūs Dñi, & non dicitur, q requieuit: ergo non fuit iste Spiritus, qui re-

C cessit à Saule. Sed dicendum, q iste Spiritus erat roboris, s. Deus dedit Sauli Spiritum fortitudinis, vt expugnaret hostes Israel, & iste Spūs primo datus est ei, quando pugnare debuit cōtra Ammonitas, quia tunc dicitur, q insiliit in eū Spūs Domini, supra c. 11. & cū haberet hunc, prosperabatur in omnibus bellis, & quocunq; se verteret, superabat, supra c. 14. nunc aūt ablatus est ei iste Spūs fortitudinis, & post hoc iā cœpit esse timidus: vnde in bello sequenti, cum per 40. dies Goliath exprobraret castra Israel, nō ausus est Saul illum aggredi, vt patet seq. c. In bello, quoq; vltimo, q habuit cōtra Philisthinos nimis timuit, vt patet infra cap. 28. s. Et vidit Saul castra Philisthijm, & timuit, & expauit cor eius nimis. Apparet autem hoc magis, quia ille Spiritus recessiuus erat à Saule, qui nouiter transibat ad Dauid, sed Spiritus Domini, qui directus est in Dauid, erat Spiritus roboris, ergo iste erat, qui recessit à Saule.

Quomodo Spiritus nequam vexaret Saulem. Quæstio. XXXIII.

QVÆRETVR vlterius Quomodo Spiritus Domini nequam cruciabat Saulem, & quomodo consequens erat, q, recedente Spiritu Domini à Saule, vexaret eum Spiritus nequam. Respondendum est, quod Spiritus iste Domini erat Dæmon, & datus est in pœnam Sauli, vt vexaret eum, sicut faciunt Dæmones in omnibus arreptitijs. Iosephus autem dicit, quod patiebatur Dęmonia, & suffocationes, s. quod Dæmon ita vexabat eum, vt videretur suffocaturus illum: fuit autem datus iste Dæmon ad pœnam Sauli, propter mala, quæ egerat. Etiam, vt inde magna verecundia sequeretur, quia dedecus erat, vt homo in Regali Celsitudine constitutus ad arreptitiorum deturparetur effigiem. grauior tamen erat Sauli pœna, quam dedecus, ideo prouidit sibi circa pœnam, s. quod quæreretur aliquis benè psallens in cithara, vt cum arriperetur à Dæmone, leuius eam toleraret: & ob hoc Dauid inquisitus est, vt patet infra. Ista autem Dæmonia non semper cruciabant Saulem, sed aliquando arripiebant eum, & aliquando cessabant, vt patet infra. s. Quærant hominem scientem psallere cithara, vt, quando arripuerit te Spiritus Dei malus, psallat manu sua: ergo non semper tenebat eum, sed aliquando rapiebat. Cum autem dicitur, an consequens esset, quod cum Spiritus Domini bonus recederet à Saule, inuaderet eum Spiritus nequam. Dicendum, quod non est consequens, quia poterat priuari quocunque Spiritu, i. quacunque gratia gratis data: & tamen non arriperet eum Dæmō. Sed hoc fuit superadditum in pœnam eius, vt de peccatis suis aliqualiter torqueretur.

Recedēte Spiritu Dei, an consequens sit, vt inuadat spiritus nequam.

A *Quamdiu ista arreptio à Dæmonibus fuerit in Saule. Quæstio. XXXIV.*

QVÆRETVR vlterius, An ista arreptio à Dæmonibus fuit in Saule per totam vitam suam, vel an durauit magno tempore, aut breui? Respondendum est, q non potest patere, an tota vita durauerit, quanquā satis rationabile est, q durauerit, eo, q dabatur ista pœna pro peccato Saulis: peccata autem eius non cessabant; sed quotidie augebātur in persequendo Dauid, idō rationabile est, q semper duraret. Constat tā saltem, q durauerit magno tpe, quia immediatè, vt Dauid est vnctus in Regē, Dęmonia Saulem arripere inceperunt; cū dicatur hic, q Spūs Domini recesserat à Saule, & exagitabat eum Spūs nequā. Hanc aūt passionem aliquandiu tolerauit, cumq; remediū

B nullum haberet, serui eius suaserūt ei, vt inquireretur hō bene psallens; & inquisitus est Dauid, qui aliquāto tpe māsit cū Saule, deinde rediit ad patrem suum; & rursus pascebat oues, sicut prius, seq. c. Post hæc venit tēpus belli, & Dauid, superato Goliath, factus est Princeps virorum belli, vt infra c. 18. Et post hæc aliquanto tpe prospere agēs, accepit in vxorē filiā Regis. Sed adhuc post hoc Dæmonia arripiebant Saulem; & quadā die, cum Dauid psalleret corā Saule à Dæmone arrepto, accepit Saul lanceā, & conatus fuit transfigere Dauid cum pariete, inf. c. 19. ergo adhuc Spūs neq̄ vexabat eum. Post hæc aūt nūquam apparuit Dauid coram Saule, vt psalleret, eo arrepto: ideo non constat, an post hoc arreptus fuerit nec ne. Sed credēdū est, q sic. Dici-

C tur aūt hic, q exagitabat eum Spiritus nequā à Dño, i. missus à Domino ad exagitādum eum. *Dixeruntq; serui Saul.* Hic ponitur prouisio quædam ad ægritudinem Saulis: nā, vt ait Iosephus 6. Antiq. mox, vt incurrit Saul hanc vexationem, conatus est à Medicis quærere remedium, qui videntes, hoc esse impossibile arti Medicorū, sed dederunt quandam alleuationem. s. vt quæreret aliquem psallētem corā eo, & sic leuius toleraret. *Ecce spiritus Domini malus exagitat te.* Hoc dixerunt serui Saulis, qui erāt Medici secūdum Iosephum. s. ecce Spūs Domini. i. Iam tu vides, q ista ægritudo tua non est aliquis naturalis morbus, de quo arte Medicorum sanari queas: sed Spūs Domini malus vexat te, ideo non possumus dare sanitatē, sed alleuationem. Vocatur hic Dæmō Spūs Dñi malus: Spiritus quidē, quia secundum naturam suam Spūs est, i. substantia spiritualis;

D Domini aūt, quia à Dño creatus est. Vel Spūs Dñi, quia à Deo missus erat ad vexandū Saulē. Sic dicitur supra: Spūs Dñi recesserat à Saul, & exagitabat eum Spūs neq̄ à Dno, idest missus à Domino. Vocatur aūt malus ad distinguēdū, ne intelligatur pro Spū Sancto, quia, si dicatur Spūs Dñi, nihil addendo intelligitur de Spū Sancto. Sic patet Sap. c. 1. s. Spūs Dñi repleuit orbem terrarū. Vocatur aūt Dæmō Spūs multipliciter: aliqñ vocatur Spūs Dñi malus, vel neq̄: & sic accipitur hic. Aliqñ vocatur Spūs immundus: sic patet Matth. c. 12. s. cū Spūs immūdus exierit ab hoīe. Aliqñ vocatur Spūs solū: sic patet infra 3. lib. c. 22. cum Deus diceret, quis deciperet Achab, & vnus daret vnam sniam, & alius aliam, dicitur: Egressus est Spūs, & stetit corā Domino, & ait: Ego decipiā illum. Vocatur aūt hic Spūs Dæmon, qui aliqn corā Dño stat, sicut hr̄ Iob. c. 2. s. Factum

Dæmon vocatur spūs multipliciter.

E est aūt, cum quadam die venissent filij Dei, & starent corā Domino, venisset quoq; Satan inter eos, & staret in conspectu eius. *Iubeat Dominus noster Rex.* i. solū iubeat Rex, q inquiratur sibi hō bene psallēs, quia serui sui inquirent, & leuetur cruciatus eius. *Et serui tui, qui coram te sunt.* Dicitur se seruis illis, qui erant coram Saule, quia aliqui erāt serui, qui non astabant ei, sed veniebant ad iussum eius, q̄docunq; ipse præciperet, & isti non habebant curam aliq̄ de rebus Regis, nisi quatenus eis mandaretur. Alij autem erant, qui semper astabant Regi, vt illi, qui erant in camera eius, & quibus cū ipse familiariter colloquebatur. Sic. n. dicitur Esther: c. 1. de septem Eunuchis Principibus Persarum, qui semper videbant faciem Regis, & post eum residere soliti erant: ideo isti habebant curam de Rege, & procurabant eius negocia: vnde ipsi fuerunt ad introducendū Reginam Esther coram eo, vt patet eod. c. sic dicitur hic, q serui eius, qui erant coram eo, i. videbant semper vultum eius, & erant in camera sua, quærant hoīem, qui sciat psal-

lent, eo q ad istos pertinebat regios defectus tegere, & de remedio prouidere. *Quærant hominem scientem psallere cithara*, i. scientẽ excellenter psallere, quia inquirere aliquem, qui solum psallere sciret, facillimum erat, sed qui sciret excellẽter psallere, erat difficile, & hoc erat dignum Inquisitione. Apparet hoc, quia inquirebatur iste Citharista, vt in præsentia huius gaudij, q ex cantu caperetur; fugeret oĩs dolor, vel leuiter toleraretur, & quia nõ potest tristitia, pũs expelli, vel leniri, nisi per magnam delectationem, necesse erat, q delectatio illa ex cantu esset excellens: non poterat tñ esse excellens, nisi iste psallens esset valde eruditus. Quõ aũt vna delectatio non potest tolli per aliã, nisi illa sit magna; vel tristitia per delectationem, declarat Arist. 10. Eth; dicens; q leuis est illa delectatio, in cuius præsentia altera sentitur, sicut est de ludo athletarũ, & cibo frugum, siue leguminum. Hoc aũt considerauerũt serui Saulis; adeo inquisierunt ei excellentem Citharistã, f. Dauid. Dicitur aũt hic de Cithara, nõ, q istud instrumentum haberet specialiter vim expellendi Dæmones de corporibus obsessis magis, quam alia, sed quia fortè istud erat ceteris iucundius tempore illo. *Vt quando arripuerit te Spiritus Dei malus*, scilicet non tenebat eum semper Dæmon, quia citò eum exanimasset diris cruciatibus; sed interdum eum arripiebat, sicut fit in ceteris arreptitijs. *Psallat manu sua*, i. percutiendo citharam manu. Non dicitur hic, an in voce psallere deberet, quia interdũ David in voce canebat, & plectro Citharam tangens. Hic tñ videtur, q solum manu psallebat. *Et leuius feras*, i. tunc alleuiabitur dolor tuus. Intelligebãt isti, q præsente Citharista non ita durè torqueretur Saul, & sic fiebat: quia infra dicitur, q, quando spũs malus arripiebat Saul, tollebat Dauid Citharam, & leuius habebat, & refocillabatur, & recedebat ab eo Spũs malus. *Et ait Saul ad seruos suos*. Vidit. n. q rectã loquebãtur, ideo consensit, q inquireretur sibi aliquis psallens, & iussit hoc. Et dr, q locutus est ad seruos suos, f. ad illos, qui erãt in cõspectu suo, & ei familiariter deseruiebãt. *Prouidete mihi hominẽ bene psallentem*, i. inquirite mihi in hominẽ bene instructũ in arte Citharistica. *Et adducite eum ad me*, f. vt stet in conspectu meo, quando arreptus fuero, & psallat. *Et respõdens vnus de pueris ait*. Immediatè, vt locutus fuit Saul, respõsum est sibi; quia quidam de pueris illius nouerat Dauid, qui erat optimus Citharista. Dicunt Hebræi, q iste fuit

Opinio Hebræorum, & Nicolai. Doeg, qui erat principalis inter famulos Saul. Et dixit hoc ex odio, quia iã habebat exosum Dauid, & sic quærebat, vt esset in pãte Saulis, cũ à Dæmone affligeret, vt ita vel à Saule, vel à Dæmone ipsum agitãte occideretur; & iõ Dauid commendauit non ad bonum suum, sed, vt malũ inde ipsi eueniret. Huic opinioni consentit Nicolaus, & confirmat

Quod Dauid laudatus est à quodã, cũ odiens ? eam, dicens, & ob hoc iste Doeg addidit aliquid in laudibus Dauid, q non videbatur verum: nam dixit eum esse virum bellicosum, qui adhuc erat iuuenis. Vnde & Saul dixit ei, postea seq. c. non vales resistere Philisthæo isti: quia puer es: sic. n. faciunt homines malitiosi cõmendando eos, quos oderunt, vt in aliquo casu, sub specie boni eos cõiungant. Sed Deus frequenter eorum insidias conuertit ad bonum illorum quibus insidiãtur: quia non est scia, nec pñas contra Dominum: sicut Deus maliuã fratrum Ioseph inuidẽdo ei, ne dominaretur ipsis, conuertit in bonũ, quia per hoc fuit exaltatus in Aegypto, & fratres sui coacti sũt adorare ipsum. Sed istud non est satis verisimile, quia nõ patet, q iste esset Doeg, & dato, q esset Doeg, non est verisimile, q odio haberet Dauid; quia nondum suberat aliqua cã, pp q cũ haberet exosum. Nã & in prima vice, qua Doeg denunciauit se vidisset Dauid apud Achimelech: non fecit hoc, quasi ipse Dauid haberet exosum, vel Achimelech; sed vt faceret qđ placeret Sauli: nã sciebat, qđ Saul nimis desiderabat persequi Dauid. Nunc aũt nondũ venerat Dauid ad Saulẽ, nec erat aliqua cã odij: cur ergo Doeg loqueretur ista ad malũ Dauid? Itẽ non consistit, q ista dicerẽtur ad malũ Dauid, quia nõ videtur, quõ ex hoc aliquid malũ sequeretur Dauid, sed potius magnũ bonũ, quia dicitur j. q. Dauid steterit ante Saul, & iste dilexerit eũ nimis, & factus sit armiger eius, miseritq. ad Saul dicẽs: Stet Dauid in cõspectu meo; inuenit. n. gratiã in oculis meis. Cũ aũt dnr, q hoc faciebat Doeg, vt Dauid occideretur à Saule, vel à Dæmone, qui exagitabat eum: habent incẽsiuum ab eo, quod

F dicitur infra 19. ca. scilicet, quod cum psalleret Dauid coram Saule, apprehensa lancea, conatus est Saul configere Dauid cum pariete. Sed hoc non stat, quia non fecit hoc Saul propter Dæmonem, à quo vexabatur: sed quia desiderabat valde occidere Dauid. Et post hoc omni tempore, persecutus est eum fugientem per deserta, & colles, vt patet ex continuatione huius libri. Item confirmatio Nicolai in hoc non stat, scilicet, quòd iste puer mentitus fuerit laudando Dauid, dicens eum esse virum bellicosum, quia nõdum erat vir. Respondendum est, quod iste nihil mentitus est: nam non habebat colorem mentiendi, quia cum Dauid compariturus esset coram Saule, si reperiretur falsum, q iste dixerat, dictus puer puniretur: ideo non est verisimile, q falsa nunciauerit Regi, etiamsi inuidia torqueretur. Quod autem Dauid tunc esset vir bellicosus, satis liquet: quia non vocatur vir bellicosus ille solus, qui ætatis

Ad obiectionem Nicolai.

G maturæ est, & bella nouit, sed quicunque robore excellẽs est, & facit opera fortia: sic autem erat de Dauid, quanquã esset iuuenis, quia erat fortis robore, & faciebat opera admiranda, & erat ad bellum aptissimus. Item nõ valent aliquo modo ea, quæ dicta sũt; quia iste nõ poterat esse Doeg: nam Doeg erat Pastor, vt patet infrà c. 21. f. q erat potentissimus Pastorum, sed iste, qui locutus est hæc, erat vnus de familiaribus Saulis, qui stabant semper coram eo, ergo non erat Doeg. Patet quia supra dicitur: Iubeat Dominus Rex, & serui tui, qui coram te sunt, quærant hominẽ scientem psallere. *Ecce vidi filium Isai Bethlehemitem*. Hoc dixit ille puer Saulis zelo bono concitatus, quia viderat Dauid esse magnum Citharistam, & virum omni probitate laudabilem, qualem coram Regibus stare decebat, ideo dixit Regi, quod illum adduceret, & Rex consensit.

H

Deus permisit Dauid vocari, & stare ante Saul; & pati acerrimas persecutiones ad maiorem exaltationem.

Quæstio. XXXV.

QVÆRET aliquis, Cum Dauid tam grauiã mala passus sit ex familiaritate Saulis, cur Deus permiserit eũ vocari, & stare coram Saule. De malis patet, quia persecutus est eum Saul acerrimè; quod non fecisset, si semper ei fuisset incognitus. Respõdendum est; quod Deus faciebat hæc, ad maiorem exaltationem Dauid, & ad instructionẽ eius: ipse etiam vnctus erat in Regem, & regnaturus erat post Saulem: si tamen semper mansisset in habitu pastorali, vsque ad mortem Saulis, fuisset postea ineptus ad Re-

I gem, quia status Regius requirit scientiam imperandi, & mores valde dissonos à pastorali cõuersatione: ideo debuit exercitari Dauid ibi, vbi posset mores Regales addiscere, & induere animum Regis. Hoc autem erat in communicatione cum Regibus, & magnis viris: ideo expediẽs fuit, quod Dauid maneret cum Saule. Item Dauid, cum non esset de progenie Saulis, & esset post eum regnaturus, nõ posset hoc fieri, nisi viribus arriperet sibi principatum populi tollens de Domo Saulis; sed difficile valde erat, inuito toto populo, Principatũ transire ad Dauid: difficilius quoque sustineri in manu eius, quia violentum non est perpetuum: ideo debuit principatus regalis aliter acquiri à Dauid: si tamen ipse fuisset semper in conuersatione pastorũ, nunquam populo cognitus; non conciliasset sibi fauorem populi, vt mereretur principatum: nunc tamen ex commu

K nicatione, quam habuit in Domo Regia, promeruit fauorem totius populi. Nam; Saul constituit eum Principem virorum belli, & sæpe pugnans contra Philisthinos in omnibus prospere agebat, ita, vt post mortem Saulis, ipso non petente regnum, totus populus eum in Regem petierit, infra 2. lib. c. 5. quæ nunquam accidissent, nisi per communicationem in Domo Regis conciliasset sibi fauorem populi; ideo expediens fuit Dauid, quod vocaretur à Saule. Cum autem obijcitur, quod ex hoc passus sit magnam aduersitatem Saulis: Respõderi potest, quod Deus interdum infligit homini pœnã ad instructionem suam, & in hoc potius ei gratiã exhibet, vt ex hac pœna magna insurgat vtilitas: sic enim factum fuit in Dauid, quia persecutio, quam sustinuit à Saule; fecit eum fortiorem virum, & magis aptum ad tolerandum dura. Iustificauit quoque illum magis, & nobilitauit regnum eius post mortem Saulis: nã ex

hoc

hoc, quod Saul persecutus est tam iniquè Dauid, & incidit bis in manus eius, nec eum voluit percutere Dauid, apparuit nimis iustum fore, & innocentem Dauid. Nam potuisset eum occidere in spelunca in monte Engaddi, cum absciderit extremitatem pallij eius; sed noluit, infra 24. cap. Iterum quoque introiuit in castra Saulis, dormiéte ipso, & accepit Dauid lanceam, quæ erat apud Saulem, potueratq; eũ cõfigere, sed noluit, inf. c. 26. Ex his autem nimis claruit iustitia Dauid toti populo, vnde, & ipse hostis suus Saul eum laudauit, dicens: Iustior tu es, quam ego: tu enim mihi tribuisti bonum, ego autem reddidi tibi mala: & nũc scio, quod certissimè regnaturus sis, & habiturus in manu tua regnũ Israel, inf. ca. 24. Expediens ergo fuit Dauid hanc experiri aduersitatem. Aliter posset respõderi, quòd iste aduentus ad Saulem nõ fuit occasio immediata, nec mediata aduersitatũ, quas passus est Dauid a Saule; quia, cum iam vocatus fuisset, sicut aliquo tempore coram Saule: deinde rediens in domũ paternam, rursus, vt antea, custodiebat oues: & tunc, ingruente bello contra Philisthæos, misit eum pater ad visitandos fratres vbi occidit Goliath: & cumq; laudaretur à fœminis propter victoriam illam, suscitatus est liuor Saulis cõtra ipsum, & inde habuit ortũ suum persecutio, inf. c. 18. Vocatio ergo ista Dauid à Saule nihil ad persecutionem suam contulit, eũ amsi et omni tẽpore abijsset, nisi occidisset Goliath. *Scientem psallere*. i. iste Dauid sciebat excellenter psallere. s. vt non reperiretur ei tunc similis citharista; nam si fuisset de qualibuscunque, non fuisset citatus à Rege.

An Dauid habuerit scientiam psallendi per diuinam infusionem, vel per doctrinam.
Quæstio. XXXVI.

QVAERET aliquis: An Dauid habuit scientiam psallendi per diuinam infusionem? Ratio autem dubitandi est, quia ipse erat excellentissimus citharista, & sicut Spiritũ prophetandi, & canẽdi hymnos a Deo accepit in vnctione sua, ita quoq; accipere potuit scientiam psallendi. Respondendũ est, quòd de scientia cõponẽdi hymnos, & cantica manifestum est, quòd eam Dauid à Deo assecutus fuerit, quoniã ob hanc Propheta dicebatur, & canebat aliqua, quę non poterant cõprehendi humana doctrina, sed per inspirationem. De arte autẽ psallẽdi secus res se habet: quia hanc poterat ingenio suo assequi, vel per eruditionẽ, sicut alijs incit. Dicendũ tñ, quòd hoc poterat habere per inspirationem, quia quilibet habitus doctrinæ, prudẽtiæ, vel artis potest a Deo infundi: & sic cõparatum est cum habitu citharistico. Nã, si Dæmones efficere possunt, vt ille, qui nunquam nouit citharizare, subitò optimè citharizet, facilius Deo hoc erit præstare. Quod autẽ Dæmones hoc possint, patet, quia interdũ aliqui arreptitij à Dęmonibus visi sunt, qui, priusquã arriperentur, nihil omnino Musicã nouerãt, nec ipsa quidem musica organa cognoscebãt, sed cũ arriperentur, optimas fingebant in cithara, vel alio instrumẽto harmonias, velut, si in hac essẽt arte peritissimi. Deo ergo facilius erit, vt det alicui scientiã citharizandi; quod etiam esse potuit de Dauid. Et si hóc cõcedamus, dicere debemus, quòd in die suæ vnctionis, cũ primò directus est in eo Spũs Dñi, aduenit sibi oĩs Spũs. s. Spũs roboris, & prophetiæ, & citharizandi & canẽdi propheticos hymnos. *Et fortissimũ robore*. Vocatur Dauid fortissimus robore, nõ quòd ex habitudine corporis sui valde magnas haberet vires, sed quia requiescebat in eo Spiritus Dñi, qui erat Spiritus roboris: Manifestum aũt erat robur Dauid multis Israelitis: nã post vnctionẽ suam sæpe, cũ esset in pascuis, leonẽ apprehendit, & vrsum per maxillas, & suffocabat eos, eruens prædam de ore ipsorũ, vt patet seq. c. Putabant autẽ Israelitæ, istud robur Dauid esse à Deo: vnde dixit iste puer Saulis: & Dñs est cum eo. i. habitat in eo: & omnia, quæ facit, à Deo facit. *Et virũ bellicosum*. Nõ vocatur Dauid vir bellicosus, quasi haberet peritiam bellandi per frequẽtẽ vsum bellorum: nam nunquam fuerat in bellis; sed vocatur bellicosus. i. ad bellũ aptus, eò quòd erat vir robore fortis. *Et prudentem in verbis*. Prudẽtia non solũ attẽditur in verbis, sed ẽt in factis, quia prudẽtia nõ est specialiter directiuum alicuius operationis, sicut habitus artiũ determinant ad certa obiecta, & actus: sed est prudentia regulatiua omniũ eorum, quæ pertinẽt ad totam vitam, vt patet 6. Ethic. Et quia operatio est maior pars vitæ, quàm verbũ; magis se extẽdit prudentia ad operationẽ, quàm ad sermonem. Vocauit autem iste puer Dauid prudentem in verbis. i. lepidum, vel facetum: hoc enim maximè conueniebat hominibus, qui Regibus astãt, in quorum sermone nihil rusticitatis apparere debet. Hoc autẽ Dauid specialiter à Deo cõsecutus est, quia præter consuetudinẽ pastorum est: licet enim interdum quidã de pastoribus ingenio valeant, rudes tamen eloquio sunt, cum nõ duxerint in cõsuetudinẽ verba polire. Dauid autẽ consecutus est ornatum dicẽdi, quod pertinet ad artẽ oratoriam, quia Deus infuderat ei Spiritum propheticum, & potissimũ pertinentẽ ad partẽ hymnidicam. Hæc autẽ pars magnos rhetoricos flores habet: & sine dulcedine eloquij non fit: ideo ex hoc aliud habebat, quòd in verbis suis sententiosus, & dulcis appareret: & ob hoc vocauit eum puer iste prudẽtẽ verbis. *Et virũ pulchrum*. Erat. n. Dauid rufus, & pulcher aspectu, decoraq; facie, ita, vt vultus eius inspicientibus iucundus foret. Omnia hæc erant in Dauid, & nihil puer iste mentitus est. Expressit aũt hæc omnia, & nõ solũ artẽ citharisticã; quia licet propter artẽ citharisticã quæreretur, tñ accumulata ista desiderabiliorẽ eum facerent. Hæc autem valde conueniẽtia erant, & vtilia Regibus, s. habere viros robustos, bellicosos, pulchros, verbo prudẽtes. Vnde Saul persuasus his verbis, fecit eum vocari illico, an ueniret, quę gratiã magnam in oculis eius propter istas probitates. *Et Dominus est cum eo*. i. habitat in eo, & dirigit eũ in omnibus operibus: quo innuere volebat iste puer Saulis, quod omnia hæc consecutus fuerat Dauid, quia Deus erat in eo.

Quomodo sciuerit iste, quòd Deus esset in Dauid.
Quæstio. XXXVII.

QVAERET aliquis; Quomodo sciebat istud puer, quòd Deus esset in Dauid? Respõdẽdũ est, quòd secundũ naturam omnis operatio referenda est ad aliquã causam, & cum vna nõ sufficit ad operationem, recurrendum est ad aliã causã superiorẽ: sic ẽt in Dauid apparebãt aliquę operationes, quarũ ipse nõ poterat esse sufficiẽs causa: sicut in prophetando, quàm ad cõpositionẽ hymnorum. Nã canebat aliqua, quæ nullus homo, nisi à Deo inspiratus, scire posset, sõ arguebat, quod Deus inspiraret. Itẽ apparet hoc ex operibus roboris, quia faciebat aliqua tã admirãda, vt nemo ea facere posset, nec ẽt aggredi. Quis. n. leonẽ, & vrsum aggrederetur, & suffocaret eos? potissimum cum esset in tam tenera ætate: nam vix erat annorum 20. Dauid, cum hæc faciebat in pascuis; oportebat ergo referri istam operationẽ in aliquam causam superiorem. s. in Deum; & sic Deus iudicabatur esse cum illo. Itẽ homines, qui concedunt prouidentiam, & credunt res nostras à Deo dirigi, putãt, quod, quando alicui prospera eueniunt, hoc à Deo fiat: ideo, quãdo alicui homini prospera eueniunt, dicunt Deum esse cũ illo: quod quidem verum est. s. quia ista nõ proueniunt hominibus, nisi Deo volente: aliquando tamẽ eo propitio, & aliquando eo irato: puer autem iste Saulis videbat, quòd omnes operationes Dauid rectè dirigebantur, & omnia prosperabantur, ad quæcunq; misisset manum: ideo arguebat Deum esse cum illo. Ista autẽ sententia semper fuit omnium hominum, qui aliquid attribuerunt prouidentiæ: & nunc sic est. Sic patet Gen. 39. c. vbi dicitur de Ioseph: Fuitq; Dominus cum eo, & erat vir in cunctis prospere agens, habitabatq; in domo Domini sui; qui optimè nouerat Dominum esse cũ eo, & omnia, quæ gereret ab eo dirigi in manibus illius. Ecce, qualiter iudicabat Aegyptius Deum esse cum Ioseph propter prosperationem? Moyses quoq; idem asseruit. Et sic fuit de Dauid: nã, cum omnibus diebus suis prospere egerit, apparebat Deum esse cum illo. *Misit ergo Saul nuncios ad Isai*. s. placuerunt valde ista verba Sauli, eo quòd talis vir esset Dauid; misit ergo illico pro eo: *Mitte ad me Dauid filium tuum, qui est in pascuis*. Noluit Saul, inuito Isai tollere ei filium suum, ideo misit ad patrem; Mittebat autem, vt veniret Dauid coram Saule, nõ quasi semper staturus corã illo, sed quasi aliquid breuiter acturus: quod patet, quia postquam stetit Dauid in conspectu Saulis, & inuenit gratiam in oculis eius, misit Saul ad Isai, dicens: Stet Dauid in conspectu meo: si tamen à principio petiuisset ab eo, vt staret sem-

set semper coram illo, non mitteret denuo Saul ad Isai, dicens: Stet Dauid in conspectu meo. Dicitur hic, qui est in pascuis, ad differentiam aliorum; quia nullus de aliis pascebat gregem: nam tres filij maiores vacabant bellis cũ Saule, vt patet sequẽti.c. Alij autem quatuor iuniores aliis operibus incũbebãt, solo Dauid manere ĩ pascuis: vnde ea die, qua in Regem vngi debuit, cęteri fratres in domo erãt, ipse aũt in pascuis, & inde adductus est sup. in littera. *Tulitq. Isai asinum plenum panibus*.i.onustũ panibus. Vel secundũ alios dicitur, asinus plenus panibus.i.cornum asini in modum scuti plenum panib. Sed primum melius est.s.quod onerauit Isai vnum asinum plenum panibus, & misit eum ad Saulem: cum.n.Isai missurus esset filium suum ad Saulem, noluit eum vacuum mittere: nã inhonestum videbatur, ꝙ appareret vacuus coram Rege: nam sicut Deus insserat, vt non appareret hõ vacuus coram eo, vt patet Exod. 23.& 34.c. ita in magnis Dominis videbatur, ꝙ nemo coram eis deberet vacuus apparere: misit ergo de eo, qđ habuit, munusculũ Regi. *Et lagenam vini*. Misit.n.Isai oĩa, quæ necessaria erant ad cibum & potum. Est autem lagena nomẽ vasis. An verò sit paruũ vas, vel magnum, nõ apparet: potissimum, quia in Hebræo nomen, quod hic ponitur, est æquiuocũ ad vtrẽ, & ad vas quodcunque. Apparet tamen, ꝙ debuerit esse vas aliqualiter magnum, sicut vter, quia dr Isai. c.5. Decem iugera vinearum facient laguneulam vnam: & 30. modu sementis facient modios tres. Erat ergo hic lagena vter, vel aliquod magnũ vas. *Et Hædum de capris vnum*. Intelligendum est de hædulis paruæ ætatis, quia tũc dulcissimi saporis sunt; cũ vero increuerint, fœtidi, & insipidi sunt. *Misit per manũ Dauid filij sui Sauli*; i.hęc misit, vt Dauid offerret illa Sauli ex noie patris sui.

Quare Isai paruum munus obtulerit Sauli, cum non esset pauper. Quæstio. XXXVIII.

QVÆRET aliquis; Quomodo Isai destinauit Regi tam paruũ munus, & indignũ Rege? Aliquis respondebit, ꝙ hoc faciebat ex paupertate nequibat.n.maiora offerre. Sed hoc non stat: quia Isai erat vir diues, & honoratissimus inter omnes Bethlehemitas, ideo potuisset maiora offerre munera. Itẽ dato, ꝙ diceremus fuisse virum pauperẽ Isai, potius debuisset nullũ offerre munus, ꝙ̃ aliquid pręstare tam indignum Rege. Dicendũ igitur, ꝙ Isai diues erat, & potuisset maiora offerre munera; & offerendo hęc, non putabat aliquid dignum offerre Regi, sed munus satis laudabile, & re ipsa sic erat. Nunc aũt esset aliquid vilissimũ talia offerre Regi: maxime, si offerret aliquis vir nõ inferioris status. Rõ differentiæ est inter tẽpus istud, & hoc quia tũc erant sęcula rudia, nec tñ ęstimabantur principatus, nec deuenerant homines in tantam ambitionẽ honoris, & iactantiã, sed simplici victu, & veste contenti erant, etsi essent viri magni principatus: ideo id, quod modicũ est nũc, apud illos tanq̃ aliquid magni æstimabatur: quia nõdum illis tanta opum possessio erat, nec tã immensa honoris possidendi cupido. Fuerũt igitur munera tpis illius parua, quę tunc tanti æstimabantur, vt nunc ea, quę præstantissima sunt. Qđ patet: quia Samuel Propheta, priusq̃ Saul regnaret, erat Iudex, & Princeps in toto Israel: Saul tñ, & puer eius volebãt offerre ei in munus aliquẽ panẽ, vel parũ de mõeta: vnde, qñ puer Saulis inuenit in manu sua quartã partem stateris.i.sicli, dixit Saul, ꝙ darent eã Samueli, & tñ illud valde modicum erat: quia quarta pars stateris non valeret vltra quinq; morabitinos, vt declaratũ est sup.c.9. existimabant tñ Saul, & puer eius, illud esse dignum munus. Item cũ mitteret Isai ad Tribunum, qui erat Princeps mille virorum, sub quo militabant filii sui, munera, obtulit decem formellas casei.i.decẽ caseos valde paruos, vt dr sequenti. c.& tñ illud valde paruum erat, vt alicui Tribuno offerretur: cõditio tñ tpis illud patiebatur. *Et venit Dauid ad Saul*.s.ferens munera. *Et stetit coram eo*.s.offerrẽdo illa. Etiã stetit corã eo, s.manẽdo ibi aliquanto tpe, quousq. mitteret Saul ad Isai nũcios, ꝙ vellet apud se tenere Dauid. *At ille dilexit eum nimis*.s. Saul dilexit Dauid valde, eo ꝙ erat vir prob. in oibus: & satis consolabatur ex pñtia eius, quia cũ eum Dęmõ arriperet psallebat Dauid, & Saul leuius habebat, atq. recedebat ab eo spũs malus. Ista aũt magna dilectio Saulis ad Dauid postea in atrocissimum odiũ versa

F est eo quod concepisset liuorem Saul de Dauid, & metum quendam, vt patet inf.18.c. *Et factus est armiger eius*.i.fecit eum Saul armigerum suum. In hoc enim ostendit affectionem suam, quia dedit ei officium familiaritatis.s.vt esset armiger illius. Stabat quoque semper corã illo propter artem citharisticam. *Misitque Saul ad Isai*. Cum enim stetisset Dauid in cõspectu Saulis, & placuisset ei, voluit eum semper secum tenere, & quia adduxerat eum non tanquã semper mansurum secum, sed vt aliquid breuiter facturũ. Misit ad patrem eius, vt permitteret eum manere apud se, & hoc, ne pater expectaret eum, tanquam illico rediturũ: etiam vt oues, quas Dauid pascebat, alteri committeret, tanquam eo nunquam redituro ad pascua. *Stet Dauid in conspectu meo*, idest, maneat semper apud me. *Inuenit enim gratiam in oculis meis*.i.est mihi gratus, & delectat me, ꝙ
G hic maneat. Quod aliquis inueniat gratiam in oculis alterius, est, quod aspectus eius sit alteri delectabilis, & omnia quæ agit, illi grata sint. Sic enim homo inuenit gratiam in conspectu Domini, quando in charitate est, quia tunc eius opera sunt accepta Deo, & omnia, quę egerit, tanquã recta à Deo iudicãtur: & ista est gratia gratum faciens. Cũ quis autem non inuenit gratiam in oculis alterius, tristis est illi visio eius, & homines fugiunt tales aspectus. Erat igitur iucundum Sauli videre Dauid, quia inuenerat gratiam in oculis eius.

Quare Saul permiserit Dauid à se recedere, cum ex eius præsentia dolor eius mitigaretur. Q. XXXIX.

QVÆRET aliquis: Cum Dauid inuenisset gratiã in oculis Saulis, & ex eius pręsentia leniabatur morbus illius, atq. recedebat Dæmon, cur permisit postea eum
H à se recedere. Aliquis forte dicet, ꝙ non recessit, quia Saul dixit: Stet Dauid in conspectu meo.i.maneat semper corã me. Sed hoc non stat: quia post istud factum est bellum, ꝙ habetur sequenti c.2.& tunc Isai misit Dauid, qui custodiebat gregẽ, ad fratres suos in bellũ. Et patet, quia dicitur ĩ. sequenti c. Abijt ergo Dauid, & reuersus est à Saule, vt pasceret gregem patris sui in Bethlehem. Ergo permisit eum Saul à se recedere. Aliquis forte respondebit, ꝙ hoc factũ est, quia Saul iam fuerat liberatus à morbo; & quia ideò Dauid erat in conspectu eius, vt cum à Dęmone arriperet, psalleret, permisit eum redire ad patrem suum, & tunc custodiuit oues, vt prius. Sed falsum est, quia etiam post illud bellũ, de quo sequenti c. arripiebatur Saul à Dęmone, quia inf.c.19. dicitur, quomodo semel arrepto Saule à Dæmone, Dauid psallebat coram eo, & accepta lancea, voluit eũ
I Saul cõfigere cum pariete: ergo nondum morbus defiecat. Respõdendum est, ꝙ Saul dilexit Dauid, & voluit, ꝙ semper staret corã eo, quia delectabatur ex præsẽtia eius: aduenïente tñ bello, de quo sequẽti c. quia necesse erat, vt Saul vacaret operi bellico, iam abstinẽs à delectationibus citharizãdi, credidit Dauid, quia puer erat, ineptum esse ad bellum: ideo permisit eum redire in domum patris sui, vsque ad finem belli, postea rediturum ad officium suum pristinum, vt staret corã Saule. Et tunc potuit pater suus mittere eum ad pascua, sicut prius: & deinde ad visitandos fratres in bello. Penitus tñ non permiserat eum à se recedere Saul, quia semper illo opus habebat propter ægritudinem suam. *Igitur quãdocunq; Spiritus Domini malus arripiebat Saul*.s.non erat iste cruciatus cõtinuus, sed per temporum interualla, sicut fit in omnibus alijs arrepticijs. *Tollebat*
K *Dauid citharã*.s.quia in illa peritus erat, & nouerat alia musica organa; nã ipsemet dicit: In psalterio decachordo psallã tibi. In cithara tñ magis assuetus erat, & hãc manu tenebat, cum Saul arriperet. *Et percutiebat manu sua*.s.ad reddẽdum sonitum. *Et refocillabatur Saul*.i. requiescebat, quia delectatio harmoniarum aliquantulum minuebat vim doloris. *Et leuius habebat*.i. alleuiabatur aliqualiter.s. quia in præsentia magnæ delectationis harmonicæ, non poterat tota tristitia percipi, sicut sentiretur, nulla præsente iucunditate. *Et recedebat ab eo spiritus malus*.s. non solum leniabatur dolor, sed etiam alleuiabatur pro tunc, quia recedebat spiritus nequam a Saule.

An Dæmones possent eijci de corporibus virtute melodia, vel alicuius alterius rei. Quæst. XL.

QVAERET aliquis circa hoc: An Dæmones possent eijci de corporibus aliqua virtute melodiæ, vel aliarũ Prima ratio.

rerum

fertum. Et vr, q sic; quia dr hic, q recedebat ab eo spûs ma- A lus psallente Dauid. Itẽ Tobiæ.6. Dixit Angelus Raphael *Secunda ratio.* de iecore piscis, q, si super carbones ponatur, fumus eius extricat omne genus Dæmoniorum, siue à viro, siue à fœmina: sed odor fumi nõ est maioris efficaciæ, q̃ melodia, quin potius è contrario: quia melodia est aliquid magis spûale, q̃ fumus, & magis conueniens cum natura Dæmonis: iõ potius in eũ agere poterit, quã fumus. Itẽm in musica Guidonis dr, q sint quidam Dæmones, qui melodiam sustinere non valent. *Tertia ratio.* Item cõiter dr, q per quandam fumigationem possint Dæmones congregari ad aliquem locum, vel ab aliquo loco eijci. Item Iosephus.8. Antiquit. asserit, per radicem cuiusdam herbæ expelli Dæmones de corporibus *Quarta ratio.* obsessorum, cũ ait: Præstitit autem Deus Salomoni, vt etiã contra Dæmones artem ad vtilitatem hominum, & eorũ curas edisceret: & incantationes instituit, quibus ægritudi- B nes soleant mitigari, modum ẽt coniurationum, quib. ad- *Quinta ratio.* stricti Dæmones, ne denuo redeant, effugẽtur, inuenit. Et hæc cura hactenus apud nos multum præualere dignoscitur. Vidi etenim quẽdam Eleazarum de gente nostra præsẽte Vespasiano, & eius filijs, & tribunis, alioq; simul exercitu, curantem eos, qui à Dæmonibus vexabantur. Modus aũt medicinæ fuit huiusmodi. Intulit narib. eius, qui à Dæmonio vexabatur, annulum habẽtem subter signaculum radicem à Salomone monstratam: deinde Dæmonium per nares odorantis abstraxit: & repente cecidit homo. Postea coniurauit eum, iusm Salomonis obijciens, ne ad eum denuo remearet. i. cantica, quæ ille composuit super eum dicendo. Volens aũt satisfacere, atq; probare præsentib. Eleazarus hanc se habere virtutem, ponebat ante eos aut calicẽ aquæ plenum, aut peluẽ, & Dæmoni imperabat, vt hæc ab C homine egressus euerteret, & videntibus præberet indiciũ, q hoiem reliquisset. Si ergo herba illa hoc potuit, à fortiori melodia; in contrarium vr, q non habeat melodia vires eijciendi Dæmones: quia semper virtus agens est maioris efficaciæ, q̃ res patiens; alioquin nõ sequeretur operatio. Sed Dæmon est maioris potestatis, quam quæcunque res corporalis, quia dr Iob.41.c. non est potestas sub cælo, quæ comparetur ei, & intelligitur de Dæmone, ergo nõ potest aliqua res corporalis in eum agere, vel expellere de corpore. Rñdendũ est, q Dæmones nõ pñt eijci de corporibus, *Dæmones nulla re naturali eijci, vel cogi possunt.* vel congregari ad aliquẽ locũ virtute alicuius rei naturalis. Quia Dæmones sunt entia non naturalia. s. spûs puri non vniti corporibus, ideo res naturales non habent super eos efficaciã agendi, quia naturale solum agit in rẽ naturalem. Si aũt Dæmones essent aliquid naturale. s. corpora, vel spûs D vniti corporibus, possent pati aliquid à reb. naturalibus, q̃ sunt de conditionibus corporũ: & hoc tenuit Plato: sic. n. *Dæmones qd.* dicit Apuleius Platonicus ex auctoritate Platonis, q Dæmones sunt aĩalia corpore aerea, mente rõnabilia, tpe æterna, aĩo passiua; quodcunque autem corpus, qd elemẽtum est, vel elementatũ, pati põt, & suscipere, & sic Dæmones, cũ haberẽt corpora aerea, essent passiui, ideo satis dispositi ad patiendũ: quia inter omnia corpora elementaria nullum est tam dispositum ad suscipiendum oẽm impressionem, sicut aer: ideo Dæmones accipiunt, & Angeli magis corpora de aere, q̃ de quocunq; alio elemento, vt declaratum fuit Num. cap.21. & ipse Apuleius dicit, q Dæmones sunt animalia passiua. Hoc modo non erat inconueniens, *Contra Plat.* q à fumo, & à melodijs, & multis alijs rebus pati possunt sicut patiuntur homines, qui corporei, & compositi sunt. E Cõstat tamen ex assertione fidei Catholicæ, Dæmones esse puros spiritus, cum ab Angelis nihil distent, nisi quod hi bonitate perstiterint, illi autem in malum conuersi sint. Apparet etiam hoc, quia Dæmones sunt in corporibus humanis interdum: si tamen corporei essent, non possent intus esse, quia non caperentur intra humana viscera, potissimũ cum multi sint; sicut in quodam viro, de quo Christus legionem Dæmonum eiecit. Sunt autem in legione sex mille sexcenti sexagintasex Dæmones. De hoc Matthæi 8. cap. Si ergo illa essent animalia, non caperentur in multis corporibus: ergo non sunt animalia, sed sunt spiritus simplices, sicut Angeli boni: & manent in eis omnia naturalia integra: ideo sicut Angeli non possunt cogi per aliqua corporalia, ita nec Dæmones. Ideo dicendum, q Dæmones non possunt cogi, vt exeant de aliquo corpore, vel, A vt veniant ad illud per aliquas res naturales, nec per quascunque cærimonias,

An verbis Dæmones cogi possint. Quæst. XLI.

DE verbis primò patet: quia verbum naturaliter non habet aliquas vires, nisi ad mouẽdum auditũ, quia vox est obiectum potentiæ auditiuæ, & non põt obiectum agere, nisi in potentiam suam; sicut potentia non põt vltra obiectum suum. Dæmones autem non habent potẽtiam auditiuam, ideo voces ad eos nihil pertinẽt. Item, dato, q Dæmones haberent potentiam auditiuam, voces nõ sufficerent ad eijciendum eos de aliquo loco, vel aggregãdum eos ad aliquem locum: quia vox non habet efficaciã, nisi inquantum est dura, vel mollis: & aliquando voces ter- B ribiles, vel sonitus cogunt homines procidere in terram. Et sic Dæmones, dato q essent corporei non possent eijci de aliquo loco, nisi pp voces nimis duras, quæ essẽt eis terribiles, & fugerent pp illas: illi tamen, qui conantur Dæmones per verba eijcere de corporibus obsessis, non proferũt ea durè, nec ad hoc respiciunt, sed, q sint talia vel talia. Itẽ iuramẽtũ, quod Dæmonib. fit, vt nõ redeant ad corpora, de quibus exierunt, non potest per se habere aliquas tales vires: quia iusm non habet efficaciam ex hoc, q aliquis proponit alteri verba, quæ iurare debet, sed ex hoc, q alius iurat illa se seruaturum. In Dæmonibus autem non est sic: quia ipsi non respondent ad ea, quæ eis obijciuntur, vt iurent. Et si aliquis dicat, q Dæmones dent signum, q nunquam redibunt, quanquam non loquantur, & illud sufficit. Dicendum, q non sufficit: quia necessitas impletionis C iuramenti non consistit in hoc, q aliquis iurauit: quia etiã si iurauerit, potest infringere, sed ex bonitate sua pendet firmitas impletionis, quia si bonus est, implebit quod promisit: quanquam ergo Dæmones signa dent se ad corpora nunquam redituros, impossibile est, q ex hoc sint astricti ad non redeundum. Sed, si nõ redeunt hoc est, quia nolunt, vel ex aliqua alia causa, quæ eos cogit, non tamẽ sunt *Obiectio.* ista verba. Sed obijciet aliquis de Exorcistis, qui eiciunt Dæmones de corporibus humanis inuitos, & interdũ clamãtes, sicut erat de Christo, quãdo eiciebat Dæmonia: nã dicitur, q egrediebantur Dæmonia de corporibus clamantia: Marci, capit.1. & interdum dicebant: Quid tibi, & nobis Iesu fili Dei? venisti huc ante tẽpus torquere nos Matthæi. cap.8. & Exorcistæ per sola verba expellunt Dæmonia, & non est ibi aliqua fraus: ideo verba habent efficaciã D super Dæmones. Respondendum, q verba, quæ proferunt *Responsio.* Exorcistæ nullam efficaciam habeant super Dæmones; nec exiret aliquis Dæmon de corpore in virtute verborũ exorcistæ, etsi per mille annos loquerentur: sed, quando loquitur Exorcista, Dæmones expelluntur: non coacti viribus verborum, sed a virtute Dei, qui vult operari, prolatis illis verbis. Sic. n. est in oĩbus Sacramentis: nam in Sacramento Eucharistiæ, prolatis verbis à Sacerdote, est ibi verum corpus, & sanguis Chri: & tñ ista verba nõ hñt aliq̃ virtutem ad hoc efficiendũ: quia, si in verbis esset virtus, à quocunq; illa pferrẽtur, cõficeretur Eucharistia. Sed falsum est, q̃a, *Quamuis habeãt verba cõsecrationis.* si Laicus illa ptulerit, nihil efficit. Etiã nõ est efficacia à Sacerdote, quia tũc, qñcũq. Sacerdos illa proferret, cõficeret; sed falsum est, quia si nõ proferãtur cũ intentione cõsecrãdi, sed intẽtione iocãdi nihil efficit: solus ergo Deus est, qui E cõsecrat faciẽdo, ibi esse verũ corpus Chri, & sanguinem; sicut tñ hoc q̃docũq; illa verba proferũtur à Sacerdote cũ intentione cõsecrãdi: non quidẽ, q ex virtute verborũ necesse sit sic fieri, sed quia Chrus pmisit, q q̃docũq; hoc Sacerdotes facerent, esset ibi corpus Chri: & sic ipse fieri iussit Ioã. c.13. & prima ad Corinth.11. Ita ergo in Exorcistis, q̃q̃ verba, q̃ ipsi pferunt nõ habeãt aliq̃ efficaciã ad expellẽdũ Dæmones de corporibus: prolatis tñ illis verbis, q̃ etiã in forma dedit Deus, illico Dæmonem eiici de corpore. Et *Harmonia secũdum se nullam virtutẽ hãt sup Dæmones.* hoc, quia ipse pmisit. s. q, prolato noie suo, ista fierẽt Marci. c. vltimo. s. In noie meo Dæmonia eicient. i. prolato noie meo. De harmonijs autẽ eodẽ modo dicendum est, q illæ sc̃dm se nõ habeãt aliq̃ efficaciã ad excludendum Dæmones de corporibus, vel ad cõuocandũ eos: nã harmonia est vocũ proportio, iõ ad potentiã illã, ad q̃ pertinet vox, pertinebit harmonia vocum, sed vox ad solũ auditum pertinet,

net, ergo & harmonia. In Dęmonibus tamé nõ est auditus F quia potentia auditiua in solis animalibus est, ideo ad eos nihil proficiunt harmonię. Item harmonia naturaliter habet efficaciam ad mouendum passiones. s. amorem, vel dolorem, tristitiã, vel solicitudines; & lasciuiã, & leuitaté, vel grauitaté morũ: ideo Aristot. 8. Poli. volens instituere mores iuuenũ, dixit, ad hoc multũ facere sonos harmoniarũ, & quibusdã ꝓdesse frigiſtam harmoniam, alijs verò doricam. De instrumẽtis ét musicis sic dicit, ꝙ quędam pertineát ad vnam passioné, & quædam ad aliam, & ꝙ quædam cõueniát iuuenibus, & quędã nõ. In Dæmonibus auté nõ est pars affectiua, in qua sunt istæ passiones ex parte carnis, iõ nihil proficient harmonię. Item dato, ꝙ Dęmones haberét motus passionales, & pciperent harmonias, nõ poterát excludi de corporibus humanis ꝑ dulcé harmoniã, qm̃ harmoniarũ est ista vis, ꝙ illa, quæ est sm̃ arté, naturaliter cõ- G delectat auditũ, & feruntᷣ homines ad illã audiẽdã magno desiderio, nec solũ hoïes, sed ét quędã de pecoribus, & volatilibus, quæ habent aliq̃ excellentiã in auditu. Sic est de *Cygni sequuntur citharœdos.* cygnis, qui dulciter cantant, sicut ait Isidorus. Etymologiarũ lib. 12. ferunt in Hyperboreis mõtibus cygnos citharœdis canentibus aduolare: eisq; cõcinere. Harmonia autem, quæ præter arté est, vbi voces nõ bene cõsonant, naturaliter est cõtristatiua auditus, potissimum in illis, qui habent sensum auditus optimé téperatum. De hoc Aristot. Ethic. lib. 9. Dęmones ergo, si perciperent harmonias, nõ fugerẽt quando fierent harmoniæ secundum artem, sed magis cõgregarentur: & fugerent, qñ fieret discordia vocũ. Dauid tñ, cum esset excellens citharista, faciebat harmonias valde modulatas; iõ ad eius cantum nõ debuisset recedere Dęmõ à Saule, sed magis venire ad torquendum eũ, vt semꝑ H audiret harmonias: recedebat tamen Dæmõ, Dauid canente, ergo nõ fiebat ex viribus harmonię, sed ex alia causa. Patet ergo, ꝙ in verbis, vel harmonijs nõ est aliqua efficacia ad Dæmones cõgregandos, vel expellendos. Sed adhuc ali *Obiectio* quis obijciet, ꝙ in verbis sit aliqua virtus, quia quidam per incantationes, & profanas artes, atq; illicita verba Dęmones expellunt de corporibus: ibi tamé nõ potest dici, ꝙ fiat ex virtute Dei, qui prolatis illis verbis velit Dęmones eijcere: nam Deus nõ cócurrit, nec cõcausat actibus profanis, & verbis illicitis. Sed hic Dæmones excluduntur: ergo neces- *Responsio* se est, ꝙ fiat ex viribus verborum. Respõdendum, ꝙ, si quis per artes nefarias, vel illicitas cęrimonias Dæmoné ab aliquo excludat, nõ ipse Dęmonem exclusit, sed Dęmõ seipsum exclusit: exiuit. n. quia voluit. Sunt quippe Dęmones ęmuli salutis nostrę, & ambitiosi honoris diuini, ideo desi- I derant nimis, vt colantur. Inuenerunt igitur ob hoc multiplices artes, imò fallacias, quibus cum hominibus cõuersati valeant, & ab eis diuinum cultum recipiãt: dederunt ét quasdam superstitiosas cęrimonias, quibus ipsi de corporibus humanis excludi possent, nõ quidem, ꝙ ꝑ illas veré excludantur, sed quia, vt semꝑ fallant, volunt, quando illa facta fuerint, exire de corporibus. Nã, étsi Dęmones voluissent dare nobis aliq̃ artem, ꝑ q̃ de corporibus excludi possent, impossibile fuisset eis, quia ipsi nõ poterant nobis dare, ꝙ faceremus aliquid, nisi quod ad naturalia pertinet: nihil tamen huiusmodi habet vires super illos: nulla ergo verba, siue bona, siue mala, nec sonitus duri, siue quantuncunque terribiles, habent efficaciam super Dęmones.

Quod nulla re naturali Dæmones cogi possint, Quæ. XLII. K

DE rebus ét dicendum est, ꝙ nulla res habeat efficaciã ad excludendum Dęmoné. s. de rebus naturalibus, siue sit animal, siue res inanimata, herba, vel arbor, vel fumus alicuius rei, vel odor bonus vel malus. Ratio huius é, quia in omnibus naturalibus virtus agendi est ipsa qualitas, siue sit de primis, vt calor, vel humiditas: siue de secundis, vt q̃cũq; alię qualitates ortę ex quatuor primis. Istę aũt qualitates sunt accidentia corporũ:, & nõ quidé oïum, sed solum elementatorũ: iõ nõ possunt agere res per istas qualitates, nisi in elementata corpora: Dęmones autem non sunt corpora, nec habentes corpus, ideo non possunt pati ab istis rebus naturalibus. Patet hoc: nam etiam ipsa corpora cœlestia, q̃q̃ corpora sint, quia tamen nõ habent conditionem elementarem, non possunt pati ab aliquo agente naturali. s. quia non patiuntur à calido, nec à frigido: à fortiori ergo, Dæmones, qui incorporei sunt, non poterũt pati ab his qualitatibus. Ex hoc auté patet, ꝙ errent illi, qui dicunt Dæmones à corporibus posse expelli per fumũ, vel herbã, vel lapides, quia omnia ista sũt entia naturalia. Sed *Dubitatio.* adhuc circa hoc dubitabitur, an Dęmones ad aliqué locũ cõgregari possint, per suffumigationes, vel lapides, aut expelli de locis illis. Multi. n. sic fieri asserunt, & oïum, qui coniurationibus vtũtur, & cęrimonijs superstitiosis, est mo- *Solutio.* dus iste. Respõdẽdum est, ꝙ, vt dictũ fuit, nulla res naturalis potest habere efficaciã super aliqué purũ spiritum, quia ét sic est de anima nostra, q̃ est purus spũs: & tñ, q̃q̃ in corpore sit, non mouetur à calido, & frigido, vel ab alijs qualitatibus: quanto magis de Dæmonibus, qui sunt spiritus, non vniti corporibus? minus enim isti pati poterunt.

Dæmones congregari non possunt re naturali ad aliquem locum. Quæst. XLIII.

SED adhuc distinguendum, quia aut quæritur de Dæmonibus, quantum ad hoc, ꝙ congregentur ad aliqué locum, vel quantũ ad hoc, ꝙ expellãtur de illo. Quantũ ad primum, dicẽdum, ꝙ nulla res naturalis habeat efficaciam congregandi Dæmones ad aliquem locum; ꝙ patet: quia Dæmones, quando congregandi sint, sunt substantiæ in se puré spirituales, & non habentes aliquam vnioné ad aliquod corpus, propter quod aliquo modo pati possint à rebus naturalibus: facilius auté pati possent, si vniuissent sibi aliqua corpora: sic enim est de anima nostra, quæ, q̃q̃ sit purus spũs, quia tñ vnẽita corpori indirecté, suscipit quasdã passiones; & sm̃ diuersam corporis habitudiné diuersimode afficitᷣ: patet ergo, ꝙ nec fumigatio, nec aliquid aliud vires habeat agendi in Dæmones ad congregãdum eos ad aliqué locũ. Sed dicunt quidã, ꝙ q̃q̃ ista nõ cogant Dæmo- *Opi. quorũdam.* nes; tñ mouẽtᷣ ad illa Dæmones, tãq̃ ad aliqua sibi delectabilia, & sic fumus quarundã rerũ est eis nimis delectabilis, & sanguis quorundã animaliũ, vel aliquæ herbæ: ideo, qñ istæ fuerint positę in aliquo loco, Dęmones cõfluũt ad illa. Sic ét dicunt, ꝙ aliquæ res sint valde odibiles Dęmonibus, & ideo vbi illas senserint, fugiunt. Sed ridendũ est, id non *Impugnatio.* stare, quia nullum istorum potest esse delectabile, vel triste Dæmonibus; quia istæ res sunt delectabiles, vel tristes alicui, inquantum earum qualitas est cõueniens, vel disconueniens illis, quia ex similitudine sequitur delectatio, & ex dissimilitudine sequitur tristitia. Non est autem in Dęmonibus aliquid, secũdum quod ista sint sibi delectabilia, vel tristabilia, eo ꝙ nõ habeant aliquid, per ꝙ illa percipiant. Sicut cibus nulli est delectabilis, nisi habenti potentiã gustatiuã: & color nulli est tristis, vel iucundus, nisi habẽti visum, quia in potentia, & organo reperitur aliqua conformitas, vel dissimilitudo ad suum obiectum: in Dęmonibus tñ, cum non sint animalia, non potest reperiri aliqua potẽtia perceptiua harum qualitatum, ideo nõ possunt esse eis istæ res delectabiles, vel tristes, étsi ipsi vellent hoc: sicut non habenti visum non potest esse color delectabilis, vel tristis, etiamsi vellet: non ergo possunt Dæmones cõgregari ad aliquem locum per suffumigationé, vel aliquid aliud quanquam illud iucundum sit. Si aũt dicas, ꝙ aliqñ congregarentur. Dicendum, ꝙ hoc est, quia volunt istis positis congregari, non tñ, ꝙ cogantur: sed vt acquiescant hominibus, quos fallere cupiunt, veniunt, qñ ipsi voluerint: nec veniunt magis posita illa re, quam alia quacunq;, vel nulla, quia nihil magis ab illa patiũtᷣ, quã à nulla alia. Sed hoc faciunt, vt homines inducãt ad cęrimonias superstitiosas.

Indirectè possunt res naturales super Dæmones, vt sunt expellendi. Quæst. XLIIII.

SI autem quæratur, an Dæmones expelli possint de corporibus. Respondẽdum est, ꝙ, q̃q̃ nulla res possit directè habere efficaciam super Dęmones, ad illos congregãdũ, siue expellẽdũ: indirectè tamen magis possunt res naturales suꝑ Dæmones, inquantum sunt expellendi de aliquo corpore, q̃ inq̃tum sunt congregandi ad illud; eo ꝙ quando expellẽdi sunt de corpore, iam habẽt vnioné aliquã ad corpus: in quantum verò congregandi sunt nullo modo

sunt

sunt vniti. Sed sciendum, q in hoc Dæmones aut sunt expellendi de aliquo loco, ita, quod ibi nullo modo sint, aut sunt expellendi, ita quòd nullo modo operentur ibi. Quātum ad primum, dicendum, quód nulla res naturalis habeat efficaciam ad expellēdum simpliciter Dęmonē de aliquo loco, habeat tñ efficaciam interdū ad expellēdū. s. ne operetur ibi. Hoc.n. patet in anima nostra: ipsa est.n. spūs simplex alligatus corpori, in quem non pōt agere aliqua res naturalis, nec potest excludi de corpore, ita qđ nullo modo sit: excluditur tñ, ne ibi operetur. Nā anima nostra manet in corpore vnita ei, vt forma ad dandum esse, & vnita, vt motor mobili ad mouendū, & faciendū quasdam operationes quasi spūales p illud, sicut oēs sensationes. Aīa aūt manet in corpore, q̄diu manet harmonia inter qualitates, quæ sunt instrumenta aīæ operantis ad vegetādum illud corpus. Cū aūt defecerit ista harmonia, aīa iam non vegetat, & homo moritur: & ista est causa, pp quam, ex nocumentis exterius illatis, vita tollatur. s. quia per illa nocumenta tollitur harmonia qualitatum: & tūc non hēt aīa instrumentū vegetandi corpus, & causandi in illo operatione spūales: nō tñ pōt tolli, quin aīa ibi maneat ēt, iam homine mortuo, & corpore, quantumcunq; resoluto: quia sicut potest aīa nostra, vel quæcunq; substantia spiritualis vniti cuicūq; corpori inanimato, & mouere illud localiter, ita poterit aīa applicare se corpori, in quo prius erat, & poterit illud mouere localiter, vel saltē aliq̄ partē eius. Ideo à fortiori poterit ibi manere. Nō poterit tñ dare vitam, vel audire, aut videre per illud. Ratio diuersitatis est, quia ad hoc, q aīa vniatur corpori, vt forma materiæ, velut motor mobili, in motu spirituali. s. quantū ad sensationes requirūtur multa media, & instrumēta, quæ sunt harmoniæ qualitatū. Ad hoc tñ, q anima solum sit intra corpus, vel moueat illud localiter, nō requiritur harmonia alicuius qualitatis, sed sola applicatio virtutis motiuæ ad quantitatem rei: nullū aūt agens naturale potest prohibere istam applicationem virtutis motiuæ: ideo, q̄q̄ nocumenta illata possint tollere aīæ, q sit vnita corpori formaliter, & quantum ad operationes spūales: nō tñ possunt tollere, quin aīa moueat corpus, vel aliquam partē corporis localiter, & in ęternum maneat in illo corpore. Nec est putandū, q, homine mortuo, aīa nullo modo maneat in corpore, quasi manere non possit, sed quia iā manere non sinitur: nā mox vt hō moritur, Deus facit, vt aīa ducatur ad loca gaudij, vel supplicij: Alioquin, sicut aīa resoluto corpore manet in Inferno, vel Purgatorio, ita manere poterat in corpore, & aliq̄ñ mouere illud: sed iam non esset homo, quia non manet ibi vnio formalis; imò, qđ magis est, hoīe mortuo, aīa potest loqui per corpus illud aliquo tpe: qđ patet, quia sicut aliq̄ñ Dæmones subintrant cadauera, & loquuntur per illa, ita aīa facere poterit in corpore suo, cum loquendi peritiā hēat, sicut Dęmon. Nunc aūt dicēdū est de Dæmonibus, sicut dicebatur de aīa. s. q possint Dęmones expelli de corpore, q̄tum ad aliquas operationes, ne possint illas exercere per corpus, nō tamē possunt expelli, q̄tum ad hoc, q ibi non sint. Qđ patet, quia Dęmones interdum loquuntur in corporib. mortuorum, sicut loquuntur in corporib. de aere fabricatis: & quia ad locutionē requiritur spālis applicatio virtutis Dęmonis ad ipsum corpus, per quod loquitur, quę applicatio fit per qualitates naturales, poterūt agentia naturalia impedire istā actionem, quia poterunt corrumpere qualitates, quæ sunt mediū huius actionis. Qđ patet: quia quādo malefici volunt, q Dæmones cum eis loquātur per cadauera mortuorum, accipiunt aliqua cadauera recenter exanimata. s. post vnum, vel duos dies, & deinde effundunt sanguinē calidum per guttur illius cadaueris. Aliter aūt Dæmones non possunt loqui per corpus illud. Rō huius est, quia locutio non pōt fieri sine organo determinato, in quo aer collidatur, & vox articuletur. Si autem cadauer esset à multis diebus, iā aliqua pars organorū locutionis esset putrefacta, vel resoluta: ideo non posset fieri locutio. Item effunditur sanguis intra guttur cadaueris, pp humiditatem, & calorem: post mortem.n. manet cadauer frigidum, & desiccatum, & ex hoc organa sunt concreta, & dura, & inepta ad modum locutionis. Calore autem sanguinis frigiditas illa tollitur, & humiditate eius siccitas tēperatur, ita, vt iam organum sit tenerum, & calidum. Ista

Quō Dæmones loquantur per cadauera mortuorum

A autem est dispositio, quæ sequitur ad omnem operationē spiritualem substantiæ spiritualis in corpore. Hoc modo satis apparet, quód potest impediri operatio Dęmonis in corpore. s. ne ibi loquatur: Et hoc, si nos per magnam frigiditatem, vel caliditatem corrumpamus tēperiem organi, quæ requirebatur ad hoc, q Dæmon loqueretur per illud corpus: & hoc est indirectè expelli: non tamen potest expelli de corpore ad hoc, q non moueat illud localiter, vel non sit intra illud; quia ad hoc, quòd sit interius, nō requiritur aliqua dispositio media: ideo agentia naturalia non habēt in quod agant ad excludendum Dæmonem de corpore, vel loco. Ad vniendum autem se corpori, & mouendum illud localiter, non requiritur aliqua dispositio, nisi, q corpus sit extēsum, cui virtus possit extensè applicari. Sed hoc est in omni corpore, nec potest tolli per agens naturale; nō
B non potest prohiberi Dæmon per aliqua naturalia agētia, ne moueat corpus, quòd voluerit, localiter. Hæc autem dicta sunt de habitudine Dęmonis ad cadauer. Secus autem est de habitudine eius ad hominem viuentem. Facit enim tria Dęmon in homine viuente. s. q eum cruciat. Secundò illum localiter mouet. Tertiò per illum loquitur, quando vult. Nihil autem istorum potest tolli Dęmoni, quin illud faciat in hoīe viuente. De primo patet, quia vexatio arreptitiorū est per quandam coactionem, quam Dęmones faciunt in corporib. arreptitiorū: velut si quis stringeret guttura alterius, vel aliquam partem eius: aut illam distraheret extendendo plus debito: istud autem pertinet ad solum motum localem; ideo cum ad hoc Dęmones nō egeant aliqua applicatione speciali ad corpus, sed solum applicatione virtutis motiuæ ad quantitatem corporis, nō
C poterit tolli per aliquod agens naturale, quin hęc faciant, siue sint Dęmones intra corpus hominis, siue extra. Secundum est, q Dęmones interdum moueant arreptitios localiter, faciendo, quòd ferantur in ignem, vel aquam, aut in pręcipitium: sic patet Matthęi 17. c. de quodam, qui dixit Christo: Domine miserere filio meo, quia lunaticus est, & malè patitur: nam sæpe cadit in ignem, & crebro in aq̄. Hoc aūt non potest tolli Dæmonibus, quin illud faciant: quia hic est solus motus localis, & applicatio virtutis motiuæ, quæ non requirit aliquā qualitatem naturalem. Tertiū est, q Dæmones loquātur interdum per arreptitios, & hoc poterat prohiberi eis in cadaueribus, vt sup. dictū est: non potest tamen prohiberi corpore viuenti. Causa est: quia, cum hoc prohibetur, fit per corruptionem proportionis organi, scilicet per maximum calorem, vel per maxi-
D mum frigus, vel magnam siccitatem. Hæc autem si inducantur in aliquo arreptitio, moritur: quia non potest anima manere vnita formaliter alicui corpori, si totaliter fuerit in aliqua extremitate contrarietatis: ideo quamdiu organum arreptitij hominis manet dispositum ad locutionem, poterit Dæmon semper loqui per arreptitium. Si autem voluerimus corrumpere organum ad hoc, quòd sit ineptum totaliter ad locutionem, non poterit esse, nisi arreptitius moriatur. Patet ergo ex dictis, q Dæmones non possint cogi, vt congregentur in aliquo loco ad respondēdum, vel ad aliquid faciendum, & si in loco fuerint, non possunt cogi ad loquendum, & si noluerint recedere, non possunt cogi, vt recedant: sed solum possunt cogi à Deo, vel à sanctis Angelis virtute Dei.

Tria faciunt Dæmon in homine viuente.

E *Prima ratio quæst. superioris 40. dissoluitur. Quest. X L V.*

AD rōnes aūt in contrariū respōdendū est. Ad primā, cū dicebat, q Dauid psallente in cithara recedebat spūs malus, ergo harmonia pōt effugarē Dæmonē. Aliqui respondent, q nō fiebat hoc virtute harmoniæ; sed virtute Dauid. s. quia erat vir sanctus, & Deus pp eum effugabat Dæmonē à Saule. Sed hoc non stat penitus: nam serui Saulis dixerunt ei, q iuberet inquiri aliquem virū bene psallētem in cithara, vt, quādo Spū nequam vexaretur, illo psallente melius haberet. Illi aūt non aspiciebant ad sanctitatē eius, qui debebat psallere coram Saule, quia nesciebant, an futurus esset vir bonus, vel non; sed respiciebant ad vires harmoniæ: ideo videtur, q ipsi putabant harmoniam habere efficaciam ad expellendum Dæmones. Respondēdū est, q serui Saulis putabant, q eo, q Saul erat Dæmoniacus,

Responsio ad primam rationem q. 40.

eus, nõ poterat habere remediũ p Medicos, nec p aliquid aliud, nisi per Deum: poterat tñ habere aliq̃ alleuiationem ideo dixerunt ei serui sui, q̃ psalleret aliquis corã: eo & alleuaretᷣ: nõ tñ dixerunt, q̃ sanaretᷣ, qđ patet ex littera. s. serui tui, qui corã te sunt, quærãt hoiem sciẽtẽ psallere cithara, vt, q̃do arripuerit te Spũs Dei malus, psallat manu sua, & leuius feras. i. aliqualiter molliatur dolor. Nõ tamen dixeruntipsallat manu sua, & recedat à te spũs neq̃. Qđ autẽ harmonia habeat vires alleuiãdi dolores inflictos à Dęmonibus, patet, quia dolor est perceptio nocumenti, sicut delectatio est perceptio cõuenientis. Quanq̃ ergo potentiæ pceptiuæ assistat nocumentũ: si nõ percipit illud, nõ sequitur dolor, sicut ẽt si assistat ei cõueniẽs, si nõ percipiat illud, nõ sequitᷣ delectatio: cũ tamen alicui potentiæ pceptiuæ adest aliqđ nocumentũ, necessario percipiet illud, nisi sit aliquid q̃ impediat perceptionẽ, & sic causetᷣ dolor, vel tristitia: im-

Harmonia cur molestias minuat.

G pedit aũt potentia perceptiua à pceptione nocumenti, si assistat ei aliquod delectabile, q̃ prępõderet ad nocumentũ; & sic quãdo sunt corã nobis duo, s. vnum delectabile, & alterũ tristabile; si delectabile sit valde excellens super tristabile, faciet, q̃ nõ sentiatᷣ aliqua tristitia, vel, q̃, nõ sit tã grauis; sic. n. cũ cruciatus, quẽ Dæmõ infligeret Sauli esset durus. melodia aũt erat naturaliter causatiua delectationis, iõ, præsente illa, aliqualiter distraheretᷣ potentia à pceptione nocumẽti, & sic leuior fieret dolor: nõ aũt hic est, quasi melodia habeat specialiter vires mitigãdi dolores à Dęmonibus inflictos; quia tunc directe pficeret cõtra Dæmonẽ; sed in quocũq; dolore hoc efficit. s. vt nõ tãtũ sentiatᷣ, sicut sentiretᷣ, nisi adesset harmonia. Itẽ nõ solũ harmonia habet istas vires, sed q̃cũq; delectatio hoc efficit; quia, q̃ñ delectabile, & tristabile simul cõiũgantᷣ potẽtię pceptiuę, necesse

H est, vt qdlibet illorũ faciat aliud minus sẽtiri; iõ idẽ secutũ fuerat in Saule, si q̃cũq; alia gaudia in cõspectu eius facta fuissẽt, q̃ñ a Dęmone vexabatᷣ. Serui tñ sui elegerũt hoc, tã q̃ satis opportunũ. Cũ aũt dr̃, q̃ recedebat spũs malus Dei à Saule psallẽte Dauid, dicẽdũ, q̃ hoc nõ fiebat ex viribus harmoniæ, sed quia Deus volebat: & hoc forte pp̃ter merita Dauid, & q̃a Deus volebat illius sãctitatẽ manifestare.

Secundum argumentum quæst. 40. sollitur. Quæst. XLVI.

Ad secũdam rationem. Vt restius hec teneas, vide superius in præfatione. D Hiero nj. q. 29

AD secundum, cum dicebatur Tobiæ, c. 6. q̃ Angelus Raphael dixit, q̃ fumus iecoris piscis extricat oẽ genus Dęmoniorum. i. expellit à viro siue à fęmina. Dicendũ, q̃ ista pbatio, nõ est sufficiens, quia liber Tobiæ nõ est de

I canone Sacrarũ Scripturarum: iõ, licet recipiatᷣ ad legẽdũ in Ecclesia pro ædificatione, quia sunt ibi multa incitatiua ad bonum, nõ tñ est efficax auctoritas eius ad pbationẽ alicuius dubij, vt ait Hieronymus in prologo galeato. Aliter potest dici, q̃ fumus iecoris piscis nihil pficiebat ad excludendum Dęmonem à viro, vel à fęmina: sed illud fuit factum precibus Tobiæ: quia ipse cum Sara vxore sua prima nocte vacauerunt orationibus, nõ dantes operam libidini; iõ exaudiuit Deus illos, & nõ permisit Dæmonem nocere eis. Quòd autem nõ fuerit hoc factum virtute fumi iecoris apparet, quia Tobiæ. c. 8. dr̃, q̃ Raphael religauit Dęmonẽ in deserto superioris Aegypti: ergo nõ fumus. Sed tunc dicetur, quare ergo inducebat Angelus Tobiam ad istam superstitionem, q̃ cremarẽt iecur piscis ad excludendum Dæmonem? tiam superstitiones nimis fugiendæ sunt: pertinẽt

K enim ad quoddam genus idololatriæ: Respondendum, q̃ hoc fecerit, vt se occultaret: nam Raphael, cum esset Angelus, in forma viri videbatᷣ: nęc volebat se manifestare vsq; quo omnia facta essent: & quia Tobias nouerat, q̃ Dæmõ suffocabat omnes Sarę viros, nollet ducere eam vxorẽ, nisi daretur sibi securitas, q̃ non suffocaretur à Dæmone. Potuisset autem eam dare Raphael, si dixisset, q̃ ipse religaret Dæmonem, sicut fecit. Sic tamen proderet se: posuit ergo aliud, per quod occultaretur, dicẽs, q̃ fumus iecoris illius piscis effugabat Dæmonem; & sic non cognouit eum Tobias. Sed tunc dicet aliquis, q̃ mẽtitus sit Angelus, cum fumus ille nullam haberet virtutem. Respondendum est, q̃ Angelus non intellexit absolutè, q̃ iecur piscis combustũ Dæmones extricaret: sed locutus est spiritualiter in Tobia, dicens: cordis eius particulam si super carbones ponis, fumus eius extricat omne genus Dæmoniorum siue à viro,

F siue à muliere. Et sic verum est; q̃ quando Tobias poneret iecur, siue cor super carbones, Dęmon effugaretur: non tamen virtute carbonum, vel fumi cordis, sed orationum Tobiæ, & Angeli Dæmonium religantis. Sic ergo Raphael mendacium hic nõ expressit: veritatem tamen subticuit, sicut fecit supra Samuel, vt patet in littera: & hoc nõ est illicitum, cum Deus illud iusserit Samuelem. Ad tertiam rationem, cum dicitur in Musica Guidonis, quòd quidã Dęmones melodiam sustinere non valent. Dicendum, quòd de illo dicto nõ multum est curandum, quia nullius est auctoritatis; & forte accepit ex loco illo, scilicet, quòd, Dauid psallente, recedebat spiritus malus à Saule; sed non intellexit: putauit enim, per virtutem melodiæ illum expelli: vnde in hoc ipse laudat melodiam. s. q̃ tãtæ virtutis sit, quòd Dæmones expellere queat. Aliquandò tamẽ recedunt Dę-

Ad tertiam rationem q. 40.

G mones, præsente melodia; non quidem virtute melodiæ, sed propter sanctitatem eius, qui facit melodiam: sed sic erat de Dauid, quia virtute eius expellebatur Dæmon: vel fit propter malitiam facientis melodiam, scilicet, quòd Dęmon vult ei in hoc complacere, vt sibi diuinum honorem exhibeat: & tunc non recedit Dæmon coactus, sed sponte, vt sic semper homines fallat. Ad quartam rationem, cum dicebatur, quòd Iosephus asserit Eleazarum exclusisse Dæmones virtute radicis cuiusdam coram Vespasiano. Dicendum, quòd non est negandum, quin tunc Eleazarus Dæmonem excluserit: non tamen virtute illius herbæ exclusus est, sed quia ipse voluit. Nam impossibile est, quòd herba, vel odor cuiuscunque rei in Dęmonem agere possit, cum Dęmon sit purus spiritus, & omnis actio in rebus naturalibus fit per contactum, iuxta Arist. 2. de Generat. &

Ad iiij.

H Corrupt. Dęmon autem, quia non est quantus, non potest coniungi: ideo nec pati: exiuit tamen Dęmon, quia fortè ille Eleazarus erat Magus, & habebat aliqua pacta cum Dęmonibus, vt illud facerent. Cum autem dicitur, quòd obiecerit Dęmoni iuramentum Salomonis, ne rediret ad corpus: dicendum, q̃ si illa erant aliqua verba sacra sine admixtione alicuius cęrimonię illicitę: Deus excluderet Dęmonem, prolatis illis verbis, non quidem virtute verborum, sed quia Deus volebat illud facere, eo q̃ inuocabatur ibi nomen eius. Vnde Christus approbauit artem Exorcistarum Veteris Testamẽti, qua Dęmonia eiiciebantur, vt patet Matthęi 12. c. s. si ego in Beelzebub eiicio Dęmonia, filij vestri in quo eiiciunt? q. d. sequeretur, quòd ipsi eiicerent etiam in Beelzebub: sed non eiiciunt, ideo nec ego. Apparet igitur de Dęmonibus, qualiter se habeant ad eos,

I quos vexant, & an possint per Melodiãm, vel per aliquid aliud expelli de corporibus, vel congregari.

CAPITVLVM. XVII.

CONGREGANTES autem Philisthiim agmina sua in prælium conuenerunt in Socho Iudæ, & castrametati sunt inter Socho, & Azecam in finibus Dommim. Porro Saul, & filij Israel congregati venerunt in vallem Terebinthi, & direxerunt aciem ad pugnandum contra Philisthiim.

In superioribus descripta est ipsius Dauid electio; hic cõsequenter describitur contra eum Saulis ęmulatio. Et primò ponitur huius ęmulationis causa: Secũdò inuidia sub-

K secuta sequenti c. Sciendum autem, q̃ causa ęmulationis, quã accepit Saul de Dauid, fuit laus exhibita Dauid à mulieribus de victoria, quam habuit cõtra Goliath sequẽti. c. Et hoc fuit in bello, ideo hic bellum describitur; & diuiditur in quatuor partes. Primo ponitur belli apparatus. Secũdò ipsius Dauid aduentus. Tertio Dauid conflictus. Quartò ipsius triumphus. Secunda ibi. *Dauid autem erat.* Tertia ibi. *Audita sunt autem.* Quarta ibi. *Præualuitque Dauid.*

De ordine sequentium ad præcedentia, an sit aliqua mutatio. Quæstio I.

Prima ratio.

CIRCA primũ quæritur, an ea, quę dicũtur in hoc c. habeant ordinem consequentem ad pręcedentia, vel sit aliqua mutatio. Aliquis respõdebit, quod sit mutatus ordo, q̃a prius facta fuerũt ea, quę habentur pręcedẽti c. quam hęc. Quod patet, quia pręcedenti. c. dicitur, q̃ Dauid venit coram Saule, & placuit illi, misitque Saul ad patrem

patrem eius, vt Dauid semper staret in conspectu suo. Sed [A] hic dicitur, ꝙ Dauid pascebat gregem, & missus est ad visitãdum fratres suos ad aciem: ergo prius fuit hoc, quam illud. *Secunda ratio.* Item quando Dauid pugnauit hic contra Goliath Saul quæsiuit, de qua stirpe esset iste adolescens, & ait ad eum; De qua progenie es, ò adolescens, vt patet. inf. in littera. Si tamen prius stetisset coram Saule, sicut dicitur præcedenti. c. cognouisset eum nunc, quia fuisset nimis familiaris ei, cum psalleret coram eo, & esset armiger suus; ergo nondum illud acciderat, quod habetur præcedenti c. Respondendum est, ꝙ ea, quæ habentur supra, fuerunt prius, quàm hæc: quia, si ista accidissent ante illa, nõ fuisset Dauid incognitus Sauli; quia iam in isto bello cognouisset eum: erat tamen adhuc incognitus, vt patet præcedenti c. quia quidam de pueris Saulis dixit: Ecce vidi filiũ Isai Bethleemitẽ, scientem psallere, &c. Ista autem lo [B] quebatur ille Saul, tanq̃ non cognoscenti Dauid. Quod etiam satis patet ex missione Saulis, quia fecit eum vocari, vt, si forte placeret in oculis eius: postea aũt, quia placuit, misit ad Isai, dicens: Stet Dauid in cõspectu meo: inuenit. n. gratiã in oculis meis: nõdum ergo cognouerat cũ hic. Item patet efficacius, quia, si ista accidissent prius, quã illa, quæ habent præcedenti c. nunquam illa fieri potuissent. Quod patet, quia postq̃ Dauid occidit Goliath semper mansit cum Saule, vt patet inf. sequenti c. s. Tulitque eum Saul in die illa, & non cõcessit ei, vt reuerteretur in domum Patris sui: tñ præcedẽ. c. dicitur, ꝙ Saul misit ad vocandum Dauid in Bethlehem: & venit de pascuis: ergo prius accidit illud, quam hoc. Itẽ patet hoc expressius inf. in littera. s. Abiit ergo Dauid, & reuersus est a Saule, vt pasceret gregem Patris sui in Bethlehem: ergo prius re [C] uersus est à Saule, quã acciderent ista, quæ habentur hic: & sic non est aliqua mutatio ordinis. *Ad rationes primæ opinionis.* Ad rationes in contrarium dicendũ. Ad primã, cũ dicitur, ꝙ Dauid venit ad Saulem, vt semper staret cum eo, &c. Dicendum, ꝙ quando Saul fecit coram se manere Dauid, dicens: Stet Dauid in cõspectu meo, volebat, ꝙ semper maneret cũ eo. Postea tñ accidit bellum istud: & forte alia negocia priora, in quibus iudicauit Saul nõ esse sibi necessariũ Dauid; ideo permisit eum redire ad Patrem: & tunc pascebat gregem, sicut prius, & missus est à patre in bellum, & acciderũt hæc vt patet inf. in littera. s. Abiit ergo Dauid, & reuersus est à Saule, vt pasceret gregem patris sui in Bethlehem. *Ad secundam.* Ad secundam rationẽ, cum dicebatur, ꝙ si ea, q̃ habent̃ præcedenti c. fuissent ante hæc, nõ ignorasset Dauid ipse Saul: & tñ nõ cognouit eum. Respõdendum, ꝙ prius accide- [D] runt ea, q̃ habentur præcedenti c. tñ Saul, quanq̃ ibi cognouisset Dauid, iã tũc nõ cognoscebat, eo ꝙ mutata erat statura, vel habitudo faciei Dauid s. ꝙ ante nõ erat barbatus, nunc vero sic. Et in tali tempore breuiter mutant̃ homines nimis à priori effigie. Sic respõdet August. de quo etiam magis dicetur in fine. c. nõ est ergo hic aliqua mutatio ordinis.

Existimandum est non fuisse magnum tempus inter ea, quæ sequuntur, & præcedentia. *Quæst. II.*

QVÆRETVR vlterius, an ea, quæ habẽtur hic, fuerint immediate facta post ea, quæ habentur præcedenti c. vel magno tempore post. Respondendum est, quòd non potest hoc patere. s. quantum tempus fuerit: Satis tamen dicendum est, quòd non fuerit magnum tem [E] pus, quia quando primò venit Dauid ad Saulem ad psallendum corã eo, erat. 20. annorum; aut parum plus, vt declaratum est præcedenti c. nunc autem etiam erat satis iuuenis: quia dixit inf. Saul ad Dauid: non vales resistere Philisthæo isti, quia puer es. Post hoc autem, transierunt multa tempora, in quibus Saul persecutus est Dauid vsq; ad mortem suam: Tamen anno, quo mortuus est Saul, & factus est Dauid Rex, erat annorum. 30. vt patet. inf. 2. lib. c. 5. Ergo non multum tempus transiuit inter illa, quæ habentur. sup. & ea, quæ habentur hic: sed solum tempus vnius, vel duorum annorum ad plus: vt patet etiam ex sententia Iosephi 6. Antiquit. dicentis: Post non multa siquidem tempora Palæstini denuo cõgregati, magnum super omnes Israelitas exercitum colligentes. castrametati sunt inter Socho, & Azeca. *Congregauerunt ergo Philisthiim ag-* [A] *mina sua in prelium*, scilicet, congregauerunt Philisthini multitudinem suam ad pugnandum contra Israel. Et dicitur de agminibus, quia terra Philisthiim non erat tota, quasi vna, sed erat diuisa per quinq; Reges, qui vocantur Reguli: Iosue 13. c. & vocantur Satrapæ, supra c. 6. ideo Philisthini non erant omnes in vno agmine, sed erãt quasi quinque multitudines sub quinque Regibus constitutæ: cum tamen pugnandum erat contra Israelitas, congregabantur oẽs Philisthini cum Regibus suis. Sic patet infra c. 29. s. Congregati sunt ergo Philisthiim vniuersa agmina in Aphec, & Satrapæ quidem Philisthini incedebant in Centuriis, & Millibus. Ita autem congregata fuerunt vniuersa agmina Philisthinorum.

[B] *Quare Philisthini conuenerint ad bellum contra Israelitas, cum essent subditi, & tributarij eorum.* *Quæst. III.*

QVÆRET aliquis, Quare Philisthini cõuenerint in bellum cõtra Israelitas, cum essent Israelitæ subditi illis, & tributarij: Nam nunquam fuit ablatum iugum tributi, quod imposuerant Philisthini Israelitis vsq; ad tempora Dauid, vt patet infra 2. lib. c. 8. s. percussit Dauid Philisthæos, & humiliauit eos, & tulit Dauid frenum tributi de manu Philisthiim: si tamẽ nõ fuissent subditi illis in tributo, haberent causam ad pugnãdum cõtra illos, vt subiicerẽt eos sibi, nunc autẽ, cũ subiecti essent, nõ videtur quare pugnarent. Respõdendum est, ꝙ à principio ex multis temporibus Philisthini dominabantur Israelitis, & grauabãt eos magno iugo, cogentes, ne haberẽt arma: vnde quãdo pugnare voluit Saul cõtra Philisthiim, nõ est inuentus ensis, aut lancea in manu totius populi, qui erat cum Sau- [C] le, excepto Saule, & Ionatha: abstulerunt etiam Fabros de terra Israel: vnde non reperiebatur faber ferrarius in tota terra Israel. De hoc supra c. 13. Hæc & multa alia grauia tolerabant Israelitæ à Philisthinis: vnde, vt Philisthini cogerent Israelitas seruare leges suas, ponebant aliquam partem exercitus de seipsis in terram Israel, vt illa comprimeret Israelitas. Et ista vocatur statio Philisthinorum. Erat autem ista acies in Gabaa Saulis, vt patet supra c. 10. & 13. & ex eo loco diuidebantur per terram Israel, vt viderent, quid facerent Israelitæ: & nihil moueretur contra voluntatem Philisthinorum. In principio autẽ regni Saulis, Ionathas filius eius cõgressus est cum statione Philisthinorum, & percussit illos, vt patet supra c. 13. scilicet: Percussit Ionathãs stationem Philisthinorum, quæ erat in Gabaa, & eiexit se Israel aduersus Philisthiim. Tunc autem cõgrega [D] ti sunt omnes Philisthini cõtra Israel, vt patet eod. c. & percusserunt eos Israelitæ, vt patet supra c. 14. post hoc autem Israelitæ cœperunt liberiores esse, q̃ prius, exclusis Philisthinis de terra: habueruntq; fabros, quos ante nõ habuerant, & seruauerunt leges suas, exclusa seruitute Philisthinorum; nõ tamen fuerunt penitus liberi, quia adhuc manebat aliquod iugum tributi, saltem in aliquibus terris Israelitarum: & istud mansit vsque ad tempora Dauid, qui abstulit iugũ Philisthinorum, quãtum ad tributa, vt patet infra 2. lib. c. 8. Philisthini ergo, quanq̃ haberent aliquod iugum tributi super Israelitas quantum ad aliquid, tamen ista tributa nõ bene soluebantur, quia, quando Israelitæ superabant, nihil reddebant, ideo nitebantur Philisthini reducere Israelitas in pristinam seruitutem, s. vt essent serui eorum ad libitum suum. Hoc autem significauit Goliath in verbis suis, cum [E] dixit. Nunquid ego non sum Philisthæus: & vos serui Saul: eligite ex vobis virum, descendatq; ad singulare certamen: si quiuerit pugnare mecum, & percusserit me, erimus vobis serui, si autem ego præualuero, & percussero eum, vos serui eritis, & seruietis nobis. Apparet ergo ex verbis his, ꝙ Philisthini desiderabant subiicere Israelitas penitus in seruitutem, sicut à principio fuerant, & ꝙ tunc paucam habebant seruitutem. Cùm autem obiiciebatur, ꝙ nõ haberent Philisthini causam pugnandi contra Israelitas, dicendum, ꝙ ipsi non solum volebant habere seruitutem aliquorum tributorum, sed omnimodam subiectionem, sicut habuerunt à principio: ideo pro hac pugnabant. Etiam, quia tributa non erant eis secura in Israelitis, nisi magis eos sibi subiicerent, cum illi possent negare tributa, quando prosperarentur. Et forte multoties tempore Saulis nihil soluebant. *Et conuenerunt in Socho Iudæ*. i. venerunt in quandam

dam

c...m vrbem, quæ vocatur Socho, & est in forte Iudæ: Nã P...sthini ferè omnes habitabant in forte Iudæ, vt declaratum est Iosue ca. 15. & ob hoc, quando pugnabant contra Israelitas, castrametabantur in forte Iudæ, vel in terra propinqua, s. Beniamin, vel Ephraim. Sciendum autẽ, ꝙ, q̃q; dicatur hic, ꝙ cõuenerunt in Socho; tamen nõ posuerunt castra ibi, quia immediatè dicitur, ꝙ castrametati sũt inter Socho, & Azeca. Sed cõuenerũt in Socho, s. ad habẽdum ibi cõsilium, in quo loco castrametari deberent, vel quid agerẽt: & tunc castrametati sunt apud vrbẽ Socho.

Socho nomen vrbis; & vocatur Socho Iudæ, quia erat in tribu Iuda. *Quæst.* IIII.

QVAERETVR, quare vocatur hic Socho Iudæ? Respondendum est, ꝙ aliquando in Scriptura Sacra idem nomen vrbis cõuenit duabus vrbibus, sicut vna ciuitas vocatur Bethlehẽ: & est in tribu Iuda, vt patet Matth. c. 2. & alia ciuitas vocatur Bethlehem, quæ est in tribu filiorum Zabulon. Iosue. cap. 19. Simile autem est in multis aliis vrbibus, ideo Scriptura interdum ad notificandũ, de qua vrbe loquatur, ponit ei quandam adiectionem denotantẽ tribum. Sic patet de vrbe Bethlehem, de qua cũ loqueretur Michæas, nõ vocauit eã Bethlehem absolutè, sed Bethlehẽ Iudæ, vt patet Michę. c. 5. s. Tu Bethlehẽ Ephrata paruula es in millibus Iuda. Sic etiam accipitur Matth. c. 2. Et tu Bethlehem terra Iuda. Hoc autem vt intelligeretur, ꝙ Messias nasciturus erat in Bethlehem tribus Zabulon. Sic autem in ista vrbe Socho. Erat .n. duplex vrbs Socho: vna erat ad Orientem Iordanis in forte Iudæ, vt patet Iosue c. 15. nunc autem ista vrbs Socho, in qua castrametati sunt, vel cõuenerunt Philisthini, nõ erat in tribu Gad, sed in tribu Iuda, ideo dictum est in Socho Iudę. Erat autem illa Socho, quę erat in tribu Gad, vt aliqui volunt, illa, quã denominauit Iacob veniens de Mesopotamia, quando fixit ibi tentoria, vt patet Gen. 33. c. Sed falsũ est hoc, quia illa Socho est in tribu Iuda, & post Iordanem, iam enim transierat Iordanem Iacob, vt patet eod. c. Sed magis dicendum, quod illa sit Socho, de qua hic.

Philisthini an sint castrametati nunc in terra Israelitarum, *Quæstio* V.

QVAERET aliquis, an fuerint castrametati hac vice Philisthini in terra Israel, vel in terra sua. Aliquis dicet, ꝙ manifestum est, Philisthinos castrametatos fuisse in terra Israel, quia dicitur, ꝙ conuenerunt in Socho Iudę. Si ergo Socho erat de terra Iudę, iam erant Philisthini in terra Israel. Item patet, quia dicitur, castrametati sunt inter Socho, & Azeca; vterq; tamen locus erat in forte Iudę, Iosue. c. 15. ergo, siue referatur ad castrametationem, siue ad cõgregationem, vtrumque factum est in terra Iudę. Respõdendum est, ꝙ nõ probatur ex istis, fuisse congregationem, & castrametationem Philisthinorum in terra Israel: nam q̃q̃ essent in forte Iudę, nõdum erant in terra Israel. Quod patet, quia tota ipsa terra Philisthinorũ erat in forte Iudę: & in aliquibus coniunctis vt declaratum est Iosue 13. & 15. c. terra tamen Philistinorum nondum erat capta ab Israelitis, nec capta fuit vnquam. Deus tamẽ iussit, ꝙ Iosue diuideret omnem terram Chanaan, etiamsi nondum capta esset. Huius autem pars erat terra Philisthiim, quę nõdum fuerat capta, & Iosue c. 13. nominatur tanquã nõ capta. Iubetur tamen diuidi. Quanq̃ igitur Socho esset in forte Iudæ, tñ poterat adhuc possideri à Philisthinis, sicut possidebãtur multa alia loca eiusdẽ fortis. Credẽdum tamen est, ꝙ Socho pertineret ad terrã Israel, scilicet, ꝙ habitarent in ea Israelitę: nam Philisthini, cum mouerent pugnã cõtra Israel, oportet, ꝙ figerent castra in terra Israel, quia aliàs, dũ ipsi manerent in terra sua, non pugnarent cõtra aliquem, nec faciebãt cuius iniuriam: & sic Israelitę nõ irent cõtra eos in bellum; occurrerunt tamen. Oportet ergo, ꝙ esset castrametatio in terra Israel. *Et inde castrametati sunt inter Socho, & Azeca.* i. recesserũt inde. s. de Socho. Et paululum progrediẽtes fixerũt castra inter Socho, & Azeca. Erãt .n. istę duę vrbes in forte Iudę, vt patet Iosue c. 15. & sicut hic ponunt simul, ita ponũtur eod. c. ad signandũ, ꝙ parũ ab inuicem distabant. Est autẽ

Azeca ciuitas.

F Azeca ciuitas, apud q̃ persecutus est Iosue quinque Reges qui expugnabant Gabaon, & misit Dominus lapides magnos de cælo super illos Reges, & occidit multos ab vrbe Bethoron, vsque ad Azeca, vt patet Iosue c. 10. &, cũ apud ipsum locum esset Iosue, orauit Dominum, vt staret sol, & stetit, vt patet præalleg. c. Est autem ciuitas Azeca iuxta latus Aquilonare fortis Iudæ: nam est apud terminos Dõmim, vt patet hic: & tamen iste locus ponitur in terminis fortis Iudæ, vt patet Iosue c. 15. & hoc, vt quidam volunt. *In finibus Dommim.* Istud est nomen alicuius terræ in forte Iudæ. In Hebræo vocatur Dammim, & interpretatur sanguinum pluraliter. *Porro Saul, & viri Israel congregati venerunt in vallem Terebinthi.* i. Israelitæ videntes, ꝙ Philisthini instruxerant aciem cõtra Israel, ipsi quoque cõgregati sunt, quia vocauit eos Saul, & venerunt in valle Tere-

G binthi. Illa vallis erat apud vrbem Socho: nam ibi posuerant Israelitæ castra iuxta Philisthinos, sed Philisthini posuerũt castra inter Socho, & Azeca, vt patet supra: ergo castra Israelitarũ erant nõ lõge ab vrbe Socho; quia nõ multum distabant inter se castra hostium. Vocatur .n. illa vallis Terebinthi, quia erat ibi quædã Terebinthus: est enim Terebinthus nomen arboris Arabicæ, de qua gummi manat, vt ait Isidorus Etymol. 16. sed litera hebraica accipit eam pro quercu: nã supra c. 10. cùm dicitur: cumque abieris vltra, & veneris ad quercum Thabor: ponitur talis dictio, sicut hoc ponitur pro Terebintho, s. elon. Et ista aliquando vocatur ilex, sicut dicitur de Abrahã, ꝙ habitabat sub ilice Membrè. Et ponitur ibi elon, pro ilice, sicut poni-

Terebinthus nomen arboris.

H tur hic pro Terebintho: & supra c. 10. pro quercu. *Et duxerunt aciem ad pugnandum contra Philisthiim.* s. ordinauerunt aciẽ suã, vt pugnarent cõtra Philisthinos nõ tamẽ pugnabant, quia 40. diebus manserunt acies vtrinque, & nequaq̃ pugnatũ est, eo, ꝙ Goliath Philisthæus, per 40. dies exprobrabat Israelitis, dicens, ꝙ darent aliquẽ, qui pugnaret cum eo singulariter, & nõ pugnaret tota multitudo. Fecit autẽ hoc 40. diebus, ideo in illis nõ pugnauerunt Israelitæ, q̃q̃ pugnare vellent. sed primũ initũ est singulare certamen Dauid cũ Goliath, & deinde secutum est bellũ, vel magis persecutio Israelitarũ cõtra Philisthinos. *Et Philisthini stabant super montem.* Ex hac parte ponitur situs castrorũ Philistinorum, & Israelitarum: & dicitur, ꝙ Philisthini posuerant castra super quendã mõtem. *Et Israel stabat super montem ex altera parte,* i. etiam Israelitę posuerũt

I castra super alterum mõtem. Hoc .n. factum est à quolibet exercitu ad maiorem sui tutelam, quia cum essent castra super montem, illi, qui ibi erant, poterant cõspicere hostes à lõge, & an aliquid cõtra eos molirentur. Si autem in valle essent, possent subito ab hostibus incauti circundari, & repentine peruenirentur. Item, cum esset vnus exercitus in m...te, & alius in alio mõte, quicunq; vellet aggredi pugnã cõtra alterum, esset inferioris cõditionis, 1. quia alius stans super mõtem facile veniẽtes ex vallibus deiicere posset. Dicit tamen Iosephus 6. Antiquitatum, quod Philisthini non tenuerunt priora castra, sed Saul coegit eos mutare illa, & ex aduerso mõtis, quem Saul apprehenderat aduenire, diuisitque eorum exercitum medius mõs, qui erat positus inter eos, *Vallisque erat inter eos,* idest, cum essent isti duo exercitus super duo cacumina montium opposi-

K ta, necesse est, ꝙ vallis esset inter illos, & illa diuidebat. Iosephus tamẽ dicit, ꝙ erat medius mõs inter illos: sed hoc satis potest stare. s. ꝙ ex vna parte esset mons inter illos, & ex alia vallis. *Et egressus vir spurius de castris Philisthinorũ,* idest, egressus est quidã vir de castris Philistinorum, & erat spurius, s. patiens defectum in natalibus: Exibat autem ad petendum singulare certamen. Hebręi dicunt, quod hic dicitur, egressus est vir de inter medias acies, scilicet, quòd egressus est inter aciem Philisthinorum, & Israelitarum, non enim audebat introire in aciem Israelitarum, ne ex hoc possent iuste contra eum pugnare. Diuersitas ista est propter æquiuocationem, quia in Hebręo ponitur hic quędam dictio, scilicet, Benain, vbi nos dicimus spurius, & potest significare inter, vel filium. In primo significato accipiunt Hebręi, scilicet, ꝙ egressus est vir de inter medias acies. In secundo significato accipit litera nostra, dicens eum esse spurium, idest, filium illegitimum. Aliqui enim Hebræi sequuntur istum sensum: & dicunt, quòd Go-

liath

Goliath quare quidam dicunt filium ab Hebræis, quod fuit filius 100. virorum, & canis.

liath erat filius centum virorum, & vnius canis: sed hoc ridiculum est. Motiuum tamen eorum est, quia Goliath erat vir statura procerus super omnes alios viros, ideo crediderunt, quod ipse non potuisset gigni ab vno homine, sed ad tantam magnitudinem procreandam oportebat multorum virorum materiam seminalem esse decisam. De cane autem motiuum est, quia ipse Philisthæus dixit: nunquid ego canis sum, quia tu venis ad me cũ baculo? Sed ista motiua absurda sunt. Primum enim, quia impossibile est, aliquem hominẽ esse filium, nisi vnius tantũ hominis. Quòd autem arguunt de magnitudine, non sequitur, quia magnitudo corporis, quę postea sequitur in fœtu, non est propter magnitudinẽ materiæ decisæ, ex qua formatur fœtus, sed propter maioritatem virtutis augmentatiuæ, quia in quodam semine efficacior est virtus augmentatiua, quam in alio. Item inconueniens erat hoc, quia dato, quod ab eodẽ vno sæpius decidatur materia seminalis in eodem vtero, non conuenit quælibet pars decisionis ad formationẽ fœtus, sed ex vnica illarum fit. Cum autem mulier semel conceperit pellis secundina illicò clauditur, ita, vt impossibile sit etiãsi mulier cognoscatur, semen descẽdere in matricẽ, vbi est locus conceptionis. Non ergo est possibile, nec opinabile eundem virum esse filium multorũ hominum, sed vnius tantum. Quod autem dicunt fuisse filium centum virorum, posset intelligi, si diceretur hoc in dubium, scilicet, quod omnes centum cognouerant matrem illius, & nesciebatur de quo illorum concepisset. Et sic vocãtur aliqui vulgo concepti, idest geniti à toto populo, non quidẽ, quod totus populus eos genuerit, sed quod dubium sit, quis de toto populo genuerit illos. Sed hoc non attinet ad intentionem istorum. Quod aũt dicũt de cane, magis inopinabile est, quia si aliquis sit filius hominis, & canis, est sicut si gigneretur à duobus viris, & tunc redit inconueniẽs supra positum, & adhuc maius propter differentiam hominis, & canis. Item, motiuum illorum ridiculum est: quia cũ dixit Goliath, nunquid ego canis sum: non dicebat se esse canem, sed vituperabat Dauid, quod armaretur contra eũ, tanquam contra canem. *Nomine Goliath de Geth*, idest, siue vir erat de vrbe Geth. Ista est vna de quinq; Metropolibus Philisthinorum: Erat enim Chotas Regalis, vt patet Iosue c. 13. & supra c. 6. Nicolaus dicit de isto Goliath, qđ erat vir intermedius, accipiendo expositionem Hebraicam, & dicit, quod intermedius est homo fortis, & audax: & hoc apparet ex actibus suis, quia voluit habere singolare certamen cum aliquo Israelita. *Altitudinis sex cubitorum, & palmo*. Hic ponitur mensura istius viri ad significandam victoriam triumphi Dauid, qui potuit pugnare contra virum, tam fortem, & tantæ magnitudinis: nam sicut erat corpore magnus, ita viribus excellens erat: quod apparet ex pondere armorum, quæ ferebat, vt patet infra.

Qui dicuntur vulgo concepti.

An mensura cubitorum Goliath accipiatur de cubitis Geometricis, vel humanis. Quæstio. VI.

Goliath erat altitudinis cubitorum sex, & palmo, qualis est istis cubitis.

QVÆRET aliquis, quo sint intelligendi isti cubiti, quos habebat Goliath, s. an de Geometricis, vel de humanis? Non potest intelligi primo modo: quia cubitus Geometricus est valde excedens super cubitũ humanũ, & nõ esset iste vir tantæ magnitudinis, etiãsi esset Gigas. Sed intelligendum est de cubitis humanis: nã non est credẽdũ, ꝙ Scriptura hic loqueretur de cubitis Geometricis, quia hoc volebat notificare magnitudinẽ huius viri vulgaribus: ipsi tñ non intelligunt, quid sit cubitus Geometricus: etiã quia dato, quod intelligerent, quia ipsi non consueuerunt mensurare cubitis Geometricis, sed cubitis nostris, intelligerent dictũ esse de nostris. Sed tunc stat dubiũ, an isti sex cubiti, & palmus cõputarentur de cubitis ipsius Goliath, vel de cubitis aliorum virorum. Respondendũ est, ꝙ non poterat intelligi de cubitis suis, quia nemo virorum habuit vnquã de cubitis suis quatuor; sed omnes manent inter tres, & quatuor: nisi essent pessimè commensurati. In corporibus autem non commensuratis non sunt vires, sed iste erat robustus: ideo cõmensuratus esset. & sic nõ haberet de cubitis suis quatuor: habebat tñ sex, & palmũ. Intelligitur ergo de cubitis aliorũ virorũ. Itẽ, si intelligeretur de cubitis suis, non daretur hic aliqua certificatio magnitudinis eius, quia mẽsuraretur ignotũ per ignotũ, quia sicut quantitas corporis Goliath erat nobis incognita, ita & quãtitas cubiti, & palmi eius. Nesciretur ergo, an ista esset magna quãtitas, vel parua. Accipiendum est igitur, ꝙ mensura sit hic aliquid notum; & erit cubitus communis: nam cubitus virorum communium cognitus est. Et dicto, quod esset Goliath sex cubitorum, & palmi, intelligi poterat, quanta esset sua magnitudo. Sed aliquis dicet, quomodo Israelitæ sciebant, ꝙ tanta esset quantitas Goliath? Respondendum, quòd hoc scire poterant per mensurationem eius, scilicet, quia postquam eum occidit Dauid poterãt illum mensurare, & sic credendum est. *Et cassis ærea super caput eius*. Hic ponitur armatura Goliath, & denominatur pondus illius ad significandum vires huius viri, quia qui tantum armorum pondus per se ferebat, necesse erat, vt fortissimus esset. Est enim cassis capitis armatura, quando accipitur in feminino. Cum autem in masculino, significat rete. Sic dicitur. Casse meo venor, nunc armor casside clara. Vocatur ista cassis ærea, idest, ærata: non quidem erat de ære tota, sed de ferro, quia de ære non poterat fabricari. *Et lorica hamata induebatur*. Istud est genus armaturæ ad protegendum totũ corpus. Vocatur autem lorica hamata, idest, hamis contexta. Est enim hamus catena, vel vncinus: & quia in lorica erant plures vncini se concatenantes; & ex illa concatenatione resultabat tota lorica, vocabatur concatenata, vel hamata. Nicolaus vult, quòd isti hami essent squamæ super loricam exteriùs, ita, vt non posset aliquod genus armaturæ penetrare foramina loricæ. Litera tamen non vult ponere hic aliquam armaturam super loricam. *Porro pondus loricæ eius quinque millia siclorum æris erat*. Hic ponitur põdus armorum, & non ponitur pondus omnium, sed solùm loricę, & ferri lanceæ eius. Istud autem fit ad notandum robur viri.

Armatura Goliath.

Nicolaus.

Quomodo Israelitæ sciuerint distinctè pondus loricæ Goliath. Quæstio VII.

Pondus loricæ eius.

QVÆRET aliquis quomodo Israelitę sciuerint determinatè pondus armorum eius: poterant enim scire aliquo modo confusè, quia, cùm ille esset magnus vir, iuxta corporis sui quantitatem, magna arma erant necessaria, & magni ponderis, sed non poterat ex hoc determinatum pondus armorum coniecturari. Aliquis dicet, ꝙ hoc sciebant, quòd audierunt a Philisthinis: sed hoc leue testimonium est, nec Scriptura illud poneret. Sed dicendum, quòd Israelitæ sciuerint determinatum pondus armorum Goliath ponderando illa: nam sicut mensuram eius cognouerunt mensurando illum, ita & pondus armorum eius poterant cognoscere, quia cum corruisset in terram, Dauid accepit arma eius, & seruauit penes se, vt patet inf. s. Assumens Dauid caput Philisthæi attulit illud in Ierusalem: arma vero eius posuit in tabernaculum suum. Sic etiam de lancea eius, & de omnibus cognouerunt. Scriptura tamen solum ponit pondus lòricæ, & ferri lanceæ, quia ista erant notabilis magnitudinis super omnia arma. *Et Ocreas æreas habebat in cruribus*. Totum.n.corpus eius armis protegebatur, ideo in cruribus habebat ocreas ęreas, idest, ferreas. Iosephus autem dicit tibialia ærea, sed idẽ est. In hebræo est hic littera aliqualiter obscura: nam dicitur: *Et nasaria, vel frontaria versus pedes eius*. Dicunt.n. ꝙ à galea, quæ erat super vertice, descendebat quædam lamina cooperiens nasum, & tendens versus deorsum. Sed ista expositio non satis stat, quia tunc nasaria, vel frontaria non essent genus armaturæ per se, sed essent quædam particula cassidis. Hic tamen ponitur tanquam distinctum genus armorum: nã postquam dictum fuerat de casside, & lorica subiungitur hic de istis. Ideo dicendum, quòd sint genus armaturæ crurũ. Et hoc signat littera hebraica, quæ dixit versus pedes. i. in pedibus. Idem etiam tenet Iosephus: nam vbi dicit hic litera nostra: & ocreas æreas habebat, dicit Iosephus: & tibialia ærea, quod idem est. *Et clypeus eius tegebat humeros eius*, idest, etiam habebat clypeum pendentem ad partem posteriorem super humeros. Hebræi dicunt, quod non dicitur hic clypeus, sed spiculum, vel lancea, quia ponitur hic in Hebræo. *Quidon*. Quod dicunt significare vexillum: nam sic habetur Iosue capit. 8. quòd deberet Iosue extendere quidon idest, vexillum contra vrbem Hai.

Et etiam ibi litera nostra dicit clypeum. Aliqui autem de F Hebræis dicunt, ꝙ erat istud spiculum, quod protegebat humeros; quædam lamina descendens à casside, & procedens in acutum inter scapulas, vt sic protegeret collum, & iuncturam armorum capitis: sed secũdum literam nostrã, cũ dicatur; clypeus æreus tegebat humeros eius: dicẽdum est, ꝙ clypeus non pendebat inter humeros, quasi ibi esse deberet. Sed nunc, quando procedebat Goliath ad exprobrandũ Israelitis, ponebat clypeum ad partẽ posteriorẽ. Si enĩ pugnandum foret, clypeum manu tenebat. *Hastile autem hastæ eius erat quasi liciatorium texentium.* Ponitur hic magnitudo, & pondus hastæ tam in hastili, quàm in ferro. De hastili dicitur, ꝙ erat ita grossum, sicut liciatorium texentiũ. Est.n. liciatoriũ quoddam lignũ positũ ante textores, qđ ipsi Axẽ vocant: & in illo contorquetur totum, qđ texuerunt. Est autem illud lignum magnum: & sic erat hasta G illa Goliath vasta nimis. *Ipsum autem ferrum hastæ eius sexcentos siclos habebat ferri.* In hoc significatur magnitudo ferri, sed sic coaptabatur magnitudini hastilis. Siclus autem ponitur hic, tanquam pondus, aliquando autem tanquam moneta, sicut dicitur, quod quilibet dabat quinq. siclos pro primogenito: Num.c. 3. & 18. & ꝙ aries poterat vendi duobus siclis: Leuit.c.5. Aliquando aũt accipitur pro pondere, sicut hoc loco. Nec tñ differebat, quando erat moneta, & ad pondus referebatur: quia sicli de argento & in certo pondere fiebant: ideo accipiebantur, tanq̃ moneta, ꝓp valorem, & tanquã pondus, ꝓp determinatam quantitatem. *Et armiger eius antecedebat eum.* scilicet ille, qui portabat arma sua, ibat ante eum, portans fortè aliqua arma eius. Sic.n. fit in pugilibus, quando vadunt ad congrediendum: quia alij portant coram eis arma sua: cum tñ cõgre- H di debent, ipsi accipiunt illa. In Hebræo dicitur. *Et portans peltam suam, vel scutum antecedebat eum.* s. ꝙ armiger eius portabat scutum illius, & iste præcedebat eum. Ex hoc dicit Nicolaus, meliorẽ esse expositionẽ Hebræorum, q̃ literæ nostræ: quia dicebatur supra in litera nostra, ꝙ clypeus tegebat humeros eius. Hic tamen dicitur, quod portans scutum præcedebat eum: ergo armiger ferebat scutum, & non ipse: & sic id, ꝙ ipse vocat clypeum, erit aliud genus armaturæ. Sed dicendum, ꝙ non concluditur ex hoc, quod vult Nicolaus: quia cum dicitur in Hebræo, ꝙ portans scutum, vel peltam præcedebat eum: nõ est sensus, ꝙ ille, qui præcedebat eum, portaret tunc scutũ, sed ille erat, qui consueuerat portare scutum eius. Nunc autem portabat aliud genus armaturæ: & hoc voluit litera nostra, cũ dixit: & armiger eius ꝓcedebat eum. s. qui consueuerat portare arma, I siue scutum, siue alia arma. Iosephus m̃ aliter exposuit istã literã, s. ꝙ multi armati irent cum Goliath, cũ dicit. Sequebanturq; eum multi arma portantes. *Stansque clamabat aduersũ phalangas Israel.* i. loquebatur ad turbas armatorum. Phalanx significat multitudinem; & pertinet maxime ad armatos. Loquebatur autem Goliath ad omnes armatos, vt, si quis de illis vellet suscipere singulare certamen cum eo. *Et dicebat eis; quare venistis ad prælium parati?* q.d. superfluum est, & nociuum, quod agere vultis, s. ꝙ pugnet acies contra aciem, & tot virorum millia pereant: melius autẽ est, vt singulari certamine res ista dirimatur. *Nunquid ego non sum Philisthæus, & vos serui Saul:* q.d. benè vt dctis, ꝙ lis ista est inter Philisthæos, & Saulẽ: ego aũt de Philisthæis sum, & vos estis serui Saulis: ad me ergo pertinet, & ad aliquem ex vobis, ꝙ litigium istud singulari certami- K ne dirimamus. In Hebræo ponitur hoc Philisthæus cũ articulo quodã, qui significat aliquid speciale, & cognitum, qđ in Latino possumus dicere: ego sum ille Philisthæus. Et exponunt Hebræi. s. ego sum ille Philisthæus, qui accepi arcam Dñi, & qui occidi filios Heli, & fugaui Israelem, fecique omnia mala. Sed istud nihil est: nam aliquando articuli ponuntur in Hebræo, & nihil significant, vt patet in multis locis. *Eligite ex vobis virum.* In hoc gloriabatur nimis Goliath innuens, ꝙ non sufficeret quilibet de Israelitis ad pugnandũ contra eũ: sed oportebat fieri electionem, & vix reperiri posse credebat, qui cũ eo congredi vellet: immo putabat, neminẽ esse reperiendum, qui tanta auderet. *Et descendas mecum ad singulare certamen.* i. ambo soli certemus, & per nos dirimatur ista lis. *Si quiuerit pugnare mecum.* i. si potuerit resistere mihi. *Et percusserit me.* i. occiderit me. *Erimus vobis serui.* i. tota gens Philisthinorum seruiet Hebræis sub tributo, & obediet legibus ab eis positis. *Si autem ego præualuero, & percussero eum,* i. si potuero occidere virum, qui mecum congressus fuerit singulari certamine. *Vos serui eritis, & seruietis nobis.* Nõ intelligitur, ꝙ essent serui totaliter, sicut sunt serui legales, qui nequaquã sunt sui iuris, sed alieni. Sed intelligitur, ꝙ seruirent in tributis, & quantum ad aliquas leges, quas imponerent Philisthini Israelitis, & sic è conuerso futurum erat Philisthinis, si Goliath moreretur.

An Goliath de consensu Philisthinorum certamen singulare agere voluerit cum aliquo de Hebræis. Quæst. VIII.

QVÆRET aliquis, Quare Philisthini permitterẽt, ꝙ Goliath ista faceret; & an faceret de cõsensu eorum. Respondendum, ꝙ Philisthini volebant, ꝙ Goliath G ista faceret. Nam contra voluntatem omnium Philisthinorum nec voluisset, nec potuisset Goliath ista facere: quia punirent eum Philisthini, tanquam transgressorem. Item patet hoc, quia, si noluissẽt Philisthini istud facere, quod proponebat Goliath, non expectauissent. 40. diebus. Nam 40. diebus venit Goliath ad castra Israel ista dicens, sed immediatè pugnassent. Cum autem dicitur, quare faciebant hoc? Respondendum, ꝙ ipsi voluissent, vt Hebræi acceptarent istam conditionem: nam credebant, ꝙ nullus posset esse vir ita fortis, & audax inter Israelitas, sicut Goliath: nam, etiamsi aliquis robustus esset, visa tamen tanta viri magnitudine, pertimesceret, ideo certissimè credebãt, si Hebræi conditionem acceptarent, se esse præualituros: etiam faciebant hoc, quia dato, ꝙ intelligerent, ꝙ nemo Hebræorum istam conditionem acceptaret: tamen vole- H bant eis sic timorem incutere. Cum enim quotidie conspicerent animositatem Goliath, & se impotentes viderẽt ad resistendum illi, quotidie pertimescerent; & sic fiebat. Nam cum veniret Philisthæus, & loqueretur sermones istos, stupebant: & metuebant nimis Saul, & omnes viri Israelitæ, vt patet inf. Hoc autem modo, si Dauid non venisset, qui congrederetur cum Philisthino tanto tempore expectando, pauerent quotidie magis Israelitæ, & sic fugerent, sicut, cum Saul erat in Galgalis, & iturus erat ad pugnam contra Philisthinos, erat ibi multus populus cũ eo, qui a tamen expectauit diebus 7. populus quotidie magis timebat, & dilapsus est ab eo, ita, vt non manerent, nisi viri sexcenti, vt patet, supra cap. 13. ita ergo nunc futurum erat: & hoc volebant Philisthini.

Quare Israelitæ non inierint pugnam cum tota acie. Quæstio IX. I

QVAERET aliquis, Cum Israelitæ nollent suscipere istam conditionem, quia inter eos nullus vir erat, quem crederent posse congredi cum Goliath; quare non inibant pugnam, s. tota acies? Respondendum est, quòd Israelitæ hoc facere voluerunt, & à principio sic deliberabant facere: vnde dicitur supra, ꝙ viri Israel direxerunt aciem ad pugnandum contra Philisthijm: tamen non fecerunt, quia cum Philisthini nollent pugnare in acie, sed dare aliquem singulariter pugnantem: ipsi Hebræi iudicabant inhonestum esse, & verecundum, si ipsi non darent alium virum pugnaturum cum Goliath. Expectabant ergo, si fortè aliquis vellet subire istud certamen. Item, & potissimum, quia Israelitæ non audebant aggredi Philisthinos: nam, quanquam desiderarent pugnare contra eos; si K tamen Philisthini nollent, non erat secura pugna Israelitis contra illos, eo, ꝙ erant castra Philisthinorum super montem, & si Israelitæ aggrederentur, manentibus Philisthinis super montem, cũ essent Philisthini superiores, possent facile opprimere Israelitas. Hoc ergo formidantes, non audebant inire pugnam, quousq. Philisthini etiã hoc decreuissent: quia tunc vtrique descenderent ad plana, & esset æqua conditio vtriusque aciei. Item fiebat hoc, quia Deus etiam incusserat Israelitis timorem, ne pugnarent, quousq. veniret Dauid, & susciperet istud certamen: ideo vsq; ad 40. dies nihil ausi sunt facere, quia Deus disposuerat magnificare Dauid in isto certamine.

Quare Dauid magis susceperit istud certamen, quàm aliquis alius, cum essent alij fortiores eo. Quæst. X.

QVAERETVR vlterius, Cum inter Israelitas alij essent viri fortiores, quàm Dauid, quare non susceperint

perint istud certamen singulare; patet hoc, quia inf. 2. lib. c. 23. vbi ponuntur nomina fortium Dauid, dicitur de tribus viris, qui pugnauerunt soli contra aciem Philisthinorum; dicitur etiam de Eleazaro, qui solus pugnauit contra Philisthinos: nam totus populus conuenerat contra Philisthinos, & fugit à facie eorum: solus autem Eleazarus pugnauit contra Philisthinos, & fugauit eos, & reuersi sunt Israelitæ ad accipiẽdum spolia. Simile fecit iterum Semnaa, qui erat vnus de fortibus Dauid, & fugauit per se totum exercitum Philisthinorum: poterat ergo quilibet istorum pugnare contra Goliath, cum isti essent fortiores Dauid. Potest responderi vno modo, ꝙ Dauid non susceperit certamen contra Goliath, confidens viribus suis, sed solum in nomine Dei Israel, vt patet infra, s. Tu venis ad me cum gladio, & hasta, & clypeo: ego autem venio ad te in nomine Domini exercituum. Et patet, quòd non confideret Dauid aliqualiter in viribus suis, quia nõ erat paratus ad pugnandum virtute humana: cum solum portaret fundam, & lapides. Ista enim non est firma pugna, cum Goliath esset vir robustus, & protectus armis vndique; ideo, quanquam percussisset eum aliquoties Dauid funda sustineret ictus illius. Ipse autem nõ poterat sustinere ictus Goliath: nec vllum, cum nulla haberet arma: sed baculum tantum, & fundam, & lapides, vt patet infra. Erat tamen Spiritus Domini in Dauid, quia à die, quo vnctus est in Regem, directus fuit in eo Spiritus Domini, vt patet præcedenti cap. iste verò mouit eum, vt non timeret Goliath, sed audacter se illi opponeret. Alij autem fortes Dauid, de quibus inf. 2. lib. c. 23. erãt fortes robore humano, quia nõ erat specialiter in eis Spiritus Domini: ideo non audebant congredi cum isto Philisthino, quanquam fecissent alia operá

Alia ratio. magnifica. Aliter autem dicendũ est, & melius, ꝙ si fortes Dauid fuissẽt hic, multi de illis ausi fuissent cõgredi cũ Goliath singulari certamine: Nã, quidã de fortibus Dauid occidit quendam Gigantẽ de Philisthæis, qui erat de cognatione istius Goliath, de quo inf. 2. lib. c. 21. nõ erat tamen is aliquis de illis viris fortibus, eo ꝙ illi non erãt viri, quando ista acciderunt, vt patet, quia, quãdo Dauid erat senex; erant illi viri robustissimi; ergo, quando Dauid erat paruulus in principio iuuentutis, essent illi adolescentuli, & non apti ad bellum: nũc tamen Dauid erat valde iuuenis, quia forte non esset vltra 21. vel 22. annos. Vnde dixit ei Saul: Non vales resistere Philisthæo isti, quia puer es: omnes ergo fortes Dauid, qui postea fuerunt, essent tunc paruuli non ad bellum. Aliter posset dici, ꝙ, quanquam aliqui illo-

Alia ratio. rum essent tunc viri robustissimi: tamen nemo eorum ausus est congredi cum Goliath, quia Deus incusserat illis timorem, vt seruaretur iste triumphus pro Dauid.

An posita fuerit conditio, quando Dauid suscepit istud certamen, quam expressit Goliath. Quæst. XI.

QVÆRETVR vlterius, cum Philisthini peterẽt, vt daretur eis de Hebręis pugnaturus singulari certamine cũ Goliath sub conditione supra posita: An, quando Dauid suscepit istud singulare certamẽ, intercident ista conditio. s. ꝙ Israelitæ seruirent Philisthinis, succumbente Dauid, vel Philisthini seruirent Israelitis, succumbẽte Goliath. Respondendum est, ꝙ non patet ex litera, an interuenerit conditio: satis tamen credendum est, ꝙ intercidit, quia Goliath cum ista cõditione proponebat singulare certamen: quicunque ergo certamẽ susciperet, istã cõditionem subiturus erat. Quod autẽ Philisthini suscipere vellẽt istam conditionem, satis apparet, quia ipsi illam proposuerãt, potissimum quando viderent, ꝙ iuuẽculus ille inermis oblatus erat pugnaturus. De Hebræis tamẽ est difficultas, quomodo ipsi acceptarẽt, ꝙ Dauid pugnaret pro eis sub hac cõditione, cum nequaquam ipse videretur præualiturus contra Goliath, quia erat Goliath vir fortissimus, & in armis expertus. Dicendum, ꝙ Israelitę etiã susceperint istã conditionẽ: nã Saul, quãquam à principio dixisset Dauid, ꝙ non posset pugnare contra Philisthæum, quia erat vir fortis, ipse autẽ puer: audita tamen Dauid responsione de robore suo, & confidentia cõt. sus est in Domino, & dixit ei: Vade, & Dominus tecum sit. Hoc autem, quia Deus mouebat cor Saulis, vt confideret, ꝙ Dauid posset superare Goliath.

A Aliter potest responderi, ꝙ Hebræi confidebant ad vltimum in robore exercitus: nam non poterat esse peior conditio eorum, etiamsi succumberet Dauid, quam nunc erat, quia oportebat nunc pugnare in acie, si non esset istud singulare certamen. Si autem Dauid vinceretur, eodem modo possent Israelitę defendere se per exercitum. Sic. n. fecerunt Philisthini, quia, quanquam ipsi posuissent conditionem, ꝙ seruirent Hebræis, si succumberet Goliath: tamen, eo succumbente, noluerunt eam tenere, sed occiso illo fugerunt in terram suam, vt ibi se tuerentur, & non subiicerentur Israelitis in tributum, vt patet inf. Hoc idem facturi erant Israelitæ, si succubuisset Dauid; ideo istud singulare certamen modicum futurum erat, cum hostes nollent sibi seruare fidem, etiamsi pepigissent, cum res verteretur super toto statu, sed magis offerebatur istud certamen ad terro-

B rem Hebræorum, vt sic venirent ad aliquam conditionem subiectionis, sine bello. *Et aiebat Philisthæus*, i. dicebat ad Israelitas. *Ego exprobraui agminibus Israel hodie*, i. ego intuli vituperium, vel opprobrium, siue verecundiam toti multitudini Israelitarum, cum nemo sit de eis, qui audeat cõgredi mecũ: ista verba amara, & pungitiua dicebat Philisthæus Israelitis, vt eos sic stimularet ad sistẽdum aliquem virum pro se: de quo ipse posset habere victoriam, & sic esset gloriosus, & succumberent Israelitæ conditioni, vel saltem timore magno fortissimi eorum, qui occisus esset, fugerent: sic. n. fecerunt Philisthini, quia videntes, ꝙ fortissimus eorum mortuus esset, fugerunt, vt patet infra. *Date mihi virum*, i. eligite aliquem virum de vobis. *Et ineat mecum singulare certamen*. i. pugnet mecum sub conditione supra posita. *Audiens autem Saul, & omnes viri Israelitæ*. Sermones

C istius Philisthæi erant nimis duri Sauli, & toti Israel: eo, ꝙ nõ videbant inter se aliquem, qui putaretur posse pugnare contra Goliath: potissimum, cũ quotidie animosiori voce ista verba replicaret. Hoc tamen nõ absolutè Saul inquirebat, an aliquis esset in castris, qui vellet pugnare contra Goliath, & vt cõcitaret animos virorũ fortiũ, proposuit edictũ, ꝙ, quicunq; pugnauerit cũ Goliath, & percusserit eum, ditabitur à Rege magnis diuitijs; & Rex filiã suã dabit ei in vxorem, & domum patris eius faciet absque tributo in Israel. Patet, quia quando Dauid quærebat in castris, quid daretur viro, qui percuteret Philisthæum, quilibet de populo respondebat ei hæc, vt patet inf. Si tamen nõ fuissent ista à Rege posita sub edicto, nesciret populus, an ista darẽtur. *Sermones Philisthæi huiuscemodi*. i. audiebãt sermones, in quibus petebat singulare certamen, cũ cõditione supra

D posita, & ex hoc turbabãtur, quia erat eis hoc amarũ. *Stupebant & metuebant nimis*. Ista duo idẽ significãt, sed fit replicatio, ad significandũ magnitudinem timoris. Populus enim timebat propter viri magnitudinem, & robur; Saul autem, quanquam non esset solitus timere, sed confidere in omnibus, tamen tunc timebat, eo ꝙ recesserat ab eo Spiritus Domini, qui erat Spiritus roboris: & trãsierat ad Dauid in die vnctionis suæ: adeo post hoc non fuit Saul confidens in bellis, sicut prius: quia etiã in alio bello cõtra Philisthinos expauit nimis, & pertimuit, vt patet infra c. 28.

An Saul iustè possideat regnum, cum Spiritus Domini recesserit ab eo. Quæst. XII.

QVÆRET aliquis circa hoc incidentaliter, cum dictum fuerit præcedẽti c. ꝙ Saul perdiderit Spiritum

E Domini, & vnctus est in Regem Dauid: An iam licitè possideret Saul regnum, vel teneretur illud dimittere Dauid. Aliquis dicet, ꝙ peccabat tenendo, quia, quando quis possidet nullum titulum possessionis habendo, iniustè possidet: non habebat autem Saul iam aliquem titulum possidendi regnum Israel, cum per vnctionem acciperetur titulus, vel ius regni: sed Dauid iam vnctus fuerat in Regem, ergo ad eum pertinebat ius regni, & nullo modo manebat in Saule: ergo peccabat detinendo regnum, quod ad alterum pertinebat. Item, cũ quis violenter tenet quod ad alterum pertinet, peccat: sed iam Saul erat violentus detentor rerum Dauid, cum iam pertineret regnum ad eum, ideo peccabat. Item, qui iure possidet, & iudicis decreto, iustè possidet: ergo à fortiori, qui Dei decreto possidet, iustè possidet: sed Dauid adiudicatus fuerat debere regnare à Deo: ergo iam Saul decreto Dei exclusus erat, ne re-

gnaret. Sed qui contra auctoritatẽ Iudicis possidet, vniuersaliter iniustè possidet: ergo Saul, qui contra Dei auctoritatem, & decretum possidebat, iniustius possidebat. Respondendum est, ꝙ Saul nõ peccabat gerendo se pro Rege, & possidendo regnũ; nec cogebat dimittere illud, quia, q̃q̃ Deus adiudicasset regnũ Dauid faciendo eum vngi, tñ Saul nesciebat hoc, quia eo nesciente, & occultè fuit facta ista vnctio, per quam transierat ius ad alterũ: quanquam ergo contra auctoritatem Dei possideret, nõ peccabat, nec erat violentus detentor, quia non fuerat sibi Dei decretũ annũciatũ. Sed aliquis dicet, ꝙ Saul hoc sciebat, qm̃ Samuel dixerat ei, ꝙ Deus sciderat regnum eius ab illo, & tradiderat proximo suo, vt patet supra c. 15. ergo iam sciebat ad aliũ pertinere. R̃ndendũ est, ꝙ Saul non intellexit, ꝙ ꝑ hoc totaliter regnũ sibi erat auferẽdũ, sed ꝙ erat quædam comminatio Dei. Et dato, ꝙ decreuisset totaliter ei regnũ auferre, tamen nondum auferebat, nec determinatè dabat alicui: quousque ergo determinatè alicui cõferretur ius super regnũ, possidebat Saul iustè, quia nunquã debebat dari regnũ sine aliquo possessore, potissimè, quia similia verba fuerant iterum dicta Saul, s. quando peccauit non expectando Samuelem diebus 7. in Galgala. s. Stultè egisti, nec custodisti mandatũ Dei tui, quod si non fecisses, iam nunc præparasset Dominus regnũ tuũ super Israel in sempiternũ: sed nequaquã regnũ tuũ vltra consurget: quæsiuit. n. Deus virum iuxta cor suum. Post hæc tamen Deus habuit Saulem pro Rege, & manebat in eo Spiritus eius: ergo propter illa verba non efficiebatur iniquus possessor. Sed adhuc dicetur, ꝙ Saul cognoscebat pertinere ius regni ad Dauid: ipse. n. dixit infra 24. cap. & nunc scio, quia certissimè regnaturus sis, & habiturus in manu tua regnum Israel: ergo non poterat tueri se ignorantia ad hoc, quòd possideret iustè. Respondendum est, ꝙ ex illis verbis nõ apparet, ꝙ Saul sciuerit Dauid esse vnctum in Regem, sed fuit locutus ex quadam præsumptione attendens iustitiam illius, & iniustitiam suipsius. Vidit. n. quomodo iniustè persecutus fuerat Dauid, & quomodo Dauid potuisset eum occidere, & non occidit: ideo credidit, ꝙ pro hac bonitate eius Deus vellet tradere ei regnũ, non tamẽ sciebat eum vnctũ fuisse. Patet hoc, quia dicit ibi: & nũc scio certissime. q. d. ex eo quod fecisti nunc, ego scio, quòd sis regnaturus: non ergo sciebat iam ad eum translatum esse ius. Sed adhuc dicẽdum, ꝙ dato, ꝙ Saul sciuisset esse vnctum in Regem Dauid, nõ cogebat dimittere regnũ, quia nesciebat, an Deus vellet, quod immediatè regnaret Dauid, vel vnctus erat, vt regnaret post mortem illius: ideo quousque Propheta denunciaret ei ex parte Dei, ꝙ deponeret principatum, nunquam erat iniustus possessor regni, nec tenebatur dimittere illud: & quia nunquam ei denunciatũ est istud, nunquã peccauit possidendo. *David autem erat*. Hic ponitur secũdum huius cap. in quo describitur Dauid aduentus. s. quia ipse erat apud patrem suum, & custodiebat gregem eo tẽpore, quo fiebant hæc in castris: fuit autem postea missus illuc ad fratres. *David autem erat filius hominis Ephratæi*. Hic repetitur origo Dauid. s. cuius filius erat, q̃q̃ præce. c. dictum fuisset hoc, quia tñ iam incipit hic alia historia, repetit id, quod prius fuerat dictum. Dicitur Dauid filius viri Ephratæi, i. viri Bethlehemitæ, scilicet Isai, qui erat de Bethlehem: vocatur. n. Bethlehem Ephrata. Sic patet Michææ, cap. 5. scilicet. Et tu Bethlehem Ephrata; quoniam nomẽ huius loci prius erat Ephrata: postea autẽ fuit Bethlehem, vt patet Gen. 48. Vbi ponitur Ephrata nomẽ principale: & dicitur, quòd alio nomine vocatur Bethlehem. *De quo supra dictum est*, idest in cap. præcedenti dictum est de isto Dauid, & de Patre eius Isai. Hic tamen, quia incipit mentio de Dauid, quæ supra interclusa fuerat, repetitur origo eius. *De Bethlehem Iuda*, idest, Pater Dauid erat de Bethlehem: nã Bethlehẽ, & Ephrata idem locus sunt; & dicitur de Bethlehem Iuda ad differentiam alterius Bethlehem, quæ est in sorte Zabulun, vt patet Iosue in cap. 19. & hoc modo consueuit Scriptura loqui de ista Vrbe Bethlehem, notificando eam per adiunctum: aliquando enim notificat per istud nomen Ephrata: vt, cum dicitur, Et tu Bethlahem Ephrata, Michææ, cap. 5. & hoc, quia Ephrata non pertinebat ad alteram Vrbem Bethlehem, quę erat in Tribu Zabulon. Aliquando notificatur per istud adiun-

F ctum Iuda, vt, cum dicitur de Bethlehem Iuda, sicut hic; vel Mat. cap. 2. cũ dicitur: & tu Bethlehem terra Iuda. *Cui nomen erat Isai*. Ille erat Pater Dauid, qui vocatur Isai, & Iesse. De Isai apparet præced. cap. & hic. De Iesse apparet Isaię c. 11. & Mat. cap 1. s. Egredietur virga de radice Iesse. *Qui habebat octo filios*. Sic enim patet præced. c. quia septẽ illorum præsentauit Isai Samueli successiuè ad vngendũ, & dixit, quod non elegerat Deus quemquam ex illis. Et ibi dicitur, quod adhuc reliquus erat, qui pascebat greges. *Et erat vir in diebus Saulis senex*, idest, Isai erat nimis senex in diebus Saulis, scilicet, in isto tempore, quando imperabat. Hoc ponitur ad designandum, quare Isai non iuerit ad bellum, sicut iuerunt tres filij sui maiores. Et dicitur, quod hoc factũ fuit, quia erat iam vir senex nimis. *Et grandæuus inter viros*, idest, valde magnæ ætatis. Istud ponitur ad si-
G gnandum veram senectutem: nam in Scriptura vocat aliquis senex, etiamsi non sit magnæ ætatis: cum tñ vult Scriptura designare magnam vetustatem, ponit aliud adiunctum, scilicet, quod erat senex, & prouectæ ætatis, vel persenilis ætatis. Sic dicitur de Iosue, vt patet Iosue, cap. 23. Aliquando ponitur istud adiunctũ grandæuus: quod dicitur grandæuus, idest, grandis æui, scilicet magnæ ætatis. Sic autem erat Isai grãdæuus inter viros, idest, magnæ ætatis inter omnes viros illius temporis, scilicet, quòd rari erant eo seniores. *Abierunt autem tres filij eius maiores post Saul in prælium*. Hic ponitur causa eorum, quæ sequuntur, scilicet, quia Dauid missus est à Patre in bellum, ideo exprimitur quare; & dicitur, quod tres fratres eius secum fuerant Saulem in castris, & ob hoc Dauid missus est ad ferendum eis victualia, & vt sciret, an prospere agerent. Dicitur autem,
H quod isti tres erant filij maiores, quia secundum ordinem, qui hic ponitur, erat ordo natiuitatis eorum: nam præced. cap. cũ Isai offerret filios suos Samueli secundum ordinem natiuitatis, istos tres primo obtulit. *Et hæc nomina trium filiorum eius, qui perrexerant ad bellum*, scilicet, ista quæ sequuntur sunt nomina eorum. Hic enim solum ponuntur nomina trium, quia isti soli ad bellum ierant. Et tamen 1. Paralip. cap. 2. ponuntur nomina septem filiorũ eius. *Eliab primogenitus eius*, idest, primogenitus Isai: sic enim patet ex ordine, quem habuit Isai præsentando filios suos Samueli: nam primo oblatus est Eliab, & hunc vngere voluit Samuel, vt patet præced. c. dicitur autem, quòd erat primogenitus. s. respectu virorũ: nam, an esset primogenitus respectu filiarũ Isai, nõ patet: habuit enim duas filias Isai. s. Saruiam, & Abigail, vt patet. 1. Paralip. cap. 2. Sed dato, quòd
I istæ duę feminæ natæ fuissent ante Eliab, vel aliqua earũ, quia tamen ius primogenituræ attenditur solum in viris, vocabitur Eliab primogenitus, quia ipse fuit primus inter filios. *Et secundus Abinadab, tertiusq; Samma*. Etiã isti duo erant in ordine natiuitatis respectu Eliab. s. ꝙ nullus alius de filiis Isai natus est inter eos, & Eliab, ob hoc vocant isti tres hic maiores. s. quia quilibet illorũ erat maior ceteris filiis Isai. Si tñ aliquis intercidisset inter eos, non essent oẽs isti maiores: & ob hoc isti tres missi sunt ad bellũ, quia robustiores erant ceteris, cũ essent maioris ætatis. *David autẽ erat minimus*. i. erat minor omniũ fratrum, nõ solum respectu omniũ triũ, sed etiam respectu omnium aliorum, qui manebãt in domo patris: sic. n. dicitur pręced. c. nã pręsentatis omnibus filiis septem Isai, dixit ad Samuelẽ: Adhuc reliquus est paruulus. Ponit aũt hic, ꝙ erat Dauid minimus ad
K signandũ id, quod infra dixit Saul ad Dauid. s. non vales resistere huic Philisthæo, quia puer es. *Tribus maioribus secutis Saulem*. Aliqui cõiungunt istam literã cum superiori, s. ꝙ erat Dauid minor tribus fratribus suis sequentibus Saulem, referendo hos ablatiuos ad illud nomẽ minimus. Sed hoc falsum est, quia tũc significaretur, quod Dauid solùm erat minor illis tribus fratribus, tamen non solùm illis erat minor, sed ẽt aliis quatuor manentibus apud patrẽ: ẽt, q.a. si hoc voluisset Scriptura explicare, non dixisset, quòd erat Dauid minimus, sed minor; quia minimus non potest referri ad illum ablatiuum sequentem, cũ solùm regat genitiuũ, quia est superlatiuus. Sed sensus est, quod Dauid erat minimus, idest, minor omnium fratrum suorum. Et hic est punctus: & tunc sequitur alia sententia, scilicet tribus maiorib. secutis Saulẽ, i. tres istorũ erant maiores, & isti secuti fuerũt Saulem. *Abijt ergo David, & reuersus est a Saule*. i.

recessit

recessit à Saule, cum quo prius morabatur. Sciendum, q hic est mutatio ordinis, quia prius Dauid recessit à Saule, quam fierent ista, quæ habentur hic: Scriptura tamen non potest semper seruare ordinem naturalem in relatione gestarum rerum, quia tunc oporteret, vt quælibet historia aliqualiter magna dirodere t mille minutias, & interponerentur alia, quæ non pertinent ad historiam, eo q sunt contẽporanea, & sic fierent omnia in intelligibilia: ideo necesse est, vt quilibet Historiographus faciat anticipationem, & recapitulationẽ; & sic facit Scriptura sacra. Dicitur autem hic, q abijt, & recessit solùm, quia abire, & recedere non ponuntur hic pro distinctis, sed ponitur abire, tãquam aliquid superadditum ex modo idiomatis: sic dicitur Deut. c. 20. vadat, & reuertatur in domum suam, idest, reuertatur: & vadat nihil ibi significat, ita etiam hic.

Quomodo Dauid recesserit à Saule, cum vellet eum secum semper habere. Quæst. XIII.

QVÆRET aliquis, Quomodo Dauid reuersus sit hic à Saule: nam Saul fecerat diligenter, q sibi assisteret Dauid, & dixerat ad patrem eius Isai: Stet Dauid in cõspectu meo, quia inuenit gratiam in oculis meis. Aliquis dicet q Saul volebat secum habere Dauid, vt quando à Dæmone arriperetur, psalleret coram eo: nunc autẽ erat liberatus à Dæmone, ideo non erat opus, vt secũ haberet Dauid. Respondẽdũ est nõ stare, quia Dæmon arripuit post hoc Saulẽ, vt patet inf. c. 19. Sed dicendum, q Saul volebat habere coram se Dauid, non solùm, quia erat citharista, & eo psallente leuius ferebat, sed etiã quia erat habens alias probitates, s. vir prudens in verbis, & pulcher, ideo, dato, q Saul iã nõ arriperetur à Dæmone, vellet eũ secũ tenere, quia inuenerat gratiã in oculis eius: nec tamẽ cessauerat Spiritus malus à Saule, quia adhuc postea eũ arripuit, vnde propter artẽ citharisticã erat sibi necessarius, & propter alias probitates erat sibi gratus; ideo sẽper eũ secũ erat habiturus: nunc tñ, quia intercidit istud bellũ, & forte aliæ res ante illud, q̃bus intẽdere Saulẽ oportebat, dedit licẽtiã Dauid redeundi ad Patrẽ suũ eo tẽpore, quo negocia vrgerẽt: postea tñ rediturus erat: & hoc tẽpore accidit, quia ipse pasceret gregẽ, & iret in castra ad fratres suos. Sed adhuc aliquis dicet. Quõ Saul dedit licẽtiã Dauid redeũdi ad Patrẽ suũ hoc tẽpore, quo ei maxime necessarius erat? Nã ad pugnãdũ cũ Goliath erat sibi opportunus, cum nemo de omnibus castris ausus fuerit cõtra illũ pugnare. Respõdendũ est, q Saul nõ putabat, eum sibi opportunũ esse ad hoc, quia credidit non esse tanti roboris, nec fortitudinis, vt posset aliquid memorabile in bello agere: ideo permisit eum abire. Sed obijcietur, q nouerat Saul Dauid esse virũ aptũ ad bellum, quia ille, qui primo nunciauit ei de Dauid, dixit: Vidi filiũ Isai Bethlehemitem sciẽtem psallere, & fortissimum robore, & virũ bellicosum, vt patet præcedenti c. ideo sciebat eum ad hoc aptum. Dicẽdum, q Saul hæc audierat, & credebat Dauid esse bonæ indolis ad gerẽdũ magnifica opera, quia tamẽ adhuc puer erat, & nimis tener, credidit eum non sufficere ad dura opera belli. Quod aũt hoc intelligeret, patet inf. cũ dixit ad Dauid: Nõ vales resistere huic Philisthæo, quia puer es: postea tamen euentus ipse rei contrarium ostẽdit. *Vt pasceret gregem patris sui in Bethlehem*. i. reuersus est in Bethlehem, vt ibi pasceret gregẽ: prius. n. quam Saul faceret Dauid ad se venire, pascebat Dauid gregẽ, vt patet præcedenti c. vnde Saul dixit ad Isai: Mitte mihi filium tuũ Dauid, qui est in pascuis, vt patet præcedẽti c. ex hoc autẽ manifestatur humilitas Dauid, quia, quanquã moratus fuisset cũ Rege nimis familiater magno tẽpore sẽper stãs in conspectu eius, non erubuit postea redire ad custodiendos greges, nec hoc refutauit. Et iam factũ est hoc ex conditione illius tẽporis, quia, cũ esset adhuc seculũ rude, nõ erant principatus tantæ iactantiæ; nec æstimabantur tanti honoris, vt nunc: ideo sicut ipsi Reges non dedignabantur se humiliare ad quasdam res, ad quas nũc nequaquã se humiliant: ita & ipsorum Regũ familiares non erant tanti honoris, & facilè quibuscunque ministerijs infimis se implicabant: nã & filij Regum ibant ad tondendas oues, & gloriabantur in hoc magnũ agentes festũ, sicut patet de Absalone filio Dauid, qui, cũ tonderet greges suos, inuitauit illuc omnes fra-

A tres suos inf. 2. l. c. 13. *Procedebat vero mane, & vespere Philisthæus*. Hic redit Scriptura ad historiam principalẽ, quam omiserat, vt aliquid narraret de Dauid. Et videtur, q Philisthæus. s. Goliath procedebat mane, & vespere. i. quotidie bis exibat de castris suis veniens ad castra Israel, vt peteret singulare certamen. Hoc autẽ faciebat ad magnam iactantiam suam; &, vt nimis exasperaret Israelitas irritando verbis duris, an sic aliquis cum eo congredi vellet singulari certamine. *Et stabat 40. dieb*. i. stetit 40. diebus. s. q 40. diebus mansit in hac petitione quotidie bis vadens ad castra Israelitarum petens singulare certamen.

Quare Goliath. 40. diebus, & non pluribus progressus sit ad petendum certamen. Quæst. XIIII.

QVÆRET aliquis, Quare tot diebus Philisthæus iste progressus sit ad petẽdum certamen, vt patet hic, & non pluribus. Respondent quidam Hebræi, q Deus permisit, quod 40. diebus Goliath exprobraret Israeli: & non B pluribus: & hoc propter merita Orphę, de cuius genere iste erat: quia illa 40. passibus progressa est, cũ Noemi: fundantur. n. in Historia Ruth: habebat. n. Noemi duas nurus, s. Orphan, & Ruth. Cum autem reuerteretur in terrã suam vtraq; comitata est eam egrediente de vrbe, sed monitis eius Orpha rediit: Noemi autem non potuit à se abijcere Ruth. de hoc Ruth. c. 1. Dicunt autem, q Orpha comitata fuit tunc Noemi. 40. passibus, & merito illorum permisit Deus Goliath, qui erat de genere Orphæ, quod exprobraret Israeli diebus. 40. q autem esset Goliath de genere Orphæ, patet, quia infra 2. lib. c. 21. ponitur, quomodo Gigantes Philisthæi erant de genere Arrapha: & in Hebręo ponitur ibi Orpha: & sic habetur in libro Ruth. Sed dicendũ est hoc esse ridiculum. Primo, quia Goliath nõ erat de genere Orphæ, de qua habetur Ruth. c. 1. quia quanquã mater sua C vocaretur Orpha, tamen erat alterius gentis: nam Orpha, & Ruth erãt Moabitides, vt patet Ruth. c. 1. Orpha autem mater Goliath erat de stirpe Philisthinorũ, cũ ipse Goliath esset Philisthęus. Itẽ dato, q illa Orpha esset mater, vel auia Goliath, vel qualitercunque progenitrix, nõ poterat dici, q merito 40. passuũ, quibus ipsa comitata est Noemi permisit Deus, q Goliath 40. diebus exprobrauerit Israelitis, quia illud nihil mereri erat. Etiam dato, q meretur aliquid, non satis coarctatur, q pro quolibet passu mereretur vnũ diem: potissime, quia, q Orpha comitata fuerit Noemi 40. passibus fictitium est, quia nescitur an 40. vel pluribus, vel paucioribus. Nã solũ dicitur Ruth. c. 1. q egressa est Noemi de loco peregrinationis suę, cum vtraq; nuru, & iam in via posita, reuertẽdi in terrã Iuda, dixit ad eas: Ite in domum matris vestræ. Nõ colligitur ergo quot passibus comitata fue- D rit Orpha Noemi. Sed dicẽdũ, q Goliath 40. diebus exprobrauerit Israelitis, quia ipse intẽdebat quotidie exprobrare illis, petẽdo singulare certamẽ, vsquequo offerretur illi, vel finiretur bellum, & quia in istis 40. diebus nondũ fuerat ei oblatum certamen, nec etiam bellum finiebatur, sẽper petebat illud, procedens ad castra Israelitarum: & pluribus diebus processisset, nisi superuenisset Dauid, qui die. 40. huius exprobrationis superuenit, & acceptauit singulare certamen. *Dixit autem Isai ad Dauid filium suum*; scilicet, qui erat tũc cum illo in Bethlehem pascens gregem. Istũ enim misit in castra, quia, quanquam haberet alios quatuor fratres eius apud se, credidit istum esse virũ magis industrium, vt videret qualiter cõuersabantur fratres sui in bello: etiam quia Deus mouerat Isai ad mittendũ eum, eo, q volebat illi hac vice dare triumphum, &, si alius fuisset missus non ha- E buisset opportunitatẽ Dauid veniẽdi in castra, & pugnandi cum Goliath. *Accipe fratribus tuis ephi polentam*. i. accipe pro fratribus tuis polentã mensuræ ephi, vel vnũ ephi de polenta: est. n. polenta cibus quidam, qui fiebat de granis spicarum decorticatarũ: ponebantur. n. spicæ ad ignem, cum erant aliqualiter maturæ: & tollebantur squamæ, & cortices, & manebat medulla, vel granum mundũ, & istud comedebant Hebræi. Erat. n. cibus apud eos visitatus: vnde Abigail vxor Nabal iuit ad Dauid, & obtulit ei quinq; sata polentæ, cum panibus, & arietibus, alijsq; pertinentibus ad cibum, infra c. 25. Lex quoq; Hebræorum de isto cibo locuta est, tãquã esset aliquid cõe inter Hebręos, vt patet Leu. c. 23. s. Panem, & polentã, & pultes non comedetis ex

segete vsq; in diem, quo offeratis ex ea Deo vestro. Dicitur aũt polenta à poliendo, quia politur, i. purgãtur cortices, vel squamæ spicarũ, & granorũ. In Hebræo aũt vocat̃ granata, i. de granis, quia fiebat de granis spicarũ. Dicitur aũt, ꝙ portaret ephi polentæ, i. vnã mensurã, q̃ vocat̃ ephi. Est .n. ephi cõtinens 10. gomor, vt patet Exod. 16. cap. de oĩb. aũt mensuris Hebræorũ tã rerum liquidarum, q̃ aridarum, & de ponderib. habetur Exod. c. 45. *Et decẽ panes istos*, s. dedit ei istos panes pariter cum polenta. *Et curre in castra ad fratres tuos.* Nõ .n. multũ distabãt castra Israel, & Philisthinorũ à Bethlehẽ. Nã erant in terra Iuda, vt patet in prin. c. Betlehẽ quoq; erat in sorte Iudæ: ĩdõ potuit Dauid ire illuc velociter. *Et decẽ formellas casei*, i. accipe ẽt decẽ formellas casei. Vocat̃ formella casei paruus caseus hñs paruã formã, vel quãtitatẽ. *Has deferes ad tribunũ*, i. nõ dabis istas formellas fratrib. tuis, sed offeres Tribuno exercitus, ĩ quo sũt fratres tui. Dicit̃ aũt Tribunus, qui præest mille viris: erãt quippe viri Israelitæ ĩ castris ordinati ꝑ turmas suas, & duces, sicut fieri solet in oĩb. aliis exercitib.: & erant aliqui duces millenarij, alij centenarij, & alij secundũ alios numeros; qui verò mille viris præsunt, Tribuni appellant̃. Voluit aũt Isai offerre decẽ caseos Tribuno, sub quo dispositi erãt filij sui, vt ipse benigne se haberet ad eos, quantũ ad opera belli. *Et fratres tuos visitabis, si rectè agant*, i. videbis fratres tuos, & inquires, si rectè agãnt, i. ꝓsperent̃ in bello, vel, an aliquis ipsorũ mortuus, vel vulneratus sit. *Et cũ quibus ordinati sunt disces*, i. inquires cũ quib. ordinati sint ad bellũ, s. quã partẽ aciei teneãt, & qui sint socij eorũ in pugnãdo: quia ex hoc poterat lætari Isai, si sciret, ꝙ filij sui hẽrent socios, qui essent viri probi. In Hebræo dicitur. *Pignora eorũ lues*, i. tolles de manu eorũ, apud quos fuerint: Est sensus, ꝙ filij Isai, qui erant in bello, contraxerant fortè aliqua debita pro victualib. vel aliis rebus, & pro his tradiderant pignora: nunc aũt mittebat eis pecuniã, vt liberarentur pignora eorum à creditorib. sed hoc procedit ex æquiuocatione sniarũ: ĩdõ litera nostra secuta est id, ꝙ magis videbat̃. *Saul aũt, & oẽs filij Israel in valle Terebinthi pugnabant aduersus Philisthæum.* A principio .n. Israelitæ direxerãt aciẽ cõtra Philisthinos ad pugnandũ, tñ non pugnabant: quia Philisthæus ille quotidie petebat singulare certamen, & impediebat bellũ. Ad vltimũ autẽ, cũ non reperiret̃ aliquis in castris Israel multis dieb. qui cõgrederetur singulari certamine cũ Goliath, cęperunt pugnare in acie Israelitę cum Philisthinis: pugnabant aũt in valle Terebinthi, relicto castrorũ loco: nã Philisthini castrametati fuerant super montẽ, & Israelitæ super aliã partẽ montis, & inter eos vallis media erat, vt patet supra in litera: Nunc aũt ad pugnandum exierunt Israelitæ de castris suis, & Philisthini de suis, & conuenerunt in valle Terebinthi, inter castra vtrorũq;, & ibi pugnabant, vt patet infra, quia, cũ Dauid venisset ad sarcinas, i. ad locũ castrorũ, vbi erant sarcinę oĩum bellatorũ, dicitur, ꝙ reliquit ea, quæ attulerat sub manu custodis, & cucurrit ad locũ certaminis: ergo locus certaminis erat extra castra, & quidẽ in valle Terebinthi, i. in valle quercus, quia Terebinthus idem est, ꝙ quercus, secundũ modũ loquendi Hebraicum. Nam supra c. 10. vbi ponitur quercus Thabor: & hic vbi ponitur Terebinthus eadem dictio est, s. Elon. Etiã Isa. c. 6. significatur, ꝙ idẽ sit quercus, & Terebinthus, cũ dicitur: Et conuertetur, & erit in ostensionẽ, sicut Terebinthus, & sicut quercus, quę expãdit ramos suos. *Surrexit itaque Dauid mane*, s. in Bethlehem volens diligẽter exequi præceptũ Patris. *Et commendauit gregem custodi.* Erat .n. Dauid custos gregis antequã iret ad Saulem, & postquam rediit: nunc aũt, vt ipse recederet in castra, cõmendauit alteri gregẽ. *Et onustus abiit, sicut præceperat ei Isai*, i. oneratus iuit, portans oĩa hæc, quæ dederat ei pater. Non est aũt intelligendum, ꝙ ea ferret: quia non poterat tantum pondus ferre, sed ferret super aliquod iumentum. *Et venit ad locum Magala*, iste est locus belli: nam in Valle Terebinthi erat locus iste, apud quem castra erant, & ibi primo sarcinas posuit. Et secundũ hoc litera nostra accepit Magala, tanquã nomen propriũ. Hebræi tñ dicunt, ꝙ q̃d est nomẽ cõe, & significat circulũ in situatione castrorum: nam in circuitu castrorũ debẽt fieri fossę, in modũ circuli, sicut docet Vegetius in lib. de re militari: quia ẽtsi paruum sit, tamen castra interposita tutiora sunt contra hostiũ repẽ-
F tinos insultus: magis tamẽ accipitur pro nomine proprio;
quia nõ diceretur, quod venit Dauid ad circulũ, vel fossas,
sed ad castra, vel ad locum pugnæ: & hoc voluit litera no-
stra. *Et ad exercitum, qui erat egressus ad pugnam*, i. non so-
lum iuit in locum Magala, sed etiã ad locũ pugnæ: erat .n.
Magala, vbi erãt castra: pugna aũt extra castra fiebat: ideo
dicitur, ꝙ fuerat egressus exercitus: Hoc autẽ fecit Dauid,
quia volebat videre, qualiter se haberẽt fratres sui, sed ipsi
non erant tunc in castris; quia egressi fuerant ad pugnam,
ideo etiam iuit in locum certaminis: & vociferatus est in
certamine, i. populus clamauit, quando pugnabat; ista .n.
est vox cõmunis pugnatorum: clamant .n. cohortantes se
ad bellum, vel compellentes hostem ad fugam; sic dicitur
Exod. c. 32. cum dixit Iosue ad Moysen; vlulatus pugnę audi-
ditur in castris. Respondit Moyses; non est clamor adhor-
G tantiũ ad pugnã, nec vociferatio cõpellentium ad pugnã;
sed vocẽ cantantiũ ego audio. Sic ẽt dicitur Iosue c. 8. de vi-
ris Hai. s. at illi vociferantes pariter, & se mutuo exhortan-
tes persecuti sunt eos. *Direxerat .n. aciẽ Israel*, i. Israelitę or-
dinauerant aciẽ suã ad pugnãdũ cõtra Philisthinos eo die,
qua ista, quæ dicta sunt, attulerat Dauid in castra. *Sed &
Philisthini ex aduerso fuerant ꝓparati, &c.* i. ẽt Philisthini vi-
dẽtes, ꝙ Israelitę instruxerãt aciẽ, parauerũt seipsos ad bellũ.

Israelitæ an in his 40. diebus, in quibus Goliath exprobrauit eis, pugnauerint. Quæstio XV.

QVÆRET aliquis circa id, quod sup. dicebatur, s. ꝙ
40. dieb. Goliath exprobrauit Israelitis, quid faciebat
Israelitæ his diebus, s. an pugnabant? Nam in his 40. die-
H bus necesse est, quod fuissent multi dies Sabbatorum, in
quibus Hebræi ab omni opere vacare debebant: quomodo
ergo vacarent bellis? Aliquis dicet, quod in his 40. diebus
non pugnauerunt Israelitæ; quia, cum Goliath quotidie pe-
teret singulare certamen, expectabant Israelitæ, an aliquis
de eis esset, qui susciperet illud: ideo, quãquam essent dies
Sabbatorum multi in illis 40. diebus, non impediebatur
vacatio Sabbati, cum non pugnarent. Respondendum est,
quod, an Israelitæ pugnauerint tunc in aliquo die Sabbati,
vel non, non potest hic apparere: an tamen liceret eis pu-
gnare in Sabbato, dicendum, quod sic: quanquam in hoc
inter Iudęos dubium erat. Aliqui enim dicebant, quod nul-
lo modo liceret pugnare in Sabbato, nec aggrediendo, nec
defendendo; sed potius debebat quis permittere se in ma-
nus hostium, quam pugnare defendendo se ab illis: sic e-
I nim fecerunt quidam tempore Macabæorum: quia, cum *An liceret Israelitis pugnare in die Sabbati.*
hostes concitauissent prælium aduersus eos, non respon-
derunt illis, quia erat in Sabbato, nec lapidem miserunt eis,
nec oppilauerunt loca occulta, dicentes: Moriamur om-
nes in simplicitate nostra, & testes erunt super nos Cęlum,
& Terra, quòd iniustè perditis nos. Et occisi sunt viri mul-
ti, & feminæ vsque ad mille animas. 1. Macca. cap. 2. alij
aũt Iudæi videntes hęc, dixerunt: si non pugnauerimus pro
animabus nostris aduersus gentes, citius disperdent nos à
terra, & cogitauerunt in die illa, dicentes: Omnis hõ, qui-
cunq; venerit ad nos in bello in die Sabbatorum, pugne-
mus aduersus eum, & non moriamur omnes, sicut mortui
sunt frẽs nostri in occultis, eod. c. Fuit aũt istud tp̃e Matha-
thiæ patris Maccabæorum. Ex eo aũt die mansit diffinitio
apud Israelitas, ꝙ ipsi nõ possent inuadere hostes in Sab-
K bato: possent tñ resistere illis, si inuaderent: vnde dato, ꝙ
Hebræi manifestè viderent, ꝙ inuadendo hostes in Sabba-
to facilime superarent, & inuadendo in aliis dieb. esset vi-
ctoria impossibilis, nequaq̃ inuaderent. De defensione aũt
secus erat. sed adhuc illam non fecerunt, quia non credide-
runt, licere sibi defendere se ab hostib. qualitercũq; in Sab-
bato; sed solũ defendere se ab eis, si actu bellũ asserrẽt. Nã
si hostes inuaderent Hebræos ad occidendum in Sabbato,
resistebant Hebræi: si aũt non inuaderent eos, sed facerent
aliquas munitiones, vel machinas ad capiendum vrbes eo-
rum, non licebat Israelitis defendere se, scilicet, destruẽdo
machinas hostium. Et isto modo, quando Pompeius pu-
gnauit contra Aristobulum summum Sacerdotem, & Re-
gem Iudæorum, qui inclusus erat in Templo, non valen-
tibus Romanis contra illum pugnare propter naturam lo-
ci, construebant machinas, & faciebant aggeres, sed Iudæi

illico

illico eas comburebant. Cum autem Romani sic non prævalerẽt in dieb. Sabbatorum, aggerem construxerũt: quem quanquam Iudæi viderent in malũ suum esse, quia tamen Sabbatum erat, non combusserunt illũ: & sic capti sunt. De quo Ioseph. 14. Ant. circa principiũ inquit: Sed si nobis patriũ non fuisset septima die vacare, nullatenus aggerẽ construere, Iudæis repugnantib. Romani potuissent: nã bellantib. & occidentib. resistere Lex concedit: si quid vero aliud aduersarij velint facere, nulla nobis datur licentia Sabbatis eos prohibere: quapp. non certantib. Iudæis, nec manus armantib. Turres vel machinamenta Romanis licuit fabricare: quib. postero die vtebantur. Dato igitur, ꝙ Iudæi obsessi essent ab hostib. & in Sabbato viderẽt muros dirui, & vrbis portas exuri, non credebãt sibi licitũ esse resistere hostib. quousq. introirent in vrbem, & inciperent occidere aliquos de eis: istud tñ non habebant ipsi de lege Dei, nec eos tantũ Deus astrinxerat ad Sabbati obseruationẽ, sed cõi eorũ diffinitione, vel sapientũ suorũ introductũ est. Israelitæ ergo, qui nunc erant in castris, non poterant aggredi Philisthinos dieb. Sabbatorum, etiamsi crederent, sic eos facilè superare: si tñ aggrederentur Philisthini illos, licebat Hebræis se defendere. Sciendum tamen, quod, quanquam liceret Israelitis ista defensio, si acies Philisthinorum contra eos pugnaret, non licebat tamen Dauid, vel alicui de Israelitis congredi singulari certamine cum Goliath. Ratio differentiæ est: quia, quod Israelitæ pugnarent contra Philisthinos, si aggrederentur eos in Sabbato, erat de necessitate salutis, quia alioquin omnes facile necarentur: ꝙ tñ susciperet aliquis singulare certamen, nõ erat de necessitate, sed spõtaneũ: ideo nõ licebat cõtendere singulariter. *Derelinquens ergo Dauid vasa, quæ attulerat*, s. Dauid iuit in castra, & quia non erant ibi fratres eius, reliquit ea in castris, & iuit ad locũ certaminis, vt ibi cognosceret de statu fratrum suorũ, & dicitur, ꝙ dereliquit vasa, s. ea quæ portabat fratrib. & vocãtur vasa generaliter quæcunq; supellectilia, vel res, quæ proficiunt ad aliquẽ vsũ: & sic panes, & polẽta vocantur vasa. Aliter potest accipi, ꝙ vasa dicantur hic sacculus, vel id, in quo ferebat Dauid res traditas à patre, s. panes polentã, & caseos. *Sub manu custodis ad sarcinas*, idest, dereliquit illa in castris, ne ipse iret onustus in locũ belli; manebant enim in loco castrorum aliqui viri ad custodiendas sarcinas omnium bellatorũ: & de istis diffiniuit Dauid tpe suo, ꝙ haberẽt æquam partẽ de præda cũ illis, qui iuerãt ad bellũ, vt patet infra. c. 30. Aequa. n. pars erit descendẽtis ad præliũ, & remanẽtis ad sarcinas: & similiter spolia diuidẽt. *Cucurrit ad locum certaminis*, i. ad locũ, vbi cõuenerãt acies Israelitarũ, & Philisthinorũ ad pugnandũ. Vtriq. n. erãt de castris ad vallẽ, vt ibi pugnarẽt. *Et interrogabat, si omnia rectè agerentur erga fratres suos*, i. inquisiuit, an fratres essent sani, vel quo se haberẽt in bello, s. an essent strenui viri. Nõ cõstat aũt, an ipse hæc quæsierit à fratribus, vel ab alijs: magis tamẽ credẽdũ est, ꝙ ab alijs hæc quæsiuit, s. quãtũ ad habitudinẽ belli, s. an bene pugnarẽt, vel nõ: tñ de salute eorũ, & ceteris euẽtib. ab eis interrogabat. Et istud, ꝙ hic dicit, s. ꝙ quæsiuit, an agerẽtur rectè omnia erga fratres suos, à fratrib. suis quæsitũ est. Nam immediatè dicitur: cũq. ille adhuc loqueretur eis, ꝙ necesse est referri ad fratres suos, de quib. hoc loco agitur. Et sic intelligendũ est, ꝙ per ista verba quærebat Saul à fratrib. suis de statu eorum, & successibus. *Cumque ille adhuc loqueretur eis*, i. cũ maneret loquens apud fratres suos de statu illorum. *Apparuit ille vir spurius ascendens*, i. illa hora contigit ascendere Goliath, qua loquebãtur Dauid fratribus, eo, ꝙ Goliath solitus erat quotidie bis venire ad castra Israelitarũ, vt peteret singulare certamen. Vocatur autẽ vir spurius, i. de illegitimo coitu natus. Hebræi aũt dicũt ꝙ egrediebatur de intermedias acies, vt sup. expositũ est in principio c. *Goliath nomine Philistæus de Geth*, id est, erat iste Philisthæus de vrbe Geth, quæ est vna de

Quæst. 5. post mediũ.

quinq. Metropolibus Philisthinorũ, patet Iosue. c. 13. sup. 6. Nã q̃q̃ multæ aliæ sint vrbes, illæ tamẽ solæ erãt Metropoles, & Regales Vrbes, s. q̃a quælibet earũ habebat vnũ Regẽ, qui denominabatur ab ea. *Ex castris Philisthinorũ*. Refertur ad illud participium, ascendẽs, s. ascẽdebat tunc Goliath de castris Philisthinorum ad castra Israel, sicut quotidie facere solitus erat. *Et loquente eo hæc eadem verba*, i. loquebatur tũc Goliath illa verba, q̃ loqui semper solitus erat

A scilicet, ꝙ daretur ei aliquis, qui cũ eo ageret singulare certamen, *Audiuit Dauid*, idest erat Dauid tunc cum fratribus suis, interrogans de eorũ statu, & protulit Philisthæus, ille verba, quæ solebat proferre, & Dauid illa audiuit. *Omnes autem Israelitæ, cum vidissent virum, fugerunt à facie eius*, scilicet Goliath veniebat de castris Philisthinorum; & ad locum, in quo conuenerant Israelitæ ad pugnandum, & ascendens apud castra loquebatur: Israelitæ autem, qui erant in extremitatẽ castrorum videntes virum illum apud se timebant, & fugiebant à facie eius: quia statura eius erat omnibus terribilis: tantæ enim erat altitudinis, sicut duo viri mediocres simul: nam duo viri simul non habebant septem cubitos de suis, sed parum vltra sex, & dimidium: Goliath autem erat sex cubitorum & vnius palmi, ideo erat æqualis in altitudine duobus viris

B simul. Corporis autem vastitas correspondebat longitudini, ideo omnibus admirandus erat, fugiebantque à facie eius. *Timentes eum valde*, scilicet, quia magnitudo eius, & aspectus quotidianus incusserat eis magnum timorem. Et hoc est, Dauid volebat Goliath, scilicet, quod timerent Israelitæ, & fugerent de acie propter eum. *Et dixit vnusquisqũ de Israel*, id est, aliquis de Israelitis locutus est ista verba, q̃ sequũtur, corã Dauid. *Nũ vidisti virũ hunc, qui ascendit?* Ista dicebantur ad Dauid, quia ipse erat nouus in castris, s. q̃a tũc venerat, & illi, qui astabãt sciẽtes, ꝙ ipse nouus erat in castris, & nesciret de aduentus causa Philisthæi narrauerũt ei, ad quod veniret ille Philisthæus, s. ꝙ veniret ad exprobrandum Deũ Israel. Et dicebant: Nũquid vidisti virũ hunc; qui ascendit? q. d. Iste vir in cõtumeliã Dei Israel venit. *Ad exprobrandum. n. Deum Israel ascendit*, i. ad vili-

C pendendum, vel dehonorandum Deum Israel venit. Dixerat. n. Goliath, ꝙ ipse exprobrabat agmina Israelitarũ, vt patet, sup. de Deo tamẽ Israel nihil dixit. Erat tñ tacitè istud in exprobrationẽ, & vilipẽdium eius, quia, ꝙ ille vir tot dieb. loqueretur improperia corã Israel, & nemo esset de Israelitis, qui ei auderet resistere; nec Deus eum puniret, contumelia magna esse videbatur Dei Israel, cuius erat populus iste: & Israelitæ retorquebant hoc in Deum suũ, existimantes, ꝙ non solũ esset ista cõtumelia ipsorum, sed & Dei sui; immo magis Dei, quam eorũ. *Virũ ergo, qui percusserit eum, ditabit Rex magnis diuitijs*, i. si aliquis ausus fuerit singulare certamen cũ viro isto subire, & percusserit eũ, Rex dabit ei magnas diuitias, s. quia liberat Israelitas ab opprobrio. Hoc autem Rex posuerat in edicto, s. ꝙ quicunq; auderet cõgredi cũ eo, susciperet illa, quæ habẽtur hic. *Et filiã suam*

D *dabit ei*. Intelligitur hoc de primogenita, quia Rex hẽbat duas filias, s. Merob, & Michol, vt patet sup. c. 14. maior erat Merob, & ista dãda erat illi viro, qui percuteret Philisthæũ.

Licet non constet; credendum tamen est, Saul posuisse edictum quod daret filiam suam in vxorem vincenti Goliath singulari certamine. Quæst. XVI.

QVÆRET aliquis: An istud esset verũ, s. ꝙ Rex posuisset edictum, ꝙ, quicunque occideret Philisthæum illum, acciperet filiam eius in vxorẽ. Respondẽdũ, ꝙ nõ constat. An Saul posuerit istud edictũ; credẽdũ tñ est, ꝙ posuerit, quia, si nõ posuisset, non scirẽt populares, an Saul vellet hoc facere, ideo nõ dicerent, ꝙ Rex daret ei filiã suã: omnes tñ dicebant ei sermonẽ hunc, ergo videtur, ꝙ Rex dixerat. Aliquis dicet, ꝙ necessario concluditur, ꝙ Rex hoc dixerit,

E quia sequenti c. dr̃, ꝙ filia maior Saulis, quæ debebat tradi Dauid, data est Hadrieli Molathitæ, ergo vr̃, ꝙ illa obligata erat ei, vt fieret vxor eius: maximè cũ litera dicat: Factũ est aũt tẽpus, cũ deberet dari Merob filia Saul Dauid, data est Hadrieli Molathitę vxor. Ergo videtur, ꝙ erat facta aliqua obligatio, vel pactũ, propter ꝙ obligatus erat Saul dare filiã suã Dauid. Respondẽdũ est, ꝙ ex illo loco nõ patet, ꝙ obligaretur Rex dare eam pro morte Goliath, sed, quia promisit eã specialiter dare, vt patet seq. c. nã dixit Saul ad Dauid: Ecce filiam meã maiorem Merob, ipsam dabo tibi in vxorem: tantummodo esto vir fortis, & præliare bella Domini: Et quia sic fecit Dauid, tenebatur ei Rex dare filiã suam. De Michol etiã patet: nã, cũ postea eam assumpsit in vxorem, accepit pro speciali promissione, s. pro cẽtũ præputijs Philisthinorum, vt patet seq. c. Ex his ergo non apparet, ꝙ Rex posuisset edictum de dando filiam suam ei,

qui occidisset Philisthinũ. Satis tñ dicendũ est, ꝙ posuerit, quia, si non posuisset, nemo de populo sciuisset, an Rex hoc vellet, &, si nesciret, nemo auderet loqui. *Et domum Patris sui faciet absque tributo in Israel*, s. omnis Israel soluebant tributũ Regib. nec erat ibi aliqua excusatio generositatis, iõ, q̃q̃ Dauid esset de optima Tribu Israel, s. de Iuda, & veniret per lineam primogenitorũ ipsius stirpis, tamen patet suus soluebat tributum: & sic de omnib. aliis Israelitis, præter Leuitas, qui non erant obnoxij alicui tributo, eo ꝙ non cõputabantur ipsi cum Israelitis, imò nec obligati erant ire ad bella: vnde iussit Deus, ne computarentur inter bellatores, vt patet Num. c. 1. vbi, cum computati fuissent omnes Israelitæ per Tribus suas viri fortes, qui poterant ad bella procedere, dictum est: Tribum Leui noli numerare, nec ponas summã eorum cum filiis Israel: sed constitue eos super Tabernaculum Testimonij. Si ergo Leuitæ non erant obligandi ad eundum ad pugnam, minus essent obligati ad tributa soluenda; quia maior est obligatio eundi ad pugnam, & pugnandi pro patria, q̃ soluẽdi tributum alicui personæ; quia nemo potest obligari alicui Domino magis, q̃ patriæ: obligatio tamen soluendi tributa est ad Dominũ: obligatio pugnandi est ad patriã: ergo magis obligatur quis ad pugnandum, q̃ ad tributa: sed Leuitæ non obligabantur ad pugnandum cum cęteris Israelitis pro patria: ergo nec obligabantur ad soluendum alicui tributa: reliqui autem tributum soluebant, & hoc modo Domus patris Dauid tributaria esset; & ob hoc illi, qui astabant Dauid, dixerunt ei, ꝙ Rex faceret sine tributo Domum Patris illius, qui pugnaret contra Goliath: quasi in hoc aliquid acquireretur Dauid: nihil tamen acquireretur, nisi Domus Patris suæ esset tributaria. *Et ait Dauid ad viros, qui astabant secum.* Hoc intelligitur de alijs viris, qui non erant fratres sui: nam primo ipse steterat cum fratribus, & dederat eis, quæ attulerat, quærẽs, an rectè ageretur cum illis; deinde declinauit ad alios viros, à quibus quæsiuit ista, quæ habentur hic. Quod patet: quia infra dicitur, quòd, cum audisset Eliab frater Dauid maior loquentem eum cum aliis, iratus est contra Dauid: ergo nunc non loquebatur ad fratres suos, sed ad alios.

Quare Dauid toties de edicto Saulis petierit. Quæst. XVII.

QVAERET aliquis; Cum Dauid supra audiuisset, q̃d daturus esset Rex viro percutienti Goliath, quare rursus quærebat de hoc? Aliquis respõdebit, ꝙ hoc idem erat, ꝙ habetur hic, & ꝙ habetur supra, nec fuit interrogatio duplicata. Sed dicendũ est, ꝙ non stat: quia in prima vice Dauid nihil quæsiuit de hoc: quia ignorans erat eorũ, quæ fiebant: sed quidam de populo ei hoc narrauit, vt patet supra. Nũc aũt ipse quæsiuit à circumstantib. vt patet hic: ergo nõ erat vnica inquisitio, sed repetebatur idẽ. Item patet, quia, cũ Dauid ista quæsierit hic, respondetur infra, ꝙ referebat ei populus hunc eundem sermonẽ: ergo iam illud dictum fuerat iterum. Item patet, quia infra dicitur, ꝙ, postquam increpitus est Dauid à fratre suo, declinauit ab eo ad aliũ, & dixit eundẽ sermonẽ, i. quæsiuit quid daretur viro, qui percuteret Goliath: ergo Dauid sæpe ista dicebat. Rñdendum est igitur, ꝙ Dauid ista replicabat ex conditione amantis, quia, qui aliquid intensè amat, vellet illud sæpe sibi repeti. Dauid aũt ardebat desiderio pugnãdi cum Goliath, iõ volebat sæpe audire, quæ darentur viro pugnanti. Aliter põt dici, ꝙ Dauid faciebat ista ex industria: desiderabat. n. pugnare cũ Goliath, quia Deus mouerat eũ ad pugnandũ, & quia non esset sibi fas pugnare, nisi Rex hoc iuberet, captabat modũ, vt Rex iuberet eũ pugnare. Et, quia ipse nõ audebat cõparere corã Rege petẽs singulare certamẽ, quia iuuẽculus erat, voluit, vt magis eũ Rex introduci faceret ad se. Hoc aũt putabat euenturũ, si frequenter apud multos de populo illa quæreret. Et sic factũ est, quia, cũ plurimi audiuissẽt, introierunt ad Regẽ, & retulerunt ei de Dauid, qui fecit eũ ad se introduci, & sic habuit opportunitatẽ pugnãdi. *Quid dabitur viro, qui percusserit Philisthæũ hunc.* i. quæ præmia proponit ei Rex? Aliquis dicet, ꝙ Dauid nimis desiderabat pmia, quæ Rex proposuerat viro pugnanti; iõ volebat sæpe sibi repeti. Sed dicendum, ꝙ non desiderabat nimis hęc: ꝗ potius mouebatur cupidine pugnandi cõtra Philisthæum, vt zelo patriæ: quia Deus eum inflammauerat, & non poterat habere istam opportunitatem, nisi hæc sæpe quæreret, vt dictum est. *Et tulerit opprobrium de Israel.* Erat. n. magnum opprobrium Israelitis, quòd vir ille per quadraginta dies exiret, petens singulare certamen, & omnes fugerẽt ab eo, nec auderet quis pugnare cũ illo, vnde ipse dicebat: Ego exprobraui agminib. Israel hodie, vt patet supra, s. petẽdo singulare certamẽ, & nõ inueniendo. *Quis. n. est hic Philisthæus incircumcisus?* Hic Dauid dabat bonã spẽ Israelitis posse vinci Philistæũ, dicẽs, eũ, nõ esse aliquid magnũ, & ex hoc iudicabat se cõfidere, ꝙ posset pugnare contra Philistęũ: alioquin nõ spreuisset eũ; quia nemini licet alterũ spernere, nisi se ei æquiparari possit, aut saltem credat. Hanc autẽ spẽ dabat Dauid Israelitis, vt sic incitarentur ad nunciandũ hoc Sauli. Dixit autẽ: Quis est iste incircũcisus? ad signandũ improperiũ: quia esse incircũcisũ erat opprobriũ apud Iudæos: nã primũ præceptũ, ꝙ datũ fuit generi

G Iudæorũ, & ꝙ primo cõplebatur in eis, atq; per ꝙ ab aliis gentib. distinguebãtur, erat circũcisio: ideo reputabãt eam valde honorabilẽ: quęcũq; autẽ incircũcisũ fuerẽt, pro contumelia hẽbãt, & tanquã canẽ reputabãt. Sic autem Dauid vocauit Philisthæũ canem, & incircũcisũ. Hoc modo Ionathas filius Saulis, volẽs maledicere Philisthiim, putauit nihil peius posse dici, quã ꝙ erãt incircũcisi. Vnde dixit ad armigerũ suũ: Veni transeamus ad stationem incircũcisorum horũ, sup. c. 14. *Qui exprobrauit acies Dei viuẽtis.* i. maledixit illis, vel intulit eis opprobrium. Dauid. n. pręcipuè dolebat cõtumeliã Dei: erat autẽ, quia Philisthæus ille maledicebat cultorib. Dei, qui in cõfidentia eius veniebant ad bellũ, ideo dixit Dauid, ꝙ ille Philisthæus nõ esset talis, qui deberet maledicere acieb. Dei viuentis, quia, etiã si nullus homo resistere posset illi, Deus tamen resisteret. *Referebat autem*

H *tem ei populus hunc eundem sermonem*, i. omnes illi de populo, a quib. Dauid ista inquirebat, repetebant ei sermonem hunc, s. illum, quẽ supra audierat de filia Regis dãda, & de tollendis tributis. Ex quo patet, ꝙ Saul fecerat poni edictũ, ꝙ darentur illa, quę habentur sup. viro, qui percuteret Philisthęũ: alioquin non referret hoc totus populus: omnes tamen referebant idem, quia sicut primi hoc dixerũt, Dauid de eo non quærente, ita, & secũdi responderunt idẽ, & omnes alij ad quos declinabat. *Hæc dabuntur viro, qui percusserit eum*, i. ista, quæ supra dicta sunt, dabuntur illi. *Quod cũ audisset Eliab frater eius maior.* Iste erat primogenitus Isai, vt patet, sup. in littera. Et hunc primo voluit vngere Samuel, vt patet præcedenti c. erat. n. iste vnus de trib. fratrib. Dauid, qui erant in bello. *Loquentẽ eũ cum aliis*, s. declinauerat Dauid à fratrib. suis, corã quib. audierat ea, quæ da-

I rentur viro percutienti Goliath, & nunc quærebat ex aliis: non. n. audebat ista corã fratrib. suis proponere, quia putabat eos, sibi aduersaturos, sed ab alijs inquirebat. *Iratus est contra Dauid*, s. quia vidit, ꝙ quærebat, quid daretur viro percutienti Philisthęũ: & in hoc putabat eum velle pugnare cũ illo, ꝙ erat super ætatem Dauid: ideo irascebatur nimis, quia ad eũ pertinebat curam agere pro Dauid, qui erat minimus fratrũ suorũ: *Et ait, Quare venisti?* Ista sunt verba increpatoria, vt patet ex sequentib. Et hoc erat in Eliab, vt redire faceret Dauid in domum patris sui ad custodiendum gregem, & desisteret ab insania, quam conceperat.

Quare Eliab petierit à Dauid fratre eius, ad quid venisset. Quæstio XVIII.

K QVÆRET aliquis: Quomodo Eliab quæsiuit à Dauid, quare venerat, quia ipse sciebat ad quid venisset? Aliquis fortè respondebit, ꝙ Eliab nõdum viderat Dauid, vsq; tunc, & cum subitò vidit, putauit eũ deseruisse oues, & venisse ad videndum bellum. Sic patet ex verbis eius, s. Quare dereliquisti pauculas oues in deserto? ego cognoui superbiã tuã, quia, vt videres bellũ, descendisti. Si autẽ obijciatur, ꝙ iã steterat cũ fratrib. suis, vt patet, sup. dicetur, ꝙ illud est per anticipationẽ positũ. Sed dicendum, ꝙ nõ stat, quia, quandò venit primo Dauid in castra, non inuenit ibi fratres suos, & cõmẽdauit sarcinas custodi: ipse vero descẽdit ad locum certaminis, & locutus est fratrib. suis, vt patet, sup. Postea aũt dr̃, qũo quæsiuerit ab aliis de Sermone hoc. Ergo iã steterat fratrib. suis: & sic nõ posset hoc dicere Eliab quasi ignoraret, ad q̃d venisset Dauid. Itẽ, si Eliab ista diceret ignorãs cãm aduẽtus Dauid, debuisset videre Dauid, ad

quid venisset, quia cā legitima, & necessaria erat, s. patris iussio: sed non respondit hoc, sed dixit: Nunquid non verbum istud est? ergo videtur, ꝙ Eliab non quærebat ignorans, quia alioquin Dauid aliter respondisset. Dicendum igitur, ꝙ Eliab sciebat, ad quid Dauid venerat: quærebat tamen ista, quia iratus erat Dauid, vt haberet locum redarguendi eū. Sed adhuc potest dupliciter intelligi: Vno modo: Quare venisti? s. de loco castrorum, ad locum certaminis? Aliter, quare venisti, s. de domo patris mei huc? De primo est sensus, ꝙ Dauid venerat in locum castrorum, ferens sarcinas, & relictis illis ibi, iuit in locum certaminis, vt patet sup. Et de hoc increpabat eum Eliab. s. quare venisset in locum certaminis. Faciebat autem hoc ad intentionem suam, quia ipse putabat, ꝙ Dauid vellet pugnare cum Goliath, & ad hoc incitaretur, quia venerat in locū certaminis: si aūt mansisset in castris, nō vidisset Goliath, nec desiderasset pugnare cōtra eū. Huic cōsonat, ꝙ dixit Eliab. s. cognoui superbiā tuā, quia, vt videres prælium, descendisti. Secundus sensus est, ꝙ venerit Dauid de domo Patris sui ad portādum sarcinulas: & de hoc increpabat eum, q. d. ꝙ non venisset, vt compleret Patris iussionem, sed magis, ꝙ ipse se ingessisset ad veniendum, vt videret bellum. Et iste est sensus, quem intēdit litera. Nam primus non consonat, cum dicatur immediatè? Quare dereliquisti pauculas oues illas in deserto. Sed ad hoc nihil attinebat, ꝙ descendisset de loco castrorum in locum certaminis, sed, ꝙ venisset de vrbe sua: ibi. n. deseruerat oues in deserto. Eliab autem hic quærens, non quærit quasi ignorans sed quasi iratus: est. n. iratorum modus, etiam de notissimis dubitare, & quærere: hoc autem faciunt. vt habeant radicem increpandi eos, quos volunt ex respōsione ad quæsita. Sic autem dicebat Eliab, ꝙ quanquā Dauid venisset ex præcepto; tamen increpandus erat, quasi ipse submouisset patrem, vt eum mitteret ad locum belli. *Et quare dereliquisti pauculas oues illas in deserto?* Hoc dicatur ad grauandum, q. d. Pater noster paucas oues habet, & eas in deserto reliquis: nō tamen relinquerat eas Dauid incustoditas; quia sup. dicitur, ꝙ commendauit gregem custodi, & ipse onustus abijt sicut præceperat ei Pater. Sed Eliab dicebat hoc, quia quanquam sciret gregem custodiri: quia tamen Dauid volebat se excusare à custodia gregis, & venire ad bellū: increpabat eum de hoc, quod desereret oues. *Ego cognoui superbiam tuam.* In hoc tangit Eliab id, quod intendebat, s. ꝙ Dauid vellet pugnare cum Goliath, ꝙ erat quidam modus superbiæ in Dauid, cum super ætatem suam, & armorum experientiam hoc attentaret. Vel refertur superbia ad aliud, s. superbire est; cum quis, neglecto eo, quod sibi æquale est, ad maiora inhiat; sic autem videbatur de Dauid; quia pastoralis cura ei consona, & æqualis erat, eo, ꝙ se in hoc à iuuētute; immo à pueritia exercuerat: ire autem ad bellum maxime pugnare cū Philisthino, aliquid erat nimis inæquale ei, ideò superbia erat, ꝙ, deserto grege, ad bellum contenderet. *Et nequitiam cordis tui.* Nequitia est iniquitas, & accipitur pro quadam astutia ad malum, cum quis male agens sub probitatis colore, illa velat. Sic autem obiiciebat Eliab contra Dauid, scilicet, quod, quanquam ipse in bellum descendisset, ferens sarcinulas; tamen non ideo venerat, vt ferret sarcinulas, sed vt videret bellum, & ob hoc submouerat patrē procurans, quod mitteretur in castra. *Quia vt videret prælium, descendisti*, idest ego scio, ꝙ non venisti principaliter ad ferendum sarcinas, sed magis motus es, vt videres prælium. *Et dixit Dauid Quid feci?* q. d. id, ꝙ egi, non est malum, quia venerat Dauid obediens iussioni Patris, nec ipse procurauerat aduentum, quanquam hoc consideraret frater eius. *Nunquid non verbum est?* q. d. nunquid istud, ꝙ ego dico, nō est verbum solum, s. verbum est, & non res? Hic respondet Dauid directe ad ea, quæ intendebat Eliab frater eius: quanquam. n. increparet eum, ꝙ deseruisset oues, tamen principaliter increpabat, quia putabat, ꝙ vellet pugnare cū Goliath: Dauid autem respondit: Nunquid non verbum est? s. istud, de quo me arguis, non est res, sed solum verbum, de quo non est dignum me argui? q. d. ego nondum pugno cū Goliath, nec ad illud me offero: nam pro hoc redarguendus essem, sed solum inquiro de præmio eius, qui pugnauerit: & hoc solum verbum est, ideo non sum redarguendus. *Et declinauit paululum ab eo ad alium.* i. cum vidisset Dauid, ꝙ increpuisset

A eum durè frater eius, declinauit ab eo: nam adhuc tenebat eum desiderium pugnandi contra Goliath, & quia frater eius impedisset eum, si mansisset apud eum, declinauit ab eo ad aliū de populo. *Dixitque eundem sermonem*, i. Dauid dixit sermonem, quem solitus erat dicere, s. quid daretur pugnanti contra Goliath: hoc autem crebro repetebat, quia pugnandi cupidine succensus erat, præcipuè autem, quia per hoc volebat innotescere Regi, ꝙ ipse pugnaret. *Et respondit ei populus verbum, sicut prius*, i. respondit ei illud verbum, ꝙ prius dixerat, s. ꝙ talia, & talia darentur pugnanti contra Goliath: omnes enim populares idē respondebāt, quia edictum Regis fuerat per omnia castra, & omnes sciebant quid dandum esset viro, qui pugnaret contra Goliath.

Audita sunt autem. Hic ponitur tertium. s. Ipsius Dauid
B cōflictus, & ponitur hic primo belli apparatus, scilicet, quomodo Saul acceptauerit Dauid ad pugnandum, & eum illuc miserit. Et dicitur. *Audita sunt autem verba, quæ locutus est Dauid*, s. audita sunt per omnia castra, quia ipse declinabat ad plurimos, & apud omnes inquirebat, quid daretur viro pugnanti: & dicebat: Quis est hic Philisthæus incircumcisus, qui exprobrauit acies Dei viuentis? Et in hoc omnes Israelitæ cognoscebant animositatem eius, & desiderium pugnandi, & hæc audita sunt, idest innotuerunt per omnia castra. *Et annunciata in conspectu Saul*, i. annunciata fuerunt Sauli, quomodo Dauid diceret talia, & talia. Et hoc erat, propter ꝙ Dauid sæpe repetebat eundem sermonem: nam alioquin non fuisset cognitum Sauli de eo. *Ad quem cum fuisset adductus*, s. Dauid ductus fuit ante Saulem, quia ipse iussit, quod duceretur coram eo ille, qui di-
C xerat hæc. *Locutus est ei*, s. Dauid locutus est Sauli. Quod patet, quia ista verba, quæ sequuntur, sunt Dauid, & non Saulis. Primo tamen intelligendum est, quod aliquid quæsiuit Saul à Dauid, quia ista verba Dauid non sunt nimis consona inchoationi sermonis: potissimum cum in eis fiat relatio alicuius præcedentis. Intelligendum est ergo, ꝙ alia dicta fuerunt. Scriptura tamen subticuit. *Non concidat cor cuiusquā in eo.* Hic tollit Dauid timorem Saulis: erat. n. Goliath statura procerus, & robore famosissimus super omnes viros tēpore illius: & ob hoc Saul, & omnes timebāt. Dixit Dauid: nō cōcidat cor cuiusquā in eo, i. nō cadat cor alicuius viri propter illū. Qd̄ cor cōcidat, est, ꝙ cesset animositas. Cumq. n. quis ad aliqua se sufficientem credit, eleuatur cor illius, cùm verò ineptum se putat ad illa, cadit animus eius, & timet quasi succumbens: & hoc est concidere. Di-
D cebat autem, ꝙ non concideret cor in eo, i. inuidēdo illi, s. quia, quanquā terribilis esset, tamen ipse auderet pugnare contra eum. *Ego seruus tuus vadam, & pugnabo aduersus Philisthæum*, s. si nullus alius est, qui pugnare velit contra eum, ego ibo, & pugnabo. Non. n. debet quisquam timere illum. *Et ait Saul ad Dauid.* Hic respondit Saul aliqualiter hoc excusans, quia videbatur ei Dauid ad hoc insufficiens. *Non vales resistere Philisthæo isti, nec pugnare aduersus eum.* Duo dixit Saul, & ad vtrumque reputauit Dauid insufficientem: Philisthæus namque petebat quotidie ab Israelitis singulare certamen, & quia nemo erat, qui acceptaret illud, erat opprobrium magnum Israelitis. Si quis verò de eis pugnauisset contra Goliath, & occideret eum, vel saltem resisteret ei, ita, ꝙ Goliath nō posset eum superare, auferebatur opprobrium Israelitarū; sed ad neutrum
E horum reputabat sufficiens Dauid, s. quia nec erat maior viribus Goliath ad hoc, ꝙ percuteret eum, nec erat æqualis ad hoc, quòd resisteret illi, ne vinceretur ab eo, ideo dixit Saul: Non vales resistere Philisthæo isti, i. nō potes defendere te ab eo, repugnando illi, nec pugnare aduersus eum, i. non potes pugnare ad expugnandum ipsum, & occidendum. *Quia puer es*, i. es in ætate parua: & ob hoc deficis in duobus, s. in robore, quòd requiritur ad bellum, & in experientia pugnandi, quæ nimis confert: hoc autem signauit Saul in quantum posuit duo opposita, scilicet robur, & experientiā armorum in Philisthæo, dicens: Hic autem vir pugnator est ab adolescentia sua.

Qualiter Saul acceptauerit Dauid ad pugnandū.

Quare Saul dixerit Dauid, quod non posset resistere Goliath, cum sciret eum virum bellicosum. Quæst. XIX.

QVÆRET aliquis: Quare dixerit Saul, ꝙ non posset Dauid pugnare cōtra Philisthæum? quia sciebat

eum

eum ʋirum bellicosum: quòd patet, quia, cum dictum est Sauli, quòd adduceretur ad eum Dauid, dictum fuit: Vidi filiũ Isai Bethlehemitem scientem psallere, & fortissimum robore: & virum bellicosum præcedenti cap. sed etiam steterat Dauid cum Saule: ergo cognoscere poterat, quòd vir bellicosus erat: nam & armigerum suum eum fecerat præcedenti cap. Responderi posset, quòd Saul audiuit Dauid esse virum bellicosum, & vidit eum bonæ indolis, ideo credidit, ꝙ ad præclara facinora aptus esset: quia tamen adhuc erat teneræ ætatis, credidit, ꝙ nondum sufficeret ad opera dura, sed, cum perueniret ad ʋirilis ætatis robur: nunc autem nõ dixit Saul Dauid, ꝙ simpliciter erat ineptus ad pugnandum contra Philisthæum, sed, ꝙ nondum erat aptus, quia puer erat: si tamen ad ætatem virilem venisset, esset sufficiens ad hæc. Aliter respõderi potest, ꝙ Saul dixit ista, quia non cognoscebat Dauid: si aut cognouisset, non dixisset. Quod autem non cognouerit, patet; quia infra dicitur, ꝙ eo tempore, quo vidit Saul egredientem Dauid ad pugnandum cõtra Philisthæum, ait ad Abner: De qua stirpe descendit hic adolescens? ergo non putabat eũ esse Dauid, quia alioquin sciuisset, de qua stirpe erat, cum patrem eius sciret c. præcedenti; & dicunt isti, ꝙ ideo Saul ista dixit, quia non cognoscebat Dauid: si autem cognouisset eum, putasset illum sufficientem ad bellum, & non dixisset hæc. Sed adhuc non stat hoc, quia, si Saul putauisset Dauid esse aptum ad pugnandum cũ Philisthino, non remisisset eum ad patrem ante pugnam hanc, vel, si remisisset nũc denuo eum reuocari iuberet, vt pugnaret contra Philisthæum, sed non fecit vocari: ideo putabat eum esse insufficientem: & sic, licet cognouisset, quòd ille erat Dauid, dixisset ei, quòd erat ineptus, quia erat puer. Dicendum ergo, quòd Saul ista dixerit Dauid, quia, cum ʋidisset eum pueritis ætatis, idest, nondum peruenisse ad maturitatem iuuenilem, credidit eum ineptum ad pugnandum.

Quare Saul permiserit Dauid pugnare, cum non crederet ipsum potentem resistere. Quæst. XX.

QVÆRETVR ʋlterius; Cum Saul dixerit hic Dauid, quod non poterat pugnare contra Philisthæum, nec resistere illi, quare permisit ei, ꝙ pugnaret? Respõdendum est, quòd Saul non dixit ista, tanquam asserens, quod Dauid nequaquam posset pugnare cõtra Philisthæum; sed dixit timendo. Id enim quod quis cupit, facit eum solicitum esse, & timere: quia tamen vidit animositatem magnam Dauid, qui se libenter obtulit ad pugnandum, quasi petens sibi concedi istud certamen: aliqualiter confidens concessit, quòd pugnaret: potissimum quia Dauid induxit hic probationem roboris sui magni, s. quia sæpe ipse pugnauit contra Leonem, & Vrsum, & suffocabat eos, eruebatq. pecora de ore eorum: nõ poterat autem maior esse animositas Philisthini, quam animositas Leonis, nec robur eius maius robore Leonis, & Vrsi: qui ergo præualuit contra Leonem, & Vrsum, præualere posset contra Philisthæum illum; & sic conclusit Dauid: erit igitur Philisthæus hic incircumcisus, quasi ʋnus ex his. In his autem, quæ dicebat Dauid, nõ mentiebatur. Aliqui quoque huius rei conscij erant in castris, ideo animositati eius fides adhibita est, & concessum fuit, ʋt pugnaret.

Quare Saul permiserit Dauid pugnare, quamuis videret eum inexpertum in armis. Quæst. XXI.

QVÆRETVR ʋlterius; Cum Dauid induit se armis Saulis, & nõ potuit incedere, quomodo Saul concesserit ei, ꝙ pugnaret; quia hoc derogabat omnibus, quæ dixerat Dauid: nam licet ipse dixisset, quòd erat tãti roboris, quòd occidisset Leonem, & Vrsum, cum nunc videretur, quòd nõ posset armatus incedere, deberet credi, quòd falsum dixisset, & ꝙ non esset ad bellum aptus. Respondendum est, quòd hoc nõ derogabat præcedentibus: nam Dauid solum probauerat animositatem suam, & vires, eo quod contra Leonem, & Vrsum sæpe pugnauerat; expertum tamen se in armis nõ dixerat: ideo, quanquam robustissimus esset, cum non fuisset assuetus armis, non poterat prima vice in eis aptè moueri: nec ob hoc turbatus est

F Saul, quia cuilibet viro experto in armis cognitum est, ꝙ, si quis sit insuetus armorum, etiamsi robustissimus sit, non potest faciliter arma mouere. Item fuit Saul motus, vt, hoc nõ obstante, concederet Dauid pugnare, quia Deus inspirauerat ei, ʋt concederet. Et hoc aliqualiter significatur, cum dicitur infra, dixit Saul ad Dauid: Vade, & Dominus tecum sit. Item dato, quòd non fuisset inspiratus à Deo, concedere debuisset Dauid, quod pugnaret: quia ex hoc proficere poterat status Iudæorum; deteriorari autem nequibat: nam, si Dauid præualeret cõtra Goliath exaltarentur Iudæi, sicut factũ est: si autem præualeret Philisthæus, ex hoc nõ fiebat peior eorum conditio, quia sicut à principio si nullus peteret singulare certamen in acie, pugnandũ erat: ita, si Dauid succumberet, restabat Israelitis, vt ipsi in acie contra Philisthinos pugnarent: nõ ergo erat inconueniens mitti Dauid ad pugnandum, etiamsi non consideretur,
G tur, quod præualere posset cõtra Philisthæum. *Hic autem vir bellator est ab adolescentia sua.* s. Philisthæus iste. In hoc significantur duo, s. robur, & experientia belli: robur quidem, quia dicitur, ꝙ erat vir: experiẽtia verò belli erat, quia dicitur, quòd erat bellator ab adolescentia sua. In Dauid autem neutrum horum erat, quia puer erat, & ob hoc ʋiribus carebat, & experientia belli deficiebat. *Dixitq. Dauid Saul.* Respondet hic Dauid ad ea, quæ obijciuntur, dicens, quòd, quanquam puer esset ætate, tamen robustus nimis erat: & ad hoc inducit exempla de Leone, & Vrso, contra quos sæpe pugnauit. Est aũt ista probatio conueniens: quia propter alterum duorum Philisthæus excederet Dauid, s. vel propter robur, vel propter animositatem. Probat autem ʋtrumque sibi inesse potius, quàm Philisthino: si enim Dauid diceret, se solum esse robustissimũ, adhuc non
H sufficienter respondebat, quia aliqui sunt robusti nimis, & tamen non sunt animosi, & isti ad bellum apti non sunt. Dauid ergo vtrũq; probat, s. robur, quia, ꝙ nõ maius robur esse potest, quàm viribus Leonem, & Vrsum suffocare, animositatem quoque probat, quia nulla maior esse potest, quàm, quòd quis his bestiis se opponat, imò super animositatem virilem hoc est. *Pascebat seruus tuus patris sui gregem.* Hoc introducitur ad significandum, quomodo ipse habuerit opportunitatem, vel quomodo esset verisimile, ꝙ occidisset Leonem, & Vrsum, & dicitur, ꝙ hoc erat, quia pascebat gregem, & in pastuis, ʋt liberaret gregem, pugnabat contra Leones, & Vrsos. Pascebat. n. Dauid gregem, antequam ductus esset, vt psalleret coram Saule præcedenti cap. postea quoque cum rediit ad patrem suum de Domo Saulis, pauit gregem, vt supra in littera. *Et veniebat*
I *Leo, vel Vrsus,* s. ad accipiẽdum aliquod pecus: nam in terra Chanaan sunt multi Leones, & Vrsi, atque animalia fera huiusmodi, quia terra illa calida est, & ibi nutriuntur talia: est quippe pro maiori parte in tertio climate, & sic, quando Dauid pascebat Gregem, veniebant ad eum interdum Leones, & Vrsi, vt raperent gregem. Sic quoque erat de Elisæo, quando ipse ascendit in Bethel: nam pueris irridentibus eum, & dicentibus, Ascende calue, maledixit eis, & egressi sunt de saltu duo Vrsi, & lacerauerũt 42. pueros inf. 4. lib. c. 2. *Tollebatq. arietem de medio gregis.* s. interdum arietem, & interdum alia pecora, sicut accidebat. Et dicitur de medio gregis, i. de grege; nam non intelligitur, ꝙ semper Leo, & Vrsus acciperent arietem, vel aliud pecus de medio gregis: imò fortè nunquam accipiebant de medio, sed de extremitatibus. *Et persequebar eos.* s.
K cum portarent arietem, vel aliud animal: & in hoc significatur maxima animositas, & confidentia Dauid: quia pro re parua exponebat se magno periculo: nam, si Leo, vel Vrsus persequeretur Dauid, & ipse defensurus se opponeret Leoni, non erat aliquid magnum, quia timor eum ad hoc impelleret, ꝙ etiam interdum superaret, quanquam admirabile, non tamen nimis erat, quia Naufragio vires suggerit ipse timor: quia tamen sine aliqua causa impellente pro solo raptu pecoris Dauid aggrederetur Leonem, nimia animositas erat, & confidentia, quasi de facili victoria: Sufficienter ergo in eo probatur animositas. *Et percutiebam,* s. Leonem, & Vrsum. Accipitur hic percutere pro quacunque ʋulneratione, & non pro occisione, quia infra dicitur de occisione, sed ad percussionem quantumcunque leuem mouebatur Leo, vel Vrsus, & persequebatur Dauid percu-

tientem deferens pecus. *Eruebamq. de ore eorum*.i.accipiebam adhuc animal viuens de ore Leonis, vel Vrsi, & reducebam ad gregem. Dicitur autem de Leone, & Vrso specialiter, non q non pugnaret contra alias feras, sed, quia iste sunt ferociores, de aliis ergo subticuit. *Et illi consurgebant aduersum me*, s. Leo, & Vrsus: nam cum Dauid percuteret eos, relinquebant pecora, & insurgebant in Dauid, fiebatque pugna. *Et apprehendebam mentum eorum*.i.dest, accipiebam Leonē, & Vrsum pro maxillam hoc enim significatur adhuc maior animositas Dauid, & robur, nam, si ipse armatus ferro processisset contra istas beluas, potuisset eas facilius occidere, essetq; aliqua spes occidendi non tangendo ea manib. sed q nudis manib. & prorsus inermis se illis opponeret, erat quid acerrimum, & indiciū admirandi roboris, atque animositatis stupendæ. *Et suffocabam, interficiebamque eos*, scilicet Leonem, & Vrsum: & hoc, quia stringebam guttura eorum, & cogebam illos expirare. Vel lacerabam ora eorum, apprehendens per vtramque, scilicet superiorem, & inferiorem mandibulam.

Quomodo Dauid potuerit esse tantarum virium, vt interficeret Leonem, & Vrsum. Quæst. XXII.

QVÆRET aliquis: Quomodo Dauid poterat esse tantarum virium, vt occideret Leonem, atque Vrsū; aut saltem quomodo tantæ animositatis erat, vt se illis opponere auderet? Aliquis respōdebit, q satis potuit esse Dauid tātarum virium, vt Leonem, vrsumque occideret. Nam alij ante eum hoc fecerūt, sicut patet de Samsone, qui, cum iret in Thanatha, egressus est Leo obuiā illi, & ipse apprehendens dilacerauit eum, quasi hœdum, nihil omnino habens in manu, vt patet Iudic. c. 14. simile etiam accidit tempore Dauid: nā Banaias vnus de viris Dauid percussit duos Leones in terra Moab: & iterum descendit in cisternam Leonis, & occidit Leonem vnum, vt patet infra 2. lib. c. 23. Aliquis respondebit, quòd Dauid hoc faciebat virtute Dei operante per eum, viribus autem suis ad hoc non sufficisset: sic enim erat, quod inductum est de Samsone: nam ipse non habebat naturaliter vires excellentissimas super alios homines, sed specialiter à Deo. Quod patet, quia detonsis crinibus eius non habuit vllas vires ad defendendum se à Philisthinis, sicut prius, vt patet Iud. cap. 16. si tamen vires fuissent in eo naturaliter, siue habuisset crines, siue tonsi fuissent, semper habuisset vires. Item, quando occidit Leonem, non fecit hoc viribus suis, sed quia specialiter in eo irruit Spiritus Domini, vt patet Iud. c. 14. De Dauid ergo aliquis sic dicet, quod Spiritu Dei ista agebat, & aliter facere non poterat. Sed hoc nōn stat, quia alij similia fecerunt sine virtute supernaturaliter data: sicut patet de Banaia, qui erat vnus de viris fortibus Dauid, & occidit tres Leones, vt patet infra 2. lib. c. 23. illud tamen fuit naturali robore, quia ille non legitur fuisse aliquis vir sanctus, nec Spiritum Dei venisse in ipsum; sed solum computatur, vt vir robustus: poterat ergo Dauid similiter habere robur, vt posset occidere Leonem, & Vrsum naturali robore. Respondendum est, quod Dauid vtroque modo poterat habere robur ad occidendum Leonem, & Vrsum. s. supernaturaliter, vel ex Natiuitate. Sed tunc dicetur, quis modus horum verisimilior est? Respondendum est, quod primus est verisimilior, s. quod istud robur inesset sibi miraculosè per Spiritum Dei. Et hoc patet, quia à die, in qua vnctus est, venit super eum Spiritus Domini, & directus est in eo, vt patet præcedenti c. hoc autem intelligitur de Spiritu roboris, vt ibi declaratum est, & ex illo tempore Dauid pugnauit contra Leonem, & Vrsum, & alias feras. Prius autem non est credendum, quod hoc fecerit.

Respōsio auctoris.

An Dauid peccaret laudando se de robore suo. Q. XXIII.

QVAERETVR vlterius; Cum Dauid haberet istud robur supernaturaliter, an peccaret dicendo se illud habere, & cum diceret se habere, quia non dicebat, quod habebat ex Deo, sed quasi ex semetipso. Aliquis dicet, q peccatum erat, quia illi, qui aliquid eminens à Deo recipiunt, debent humiliari, & subticere illud: qui autem illud reuelat, videtur iactare se de eo, q suscepit: & hoc superbia est. Respondendum est, q Dauid non peccauit, dicendo se esse robustum, & quod occiderit Leonem, & Vrsum; quia, cum ista à Deo suscepta essent, non debebat de eis superbire, nec in vanum ea propalare, cum tamen vtile foret ea proferri, proferenda erant. Sic patet de Beato Paulo, qui susceperat altissimum donum. s. q raptus est vsq. in tertium Cœlum, & vidit arcana, quæ non licet homini loqui. s. diuinam essentiam: & tamen hoc subticuit 14. annis: cum verò vtile fuit illud referari ad vtilitatem Ecclesiarum disputando contra falsos Apostolos, illud protulit, vt patet 2. ad Corin. cap. 12. Non reuelauit tamen immediate, vt suscepit, sed post 14. annos, innuens, quod, si non se obtulisset casus in quo vtile foret talia declarari, nunquam illa protulisset: alioquin, si sine causa liceret illa referri, à principio prodidisset illa. Sic fuit de Dauid, qui quanquam spiritum roboris à Deo susceperit ex die, qua vnctus est, tamen nunquam hoc retulit, nec se fortitudinem habere dixit vsq. ad diem, qua pugnandum fuit contra Goliath: hoc autē, quia iam causa suberat: nam arguebatur contra eum, q iuuenis esset, & parui roboris. Philisthæus autem esset vir robustissimus, & quia si non respondisset, se magnas habere vires, non fuisset admissus ad pugnandum contra Goliath; oportuit ipsum hoc referare, dicendo se esse robustissimum: & q aliquando Leonem, & Vrsum occiderit: hoc autem erat ad gloriam Dei, & ad vtilitatem populi Hebræorum, ideo licitum erat referri. Sed tunc dicet aliquis, cum Dauid haberet à Deo istam fortitudinem, quare non confessus est, se illam habere à Deo, sed sic ista dixit, quasi à se haberet fortitudinē? Respondendum est, q si Dauid dixisset hoc se habere à Deo; tamen nō expediebat, nam; si robur esset aliquid, q nō posset haberi, nisi supernaturaliter; sicut Spiritus Prophetiæ, vel similia, & Dauid debuisset ista de se cōfiteri, diceret, q à Deo habuerat: erat tamen robur aliquid, q tam supernaturaliter, quam naturaliter haberi potest, & communius habetur naturaliter, quam miraculosè: ideo non fuit necesse exprimi, q habuisset à Deo, quia forte hoc non crederet Saul. Rursus autem erat conuenientius hoc subticeri: nam, si dixisset Dauid, quod acceperat à Deo fortitudinē, maius de se dedisset dubium, quia nesciretur, quomodo à Deo habuisset robur: ideo difficilius crederetur. Erat etiam aliud incōueniens, & maius, quia, si Dauid confessus fuisset, q habebat robur à Deo, coactus fuisset exprimere modum, quo habuisset: erat autem modus, scilicet, q Spiritus Domini directus fuit in eo à die, qua vnctus fuit in Regem, & eadem die recessit a Saule, & arripuit eum Spiritus Domini malus, vt patet præcedenti capit. Si autē hoc confiteretur, occideret eum Saul, & etiam Samuelem, quia vnxerat eum. Si autem voluisset Dauid exprimere aliū modum mentitus fuisset, ideo non expediebat, quòd confiteretur se accepisse hoc à Deo, sed silentio præteriret solum, dicens se esse robustum. *Nam Leonem, & Vrsum interfeci ego seruus tuus.* Hoc dicit ad determinatam probationem, quia supra dicebat, q interdum eruerat de ore Leonis, & Vrsi arietem, vel ouem: & pugnabat contra Leonem, & Vrsum: hic autem exprimitur, quod non solum pugnauit, sed etiam interdum contingit, quod occideret Leonem, & Vrsum: & iam aliquos eorum occiderat. *Erit igitur. & Philisthæus hic incircuncisus quasi vnus ex his*, id est, sicut potui occidere Leonem, & Vrsum, ita potero occidere istum Philisthæum: quia nō erit iste Leonibus fortior, aut animosior. Et est, sensus: erit sicut vnus ex his, idest, quanquam sit robustissimus vir: ad plus erit sicut vnus Leo, vel Vrsus: Sed ego occidi Leonem, & Vrsum: ergo potero occidere istum, sicut vnum ex illis. *Nunc vado, & auferam opprobriū populi*, id est, ibo ad pugnandum cum Philisthæo, & occidam: & tunc auferam opprobriū populi, s. quia ille veniebat quotidie bis ad castra Israel petens singulare certamen, & hoc erat magnum opprobrium totius populi, cum nemo auderet illud suscipere: nunc autem Dauid suscipiente illud, si succumberet Philisthæus, erat ablatū opprobrium: & quia Dauid confidebat se posse illum vincere, dixit: Auferā opprobrium populi. *Quoniam quis est iste incircuncisus?* In hoc Dauid innuit non esse timendum Philisthæum, quia ipse erat. i. non erat talis, qui posset opprobriū inferre exercitui Dei. Vocat aūt eū incircuncisum ad vituperium, & ad maledictionem, quia incircūcisio erat vituperabile quid

Quare Dauid non dixerit, se habere istā fortitudinem à Deo.

apud

apud Hebræos;& eo tempore,quo Israelitæ manebant incircumcisi, erât ex probrabiles.Sic dicitur Iosue cap.5.nam omnes Israelitæ nati in deserto, per 40.annos incircumcisi erant, & quando in introitu terræ Chanaam circumcidit eos Iosue,dixit: Deus hodie abstulit opprobrium Ægypti à vobis,s.quia hodie circumcisi estis. *Qui ausus est maledicere exercitus Dei viuentis*, i.iste Philisthæus ausus fuit inferre opprobrium,& maledictionem super Israelitas, quia non dabant illi aliquem virum, qui congrederetur cum eo singulari certamine,sed hoc erat super vires illius; quia,cū Israelitæ essent exercitus Dei,Deus defenderet illos: intelligit ergo Dauid,ꝙ ex eo, ꝙ Philisthinus iste ausus est maledicere exercitui Dei,tradet eum Deus in manus eius,quia contra Deum locutus est, & dicitur, quod erat Israel exercitus Dei viuentis: in quo innuit Dauid, ꝙ habebat robur ad vindicandum se de hostibus suis: & dicitur ad differentiam Deorum Gentilium,qui erant Dij mortui,eo,ꝙ erant lapides,& ligna;ideo non habebant vires adiuuandi cultores suos,sicut patuit de Dagon Deo Azoo, qui corruit coram Arca,& fracti sunt pedes eius,& palmæ,& caput,quando introducta est Arca Domini in Templum eius, vt patet supra c.5.Si autem fuisset Dagon Deus viuens, potuisset se defendere à quocunque volēte nocere: Deus autem Israel erat Deus viuens,quia operabatur mirabilia, ideo poterat defendere cultores suos, & sic nominare exercitum Dei viuentis. *Et ait Dauid*. Postquam posuit, ꝙ Philisthæus ille aggressus fuerat aliquid supra vires. s.maledicere exercitui Dei viuentis,quia Deus viuens seipsum defenderet,& cultores suos, ponit quomodo ipse nomine huius Dei viuentis poterit occidere Philisthæum illum,dicens,ꝙ Deus liberabit eum: *Dominus,qui eripuit me de ore Leonis, & de manu Vrsi*, s.quando ego pugnabam contra Leonem, & Vrsum in Pascuis,Deus liberauit me ab his,ideo ita liberabit à robore Philisthæi.Et dicitur hic de ore Leonis ad significandum atrocitatem eius magnam, quæ est in deuorando: & dicit de manu Vrsi ad significandum robur illius, ꝙ est in brachijs, quibus omnia confringit. *Ipse liberabit me de manu Philisthæi huius*.Est argumentum à fortiori,quia Philisthæus non erat Vrso robustior,nec Leone ferocior:qui ergo liberauit de manu Vrsi, & Leonis: liberabit quoque de manu Philisthæi.Satis tenet argumentum,quia,ꝙ Deus liberaret Dauid de potestate Philisthiorū, dependebat a duobus.Primum erat: An Deus posset liberare.Secundum.An vellet.De potentia patet,quia,qui liberauit de manu Vrsi, & Leonis,poterit liberare de manu Philisthini, cum illi essent Philisthino robustiores,atque ferociores:ideo bene arguitur,quantum ad hoc.Quod autem Deus vellet eum liberare,etiam patet,quia voluntas Dei summè rationabilis est.Sed Deus sæpe liberauit Dauid de manu Leonis,& Vrsi cum solum res verteretur super vno ariete,vel oue, quanto magis ergo nunc liberabit,cum pro toto populo, & Dei honore res agatur? satis ergo infert,ꝙ si Deus eripuit eum de manu Leonis, & Vrsi, potius liberabit de manu Philisthæi.Accipitur autem hic liberare non solom pro eripere, sed etiam pro dare victoriam, quia non solum existimabat Dauid,ꝙ Deus liberaret eum,ne occideretur à Philisthino, sed etiam,ꝙ præberet vires ad occidendum Philisthinum: Sic patet,cū dicitur de Leone, & Vrso, quod eripuerit eum Deus de manu eorum;quiá non solum eū eripuit,sed etiam ei animositatem,& robur ad occidendos illos dedit. *Dixit autem Saul ad Dauid*. Quia Saul vidit animositatē magnā Dauid,& magnalia,quæ retulerat se egisse,concessit ei pugnare contra Philisthinum. *Vade, & Dominus tecum sit*, i. vade ad pugnandum contra eum, & Dominus tecum sit, scilicet adiuuando,vt præualeas.

An ex verbis Dauid potuisset intelligi,quod à Deo specialiter habuerit robur. Quæst. XXIV.

QVÆRET aliquis; An ex verbis Dauid appareat,ꝙ ipse habuerit robur specialiter à Deo? Aliquis dicet, quod sic,quia ipse dixit: Dominus, qui eripuit me de ore Leonis,& de manu Vrsi, ipse me liberabit de manu Philisthæi huius.Ergo totam liberationem suam ab Vrso,& Leone præteritam,& à Philisthinis futuram Deo attribuebat,& sic aliqualiter confitebatur,se hæc habere à Deo solū. Item

F patet hoc aliqualiter ex verbis Saulis: ipse enim videtur intellexisse, ꝙ Dauid robur illud à Deo sortitus fuerat, ideo dixit: Vade, & Dominus tecum sit, s.sicut in omnibus alijs tecum fuit,ita nunc sit contra Philisthæū. Respondendum est,qood ex verbis Dauid nō colligitur,quod habuerit specialiter à Deo robur,sed solum,quod esset vir robustus,siue hoc esset Dei voluntate, & beneficio solum, siue naturaliter: nec obstat,cum dicitur,quod Dominus eripuit eum de ore Leonis,& Vrsi:nam quodcunq. bonum homo habeat, siue naturaliter, siue supernaturaliter illud sortitus sit, à Deo habet;nam omne datum optimum, & omne donum perfectū de sursum est,descendens à Deo Patre luminum. Iaco.cap.1.Sed bona,quæ naturaliter insunt,quædam dona sunt:ideo ista à Deo prouenerunt:nam Deus prima causa est in concatenatione causarum vniuersi. Causa autem
G primaria plus influit in effectum, quàm causa secundaria, vt patet prima propositione libri de causis:sed Deus est prima causa in omnibus naturalibus;ideo ipse magis confert ad quodcunque naturale,quàm omnes causæ posteriores, & sic omnia,quæ in nobis purè naturaliter sunt, magis adhuc à Deo sunt, quàm à causis naturalibus. Solum autem differt,quia ea,quæ à Deo miraculosè sunt,ab eo solo sunt; & nō cooperatur aliqua causa naturalis huic effectui,quasi secundario,sicut est in creaoone, vel suscitatione mortuorum,& similibus.Cum autem aliquid naturaliter fit, illud originem à Deo habet,tanquam à prima causa, tamen non fit ab eo solum,sed aliæ causæ naturales posteriores cooperantur huic effectui: ideo ea, quæ sunt à Deo miraculosè magis propriè ab eo sunt, quam ea,quæ procedunt modo naturali,quia miraculosa sunt à Deo tanquam à tota causa,
H & vnica:naturalia autem sunt à Deo,tāquàm à prima causa,& magis influente,non tamen tanquam à tota, nec vnica,cum aliæ causæ posteriores concausent: vtrumq. tamen à Deo est, ideo quascunque res homines habeant de illis verum est,ꝙ à Deo habeant, & quanquam vires habeant ad aliquid faciendum,si illud egerint,Deus dicitur concessisse eis,vt hoc agerent.Sic ergo de Dauid,dato, ꝙ ipse naturaliter haberet vires ad occidendum Leonem,& Vrsum, tū cum occideret eos,Deus ei hoc conferebat:nā interdū videmus,ꝙ illi,qui robustiores alijs sunt, eorū potestati succumbunt,hoc solo Deo agente. Cum ergo Dauid habens vires ad occidendum Leonem,& vrsum nō traditus est ab eo in manus Leonis,& Vrsi, Deus ei illam victoriam contulit.Et sic consueuimus dicere, quando aliquid prospera egimus,ꝙ Deus direxerit nos ad faciendum illud.Non ap-
I paret ergo ex his verbis Dauid,ꝙ Deus eum fecisset supernaturaliter habere vires istas. Eodem modo nō apparet ex verbis Saulis:ipse.n.dixit: Vade,& Dominus sit tecum. Quo non innuitur,ꝙ Deus eum supernaturaliter liberaret, sed ꝙ Deus prosperaret actum eius: nā etiamsi naturaliter haberet vires,oportebat,vt Deus eum dirigeret, alioquin caderet in manus infirmioris se. *Et induit Saul Dauid vestimentis suis*. Dauid erat indutus vestibus rusticanis: voluit autem Saul eum honorare, quia pro eo subibat certamen istud: ideo exuit eum veste pastorali, & induit veste sua.Hoc potest intelligi de aliquibus vestibus leuibus, quæ haberet sub armis:nam postea indutus est lorica,& alijs armis,vt patet immediatè.Vel potest intelligi, ꝙ esset aliqua vestis leuis,quam acciperet super arma:nam infra dicitur, ꝙ accinctus fuerit Dauid gladio Saulis super vestem suam:
K magis tamen videtur,ꝙ essent vestes leues sub armis. Hebræi dicunt hic,ꝙ,quando indutus est Dauid vestibus Saulis,ita ille vestes coaptatæ sunt ei secundum omnem dimēsionem,quod videbantur pro eo fuisse factæ;de quo nimis obstupuit Saul, quia ipse erat maior omnibus Israelitis ab humero,& sursum,vt patet supra,cap.9.& 10.Dauid autem non erat corpore magnus,sed statura mediocris: ideo stupuit,cum ei coaptatæ sunt.Hoc autem dicunt, qoia in Hebræo dicitur. *Madab*.vbi nos habemus vestimenta,& Hebræi exponunt pro vestimentis:significat tamen Madab.i. mensuram suam:ex quo volūt,quod vestes Saulis coaptatæ fuerint Dauid secundum mensuram suam: & ex hoc dicunt, quod incitatus fuerit Saul ad quærendum de qua progenie erat Dauid, timens, quod ille futurus esset Rex, cùm vestes regales,quæ eo maiores erant, coaptarentur illi. Sed dicendum hoc non stare,quia istę vestes,quas Saul im-

Hebræorum delirium.

imposuit David, non erant tales, quæ non possent coaptari ei: nec erat aliquid, propter quod obstupesceret Saul: nam, si vestes Saulis essent longæ, vsque ad pedes, verum est, ꝙ non possent coaptari Dauid, quia lõgiores essent, tamẽ istæ non erant tales, ꝙ cũ indueretur eis Saul, pertingerent vsque ad pedes, sed essent aliquæ vestes paruæ ad ponendum sub armis, ideo, cum eas susciperet Dauid, nihil erat mirum ꝙ ei coaptarentur. Item patet, ꝙ istæ nõ essent tales vestes, de quibus deberet admirari Saul, si coaptarentur Dauid: quia, si essent prolixæ vsque ad terram Saul non dedisset illas Dauid, sciens non esse ei coaptandas. Et dato, ꝙ eas postea asseras miraculosè fuisse coaptatas, nõ valet: quia Saul non expectabat aliquod miraculum in hoc, ideo nõ indueret eis Dauid, nisi sciret esse tales, quæ ei facilè coaptarẽtur, vel cuicunque alteri. Cum autem obijcis, ꝙ hic dicitur: induit mensura sua: dicendum, ꝙ hoc non refertur ad Dauid, sed ad Saulem. s. ꝙ ista mensura erat Saulis: & fuerant factæ vestes secundum commensurationem ipsius: non tamen secundum totam longitudinem. Ex hoc autem non arguitur, ꝙ tota mensura Saulis fuerit commensurata Dauid. *Et imposuit galeam æream super caput eius*, scilicet, dedit ei arma sua: & erant ista galea, & lorica, & gladius. Credendum est etiam, ꝙ clypeum ei tribuerit, quia sine eo non poterat conuenienter pugnare: Saul autem pugnans clypeum habebat, vt patet infra. 2. lib. c. 1. s. Clypeus Saul, quasi non esset vnctus Oleo, à sanguine interfectorum, ab adipe fortiũ. Dicitur autem de galea, quia erat primum armamentum, licet non secundum ordinem induendi. Et vocatur hic galea ærea, non quod esset tota de ære, quia magis erat de ferro, sed ponitur æs pro quolibet metallo. *Et vestiuit eum lorica*. Istud est armamentum protegens totum corpus: de aliis autem non dicitur. *Accinctus est ergo Dauid gladio eius super vestem suam*. i. accinxit Dauid ensem Saulis sibi super vestem. s. super loricam: nam in parte exteriori ensis erat: & sic dicitur hic, ꝙ iste gladius erat Saulis; tñ intelligendum est de aliis armis. s. ꝙ Saul dederit ei arma sua ad pugnandum: & hoc ex dilectione, quia diligebat eum nimis, cum videret eum iuuenem tam animosum. Vel forte dedit ei arma sua, quia raræ armaturæ erant in populo, sicut fuit in bello primo contra Philisthinos: vbi dicitur, ꝙ nõ erant aliqua arma, nec ensis, aut lancea in manu totius populi, qui erat cum Ionatha, & Saule, præter arma Saulis, & Ionathæ vt patet, supra. c. 13. nunc tamen plura arma erant: quia ex multis bellis contra gentiles factis Israel arma susceperat. Etiam, quia non habebat fabros armorum, quos prius non habuerant prohibentibus Philisthinis: ideo credendum, ꝙ ex dilectione dederit, & ad honorandum eum. *Cœpit tentare, si armatus posset incedere*. Dauid non dubitabat, an ipse esset vir robustissimus, sed dubitabat de armorum coaptatione, quia, cum ipse non esset expertus in illis, putauit fortassis sibi non conuenire, & cum tentasset non potuit aptè moueri. *Non enim habebat consuetudinem*. s. non erat assuetus ad portandum arma: nam, quanquam assuetus fuisset ad opera maxima fortitudinis, vt pugnare cum Leone, & Vrso: hoc tamen inermis exercuerat: nam nec baculo, nec lapide percutiebat Leonem, aut Vrsum, sed apprehendebat eos per maxillam, & suffocabat, vt patet supra, nunc ergo non consueta tentare voluit. Potest autẽ referri ista clausula ad duo. s. ad superiora, & ad inferiora. Primo modo sic, quia dicitur, ꝙ cœpit tentare an armatus posset incedere: & hoc, quia non habebat consuetudinem. i. propter hoc tentauit, an posset, quia nunquam fuerat assuetus in armis. Si n. ante hoc assuetus fuisset, iam sciret, an arma ei conuenirẽt, vel non tentaret, an posset armatus incedere, sed tentauit, quia non habebat consuetudinem. Alio modo refertur ad sequentia. s. ꝙ non poterat Dauid incedere in armis, & hoc, quia non habebat consuetudinem.

Quare Dauid tentauerit assumere arma, cum non aggrederetur tale bellum suo robore. *Quæst. XXV.*

QVÆRET aliquis: Quare Dauid indutus sit armis, & tẽtauerit incedere in eis: nam ipse aggrediebatur hoc bellum non confidens in robore suo, nec in experientia belli, sed in Dei fortitudine, qui eripuerat eũ de manu Leonis; sicut ergo contra Leonẽ, & Vrsum præualuit, nihil om-

A nimo habens in manu, ita debuisset credere, ꝙ præualeret contra Philisthæum, nulla accipiens arma: sic. n. fit in operibus miraculosis, ꝙ solũ fiant per operationem Dei, & non sit aliquid humani admixtum. Sic fuit, quando Samson pugnauit contra catulum Leonis in Thamnatha, quia tunc nihil habebat in manu, vt patet Iudic. 14. s. Irruit autem Spiritus Domini in Samson, & lacerauit Leonem, quasi hœdum in frusta decerperet; nihil omnino habens in manu Dauid quoque, quia miraculose contra Leonem, & Vrsum pugnauerat non habuit quicquam in mano sua quando pugnauit. Dicendum est, ꝙ Dauid confidebat in Domino, se posse Philisthæum superare sine armis: sicut postea fecit solum habens fundam, & lapides: voluit tamen accipere arma, nõ tanquam ad maiorem necessitatem, aut cautelam corporis sui, sed vt condescenderet Regi: quia Rex volebat, quod pugnaret in armis, sicut alij viri pugnabãt: Deus

B tamen hoc non permisit, quia licet aliàs Dauid posset in armis incedere, licet esset inexpertus, quia erat vir robustus: Deus tamen fecit, vt non viderentur sibi apta: vnde illa facilè abiecit, vtens sola funda, & lapidibus. Hoc autem erat, quia Deus volebat gloriam huius certaminis sibi attribui, & quia si Dauid indutus esset armis bellicis, vt Goliath, videretur eum superare apparatu bellico, & robore modo humano, & minueretur gloria triumphi diuini: ideo voluit, ꝙ in sola funda pastorali superaret, ex quo appareret sola Dei virtute hoc actum esse, vt patet infra ex verbis Dauid ad Philisthæum, scilicet: Tu venis ad me cum gladio, & hasta, & clypeo, ego autem venio ad te in nomine Domini Exercituum Dei Israel. q. d. ego non confido me posse habere victoriam in spe armorum, sed in nomine Domini, tu

C autem confidis in gladio, & hasta.

Quare, sicut Dauid sine armis superauit Goliath, etiam sine funda, & lapide non superauerit. *Quæst. XXVI.*

QVÆRETVR vlterius: Cum ad laudem Dei triumphus iste factus fuerit sine armis, quare etiã non fuit factus sine funda & lapidibus? nam tunc videretur esse maius miraculum: patet autem simile, quia quando Dauid pugnabat contra Leonem, & Vrsum: nec lapide, nec baculo percutiebat eos, sed apprehendens per maxillam, lacerabat eos, vt patet supra, sic etiam Samson, cùm pugnaret contra catulum Leonis nudis eum manibus lacerauit, Iud. cap. 14. Respondendum est, ꝙ non decuerit, vt Dauid procederet contra Philisthæum sine funda, & lapide: sicut procedebat

D contra Leonem, & vrsum. Ratio diuersitatis est, quia quanquam Leo, vel Vrsus essent feroces: tamen nõ poterant nocere Dauid, quousque accederet ad tangendum eos: ideo, cum esset Dauid vir robustus, sufficiebat, ꝙ impetu facto apprehenderet Leonem, vel Vrsum per maxillam, atque laceraret. Non poterat autem sic apprehendere Goliath, quia ille erat gladio accinctus, & hastam ferens, vnde non permitteret accedere ad se Dauid, sed eum eminus stãtem hasta confoderet, aut gladio trucidaret. Oportebat ergo, vt Dauid haberet aliquod genus armorum, quo similiter à longe stantem posset percutere Philisthæum: & ad hoc fuit conueniens funda. Alia ratio est, quia non videbatur gloriosior victoria, quantum ad Deum, ꝙ Dauid sine armis & funda accedens ad Philisthæum, eum sicut Leonem trucidaret, quam ꝙ à longe funda percuteret. Nam, si eum nul-

E la habens arma, nec fundam, nudis manibus lacerasset argueretur in eo magnum robur, & animositas: cuius pars magna naturaliter esse poterat, aut in totum. Cum autem funda à longe eum percuteret, argueretur Dei potẽtia, qui direxit manum Dauid, vt vnico lapide, & vnico ictu fortissimum illum, atque ferocissimum inter Philisthinos trucidaret, licet galea caput eius protexisset. Sed adhuc prima ratio melior est. *Dixitque Dauid ad Saul; Non possum incedere*. Tentauerat enim Dauid armatus incedere, vt complaceret Regi, qui volebat eum armatum pugnare, sed nequiuit: ideo reiecit arma. *Quia nec vsum habeo*. idest, hoc fit, quia non est mihi consuetudo pugnare armatum. Motus autem conueniens in armis non solum vires, sed etiam consuetudinem exigit. Hoc autem verum est, ꝙ Dauid erat inexpertus in armis, & ob hoc erat sibi difficilis motus, sed non solum hoc ingerebat sibi difficultatem, sed adhuc amplius,

plius, quia Deus nolebat, quod pugnaret armatus, & fecit sibi arma videri difficilia ad motum. *Et deposuit ea*. scilicet, abstulit sibi omne genus armaturæ.

Conuenient fuit Dauid sibi arma relinquere, vt pugna pastorali solum ageret. Quæst. XXVII.

QVÆRET aliquis: Quare Dauid abstulit sibi omnia arma? nam ratio præcedens non videtur sufficiēs ad hoc, quia difficultas erat sibi, eo ꝙ non poterat portare arma: si tamen solum ensem portasset, nulla erat difficultas: quare ergo non portauit? Respondendum, ꝙ nō decuit, vt Dauid portaret gladium ad pugnandum contra Philisthæum, quia aut ipse pugnare debebat pugna virili cōtra Goliath, aut pugna pastorali. Si primo modo, oportebat, vt omnibus armis vteretur, tam defensiuis, q̄ offensiuis, vt G pati, & agere posset impunè. Si autē solo gladio vteretur, pugnandum sibi cominus erat, & tunc, cum eum repercutere vellet Philisthæus, non haberet arma defensiua. Erat ergo gladius sibi simpliciter ineptus ad pugnandum: fuisset aūt aptior hasta, quia eminus stantem configere posset. Sed adhuc ista erat inepta nulla alia arma habēti, quia post ictum fugiendum erat. Cum ergo Dauid non potuerit portare omnia arma, nō decuit, nec expediuit aliquod ferre armorum genus, quantumcunque leue. Si aūt Dauid pugnare deberet bello pastorali contra Goliath. s. lapidibus, & funda, & quia ista arma ad percutiendum eminus sunt, non erat sibi opus hastam habere, aut gladium: & sic nihil secum tulit, nisi fundam, & lapides, & baculum. Sed H aliquis forte dicet, ꝙ Dauid tulerit secum gladium, quanquam de hoc nihil exprimatur. Sed dicendum est, ꝙ non stat, quia quando Dauid lapide percussum interfecit Philisthæum, cum non haberet gladium in manu sua, cucurrit, & stetit super Philisthæum, & educens gladium eius de vagina præcidit caput eius, vt patet, infra. Non habebat ergo tunc Dauid gladium, vnde nihil secum armaturæ duxit. *Et tulit baculum suum*. Iste erat baculus pastoralis, quem Dauid gerebat in manu sua, & tulit illū contra Philisthæū.

Dauid propter quid tulerit secum baculum ad pugnam. Quæstio. XXVIII.

QVÆRETVR; Ad quid ferret hic Dauid baculum, & an ad aliquid sibi opus esset. Aliquis respōdebit, ꝙ I portabat eum, sicut consuetus erat eum portare cōtra Leonem, & Vrsum, vt percuteret eos. Sed dicendū, ꝙ non stat, quia Dauid portabat baculum contra Leonem, & Vrsum ad irritandum eos ad pugnam: nam, cum Leo, vel Vrsus rapuisset arietem, vel ouē, nolebat contendere contra Dauid, sed ipse aggrediebatur eos, & percutiebat baculo, vt irritaret contra se: vt sic effugeret aries, vel ouis, & tunc arripiebat Leonē, vel Vrsum per maxillā, & lacerabat eum: hic autē non erat opus irritatione, quia ipsemet Philisthæus irritatus erat ad pugnandum contra Dauid, & veniret non pulsatus. Secundo, quia baculus erat ad percutiendū cominus, sed cum Goliath non erat Dauid cominus pugnaturus, cum esset Goliath ferro velatus, & præter hoc habebat arma offensiua, quibus non sineret Dauid ad se cominus accedere: non ergo videtur, ꝙ propter hoc portauerit, nec K est aliquis vsus, vel vtilitas alia, propter quam Dauid baculum gestare debuisset. Sed videtur, ꝙ hoc fecerit ex assuetudine. s. quia semper illum portare solebat. Et dato, ꝙ ad nihil sibi vtilis foret, portaret eum. Hoc apparet ex sequenti litera, quia dicitur: Tulit baculum suum, quem semper habebat in manu: hoc autem cōsiderauit Goliath, quia, cùm vidisset ad se venientem Dauid cū baculo, & nesciret, quæ vtilitas pugnandi esse poterat in eo, nisi forte cōtra canem pugnaretur, ait ad Dauid: Nunquid ego canis sum, quia tu venis ad me cum baculo? q. d. baculus ad nihil tibi proficit, nisi ego essem canis. *Quem semper habebat in manibus*. Hic erat mos pastoralis, vt baculum haberet ad minādum ouibus, vel ad irritandum feras, quando pugnaret contra eas: ideo, quanquam non relictis ouibus venisset in castra, tamen non deseruisset baculū pastoralem, quia semper eum habere solitus erat. *Et elegit sibi quinque lapides limpidissimos de torrente*. Ibi erant lapides valde duri: & vocantur

F limpidi, quia non erant habentes admixtionem terræ glebosæ, vel arenosæ, aut calcis, quia huiusmodi lapides infirmi sunt, & facili ictu in partes minutas desiliunt. Egebat autem Dauid lapidibus valde duris, quia Philisthæum ferro vallatum percussurus erat.

Quare elegerit Dauid quinque limpidissimos lapides de torrente, & peram pastoralem. Quæst. XXIX.

QVÆRET aliquis: Quare Dauid elegit quinque lapides limpidissimos de torrente? Respondendum est, ꝙ accepit lapides prius quàm iret ad bellum, quia fortè postea, quando pugnaret, non reperiret lapides in loco, & interim posset eum percutere hostis. Vel fortè non reperiret lapides conuenientes sibi in loco: egebat enim durissimis, G vt dictum est, quia percussurus erat ferro velatum. Sed tūc dicetur. Quare elegit lapides de torrente? Respondendum, ꝙ hoc fuit, quia ibi eos duriores inueniret: & hoc significat litera, cum dicit, lapides limpidissimos, quia vocantur lapides limpidi illi, qui sunt purgati ab omni materia glebosa terrea, vel arenosa, & sunt puri lapides. Sed tunc dicetur: Cur elegit quinque? Respondendum, ꝙ aliqui volunt referre hoc ad allegorias, sed Dauid istas nō respiciebat. Sed dicendum, ꝙ solum quinque elegit, quia plures grauarent eum: etiam, quia putauit istos sufficere ad rem agendam. *Et misit eos in peram pastoralem*. Vt ibi seruarentur: ferebat enim secum illam, sicut & baculum, & fundam.

H *Quare Dauid tulerit secum peram pastoralem? Q. XXX.*

QVÆRET aliquis: Quare Dauid tulerat secum peram pastoralem in castra, cùm illa non videretur sibi apta, nisi tempore, quo pascebat oues? Aliquis respondebit, ꝙ hoc fecit, quia illa sibi proderat ad ferendū lapides, sicut nunc tulit: nam manu eos ferre non poterat, quia quinque erant. Sed dicendum, ꝙ non fecit propter hoc, quia Dauid ignorabat, ꝙ pugnam initurus esset cum Goliath, ideo nec sciebat, an pera sibi profutura esset. Sed dicendum fortè, ꝙ Deus eum mouerit ad portandum eam, quia sibi ad aliquid profutura erat, & Deus interdum mouet hominem ad id, quod ipse ignorat, vt inde consequatur aliquid prosperum, vel aduersum. Aliter potest dici, quod Dauid tulit peram pastoralem ab intentione. s. quia erat sibi in via ne- I cessaria ad ferendum aliquid de onere, quod portabat fratribus suis: nam pastores vtuntur pera ad ferendum ibi sarcinas suas, & cibos: ita Dauid ad ferendum in castra cibos vel aliquas sarcinulas nihil aptius inuenit, quàm perā pastoralem: & fortassis hoc fecit, vt ibi portaret aliquam particulam ciborum pro fratribus, quia supra dicitur, ꝙ onustus abierit. Vel dicendum, quòd tulit ex consuetudine secum peram, quia, cum in opere pastorali semper assuetus esset illam ferre, nunc quoque illam secum tulit: sed prius dicta melius stant. *Quam habebat secum*. Scilicet, quia tulerat eam de domo patris sui secum ad ea, quæ dicta sunt: & tunc visa est sibi vtilis ad ferendum lapides. *Et fundam manu tulit*. Quia ista erat, qua pugnare debebat.

K *Tulit Dauid fundam secum inspiratus à Deo, & ex assuetudine. Quæst. XXXI.*

QVAERET aliquis: Quare Dauid secum tulit fundam? nam ista non videbatur sibi vtilis in castris, sed solum in opere pastorali. Nec valet, si dicas, ꝙ nunc sibi nimis vtilis erat, quia in ipsa pugnauit: nam ipse nesciebat, an pugnare deberet cōtra aliquem. Sed dici posset, ꝙ Deus mouit eum ad ferendum eam, quia profutura erat sibi, licet ipse nesciret. Aliter dici potest, & melius, ꝙ Dauid fundam gerebat pro genere armorum, ideo sicut in itinere portaturus erat secum aliquod genus armaturæ, portauit fundam. Vel potest dici, quod tulit eam ex assuetudine, quia in opere pastorali semper assuetus erat eam ferre. *Et processit aduersus Philisthæum*. s. ad pugnandum contra illum in uno genere armaturæ.

Saul dimisit Dauid pugnare, cum Goliath sine armis, confisus, quod Deus adiuuaret eum. *Quæst.* XXXII.

A

QVÆRET aliquis: Quomodo Saul permisit, ꝙ pugnaret Dauid contra Goliath, cum non ferret aliqua arma, sed solam fundam, & lapides: Philisthæus autem esset armis accinctus, & videbatur sic impossibilis victoria? Respondendum est, ꝙ Saul audiuerat robur Dauid, quomodo sine armis occiderat Leonem, & Vrsum; ideo sic poterat inermis occidere Philisthæum; sic enim dixerat Dauid, ꝙ Deus, qui eripuerat eum de ore Leonis, & Vrsi, eriperet eum de manu Philisthæi. Confidit autem Saul, ꝙ Deus, qui adiuuerat Dauid in præcedentibus, adiuuaret eum nunc; potissimum, quia Dauid non potuerat pugnare armatus, ideo oportebat, vt pugnaret in funda, & lapide, vel cessaret à pugna. Visum est autem Sauli vtilius esse, B ꝙ pugnaret qualitercunque, quam, ꝙ cessaret, quia, si ex pugna eius sequeretur, victoria Iudæi exaltarentur nimis, & prosperarentur res eorum, sicut factum est; si autem ipse vinceretur, redeundum erat ad pugnandum in acie, sicut si non esset initum singulare certamen, & sic non deteriorabatur conditio Hebræorū ex morte Dauid, & prosperabatur ex eius victoria, ideo permittendum fuit ad omnem euentum, ꝙ pugnaret. Sed dicet aliquis, ꝙ sicut ex victoria Dauid prosperabantur nimis res Iudæorum, ita ex eius morte disperderentur, & fugerent timore conterriti: sic enim accidit Philisthinis, quia, cum viderunt, occubuisse Goliath, licet prius haberent magnam confidentiam in armis, conterriti sunt, & fugerunt, vt patet, infra. Respondendum est, ꝙ non erat sic euenturum Iudæis ex morte Dauid, sicut euenit Philisthinis, ex morte Goliath. Ratio C diuersitatis est, quia inter Philisthinos Goliath erat fortissimus, & in eo erat tota spes belli. Cum ergo viderunt eum occubuisse, elanguerunt corda ipsorum: ita, vt non remaneret Spiritus; Vnde non potuerunt sustinere faciem hostis persequentis. De Dauid autem secus erat inter Iudęos, quia non reputabatur fortissimus inter eos, sed puerulus pastor, & inexpertus in armis: vnde dixit ei Saul; Non vales resistere Philisthæo isti, nec pugnare aduersus eū, quia puer es, hic autem vir bellator. Ideo, licet occubuisset Dauid, non multum labefactarentur eorum corda, nec putarent aliquid deperisse statui suo, & non timerent, nec fugerent à facie hostili. Hoc autem apparet, infra, cum dicitur: videntes autem Philisthini, ꝙ mortuus esset fortissimus eorum, fugerunt, q.d. ideo fugerunt, quia putabant, illum esse fortissimum, qui ex eis occubuit: sed Israelitæ D non putabant Dauid esse fortissimum inter se, ideo licet occumberet, non multum mouerentur: *Ibat autem Philisthæus incedens, & appropinquans aduersus Dauid*, scilicet, sicut Dauid egrediebatur de castris Israelitarum ad pugnandum contra Goliath, ita Goliath egrediebatur de castris Philisthinorum ad pugnandum contra Dauid; & hoc vt ambo conuenirent in campum, vbi pugnandum erat. *Et armiger eius ante eum*, idest, armiger Goliath præcedebat eum, ferens aliqua arma illius. Ista est enim solemnitas, quæ fit viris euntibus ad singulare certamen. s. vt præcedant eos armigeri sui: Dauid autem armigerum nullum habebat, quia nec armatus erat, cum solum portaret fundam, & lapides in pera pastorali; ideo non egebat armigero. *Cumque inspexisset Philisthæus, & vidisset Dauid, despexit eum.* Putauit enim Philisthæus, ꝙ daretur sibi aliquis vir fortis nimium pugnaturus cum eo, qui veniret in E magno apparatu bellico: cum autem vidit illū ætate puerulum, & inermen, cum solo baculo, & funda, despexit eum: putans non esse pugnam, sed irrisionem. *Erat enim adolescens rufus, & pulcher aspectu.* Hoc supra dicitur præcedenti c. s. ꝙ erat rufus, & pulcher aspectu, & decora facie. Ponitur autem illud pro causa despectionis. scilicet, quia erat adolescens, & ob hoc ineptus ad bellum; tam propter inexperientiam, quæ paruæ ætati inest, quam propter vires, quæ ei desunt: & hoc dixit Saul ipsi Dauid, s. nō vales resistere Philisthæo isti, nec pugnare aduersus eum quia puer es, hic autem vir bellator ab adolescentia sua. Dicitur etiam, ꝙ erat pulcher facie, & rufus, ad significandum, ꝙ erat delicatus, & qui huiusmodi sunt, magis ad quietem conueniunt, quàm ad bellum. *Et dixit Philisthæus ad Dauid.* Postquam eum despexit in corde suo: voluit contumeliari ei in voce proferens, quæ sequuntur. *Numquid ego canis sum, quia tu venis ad me cum baculo?* Vidit Philisthæus, ꝙ veniebat Dauid cum baculo, & funda, & vidit, ꝙ ista arma non proficiebant sibi aliquo modo contra viros, sed solum contra canes, ideo dixit: Numquid ego canis sum? q.d. si ego essem canis, proficerent tibi ista arma contra me, sed, quia sum vir, nihil tibi proficiunt. Vel aliter introducitur per modū increpationis. s. ò miserabilis adolescens, numquid existimasti, ꝙ eras pugnaturus contra canem, quoniam portasti baculum, & fundam, q.d. insensatus fuisti. *Et maledixit Philisthæus Dauid*. idest, protulit verba maledictionis super eum. s. ꝙ maledictus esset Dijs, &, ꝙ Dij destruerent eum, atque euellerent de terra. Ista autem maledictio poterat esse propter duo. Primum erat B in cōfusione propter stultitiam Dauid. s. ꝙ visus est Dauid nimis stultus Philisthæo, cum ipse esset nimis iuuenis, & vellet pugnare cum viro fortissimo, atque experto in bellis. Et ob hoc, quasi iratus propter stultitiam illius, dixerit: Maledictus sis à Dijs, quia talem stultitiam commisisti. Alio modo potest intelligi, ꝙ hoc dixerit modo hostili. s. quia isti erant hostes, & congressuri erant singulare certamen, ideo Philisthæus, tāquam hostis maledixit Dauid, & Dauid respōdit ei, in maiori maledictione Et fortè iste erat modus pugnantiū singulari certamine, vt se mutuo ad pugnam concitarent. *In Dijs suis*, idest ista maledictio fuit in nomine Deorū suorum. q.d. Deus meus talis, & talis maledicat tibi, & euellat te de terra: Refertur autē hoc ad Deos Philisthinorū, scilicet, ī Dijs suis, idest, in Dijs Goliath. Erāt apud gentiles, multi Dij, quia quælibet ciuitas habebat C Deum suum specialem. Nam in Azoto vrbe Philisthinorū erat Deus Dagon, vt patet supra c. 5. in Accaron autem vrbe Philisthinorum erat Deus Beelzebub, vt patet infra 4. lib. c. 1. & sic de alijs vrbibus. Maledixit autem in nomine Deorum suorum, & non in nomine Dei Israel. Et hoc propter duo: primum, quia credidit, Deos suos esse potentiores Deo Israel. Nam propter hoc eos colebat, potissimum, quia erant multi: Deus autem Israel erat vnicus. Secūdum, quia credebat, ꝙ Dij Philisthinorum vellent adiuuare eos: ideo pugnarent pro ipsis, sic enim maledicerent Dauid: quia erat hostis ipsorum. Deus autem Hebræorum adiuuaret Israelitas, ideo nollet maledicere Dauid. Orauit ergo maledictionem in nomine Deorum suorum, & non in nomine Dei Israel. Hoc patet, quia dicitur in Dijs suis. Apud Israelitas tamen non erant multi Dij, ideo de Dijs D Philisthinorum necessario intelligendum est. Sed adhuc dicere posset aliquis, ꝙ intelligitur de Deo Israel, quia, licèt non haberent Israelitæ multos Deos, putabant Philisthini esse multos, sicut apud ipsos erat: sic patet supra, cap. 4. cùm veniente Arca in castra Israel dixerunt Philisthini: Væ nobis, quis nos saluabit de manu Deorum sublimiū istorum? Hi sunt Dij, qui percusserunt Aegyptum. Ergo poterat Goliath maledicere Dauid, in nomine Deorum suorum, id est Dauid, putans eum habere multos Deos. Sed adhuc non stat, quia, si hic ponerentur verba Goliath in forma, potetant nominari multi Dij, quia tamen Scriptura refert, quid factum sit, & non ponit verba Goliath, non diceret Deos pro Deo Hebræorum, sed diceret, ꝙ malediceret in nomine Dei: dixit tamen, ꝙ maledixit in Dijs suis: ergo intelligitur de Dijs Philisthinorū. *Dixitque ad Dauid; veni ad me.* E Hoc dicitur ex despectione. s. ego nolo ire ad te, nec volo pugnare, vt vir contra miserum adolescentulum. Sed ego non motus lacerabo te pugnantē, vt volueris. *Et dabo carnes tuas volatilibus cæli, & bestijs terræ*, idest, quia commisisti hanc insaniam, vt mecū congredi auderes, lacerabo te, & dabo carnes tuas volatilibus cęli, quia quędam volucres sunt, quæ solis carnibus pascuntur, scilicet, volucres venatrices. Dixit etiam de bestijs terræ, idest, de feris, quia pecora non vescuntur carnibus: sed solæ feræ, quæ bestiæ vocantur: nam pecora, & iumenta carnibus non vescuntur. *Dixit autem Dauid ad Philisthæum*. Cum improperasset Philisthæus Dauid tanquam hostis, ipse retribuit ei maiorem contumeliam, demonstrans confidentiam suam. s. *Tu venis ad me cum gladio, & hasta, & clypeo*. i. tu habes arma, & ego non: & tamen ego scindam caput tuum: in quo maior virilitas est. s. ꝙ inermis armatū superet. Vel aliter: Tu

Goliath maledixit Dauid, quia cū armis pastoralibus incessit ad eum.

Respon. Dauid ad Philisthaū.

venis ad me cum gladio, hasta, & clypeo, idest, confidens F in istis armis: ego autem non confido in aliquo genere armaturæ, ideo inermis venio. Abundans enim mihi armatura est protectio Dei Israel. Dixit autem Dauid de gladio, hasta, & clypeo, nō, ꝙ ista arma solum haberet Philisthæus, quia omne genus armaturæ habebat ad protegendum corpus. s. galeam æream, loricam, & ocreas æreas vt patet supra, sed voluit Dauid ista solùm nominare, quia per hæc intelligebat reliqua arma. *Ego autem venio ad te in nomine Domini exercituum.* i. ego non habeo contra te aliud propugnaculum, nisi nomen Domini. s. quia confidens in eo sine armis præualebo cōtra te. Et vocatur Dominus exercituū. i. Dominus, qui habet potestatem super exercitus, & bella. s. ipse est, qui victoriam dat, cui voluerit: ideo satis est mihi, ꝙ ipse faueat parti meæ, etiamsi inermis sim: & hoc significatur infra, in verbis Dauid. s. & nouerit vniuersa Ecclesia G hæc: quia non in gladio, nec in hasta saluat Dominus, ipsius enim est bellum, & tradet vos in manus nostras. Alio modo potest intelligi, ꝙ sit Dominus exercituum. i. habens secum multos exercitus. s. Angelorū millia, & centena millia. Sic patet Iob. c. 25. s. Nunquid est numerus militū eius? Milites tamen exercitum faciunt. Et in isto sensu secundò accipitur ista propositio communiter in Scriptura. *Dei agminum Israel.* i. iste Deus exercituum est Deus agminum. i. turbarum Israel. Hoc ponitur ad confirmandum sententiam Dauid: nam ipse dixerat, ꝙ veniebat in nomine Domini exercituum, ꝙ sufficiebat ad victoriam? Respōderet autem Philisthinus, ꝙ non constabat, an magis faueret iste Deus Israelitis, quàm Philisthinis: Dauid probat, ꝙ magis fauebat Israelitis, quia erat Deus ipsorū. *Quibus exprobrasti hodie.* Hoc ponitur ad maiorem confirmationem, quia H diceret Philisthinus, quod licet Deus exercituum esset Deus Israel, non tamen habebant aliquā causam Israelitæ, quare nunc faueret eis Deus. Respondet Dauid, ꝙ erat causa maxima. s. quia Goliath exprobrauerat Israelitis illa die, quod cedebat in vituperium Dei: ideo ipse, tanquam pugnaturus pro causa sua, ageret contra Goliath, & dicitur: quibus exprobrasti hodie: nō, ꝙ hodie solum exprobrasti; quia per 40. dies hoc fecerat: & quotidie bis, vt patet. sup. dicitur tamen, quibus exprobrasti hodie, ad significandum pertinaciam Goliath in malo: nam, si diebus præcedētibus exprobrasset Israelitis: & iam resipuisset, atque cessasset, Deus remisisset ei peccatum, & fortè non adiuuisset Dauid contra eum; illa tamen die, sicut præcedentibus exprobrauerat, ideo propter contumaciam Deus contra eum pugnaturus erat. *Et dabit te Dominus hodie in manu mea.* i. ponet in po- I testate mea, ita, vt possim, quodcunq; voluero, de te facere. *Et percutiã te, et auferã caput tuum a te.* Percutere e. n. accipitur hic pro occidere. Et dr̃, ꝙ auferet caput eius, quia postea sic factum est, & introductum coram Saule, vt patet infra.

An Dauid Spiritu Prophetico responderit Philisthæo.
Quæstio. XXXIII.

QVÆRET aliquis; An Dauid dixerit ista Spiritu Prophetico? Aliquis respondebit, ꝙ sic: nam omnia euenerunt sicut Dauid dixit: ipse. n. dixit, ꝙ percuteret Philisthæum, & auferret caput eius, & daret cadauera castrorum Philisthinorum volatilibus die illa, vt patet hic: & sic immediate completa sunt omnia, vt patet, infra. Sic. n. dicit Nicolaus, ꝙ hoc habuerat per diuinam reuelationem, quia futurum contingens certitudinaliter prænunciauit. K Satis autem hoc est verisimile: nam Dauid Propheta erat, & Spiritus Domini directus fuerat in ipsum ex die, quo vnctus fuit, vt patet præcedenti, c. Sed adhuc satis rationabiliter dici poterat, ꝙ hoc non faciebat Dauid, sciens Spiritu Prophetico: sed dicebat, ad significandum animositatem suam: id. n. quod optabat, dicebat, & quia Deus fauebat ei, compleuit id, quod desiderabat, & quod prænunciauerat: tamē nesciebat a principio p reuelationē ad quid deuenturum esset bellum. *Et dabo cadauera castrorum Philisthinorum hodie volatilibus cæli, & bestijs terræ.* In hoc superaddidit Dauid cōtumeliam Philisthæo vltra contumeliam, quam ab eo receperat: nam Philisthæus solum dixerat, ꝙ occideret Dauid, & daret carnes eius bestiis. Dauid autem dixit, ꝙ nō solum occideret Goliath, sed etiam alios Philisthinos, qui erant in castris, & dicitur, dabo cadauera castrorum Philisthinorum. i. eorum, qui sunt in castris: non F quidem, ꝙ in castris occisi fuerint, sed quia in castris erant, antequam occiderentur: nam fortè nullus de eis in castris occisus est, aut paucissimi, quia, vt viderent, ꝙ occubuisset fortissimus eorum, fugerent, & Israelitæ persequentes eos, occiderunt in fuga plurimos, vt patet infra. Dicitur autem de cadaueribus castrorum ad significandum, ꝙ nunc non erant perituri omnes Philisthæi, qui erāt in terra Philisthinorum, sed solum illi, qui erant in castris. *Vt sciat omnis terra, quia est Deus in Israel.* i. per hoc, ꝙ occidam te, & dem cadauera Philisthinor volatilibus, omnis terra cognoscet ꝙ est Deus in Israel. s. quia hoc non poterat fieri, nisi Dei virtute, cùm ego sim inermis: cum ergo factum fuerit manifestè, cognoscent, ꝙ à Deo factum est: & per hoc intelligent, ꝙ in Israel sit Deus. Nec solum intelligitur, ꝙ per hoc cognoscerēt gētes, ꝙ erat Deus aliquis in Israel: quia etiam G hoc non obstante, cognoscebāt eos colere aliquem Deum, cum nulla esset gens, quæ non coleret Deos multos, aut saltem vnum: sed intelligitur, ꝙ cognoscerent esse Deum in Israel. s. Deum specialem, & potentiorem omnibus dijs gentium. cum possit dare victoriam cultoribus suis contra omnes gentes, & Deos earum. *Et nouerit vniuersa Ecclesia hæc.* i. cognoscat tota ista multitudo: Ecclesia. n. congregatio, vel cōcilium est. Sic enim dicit Philosophus. 2. Politic. c. de politia Chalcedoniorum. s. ꝙ Chalcedonij Ecclesiam non faciunt. i. non congregant multitudinem, vel concilium ad deliberandum facta. Dicitur autem hic Ecclesia ipsa multitudo Hebræorum, & ipsa specialiter cognoscere debebat id, quod sequitur. *Quia non in gladio, nec in hasta saluat Dominus.* s. salus, quæ inducitur à Deo in bellis, non est, in hasta, vel gladio. i. in apparatu armorum, nec in robo- H re virorum: sic patet Psal. 146. s. Nō in fortitudine equi voluntatem habebit, nec in tibus viri beneplacitum erit ei. Sic etiam dicitur Psal. 32. Non saluabitur Rex per multam virtutem, & Gigas non saluabitur in multitudine virtutis suæ. Illud autem debebant cognoscere Israelitæ: nam primum. s. ꝙ esset Deus in Israel, non erat sibi nunc cognoscendum, quia iam nouerant sine aliquo experimento: sed, ꝙ Deus saluaret in singulari certamine sine hasta, & gladio, hoc eis cognoscendum erat: ideo dixit: & nouerit vniuersa Ecclesia hæc. i. multitudo Hebræorum. *Ipsius enim est bellum.* i. in potestate eius est euentus belli. s. dare victoriam, cui voluerit, vel facere succumbere alterum: ideo potest sine armis, & alijs apparamentis dare victoriam. Sic dixit Iudas Machabæus. 1. Machab. c. 3. Facile est concludi multos in manu paucorum, & non est differentia in conspectu Dei I cœli liberare in multis, & paucis, quoniam non in multitudine exercitus est victoria belli; sed de cœlo fortitudo est, & eod. c. declarauit, ꝙ ex sola voluntate Dei est, ꝙ quis in bello pereat, vel superstit: & quis vincat, vel superetur, cum ait: Melius est nos mori in bello, quam videre mala gentis nostræ, & sanctorum; sicut autem fuerit voluntas in cœlo, sic fiat, i. si voluntas est in cælo, ꝙ moriamur, moriemur: alioquin superabimus. Sic ẽt dixit Ionathas filius Saulis: Non est difficile saluare Deo in multitudine, vel in paucis sup. c. 14. hoc aūt est, quia ex voluntate Dei dependet euentus belli. *Et tradet vos in manus nostras.* i. faciet, ꝙ succumbatis potestati nostræ: & hoc non solum quantum ad Goliath, sed quantū ad oēs alios Philisthæos, quia supra dixerat, ꝙ tradet cadauera castrorum Philisthinorum volatilibus cæli, & bestijs terræ. *Cum ergo surrexisset Philisthæus,* K Hic incipitur bellum, & dicitur, ꝙ surrexit. s. vt veniret ad percutiendum Dauid, & non surrexit, tanquam ante iacceret, sed est modus loquendi Scripturæ, quia dicit illum surgere, qui aliquid noui facere incipit: &, quia tunc incepit venire Goliath contra Dauid, dr̃ surrexisse cōtra eum. *Et veniret, & appropinquaret contra Dauid.* s. quia ante hoc, cum sibi loquebantur verba contumeliosa, non appropinquabant sibi: quia illa erant præparatoria, vel præludia bellorum. i. quædā, quæ ex more præmittebatur, quib. paratis inceperunt realiter pugnare. *Festinauit Dauid, & cucurrit ad pugnam ex aduerso Philisthæi.* s. cum videret Dauid, ꝙ Philisthæus veniebat contra ipsum, non expectauit, sed ipse velocius cucurrit in aduersum illius. Hoc aūt fecit ad meliorādū conditionē suā, q̃a in bello melior est conditio aggrediētis, q̃ sustinētis: potissimū, cū aliqualis incutiatur timor ei, cōtra quē ĩs aggreditur, q̃a ex aggressione ꝓbatur

Salus, q̃ à Deo ẽ non est, ĩ hasta, vel gladio.

Bellum Dauid, cum Goliath.

quædam pars confidentiæ, & animositatis. Et aggressus est, quia apparatus suus non erat ad pugnandum sustinendo: non solum ille sustinere poterat, qui arma habet defensiua; Dauid autem nulla habebat huiusmodi arma, sed solum offensiua. s. fundam, & lapides, ideo oportebat, vt aggrederetur, & non sustineret. Sic factũ est: nam antequam Philisthæus perueniſſet ad eum, percussit eum lapide, vt patet, inf. *Et misit manum suam in peram pastoralem.* s. q̃ ibi ferebat lapides, vt acciperet aliquem ad percutiendum hostem. *Tulitque vnum lapidem.* s. vnum de quinque, quos elegerat de torrente.

An Dauid occiderit Goliath vnico lapide, vel multis. Quæstio. XXXIIII.

QVAERET aliquis: An Dauid occiderit Philisthæum vnico lapide, vel multis. Vſ autem, q̃ essent multi: nã vulgariter dſ, q̃ erant tres. Item Mat. c. 4. est quædã glossa, q̃ Christus vicit Diabolũ in trib. tentationib. sicut Goliath occisus est à Dauid trib. lapidib. In contrarium vſ, quia hic dſ, q̃ misit vnum lapidem, & si trib. percussisset Dauid Goliath: duo fuissent inanes, qd patet, quia, quicunq; eorum infixus fuisset in fronte, faceret Philisthæum occumbere, sed non occubuit, vt ipsi dicunt nisi trib. ergo duo fuerunt inanes, quod non pertineret ad rationem miraculi. Istud tñ miraculosè factum est, ideo vnicus lapis sufficisset: potissimũ, quia si tres lapides iecit Dauid contra Goliath, aut omnib. trib. eum percussit, aut vnico: si autẽ omnib. trib. necesse est, q̃ fuerint duo illorum infirmi. s. quia nihil nocuerant: quod est inconueniens: si autem dicant, q̃ non fuit percussus omnib. trib. sed vnico, adhuc erit istud inconueniens. Sed non stat id, quod vulgariter dſ, s. q̃ omnib. tribus percussus fuerit in eodem loco, & primus infixus est; deinde secũdus repulit primum ad partem interiorem cerebri, tertius autem extra caput vtrumq; expulit. Sed istud non solum est falsum, imò etiam ridiculum; quia si aliquis lapis infixus fuisset cerebro Goliath, mox corruisset in terram, sed dicunt, q̃ non corruit: ideo irridendum est dictũ eorũ. Et dicendum, q̃ vnicus lapis infixus fuit cerebro Goliath, & non tres. Quod aũt dicunt vulgares, q̃ fuerint tres, nihil est, quia vulgarib. nulla fides adhibẽda est. Ad aliud autem, qd dſ de Glossa super Matthæum, dicendũ, q̃ illa nõ est nimis authentica: nam non ponitur ibi cuius sit: ideo credẽdum est, q̃ fuerit apposita ab aliquo, qui nõ esset magnæ auctoritatis: ideo de ea non est curandum. *Et funda iecit, & percussit Philistæum in fronte.* i. primum lapidem iecit in fundam, & percussit illico Philisthæũ: nam Deus direxit lapidem contra Philisthæum, & percussus est in loco, vbi illico mori posset. *Et infixus est lapis in fronte eius.* i. penetrauit superiorem armaturam, si aliqua erat, & transiuit ad quandam partem cerebri. Dicunt quidam, q̃ miraculo se ferrum galeæ cessit illi lapidi, vt transiret: sed põt dici, q̃ ẽt sine miraculo hoc fieret: & hoc dupliciter. Vno modo, q̃ arma illa non essent nimis fortia, ideo, q̃ ictu forti alicuius lapidis possẽt penetrari. Alio modo põt dici, q̃ pars illa capitis esset discooperta, vt videretur, sicut fiebat in galeis antiquis, & per illã lapis infigeretur in capite; q̃ tñ dicamus, miraculosè factum esse, non est inconueniens: quoniam aliquid oportet hic factum esse miraculosè. *Et cecidit in faciem suam super terram.* i. mox, vt percussus est, cecidit in terram, quia fuit fortiter vulneratus: & hoc super faciẽ suã. i. cecidit ad partem anteriorem, & non ad posteriorẽ. Dicunt Hebræi, q̃ hoc fuit factũ miraculosè, quia oẽs vulnerati solent cadere è cõtrario. s. super dorsum, & non sup faciẽ: iste aũt cecidit super faciẽ ad tollendũ laborem Dauid: nam ipse erat magnus longitudine cubitorum sex, & palmi, vt patet supra in litera. Si autem cecidisset ad partẽ posteriorẽ, manebat Dauid labor. s. quia magis appropinquaret ad castra Philisthinorũ quasi per 13. cubitos, q̃ alias appropinquaturus erat, si non caderet super faciẽ, sicut nunc cecidit. Sed hoc ridiculũ est, q̃ a nihil magis timeret Dauid accedere vltra. 13. cubitos, q̃ ad locũ, ad quem accessit: nã qui non timuit pugnare contra illũ Gigantẽ viuentẽ, & exire in campum cum ipso inter medias acies, non timeret eiam defuncto caput amputare eundo per 13. cubitos vltra locũ, ad quẽ iuit, potissimum cum cerneret oẽs Philisthinos vacillare timore: illo, n. percusso, illico fugerunt, vt patet infra, quod etiam dicunt, qd omnes percussi corruere solent super dorsum, non est omnino taliter verum, quia, q̃q̃ interdum hoc accidat, & sæpissimè: tamen interdum accidit contrarium, potissimum secundum diuersos modos vulnerandi: ideo dicendũ, q̃ quantũ ad illud, non fuit aliqua operatio miraculosa, nec fuit quicq̃ alleuiatum de labore Dauid, nisi loquendo largissimè: & in talib. non est ponenda operatio miraculosa. *Præualuit Dauid aduersus Philisthæum.* Hic ponitur quartũ huius. c. s. Dauid triũphus quo triumphauit de Philisthæo & tulit spolia, atque honoratus est. Et dſ, q̃ præualuit aduersus Philisthæũ. idest, superauit eum. *In funda, & lapide.* i. percutiendo eũ lapide emisso à funda, & in hoc significatur, q̃ non habebat alia arma Dauid, nisi fundam, & lapidem. Goliath aũt erat ferro vallatus, percussitque Philisthæũ, & interfecit. s. quia illa percussio fuit ad mortẽ: nã ex hoc, q̃ infixus est lapis in cerebro Goliath, illico mortuus est. Et qñ Dauid præscidit ei caput, non præscidit, vt moreretur, sed quia volebat caput illius ferre ex causa, quæ infra declarabitur. *Cumque gladiũ non haberet in manu Dauid.* Volebat enim Dauid amputare caput Goliath ferendum secum, & quia non habebat secum gladiũ, eduxit gladium de vagina Philisthæi. Non duxerat aũt Dauid secũ aliquod gladium, quia non portabat de vrbe sua in castra nisi baculũ, & fundam, quæ sunt arma pastoralia. Postea autẽ, cùm indutus fuisset armis Saulis, nec posset cum eis incedere, reliquit illa, tollens solum baculũ, fundam, & lapides, vt patet supra: ideo nec minimũ gladiũ secum tulerat, quo posset amputare caput Dauid illius Philistæi. *Cucurrit, & stetit super Philisthæũ.* Nã cum vidit eum mortuũ, lætatus est, & cucurrit velociter ad tollendũ caput illius: & ad hoc stetit super illũ. s. quia erat Philisthæus extensus super terrã & Dauid fixit genua super ipsum. *Et tulit gladium eius.* s. ensem, quem Goliath ferebat ad pugnãdũ cõtra Dauid. *Et eduxit de vagina sua.* i. eduxit illũ de vagina Philisthæi: & hoc, quia nõdum Philisthæus eduxerat. Erat. n. principiũ belli, & anteq̃ quicq̃ faceret Goliath, Dauid præueniẽs eũ percussit lapide in fronte & illico occubuit. Vel forte nondum eduxerat gladiũ, quia milites prius lancea pugnant, deinde gladio: & quia tunc erat initium belli, pugnaturus erat Goliath lancea, & non gladio: iõ nondũ illũ de vagina eduxerat. *Et interfecit eũ.* Istud est recapitulatio: nam iã dictũ est, q̃ Dauid occiderat Goliath infixo lapide in frõte: nec occidit eum gladio, postea amputãdo caput illius: q̃q̃ satis dici posset, q̃ lapis infixus in fronte breuissime facturus erat, vt moreretur Goliath: tñ, quia Dauid illico irruit sup eũ, vt ipse in terrã corruit, nõ dum expirauerat qñ insiliit Dauid in eũ, ideo adhuc viuebat, qñ abscidit ei caput. *Præsciditq; caput eius.* s. abstulit galeam, & caput præscidit, vt ferret coram Rege.

Quare Dauid præsciderit caput Goliath, cum iam mortuus esset. Quæstio. XXXV.

QVAERETVR: Quare Dauid præsciderit caput Philisthæi: nã sufficiebat ei, q̃ occidisset eum. Aliquis rñdebit, q̃ fecit hoc Dauid ad occidendum Philisthæum, quia nondum expirauerat. Sed hoc non stat: quia, sup. dſ, q̃ percussit eum lapide in fronte, & interfectus: ergo, anteq̃ Dauid arriperet gladiũ, obierat, & sic non oportebat amputari caput ad hoc, q̃ moreret. Sed adhuc rñdebit aliquis q̃ nõdũ mortuus erat, sed postea in amputatione capitis obijt. Scriptura tñ facit anticipatiõnẽ. Sed adhuc dicẽdũ, q̃ non stet: quia si hoc fecisset, vt occideret eũ, suffecisset, q̃ iugulaset, & non curaret præscindere caput; etiam dato, q̃ præscidisset caput, non detulisset illud Sauli, detulit tñ. Videtur ergo, q̃ propter aliam causam egerit. Aliquis ergo dicet, q̃ Dauid abscidit caput in testimoniũ, q̃ ipse occiderat eum, & tulit illud coram Saule, sicut facere solent milites singulari certamine pugnantes, cum deiecerint hostes: capita. n. eorũ, vel linguas abscindũt, ne quis alius vsurpare sibi valeat illam victoriã: & postea hæc in testimonium victoriæ habitæ exhibent. Sed dicendum, s. q̃ hoc nõ stat: quia istud fit, qñ aliquis congreditur cum alio singulari certamine, nemine vidente, qui testis victoriæ sit: & hoc ferunt secũ aliquid in testimonium, cũ in victoria manifesta est, non oportet hæc signa ferri: in Dauid aũt sic accidebat, quia præsentibus omnib. Israelitis, & Philistinis, ipse decer-

A B C D E

Argumentum. In oppositum.

Dauid triumphus.

decertauerat contra Goliath,& occiderat eum: ideo etiãsi F non ferret aliqđ testimoniũ,nota erat victoria,ergo non tulit ad manifestationem,sed ad aliã cãm.Rñdũ est ergo, ꝙ hoc poterat fieri pp duo. Primò ad augmentationem gloriæ illius victoriæ.Secundò,vt oẽs viderent victoriam. De primo dicendum,ꝙ q̃q̃ oẽs vidissent,quõ Dauid pugnauerat,& percusserat Philisthæum, tamen nondum viderant horrendam faciem illius,quia forte, qñ veniebat ad castra erat galea opertus,& q̃q̃ videretur magnitudo corporis illius,non videbatur horribilis. Vel dato,ꝙ videretur,nõ poterat cõsiderari vultus eius perfectè:eo, ꝙ oẽs videntes eũ fugiebãt.s.qñ veniebat in castra Israelitarũ ad petendum singulare certamen,omnes conterriti fugiebant ab eo, vt patet sup.in litera:nunc aũt,eo mortuo, cum adduceretur caput illius, poterant oẽs considerare ferocitatem vultus eius. Et satis est rationabile, ꝙ fecerit Dauid ad hunc fi- G nem. s. vt magis manifestaretur triumphus: nam ob hoc Scriptura descripsit pondus armorum, & viri magnitudinem.Omnes quippe Israelitę viderunt Goliath,ꝙ esset vir magnus,tamen ad magis manifestandum triumphum,descriptum est,ꝙ haberet sex cubitos, & palmum altitudine, Descriptũ quoq; fuit pondus loricę,& lanceę:q̃q̃ oẽs Israelitæ ista arma vidissent:nemo tñ poterat dicere perfectè eorum quantitatem,nisi per mensuram,& pondus,ideo Scriptura vtrumq; expressit. Alia autẽ rõ huius fuit ad notificandum triumphum illis,qui non viderant:nam,non erãt oẽs Israelitæ in castris,quando factũ est hoc bellum,ideo, licet postea audirent,ꝙ Dauid occidisset quendam virum fortissimum,& statura mirabilem:non tã distinctè cognoscerẽt magnitudinẽ victorię; nec tã abundanter gauderẽt, sicut cum viderẽt caput illius, qui eis præsentabatur velut H viuens,& ista fuit intentio principalis:nã postq̃ finitum est bellum,portauit Dauid caput Goliath in Ierusalẽ, & ibat cũ Saule,& militib.viris Israel:exibant aũt mulieres, & viri de oib.locis in occursum Dauid & Saulis: & videntes caput Philisthæi,canebant Dño laudes.De hoc apparet, inf. in litera.s.Assumens aũt Dauid caput Philisthęi, attulit illud in Ierusalẽ.& seq.c.dr.Porro cũ reuerteretur Dauid,pcusso Philisthæo, & ferret caput eius in Ierusalẽ egressę sũt mulieres de vniuersis vrbib.Israelin occursũ Saulis Regis, & sic manifestabat̃ tũc caput Goliath oibus Israelitis p varia loca,& nõ fuisset hoc,nisi abscidisset Dauid illud.Sic.n. faciebant Philisthijm: nam cũ occidissent aliquẽ famosum de Israelitis,qui erant hostes corũ, ducebant caput illius p terrã Philisthinorũ,vt videretur magnitudo victorię:& oẽs gauderent:sic.n.factũ est,cũ ipsi occiderũt Saulẽ in monti- I bus Gelboe:nã præsciderũt caput eius,& miserunt in terrã Philisthijm,vt duceretur per circuitũ,& in tẽplis idolorum annũciaretur victoria.Corpus aũt eius,& filiorum suorum miserũt in Bethsan,& suspẽderũt ibi,vt patet. inf.c.vlt.*Videntes aũt Philisthijm,quod mortuus esset fortissimus eorũ,fugerunt*. s.tota spes belli Philisthinorũ erat in Goliath, quia ipse erat fortissimus inter oẽs viros Philisthijm: & obtulerat se ad singulare certamen,quasi nemo esset in Israel,qui ei auderet resistere.Cũ ergo viderunt, ꝙ occubuit occisus a quodã iuuenculo inermi,obstupuerunt supra modũ, & cõsternati aio stare nõ valuerũt ante faciẽ hostis, sed illico fugerũt,nemine adhuc inferente pugnã. *Et consurgentes viri Israel,& Iuda vociferati sunt*.s.postq̃ viderunt Israelitę,ꝙ fugiebant Philisthini psecuti sunt eos, ne elaberẽtur impunes,& dr,ꝙ consurrexerũt viri Israel, & Iuda.i.viri vndecim tribuũ:q̃ trib. intelligũtur nomine Israel:& viri de tri- K bu Iuda,q̃ trib. p se nominatur, eo, ꝙ erat ceteris maior,& honorabilior.& qñ fiebãt aliqua bella,consueuerãt oẽs alię trib. simul numerari,tanq̃ esset vnus populus, & filij Iuda p se numerabãtur, tanq̃ essent alius populus distinctus ab Israel.Cã huius magis declarata est,sup.c.11.& 15. dr aũt, ꝙ vociferati sunt.s.exhortãtes se ad bellũ contra hostes fugiẽtes:sic.n.dr, ꝙ populus vociferatus fuerat in certamine, s.ad se exhortandũ; nã de viris vrbis Hai dicitur Iosue,ca. 8.ꝙ vociferantes,& mutuo se exhortantes, persequebãtur filios Israel.Ista autem hic potissimum, quia ista vociferatio erat quasi notificatio belli,& conuocatio:quia aliqui de castris Israel, qui erant in extremitatibus castrorum, non videbant,an fugerant Philisthini,ideo nesciebant esse bellum: illi autem, qui primo viderunt, vociferati sunt conuocantes alios ad bellum. *Persecuti sunt Philisthæos*: id est, cum fugerent Philisthæi toto cursu, Israelitæ à tergo sequebantur,occidentes plurimos.

Quare Israelitæ immediate, mortuo Goliath,non inuaserint Philisthæos. Quæst. XXXVI.

QVAERET aliquis: Quare Israelitæ non inuaserunt Philisthinos mox,vt occubuit Goliath,antequam ipsi fugerent de castris? Aliquis respondebit,ꝙ hoc factum est, quia Israelitę volebant expectare conditionem positam in singulari certamine;Goliath enim dixerat ad Israelitas:eligite ex vobis virum, & descendat ad singulare certamen: Si quiuerit pugnare mecum,& percusserit me,erimus vobis serui,si autem ego præualuero,& percussero eum,vos seruietis nobis.Cum ergo succubuisset Goliath; Philisthini seruituri erant Israelitis,cum ipsi hanc conditionem obtulissent:expectabant ergo Israelitę,ꝙ Philisthini offerrẽt, se seruituros Hebręis,ideo non inferebant bellum: & dato etiam,ꝙ timerent Israelitæ.s.ꝙ non seruaretur conditio apposita,non audebant inuadere Philisthinos, ne sic obijceretur eis,ꝙ à iure decidissent: dicerẽt enim Philisthini, qđ ipsi volebant se sponte subijcere seruituti Hebręorum propter pactum interpositum,sed, quia ipsi eis bellum intulerunt,cùm pacifici essent volẽtes implere conditionem,ceciderunt à iure suo,ideo iam poterant se defendere ab eis, vel inferre bellum tanquam liberi ab interposito pacto. Cum autem viderunt,ꝙ Philisthini fugiebant,quia manifeste apparuit,ꝙ nolebant implere conditionem interpositam,persecuti sunt eos,vt occiderent. Sed melius videtur dicendum,ꝙ Israelitæ non expectabant aliquid horũ. s.quòd Philisthini obseruarent pactum interpositum:quia putabant,ꝙ non obseruarent,sed, quia Philisthini præoccupauerunt fugere,non valuerunt Israelitæ irruere in eos manentes in castris,sed persecuti sunt eos iam fugientes: si tamen mansissent aliquandiu in castris,irruituri erãt Israelitæ super eos;sed non expectauerunt:quod apparet, quia nihil secum ferentes fugerunt: nam, postquam Israelitæ persecuti sunt Philisthinos vsque ad vrbes eorum,redeuntes inuaserunt castra ipsorum;nihil.n.expectauerunt Philisthijm,sed illico,vt mortuus est Goliath, fugerunt. Sic enim litera significat.s.videntes Philisthijm,ꝙ mortuus esset fortissimus eorum, fugerunt.Quod autem Israelitæ nõ expectarent Philisthinos obseruaturos pactum interpositum,sed intenderẽt pugnare contra eos:etiam si Dauid superaret,apparet ex verbis Dauid,& Goliath: dixit.n. Hodie dabit te Dominus in manu mea,& percutiam te, & auferam caput tuum,& dabo cadauera castrorum Philisthinorum hodie volatilib.cęli:Si tñ intellexisset Dauid,ꝙ Philisthini parituri erant,interposito pacto,non dixisset: dabo cadauera castrorum Philisthinorum volatilibus cœli: sed dixisset,percutiam te,& auferam caput tuum a te,& dabo castra Philisthinorũ in seruitutẽ Israel.Ergo intelligebant Israelitæ,ꝙ Philisthini non erant obseruaturi pactum, sed pugnaturi erant contra eos, si occumberet Goliath: & sic facere voluerant,nisi Philisthini conterriti, mortuo Goliath,fugere præoccupassent.*Vsque dũ venirent in vallem*.i. persecuti sunt Israelitæ Philisthinos vsq; ad vallem quandam,quæ erat in terra Philisthinorum apud ciuitates eorum nobilissimas Geth;& Accaron.*Et vsque ad portas Accaron*.i.vsq; ad locum illum accesserunt Israelitæ pugnantes,& persequentes Philisthinos:nec timuerunt introire in terram Philisthinorum;adeo enim conterriti erant Philisthini,ꝙ etsi introirent Israelitę in terram eorũ,non auderẽt eis resistere.Est aũt Accarõ vna de quinq; Metropolib. Philisthinorũ,& erat ciuitas Regalis,vel habẽs Satrapã, vt patet sup.c.6.& Iosue.13.Est aũt ista ciuitas maximè agro naris Philisthinorũ,iõ erat maximè cõiũcta terrę Israel:vnde vsq; ad illũ locũ,& vsq; ad vrbem Geth,q̃ erat propinqua,durauit persecutio.Nec est intelligendũ,ꝙ vsq; ad ista loca solũ persecuti fuerunt Israelitę Philisthinos,tanq̃ non auderent introire vlterius in terram eorum, sed nõ persecuti sunt vlterius:quia omnes fugientes latuerunt in vrbibus illis.*Cecideruntque vulnerati de Philisthijm in via Sarim*.i.multi Philisthini mortui sunt in fuga gladio Hebręorum:& hoc in via Sarim. Est.n.aliquis locus,qui vocatur Sarim in terra Philisthinorũ,& in via illius perierunt plurimi

rimi Philisthini:nam, quia locus ille propinquus erat, il- A
luc multi confugiebant,qui in via trucidati sunt: fuerunt
aūt oēs,qui occisi sunt in hoc bello de Philisthinis. 30. mil
lia,& vulnerati sunt.60.millia, vt ait Iosephus.6.Antiqui-
tatum. *Et vsque ad Geth,& vsque ad Accaron.* s. qn fuge-
runt Philisthini,non processerunt oēs eadē via,sed qua po
terant,ibāt:ideo aliqui direxerunt se ad vrbē Accaron: alij
aūt in Geth: alij vero per viā Sarim, quos Israelitę p istas
tres vias psecuti sunt, & occiderunt plurimos in qualibet
earū,vsquequo se includerēt in locorum præsidijs.Est aūt
Geth,de qua hic dr̄,quædā Metropolis Philisthinorum,&
Regalis ciuitas:sicut dicimus de Accaron , vt patet Iosue.
13.c.De hac aūt vrbe erat Goliath:iō vocatur Gethęus,vt
patet,supra,in litera. *Et reuertentes filij Israel postquam per secuti fuerant Philisthæos,* s.q̄ q̄ aliquid maneret in castris
Philisthinorum diripiēdum,Israelitæ tñ nihil oīno rapue- B
rūt,nec introierūt in castra, quousq; psecuti sunt Philisthi
nos,& occiderūt plurimos,deinde reuersi sunt, & inuase-
runt,atq; diripuerunt,q̄ erant in castris. Et hoc factū est ,
quia forte Rex posuit edictū,ne quis declinaret ad spolia,
anteq̄ cessaret persecutio hostiū.Nec solū credendum est,
hoc fuisse q̄ iam ad ea,quę erāt in castris,& et quantū ad
ea,quę erant spolia occisorum in via vsq; ad Accaron , &
Geth.s.q̄ nemo quicq̄ raperet:nā si immanerēt spolijs,per
mitterent hostes impunes effugere. Finita aūt persecutio-
ne,redierūt per vias,quib. persecuti fuerant Philisthinos ,
& collegerunt spolia occisorum:deinde aūt in castra reuer
si sunt. *Inuaserunt castra eorum.* Non est intelligendum, q̄
inuaserant pugnantes,quasi esset ibi aliquis,qui resisteret:
nā oēs Philisthini fugerant:sed inuaserunt.i. diripuerunt:
erant.n.ibi multa spolia , quia Philisthijm reliquerant ibi C
oīa,q̄ duxerant in bellū nihil secū ferentes, ne grauarētur
ad fugā. *Assumens autem Dauid caput Philisthæi attulit il- lud in Ierusalem.* Iam dictū fuerat, sup.q̄ Dauid præscidit
caput Philisthæi:nunc autem dicitur , quòd tulit illud in
Ierusalem:quia ad hoc illud præscīderat. Sciendum tamē
quòd hoc ponitur hic per anticipationem:nam prius misit
Dauid caput Philisthæi coram Saule , vt patet,infra in lite
ra : postea autem tulit in Ierusalem , vt patet seq. cap.

Quando caput Goliath fuerit portatum in Ierusalem , & ad quid. Quæstio. XXXVII.

QVAERET aliquis; Ad quid portatū est caput Phi
listhæi in Ierusalē,vel quādo? Respondet Nicolaus ,
q̄ nō fuit portatū immediatè , vt mortuus est Philisthæus , D
sed postea, tempore regni Dauid duxit illud illuc ad terrē
dum Iebusęos,qui habitabant in arce vrbis. Sed hoc non
stat:quia caput istud portatum est,finito bello,& cum por
tabatur,ibat illuc Saul,vt patet sequenti c. S.Porro cum re
uerteretur Dauid, percusso Philisthæo,& ferret caput eius
in Ierusalem,egressæ sunt mulieres in occursum Saul Re-
gis cantantes,& ducentes choros: bellum tñ,quod habuit
Dauid contra Iebusæos in Ierusalem, fuit post mortē Sau
lis, ideo caput Goliath portatum fuit in Ierusalem imme-
diatè pòst bellum,præsente Saule. Cū autem dicis,ad quid
portatum est in Ierusalem? Respondendum est,q̄ nō fuit
portatum solum in vrbem illam, sed in omnes alias vrbes
Israel,vel saltem in multas, scilicet,q̄ Saul circuibat vrbes
Israel,&;Dauid cū eo ferēs caput Goliath, & ad vltimum
ductum est in Ierusalem,& mansit ibi. E

Quare magis portatum fuerit caput eius in Ierusalem , quàm in aliam ciuitatem. Quæst. XXXVIII.

QVAERET aliquis;Quare magis positum est in vrbe
Ierusalē,q̄ in aliqua alia? Rnderi pōt , q̄ hoc factum
est : quia illa erat vrbs excellentior omnibus vrbibus terrę
Israel: & ista insignia memorabilium rerum in talibus vr-
bibus poni debent. Aliquis forte dicet , q̄ Saul posuisset
caput istud in vrbe Gabaa , de qua ipse erat oriundus , &
in qua manebat ad memoriam belli; sed quia Dauid occi-
derat Goliath,debuit poni in vrbe,quæ pertineret ad Da-
uid : & quia erat Dauid de Tribu Iuda , ad quam pertine-
bat Ierusalē,positum est caput in vrbe Ierusalem.Sed hoc
non stat:quia vrbs Ierusalem non pertinebat ad Tribum
Iuda,sed ad Tribum Beniamin,vt patet Iosue 18. c. & ibi
satis declaratum est.Item,si Dauid posuisset in Ierusalem
caput Goliath, quia erat de Tribu sua , à fortiori posuisset
in Bethlehem:quia de hac ciuitate erat oriundus Dauid ,
vt patet præcedenti cap.& hic:positum est tamen in Ieru-
salem. Dicendum ergo, quòd fuit positum in Ierusalem
propter duo: Primo: quia ipsa erat nobilissima vrbs totius
Regni Israel. Secundo: quia erat in Tribu Saulis: nam
Saul erat de Tribu Beniamin,vt patet supra cap.9.Ierusa-
lem autem erat in Tribu eadem: Iosue 18. ca.ideo & pro-
pter honorem Regis ibi poni debuit, & propter honorem
vrbis:sic enim Philisthini auferentes arma , & caput Re-
gis Saulis posuerunt in vrbe honorabilissima Regni sui in
templo Astaroth,vt patet infra cap.vltimo.

An ciuitas Ierusalem esset capta tempore Saul. Quæstio XXXIX.

QVAERETVR vlterius; Quomodo potuit Da
uid portare caput Philisthęi in Ierusalem:quia nō-
dū capta fuerat ista vrbs à filijs Israel,sed manebat
in potestate Iebusęorū : postea aūt capta est tpe Dauid, vt
patet infra 2.lib.cap.5.& 1.Paralip.capit. 11. Respondē-
dum est,quòd caput Goliath ductum est illuc, quia iam ci
uitas Ierusalem capta fuerat ab Israelitis à magno tempo-
re ante hoc , & habitabant ibi , tamen non capta fuerat
quantum ad totum. Nam post mortem Iosue filij Iuda ,
& Beniamin inuadentes vrbem totam igne combusserūt ,
vt patet infra Iudic.cap.1.Hoc tamen fuit quantum ad loca pla
na,quæ erant in vrbe: sed arcem ciuitatis obtinere non va
luerunt , ideo habitabant Iebusęi mixti cum filijs Israel in
eadem vrbe,vt patet Iosue cap. 15.& Iudic.c.1.mansit au-
tem hoc à tempore mortis Iosue vsq; ad tempora Dauid :
ipse enim pugnauit contra Iebusæum,qui habitabat in ar-
ce vrbis,& obtinuit illud,vt patet infra 2. lib. cap. 5.eo er-
go tempore , quo Dauid occidit Philisthæum , Ierusalem
pertinebat ad Israelitas,non tamen tota: quia partem te-
nebant Iebusęi. Sed qualitercunque esset , ipsa erat nobi-
lior ciuitas oibus, quæ erant in terra Israel ; ideo ad illam
ductum est caput Goliath . Cum autem obijcitur, q̄ non
dum capta erat ab Israelitis,sed postea capta est: dicendū,
q̄ iam capta fuerat,tñ non quantum ad totū: hoc aūt suf-
ficiebat ad illa,q̄ poneretur ibi caput Goliath, & q̄ habi-
tarēt ibi Israelitę. *Arma vero eius posuit in tabernaculo suo ,*
Non vocantur hic tabernaculū ipsa Domus Sancta, in qua
erat Arca , quia ibi non fuerunt posita arma Goliath , sed
solus gladius,vt patet infra 21.c.Etiā,quia Tabernaculum
Dei non vocatur tabernaculum Dauid . Hæc tamen dr̄ , q̄
Dauid posuit illa in tabernaculo suo : ergo debet intelligi
de aliquo tabernaculo Dauid, non quidē de tabernaculo,
qd haberet in castris:quia ibi nullum habebat , cū venisset
ad castra,non vt bellator , sed vt ferens sarcinas fratribus
suis in habitu pastorali : sed vocatur tabernaculū Dauid ip
sum,qd habebat in vrbe sua in domo patris sui. Vel taber-
naculum suum est,quod habuit postea, quando habitabat
cum Rege,& habebat filiam Regis in vxorē.Sciendum au
tem,q̄ Dauid non posuit omnia arma Goliath in taberna
culo suo:nam gladiū posuit in Tabernaculo Dei post E-
phod,vt patet infra cap.21. Item sciendū, q̄ Dauid nō po-
suit ista arma in tabernaculo suo,vt ipse vteretur eis ad bel
lum , quia non poterant coaptari et propter magnitudi-
nem ipsorum: nam Goliath erat sex cubitorum, & palmi:
Dauid aūt erat vir paruus:lorica ergo , & galea , & ocreæ
æreæ nequaquā ei coaptarentur. Clypeus autē , & lancea,
& gladius secus se habebant , quia ista non coaptabantur
corpori,& tamen ista non poterat Dauid p omnem modū
vti,quia lancea eius erat magna nimis : nā hastile eius erat
quasi liciatoriū texentiū : ferrū aūt sexcētos siclos habebat
pōderis,vt patet supra,Dauid ergo non posset ea mouere.
De clypeo quoq; credendum est , q̄ esset secundum pro-
portionem istam magnus nimis : solus vero gladius erat ,
quo Dauid poterat vti ad bellum , iō quando fugit a facie
Saulis, non ferens secum aliqua arma , petiuit gladium à
Sacerdote Achimelech,& accepit gladiū Goliath,vt patet
infra c.21.si tñ non fuisset sibi conueniens ad pugnādum,
non

Marginal note (left): Numerus Philisthinorum occisorum & vulneratorum.

F non accepisset eum. Sciendum, q Nicolaus dicit hic, quòd omnia arma Goliath posita fuerint in Tabernaculo Domini: quod patet, quia ibi erat gladius eius infra ca. 21. Sed hoc non stat: quia ibi dicitur, q David posuit arma in tabernaculo suo, sed Tabernaculum Dei non vocatur tabernaculum David. Quòd autem postea David dederit gladium Goliath, vt poneretur in Tabernaculo Dei, vel etiā posita fuerint ibi omnia arma, nihil differt: necesse tamen est, q primo posita fuerint in tabernaculo David, & litera ista det de hoc necessario intelligi. *Eo autem tempore, quo viderat Saul egredientem David contra Philisthæum.* Hic ponitur dubitatio, & inquisitio Saulis circa David, & hoc fuit, qn vidit eum egredientem contra Philisthęū scilicet, quando stetit coram ipso, & petiuit sibi concedi singulare certamen: Cum enim staret coram eo, non petiuit de qua stirpe esset: cum autem exiuit ad pugnādum, quæsiuit hoc. G Ratio inquisitionis fuit, quia cognita eius nimia animositate, admiratus est: voluitque scire de qua stirpe esset talis vir. *Ait ad Abner Principem militiæ.* Iste Abner erat Princeps militiæ Saulis, & erat cognatus eius in secundo gradu, scilicet patruelis suus, vt patet supra capit. 14. erat ergo honorabilior in tota Domo Saulis, & sibi familiarior, & ob hoc magis locutus est ei Rex, quàm alteri, quærens de iuuene illo. *De qua stirpe descendit iste adolescens, ò Abner?* idest, de qua Tribu est: & de qua Familia, & Domo: nam nomine stirpis omnia ista comprehenduntur? Et non solum volebat certificari Rex de Tribu, quia hoc nimis vniuersale erat, sed etiam de Familia, & Domo.

H

Quomodo potuerit Saul ignorare stirpem David, cum ante hoc cognosceret eum. Quæst. XL.

QVAERET aliquis: Quomodo Saul potuerit ignorare stirpē David: ipse enim cognoscebat ante hoc stirpem David, quia manserat cum eo David diebus multis, & psallebat in cithara, cum Saul arriperetur a Dæmone præcedenti cap. Respondendū est, secundum Augustinum, quòd non cognouit Saul ipsum David propter mutationem faciei. Nam quando venit primo ad standum coram eo, erat adolescentulus non habens barbam, postea autem, crescente barba, immutatus fuerat aspectus eius, & sic fit in quolibet viro: quia, cum incipit habere barbam, in paruo tempore fit in eo magna mutatio: Saul ergo non cognouit David iam nimis mutatum à priori habitudine faciei. I Aliquid quoque ad hoc conferebat mutatio habitus: nam cum steterat prius David in conspectu Saulis erat in habitu famulorum Regis, nunc autem erat in habitu pastorali, habens peram pastoralem, & fundam, & baculum. Accidit etiam ista ignorantia hominum aliquando visorum in Regibus; maximè quia assueti sunt multos videre, nec semper eosdem, sed variantur; ideo nullius eorum firmam cognitionem habent: haberent autem, si paucos viderent: & tunc cum aliquem vidissent, etiamsi multo tempore intermitteretur visio illius, rursus, cum viderent, illum cognoscerent: variatio tamen tollit firmitudinem cognitionis: sic est in recipientib. hospites: quia cum multos recipiant, & quotidie varientur: etiamsi iterato redierint, vix cognoscunt, vel non cognoscunt: sic n. Sap. ca. 5. cum designatur breuis vtilitas impiorum, dicitur, quod illa est tan K quam memoria hospitis vnius diei prætereuntis: sic autem erat de Rege Saule, quia; cū assuetus esset videre plurimos, qui veniebat ad standum coram se: quanquam David aliquo tempore ab eo cognitus esset, iam nūc non agnoscebatur. Nicolaus respondet aliter, s. phantasia Saulis erat perturbata, & impedita ex afflictione Dæmonis, ideo non cognoscebat David: sed hoc non est multum solidum: quia, vel dicetur, quod phantasia Saulis erat nunc perturbata, quando ista interrogabat: vel erat perturbata à principio, cum adductus est David ad eum, vt psalleret. Primum non potest stare: nam manifestum est, quod nunc non erat arreptus Saul a Dæmone, alioquin David cecinisset corā eo, sicut aliàs faciebat, & post hoc fecit, vt patet sequenti c. & infra 19. tamen non cecinit, ergo non erat arreptus. Itē, si fuisset arreptus a Dæmone, nō inquisiuisset ista, quia ista inquisitio erat hominis habentis iudicium tranquillum; cū tamen arripiebatur à Dæmone, Saul cruciabatur nimis:

Nic. resp refellitur.

F ita, vt ad leniendum dolorem eius psalleret David: ergo non erat arreptus a Dęmone,: Item si daremus, quod tunc Saul esset arreptus a Dæmone, & haberet phantasiam perturbatam, nō solum ignoraret David, sed etiam omnes alios, & de quolibet dubitaret, quia eadem causa erat, non tamen dubitauit de Abner, cum ab eo quęsierit, de qua cognatione esset David: ergo non erat tunc perturbatus in phantasia. Etiam non est dicendum, quod fuisset perturbatus a principio, quando fecit vocari David, vt psalleret coram eo: quia tunc, licet fuisset aliquando perturbatus, s. quādo a Dæmone vexabatur: tamen non erat semper turbatus, cum dicitur precedenti capit. quòd, quando arripiebatur a Dæmone Saul, psallebat coram eo David, & melius habebat: ergo videtur, quod non semper, quando fuit David cū Saule, erat turbatus Saul: & sic cognosceret eum. Vnde G pro eo specialiter misit ad patrem: & postea dicitur; quod inuenit gratiam coram oculis eius: non posset tamen inuenire gratiam, si esset Saul perturbatus: quia non cognosceret David, ergo non erat turbatus: & sic cognouit eum primò, & etiam nunc. Non est ergo standum in responsione hac, sed in prioribus duabus. *Dixitque Abner; Viuat anima tua, Rex. si noui.* Modus iurandi est, scilicet, sic oro Deum, quod viuat anima tua, sicut ego ignoro hoc, vel aliter ego iuro per animam tuam, idest per vitam tuam, quod ignorē quid quæras: non enim cognouerat Abner David.

Vnde prouenerit. quod Abner non cognouerit David, cum esset familiarissimus Saulis. Quæstio XLI.

H QVAERET aliquis; Quanquam Saul non cognouisset nunc David, quomodo non cognouerit eum Abner: quia ipse erat familiarissimus Regi, & astabat illi; ideo debuisset cognoscere David, qui prius steterat coram Saule, vt patet præcedenti cap. Respondendum est, quod Abner ignorauit, quis esset David, & potuit hoc ignorare ex duab. causis supra assignatis in Saule. Prima, quia David erat iam multum immutatus secundum faciem pp barbam, quæ nuper creuerat; ideo videbatur dissimilis à statu priori, et sic non cognosceret eū Abner licet prius cognouisset. Secunda causa est, quia sicut Saul solitus erat videre plurimos, & ob hoc non manebat ei firma cognitio alicuius eorum; ita Abner, qui erat Princeps militiæ, et erat potentissimus in toto regno, videbat plurimos, & facilè I obliuiscebatur illorum. Sed adhuc aliter potest responderi de Abner, scilicet, quod Abner nunquam viderat David, et hoc, quia, cum esset Abner Princeps militię Saulis, et Israelitę sp haberent hostes, credendum est, quod vt in plurimum maneret Abner in cōfinib. Regni Israel, et Philisthinorū ad protectionem locorū, quę erant in extremo; et sic licet venisset David ad Saul; fortè non vidit eum Abner in prima vice; ideo nunc non cognouit. *Et ait Rex: Interrogatu cuius filius sit iste puer,* idest, iste adolescens: ex eo. n. quod David incognitus erat Sauli, et nesciuit respondere Abner de eo, iussit, vt Abner interrogaret ab alijs: et hoc quia Rex nolebat familiariter loqui ad alios per se, sed per ministrum suum. Dicent autem quidam Hebręi, quod iussit queri, cuius filius esset, ad sciendum, si erat fortis pater suus, quia per hoc poterat presumi de robore sibi, scilicet, K quod pater robustus generat filios robustos. Nicolaus autē dicit, quod quęsiuit de patre, ad sciendum specialiter genus illius, quia Rex promiserat, quod, quicūque superaret Philisthęum, acciperet filiam eius in vxorem; et, quia non decebat filiam Regis copulari alicui viro vilis generis, inquisiuit Rex de stirpe sua. *Cumque regressus esset David, Philisthæo percusso.* Ponuntur ista hic, quia ad idem pertinent, lī quam non simul facta fuerint, quia istud, quod dictum est supra, factum fuit, antequā David procederet contra Philisthęum. Quod autem hic dicitur, factum fuit postea, scilicet quod illo reuerso a percussione Philisthęi interrogauit eum Saul de progenie sua. *Tulit eum Abner, & introduxit coram Saul.* Istud factum fuit ad honorandum David propter victoriam, quam habuerat: nam, percusso Philisthæo, erat Saul in tentorio; David autem volebat intrare ad eum, ferens caput Goliath: et quia non licebat ei, nisi quis introduceret eum: ideo Abner, qui erat Regis familiarissimus, et potentissimus, vt honoraret David,

Quare Saul quæsierit, cuius filius esset David.

uid introduxit eum coram Saule. *Caput Philisthæi habentem in manu*, s. Dauid habebat in manu sua caput Goliath, quando introductus est ad Regem, eò, quod statim, vt corruit Goliath, iugulauit eum Dauid, atq; præscidit caput. *Et ait Saul ad Dauid*. Quia non cognouerat supra Saul cognationem Dauid, quã quæsiuit ab Abner: nunc ipse per se inquirit. *De qua progenie es, o adolescẽs?* i. de qua Tribu, & Familia, & Domo. Nã nũ quæsiuit solum de Tribu, quia hoc erat aliquid cõfusũ, sed specialiter de Familia, & de Domo. *Dixitq; Dauid: Filius serui tui Isai Bethlehemitis ego sum*. Quæsiuit Saul de progenie: in quo intelligebat' tã Tribus, q̃ Familia, & Domus. Dauid autem vnico verbo respõdit ad oĩa hæc, s. quod esset filius Isai Bethlehemitis. Dicunt Hebræi, s. Ra. Dauid Kimhi, quod vocabat' pater Dauid Bethlehemites dupliciter. Vno modo: quia erat de vrbe Bethlehẽ. Alio modo: quia erat vir fortis: quia secundum derivationem Hebraicam Bethlehẽ ita põt significare vel fortẽ bellatorẽ. Dauid aũt dixit, quod pater suus esset Bethlehemites de vrbe Bethlehẽ: & hoc ad notificãdum genus suũ. Aliqui tamen Hebræi volunt, quod vocauerit patrem suũ Bethlehemitem, i. bellatorem: & hoc dicunt; vt videatur respondere Dauid ad intentionem Saulis quærentis, qui secundum eos quæsiuerat de patre Dauid, vt sciret, an esset filius viri fortis: Ipse autẽ respondit, quod erat pater suus Bethlehemites, i. pugnator, vel robustus. Sed hoc nõ stat: q. a. si Dauid sic respondisset, non intellexisset Saul, de quo loqueretur: quia multi erant in terra Israel, qui vocabantur Isai: si ergo non nominasset locum, vel tribum, superuacuũ fuisset dici, quòd pater eius esset Isai: ideo intelligitur, qd erat Bethlehemites, idest, de vrbe Bethlehem.

Dauid sufficienter se manifestauit, dicendo nomen Patris eius, & nomen Ciuitatis. Quæstio XLII.

QVÆRETVR: An Dauid sufficienter responderit ad intentionem Saulis, dicendo, quod pater suus esset Isai Bethlehemites. Et vr, quod sic: quia, cognito patre, cognita esset cognitio filij, cũ pater sit principiũ immediatum filij: nominando ergo patrem suũ, nominauit Dauid tribum suã, & familiam, atq; domum: sed Saul cognoscebat Isai: quia præcedenti c. miserat ad eum, vt sibi mitteret filiũ suũ Dauid, & Isai misit Regi munera, vt patet ibidem: ergo cognoscebatur à Rege. Sed dicendum, quod ista responsio non est sufficiens: quia sicut Saul ignorabat Dauid, quem prius viderat, & secum habuerat, ita posset ignorare ipsum Isai patrem eius, qui et munera miserat, & tunc non cognosceretur Dauid per Isai. Dicendum est: Saul bene cognoscebat Isai, quia erat vir famosus inter omnes Bethlehemitas: potissimum, quia habebat Saul secum alios tres filios eius, vt patet supra: ideo continuò, vt nominaret Dauid patrem suum Isai, cognosceretur, cuius filius erat. Et hoc apparet: quia mox, vt Dauid dixit, se esse filium Isai Bethlehemitis, cessauit quæstio Regis, nec vltra quæsiuit; cuius filius esset, vel de qua progenie: quæsiuisset tñ, si per hoc non fuisset certificatus, tamen nõ quæsiuit: ergo cognoscebat Saul Isai, & consequenter erat ista responsio sufficiens. Sed adhuc aliter dici potest, s. quod dato, quod Saul non cognouisset Isai patrem Dauid, erat sufficiens ista responsio: nam quærebat Saul, de qua progenie esset Dauid: in quo erat quæstio de Tribu, Familia, & Domo. Sed, cum diceret Dauid se esse filium Isai Bethlehemitis, respondebat ad omnia hæc. Nam ex eo, quod erat pater Dauid Bethlehemites, sequebatur ipsum esse de Tribu Iuda: nam Bethlehem erat ciuitas in sorte Iuda, vt patet Mat. cap. 2. & tamen in ciuitatibus Iuda soli filij Iuda habitabant, & per hoc, quod aliqui erant de talibus locis, certissimè cognoscebatur eorum progenies. Cognoscebatur etiam per hoc, de qua familia erat Dauid: nam in Tribu Iuda erant multæ familiæ, scilicet quinque, vt patet Num. 26. c. & istæ acceperant diuersas partes sortis Iuda: Vrbs autem Bethlehem fuit assignata familiæ Phares, de qua erat Dauid: ideo dicendo, quod esset Bethlehemites, cognoscebatur familia eius: domus autem cognoscebatur ex nomine patris. Et dato, quod nõ cognosceret Saul ipsum Isai; quia tamen cognoscebat iam familiam, & tribum, sufficiens erat hoc, ideo Dauid conuenienter respondit.

Quare Saul tam diligenter inquisierit de stirpe Dauid. Quæstio XLIII.

QVÆRETVR vlterius; Cur tam sollicitus erat Saul in inquirendo de stirpe Dauid? Aliquis respondebit, secũdum quosdã Hebræos, quod hoc faciebat ad sciendum, an esset filius alicuius viri fortis. Hoc tñ non stat: quia licet à principio potuisset habere locum, antequam Dauid procederet ad pugnandũ cõtra Philisthæum, tñ postq̃ pugnauisset, nihil referebat, quòd cognosceretur, an esset filius viri fortis, necne, cũ iã fortitudo eius cognita esset: scire aũt, an pater eius esset fortis, erat ad habendum præsumptionem de ipso, an esset fortis; sed iam non erat opus præsumptiõne, cum veritas cognita esset. Aliter diceret aliquis, secũdũ alios Hebræos, scilicet, quòd hoc fecit Saul: quia erat conterritus propter Dauid: nam cum induit se vestimentis Saulis, dicunt, quòd vestimenta eius fuerunt cõmensurata ei, sicut cõmẽsurabãt' Sauli, & hoc erat miraculũ: iõ obstupuit Saul, putãs, quod ille futurus esset Rex, eo, quod vestes regiæ erant ei proportionatæ: dicũt ergo Iudæi, quod tũc dixit Saul, an esset Dauid de familia Phares, vel de familia Zarã: si erat de familia Phares, dicebat, eũ futurũ Regẽ, q a Phares interpretat' ruptura, vel diuisio: Rex aũt facit rupturam, q̃ inter. Si autem erat de familia Zarã, dicebat, eũ nõ futurũ Regem, sed virum famosum. Dicũt aũt, quod tunc respõdit Doeg Idumæus, quod Dauid erat de familia Phares: non tamen poterat esse Rex, nec habere aliq̃ excellentiam, eo, quod erat de stirpe Moabitarũ: & dicitur Deut. c. 23. Ammonites, & Moabites etiã post decimã generationẽ non intrabunt Ecclesiã Domini in æternũ. i. non habebũt dignitatẽ aliquã inter Israelitas. Dicũt aũt, quod tunc respõdit Abner, quod illud intelligebatur de viris Moabitis, quia litera Hebraica ponit ibi masculos, & non feminas: Dauid autem erat de stirpe Moabitarum quantũ ad matrem, sed non ex parte patris: quia Ruth erat Moabitis, sed vir eius Booz erat de Tribu Iuda: ideo non prohibebatur a lege accipere Regnum. Sed ista omnia ridicula sunt: Nam de vestibus cõmensuratis supra improbatum est. Quod autẽ Saul diceret, an erat de familia Phares, vel de familia Zaram, non est verisimile: quia in hoc præsupponeretur, quod erat de Tribu Iuda: sed istud adhuc ignorabat Saul. Item dato, quòd sciret eum esse de Tribu Iuda, non sufficienter distinguebat dicens, an esset de familia Phares, vel Zaram: quia præter has, erant aliæ tres familiæ tribus Iudæ, scilicet, familia Selaitarum, Esromitarũ, Amulitarum, vt patet Numer. cap. 26. omnia ergo hæc cõficta sunt. Dicendum est igitur, quod Saul erat solicitus circa inquisitionem de progenie Dauid, eo quòd viderat eum virum valde extremum: ideo desiderabat scire cognationem eius: vel forte, quia daturus erat ei filiam suam in vxorem, eo, quòd promiserat: volebat ergo scire de qua progenie esset, vt, si esset de bono genere, lætaretur in eo.

An Dauid peccauerit ineundo bellum cum Goliath. Quæstio XLIIII.

QVÆRETVR vlterius circa ea, quæ dicta sunt: nã Dauid iniuit singulare certamen cõtra Goliath, quod vocatur Duellum: An istud duellum licitum sit, vel peccauerit Dauid committendo illud, suscipiendo Duellũ. Respondendum est, quòd non peccauit: quia Dauid erat vir sanctus, in quo erat Spiritus Dñi, & semper fuit in eo à die, qua vnctus est, vt patet præcedenti. c. sed cum Spiritu Dei non potest stare peccatum mortale: ideo Dauid nunq̃ peccauit mortaliter, postquàm vnctus est in Regem: sed istud Duellum suscepit post vnctionem, ergo non peccauit. Sed dicendum, quòd ista responsio non stat, quia manifestum est, quòd Dauid peccauit mortaliter, postquam vnctus est in Regem, scilicet, quãdo iussit occidi Vriam Hethæum, & concubuit cum vxore eius, vt patet in s. 2. lib. c. 11. Cum aũt arguitur, quod habuerit Spiritũ Domini semper, postq̃ vnctus est, conceditur: & cùm dicitur, quod cũ Spiritu Dei nõ põt stare peccatum mortale, dicendum, verum esse, si sit Spiritus, qui est gratificans: benè tamen stat, si sit spiritus gratis datus: sic autem fuit in Dauid: quia Spiritus Dñi, qui directus est in eo à die vnctionis suæ, non fuit gratia gratum faciẽs, vt declaratum est præcedenti, scilicet, sed fuit Spiritus

roboris, & prophetiæ: ista autē bene stāt cum peccato mor F
tali: ideo potuit peccare Dauid, licet semper haberet spiri
tū Dñi; nec ex hoc inducitur, ꝙ non peccauerit in duello.
Sed dicendum est, ꝙ nō peccauit: quia Dauid nunq̄ pecca
uit mortaliter, nisi in morte Vriæ, in adulterio Bersabeæ:
ergo in isto duello nō peccauit: hoc patet, quia inf. 3. li. c.
15. dicitur, ꝙ Dauid fecit rectū in oculis Dñi, & nō decli-
nauit ab oībus, q̄ præceperat ei cunctis diebus vitæ suæ: ex
cepto sermone Vriæ Hethæi: ergo in isto duello nō fuerat
peccatum. Quare aūt non fuerit pctm̄, potest sic dici: quia
aut duellū est secundum se illicitum tam quantum ad of-
ferentem, q̄ ad suscipiētem; aut est in aliquo casu licitum.
Si dicatur, ꝙ aliquando sit licitum, sic dicet, ꝙ Dauid po-
tuit, vtēs iure suo, suscipere bellum oblatū, nec fuit ibi ali-
qua dispensatio. Si autē dicat, ꝙ erat totaliter illicitum, est
dicēdum, ꝙ nō peccauit Dauid, quia Deus mouebat eum G
ad faciendum hoc. Et cum quis agit, qđ Deus iubet, etiāsi
illud malum sit, nō peccat, imò meretur, ꝙ propter man-
datum Domini iam illud efficitur licitū; Sicut Abraham
nō peccabat volendo occidere filium suum, & iam quasi
actualiter occidendo, imò in hoc meruit inæstimabiliter:
& fuit istud maximum bonum, qđ fecit Abraham: & pro
pter hoc promisit ei Deus terram Chanaan, & Christum
vēturū de semine suo: & iurauit hoc, vt patet Genes. 32.
c. ergo Dauid nō solum nō peccauit in hoc, sed ēt meruit
quia posuit se ad mortem propter Dei imitationē. Sed
adhuc dato, ꝙ Deus nō mouisset specialiter Dauid ad fa-
ciendum hoc, nō peccabat: quia in Patriarchis multa per
dispensationem fuerūt licita, q̄ in aliis viris erant illicita.
Sic Iacob excusatur à mendacio, Israelitæ à furto, Samson
ab homicidio, Patriarchæ, q multas vxores simul habue- H
runt, ab adulterio excusantur. Extra. de diuor. c. gaudemus.
Non fuit ergo peccatum in Dauid suscipiendo bellum.

An Duellum secundum se, sit licitum. Quæst. XLV.

QVÆRETVR vlterius; Dato, ꝙ Dauid nō pecca-
uerit suscipiendo Duellum, quia forte in eo fuit ali
quid speciale: an Duellum, secundum se, sit licitum, vel il-
licitum, scilicet, qui Duellum petūt, vel suscipiunt, an pec-
cant, vel in aliquo casu licitè suscipiunt? Ad hoc rīdendū
est, ꝙ, aut isti, qui suscipiunt, vel petunt, sunt laici, vel cleri
ci: si clerici simpliciter est eis illicitū, idō, si pugnauerint in
Duello, sunt irregulares, & debēt deponi, & si nōdum fue
rint promoti ad sacros ordines, nō debent promoueri. De
hoc extra de cleri. pugnan. in Duello, per totum. Si autem
sunt laici, est dubium: & est cōtrouersia inter Doctores, an I
sit in aliquo casu licitum: nam, ꝙ cōiter sit illicitum, nemo
dubitat, s. an aliquo casu liceat, est cōtrouersia. Snia Nico-
lai est, ꝙ nunq̄ licet alicui petere Duellum, tam in causa
ciuili, q̄ criminali: suscipere tamen licet in aliquo casu, si-
ue in criminali, siue in ciuili: ad cuius declarationem ipse
arguit dicens, ꝙ sit licitum: quia Dauid pugnauit in Duel
lo, & nō arguitur in Scriptura, sed cōmēdatur. In contra
rium arguit: quia in Duello datur potestas, vel saltem con
ceditur licentia vtrique interficiendi alterum, vel se mu-
tuo. Cum igitur alter eorum sit innocens, præstatur aucto
ritas, vel saltem datur licentia interficiendi innocentem,
qđ est simpliciter illicitū, quia est cōtra dictamen iuris na
turalis, & cōtra diuinū præceptum. Rīdet ad hoc, ꝙ Duel
lum pōt accipi dupliciter, vno modo propriè: & sic duellū
est singularis pugna duorū, vt per victoriā vnius appareat K
iustitia, tanq̄ per diuinū iudiciū, & alterius iniustitia & sic,
secundum omnes Doctores, duellū est illicitum tā ex par-
te dantis, q̄ ex parte accipientis: & iudicis dantis licentiā,
& consulentium, & fauorem præstantium: quia ibi mani-
festè est tentatio diuina: & hoc modo dixit, intelligi iura,
quæ loquuntur de Duello prohibēdo, s. 2. q. 5. c. Monoma
chiam. & Extra. de purga. vul. c. cum suscepta. nisi per diui
nam reuelationem manifestatum fuerit, ꝙ Deus velit sic
indicare suam iustitiam: & hoc modo dicit, ꝙ sancti Docto
res dīt, ꝙ Dauid iniuit singulare certamen cū Philistheo,
quia sibi reuelatum fuit a Dño, ꝙ sic volebat indicare suā
iustitiam cōtra Philistheos: vñ procedens cōtra Philistheū
dixit: Ego venio cōtra te, in nomine Dei viuentis, & sic nō
fuit propriè duellator, sed magis diuinæ iustitiæ execu-
tor. Alio modo potest accipi duellum, prout est bellum

Duellū dupliciter accipitur.

singulare vnius cum vno absque expectatione diuini iudi-
cij, sed vt per virtutē, vel artē, vel fortunam, vel oibus istis,
vel aliquibus eorum cōcurrentibus aliqua cōtrouersia in-
ter eos criminalis, vel ciuilis terminetur. Et sic adhuc dicit
aliquis, ꝙ duellum est omnino illicitum nō solū a parte pe-
tentis, & indicentis, sed ēt recipientis. ita ꝙ magis dēt susti
nere rerū suarū spoliationē, & suæ psonæ suspensionē. &
mortē, q̄ duellum recipere: vel ēt offerre, dato, ꝙ se sentiat
innocentē. Cuius ratio est: quia intentio intrāts duellū est
interficere aduersariū suum, qđ nulli personæ priuatæ lici
tū est: & ad hoc inducunt verbū Aug. lib. de libero arbi-
trio, dicēns sic: Quō possum arbitrari istos carere libidine,
qui p his quoq; rebus gladiant̄, quas possunt amittere in-
uiti? & inter istas res, sm̄ ipsum, ponit̄ vita ppria. Sed dicit
Nicolaus, ꝙ ista snia vr̄ aliis nimis dura: & dicunt, ꝙ si ap-
pellatus de duello nō possit declinare: vtpotè, quia dene-
gātur sibi pbationes aliæ: & si appellet, nō defertur appel
lationi suæ, pt̄ licitè se defendere duellando, & non solum
in causa criminali p vita sua defendēdo, sed ēt in causa ci-
uili, quia, sicut licitū est alicui bellare ad sui corporis defen
sionē, ita ēt ad rerum suarū cōseruationem. Dicit ēt, ꝙ nō
valet argumentū, cū dr̄, ꝙ intendere alium occidere, est cō
tra dictamen naturæ: quia hoc verū est, si per se intendat:
sed in hoc casu nō intenditur, nisi per accidēs, si nō possit
aliter vitā suā, vel res suas seruare, ad quorū cōseruationē,
per se dirigit̄ intētio sua. Qđ patet ex hoc, ꝙ declinat duel-
lum, q̄tum potest, & ad cōseruationem vitæ ppriæ magis
inclinat natura. Cū aūt obiicit̄, ꝙ duellator agit cōtra præ-
ceptum diuinū, s. non occides: dr̄, ꝙ intelligit̄ de occisione
innocentis: petens tn̄ duellum in hoc casu nō est innocēs,
& per cōsequens iste se defendens, de mandato, & volun
tate Iudicis, nō vr̄ peccare, maximè pro vitæ suæ defensio
ne. Ad dictum autē Augustini dicit, ꝙ loquatur inquisitiu-
uè, & dubitatiuè, & nō terminatè. Deinde dicit, ꝙ isti vo-
lunt, ꝙ licet appellans de duello in hoc casu excusetur à
peccato: petens tñ duellum, & iudex auctoritatem, vel li-
centiam præstans semper peccent mortaliter. Dicit tñ hoc
esse durum, quia multi Principes sanctæ vitæ, & qui bono
rum cōsilio vtebantur, aliqñ Duellum sustinuerunt, seu,
cōcesserunt, sicut Beatus Ludouicus Rex Franciæ, & Ca-
rolus Magnus, & plures alii, & Archiepiscopi, & Episcopi
iustitiā temporalē habentes: videtur ergo durum codem-
nare duellum in omni casu ex parte Iudicis. Dicit ergo, ꝙ
sine aliqua assertione per modū collationis pōt dici, ꝙ in
aliquo casu possunt à iudicibus licitè permitti duella, vt-
potè qñ aliqui nobiles habēt inter se Guerram, q possunt
mouere, & ex lōga cōsuetudine, q̄ nis superiorem habeat,
vt patet in pluribus Terris, & Regnis: & ex hoc vnus va-
stat Terrā alterius ferro, & igne, in quo subditi, qui sunt
innocentes, in rebus, & corporibus multipliciter affligun
tur, & aliquando contingit, ꝙ vnus coram superiori Prin
cipe prouocat alium ad duellū, & alius statim recipit absq;
alia recusatione: si iudex in tali casu probabiliter videat,
ꝙ prædicta vastatio innocentum subditorum per duellū
illud debeat terminari, non videtur peccare tale duellum
permittendo: quia ei, qui habet auctoritatem alicuius cō-
munitatis, licitum est minora mala permittere ad euitan-
dum maiora: sicut licitè permittuntur meretrices in ciui-
tatibus, ne omnia libidinibus conturbentur, vt ait Augus.
Dicit etiam quòd eadem ratione videtur accidere de
ignobilibus guerram ad inuicem non petentibus in ali-
quo casu, vt si per hoc, quòd nullus potest alium prouoca
re ad duellum, multiplicarentur homicidia occulta in
terra, eo ꝙ tales homicidæ non timerent ad duellum ab
aliquo prouocari: non videtur in tali casu esse illicitum
Principi aliqua duella permittere, vt prædicta homicidia
cessent, quæ sunt maiora mala. Ad argumentum autem,
cum dicebatur, quòd in duello datur licentia occidendi
innocentem, ꝙ est illicitum. Respondetur, ꝙ in casu præ-
dicto nullus duellantium est innocens, ideo datur licēna
occisionis illis, quorum vterque peccat, eo, quòd ipsi vo-
lunt expediri per duellum, prætermissis aliis viis iuris. Sed
dicendum est secundum Hostiens. ꝙ Duellum in nullo
casu est licitum, nec quantum ad petentem, nec quan-
tum ad recipientem, nec ad iudicem dantem licen-
tiam, nec ad assistentes, vel consulentes, siue in cau-

In quo casu duellū sit licitum.

sa ciuili,

sa ciuili, siue in criminali: vnde dicit etiam, quòd secũdum A
Synodus Tri. sess. 25. de ref. c. 19 legem Romanam reprobantur duella. C. de glad. l. 1. & dicit, ꝙ, quamuis Dauid pugnauerit singulari certamine cũ Goliath, non est pro lege tenendum: quia in talibus manifestè videtur Deus tentari, ut patet. 2. q. 5. c. Mena. & Extra de purga. vul. c. cum suscepit. Deus autem nunquam tentari debet. Dicit etiam, ꝙ nunquam excusat consuetudo loci, sicut quidam dicere voluerunt adducentes pro se: Illud quod mos erat, peccatum non erat, 32. q. 4. c. obijciuntur. Et qđ obijcitur de Dauid, & de similibus, dicit, ꝙ hoc fuit ex dispensatione, sicut à multis alijs Patriarchæ excusati sunt per dispẽsationem, Extra. de diuor. c. gaudemus. Dicit etiam, ꝙ non est recipienda distinctio illorũ, qui dicunt differre, vtrum quis duellum offerat, vel oblatũ sponte suscipiat: quia tunc dicunt, ꝙ mortaliter peccant: si tamen aliquis inuitus, iudice præcipiente, suscipiat illud, cũ B aliter euadere non possit, vel res suas saluare, non peccat: dicit tamen, ꝙ hoc nõ tenet: nam, licet præceptum iudicis à tanto excuset, nõ tamen à toto: & potius debemus iacturam rerum sustinere, quàm huic malo consentire, Extra. de homi. cap. suscepimus. Et etiam in criminalibus potius debemus omnia mala pati, quàm aliquod malum agere. 33. quæst. 5. c. ita, vt: vnde si aliquis clericus duellum offerat, vel oblatum sponte suscipiat, de rigore iuris deponi debet, siue victor, siue victus sit. Extra. de clericis pugnan. in duel. c. 1. & si homicidium contingat fieri in duello, omnes irregularitatẽ contrahunt, siue pugnantes fuerint, siue iudices præcipientes, siue assessores, siue consiliarij, vel aduocati, vel quicunque alij, ar. Extra. de clericis pugnan. in C
Quare non debeat permitti duellũ. duello cap. 2. & Extra de homi. c. sicut dignum. hoc tenet Hostien. in Summa, tit. de clericis pugnan. in duello. Eandem sententiam tenet Henricus. eod. tit. c. Henricus. & allegat sex causas, quare non debeat permitti duellũ. Prima est, quia Deus tentari videtur in allegatis iuribus 2. q. 5. c. Mena. & de purg. vul. per totum. Secunda causa: quia mortes hominum, & pericula animarum inde proueniunt, & homicidæ inde existunt. Tertia causa, quia non est verisimilis probatio illa, quæ fit per duellũ. Non enim est verisimile, nisi ꝙ fortior debiliorem conculcet. Quarta causa, quia vix, aut nunquam in eo reperitur æqualitas, quæ in iudicijs approbatur. Extra. de accepti. c. cum inter. & de mutui. petit. c. 2. Quinta causa: quia Diabolo suggerente, inuẽtum est duellum, vt in alleg. cap. Mena. & cap. consuluisti. D 2. quæst. 5. Sexta causa: quia falsa probatio est: vnde sententia, hac occasione, non transit in rem iudicatam. Extra. de purg. vul. c. 2. Idem autem tenet Alanus dicens, ꝙ nulla cõsuetudo, vel verius corruptela potest aliquem in hoc casu excusare, quia diuturnitas temporis peccatum nõ minuit, sed augmentat, Extra. de simon. c. non satis, & quanquam omnes peccent in duello, qui aliquo modo consentiunt: non tamen æqualiter: quia, qui suscipit, peccat, & tamen si per metũ suscipiat, attenuatur peccatum: vt, si propter periculum personæ, vel rerũ, Extra. de his, quæ vi, metusue causa fiunt. cap. sacris. qui autem sponte suscipit, & qui offert, & iudex, qui pręstat auctoritatem, & omnes, qui assessores sunt, vel consilium, aut fauorem tribuunt, sicut alicubi consuetudo est, grauius peccant.
Opi. Guilielmi refellitur. Guilhelmus aliter dicebat, scilicet, quòd si aliquis innocens accusatur ad mortẽ, quis, si duellum oblatum recusauerit, statim suspenditur: E durum videtur dici, quòd talis non possit subire duellum: ideo dicit, ꝙ fortè distinguendum est inter suscipientem duellum oblatum in causa criminali, & suscipientem in ciuili pro rebus suis: ita, vt dicatur, quòd in primo casu licitũ sit suscipere duellum, & non offerre: in secundo casu non sit licitum offerre, nec suscipere, cum in temporalibus potius debeat quis quodlibet damnum pati, quàm duellum subire: sed dicit, quòd, cum res suas liceat armis defendere, easq; defendendo raptorem occidere, si aliter defendere non possit, quare non potest eas defendere in bello, siue duello? non quòd ipse offerat, sed quòd à iudice offeratur, vel imponatur. Credit ergo, quòd hoc sit benignius, ne videatur damnare omnes, qui pro se, vel rebus suis duellum subierunt.

Sed istam distinctionem non vult recipere Host. Dicit etiam Henricus vbi supra, quòd, cum duellum sit damnatum, & in actu damnato non liceat alicui se defendere contra auctoritatem legis, nec se defendendo aliquẽ occidere non licebit duellũ: ita dicit, quòd si iudex imponeret duellũ, non tenebatur pars subire illud, sed poterat resistere iudici, vel, si non põt, melius est omnia mala pati, quàm malo consentire. Dicendum est ergo secundum sententiã omnium istorum Doctorum, quæ tenetur cõiter, ꝙ duellũ nullo modo est licitum, tam quantum ad offerentem, quã ad recipientem, aut quàm ad iudicem pręstantem, & fautores, vel consultatores duelli. Et hoc, siue in causa criminali, siue in ciuili. Inter oẽs tamen minus peccat ille, qui suscipit in causa criminali, potissimũ, cũ aliter non põt effugere mortem, & ipse est innocens; potius tamen debet pati mortẽ, quàm subire duellum. Nec valent rationes Nicolai, aut aliquorum aliorum, dicẽtium, ꝙ, sicut licet alicui pro vita sua defendenda occidere quemquam, vel pro rebus, quòd ita B licet in duello pro defensione vitæ, & rerum: errãt enim, quia faciunt similia ea, quæ non sunt similia: nam, ꝙ quis occidat alium, defendendo se, vel defendendo res suas licitum est, quia ibi sustinetur inuasio; & defensio in talibus licita est: aggressio tamen nunquam. In duello autem non est sic: quia tam offerens, quam suscipiens aggreditur: offerens enim, quia offert, & suscipiens, quia suscipit: secus autem, si offerens duellum offerẽdo inciperet pugnare: quia tunc alius posset confestim congredi cum illo: nec erat tũc duellator, quia non agebat hoc conditione duelli susceptа, sed defendendo se, quia alius eum inuaserat. Itẽ, quando datur potestas aliquibus pugnandi in duello, manifestũ est, quòd datur licentia occidendi innocentem, quia, cum C duo super eadem re litigantes contradictoriam intentionem habeant, necesse est alterum eorum causam iustam fouere, quantum ad id, quod intendit: licentia tamen occidẽdi in duello datur vtrique cõtra alterum: ergo datur impio contra innocentem, quod est iniustum: & potius debet iudex alia mala pati fieri in politia, si illa nequaquam euitare potest, quàm hoc malum agere. Item, quando Nicolaus respondebat ad argumentum illud. s. quod occidere innocentem est contra dictamen rationis, ideo peccat omnis, qui vult sic occidere: dicebat, ꝙ occidere, si per se intendatur, peccatum est: si tamen intendatur per accidens, cũ aliter non possit vita, aut res defendi, nõ est illicitum. Sed dicendum est, ꝙ non dicitur aliquis agere quandocunque intendit aliquid non per se, sed per alterum: vel, si istud vocaueris per accidens, nõ excusat: quia isto modo daremus, D ꝙ per timorem debet quis cogi ad faciendum omnia mala: vt, si alicui diceretur, ꝙ confestim occidendus erat, nisi occideret aliquem innocentem nihil agentem, vel ferret falsum testimonium: nam, si iste propter timorem ista egerit, manifestum est, ꝙ non agit directè, vel propter se, sed per accidens ista vult: & tamen propter hoc non excusat: quia potius debet mori, quàm ista agere. Sed adhuc accipiendo propriè, non agit ista per accidens: quia ille, qui aliquid intendit, quanquam propter se non intendat, tamen iam determinat se ad illud, ideo, cum euenerit id, quod intendebatur, non est per accidens, sed ad intentionem, ideo non excusat, quanquam minus peccat, qui sic agit, quàm ille, qui sine timore, & aliquo impellente. In quo considerandum est, ꝙ, cum quis alium occidere debet ad hoc, qđ immunis sit, nunquam debet habere intentionem occidẽ- E di, nec directè, nec indirectè, sed semper intentionem defendendi se: si autem ex defensione ista sequatur occisio, eo, ꝙ ille, qui aggreditur, sine eius occasione non poterit sustineri, quia talem se exhibuit, si tamen leuius pugnasset, non coactus fuisset alius occidere eum, ideo, cum sequitur occisio, non est voluntaria aliquo modo, sed per accidens. In duello autem secus est, & nimis differt: quia ad hoc, ꝙ aliquis sit nolens mortem alterius, oportet, ꝙ non sit aggressor: necesse est enim aggressorem aliquid velle pręter defensionem, scilicet, siue mortem, siue occisionem: qui autem se defendit, non intendit aliquid agere præter defensionem: in duello autem vterque aggressor est: etiam vterq; intendit alterum occidere: nam conditio duelli talis est, ꝙ, qui alterum occiderit iudicetur iustam causam fouere. Cum ergo vterque litigans contendat obtinere in causa, necesse est, ꝙ, cũ duellum subierit, intendat alterum occidere, cum alias obtenturus non sit: in illa tamen defensione, quę vera, & à iure permissa est, nullus habet intẽtio-

nem alterum occidendi, sed defendendi: vnde, si aggressor fugerit, inuasus non persequetur eum: &, si pugnare cessauerit, inuasus non expugnabit illum: in duello tamen secus est, quia dato, quòd ille, qui petiuit duellum, fugiat, non desinit pugnare, qui suscepit: quia contraria est conditio duelli, ideo in duello datur potestas personæ priuatæ licitè occidendi alterum, & volendi occidere, atque laborandi ad occisionem, quod nunquam iura concesserũt, ideo peccatum est. Item dicebat Nicolaus, quando arguebatur, quòd occidere aliquem est peccatum, quòd hoc intelligitur de occisione innocentis: secus autem de noxio, sed ille, qui prouocat alterum ad duellum, est noxius, ideo licet suscipienti duellum illum occidere. Sed dicendum, quòd non valeat, quia non solum est prohibita mors innocentis; sed etiam impiorum: nam non licet alicui occidere alterum: licet eum sciat morte dignum, nisi sit iudex: & etiam non licet simpliciter, sed, cum fuerit iudicialiter probatum, vel constet per notorietatem facti: aliàs autem, etiamsi iudex sciat aliquem morte dignum, nõ potest eum occidere: sed illi, qui congrediuntur in duello sunt personæ priuatæ; ideo minus eis licet. Nec valet, si dicas, quòd hoc faciunt auctoritate iudicis, quia iudex non potest illis auctoritatem præstare, cum sint hæc contra ius: Etiam isti duellantes non agunt, vt ministri iustitiæ, sed vt hostes: ideo eis non licet. Item respondebat ad auctoritatem Augustini, quòd intelligitur dubitatiuè, & non determinatè: sed hoc manifestum est, quòd non stat; quia iste est modus loquendi Doctorum, scilicet, quòd loquantur interrogatiuè ad infirmandum illud, quod volunt: maximè cum litera ipsa Augustini declaret, quòd intelligatur assertiuè, cum dicit: Quomodo possum arbitrari, istos carere libidine, qui pro his quoque rebus gladiantur, quas possunt amittere inuiti? quasi dicat, in nullo modo possum arbitrari eos carere libidine, idest, desiderio occidẽdi alios. Item dicebat, quòd non erat totaliter rationabile condemnare Iudices, qui concesserunt duellum, quia Beatus Ludouicus Rex Franciæ, & Carolus Magnus, & multi Episcopi concesserunt, & erant sanctæ vitæ. Ad hoc posset aliquis respondere, quòd, etiamsi isti essent bonæ vitæ, non sequitur, quòd non peccauerint aliquando: & sic in hoc potuerunt peccare: Aliter potest responderi, & melius, atque benignius, scilicet, quod isti viri sancti, si aliquando concesserunt, fuit hoc ex speciali dispensatione, quia fortè aliquam reuelationem super hoc habuerunt: sic enim Patriarchæ à furto, homicidio, mendacio, & adulterio excusantur ex speciali Dei dispensatione. Extra. de Diuortijs, c. gaudemus. Item, quando Nicolaus ponit casum de nobilibus inter se pugnantibus, vel de ignobilibus, quòd, si multa damna euitari possunt per hoc, quòd concedatur eis duellum, quòd iudex non peccat, concedendo, non potest stare: nam etiamsi multa alia damna sequantur maiora: quanquam moriatur vnus istorum in duello, non debet permittere iudex duellum, quia non debet aliquis agere paruum malum, vt alij excusentur à magnis peccatis: sic enim ponit casum Sanctus Thomas secunda secundæ q. 88. Articulo 11. Quod si aliquis solemnizasset votum continentiæ per ingressum religionis, & aliqua Regina Sarracenorum promitteret se cum tota terra sua redituram ad fidem Christi, si daretur ei ille Monachus in maritum, non debet dispensari cum eo, quòd infringat votum castitatis: & tamen, si ille Monachus acciperet in vxorem illam Reginã, multę animæ Deo acquirerentur, quæ pereũt manifestè: ergo non debet aliquis facere paruum malum, vt excuset alios à grauibus peccatis. Et sic, cũ concedere duellum sit secundum se illicitum, licet videat iudex, ꝙ per cõcessionem eius tollerentur multa mala, non debet illud cõcedere, dando auctoritatem. Item, dicebat Nicolaus cõfirmando istam rationem, quòd ad illum, qui habet curam alicuius communitatis, pertinet minora mala permittere, vt maiora euitentur. Dicendum est, quòd verum est de permissione, sed non de actione, scilicet, quòd iudex, vel quicunque Dominus potest permittere minora mala, vt tollantur maiora: non tamen debet facere aliquod malum, ẽt minimum, vt euitentur omnia mala quæcunque & quantumcunque grauia; sed quando iudex aliquid iubet, vel ad auctoritatem facit illud: ergo non debet aliquid iubere,

Ad Ind Nicolai.

Non sunt facienda mala, vt inde eueniant bona.

F re, quod malum sit: etiam si tollantur omnia mala. Sic etiã est de iudice imponente duellum, quia ipse non solum permittit, sed etiam iubet, & auctoritatem præstat: ideo sẽper indistinctè peccat. Secus aũt si solum permitteret. Vnde dicendum est, ꝙ in duobus casibus, quos posuit Nicolaus, & in similibus iudex non peccaret, si solum permitteret duellum. Verbi gratia, si ex intentione antiqua aliquorum sequantur multa damna innocentum, quæ vitari non possunt, nisi per duellum, & vtraque pars sponte duellum subeat, si iudex hoc videat, & non petita auctoritate ab eo ad duellandum, illi subeant certamen, & credat iudex, ꝙ per illud duellum terminabitur controuersia: non debet resistere illis duellantibus, & tunc solum permittit, & non peccat: si tamen petatur ab eo auctoritas duellandi, etiamsi videat, ꝙ per hoc multa mala tollentur, non debet concedere duellum, vel iubere: quia tunc iam non solum

G permitteret malum, sed etiam ipse illud faceret: quod in nullo casu debet fieri. Cum autem dicitur, ꝙ pertinet ad habẽtem curam de aliqua politia permittere minora mala, vt tollantur maiora, & ponit exemplum de meretricibus secundum August. Dicendum est, ꝙ mala permittuntur in politia, quia impossibile est legislatori illa penitus corrigere, sicut est de meretricibus: quia si tollantur de vrbe, omnia conturbabuntur libidinibus: nam nullus iudex, vel legislator quantumcunque solicitus sit circa rempublicam, potest inducere totam multitudinem virorum alicuius vrbis non habentium vxores ad castè viuendum. Ideo, si lex districtè prohiberet meretrices, sequerentur aliæ peiores libidines: ideo legislatores non vetuerunt, nec iudices puniunt meretrices, & hoc est permittere propter non posse corrigere: Non iubet lex, quòd meretrices in vrbe sint, nec

H iudex cogit aliquam ad meretricandum, ne in aliis sequãtur fœdę libidines. Ita ergo circa duellum, si aliqui subirent illud, & iudex non possit corrigere mala eorum aliàs, deberet permittere: non tamen iubere, nec auctoritatem pręstare, quia tã hoc turpe esset, velut si lex iussisset, ꝙ certus numerus mulierum in vrbe vacarent meretricatui, ne omnes aliæ libidinibus pollueretur. De duello ergo, quomodo ad omnem casum illicitum sit, dictum est.

CAPITVLVM. XVIII.

ET factum est cum complesset loqui ad Saul: anima Ionatha conglutinata est anima Dauid, & dilexit eum Ionathas, quasi animam suam. Tulitq; eum Saul in die illa, & non concessit ei, vt reuerteretur

I *in domũ Patris sui. Inierunt aũt Dauid, & Ionathas fœdus.*

In præcedentibus, descripta Dauid victoria, hic consequenter ponitur ex hoc nata inuidia. Et diuiditur in tria: quia primò describitur circa Dauid omniũ grana. Secundò Saulis inuidia. Tertiò in opere propalata malitia. Secunda ibi. *Porro, cum reuerteretur.* Tertia ibi. *Post diem aũt alterũ.*

Quæ sequuntur immediatè facta sunt post præcedentia: ideo ordo rectus. Quæstio I.

CIRCA hoc quæritur de ordine huius ad præcedentia; An sit ordo rectus, vel aliqua anticipatio, vel recapitulatio. Et respondetur, ꝙ hic est ordo continuus: nã supra de morte Goliath actum est: hic aũt dicitur, quõ Dauid tulerit caput Goliath in Ierusalem: ꝙ non potuit esse,

K nisi post superiora; Sed tũc dicetur, an ista fuerint facta immediatè post præcedentia, vel an fuerit aliquod intermedium? Dicendum, ꝙ ista fuerunt facta immediatè post ea, quæ habentur præcedenti cap. scilicet, in eadem hora: nam præcedenti, cap. dicitur quomodo quæsiuerit Saul à Dauid de qua progenie esset: & locutus est cum eo aliquãtulum: hic autem dicitur, quòd, cum complesset Saul loqui ad Dauid, anima Ionathæ colligata est animæ Dauid, ideo immediatè factum est. *Et factum est cũ complesset loqui ad Saul:* idest, immediatè, vt Dauid compleuit locutionem, quam habebat cum Saule: Ionathas incepit diligere Dauid. Ista locutio erat, quæ habetur præcedenti cap. scilicet, ꝙ quæsiuit Saul à Dauid, de qua progenie esset. *Anima Ionatha conglutinata est anima Dauid,* idest, incepit Ionathas tantũ diligere Dauid, qđ anima sua colligata est animæ Dauid

vel saltem sic videbatur. Et est sensus, quòd Ionathas nihil magis diligebat, quàm seipsum, sed tunc subitò incepit diligere Dauid quasi æqualiter sibi ipsi: ideo anima sua visa est colligata animæ Dauid, scilicet, tanquam anima Dauid, & sua esset vna anima, ꝙ immediatè declarat litera scilicet: Dilexit Ionathas Dauid quasi animam suam: tangitur autem in hoc propria radix amicitiæ: quia, quando aliqui veri amici sunt, tãta est in eis colligatio, ꝙ iam nõ sunt, vt duo homines, sed vt vnus, per vnitatem affectionis, quia vera amicitia est idem velle, & idem nolle, vt ait Tullius in libro de vera amicitia. Et intantum est ista identitas volitionis, ꝙ iam prædicatur identitas substantiæ, ita, vt non dicatur, ꝙ duo amici sunt duo homines, sed idem homo. Sic Arist. 9. Ethic. scilicet, quòd amicus est alter ipse, & hoc non solùm est in amicitia humana, sed etiã in omni amore locum habet: ista enim identitas sequitur, quando Deũ verè diligimus. Sic patet. 2. ad Corinth. cap. 6. scilicet: Qui diligit Deum, vnus spiritus est cum eo. Hoc autem est, quia anima amantis non manet in amante, sed transit ad amatum. Vnde anima verius est, vbi amat, quàm vbi animat, vt ait Dionys. lib. de diuinis nominibus. *Et dilexit Ionathas Dauid sicut animam suam*. q. d. tãtum diligebat Ionathas Dauid sicut seipsum. Anima namque accipitur hic pro vita. Nihil est autem, ad quod naturaliter amãdo magis inclinemur, quam ad vitam nostram: esse tamen nostrum est viuere, quia secundum Arist. 2. de Anima. viuere viuentibus est esse, idest, idem est vita, quod esse.

Quomodo Ionathas tantum dilexerit Dauid, vt conglutinaretur ei, & diligeret eum sicut animam suam.
Quæstio. II.

Teneritudo qd.

QVÆRET aliquis; Quare Ionathas tm̃ dilexerit Dauid, vt conglutinaretur ei, & diligeret eũ quasi animam suam. Respõdẽdum est, ꝙ Ionathas passus est hic quandam teneritudinem cordis, quæ est in cordibus naturaliter generosis, & excellentibus, & est quidã motus interior præcordiorum, qui facit hominem tremere, & interdum ex amoris nimietate, & sinceritate amantẽ prouocat ad dulcissimas lachrymas. Et iã non põt esse maior gradus amoris: & cũ aliquis ad istum peruenerit, oĩa contemnit, vitam, & famam, & quicquid esse põt pro eo, quẽ diligit, eò, ꝙ amans iam non est sui iuris, sed totum se posuit in amato. Est autẽ iste amor fortis, & tener, q̃q̃ ista videantur repugnare: tener quidem vocatur, quia in teneritudine cordis fundatur, quæ est motus præcordiorum. Fortis autem est, quia nulla est affectio, quæ precordia mouere posset, nisi amor: ideo Canti. 8. c. dicitur: fortis est, vt mors, dilectio, lampades eius, lampades ignis, aquæ multæ non poterunt extinguere Charitatem, nec flumina obruent illam: hanc autem teneritudinem præcordiorum, quæ ex amore causatur, Scriptura vocat commotiones viscerũ, quia precordia viscera sunt: sic patet in s. 3. lib. c. 3. de illa muliere, cuius filius erat viuus, & dixit Salomoni: Obsecro te: date illi infantem viuum, & nolite interficere. Dicit enim ibi litera, ꝙ commota sunt viscera eius pro filio suo: erat. n. ista commotio teneritudo quædam cordis causata ex nimio amore naturali ad filium, quæ citò eam ad lachrymas compulisset. Sic etiam dicitur de Ioseph, quando vidit fratrem suum Beniamin, ꝙ commota fuerunt viscera eius super fratre suo, & erumpebant lachrymæ: Gen. 43. c. Hanc autem teneritudinem precordiorum passus est Ionathas hic ad Dauid. Et quia ista non potest esse, nisi cum vltimo, & excellentissimo gradu amoris, necesse erat, vt Ionathas diligeret Dauid sicut animam suã. Quod aũt ex ipsa teneritudine aliquando compelleretur ad lachrymas pro Dauid, apparet in f. c. 20. vbi dicitur, ꝙ cũ Dauid & Ionathas oscularentur se, fleuerunt pariter.

Ionathas motus fuit a Deo, vt tanta amplecteretur dilectione Dauid: & etiam propter probitatem suam.
Quæstio. III.

QVAERETVR vlterius: Quid fuit propter quod Ionathas pateretur talem teneritudinem cordis, & moueretur ad tam intense amandum Dauid? Respondẽdum est, ꝙ forte hoc fuit à Deo mouẽte Ionathã ad hoc: A volebat enim Deus conseruare salutem Dauid, quod impossibile fuisset, manẽte eo cum Saule, nisi forte Dauid haberet aliquem amatum nimis acceptum Regi, qui posset Regem ad aliquid commouere, molliendo furorem, quem conceperat contra Dauid, & declarando ei, quid Saul intenderet contra eum agere: nullus autem erat, qui ita conuenienter agere posset, sicut Ionathas: quia ipse erat filius Regis, & vir strenuus, cui Rex nihil celabat, vt ipse dixit infra c. 20. ideo ipse debebat eligi ad hoc, vt esset amicus Dauid, & liberaret eum à morte. Et quia, si Ionathas nõ dilexisset Dauid gradu excessiuo amoris, non egisset omnia ita fideliter liberando Dauid, & pro eo ponendo se contra Patrem, ideo decuit, vt Ionathas moueretur à Deo ad tam extensiuum gradum amoris erga Dauid: patent aũt hæc per opera Ionathæ. Nam quando Saul aliquid concipiebat B furoris contra Dauid, Ionathas indicabat ei, & faciebat eum recedere à facie Saul. Cum verò sciebat, omnia esse pacifica, reducebat eum coram Saule, vt patet seq. cap. tãtum autem se exercebat Ionathas solicitè in rebus Dauid, & respondebat Patri pro Dauid, vt Pater arripuerit aliquando lanceam, vt configeret Ionatham cum pariete infra c. 20. Hæc autem omnia patiebatur Ionathas pro Dauid: vnde diligebat eum magis, quàm patrem suum, vt colligitur eod. cap. Aliter potest dici, ꝙ Ionathas motus fuit ad diligendum Dauid ita intense propter probitatem eius, nam Dauid apparuit animosior, & gloriosior omnibus, qui fuerunt in castris Israel, cum nullus etiam præmiis incitatus ausus fuerit congredi cum Goliath: ipse autem non solum ausus est, sed etiam confidenter petiit sibi dari certamen. Et, cum Saul à principio aliqualiter videretur repugnare, & C diligenter instituisset, vt sibi concederetur, quòd eius excellentem indicabat animositatem. Et quia Ionathas erat vir bonus, motus fuit ad diligendum nimis eum, qui dignus erat diligi. Item Ionathas erat vir strenuus in armis, & ob hoc diligebat omnes viros excellentes in arte bellica: sic autem erat de Dauid: quia ipse erat vir strenuus, secundum quod patet ex bello, quod habuit cum Goliath. Quod autem Ionathas esset vir excellens in opere bellico, & nimis animosus, apparet, quia in principio regni Saulis, cum adhuc Israelitæ essent subiecti Philisthinis, & Philisthini erãt in terra Israel, ipse cum mille viris, quos habebat in Gabaa, inuasit primo stationem Philisthinorum, atque percussit eam, & fecit Israelitas insurgere contra Philisthinos, supra cap. 13. Item Ionathas commisit quoddam opus, quod erat valde animositatis, & adhuc maioris, quã istud, D quod fecit hic Dauid pugnando cum Goliath: nam ipse cum solo armigero suo inuasit castra Philisthinorum, vbi erant plura, quam millies milia virorum, & turbauit castra hostium, atque occidit viginti viros prius quam venirent alij Israelitæ, supra cap. 14. Et quanquam istud opus, quantum ad interfectionem virorum, & turbationem castrorum, attribuendum sit Deo, & non Ionathæ; tamen quantum ad animositatem attribuendũ est Ionathæ pro magna parte, & tunc non poterat esse maior animositas, quam ista; quam habuit Ionathas: & forte ipse aggressus fuisset Goliath singulari pugna, sicut aggressus est Dauid, nisi quia Dominus eum compressit, scilicet reprimẽs eius animositatem, vt exaltaret Dauid conferens ei istum triumphum. Et quia illi viri, qui sunt nimis strenui in ar- E mis, & animosi, diligunt alios, qui in hoc animosi, & strenui sunt, dilexit Ionathas Dauid, quia, cum ipse esset valde excellens in his, nullum alium reperit tam excellentem in toto Israel, sicut Dauid. Sed adhuc prima responsio magis valet.

Ionathas excellẽs bellator.

Quare dictum sit, quod post verba Saulis, anima Ionatha sit conglutinata Dauid, cum istud fuerit ante.
Quæstio IIII.

QVAERETVR vlterius: Quare dicatur hic, ꝙ anima Ionathæ colligata sit animæ Dauid, postquã cõpleuit loqui ad Saul: nam dilectio Ionathæ ad Dauid fuit propter probitatẽ Dauid, quia mirabiliter se habuerat in armis contra Goliath: sed istud fuit, antequã loqueretur Dauid ad Saulẽ, ergo prius debuit anima Ionathæ cõglutinari animæ Dauid, quam loqueretur Dauid ad Saulem. Respon-

spondendum est, quod istud dependet ex præcedenti, scilicet propter quid Ionathas dilexit tantum Dauid, & quia ibi responsum est dupliciter, ideo secundùm illos modos potest hic applicari responsio. Si enim dicamus, quod Ionathas dilexit Dauid, quia a Deo motus fuit, dicetur, quod Deus nunquam mouit Ionatham ad diligendum Dauid vsquequo cessaret loqui ad Saulem, ideo post illam locutionem anima Ionathæ colligata est animæ Dauid, & non prius. Si autem dicatur, quod Ionathas dilexit Dauid secundo modo, scilicet, quia vidit eum virum strenuum in armis: potest dici, quod tunc nouiter eum dilexit: quia licet prius Dauid pugnasset contra Goliath. Et ex hoc insurrexisset causa dilectionis magnæ Ionathæ ad Dauid, tamen nondum viderat Ionathas Dauid diligenter, quia forte principio, quando stetit Dauid coram Saule petens certamen singulare, non aderat Ionathas, nec vidit Dauid, ideo non poterat eum diligere nimis intensè: nunc autem cum vidit eum, quem propter strenuitatem suam dilectutus erat, cœpit immenso amore flagrare, potissimum, quia secundum naturam, cum bonum sit obiectum volũtatis, & quælibet perfectio sit aliquod bonum, mouebit voluntatem ad diligendum ipsam: & quanto fuerit aliquid habens plures perfectiones, tanto diligibilius apparebit: & quia Ionathas solum prius cognouerat de Dauid animositatem, & robur, nunc autem, cum loqueretur ad Saulem, viso eo, cognouit pulchritudinẽ vultus illius, & eloquentiam: nõ habuit incẽtiuum ad magis eum amandum. Erant ista duo non parua in Dauid. s. pulchritudo, & eloquẽtia: vnde ille, qui primò eum coram Saule notum fecit, collaudauit ipsum de his duobus, vt patet sup. c. 16. cum dicitur: Vidi filium Isai Bethlehemitem scientem psallere, & fortissimum robore, & virum bellicosum, & prudentem in verbis: & virũ pulchrum. Cum ergo ista duo super præcedentia cognouisset Ionathas de Dauid, cum loqueretur coram Saule, tũc colligata est aĩa eius aĩæ Dauid: Vel põt aliter dici, quod immediatè, vt Dauid occidit Goliath, Ionathas dilexit eum nimis: tamen non potuit ei ostendere magnitudinem affectus sui, vsquequo locutus est ad Saulem: nam ante hoc non viderat, vel saltem non fuerat locutus Ionathas cum Dauid. Cum autem locutus est ad Saulem, accepit eũ Ionathas, & locutus est ei verba ostendentia magnum affectũ: & istud fuit, quod colligaretur anima eius animæ Dauid. Et hoc satis cõsonat literæ sequenti. Nam immediate post hoc dicitur, quod Ionathas, & Dauid inierunt fœdus, quia diligebat eum Ionathas, sicut animam suam.

An inter Ionatham, & Dauid fuerit amicitia immediatè, quòd Ionathas dilexit Dauid. Quæstio. V.

QVÆRETVR vlterius, An immediate, vt Ionathas dilexit Dauid, sicut animam suam, conglutinata fuerit anima eius animæ Dauid, ita quod ambo essent amici, vel saltem Ionathas esset amicus Dauid? Aliquis dicet, quod sic, quia ad amicos pertinet gradus perfectissimus amoris: sed Ionathas dilexit Dauid immediate, vt cessaret loqui ad Saulem amore intensissimo, vt patet in litera: ergo erat amicus illius. Respondendũ est, quod nõ fuit immediate amicitia inter vtrumque: maximè patet de Dauid: nam, quamuis Ionathas diligeret Dauid valde: tamen Dauid nondum diligebat Ionathã, quia nesciebat, an ab eo diligeretur, sed et Ionathas non esset amicus Dauid, quanquam eum valde diligeret. Apparet quod amicus est nomen relatiuum æqualitatis, ideo nõ potest esse amicus sine amico; sed Dauid nõdum erat amicus Ionathæ, vt patet ex dictis: ergo etiam Ionathas non erat amicus Dauid, imò dato, quòd Dauid à principio dilexisset Ionatham æqualiter, vt ab eo diligeretur, non erant amici, quia ad amicitiam, secundum Arist. 8. Eth. tria requiruntur: Primum est amare. s. quod vnus amet alterũ: nã sine amore amicitia nulla est. Scdm est, quod hoc sit in vtroque. s. quod vterq. amet, & vterq; ametur: nã, si aliquis amat alterũ, & nõ amatur ab eo nullus est amicus alterius. Tertiò requiritur, vt iste amor sit non latens. s. quod non solum quilibet amet alterum, & ametur, sed etiam quod cognoscat, quod amatur: & non solum hoc, sed etiam quod cognoscat alterum cognoscere se amari, ideo si cõtingat aliquos duos inuicem se amare: etiamsi æqualiter ament, &

Tria requiruntur ad amicitiam.

F amentur: dum tamen vnus de alio hoc non cognoscat, nõ est amicitia, sed amor. Ex his tribus colligit Philosophus diffinitionem amicitiæ, 8. Ethic. dicens: Amicitia est amor nõ latens, in contra passis. In his tribus tanguntur tria, quę dicta sunt. Primum, quia dicitur amor; secũdum in quantum dicitur nõ latens; tertium inquantum dicitur in cõtra passis. Hęc autem tria nõdum erãt inter Ionathã, & Dauid à principio, quando incepit Ionathas diligere Dauid, sicut animam suam: nam, quãquam tunc esset primum. s. amor, quia Ionathas diligebat Dauid: tamen non erat ibi amor mutuus, qui vocatur in contra passis. s. quod quilibet amet, & ametur: nam Dauid tunc nondum amabat Ionatham, quia non cognouerat eum, nec habuerat aliquid speciale circa eum, propter quod deberet ipsum diligere. Etiam nõ erat ibi tertium, scilicet, quod nõ esset latens, quia dato, quòd
G Dauid diligeret Ionathã aliqualiter, vt diligebatur ab eo: tamen iste amor erat latens, scilicet, quia nondum fuerat inuicem manifestatus per aliqua signa: fuerunt tamẽ parum post hoc amici Ionathas, & Dauid, quia Ionathas indicauit affectionem suam Dauid, dans ei omnia vestimẽta sua vsque ad gladium, & balthcum, vt patet inf. in littera: & tunc inierunt inter se fœdus: quod pertinet ad amicitias manifestas. *Tulitque eum Saul in die illa*. i. in die, in qua Dauid occidit Philisthęum, Saul tulit eum. s. vt viueret cũ eo, & maneret apud ipsum.

Amicitia quid.

Quomodo Saul acceperit Dauid in die, in qua interfecit Goliath, ad manendum cum eo. Quæst. VI.

QVÆRET aliquis, Quomodo Saul tulerit tunc Da-
H uid ad manendum cũ eo: nã ante hoc iã eum tulerat, & fecerat familiarem suum, vt patet sup. c. 16. cum misit Saul ad patrem eius pro illo, dicẽs: Mitte ad me Dauid filium tuum, qui est in pascuis: post hoc autem Dauid venit ad Saulem: quasi illico rediturus ad patrem, quia tamẽ placuit in cõspectu Saulis, misit Saul ad patrẽ eius, vt permitteret eum stare semper coram illo. Sic patet. eod. c. s. misitque Saul ad Isai, dicẽs: Stet Dauid in cõspectu meo, inuenit enim gratiam in oculis meis. Item, non solum Saul accepit Dauid tũc, vt maneret cũ eo, sed etiam dedit ei officium speciale in domo sua. s. fecit eum armigerum suũ, vt patet sup. c. 16. s. at ille dilexit eum nimis, & factus est armiger eius: non ergo oportebat, vt nũc nouiter caperet eum ad manẽdum cum ipso. Respõdendum est, quod potest dici, quod nũc nouiter ceperit eum ad manẽdum secum: & hoc propter
I tria. Primo quia, quãquam iam cepisset Saul Dauid ad manẽdum secum, & alias fuisset cum eo, tamẽ reliquerat illum redire ad patrem, & iam pascebat oues, sicut prius, nec ipse habebat spem redeũdi ad Regẽ, nisi denuo vocaretur: & nunc nõ venit ad eũ, nisi per accidens. i. vt videret fratres suos. Quia ergo iam relictus fuerat à Rege, nũc nouiter ab ipso susceptus est. Secundo dicitur, quod fuit susceptus ad differentiam primæ susceptionis, quoniam in prima susceptione accepit eum, & dimisit: nunc autem cepit, & non dimisit, & habuit propositum nunquam dimittendi eum à se recedere. Et ista differentia significaretur in littera, cum dicitur immediatè: & non concessit ei, vt reuerteretur in domum Patris sui. Tertiò dicitur suscepisse eum de nouo, quia nunc suscepit eum ad aliud maius officium, quam prius habebat: nã prius erat solum armiger
K eius, vt patet supra cap. 16. nunc autem factus est Princeps super viros belli, vt patet hic: mittebatq; eum Rex ad multa negocia expediẽda, quia illum familiarem habebat. *Et non concessit ei, vt reuerteretur in domum Patris sui*, idest, tãtum dilexit eum, vt noluerit ei iam dare licentiam, vt rediret ad patrem suum: sed, quod semper maneret apud Regem. Et illud ponitur ad differentiam primæ susceptionis, quia, cùm primò suscepit eum, permisit postea redire in domum patris sui, vt patet præcedenti cap. postquam verò nunc susceptus est, non fuit permissus illuc redire, sed semper mãsit apud Regem, quia erat nimis familiaris ei. Non est autem intelligendum, quod nunquam permiserit eum ire in Bethlehem ad cognatos suos, sed, quod non permiserit redire ad manendum cum Patre, tanquam non esset iam rediturus: nam, quod aliquando velociter iret ad videndum cognatos, & contribules suos, non tollitur ex hoc, sed solum

negatur,

negatur, quod permissus fuerit redire ad habitandum cũ patre, & manendum in pascuis, in statu priori: hoc enim fecerat vice, qua recessit a Saule.

Quare Saul non permiserit Dauid reuerti etiam nunc in domum Patris sui. Quæstio VII.

QVÆRET aliquis, Cum Saul acceperit prima vice Dauid ad magnam familiaritatem, & tamen permisit eũ redire ad patrem suũ: quare nunc non permisit? Quod patet, quia supra cap. 16. dicitur, quod inuenerat gratiam coram eo: & tamen permissus est redire. Respondendum est, quod Saul permisit Dauid redire ad patrem suum prima vice, quia tunc non videbatur ei nimis necessarius: nunc autem visus est sibi necessarius pro omni tpe, ideo nũquam permisit eum redire ad patrem. Hoc patet, (B) quia prima vice solũ acceperat Saul Dauid in Citharistã; scilicet, quod, quicunque Spiritus Domini malus vexaret Saulem, psalleret coram eo Dauid in Cithara, & leuius habebat, atque recedebat ab eo spiritus nequam. Fecit etiam eum armigerum suum, ex quadam dilectione, sed tempus belli cõtra Philisthinos aduenisset, vel fortè ante illud Dauid non visus est necessarius Sauli: fortè enim, quia rarò exagitabat eum Spiritus nequam, postquam steterat cum eo Dauid. Rursus, quia Dauid, quanquam videretur bonæ indolis ad opera fortitudinis, tamen, quia erat nimis iuuenis, putauit eum Saul, non profuturũ sibi ad opus belli, ideo remisit illum ad patrem, & tũc fuit in pascuis. Nũc autẽ cognouerat Saul ex bello præterito, quod Dauid esset vir valde strenuus in armis, ideo ex hoc putauit eum sibi necessarium, cùm semper haberet aliquem conflictum cõtra hostes. Quod autem Dauid ad hoc acceptus fuerit, apparet: quia dicitur infra, posuit eũ Saul super viros suos belli: ergo nunquam debebat permitti redire ad patrem. Item proficiebat nunc Dauid ad id, ad quod primo assum prius fuerat, s. ad citharizandum coram Saule: nam etiam postea, quandocunque arripiebat spiritus nequam Saulẽ, psallebat Dauid coram eo, vt patet infra in litera: & iterũ sequenti cap. *Inierunt autem Ionathas, & Dauid fœdus.* idest, fecerunt inter se pactum iurando, quod sibi inuicem seruarent amicitiam in æternum. Fuit autem istud magnũ signum amoris. Nã fœdus semper ponitur inter illos, qui sunt æquales, vel saltem in aliquo æquales. Inter subditũ autem, & Dominum non est fœdus de seruanda amicitia; sed de seruãda fidelitate: Ionathas ergo, cùm esset filius Regis, & Dauid fuisset pauper, nõ posuisset cum eo fędus, nisi (D) ex amoris nimietate, & hoc significabat littera sequens, s. Diligebat eum quasi animam suam, idest, propter hoc iniuit fędus cum eo, quia diligebat eum nimis: alioquin, quãquam dilexisset eum, & accepisset in aliqualem familiaritatem, tamen non iniuisset fędus cum eo, quia hoc erat facere sibi Dauid æqualem: vnde istud fędus accepit Dauid pro magno beneficio, cùm ipse esset seruus Ionathæ, vt patet infra cap. 20. s. Fac ergo misericordiam in seruum tuũ: quia fędus Domini me famulum tuum tecum inire fecisti. *Diligebat enim eum, quasi animam suam*, idest, tantum diligebat sicut vitam suã; istud ponitur hic tanquã redditiuũ causæ superioris, s. quod ex hoc Dauid, & Ionathas inierunt fędus, quia Ionathas diligebat valde Dauid.

Quid sit inire fœdus, & quomodo hoc fiat. Quæst. VIII.

Fœdus quid. QVÆRET aliquis; Quid sit inire fędus, & quomodo hoc fiat. Respondendum est, quod fędus est pactum mutuum inter aliquos, de amicitia seruanda in æternum, vel de obseruanda subiectione, aut fidelitate, aut similibus, s. de veritate seruanda: & ideo fędus tripliciter fit. *Fœdus tripliciter fit.* Primum est fędus amicitiæ, quando promittitur seruari amicitia perpetuo inter aliquos: sic autem fuit inter Dauid, & Ionatham: quia, quanquam essent inæquales, tamẽ Ionathas ex nimio amore condescendit, vt esset æqualis Dauid, & iniret cum eo fędus æqualitatis. Secundo modo fit fędus inter minores, & maiores, scilicet, quando minores præstant fędus promittentes se aliquid facturos, quod cõfirmant in fędere. Maiores autem solam obligationem (A) suscipiunt, nihil promittentes: sic. n. fuit fędus inter Israelitas, & Deum, cum ipsi promiserunt se seruaturos omnia mandata eius, & hoc confirmauerunt, facientes cærimonias fęderis, vt patet Exod. cap. 24. & iterum tempore Iosue inierunt fędus cum Domino de seruando totam legẽ ad petitionem Iosue, vt patet Iosue 24. cap. s. Percussit ergo Iosue in die illo fędus, & proposuit præcepta, atque iudicia populo in Sichem. Tertio modo fit fędus inter maiores, & minores, s. quod soli maiores præstent fędus, s. promittendo se aliquid facturos, minores verò solùm recipiunt obligationem. Et sic est, si Domini præstent obligationem, & fidem de seruando Priuilegia, & immunitates subditorum: vel de conferendo eis aliquid. Et hoc modo Deus pepigit fędus cum Abraham, promittendo ei, quod daret semini suo terram Chanaam, vt patet Gen. 15. s. In die illa (B) pepigit Dominus fędus cum Abraham dicens: Semini tuo dabo Terram hanc. Considerandum vlterius, quòd, cùm fędus sit obligatio quædam inducta per promissionẽ, vel promissio inducens obligationẽ, vt ista promissio firmior esset, fiebant quædam cærimoniæ, quib. positis, non licebat alicui retrocedere à promissione posita: & propter illas cærimonias vocabatur specialiter ista promissio. Erant autẽ cærimoniæ, quod, quando fiebat fędus, occideretur aliquod animal, & diuideretur in duas medietates a summo, vsque ad deorsum, & ponerẽtur altrinsecus oppositæ: inter quas transibat vterque, qui iniebat fędus, vel si multi essent omnes transibant: & significabatur in diuisione illa animalis, quod, quicunque de componentibus fędus præuaricaretur illud, diuideretur in duas partes, sicut diuidebatur illud animal. *Quæ cærimonia quãdo fiebat fœdus, obseruabãtur.* Iste fuit modus ab antiquissimo (C) inter omnes Gentes, vt ait Paulus Orosius tertio libro de Ormesta mundi. Fuit etiam inter Hebræos: vnde Deus fecit sæpe, quod Hebræi cum illo inirent fędus, factis istis cęremonijs, & ipse quoque similiter cum illis iniuit, occisis animalibus, sicut inter Gentiles, vt patet Gen. 15. cap. & hoc, quia non putabant alias Gentiles aliquod pactum firmũ esse, nisi fędere firmaretur.

An Ionathas, & Dauid obseruauerint istas cærimonias in fœdere amicitiæ eorum. Quæstio. IX.

QVAERETVR vlterius; An in fędere, quod inierunt Ionathas, & Dauid, obseruatæ fuerint istæ cærimoniæ. s. quod occisum fuerit aliquod animal inter cuius diuisiones transierint Dauid, & Ionathas? Respondendũ est, quod (D) non patet expresse, an istę cærimoniæ fuerint obseruatæ in fędere eorum, vel solum fuerit pactum iuramento firmatum. Credibile tñ est, quod istæ cærimoniæ interuenerunt: nã aliter nõ vocaretur, fędus, sed promissio, vel obligatio, aut pactum: vocatur aũt fędus: ideo dicendũ, quod obseruatę fuerint cærimonię, nec oportuit, quod exprimeretur, illas seruatas fuisse: quia non vocatur fędus, nisi cũ ista fiũt: & ideo, expresso nomine fęderis subintelliguntur illa, sine quibus fędus non est: & cuiusmodi sunt istæ cærimoniæ: potissimũ: quia etiam in fęderibus, quæ fiebant ad Deum, vel quæ Deus faciebat cum Israelitis, ista seruabantur. A fortiori ergo in fęderibus, quæ componebantur inter homines. Apparet autem hoc, quia quando Deus pepigit fędus cum Abraham de dando ei terram Chanaam, occisa sunt animalia ad cęrimonias fęderis, scilicet vacca trium annorũ, (E) & Capra, & Aries totidem annorum, & Turtur, & Columba: aues autem non fuerunt diuisę; quadrupedia autem sic: & fuerunt positę partes altrinsecus, ita, vt maneret in medio via, per quã aliquis transire posset. Et quia Abraham ibi nihil promittebat Deo, sed acceptabat promissionem illius, non transiuit inter medias diuisiones: Deus aũt trãsiturus erat, & quia Deus erat incorporeus, non potuit per seipsum transire, ad occubitum igitur Solis facta est caligo tenebrosa, & apparuit clibanus fumans, & lãpas ignis transiens inter medias diuisiones: iste autem transitus flãmę erat loco Dei; & in hoc ipse inibat fędus. Vnde dicitur ibi immediate in die illa pepigit Dominus fędus cũ Abraham. s. per cęrimonias istas, quę præcesserunt, & per verba, quę ibi sequuntur. s. Semini tuo dabo terram hãc à fluuio Aegypti vsque ad flumẽ magnũ Euphratem; De his Gen. c. 15. Rursus autẽ, cũ Israelitę fecerunt fędus cum Deo in

confir-

confirmatione legis, factæ sunt istæ cęrimoniæ: nam immolata sunt animalia in facrificium, & in signum fęderis aspersus est sanguis eorum super populum, & super librũ eius,& super altare,vt patet Exod.24.c.& ad Hebræ. 9 Quod autem istud esset fœdus,patet præalleg.c.nam dixit Moyses ad totum populum: Hic est sanguis fęderis quòd pepigit Dominus vobiscum super cunctis sermonibus his: sic quoq; quando aliàs faciebant specialiter Israelitæ fędus cum Domino,obseruabant istam cærimoniam occidendi animalia. Sic fuit in tempore Regis Sedechię, quando omnes Israelitę permiserunt omnes seruos suos, quos habebant degenere Iudęorum abire liberos, & inierunt fędus cum Domino, ꝙ nunquam eos repeterent in seruitutem: postea autem redegerunt eos,vt prius,in seruos,& Deus comminatur eis super hoc:tñ, quando istud fędus inierunt,occiderunt animalia,& omnes, qui erant G in Ierusalem,transierunt inter diuisiones vituli occisi. De hoc Ierem. c.34.f.Et dabo vos in cõmotionem regnis terrę;& dabo viros, qui pręuaricantur fędus meum, & non obseruauerunt verba fęderis,quibus assensi sunt in cõspectu meo:vitulumq; occiderunt in duas partes, & transierunt inter diuisiones Principes Iuda,& Principes Ierusalem,Eunuchi,& Sacerdotes, & omnis populus terrę. Ex hoc ergo apparet, quòd in quibuscunq; fęderibus, quę fiebant ad Deum,obseruabãtur cęrimonię occisionis animalium,q̃q̃ non semper fiat mentio de istis;à fortiori ergo in fęderibus,quę fiebant inter homines:quia isti volebãt magis certitudinem in signo sensibili. s.in cęrimoniis exterioribus. Inter Ionatham ergo, & Dauid, dicendum est,istas cęrimonias fęderis intercessisse:& generaliter, vbicunque dicitur fędus initum fuisse,credendum est, ꝙ in- H tercidérint omnes istę cęrimonię, q̃q̃ non exprimantur. *Nam spoliauit se Ionathas tunica,qua erat vestitus.* Istud inducitur hic ad probationem pręcedentis dicti.s.quod diligebat Ionathas Dauid sicut animam suã,& manifestatur in opere,quia mox exuit se vestibus suis,& dedit eas Dauid. Tunica,de qua hic dicitur, erat vestis superior Ionathę.s.chlamys eius,vel pallium, quod patet, quia postea dicitur de reliqois vestimentis. Esset ergo tunica preciosior ceteris, quia erat vestis superior: & de ea fit mentio specialiter. *Et dedit eam Dauid,& reliqua vestimenta sua.* Hoc faciebat ad monstrandum amorem: vnde nõ solum vestem superiorem ei contulit, sed etiam omnia alia vestimenta,ita,vt nudus omnino maneret tunc Ionathas, sed induit se vestimentis aliis,quia,cum esset filius Regis,facile erat sibi habere multa de his. *Vsq; ad gladium, & ar-* I *cum suum,& vsq; ad baltheum.* i.etiam dedit sibi Gladiũ, & Baltheum,& Arcum. Vocatur hic gladius Ionathę Ensis suus,quo vtebatur ad bellum;Arcus erat, quem ipse familiariter habebat vtens arte sagittaria. Baltheus erat cingulum Ionathę: & non est Baltheus absolute cingulum, sed solum cingulum militare, & significat quandam dignitatem: Dauid autem iam factus fuerat miles,cum pugnauisset contra Goliath, ideo ad repręsentandum dignitatem militarem datum est sibi cingulum.

Ionathas in signum maximi amoris dedit Dauid omnia vestimenta. quibus indutus erat. Quæst. X.

QVAERET aliquis, Quare Ionathas dedit Dauid vestes suas? Respõdendum est, ꝙ littera hoc innuit factum esse propter amorẽ nimium: vnde,cum sup.dixis- K set,ꝙ Ionathas diligebat Dauid,quasi animam suam,subditur: Nam spoliauit se Ionathas tunica,qua erat vestitus & dedit eam Dauid, & reliqua vestimenta sua: Sed tunc dicetur:quare magis dedit vestimẽta,q̃ aliquid aliud. Respõdendum est, ꝙ Ionathas, eo ꝙ maxime diligebat Dauid,voluit ei dare aliquod donum in signum amoris,potissimum,quod maneret apud amicum, vt per illud donũ esset cõtinua memoria alterius amici. Visum est autẽ Ionathæ,ꝙ nullum erat cõuenientius donum pro tunc,q̃ vestimenta,& arma: ideo,quanquam Ionathas potuisset dare Dauid pecuniã magnam, vel aliquid aliud,ꝙ esset maioris precii,quàm vestimenta,& arma,dedit tamen ista,q̃a magis conueniebant, & erant ista conuenientia in duobus. Primò, ex parte Ionathæ. Secundò,ex parte Dauid. Ex parte Ionathæ ista nimis conueniebant, quia Iona- F thas tunc non dabat donum aliquod Dauid, vt eum ditaret, sed,vt ei affectionem nimiam demõstraret. Nihil autem erat, per quod tantum posset indicari affectio Ionathæ ad Dauid,quantum dando ei vestes suas omnes: nã ille, qui intense amat, iam non est sui iuris, quia se totum posuit in amato;cum anima verius sit,vbi amat, q̃ vbi animat,iuxta Dionysiũ lib.de diuinis nominibus. Et quia Ionathas nimis intensè diligens se totum posuerat in Dauid, voluit ei hoc indicare,qd nõ potuit esse conuenientius,quã dãdo ei oĩa illa,q̃ erãt sibi immediata: nihil aũt erat immediatius sibi,quã vestes Dare ergo omnes has illi,erat quasi seipsum totũ dare,ideo cõueniẽtius datę sunt vestes ad significandum amorẽ,q̃ aliquid aliud. Et hoc potissimũ, qa nũ solũ fuit data vestis superior, sed omnes vestes vsq; ad carnem. Secundò fuit hoc cõuenientius, q̃ aliquod aliud G donũ ex parte Dauid: nam illud quisq; desiderat, & illud maximum bonum esse æstimat, quo maximè indiget: vnde infirmi salutem maximum bonum dicunt: pauperes autem diuitias:& qui sibi ignorantiæ conscij sunt, eos qui supra se aliquid magnum dicunt,tanq̃ aliquid diuinũ admirantur,vt ait Aristot.1.Ethic. sed Dauid nullo tunc magis egebat, quam vestibus, quando Ionathas ei illas cõtulit: ideo cõuenientissimum munus fuit dari vestes. Patet hoc: quia Dauid venerat in habitu pastorali portans peram,& baculum, & fundam: aliæ quoq; vestes essent rudes.i.de pãno grosso, & parui valoris: hoc autem inhonestum erat in Dauid,cum assumptus fuisset ad magnum honorem, & familiaritatem Regis: ideo nõ decuit,vt amplius illis vestibus vteretur. quod cõsiderans Ionathas illico puidit inopiæ amici sui,exuens se omnibus vestibus, & cõferens eas H illi. Nec passus est expectare, quousq; fierent aliæ vestes nouæ pro Dauid: tum vt maiorem affectionem indicaret dando ei vestes,quibus ipse tegebatur,tum saltem; ne per modicum tempus maneret Dauid in priori habitu.

Quare Ionathas dederit Arcum, & Baltheum. Quæst. XI.

QVÆRETVR vlterius, Quare Ionathas dedit Dauid Arcum,& Baltheum: quia ista non erant ad supplendam necessitatem eius, sicut fuit de vestibus. Etiã nõ erant necessaria ad indicandum magnitudinem amoris sui, quia iam sufficienter indicauerat cõferendo vestes. Respõdendum est, ꝙ in istis est cõtrouersia propter istam dictionem,vsq;,quæ potest teneri inclusiuè, vel exclusiuè. Aliqui exponunt hoc exclusiuè. s. ꝙ dederit omnes vestes vsq; ad gladium,arcum,& baltheum.i.& non dederit gla- I dium,nec arcum, nec baltheum. Et hoc: quia non poterat his honeste carere. Alio modo exponat vsq; inclusiuè. s.ꝙ dederit omnes vestes vsq; ad gladium, arcum, & baltheũ. i.etiam dederit ista. Et iste modus exponendi est communis,& nos,cum loquimur similia,communiter intelligim⁹ vsq; inclusiuè. Hic autem sic accipitur,nec est aliquod dubium,ꝙ teneatur inclusiuè,vel exclusiuè: quia quandocunque aliqua sunt subordinata,vel pertinent ad idem genus potest teneri,vsque,inclusiuè,vel exclusiuè: velut si aliquis diceret,iste dedit illi omnes vestes vsq; ad interulam: potest ibi dubitari; an teneatur vsq; inclusiue, vel exclusiuè. Et hoc: quia vestes sunt subordinatæ,& pertinent ad idem genus.s.omnes sunt ad induẽdũ,ideo,cum dicitur vsq; ad interulã, ratio dubitãdi est; An interula quoq; data sit, vel in ea fuerit terminus donationis exclusiuè. Quando tamẽ K aliqua pertinent ad diuersum genus,& nõ habent inter se aliquam coordinationem, semper vsq, tenetur inclusiuè, addendo aliquid, vt si dicatur: iste dedit illi omnes vestes suas vsq; ad Equũ,& vsq; ad libros,intelligitur,ꝙ dederit vestes,& etiam Equũ,& libros. Ratio diuersitatis est: quia ista dictio,vsq;, debet poni ad aliquid significandum. Cũ ergo ponitur in rebus eiusdem generis,vel habentibus inter se ordinem, siue ponatur inclusiue, siue exclusiuè, aliquid operatur. Si autem in rebus diuersorum generum poneretur vsq; exclusiuè,esset omnino superflua. ideo oportet,ꝙ ponat inclusiuè cum proprie ponitur. Apparet hoc: quia si solum diceret: iste dedit illi omnes vestes: simpliciter intelligeretur de omnibus;cum tñ dicitur,ꝙ dedit omnes vestes vsq; ad interulam,potest poni ibi,vsq;,ad excipiendum aliquid de ista vniuersitate: si autem ponatur inclusiuè, etiam tollitur dubium: quia quanquam interula esset

Vsq; si ponatur inter res eiusdem generis, potest teneri exclusiuè, & inclusiuè: si vero inter res diuersorum generũ; nõ nisi inclusiuè.

la esset vestis, quia tamē est vltima, & parui valoris, & quæ non consueuit dari, putaret aliquis eam non fuisse datā; ideo ad significandum, ꝙ fuerit data, ponitur Vsque inclusiuè. Siue ergo inclusiuè, siue exclusiuè ponatur in rebus coordinatis, non est superflua: si tamen in rebus non coordinatis, nec pertinentibus ad idem genus poneretur vsq; exclusiuè esse superflua, quia aliquis dicat: iste dedit illi oēs vestes suas, de vestibus solum intelligitur. Et est dubiū aliqd, an libri, vel equus intelligātur per hoc. Si autē dicanr: iste donauit illi omnes vestes suas vsq; ad equū & libros, si teneatur vsque pro prętet exclusiuè, non operatur aliquid: quia nihil magis significat, quā cum dicatur: iste donauit illi omnes vestes. Si autē ponatur inclusiuè, stat additatiuè, & tunc multū operatur: vt si dicanr: iste donauit omnes vestes vsque ad equum, & libros. i. etiam donauit equū, & libros, significatur aliquid plus quam si diceretur, iste donauit illi omnes vestes. Item nō potest stare vsq; exclusiuè, vel exceptiuè in rebus diuersorum generū, vel nō coordinans: quia exceptiua semper excipit: quod pertinet ad idem genus, vt, cum dicitur, omnis homo, præter Socratē, currit: Socrates. n. ad homines pertinet, & ob hoc dr̄, ꝙ exceptiua excipit partem a toto: si tamen, poneretur exceptiua in rebus diuersorū generum, non posset excipi pars à toto: vt, si dicatur: Omnis homo, præter asinum, currit. Et si sic ponatur, est impropria. Si ergo vsque ponatur exceptiuè, vel exclusiuè secundum modum loquendi Iuristarum, necesse est, ꝙ ponatur in rebus eiusdem generis, vel coordinatis. Si autem ponatur in rebus diuersorum generum, necesse est teneri inclusiuè, vel additatiuè. Sic etiam erat hic, quia vestes, & arma sunt diuersorū generum, & non sunt inter se coordinata: ideo cū dicatur, ꝙ Ionathas, dedit Dauid omnes vestes suas vsque ad gladium, & arcū, necesse est, ꝙ, vsque, teneatur inclusiuè, vel additatiuè. s. ꝙ etiam dederit Arcum, & Gladium. Hoc autem supposito, stat dubium. s. Quare Ionathas dederit Dauid gladium, arcum, & baltheum, cum non indigeret eis, sicut vestibus? Rn̄dendū est, ꝙ hoc potuit fieri pp̄ duo, sicut supra dicebatur de vestibus. s. ad subueniendum inopiæ Dauid, & ad indicandum affectionem Ionathæ. De primo dicendum, ꝙ, q̄q̄ Dauid non egeret æqualiter Arcu, Gladio, & Baltheo; tamen indigebat eis aliqualiter: egebat enim baltheo, quia iam erat miles per hoc, ꝙ pugnauerat cōtra Goliath: milites autem accingebantur baltheis ad ostendendum dignitatem militarem: ideo Dauid egebat Baltheo; Arcu quoque, & Gladio egebat: quia nulla habebat arma; cum solum venisset in castra portans Baculum, & Fundā: ad statum tamen militarē armis egebat. Sed adhuc magis stat secunda ratio. s. quod ista data fuerint ad indicandam affectionem Ionathæ erga Dauid: nam sicut vestes dedit, nō quia illæ essent valde magni valoris, sed quia erant sibi coniunctæ; ita gladiū, Arcum, & Baltheum dedit, quia ista erāt sibi nimis familiaria. Et ob hoc, q̄q̄ Ionathas haberet alia genera armaturæ, non tamen dedit Dauid nisi ista: q̄a erant familiaria nimis. De Baltheo patet: quia in illo significabatur dignitas militaris Ionathæ, & eo semper accinctus erat: dans ergo illum Dauid, videtur quasi dedisse ei dignitatem suam militarem, vt illa iam esset in Dauid: Gladium quoque dedit, quia cum sit armatura leuis, & cōmunis, vtebatur eo sp̄ Ionathas. Et ob hoc erat sibi familiarior, q̄ alia arma. De Arcu autem adhuc specialius erat: q̄a nullū genus armaturæ erat, ad ꝙ magis afficeret Ionathas, q̄ ad illud: nā exercebat se nimis Ionathas in arte sagittaria, & erat in ea expertus, atque habebat semper secum arcum, sicut Saul afficiebatur nimis ad lanceam, & habebat eam semper secum. Vnde quando Ionathas voluit dare Dauid signum, & loqui ad Dauid secrete, vt recederet à facie Saulis dixit ei: Sedebis iuxta lapidē, & ego tres sagittas mittam iuxta eum, & iaciam quasi exercens me ad signum, vt patet inf. cap. 20. Ex quo innuitur, ꝙ ipse assuetus erat ad exercendum se in arte sagittaria. Vnde quia in hac erat valde excellens, laudauit eum Dauid in planctu, quē fecit pro morte eius, & Saulis, de arte sagittaria, vt patet inf. 2. lib. cap. 1. s. Sagitta Ionathæ nunq̄ redijt retrorsum, & gladius Saul nō est reuersus inanis: habebat ergo nimis familiarē sibi Arcum: & cū illum dedisset Dauid, designabatur in hoc magnus amor. Apparet ergo ꝙ ista tria. s. Gla-

A dius, Arcus, & Baltheus conuenienter fuerint data Dauid à Ionatha ad signandum amorem. *Egrediebatur quoq; Dauid ad omnia quæcunque misisset eum Saul.* In hoc significatur magna familiaritas, quā habebat Saul ad Dauid: nam priusquā feminę cecinissent corā eo, percussit Saul mille, & Dauid. 10. millia, erat nimis acceptus Dauid Sauli, & mittebat eum ad omnia opera quæcūque secrete agere debuisset, atq; cōcredebat ei res magnas. Postquā vero audiuit verba hæc, non potuit eum aspicere rectis oculis, sed conabatur eum occidere, vt patet inf. *Et prudēter se agebat.* i. de omnibus negocijs erat prudens ad procurandū illa. Et ob hoc erat nimis diligendus, quia esse prudentē est vna pars, & quasi medietas totius esse, & boni humani. Sed postea hoc versum est Dauid in scandalum: nā, sicut à principio diligebat eum Saul, quia prudens erat, ita postea cępit

B abominari illum: & fugere pp̄ prudentiam, vt patet inf. in littera. s. Vidit itaque Saul, ꝙ Dauid prudens esset nimis, & cępit cauere eum. *Posuitque eum Saul super viros belli.* Hoc fuit, anteq̄ haberet eum exosum: nam postea amouit eū a se, vt patet inf. Fuit autem positus super viros belli, quia cū cognitum esset, eū esse virum nimis animosum, sicut patuit in bello contra Goliath, & esse valde prudentē ad habendum se cautè in omnibus negocijs, commissa est sibi cura belli, quia ista duo faciunt Ducem esse perfectū. Sciēdum tamen, ꝙ q̄q̄ esset positus super viros belli non cessabat à familiaritate Saulis, quia nondum habeat eū exosum: postea autem cępit illū abominari, vbi eum cōstituit in magna dignitate. s. quia fecit eum tribunum super mille

C viros: amouit tamen illum à se, vt patet inf. nūc autē simul erat in familiaritate Regis, & in principatu. *Et acceptus erat in oculis vniuersi populi.* s. omnes de populo diligebant eū nimis, & hoc, q̄a ipse liberauerat Israel de manu Philisthinorum occidendo Goliath. Rursus, quia cum ipse esset in principatu virorū belli, oēs res prosperè gerebat, & q̄q̄ haberet honorē, & potestatem, nemini tamen erat iniurius, vel onerosus, sed omnes cum quadam benignitate, & mānsuetudine tractabat: hoc autem maximè fauorem comparat viro in potestate constituto: vnde nemo erat in populo, qui eum odio haberet. *Maxime in conspectu famulorum Saul.* s. ꝙ quanquam esset in conspectu omnium de populo acceptus, magis tamen erat in cōspectu famulorū Saulis. Vocantur autem famuli Saulis illi, qui ei specialiter seruiebant in Domo sua, & manebant coram eo. Nam gene-

D raliter accipiendo, oēs erant famuli Saulis, quotquot erāt in Israel, sed hoc accipitur specialiter, & erat coram istis Dauid magis acceptus, quàm coram populo: eo ꝙ probitas eius magis erat istis manifesta, quam populo: assiduitas. n. communicādi virum nobis ostēdit, siue bonus, siue neq̄ fuerit. Quod si bonus fuerit: abundantius hoc patebit eis, cum quibus semper conuersatur, quàm illis, cum quibus raro. Ex quo sequitur, eum diligibiliorem esse consocijs suis, quàm extraneis: è cōtrario autem, si nequam fuerit. Sic quippe fuit de Dauid, quia in omni operatione sua abundanter patebat illius virtus, & quia magis assidue cōuersabatur ad famulos Saulis, q̄ ad alios de populo, manifestior erat eis probitas illius, quam popularibus, & consequenter ab eis magis diligebatur.

E *Quomodo Dauid positus sit a Saule super viros belli, cùm Abner esset Princeps. Quæst. XII.*

QVÆRETVR, quomodo Saul posuit Dauid super viros belli, quia Abner erat Princeps militię Saulis, vt patet sup. c. 14. & præcedenti cap. dicitur: Ait Saul ad Abner Principem militiæ: quomodo ergo priuaretur Abner dignitate sua, quam à principio regni Saulis habuerat, nunc Dauid institueretur? Aliquis respondebit, ꝙ Saul deposuit Abner de principatu militiæ, eo, ꝙ vidit habiliorem esse ad hūc Dauid, cū esset prudens animosus, & iuuenis. Sed hoc non est satis rationabiliter dictum: quia Abner nihil mali meruerat, vt deponeretur, potissimū: quia erat sanguine coniunctissimus Sauli. s. quia erat patruelis eius. s. filius patrui, & cognatus in secūdo gradu, vt patet, sup. c. 14. Item patet, ꝙ non amouerit eum à principatu: nam etiam in morte Saulis Abner erat Princeps exercitus: & ipse cōstituit Isboseth filium Saulis Regē, vt patet, inf. 2. lib. c. 2.

Etiam

Etiam quando fugiebat Dauid à facie Saulis, Abner erat Princeps militiæ Saulis, vt patet, inf. c. 26. ergo vr, q nō fuerit amotus Abner, vt subrogaretur Dauid. Sed aliquis ridebit, q Abner fuit priuatus principatu militiæ, qñ Dauid erat acceptus Sauli, & fuit in illum cōstitutus Dauid: postquam tamen fugit Dauid a facie Saulis, restitutus est Abner in gradum pristinum principatus militiæ. Sed dicendum, q hoc non stat: nam ēt tpe, quo Dauid erat acceptus Sauli, erat Abner Princeps militiæ, vt patet, inf. 20. c.: nā in die solemni, in quo sedere debebat Dauid ad mensam Regis cum Ionatha, & alijs, dr, q sedit Abner coniunctus Regi ex latere: si tñ non mansisset in principatu suo, sed fuisset depositus propter Dauid: sedes Dauid debuisset esse propinquior Regi, quàm sedes Abner, sed falsum est: ergo adhoc manebat Abner in principatu militiæ. Dicendū est igitur, q Abner non fuit depositus de principatu suo pp

G Dauid: fuit tñ Dauid positus in alio principatu, quem non habebat Abner: nam erat Abner Princeps totius militiæ Israel: Dauid autē non erat Princeps totius militiæ, sed virorum belli: erāt .n. semper aliqui viri separati in Israel ad opera bellica: nam Israelitæ habebant hostes coniunctos .s. Philisthinos: ideo oportebat eos superuacare bello, & ad hoc erant aliqui viri separati, qui ponebantur in extremitatibus Israel, & Philisthinorū, & isti resistebant hostibus venientibus ad terram Israel, & ingrediebantur aliqñ in terram hostium: super hos autem cōstitutus fuit Dauid, quia ipse erat conueniens ad bellum, & nō fuit priuatus Abner aliqua potestate, quam prius haberet. *Porro cum reuerteretur.* Hic ponitur secundum huius, c. scilicet, inuidia secuta ex victoria Dauid. Nam licet non inuideret ei Saul ,ppter

Inuidia Saulis cō-tra Dauid vnde orta est

H victoriam, quam habuit cōtra Goliath; imò ex ea nimis gauisus est; inuidit tamen in eo, q cantabant mulieres de eo pp victoriam. *Porro cum reuerteretur, percusso Philisthæo*, i. quando reuertebatur post mortem Philisthæi ad ferēdum caput illius in Ierusalem, acciderunt ista, quæ dicūtur hic. *Et ferret caput eius in Ierusalem.* Fuit enim caput Philisthæi portatum per multas vrbes Israel, & ad vltimum positum est in Ierusalem. Quare autem fuit ibi magis positū, quàm in alio loco, declaratur præced. cap. Sciendum autē, quod qñ Dauid portabat caput Goliath in Ierusalem, non ibat ipse solus, sed etiam ibat illuc Saul: nam immediatè dicitur, quod, qñ portabat Dauid caput Philisthæi, egressæ sunt mulieres obuiam Sauli: & tunc ipse audiuit eas canētes: Saul percussit mille: Dauid autem decem millia.

I

An immediate post mortem Goliath portatum fuerit eius caput in Ierusalem. Quæstio XIII.

QVÆRET aliquis: An istud, quod dicitur de portatione capitis Philisthæi in Ierusalem, factum fuerit immediatè post occisionem Goliath, vel intercesserit aliquantum temporis. Respondendum, quod aliqui dicunt, quod non fuit immediate: sed fuit satis tempus magnum medium. s. quod fuit tempore, quo pugnauit Dauid contra Iebusæos, qui habitabant in Ierusalem, & tunc portauit eis illud caput videndum, vt timerent nimis. Et sic videtur dicere Nicolaus præcedenti cap. Sed hoc non stat, quia, quando Dauid portauit caput Goliath in Ierusalem, ibat illuc etiam Saul, cum dicatur infra, quod, cum iret Dauid in Ierusalem portans caput Philisthini, mulieres exierunt obuiam Sauli, sed quando Dauid pugnauit cōtra Iebusæos, qui erant in Ierusalem, iam Saul mortuus fuerat,

Respon.
Nic. refellitur.

K & regnabat Dauid, vt patet infra sequenti lib. cap. 5. Ergo non portatum fuit tūc caput Philisthæi illuc, sed ante hoc. Hoc autem dato, cum necesse sit illud fuisse portatum immediatè post occisionem Goliath, viuente Saule, est dubium, an fuerit portatum immediatè post occisionem Goliath, vel fuerit aliquod tempus medium. Videtur autem, quod fuerit immediatè: quia dicitur hic: Porrò, cum reuerteretur Dauid, percusso Philisthæo, & ferret caput illius in Ierusalem. Ergo videtur, quod immediatè, vt reuersus est de occisione Goliath, iuit in Ierusalem ad portandum caput illius. In contrarium dicet aliquis, quod non fuerit immediatè: nam, cum Dauid portabat caput in Ierusalem, mulieres exeuntes de vrbibus canebant, dicentes: percussit Saul mille, David autem decem millia. Et tunc

F fuit nimis exosus Sauli Dauid, & non potuit amplius videre eum rectis oculis, sed cogitabat eum occidere: & tamen post mortem Goliath aliquanto tempore fuit acceptus Dauid Sauli, & constituit eum super viros belli: ergo videtur, quod non fuerit immediate post mortem Goliath. Respondendum est, quod Dauid portauit caput Goliath in Ierusalem, vt ibi maneret, & portatum fuit etiam per alias vrbes, & tunc mulieres exeuntes, & canentes ,puocauerunt odium Saulis ad Dauid: non fuit tamen immediatè ista portatio post bellum habitum contra Philisthinos, sed aliquanto tempore quieuit Saul in domo sua, & illo tempore erat Dauid nimis acceptus ei: & de illo tempore dicitur, quod Saul accepit Dauid, & non concessit ei, vt reuerteretur in domum patris sui: tunc etiam fuit, quod habetur supra, scilicet, quod egrediebatur Dauid, quocunque

G mittebat eum Saul, & in omnibus prudenter se gerebat. Etiam tunc constitutus est Princeps super viros belli: sed istud non fuit multum tempus. Cum autē Saul egressus est, vt iret in Ierusalem, & cum eo Dauid ad portandū caput Goliath, incurrit Dauid odium Saulis, & iam non aspiciebat eum rectis oculis, vt patet infra. Cum autem dicitur: Cum reuerteretur Dauid, percusso Philisthæo, & ferret caput eius in Ierusalem, non est intelligendum, quod immediatè, vt reuersus est Dauid de pcussione Philisthæi, ferret caput eius in Ierusalem, sed factū fuit post occisionem, licet aliquanto tempore post. *Egressæ sunt mulieres de vniuersis vrbibus Israel.* Istæ egrediebantur ad honorandum Saulem incedentem per vrbes Israel. Et dicitur, quod egressæ sunt de omnibus vrbibus, quia fortè ibat Saul per omnes vrbes Israel.

H

An puellæ de omnibus vrbibus egressæ fuerint obuiam Sauli, & Dauid. Quæstio XIV.

QVÆRET aliquis: Quomodo potuerit esse, quod mulieres de omnibus vrbibus Israel egrederētur obuiam Sauli? Aliquis respondebit, quod dicitur de omnibus vrbibus, idest, de aliquibus, quia mos Scripturæ est dicere vniuersaliter, quando multa sunt, ideo, cum nunc egressæ fuerint mulieres de multis vrbibus obuiam Sauli, dicebatur, quod egressæ fuerant de omnibus. Sed dicendum est, quod illud, quod hic dicitur de mulieribus exeuntibus obuiam Sauli, factum fuit quando iuit in Hierusalem; ad portandum caput Philisthæi. Et potest dupliciter intelligi. Vno modo, quod egressæ fuerint mulieres de omnibus vrbibus Israel, idest, de omnibus illis, per quas Saul procedebat iturus in Ierusalem. Alio modo potest intelli-

I gi, qđ de omnibus vrbibus egressæ fuerint mulieres, s. quia Saul ibat per omnes vrbes Israel: hoc autem esse potuit ad indicandum magnum gaudium, ex victoria habita contra Philisthinos, & ad ostendendum caput Philisthæi per omnem terram Israel, vt ex eius magnitudine iudicaretur magnitudo victoriæ: & hoc verisimile est: nam sic faciebant Philisthini, quando habebant aliquam excellentem victoriam de Israelitis. Nam cum occiderūt Saul, & filios eius, præciderunt caput Saulis, & spoliauerunt eum armis, & miserunt in Terram Philisthinorum per circuitum, vt annunciaretur in templo idolorum, & in populis, vt patet infra cap. vltimo. Sic ergo existimandum est, quod factum fuerit hic, cum essent Israelitæ, & Philisthini hostes, & vellent magnificare victorias, quas de se inuicem habebant. *Cantantes chorosque ducentes*, idest, istæ mulieres canebant

K coram Saule. Et hoc erat in choris. s. quod non canebat q̄libet per se, sed diuidebantur per choros: ille enim est modus canendi fœminarum. *In occursum Saul Regis*, i. istæ fœminæ exibant in occursum Saulis ad honorādum eū: quia erat Rex: & non dr, q exibant in occursum Dauid. Et tñ, cum cecinerunt, multo magis laudauerunt Dauid in cātu suo, q̄ Saulē, vt patet immediate: vnde ex hoc indignatus est nimis Saul. *In tympanis, lætitia, & sistris*, i. exibāt cū tympanis, & cū sistris. Istis instris vtebantur ad solemnitatē in cantu, & ad concinendū: quia vox sola non vr hre pfectā harmoniā. Ponūtur aūt hic duo instra. s. tympana, & sistra: tympana .n. dicuntur esse instrumenta lignea concaua, quæ pergameno contecta sunt: & percussa vocem reddūt, & dicuntur tympana à tinniendo: quia tinnitum reddunt. Sistra dicuntur esse instrumenta lignea concaua:

Tympana sistra

quæ

A quæ purgamento contecta sunt: & percussa vocem reddunt, & dicũtur tympana à tinniẽdo, quia tinnitum reddunt. Sistra dicunt̃ esse instrumenta de ligno, quæ in circuitu rotulas quasdam de ferro volubiles habent, & cum illa mouentur, concutiuntur rotulæ ferri, & reddunt concordem harmoniam. Vocantur autem sistra in Idiomate nostro, sonajas. Alij autem volunt quòd sistra dicantur esse duæ particulæ ferri concauæ, quæ cum manibus teneãtur, concutiuntur, ꝙ sonitum reddunt: & vocantur vulgariter terrenumellas, & istã expositionẽ tenet littera Chaldaica. Alij autem dicunt, ꝙ sit quoddam instrumentum habens tres chordas: & hoc volunt ex deriuatione Hebraica, quia vbi nos habemus sistra, Hebręi dicunt, Selossin: ꝙ deriuatur de Selossa, & significat tria. *Et præcinebant mulieres ludentes*.i. ludebant, & canebant. Ludere enim significat corizare, & manibus plaudere, & agere tripudia. Sic dicitur

B Exod. c. 32. sedit populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere. s. ad ducendum choros, vt patet ibi. *Atque dicebant: Percussit Saul mille, & Dauid decem millia.* Hoc dicebant ad honorem victoriæ: nam, quia tunc agebatur festiuitas victoriæ carmina facta sunt de victoria: sic. n. quãdo Israelitæ transierunt mare rubrum, & Aegyptij perierunt: Inceperunt canere Hebręi, dicentes. Cantemus Dño: gloriosè. n. magnificatus est: equum, & ascensorem proiecit in mare. Exod. c. 15. Ita hic de victoria fiebant carmina, sicut ibi de morte Aegyptiorum, & liberatione Israelitarũ. Sciendum tamen: ꝙ non dicitur, ꝙ Dauid occiderit decem millia: quasi ipse tot occiderit, quia non legitur occidisse, nisi Goliath: Saul quoque non occidit mille, sed dicuntur ista per comparationem: quia totum bellum, quod fecerũt

Laus Saulis, & Dauid, quã cãtabãt puellæ Israelitæ.

C Israelitæ, persequendo Philisthinos attribuitur Sauli, & totum bellum, quod factum est occasione Goliath, attribuitur Dauid. Hoc autem dicebãt esse decies æquiponderãs ideo dederunt Dauid decem millia Sauli autem mille. Et in hoc rationabiliter loquebantur; quia, si Dauid non occidisset Goliath, Israelitæ non occidissent aliquem Philisthinum, nec Philisthini fugissent à facie Israel, sed potius Israelitæ fugerent à facie Philisthinorum, ideo non solum. 10. millia virorum tradi debuerunt Dauid, sed etiam totũ bellum: feminæ tamen voluerũt aliquid tribuere Sauli, & dederunt ei mille viros. *Iratusque est Saul nimis*. s. quia audiuit verba mulierum canentium: Et verum est, quòd illę mulieres fuerũt insipientes: quia non debebant magis honorare Dauid, q̃ Regem, etiamsi Dauid hoc mereretur: ꝙ si voluissent eum nimis honorare, potuissent aliter canere, scilicet attribuentes totam victoriam Dauid, & nihil lo-

D quentes de Saule, & tunc fuisset maior honor Dauid, & non fuisset aliquod dedecus Sauli: quia dedecus ex cõparatione apparuit, cũ daretur aliquid de victoria Sauli, sed maior pars decuplo fuerit attributa Dauid. *Et displicuit in oculis eius iste sermo*, scilicet sermo mulierum canentium: Percussit Saul mille. &c. Displicebat autem, quia multum auferebatur de honore eius. In Regibus autem potissimũ quod est, honor est, quo ablato, principatus Regalis ad nihilum deductus est.

Quare sermo puellarum Israelitarum displicuerit Sauli, Quæstio. XV.

QVAERET aliquis, Quare displicebat hic Saoli de sermone isto. s. An displicebat ex hoc, ꝙ magis honorabatur Dauid: quã ipse, vel propter aliquid aliud, quod sequebatur ex hac honoratione? Respondendum est quòd displicuit hoc Sauli propter duo. Primo: quia nimis fuerat dehonoratus in hoc, quòd Dauid fuerat habitus, tanquam maior ipso. Secundo displicuit ei: quia ex hoc videbatur infirmari Regnum Saulis. De primo patet: nam rationabiliter poterat cõtristari Saul, ꝙ aliquis in regno suo magis honoraretur, q̃ ipse: nec in hoc nimis peccauit, sed quia propter illud ꝓsecutus est Dauid, qui in hoc innocẽs erat, cum ipse non procurasset istam laudem, sed feminæ errauerant canendo sic: nec, si hoc solum fuisset causa iracundiæ Saulis, fuisset tam grauiter iratus: quia etiam si tunc nimis irasceretur post paululum requiesceret furor, cum non hr̃et aliq̃ causam, quotidie tñ magis incandescebat, vt patet inf. Sed dicẽdum est, ꝙ aliud est principalius,

A scilicet quia timuit Saul ex hoc priuari Regno, vel saltem, ꝙ posteri sui priuarentur: nam ex verbis mulierum canentium collegit Saul magnitudinem affectionis totius populi erga Dauid, cum etiam, præsente Saule, ausæ fuissent feminæ decuplo laudare Dauid super Saulem. Credidit ergo Saul, ꝙ, cum esset tantus fauor populi erga Dauid posset Dauid facilè conciliare sibi animos omnium populariũ ad hoc, ꝙ eligerẽt eum in Regem, & deponerent Saulem. Hoc autem significauit Saul in verbis suis immediate, dicens: Dederunt Dauid. 10. millia, & mihi dederunt mille; quid ei superest, nisi solum Regnum? quasi dicat, cum totus populus tantum eum diligat, quòd etiam, me pręsente, eum magis laudet, q̃ me: quid superest, nisi ꝙ, propter magnitudinem fauoris, det ei regnum? q. d. nihil aliud superest. Vt ergo Saul euaderet istum timorem, scilicet, ne Da-

B uid eligeretur in Regẽ a populo, intendebat eũ occidere, sicut sequenti die conatus est occidere, vt patet inf. Etiam Saul timuit, ꝙ, cum Dauid videret tãtum fauorem populi erga se, ꝙ libenter eum facerent Regem, conaretur occidere Saulem, vt regnaret post eum: & quia habebat ante hoc magnam familiaritatem Dauid cum Saule, & poterat eũ sic facile occidere: curauit Saul amouere à se Dauid, vt nõ daretur ei occasio faciendi malũ, vt patet inf. in littera. s. Et timuit Saul Dauid, eo, ꝙ esset Dominus cum eo, & à se recessisset: amouit ergo eum Saul à se, & quanto Dauid habebat maiorem opportunitatem ad occidendum Saulem, & conciliandi sibi animos populi, vt regnaret, tanto magis timebat eum Saul, & quia Dauid erat prudens, & propter hoc poterat cautius, & facilius procurare, quod vellet, timebat eum magis Saul, & tanto magis seruabat se ab eo.

C Quod patet inf. in littera. s. Vidit itaque Saul, ꝙ Dauid esset nimis prudens, & cępit cauere eũ. Item, postquàm Michol filia Saulis data est in vxorem Dauid, & dilexit eum nimis, timuit eum magis ob hoc Saul: quia habebat iam maiorem opportunitatem nocẽdi ei; sic patet inf. in littera. s. Michol autem filia Saulis diligebat Dauid: Saul magis cępit timere eum. Itẽ, Saul putauit, ꝙ dato, ꝙ non auferretur ei viuenti Regnum, quòd auferretur posteritati eius: & ob hoc, cum quæreret eum ad occidendum, & Ionathas filius Saulis defenderet Dauid, dixit ad eum Saul: omnibus diebus, quibus filius Isai vixerit super terram, nõ stabilieris tu, nec regnum tuum. i. nunquam erit regnum tuum firmum, dum ipse vixerit: & ob hoc volebat eum interficere, vnde subiunxit: Itaque iam nunc mitte, & adduc eum ad me: quia filius mortis est, vt patet inf. 20. c. & ista

D fuit causa totalis, quare persecutus fuit Saul Dauid semp, quousque fugit de Regno Israel: nam putabat, eo viuẽte, regnum suum non esse securum. *Dixitque: Dederunt Dauid. 10. millia, & mihi dederunt mille*. q. d. multũ est auersus animus populi à me, & nimis est fauorabilis Dauid, cũ ei dederint. 10. millia, & mihi mille. Sciẽdum aũt, ꝙ istę lætitiæ, & cantus facti in honorem Dauid, innotuerunt Philisthinis: vnde quando iuit Dauid ad Regẽ Achis in Geth, quæ est terra Philisthinorum, dixerunt serui Achis: Numquid non est iste Dauid Rex terrę? Nonne hic est, cui cãtabãt per choros dicentes: Percussit Saul mille, & Dauid decẽ millia? inf. c. 21. etiam Princeps Philisthinorum dixerũt hoc Regi Achis, quando ducebat secum Dauid in bellum contra Israelitas. s. Nonne iste est Dauid, cui cantabant in choros, dicentes percussit Saul in millibus suis, & Dauid in

E decem millibus suis? inf. c. 29. *Quid ei superest, nisi solũ Regnum?* i. quid deficit sibi, nisi Regnum? q. d. nihil. Et est sensus, ꝙ cũ populus tãto eum honore diligat, quia ẽt, me præsente, plus illum quam me laudat, nihil deest de eis, quę populus sibi dare põt, nisi, ꝙ det ei Regnum. q. d. oẽm alium honorem, quem ei dare poterat, iam dedit, cum ei plus q̃ mihi laudes tribuerit. Vel aliter, quid ei superest, nisi solũ regnum? i. Dauid iam habet oĩa alia bona, cum honoratus fuerit plusquam Rex: nec deficit sibi ad cumulum omniũ bonorum, nisi ꝙ habeat regiam potestatem. q. d. cum ergo ipse videat iam nihil sibi deficere, nisi regnum, laborabit, vt regnum habeat: & sic erit mihi hostis, insidiabiturque mihi, donec accipiat Regnũ: & ob hoc cępit persequi eum ad mortem, vt patet immediate. *Non rectis ergo oculis Saul aspiciebat Dauid a die illa, & deinceps*. i. in die illa, & in oĩb. sequentib. Saul non aspiciebat Dauid rectis oculis, sed cũ

odisset

odisset eum, auertebat oculos suos ab illo, & cum respiceret eum intuebatur oculo furibundo. *Post diem autem alterum.* Hic ponitur tertium huius.c.s. malitia Saulis in opere propalata: & diuiditur in duo, quia primò ponitur malitia eum inuadendo. Secundò filiam suam illi insidiosè promittendo ibi. *Dixit autem Saul.* Circa primum dicitur. *Post diem autem alterum inuasit spiritus Domini malus Saul.* Nondum enim sanatus fuerat Saul à morbo arreptitio, sed quanquam non inuaderet sæpe Dęmon Saulem: inuadebat tamen interdum. Accidit autem, quòd sequenti die, postquam mulieres cecinerant coram Saule, arriperet eum Dęmon, sicut solitus erat. Aliqui autem dicunt, ꝙ sequenti die eum arripuit in pęnam peccati.s. quia conceperat odium ferox contra Dauid, cum ipse innocens esset. Dicunt etiam, quod tunc eum grauius agitauit, quàm prius torquere solebat. *Et prophetabat in medio domus suæ.*i. erat Saul in Domo sua, quando arripuit eum spiritus nequam: & prophetabat.s. loquendo verba illa, ad quę Dęmon eum impellebat, sicut facere solent alij arreptitij.

Quomodo Saul vexatus a Dæmone prophetauerit. & an aliquis possit prophetare per Dæmones. Quæst. XVI.

QVÆRET aliquis; Quomodo Saul prophetauit hic, quia nunc vexabatur a Dæmone? Aliquis respondebit, ꝙ non erat mirum, quòd prophetaret Saul: quia iam aliàs prophetauerat, & post hoc etiam prophetauit. Quod prius prophetarit apparet.sup.c.10. quia dixit Samuel Sauli: insiliet in te Spiritus Domini, & prophetabis cum eis, & mutaberis in virum alterum: & postea sequitur eod. c. quòd cum venisset Saul ad collem, exijt cuneus prophetarum obuius ei, & insilijt super eũ spiritus Domini, & prophetauit in medio eorum. Post hoc etiam iterum prophetauit Saul, cum iuit ad quærendum Dauid coram Samuele, & ibi nudus prophetauit tota die, & nocte coram Samuele, vt sequenti.ca. patet, non ergo stat: quia nunc non prophetaret.

Sed dicendum est, ꝙ hoc non stat: quia nunc non prophetauit eo modo, quo in duobus locis allegatis: nam ibi prophetabat; quia Spiritus Domini, qui erat Spiritus prophetiæ, insiliebat in eum, vt patet sup.ca. 10.s. Insiliet in te Spiritus Domini, & prophetabis. Etiam sequenti, cap. dicitur, ꝙ factus est super eum spiritus Domini, & ambulabat ingrediens vsque dum veniret in Ramatha, & prophetabat. Nunc autem non insilijt in eum spiritus Domini, sed magis inuasit eũ spiritus Domini malus, vt patet hic: ideo nõ prophetabat, sicut illis duabus vicibus. Item patet: quia in illis duabus vicibus dicitur, quod exiuit in prouerbium: Num Saul inter prophetas? vt patet.sup.c.10. & sequenti. c. in quo innuitur, quod illis duabus vicibus vere prophetauit: & spiritus Domini mouebat eum adeo exiuit in prouerbium: Num Saul inter prophetas? In ista autem vice non exiuit in prouerbium: ideo videtur, quod non sit æstimata à populo verè prophetia, sicut in illis duabus vicibus, & hoc, quia non mouebatur à Spiritu Dei, sed à spiritu nequam ad dicendum hæc. Aliquis autem dicet, quòd Saul prophetauit hic, & non fuit motus à Spiritu Dei, sed à Dęmone: erat tamen vera prophetia: quia multi etiam vocantur Prophetæ idolorum, vt patet infra.3. lib.cap.18. vbi Elias occidit quadringentos Prophetas Baal. & inf.4. lib.c.3. dixit Elisęus ad Regem Israel: Vade ad Prophetas patris tui, & matris tuæ.s. ad Prophetas idolorum: quia isti erant Prophetæ, quos habebant Reges Israel, Prophetæ tamen idolorum non mouebantur, nisi à Dęmone: ergo ita vocitur Prophetæ, qui mouentur à Dęmone, sicut qui mouentur à Deo: Saul autem nunc mouebatur à Dęmone, vt patet hic: ergo poterat prophetare. Sed dicendum est, ꝙ non stat: quia omnis vera prophetia à Deo est, & ab eo solum. Nam prophetia dicitur esse cognitio quædam de his, quæ nullo modo naturaliter cognosci possunt: ea tamen, quæ cognoscunt Dęmones, non sunt supra omnem cognitionẽ naturalem; ideo quicquid ipsi hominibus reuelant, non poterit vocari prophetia, nisi Deus hoc reuelauerit: & etiã illud sit tale, quod aliter cognosci non possit, nisi Deo reuelante. Cum autem dicitur de Prophetis idolorum, quòd à Dęmone mouebantur, & tamen erant Prophetę: dicendũ,

F quòd inter istos aliqui erant veri Prophetæ, & aliqui non, sed fingebant se prophetare, cum nihil cognoscerent. De illis autem, qui erant veri Prophetæ, dicendum, ꝙ, quamq̃ essent in cultu idolorum, tamen à Deo accipiebant reuelationem, & non mouebant eos Dęmones ad aliquid dicendum. Nec obstat, ꝙ isti colerent idola, quia Deus aliquãdo reuelabat veritates occultas cultoribus Dęmonum: sic patet de Balaam, qui erat superstitiosus .s. ariolus, & vacans omni immundiciæ idolorum, atque nimis peccator: erat tamen verè Propheta, & prædixit multa futura, quæ scripsit Moyses: Num.ca.24. & ibi dicitur, quod irruebat super eũ spiritus Domini, quando prophetabat. Alij autem erant Prophetæ idolorum, qui fingebant se esse Prophetas, & nõ erant, & isti interdum dicebant aliqua, quæ sciebant consilio Dęmonum: sed in hoc non erant Prophetæ, quanq̃

G ista alijs hominibus essent incognita. De Saule autem dicẽdum est, quod ipse non poterat dici verè prophetare, quia à Dęmone mouebatur, vt patet hic. Accipitur tamen prophetia largè: & hoc modo arreptitij dicuntur prophetare; quod fit propter duo: Primo, quia prophetæ veri quantũ ad ea, quæ prophetant, non mouentur à seipsis, sed à solo Deo, vt patet secunda Petri.cap.2.s. hoc primum intelligẽtes, ꝙ omnis prophetiæ Scriptura propria interpretatione non fit, non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed Spiritu Sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines. Ita illi, qui arreptitij sunt, non loquuntur à seipsis, sed à Dęmone mouentur, ideo dicuntur prophetare. Secundò dicuntur prophetare: quia prophetia est reuelatio alicuius veritatis occultæ, sed illi, qui arreptitij sunt, Dęmone mouente eos, loquuntur aliqua occulta, ideo di-

Arreptitij quare dicantur prophetare, cum non sint.

H cuntur prophetare. Hoc autem patet, quia quidam arreptitij sunt, qui quando à Dęmone arripiuntur, citharizant excellenter, & ante hoc nunquam nouerant citharizare, & cum Dęmon eos deseruerit, nesciunt quicquam. Iam quoque visa est quædam puella rusticana, quæ nullas omnino literas nouerat, & cum à Dęmone arriperetur, loquebatur secundum oẽm puritatem idiomatis Hebraici: hoc autem erat, non, ꝙ puella loqueretur, sed, quia Dęmon mouebat linguam illius, & formabat verba hebraica, quæ à puella nullo modo intelligebantur: sicut cum asina Balaam locuta est, Angelo mouente linguam eius, Num.c.22. manifestum est tñ, ꝙ asina nihil intelligebat, nec ipsa erat, quæ formabat verba. Qd aũt Dęmones loquantur, per linguam arreptitiorum patet Matt.c.8. cum dicitur de duobus habitibus Dæmonia, ꝙ clamauerunt, dicentes: Quid nobis, & ti-

I bi Iesu fili Dei: venisti huc ante tempus torquere nos. Et, vt significaretur, ꝙ non loquebantur arreptij, sed ipsa Dæmonia in corporibus eorũ, subiunxit immediatè: Dęmones autem rogabant eum, dicentes: si eiicis nos hic: mitte nos in gregem porcorum. Simile hr̃ Marci, c.1. vbi dr̃, ꝙ egrediebantur Dæmonia clamantia; & ipse non sinebat ea loqui, quoniam sciebant. Isti aũt Dæmones, qui sunt in corporibus, consueuerunt interdum turpia loqui, quia spiritus immundi sunt: & cum aliqui astant eis, referunt illis turpitudines, quas fecerunt, vel alias nequitias: & hoc quando sũt Dæmonia loquentia: aliqñ autem Dæmones sunt muti, & illi, qui patiuntur, nihil loquuntur. Sic dr̃ de quodam Dæmone, quem Christus eiecit, ꝙ erat mutus.s. erat Iesus eijciens Dæmonium: & illud erat mutum. Qñ tñ loquuntur ista Dæmonia, dicunt multa, quæ occulta sunt hominibus;

Dæmones loquuntur lingua arreptitiorum.

K & ob hoc illi, qui vident Dæmoniacos ista loquentes, dicũt eos prophetare, quia conditionem prophetarum habent.s. quia reuelant occulta: & isti Dæmones, qui introeuntes in corpora loquuntur per illa, vocantur ventriloqui, vel Pythones: & illi, qui habent eos, dicuntur diuinare: quia, dũ ab eis exagitantur, secreta reuelant, de quibus interrogantur. Sic factũ fuit in vrbe Neapoli tp̃e, quo ibi erat Paulus: nam quædã puella habebat spiritum Pythonẽ, & diuinando, qñ eam Dæmon arripiebat, multum lucrabatur: nã cũ arrepta foret, conueniebant ad eam oẽs, qui habebant aliqua dubia, & respondebat eis: Paulus aũt hoc videns, cõdoluit illi, & iussit Dęmoni, ꝙ exiret ab ea, ita, vt iam non possit diuinare. Dni aũt puellæ videntes, ꝙ perdiderant lucrũ suũ, fecerunt eũ fustigari, & in carcerẽ mitti. De hoc dr̃ Act.16. c.s. Factum est aũt euntibus nobis ad adorationem puellã quandã habentẽ spũm Pythonem obuiare nobis, quę quę-

stum

ſtium magnum præſtabat Dominis ſuis diuinando. Simile autem fuit apud Gentiles in famoſiſſimo, atq. antiquiſſimo Templo Apollinis apud inſulã Delphos:ibi.n.in quodam antro apud Gentiles dicebatur eſſe Numẽ,& reſpondebatur ibi inquirẽtibus de omnibus dubijs. Erat aũt modus, ꝙ puella virgo erat ſacerdos Apollinis, quæ intrabat in antrũ,& ibi,cùm à Dęmone arriperetur,cadebat in terrã,& expumabat:ſicut nunc arreptitij faciũt: & tũc loquebatur per eam Dęmon, quẽ Gentiles Apollinem Deũ vocabant:& puella neſciebat,quid loquebatur:& quãdo ſurrexiſſet à furore illo,neſciebat,an aliquid locuta fuiſſet. De hoc posuit Lucanus in 5.de bello pluſquam ciuili in principio, vbi introducit quendam Romanum inquirẽtem de aduentu illorum bellorum,cui reſponſum eſt ſic.

De Templo Apollinis.

Effugis ingentes tanti diſcriminis expers
Bellorum, Romane, minas ſoluſque quietem
Euboici vaſta lateris conualle tenebis:
Cætera ſuppreſſit,fauceſque obſtruxit Apollo.

Quanquã Lucanus aliter ſentit de virtute illa,ꝙ reſpõdebat in illo loco:ſed de hoc nihil ad præſens. Sicut ergo illa puella dicebatur diuinare,vel prophetare,quia dicebat ea, quæ homines ignorabant,qñ arripiebat eam Dęmõ Apollo:ita Saul dicitur prophetaſſe in domo ſua, quia, quando arripuit eum Dœmon,loquebatur aliqua occulta alijs hominibus. *David autem pſallebat manu ſua*.i.cùm arreptus fuit hac vice Saul à Dęmone vocatus fuit Dauid, vt veniret ad Saulem:nam venit ad hoc ſolum,vt,quando arriperetur à Dæmone, pſalleret coram eo, & leuius haberet, vt patet,ſup.c.16. nunc ergo cùm videret arripi Saulẽ à Dæmone,incepit pſallere,vt leuius haberet, & recederet Dęmon:*Sicut per ſingulos dies*.i.Dauid pſallebat nunc coram Saule,ſicut ſolitus erat facere per ſingulos dies: ꝙ dupliciter intelligitur. Vno modo, ꝙ faciebat hoc per ſingulos dies.i.ſingulis diebus,quibus arripiebatur Saul à Dęmone. Aliter, ꝙ faciebat per ſingulos dies.i.quolibet die ſolitus erat Dauid pſallere corã Saule:& hoc,quia fortè Saul delectabatur in harmonia,quã faciebat Dauid,ideo volebat, ꝙ quotidie pſalleret coram eo:eſt enim muſica delectabilis,& potiſſimum poſt cibum, ſic dicitur Eccleſiaſti.c.49. Memoria Ioſue in compoſitione odoris facta eſt opus pigmentarij,& quaſi mel indulcorabitur, & ſicut muſica in cõuiuio vini. Ergo poſt cibos muſica delectabilis eſt, & ſic Saul volebat delectari:Et iſto modo dicetur,ꝙ eum pſalleret Dauid corã Saule.accidit,ꝙ arriperetur à Dęmone, & tunc etiam continuauit cantum:quia prius canebat ad delectationem, nunc autem incepit canere ad remedium. *Tenebatque Saul lanceam*.i.tenebat eam in manu ſua, qñ à Dęmone arreptus eſt,& miſit eam,vt percuteret Dauid.

Saul tenebat lanceam,tanquam Regni inſigne. Quæſt. XVII.

QVÆRET aliquis. Quomodo Saul tunc tenebat lanceam,quia in quiete erat,& non erat aggreſſurus aliquod opus belli? Aliquis reſpondebit, ꝙ lancea erat ibi apud Saulẽ,& accidit,quod,qn vexabatur à Dęmone, arriperet eam ad percutiendũ Dauid. Sed dicendũ, ꝙ non ſtat:quia littera dicit,ꝙ Saul tenebat lanceam,ergo in manu tenebat,& antequã arriperetur à Dęmone,tenebat eam Dicendũ eſt ergo,ꝙ Saul habebat lanceam tanquam regni inſigne: nam ſicut nunc coram Regibus Enſis defertur in ſignum Regalis dignitatis,ita tunc habebat Saul lanceã: ideo eam ſemper tenebat in manu,vel ſaltẽ habebat apud ſe,vbicunque eſſet, etiam ſi dormiret,vel ſi eſſet in conuiuio: nunc autem erat in quiete in domo ſua, tamen lanceam habebat in manu. Et iterum ſequent.c.dicitur,quod ſedebat Saul in domo ſua,& tenebat lanceam; porro Dauid pſallebat manu ſua, niſuſque eſt Saul configere Dauid lancea,cum pariete; ergo non tantum ſemel eam habebat,ſed etiam ſolitus erat habere. Quod autem haberet apud ſe lanceam quando ſedebat ad menſam, apparet infra capit.20.quia ibi dicitur,quod ſedebat ad menſam, & cum quæreret de Dauid, & Ionathas reſpondiſſet pro eo, arripuit lanceã,vt percuteret Ionathã. Itẽ,ꝙ haberet eam apud ſe,quando dormiebat, apparet. infra c.26.nam cum eſſet Saul in tentorio ſuo,habebat haſtam fixam in terra ad caput ſuũ:& Dauid deſcendit cũ alio viro, & accepit eam:

A ergo omni tempore ſolitus erat Saul habere lanceam in manu,aut ſaltem apud ſe: & hoc propter dignitatẽ regni, vel forte,quia nimis afficiebatur ad lanceam,& pugna ſua erat in clypeo,& lãcea. Vnde,ſicut ſupra diximus de Ionatha,ꝙ afficiebatur ad arcũ, & multũ ſe exercebat in eo, & Scriptura laudat eũ, tanquam excellentem ſagittatorem; ita fuit de Saule,ꝙ afficiebatur ad clypeũ,& lanceã,& exercebatur in eis:& in Scriptura laudatur,tanquã excellens in hoc genere pugnæ. De hoc inf.2.lib.c.1. ſ.Clypeus Saul, quaſi nõ eſſet vnctus oleo:à ſanguine interfectorũ, ab adipe fortiũ:ſagitta Ionathæ nũquã rediit retrorſũ, & gladius Saul non eſt reuerſus inanis. *Et emiſit eam*. ſ.haſtã de manu ad percutiendum Dauid. *Putans, quòd configere poſſet Dauid cum pariete*.i.non miſit lanceam à manu caſu, vel præter intentionem,ſed ad occidendum Dauid: volebat.n.
B eũ figere cũ pariete;ideo fortiter miſit lanceã,vt poſſet eum perforare,& inſuper aliquid parietis. In quo ſciẽdũ eſt,ꝙ, ꝗꝗ Saul arreptus eſſet à Dęmone,nõ penitus caruerat iudicio: ſed ſolũ torquebatur nimis:& ẽt dato, ꝙ Dæmõ cogeret eũ prophetare.i.dicere aliquã,quæ ipſe nõ intẽdebat dicere,vt patet ſup. tñ manebat ei iudiciũ, & intẽdebat, atq; volebat:vñ potuit hẽc intẽtionẽ cõfigẽdi Dauid cũ pariete.

Quare Saul ante hunc diem non quæſiuerit interficere Dauid Quæſt. XVIII.

QVÆRET aliquis:Cùm in diebus præcedentibus,& etiam in eodem die,antequã arriperetur Saul à Dę-
C mone,potuiſſet mittere lanceã ad configendũ Dauid, ſicut nunc miſit,quare non fecit? Aliquis reſpõdebit,ꝙ Saul hoc feciſſet,tñ nunquã habuit opportunitatẽ.ſ.quia nõ erat corã eo:Dauid nunc autẽ erat corã eo pſallens,& fortè poſſet induci veriſimilitudo.ſ.quia Dauid timeret Saulẽ,ideo ante hoc non cõparuiſſet corã eo:nunc autẽ, quia vidit eum à Dæmone,arreptũ,vt leniretur morbus eius, aſtitit pſallens in cithara,ſicut ſolitus erat: ideo habuit tunc opportunitatẽ mittendi lanceã,& prius non. Sed hoc non ſtat,quia ante hoc Dauid ſtabat ſingulis diebus corã Saule,& pſallebat in cithara,vt patet ſup.ſ.Dauid autem pſallebat manu ſua, ſicut per ſingulos dies,& in omnibus aliis diebus potuiſſet mittere lanceã ad eũ,ſi voluiſſet. Sed aliquis reſpõdebit,ꝙ non intelligitur illud,ꝙ quolibet die eſſet Dauid corã Saule,pſallens in cithara, ſed dicitur per ſingulos dies.i. p dies ſingulos in quibus vexabatur à Dæmone; & ſic nõ importatur ex hoc,ꝙ quolibet die præcedentiũ ſteuiſſet Dauid co-
D rã Saule ad hoc,ꝙ poſſet ad eũ lãceã mittere. Sed adhuc dicendũ,ꝙ,quãquã ſic exponatur,nõ ſtat:nã Dauid erat ante hoc nimis familiaris Sauli,& mãſit iſta familiaritas,quouſque Saul miſit lãceã ad Dauid,vt patet inf.nã dicitur:Amouit ergo eũ à ſe Saul,& fecit tribunũ ſuper mille viros,ergo videtur,ꝙ ante hoc valde erat coniũctus Saulĩ familiaritate,& aſſiduitate manẽdi,& ſic potuiſſet quocũq; die eũ pcutere. Item die illa,qua Saul cępit indignari nimis Dauid propter cãtũ mulierũ,Dauid erat præſẽs.ſ.quia tũc ferebat caput Philiſthæi in Ieruſalẽ,vt patet ſupra:Et Saul ibat tũc p oẽs ciuitates Iſrael, Dauid ferẽte corã eo caput Goliath: ergo potuiſſet eadẽ die eũ percutere. Itẽ apparet,quia ante hoc cõſuetus eſſet Dauid ſtare coram Saule poſt indignationẽ,quã conceperat de eo Saul,vt patet ſup. ſcilicet;Non rectis ergo oculis Saul inſpiciebat Dauid à die illa,& dein-
E ceps:ergo multoties videbat eum poſt diẽ illam, alioquin non diceretur,ꝙ reſpiciebat eum oculis non rectis, quia, ſi nunquam eſſet coram eo,non reſpiceretur ab eo oculis rectis, vel turbatis,ergo habebat omnibus illis diebus opportunitatem percutiendi Dauid,ſi voluiſſet. Sed dicendũ eſt, ꝙ noluerit aliis diebus percutere,& nũc volebat,quia Saul nõ habebat aliquam cauſam occidendi Dauid, ideo nolebat occidere,quaſi palam,vel ab intentione:& quia ſi emiſiſſet lanceam ad percutiendum eum aliis diebus, quando erat ſanæ mentis,videretur hoc agere iniquè; ideo quando nunc erat à Dæmone arreptus, & putaretur ab omnibus inſanire,emiſit lanceam ad Dauid;vt,dato,ꝙ occidiſſet eũ, nõ putaretur ab intẽtione egiſſe,ſed propter inſaniã,& neſciẽs quid ageret:& ſic cõſequeretur intẽtũ, & nõ argueretur criminis,&,quia poſtquã Saul incepit indignari Dauid nunquã fuerat arreptus à Dæmone,niſi nunc: emiſit nunc

similiter lanceam ad eum: postea autem, cùm cessaret Dæmon vexare eum, simulauit se pœnitere, fingens nescire, quid egisset. *Et declinauit David à facie eius. secundò.i.recessit tunc Dauid à Saule:& istud fuit in secunda vice, quia declinauit ab eo: iam enim bis recesserat Dauid à Saule.s. prima vice, quando erat cum eo ante pugnam contra Philisthæos,& concessit ei Saul, q rediret in domum patris sui, vt patet præcedenti.c. Nunc autem secundo recessit ab eo; timuit.n.Dauid, q vellet eum occidere Saul, cum vidisset lanceam ad se missam, ideo fugit: sed non fugit sic ista vice, sicut prima, quia primò recesserat à Saule de licentia eius, & non propter aliquod odium, nunc autem recessit, mortem timens.

Dauid rationabiliter fugit à facie Saul post emissam lanceam. Quæst. XIX.

QVÆRET aliquis: Quare Dauid recesserit à Saule propter lanceam ad se missam: nam cum non fuerit percussus, non debuit hoc esse sibi causa timendi, quia credere debuit, q Saul non faceret hoc ex intentione, vt percuteret eum, vel aliquem alterum, sed furor, & alienatiò mentis eum inducebant ad hoc; nam propter istud Saul expectauerat tempus, quando arriperetur, vt putaretur facere cum furore: omnes ergo videntes crederent Saulem non egisse ex intentione. Respondendum est, q Dauid fugit à facie Saulis, quia timuit mori: non quidem propter lanceam iam missam, quia illa casso vulnere transierat, sed, quia putabat, q lancea illa missa fuerat ex intentione; ideo licet nunc euasisset effectus, tamen immediatè Saul iuberet eum occidi: declinauit ergo ab eo. Sed aliquis dicet q non habebat Dauid aliquid, quod eum impelleret ad suspicandum, q Saul vellet eum occidere: ideo non debebat fugere. Respondendum est, q quanquam Dauid non videret aliquam causam manifestam, quare eũ vellet occidere Saul, quia tamen vidit lanceam ad se missam, quod signum magnum erat mali, cœpit cogitare, an propter aliquid occultum Saul concepit liuorem contra se. In dubio ergo voluit vitæ suæ prouidere fugiendo. Aliter potest dici, q quanquam Dauid non videret aliquam causam, propter quam timere deberet,& suspicaturus erat, lanceam fuisse missam propter insaniam,& non ex intentione, tamen Deus infixit cordi eius stimulos, vt timeret: Deus enim dirigebat Dauid, volens eum esse incolumem:& quia Saul pro tunc intendebat eũ occidere,& occidisset, si mansisset apud eum, Deus posuit ei in corde, vt timeret,& fugeret. Aliter,& melius dici potest, q Dauid iam videbat aliqua signa indignationis Saulis contra eum, ideo quando nunc missa est lancea, credidit nequitiam Saulis esse consummatam.s.volendo occidere eum, adeo declinauit mortem non dubiam. Signa autem indignationis, quæ viderat Dauid, erant, quia non respiciebat eum Saul oculis rectis à die, qua mulieres cantauerãt: Percussit Saul mille,&c. vt patet, supra,& cùm ante hoc Saul nimis familiariter, & benignè tractauit Dauid, credidit eum concepisse indignationem, & fugit, timens mortem. *Et timuit Saul Dauid.* i. postquam recessit Dauid à Saule, incepit Saul timere eum: ante hoc enim timebat eum.s.a die illa, qua mulieres cantauerunt; Percussit Saul,&c. quia putabat, q acciperet regnum fretus fauore populi: nunc autem magis timuit. Causa verò timoris fuit, quia ante hoc nondum se Saul ostenderat hostẽ Dauid: nunc verò, lancea missa, erat manifestus hostis: ideo putabat, q Dauid nunc conaretur ad occidendũ eũ: & ad suggerendũ populo, vt ipsum Regẽ facerent, & hoc rationabile erat, si Dauid voluisset retribuere vicẽ Sauli pro iniquitate sua, sed nõ attendit ad hoc: voluit enim semper esse innoxius. Vnde quanquã postea apertissimè Saul persequeretur Dauid, & cogeretur Dauid latere in mõtibus, tñ noluit eũ occidere, vt patet, infra, c.24.& 26. *Eo, q esset Dominus cũ eo.* i. deest Saul timebat ipsum Dauid: quia erat Dominus cũ Dauid,& dirigebat omnes actus illius,& ob hoc iuste timebat Saul ipsum: nam ea, quæ à Deo diriguntur, oportet, q consequantur finẽ suũ,& quia Dauid dirigebatur a Deo, credebat Saul, q præualeret cõtra eũ, ideo timebat.

Quomodo Saul sciret Deum esse cum Dauid. Q. XX.

QVÆRET aliquis: Quomodo Saul sciebat, q erat Dominus cum Dauid? Respondendum est, q mo-

F dus iudicij hominum est,& etiam ordo naturæ, q, quando aliquis effectus fit, si non habeat causam inferiorem potẽtem ipsum producere, reducatur in causam supremam.s. in Deum:& ita est de operibus miraculosis, q, cùm nos videamus nullã causã naturalẽ esse ad hæc potentẽ, reducimus in Deũ ista opera:& ob hoc ea miraculosa. Sic.n. videbatur in Dauid, q ipse faciebat quædã opera, q̃ nullo modo posset facere virtute sua: sicut occidere vrsũ, & leonem nudis manibus,& similia: ideo dicendum erat, q Deus per eũ ista faciebat. Itẽ omnia negocia Dauid prosperabantur. Qñ tamen aliquis prosperatur circa omnia, quæ incipit,&, eo non cogente, res suæ quasi ex seipsis ad multum felicitatis perueniunt, arbitrantur homines illum à Deo dirigi, & quia videbat istud Saul in Dauid, credebat eum à Deo dirigi. Expertus fuerat autem hoc: quia ad quæcunq. mit-

G tebat eum, feliciter expediebat,& prosperabantur in manu eius omnia negocia. Ista autem sententia Sacræ Scripturæ.s. q illi, qui in omnibus prosperantur, habeant Deum secum: sic dicitur immediatè de Dauid, scilicet, in omnibus quoque Dauid viis suis prudẽter agebat, & Dominus erat cum eo. Semper etiam ista sententia fuit apud omnes homines. Vnde Putiphar, qui emerat Ioseph, & fecerat eum procuratorem domus suæ, credidit, q Dominus erat cum eo, quia dirigebantur omnia negocia per eum, de hoc Gen. cap.39.s. Fuitque Dominus cum Ioseph,& erat vir in cunctis prospere agens, habitauitq. in domo Domini sui, qui optimè nouerat, Dominum esse cũ eo,& omnia, quæ gereret ab eo, dirigi in manibus illius: sic ergo Saul sciebat, Deum esse cum Dauid. *Et a se recessisset.* Istud potest dupliciter intelligi; vno modo, q recessisset Dauid a se.i.a Sau-

H le. Secundo modo, q recessisset Dominus à Saule. Primo modo est sensus, quod Saul timebat Dauid ꝓpter duo: Primò, quia Dñs erat cũ eo,& ab illo dirigerentur omnia negocia illius. Secũdò, quia recesserat Dauid à Saule.s. quando erat Dauid cum Saule, non tantum timebat eum Saul, eo quod non manifestabatur hostis eius: nunc autem, quia recesserat, posset se manifestare, vt hostem; & habebat ad hoc rationabile motiuum, ideo timuit eum, quia recesserat. Exponendo in secundo sensu intelligeretur, q recesserat à Saule Deus: scilicet erat Dominus cum Dauid, & propter hoc timebat eum Saul, & insuper recesserat Dominus à se.i.à Saule, ideo habebat occasionem magis timendi. Est autem sensus, q si Deus fuisset in Dauid, dum tamen non recessisset a Saule, non multũ timeret eum Saul, quia, cũ Deus esset cum vtroq. non præualeret vnus contra alterum, quia

I tamen erat cum Dauid, & recesserat totaliter à Saule, timebat eum minus. Quod autem recessisset Deus à Saule, apparet sup.c.16. quia dicitur, q directus est Spiritus Domini in Dauid à die vnctionis suæ,& in reliquo, & recesserat Spiritus Domini à Saule,& exagitabat eum Spiritus nequam: hoc autem sentiebat Saul, quia prioribus temporibus sciebat se moueri à Spiritu Dei,& nunquam vexauerat eum Spiritus nequam: postea autem, vt vnctus fuit Dauid, nunquã sensit in se Spiritũ Domini, sed sæpè exagitabatur à Spiritu nequã. Et iste sensus secundus est, quẽ tenet litera. *Amouit ergo eum Saul à se.* i. remouit à familiaritate, q̃ prius habebat erga eũ: quia fortè prius assistebat ei semper, sicut ipse dixerat sup.c.16.s. Stet Dauid in conspectu meo: inuenit.n. gratiã in oculis meis. Tractabat etiam Saul cũ eo negocia sua secreta, & mittebat eum ad expedienda

K illa, vt patet sup. in litera: s. egrediebatur quoque Dauid ad omnia, ad quæcunq. misisset eũ Saul, & prudenter se agebat: nunc autem amotus fuit Dauid a tota ista familiaritate,& hoc, quia timuit Saul, q posset eum occidere, conuersans cũ eo tã familiariter, vt ergo tolleretur causa, amouit eum à se. *Et fecit eum Tribunum super mille viros.* i. fecit Principem mille virorũ. Ponitur hic vnũ istorũ ex superabundanti, quia Tribunus significat determinatè Principẽ mille virorum, interdum tñ sic Scriptura superabundat: sicut, cum dicitur, iste est cæcus visu: sufficeret.n. dici, q esset cæcus:& ita hic sufficeret dici, q fecit eum Tribunũ, nihil addendo.

Quomodo Saul amouerit à se Dauid, Tribunum constituens, cùm iam recessisset. Quæst. XXI.

QVÆRET aliquis: Quomodo Saul potuit amouere à se Dauid,& constituere eum Tribunum, cum ipse reces-

recessisset ab illo, vt patet supra? Respondẽdum est, ꝙ David fugit à Saule, quando misit ad eum lanceam, timens mortem, nec postea redire voluisset, sed persuasus fuit, vt rediret, quia Saul nihil mali ei inferre voluisset. Intelligendum est enim, ꝙ cum Saul fecisset istud, quãdo à Dęmone vexabatur volebat innuere, ꝙ fecisset à casu, vel p insaniã, & nõ intendens alicui nocere; cum verò liberatus est à Dęmone, & videretur quasi redire in sanam mentem, finxit se nescire, an aliquid egisset, vel ignorare qualiter egisset: vnde dixit, ꝙ nõ erat timendum David, quia non intẽderat ipse nocere ei, nec cuiquam alteri, sed fecerat extra mẽtem positus: & fortè Ionathas, qui erat valde amicus David, reuelauit ei, ꝙ nihil mali esset, & fecit illũ redire ad Saulẽ: iste enim indicabat ei, quando Saul moliretur aliquod malum contra eum, vt patet sequen. cap. & inf. 20. & tunc David rediit, & tunc amouit Saul David à priori familiaritate, & constituit eum Principem mille virorum.

Quare Saul constituerit David in magna dignitate, cum tamen non diligeret eum. Quæst. XXII.

QVÆRET aliquis: Quare nunc cõstituit Saul David in magna dignitate: quia non diligebat eum, sicut prius? Respondet Nicolaus, ꝙ non fecit hoc, vt honoraret eum, sed vt egrediens ad belli pericula occideretur, sicut infra dicitur; sed Dominus conuertit hoc in bonum ipsius David. Sed dicendum, ꝙ hoc non stat: quia dato, ꝙ Saul vellet, vt occideretur David à Philisthinis, vt patet infra, s. Saul reputabat dicens: non sit manus mea in eo, sed sit super eum manus Philisthinorum; & ob hoc desiderabat Saul, ꝙ exponeret se David magnis periculis: tamen iste principatus nõ est sibi datus, vt se exponeret bellis, quia non poterat esse maior occasio David moriendi in bello, quàm si haberet principatum, quem ante habebat: erat. n. prius constitutus super viros belli, vt patet supra. Sed dicendum, ꝙ iste principatus fuit datus David propter duo. Primò, ad colorandum factum præteritum. Secundò, ad tegendum id, quod nunc Saul intẽdebat: prius enim Saul conatus fuerat percutere lancea David, & quia fortè putaretur hoc fecisse ab intẽtione, si maneret in priori statu David, voluit ei Saul indicare maiorem affectionẽ, & ob hoc contulit ei maiorem principatum, & honorem constituens illum Tribunum super mille viros: & sic videretur, ꝙ non fecerat Saul ab intentione id, quod factum erat de missione lanceæ, cum nũc magis honoraret David, quàm à principio. Secundò, & principaliter fecit Saul David Tribunũ, vt non cognosceretur id, quod nunc faciebat: nam ipse timebat nimis David putans, ꝙ per nimiam familiaritatem posset eum occidere aliqua die, ideo amouit eum à se. Et, quia amoueri aliquem à dignitate sua designat culpam in eo, vel odium in amouente; voluit hoc colorare Saul promouens eum ad maiorem dignitatem, vt sic nõ cognosceretur, ꝙ amouebat eum à se ex odio, sed propter honorem maiorem & ista fuit causa potissima. Rursus autem mouebat Saul id, quod intẽdebat, s. ꝙ periret David in manibus Philisthinorum: nam sicut prius, cum esset David princeps virorum belli, habebat occasionem incidẽdi in manus Philisthinorum propter frequentia bella; Ita, nunc, quia cum esset Tribunus, i. Princeps mille virorum, ibat sæpe ad bellum cum eis contra Philisthinos: solum aũt differebat, quia nunc erat in maiori dignitate, quàm prius. *Et egrediebatur, & intrabat in conspectu populi.* Dupliciter põt intelligi: vno modo, ꝙ egrediebatur, & intrabat, i. dirigebat populũ, quantum ad omnia agibilia, quæ significantur per ingredi, & egredi: & isti duo actus conueniunt Principi alicuius multitudinis, & per eos significantur omnes actus, quos habet Princeps respectu subiectorum. Sic patet Num. c. 27. Cum Moyses petiuit aliquem Principem pro Israelitis, dicens: prouideat Dñs Deus Spirituum omnis carnis hominem: qui sit super multitudinem hanc, & possit exire, & intrare ante illos, & educere illos, vel introducere. Et sic petiuit Moyses Principem solum ad introducendum, & educendum populum, quasi per hoc intelligãtur omnes actus directionis, quos habet Princeps respectu subiectorum: ita ergo de David erat, ꝙ ingrediebatur, & egrediebatur in conspectu populi, i. dirigebat populum sibi commissum quan-

A tum ad omnia: & nõ solum mille viros, sed etiam alios Israelitas, quia immediate dr̃ infra, ꝙ omnis Israel, & Iuda diligebat David: ipse. n. ingrediebatur, & egrediebatur ante eos. Secundo modo potest intelligi, quod ingrediebatur, & egrediebatur in cõspectu populi, s. ad bellum; ipse enim, quia erat Dux belli, dirigebat viros suos ingrediẽdo in terram Philisthinorum ad pugnandum, & egrediendo, ideo dicebatur in conspectu populi, i. corã toto populo, vel ante illum ingredi, & egredi: quia, qui dirigit, oportet, ꝙ præcedat. *In omnibus quoq; vijs suis David prudenter agebat*, i. in omnibus operationibus suis erat prudens. Hoc intelligitur tam ad operationes bellicas, quàm ad omnia alia negocia, quæ tractabat: & cum in his prudens esset, timebat eũ Saul magis, quàm aliàs timeret. *Et Dominus erat cum eo*, i. dirigebat omnem operationem suam: & hoc est Deum esse
B cum aliquo; nam nõ accipitur hic de David, ꝙ agebat prudenter, i. ꝙ solum regulabat se per prudẽtiam in operatione sua, sed, ꝙ eueniebant ei omnia, quæ desiderabat, regulando se per prudentiam. Multi. n. sunt, qui regulãt se prudentialiter in quolibet opere suo, & nunquam prosperantur, quia Deus distorquet operationes suas ad cõtrarios casus. Alij autem sunt, qui stultè agendo prosperantur, & bona eis eueniunt, & nesciunt quomodo, vt ait Aristot. 1. lib. de Bona fortuna. Quod autem aliquis prudẽtialiter agendo semper in actibus suis prosperetur, non prouenit hoc à prudentia sola, sed magis à Deo dirigẽte, ideo, cum dictum fuerit hic, ꝙ David prudenter agebat, subiungitur: & Dñs erat cum eo: ad significandum, ꝙ nõ solum prosperabatur à prudentia, sed magis à Deo. *Vidit itaque Saul, ꝙ prudens esset nimis*, i. cognouit Saul per omnes operationes David,
C ꝙ ipse prudenter se habebat. *Et cœpit cauere eum*, i. incepit se seruare ab eo, q. d. propter hoc, ꝙ vidit Saul esse David nimis prudentem, obseruauit se ab eo magis, quàm alter obseruaturus erat: timebat. n. Saul, ꝙ David per magnum fauorem, quem habebat in populo, posset conciliare sibi animos hominum, vt Regem eum facerẽt, & deponerẽt Saulem: & si esset David imprudens, nõ aduerteret ad hæc, & Saul non timeret, quia tñ David erat valde prudens, cognosceret omnes modos, quibus posset acquirere sibi Regnũ, & nocere Saul, ideo Saul intelligens eũ hoc intelligere, cauebat se ab eo. s. ponens sibi custodiam, ne daretur David opportunitas occidendi ipsum. Vel cauebat, ne posset David promouere populum ad eligendum eum in Regem, & deponendum Saulem. *Omnis autem Israel, & Iuda diligebat David.* Hic ponitur causa, quare cauebat Saul ipsum
D David, & quare inuidebat ei, s. quia diligebatur ab omnibus, & posset facilè animos eorum cõcitare ad quæcunque vellet: & sic acquirendum Regnum: ponuntur autem Israel, & Iuda diuisim, tanquam essent duo populi, quia Israel significat 11. Tribus; Iuda significat vnã Tribum. Diligebatur autem David ab omnibus, quanquã magis à Tribu Iuda, eo ꝙ erat de hac Tribu. A principio tñ cum nondum esset cognita dissensio inter David, & Saulem, omnes Israelitæ de quacunque Tribu diligebãt David, postea aũt cum cępit Saul manifestè persequi David, quanquam omnes Israelitę de hoc dolerent, quia David erat vir bonus, tñ Tribus Iuda magis eũ adiuuit: vnde immediatè post mortem Saulis tota Tribus Iuda vnxit David in Regem. 11. autem Tribus manserunt cum Isboseth filio Saulis, vsquequo Abner fecit pactum cum David. De hoc, infra, 2. lib.
E c. 2. & 5. *Ipse enim ingrediebatur, & egrediebatur ante eos.* ponitur causa, quare diligebatur David ab omnibus Israelitis, scilicet: quia ipse diligebat eos, quãtum ad omnia, quæ significantur per introire, & exire, vel saltem diligebat eos in bello ingrediendo ante eos, & exeũdo, quia nullus alius erat Dux belli eo tempore, quo David mansit apud Saulem: sic patet infra 2. lib. cap. 5. quando venerunt omnes Tribus Israel ad David in Hebron, dicentes: ecce nos os tuum, & caro tua sumus, sed, & heri, & nudiustertius, cum esset Saul Rex super nos, tu eras educens, & reducens Israel, scilicet, dirigebas totum Israel, quantum ad bella. *Dixit autem Saul ad David.* Hic cõsequenter ponitur effectus malitię Saulis promittẽdo filias suas David. Et primo promittit primam, secundò promisit secũdam ibi: *Dilexit aũt Michol.* Circa primum ponitur hic, quomodo Saul inique se habuerit ad David, & hoc dupliciter: primo inqui-

David prudenter se habebat ĩ omnibus et diligebatur à toto Israel. ideo Saul timebat, & inuidebat ei.

rendo ei occasionem ad mortem; secundò non seruando veritatem. Nam primò ei filiam promisit, vt incideret in manus Philisthinorum. Secundò ei fidem non seruauit: quia, cum deberet illam dare ipsi, non dedit, sed alteri viro. *Ecce filiam meam maiorem Merob.* Duas filias habebat Saul, scilicet Merob, & Michol, vt patet supra 14. c. quarum maior erat Merob: hanc autem promisit Dauid pater suus Saul, & locutus est de maiori: quia videbatur maior honor, quod acciperet in vxorem primogenitā, quā aliā. Dauid verò magis dilexit Michol, q̃ Merob: erat .n. pulchrior, quanquam minor, & postea sibi in vxorem data est. *Ipsam dabo tibi vxorem* .i. tu bene agnoscis filiam meā Merob, ego dabo eam tibi in vxorem, vt facias ea, quæ sequuntur.

An Saul teneretur dare in vxorem Dauid filiam suam absque alia operatione. Quæstio XXIII.

QVÆRET aliquis. An Saul teneretur dare Dauid in vxorem filiam suā absq; hoc, quod faceret ea, quæ sequuntur? Respondendum est, quod satis videtur, quod teneretur eam dare: nam quanquam non appareat manifeste, quod promiserit eam illi, tamē tenebatur ex promissione generali: quia posuerat edictum, quod quicunq; percuteret Goliath, haberet filiam suam in vxorem, essetq; domus patris sui à tributis immunis: quod apparet præcedēti cap. Nam quandocunq; ab aliquo quæreret Dauid: quid daretur viro qui percuteret Philisthæum, omnes de populo respōdebant ei hoc. Ergo Saul istud prędixerat, alioquin nullus de populo auderet tale dicere: præcipuè cum oēs hoc dicerent: ergo promiserat: & sic quantum ad seipsum, nullo alio facto tenebatur Saul dare filiam Saul, proposuerat quoq; eam dare, antequam esset odiosus illi, postea verò noluit. Nunc quoq; quando promisit, non promittebat animo dandi illam, sed solum, vt ex hoc Dauid periclitaretur pugnans contra Philisthinos: & sic peccauit Saul nolens dare filiam suam in vxorem Dauid, quātum in se erat pro hoc, q̃ occiderat Philisthæum. Sciendum, quod cum Saul haberet duas filias, & promisisset dare filiam suam in vxorem occidenti Philisthæum, erat iuris sui dare quā voluisset: nisi fortè edictum positum fuisset specialiter de aliqua: ex dictis autem præcedenti c. non colligitur, quæ filia Saulis promissa fuerit. Credendum tamen est, quod intelligeretur de primogenita, cum nondum tradita esset alicui in vxorem: quia apud antiquos non erat cōsuetudo, vt minores filiæ prius viris traderentur, quàm maiores; & per hanc consuetudinem excusauit se Laban contra Iacob, Genes. 29.

An propter promissionem patris teneretur filia accipere Dauid in virum. Quæstio XXIIII.

QVAERET aliquis; An ex hac promissione, quam faciebat hic Saul, scilicet, quòd si Dauid esset vir fortis, & prælaretur bella Domini, daret ei filiam suam maiorem in vxorem, teneretur illa acceptare Dauid in virum. Videtur primo, quòd non: quia matrimonia debent esse libera: si autem filia ex promissione patris, ipsa nihil dicente, obligaretur ad suscipiendum aliquem in virū, essent matrimonia coacta: ergo non obligabatur. In contrarium vr̃, q̃ obligaretur: quia si non causaretur obligatio ex hac promissione, Saul non fecisset eā, cum faciendo eā nihil faceret. Etiam dato, q̃ Saul sic promitteret, Dauid tñ non acceptaret istam promissionem: quia sciret eam delusoriam; acceptauit tñ eam, tāquam aliquid magnum, & pugnauit contra Philisthinos: ergo vr̃, q̃ Dauid credebat, quòd obligabatur filia Regis ad suscipiendum eum in virum ex promissione patris. Respondēdum est, quod matrimonia nūc sunt valde libera: & si intercidat aliquis metus, vel quæcunque coactio in contrahendo, non tenet contractus matrimonij. Extra. de spon. cap. cum locum, & per totum titulum: ideo si nūc pater promitteret filiam suam dare alicui, si ipsa nihil promitteret, non obligaretur. Apud antiquos autem quanquam non obseruaretur tanta libertas contractus matrimonij, tamen nullus inuitus contrahebat: ideo etiamsi puellæ cogerentur à parentibus ad contrahendum, non teneret contractus: & si Saul vellet cogere filiam suam Merob ad contrahendum cum Dauid,

F non staret matrimonium, & non solum hoc, immò etiam a principio, quando Saul posuit edictū, quod, quicunq; occideret Philisthæum, haberet filiam eius in vxorem, cōsensit ipsa huic edicto: & postea si aliquis occideret Philisthęū quem ipsa nollet habere in virum, non cogeretur propter consensum suū: quia ille consensus fuit vniuersalis, & non fuit determinatus ad aliquem virum: ideo non cogebatur propter illum accipere aliquem in virū. Nec solū hoc, immò etiamsi Merob filia Saulis cū auctoritate patris promisisset alicui, dicens: Si tu occideris Philisthæum: ego accipiam te in virum: si postea, occiso Philisthæo, nollet accipere illum, non cogebatur propter illam promissionem, etiāsi iuramento hoc firmasset: sed poterat accipere, quemcunque alium vellet; incurrebat tamen periurij crimen: iura tamen facilius concedunt, quòd aliquis incurrat periurium, G quàm, quod matrimonia sint coacta: sed in ista promissione, quam fecit Saul Dauid, Merob nihil consentit ideo nō obligabatur accipere Dauid, quanquam esset vir fortis contra Philisthinos: erat tamen modus apud antiquos, quod licet matrimonia libera essent, tamen puellæ nunquā contrahebant sine voluntate patrum: & cuicunq; pater filiam desponsasset, illum ipsa sponte susciperet, ac si tota potestas filiæ ad contrahendum esset in patre: & sic Saul promisit filiam suam Dauid, non inquisito de consensu eius, quia sciebat, quemcunque ipse vellet dare filiæ in virum, hunc ipsa sponte susciperet. Sic etiam factum est de filia minore, scilicet Michol: quia promisit eā dare Dauid, postquam non dedit maiorem: & hoc solum, vt afferret illi cen- H tum præputia Philisthinorum, & non quæsito consensu Michol, Saul promisit eam dare Dauid, & Dauid acceptauit conditionem, tanquā promissio Saulis firma esset. Sic etiam fecit Saul ante bellum cōtra Philisthinos: nā posuit edictū, q̃, qui occideret Goliath, accipiet filiam eius in vxorem. Ab antiquo quoq; iste modus fuit inter Hebræos: nā Caleb, cum pugnaret contra vrbem Cariathsepher, dixit: Qui percusserit Cariathsephet, & ceperit eā, dabo ei Axam filiam meam vxorē, vt patet Iosue c. 15. & Iudicum, c. 1. & ibi dicitur, q̃ Hothoniel cepit illam vrbem, & data est ei illa puella in vxorem: & tamen in hoc à principio non interuenerat consensus Axę; sed consensit postea, quia pater promiserat. Cū autē obijciebatur, q̃ cogeretur Merob ad accipiendum Dauid in virū ex ista promissione, quia aliter esset frustratoria. Dicēdū, q̃ non cogebatur: non tñ frustra I fuit promissio, nec etiam Dauid frustra illam acceptauit, sciens, q̃ quanquam non consentiret puella a principio, tamen postea acceptura erat in virum, quem pater sibi daret: & sic tantū erat, q̃ pater promitteret eam dare, sicut, quòd realiter matrimonium contraheretur. *Tantummodo esto vir fortis.* idest, solum volo à te, vt sis vir fortis .i. non peto alia dona, vel dotem, siue bona ad sustentandū matrimoniū; quia ego oia ista dabo: sed solum peto, vt sis vir fortis.

Quare Saul dixerit Dauid, quod esset vir fortis. Quæstio XXV.

QVÆRET aliquis: Quomodo Saul petebat à Dauid, vt esset vir fortis, & daret ei filiam: nam manifestum erat ei, & toti populo, q̃ Dauid erat fortissimus virorū totius Israel: nam si acciperetur fortitudo pro robore, cōstat, K q̃ ipse erat fortissimus, quia sæpe occiderat Leonē, & Vrsum, vt patet præcedenti cap. & hoc nudis manibus eos lacerans. Si autē accipiatur fortitudo pro animositate, & confidentia ad pericula, etiā constabat Dauid esse virum fortissimū: quia nullus in toto Israel ausus fuerat pugnare contra Goliath: ipse autem se pugnaturum in sola funda, & lapide se exposuit, atque triumphauit: non ergo erat opus, vt Dauid manifestaret magis fortitudinem suā. Respōdendum tamen, q̃ Saul non dicebat ista, quasi exhortans Dauid ad opera fortitudinis, & q̃ prius illa non habuisset, nec ostēdisset, sed volebat, vt periret i manibus Philisthinorum: hoc aūt contingeret, si se exponeret Dauid valde magnis periculis, ideo dixit Saul: esto vir fortis .i. ostēde valde fortitudinē tuā. Quòd autem hoc intenderet, patet, quia, infr. dicitur, q̃ Saul reputabat, dicens; non sit manus mea in eo, sed sit super illum manus Philisthinorū, &, quia hoc non accideret, nisi Dauid exponeret se valde magnis periculis contra Philisthinos: hortatus est eum Saul, vt esset

Saul hortabatur Dauid ad opera fortitudinis vt periret i manibus Philisthinorum.

vir fortis: & per hoc credidit, ꝙ Dauid incitaretur ad aggrediendum, & exponendum se periculis supra modum, & sic caderet in manus hostiũ. *Et præliare bella Domini*.i.facias bella contra Philisthinos:& dabo tibi filiam meã. Non dicebat hoc Saul, quasi Dauid etiam sine ista promissione non præliaretur bella Israel: quia constitutus fuerat à principio super viros belli, vt patet sup. Deinde factus est Tribunus.i. Princeps mille virorum, & semper pugnabat: incitabat tamen Saul ipsum Dauid nũc ad magis se exponendum periculis:& faciendo frequentiora, & duriora bella: dicitur autem: præliare bella Domini: quia prælia Israelitarum dicebantur bella Dei, eo ꝙ bellum vocatur illius, qui illud agit: vel pro quo illud fit: Deus autẽ habebat vtramque habitudinem ad bella, quæ gerebant Israelitæ contra hostes, ideo vocantur bella Dei. Primum patet, quia sæpe Deus pugnabat pro Israelitis, ipsis nihil agentibus, sicut fuit in Mari Rubro, cum Deus occidit omnes Ægyptios Hostes Hebræorũ videntib. eis, & nihil agentibus, vt patet Exod.cap.14. scilicet, Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis. i. nihil agetis: sic etiam fuit in introitu terræ duorum Regum Amorrhæorum in torrẽtibus Arnon, vbi Deus inclinauit cacumina montium, & oppressit omnes Amorrhæos interius latentes ad insidias Hebræorum, in quo nihil fecerunt Hebræi:& sic ista duo dicuntur propriè bella Dei. Vnde Numeri cap.21. dicitur de his duobus: vnde dicitur in libro bellorum Dei, sicut fecit in mari rubro, sic faciet in torrentibus Arnon: scopuli torrentium inclinati sunt, vt requiescerent in Arnon, & recumberent in finibus Moabitarum. Aliquando autem Deus pugnabat pro Israelitis non faciendo totum bellum pro se, sed maiorem partẽ, ostendendo aliquod opus miraculosum ad deletionem hostium: sic factum fuit, quãdo pugnauerunt Israelitæ tempore Iosue contra Chananæos: nam cũ quadam die fugerent quinque Reges à facie Israel, misit Deus de cælo lapides magnos super Chananæos, quib. plures occisi sũt, quã occisi fuerant ab Israelitis, vt patet Iosue, c.10. Et, quia iam sol nimis declinabat, & non poterant Israelitæ persequi hostes, fecit Deus stare solem:& non fuit motus spacio vnius diei: eod.c. sic quoque fuit tẽpore Gedeonis, quando venerunt Madianitæ cõtra Israel: nam Gedeon cum.300. viris per noctem circundedit castra Madian, vbi erant plures, quam 200.millia virorũ, & Israelitis clangentibus buccinis, Deus immutauit, & turbauit corda Madianitarũ, vt se inuicem putarent hostes, & se mutuo occiderent: & sic periit maxima pars exercitus Madianitarum: postea Iudæi persequentes alios occiderunt, vt patet Iud.c.7.& 8. interdum verò Deus pugnabat pro Israelitis, non ostendendo aliquod miraculũ: exterius tamen corroborando Israelitas ad pugnam, & immittendo timorem Chananæis, vt non auderent resistere Israelitis:& hoc erat valde magnũ: quia aliàs non erãt ausuri Israelitæ pugnare cõtra Chananæos, vel si auderẽt, caderent in manus eorũ. De hoc Exod.c.23. scilicet terrorẽ meum mittam in præcursum tuum, & occidam omnem populum, ad quem introieris: cunctorũq; inimicorũ tuorũ corã te terga vertam. Sed Deus pugnabat semper pro Israelitis aliquo istorũ triũ modorũ, quandocunque ipsi pugnarent, si Deo accepti erant, ideo bella Iudæorũ dicebantur bella Dei.s. quia ab ipso fiebant. Secũdo modo dicebantur bella Israelitarũ bella Dei, quia pro ipso fiebant: nã cum quis pugnat contra hostes alterius, pro ipso pugnat: sed quandocunque Israelitę pugnabant contra aliquam gentẽ, pugnabant contra hostes Dei, ergo pugnabant pro Deo. Patet hoc, quia omnes hostes Israelitarum erant hostes Dei, ergo cum pugnarent Israelitæ contra hostes suos, pugnabant contra hostes Dei. Patet hoc Exodi c. 23. scilicet. Quod si audieris vocem eius, & feceris, quæ loquor, inimicus ero inimicis tuis, & affligam affligentes te. Aliter possunt vocari bella Hebræorum bella Dei, quia illud opus, quod Deus iubet fieri, vocatur opus Dei; sicut iudicium, ꝙ fiebat inter Israelitas, vocatur Dei iudiciũ, vt patet Deut.c.1. scilicet. Ita paruum audietis vt magnum, nec accipietis cuiusquam personam, quia Dei iudiciũ est, idest, quia Deus iussit illud fieri. Sed Deus iubebat Israelitas, vt pugnarent contra Chananæos, ideo vocẽtur ista bella Domini, & sic Saul dixit Dauid, ꝙ præliaretur omnia bella Domini, idest, omnia bella Israelitarũ. *Saul autem reputabat*. idest, cogitabat intra se: istud erat, quãdo promittebat filiã suam Dauid. *Non sit manus mea in eo*, idest, non est bonum, ꝙ ego occidam eum. *Sed sit super illum manus Philisthinorum*. Scilicet melius est, quòd occidatur à Philisthinis. Est sensus, quòd quando Saul promittebat filiã suã Dauid, non promittebat intentione dandi eã: quia nec postea dedit, sed vt propter eã Dauid periret. Diffinierat enim Saul apud se occidere Dauid ad omnem euentum: quia, quamdiu ille viueret, non putabat Regnum suum esse securum, sicut infra dixit Saul ad Ionathiam, c.20. omnibus diebus, quibus filius Isai vixerit, non stabilieris te, nec Regnũ tuum. Cogitabat tamen Saul, quomodo honestius occideret Dauid. Prius enim conatus fuerat eũ per se occidere, quando misit lanceam ad illum: visus est tamen sibi postea iste modus inconueniens, cũ vellet occidere hominem penitus innocentẽ, & qui saluauerat Israel: voluit ergo, ꝙ periret alio modo, ita, vt non ascriberetur sibi mors illius, quantũ ad rẽ, nec quantũ ad intentionem: hoc autẽ erat, si periret in bello contra Philisthinos: ideo dabat ei incitamenta ad exponendum se magnis periculis, vt moreretur.

Prælia Israelitarũ dicuntur bella Domini.

Quomodo cognitum sit, quòd Saul daret filiam suam in vxorem Dauid, vt caderet in manus Philisthinorũ. Q. XXVI.

QVÆRET aliquis: Quomodo cognitum est, ꝙ Saul, quando dabat Merob in vxorem Dauid cogitaret intra se ista? Responderi potest, ꝙ istud postea apparuit ex opere.s. quia noluit dare filiam suã Dauid, quam promiserat. Sed ista probatio non est multũ sufficiens: quia, quamquã sit aliqualis præsumptio, non est tamen sufficiens probatio: Scriptura autem nõ innititur præsumptionibus, sed solidæ veritati. Aliter respõderi potest, ꝙ Saul istud aliquibus familiaribus reuelauit, & postea manifestatum est toti Israel. Sic patet infra, quando promisit Saul filiam suã Michol Dauid: nam dixit: Dabo eam illi, vt fiat ei in scandalum, & fiat super eum manus Philisthinorũ. Postea quoque Saul publicè mandauit Dauid interfici, ꝙ ipse persequebatur eum: adeo manifestum esset omnibus, quomodo ipse promiserat filiã suam Dauid, vt caderet in manus Philisthinorum. Sed adhuc melius dici potest, ꝙ ille, qui scripsit librum istũ habuit omnia hęc prophetice: nullus enim liber Veteris Testamenti de illis, qui ponuntur in primo, & secũdo ordine Canonis in prologo Galeato, est, qui non fuerit scriptus per Prophetam:& ideo, quanquam ea, quæ narrantur, historica sint, & possint cognosci per humanam doctrinam sine reuelatione, tamen, quia historici quarundam rerum non possunt habere integram cognitionem in multis sunt historiæ fallaces: quod potissimè accidit, quia historiam scribentes non inter fuerunt omnibus rebus, quas scribunt, dum agerentur:& dato, ꝙ interessent, perfectè cognoscere non possent: quia quædã sunt, quæ etiam à præsentibus non cognoscuntur integrè: sicut est circa inspectores agonistarũ, vel cuiuscunque belli, qua licet multi intersint, non proferunt omnes eandem sententiam de veritate gestarum rerum. Scriptura autem Sacra obtinet maximum gradum certitudinis: quia non solum nũquam mentitur, sed etiam impossibile est eam mentiri: ideo non est contenta hac certitudine, quæ est per hoc, ꝙ aliquis interfuit rebus, dum gererentur: sed quærit maiorem certitudinem, quæ est per Dei testimonium, quod est infallibile: Hoc autẽ est, ꝙ Scriptura Sacra à Prophetis cõfecta sit: quia Prophetæ, quicquid intelligunt, per diuinam illustrationem intelligunt. Sicut ergo Deus fallere non potest, ita impossibile est Prophetã mentiri. Et ob hoc maior certitudo adhibenda est rebus, quas à Prophetis audiemus, quã eis, quas nos videmus. Sic patet 2.Petri.c.1. vbi probat Beatus Petrus gloriã Christi, quãdo trãsfiguratus est in monte Thabor per hoc, ꝙ ipse ibi vidit, & pręsẽtialiter audiuit: dicit tñ: Habemus firmiorẽ propheticũ sermonẽ, cui benefacitis attẽdẽtes. In quo patet, ꝙ firmius testimoniũ esse dicit per id, ꝙ Prophetæ dicũt, q̃ p id, ꝙ ipse actualiter vidit. Libri ergo Sacræ Scripturę à Prophetis scripti sũt, & quia ipsi sciũt per diuinã illustrationẽ ea, quæ occulta sunt in cordibus hominũ, poterat scriptor libri perhibere testimonium de eo, ꝙ Saul cogitabat intra se. Et sic sæpe Euãgelistę perhibẽt testimoniũ de eo, ꝙ cogitabãt Pharisæi intra se, quia

etiam ipsi repleti fuerunt Spū sancto, & habuerunt Spiritū Propheticū ad scribendū certissimè Euangeliū. Ex hoc aūt est vnū corollarium, s. q in Sacra Scriptura illi soli libri sunt firmæ auctoritatis, qui à Prophetis scripti noscuntur: oēs aūt libri Noui Testamenti scripti sunt a Prophetis, quia oēs Euangelistæ, & Apostoli receperunt Spiritū Sanctū, in quo recipitur Spiritus prophetiæ, & genera linguarū, & sermo sapiētiæ, & multa alia dona, vt patet. 1. ad Cor. c. 12. Libri aūt Veteris Testamenti non fuerunt oēs scripti à Prophetis, ideo non sunt oēs æqualis auctoritatis; sed illi, qui ponuntur in primo, & secundo Canone, scripti fuerūt à Prophetis, ideo sunt firmissimę, qui aūt in tertio Canone ponuntur, non patent scripti à Prophetis, ideo minoris auctoritatis sunt, potissimè illi, qui sunt Historici: nam Sapiētiales, dato, q à Prophetis scripti nō fuerint, non multū refert; quia veritas librorū Sapientialiū pōt cognosci solo lumine intellectus nostri, etiamsi nulla fides adhibeatur Scripturæ: ideo per nos sciemus, si quid in eis verum, vel falsū sit; hoc aūt non contingit circa libros Historicos, quia veritas illorum non pōt cognosci à nobis, sed solū adhibemus fidem Scripturę: & ob hoc liber Iudith, & Tobiæ, qui Historici sunt, & non patet quis eorum fuerit primus scriptor, infirmæ auctoritatis sunt. Sic etiam de secundo libro Machabæorū. De hoc Hieronymus in prologo Galeato.

Quare Saul conatus sit occidere Dauid, cum tamen prius determinauerit, quod occideretur per manus Philisthinorum. Quæstio XXVII.

QVÆRETVR vlterius: Quare, cū Saul hic dixerit, non sit manus mea in eo. i. in Dauid, sed manus Philisthinorū, postea conatus sit occidere ipsū manu sua, vt patet sequenti c. Rñdendū est, q ex die illa, qua mulieres cantauerunt: Percussit Saul mille, &c. existimauit Saul vitā Dauid esse sibi inimicā: & quādiu viueret, non esset firmū regnū suū, ideo diffiniuit apud se, q occideret Dauid qualitercunque, siue per se, siue per alios quærendo ei occasionē mortis. A principio aūt conatus est occidere eum per se cū ipsa lancea, quando à Dæmone vexabatur, putans, q non intelligeretur fecisse ex intentione, sed per insaniā. Postea autem visum est sibi hoc inhonestū: quia omnes Israelitæ cognoscerent iniquitatem suā circa hominē innocentem: iudicauit ergo melius fore, vt aliis modis eum perire faceret. Hoc autem erat, q in bello contra Philisthinos moreretur, & quia ad hoc putauit efficacē esse causam promittere nuptias cum filia sua, promisit ei illam. Postea autem attendit Saul diebus multis, & non periclitabatur Dauid: quia ergo credidit hoc superuacuū, & vita Dauid erat nimis odiosa Sauli, non passus est vlterius expectare, q incideret Dauid in manus Philisthinorum, sed iussit ministros suos, vt occiderent eū, vt patet in principio sequentis cap. Deinde cum dissuasus esset a Ionatha hoc facere, reconciliato sibi Dauid, iterum conatus est eum lancea configere, vt patet seq. cap. Et sic continuè persecutus fuit eum, quousq; expulit ipsum de terra Israel, vt patet ī. 26. & 27.

Quare Saul non tulerit absolutè Dauid pugnare contra Philisthinos: sed cum promissione, quod daret ei filiam in vxorem. Quæst. XXVIII.

QVÆRETVR vlterius; Quare Saul promittebat Dauid filiam suā, vt induceret eū ad pereundū in manibus Philisthinorum: quia etiā non promissa filia poterat eū iubere, cùm esset Princeps virorū belli, quod pugnaret contra talem, vel talem locū, vbi esset durum certamen: & sic caderet in manus hostiū, sicut ipse Dauid postea fecit de Vria Hethæo pugnante contra vrbem Ammonitarū inf. 2. lib. c. 11. & non cogeretur sic Saul mentiri promittendo filiā, & postea non dando? Respondendum est, quòd non fecit hoc Saul propter multa. Primò, quia, si sic iuberet pugnare Dauid, esset mandatū suum simpliciter iniquum; & omnes viderent, quod Saul iniustè se habebat erga Dauid, q ipse volebat occultare: nam ob hoc bis conatus est eum lancea configere, cum à Dæmone arriperetur; & nūquam hoc attentauit, dū esset sanæ mentis, vt, si fortè occidisset, videretur fecisse ex furore, & non ab intentione. Secundò

F non fecit hoc Saul, quia dato, quod sic vellet facere, putabat, se non posse habere, quod intendebat, quia, cum hoc iuberetur ipse Dauid, ille videret, quod hoc erat iniustum, q Saul faciebat, vt ipse moreretur, ideo non subiret talia certamina. & si aliquando subiret, non ageret animosè, sed nimis sibi caueret, tanquam non faciens ex inclinatione, sed ex præcepto, & sic nō periclitaretur. Itē, si istud iuberet Saul Dauid timeret Dauid mortē, & forte fugeret à facie Saulis, sicut prius fugerat, quando voluit eum lancea cōfodere, quia mortem timebat; hoc autem erat contra intentionem Saulis, ideo nō expediebat, quod illud iuberet: promittendo autem filiam suam in vxorem, si Dauid esset vir fortis, magis videbatur consecuturus intentionem suam. quia putabat, quod Dauid desiderio excellentis coniugij, & honoris magni, exponeret se grauissimis periculis: Et
G hoc non quasi ex præcepto, vel inuitus, sed ex desiderio, & inclinatione ageret, ille intensè agit: ideo sic Dauid exponeret se duris periculis, vt inde consequeretur clara facinora, & laudaretur à Rege. Quī autē talib. periculis frequenter se exponit, necesse est, vt aliquando corruat: ideo ista via visa est conuenientissima Sauli, vt periret Dauid. Sed dicet aliquis; Quare Saul non iubebat exercitui, vt, cum essent in certamine, desererent Dauid solum & moreretur. Sic enim fecit Dauid, vt moreretur Vrias, infra 2. lib. c. 11. Respondendum, quod hoc non fecit, propter duo: primò, quia, si hoc diceret toto exercitui, esset manifesta iniquitas Saulis: quia hoc proinde erat, ac si Saul exercitum iussisset, vt occideret Dauid, sed hoc nolebat Saul, putās, q sine infamia sui mors Dauid prouenire posset. Secundò, non fecit hoc; quia non consequeretur intentū; nam totus exerci-
H tus diligebat Dauid fortè magis, quàm Saulē, cum supra dicatur: Omnis Israel, & Iuda diligebat Dauid: ipse enim ingrediebatur, & egrediebatur ante eos; ideo exercitus non obediret dictis Saulis super hoc; sed magis è contrario obediret Dauid contra Saulem: nam sciebant eum sibi esse magis vtilem ad pugnam contra hostes, quàm Saulem, ideo ista fuit origo indignationis Saulis contra Dauid: quia vidit, q totus populus magis fauebat Dauid, quā sibi. Quod autem obiicitur de Vria Hethæo, nō est simile: quia Dauid erat Princeps belli, & omnes diligebant eum, nec quisquā de exercitu obediuisset Sauli contra Dauid. Vrias autem Hethæus erat quidam de militibus Dauid sub Principatu Ioab Principis militiæ Dauid: & quodcunque Dauid iuberet, facturus erat Ioab: vñ dixit ei, quod poneret illum in loco duri certaminis, quod Ioab fecit, & Vrias occubuit. Nō
I ergo visus est aliquis modus conueniens Sauli ad occidendum Dauid, nisi, q promitteret ei filiam suam. *Ait autem Dauid ad Saul: quis ego sum?* Hic respōdet Dauid promissioni Saulis, dicens se indignum esse, vt ei fiat ista promissio: quia non erat de tali genere, nec erat talis vir, qui deberet accipere filiā Regis in vxorem: & dicit. Quis sum? q.d. non sum talis, qui hoc merear. In hoc humiliauit se Dauid: nam ipse erat dignus filia Regis, quia opera sua erant clarissima, cum ipse saluasset Israel de manu Philisthinorum, & quotidie saluaret, pugnans contra Philisthinos: sed mos virorum bonorum est propriam excellentiā non concedere, sed supprimere. *Aut quæ est vita mea?* idest, quis status meus? Aliquando accipitur vita propriè, & tunc vita est ipsum esse, vel duratio rei viuentis. Sic dicit Aristo. 2. de Anima, quod viuere viuentibus est esse. Aliquando accipitur
K pro operatione: quia esse est in operari, & viuere est esse. Ergo viuere est operari. Sic declarat Aristot. 9. Ethicorū, dicēs, quod viuere brutorum est sentire: viuere autem hominis est intelligere, & sic accipitur viuere per operationē propriā rei, secundum speciem suā; aliquando autem accipitur vita pro quacunq. operatione: & sic dicimus, quæ est vita istius, vel illius hominis, idest, quæ est operatio, circa quā maximè, vel continuè versatur: & hoc mō loquitur Philosophus in fine 9. Ethicorum, scilicet, quod amici volunt sibi conuiuere in eo, in quo putant esse vitam suam: adeo quidam compoetizant, alij ludunt simul ad alcas, alij simul venātur, tanquā vita sit eis in poetizando, ludēdo ad alcas, vel venādo. Alio modo accipitur vita pro substātia, vel possessione, & sic dicimus facultates alicuius hominis esse vitā illius, sic loquitur Arist. Ethic. li. 4. c. de Liberalitate, dicēs, q per vtilia est viuere, idest, per bona vtilia habet homo vi-

Vita multipliciter accipitur.

tam,

tam, quæ sunt instrumenta ad sufficientiam hominis: & isto vltimo modo accepit hic Dauid, s. quæ est vita mea, i. quæ est possessio, vel facultas mea, vt ego possem accipere filiam Regis in vxorem? q.d. nullam facultatē habeo. Hoc tangebat Dauid principaliter: quia requirebatur, quod nimis esset diues, qui filiam Regis acciperet. Sic iterum dixit, cum deberet sibi dari Michol in vxorem. s. Num parū vobis videtur generum me esse Regis? ego autem vir pauper, & tenuis. *Aut cognatio mea in Israel*, q.d. quæ est cognatio mea, vt ego debeam accipere filiam Regis? s. non sum ego tam generosus, vt eam accipiam: quia cognatio patris mei non est magna. *Vt fiam gener Regis*, i. vt accipiam filiā eius in vxorem, q.d. non sum aptus ad hoc: tetigit autem Dauid ista tria: quia ista erant sola, per quæ aliquis efficitur dignus magno coniugio, s. nobilitas viri, & facultatū amplitudo, & generis excellentia. Quantum ad primū, dixit: quis ego sum? idest non sum tam excellentis virtutis. Quātum ad secundū, dixit: quæ est vita mea: idest, non sunt tam amplæ possessiones meæ, vt mereantur Regale coniugium. Quantum ad tertiū, dixit: quæ est cognatio patris mei? q.d. non est tanta excellentia generis mei, vt merear filiā Regis. Dicebat autē Dauid se non habere aliquid istorū triū, omnia tamen requirebantur, vel saltem aliquod illorū ad hoc, quod conuenienter posset habere filiā Regis. Sciendū, q Dauid, quanquam diceret se nihil horum trium habere, vt mereatur filiam Regis, tamen habebat saltem duo illorum. De primo patet: quia ipse erat vir melior omnibus Israelitis, & hoc, siue quantum ad bonitatem moralē: quia nondum peccauerat mortaliter in tota vita præterita: nam Dauid nunquam peccauit, nisi in adulterio cum Bersabee, & in morte Vriæ, vt patet in 2. lib. c. 11. s. Fecit Dauid rectum in oculis Domini, & non declinauit ab omnibus, quæ præceperat ei cunctis dieb. vitæ suæ, excepto sermone Vriæ Hethæi: nōdum tamen peccauerat in his: quia ista acciderunt, postquam factus est Rex, vt patet in 2. lib. c. 11. ideo nondum mortaliter peccauerat: & sic erat melior moraliter omnibus Israelitis. Erat melior, quantum ad opera belli: quia nullus in Israel ausus fuit pugnare contra Goliath, & ipse pugnauit quasi inermis, vt patet præcedenti c. Merebatur ergo filiam Regis, & si quid aliud, dignius esse poterat. Item, de cognatione Dauid dicendum, q cognatio sua erat de nobilissimis totius Israel. Pro quo sciendum, q aut comparabitur cognatio Saulis ad cognationem Dauid, tanquam Regalem ad non Regalem, vel comparabitur, vt cognatio Tribus Beniamin ad cognationem Tribus Iuda: erat namque Saul de Beniamin: & Dauid de Iuda. Si primo modo, non erat æqualis cognatio Dauid cognationi Saul: quia nulla potest esse clarior prosapia, quam Regalis: & hoc dato, non solū cognatio Dauid non erat sufficiens, vt ipse acciperet in vxorem filiam Saulis, sed etiā nulla alia cognatio Israelitarum: quia non erat aliquis Rex in Israel, præter Saulē: vnde necesse erat filios, & filias Regis Israel contrahere cum alijs, qui essent inferioris prosapiæ: quia non poterant contrahere cum filiis, & filiabus Regū Gentilium, cum hoc esset nimis vetitum. Ex. c. 34. & Deut. 7. Si ergo aliquis de Israel accipere debebat filiā Saulis in vxorem, æque dignus erat Dauid, quātum ad prosapiam, sicut quilibet de Israel. Si autem comparetur cognatio Dauid ad cognationem Saulis, sicut cognatio Tribus Iuda, ad cognationem Tribus Beniamin, dicendum, quod excellētior erat cognatio Dauid, quam Saulis: quia Tribus Iuda erat excellentior omnibus Tribubus: nam Iacob, quando benedixit filiis suis, tribuit Principatum Regalem Iudæ, Gen. c. 49. Deinde in deserto, cum Israelitæ præcederent, Tribus Iuda magis honorabatur, quam ceteræ, quantum ad omnia: ipsa enim castrametabatur in parte nobiliori, & anteriori castrorum, s. ad Orientē, vt patet Num. c. 2. & quando mouebantur castra, ipsa præcedebat alias Tribus, vt patet Numeri c. 10. Item, postquam fuit Templum, siue Tabernaculum Moysi constructum, & obtulerunt in dedicatione eius Principes Tribuum: primus, qui obtulit, fuit Princeps Iuda Numeri c. 7. Item, postquā Israelitæ introierunt in terram Chanaam, Deus sæpe constituit Tribum Iuda in Principem super alias Tribus: nam mortuo Iosue quærentibus Israelitis, quis esset Princeps eorum: respondit Deus, quod Iudas ascenderet ante eos, & esset Princeps Iud. c. 1.

David laus.

A Iterum autē, quando 11. Tribus pugnauerunt contra Tribum Beniamin, quæsierunt Israelitæ, dicentes ad Dominū: Quis erit in exercitu nostro Princeps certaminis contra filios Beniamin? quibus respondit Dominus: Iudas sit Dux vester: ergo Tribus Iuda erat excellentior aliis Tribubus ante hoc, & sic propter cognationem satis merebatur Dauid habere filiā Saulis in vxorē. De facultatibus autem Dauid secus est: quia non apparet, an esset vir diues. Magis autem videtur, q esset pauper: quia, quanquam pater suus esset diues, habebat tamē octo filios, & duas filias, vt patet præcedēn c. & 1. Paralipom. c. 2. ideo diuisa hæreditate paterna, per eos modicum cuiq; eueniet: præcipuè, cum Dauid esset minimus omnium, & primogenito semper prouenicbat dupla portio hæreditatis, Deut. 21. c. Quantum ergo ad istā partē, Dauid fortè erat insufficiens: in aliis tñ

B duabus erat valde excellens, quæ huius defectū auferebāt ideo, quādo iterū Saul promisit Dauid dare filiam suā Michol ei in vxorē, solū ipse tetigit istā partē, s. q erat paruarū facultatū, dicens: Numquid parū vobis videtur me esse generū Regis? ego autē sum vir pauper, & tenuis. De cognatione autem sua, & de nobilitate personæ nihil innuit.

An Dauid peccauerit dicendo: quis ego sum? Quæst. XXIX.

QVÆRET aliquis: An Dauid peccauerit dicendo, quis ego sum? quia in hoc innuebat se nō esse dignum filia Regis: erat tamen dignus, tam in cognatione, quam in nobilitate viri. Aliquis respondebit, quòd non peccauit: quia ex humilitate hoc dixit. Sed, si hoc solum dicatur, non stat: quia sicut ex superbia illicitum est mētiri, ita ex humilitate. Sed dicendum est, quòd Dauid non peccauit; imò se habuit laudabiliter, & cautè, siue prudenter: Cau-

C tè quidem, quia coram Rege non est licitum alicui, quod seipsum laudet: quia ex hoc, quod aliquis laudatur in præsentia alterius, indirectè subtrahitur illi aliquid de honore, non licet tñ hoc coram Rege, sed magis eum solum honorare, & quia, si Dauid diceret se esse virū, vt acciperet filiā Regis, vel saltem hoc innueret per hoc, q ipse æquabatur Regi, subtrahebatur nimis honori Regis; ideo ipse nimis egit cautè, vt ex hoc Regia Maiestas excellētior videretur. Et est quidā modus captandi fauorem à Regibus: non tñ debet esse nimius: quia transibit in adulationem: adulatores. n. fingūt, se nimis amare, & nihil amari, nec esse dignos amari ab eo, quem amant, vt patet 8. Ethic. ideo dato, quod Dauid solum deberet attendere humanā prudentiam, mul-

Amittit laudē, & seipsum laudat.

D tum agebat cautè se dicendo indignum ad hæc. Rursus in hoc Dauid virtuose agebat: quia conditio humilitatis est propriam excellentiam non agnoscere. Sic autem Dauid, quanquam esset dignus, tamen se indignum reddebat. Sed tunc aliquis dicet, quod, cū Dauid cognosceret se dignum: dicere se indignum erat mentiri, & consequēter peccabat: quia mentiri quocūque modo peccatum est. Item Aristot. 2. Ethic. ponit, veridicum esse virtuosum: quia verè se habet tam in dictis, quam in factis: fictorem, vel iactantem vocat eū, qui falsū dicit in laudē suā. Ironicus est ille, qui falsū dicit diminuendo excellentiā suā. Fictor autē est superabundās: Ironicus est deficiens, sed vtrūque extremum est vituperabile. Ergo, si aliquis, pp humilitatē mentiatur, peccat. Sic autē videbatur de Dauid. Respondendū est, q humilis potest se habere dupliciter humiliando se, vel non existimando se tantū, quātus est, vel negādo de se aliquam

E perfectionē, quæ in eo est. Primo modo non est peccatum, immo ista est conditio hominū verè humiliū, q nunquam surgant ad considerandū laudes suas; sed magis considerāt defectus, & ex his reputant se indignos omni bono, qui verò superbi sunt, nunquā humiliantur ad cognoscendum defectus suos, sed, si quid in eis ex aliqua parte laudabile est, illud sēper considerant, vt supra id, q est, illud esse iudicēt. Secūdo modo potest se humiliare aliquis, scilicet negando aliquā perfectionē, quæ in eo fuit, si quis quæreret ab aliquo, an aliquādo ieiunasset, vel orasset: & ille ei humilitans, vt videretur despicabilis, diceret se nunquā ieiunasse, nec orasse, peccaret. Et sic, quandocumque aliquis veritatem negat, de qua quæritur, falsum asserens propter humilitatem, peccat. Si tamen aliquis de se falsa existimet propter humilitatem, non peccat: vt, si quis se indignus aliquo honore, vel dignitate, & existimet se indignum.

Humiliari quādo, & si quā sum licet.

Mētiri, & falsum dicere differunt.

eo, quod nunquam insurgit ad considerandum excellentiam suam, sed semper considerat ad defectus suos, non peccat: immò est nimis laudabilis: quia virtus fecit eū parua de se sentire: & nō subū si existimet se aliquis indignum, qui dignus est, non peccat: sed etiam si quęratur ab aliquo, an sit dignus Episcopatu, vel aliquo honore, & ipse respōdeat, ꝙ non sit dignus, non peccat; quanquā secundū veritatem sit dignus: dum tamen iste apud se existimet se indignum. Sed tunc dicet aliquis, ꝙ mentiri propter humilitatem non erit peccatum, cum iste mentiatur hic. Respondendum est, ꝙ mentiri, siue propter humilitatem, siue propter superbiam, peccatū est: iste tamen non mentitur: nam aliud est falsum dicere, & aliud mentiri. Falsum dicere est, cum quis aliter, quā res se habet, loquitur. Mentiri est, cum quis, contra id, ꝙ mente tenet, ore loquitur: potest autē interdum esse falsum, & non esse mendaciū; & interdū poterit esse mendacium, & non erit falsum: vt, si quis credens aliquid verum esse, illud asserat, & tamen sit falsum: nam tunc non mentitur: quia non loquitur contra mentem; & tamen falsum dicit: quia aliter res se habet. Aliquando autē aliquis mentitur, & dicit verū: vt, si quis credens aliquid esse falsum, cum illud sit verum, asserat ipsum, vt verum: nam tunc mentitur: quia contra id, quod mente habet, loquitur: non tamen dicit falsum, sed verū: quia sic res se habet, vt ipse loquitur: iste autē, de quo hic dicitur, qui se indignum asseruit, falsum dixit; quia dignus erat: tamen non mentitus est: quia se indignum putabat, falsum aūt dicere non est peccatū, sed mētiri. Cū autē quærebatur ab aliquo, an ieiunasset, vel orasset: & ille, causa humilitatis, diceret, se nunquā ieiunasse, vel orasse, mentiebatur, ideo peccabat. Ratio diuersitatis inter ista est: quia cū aliquis dicit se indignum, cū sit dignus, potest existimare se esse indignū, eo, ꝙ iste nunquam considerat excellentiā suam, sed defectus, propter quos iudicat indignitatem: si tamen orauit, vel ieiunauit, non potest etiam propter humilitatem existimare se non ieiunasse, nec orasse: ideo, si dixerit se non ieiunasse, peccabit: & istud non pertinet ad humilitatē: quia humilitatis est defectus cōsiderare suos, sed nō falsa asserere contra intentionē. Nunc autē de Dauid dicendum est, ꝙ non peccauit dicendo hæc. Et hoc dupliciter. Vno modo, quod Dauid non dixit se indignum, sed humiliauit se, dicendo: Quis ego sum, & quæ vita mea? &c. & istæ admirationes, vel interrogationes, quanquā communiter referantur ad significandum negationem, tamen non tantum sonant, sicut negationes: magis enim est dicere: Ego nō sum dignus hoc honore, quam si dicatur: Quis ego sum, vt suscipiam istū honorem? quia in primo, cū sit assertio, potest esse mendacium. In secundo autem non potest esse, saltem ex modo verborum. Dauid autem non dixit? Ego non sum dignus, vt fiā Gener Regis, sed dixit: Quis ego sum, vt fiam Gener Regis. Secundo modo potest responderi, quod dato, ꝙ Dauid dixisset se esse indignum suscipere filiam Regis, nō peccabat: quia, quanquam esset dignus, quia tamen erat humilis, non existimabat de se aliquam excellentiam, sed considerabat omnes defectus suos, ex quibus reddebat se indignum, & in hoc non dicebat cōtra mentem, & consequenter non peccabat. Cum autem arguebatur, quod mentiri causa humilitatis peccatum sit dicendum, ꝙ quando aliquis mentitur propriè, s. contra mentem dicens, peccat: etiamsi ex humilitate agere vellet. Si tamen aliquis existimet se indignū, vel asserat, quia sic credidit, non est peccatum, nec mendacium. Cum vero arguebatur secundum Philosophum, quod veridicus est medium, & fictor, & ironicus sunt extrema: & extremum semper est vitiosum: Respondendum, ꝙ humilis non est fictor, nec ironicus, sed veridicus. Si tamen aliquando humilis dicat de se minora, vel semper de se minora existimet, nō est ironicus: quia diuersimodè hoc pertinet ad ironicū, & ad humilem. Nam humilis semper de se minora existimat: quia virtus inclinat eum ad considerandum semper defectus suos, & non excellentiam: & sic non agit contra mentem. Ironicus autem in habitu, & in omnibus actib. protestatur se minorem dignitate sua; ipse tamen apud se existimat, se esse indignū maioribus, quàm se dignificet, & ostendat. Item; ironicus asserit de se minora, quam sint, & cū interrogetur de aliquo actu, negat illū de se, & in hoc mentitur agens con-

F tra conscientiam: humilis autem subticebit propter humilitatem, si est aliquis actus laudabilis, de quo quæritur: non tamen asseret, se nō habere, vel non egisse. Nō est ergo humilis ironicus, nec extremū, sed est mediū. i. veridicus tam in rebus, quam in verbis, quod satis consonat dictis Philosophi 2. & 4. Ethic. *Factum est autem tempus, cum deberet dari Merob filia Saul Dauid*, idest completum fuit tempus in quo debebat dari in vxorem ad cōsummandum matrimonium Merob ipsi Dauid. Dicitur autem completū: quia fortè Saul dixerat Dauid. Esto vir fortis, & præliare bella Domini, & dabo tibi filiam meam in tali, vel tali tempore: Dauid autē præliatus fuerat iam sæpe: & aduenerant dies illi, in quibus promiserat Saul se daturum filiam suā, ideo dare debebat. Aliter potest intelligi, quod Saul dixerat Dauid, ꝙ faceret aliquid determinatum contra Philisthinos,
G & tunc daret ei filiam, vtpote, si diceret, ꝙ faceret tria, vel quatuor bella, vel, ꝙ occideret tot aut tot Philisthinos, sicut infra dixit de Michol, quando pro ea petiit centū præputia Philisthinorum: & Dauid illa annumerauit Regi, & tunc data est Michol: nunc autem fecerat illa bella: ideo completum erat tempus, quo debebat dari ei Merob. Aliter potest intelligi, ꝙ apud Hebræos esset tempus determinatum, in quo nuptiæ contraherētur post sponsalia facta, &, quia iam aduenerat tempus illud celebrandarū nuptiarum, non fuit sibi data. Et hoc est aduenisse tempus. *Data est Hadrieli Molathitæ vxor*, idest data fuit alteri viro, qui vocabatur Hadriel Molathites. Postea ille habuit ex illa filios quinque, quos crucifixit Dauid ad petitionem Gabaonitarum, vt patet infra 2. lib. c. 21.

H *Quare Saul non dederit Merob in vxorē Dauid. Q. XXX.*

QVÆRET aliquis; Quare Saul non dedit filiā suam Merob in vxorem Dauid? Respondendum, ꝙ Saul nolebat honorare Dauid, sed perdere: filiam autem suam non promiserat ei hac intentione, vt aliquando nuptiæ inter eos celebrentur, sed, vt amore celebrandarum nuptiarum exponeret se magnis periculis contra Philisthinos, & periret: ad hoc autem constituerat sibi tempus aliquantulum, vt in toto illo vacaret bellis, & aliquando periret: postea autem, consummato tēpore, Dauid non perierat, ideo Saul non consecutus fuerat intentum suum, propter quod filiam suam promiserat ei, ideo noluit eam dare: quia postquam acciperet, credidit eum non periturum, quia non cogebatur vltra pugnare, cum iam completa esset conditio:
I Si autem Saul promisisset filiam intentione dādi eam, dedisset consummato tempore: solum tamen erat promissio, vt esset occasio Dauid ad pereūdum. Sic dicitur supra: non sit manus mea in eo, sed sit super illū manus Philisthinorū.

Saul tripliciter peccauit dando Merob in vxorem alteri à Dauid. Quæst. XXXI.

QVÆRETVR vlterius; An peccauerit Saul dando filiam suam alteri viro, cū eam promisisset dare Dauid? Respondendum est, quòd Saul peccauit hic tripliciter: primò: quia noluit filiam suam dare Dauid pro occisione Philisthæi: sed voluit iterum aliam conditionem ad habendum filiam, & sic fecit, ꝙ Dauid non haberet id, quod erat sibi semel debitū, sed voluit, vt esset bis debitū.
K Secundo peccauit: quia non promisit filiam suam Dauid bona intētione, scilicet, vt consummaretur matrimonium, & consequeretur in eis finis coniugij, sed fecit, vt esset Dauid in scandalum, scilicet, vt moreretur desiderio nuptiarum, & quantum ad hoc, erat Saul homicida in animo. Tertio peccauit Saul: quia cum promisisset secunda vice dare filiam suā Dauid, non dedit, etiamsi bis esset sibi debita: licet enim Saul mala intentione promisisset filiam suam Dauid: quia tamen completio erat licita, & necessaria, debebat Saul complere: grauiter enim peccauit, iam etiam tota vita Saulis iniquitatibus contra Dauid plena fuit.

An matrimonium Merob cū Hadriele tenuerit. Q. XXXII.

QVÆRETVR vlterius; An matrimonium contractum inter Hadriel Molathitem, & Merob filiam

Saulis

Saulis tenuerit? Aliquis dicet, ꝙ non: quia si aliqua mulier contraxerit cum aliquo, & postea cum alio contrahat, secundus contractus non tenet, nec est matrimonium, sed coitus adulterinus: sic aũt erat in Dauid: quia ei fuit despõsata primo Merob filia Saulis, postea autem fuit data alteri viro: ergo non tenebat matrimonium. Aliquis dicet in contrarium, ꝙ tenuerit: quia nunc non tenet matrimoniũ secundum, contracto primo: eo, ꝙ matrimonium est ratũ, inter infideles aũt non est matrimonium ratum, nec fuit à principio ratum inter Hebræos, vt patet Extra de diuor. ſ. gaudemus; ideo licet aliqua mulier contraheret cum aliquo, poterit, eo viuente, contrahere cum alio, quia matrimonium non erat ratum. Sed dicendum, ꝙ ista ratio non stat, quia inter Hebræos matrimonium non erat ratum ex hoc, ꝙ dabatur libellus repudij interdum: ex alia tamen parte æque ratum est, vt nunc: sed hic non fuit libellus repudij inter Dauid, & Merob: ergo matrimonium erat ratum. Quod autem non esset libellus repudij, patet, quia femina nunquam habuit secundum aliquã legem potestatem repudiãdi virum, sed vir habebat potestatem repudiãdi feminam: sed Dauid volebat hic Merob in vxorem; ergo ipsa non poterat eum repudiare. Item dato, ꝙ Merob habuisset eandem potestatem repudiandi Dauid, quã habebat Dauid respectu ipsius, non potuisset repudiare eum nunc: quia repudium nõ poterat dari in Veteri Testamẽto, nisi consummato matrimonio, vt patet Deut. c. 24. cum dicitur: Si acceperit homo vxorem, & habuerit eam & cetera, id est, si acceperit per sponsalia, & habuerit eam in domo sua, & in potestate cõsummata copula, tũc enim poterit scribere libellum repudij, sed nondum erat cõsummatum matrimonium inter Dauid, & Merob: ergo non poterat intercidere repudium, sed maneret firmũ matrimonium, si aliquid erat. Dicendum ergo, ꝙ totum dubiũ cõsistat in hoc, scilicet, an Dauid contraxerit matrimonium per verba de præsenti cum Merob: licet non fuerit sibi data ad consummandum illud per copulam, vel si solũ Saul promisit dare filiam suam Dauid, si pugnaret contra Philisthinos: & tamen non interciderint aliqua verba inter Merob, & Dauid causantia matrimonium, vel sponsalia: sed ista intercidere debebãt eo tempore, quo Dauid complesset conditionem. Si primo modo dicatur, est tenẽdum ꝙ non potuit postea cõtrahere Merob, cum Hadriel: quia erat vxor Dauid, & ille contractus fuit adulterium, & non matrimonium: & hoc tenent multi Iudæorum, scilicet, ꝙ ex iure debuit dari Merob Dauid in vxorem, & peccauit Hadriel accipiendo eam, nec potuit eam tenere, vt verè vxorem. Si autem dicamus secundo modo, tenendum est, ꝙ Saul peccauit nõ dando in vxorem filiam suam Dauid, quia ipse tenebatur, quantum in se erat, agere, vt filia sua acciperet Dauid in virum, quanquam nõ obligabatur cogere eam consentire in illum, si nollet: & erat ipse liber à promissione, si quantũ in se erat ageret rogando, vel persuadendo nihil minarum, vel timoris incutiendo: non solum tamen non fecit, vt filia sua acciperet Dauid in virum, sed etiam prohibuit, ideo peccauit agens cõtra promissionem: non tamen peccauit Hadriel accipiendo Merob in vxorem, nec ipsa consentiẽdo in eum, vt in virum: quia nullum vinculum matrimonij inductum fuerat inter Merob, & Dauid.

Dauid nunquam contraxit cum Merob. Quæst. XXXIII.

QVÆRETVR vlterius; Cum istis duobus mõdis possumus opinari circa Merob, & Dauid, quis sit modus melior? Respondendum, ꝙ non patet expresse ex litera, quis modus istorum debeat teneri: tenendum tamẽ est, ꝙ non fuit contractum aliquod matrimoniũ inter Dauid, & Merob: quod patet: quia si fuisset cõtractum, non solum Merob peccaret cõsentiendo in alterum virum, & Hadriel accipiendo eam in vxorem: sed etiam peccaret Dauid si, habita opportunitate non repeteret illam: quia ex hoc consentiret eam adulterari. Dauid tamen nũquam eam repetijt: ergo non fuit vxor eius: repetiit tamen Michol in vxorẽ, vt patet infra; postquam verò recessit Dauid à facie Saulis, dedit Saul in vxorem Michol Phaltiel, filio Lais, vt patet inf. c. 25. & ista erat violẽtia, & non matrimonium. Toto

A autem tempore, quo vixit Saul, non habuit Dauid opportunitatem repetendi Michol, cum esset potens Saul, & satis sibi erat, vitam posse defendere: mortuo autem Saule, cum factus est ipse Rex super Iudam, repetiit ab Isboseth filio Saulis, dicens: redde mihi vxorem meam Michol, quã despondi mihi centum præputiis Philisthinorum: misit aũt Isboseth, & tulit eam à Phaltiel viro suo filio Lais: sequebaturque eam vir suus plorans vsque Bahurim, vt patet infra 2. lib. c. 3. Item, aliqualiter colligitur hoc ex litera, quia dicitur supra. Ecce filiam meã maiorem Merob, ipsam dabo tibi vxorem, tantummodo esto vir fortis, & sic non dixit, ꝙ eam dabat, vel actualiter dedit, sed ꝙ daturus erat: illud autem postea non fecit: quia adueniente tempore, non dedit eam ipsi, sed alteri viro. Sed obicietur: quia infra dicitur: in duabus eris gener meus hodie: ergo nõ solum acB cepit Dauid vxorem Michol, sed etiam Merob: alioquin nõ esset gener in duabus, sed in vnica. Respondendum est, ꝙ illud non intelligitur de ambabus filiabus, ſ. ꝙ eris gener in duabus, i. dabo tibi duas filias: nam quãdo istud dixit Saul, iam tradiderat Merob in vxorem Hadriel Molathitæ: & erat consummatum matrimonium inter illos: ergo nolebat dicere, ꝙ in illa esset gener illius, ſ. dando illam sibi in vxorem. Sed aliter intelligitur, vt infra declarabitur in litera. *Dilexit autem Michol.* Hic consequenter describitur promissio secundæ filiæ, quæ data est Dauid, vt infra patet, & dicitur. *Dilexit autem Michol filiam Saul alteram Dauid*, habebat Saul duas filias, scilicet Merob, & Michol, quarũ primam tradiderat Hadriel Molathitæ vxorem; nunc autẽ Dauid dilexit minorem, ſ. Michol: quia illam vellet accipere in vxorem, quoniam primam non accepisset: & fortè: C quia diligebat eam amplius, eo, quod esset pulchrior: sicut Iacob dilexit Rachelem minorem filiam Laban magis, q̃ Liam, quæ erat primogenita, eo quod Lia erat lippis oculis: Rachel autem erat decora facie, Gen. 29. c. In Hebræo dicitur hic, quod Michol dilexit ipsum Dauid: litera autem nostra innuit, quod dilexerat Dauid ipsam Michol: satis autem potuit esse facilis errandi occasio mutando literam nostrã: quia solũ differt in hoc, quod dicamus, filia altera, vel filiam alteram: quia cũ Michol sit indeclinabile, & Dauid, nõ patet, an ponatur in recto, vel obliquo: magis tñ credẽdũ est, ꝙ Hieronymus transtulerit, ꝙ Dauid dilexit alterã filiã Saulis: nam si diceretur, ꝙ Michol dilexit Dauid, non esset aliquid ad propositũ eorũ, quæ dicũtur in litera: nam dicitur immediatè, ꝙ nunciatum fuit hoc Saulis, & placuit ei, dixitque: Dabo eam illi, vt fiat ei in scandalum. Si tamen D in littera diceretur, ꝙ Michol dilexit ipsum Dauid, & non, quod Dauid dilexit ipsam Michol, non esset ad propositum, quòd Saul daret eam Dauid in vxorem, dicens: Dabo eam illi: nam si ipse non diligebat eam, quanquam ipsa diligeret eum, fortè nollet accipere eã Dauid in vxorem, & nõ esset aliquid, propter quod placeret Saul. Item: quia dixit Saul: Dabo eam illi, vt fiat ei in scandalum: si tamen Michol diligeret ipsum, Dauid non fieret ei in scandalum: sed magis ad defensionem vitæ: quia propter amorem Dauid reseruaret eum à morte, sicut fecit sequenti c. nam præponderauit ibi amor Dauid ad amorẽ paternum, & liberauit eum à morte, quanquam pater contrariũ iussisset. immò propter hoc, quod Michol dilexit nimis Dauid post contractum matrimonium cœpit magis timere, & contristari Saul, vt patet infra, in litera, ſ. Michol autem E filia Saulis diligebat Dauid, & Saul magis cœpit timere eum, ſ. propter illum amorem, quem sciuit filiam suã habere ad Dauid: non ergo debet dici in litera, ꝙ Michol dilexit ipsum Dauid: sed, quod Dauid dilexit Michol. Et tunc stant ea, quæ dicuntur in litera, ſ. quod placuit hoc Sauli, & dixit, quod daret eam illi: nam si diligebat eam, certum est, quod vellet illam accipere in vxorem. Item stat secundum, quod dixit Saul, ſ. dabo eã illi, vt fiat ei in scandalum: credidit quippe Saul, ꝙ Michol non diligebat ipsum Dauid, sicut Dauid diligebat eã, & quod ipsa semper erat dilectura intensius patrem, quàm virum: & hoc modo posset per eam pater scire intentionem Dauid, & omnia, quæ ageret: & sic facilius incideret in manus Saulis, sic patet sequenti cap. Cum iussit Saul filiæ suæ Michol, vt daret Dauid ad occidendũ ipsa deposuit eum per fenestram: pater tamen putauit, quod ipsa propter eum non curaret de

viro,

viro, & traderet in manus illius, licet è contrario factũ sit. *Et nunciatum est Saul*, s. serui eius nunciauerunt ei, qđ Dauid diligeret Michol, eo, quod ostenderat ei aliqua amoris insignia: & placuit ei, s. quia putauit, quod per hoc consequeretur intentionem suam de occidendo Dauid, vt immediatè sequitur. Sed aliquis dicet, quod etiamsi non esset notũ Sauli, quod Dauid diligebat Michol sequeretur idẽ; quia poterat promittere Saul filiam suam Michol Dauid, & tunc fieret ei in scandalum, sicut hic dixit Saul. Respondendum est, quod non intendebat Saul, posse consequi intentionem suam, promittendo Dauid filiam suam, nisi fortè diligeret eam: quia putabat Saul, quod cum fefellisset Dauid non dans ei filiam primam, quam promiserat, quod nollet subire aliquam conditionem, promittendo ei secundam filiam: quia crederet, quod in secunda Saul falleret fidem, sicut in prima. Cum autem sciuit, quod diligebat eã, intellexit, quod subiret quamcunque conditionem, illa sibi promissa: ideo placuit Sauli, tanquam ex hoc consequeretur intentum. *Dixitque Saul, dabo eam illi*, s. quia ipse diligit eam, dabo sibi in vxorem, & gratis eam recipiet. *Vt fiat ei in scandalum*, idest, in occasionem cadendi in malũ. Scandalum propriè significat offendiculum, idest, lapidem, vel aliquid aliud, in quo aliquis pedibus impingens corruit, & hoc modo omnis occasio mali vocatur scandalum, & quia putauit Saul, quod matrimonium promissum, cum secunda filia esset causa mortis Dauid, dixit, ꝙ esset ei in scandalum. Hoc autem poterat esse dupliciter. Vno modo, quod, quia Dauid diligebat nimis Michol, non recusaret quamcunque conditionem, etiamsi grauis esset, subire propter illam: ipse autem intendebat imponere ei duras cõditiones: & sic periret: hoc autem erat: quia intendebat Saul petere centum præputia Philisthinorum, sicut petiit, & ad habendum illa putabat Dauid moriturum. Aliter potest intelligi, quod esset ei in scandalum, s. quia putabat, quod Michol magis diligeret patrem, quàm virum, ideo propter patrem traderet virum ad mortem, sed è contrario factum est. *Et sit super eum manus Philisthinorum*, idest, dabo eam illi, vt sit super eum manus Philisthinorum, quod fieret hoc modo, s. quia peteret Saul centum præputia Philisthinorum, & in acquirendo illa, moreretur Dauid in manibus Philisthinorum. *Dixit ergo Saul ad Dauid*, s. quia vidit Saul, quod quasi consecutus fuerat intentionem, fecit vocari Dauid, vt promitteret ei filiam suam, & dixit ea, quæ sequuntur. Sciẽdum, quod aliqui Hebræi dicunt, quod Saul dedit filiã suã Michol ad hoc, quod excusaret eum à morte, quia quotidie imaginabatur in morte Dauid, &: quia nunc vidit, ꝙ Dominus erat cum eo, credidit magnũ peccatum esse, si illum occideret, ideo dedit ei filiam suam ad hoc, quod ipsa excusaret eum à morte. Sed hoc est penitus contra literam, cum dicatur: Dabo eam illi, vt fiat ei in scãdalum. *In duabus eris Gener meus hodie.* Aliqui libri habent hic, in duabus rebus: sed non est in Hebræo, nec est de textu: nec etiam facit ad sensum. Nã esset sensus: in duabus rebus eris Gener meus, idest, cũ duabus conditionibus, vel faciendo duas res, eris Gener meus. Solum tamen proposuit Saul Dauid vnã conditionem, s. de centum præputiis: sed intelligitur hoc de filiabus, s. in duabus eris Gener meus, idest, in vna duarum, & hoc intelligebatur de minori. Similis modus est sæpe in Scriptura: nam Iudi. c. 12. vbi nostra litera dicit. Iudicauit Iephte Galaadites Israel sex annis, & mortuus est, atque sepultus in Ciuitate sua Galaad. Habetur in Hebræo: sepultus est in Ciuitatibus Galaad, idest, in vna de Ciuitatibus Galaad. Nicolaus, & quidam Hebræi aliter exponunt, s. in duabus filiabus eris Gener meus: quia in prima fuisti Gener meus, quantum ad sponsalia, & in secunda eris Gener meus, quantum ad sponsalia, & matrimonium. Iste sensus satis potest teneri, si accipiantur sponsalia per verba de futuro, quia per hoc non efficiebatur Merob vxor Dauid, & poterat habere alium in virum, sicut supra declaratum est. Si autem accipiantur sponsalia de præsenti, non est recipiẽda expositio: dicendum est ergo, quod sensus est iste, s. in duabus eris Gener meus hodie, i. iam hodie es bis Gener meus: quia primo fuisti Gener meus per solam promissionẽ, nunc aũt eris Gener meus per promissionem, quæ consequitur effectum. *Et mandauit Saul seruis suis*, s. ꝙ loquerentur ad Dauid ea, quæ sequuntur: subintelligendum est

Scandalũ quid sit.

F hic, quòd Dauid nihil locutus fuerit ad Saulem, dicens: ꝙ vellet esse Gener illius, vel nollet. Etiam, quod Saul non posuit aliquam conditionem Dauid, sed solum dixit ei, in duabus eris Gener meus: quod patet: quia infra dicitur, ꝙ Saul iusserit seruis suis, vt loquerentur Dauid verba persuasoria ad hoc, quod acceptaret fieri Generum Regis, & scirent ab ipso, quæ erat intentio sua: ꝙ sic factum est. Nam postea serui Saulis sæpe loquebãtur hoc Dauid quousque ipse dixit, quod erat vir pauper, & tenuis, & non erat aptus, quod esset Gener Regis, quo cognito, Saul petiuit in donationẽ propter nuptias centũ præputia Philisthinorũ.

Quare Saul à principio non posuerit aliquam conditionem cum Dauid, vt acciperet filiam in vxorem. Q. XXXIIII.

G QVAERET aliquis: Quare Saul à principio non posuit aliquam conditionem Dauid de pugnando contra Philisthinos ad hoc, quod acciperet filiam eius in vxorem, sicut postea posuit? Aliquis respondebit, quod Saul nondum conceperat conditionem illam de centum præputijs: ideo non posuit. Sed dicendum, quod nõ stat; quia, antequam Saul quicquam loqueretur Dauid, cognito, ꝙ Dauid diligeret Michol, dixit: dabo eã illi, vt fit ei in scandalum, & sit super eum manus Philisthinorum: ergo iam conceperat ponere aliquam conditionem duram Dauid de pugna contra Philisthinos: & quanquam nõ appareat, an illam, de qua infra dicitur, iam concepisset, s. de cẽtum præputijs Philisthinorum, tamen necesse est dici, quod aliquam iã cogitasset: verisimilius autem est, quod illam de centum præputijs concepisset, quàm aliquam aliam. Sed
H dicendum est, quod Saul iam conceperat iniquitatem cõtra Dauid, s. vt poneret ei conditionem de præputijs Philisthinorum, ad hoc, quod periret: noluit tamen immediate dicere, vt occultaret intentionẽ suam, sed voluit, vt egrederetur verbum ad Dauid, ex quo haberet Saul occasionem ponendi istam conditionem: nam si mox, vt Saul vocauit Dauid, dixisset ei, dabo tibi Michol filiam meam, si dederis mihi centum præputia, manifestè apparet, quod Saul quærebat malum Dauid: & ob hoc dicebat, quod daret ei centum præputia Philisthinorum, ad hoc, quod pro illis pugnans incideret in manus Philisthinorum. Volebat ergo Saul occultare intentionem suam, & ad hoc volebat, vt Dauid prius loqueretur, & ex verbis eius haberet ipse occasionem ponendi istam conditionẽ, & quia à principio, quasi Saul dixit Dauid, in duabus eris Gener meus,
I Dauid nihil respondit; Saul non proposuit aliquam conditionem, sed conatus est per alios capere Dauid in sermone, vt ipse loqueretur aliquid, quo dicto haberet Saul locum proponendi conditionem, quam volebat, & quasi ex incidenti: ideo misit seruos suos, vt loquerentur ad Dauid persuadendo ei, quod fieret Gener Regis: vt sic verbum haberetur ab eo, quibus suadentibus Dauid respondit: Ego sum vir pauper, & tenuis: quo dicto, & cognito à Saule, habuit locum Saul proponendi, ꝙ volebat, & dixit ministris suis, ꝙ dicerent Dauid, non habet Rex necesse sponsalia, nisi tantum centum præputia Philisthinorum; ꝙ acceptauit Dauid: & tunc apparebat, ꝙ Saul, non faceret hoc ab intentione, sed quasi ex incidenti, & sic occultabatur eius iniquitas. *Loquimini ad Dauid clam me, dicentes*, idest dicatis Dauid ista, quæ sequuntur me absente. Istud dicebat
K Saul ad hoc, quod videretur, quod non dicebantur ista ex mandato Regis, nec de voluntate illius, sed solum ministri dicebant ea, quasi procurantes bonum Dauid. Hoc autem faciebat Saul, quia, si ipse diceret hæc, vel si ministri sui dicerent coram illo, appareret aliquam iniquitatem concepisse Saulem, cum nimis instigaret ipsum Dauid ad accipiendum filiam suam in vxorem, ideo cum ministri loquerentur ista, absente Saule, nihil fraudis latere Dauid crederet in verbis. *Ecce places Regi*, idest, nimis gratus es in oculis eius. s. ꝙ diligit te nimis, & pro te faceret, quodcunque velles. *Et omnes serui eius diligunt te.* Hoc ponitur ad significandum plenum fauorem Dauid in Domo Regia. Nam si Rex dilexisset Dauid, & serui eius non diligerent, ipsi nunciarent mala Regi de eo, ita, vt distraherent animum illius ad dilectionem eius: nunc autem omnes, qui erant in Domo Regis, diligebant Dauid, & ipse Rex, & ideo fa-

uor

nor erat firmus: ex quo sequebatur, q David posset petere filiam Regis in uxorem, & daretur ei, atque accipere deberet. *Nunc ergo esto Gener Regis*, i. quia tantum fauorem habes apud Regem, & seruos eius, esto Gener Regis, i. placeat tibi accipere filiam eius in uxorem, s. quia immediatè dabit: ista autem dicebantur, vt Dauid responderet, quod volebat eam accipere, vel diceret, se esse pauperem, & propter hoc ineptum ad sumendum eam: vt sic locum haberet Saul ad ponendum conditionem de centum præputiis. *Et locuti sunt serui Saul in auribus Dauid omnia verba hæc*: quia Rex illa dixerat: & sic ipsi proposuerunt, non quasi Rex illa diceret, sed quasi ipsi loquerentur ex seipsis inquirentes bonum Dauid. *Et ait Dauid: Num parum vobis videtur Generum me esse Regis*, i. nunquid vos existimans, q parū hoc est? q. d. ita mihi persuadetis, q ego vellem fieri Gener Regis: & hoc petam, sicut si esse Generum Regis esset parum: B tamen multum est, s. si hoc esset modicum, fortè peterem à Rege, quia facilè illud concedere deberet: & tamen; quia hoc valde magnum est, non bene suadetis, q petam illud. *Ego autem sum vir pauper, & tenuis*, i. valde magnū est esse Generum Regis: quia requirit magnas facultates: ego autē non habeo eas, cum sim vir pauper, & tenuis. Ista duo ad idem pertinent: quia pauper est, qui pauca habet; tenuis autē, qui in substātia debilis est, sicut qui corpore attenuatur,

Dauid quare non dederit eandem responsionem seruis, sicuti Saulis, proponentibus, quod acciperet eius filiam in uxorem. Quæst. XXXV.

QVAERET aliquis; Quare Dauid non dixit hic, q̄s ego sum, & quæ vita mea, & quæ cognatio Patris C mei: sicut supra dixit, quando Saul promisit ei primam filiam suam Merob? Respondendum est, q Dauid locutus est hic id penitus, q sentiebat, sicut, qui loquitur alicui æquali. Cum aūt locutus est Sauli, fuit locutus ex humilitate, vt honoraret Regem, & ob hoc humiliauit se, quātū ad oia, s. quantum ad personam, & genus, & substātiam dicēs: quis ego sum, &c. Nunc autem loquebatur cum ministris Saulis, coram quibus non oportebat, vt se humiliaret: quia illi non erant maiores se, sed, q loqueretur, q sentiebat: Dauid autem quantum ad meritum personæ dignus erat filia Regis: Quantum ad progeniem, etiam æqualis erat, vel talis, qui deberet suscipi; quia erat de meliori prosapia Israel: sed solum videbatur deficiens in facultatibus, vt non posset æquiparari Regali matrimonio. Solum ergo tetigit, q erat vir pauper, & tenuis: & sic credebat, q, quamuis, quantum D ad alia, dignus esset: quia tamen in hoc deficiebat, stultum erat, & supra vires suas filiam Regis petere. *Et renunciauerunt serui Saul, dicentes*, i. illi familiares Saul, qui missi fuerant ad Dauid, vt caperent verbum ab eo, retulerunt Sauli verba Dauid, Vocantur hic serui Saulis illi, qui specialiter assistebant ei, & sciebant secreta illius: quorum locū primū habuit Dauid apud Saulē: sed postea Saul eū amouit à se, ne ei nocere posset, vt patet sup. *Huiuscemodi verba locutus est Dauid*, i. hæc verba, quæ supra habentur: & tunc referebant ei illa. *Dixit autem Saul: Sic loquimini ad Dauid*. Istud locutum erant ministri Regis, non quasi ex voluntate Regis, sed ex intentione sua arbitrātes hoc bonū esse, & quod Rex huic assentiret. Quanquā pōt dici, q hoc dixerint nomine Saulis. Nā licet à principio illi non fuerint locuti nomine Saulis, tū postea locuti sunt, cū iam cognita est intentio Dauid: quia habuit tunc locum Saul proponendi conditionem suam. *Non habet necesse Rex sponsalia*, i. non excuses E te ab hoc, quod est esse Generum Regis pp paupertatē: quia hoc haberet locum, si Rex peteret sponsalia, i. si peteret donationē propter nuptias filiæ suæ secundum statum suum: quia ad hanc tu esses impotens, sed non petit. Sed vocantur sponsalia dona, quæ dabantur cognatis sponsæ: sicut quando Eliezer seruus Abrahæ petiuit Rebeccam in uxorē pro Isaac filio Abrahæ, protulit munera magna omnibus cognatis Rebeccæ, Gen. c. 24. Rex autem dixit, q non habebat necessaria sponsalia: quia ipse erat per se sufficiens, & daret filiæ suæ abundantem dotem pro se, & viro, sed solum volebat viri probitatem. *Nisi tantum centum præputia Philisthinorum*, i. Rex non petit à te aliquid, sed solum centum præputia Philisthinorum, quæ tibi dare leue est.

A *Quare Saul petiuerit centum præputia Philisthinorum, & non plura, neque pauciora. Quæst. XXXVI.*

QVAERET aliquis. Quare petiuit Saul centum præputia Philisthinorum, & quare non pauciora, vel plura? Respondendum est, q Saul volebat, q Dauid periret in manibus Philisthinorum, ideo petebat ab eo id, q erat sibi causa pereundi: sic autē putabat, q in acquisitione centum præputiorum eueniret, ideo petiuit illa: Hoc patet, quia supra dixerat Saul: Dabo eam illi, vt fiat ei in scandalum: & sit super eum manus Philisthinorum. Non petiuit autē Saul pauciora præputia: quia quanto pauciora petiisset, tanto leuius esset Dauid illa acquirere: & fortè non periret, qd Saul intendebat: plura autem fortè petiisset, sed timuit, quod putaretur hoc esse in fraudem, cum peteretur illud, B quod erat ad mortem Dauid. Item, quia appareret in hoc nequitia Saulis, & fortè Dauid recusaret conditionem, tanquam grauissimam. Sed dicetur, quare magis petiuit Saul præputia, quàm aliquid aliud, cum multa alia posset petere, quæ indicarent ei, quod volebat? nam intentio sua erat, quod occiderētur centum Philisthini, & vt ipse sciret illos occisos, volebat insignia occisorum: sed ita potuisset habere signum per alias partes corporis, sicut per præputia. Respōdet Nicolaus, quod hoc factū fuit pp duo. Primò, vt Saul certus esset, quòd occidisset Philisthinos. Secundò, vt faceret eum magis odiosum Philisthinis. De primo patet: quia si iussisset duci centum capita, vel manus dexteras, aut pedes, potuisset Dauid occidere aliquos Israelitas, & ducere partes illas ad Saulem, & tunc nesciret, an essent Philisthinorum, vel Israelitarum. In præputiis autem non erat sic: C quia non reperiebantur præputia in Iudæis: nam cum essent omnes Iudæi circumcisi, nemo eorum habebat præputium; si ergo ducerentur corā Saule centum præputia, manifestum esset, quod illa essent Philisthinorum, vel aliorum Gentilium: alioquin potuisset Dauid facere fraudem, sicut faciebat, cum erat in Terra Philisthinorum: nam exibat ad prædandum ad extremitates terræ Philisthinorum, & occidebat quoscunque inuenisset, ne quis posset de eo postea clamare, & cum interrogaretur à Rege Geth, in quē excurrisset prædam, dicebat, quod in talem, vel talem partem Israel, vt patet infra cap. 27. Sic potuisset Dauid inuadere aliquem locum in extremitate Israelitarum apud Philisthinos, non relinquens ibi aliquem, qui factum referret; & putaretur à Philisthinis factum, ipse verò acciperet inde capita, vel alias partes corporis, si non essent præputia: quia D ista non poterant reperiri in terra Israel. Secundum erat, vt fieret Dauid odiosus Philisthinis: quia Philisthini detestabantur circumcisionem. Si autem Dauid acciperet præputia eorum, circumcideret illos, in quo magis dehonestabantur Philisthini plus quam si multi eorum occiderentur, & fierent nimis infesti Dauid: quia erat occasio, vt vno animo concitari Philisthini irruerent in Dauid. Sciendum autem, quod Iosephus 6. Antiquitatum dicit, quòd Saul petiuit capita Philisthinorum, & Dauid abscidit sexcenta capita, & tulit ea ad Saulem. Sed hoc falsum est: quia non petiuit capita; sed præputia: Iosephus tamen, cum scriberet Historiam Gentilibus, putauit indignum esse, quod poneretur talis petitio de præputiis: quia turpis erat, & contra honorem omnium gentium: quia circumcisionem non sequebantur: ideo capita posuit pro præputiis, quanquā, si quis æquiuocare velit, verum dixit: quia caput ad vtrumque æquiuocatur. *Vt fiat vltio de inimicis Regis*. Istud E additum fuit ad significandum causam petitionis. Nam videbatur, quod peteret hoc in fraudem, vt Dauid corrueret, ideo dixit, quod petebat hoc, vt fieret vltio de hostibus suis: ipse tamen non petebat ad hoc, sed ad mortem Dauid, vt patet supra. *Porrò Saul cogitabat tradere Dauid in manus Philisthinorum*, idest, quanquam diceret, quòd volebat centum præputia, vt fieret vltio de inimicis suis: tamē nolebat ad hoc, sed magis, vt moreretur Dauid in acquirendo illa. *Cumq. renunciassent serui eius verba, quæ dixerat*, i. serui Saulis annūciauerūt Dauid verba, q̄ dixerat Saul, s. nō hēt Rex necesse sponsalia, &c. *Placuit hic sermo in oculis Dauid, vt fieret Gener Regis*, i. placuit Dauid cū illa cōditione fieri Generū Regis: quia non erat sibi difficile excercere præputia de Terra Philisthinorum. Vnde quatraboc [illegible]

Quare magis petiyt Saul p̄putia, quā aliquid aliud.

uitatis habuisset, ita illicò, vt propositum est, libenter acceptauit. Hoc autem erat: quia Deus faciebat sibi cuncta facilia esse, & erigebat animum illius ad audendum omnia, cõtemnendumque timores. *Et post dies paucos.* In Hebræo dicitur hic. *Et nondum impleto tempore.* Quod exponũt de tempore quo debebat dari Michol, in vxorem Dauid, s. quod nondum impletum fuerat illud, quando Dauid descendit pro præputijs Philisthinorum. Sed hoc non stat, quia non fuerat positum aliquod tempus, in quo Michol daretur Dauid, nisi cum ferret Dauid præputia, ideo litera Hebraica significat hic id, ꝙ nostra, s. post paucos dies: nostra tamẽ expressius dixit, scilicet, post paucos dies: nam id, quod imperfectum est, paucum est, ideo pro paucis diebus litera Hebraica posuit tempus imperfectum. *Surgens Dauid abijt in Accaron.* Ista erat vna de quinque Metropolibus Philisthinorum, & erat ciuitas nimis coniuncta Terræ Israel inter omnes vrbes Philisthum: ideo ad illam descẽdit Dauid. *Cum viris, qui sub eo erant*, s. cum mille viris: fecerat enim illum Saul Principem mille virorum, vt patet supra, in litera: & istos accipiens, iuit in Accaron. *Et percussit ex Philisthæis ducentos viros*, occidit illos pugnans cum illis, fortè cùm pluribus ipse pugnauit, sed isti soli corruerunt: alij autem per fugam saluati sunt. *Et attulit præputia eorum*, id est, circumcidit præputia eorũm ad ferendum Regi, vel abscidit aliquantam partem virgæ cuiuslibet, & tulit eam cum præputio: vt sic facilius fieret, & signum manifestius esset. *Et annumerauit ea Regi*, idest, numerauit illa coram Rege: petierat enim Rex centum, & ipse ducenta annumerauit, vt iustior videretur causa sua esse. *Vt fieret Gener Regis*, id est, obtulit ista præputia, vt daretur ei filia Regis. In quo innuitur, quod ante hoc non fuerat ei data filia Regis per spõsalia de præsenti, vel de futuro, quæ contracta fuissent per verba Dauid, & Michol, sed solum fuerat sibi promissa: nunc autem debebat sibi tradi: nam, si ante hoc contractum fuisset matrimonium, etiamsi non consummatum esset, Dauid Gener Regis obtulit tamen præputia, vt fieret Gener illius, ideo nondum erat Gener per spõsalia, vel matrimonium. *Dedit itaque ei Saul Michol filiam suam vxorem*, id est, postquam annumerauit ei præpuoa Philisthinorum, tradidit ei filiam, scilicet, vt contraheret matrimonium, & vt consummaretur.

Quare dederit Saul Michol Dauid in vxorem, cum non esset intentio sua dandi. *Quæst. XXXVII.*

QVÆRET aliquis: Cum Saul promisisset filiã suam Michol Dauid, non animo dandi eam, sed, vt esset occasio incidendi in manus Philisthinorum, cum non incidit acquirendo præputia, quare postea dedit illi? sic enim fecit de Merob: nam promisit eam dare illi, si esset vir fortis contra Philisthinos, postea autem dare noluit: Respondendum est, quod Saul fecit hoc propter magnam verecundiam: nam noluisset ei dare filiam: quia compleuerat Dauid conditionem propositam, & non solum compleuerat, sed etiam duplauerat ferendo ducenta præpuoa, videbatur nimis iniquum, quod non compleret promissa. potissimum: quia iam mentitus fuerat in prima filia. Si autem nunc mentiretur, ab omnibus iudicaretur reprehensibilis? voluit ergo complere. Sic ait Iosephus 6. Antiquitatum, s. Saul autem cum non haberet, vnde promissa refugeret, & mentiri pessimum iudicaret, aut per insidias eum occidere, cum forsitan in hoc frustrari suo consilio posset, dedit ei filiam. Item adhuc manebat aliqualiter propositum Saulis, s. quod Michol fieret Dauid in scandalum, quia licèt propter eam nõ incidisset in manus Philisthinorum, poterat incidere in manus eius: verecundia tamen fuit, quæ eum magis impulit. *Et vidit Saul, & intellexit, quod Dominus esset cum Dauid.* id est, hoc per experientiam vidit, & intellexit colligendo coniecturam ex factis Dauid, s. quod esset Deus cum eo: quia nullus posset talia facere, qualia ipse faciebat, nisi Deus esset specialiter cum eo. Hoc autem considerauit maximè in præputijs Philisthinorum, quia Saul petiuerat centum, tanquam aliquid nimis graue, & Dauid ducenta facilimè obtulit: & immediatè, vt iuit in Terram Philisthinorum, oc-

F currit sibi vnica incursione in hostes habere illa ducenta præputia: insuper Dauid in omnibus bellis, quæ gerebat contra Philisthinos, nullum vnquam sinistrum casum pertulit, scilicet, quod perirent aliqui de exercitu suo, ꝙ erat admirabile: quia euentus belli est, vt nunc hinc, nunc inde gladius feriat, vt patet infra 2. li. cap. 12. *Michol autem filia sua diligebat eum*, s. Dauid. A principio enim dilexit, & nũc amplius diligebat: quia videbat eum semper esse virũ excellentiorem. *Et Saul magis incepit timere Dauid.* id est à principio timuit Saul Dauid, ex quo mulieres cantauerunt coram ipso: percussit Saul mille, &c. quia putabat sibi regnum auferendum esse à Dauid fauore populi: nunc tamen magis timebat: quia, quanto amplius prosperabatur Dauid, tanto fortius timebat eum, eo, quod facilius erat Dauid persequi illum: Duo autẽ fuerunt hic, propter quæ Saul timebat Dauid. Primum fuit: quia Deus erat cũ Dauid, i. prosperabat omnes actus eius. Secundum: quia filia G eius diligebat Dauid: putauit enim à principio, ꝙ Michol magis diligeret patrẽ, quàm virum, & ideo esset causa Dauid pereundi: nunc autem contrarium acciderat: quia filia Saulis magis diligebat virum, quam patrem. *Factus est autem Saul inimicus Dauid cunctis diebus.* id est, ex hoc tẽpore in amplius Saul semper persecutus fuit Dauid: quia, quanquam aliquando videretur ei conciliari, rursustamen persequebatur, quousque expulit eum de terra Israel. *Et egressi sunt Principes Philisthinorum*, scilicet ad pugnandũ contra Dauid. Hoc enim fuit in vltionem iniuriæ de ducentis præpuois ablatis, de quibus supra. Nam Philisthini detestabantur circumcisionem: Dauid autem egressus fuit obuiam illis. Dicunt autem Iudæi, quod Philisthini egressi sunt ad pugnandum contra Israel nunc, quia sciebant, ꝙ H Dauid acceperat vxorem, quia erat lex apud Hebræos, ꝙ quando aliquis acciperet nouiter vxorem, per vnum annum vacaret domui suæ, & nõ cogeretur exire ad bellum, vt patet Deuteronom. cap. 24. putabant ergo sic de Dauid, scilicet, quod in toto illo anno non exiret ad bellum: & sic liberum esset eis pugnare, & prædari in terra Israel: Dauid tamen exiuit obuiam Philisthinis. *A principio autem egressionis eorum*, id est, à principio bellorum, ex quo Principes Philisthinorum inceperunt egredi contra Israel, Dauid habuit se cum eis virilius, quàm omnes Israelitæ. *Prudentius se habebat Dauid, quam omnes serui Saulis*, id est, in omnibus bellis, quæ facta sunt à principio egressionis Philisthinorum contra Israel, erat Dauid prudentior, quàm alij serui Saulis: in quo apparet, ipsum habuisse duas magnas perfectiones, scilicet: quia animosus erat exponendo I se grauibus periculis; & quia valde prudens erat in dispositione bellorum, & omnibus cautelis, quæ acquiruntur ad actum belli. *Et celebre factum est nomen eius nimis*, id est, fuit nomen eius gloriosum, scilicet, quod in omnibus terris laudabatur de aptitudine ad bellum. Ista autem omnia ponuntur ad significandum, quomodo timeret Saul Dauid: quia, quanto prosperabatur Dauid, tanto eum magis timebat Saul: quia habebat maiorem opportunitatem faciendi deponi ipsum de Regno propter fauorem popularem. Quod autem dicitur de celebritate nominis Dauid, semper increuit: nam postquam ipse factus est Rex super Israel, fecit mirabilia bella contra gentes, scilicet, Moabitas, Ammonitas, & contra Regem Damasci, & contra Idumæos, & Philisthinos, vt patet infra 2. lib. cap. 8.

K

CAPITVLVM XIX.

LOCVTVS est autem Saul ad Ionathan filium suum, & ad omnes seruos suos, vt occiderent Dauid. Porro ✠ Ionathas filius Saul diligebat Dauid valde. Et indicauit ✠ Ionathas Dauid, dicens. Quærit Saul Pater meus occidere te.

In prædictis actum est de persecutione Saulis contra Dauid occulta, hic agitur de persecutione eius manifesta: Saul enim desiderabat mortem Dauid: quia voluerat occultè concludere, sed quia non valuit, curauit hoc manifeste procurare. Et diuiditur in tres partes; quia primò ponitur malitia Saulis, Dauid inuadendo. Secundò, ipsum pu-

De persecutione manifesta Saulis contra Dauid.

blicè banniendo. Tertiò exulem, & bannitum persequẽdo. Secunda infra c. 21. Tertia in 23. Prima in duas; quia primò inuasit Dauid in seipso. Secundò Ionathan filium suũ propter eum. Secunda seq. cap. Prima diuiditur in quinque partes: quia primò de consilio Ionathæ Dauid abscõditur. Secundò ad gratiam Saulis ad horam recipitur. Tertiò à Saule personaliter inuaditur. Quartò vxoris industria à morte eripitur. Quintò malitia Saulis à laudibus diuinis impeditur. Secunda ibi. *Locutus est igitur*. Tertia ibi. *Motũ est autem*. Quarta ibi. *Misit igitur*. Quinta ibi. *Nunciatũ est*.

Ordo sequentium rectus est ad præcedentia. Quæst. I.

CIRCA primum quæritur, an omnia, quæ dicuntur hic, habeant ordinem cõsequentem ad superiora, vel sit aliqua anticipatio, vel recapitulatio? Respondendum est, q sit ordo rectus: quia in præcedenti cap. dicebatur de matrimonio Dauid, & Michol, hic autem agitur de morte Dauid, quam procurare voluit Saul occasione huius matrimonij per filiam suam. Sed tunc dicetur; An ista fuerint immediatè post præcedentia, vel interciderit aliquod tempus? Respondendum est, q paruum tempus intercidit: quia Saul desiderabat nimis mortem Dauid, nec patiebatur moras, sed, cum non præualuisset per aliquam fraudem, instituebat aliam, & quia ipse putauerat, quod Dauid incideret in manus Philisthinorum acquirendo præputia: sed nõ inciderat, ideo verisimile est, quòd immediatè inquisiuerit alium modum occidẽdi eum, & fuit iste, qui sequitur hic: sic enim vult Iosephus 6. Antiquitatum. *Locutus est autem Saul ad Ionathan filium suum.* Volebat autem Saul occidere Dauid, & putauit, q nullus hoc melius poterat exequi, quàm filius suus, qui maximè compleret diligenter præcepta patris, ideo commisit ei istud opus. Sed dicet aliquis: quomodo Saul hoc dixit Ionathæ: quia Ionathas nihil tale facturus erat, cum iniuisset fœdus cum Dauid, & diligeret eum, sicut animam suam, vt patet præcedenti cap.? Respondendum est, q hoc nesciebat Saul: occultè.n. initum fuerat fœdus inter Ionathan, & Dauid, & nõ putabat Saul, q tantus esset amor Ionathæ ad Dauid. Cognouit tamen postea, cum responderet sæpe Ionathas pro Dauid, & ipse Saul de hoc conquestus est, vt patet infra cap. 22. s. Nõ est, qui vicem meã doleat ex vobis, eo, quòd suscitauerit filius meus seruum meum aduersus me insidiantem mihi vsque hodie: Deus autem posuit in corde Saulis, vt ista loqueretur Ionathæ, qui reuelaturus erat Dauid. Si autem non dixisset hoc Ionathæ, sed ministris, illi fortè executi fuissent, & periisset Dauid. *Et ad omnes seruos suos.* Hoc intelligitur solum de specialib. familiaribus, alioquin toti curiæ suę, vel omnibus Israelitis hoc iussisset: iussit tamen familiarib. suis, qui sciebant secreta eius, & desiderabant ei complacere. *Porro Ionathas filius eius diligebat Dauid valde.* Istud ponitur ad significandum impedimentũ executionis: quia Saul commiserat mortem Dauid filio suo; ipse autem diligebat eum nimis. Sed nemo occidit eum, quem diligit: ergo non occisurus erat Ionathas Dauid implendo patris præceptũ. Quòd autem diligeret valde, patet: quia præcedenti cap. dicitur, quòd anima Ionathæ colligata est animæ Dauid, & dilexit eum Ionathas, quasi animam suam. *Et indicauit Ionathas Dauid, dicens: Quærit Saul pater meus occidere te.* quia diligebat Ionathas Dauid sicut seipsum, pugnaturus erat contra omnem hominem pro eo, sicut pro seipso: quia tamen iste, qui malum mouebatur Dauid, erat pater Ionathæ, contra quem non licebat Ionathæ aliquatenus insurgere, etiam pro defensione sui ipsius: non habuit, quod faceret pro Dauid, nisi quòd reuelaret ei id, quod pater iusserat, vt sic mortem euitaret. *Quapropter obserua te, quæso, mane*, scilicet, mane iussum est, vt occidaris, & ministri Regis quærent te ad mortem: ideo obserua mane: non dixit autem obserua te mane, & aliis diebus, quia putabat Ionathas, quòd ipse posset flectere patrem suum ab ira sua sequenti die: & reconciliaretur Dauid: vnde postea non oporteret, vt se obseruaret: & tamen: quia sequenti die, antequam Rex esset persuasus à Ionatha, ministri Regis vellent exequi, quod iusserat Saul, idest obseruare se debebat Dauid. *Et manebis clam, & absconderis*, i. manebis absens, & absconderis. Ponuntur ista duo ad significandum diuersa:

A quia esse clam, significat esse absentem: sic patet præcedenti cap. s. mandauit Saul seruis suis. Loquimini ad Dauid clam me, i. loquimini, me absente. Etiam debebat esse absconditus: quia si longè esset, & non absconderetur, ibi poterat reperiri, & occideretur: nec sufficiebat, q esset Dauid absconditus, nisi esset absens: quia si absconderetur in domo sua, mitteret illuc Rex ministros suos, & inde eum raperent, sicut iterum misit, vt patet infra, in litera: sed debebat recedere de loco illo, in quo erat tunc Saul. *Ego autem ingrediens stabo iuxta patrem meum*, scilicet, ego mane stabo cũ patre meo, & ibi loquar pro te, vt excuseris à morte, & sic parcet tibi. *In agro vbicunque fuerit*, idest, siue in agro fuerit, siue in vrbe, aut in quocunque alio loco, ego stabo cũ eo: quia necessitas exposcit. In Hebræo habetur hic,

B Vbicunq. fueris, sed non consonat: quia Ionathas nõ erat locuturus Sauli in loco, vbi esset Dauid, cum ipse iussisset eum, q sequenti die esset clam, & absconditus: maximè, q Saul non iret ad locũ, vbi esset Dauid. Vel dato, q hoc contingeret, nesciebat illud Ionathas; ideo non diceret ei: stabo iuxta patrem meum, vbicunque fueris: sed vbicunque fuerit, s. pater meus. Ad literam Hebraicam dicendum, quòd aliqua litera mutata fuit, quod facilè erat, nec quisquã opinari debet, impossibile esse, aliquid fuisse permutatum in Biblia Hebraica, cum Doctores sui confiteantur interdum aliquid deficere, & aliquid mutatum esse: sic dicit R. Dauid Kimhi, q in 21. cap. Iosue deficiunt duo versus in Hebræo: & dicit illos fuisse in Bibliis antiquis: sunt autem in Biblia nostra. Aliter potest dici, q à principio sic fuerit scri-

C ptum in Biblia Hebræorum; & tamen hoc accidit propter improprietatem sermonis Hebraici: quia istud idioma interdum non seruat numeros, nec personas, nec genera: sed est nimis barbaricum, & sic posuit secũdam personam pro tertia. *Et ego loquar de te bona ad Patrem meum*, s. reducendo in memoriam Sauli omnia bona, quæ egisset Dauid pro Israel, & probitatem illius, & innocentiam, quibus suaderi posset Saul ad non occidendum eum: & hoc dicturus erat Ionathas, non tanquam fouens causam Dauid; vel pro eo se gerens, sed tanquam arbiter, & medius ab ipsa æquitate ad loquendum prouocatus: & tunc facilius consentiret dictis eius Saul, quàm, si crederet eum procuratorem esse causæ Dauid: quia tunc affectus esset ad illum, & minus creditur homini de aliqua re, qñ ad illam affectus est: quia affectio peruertit iudicium. *Et quodcunque videro, nunciabo ti-*

D *bi*, i. quicquid in eo sensero, siue q te occidere vult, siue q tibi parcet, ego annũciabo tibi, vt scias, quid facere te oporteat. In hoc præsupponendum est, quanquam supra nihil dicatur, q Saul volẽte occidere Dauid, Ionathas, & Dauid conuenerunt de loco, in quo latere deberet Dauid, vt postquam nunciaret Ionathas Sauli bona de Dauid, posset mittere ad Dauid relaturus, quid in patre suo sensisset: & sic dicitur infra, q cum placatus esset Saul, Ionathas vocauit Dauid, & nunciauit ei omnia verba hæc: qđ non fecisset, si nesciuisset locum, in quo latebat. *Locutus est Ionathas de Dauid bona ad Saul Patrem suum*: s. sequenti die stetit cum Saule, sicut promiserat, & locutus est bona s. merita Dauid, per quæ posset dissuaderi Saul à malo, quòd conceperat: ista bona sunt, quæ habentur infra quid egerit Dauid, pro Israelitis. *Dixitq. ad eum: ne pecces Rex in seruum tuum Dauid.* s.

E non pecces occidendo eum iniustè: erat.n. magna iniquitas, q homo innocens occideretur, præcipuè, quia non solum innocẽs, sed etiam proficiens erat: nimis.n. profecerat Israelitis, cum liberauerit eos à morte, & ab opprobrio, qđ inferebat eis Goliath per 40. dies exprobrans Israelitis, vt patet supra c. 17. *Quia non peccauit tibi*, i. nihil iniquè egit contra te: si.n. aliquam causam mortis in eo inuenisset Saul, à principio iussisset publicè eum occidi: sed nihil inuenerat; ideo conatus est eum occidere per quandam dissimulationem, scilicet cum esset arreptus à Dæmone, & putaretur agere p furorem. *Et opera eius bona sunt tibi valde*, i. ea, quæ agit, sunt tibi vtilia: nã ipse pugnat contra hostes, & est valde fortunatus cõtra eos in omnib. prospere agens, quo nihil vtilius esse potest, ideo tibi ipsi noceres, si eũ occideres. Duo.n. posuit hic Ionathas, quæ maximè sufficiunt ad excusandum aliquem à morte. Primum est innocentia, secundum vtilitas: nam qñ quis innocens est, pro nullo casu occidi debet, quod erat in Dauid. Secundum est vtilitas, quæ etiam excusare

cusare debet hominem à morte. Nam dato, ꝙ interdum quis mortis reus sit, si tamen nimis vtilis sit Politiæ, excusat eum Politia à morte, ne ipsius mors non solũ sit ei pœna, sed grauis iactura Politiæ: à fortiori autem, cum in aliquo reperiantur ista duo, iniustissimum est ei nocere: sed Dauid vtrumque habebat; ideo valde irrationabiliter ageret Saul eum occidendo. *Et posuit animam suam in manu sua*, idest, posuit se ad mortem pro te. Ponere animam in manu est ponere vitam in potestate manus: & hoc est in omnibus pugnantibus: quia si bene pugnauerint, animam habent, idest, vitam reseruant. Si autem debiles manu fuerint, vitam perdunt. Nimis ergo debebat Saul gratias referre Dauid, cum pro eo se ad mortem posuisset, & nihil maius facere poterat. *Et percussit Philisthæum*, scilicet occidit Goliath: *Et fecit Dominus salutem magnam vniuersæ Israel*, idest, Deus fecit per eum magnam salutem, & G liberationem Israel: erat autem magna salus, quia per mortem Goliath, quam ipse fecit, omnes Israelitæ liberati sunt, & præualuerunt contra hostes suos: alioquin cum Israelitæ nimis timerent, & Goliath per quadraginta dies exprobrasset Israelitis, videbatur, ꝙ ipsi fugituri erãt à facie Philisthinorum: magna ergo salus erat; quia totus status populi in hoc pendebat: & non dixit Ionathas, ꝙ Dauid fecit istam salutem magnam in Israel, sed quòd Deus illam fecit, quia tantum bonum non poterat procurari viribus vnius viri, vel animositate eius, sed prouidentia Dei: potissimum cum modus pugnandi Dauid contra Goliath fuerit aliqualiter miraculosus, quia pugnauit inermis contra armatum supra c.17. Sed tunc dicetur; si Deus hoc fecit, quare attribuitur aliqua laus Dauid ex eo? Respondendum est, ꝙ aliquid pertinet hic ad Deum, & aliquid ad H Dauid: ad Deum enim pertinet, quòd ipse tradiderit Philisthinos in manũ Israelitarum, & Goliath in manũ Dauid: nam licet Dauid esset robustissimus, & animosus, & exposuisset se ad pugnandum contra Goliath; si Deus noluisset specialiter dare victoriam Israelitis, nihil sua animositas profuisset, sed magis ipse corruisset in manus Philisthinorum, & Israelitæ à Philisthinis effugarentur: Deus tamen miraculosè voluit dare victoriam Dauid, & fugare Philisthinos à facie Israel; ideo omnia ista sic acciderunt. Summa ergo huius facti Deo attribuenda est: ideo ille dicitur fecisse salutem in Israel: Dauid autem aliquid in hoc fecit, quia ipse ausus est pugnare contra Goliath inermis contra armatum, & se exposuit huic timori, vt etiam, si contraria sors accidisset, mortem sustineret: hanc tamen contempsit pro Israel, ideo laudabilis fuit in hoc facto, & I sic aliquid pertinuit ad eum: & ista duo Ionathas designauit in litera: Primum cũ dixit de Dauid, ꝙ posuit animam suam in manu sua, & percussit Philisthæum. Secundum dicit de Deo, scilicet; & fecit Dominus salutem magnam in Israel. Quod autem aliquid attribuendum sit Dauid in hoc facto, satis apparet: nam, si non fuisset ipse aliqualiter laudabilis propter ea, quæ fecit cõtra Goliath, quanquam Deus principaliter egerit, nullus esset laudabilis, nec præmium deberet accipere pro operatione virtuosa, cum nemo bonum agere possit nec saltem velle bonum agere, nisi Deus inclinauerit eũ ad hoc, & disposuerit ei modum, vt patet Io.15. scilicet: Sine me nihil potestis facere, idest, non potestis facere aliquod bonum, nisi ego vos inclinauero ad illud, & adiuuerò ad faciendum: illi tamen, qui virtuosè agunt, laudãtur, & a Deo præmia recipiunt: ideo K datò, quod Deus in aliqua operatione humana faciat id quod principale est: tamen adhuc laudabilis est homo, qui illam facit.

> Deus salutẽ contulit magnam Israel per Dauid.

Item aliæ operationes communes, quas homines aggrediuntur, non sunt in potestate eorum, scilicet ad quem finem perueniant, vt patet Ier.c.10. scilicet. Scio Domine, quia non est hominis via eius, nec viri est, vt ambulet, & dirigat gressus suos, idest, non est in potestate hominis, ꝙ via, in qua ipse ambulare vult, sit ei prospera, vel adueniat gressus eius ad talem, vel talem finem: sed solum homo in operatione sua, quòd aliquid agere proponat, & quod ad illud agendum se exponat. De ceteris autem nihil est sui iuris, sed iuxta illud Salomonis: Hominis est proponere, Domini autem est dirigere vias eius, & hoc etiamsi Deus non operetur miraculosè in operatione nostra: & tamen F homines pro istis communibus operationibus laudantur si eas prosperè egerint, quanquam nõ sint in potestate eorum: ergo Dauid laudari debebat, quia se ad mortem posuit pugnando contra Philisthinos, licet Deus in hoc principaliter egerit. *Vidisti, & delectatus es*. i. tu vidisti hæc omnia, quæ fecit Dauid, & delectatus es nimis, quia prospera erant, & ad vtilitatem tuam, atque honorem: noli ergo illi tristitiam infligere, à quo delectationis materiam suscepisti.

An Saul lætatus fuerit in his, quæ fecerat Dauid. Quæst. II.

QVÆRET aliquis, an verum esset, ꝙ Saul lætatus fuerit in his, quæ fecit Dauid contra Philisthinos? Aliquis dicet, ꝙ sic, quia quando alicui per alterũ prospe- G ra euenerũt, gaudet, ꝙ ille prosperè agat: sed per opera Dauid proueniebat bonum Sauli, quia sicut dixit Ionathas, opera Dauid erant bona Sauli, ergo lætabatur in eis, quæ Dauid prosperè agebat. In contrarium videtur, ꝙ tristaretur: quia ad inuidum pertinet de alterius prosperitatibus tribulari: sed Saul erat nimis inuidus Dauid: ergo affligebatur, quando prosperabatur Dauid: sed in his omnibus, quę faciebat maximè apparebat laudabilius, ergo affligebatur de illis Saul. Itẽ patet, quia Saul petiuit à Dauid cẽtũ præputia Philisthinorũ, vt caderet in manus eorũ, vt patet præcedẽti c. & propter hoc dabat ei filiam suã. Magis ergo voluisset Saul, ꝙ incidisset Dauid in manus Philisthinorũ, quam ꝙ percussisset eos, sed pcussit eos: nunc ergo tristatus est de eo Saul. Itẽ, Saul promisit filiã suã maiorem Dauid, vt esset vir fortis, & pugnaret cõtra Philisthinos: quia reputabat intra H se, dicẽs: Non sit manus mea super eũ, sed manus Philisthinorũ, vt patet præced. c. ergo magis lætatus fuisset Saul, si Dauid cecidisset in manus Philisthinorũ, q̃, si prosperè egisset. Rñdẽdũ est, ꝙ Saul lætatus fuit in eis, quæ egit Dauid, vt patet hic in litera, s. Vidisti, & lætatus es. Patet etiã, quia Saul monstrauit magnã affectionẽ ad Dauid, qñ occiderit Goliath: nam nõ cõcessit ei, vt reuerteretur in domũ patris sui, vt patet præced. c. & immediatè cõstituit eũ Principem super viros belli, & egrediebatur ad omnia, ad quæcunq; misisset eũ Saul, & erat familiaris nimis, vt patet præced. c. De omnibus autẽ, quæ egit Dauid toto tẽpore illo lætatus est Saul, quia diligebat eum. Cum autẽ cantauerunt mulieres. Percussit Saul mille, &c. incidit indignatio magna Sauli contra Dauid, & persequens fuit eum, factusq; est inimicus omnibus diebus vitæ suæ, vt patet præcedenti c. ideo I ab eo tempore actus Dauid videbantur Sauli abominabiles, & quanto magis prosperabatur Dauid, tanto amplius affligebatur Saul, quia ista est conditio hostilis. Hic autem Ionathas non loquitur de illis, quæ fecit Dauid, postquam cantauerunt mulieres, sed de illis, quæ priori tempore gesserat: potissimum de pugna contra Goliath, & in hoc nimis lætatus est Saul. Hoc autem apparet ex litera, quia dixit Percussit Philisthæum. Vidisti, & lætatus es. s. in percussione Philisthæi. *Quare ergo peccas in sanguine innoxio?* id est, cur peccare proponis, nondum. n. peccabat. s. occidẽdo Dauid, sed disponebat peccare: quia miserat famulos suos, vt occiderent eum: sic accipitur Luc.1. Quomodo fiet illud? quia virum non cognosco, i. proposui numquam cognoscere, quia manifestum est, ꝙ ipsa actualiter à nullo tunc cognoscebatur. Vel potest dici, ꝙ peccabat Saul in sanguine K innoxio. s. in hoc, ꝙ proponebat occidere: quia sola voluntas faciendi malum, peccatum est. *Interficiens Dauid, qui est absque culpa*. i. proponens occidere illum, qui nihil peccauit. Quod satis apparet: quia Saul solum aduersabatur Dauid propter id, quod cantauerant mulieres: in hoc tamẽ nihil peccauerat Dauid: quia illæ laudes non fuerunt prolatæ, eo suadente. In Hebræo habetur hic. *Interficiens Dauid inutiliter*. Interficere inutiliter est interficere sine aliqua causa: quia vtilitas pœnæ est emendatio criminum, vel ablatio peccatorum de terra, ne vlterius peccare valeant: in Dauid autem nulla pœna erat, ideo inutiliter occideretur. s. nõ proueniebat aliqua vtilitas ex morte illius: quia non emendabatur peccatum, cum nullum esset, nec tollebatur peccator de terra, cùm innocens esset. Litera tamen nostra significantius protulit dicens, qui est absque culpa. *Quod cũ audisset Saul, placatus voce Ionathæ*. idest, quando ista dixit

Ionathas Sauli, placatus fuit Saul à furore suo, & proposuit non occidere Dauid.

Quomodo Saul precibus Ionathæ placatus sit, ne occideret Dauid, licet esset iratus valde. Quæst. III.

QVAERET aliquis; quomodo Saul potuit hic placari, ne occideret Dauid, precibus Ionathæ: cũ tantum eius mortem desideraret: potissimum quia iterum rogans Ionathas pro Dauid, nõ admissus est, sed magis eum voluit Saul hasta confodere, vt patet seq. cap.? Respondendum est, ꝙ ira Saulis contra Dauid habebat continua incrementa: irascebatur.n. illi, quia timebat eum, putans se Regno priuãdum propter illum, & quia quotidie prosperabatur magis Dauid, habebat causam timẽdi eum magis Saul. Sic patet præcedenti c.s.& vidit Saul, ꝙ Dominus esset cum Dauid; Michol autem filia Saul diligebat eum. & Saul magis cępit timere Dauid, & quia indignatio ad Dauid erat propter timorem, necesse erat, vt, cum magis timeret, magis ei irasceretur, & quia, cum ira intensior est, difficilior est venia, crescebat quotidie difficultas reconciliandi Saulem Dauid. Ascendit autem gradatim: nam in prima vice, quando Saul voluit configere Dauid cum pariete, ira non fuit magna; ideo Saul existimans se male egisse, cessauit à furore, & nullo orante pro Dauid, reconciliatus fuit ei, vt patet præcedenti c. Rursus autem cum quotidie cresceret furor eius amplius in Dauid, iussit eum occidi, vt patet hic. Et quia grauius nunc iratus est Saul, quam primò, non potuit remittere, nisi orante Ionatha, suadendo valde rationabiliter: quia tamen nondũ consummata erat nequitia eius, flexus est ad id, ꝙ petebat Ionathas. Iterũ autem grauissimè iratus est, & manifestato furore omnibus, facta est irremissibilis indignatio: ideo licet nunc orasset, & excusasset diligenter Ionathas, facta est inexorabilis causa, sed ex hoc magis succensus furor Saulis, quo et magis Ionathas orando pro Dauid resistebat, ita, vt in ipsum Ionatham conflata fuerit indignatio Saulis, & conatus est eum lancea configere cum pariete, vt patet seq. c. ideo nunc remisit Saul propter Ionathan, postea autem nõ remisit. Fuit quoque alia causa diuersitatis.s. quia nunc Saul non putabat Ionathan fouere cãm Dauid, nec Ionathas se gerebat, quasi pro eo, quia in hoc cautus erat, & interposuit se quasi mediatorem a nullo exoratum, sed ab ipsa ratione, & æquitate tractum, & locutus est verba rationabilia valde pro Dauid, ideo Saul flexus est: cum autem iratus fuit sequenti c. iã cognouerat Saul, ꝙ Ionathas diligebat nimis Dauid, & ꝙ inierat cum eo fœdus, ideo non acceptauit preces illius, sed abominatus est eum, & spreuit verba eius, sicut si loqueretur Dauid. Quod autẽ cognosceret Saul dilectionem Ionathæ ad Dauid tunc, patet sequẽti c. nam dixit ad Ionathan iratus aduersus eum. Fili mulieris virum vltro rapientis, nunquid ignoro, quia diligis filium Isai in confusionem tuam, & in confusionẽ ignominiosæ matris tuæ? si autem non cognouisset tunc confœderationẽ vtriusque, fortè aliqualiter fuisset flexus: vel si nunc cognouisset, fortè non remisisset indignationem: fuit tamen causa potissimã quotidianum graduale incremẽtum furoris, & nequitiæ consummatio, quæ nunc non erat consummata. *Iurauit: viuit Dominus, quod non occidetur.* Istud iurauit Saul ad dandam securitatem Dauid; & est modus iurandi antiquus: viuit Dominus, i. iuro per vitam Dei.

An Saul iurando nunc non occidere Dauid, peccauerit, vel fuerit periurus. Quæst. IIII.

QVÆRET aliquis; An Saul peccauit nunc, vel fuit periurus, cum iurauit non occidere Dauid? Aliquis respondebit, ꝙ non peccauit, quia non occidit eum: nam, nunquam deuenit in manus eius, vt eum occidere posset. Sed in contrarium dicetur, ꝙ quanquam Saul non occiderit Dauid, tamen peccauit, & fuit periurus, quia habebat intentionem occidendi eum, si enim aliquis iuret, non occidere aliquem, vel non nocere ei, si habuit intentionẽ nocendi, vel occidendi, periurus est: ideo maxime periurium est in intentione, quam in operatione, quia cum aliquis iurat, obligat se per iuramẽtum ad faciendum id, quod aliàs facere posset: vel ad non faciendum id, quod aliàs facere

A posset. Nihil aũt est propriè in potestate nostra, nisi actus voluntatis: quia executio eius, quod volumus, nõ dependet ex potestate nostra: sed ex voluntate Dei.s. an concedat nobis agere, quod volumus iuxta Ierem. c. 10. s. scio Domine, quia nõ est hominis via eius, nec viri est, vt ambulet, & dirigat gressus suos: & iuxta illud Salomonis: Hominis est proponere, Domini autem est dirigere viam eius. Cùm ergo in potestate nostra sit solum actus volũtatis, id est, illud est, quod nos iuramus, siue facere, siue non facere; ideo, qui iurat alterum non occidere, vel non nocere ei, iurat non velle occidere illum, vel aliquando disponere ad occidendum eum: nam ipsum occidere, vel non occidere, non est in potestate eius, qui iurat. Nam dato, ꝙ iuret, non occidere, & proponat, non occidere, poterit per impulsum alicuius occidere illum, de quo iurauit non occidere: vt, si B quis habens gladium in manu nihil mali agere proponat, & aliquis impellat eum super alium, & corruens occidat illum. Vel si quis habens gladium impellatur à vento fortissimo, & irruat in alterum, & occidat: non est ergo in potestate illius nõ occidere alium, quia in his duobus casibus est violentia absoluta; & ponit eas Aristot. 3. Ethic. cap. 1. dicens; violentum simpliciter est, si spiritus, id est, ventus hominem alicubi tulerit, vel si cogant homines Domini existentes. Similiter autem non est in potestate alicuius occidere alterum, quia, quanquam aliquando proponat occidere illum, fortè Deus non dabit locum. Iuramentum ergo referẽdũ est ad id, quod est in potestate nostra: sed absolutè est in potestate nostra velle occidere, vel nolle: ideo de hoc intelligitur, & sic, si quis iurauerit alterum non occidere, poterit in aliquo casu eum occidere, & non erit periurus, C & tamen nullo modo poterit velle eum occidere, quin sit periurus. Ad voluntatem ergo referendum est. Si igitur Saul voluntatem habuit occidendi Dauid, quanquam illum non occiderit, periurus erat, quando ista loquebatur. Ad declarationem autem huius cõsiderandum, ꝙ aliud est quærere, an propter istud iuramentum Saul aliquando fuerit periurus, & aliud, an Saul peccauit tunc, qñ istud iurabat. Quantum ad primum, dicendũ, ꝙ Saul periurus fuit propter hoc, quod iurauit, quia quandocunque quis iurat alium non occidere, vel ei non nocere, non solum iurat non habere voluntatem tunc occidendi illum, vel non disponere ad occisionem, sed etiam ꝙ postea nihil moliatur ad occisionem illius, nisi aliquid de nouo subrepat: propter quod posset iustè agere cõtra illum, vel ad occisionem illius. Si autem postea nihil nouũ suboriatur, iste D obligabitur in æternum nunquam nocere illi: sic ergo de Dauid, & Saule: iurauit.n. iurauit, ꝙ non occideret eum: si ergo non oriretur aliquid postea, pp quod Saul posset iustè persequi Dauid, quandocunque moliretur eum persequi, erat ex hoc iuramento periurus: sed nõ fuit suborta aliqua causa, pp quam postea mereretur Dauid aliquid mali, & tñ Saul eum est persecutus ad mortẽ, ergo periurus fuit Saul ex hoc iuramento, siue à principio intenderet eum occidere, siue nõ. Non tamen fuit periurus immediatè, vt iurauit, sed tũc, cum primò disposuit eum persequi post iuramentum. Secundum erat, an peccauerit Saul, quando iurauit? Aliquis respondebit, ꝙ ex quo fuit periurus peccauit in iurando. Dicendum, ꝙ non stat: quia aliqui sunt periuri, qui non peccant in iurando, sed postea in agendo: vt, si quis iuret aliquid agere, vel non agere, & tunc quando iurat, habeat voluntatem complendi, quod iurat, nõ peccat, etiamsi postea non compleat, quod iurat, sed est periurus postea, E quando venit contra id, quod iurat. Et sic dicendum est, ꝙ aliqui iurãt, qui in iurando non peccãt, sed in agendo sunt periuri. Alij aũt iurant, qui tam in iurando, quam in agendo periuri sunt, & peccant. De primo casu patet in exemplo dato. De secundo apparet, vt si quis dicat, vel iuret aliquid: & quãdo iurat illud, habet intentionem faciendi contrariũ: iste in iurando peccat, & periurus est, & postea, quoties cõtra iuramentum venire voluerit, toties periurus est. Nunc autem applicando ad Saulem, dicendum est, ꝙ, si ipse à principio, quando iurauit, habebat intentionem occidendi Dauid, non solùm fuit postea periurus, quando rursus eum persequi cępit, sed etiam in iurando peccauit, & periurus fuit. Sed an Saul habuerit intentionem obseruãdi iuramentum, quãdo iurauit, vel infringendi illud; dubium est:

est: dicendum autem, q pro tunc habuit intentionem obseruandi illud: cum litera dicat, q placatus est à furore suo, & reconciliatus fuit ei Dauid. Postea tamen, ex toto non, furore, sine causa cepit rursus persequi Dauid ad mortem, vt patet infra in litera. Dicendum ergo, q Saul periurus fuit ex hoc iuramento, tamen non peccauit quando iurauit. *Vocauit itaque Ionathas Dauid*. Dum hæc fierent, erat Dauid absconditus, & Ionathas nouerat locum, ideo cognita voluntate patris, vocauit eum ad introducendum coram Rege. *Et indicauit omnia verba hæc*. i. declarauit ei, quid dixerat patri suo pro eo, & quomodo pater iurauerat non occidere illum. *Et introduxit Ionathas Dauid ad Saul*. s. quando sciuit, q non erat aliquod periculum, introduxit illum, vt esset coram Rege: innuens, q nō fuisset aliquis furor Regis contra eum. *Et fuit ante eum*, i. stetit coram Rege sicut ceteri ministri. *Sicut fuerat heri, & nudiustertius*, i. sicut consueuerat esse ante hoc. Nudiustertius significat tertium diem ante hoc; & quando aliquid dicitur factum nudiustertius, significatur, q hodie est tertius dies, quo factum est: sed hic non significatur præfixus certi temporis; sed accipitur pro aliquanto tempore præterito, & sic est communis modus accipiendi in Scriptura: sic habetur Exod. c. 21. s. si bos cornupeta fuerit ab heri, & nudiustertius, idest, ab aliquanto tempore. Sic etiam supra c. 14. dicitur, q Hebræi, qui fuerāt cum Philisthinis heri, & nudiustertius, reuersi sunt, vt essēt cum Israel, i. illi Hebræi, qui erant ab aliquanto tempore in terra Philisthinorum. Sic autem hic: immo non potest accipi heri, & nudiustertius pro tempore determinato triū dierum: quia falsa esset litera, cum dicatur hic, q fuit corā eo, sicut fuerat heri, & nudiustertius: & tamē manifestum est, q non fuerat heri Dauid cum Saule, quia Ionathas dixit ei: obserua te, quæso, mane, & manebis clam, & absconderis: & sic factum est: ergo illa die non fuerat cum Saule.
H Dicitur tamen, q fuerat heri, & nudiustertius; ergo non intelligitur per hoc tempus determinatum, sed aliquantum tempus præteritum indeterminatum.

Quando reductus sit Dauid per Ionatham coram Saule, vt prius erat. Quæst. V.

QVAERET aliquis; Quomodo sit verum, q Dauid steterit nunc corā Saule, sicut fuerat heri, & nudiustertius, quia à principio erat Dauid cum Saule specialiter astando semper illi, vt patet supra c. 16. s. Misit Saul ad Isai dicens: stet Dauid in conspectu meo, inuenit enim gratiam in oculis meis: postea tamen Saul pacificatus Dauid amouit eum à se, vt patet præcedenti c. ergo iam non redit ad illam familiaritatem, quam prius habebat.
I Aliquis fortè respondebit, q Saul amouit a se Dauid, quia iratus erat illi: nunc tamen per Ionatham reconciliatus fuit: ergo reduceret eum in statum pristinum. Sed dicendum, q non stat: quia Saul non amouit a se Dauid, quando erat ei iratus, sed quando fuit illi pacificatus remouit à familiaritate priori constituens illum in maiori honore, vt patet præcedēti c. s. amouit ergo eum Saul à se, & fecit eum Tribunum super mille viros: nunc tamen eodem modo reconciliabatur Dauid, vt primo erat: & non reducebatur in maiorem amorē, quam erat prius, sed solum pacificabatur illi, dans securitatem de vita: ideo non est verisimile, q reduceret eum ad familiaritatem, quam ab initio habuerat. Si enim illam abstulisset Saul Dauid iratus, reduceret eam illi pacificatus: sed abstulit eam cum pacificatus esset: ergo non reduceret eam nunc, cum denuo pacificaretur:
K quia secunda reconciliatio inimicorum minores vires habet, quam prima: & tertia, quàm secunda, & sic consequenter de aliis. Item patet hoc, quia causa, propter quam Saul amouit à se Dauid, manebat nunc: ideo nunquam reduceret eum in pristinam familiaritatem: erat autem causa huius timor Saulis: nam cum vidit Saul, magnum esse fauorem Dauid in populo per cantum mulierum, putauit, q Dauid aliqua die conaretur occidere Saulem, &, eo occiso, per fauorem populi efficeretur Rex, & quia ad hoc habebat Dauid nimiam opportunitatem propter magnam familiaritatem, quam habebat à principio cum Saule, timuit Saul, ne aliqua die aggrederetur eum Dauid: Consulens ergo vitæ suæ amouit à se Dauid, quanquam esset pacificatus illi, & ne videretur

F eum grauare, vel agere ex odio, dedit ei maiorem dignitatem, vt amoueret minorem, vt patet præcedenti c. nunc tamen non desierat Saul timere Dauid, immo magis timebat eum, quàm à principio, vt patet præcedenti, c. s. Michol autem filia Saul diligebat Dauid, & Saul magis cępit timere eum: ergo non reduceret Saul Dauid in priorem familiaritatem, sed magis eum à se remoueret, quàm prius, quātum fieri possit: & sic dicendum est, q nunquam redierit Dauid in primam familiaritatem, quam habuerat cū Saule: Cum autem dicitur hic, quòd stetit Dauid coram Saule, sicut heri, & nudiustertius, non significatur specialis familiaritas, quam à principio habuit, sed quædam assistentia communis, quæ competebat omnibus de curia Saulis. Pro quo sciendum est, q omnes serui Regum, vel Dominorum assistunt aliquo modo illis, in quantum vadunt comitantes eos per viam, vel quocunque ierint, & stant in atriis eorum seruando eos: ista autem vocatur assistentia generalis, *Assistentia quot sit.*
G quæ nulli denegatur, & non continet aliquid dignitatis: alia autem assistentia est specialis, qua famuli specialiter assistunt Dominis, in quibuscunque locis sint, siue in camera, siue in aliis locis secretis, & est eis potestas loquendi Dominis quandocunque voluerint: & istud est magnæ excellentiæ. Isti autem sunt serui, qui semper dicuntur videre faciem Regis. De talibus dicitur Esther cap. 1. quòd erant septem Eunuchi primi, & proximi Duces Persarum, atque Medorum: qui videbant faciem Regis, & proximi post eū residere soliti erant. De his etiam dicitur supra cap. 16. Ecce Spiritus Domini malus exagitat te, iubeat Dominus noster Rex; & serui tui, qui coram te sunt, quærant hominem scientem psallere. Ibi vocantur serui, qui erant coram Rege, illi, qui specialiter manebant coram eo, ad differentiam aliorum: alioquin dictum fuisset indeterminatè: serui tui quærant hominem, & non serui tui, qui coram te sunt. De Dauid autem dicendum est, q à principio, cū vocatus fuit à Saule, stabat coram eo familiariter nimis per secundam assistentiam: quia dicitur supra 16. cap. & venit Dauid ad Saul, & stetit coram eo, at ille dilexit eum nimis, & significatur magis ista assistentia: quia Saul orauit Patrem eius Isai, vt permitteret Dauid stare coram se, vt patet eod. cap. scilicet: Misit Saul ad Isai, dicens: stet Dauid in conspectu meo; inuenit enim gratiam in oculis meis. Habuit autem istam familiaritatem specialem Dauid ad Saulem toto tēpore, quo mansit cum eo prima vice ante bellum Philisthinorum: deinde cum pugnauisset contra Goliath, assumptus est ad eandem familiaritatem, & maiori affectione, quàm prius: quia prima vice permisit Saul reuerti ad Patrē suum. De secunda autem dicitur, quod tulit eum Saul in die illa,
I & non concessit ei, vt reuerteretur in domū patris sui, præcedenti cap. Durauit autem ista familiaritas vsque ad tempus, quo cantauerunt mulieres coram Saule: nam dicitur præcedenti c. Egrediebatur Dauid ad omnia quæcunque misisset eum Saul, & prudenter se agebat, & acceptus erat in oculis vniuersi populi, & maximè in conspectu famulorum Saul; postquam autem mulieres cantauerunt, incepit Saul abominari, & timere Dauid; & tunc amouit eum à se, & fecit Tribunum, vt patet præcedenti c. postea vero, quamquam sæpe iratus fuerit Dauid, & recōciliatus est ei: nunquam tamen restituit eum ad gradum prioris familiaritatis: & de hoc procedunt argumenta, & vera sunt. Cum autē hic dicitur, q Saul fecit stare Dauid ante se, sicut heri, & nudiustertius, intelligitur de familiaritate communi, quam habebant omnes serui Saulis: quia quilibet poterat stare in
K aula eius securus, & aliquando assistere Regi. Ad hanc vero redit nunc Dauid: quia à multis diebus iam non habebat primam familiaritatem, & cum dicitur: sicut heri, & nudiustertius, idest, sicut erat coram Saule ex eo tempore, quo mulieres cantauerunt: quia tunc cępit habere solam generalem assistentiam, & ad hanc nunc reductus est: quia præcedenti die etiam ista non licebat ei, cum absconditus fuisset à facie Saulis, ne occideretur.

Motum est autem. Hic ponitur tertium huius c. in quo Dauid a Saule iteratò inuaditur: nam conatus est eum configere cum pariete, & dicitur. *Motum est autem rursus bellum*. Illud bellum non fuit motum ab Israelitis contra Philisthinos, sed a Philisthinis contra Israel, quod patet: quia dicitur immediatè. Et egressus Dauid pugnauit aduersus

Phili-

Philisthiim. In quo innuitur, quod prius motum fuit bellum, quam Dauid egrederetur. Si tamen Israelitæ mouissent, quia ipse gerebat omnia bella, bellum, Dauid fuisset, qui illud mouisset: quia ipse gerebat omnia bella Israelitarum, tempore, quo mansit cum Saule, vt patet inf. 2. lib. c. 5. cũ dixerunt omnes Israelitæ ad Dauid. Ecce nos os tuum, & caro tua sumus, sed heri, & nudius tertius, cũ esset Saul Rex super nos, tu eras educens, & reducens Israel: sed Dauid non mouit istud bellum: ergo mouerũt illud Philisthini. Hebræi dicunt de isto bello, sicut præmisimus præced. c. ꝙ Philisthini mouerunt bellum, quia putauerũt, ꝙ Dauid nõ exiret obuiam eis: eo, ꝙ nouiter acceperat vxorẽ: omnis autem nouus maritus habebat vnum annum, in quo non compellebatur exire ad bellum 1 Deut. c. 24. exiuit tamen Dauid. Et dicunt Hebræi, ꝙ illud intelligebatur de bello voluntario: istud autem erat necessarium: quia hostes inuaserant terram, ideo obligabatur exire ad bellum.

An Dauid nouiter coniugatus teneretur secundum legem exire ad bellum. Quæst. VI.

QVÆRET aliquis circa hoc; cum Dauid nouiter coniugatus exierit nunc ad bellum, an secũdum legem Hebræorum obligatus fuerit exire? Respondendum est, ꝙ lex erat. 20. & 24. c. Deut. ꝙ, cum quis acciperet nouiter vxorem, per annum vacaret à bellis, & ab omnibus publicis oneribus: Hebræi tamen dicunt nunc obligatum fuisse Dauid, distinguentes de bello necessitatis, & voluntario: istud autem erat bellũ maximę necessitatis, ideo dicebant, neminẽ excusari. Sed falsum est, & contra tenorem legis, quia etiam lex dicit, ꝙ si fuerit necessarium non imponatur ei, Deut. c. 24. s. cum acceperit homo nuper vxorem, non procedet ad bellum, nec ei quippiam necessitatis iniungetur publicè, sed vacabit absque culpa Domini sui, vt vno anno lætetur cũ vxore sua: nec solũ erat hoc de illo, qui nouiter acceperat vxorẽ, sed etiã de eo, qui acceptã nondum carnaliter cognouerat: nam non cogebatur exire ad bellum, & si exiret, debebat redire, vt patet: Deut. c. 20. s. Quis est homo, qui desponsauit vxorẽ, & non accepit eam, vadat, & reuertatur in domũ suã, ne forte moriatur in bello, & alius homo accipiat eam. Item patet hoc, quia non poterat esse bellum maioris necessitatis, quam illud, ꝙ egit Gedeon contra Madianitas: nam Madianitæ infuderant se super terram, sicut locustæ, & dissipabãt omnia bona Israelitarum, vt patet Iud. c. 6. & tamen in illo bello excusati sunt formidolosi, vt patet Iud. c. 7. vbi Gedeon, iubẽte Domino, præiudicauit corã toto populo, qui formidolosus, & timidus est, reuertatur: & recesserunt de mõte Galaad. 22. millia: & manserunt solũ. 10. millia, sed idem iuris erat de formidoloso, & accipiente nouiter vxorem, & de illo, qui plantauerat vineã, & nondũ comederat de ea, & de eo, qui ædificauerat nouã domũ, & nõdũ habitauerat in ea, vt patet Deut. c. 20. vbi omnes hi iubentur redire de bello: ergo etiamsi esset bellum necessitatis, accipiens nouiter vxorem non tenebatur illuc exire. Itẽ patet hoc, quia bellum nimiæ necessitatis erat, ꝙ fecit Iudas Machabæus contra seruos Regis Antiochiæ, cum illi vastarẽt totam terram Israel, & prohiberent obseruare legẽ Dei: Iudas tamen, quando pugnauit contra illos, posuit edictũ de formidolosis, & accipientibus vxores, & de omnibus quatuor generibus personarũ, ꝙ redirent in domos, vt patet 1. Mach. c. 4. ergo etiam in bello nimiæ necessitatis nouus maritus nõ tenebatur pugnare; Dauid autẽ nouiter acceperat vxorẽ, ideo nõ cogebatur: ipse tñ sponte exiuit ad bellũ, quia erat Princeps virorũ bellatorũ: nã constitutus erat Tribunus super mille viros, vt patet præced. c. sic etiam, cum contraxerat sponsalia cum Michol, non tenebatur exire ad aliquod bellũ Deut. c. 20. exibat tamen nõ solũ ad bella necessaria, sed ẽt ad bella spontanea: nã descendit in Accaron, & percussis 200. viris, tulit præputia eorum præced. c. vt daretur ei sponsa.

Quare ponatur hic bellum hoc Philisthinorum, cum tamen Scriptura intendat ponere persecutionem Saulis contra Dauid. Quæst. VII.

QVÆRETVR vlterius, Quare positũ fuit hic de isto bello, quod Philisthini mouerunt contra Israel, quia

A intentio Scripturę erat hic declarare, quomodo Saul persecutus fuerit Dauid, quia ex principio c. præcedentis vsq; ad finem libri huius de hoc est tota materia, sed istud bellum, quod mouerunt Philisthini, nihil ad hoc agit? Aliquis respondebit, ꝙ Scriptura vult enarrare nõ solum persecutionem Dauid, sed etiam oĩa, quæ acciderunt tpe illo, & quia istud bellum motum fuit eo tpe, quo Saul persequebatur Dauid, Scriptura illud enarrauit. Sed hoc nõ stat, quia Scriptura nunquam enarrat, nisi de eo, de quo intendit, nisi sit aliquid, quod pertinet aliquo modo ad illud: sic autem fuit hic: quia Scriptura intẽdit principaliter dicere de persecutione Saulis cõtra Dauid: & qa ista persecutio habuit quandam originẽ, vel incrementum ex isto bello, describitur hic bellum. Fuit aũt modus, ꝙ Dauid in bello isto prosperatus est, & ex hoc Saul magis cępit eum timere: sic dr̃ præced. c.

B ꝙ quanto magis cognoscebat Deum esse cum eo, magis timebat illũ: & quia ex victoria huius belli magis cępit prosperari, timuit, & abominatus est eũ magis Saul, & ex hoc conatus est eum occidere, habita opportunitate, s. cum psalleret coram eo arrepto à Dæmone, vt patet infra: & quia illa fuit prima persecutio post conciliationem factam inter Dauid, & Saulem: & illa habuit originem ex illo bello, Scriptura illud enarrauit, tanquã pertinens ad principalem intentionẽ. *Et egressus Dauid pugnauit aduersum Philisthiym.* id est, immediate, vt sciuit Dauid Philisthinos ingressos in terram Israel, exiuit obuiam illis, ipse enim erat Dux belli, & fuerat constitutus Tribunus mille virorum, vt in præcedenti c. non tamen erat obligatus nunc egredi ad bellum: quia nouiter acceperat vxorem, & noui mariti habebãt annum, in quo non obligabantur exire ad bellum: nec poterant

C eis iniungi aliæ necessitates publicæ, vt patet Deuter. c. 24. egressus tñ est spõte: & quia verecundum erat, ꝙ cum ipse esset Princeps belli, & accepisset vxorem filiam Regis, vt ageret bella, ꝙ nunc irruentibus hostibus, non exiret eis obuiam. *Percussitq. eos plaga magna.* s. fecit magnam stragem in eis: erat. n. Deus in Dauid, & dabat ei victoriã contra omnes hostes. *Et fugerunt à facie eius.* s. quia nõ potuerunt sustinere impetum illius, & stragem magnam, quam faciebat: nam, quanquam ipsi multi essent; Deus, qui erat cum Dauid, superabat omnes hostes. *Et factus est Spiritus Domini malus in Saul.* Hic incipit persecutio, s. quia cũ habuit Dęmonem arripientem Saul, conatus est occidere Dauid. Aliqui autem dicunt, ꝙ Saul fuit arreptus à Dæmone merito pręuaricationis suæ; scilicet, quia incepit magis abominari Dauid post bellum præcedẽs, & arripiebatur à Dæ-

D mone in pœnam peccatorum suorũ. Quicquid autem sit, non ponitur hic arreptio à Dæmone, tanquam pœna peccati Saulis, sed tanquã id, per quod occasionem habuit sequens persecutio. *Sedebat autem in domo sua.* s. erat Saul in palatio suo, quando arreptus est à Dæmone: nam cum esset deditus cuicunque negocio ambulans, vel sedens, arripiebat eum subito Dæmon, & sic nunc, cum fortè sederet Saul ad aliquid agẽdum, Dæmon inuasit illum. *Et tenebat lãceam.* s. tenebat eam in manu sua: quia vt declaratum est præced. c. semper Saul tenebat lanceam in manu, vel si aliquid ageret, tenebat eam iuxta se, ita, vt siue comedens, siue dormiens esset, siue quodcunq; aliud agens semper lancea esset munitus: ratio autem ibi posita est. *Porro Dauid psallebat in manu sua.* i. cum manu: nam quandocunque arripiebatur à Dæmone, semper Dauid psallebat, quia sic le-

E uius ferebat, & recedebat ab eo Spiritus nequam, vt patet supra cap. 16. vnde consuetus erat per singulos dies Dauid psallere coram Saule, vt patet præcedenti cap. *Nisusque est Saul configere lancea Dauid in pariete,* id est, iecit lanceam ad Dauid, vt transfoderet eum, & figeret in pariete: sic enim supra fecerat cap. præcedenti.

Quare Saul repetierit persequi Dauid post conciliationem. Quæstio VIII.

QVÆRET aliquis: Cum Saul pacificatus esset Dauid, quare rediit hic ad persequẽdum eũ ad mortem? Respondẽdum est, ꝙ Saul timebat nimis Dauid, & pp hoc habebat eum exosum, vt sup. declaratum est: erat aũt timor iste circa rem non paruam. s. circa vitam, vel statum: nam putauit, ꝙ Dauid aliqua die occideret eum, vel deponeret de Regno per fauorem popularem, & quia iste timor sem-

per manebat in Saule, immo quotidiè suscipiebat incre- F
menta, cum quotidiè Dauid prosperitas augeretur, sem-
per manebat causa, vt Saul haberet Dauid exosum: ideo,
quanquã aliquando conciliaretur ei, rursus ad persecutio-
nẽ eius redibat. Interdũ aũt cõciliabatur ei ꝑꝑ eos, qui me-
diabant, sicut supra, cũ Ionathas locutus fuit bona pro Da-
uid ad Saulẽ: & ipse, conuictus rationibus Ionathæ, iura-
uit, ꝙ non occideretur Dauid: quia tamen adhuc manebat
rancor in corde, qui quotidiana suscipiebat incrementa: &
maxime per istud bellum, ꝙ nunc præcesserat contra Phi-
listhinos, in quo prosperatus fuerat Dauid: erat autem de
Saule sicut de homine incontinẽte, qui nimis incitatur ad
venerea: nam licet iste interdum alijs exorantibus, aut in-
crepantibus, vel ratione conuincentibus, cesset ad horam
ab iniquo proposito, tamen, quia manet ei infixus ardens
stimulus, mox, vt desierint deprecantes, vel increpantes, re- G
dibit ad id, quod prius intendebat: sic.n. quanquã Saul sæ-
pe pacificaretur Dauid, conuincente ratione, & persuasio-
ne: rursus tamen ad eum persequendum acrius vertebatur.

Quare Saul conatus sit nunc configere Dauid lancea, dum esset arreptus, Quæst. VIIII.

QVÆRETVR vlterius; Quare nunc Saul cona-
tus fuerit configere lancea Dauid, cum pariete, cùm
esset arreptus à Dæmone, & non alio tempore, cum posset
hoc facere. Aliquis respondebit fortè, ꝙ hoc faciebat, quia
Dæmon, qui arripiebat eum, incitabat illum ad persequen-
dũ Dauid, ideo cum arriperetur, acrius persequebatur: vn-
de bis conatus est Saul occidere Dauid, cũ à Dæmone tor- H
queretur, & aliàs nõ conatus est, vt patet præcedenti. c. Sed
dicendũ est, ꝙ nõ stat, quia Dęmon, qui torquebat Saulem,
nõ dabatur ei ad immutandũ cor illius ad iniquas cogita-
tiones, sed ad corporaliter eũ vexandũ; incitare aũt eũ ad
persequendũ Dauid, ad spirituales tentationes pertinet. Itẽ
non est verisimile, ꝙ iste Dæmõ ad hoc impelleret Saulẽ,
quia iste Dæmõ dabatur à Deo, vt vexaret Saulẽ, vt patet
supra cap. 16. s. spiritus Dñi recesserat à Saul, & exagitabat
eum Spiritus nequã à Domino. i. missus à Domino ad hoc.
Nõ poterat tñ ille spũs plus agere in Saulẽ, quã Deus ei iu-
beret: si ergo ipse specialiter incitaret Saulẽ ad persequen-
dũ Dauid, Deus dedisset eũ ad hoc: & consequenter Deus
directe dedisset occasionẽ ad peccatũ Saulis, & ad pœnam
Dauid: sed vtrumq; est falsum. Itẽ nõ stat hoc: quia de nul-
lo arreptitio legimus, ꝙ à Dæmone motus sit ad iniquas co- I
gitationes, sed solũ, ꝙ vexatus fuerit ab eo corporaliter, vt
patet ex toto processu Euãgeliorũ, vbi de multis arreptitiis
agitur. Itẽ adhuc, & fortius non vr̃ hoc stare: nã Dęmõ põt
tentare arreptitiũ ad aliquid iniquẽ agendũ, qñ eũ vexat:
nã tentatio Dæmonis est ₰m actũ phãtasiæ, s. quia aliquas
species nouas nobis in Phantasiã præsentat, vel aliquas ibi
dudũ existentes mouet ad hoc, ꝙ per eas habeamus no-
uum actũ: motus aũt phantasiæ est quodãmodo spiritualis,
& multũ disparatus à motu corporali, & aliquo modo re-
pugnans illi: vexatio aũt à Dęmone est motus corporalis,
& fortis, ideo, qñ fuerit motus iste vexationis, nõ percipie-
tur actus Phantasiæ: nã ad hoc, ꝙ motus interiores sentian-
tur, necesse est nos carere omnibus motibus exterioribus.
Ideo Philosophus dixit 3. Ethic. ꝙ anima quiescendo fit
prudens, & sapiens, i. cessando ab omnibus motibus corpo- K
ralibus: si tñ non repugnaret aliquo modo corporalis mo-
tus spirituali immutationi, nõ magis fieret anima sapiens
cessando à motibus corporalibus, q̃ in ipsis motibus: ergo
motus corporales impediunt sensationẽ motuũ spiritualiũ.
Itẽ patet hoc ex natura delectationis: nã ₰m Philosophum
10. Ethic. qñ sunt duæ delectationes disparatæ, necesse est,
vna existẽte, aliã nõ sentiri, quanquã præsens sit delectabi-
le, vel, si sentitur, parũ sentietur. Si aũt, existente aliqua de-
lectatione, possit alia sentiri, indicat istã primã esse paruam
allegans exemplũ Græcorũ. s. ꝙ illi athletæ sunt praui, quos
videndo põt aliquis delectari comedendo legumina q. d. si
delectatio in videndo athletas esset magna, nõ possent vi-
dentes delectari in comedẽdo legumina: quia totaliter con
uerterentur ad sentiendũ delectationẽ athletarum, & non
possent intendere alicui alteri actu: vnde de delectatione
maxima, quæ est in quodã genere tactus dicit. 7. Ethic. circa
finem, ꝙ præsente ipsa, priuantur omnes actus aliarum po-

Dæmones quãdo vexat aliquos homines non possunt eos tentare

F tentiarũ; sed impossibile est aliquid nos intelligere, existẽte
ipsa: sic ergo erit de motibus, ꝙ cum simul fuerint motus
corporales, & immutationes spirituales, non poterit quod-
cunq. eorum perfectè sentiri, sed impedietur vnum per al-
terũ, & id, ꝙ maius fuerit, sentietur solum: cùm ergo maio-
res fuerint motus corporales, quam motus spirituales, ni-
hil percipiemus de immutatione spirituali, sed solum cor-
poralem. Quanto ergo fuerit maior excessus, tanto minus
sentietur, quia, si simpliciter ad simpliciter, & magis ad mi-
nime, vt patet 2. Topicorum: sed vexatio, quam Dæmones
faciũt in arreptitiis, est motus corporalis nimis afflictiuus:
quanquã ergo tũc Dæmon faciat aliquas immutationes in
phantasia, non poterunt percipi ab arreptitio: quia anima
eius totaliter intendit vexationi, sicut cum actualiter per-
cutimur, non possumus vacare speculationi: nunquã ergo
G Dæmon tentat aliquẽ ad iniquas cogitationes qñ eũ arri-
pit corporaliter vexando: quia scit hoc esse superfluum: ni-
hil. n. proficeret, si tentaret. Dicendũ ergo, ꝙ Saul nõ inci-
tabatur à Dęmone ad percutiendum Dauid, quando arri-
piebatur à Dęmone. Aliter autem, & melius dici posset, ꝙ
quanquam Dęmon, quando arripiebat Saulem, non sug-
gerebat ei, vt percuteret Dauid, tamen mouebat actualiter
manus, & pedes eius ad faciendum malum contra Dauid,
scilicet, vt iaceret lanceam: nam sicut Dęmones cogunt ip-
sos arreptitios interdum loqui ea, quæ nesciunt, vt patet
de puella Pythonissa, quæ respondebat de occultis. Actuũ
c. 16. & de Saule: qui Prophetauit in medio domus suæ,
quando eum arripuit Dæmõ, vt in præcedẽti. c. ita possunt
H Dæmones mouere manus, & pedes arreptitiorũ qualiter-
cũq. voluerint. Sic patet Mat. 17. c. de puero Dæmoniaco,
& lunatico, qui sæpe à Dæmone proiiciebatur in aquam, &
sæpe in ignẽ: cũ dr̃: Dñe miserere filio meo, quia lunaticus
est, & male patitur: nã sæpe cadit in ignẽ: & crebro in aquã.
Hoc aũt non faciebat ipse sponte, sed Dęmon cogebat hoc
facere, quãdo arripiebat eũ. Item patet de porcis, in quos
misit Christus legionem Dęmonum: nã ante hoc erãt por-
ci quieti, & illico, vt Dæmones intrauerunt in illos, impetu
facto, irruerunt in mare præcipites quasi duo millia por-
corum, vt patet Marci. c. 5. & Mat. 8. hoc autem fuit, quia
Dæmones mouerunt eos ad præcipitandum se, immò
Dæmones nõ possunt aliter vexare arreptitios, nisi mouen-
do aliquas partes corporis eorum: poterat ergo Dæmõ ar-
ripiens Saulem, mouere manus eius ad iaciendum lãceam
I in Dauid. Sed dicendum est, ꝙ quanquã hoc sic fieri po-
terãt, tamen non sic factum est: quia Saul si sic fecisset, non
peccasset, quia non ipse, sed Dæmon agebat: peccauit ta-
men: ergo nõ impulit eum Dęmon. Item patet hoc magis:
quia de prima vice, quãdo Saul iecit lanceã in Dauid, dici
tur præcedenti. c. ꝙ tenebat Saul lanceam, & emisit eã pu-
tans, ꝙ configere posset Dauid cũ pariete: ergo apparet, ꝙ
ex præcogitatione, & electione egerit. De secunda vice
patet, ꝙ etiã volens egerit, quia dicitur hic, ꝙ nisus est Saul
configere lancea Dauid in pariete: ergo intendebat illud
agere. Item patet, quia cum fugerit Dauid non percussus,
misit Saul satellites post eum, vt custodirent ipsum, vt pa-
tet immediatè: ergo Saul sponte egit, alioquin, cum rediis-
set ad sanam mentem, non misisset satellites. Aliquis re-
spondebit aliter, ꝙ Saul conatus est cõfigere Dauid, quan-
K do arreptus est à Dæmone, quia tunc habebat opportuni-
tatem, cum præsens esset ei Dauid, psallens cithara, & aliàs
non erat præsens. Sed hoc non stat: quia quotidiè ibat Da-
uid, & stabat in conspectu Regis, quanquã non esset in fa-
miliaritate speciali; sic patet supra in litera, s. Et introduxit
Ionathas Dauid ad Saulem, & fuit ante eum, sicut fuerat
heri, & nudiustertius: sed heri, & nudius tertius consuetus
erat stare coram Rege, ergo etiam nũc stabat, & sic poterat
aliàs eum occidere mittendo lanceam: Sed dicendũ, ꝙ Saul
non tentauit mittere lanceam, nisi quando arripiebatur à
Dęmone, eo, quod volebat per dissimulationem occidere
Dauid, quasi fingens, ꝙ noluisset: hoc autem maximè pote-
rat quando arripiebatur à Dæmone, eo ꝙ volebat per dis-
simulationem: quia tunc fingebat se tanquam amentem,
quod etiã alij verisimiliter credere possent, eo, ꝙ videbant
eum Prophetare, quando arripiebatur, vt patet præceden-
ti. c. ergo tunc erat opportunitas ad iniquè agendum, &
occultandum iniquitatẽ: si aũt alias egisset, omnes cogno-
scerent,

A scerent, q ab intentione agebat. Sed diceret aliquis, q non faciebat Saul propter hoc: quia iam cœperat persequi manifestè Dauid: nā misit Ionathan, & famulos suos, vt occiderent eum supra in litera. Respondendum, q nondum Saul aperte persecutus fuerat Dauid, nec obstat, quod dicitur, quia ibi non iussum est publice, sed in secreto Ionathæ filio suo, & ministris eius, qui illud secretè agere potuissent, si voluissent. Itē, licet illud iussum fuerit: tamen nondum fuit executioni traditum, Ionatha orante, vt patet supra: & sic non fuit publicata persecutio Saulis cōtra Dauid per mandatum istud. Sed adhuc obiicietur, q Saul publicè mandauit Ionathæ, q adduceret Dauid ad occidendū, audientibus omnibus, qui erant ad mensam Regis, & in palatio eius, vt patet sequenti c. Respondendū, q Saul aliqn̄ persecutus fuit Dauid apertè, crescente furore: hactenus tn̄ nondum fuerat persecutus apertè, ideo nunc quoq; voluit B occidere Dauid per dissimulationem, quòd facere non poterat, nisi cū arriperetur à Dæmone, ideo tunc lanceā misit.

Dauid voluit psallere coram Saule arrepto: quia credebat ipsum reconciliatum esse, & quod prius ex insania ipsum occidere voluisset. *Quæst.* X.

QVÆRETVR vlterius, cur Dauid voluit nūc psallere coram Saule arrepto à Dęmone, cum iterū eum psallentem lancea configere conatus sit pręcedenti c.? Responderi potest, q Dauid poterat credere, q illud factum fuisset per insaniā, & non ex intentione, quia Dæmon tunc fortè conuerteret Saulem in dementiam, cuius signū erat, quòd prophetabat, ideo nunc non crederet, q iterum ad eum lanceam mitteret. Aliter etiam dici potest, q, quanquam Dauid crediderit, quòd Saul prima vice egerit ex in- C tentione, tamen nunc credebat, quod non mitteret rursus ad eum lanceam, quia iam ei reconciliatus fuerat. Posset.n. existimare, quod, si Saul voluisset eum occidere post reconciliationem, cum multoties habuisset opportunitatem, ad hoc misisset lanceam, nunquam tamen misit; ergo credebat nunc, q iā nō mitteret. Aliter potest dici, q, quanquam Dauid timeret, q Saul eum nunc conaretur cōfigere, sicut primo: tamen stabat coram eo psallens: quia non audebat aliud agere: nam Dauid ab initio vocatus fuerat à Saule principaliter, vt psalleret coram eo, quando arriperetur à Dæmone: si ergo aliquando arriperetur, & Dauid nollet psallere, ex hoc videretur reus mortis, & haberet Saul occasionem occidendi eum coloratè. Oportebat ergo, quòd

David noluit recedere de terra Israel propter duo.

D Dauid ageret alterum de duobus, scalicet, vel, quod fugeret à facie Saulis, recedens totaliter de terra Israel, vel psalleret coram eo, quando arriperetur à Dæmone, quanquam timeret lancea configi. Recedere autem totaliter de terra Israel non visum est Dauid expediens, & hoc propter duo. Primo: quia videretur ipse in culpa, & aliquid mali moliri contra Saulē, si nunc recederet, qn̄ erat recōciliatus Sauli, & nondū mouerat quicquā Saul contra eū: Dauid tn̄ volebat euitare omnē speciē mali. Secundo visū est incōueniēs: quia, si recederet nunc à facie Saulis, non erat rediturus, & iam non speraret aliquod bonum se posse habere in terra Israel, viuente Saule: credebat tamen Dauid, q adhuc furor Saulis cessare posset, per obsequia eius, & patiētiā, ideo expectabat, quāquā timeret vsquequo videret, an placaretur furor eius, vel fieret iniquitas consummata. Cū autem E vidit, q Saul penitus decreuerat occidere illum, recessit ab eo, vt patet seq. c. nunc autē nondū hoc viderat, ideo, quanquam vitæ suæ timeret, stabat corā Saule, & psallebat, cum arriperetur à Dæmone. & ista vltima est melior solutio. *Et declinauit Dauid a facie Saul.* i. noluit stare corā eo: nā, cū Saul nō potuerit eū lancea percutere; credidit Dauid, quod illico eū iugulari oporteret: fugit ergo à facie eius, sed adhuc nō fugit oīno à facie eius hac vice, qa postea rediit ad Saulem, vt patet seq. c. *Lancea autē casso vulnere prolata est in parietē.* Idest, lācea errauit nullū infigēdo vulnus, s. quia nō percussit, & trāsiuit in parietē, apud quē erat Dauid: & dr̄ casso vulnere. i. q lācea caruit vulnere, s. quia nō potuit vulnerare. Est. n. cassus participiū verbi careo, & dr̄, q prolata est. i. mota est, vel n̄ asuit. *Et Dauid fugit.* s. postq̄ lācea infixa est i pariete, Dauid fugit in domū suā: nā ibi māsit in nocte, & vallatus est à ministris Regis, vt patet inf. *Et saluatus est*

A *nocte illa*, i. saluauit se à morte p fugā, de qua hic dicitur: nec tamen dicitur q penitus saluauerit se, quia solum fugit vsque ad domum suā, & illico vallauerunt eum ministri Regis, & occisuri erant eum, nisi rursus fugeret per fenestram de domo: & per illam fugā saluatus est. Præsupponendum est autem hic, quanquam non exprimatur, q illud accidit per noctem, vel saltem in fine diei, sed magis credendum est adhuc, q per noctem accideret, scilicet, q Dauid esset in domo Regis per noctem, sicut solet fieri apud alios Reges, q non vadant cubitum vsque ad magnam partem noctis, & ibi maneāt ministri eorum coram eis: eo tempore noctis accidit, q arriperetur Saul à Dæmone, & psalleret Dauid, atque mitteretur lancea in eum, & tunc fugit per noctem. Hoc aūt significat litera, cùm dicitur, q saluatus est nocte illa, quasi innuat, q per noctem fugit: etiam quia infra di- B citur, q ministri Regis vallauerunt nocte domum Dauid, vt occiderent eum mane: si tamen hoc accidisset per diem, illico Saul misisset ministros suos contra Dauid. *Misit autem Saul satellites suos nocte in domū Dauid.* Sciuit. n. Saul, q Dauid fugiebat in domum suā, ideo misit cōfestim illuc ministros, vt eum raperent: vocātur autem hic satellites illi, qui ministrāt alicui ad quodcunque: vnde satelles est nomen generale ad omnes ministros: sic enim dicit Boetius, q aliqui ambiunt latus multo satellite. i. multis ministris, vt patet 3. de consolatione prosa. 4. Accipitur tn̄ satelles magis pro ministro ad malum, & sic accipitur hic. Nam isti obediebant Sauli ad malum: ierunt aūt isti per noctem, quia Dauid fugerat per noctem, vt dictū est. *Vt custodirent eum.* scilicet ne egrederetur domum: putauit enim Saul, q Dauid vadens in domum suam, acciperet inde aliquod appa- C ratum ad fugiendum per noctem, ideo misit custodiri domum, vt non egrederetur: ipse tamen egressus est, vt patet infra: nam isti satellites Saulis, cùm scirent domum Dauid habere vnicam portam, custodierant illam tantum, deposuit tamen Michol Dauid per fenestrā, & fugit, illis ignorantibus. *Et interficeretur mane*, id est, custodiretur per noctem, ne egrederetur, vt in aurora occideretur.

Quare Saul fecerit custodire Dauid per noctem, vt interficeretur in mane. *Quæstio* XI.

QVÆRET aliquis, Quare Saul fecit, q obseruaretur Dauid ad occidendum in aurora, & noluit occidere per noctem? nam potuisset per noctem capere illum antequam fugeret, & occidere. Nicolaus respondet, q hoc fa- D ciebat Saul, quia putabat turpe esse, q aliquis homo occideretur in lecto, vel per noctem. Sed dicendum est, q Saul hoc fecit, quia Deus mouebat eum ad faciendum hoc: nam si immediatè, vt ministri Saulis ierunt ad domum Dauid, ingressi fuissent ad capiendum, eum cepissent, quia nōdum fugerat, sed postea deposuit eū Michol per fenestrā: Deus tamen volebat, vt nō moreretur Dauid, ideo posuit in corde Saulis, q iuberet ministris suis, vt custodirēt domū Dauid vsque ad mane, & non raperent eum immediatè: & sic habuit Dauid locum fugiendi: quanquā tn̄ Deus mouisset cor Saulis ad hoc: ipse tn̄ nec sciebat se moueri à Deo, nec agebat pp hoc, sed ad aliā causam. Volebat. n. occidere Dauid habens aliqualem colorem occidendi: ne totus Israel clamaret contra eum, cum omnes diligerent Dauid, vt patet præcedenti cap. & quia si per noctem Saul fecisset occi- E dere Dauid, apparuisset hoc factum esse iniquè, quia, qui malum agit, odit lucem, vt patet Iob c. 24. & Extra. de offic. deleg. c. cōsuluit. ideo voluit expectare vsque ad mane. Sed tunc dicet aliquis, quomodo poterat occidere Saul Dauid in aurora coloratè? nam non habebat aliquā causam mortis contra eum. Respondendum est, quòd fortè Saul præcōceperat mittere aliquos accusatores, qui eum calumniosè accusarent, & aliquos testes, qui falsè deponerent super aliquo crimine, propter quod Dauid esset reus mortis, & tunc occideretur publicè, & coloratè: sic enim fecit Iezabel Regina Israel contra Naboth Iezrahelitam: nam, cùm noluisset vineam suam vendere Regi, misit Epistolam ad Seniores Ciuitatis, vt prædicarent ieiunium, & producerent falsos testes, & accusatores contra Naboth, quod sic est factum, & deposuerunt testes, quòd Naboth maledixerat Regi, & damnatus est ad lapidationem, infra 3. lib. cap. 21.

similia poterat facere Saul contra Dauid, & sic coloratè eum occideret.

An Saul coloratè potuisset interficere Dauid. Quæst. XII.

QVÆRET aliquis, An etiam isto modo posset Saul interficere Dauid: & videtur, ꝙ non: quia populus liberaret eum de manu Regis: ipse enim salutem magnā fecerat in Israel, ideo populus non permitteret eum perire: sic factum est de Ionatha: quia, quanquam per sortem deprehensus est à Deo reus, & Saul vellet eum occidere, tamen populus noluit, dicens: Ergo ne Ionathas morietur, quia fecit hanc salutem magnam in Israel? Hoc nefas est: Et dicitur: Liberauit ergo populus Ionatham, vt non moreretur sup. c. 14. Dauid autem sic fecerat salutem magnam in Israel, percusso Philisthæo, sup. 17. c. & amplius pugnabat cōtra Philisthinos in omnibus bellis pro Israel, & prosperabatur in singulis: ideo populus non permitteret eum occidi, dato, ꝙ peccauisset. Respōdendum est, ꝙ non est simile de Ionatha, & Dauid: primò: quia Saul, quanquā vellet occidere Ionathan: quia tamen erat filius eius, afficiebatur ad eum, & non multum desiderabat hoc: ideo illico, vt populus repugnauit ei, super hoc destitit sup. c. 14. Saul tñ habebat nimis exosum Dauid; nam detestabatur eum sicut mortem, & plus quam Philisthinos: ideo licet populus oraret, nequaquam flecteretur, sed illico eum occideret. Alia etiam differentia erat: quia Ionathas non peccauerat: nam licet egisset contra præceptum Patris, tñ ignorans erat, ideo nihil mali merebatur. Saul aūt opponeret Dauid, & faceret probari contra eum talia crimina, pro quibus morte videretur dignissimus, nec quisquam misereretur eius, vt velut, si opponeret ei aliquod crimen læsæ maiestatis, vel similia, in quibus populus nollet eum defendere. Tertia differētia, & efficacior inter Ionathan, & Dauid erat: quia, quando Saul voluit occidere Ionathan totus populus erat præsens ei in castris, & omnes illico clamauerunt, ꝙ non occideretur Ionathas: nunc aūt, quanquam populus diligeret Dauid, non erat tñ congregatus ad hoc, ꝙ posset eripere Dauid de manu Saulis: quia erat Saul cū curia sua in aliquo loco, vbi ēt si ciues vellent defendere Dauid, tamen Saul cum curia præualeret aduersus eos. Quarta differentia Ionathæ ad Dauid fuit: quia, quando Saul voluit occidere Ionathan, nullus de toto Israel fauebat Sauli, sed omnes stabant à partibus Ionathæ; ideo dato, ꝙ conaretur Saul occidere Ionathan, per omnem modum non præualuisset: quia populus non permitteret: nunc autem contra Dauid habebat Saul multos fautores: nam ministri sui consentiebant ei in hoc: & ibant ad vallandum Dauid, & rapiendum ad mortem, vt patet infra: ideo haberet nunc Saul opportunitatem occidēdi Dauid adiutus à suis, quanquam populus conaretur adiuuare eum. De Ionatha aūt non fuit sic: Deus tñ auertit ea, quæ cogitauerat Saul ad oppositum. *Quod cum annunciasset Dauid Michol vxor sua.* i. annunciauit ei, ꝙ domus vallata esset à ministris Saulis, ideo, ꝙ fugeret. Diligebat. n. Michol Dauid nimis, ideo, quanquā sciret volūtatē Patris esse ad occidendum eum, voluit eum liberare à morte, q̃q̃ satis ipsa putabat, ex hoc nunquā virum suum ad eam amplius rediturū, cum pr̃ eius quotidie illū persequeretur. Ex hoc aūt erat laudabilior: quia nō eripiebat virum à morte, gratia alicuius vtilitatis, vel iucūdæ vitæ, quā cū ipso se post hæc crederet habiturā: sed intenso amore, quo in eū sincerè ferebatur. Vnde pp hoc Dauid dilexit eam nimis: & postquā mortuus est Saul, & ipse factus est Rex super Iudā, repetiuit eam, quanquā iam tradita esset alteri viro, vt patet inf. 2. lib. c. 3. *Nisi saluaueris te nocte hac, cras morieris.* i. nisi fugeris p noctē, posueris te ī loco securo, occideris cras.

Michol nunciauit Dauid domum esse vallatā à ministris, vt eū comprehenderent, quia vidit per fenestrā. Quæst. XIII.

QVÆRET aliquis, Quomodo Michol nūciauit hoc Dauid? quia magis ipse scire debebat, quā illa, cū ipse fugisset a facie Saulis, & vidisset illa, quæ facta fuerant: ipsa autem nihil viderat. Respondendum est, ꝙ Michol non nunciauit Dauid ea, quæ facta fuerāt in domo Saulis: quia ista viderat Dauid, & non Michol: sed magis credendum est, ꝙ Dauid nunciauerit Michol ea, quę acciderant coram Rege, & quare fugerat: Michol tamen nunciauit Dauid, ꝙ Saul misisset ministros ad custodiendum eum, & qualiter domus vallata esset: hoc autem videre potuit Michol, quia fortè prospexit per aliquam fenestram, & vidit viros armatos in circuitu Domus, & ex hoc, ꝙ fugerat Dauid, intellexit, ꝙ veniebant illi ad vallandum, & rapiendum eum: Dauid autem non vidit hoc: quia fortè ipse erat intra domum: & non ausus est ponere se ad fenestram, vel respondere alicui vocanti, ne per hoc daretur occasio ad procedendum magis contra ipsum, & agendum aliquid immediatè. Quod autem reuelauerit Michol Dauid esse viros armatos in circuitu domus, patet ex litera: quia supra dicitur, ꝙ misit Saul Satellites in domum Dauid, vt custodirent eum: & immediate sequitur: quod cum annunciasset Dauid Michol, scilicet, annunciauit ei hoc, ꝙ custodiretur à ministris Saulis.

Quomodo sciuerit Michol, quòd Saul volebat Dauid in mane interficere. Quæst. XIIII.

QVÆRETVR vlterius, Quomodo Michol dicere potuit Dauid: nisi saluaueris te hac nocte, mane occideris? nam ipsa hoc nesciebat. Responderi potest secūdum Nicolaum, quod Michol cognouit hoc, quia aliquis de famulis Saulis ad hoc missis, aperuit secretum Michol, vt saluaretur Dauid, quia famuli Saulis diligebant Dauid, vt patet præcedenti c. Vel forte, & melius, quia cum Michol vidit ad portam homines armatos, quæsiuit ab eis quid hoc esset, & quia ipsa erat filia Regis, reuelauerunt ei famuli Regis secretum, honorantes eam. Sed dicendū aliter, & melius, quod Michol non dixit hoc, tanquam certissimè cognoscens, quid disposuisset Saul de Dauid, sed ex coniectura locuta est: nam cum sciret Dauid fugisse à facie Saulis propter lanceam emissam, & nunc videret homines armatos vallasse domum, credidit, ꝙ ad nihil aliud venerant, nisi vt caperent Dauid; & quia non irruerunt immediatè in domum, sed manebant custodientes ad portam, credidit, quod expectabant vsq; ad mane, vt acciperent Dauid, atque occiderent: & sic, quanquam non reuelatum fuisset sibi secretum, satis erat cognoscibile per coniecturam. *Deposuit eum per fenestram.* Videbat enim Dauid, quod non superfutura esset sibi vita, si expectaret vsq; ad mane, ideo illa nocte fugiendum erat: & quia domus vallata erat in parte anteriori, vbi erat porta, nō poterat egredi per portam, ideo fecit vt Michol demitteret eum per fenestram. Præsupponendum est autem, ꝙ satellites Regis non vallauerant totam domum, sed solum portam: quia sciebant, quòd non erat alia porta, per quam Dauid aufugere posset: Michol autem circumspexit domum suam per fenestras, an esset aliquis in circuitu, & quia nemo erat, nisi ad portā, deposuit Dauid per fenestram: sic enim Raab Iericontina reposuit duos exploratores per muros, vt patet Iosue c. 2. *Porro ille abijt*, idest, recessit à loco, non sentientibus hoc custodibus: quia Dominus dirigebat viam eius. *Et aufugit*, s. eundo in Ramatha ad Samuelem, & ibi mansit cum eo, vsquequo Saul iuit in Ramatha, vt patet inf. *Atq; saluatus est*, idest, posuit se in loco securo per fugam, & iam non timebat, postquā egressus est de loco. *Tulit autem Michol statuam*. i. quandam figuram hominis: & hoc ad ponendum in lecto, vt repræsentaret Dauid, vt patet infra; statua autem dicitur imago corporea; & dicitur statua à stando: quia per se stat, & non est sicut pictura, vel imago, quæ depicta est in superficie alterius rei: & per se stare nequit. In Hebræo dicitur hic. *Tulit Theraphim.* Aliqui Hebræi exponunt Theraphim, idest, idolum. Et istum sensum secutus est Hieronymus, dicens. Tulit statuā: quia statua est idolum, & tunc dicunt, ꝙ Michol colebat aliquod idolum ad figurā magnā humanā, & illud posuit in lecto. Sed hoc non stat: quia, cū Dauid esset vir Religiosissimus, non erat verisimile, quod permitteret vxorem suam colere idola. Item dato, quod habuisset Michol aliquod idolum, quod coleret, non posuisset illud in lecto: quia illud ponebatur, vt famuli Saulis venientes viderent illud: Ipsa tamen, si coleret idola, nollet, quod aliquis videret idola sua: quia tunc lapidaretur, vt patet Deuteronom. cap. 17. vel

Cuiusmodi esset statua, quā Michol posuit in lecto.

cuius

etiamsi non lapidaretur: quia erat filia Regis, increparetur A nimis: non ergo poneret idolum, potissime cũ ad hoc quęcunque res habens magnitudinem aliquantam sufficeret, vt repræsentaretur humanum simulacrum. Aliqui autem dixerũt, sicut refert Rab. Abben Ezra, & Rab. Dauid Kimhi, quòd erat Astrolabium ad scienda futura, & illud positum in lecto. Sed hoc improbat Rabbi Abben Ezra: quia Astrolabium non est talis figuræ, vt possit poni ad repræsentandum magnam effigiem, cum Astrolabium sit planum, & circulare: humanum autem simulacrũ est altum, & oblõgum. Potest etiam hoc improbari: quia dicũt, quod erat illud Astrolabium ad sciendum futura: nunquam tamen est Astrolabium ad aliquid, sed solum ad considerandum motus cœlestes, qui ratione naturali comprehenduntur. Rab. Abraam Abben Ezra dicit, quod ista statua erat quædam imago magna hominis, facta de ligno ad recipien B dum virtutem cœlestem: est enim Abben Ezra nimis magicus, & superstitiosus: magi enim faciũt aliquas imagines ligneas, vel maximè metallinas in certis temporibus ad recipiendum virtutem cœlestem, quod ex quadam parte Astrologicum est, sed ex maiori parte est magicum: similes autem credidit Abben Ezra fuisse in tempore Dauid, & ꝙ aliquam earum habuerit Dauid in domo sua: simile etiam dicit fuisse de Dijs Laban, pro quibus accusauit Iacob, ꝙ furatus fuisset eos, Gen. c. 31. Sed istud nõ stat, quia sicut colere idola erat superstitiosum, & contra legem: ita etiam facere tales imagines, vt Deuter. 16. c. vbi iubetur, ꝙ nõ plantabitur arbor, vel lucus apud altare. Exponit Abben Ezra de istis imaginibus. Dauid ergo non haberet eas in domo, tanquam lege prohibitas. Sed dicendum est, ꝙ ista statua, vel Theraphin erat aliquod lignum rotundum, & lõgum, C vel aliquid aliud, quod posset pannis inuolutum hominis iacentis effigiem declarare. Nam nõ apparebat istud simulacrum, vel Theraphin; sed opertum erat pãnis, & pellis caprarum erat ad caput: ideo sufficiebat, ꝙ esset quodcunque habens magnitudinem, etiamsi non haberet humanam similitudinem. Dicendum ergo, ꝙ non fuit idolum, sed aliquod lignum, vel alia res habens longitudinem, & latitudinem similem corpori humano, ita, vt posset illud aliqualiter repræsentare. Sed tunc dicetur, qualiter vocatur statua, vel Theraphin, quod est nomen Idoli? Dicendum, ꝙ littera nostra posuit statuam; in Hebræo habebatur Theraphin, & non poterat ei dari nomen correspondens, nisi statua: littera autem hebraica posuit Theraphin: quia Theraphin significat Idolum, vel simulacrum: & sic ponitur Idolum simulacrum alicuius rei, quę colitur, ita istud, quod po D nebatur in lecto, ponebatur, vt esset simulacrum Dauid dormientis: & sic vocatur Theraphin, nõ ad colendum, sed ad repræsentandum: & proprie significat Theraphin simulacrum corporeum, ad differentiam imaginum planarũ, quæ sunt superficiales: ideo littera nostra dixit statuam, & non imaginem: quia statua est corporea, imago est plana. *Super lectum suum*, id est, super lectum Dauid: quia ponebatur ad significandum Dauid iacentem. Vel refertur ad Michol, s. ꝙ posuit simulacrum super lectum suum, s. Michol: & erat lectus ille Michol, & Dauid: ibi enim ambo dormiebant, cùm essent coniuges. *Et pellem pilosam caprarum posuit ad caput*. Ista pellis fuit posita ad repræsentandum caput, & pilos Dauid, ideo dicitur, ꝙ erat pilosa propter capillos. Potest autem significare in Hebręo dictio, quę hic ponitur, aureale, vel ceruicale, quod vocatur almohada: & sic Hebræi E contra exponunt: & tunc innuunt, quòd esset istud aureale suppositum capiti illius simulacri, sicut supponitur capiti humano dormiendo. Sed non stat, quia tunc innuerent caput illius simulacri esse extra vestimenta: sed non est conueniens: quia tunc immediatè appareret fraus Michol, sed debebat esse caput velatum, vt conspiceretur effigies humana sub integumẽtis, & nihil de ea extra pateret, ne posset illicò falsitas argui. Aliqui dicunt, quod erat vter positus ad caput, quia ista dictio est multum æquiuoca. Iosephus autem 6. Antiquitatum dicit, ꝙ posuit Michol sub vestimẽtis iecur capræ palpitans, vt ægrotum dormientem simularet: quasi stertentem, vel spirantem, & respirãtem: & ita dicit, ꝙ primi nuncij missi à Saule decepti fuerunt, verè putantes, ꝙ ibi esset Dauid, & hoc maximè indicaret palpitatio iecoris. *Et operuit eam vestimẽtis*, refertur hoc tam ad statuam, quàm ad pellem caprarũ: vtrumque .n. posuit sub vestimentis. s. sub stramẽtis lecti, quæ generaliter vocantur vestes. Aliquid tamen de pelle caprarum intelligẽdum est, quòd erat discoopertum, alioquin frustra poneretur.

Quare Michol posuerit statuam in lecto, cum Dauid iam fugisset. Quæstio XV.

QVÆRET aliquis, Ad quid Michol posuit statuam in lecto: quia ista videbantur ad liberandum Dauid à morte: iam tamen liberatus fuit, quando deposuit eum per fenestram, & ipse fugit? Respondendum est, ꝙ proficiebat ad salutem Dauid: nam credidit Michol, ꝙ, cũ Saul esset nimis inquietus ad occidendum Dauid, mitteret immediate nuncios, vt tollerent eum de domo, quanquã nũc B non introibant, sed obseruabant portam. Si aũt introirent, & non inuenirent Dauid scientes eum fugisse, illico persecuti fuissent illum per omnia itinera, & comprehenderent, antequam veniret Dauid ad aliquem locum, in quo saluaretur. Voluit ergo Michol designare, ꝙ Dauid erat in domo, ad hoc ꝙ nõ persequerentur eum serui Saulis, sed haberet potestatem fugiendi, quò vellet. Et ad hoc finxit eum ægrotare, & iacere in lecto, ponens simulacrum illius. s. statuam, & pellem caprarum, vel iecur palpitans, vt ait Iosephus: & tunc nuncij venientes ad Saulem, videntes lectum cum simulacro, crederent ibi iacere Dauid, & non viderent fallaciam, quia Michol prohiberet eos accedere, dicens, ꝙ erat æger, & sic putarent semper ibi esse Dauid. Et si aliqñ cognosceretur fraus, hoc esset sero, & iam Dauid habuisset spacium fugiendi quò vellet. Sed obijciet aliquis, ꝙ ista nõ C profuerũt: quia nuncij Saulis iuerunt ad domum Michol, & repererunt fraudem: ipsa tamen putabat, ꝙ non citò reperiretur, & interim posset fugere Dauid. Casus aũt superueniens nõ tollit quin ipsa prudenter egerit. Vel aliter dici potest, ꝙ ista fraus profuit, quia nũcij Saulis euntes primò ad inquirendum Dauid, nõ cognouerunt fraudem, sed putauerunt Dauid ægrotare propter simulacrum, quod viderũt: &, hoc suscepto, redierunt ad Saulem, deinde in aurora misit Saul alios nũcios, vt ait Iosephus, vt ducerẽt Dauid in lecto, & illi inuenerunt simulacrũ, & tũc cognita est fraus. Profuit ergo ista fictio ad hoc, ꝙ Dauid hẽret tp̃s fugiẽdi.

An peccauerit Michol ponendo statuã in lecto. Quæst. XVI.

QVAERET aliquis, An Michol peccauerit ponen D do illud simulacrum in lecto ad repræsentãdum ibi iacere Dauid? Aliquis respõdebit, ꝙ sic: quia in hoc Michol mentiebatur, significans ibi esse Dauid, cum nõ esset: ergo peccabat. Item, patet hoc: quia secundum Aristot. 2. Ethicorum: veridicus est habitus medius circa veritatem in actionibus, & in verbis. Ex quo apparet, ꝙ veritas nõ solum est in voce, sed etiã in humana repræsentatione: sicut ergo non est veridicus, qui falsa loquitur: ita non erit veridicus, qui falsa repræsentat in operatione. Et quia Michol falsa repræsentauit, peccauit contra veritatem. Respondendum est, ꝙ Michol nõ peccauit, quanquã habuit voluntatem decipiẽdi, & decepit Saul, & seruos eius: quia opus suũ erat honestum. s. quia volebat per istum modum eruere virum suum ab iniusta oppressione potentium; nam qui eum inquirebant, iniustè inquirebant; & licitũ est, ꝙ aliquis ve E ritatem dissimulet per opera: sit modò aliquis iustus finis, pp quem dissimulari debeat: negare tñ in verbo veritatem, vel exprimere falsitatem, peccatum est semper, & hoc nunquam conceditur. Quod aũt simulatio cõcedatur, patet supra c. 16. quia ibi iussit Deus Samuelẽ facere simulationẽ, dicens: Vitulum de armẽto tolles in manu tua, & dices: ad immolandum Dño veni: ipse tñ non ibat principaliter ad immolandum, sed simulabat hoc, vt nõ occideret eũ Saul: nam, cum Deus dixit ei, ꝙ iret in Bethlehem, respõdit: audiet enim Saul, & interficiet me: & tũc iussit eum Deus facere simulationem: licuit ergo Michol hoc facere, cum haberet parem causam. s. ne moreretur Dauid vir suus. Cum autem arguebatur, ꝙ Michol peccabat, eo quòd volebat significare, quòd Dauid esset in lecto, cùm non esset. Dicendum quòd non peccabat: quia mentiri non se habet tam determinatè in rebus, sicut in verbis: nam verba natura-

Ad rõnes primã ejus.

ista signa sunt eorum, quæ in anima concipiuntur, vt patet. 1. Peri hermenias: operationes autem non sunt datæ ad significandum conceptum: ideo, quanquam aliquis palliet conceptum per exteriores operationes, non mentitur, vel saltem non peccat sæpe, potissimum cum operationes exteriores sint signa æquiuoca, & nemo debet putare sufficiēter collegisse intentionem alicuius ex opere, quia quod aliquis existimabit factum ad vnam intētionem, alius existimabit ad alteram: secus aūt est in vocibus: quia sunt signa vniuoca, ideo, quando quis concepit contra id, quod voces significant, semper mentitur: & cum dicitur, ꝙ habuit intentionē decipiendi Michol, ideo peccauit: dicendū ꝙ non stat, quia ipsa volebat decipere ministros Saulis, habens iustam causam decipiendi. Si vero ad nocendū eis esset deceptio, peccatū esset cum fraude: nunc autem Michol proficiebat alicui, quia conseruabat vitā Dauid per istam fraudem, & nemini nocebat, quia nō præiudicabat iuri alieno, ideo iuste poterat decipere. Ad secundū, quando arguitur, ꝙ veritas, secundū Prophetam, non solū consistit in verbis sed etiā in opere, ideo simulatio peccatum est. Rňdendum est, ꝙ veritas proprie & naturaliter consistit in verbis, quia ista sunt signa data ad conceptus exprimendos. Et cū mentiri sit in falsa repræsentatione, siue habitudine signi ad signatum, in eo proprie erit mēdaciū, in quo est propriè expressio cōceptuū. Et quia in verbis est naturalis, & propria expressio, ibi erit proprie mendaciū, & veritas; operationes autem non sunt datæ ad significandum conceptus, sed homines introducunt ex vsu, vt comprehendant conceptiones mutuas per opus. Nā in moralibus magis creditur operi, quam sermoni iuxta Arist. 10. Ethicorū. 1. c. ob hoc ergo, non solum decuit homines rectè se habere in sermone ad significandū verum, vel falsum, sed etiam in operatione, & ob hoc Philosophus dicit veritatem esse habitum medium circa operationes, & verba, sed non æqualiter peccatur in istis: nam, cum aliquis in verbo aliter exprimit, quā concepit, semper infert iniuriam ipsi veritati, cum voces sint naturaliter ordinatæ ad significandū conceptus; ideo etiamsi mendacium nō vergeret in dānum alicuius, peccatum est, sicut est in iocosa: Cum autem in operatione, vel habitu exteriori aliquis significat aliud, quàm intendat, non præiudicat ipsi veritati, quia non sunt operationes positæ ad significandum conceptus naturaliter, sicut voces, sed poterit præiudicare alicui, cum homines consueuerint per operationem iudicare animo, aliorum. Si ergo non præiudicetur alicui in simulatione, peccatum non est. Istud autem satis apparet, quia Deus in nullo casu iubet, vel concedit mendacium: simulationem tamen in aliquo casu concedit, & in aliquo vetat. Cum enim aliquis pro iusta causa simulat, vituperabilis non est; sed iubet simulationem, vt patet sup. 16. c. Si autem non habet causam simulandi, sed est in præiudicium aliorum: vt, si quis per simulationem habitus, vel operis velit sibi procurare aliquam dignitatem, vel lucrum quodcunq; ei impertinens: si per simulationem hoc agat, peccat, quia præiudicat iuri alieno: & isto modo vituperatur simulatio: sic enim est in Hypocritis, quos Christus redarguit: Mat. c. 7. dicens: Attendite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Michol autem habuit iustam causam simulandi, ideo non peccauit. *Misit autem Saul apparitores, qui raperent Dauid*. i. misit alios ministros, vt raperent Dauid de domo. Et dicuntur apparitores precones, vel executores iustitiæ: hos autem misit, vt ducerent Dauid, quasi reum alicuius criminis mandato iudicis.

Veritas in quo consistat propriè.

Quare Saul miserit apparitores, vt caperēt Dauid. Q. XVII.

QVÆRET aliquis; Quare nunc Saul misit apparitores ad rapiendū Dauid: quia supra iusserat, ꝙ ministri obseruarent domum, & nūc mutauit sententiā? Respondendum, ꝙ hoc potuit facere Saul propter duo: Primò, quia putauit insufficientem custodiam esse, si solum ministri sui obseruarent portam: quia posset Dauid per aliquam fraudem fugere, sicut factum est: vt ergo nox, quæ est apta ad faciendum malum, non esset sibi occasio fugiendi, voluit, vt immediate eum ducerent, ideo misit apparitores. Secundo potest dici, ꝙ hoc factū est propter

F inquietudinem cordis Saulis: tantum. n. desiderabat mortem Dauid, vt nunquam crederet eum se posse videre: ideo licet sciret vallatum esse eum ministris suis, & crederet, ꝙ in mane eum posset occidere: tamen adhuc inquietum cor suum non sistebat in hac sententia: sed iussit, vt illicò duceretur ad se, & sic occideret eum immediatè, si vellet, vel ipsum in custodia sua reseruaret: ideo, etiam si nulla alia causa fuisset, sola inquietudo cordis Saulis erat ad hoc causa.

Licet prius Saul voluisset occultè occidere Dauid, vt conseruaret famam; tamen post ex intenso odio volebat publicè eum interficere. Quæst. XVIII.

QVÆRETVR vlterius, quare Saul volebat nunc publicè occidere Dauid: nam supra conatus est per
G dissimulationem illum occidere, & nunquam aperte eum potuisset manifeste occidere, nūc autem apertè iubebat illum occidi? Respondendum est, ꝙ Saul timebat nimis Dauid, ideo desiderabat intensè eius mortem, & quia erat ardens desiderium, præponebat illud honori suo, & famæ. s. non curans, an in executione huius rei infamaretur, vel non: dum tamen consequeretur desideratum à principio, tamen quia fama sua erat sibi cara, voluisset eum occidere per dissimulationem, vt putaretur egisse nolens: & sic fuit primò, quando arreptus à Dæmone, misit lanceam in eum; præcedenti c. Et quia sic nō valuit per promissionē vtriusq; filiæ, conatus est tradere Dauid in manus Philisthinorum. eod. c. sic autem non profecit desiderium Saulis, sed potius è cōtrario prosperabatur semper magis Dauid, & timebat eum Saul: ideo rursus conatus est configere lancea Dauid,
H cum à Dæmone arriperetur: sed nec sic valuit sup. in littera. Euacuatis ergo omnibus fraudibus, & machinamentis Saulis contra Dauid: quia adhuc desiderium occidendi illum non cessabat, sed quotidie augebatur: præposuit illud famæ & honori, & diffiniuit palam occidere Dauid, cum diffideret per fraudes illum se occidere posse. *Et responsum est, quod ægrotaret*, idest, venientibus apparitoribus respondit Michol, ꝙ Dauid ægrotabat. Præsupponendū est autē, ꝙ Michol duxit apparitores ad lectū, & demonstrauit eis simulacrum Dauid iacentis, & cum iecur capræ palpitaret secundum Iosephum, crediderunt verè, ꝙ ibi iaceret Dauid, non tamen accesserunt ad dormientem: quia non erat eis dubium, quin ibi esset, cum esset illud simulacrum nimis exprimens veritatem hominis dormientis: Etiam: quia Michol prohiberet eis tangere Dauid, & ipsi propter reuerentiam illius non tangerent: quia erat filia Regis.

Verisimile fuit Dauid ægrotare aliqua noua ægritudine, & hoc crediderunt nuncij Saul. Quæst. XIX.

QVAERET aliquis, Quomodo erat verisimile, ꝙ Dauid ægrotaret: quia nunc ipse venerat fugiēs de domo Saulis, & illico missi fuerant apparitores post eum; mirū igitur videbatur quod in tam breui spatio posset languere; ideo non erat responsū Michol verisimile? Respondendum est, quòd verisimile fuit languere Dauid, alioquin Michol non respondisset sic, cum in omnibus his prudenter se haberet, potissimum: quia licet ipsa putasset hoc esse verisimile, si non esset aliqualiter verisimile, non credidissent illud nuncij Saulis, neque ipse Saul: vtriq; tamen crediderunt. De nuncijs patet: quia ipsi responderunt Sauli, ꝙ
K Dauid ægrotaret. De Saule autem patet: quia dixit, ꝙ afferrent Dauid in lecto. Si autem non credidisset, ꝙ languebat Dauid, non diceret, quod eum adducerent in lecto; sed aliter vinctum ducerent: fuit ergo verisimile hoc omnibus. Modus autem erat: quia Michol nō dicebat, ꝙ Dauid languebat aliqua longa ægritudine, ad quam exigeretur, quòd ex multis diebus esset inualidus, sed dicebat, ꝙ nouiter euenisset ei aliqua immutatio morbi, quod verisimile erat. s. ꝙ per timorem incidisset ei aliquod morbidum: sicut multi per timorem efficiuntur barbati subito: etiam repertum est in diebus nostris aliquem fuisse factum subito canum per nimium timorem inglorationis, cum immediatè ante hoc esset iuuenis, & nigros haberet capillos: ita ergo aliqua febris potuisset arripere Dauid ex timore, vel aliud simile propter quod decidisset in lecto.

Ob timorem quidam barbam emiserunt.

Non

Non fuit ita verisimile dicere, quòd Dauid dormiret, sicut quòd ægrotaret. Quæstio XX.

QVAERETVR vlterius, Quare non respōdit Michol, quòd dormiebat Dauid? Nam sic poterat per simulacrum positum in lecto significari homo dormiens, sicut homo ægrotans? Respondendum est, quòd Michol non respondit hoc: quia nō erat verisimile: nam Dauid ante hoc fuerat quasi in mortis articulo, missa ad se lancea, & ob hoc concito gradu fugerat in domum suam: non ergo erat verisimile, quòd talia pericula euadens, quæ tamē nō penitus euaserat, in lecto iaceret, tanquam nullam cum cura morderet. Si ergo hoc respondisset Michol, putassent fraudem esse: & quæsiuissent in lecto, & deprehensa fuisset falsitas. Item non dixit hoc, vt magis occultaretur, quod
B volebat: quia si dixisset, quòd dormiebat: dato q esset hoc verisimile, immediate accessissent ad eum nuncij, vt eum raperent non curantes, quòd dormiret. Cum autem dicitur, q ægrotabat: non accederent ad eum propter ægritudinem, & sic celaretur fraus. Item dictum fuit hoc: quia dato, quòd nuncij Saulis non accessissent ad simulacrum Dauid, cum diceretur eis, q dormiebat, tamen Saul illico mitteret, vt duceret: & sic non haberet spatium fugiendi. Cum autem responderetur, quod ægrotabat, credidit Michol, quòd Saul non curaret mittere rursus pro illo, putans, quòd, cum ægrotaret, fugere non posset: & sic daretur locus Dauid ad fugiendum, & tempus magnum, quòd non fieret, dicto, quòd dormiret.

An Michol peccauerit, dicendo Dauid ægrotare. Q. XXI.

C QVAERETVR vlterius, An Michol peccauit, dicendo q ægrotaret Dauid? Aliquis respondebit, q nō peccauit Michol ponendo simulacrum in lecto ad significandum, q ægrotaret Dauid: ergo ex eadem causa dicere, q non peccauit, dicens illum ægrotare: quia sicut primum fuit ad eruendum à morte Dauid, ita & secundum? Respondendum est, q non est simile: quia primum fuit simulatio, quæ est in rebus, cum veritas occultatur per aliquā palliationem. Secundū fuit expressio falsitatis, & mentiri, occultare autem veritatem multoties licitum est, vt supra fuit declaratum; exprimere autem falsitatem nunquam licet; quia primum interdum non est mendacium; secundum autem semper est mendacium. Ideo dicendum, q cum mendacium omnibus modis sit illicitum, peccauit Michol mentiendo hic? fuit tamen istud mendacium solū
D peccatum veniale: quia fuit officiosum. s. ad vtilitatem alicuius, & in nullius præiudicium: quia quanto vtilitas, quæ procuratur per mendacium, maior est, tanto est minor culpa mendacij, cum fuerit istud mendacium pro euitanda morte innocentis, fuit paruū peccatum, non tamen potest tolli, quin aliqd fuerit: & licet peccauerit hic Michol, non tamen tollitur quin aliquid meruerit apud Deum: quia cū peccato veniali bene stat mereri: secus autem cum mortali. Sic patet de obstetricibus Aegypti, quæ per mendacium euadere fecerūt omnes pueros Israelitarum, quos iusserat Pharao in ipsa partus effusione occari, & quia obstetrices non necauerunt eos mentientes, Deus benefecit illis, vt patet Exo. c. 1. s. Benè ergo fecit Deus obstetricibus: & quia timuerunt obstetrices Deum, ædificauit illis domos. Sic etiā
E fuit in Raab Iericho ntina, quæ abscondidit duos exploratores Israelitarum Iosue c. 2. & per mendacium fecit illos euadere: propter quod benefecit illi Deus, & tota cognatio ni suæ inter Israelitas: Iosue c. 6. Nam ipsa ducta est in vxorem à Principe Tribu Iuda. s. Salmon, & ipsā dignatus est Saluator, vt ex ea descēderet, vt patet Mat. c. 1. Michol autem similiter bonum fecit, & ex bono Zelo: ideo dicendum est, quòd meruit.

Inter peccata venialia dari gradus: nullum tamen accedit ad mortalis grauitatem. Quæstio XXII.

QVAERETVR vlterius, Cum obstetrices Aegypti peccauerint venialiter, & Raab Iericho ntina, & Michol, cuius earum fuit peccatum maius? Respondendum est, quòd ad hoc præsupponi debet de peccato veniali, q,

A sicut in mortali est dare peccatum maioris & minoris culpæ, ita etiam in veniali, licet nullum veniale etiam maximum accedat ad qualitatem culpæ cum aliquo mortali, etiamsi sit minimum: quia sicut est in naturalibus, quandocunque aliqua se excedunt secundum speciem, impossibile est indiuiduum vnius speciei accedere ad perfectionē indiuidui alterius speciei; licet vnum sit perfectissimum in sua specie, & aliud imperfectissimum in sua, sicut homo imperfectissimus est excellentior leone perfectissimo. Cuius ratio est: quia indiuidua diuersarum specierum excedunt se substantialiter, cùm quælibet species addat gradū perfectionis essentialis ad alteram speciem: inter indiuidua tamen eiusdem speciei est inæqualitas perfectionis, saltem accidentaliter; ita ergo licet nullum peccatum veniale sit æquale alicui peccato mortali; tamen venialia nō sunt inter se inæqualia: vtpote, cum quis mentitur officiosè, est peccatum veniale: si tamen mentiatur pro defendendis rebus, maius peccatum est; quàm si mentiatur pro defendenda vita, & vtrunq; est veniale, & officiosū. De hoc latissimè dictum est Iosue c. 2. Vbi positæ fuerunt sex regulæ ad cognoscendum differentiam mendaciorum in magnitudine, & puritate culpæ: potuit ergo maius, vel minus esse mendacium Michol, q obstetricum, vel Raab. De mēdacio autem obstetricum, & Raab in comparatione multa declaratum fuit Iosue ca. 2. s. quòd magis peccauerit Raab, quam obstetrices: nunc autem restat de comparatione mendacij Michol ad vtrumq;. Dicendum primò de cōparatione mendacij Michol ad obstetrices, quòd potest esse mendacium officiosum minus dupliciter. s. intensiuè, vel extensiuè: intensiuè quidem: quia per vnum mendacium potest procurari maius bonum, quàm per alterum, vt quia per vnum conseruantur res, & per aliud vita: extēsiuè autem mēdacium est minoris culpæ, in quantum per vnum procuratur bonum plurium, & per aliud bonum paucorum. Comparando primo modo mendacium Michol, & obstetricum est æquale, quantū ad aliquid, & quātum ad aliquid inæquale: æquale quidem: quia obstetrices per mendacium excusauerunt mortem paruulorum innocētum; Michol quoq; excusauit mortem Dauid: quia erat innocens: erat autem inæquale, quantum ad aliquid: quia licet obstetrices excusauerunt mortem innocentium, tamē illi nondum erant viri boni, nec quicquam profecerāt populo: Michol autem excusauit mortem Dauid: qui non solum erat innocens, sed ēt erat vir bonus, & nimis vtilis populo: ipse enim eripuerat totum Israel de manu Philisthinorum percutiendo Goliath supra ca. 17. & præter hoc, egrediebatur ad omnia bella Israelitarum, & prosperabatur negocium in manu eius. In hoc ergo valde excellebat opus Michol opera obstetricum, & consequenter mendacium eius erat minoris culpæ, quàm mendacium obstetricum. Si autem comparetur extensiuè vtrumq; mendaciū, dicendum, quod mendacium obstetricum fuit leuioris culpæ: eo quòd ipsæ per mendacium suum pluribus profecerunt; Michol autem vni soli: valde enim magna multitudo paruulorum Israelitarum saluata est per mendaciū obstetricum, quæ aliàs periisset; ergo mendacium obstetricum erat minus isto modo. Sed tunc dicetur, cùm mendacium obstetricum esset minoris culpæ extensiuè, & mendacium Michol esset minoris culpæ intensiuè, quod erat simpliciter minoris culpæ? Respondendum est, quòd hic non potest fieri propria comparatio, eo quod est æquiuocum, & in æquiuocis non certificatur excessus: potest tamē aliqua comparatio fieri, licet larga. Verbi gratia, vt si quis diceret de duobus hominibus, quis sit albior, esset comparatio in vniuoco: quia vniuocatur eis albedo, & tunc potest notificari, quantum quilibet illorum excedat alium: potest tamen interdum fieri comparatio in æquiuoco: vt, si quis quæreret de duobus hominibus, quorum vnus esset albus, & alius niger, an iste esset magis albus, quàm ille esset niger, & tunc est cōparatio in æquiuoco: quia nō æquiuocatur vtriq; albedo, aut nigredo; sed vni conuenit albedo, & alteri nigredo: non potest ergo nunc directè notificari quātitas excessus, sed poterit indirectè. Verbi gratia: accipiendo albedinem vnius, & sciendo gradus intensionis: & accipiendo nigredinem alterius cum suis gradibus intensionis: si ille, qui habet albedinem, est albus in 10.

Peccatū Michol fuit minus peccato obstetricū.

Dubita.

Responsio.

gradibus, & ille, qui est niger, habet nigredinem in 25. gradibus. Dicendum est, quòd ille est magis niger, quàm iste sit albus: ita ergo erit hic, quia comparare aliquid, quod est extensum, & aliquid, quod est intensum secundũ magis, & minus, est comparare in æquiuoco: aliquo modo tamen poterimus reperire, vtrum illorum sit melius, vel magis inculpabile: verbi gratia: si aliquis per mendacium liberet vnum hominem a morte, & alius per mendacium liberet bona duorum hominum à perditione: primum est magis intensiuè, simpliciter tamen loquẽdo, melius est vnum hominem innocentem à morte eruere, quàm eripere à perditione bona duorum hominum: poterit autem accidere è contrario, scilicet, quòd est maius extensiuè, sit melius simpliciter, vt si quis per mendacium excuset innocentem à morte, & alius per mendacium excuset à perditione bona omnium hominum, qui sunt in eodem regno. Primum est maius intensiuè, secundum est maius extensiuè: simpliciter tamen magis est meritorium conseruare à perditione bona omnium hominum, qui sunt in eodem regno, quàm liberare à morte vnum hominem innocentem. Sic autem poterat hic comparare: nam Dauid erat melior, & vtilior regno Israel, quàm 20. vel 30. de paruulis, quos liberabant à morte obstetrices Ægyptiorum, ideo si solũ 20. vel 30. eripuissent à morte per mendacium suum obstetrices Ægypti, magis fuisset excusabile mẽdacium Michol, quã mendacium obstetricum: quia Dauid plus valebat, quàm 20. vel 30. paruuli: & etiam si essent viri, sic patet inf. 2. lib. cap. 18. s. siue media pars ex nobis ceciderit, non satis curabunt: quia tu vnus pro 10. millibus computaris: hoc enim dixit Ioab. Si ergo Dauid computabatur pro 10. millibus, tantum meruisset, qui liberaret Dauid à morte sicut qui liberaret 10. millia virorum de popularibus. Si ergo existimemus paucos fuisse paruulos liberatos per mendacium obstetricum, dicemus, fuisse minus peccatũ Michol, quàm obstetricum; si autem fuerunt valde multi, minus peccatum esset obstetricum, quàm Michol. Quid autem horum dicendum sit, dubium est. Satis videtur dicendum, ꝙ fuerit maius peccatum Michol, quàm obstetricũ, eo quòd Israelitarum maximam multitudinem obstetrices à morte liberauerunt. Quod colligitur Exod. cap. 1. s. Bene ergo fecit Deus obstetricibus, & creuit populus, confortatusque est nimis: id est, per hoc, quod fecerunt obstetrices mentiendo pro Israelitis, populus creuit nimis: quia nullus de masculis occidebatur. Si autem quasi æqualiter præponderarent bonum intensionis ex vna parte, & bonum extẽsionis ex alia, relinquendum est arbitrio boni viri prudentis, quid illorum maius, vel minus iudicet: nam quia agibilia humana habent indiffinitam differentiam inter se propter plures particularitates, vt patet 1. Eth. circa finem, relinquitur arbitrio boni viri determinare de illis, nec potest dari lex: ideo Aristo. 2. Eth. non posuit determinationem immediatè, in qua est virtus, sed dixit, ꝙ medium est illud in operatione, qđ sapiens .i. vir prudens determinauit; nã sententiæ istorum etiam sine probatione æquiualent demonstrationibus aliorum in Mathematicis, vt patet 6. Ethic. Si autem consideretur mendacium Michol in comparatione ad mendacium Raab Ierichontinæ, non est totaliter simile: quia mendacium Raab fuit culpabilius mendacio obstetricum, vt declaratum est Iosue cap. 2. Dicendum tamen hic, quod ista duo mendacia possunt considerari dupliciter, vel extensiuè, vel intensiue. Si extensiuè, dicendũ, quod fuit minus culpabile mendacium Raab: quia ipsa per mendacium suum liberauit à morte duos exploratores Hebræorum: Michol autem liberauit vnicum virum. Si autem consideretur intensiuè, excusabilius fuit mendacium Michol, quia Dauid erat melior, & vtilior populo Israel, quàm quilibet de illis duob. exploratoribus. Sed tunc dicetur, vtrum istorum est simpliciter culpabilius? Dicendum, ꝙ hic est comparatio in æquiuoco: sicut supra dicebatur; tamen potest aliqualiter cognosci: & erit modus, s. si Dauid, qui erat vnicus, erat melior populo Israel, q̃ illi duo viri, vel è contrario. Vnde dicendum est, ꝙ mendaciũ Michol fuit excusabilius, quam mẽdacium Raab: quia Dauid præualebat illis duobus viris, quos eripuit Raab à morte; immo etiam multis alijs viris præualebat; quia infra 2. lib. cap. 18. dicitur: Tu autem pro 10. millib. computaris. Item

Peccatũ Michol fuit excusabilius, quã Raab Ierichontinæ.

habuit aliquam causam Michol ad eripiendum Dauid, quam non habuit Raab ad eripiendum viros exploratores: nam Dauid erat maritus Michol, quem ex lege Dei tenebatur diligere super omnes homines, cum vir, & vxor sint vna caro, ideo debebat se exponere quibuscũque periculis pro vita illius saluanda: Raab autem non erat obligata ad aliquid duobus viris exploratoribus: potissimum cum ipsa sine culpa potuisset eos perdere ad mortem: quia erant hostes patriæ: sed noluit eos perdere. Itẽ Michol obligabatur defendere Dauid à morte, quantum posset: quia erat innocens; Raab autem non obligabatur eripere exploratores: quia non erant innocentes: nã licet secundum Deum innocentes essent; quia erant ministri bellorũ Dei, tamen secundum leges Politiarum erant rei mortis: nõ ergo obligabatur eos occultare Raab, cum essent digni morte, secundum legem Ierichontinam, quia ad perdendũ vrbem illam venerant. Excusabilius ergo fuit peccatum Michol, quàm mendacium Raab. *Rursusque misit Saul nuncios.* Præsupponendum est hic, ꝙ nuncij isti introierunt in domũ Dauid, & dixerunt Regi, ꝙ ægrotabat Dauid: quia viderunt simulacrum in lecto: Saul autem non contẽtus ex inquietudine cordis sui, putans, ꝙ adhuc recedere posset Dauid, misit iterum pro illo. *vt viderent Dauid,* idest, isti nũcij iuerunt, vt viderent certissimè Dauid: nam primi viderunt simulacrum in lecto, & non curauerunt amplius perscrutari, an esset Dauid. Secundi autem iuerunt, vt certè cognoscerent, an ille esset Dauid, & adducerent eum. *Dicens: afferte eum ad me in lecto, vt occidatur.* Hoc dixit: quia credidit verum fuisse, ꝙ Dauid ægrotaret, & quia per se venire non poterat, iussit, vt saltem in lecto adduceretur, & hoc, vt occideretur, s. ꝙ nõ differretur occisio eius ad alios dies: quia putabat fraudẽ sibi fieri ex mora. *Cum autem venissent nuncij,* s. isti, qui portaturi erant Dauid in lecto ad Saulem. *inuentum est simulacrum super lectũ.* Etiam primi nuncij simulacrum viderunt super lectum, sed non deprehenderunt esse simulacrum, quin potius putauerunt esse Dauid; isti autem secundi inuenerunt simulacrum, s. scientes, ꝙ esset simulacrum, & non Dauid. In quo supponendum, ꝙ isti discooperuerunt simulacrum, vt inde educerent Dauid ad portandum coram Rege: & ablatis vestimentis, inuenerũt simulacrum, idest lignum illud, vel aliquid aliud, ꝙ ponebatur ad similitudinẽ Dauid iacentis. *Et pellis caprarum ad caput eius,* idest, pellis erat posita loco capitis; q̃a simulacrũ nõ habebat caput, vt posset reddere effigiẽ capillorũ: pellis autẽ posita loco capitis, capillos aliquos patẽtes extra lecti ferramenta, indicabat. Si aũt accipiatur pellis ꝓ ceruicali, sicut accipiũt plurimi Hebræorũ, est sensus ꝙ erat pellis ad caput, idest, sub capite illius simulacri, sicut esse solẽt ceruicalia sub capite humano.

An serui Saulis, qui iuerunt ad rapiendum Dauid, peccarent. Quæstio XXIII.

QVÆRET aliquis de istis seruis Saulis: qui ibant ad rapiendum Dauid, vt moreretur, an peccabant? Aliquis respondebit, quòd non: quia isti erant meri executores, qui tenebantur obedire præcepto Regis, & merus executor non debet partes audire, sed solum exequi, quod iussum est: sed istis erat iussum ducere Dauid, ergo non debebãt ipsi iudicare, an rectè fieret, sed solum obedire? Respondendum est, ꝙ isti peccabant: quia erant fautores criminis, & insidiarum contra Dauid, vt placerent Regi: & cum dr, ꝙ erant meri executores, potest dupliciter responderi. Vno modo, quod non faciebant, tanquam executores, & imperati: sed magis faciebãt ex desiderio, vt complacerent Sauli: sciebãt enim, quod Saul desiderabat nimis occidere Dauid, ideo, vt isti venirent in gratiam Regis, spontè operam dabant, vt hoc facerent: sic enim patet de Doeg Idumæo: qui sponte renunciauit Sauli de Dauid; nam inf. cap. 23. dicitur: Omnes aduersum me coniurastis, & non est, qui renũciet mihi, maximè cum filius meus fœdus inierit cum filio Isai, non est, qui vicem meam doleat ex vobis, nec qui annunciet mihi. Et dicitur immediatè, ꝙ respondit Doeg Idumæus: vidi filium Isai in Nobe cum Achimelech: ille enim non dixit ibi tanquam compulsus: quia Saul non inquirebat ab eo, sed dixit, vt complaceret Regi. Simile etiã

fuit

fuit de Ziphæis: nam ipsi venerunt ad Saulem dicentes. David latitat apud nos in locis tutissimis: nunc ergo sicut desiderauit anima tua, vt descenderes, descende: nostrum autem erit, vt tradamus eum in manus Regis, inf. cap. 23. Vnde David conquestus est semel Sauli, ꝙ homines incitabant eum contra se inf. ca. 26. s. Si Dominus incitat te adversum me, odoretur sacrificium, si autem filij hominum, maledicti sunt in conspectu Domini. Sic ergo erat de istis seruis: quia non faciebant solum hoc tanquam iussi, sed vt sponte operantes contra David propter Saulem, & tunc nimis grauiter peccabant. Si autem dicatur, ꝙ isti erant meri executores. s. ꝙ non faciebant hoc sponte, sed vt imperati à Saule. Dicendum est, ꝙ adhuc illi peccabant, quamquam nō ita grauiter, sicut primo modo. Cum verò dicitur, ꝙ merus B executor non debet iudicare, verum est, hoc audiendo partes, & sententiando: debet tamen penes se iudicare de negocio sibi iniuncto, an debeat illud exequi: nam si mandatum errorem intolerabilem contineat, non debet merus executor obedire: peccabit. n. si propter aliquam compulsionem obediat, vtpotè si Princeps, vel Iudex iuberet aliquem executorem, vt occideret aliquem: quia non vult dare sibi omnia, quæ habet, vel quia non maledixit Deo, non tenetur obedire, sed potius ipse debet sustinere mortem, quàm iussa exequi: sic. n. serui Saulis semel noluerunt ei obedire: quia iniusta mandabat notoriè, s. quando iussit, ꝙ occiderent omnes Sacerdotes Dei sine causa: nam nullus voluit eos tangere, sed postea Doeg Idumęus trucidauit eos, infra c. 22. Sic etiam Mauritius, cum legione Thebæa noluit obedire præcepto Imperatoris, quando iussit eum co- C lere Idola, & comedere de sanctificatis; nam tunc mori se permiserunt, & trucidari in medio aliorum ministrorum Imperatoris, ne hoc facerent. Quandocunq; ergo præceptum cōtinet manifestè aliquod crimen, quodcunq; illud sit, non tenetur merus executor obedire: si autem mandatum iustum sit, debet obedire simpliciter. Si verò sit dubium, nisi nimis conscientia remordeat executorem propter auctoritatem iubentis, debet illud exequi: hic autem manifestè cognoscebāt omnes serui Saulis David esse innocentem, ideo, cum susciperent præceptum Saulis cōtra eum, suscipiebant ad exequendum aliquid, quod continebat intolerabilem errorem, ideo peccabant. *Dixit Saul ad Michol.* Subintelligendum est, ꝙ cum nuncij Saulis reperierunt simulacrum in lecto, videntes se illusos, retulerunt hoc Regi, qui vocari fecit Michol, vt de hoc redderet ra- D tionem. *Quare sic illusisti mihi?* s. faciendo simulacrum in lecto. *Et dimisisti inimicum meum, vt fugeret?* s. cum potuisses retinere David. vt moreretur, dedisti ei locum fugiendi: duo fecit hic Michol; de quibus conqueritur Saul: primum erat, ꝙ permisit David fugere, & hoc dicit Saul: Dimisisti inimicum meum. Secundum erat, ꝙ post recessum David Michol posuit simulacrum in lecto, vt fallerentur illi, qui inquirerent David: & de isto dicit: Quare sic illusisti? Istud primum solum vocatur illusio: nam secundum, quamquam cederet ad offensa Saulis, tamen nō erat illusio. Quod autem poneretur simulacrum, erat illusio: quia sic deciperetur ipse, & omnes serui sui. Dixit autem, quare dimisisti inimicum meum? nam erat Saul inimicus David, vt patet præcedenti c. s. Factus est Saul inimicus David cunctis diebus. *Et respondit Michol ad Saul.* Volebat Michol satisfa- E cere pro se, ne videretur in culpa contra patrem. *Quia ipse locutus est mihi. Dimitte me,* idest, David mandauit mihi, ꝙ dimitterem eum, s. ꝙ deponerem per fenestram. *Alioquin interficiā te,* idest, si non dimiseris, occidam te: hoc. n. verisimile erat, ꝙ David timens iuberet vxori, vt dimitteret eum sub interminatione mortis. In Hebræo habetur hic. *Ad quid vis, vt interficiam te?* In quo innuit, ꝙ David dixisset Michol, ꝙ dimitteret eum: &, ꝙ ipsa aliqualiter renuisset: & tunc dixit ei David: Ad quid vis, vt interficiam te? q. d. si non dimittis me, interficiam te: ad quid ergo vis, vt interficiam te? Sed ad idem redit cum litera nostra.

Quare Michol interrogata à patre, cur dimisisset fugere David, non respondit rationem veram. Quæstio XXIIII.

QVÆRET aliquis, quomodo Michol non respōdit Sauli id, quod debebat respondere, sed mentita est: A habebat enim pro se conuenientem respōsionem: nam cū dixit ei pater: Cur illusisti mihi, sic poterat dicere, ꝙ non erat illusio: quia non fiebat ad illudendum, sed ad conseruandum vitam viri sui. Cum vero dixit Saul; quare dimisisti inimicum meū, vt fugeret; poterat respondere Michol, quòd hoc licebat ei: quia erat vir suus, & tenebatur eū diligere plus quam patrem, & omnes alios; cum Scriptura dicat, Genes. c. 2. Propter hanc dimittet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Et sicut hoc dicitur de viro respectu feminæ; ita etiam intelligendum est de femina respectu viri, quod debeat diligere virum super omnem hominem. Nam vir caput est mulieris, & vir diligendo vxorem suam seipsum diligit, vt patet B ad Ephes. c. 5. Ita ergo e contrario vxor diligendo virum, se ipsam diligit: sed tenetur quilibet ad dilectionem sui ipsius plus quam alicuius alterius, siue patris, siue matris: ergo vxor debet diligere virum super patrem, & matrem, & consequenter magis debet conseruare vitam viri, quam patris, & matris: sic ergo Michol conseruando vitā viri sui contra voluntatem patris sui, & mandatum, non inferebat ei iniuriam, quia vtebatur iure suo. Dicendum tamen, ꝙ Michol noluit sibi respōdere: quia ista respōsio, quanquam esset iuridica, erat dura, & cuicunque patri etiam non irato videretur intoleranda, præcipuè cum Saul esset animo concitatus, & habita parua occasione contra filiam, puniuisset eam: ista autem magna occasio erat: ideo licet Michol habuisset veram, & iuridicam responsionem, verba tamen sua quodam mendacio colorauit: quia sic ei expe- C dire visum est.

Quare Michol non negauerit se scire David esse inimicum Saulis. Quæst. XXV.

QVÆRETVR vlterius, quare Michol nō respondit aliter: nam Saul dixit, quare dimisisti inimicum meum, vt fugeret? poterat autem ipsa respōdere, quod nesciebat eum esse inimicum Regis, immo putabat esse charissimum, & propter hoc eum fecerat generum suum: si autem cognouisset eum esse hostem, detinuisset. Respondendum est, quòd Michol non putauit hanc respōsionem esse verisimilem: nam Saul erat inimicus David, cum dicatur præcedenti cap. quòd factus est Saul inimicus David omnibus diebus: monstrauerat etiam Saul istam inimici- D tiam in multis: quia bis conatus fuerat eum lancea configere: sępe etiam eum innumerabilibus periculis exponi fecit, & misit seruos suos contra eū, præcipuè nocte illa, qua Michol dimisit David: non ergo erat verisimile Michol ignorasse, quòd David esset hostis Saul: ideo, si sic respondisset, existimaretur fraus. Sed adhuc aliquis dicet, ꝙ poterat Michol respondere, se nesciuisse de istis inimicitiis: sic enim respondit Achimelech Sacerdos, quando Saul dixit ei: Quare coniurastis aduersum me tu, & filius Isai, & dedisti ei panes, & gladiū, &c. Respondit Achimelech: Quis est in omnibus seruis tuis, sicut David fidelis, & gener Regis? num hodie cœpi consulere pro eo Dominum? absit à me: ne suspicetur Rex aduersus seruum suum rem huiuscemodi in vniuersa domo patris mei: non enim sciuit seruus tuus quicquam super hoc negocio, vel modicum, vel E grande, vt patet inf. c. 22. Sic autem erat verum, quòd ille nesciebat aliquas inimicitias esse inter Saulem, & David: & respondit illud tanquam verisimile: ergo sic potuit respondere Michol. Dicendum est, quòd ista responsio erat verisimilis pro Achimelech, sed non pro Michol: quia ista hostilitas, quā habebat Saul ad David, erat ex valde multis diebus, ideo nondum manifestata erat in toto regno: Achimelech autem habitabat in vrbe Nobe, quæ distabat ab vrbe Galaad, in qua semper morabatur Saul, ideo verisimile erat, quòd istud negocium ignoraret. De Michol aūt secus erat: quia ipsa morabatur in vrbe patris sui in curia, & sciebat omnia, quæ quotidie fiebant in curia. & indicabantur ei à ministris Regis, & præcipue ipse David, qui erat vir eius, reuelaret ei mala, quæ patiebatur à parte ipsius, cum sciret se diligi ab illa: vnde non erat aliquatenus verisimile ignorasse Michol istas inimicitias: noluit igitur sic respondere, ne rea crederetur.

An Michol propter timorem non fuerit ausa confiteri veritatem. Quaest. XXVI.

QVÆRETVR vlterius, an propter timorem Michol respondent ea, quæ habentur hic, & non ausa fuerit confiteri veritatem? Aliquis dicet, quòd non poterat timere Michol: quia cum femina esset, non erat ei pater suus aliquod malum inflicturus, potissimum quia causam iustã habebat hoc faciendi, cum esset Dauid vir suus?

Respondendum est, ꝙ propter duo non respondit Michol directè, s. propter verecundiam, & propter timorem. De verecundia apparet: quia quanquam ipsa plus diligeret virum, ꝙ patrem, tñ quia corã patre, & publicè confitere tur se plus diligere viruꝫ ꝙ patrẽ verecũdũ erat ipsi, & patri eius. Fecit etiam pp timorem: nam verisimiliter timere po tuit mortem à patre, vel exhæredationem, aut aliam ma- gnam pęnam, cum pater esset nimis concitatus contra Dauid. Quod patet ex eo, quod fecit contra filium suum Ionathan: nam Saul plus diligeret Ionathan, quàm Michol, cũ Ionathas esset primogenitus eius successurus in regno, vt patet sequenti c. & erat gloriosis vir inter omnes Israelitas in opere belli. Michol aut erat femina parũ vtilitatis: quia tamẽ respondit Ionathas pro Dauid, quare morietur? quid fecit? arripuit Saul lanceam, & conatus est interficere Ionathan, vt seq. c. A fortiori ergo, si Michol respõdisset se eripuisse Dauid, quia diligebat eum plus ꝙ patrem suũ, cum essent ista verba cõtumeliosa, pater faceret eam occidi, vel alia pęna plecteretur: quia femina erat: timens ergo verisimiliter Michol, declinauit à veritate.

Responsio Michol fuit verisimilis, quo ad vnam partem interrogationis patris, non tamen quo ad secundam: sed Deus confudit intellectum Saulis, vt non aduerteret. Quaest. XXVII.

QVAERET aliquis, an ista responsio Michol esset verisimilis ad hoc, ꝙ pater non irasceretur ei. Respondendum est, quòd Michol duo fecerat, & de vtroque conquerebatur Saul, s. quia illuserat ei faciendo simulacrum, & quia dimiserat inimicum suum fugere. Responsio autem Michol erat verisimilis ad vnam partem, sed non ad alterã, scilicet tñ quantum dicebat Saul, quòd Michol dimisit inimicum suum, verisimiliter respondetur, ꝙ Dauid dixisset ei: Dimitte me, alioquin interficiam te: nam sal sum est, ꝙ ista dicta fuerint, eo, qđ Michol sponte dimisit Dauid: si tamen ipsa tenuisset, verisimile est, ꝙ Dauid diceret ei: dimitte me, alioquin interficiam te. Sed quantum ad aliam partem de illusione per simulacrum, nõ erat aliquatenus verisimilis responsio. Et hoc sive dicatur, quòd simulacrum fuerit factũ, antequam recederet Dauid, siue postquam recessit: nam si postea factum est, manifestum est, quòd Michol faciebat hoc sponte, & non ex timore: quia tam non erat ibi Dauid, qui posset eam compellere per timorem mortis; si autem dicatur, ꝙ simulacrũ factum fuisset, antequam Dauid fugeret, si Michol inuita hoc fecisset, recedente Dauid, illico abstulisset simulacrum de lecto, sed reliquit ibi quousque venerunt ministri Regis, & delusi sunt semel per illud: ergo non faciebat ex timore. Item adhuc maius, quod hic fecit Michol, fuit, quia venientibus nunciis Regis, vt raperent eum, respõdit, quòd ægrotabat, & sic Regi relatum est, vt patet in litera: hoc tamen non poterat fieri ex timore, sed ex voluntate fauẽdi Dauid. Sed aliquis dicet, quòd Michol posset respondere, ꝙ ista dedecat ei Dauid in mandans, & ipsa iurauerat illa obseruare per timorẽ, ideo licet ipse fugisset, illa hoc fecit. Sed adhuc non stat istud: quoniam Saul intelligebat, quod si per timorem præstitisset iuramentum de faciendo aliquid, non deberet illud obseruare: & dato, ꝙ obligaret, volebat ipse, ꝙ filia eius pateretur periurium pro eo, vt reuelaret sibi hostem: potissimum, quia non poterat obligari per iuramentum ad mentiendum: ideo istæ non erant excusationes pro Michol coram patre suo: præsertim cum ipsa nihil horum allegauit, sed solum pro vna parte respondit, referens Dauid dixisse: Dimitte me, alioquin interficiam te: Saul autem placatus est ista responsione, quasi esset legitima, quia Deus confudit intellectum illius, vt non aduerteret ad rationem Michol, & persuaderetur. Hoc enim Deus fecit

F pro Michol, quia cum ipsa ex vera dilectione fecisset ista pro Dauid, qui erat seruus Dei, Deus pro illa voluit patrem suum esse persuasum, quanquam responsio sua non esset efficax ad suadendum.

Michol, licet mentita sit Sauli, non tamen mortaliter peccauit. Quaest. XXVIII.

QVAERETVR vlterius, an Michol mentita fuerit hic, & an peccauerit mentiendo. Respondendum ad primum, quòd mentita est, quia ipsa dixit Sauli, quòd Dauid dixerat ei: Dimitte me, alioquin interficiam te: erat tamen falsum, quia potius ipsa consuluit Dauid, vt fugeret, vt patet supra in litera, scilicet, quod cum annunciasset Dauid Michol vxor sua, dicens: Nisi saluaueris te nocte hac,
G cras morieris, deposuit eum per fenestram. De hoc etiam ait Iosephus 6. Antiquitatum: Michol filia Regis, cognita voluntate patris, Dauid indicauit dubiam spem eius vitæ conspiciens, & de anima sua pariter diffidens: nec enim se credebat posse habere vitam, si eius fuisset amore priuata, eique dixit: Non te hic, coniux, inueniat solis ortus: nam te vlterius non videbo, sed fuge citius, dum tibi præbet nox fugæ præsidium: faciatque tibi Dominus hanc longiorem: scito enim te à patre; si inuentus fueris, occidendum. Quo dicto, eum per fenestram deposuit. Ad secundum cum dicitur, an peccauerit mentiendo. Aliquis respondebit, quòd peccauit venialiter, eo quòd erat mendacium officiosum, sicut supra responsum est, quando quærebatur, an pecca-
H uerit, dicendo, quod Dauid ægrotabat. Sed dicendum est, quòd istud non est simile ad aliquid præcedens: quia omnia illa fecit Michol pro vita Dauid liberãda: istud autem, quod nunc faciebat, non erat pro vita Dauid, quia qualitercunque ipsa responderet, nihil nocebat Dauid, sed erat ad liberandum se à morte, vel à verecundia: nam si verum erat, quod respondisset, dicens se fecisse, quia diligebat magis Dauid, quam patrem suum ipsa pudore cõfunderetur, & patri suo videretur illata contumelia: timebat etiam propter hoc mortem, vt supra declaratum est: ideo, vt seipsam liberaret ab his, mẽtita est: non est autem simile, cum quis mentitur pro defendenda vita alterius, aut rebus, vel pro defensione vitæ suæ, & rerum suarum: ideo quanquam in alio sit peccatum veniale, in seipso tamen forte erit mortale. Hic tamen verisimile est, quòd fuerit veniale, cum per
I illud intenderit vitam suam seruare, & aliàs desperabat de ea. Sic etiam in quolibet, si sit innocens, & per vnicum mendacium vitam suam conseruare possit, & aliàs fiat hoc impossibile esse, mentiri veniale erit, melius tamẽ erat, quod permitteret se mori innocenter, quàm quòd mentiretur pro saluatione vitæ. In alio autem secus est, quia si qs velit occidere alterum innocẽtem, vel deflorare virginem inuitam, & ego per vnicum mendacium possum vtrumq; eorum excusare, melius est, quòd mentiar, & peccem venialiter, quam quod occasione mei scelus perpetretur: quocunque tamen modo res se habeat, minus aliquis peccat, cum pro defensione vitæ alterius mentiatur, quanquam vtrumque veniale fuerit, & ita fuit hic Michol, quia supra peccauit venialiter, quando dixit, quòd Dauid ægrotabat, nunc etiam venialiter peccauit, quando mentita est pro se:
K maius tamen est istud mendacium, quàm id, ꝙ supra habebatur. *Dauid autem fugiens saluatus est*, idest, Dauid per fugam saluauit vitam suam, s. quia non potuerunt eum comprehendere ministri Saulis. *Et venit ad Samuelem in Ramatha*. Habitabat enim Samuel in Ramatha: quia ibi habitauerat pater eius Elcana, vt patet sup. c. 1. & 2. postea ẽt, cum Samuel esset Iudex Israel, habitabat in Ramatha, & ibi construxit altare sup. c. 7. Nunc verò habitabat ibi, quia, postquam Saul peccauit contra Amalecitas non implẽdo præceptum Domini, noluit Samuel manere cum eo, sed recessit in vrbem suam in Ramatha, & non vidit eum vltra, vsque in diem mortis suæ, vt patet sup. c. 15.

Quare fugerit Dauid ad Samuelem. Quaest. XXIX.

QVÆRET aliquis: quare fugerit Dauid in Ramatha, ad Samuelem magis, quàm ad alium locum: poterat enim fugere ad cognationem suam in Bethlehem, vbi

Iuit Dauid po-

iuit ad Samuelē quàm ad cognatos suos, ut non esset notū Saulo, quò iuerit, et ut consuleret Dominum

vbi omnes cognati sui, & contribules adiuuarent eū, sicut postea factum est: nam cum iterum fugit à Saule, congregati sunt ad eum omnes cognati sui, inf. c. 22. Respondendum est, ꝙ non fugit ad cognatos suos in Bethlehem, quia sciebat, ꝙ cum Saul persequeretur eum ad mortem, faceret inquiri vbi erat, & quia magis suspicarentur eum esse in Bethlehem inter cognatos suos, mitteret illuc Saul, & acciperet eum inde. Cùm autem iuit in Ramatha, nō posset suspicari Saul, an illuc iuisset: quia nesciebat aliquam causam esse, propter quam iret Dauid in Ramatha, præsertim cùm nō esset Ramatha in Tribu Iuda, de qua erat Dauid, sed in Tribu Ephraim, vt patet sup. c. 1. & ibi declaratum est. Item, nesciebat Saul aliquam amicitiam, vel familiaritatem contractam inter Dauid, & Samuelem, vt ad eum ire deberet, & sic non misit illuc ad inquirendum eum, quousque à casu à quibusdam nunciatum est ei, ꝙ esset Dauid in Ramatha. Alia ratio fuit, vt iret in Ramatha, s. quia ibi erat Samuel, qui eum vnxerat in Regem, & volebat ei enarrare omnes angustias suas, quas patiebatur à Saule, vt consuleret Dominum pro illo, & quia non erat aliquis, qui ita congruè facere posset, sicut Samuel. fugit ad eum in Ramatha. Et hoc apparet, quia immediatè dicitur, ꝙ nunciauit ei omnia, quæ fecerat sibi Saul. Cùm verò dicatur, quomodo non conuenerūt cognati Dauid ad eum, sicut conuenerunt iterum, cum aufugeret? Dicendum, ꝙ nunc non expediuit: quia cognati Dauid non debebāt cōuenire, nisi ad custodiam Dauid, & repugnādum Saul: hoc autem nolebat facere Dauid, quousq. totaliter sciret peruersam esse sententiam Saulis: nunc autem nondum hoc cognouerat, sed proponebat adhuc redire ad Saulem: tam postea reuersus est, vt patet sequenti c. ideo non decuit, vt nunc congregaret cognatos suos ad resistendum Sauli. Postea autem congregati sunt ad eum, infra c. 22. quia tūc recesserat Dauid totaliter à Saule animo non redeundi ad eum: quia iam cognouerat eius sententiam esse peruersam, ideo recepit cognatos suos in adiutorium suum contra Saulem.

Samuel toto tēpore vitæ suæ fuit occupatus in bonis. Q. XXX.

QVAERET aliquis, quid faciebat Samuel in Ramatha? Respondendum, ꝙ vita Samuelis semper fuit occupata in bonis, cùm ipse vir sanctus esset: à principio enim Natiuitatis suæ fuit vita eius hæc: nam mater sua vouit eum Domino, vt maneret semper coram illo, tenuit tamen eum apud se vsque dum ablactauit ipsum, & tunc duxit eum coram Heli summo Sacerdote, & obtulit eum Domino, sup. c. 1. Ibi autem mansit ministrando corā Domino, vt patet sup. cap. 2. & 3. s. Samuel autem ministrabat ante faciem Domini puer accinctus Ephod lineo. Istum autem modum viuendi habuit Samuel dùm vixit Heli, s. ꝙ semper ministrauit corā eo, & viuente illo fuit Propheta, & quia Heli erat Iudex Israel, vt patet sup. c. 4. mortuo illo, electus fuit Samuel in Iudicem, eo, ꝙ cognitus fuerat, viuente Heli, tanquam Propheta fidelis in toto Israel, vt patet sup. c. 3. s. & cognouit vniuersus Israel à Dan vsque Bersabee, ꝙ fidelis Samuel Propheta esset Domini. Iudicauit autem ipse Israel annis 20. vt colligitur supra c. 7. & in toto isto tempore erat nimis solicitus circa totum Israel, & quolibet anno circuibat totam terram Israel, & faciebat principale iudicium in tribus locis, s. Bethel, Galgala, Masphat. Cùm verò finiuisset hunc circuitum, veniebat in Ramatha, quæ erat vrbs sua, & ibi quiescebat in parte residua anni, vt iterum inciperet sequenti anno circuire totum Israel, vt patet sup. c. 7. Istum modum habuit per 20. annos, quibus potuit circuire terrā: pòstquam verò senuit, & non poterat commodè discurrere per omnia loca, sicut primò consueuerat, fecit duos filios suos Iudices, qui iudicabant in Bersabee: ipse autem mansit in Ramatha, sup. c. 8. Deinde filijs suis declinantibus ad auaritiam clamauerunt Israelitæ, & venientes Seniores ad Samuelem, petiuerunt super se Regem eod. cap. quibus Samuel post paucum tempus dedit Regem Saulem, quo dato, cessauit Samuel iudicare Israel: Erat tamen multoties cum Saule ad ostēdendum ei, quid facere deberet, ne erraret in lege Domini, & iusserat ei, ꝙ, quandocunque accideret sibi aliquid

A grane, descenderet in Galgalam expectans Samuelem 7. diebus, & ipse veniret illuc ad dicendum, quid facere deberet, vt patet supr. c. 10. Istum modum habuit Samuel, scilicet vacandi circa regimen regni, vsque ad tempus, quo peccauit Saul propter Amalecitas: nunc enim recessit Samuel à Saule, & nunquam redijt ad eum postea in tota vita sua, vt patet sup. c. 15. s. & non vidit Samuel vltra Saulem, vsque ad diem mortis suæ: ex eo autem tempore mansit Samuel in Ramatha, deposito omni negocio regni, vacans contemplationi tantum. Habebat namque secū multos Prophetas, qui semper vacabant diuinis laudibus. Sic enim patet infra, in litera, s. Qui cum vidissent Cuneum prophetarum vaticinantium, & Samuelem stantem super eos, factus est in illis Spiritus Domini. Hunc modum tenuit Samuel postea vsque ad mortē suam, s. ꝙ esset Princeps Prophetarum in laudibus diuinis, & postea in eodem loco mortuus est, nō post multū tempus, dum adhuc Saul persequeretur Dauid, vt patet infr. c. 25. s. mortuus est autem Samuel, & congregatus est vniuersus Israel, & planxerunt eum, & sepelierunt in domo sua Ramatha. Cùm autem Dauid iuit ad Samuelem nunc in Ramatha, inuenit eum vacantem laudibus Dei, & cum eo ipse vacauit: omnes quoque nuncij missi à Saule inuenerunt Samuelem in hoc negocio, & ipsi quoque cū eo inceperūt Deum laudare, vt patet infra in littera. *Et nunciauit ei omnia, quæ fecerat Saul.* s. omnia mala, quæ molitus fuerat contra ipsum ex die, quo cœpit eum habere exosum. Credendum est autem, ꝙ fecerit Dauid, vt Samuel consuleret pro eo Dominum, quod agere deberet, & ꝙ consilio eius redierit ad Saulem: quia nondum consummata erat nequitia Saulis. *Et abierunt ipse, & Samuel, & morati sunt in Naioth.* Non est intelligendum, ꝙ ipsi soli illuc iuissent: quia etiam iuit cum eis Cuneus Prophetarum. Quod patet: quia nuncij Saulis venientes ad Samuelem inuenerūt eum in Naioth stantem super Cuneum Prophetarum, ergo illi iuerant illuc: sed fit mentio solum de Samuele, & Dauid: quia isti erant præcipui. Non est autem intelligendum, ꝙ Naioth sit aliquis locus distinctus à Ramatha, sed est intra Ramatha: nam dicitur infra, Ecce Dauid est in Naioth, in Ramatha: sed erat Naioth aliqua pars vrbis, in qua manebat Samuel cùm alijs Prophetis, sicut in Gabaa erant Prophetæ in superiori parte ciuitatis in colle: vnde, quando iuit Saul reuertens à Samuele, habuit Prophetas sibi obuios descendentes de colle, vt patet sup. c. 10. illum. n. collem elegerant sibi ad vacandum diuinis laudibus: ita hic elegerat sibi D Samuel Naioth in Vrbe Ramatha, vt ibi cū alijs Prophetis Deum laudaret: sic autem accipiuntur interdū duo nomina locorum, quæ significant vnum locum, sicut Cariathiarim, & Gabaa. Nam videtur, ꝙ ista sint duo loca, sup. c. 7. & tamen sunt vnus locus, vt ibi declaratum est. *Nunciatum est autem.* Hic ponitur quintum huius, cap. in quo Dauid per importunitatem Saulis à diuinis laudibus impeditur, s. quia erat cum Prophetis laudando Deum, & pp aduentum Saulis, inde fugit, vt patet seq. cap. in principio. *Nunciatum est autem Sauli à dicentibus.* Subintelligendum est, ꝙ cum fugit Dauid à facie Saulis, fecit eum inquirere Saul, vt occideret illum, & non repertus est in locis, in quibus ipse suspicabatur: quia non erat aliqua causa, propter quam illuc deberet ire Dauid, vt supra declaratum est in quadam quæstione. Accidit tamen, ꝙ venerunt quidam de E Ramatha ad Saulem a casu, & illi nunciauerunt esse ibi Dauid. Et dicitur, ꝙ nunciatum est à dicentibus, idest, non ab illis, quos ipse misit: quia nullos adhuc miserat, sed à dicētibus, s. per famam hoc nūciatū est. *Ecce Dauid in Naioth, in Ramatha.* Istud est, ꝙ nunciatum fuit: & nō solum fuit dictum sibi de vrbe, sed etiam specialiter de loco vrbis, s. ꝙ erat in Naioth. Aliqui Hebræi dicunt, ꝙ Naioth sit hic nomen appellatiuum, & significet pulchritudinem: dicūt autem, ꝙ Samuel, & Dauid, & alij Prophetæ erāt in Naioth, idest, in pulchritudinem, s. considerando de pulchritudine mundi, i. de Templo fabricando per Salomonem, ꝙ erat pulchritudo mundi, s. in quo loco futurum erat. Sed hoc ridiculum est: superfluum autem erat ista cogitare: quia adhuc nullus Propheta sciebat, an aliquod Templum Domino stabiliter construendum esset; sed putabant vagandū esse de loco ad locū, sicut tūc fiebat. Itē, necesse est quod

a.ci-

accipiatur hic Naioth pro loco: quia infra dicitur, ꝙ abiit Saul in Naioth, in Ramatha: Saul tamen non considerabat de illa pulchritudine, sed solum ibat, vt persequeretur Dauid: ergo Naioth locus erat, præsertim, quia ibi dicitur: Abiit, & abire est motus localis, ideo debet determinari per nomen significans locum, & determinantur per Naioth, ergo est locus. *Misit ergo lictores Saul, vt raperent Dauid*, scilicet, postquam cognouit esse Dauid in Ramatha, misit illuc lictores, vt tollerent inde Dauid ad occidendum: dicuntur autem lictores, scilicet sacrificantes à litando: quia litare est sacrificium facere. Hic tamen, & communiter vocantur lictores illi, qui ferunt enses, vel arma ad executores iustitiæ, & sunt ministri Iudicum, vel Regum. Hos autem misit Saul, vt si vellet se Dauid defendere, vel aliquis vellet eum adiuuare, isti possent armis inuadere illos. Fuerunt etiam missi, vt videretur, ꝙ Dauid ducebatur ad mortem iuridicè: quia isti, qui erant executores iustitiæ, ducebant eum. *Qui cum vidissent Cuneum Prophetarum vaticinantium*, i. viderunt multitudinem Prophetarum laudantium Deum cum Samuele.

Quomodo Prophetæ in Ramatha vaticinarentur. Quæstio XXXI.

Prophetare qd. QVÆRET aliquis: Quid isti Prophetæ vaticinabantur, vel quomodo? Respondendum est, ꝙ isti nõ propriè prophetabant, sed laudabant Deum. Pro quo considerandum est, ꝙ prophetare est dicere aliquid occultum, ꝙ alij hoies nesciunt: & hoc, siue sit per modum denunciationis, siue laudis, & siue sit à Deo, siue ab alio spũ. Vnde illi, qui arripiuntur à Dæmone, quia loquuntur aliqua, quæ alij hoies nesciunt, & Dæmones illa reuelãt per ora arreptitiorum, dñr prophetare. Sic patet sup. c. præcedenti de Saule, cum dr: Inuasit Spũs Domini malus Saul, & prophetabat in medio domus suæ: & ille non mouebatur à Deo. Accipere aũt prophetiã, prout ad Deũ pertinet, stat dupliciter: vno modo dicitur prophetia per modum denunciationis alicuius futuri; & isto mõ vocamus propriè Prophetas quatuor maiores, & 12. minores, quorum scripta habentur in Canone Bibliæ. Alio modo accipitur prophetia, vt pertinet ad laudem Dei, & sic omnes vacantes diuinis laudibus, quantum ad aliqua altissima, vel occulta, dicuntur prophetare. *Prophetare dupliciter.* Sed hoc stat dupliciter, nam quidã prophetant: quia Deus immittit illis Spũm propheticũ, vt sciant dicere aliquas laudes Dei mirabiles, quas aliàs nullo mõ scirent. Aliquando prophetant laudantes Deũ per doctrinam, s. quia didicerũt facere cantica ad laudẽ Dei: & q̃q̃ non incidat in eos spũs Dñi, per doctrinam prophetant. De primo mõ patet in Dauid, qui fecit plurimos Psalmos. Hoc tñ non per aliquã doctrinam, cum pastor esset, sed solum per Spũm Dñi, qui directus est in eo à die vnctionis suæ, vt patet sup. c. 16. sic etiã prophetauerũt nũcii Saulis, qui ante nesciebant prophetare, nũc aũt facto in se spũ Dei, prophetauerunt, vt patet hic. Idem fuit de Saule: nam irruit in eum spũs Domini, & prophetauit, vt patet inf. & sup. c. 10. De secundo modo apparet in cantorib. tẽpli Salomonis, qui oẽs dicebãtur prophetare, vt patet 1. Paral. c. 25. non tamen erant oẽs illi hñtes spũm prophetiæ à Deo: quia inter eos ponũtur aliqui Doctores in laudibus diuinis, vt patet eod. c. ea tñ, quæ sciũtur propheticè, non sunt per Doctores. Etiam quia quidã dicebantur esse sapientiores alijs. De hoc magis dictum est sup. c. 10. De his verò Prophetis, qui erant cum Samuele, dicendum est, ꝙ non prophetabant per modum enunciationis alicuius futuri, sed solũ per modum laudis: nam nihil proficeret, ꝙ illi vacarent simul enũciationi futurorũ: nam hoc mõ prophetia nihil prodest, nisi cum enũciatur ei, pro quo, vel contra quem est: vel cum scribitur ad eruditionẽ posterorum; sicut fecerunt oẽs Prophetæ, quorum scripta habentur in canone Veteris Testi. Isti tñ erant simul prophetando, ergo nõ prophetabant enunciando aliquid futurum: quia sic vnus prophetaret oibus, & alij subticerent: oẽs tñ simul prophetabant, & postea etiã nuncij Saulis, qui venerunt, prophetauerunt cum eis: ergo non prophetabant enunciando aliquid futurum: quia sic esset confusio prophetantium, sed prophetabant laudando Deum, & simul laudabant: sicut, cum multi in eodem choro cantãt.

F Sed tunc manet dubium; an isti haberent Spiritum propheticum ad canendum laudes Dei, vel canerent per eruditionem humanam. Respondendum est, ꝙ non est incõueniens dicere, ꝙ omnes isti haberent Spiritum Dei ad canendum laudes: magis tamen videtur dicendum, ꝙ isti per doctrinam canerent, s. quia semper vacabant laudibus Dei, & erudiebantur ad sciẽdum facere carmina. Pro quo considerandum, quòd in Veteri Testamento, cum esset vnicus locus Sanctuarij, omnes homines, qui volebant vacare contemplationi, & diuinis laudibus, non poterant cõuenire in templum illud, sed fiebant diuersa collegia per terram Israel, & in quolibet eorum erant multi viri, qui specialiter vacabant contemplationi, in comparatione ad alios homines, sicut nunc sunt Religiosi in comparatione ad populares: & isti in illis collegiis vacabant studijs sapiẽtiæ, & doctrinæ, & disciplinæ legis, & addiscebant facere cantica diuinæ laudis, & illa faciebant. De his erant aliqua
G collegia tempore Samuelis, & omnes, qui erant in illis vocabantur Prophetæ. Fuit autem vnum in Gabaa in colle, ad quem venit Saul, quando dimissus fuit à Samuele; & dicitur, ꝙ Saul, & puer suus venerunt ad prædictum collem, & exiit Cuneus Prophetarum obuius ei, & insiliuit super eum Spiritus Domini, & prophetauit, vt patet supra c. 10. Aliud collegium erat in Ramatha, de quo hic, & erãt multi Prophetę ibi laudantes Deum. Quod autem isti prophetarent per doctrinam, apparet: quia dicitur, ꝙ stabat Samuel super eos, idest, docebat illos prophetare: si tamen illi haberent hoc per Spiritum Dei, nemo doceret eos, sed illa solum prophetarent, ad quæ Spiritus Dei illos moueret. *Et Samuelem stantem super eos*, idest, viderunt, ꝙ Samuel stabat super Prophetas illos, s. erudiẽdo eos: quia ipse erat Doctor diuinæ laudis. Vel erat super eos, s. ꝙ erat
H Princeps eorum: nam etiamsi dicatur, ꝙ isti habebant Spiritum propheticum, poterat Samuel stare super eos: sed tunc non stabat, vt docens eos, sed, vt principans: quia ipse erat honorabilior inter omnes Prophetas, & antiquior. *Et factus est etiam in illis Spiritus Domini*, idest, non solum fuit Spiritus Domini in alijs Prophetis ad prophetandum sed etiam in nuncijs Saulis: ex quo innuitur, ꝙ aliqui de illis, qui prophetabant cum Samuele, habebant Spiritum propheticum, & non prophetabant per doctrinam, cum ponatur hic (etiam) quæ est dictio copulatiua. Potest tamẽ referri ista copulatio non ad Spiritum propheticum, sed ad actum prophetãdi, vt dicatur, ꝙ factus est Spiritus Domini in istis, & prophetare cęperunt, etiam sicut alij, idest, non solum alij prophetabant, qui non habebant Spiritum propheticum, sed etiam isti, qui illum habebant: sed prior
I sensus est melior: quia hic ponitur bis. *Et prophetare cœperunt etiam ipsi*, s. isti, qui missi erant à Saule, cœperunt canere laudes Dei, sicut omnes alij prophetæ.

Quomodo factus sit Spiritus Domini in nuncios Saulis, qui venerunt in Ramatha, vt caperent Dauid. Quæstio XXXII.

QVAERET aliquis: Quomodo factus sit in istis Spiritus Domini, vel quid sit fieri in eis Spiritum? Respondendum est, ꝙ isti nuncij Saulis erant viri simplices, quantum ad actum prophetiæ: nunquam enim prophetauerant, neque habebant doctrinam humanam, per quam scirent prophetare: nunc quoque non ibant cum intentione prophetandi, sed, vt raperent Dauid ad mortem:
K Deus autem immutauit intellectum, & uoluntatem eorũ supernaturaliter: intellectum quidem dãdo eis quandam illustrationem ad tempus, & sciendo ea, quæ prius nesciuerant: unde iam sapientes erant ad formandum cantica diuinæ laudis: immutauit quoque uoluntatem eorum, ut uellent prophetare, sicut mente nouerant, & uellent manere cum illis Prophetis, qui erant cum Samuele. Quod sic factum est, quia non curauerunt amplius regredi ad Saulem, nec rapere Dauid, quanquam esset coram eis, sed manebant pacifici, atque si ad nihil aliud uenissent, nisi ad prophetandum. *Quod cum nũciatum esset Sauli, misit alios nuncios*. Subintelligendum est, ꝙ, cum isti primi nuncij prophetassent, morati sunt in Ramatha aliquot diebus, quorũ mora admiratus Saul misit aliquem, qui sciret, quid facerent-

rent illi nuncij, & ille vidit eos prophetantes, nūciauitque Sauli, & tunc misit alios nuncios, vt raperent Dauid.

Saul misit alios nuncios, vt caperent Dauid. Quæst. XXXIII.

QVÆRET aliquis. Quare mittebat Saul nuncios, propter hoc, q primi prophetabant? Respōdendum est: quia Saul putauit iam illos non proficere intentioni suæ: nam ipse mittebat eos, vt raperent Dauid, & cum esset Dauid coram eis, nihil nocebant ei, nec saltem verbo, & sic mens eorum mutata erat. Vnde siue hoc factū esset à Deo, qui mutasset voluntatem eorum, ad nolendum rapere Dauid, & intellectum ad prophetandum: siue hoc factum esset per aliquam collusionem, vel pactum, non proficiebant illi nuncij Sauli, qui ardebat, vt duceretur Dauid coram ipso ad occidendum. *Prophetauerunt autē & illi*, i. etiam isti secundi nuncij prophetauerūt, sicut primi, & māserūt cū Samuel, & alijs prophetis, nec nocuerūt Dauid.

Quomodo etiā isti secundi nūcij prophetauerint. Q. XXXIV.

QVÆRET aliquis: Quomodo isti secundi nuncij prophetauerint: videtur enim, q nullo modo debuissent prophetare, dato, q eis Deus infudisset Spiritum propheticum; quia isti ibant, vt raperent Dauid: & sciebāt, q primi nuncij prophetassent, & propter hoc non executi fuissent mandatum Saulis: adeo ipsi habebant voluntatem non prophetandi, licet Deus infunderet eis Spiritum propheticum: Spiritus autem iste est quædam illustratio supernaturalis ad cognoscendum aliqua, quæ aliter cognosci non possunt: sed ea, quæ sunt in intellectu, non possunt cogere voluntatem: ergo non compellerentur isti ad prophetandū, quanquā haberent Spiritū propheticū. Respondendū est, q ad hoc, q isti prophetarent, requirebātur duo. Primū erat, q haberent quādam cognitionē supernaturalē. Secundū erat, q haberēt voluntatē prophetandi ea, quæ cognouerant. Primum habebāt per Spiritū propheticum. Secundum autem non erat per istū Spiritū, nā liberū erat Prophetæ proferre ea, quæ Deus reuelabat subticere: nā cū intellectus, & voluntas sint duæ potentiæ distinctæ, id, q in vna fuerit non pōt mouere alterā, cogendo ad aliquid sed Spiritus propheticus pertinet ad solū intellectum, ergo qui habet illū, quanquā nō possit intelligere secundū illū, pōt tn velle nō loqui ea, quæ intellexerit, eo, q velle loqui nō pertinet ad intellectū, sed ad voluntatē, ideo si Deus nihil dederit alicui, nisi Spiritum propheticū, nō pōt iste cogi ad prophetandū, Deus tn̄ interdū cogit hoīem ad loquēdū ea, quæ nō vult: sic. n. fuit in Balaā, q conabatur, vt malediceret Israelitis, & cū vellet maledicere, Deus mouebat linguā eius ad benedicēdū. Et q̃q sæpe orasset, vt permitteretur maledicere, nunquā poterat, vt patet Nu. c. 23. & 24. & Deuter. c. 23. Sic autē hic Deus infundebat istis nūcijs Spiritū propheticū. Et si istū solū infudisset, nunquā prophetassent, quia intentio eorū erat, vt caperent Dauid ad occidendū, cū ad hoc missi essent. Sed dicendum, q aliquid insuper addebat, q pertinebat ad voluntatē, per q nō solum isti sciebant prophetare, sed ēt volebant, & actualiter prophetabant: istud aūt poterat esse dupliciter. Vno modo, q Deus moueret linguas eorū, etiā ipsis nolentib. & prophetarent. Alio modo, q Deus immutauit voluntatem eorum non cogendo eā, sed faciendo, q appareret ei valde bonum prophetare, & contrariū huius esse valde malū; ideo cū magno desiderio prophetabāt, tanquā adipiscētes aliquod bonū: Et istud s̄m verisimilius est: nā si primū solum fuisset, quanquā isti cogerentur, prophetare, tn̄ eorū peruersa voluntas nō cessaret, & sic semp̄ vellēt rapere Dauid, & conarentur eū rapere, nisi poneretur, q Deus impediret: & dato q impediret, cū voluntas nequā perseueraret, ipsi redirent ad Saulē, non tn̄ redibāt, sed manebant in Dei laudib. cum alijs Prophetis: ideo dicendū est, q Deus fecerit, q appareret eis valde bonū prophetare, & manere cū alijs Prophetis, in diuinis laudibus, nec rapere Dauid. *Et rursum Saul misit tertios nuncios.* Postquam enim vidit, q secundi nūcij non redibant, misit aliquem scitūrum, quid agerent: & responsum est, q prophetarent, ideo cū iam sciret illos nuncios nihil sibi proficere, misit tertios nūcios. *Qui & ipsi prophetauerunt*, i. etiam Deus dedit Spiritum Propheticū ternis nuncijs, sicut omnibus prioribus, & prophetauerunt: nec additur aliquid alterum: quia subintelligendum est, quòd cum isti prophetarent, non capiebant Dauid, nec hoc volebant, sed desiderabant manere in diuinis laudibus.

Istos nūcios fecit Deus prophetare propter duo. Quæst. XXXV.

QVÆRET aliquis: Quare Deus faceret, q omnes isti nuncij prophetarent? Respondendum est, q factū est propter duo. Primum fuit, vt Deus miraculosè fauere ostenderetur Dauid, vt sic desistere vellet Saul ab iniquitate sua, & publicè se videret confusum: nam, q Deus faceret omnes nuncios Saulis prophetare, euidens miraculū erat: q autem fieret hoc propter Dauid, ad quem capiendum ibant, ēt erat manifestū: ideo sic debuisset Saul erubescere de iniquitate sua, cùm Deus publicè repugnaret ei, sed non dedit ei Deus cor intelligens, vt a malo diuerteret. Secundò fuit data ista prophetia propter liberationem Dauid: nam illi nuncij, qui veniebant, solum ibant, vt raperēt Dauid: si autem Deus non impediuisset illos aliquo modo, rapuissent eum ad mortē, q Deus nolebat; ideo dedit illis, q prophetarent, & immutaretur cor eorum, vt nollent rapere Dauid, sed manere cum Prophetis, nec redire cum responso eius, ad quod missi fuerant. Sed tunc dicet aliquis, quòd hoc sufficiebat factum fuisse in primis nuncijs, scilicet, q dum illi prophetarent, Dauid fugeret inde, & nō possent eum rapere, sicut tamen ibi semper postea, quousq; venit Saul, & prophetauit, fugit Dauid: nec potuit eum tunc persequi Saul: ita debuisset facere, dum primi nuncij prophetarent. Dicendum est, quod hoc facere Deus voluit ad confusionem Saulis: nam si primi nuncij prophetassent, & eis prophetantib. fugisset Dauid, putasset Saul, q illud fuerat factum per collusionem, vt haberet Dauid locū fugiendi, & sic non crederet, quod Deus repugnabat ei, sed erat humana fraus: idem autem si expectasset Dauid dum prophetassent solum primi, & secundi, & fugisset, prophetantib. tertijs, putaret Saul fraudē esse. Quod patet: quia etiā si ter nuncios misisset, & prophetassent omnes: nunquam tamen credidit, quousque ipse iuit, & pariter prophetare coactus est, ideo decuit, vt non fugeret Dauid ad primos nuncios prophetantes, sed expectaret aduentum Saulis, & tunc fugeret.

An isti nuncij Saulis postea semper prophetarint. Q. XXXVI.

QVAERETVR vlterius; An isti nuncij Saulis, quibus Deus dedit Spiritum propheticū prophetauerint semper, vel manserit Spiritus ille ad aliquod paruum tempus. Respondendum est, quod prophetia est aliquid pertinens ad intellectum, non tamen est penitus, sicut habitus intelligendi, aut sicut actus: magis tamē assimilatur actui intelligendi, q̃ habitui: nam quicunq. hēt habitum illum, continuè hēt, siue dormiat, siue vigilet, quousq. habitus ille penitus corrumpatur. In Prophetis aūt nō est sic: quia, ētsi loquamur de maximis Prophetis, nō habuit aliquis eorum continuè actum propheticum, sed aliqn̄ prophetabant, & aliquādo nesciebant prophetare. Sed tunc aliquis dicet, q ista obiectio de actu prophetādi nulla est: nam sic est in habentib. habitum, q̃q̃ semper illū hēant, tn̄ non semper hnt habitum illustratū: ita ergo de Propheta, q̃q̃ non semper habitualiter prophetet, poterit hēre semper spūm propheticū, & sic erit, sicut habitus: R̄ndendum, q non stat: quia, qn̄ quis hēt habitū quēcunque, dato, q actualiter s̄m illū non operetur, pōt tn̄ operari, qn̄cunq. voluerit, Prophetæ tamē nō habebant sic: quia aliqn̄ volebant intelligere aliquid prophetice, & non poterant: postea aūt Deus reuelabat eis: sic patet de Moyse, qui fuit maximus Prophetarum: ipse nāq. multoties dubitauit super aliquib. negocijs, sicut patet de quæstione filiarum Salphaad, vbi, cum nesciret respōdere, quæsiuit à Domino, Num. c. 27. Iterum ēt quærentibus eisdem puellis, nesciuit respondere quousque consuluit Dominum, Num. cap. vltimo. Multoties quoque super alijs dubitationibus solitus erat consulere Dominum, Num. c. 7. vbi dicitur, q quandocunq. volebat consulere oraculum. i. habere responsum à Deo, introibat in Sancta Sanctorum, Propheta nō semper, quādo volebant, poterāt prophetare.

& au-

& audiebat uocem loquentem ad se de medio Cherubim,
si tamen Moyses semper haberet Spiritum propheticum:
q̃q̃ non semper actualiter prophetasset, posset propheta-
re, quando vellet, sed non prophetabat semper, quando
uolebat: quia sic non oportuisset, q aliquando consuleret
Dominum: ergo non semper habebat in se Spiritum pro-
pheticum: simile patet de Elisæo, qui fuit ualde magnus
Propheta, & duplicatus est in eo spiritus Eliæ, ut patet in-
fra 4. lib. cap. 2. Iste tamen non semper habebat Spiritum
propheticum: nam semel quæsiuerunt ab eo Rex Israel, &
Iuda de euentu belli, & nesciuit immediatè respondere,
sed dixit: adducite mihi psaltem, cumq; caneret psaltes, fa
cta est super eum manus Domini: ergo uidetur, q tunc de
scendit Spiritus propheticus, & ante non erat in eo, ut pa-
tet infra 4. lib. cap. 3. Item iste Elisæus semel uidit hospitã
suam uenientem ad se, & nesciuit ad quid ueniebat: & di-
xit, q Deus non reuelauerat ei, ut patet inf. 4. lib. ca. 4. s. Ait
homo Dei: dimitte illam: anima enim eius in amaritudine
est, & Dominus celauit a me, & non indicauit mihi. Si ta-
men semper habuisset Spiritum propheticum, non igno-
rasset id, q ante ignorabat: ergo non habebat illum. Item
non potest dari Spiritus propheticus habitualiter: quia ha
bitus est circa aliquod genus obiecti, & est determinatus
per illud genus, ideo si Deus dedisset alicui Spiritum pro-
pheticum habitualiter, per illum sciret de aliquo genere
prophetare, & non de rebus alterius generis: & non posset
dari Spiritus iste, nisi circa unam rem: quia res propheta-
biles sunt contingentes, & non habent inter se connexio-
nem aliquam necessariam: sicut fit in speculatiuis, quæ ne
cessaria sunt: unde, per unum genus artis in speculati-
uis potest aliquis iudicare de omnibus, quæ pertinent ad
illud genus, & erit iudicium certissimum, sicut qui habet
habitum circa inquisitionem Eclipsis, per eundem habitũ
sciet inquirere omnes Eclipses futuras certissimè: si autem
aliquis habeat habitum iudicatiuum, circa aliquod contin-
gens, non iudicabit certissimè de omnibus, quæ sunt illius
generis, per illum habitum: quia contingentia habent infi-
nitam variabilitatem. Cognitio tamen prophetica est cer-
tissima, & necessaria, nec obstat, si quis dicat, q habitus pru
dentiæ est vnicus, & est de omnibus agibilibus, quæ perti-
nent ad vitam totam, vt patet 6. Eth. c. de prudentia: nam
prudentia est habitus non necessarius: nam aliquando per
eam bene iudicamus, & aliquando fallimur. Cognitio autẽ
prophetica non se habet ad vtrumlibet, sed est determina-
tè, & necessario vera, ideo impossibile est dari aliquem ha-
bitum, per quem contingentia cognoscantur determinatè:
& si diceremus, aliquem habitum esse de his, nõ esset vnus
habitus ad cognoscendas multas res cõtingentes, sed vnus
habitus ad vnam rem: & sic necesse esset, q Propheta, qui
haberet Spiritum propheticum, si ille Spiritus esset vnicus,
non posset cognoscere, nisi vnam rem contingentem, &
illam eandem semper cognosceret: vnde si deberet cogno-
scere ille Propheta alias res nouas, necesse esset, q infunde-
rentur ei noui habitus, & illos non haberet, nisi quando in
funderentur. Si autem aliquis deberet de omnibus prophe
tare, oporteret, q singulariter infunderentur ei habitus cir-
ca res singulas: Hoc tñ est falsum, & valde incõueniẽs. Itẽ:
quia adhuc nõ poterant vocari isti habitus: quia habitus nõ
determinantur per vnitatem actus, sed per vnitatẽ obiecti:
& est aliquid per q possumus cõtinuè habere nouas cogni
tiones: per Spiritũ autẽ propheticum, si esset habitualis, nõ
possent haberi nouæ cognitiones, sed illã vnicã rem, quam
aliquis semel cognouit: illam semper cognosceret: nec pote
rat habere cognitiones rerum multarum cõtingentium si-
mul, nisi per actualem illuminationem: istud autem nõ per
tinet ad habitum, sed ad actum: non ergo habent Prophe-
tæ aliquem habitum propheticum manentem, per quem
cognoscant omnia, vel saltem multa, sed recipiunt nouam
illuminationem, quandocunq; debent aliquid intelligere,
& illa esse per modum actus. Aliquis autem obiiciet, q pos-
sit aliquis habere habitualiter cognitionem contingentiũ,
i. q habeat aliquem habitum, per quem possit cognoscere
quæcunq; contingentia: sic. n. erat de anima Christi: omnia
enim futura contingentia actualiter semper cognoscit; &
cognoscebat, dum erat in vita mortali, nec ponit aliquis,
fuisse in eo tales illuminationes, sicut dicitur de Prophetis,

Quo se hẽat cognitio ꝓphetica.

F sed erat cognitio manens: ergo habitualis. Respõdendum
est, q anima Christi habebat, & habet cognitionem omniũ
contingentium futurorum: nec tamen habet hoc per habi
tum, nec est possibile haberi per habitum, sed habet cogni-
tionem illam in verbo, & in illo etiam cognoscebat, dum
esset in vita mortali: quia semper fuit comprehensor: si ta-
men anima Christi saltem ad horam priuaretur cognitio-
ne illa, quæ est in verbo, & daretur ei quęcunq; cognitio hã
bitualis quantumcunq; miraculosa, impossibile erat, q cer
tissimè cognosceret omnia futura contingentia, sed posset
cognoscere aliqua per actualem Dei illustrationem, & ele-
uationem, sicut in Prophetis fit, qua illustratione cessante,
nihil cognosceret. Patet ergo, q Spiritus propheticus nõ sit
habitus: rursus non est Spiritus propheticus, sicut vnus, &
idem actus: quia vnus actus, postquam semel defecit, im-
G possibile est eum, vel aliquid eius esse: Spiritus tamen pro-
pheticus aliquãdo est in Prophetis, & postea desinit, & ite-
rum est: modum tñ habet actus non vnius, sed multorum,
s. quia nunc Prophetę habent vnam illuminationem, qua
cessante, & ipsis ad alia diuertentibus, aliam rursus habere
possunt. Nunc verò ad quæstionem dicẽdum, q si Spiritus
propheticus esset habitus, cum semel alicui datus esset, ex
natura sua, deberet semper manere, nisi per dissuetudinem
operationis aboleretur, sed nõ est habitus, ideo impossibile
est, q semper maneat: quia tunc Prophetę nunquam diuer
terent ad aliquem alium actum: sed hoc nunquam fuit in
aliquo homine dum, adhuc mortalis esset: quærere ergo, an
maneret semper Spiritus propheticus in istis, vel non: non
est quærere, an semper actualiter manserit, sed, an multo-
nes post hoc habuerint, & non prophetauerint solum, quã-
H do fuerunt nunc coram Samuele. Aliqui namq; dicuntur
isto modo semper prophetasse, vt patet de 70. viris, qui ele-
cti sunt in adiutorium Moysi pro regimine populi: nam de
eis dicitur Nu. 11. Cumq; requieuisset in eis Spiritus, ꝓphe
tauerunt, nec vltra cessauerunt: manifestum est tñ, q isti ali
quãdo cessabant prophetare, s. cum dormiebant, vel quãdo
capiebãt cibũ: ergo etsi aliquis non semper actualiter pro-
phetaret, dũ tamẽ per multos dies interpolatè prophetet,
dicitur semper prophetare. Si aũt isti nuncij, postq̃ recesse-
runt à Samuele, multoties prophetauerũt, dicetur Spũs pro
pheticus semp mansisse in eis: in hoc tamen dubiũ est, quia,
quacũq; istarũ partiũ data, nõ est aliquod incõueniẽs: ma
gis tamen videtur dicẽdũ, q isti nunq̃ prophetauerunt, nisi
qñ fuerunt cum Samuele: quia Deus nõ dabat istis Spiritũ
propheticum propter aliquid aliud, nisi, vt nõ tenerent Da
I uid, & vt manifestaretur iniquitas Saulis: istud tamen solũ
factum est coram Samuele, ergo non erat opus, q isti pro-
phetarent, nisi ibi. Dicendum tamẽ, q omnes nuncij Saulis
prophetauerunt quousque venit Saul, siue primi, siue secũ-
di, siue tertij: & hoc, vt quãdo Saul veniret, reperiret omnes
prophetãtes, & manifestè appareret illud à Deo euenisse. Si
autem primi, & secundi nuncij recessissent, manentibus ibi
solis tertijs, credidisset Saul, q illud fiebat in fraudem: nam
saltem, cum illi nuncij cessarent prophetare, debuissent ca-
pere Dauid, & nõ ceperunt: vt ergo cognosceret, q hoc fie
bat à Deo, manserunt ibi omnes nuncij prophetãtes, vsque
ad aduentum eius: & postea credẽdum est, quòd post reces-
sum Dauid omnes simul desierint prophetare, tam Saul,
quam nuncij sui. Sed aliquis obiiciet, quòd isti nunquam
cessauerint prophetare: quia, quando Deus aliquid confert
K cuiquam, nunquam illud ei aufert, nisi demereatur: dato,
quòd cesset ille finis, ad quem datum fuit illud, sicut proba
tum fuit illud Exod. cap. 31. De Beseleel, & socijs suis, qui-
bus Deus dedit artem supernaturaliter, vt scirent facere
ea, quæ prius nesciebãt, & hoc fuit, vt fabricarent taberna-
culum: finita tamen fabricatione, non cessauit ille habitus,
sed semper habuerunt habitum artis, quem Deus infu-
dit. Cùm ergo Spiritus propheticus fuerit datus istis
nuncijs Saulis propter causam dictam: quanquam illa
cessauerit, videtur, quòd manserit Spiritus propheticus.
Respondendum est, quod Deus nunquam aufert id,
quòd semel dat, nisi quis demereatur, quando illud,
quòd datur, est per se manens, scilicet, quòd sine ali-
qua operatione miraculosa manere possit in illo, cui da-
tum est. Si tamen id, quod datum est, non possit mane-
re, nisi semper Deus miraculosè conseruet, finita opera-
tione,

Anima Christi quomodo hẽat cognitionem omnium cõtingẽtiũ

tione, ad quam illud est, non manebit: & sic patet differentia in præsenti: nam Beseleel, & socij sui receperunt habitũ artis supnaturaliter, ille aũt ad causationẽ suam exigebat miraculum, & tamen ad conseruationem nõ: quia postquam aliquis habitus inest animæ, ex natura sua habet, quod maneat, nisi per contrarios actus corrumpatur, vel per cessationem operationum desinat: ideo quanquam cessaret fabricatio tabernaculi, habitus infusus à Deo Beseleel maneret, nisi illum Deus auferret: Deus tamen non aufert, quod dedit, ideo semper maneret. Isti aũt nũcij Saulis receperũt Spiritum propheticum, qui non est habitus, sed actus, scilicet quædam illustratio supernaturalis, qua intellectus Prophetæ mouetur à Deo: & quia non potest manere ista illustratio, nisi quamdiu Deus actualiter illustrat, requiritur semper miraculum, quamdiu aliquis prophetat: & quia Deus non facit miraculum, nisi ad aliquem finem, habito illo fine, cessabit miraculum: & quia in istis nuncijs Saulis finis prophetiæ erat, qui dictus est: & iste fuit habitus in aduentu Saulis, & fuga Dauid, ideo Deus non operaretur vltra miraculosè illustrando istos, sed non potest Propheta prophetare, nisi per actualem illustrationem Dei: ergo cessante illa, necesse est, quòd cessaret Spiritus propheticus in istis. Cum autem obijcitur, ꝙ Deus non tollat id, ꝙ dedit, concedendum est: sic.n. fuit in istis: quia Deus nihil abstulit eis, sed desijt operari miraculosè: non tamen fecit aliquid plus in Beseleel, quam in istis: sed differebat: quia, ꝙ collatum est Beseleel, erat per se manens, ideo, Deo non cooseruante, mansit: ꝙ autem istis collatum est, non erat manens, ideo Deo non conseruante, perijt. Qđ autem in istis cessauerit Spiritus propheticus, apparet per simile; quia Deus contulit Spiritum prophetiæ Sauli, quando recessit à Samuele die, qua vnctus est, supra c. 10. & hoc erat ad significandum, quomodo eligebatur in Regem auctoritate Dei: habito autem illo fine, qui per vnicum actum habebatur, cessauit Spiritus propheticus: nam ex illo tempore nunquam postea Saul prophetauit, vsque nunc, quando coactus est à Deo prophetare. Quod patet: quia cũ prophetauit, hinc exiuit prouerbium: Num Saul inter prophetas? vt patet infra, ꝙ dicebatur ex quadam admiratione: si tamen ex illo tempore, quo primo Saul prophetauit, consueuisset multoties prophetare, non exiret prouerbium de eo, nec admirarentur videntes: nunquam ergo ex illo tempore prophetauerat: sic igitur hic nunquam prophetauerũt nuncij Saulis, nec ipse Saul post hoc: quia hic completum est id, ad ꝙ prophetabant. *Et iratus iracundia Saul*, idest, iratus fuit nimis Saul: quia isti nuncij prophetabant, & nõ capiebant Dauid. Erat tamen ista iracundia irrationabilis; quia illi inuiti prophetabant. Et dato, quod conarentur nõ prophetare, Deus illos cogebat ad prophetãdum, sicut fuit de Balaam, qui, cum sæpe conatus fuisset maledicere Israelitis, & nunquam potuisset, dixit ad eum Rex Moab: Decreueram quidem magnificè honorare te, sed Deus priuauit te honore disposito. Respondit Balaam: nonne nuncijs tuis, quos misisti ad me, dixi: si dederit mihi Balac plenam domum suam argenti, & auri, non potero præterire sermonem Domini, vt vel boni quid, vel mali proferam ex corde meo, sed quicquid Dominus dixerit, hoc loquar? Num. c. 24. Irascebatur tamen Saul; quia putabat ista fieri per collusionem. *Abijt autem ipse etiam in Ramatha*, i. postquam nulli de tribus nuncijs redierunt, ipse Saul iuit illuc: & non dicitur hic, abijt in Ramatha, i. peruenit illuc, sed abijt, idest, incepit ire: nam post hoc dicitur, ꝙ interrogauit, in quo loco sunt Samuel, & Dauid: & responsum est, in Naioth, in Ramatha. Et dicitur immediatè, quod ipse iuit in Naioth, in Ramatha: ergo nondum illuc iuerat, sed incipiebat ire. *Et venit ad cisternam magnam, quæ est in Socho*, i. apud vrbem Socho. Est Socho Ciuitas in terra Israel, de qua dicitur Iud. c. 8. quòd Gedeon occidit 77. viros Principes Socho, & contriuit eos, cum spinis, & tribulis. Est autẽ duplex Socho in terra Israel: vna erat in sorte Iudæ, de qua habetur Iosue c. 15. & de illa dicitur, supra c. 17. quod castra Philisthinorum erant inter Socho, & Azeca: alia Socho erat in terra duarum tribuum, & dimidiæ in sorte Gad, vt patet Iosue, c. 13. sed ista, de qua hic dicitur, videtur, quòd fuerit Socho, quæ est in Tribu Iuda, quia cum Saul esset in Tribu Beniamin ad eundum in Ramatha, quæ erat in Tribu E-

Sicho Ciuitas.

A phraim, non erat transiturus per terram Iudæ: quòd patet considerando situm sortium Tribuum Israel, de quibus Iosue a c. 13. vsque ad 20. Saul autem non introiuit nũc in vrbem Socho, sed apud quandam magnam cisternam, quæ erat iuxta Socho, quæsiuit à quibusdam de Dauid. *Et interrogauit, & dixit: in quo loco sunt Samuel, & Dauid?* Ante hoc.n. sciebat Saul, quod Samuel, & Dauid essent in Ramatha, cum ter misisset illuc nuncios, & nunc quoque ipse directè illuc ibat, cum dicatur supra: abijt ipse in Ramatha, sed interrogauit, vbi essent Dauid, & Samuel, quia putauit, ꝙ cum cognitum esset à Saule, eos esse in Ramatha, timerent, & fugerent inde: ideo quæsiuit, an ad aliquem alium locum declinassent. *Dictumque est ei: ecce in Naioth sunt in Ramatha*. Non enim declinauerunt ad alium locum, sed manserunt ibi, quousque venit Saul. *Et abijt in Naioth, in*
B *Ramatha*, i. incepit ire de Socho in Ramatha. Et non accipitur, abijt, i. peruenit; quia post hoc dicitur, quòd incepit prophetare, vsque dum veniret in Naioth.

Saul iuit in Ramatha, vt caperet Dauid, & non misit plures nuncios; quia putauit eos facturos, sicut alij. Q. XXXVII.

QVÆRET aliquis: Quare Saul non misit alios nuncios, sed ipse iuit? Respondendum, quòd ipse mittebat nuncios de familiaribus suis, qui eum nimis diligebãt, & videbantur facturi, quantum possent, sed non fecerunt, ꝙ ipse volebat; ideo cum non reduxissent primi, putauit illos collusisse cum Dauid: & misit secundos, qui cum non fecissent, quod ipse volebat, nec etiam tertij, putauit, quòd iam
C nullus de ministris suis ei seruaret veritatem, sed omnes facerent collusionem cum Dauid. Hoc autem opinabatur Saul: nam infra. c. 22. hoc dixit: Omnes cõiurastis aduersus me, & non est, qui mihi renunciet; maxime, cum & filius meus fœdus inierit cum filio Isai: non est, qui vicem meam doleat ex vobis, nec est, qui renunciet mihi. Ita igitur opinatus est hic, quod isti nuncij colluserãt cum Dauid, & omnes alij sic facturi erant, ideo superfluum erat eos mitti, sed ipse per se iuit.

Saul iuit: quia existimauit nuncios suos non prophetare. Quæstio XXXVIII.

QVAERETVR vlterius. Quare Saul ire voluit ad tenendum Dauid; nam cum misisset nũcios ter, & omnes coacti fuissent a Deo prophetare, credere debebat, ꝙ ẽt ipse cogeretur, nec posset tenere Dauid; præcipuè, cum ipse
D sciret conditionem Spiritus prophetici, s. ꝙ aduenit homine non petente, & etiam si nolit: cum iam habuisset Spiritum propheticum à die, qua vnctus est in Regem, vt patet sup. c. 10. Respondendum est, ꝙ Saul existimauit, ꝙ isti non verè prophetabant, sed per collusionem omnes faciebant, eo ꝙ diligerent Dauid: præsertim, cum Ionathas iniuisset fœdus cũ Dauid, & credebat, ꝙ ille inducebat omnes seruos suos, vt nemo persequeretur Dauid, quanquam hoc iuberet Saul, sed fingerent, se obedire mandatis illius, quod satis ipse Saul expressit, dicens: quod oẽs coniurauerant contra eum, infra c. 22. Voluit ergo ipse ire, vt teneret Dauid. Hoc autem aliqualiter patere põt; quia Saul iratus fuit nimis, cum oẽs nuncij prophetauerũt: si tamen existimasset, quod illi verè a Deo cogebantur prophetare, non irasceretur sciens, quòd ipsi in hoc nihil mali merebantur, cum
E Deus eos cogeret. Aliter dici potest, quòd quanquam intelligeret, ꝙ omnes isti coacti fuerint prophetare, tamen volebat illuc ire, putans, quod ipse non cogeretur prophetare, & licet simile esset de eo, & de alijs, & quilibet, qui rectè iudicaret, posset cognoscere, quod etiam Samuel cogendus esset prophetare; tamen iniquitas cordis sui nõ sinebat eum rectè iudicare; malitia namque peruertit iudicium, & facit ignorare in particulari, vt patet 6. Eth. in fine. Sic.n. fuit de Balaam, cuius cum esset nimis peruersa intentio ad maledicendum Hebræis, quanquam aliquando Deus repugnasset, ille conabatur iterum maledicere; dixerat enim sibi Deus, quòd non malediceret Israelitis. Num. c. 22. & tamen ter conatus est maledicere: & faciebat diuersas cæremonias sacrificiorum, vt Deus eum permitteret maledicere Israeli, sed nunquam permisit, vt patet Num. 23. & 24. cap. Cum ergo nimis esset peruersa intentio Saulis con-

tra Dauid, quanquam sciret omnes alios coactos ad pro- F
phetandum; adhuc ipse conatus est illuc ire.

Quare Samuel, & Dauid non recesserint de Ramatha, cùm sciirent Saul venturum. Quæst. XXXIX.

QVAERET aliquis: Quare Samuel, & Dauid nõ de
clinauerunt de Vrbe Ramatha, cum toties venissent
nuncij Saulis ad tenendum Dauid, & satis verisimile erat
ipsum Saulem venturum fore? Respondendum est, q nõ
recesserunt inde, quia nihil proficiebat recessus: nam quo-
cuoq; iret Dauid, Saul persecuturus erat illũ. Sic enim dixit
ipse Saul, infra ca. 23. s. quod si etiam in terram se obstruse-
rit, perscrutabor eum in cunctis millibus Iuda: & ipse Da-
uid dixit Sauli: Egressus est Rex Israel, vt quærat pulicem
vnum, sicut persequitur perdix in montib. infra c. 26. Cùm
ergo Dauid sciret, q Saul persecuturus erat eum in omni
loco, non proderat fuga de vno loco ad alterum, nisi fuge- G
ret extra Terram Israel: hoc autem nondum deliberauerat
facere Dauid, quousque sciret completam esse malitiam
Saulis, ideo non expediebat, quòd fugeret de Ramatha.
Alia causa, & potissima erat: quia videbat Dauid, q Deus
faciebat miracula pro eo, cum esset in Ramatha, & non po
terãt ei nocere hostes. Si autem ad alium locum recederet,
nesciebat, an Deus ibi eum sic vellet liberare, ideo nolebat
fugere, dũ Deus miracula faciebat. Aliquis tamen obiiciet,
q Samuel, & Dauid tentabant Deum in hoc; nam, quando
quis per prudentiam, vel opus humanum potest se a mor-
te eripere, si nolit facere, quod potest, expectans diuinum
miraculum, vel si se exponat alicui periculo, expectans, q
Deus illum liberabit, tentat Deum, vt patet Matth. cap. 4.
cùm dixit Dæmon Christo, q dimitteret se de pinnaculo.
Respondit Christus, q non erat Deus tentandus: sed Sa- H
muel, & Dauid poterant fugere de Ramatha, & saluari: Ex
pectare ergo, q Deus faceret pro eis miracula, tentare Deũ
erat. Responderi potest dupliciter: vno modo, q non tenta
bant Deum: quia non putabant, se posse alio modo euade-
re: sciebat enim Dauid, q ad quemcunque locum fugeret,
cõprehenderet eum Saul, nisi Deus ipsum liberaret: & quia
hic per miracula liberabat, cautius fuit hic manere: si tamẽ
putasset, q ad alium locum fugiens esset omnino securus,
fugere debuisset. Aliter autem responderi potest, & melius,
quod non debet aliquis se exponere periculo, vel omittere
facere, q potest via humana, expectans, quòd Deus illum li
berabit per miraculum: si tamen Deus incipiat aliquem li-
berare miraculosè à periculo, ipso non se exponente, non
tenetur fugere illud periculum, etiamsi posset via humana
deuitare illud: quia ibi non est tentatio Dei, cùm iste non se I
exponat periculo expectãs, quòd Deus eum liberet; sed an-
tequã credat se esse in periculo, vel aliquid expectet, Deus
incipit eum liberare: sic fuit de Dauid: quia, quando ipse à
principio venit in Ramatha, non se exposuit alicui pericu-
lu manendo ibi, quousque istud cognitum esset à Saule: ve
nientibus autem nuncijs Saulis, vt caperent Dauid, cæpit
esse in periculo, & tunc fugiturus erat, nisi Deus miraculũ
fecisset, sed mox, vt venerunt nuncij, Dauid nihil aduerten
te, nec expectante aliquod miraculum, Deus fecit prophe-
tare nuncios: quia ergo Deus faciebat miraculum ad eripiẽ
dum eum à periculo, non tenebatur fugere de illo pericu-
lo, quamdiu durabat miraculum: & sic fecit: quia, q̃q ter ve
nissent nuncij Saulis, nunquam fugit Dauid, quousque ve
nit Saul. Credendum est etiam, q hoc non fecerit Dauid si-
ne reuelatione Dei: quia, cùm esset Dauid cum Samuele, K
credendum est, q consuluerit Samuel Dominum pro Da-
uid: & ille responderit, q maneret Dauid. *Et factus est etiã super eum Spiritus Domini*, idest, venit super eum Spiritus
prophetiæ, sicut uenerat super omnes alios, quos miserat,
& ex eadẽ causa uenit, s. vt nõ posset tenere Dauid. *Et ambulabat ingrediens*, i. ambulabat ad ingrediẽdum. Nõdũ. n.
ingrediebatur in Ramatha, sed ueniebat de Socho in Ra-
matha. *Et prophetabat vsque, dum veniret in Naioth*, idest
ibat prophetando anteq̃ accederet ad Naioth. Hoc autem
fuit speciale in eo; nam alij, s. nuncij sui, nunquam prophe-
tauerunt, nisiquequo uenirent in Naioth, coram Samuele;
Saul autem incepit prophetare, antequam illuc ueniret.
Hoc autem fuit ad confusionem illius, & ad indicandum
proteruiam ipsius, qui putabat, q ipse non prophetaret si- F
cut alij, & quia alij coacti fuerant prophetare inmediatè,
vt steterunt coram Samuele, ipse autem, antequam intra-
ret in vrbem, cæpit prophetare. Quãtum autem fuerit spa-
tium, s. an prophetauerit ex Socho vsque Ramatha, vel
paulo ante vrbem cæperit prophetare, non apparet: satis
autem est, q inceperit, antequam veniret in Ramatha. *Et spoliauit se etiam vestimentis suis.* Hoc potest dupliciter in-
telligi; vno modo, q spoliauit se etiam vestimentis suis, i. q
omnes alij, qui prophetabant, spoliauerunt se, & euã Saul
spoliauit se. Aliter potest intelligi, q non solum Saul pro-
phetauit, sed ẽt spoliauit se vestibus. Et hoc erat in eo, su-
per omnes alios: quia nullus de alijs spoliauit se, sed solum
prophetabant. Non intelligitur, q spoliauit se vestib. quasi
nulla et omnino vestis mansisset, sed solũ spoliauit se vesti-
bus superioribus, quæ erãt regalia insignia, & illis ablatis,
dicebatur esse nudus. Dicit aũt Nicolaus, q hoc fecit Saul,
vt deponeret vestes regales, & assumeret vestes similes reli- G
giosis laudantibus Deũ: sic enim fecit Dauid, qui vestitus
Ephod lineo procedebat ante Arcam cantans in organis
laudes diuinas, infra 2. li. c. 6. ppt q despexit eũ Michol, di-
cens: Quàm gloriosus fuit hodie Rex Israel discooperiens
se coram ancillis. Et hoc: quia deposuerat regalia insignia.
Hoc tñ nõ stat in similitudine: quia hic præsupponitur, q
Dauid ab intentione mutauerit vestes suas, vt acciperet ve-
stes similes vestib. Prophetarum: Saul tñ nihil horũ agebat
ab intentione sed extra mentem positus: quia Deus eũ ad
hoc cogebat. Itẽ, non est simile, q inducitur de Dauid: quia
ille ex deuotione accinctus est Ephod: Saul aũt nõ erat de-
uotus inter Prophetas: quia ibat illuc nequissima intentio-
ne, s. vt teneret Dauid, & non cum proposito prophetandi.
Et cecinit nudus tota die illa, & nocte. i. Saul cantauit tota
die, & nocte, & fuit nudus: in hoc enim, q dicitur, cecinit, H
significatur, q ista prophetia nõ erat de annunciatione fu-
turorũ, sed erat de laudib. diuinis: q̃a annũciatio futurorũ
nõ erat cãtare, Saul autem cãtabat. Idẽ intelligendũ est de
omnibus alij, qui prophetabant, s. quod Prophetia sua erat
canendo laudes Dei: Sic apparet 1. Paralipom. c. 25. de Le-
uitis, de quibus dicitur, quòd prophetabant in Organis, &
Citharis, idest, canebant laudes Dei in istis instrumentis.
Dicitur autem Saul nudus, non, quòd penitus nudus esset:
quia hanc ignominiam eius non tolerasset Samuel, & alij,
qui cum eo erãt, sed erat nudus; quia spoliauit se vestibus,
quib. semper vtebatur, s. regalib. insignijs, relictis alijs vesti-
bus inferioribus: ille tamen vocatur nudus, qui non habet
omnes vestes, quas habere solet. Sciendum, q vbi litera
nostra dicit hic, nudus, litera Chaldaica dicit, super cine-
rem, s. q Saul prophetabat iacens super cinerem: sed me- I
lius habet litera nostra. Dicit autem Rab. Abram. Abben
Ezra q Saul spoliauit se, eo q nesciebat, quid ageret. Vult
enim, q, qñ Spiritus irruit in Prophetas, priuẽtur omnibus
sensationibus, & nesciant, quid agant, ideo aliquando spo-
liant se, vel faciunt talia, quæ non sentiunt. Inducit exem-
plum de Balaam, qui cadebat in terram, qñ prophetabat,
Num. c. 24. Sed dicendum est, q Spiritus propheticus non
cogit Prophetam carere omni sensatione, nisi forte detur
ei hoc in pœnam, sicut est in arrepticiis: & hoc nunquam
erit, nisi in Prophetis malis. Et sic fortè erat in Balaam, qui
erat nequissimus. Vel, quando prophetia est de altissimis,
& fit in estasi: nam tunc necesse est carere omni sensatio-
ne, sicut fuit in Paulo, Actuum 9. & secũda ad Corin. c. 10.
non ergo erat conditio Prophetarum, vt in terram cade-
rent, cum prophetarent. In Saule autem hoc factum K
est propter confusionem suam, vt, cum desineret pro-
phetare, reperiret se nudum. In alijs autem, scilicet in
nuncijs suis, non fuit hoc factum. Dicitur etiam, quod
tota die, & nocte illa cecinit. In quo innuitur, quod solum
durauit Saul prophetando die vno, & nocte vna. Nam
post hoc non cecinit, nec fuit nudus. De omnibus autem
alijs dicendum, quod prophetauerunt semper quousque
venit Saul, & quando ipse cessauit prophetare, omnes alij
cessauerunt: iam tamen Dauid fugerat de Naioth, quando
cessauerunt illi prophetare: nam intelligendum est, q mox,
vt Dauid vidit Saulem prophetantem, fugit putans, quod
haberet bonum locum fugiendi, dum prophetabat Saul,
& in illo die, & nocte potuisset satis fugere: postquam
vero

Saul spoliasse se vestimentis suis, dupliciter intelligi posse.

Prophetam non carere omni sensatione.

vero cessauit Saul prophetare, habuit intentionẽ iniquam, sicut à principio, & tunc, si ibi fuisset Dauid, tenuisset eum. Sed Deus non permissurus erat, ꝙ cessaret Saul à prophetia, dum maneret Dauid in Naioth. De nuncijs autem Saulis, & de ipso Saule dicendum est, ꝙ non semper prophetabant dum erant in Ramatha: quia interdum dormiebãt, & interdum capiebant cibos: Deus tamen sic eorum voluntatem mutauerat, vt non solum vellent cum illis Prophetis canere Dei laudes, sed etiam penitus eligebant eorum vitam quantum ad omnem cærimoniam, & si mãsisset eis eadem mens semper, voluissent vitam Prophetarum: illi autem Prophetæ, qui erant cum Samuele, videntes, ꝙ hoc à Deo fiebat ad liberationem Dauid, non prohibebant illos secum stare, nec vetabant à cibis suis, & reliqua communicatione quousque desierunt prophetare; nã nunc ipsi sponte recesserũt. *Et prophetauit cum ceteris coram Samuele*, s. Saul erat permutatus mente, & iam prophetare cœperat, antequam venisset ad Samuelem. Cũ verò omnes alios prophetare vidit, adhæsit eis, & prophetauit cum illis coram Samuele, qui erat Princeps inter prophetantes. Sed aliquis dicet, cõtra hoc esse, quod habetur supra, c. 15. quia ibi dicitur, ꝙ postquam Samuel recessit à Saule, non vidit eum vsq; ad diem mortis suæ: & tamen hic vidit, cum prophetaret coram eo. Respondendum est, sicut habitum fuit supra c. 15. vbi de hoc quæsitum est. *Vnde exiuit Prouerbiũ: Num & Saul inter Prophetas?* idest: quia nunc Saul prophetauit, stans cum Prophetis vna die, & vna nocte, versum est in Prouerbium ab omnibus: Num Saul inter Prophetas? hoc dicitur per modum admirationis q. d. admirabile est, ꝙ Saul sit inter Prophetas, eo, quod ipse non erat Propheta, nec consueuerat vacare huic exercitio.

Quare nunc exiuerit hoc Prouerbium; Num & Saul inter Prophetas. Quæst. XL.

QVAERET aliquis; Quare nunc introductum fuit Prouerbium de Saule inter Prophetas: quia iam iterum exierat Prouerbium, vt patet, supra c. 10. Et quare magis de Saule exiuit istud Prouerbiũ, quam de omnib. alijs, cum etiam omnes alij prophetauerint, & nullus eorũ ante hoc consueuerat prophetare? Respondendum est ad primum, ꝙ nunc exiuit Prouerbium de Saule: quia nunc prophetauit, & non competebat ei ex officio, nec ipse consueuerat vacare vitæ prophetali, & nũc vacabat, vt videbatur, toto corde. Nicolaus autem aliter introducit literam, s. ꝙ Saul erat nimis indeuotus, & hoc cognoscebant omnes Israelitæ: nunc vero adhæserat Prophetis, qui semper vacabant deuotioni, & diuinis laudibus: ideo admirabãtur omnes, ꝙ tam peruersus homo adhæsisset deuotioni. Vnde admirantes dicebãt: Num Saul inter Prophetas? Cum autem dicitur, quare nũc exiuerit istud prouerbiũ, cum prius exiuisset. Respondendum est, ꝙ istud prouerbium exiuerat in principio Regni Saulis, s. antequam eligeretur in Regem. Ab illo autem tempore vsque nunc Saul nunquam prophetauerat, & transierãt multi anni intermedij, ita, vt iam nunquam videretur prophetaturus. Cum autem nũc prophetauit, admirati sunt omnes Israelitæ, sicut à principio admirati fuerant in prima eius Prophetia: quia ita nũc erat insipiens circa diuinas laudes, sicut à principio. Cũ autem dicitur: quare prouerbium exiuit de Saule, & non de aliis, *Dubitatio.* cum etiam alij prophetarent. Respondendum est, ꝙ Israelitæ, tam de Saule, quam de ceteris admirati sunt. De Saule *Responsio.* tamen specialiter exiuit Prouerbium, quia ad eum magis attenderunt, quam ad reliquos, cum ipse esset præcipuus; quia Rex: posset autem secundum intentionem Nicolai aliter introduci, s. ꝙ admiratio fuit hæc propter nimiã indeuotionem Saulis: & quia inter omnes, qui missi fuerãt ad tenendum Dauid, nullus erat tam indeuotus, vt Saul: ideo de eo magis admiratio fuit, quam de ceteris.

CAPITVLVM XX.

7. q. 1. c. Perscrutaris. *FVGIT autem Dauid de Naioth, quæ est in Ramatha, veniensque locutus est coram Ionatha. Quid feci? Quæ est iniquitas mea? & quod peccatum meum in patrem tuum? quia quærit animam meam? Qui dixit ei: Absit à te, non morieris.*

A Dicto in superiorib. qualiter Saul persecutus fuerit Dauid, hic agitur qualiter persecutus fuerit Ionatham propter Dauid. Et diuiditur in quinque partes: quia primo ponitur ipsius Dauid petitio. Secundo ipsius Ionathæ cõcessio: Tertio cõsecutionis executio. Quarto Saulis indignatio. Quinto Dauid, & Ionathę lachrymabilis separatio. Secunda ibi. *Et ait Ionathas.* Tertia ibi. *Venerunt Kalendæ.* Quarta ibi. *Iratus autem Saul.* Quinta ibi. *Cumque illuxisset.*

Ordinem torum, quæ sunt in hoc capite, ad præcedentia rectum esse. Quæst. I.

B CIRCA primum de ordine huius ad præcedentia, quæritur; An sit continuus ordo, vel aliqua transmutatio, & an multum tempus interciderit inter ea, quæ habẽtur supra, & hic. Vel ista fuerint facta immediate post illa? Respondendum ad primũ, ꝙ hic est rectus ordo: nam Dauid timens Saulem fugit in Ramatha, & stetit ibi quousque vidit Saulem persequentem, & tunc recessit, & stetit cum Ionatha: & subsecutæ fuerunt aliæ persecutiones. Sed præcedenti c. agitur de statione Dauid in Ramatha vsquequo venerit illuc Saul. Hic autem agitur de fuga Dauid de Ramatha: ergo fuit istud post illud. Ad secundum dicendum, ꝙ istud fuit immediate post illud: quia Saul venit in Ramatha, & ibi solum stetit vna die, & vna nocte, quibus prophetauit, vt patet præcedenti c. s. Cecinit Saul nudus tota die, & nocte: & dum hoc fieret, recessit Dauid de Ramatha, ne, postquam Saul desineret prophetare, teneret eum: ergo immediatè, vt Saul venit in Ramatha, factum est, quod habetur hic, s. quòd fugerit Dauid.

C *Nicolai opinio circa introductionem literæ. Quæst. II.*

QVÆRETVR vlterius, Circa introductionem istius literæ: Nicolaus enim dicit, ꝙ postquam Saul receperat Dauid in gratiam, vt patet præcedenti c. & hoc precib. Ionathæ, recessit Ionathas pro aliquibus negocijs à patre suo, & sic ignorabat, quomodo pater suus inuaserat postea Dauid, & quæsiuerat mortem eius, primo lanceam mittens ad ipsum. Secundo nuncios destinãs ad valladum domum eius. Tertio eundo in Ramatha, tam per se, quam per nuncios, ideo Dauid venit ad Ionatham D denuncians ei, quomodo Saul quæreret eum occidere, vt si fortè Ionathas posset placare patrem suum, si nondum erat peruersa intentio eius totaliter: in hoc autem non est aliquod dubium, quin Dauid venerit ad Ionathã, vt conquereretur de Saule, inquirens, si fortè haberet aliquod remedium. Sed cum dicit Nicolaus, ꝙ Ionathas recesserat à patre suo, & non viderat ista, quæ facta sunt, dubium est. Videtur autem confirmari aliqualiter intentio eius: quia dicitur infra. Absit à te, non morieris: istud dixit Ionathas. Si tamen ipse fuerat præsens, quando Dauid sustinuit mala præcedentia à Saule, non dixisset hoc. Videtur ergo, ꝙ ignorabat. Item: quia dicitur infra: nec enim faciet pater meus quicquã, vel grande, vel paruũ, nisi prius indicauerit mihi; & tamen illa, quæ facta sunt, non indicauerat: quia alioquin non fuisset Ionathas ignarus hoE rum: ergo Ionathas non erat præsens. Dicendum tamen est, ꝙ licet ista litera sit satis intricata, tamen videtur, ꝙ Ionathas ista sciuerit, quæ facta sunt: & istud, ꝙ dicitur hic de Dauid, ꝙ conquestus est coram Ionatha: nõ videtur intelligendum, ꝙ factũ sit immediate, vt fugit de Ramatha, sed ꝙ prius stetit corã Saule, & aliquomodo fuit ei reconciliatus, sicut alijs vicib. fiebat. Rursus autẽ Dauid videns, ꝙ ei moliebatur insidias Saul, &, ꝙ iã maiorẽ opportunitatem haberet ad occidẽdum eum, quam prius, & cautius in hoc se gereret, noluit expectare præsentiam periculi, sicut alijs vicibus expectabat, sed fugit ad Ionatham, s. secretè accedendo ad eum in illa vrbe, in qua erat Saul, & conquestus est, ꝙ Saul quæreret animam eius; & ad sciendum hoc, factum est experimentum, quod infra habetur, s. ꝙ lateret Dauid in agro in die Kalendarũ: & per hoc Ionathas posset cognoscere intentionem patris: & secundum hoc ponẽtur

duæ fugæ Dauid, vna de Ramatha, quando erat ibi Saul prophetans,& alia de præsentia Saulis ad Ionathan. Si autem istud non ponatur, non poterit aliqualiter saluari litera: nam Dauid dixit ad Ionathan. Ecce Kalendæ sunt crastino,& ego ex more, sedere soleo iuxta Regem:& ibi dixit, quòd requireretur sessio sua:& tunc responderet pro eo Ionathas: si tamen ista fuga fuisset immediatè, vt Dauid fugit de Ramatha,& nõdum reconciliatus fuisset Sauli, nullo modo quæreret Saul de eo, dicens: vbi est filius Isai, & cur non uenit ad mensam hodie, nec heri? Dauid tamẽ putauit se requirendum, & Saul requisiuit eum, cur non ueniret, ergo uidetur, quòd in dieb. præcedentib. Dauid consueuisset esse coram Rege,& alioquin frustra requireret eũ Saul, cum ipse illum à se fugasset,& postea reduisset. Item, præcipuè patet hoc: quia Saul dixit. Cur non uenit filius Isai, nec heri, nec hodie ad uescendum? ergo solum defecerat duob. dieb. de mensa Regis,& aliis dieb. præcedentib. venerat: hoc autem modo reconciliatus est Sauli. Item, patet hoc: quia Dauid dixit Ionathæ, vt dimitteret eum abscõdi in agro, vsque ad diem tertium, & postea exiturus erat Ionathas de vrbe ad indicandum ei voluntatem Saulis: ergo videtur, ꝙ, quando ista fiebant, Ionathas, Saul, & Dauid erant in eadem vrbe, & non fugit Dauid ad locum, in quo erat Ionathas, ad quem miserat: patet. Item patet: quia Dauid dixit Ionathæ, ꝙ responderet pro eo Sauli, ꝙ erant victimæ in Bethlehem: ideo recesserat illa die,& non venerat ad mensam Regis: sic enim respondit Ionathas Sauli ex parte Dauid: rogauit me obnixè, vt iret in Bethlehem, & ait: dimitte me quoniam sacrificium solenne est in Ciuitate,& vnus de fratribus meis accersiuit me: non tamẽ diceret Ionathas, ꝙ Dauid dixerat: dimitte me, idest, da mihi licentiam eundi: nisi fuisset Dauid ante hoc cum Ionatha, & cum Saule in vrbe eadem. Si autem aliter intelligeretur secundũ Nicolaũ, necesse erat, ꝙ ista petitio licentiæ referretur ad tempus illud, in quo erat Dauid in curia Saulis, antequam Saul conatus fuisset eum lancea percutere, & ipse fugisset in Ramatha. Sed hoc absurdum est; ideo necesse est, literã sic exponi de duplici fuga Dauid, & ꝙ ista facta sunt post aliam reconciliationem Saulis, & Dauid. Cũ autem allegatur pro positione Nicolai, ꝙ Ionathas erat absens, quando ista fiebant: quia dixit: absit à te, non morieris: dicendum, ꝙ intelligitur hoc de fuga secunda: nam primas inimicitias, & damna, quæ inferre conatus fuit Saul Dauid, omnes cognoscebant,& ipse Ionathas, ideo non referebat se Ionathas ad illa, sed ad ea, quæ facta sunt postea, facta reconciliatione inter Saulem, & Dauid: tunc enim cœpit Saul occultè insidiari Dauid,& non reuelauit hoc Ionathæ. Dauid tamen illud sensit, Ionathas verò dixit: absit à te, non morieris: quia nesciebat, ꝙ aliquid tractaretur in damnum Dauid, cum post reconciliationem nihil palàm fecisset Saul; immo si exponatur ista litera secundum sententiam Nicolai, non erat conueniens responsio Ionathæ; quia, cum ipse esset absens, deberet præsumere aliquid potuisse fieri post eius recessum in damnum Dauid, ideo non debuisset respondere: absit à te, non morieris: Nunc autem confidenter hoc respondebat, quia ipse præsens fuerat, & sciebat, quæ fiebant, nihil tamen horum senserat. Item, cũ dixit Ionathas: nec enim faciet pater meus quicquam, vel grande, vel paruum, nisi prius indicauerit mihi; exponi debet, vt dictum est. s. ꝙ facta reconciliatione inter Saulem, & Dauid,& nihil senserat moueri Ionathas contra Dauid, & credidit, ꝙ nihil faceret pater eius ipso nesciente. Si tamẽ absens esset, non bene respondisset, dicens, ꝙ pater suus nihil faceret sine eo, quia, eo absente, non poterat consulere ipsum. *Fugit autem Dauid de Naioth, quæ erat in Ramatha,* s. cum vidit Dauid Saulem venientem ad capiendum ipsum,& prophetantem cum aliis, putauit, ꝙ, cum desineret prophetare, teneret eum, & occideret: ideo dum ille prophetabat, fugere voluit, habuitque spacium fugiendi; quia Saul prophetauit die, & nocte, vt patet præcedenti ca. & dicitur, ꝙ fugit de Naioth, quia ibi erat cum Samuele, & aliis Prophetis: hic autem significatur, quod Naioth sit locus, & sit quædam pars vrbis Ramathæ, quia dicitur. De Naioth, quæ erat in Ramatha.

F *Quare fugerit Dauid à facie Saulis de Ramatha,& non steterit, sicut venientibus nunciis. Quæst. III.*

QVÆRET aliquis. Quare fugit Dauid, veniente Saule, cum Deus faceret miraculum pro eo, scilicet, quia prophetabat Saul,& non poterat tenere eum,& sicut stetit, venientibus aliis nunciis, quanquam venirent ad tenendum eum, quia omnes prophetabant: ita potuisset stare, veniente Saule, quia etiam ille prophetauit. Respondendum est, ꝙ non decuit, quòd maneret Dauid in Ramatha, præsente Saule: quia Deus non fecerat, quòd prophetaret Saul ad hoc, quod maneret ibi Dauid, quia Saul non erat semper prophetaturus, sed prophetauit, vt non teneret Dauid illico, ut accederet ad Cuneum prophetarum. Etiam, ut haberet Dauid tempus fugiẽdi, dum prophetabat Saul,
G & ob hoc Deus fecit, quòd prophetaret vna die, & una nocte, quia interim poterat Dauid fugere ad securum locum. Venientibus autem nunciis Saulis, non fugit Dauid,& forte ex consilio Samuelis, ut magis confunderetur Saul, scilicet, quod ipse ueniret,& cogeretur prophetare, sicut ceteri: nec solum, ut alij, sed etiam plus, quia alij prophetauerunt postquam accesserunt ad Cuneum prophetarum, Saul autem prophetare incepit, antequam introiret in Ramatha, præcedenti c. Veniente autem Saule, & confuso, credendum est, quòd Samuel consuluerit Dominum pro Dauid, & ipse responderit, quòd fugeret inde.

Quare, qui venerunt cum Saule, non tenuerint Dauid. Quæstio. IIII.

H QVÆRETVR vlterius, quare illi, qui veniebant cum Saule, non tenuerint Dauid, quanquam prophetaret Saul. Aliquis respondebit, quòd nullus veniebat cum Saule, sed ipse fugiens seruos suos, venerat solus in Ramatha. Hoc tamen non est verisimile, quia famuli Regis non paterentur, ꝙ solus abiret. Dicendum ergo, ꝙ fortè omnes, qui veniebant cum Saule, prophetauerunt, quia illi habebant animum tenendi Dauid, cum scirent Saulem ad hoc venire: sicut ergo Deus coegerat omnes priores nũcios Saulis prophetare, ne tenerent Dauid, ita, & nunc cogeret prophetare eos, qui veniebant cum Saule, quãquam litera non faciat de eis mentionem:& sic nemo posset tenere Dauid. Aliter etiã potest dici, ꝙ solus Saul coactus fuit prophetare, quia cùm omnes, qui ei aderant, vidissent eũ prophetare, cognouerunt hoc a Deo fieri: ideo nemo eorum ausus est manum mittere in Dauid, nec hoc desiderauit: timebant enim, ꝙ Deus eis aliquid mali infligeret, si hoc attentarent. Sic enim, cùm iussisset Saul seruos suos, ꝙ irruerent in Sacerdotes Domini, nemo eorum ausus est, quia sciebant esse iniustum, inf. cap. 22. *Veniensque locutus est coram Ionatha,* 1. quando venit de Naioth primò venit ad Ramathã, quia diligebat eum,& volebat, ꝙ ipse tractaret reconciliationem eius cùm Saule Nicolaus autem intẽdit, ꝙ Ionathas non erat nunc in loco, vbi erat Saul, sed in loco, ad quem miserat eum pater. Nõ tamen stat, quia mãserat Ionathas in loco, vbi erat curia Saulis, dum iret Saul in Ramatha: Dauid autem prius rediit ad vrbem illam, q̃ Saul, eo, ꝙ Saul ꝓphetauit vna die,& vna nocte: Dauid aũt fugit mox, vt uidit Saulẽ, vt supra dictũ est. *Quid feci?* s. propter quod merear mortẽ? quasi dicat, nihil:& in pater tuus
K quærit animã meã. Hic subintelligẽdum est id, quod supra dicebatur, s. quòd Dauid steterit cùm Ionatha,& deinde reuerso Saule de Ramatha, reconciliauit ei Ionathas Dauid, quod Saul tunc leuiter acceptauit, eo, quòd viderat, quòd Deus adiuuerat Dauid cogendo prophetare ipsum, & omnes nuncios suos. Sed post hoc rediit Saul ad priorẽ rancorẽ,& conabatur occulte occidere Dauid, de quo nihil nouerat Ionathas,& tunc Dauid fugiens ad Ionatham, conquestus fuit ei, dicens ista, quæ habentur hic. Cum autem fugit de Naioth ad Ionatham, licèt aliquid conquestus fuerit, non tamen fuit conquestio, quæ habetur hic, vt supra, probatum est. *Aut quæ est iniquitas mea,& quod peccatum meũ in patrem tuum?* ista omnia ad idem pertinẽt:& est exaggeratio sermonis ad aggrauandũ factum, quæ propriè pertinet ad illos, qui conqueruntur, & quia per pluralitatem verborũ abundantius significant, quod intendũt, iniquitas autem,

Cõfuta[tio]. Alia re[spon]tione.

Alia re[spon]tione.

Opin. Nic.

A autem, & peccatum pro eodē accipiuntur hic, quanquam possent aliqualiter distingui: nam iniquitas est propriè malum cordis, & pertinet ad illos, qui malum ex intentione agunt: peccatum autem significat quęcunq; errorem; vel defectum, siue ex malitia fiat, siue alias. *Quia quærit animā meam*. i. quærit me occidere. Anima. n. accipitur hic pro vita, sicut accipitur Ioan. 12. & Matth. 16. c. s. Qui vult animā suam saluā facere, perdet eam: q non potest accipi de anima, sed de vita. Et dicitur, q quęrit. i. inquirit ad perdēdum eam: hoc intelligebat Dauid de occulta machinatione Saulis contra eum, quia moliebatur eū nunc fraudulenter occidere. *Qui dixit ei*. s. Ionathas ad Dauid. *Absit à te, nō morieris*. i. nō erit hoc, q dicis, quia nō occidet te pater meus.

Nicolaus refellitur. Nicolaus intelligit, q Ionathas erat in loco semoto ab vrbe patris sui, & ignorabat, quid fecisset pater suus post recessū suum ab eo: ideo dixit hoc. Sed hoc præsuppositum Nicolai B iam ablatum est, ideo dicebat hoc Ionathas, quia post reconciliationem Dauid, & Saulis, nihil tractari viderat contra eum, & putabat, q nihil fieret, sed Dauid ex priori timore etiā nunc timeret. *Nec enim faciet pater meus quicquam grande, vel paruum, nisi prius indicauerit mihi*. i. nō timeas, q aliquid moliatur contra te pater meus, quia nihil vnquam pater meus agit sine consilio meo. Si ergo aliquid contra te agere conaretur; dixisset mihi: sed non dixit: ergo nihil conatur. In hoc verū dicebat Ionathas: quia ipse erat vir prudēs, animosus, & industrius: &, præter hæc, Saul magis confidebat ei, quā ceteris, quia erat filius eius: ideo quęcunque ageret, illius consilio agebat: quod patet, quia etiā, quando voluit supra occidere Dauid, Ionathæ, & ministris suis hoc iussit præcedenti c. ita ergo nunc credebat Ionathas, quod quicquid deliberaret contra Dauid indicaret ei. C *Hunc ergo celauit à me pater meus sermonem tuum?* Debet legi interrogatiuè. q. d. cū pater meus omnia, quæ acturus est, mihi reuelet: nunquid hunc solum sermonem à me celaret? q. d. non est verisimile, q concluditur immediatè. s. *Nequaquam enim erit istud*. i. ideo nullo modo est secundum q suspicaris, scilicet, q pater meus quæreret te occidere, quia iam mihi indicasset.

Quomodo Ionathas ausus sit dicere, quòd pater suus nihil ageret, eo inconsulto, contra Dauid, cum multa alia egerit. Quæst. V.

QVÆRET aliquis: Quomodo Ionathas dicebat, q pater suus nihil ageret, eo inconsulto, cum prius lanceam misisset in Dauid, & postea misisset seruos suos ad do D mum illius, vt raperent eum, & postea persecutus est eum in Ramatha: hæc tamen non reuelauit Ionathæ, quia alioquin Ionathas impediuisset hoc fieri, sicut cum Saul Ionathæ iussit, q occideret Dauid: ipse autem cōuertit Saulem ad contrarium. s. vt diligeret Dauid, vt patet præcedenti. c.? Respondendum est, q secundum præsuppositum Nicolai dici posset, q Ionathas erat consiliarius patris sui, & omnia ei reuelabat, quæ acturus erat: nunc tamen recesserat Ionathas à Saule, & non fuit ibi, quādo conatus est eum lancea percutere, nec quando misit seruos, vt caperent eum in domo, nec quando persecutus fuit eum in Ramatha: ideo non potuit ei pater ista indicare. Quia tamen istud præsuppositum Nicolai supra improbatum est, dicendum erit, q Ionathas erat præsens, quando ista fiebant, tamen non potuit ea impedire. De missione lanceæ dicendū, q istud non E præcognouerat Ionathas, quia Saul indicabat Ionathæ ea, quæ facturus erat, quando præcedente consilio aliquid faciebat: missio autem lanceæ non fuit sic, quia illa missa est, cum arreptus fuisset Saul à Dæmone: ipse tamen nesciebat, quando arripiendus erat, ideo nihil de hoc præmeditatus fuerat, sed cùm arreptus fuit, videns opportunitatem occidendi Dauid, dissimulare misit lanceam. De nuncijs autem missis ad vallandum domum Dauid, dicēdum est, q Ionathas cognouerit, nequiuit tamen placare patrem, quia incanduerat furor eius nimis. De nuncijs etiam missis in Ramatha ad tenendum Dauid, dicendum est, q Ionathas cognouerit, sed nec istud prohibere potuit: satis tamen agebat, vt nō comprehenderetur Dauid. Simile enim fuit postea in alijs persecutionibus, quas fecit Saul contra Dauid: nam Ionathas non poterat prohibere patrē ab iniquitate: iam enim nolebat eum exaudire: sed ibat Ionathas cum Saule, quando ibat ad persequēdum Dauid, & quantum poterat agebat, ne caperetur: sic patet, inf. c. 23. cū Saul voluit ire in Ceilam ad tenendum Dauid, & Ionathas occultè abiit ad confortandum Dauid cōtra patrem: cum dicitur: Et surrexit Ionathas, & abiit ad Dauid in syluam, & confortauit manus eius in Deo, dixitque illi, ne timeas, nec enim inueniet te manus Saulis patris mei: non tamen poterat ei quicquam aliud agere: ita ergo in præteritis malis, quanquam sciret Ionathas, quæ fiebant, tamen non poterat prouidere in illis.

Noluit Saul Ionathæ reuelare, quòd vellet occidere Dauid, quia sciebat, quòd fuisset conatus impedire eum. Q. VI.

QVÆRET aliquis, cum Saul rursus conaretur occidere Dauid, cur non dixit Ionathæ? nam solitus erat dicere omnia: etiam præcedenti. c. dixit ei, q vellet occidere Dauid, & commendauit ei hoc negocium. Respondēdum est, q Saul desiderabat nimis occidere Dauid, & abstinebat se ab omnibus, quæ possent eum in hoc impedire: libenter autem filio indicasset istud, sed sciebat, q diligeret Dauid, & magis impediret, quàm adiuuaret, ideo subticuit. Quod autem cognosceret dilectionem Ionathæ ad Dauid, patet inf. nam dixit Saul ad eum: Fili mulieris virum vltro rapientis: nunquid ignoro, quia diligis filium Isai in confusionem tuam, & ignominiosæ matris tuæ? vt patet, infra, in litera. Nam postea cōsecutus est Saul de Ionatha, quòd propter istam dilectionem Dauid haberet locum insidiandi ei, vt patet, inf. c. 22. s. Non est, qui mihi renunciet, maxime cum filius meus fędus inierit cum filio Isai, non est, qui vicem meam doleat, eo, q suscitauerit filius meus seruum meum aduersum me insidiantem mihi vsque hodie: nimis ergo de cetero cauebat se Saul à Ionatha, cum ageretur de Dauid: & ob hoc non solum non reuelabantur ea, quæ pater agere vellet contra Dauid, sed etiamsi aliquid videret fieri contra Dauid, non audebat orare patrem, vt desisteret, cum iam conatus fuisset semel Saul percutere Ionathā lancea: quia defendebat causam Dauid, vt patet inf. in litera. Sed hoc solum faciebat Ionathas, pro Dauid de cetero. s. q si aliquid sciret contra eum tractari, mittebat illud nūciari Dauid, vel ipse ibat ad illum, vt patet inf. c. 23. hoc autem obiecit Dauid contra Ionatham, cum dixit Ionathas: hunc ergo sermonem celauit pater meus tantum à me, nequaquam erit istud. Dixit Dauid: scit profectò pater tuus, quia inueni gratiam in oculis tuis: & dicet, nesciat hoc Ionathas, ne fortè tristetur. Sed tunc obiicietur, quomodo ergo cōmisit Saul Ionathæ, q occideret Dauid, vt patet præcedenti c.? Respondendum est, q tunc Saul nesciebat, an Ionathas diligeret Dauid, ideo putauit, q ageret, quod pater iubebat. Postea autē cognouit, vt patet, inf. in litera, & inf. cap. 22. ideo postea nunquam reuelauit ei, quāquam à principio reuelasset. *Et iurauit rursum Dauid*. Intelligendum est, q à principio iurauit Dauid Ionathæ, q ista vera essent, quæ proponebat: Ionathas autem non credebat, quia pater nō reuelauerat ei, ideo iurauit rursus Dauid, vt crederet Ionathas, & tūc credidit. *Et ille ait*, scilicet, Dauid, cuius est totus iste sermo continuatus. *Scit profectò pater tuus, quia inueni gratiam in oculis tuis*. Istud posuit Dauid ad reddendum dictum suum verisimile, & infirmandum sententiā Ionathæ, qui dixerat, q nihil pater eius agebat sine consilio ipsius: hoc autem nequaquam indicauerat ei: ergo nihil erat. Respondet Dauid, q Saul sciebat, q Ionathas diligebat Dauid: ideo non reuelauit ei hoc, ne tristaretur. Dixit autem Dauid, q sciebat hoc Saul, quia aliqua præcesserant, per quæ cognosci poterat nimius amor Ionathæ ad Dauid: vnde nō solum hoc cognoscebat Saul, sed etiam, q Ionathas inierat fędus cum Dauid, vt patet inf. in litera, & inf. c. 22. dixit etiā: quia inueni gratiā in oculis tuis, & dixit: quia diligis me. Quanquā ista duo idē sint, quia diligere, & diligi æqualitatem importat: inuenire autem gratiam in oculis alicuius dicit habitudinem subiecti ad Dominum, vel cuiuscunque minoris ad maiorem. Dauid autem humiliaret se, quanquam sciret se diligi à Ionatha, non dixit, q diligebatur, sed q inuenerat gratiam in oculis Ionathæ. Inuenit autem seruus gratiam in oculis

Domini, quandocunque omnia, quæ facit seruus, Domino recta videntur, & ex hoc eum diligit: sic enim nos dicimus habere gratiam Dei gratificantem, quando nobis existentibus in charitate, omnia opera nostra Deo recta videntur, & acceptat ea. *Et dicet: nesciat hoc Ionathas, ne forte tristetur*, i. pater tuus dicet apud se, ꝙ non vult te scire intentionem eius contra me, ne tristeris de malo, quod mihi cogitat. Nō propriè dicitur hic, ne tristetur: sed magis debet dici, ne impediat, quia si Saul intenderet, ne contristaret Ionathan, non procuraret occidere Dauid, cum ex hoc cognosceret, Ionathan maximè contristandum, sed solum aduertebat Saul, ne impediretur in proposito suo, & quia Ionathas posset impedire, si sciret, deliberauerat Saul non dicere hoc Ionathæ. Ex hac litera maximè probatur, quod supra dicebatur de duplici fuga Dauid, & quòd istud, quod hic dicitur, non fuerit immediate postquam rediit Dauid de Ramatha, sed post reconciliationem eius cum Saule, alioquin referretur hoc ad præterita mala, quæ fecisset Saul Dauid, sicut exponit Nicolaus: scilicet, de missione lanceæ, & persecutione in Ramatha, & non de aliqua persecutione præsenti. Sed hoc falsum est: quia id, de quo loquitur hic Dauid, aliquid præsens erat, & in fieri: quod adhuc restabat implēdum: cùm dicat: dicet pater tuus; nesciat hoc Ionathas, ne fortè tristetur, ergo necesse est, ꝙ ponatur aliqua noua machinatio Saulis contra Dauid post reditum de Ramatha, quæ nondum completa erat, quando dicebat Dauid ignorare Ionathan, & de qua conquerebatur: quia poterat sibi inferre malum: de præteritis autem nihil curabat, quia illa abierant. *Quinimo*. Aduerbium iurandi est, & significat Dauid, ꝙ quanquam Ionathas non crederet ei: tamen secundum veritatem, sic erat: & hoc affirmat, quinimo, *Viuit Dominus, & viuit anima tua*. Modus iurandi est. i. iuro per vitam Dei, & per vitam tuam, ꝙ pater tuus vult me occidere: Iurauit autem hic Dauid per vitam Dei, & per vitam Ionathæ; quia ista duo erant, quibus propositis, maximè Dauid obseruaturus erat veritatem. Iuramentum namque in confirmationem eorum, quæ dicuntur, inducitur, & ob hoc in iuramento nominantur talia, propter, quæ homo maximè debeat veritatem seruare: Huiusmodi sunt duo, s. id quod aliquis maxime reueretur, & id, ꝙ maximè diligit: propter primum homines iurant per Deū, quia nihil excellētius eo est, nec ꝙ magis revereri debeamus. Sic ēt iuramus per vitā Regum, quia inter omnes homines excellentissimi sunt: sic iurauit Ioseph contra fratres suos: Gen. 42. s. alioquin per salutem Pharaonis exploratores estis. Sic etiam dixit Apostolus ad Hebræ. cap. 7. & habetur Extra. de iureiuran. cap. & si Christus. s. homines per maiorem suum iurant: & omnis cōtrouersiæ illorū finis est iuramentū. Quātum ad hoc iurauit Dauid per Deum, dicens: viuit Dominus. Secundum est id, quod homines maximè diligunt, & illo nominato, veritatem seruant, &, quia homines nihil magis diligant, quā seipsos, consueuerunt multi homines iurare per vitam suā. Sic etiam multi iurant per vitam filiorum suorum, quia eos nimis diligunt, &, quia Dauid significabat se diligere Ionathan super omnia, iurauit per vitam illius.

An peccauerit Dauid iurando per vitam Ionathæ.
Quæstio. VII.

QVAERET aliquis: An peccauerit Dauid iurando per vitam Ionathæ: & videtur, ꝙ sic, quia Christus interdixit talia iuramenta. Nam Matth. c. 5. dicitur, ꝙ nō est iurandum per cęlum, nec per terram, nec per Hierosolymā nec per caput, nec per capillos, nec aliquid alterum: & generaliter per omnem creaturam: Dauid autem iurauit hic per vitam Ionathæ: & illa erat creatura: ergo peccauit? Respondendum est, quòd Dauid nō peccauit hic, nec obstat quod habetur Matth. cap. 5. Nam illud introductum fuit ad tollendum iuramenta superflua Hebræorum: putabant enim quidam Hebræi, ꝙ iurare per Deum, erat secundum se aliquid bonum: dum tamen obseruaretur iuramentum, ideo frequentabant iuramentum, putantes se aliquid mereri iurando per Deum, dum obseruarent: hoc autem putabant, quia dicitur Deut. c. 6. Dominum Deum tuum timebis, & illi soli seruies, ac per nomen illius iurabis. Putabant ergo, quòd sicut timere Deum, & seruire ei, erat per se aliquod

Putabāt Hebræi iurando frequenter mereri.

F bonum: & erat actus frequentabilis: ita iurare per nomen Domini erat aliquid meritorium, dum tamen obseruaretur: ideo Christus abstulit istam frequentationem iuramenti, non solum dicens illicitum esse periurium, sed etiam illicitum esse frequenter iurare. Quòd autem dictum est, ꝙ iuraretur in nomine Domini, non fuit dictum, quasi inducendo homines ad iurandum, sed prohibendo, ne iurarent per nomina idolorum, scilicet. ꝙ si aliquando iuraturi essent, non iurarent per nomen idoli, sed per nomen Dei, quia Deus valde abominabatur, ꝙ iurarent per nomina idolorum, vt patet Exo. c. 23. s. omnia, quę dixi vobis custodite, & per nomen externorum Deorum non iurabitis, nec audietur ex ore vestro, non tamen prohibuit Christus omne iuramentum in verbis suis, quia tunc non solùm iuramentum per creaturam, sed etiam iuramentum per Deum vetuisset. Quod patet Matth. ca. 5. s. Dictum est antiquis: non periurabis: reddes autem Domino iuramenta tua: ego
G autem dico vobis, non iurare omnino. Ergo etiam per Deū iuraturi non erant, cum iste sit aliquis modus iurandi: solum, ergo vetitum est ibi iuramentum non necessarium. Quando autem necesse fuerit iurare, s. quia aliter nobis nō creditur, licitum est iurare: immò si aliquis recusauerit, tāquam illicitum, censetur hæreticus. Est tamen obseruandum, ꝙ quando expedient iurare, melius est iurare per nomen Domini, quàm per nomen creaturarum: nam cum in iuramēto exhibeatur quidam honor ei, per quem iuratur, s. quia promissa obseruantur propter illum, melius est húc honorem Deo exhiberi quam alicui creaturę, quia iuramētum semper fit per id, quod excellētius est, vt patet ad Hebræ. ca. 6. Dauid autem iurauit hic per creaturam. s. per vitam Ionathæ, quæ erat creatura, ideo videbatur iuramentum illicitum, sed non fuit. Primo, quia in statu Veteris
H Testamenti erat frequentatum istud iuramentum, & nondum fuerat prohibitū, ideo licitè fiebat: quod patet ex verbis Christi Matth. cap. 5. scilicet. Antiquis dictum est, non periurabis, reddes autem Domino iuramenta tua: ego autē dico vobis, non iurare omnino. q. d. antiqui solùm habuerunt in præcepto, ꝙ non periurarent, & ꝙ complerent id, quod iurauerant: ego autem dico non iurare omnino, i. ꝙ non frequentetur iuramentum. Sed ad doctrinam noui, quam dedit Christus in Nouo Testamento, non tenebantur Hebræi in Veteri Testamento: ergo non peccabant, quanquam iurarent per creaturam: dum tamen non periurarent. Aliter potest responderi, ꝙ dato, ꝙ illud præceptum fuisset positum in Veteri Testamento, tamen non peccaret Dauid in hoc iuramento, quia non iurauit principaliter per creaturam, sed per Deum iurauit: Deinde per creatu-
I ram, cùm dixit; Viuit Dominus, & viuit anima tua. Aliter potest dici, ꝙ cùm iuramentum introducatur ad hoc, quòd credatur alicui, cui aliàs non crederetur, debet fieri iuramētum per illud, per quod magis creditur: dum tamen non sit aliquid prohibitum, sicut iurare per nomina idolorum: & quia fortè Dauid sciebat, quòd Ionathas crederet ei magis iurando per vitam ipsius, quàm si solùm iuraret per vitam Dei, ideo iurauit per vitam Ionathæ, iurando semper principaliter per vitam Dei. *Quia vno tantum (vt ita dicā) gradu, ego, morsque diuidimur*. s. non est inter me, & mortē, nisi vnus gradus, vel vnus punctus. q. d. ego iuro tibi, quòd Saul ita me persequitur, quòd inter me, & mortē parum distat. Dixit autem, vt ita dicam, quia ista est correctio, s. quando aliquis loquitur id, quod non est verum, vel saltem nō est proprium, vt referat se ad modum loquendi aliorum, di-
K cit, vt ita dicam, s. non erat verum, ꝙ Dauid, & mors distinguerentur vno gradu; quia gradus, vel punctus significat quandam interpositionem secundum locum: mors autem non potest ab aliquo distare loco, quā mors nunq̄ est, quando homo est. Distantia autem semper præsupponit existentiā distātium: ideo retulit se ad modum loquēdi, quo id, quod parum distat, dicitur distare vno gradu: mors autem parū videbatur distare à Dauid secundum existimationem suam ideo dicebat, quòd vno gradu tantum ipse, & mors distinguebantur: & hoc erat propter fraudulentiam Saulis, qui abscōditè tunc moliebatur occidere Dauid, & breuiter occidisset, nisi ipse nunc sibi cauisset. *Et ait Ionathas ad Dauid*. Cum toties Dauid iurasset Ionathæ sibi adesse periculum, & adduxisset ad hoc rationes persuasorias: credidit

Ionathas Dauid,& pmisit ei facere qnicquid vellet. *Quacunque dixerit anima tua mihi, faciam tibi*.i. quia sic est, ꝙ pater meus persequitur te, dicas, quid vis: & quodcunque dixeris ad salutem tuā, ego libenter faciam. Hic autem accipitur anima non pro vita, nec pro homine, sed pro anima, vel voluntate. s. quicquid desiderat cor tuum dicas, & ego faciam, hoc autem dicebat Ionathas, quia diligebat nimis Dauid,& paratus erat pro eo facere, quicquid vellet,& istud est secundū, in quo ponitur petitionis concessio. *Dixit autē Dauid ad Ionathā*. Hic ponitur modus, per quem Dauid voluit cognoscere, an Saul totaliter diffiniuisset eū occidere, & Ionathas inquisiturus erat per istum modum, veritatem. *Ecce Kalendæ sunt crastino*.i. dies sequēs est dies kalendarum. s. initium Mensis,& mane poterit inuestigari sententia Saulis magis, quam aliis diebus. Pro quo considerandum, ꝙ apud Hebræos menses computantur per lunationes. s. ab ortu lunæ in alterum ortum, sicut cōputant Arabes, vt dicit Alfraganus 1. c. libri sui. Et, quia tūc, quando incipit lunatio, est luna sub radiis Solis occultata, & nō videtur: vocatur defectio lunæ, vel neomenia, ꝙ idem est: quia dicitur neomenia à neos, ꝙ est nouus, & mene, quod est defectus, quasi nouus defectus. s. quia tūc luna nouiter deficit à lumine. In isto autem die neomeniarum faciunt Hebræi festiuitatem: & vocatur festum Neomeniarū, vel Kalendarum. De neomenia patet Psal. 80. s. Buccinate in neomenia tuba insigni die solemnitatis vestræ. Aliquando vocantur Kalendæ, vt patet Num. c. 10. & 29. aliquādo autem vocantur simul Kalendæ,& Neomeniæ, vt patet Isaiæ c. 1. s. Neomeniam,& Sabbatum,& festiuitates alias nō feram: iniqui sunt cœtus vestri: Kalendas vestras,& solennitates vestras odiuit anima mea. Nomen tamen Kalendarū non est proprium, sed translatum à mēsibus solaribus Latinorum: nam cum Hebræi incipiant mēses per defectum lunæ, & neomenia significet hoc, debent vocari festa ista Neomeniæ. Kalendæ autem nullo modo conueniunt istis festiuitatibus sed quia in mensibus Latinorum habentur Kalendæ absolutè: in aliis autem diebus, secundo Kalendas, tertio Kalendas,&c. vocauit Hieronymus initia mensium Hebræorum Kalendas. Sciendum autem, ꝙ dies Kalendarum erat valde solennis apud Hebræos, & iucundabantur die illo in cibis, & potibus, & quacunque lætitia: ideo Dauid venturus erat ad mensam Regis ea die, & per hoc poterat cognosci sententia Regis: vnde ipse elegit hunc diem.

Menses apud Hebræos quomodo cōputātur. & quomodo vocetur festū, quod fit in prima die.

Festum Neomeniæ quam solennitatē contineat. Quæst VIII.

QVÆRET aliquis: Quæ solennitas erat Neomenia apud Hebræos? Respondendum est, ꝙ Deus instituerat Israelitis aliqua festa, in quibus eum colerent specialiter: & sunt ista. s. Sabbatum, Neomeniæ, festum Azymorum, Pentecostes, Festum Tabernaculorū, Festū Clangoris, festum Expiationis. Sabbatum autem,& Neomeniæ erant festa, quæ sępe fiebant in anno. s. qualibet hebdomada,& in principio cuiuslibet mensis. Alia autem festa accidebant solum semel in anno. s. festum Azymorū, & Phase die. 14. mensis primi: festū Pentecostes quinquaginta diebus, post festum Azymorum. s. mense tertio, vt patet Leuit. c. 23. & Num. 28. festum Clangoris erat die primo mensis septimi. Festum Expiationis erat die 10. mensis eiusdem: festum Tabernaculorum erat die 15. eiusdem mensis, vt patet Num. c. 29. In istis diebus fiebant sacrificia, de quib. patet Leuit. c. 23. & Num. 28. & 29. In festo autem Kalendarum erant sacrificia specialia. s. debebant offerri duo vituli,& vnus aries,& septem agni anniculi cum libamentis suis. Num. c. 28. Hoc autem erat si in die Kalendarū non accideret alia festiuitas: si tamen esset Sabbatum in Kalendis, iungebantur sacrificia Sabbati cū sacrificiis Kalendarum. Erant autē sacrificia Sabbati, vt offerrentur duo agni anniculi in mane,& duo in vespere, eod. c. Etiam si accidisset aliud festum iungebātur sacrificia illius festi, sicut dies Clangoris erat semper in Kalendis septimi mensis: & duplicabantur ibi sacrificia Neomenię,& Kalendarū. Æqualia autem vtraque erant, vt patet Num. c. 29. sic autē erat, quātum ad omnia alia festa, si aliquod accideret in Kalendis. Sciēdum, ꝙ in Kalendis fiebant gaudia,& pulsabatur

Diuersa festa Israelitarum.

A in tubis argenteis ad solennitatem festi, vt patet Num. c. 10. s. Si quando habebitis epulum,& dies festos, & Kalendas: canetis tubis super Holocaustis, & pacificis victimis. Sic etiam patet Psal. 80. s. Buccinate in Neomenia tuba.

Kalendæ an esset dies vacatiua. Quæst. IX.

QVÆRETVR vlterius; An Hebræi vacarent ab operibus in die Kalendarum? Videtur, ꝙ non: quia inter omnia festa à Deo posita nihil fuit dictum de vacatione Kalendarum, in aliis. n. dicebatur quomodo vacandum erat ab operibus, in quibusdam plus,& in quibusdam minus, vt patet Leuit. 23. & Num. 28. & 29. c. De Kalendis autem nihil est dictum, nisi, ꝙ fierēt sacrificia in eis. Itē patet, quia distinguuntur Kalendæ cōtra alios dies festos, qui

B erant vacatiui: si tamen kalendæ essent vacatiuæ, nō distinguerentur. De hoc patet Num. c. 10. s. Si quando habebitis epulum, & dies festos, & Kalendas: vbi Scriptura voluit Kalendas esse diem festum. Est tamen manifestum, quantum ad sacrificia, ergo non est festum tanquam ad vacationem. In contrarium videtur, ꝙ esset dies vacatiua: quia vocatur dies excellentis festiuitatis, vt patet Psal. 80. s. buccinate in Neomenia tuba insigni die solennitatis vestræ. i. in ista die est solennitas vestra insignis. i. excellens: si tamen non esset vacatiua, non esset insignis: quia quælibet alia festiuitas esset insignior. Item patet hoc de illa muliere, quæ iuit ad Elisæum pro filio mortuo, à qua quæsiuit vir suus: quā ob causam vadis ad eū? hodie non sunt Kalendæ, nec Sabbatum, vt patet infra 4. lib. c. 4. in quo innuitur, ꝙ Kalendæ erāt vacatiuæ. s. quia mulier illa ire debebat ad Pro-

C phetam die, qua vacare posset apud eū: ideo dixit vir suus: nō est Sabbatum. s. in quo vacari debeat. Posuit etiam Kalendas cum Sabbato: ergo voluit esse similes illas in vacatione? Respondendū est, ꝙ Deus instituit Kalendas apud Hebræos solum ad sacrificia, ideo non iussit in eis vacari ab opere, sicut ab aliis festis. Hebræi tamen ex deuotione, & ad augmentandum cultum diuinum constituerunt inter se Kalendas esse vacatiuas ab opere: nam, quāquā non licebat Hebræis diminuere festiuitates, quas Deus posuerat, licebat tamen eis augmentare: sic enim patet de festiuitate Encœniorum, quæ seruabatur inter Iudæos, vt patet Io. c. 10. s. Facta sunt autem Encœnia in Hierosolymis, & hyems erat. Etiam seruabatur apud Hebræos festū Purificationis. s. quando gentiles Templū Domini polluerūt, & Iudas Machabæus illud purificauit, & fecit obseruari per

Kalēdarum dies erat vacatiua nō ex præcepto Dei sed Hebræorum deuotione.

D singulos annos magnā festiuitatem Purificationis, vt patet 2. Mach. c. 1. s. Factura igitur quinta,& 20. die mēsis Casleu purificationē templi necessarium duximus significare vobis, vt vos quoque agatis. Sic facta est etiā postea festiuitas diei Mardochæi. s. quando Hebræi occiderunt hostes suos: & iussum est, ꝙ esset iste dies epularū atq; lætitiæ,& mitterent sibiinuicē ciborum partes, & pauperibus munuscula largirentur. Susceperunt autē hunc diē Iudæi in solennem ritū die 15. mensis Adar, qui est 12. de hoc Esther. c. 9. licebat ergo Iudęis augmentare cultū Neomeniæ faciendo illam diē vacatiuam, quanquā Deus non iussisset. Et sic erat tēpore Saulis: quod apparet inf. in litera, cū dixit Ionathas ad Dauid: cras kalēdæ sunt, & requiretur sessio tua vsque perendie: descendas ergo festinus,& venies in locum, vbi celandus sis in die, quo operari licet. Ex quo apparet, ꝙ in

E die kalendarum non licebat operari: quia Ionathas dicebat, quod staret Dauid absconditus die kalendarum vsque perendie. i. vsque ad sequentem diem, in quo operari licebat: ergo videtur, ꝙ præcedenti die, s. kalendarum non licebat operari, alioquin frustra illud poneretur, si vterque esset dies non vacatiuus: & quia Hebræi hoc inter se instituerant, obligabantur iam ad vacandum in die kalendarum. Sic enim Dauid in Psal. vocauit Neomeniam diem solennitatis insignis. i. excellentis: quia non solum erant sacrificia, sed etiam vacatio à laboribus. Hoc etiam modo dictum est, inf. 4. lib. cap. 4. non sunt kalendæ, nec Sabbatum, exponendo vtrumque quantum ad vacationem. Sic autem postea obseruatum est. Nunc quoque plurimi Hebræorum Neomenias obseruant, & faciunt festiuitatem magnā. Vnde Augustinus increpat feminas Hebręorum, dicens, ꝙ feminæ Hebræorum melius nerent, vel aliquid

operis facerent, quàm in Neomenijs suis impudicè saltaret. Patet ergo, Neomeniam fuisse diem vacatiuum. *Et ego ex more sedere soleo iuxta Regem ad vescendum*, Quia Dauid erat gener Regis, veniebat ad mẽsam illius. Dixit aũt, ꝙ ex more sedere solebat coram Rege, ꝙ intelligitur dupliciter. Vno modo, ꝙ solebat sedere ex more, i. quòd quotidie consuetus erat sedere ad mensam Regis. Aliter, ꝙ erat assuetus sedere ad mensam in magnis festiuitatibus: & quia sic erat Neomenia, Rex inquireret de eo, cur non veniret illa die ad mensam. Quocunq; ergo modo intelligatur, stat intentio Dauid. Nam si quotidie solitus esset ad mensam Regis sedere, requireret eum illa die; præsertim, quia erat dies solennis. Si intelligatur secundo modo, etiã stat intentum Dauid. s. ꝙ Rex inquireret eum illa die, quia cõsuetus erat omnibus festiuitatibus venire ad mẽsam Regis. Quid autem verius sit horum, nõ apparet, videtur tamen magis dicendum, ꝙ quotidie, vel quasi quotidie veniret ad mensam Regis: quia infra in litera dixit Saul ad Ionathan: Cur nõ venit filius Isai nec heri, nec hodie ad vescendum? non tñ erant illi duo dies festiui, sed vnus tantum, s. dies Kalendarum, & in alio operari licebat: ergo non solum in festis; sed etiam in profestis diebus solitus erat Dauid sedere ad mẽsam Regis. Dixit etiam ꝙ solebat sedere iuxta Regem, Non est aũt intelligendum, ꝙ sederet coniunctus illi, quia Abner sedebat iuxta Regem, vt patet infra in litera, & Ionathas ex alia parte, Dauid aũt post Ionathan. Et sic, quia erat vnicus intermedius, dicebatur sedere Dauid iuxta Regem. Dixit autem hoc ad significandum, ꝙ Rex cognosceret eum non venisse ad mensam. Si enim Dauid consuetus esset sedere distans à Rege, vt circa finẽ mensæ: quanquam non venisset ad mensam, Rex non cognouisset hoc, quia tamen sedebat iuxta eum, non poterat ignorare, quando non veniret. *Dimitte ergo me, vt abscondar in agro* i. da mihi licentiam, ꝙ abscondar in agro vsque ad duos, vel tres dies, in quibus inquiras sententiam patris. *Vsque ad Vesperam diei tertij*. i. & manebo absconditus vsque ad tres dies, scilicet in die Kalendarum, & in duobus sequentibus.

Dauid voluit latere in agro, non in vrbe, ne Saul sibi poneret insidias. Quæstio X.

QVÆRET aliquis: Quare Dauid voluit abscondi in agro, & quare vsque ad tres dies: videtur enim, quod potuisset in vrbe latere, & sufficeisset sibi vnus dies ad latendum, quia tunc cognosceretur sententia Saulis? Respondẽdum est ad primum, ꝙ Dauid noluit latere in vrbe, quia timebat sibi ab insidijs Saulis. Iterum enim cum fugit Dauid à Saule, descendit in domum suam, & illicò Saul misit seruos suos, vt vallarent domum, & tenerent Dauid: ipse autem cum periculo euasit, vt præcedenti cap. Etiam cum esset in Ramatha Saul misit nuncios, vt tenerent Dauid: & ad vltimum ipse iuit, quia ibi erat locus vallatus muris, in quo eum tenere posset: in agro autem nõ poterat sic tenere: vnde postquam cœpit Saul persequi Dauid, considerabat, quando esset in loco munito, & tunc gaudebat, quasi ibi eum facilè capere posset. Sic patet inf. c. 23. quando nunciatum est Sauli, quod venisset Dauid in Ceilam: ait enim Saul, tradidit eum Dominus in manus meas: conclususque est introgressus in vrbem, in qua portæ, & seræ sunt. Cum autem Dauid erat in montibus, vel in campis, non putabat Saul facile esse illum capi: ideo quando audiuit Saul, ꝙ recesserat Dauid de Ceila, noluit exire contra eum, quanquã prius iussisset viris suis descendere ad bellum cõtra Dauid inf. 23. c. ideo voluit nunc Dauid latere in agro, existimans, ꝙ, cùm Saul eum absentem sciret esse, iuberet inquiri in domo sua, vt comprehenderetur: in agro autem comprehendi non poterat: quia erat locus euadendi. Item dato, quòd comprehendi posset, non tamen sciret Saul vbi eum inquireret, ideo ibi esset magis securus, quam in vrbe. Ad secundum, cũ quærebatur, cur per tres dies voluit latere, dicẽdũ, ꝙ Dauid putauit, ꝙ in vno die fortè nõ posset cognosci sententia Saulis: in duobus autem, vel tribus diebus poterat cognosci: quia fortè accideret, quod in vno die non respiceret Saul ad absentiam Dauid: in duobus autem, vel tribus respiceret: ideo, si vnico die lateret, nihil prodesset ad inquirendum sententiam Saulis; sic enim postea euenit,

Voluit Dauid latere ꝑ tres dies; quia forte in vno non posset inuestigari sententia Saulis.

F scilicet, quòd Saul in primo die nihil quæsiuit de absentia Dauid, putans, ꝙ euenisset ei, ꝙ non esset purificatus, aut mundus: in secundo autem die post Kalendas, cum apparuisset rursus vacuus locus Dauid, quæsiuit Saul dicẽs: Cur non venit filius Isai nec heri, nec hodie ad vescendum? vt patet inf. ergo debuit accipere Dauid duos, vel tres dies ad latendum. *Si requisierit me pater tuus*. s. dicens: Cur nõ venit ad mensam Dauid? Non dicebat hoc Dauid, quasi dubitaret, an Saul quæsiturus esset pro eo, quia satis credebat, ꝙ inquisiturus esset, cum eum ad mortem quæreret, sed ponitur hic similiter ex modo locutionis. Sed tunc dicet aliquis, si accideret, quòd in his tribus diebus, quibus latebat Dauid, non quæreret aliquid de eo Saul, quod signum esset? Respondendum, quòd nihil directè apparebat de eo, quod Dauid volebat. s. an bene, vel male se haberẽt res suæ:
G indirectè tamen apparebat, quòd nullum periculum esset Dauid, vt infra dicetur. *Respondebis ei*. Quanquam Saul non erat inquisiturus specialiter ab aliquo de Dauid: volebat tamen Dauid, quod Ionathas responderet pro eo: quia aliter non posset cognosci sententia Saulis.

Quare voluerit Dauid Ionathan respondere ad interrogationem Saulis de eo. Quæst. X I.

QVÆRET aliquis: Quare Dauid volebat, ꝙ Ionathas responderet pro ipso, cum ex hoc sequeretur, ꝙ Saul magis irasceretur contra Ionathan, & contra Dauid, sciens, ꝙ Ionathas foueret causam illius: sic enim inf. accidit: nam, cum respõdisset Ionathas pro Dauid, iratus Saul dixit Ionathæ: Fili mulieris virum vltro rapientis, nunquid
H ignoro, quia diligis filium Isai in confusionem tuã, & ignominiosæ matris tuæ? Post hoc autem cum Ionathas auderet respõdere pro Dauid, conatus est Saul eum lancea percutere, vt patet infra. Respondendum est, quòd Dauid nolebat, vt responderet Ionathas pro eo, tanquam fouẽs causam ipsius: sed tanquam vnus de assistentibus mensæ Regis, quia Rex petebat in communi de Dauid: Ionathas autem sciebat, vbi esset: poterat ergo respondere tanquam vnus de illis, ad quos fiebat quæstio: & tunc Rex non irasceretur? Sic accidit præcedenti cap. nam cum Saul disposuisset occidere Dauid, Ionathas interposuit verba pro eo: non tanquam fouens causam illius, sed tanquam ab ipsa intima motus, & tunc Saul iurauit, quod nõ occideret Dauid: nunc autem Saul iratus fuit Ionathæ, non quia ista respondebat, sed quia sciebat eum fouere causam Dauid, vt
I patet ex verbis suis. inf. s. Nũquid ignoro, quia diligis filium Isai in confusionem tuam? Sed dicet aliquis, cum Dauid sciret Saulem esse conscium fœderis initi inter ipsum, & Ionathan, credere debuisset, quòd irasceretur Ionathæ tanquam fouenti partes Dauid: ideo non debuisset committere hoc. Quòd autem hoc sciret Saul, patet supra, cum dixit Dauid Ionathæ. Scit profectò pater tuus, quia inueni gratiam in oculis tuis. Respõdendum est, ꝙ Dauid sciebat Saulem esse cõscium, & ꝙ ex hoc posset habere causam irascendi contra Ionathan: quia tñ Ionathas erat filius eius, & illi charissimus, putauit, ꝙ propter hoc non tantum exardesceret furor Saulis, vt irasceretur Ionathæ. Aliter dici potest, ꝙ, quanquam Dauid suspicari posset, ꝙ Saul irasceretur Ionathæ tanquam fauenti causam illius, tamen voluit, vt Ionathas pateretur paruam iram patris contra se, vt ipse
K cognosceret sententiam Saulis: in hoc enim maxime nota erat iniquitas Saulis contra Dauid, si etiam filio suo charissimo irasceretur propter Dauid. Nunquam tamen existimauit Dauid, quod tantum incandesceret furor Saulis, vt lancea conaretur Ionathan percutere propter eum. Si autem hoc suspicaretur, præelegisset penitus recedere in terram Philisthinorum, nunquam rediturus in terram Israel, quam amicissimum sibi Ionathan exponere indignæ morti: Ionathas quoque non suspicatus fuit hoc. s. ꝙ pater suus tam grauiter ei irasceretur respondenti pro Dauid; ideo se exposuit huic consilio, alioquin subticuisset. Aliter dici potest, ꝙ Dauid voluit, ꝙ Ionathas pro eo responderet, si sciret, ꝙ irasceretur Saul: quia aliter nõ poterat cognosci sententia Saulis, nisi Ionathas pro eo responderet. *Rogauit me Dauid, vt iret celeriter in Bethlehem*. i. non putes, ꝙ fugerit, vel abscõditus sit, quia ex licẽtia mea recessit: & quia posset

Dubitatio declaratur.

Rex

Rex obiiceret: cur ergo non petiuit ab eo licentiam eundi in Bethlehem? Respondit Ionathas, quod erat iturus celeriter, ideo non potuit, scilicet, quia tempus recessus instabat, & non potuit stare cum Rege ad petendum licentiam: petiuit autem à Ionatha. Vel dicitur celeriter. s. pro breui tempore. s. quod velociter iturus erat, & immediatè rediturus: ideo pro vno, vel duobus diebus absentiæ non oportebat peti à Rege licentiam, secus autem, si multis diebus mansurus esset extra curiam. *Quia victimæ solennes ibi sunt.* Subditur hoc, quia fortè Saul putaret falsũ esse, quod diceret Ionathas, & quod Dauid recedebat ex alia causa: ideo subiuncta est causa, quare iuerit in Bethlehem, s. quia erant victimæ solẽnes ibi cõtribulium Dauid, ad quas rationabile erat ipsum properare, cũ esset de honoratissimis in tota tribu. Erat aũt excusatio ista verisimilis: quia ista absentia erat pro die Kalendarum, & illa dies apud Hebræos erat magnarum victimarum, & epularum, vt sup. dictum est. Verisimile ergo erat, quod vocatus fuisset Dauid à contribulibus suis ad victimas. *Omnibus contribulibus eius.* i. victimæ istæ sunt inter cognatos suos: & sic, quia omnes de illa cognatione maximè colebant illũ diem Kalendarum; dicens erat Dauid ire illuc. Vocãtur autẽ hic contribules. i. cognati, propinqui: nam nõ accipitur propriè contribulis, quia tunc significat omnes, qui sunt de eadem tribu: non erat autem sensus, quod omnes, qui erant de tribu Iuda illa die, congregarentur ad faciendum sacrificium in Bethlehem, sed solum intelligitur de propinquis Dauid. In Hebræo habetur hic. *Victima dierũ sunt ibi.* Et vocãtur victimæ dierũ uictimæ solennes, s. quia isti dies sunt specialiter assignati à cognatis Dauid, vt faciant in eis victimas: ideo faciebant illas solenniter, & sic vocantur solennes. Sic. n. habetur sup. c. 1. vbi dicitur de Elcana, quãdo ascendebat ad templum, & offerebat sacrificium solenne: nam ibi habetur in Hebræo, sacrificium dierum: litera tamen nostra transtulit, solenne, quia hoc clarius est.

An Dauid peccauerit petendo à Ionatha, vt diceret falsum patri pro eo. Quæst. XII.

QVAERET aliquis, An Dauid peccauit hic dicendo ista Ionathæ? Aliquis dicet, quod peccauit, quia mentitus est. Sed hoc non stat, quia Dauid non mentitus fuit, hic, cum nihil assereret, sed suaderet Ionathæ, vt mentiretur pro eo, ideo peccatum mendacij si aliquod erat, debebat ascribi Ionathæ, & non Dauid. Dicetur tamen, quod peccauit Dauid, non quidem mentiendo, sed inducendo Ionathan ad mentiendum, quia peccare, & peccati occasionem præbere vtrumque peccatum est. Sed aliquis dicet, quod adhuc Dauid non induxit hic Ionathan ad mentiendũ, quia fecit id, vt oraret Ionathan. s. ut liceret sibi ire in Bethlehẽ ad uictimas: Vnde aliqui dicunt, quod satis potuit hoc facere Dauid: nam tres dies fuerunt, in quibus latere debebat Dauid, ut patet, sup. in illis autem poterat Dauid ire, & redire in Bethlehem: quia propinqua erat ciuitas illa, cum Bethlehem esset in tribu Iuda, & ciuitas, in qua erat Saul, esset in tribu Beniamin: erant autem istæ duę sortes coniunctæ. Sed hoc non est dicendum: nam, an posset ire, & redire Dauid in tempore ita breui eundo ad uictimas Kalendarum, non constat, quia nesciunt, an Bethlehem, & Gabaa, ubi erat Saul, multum distarent, nec ualet confirmatio. s. quia sortes Iuda, & Beniamin erant coniunctæ: nã licet istę urbes secundum latitudinem sortium fortè non multum distarent: poterant tamen satis distare secundum longitudinem, ut, si una esset in parte orientali unius sortis, & alia in parte occidentali alterius. Item dato, quod potuisset Dauid ire in Bethlehem, non erat uerisimile, quod iuisset: quia ipse dixit, quod uolebat se abscondere in agro tribus diebus: ergo nõ iret in Bethlehem. Alioquin sequerentur duo inconuenientia: primum, quod Dauid mentiretur Ionathę, quia dixit, quòd uolebat celari tribus diebus in agro, & tamen non manebat ibi, sed ibat in Bethlehem. Secundum inconueniens erat, quia sic fortè impediretur id, quod intendebat Dauid. s. quod Ionathas ueniret in agrum ad locum, ubi latebat Dauid, & annunciaret ei sententiam Saulis. Poterat autem accidere, quod Ionathas in die Kalendarum propter aliquid emergens uellet loqui Dauid, & si ipse iuisset in Bethlehẽ, non reperiret eum, quòd erat contra intentionem Dauid. **A** Item patet hoc, quia Ionathas dixit ad Dauid: cras Kalendæ sunt, descẽdes festinus in locum, vbi celandus sis in die, quo operari licet: & sedebis iuxta lapidem, cuius nomen est Ezel. Ergo Ionathas volebat, quod Dauid immediatè descenderet ad latibulum ante diem Kalendarum, & maneret ibi vsquequo iret ad eum ipse, & sic non debebat ire in Bethlehem. Itẽ patet, quod sic fecerit Dauid, quia inf. dicitur: Absconditus est ergo Dauid in agro, & venerunt Kalendę. Deinde habetur, infr. quod quando Ionathas exiuit ad agrum, Dauid latebat in loco, quem Ionathas dixerat: ergo non descendit in Bethlehem ad diem Kalendarum, sed mansit absconditus in agro ante Kalendas, & post. Item dato, quod potuisset Dauid celeriter ire in Bethlehẽ, nullo modo expediebat, sed magis erat contra intentionem: quia fortè aliquis eum in itinere reperiret, & sic cognosceret de eo Saul: **B** maximè quia in omnibus his Dauid solus erat, & quicunq; eum reperiret, obstupesceret, sicut obstupuit Achimilech Sacerdos videns eum solum, vt sequenti cap. & putans eũ fugere à facie Saulis, indicaret ei: & tunc Saul cognosceret Ionathan mentiri, s. quod non iuisset Dauid ad victimas, sed iuisset fugiens: non decuit ergo, quod Dauid iret in Bethlehẽ, sed, quod maneret illis diebus in agro absconditus: & sic factũ est. Tunc autem manet argumentũ, scilicet an Dauid peccauerit persuadendo Ionathæ, qui mentiretur pro eo? Dicẽdum est autem, quod peccauit, sed venialiter solum, eo quod istud fuit mendacium officiosum ad eripiendum vitam Dauid: A peccato autem veniali oportet excusare Patres sanctos Veteris Testamenti: cum interdum etiam illi mortaliter, & grauiter peccauerint, sicut fuit in ipso Dauid: præsertim, quia Apostoli, qui perfectiores fuerunt Patribus Veteris **C** Testamenti, nec in parum non excusentur à peccato veniali, vt patet. 1. Ioan. cap. 1. s. Si dixerimus, quod peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Quod exponitur de peccato veniali. Sed dicendum est, quod quanquam Dauid peccaret hic venialiter: tamen magis peccauit, quàm Michol, quando pro eo mentita est, dicens esse ægrotum: magis etiam peccauit, quàm obstetrices Aegypti, quæ mentitæ sunt pro paruulis Iudęorum. Ratio est, quia mendacium officiosum, quanquam veniale sit, tamen interdum leuius, & interdum culpabilius est: & hoc, quia quanto id, pro quo mendacium est, maius est, mendacium est leuius: sicut minus peccat, qui mentitur pro saluanda vita alicuius, quàm, qui mẽtitur pro saluanda tota substantia eius: & cum aliquis mẽtitur pro saluanda vita alterius, tanto mendacium illud minus est, quanto mors inferenda **D** certior est atque propinquior: & quia paruuli Israelitarum habebant mortem propinquam, nisi obstetrices mentitæ fuissent; Dauid quoque erat circundatus angustiis mortis, nisi Michol mentita fuisset: nunc autem non agebatur, vt Dauid erueretur à morte, quia sine mendacio poterat fugere, & liberari, sed agebatur ad sciendum sententiam Saulis contra Dauid. s. an vellet eum occidere, vel non, ne Dauid incautus aliqua die caderet in manus Saulis: quia ergo agebatur de morte magis remota, culpabilius erat hoc, quã mendacium Michol, & obstetricum. *Si dixerit: benè*, idest si Saul dixerit, benè factum est: quando Ionathas responderet, quod iuerat ad festum Kalendarum in Bethlehem. *Pax erit seruo tuo.* i. signum est, quod mihi est pax, qui sum seruus tuus. s. quod non intendit me occidere. *Sin autem fuerit iratus.* s. quãdo respõderis ei pro me, si iratus fuerit tibi, quia respõdes, **E** uel mihi, quia recessi: aut dolet, quod non habet me præsentẽ. *Scito, quia completa est malitia eius.* i. per hoc sciẽs, quod iniquitas eius contra me iam peruenit ad finem. Dicitur autem completa malitia alicuius, quando ad malum maximum peruenit: sic autem erat de Saule nam cum esset Dauid innocens, & ipse persequeretur eum, qualitercunque ei molestus esset, malum agebat: nunquam tamen malitia esset cõsummata, quousq; totaliter diffiniret occidere Dauid, quia istud erat maximum malum, quod ei infligere poterat: & sic Ionathas poterat habere certitudinem de sententia Saulis, & renunciaret eam Dauid.

Signum datum à Dauid Ionathæ ad Saulis sententiam cognoscendam conuenienter positum fuit. Q. XIII.

QVAERET aliquis, an istud signum positum à Dauid ad inquirendum sententiam Saulis conuenienter posi-

in eum ageret, concessa sæuiendi potestate: amicus autem, F
cum diligat amicum, non sæuiet in eum, sed potius malis
eius compatietur, ideo si quis manibus amici sui caderet,
& hoc per aliquam causam esset simpliciter necessarium,
non sęuiret in eum: sed cum lachrymis eum occideret: eligibilius ergo est cuicunque mori manibus amici sui, quam hostis.

An peccauerit David dicendo Ionathæ, vt potius eum occideret, quam introduceret ad Saul, si esset iniquitas in eo. Quæstio. XVI.

QVAERET aliquis, an peccauit Dauid dicendo Ionathæ, quòd occideret eum, & non introduceret ad
patrem suum? Respondendum est, quòd non peccauit:
quia non dixit hoc hac intentione, vt eum Ionathas occi- G
deret, quia sciebat, ꝙ nullo modo Ionathas hoc facturus
esset, sed magis ipse pro illo vitam suam exponeret, vt patet immediatè, cum dixit: Absit hoc à me: tanquam esset valde detestabile. Item Dauid non dixit simpliciter: Tu me interfice, sed dixit: Si aliqua iniquitas in me est, tu me interfice: sciebat tamen Dauid, ꝙ non erat in eo aliqua iniquitas contra Saulem, vel Ionatham, propter quam deberet occidi: ideo non voluit simpliciter occidi, nec hac intentione hoc dixit: sed solùm, vt efficacius flecteret Ionatham ad pietatem. Si tamen dandum foret, ꝙ existente aliqua iniquitate in Dauid, vel nulla existente, deberet occidi à Ionatha, vel Saule, præeligeret occidi à Ionatha, quam
à Saule. H

An Dauid peccasset desiderando interfici à Ionatha, si non posset mortem effugere. Quæst. XXII.

QVÆRET aliquis, an, si daretur, ꝙ Dauid captus fuisset, ita vt nequaquam posset euadere morte per manum Saulis, si diceret Ionathæ tu me interfice: an peccaret. Respondendum est, quòd sic, quia, quòd aliquis sustineat mortem, peccatum nullum est, sed interdũ est meritum: quòd tamen eam desideret, & petat, peccatum est: sic autem esset, si Dauid diceret: Tu me interfice. Item patet hoc in illis, qui timore mortis inferendæ ab alijs se occidunt. Nam si quis existimet se ab alio nimis torquendum, &, vt immanitatem tormentorum effugiat, seipsum
occidat, nimis peccat. Nec solum hoc, immo etiam si quis I
se occidat, ne alij eum occidant, & illudant ei, peccat: sicut fuit de Saule, qui dixit armigero suo: Percute me, ne forte veniant incircumcisi isti, & interficiant me illudentes mihi infra, vlt.c. à fortiori ergo, cum Dauid peteret occidi à Ionatha, vt leuiter puniretur, & non pateretur immania, occisus à Saule, qui acerrimus eius hostis erat, peccabat.

Item non solum peccabat Dauid, quia petebat, quod illicitum erat, sed etiam, quia faciebat, ꝙ Ionathas peccaret: nam inducebat illum ad occidendum eum: Ionathas tamen non poterat licitè occidere Dauid, cum non esset iudex eius. Considerandum etiam, quòd non solum peccat aliquis, si petat occidi ab eo, qui nõ est iudex eius, sed etiam si quis morte dignus sit, & petat occidi ab eo, qui iudex est, peccat. Debet.n. aliquis patienter mortem tolerare, si iuste
inferatur, & ab eo, qui iudex est, & in hoc meretur. Non K
tamen licet ei, quòd ipse petat mortem à iudice, dicens se esse morte dignum, quia si quis se occideret, siue ille dignus esset morte, siue non, peccaret; tunc si aliquis dignus morte petat à iudice, ꝙ eum occidat, cum aliàs iudex non cognosceret, nec eũ occisurus esset, peccat mortaliter, quia ipse seipsum occidit, cum aliàs moriturus non esset. Item dato, quòd iudex aliàs eum occisurus esset, si tamẽ ipse petat occidi, peccat mortaliter, quia directè agit ad mortem suam: nulli autem licet, quod directè sit causa totalis mortis suæ: ergo nec secundum partem, quia esse causam mortis suæ directè secundum totum, vel secũdum partem, non differt, nisi secundũ magis, & minus, id est, esse maius peccatum, vel minus peccatum. Si quis tamen se occidat, etiãsi morte dignus sit, peccat mortaliter: ergo qualitercunque directè sit causa mortis suæ etiamsi non totaliter, peccabit: sed petere mortẽ est aliqualis causa, saltẽ quãtũ ad ipsũ petentẽ: etiãsi aliàs illa euẽtura esset: ergo peccabit mortaliter,

F qui mortẽ petit, etsi illã mereatur. Sic ergo esset hic Dauid.

Et ait Ionathas. Hic ponitur tertium huius cap. scilicet, Ionathæ concessio. Petit enim Dauid ab eo quendam modum conseruationis vitæ suæ, quem Ionathas obtulit se procurare. *Absit hoc à me.* Potest referri ad duo. Vno modo, quia supra dixit Dauid: Si aliqua iniquitas in me est, tu me interfice: Ionathas autem dicit: Absit hoc a me, scilicet, ꝙ ego interficiam te, vel introducam ad patrem meum, vt te occidat: aliter potest exponi referẽdo ad exhortationem Dauid: suadebat enim Dauid Ionathæ, vt si cognosceret sententiam patris contra illum, quòd reuelaret ei. In quo innuebat se aliqualiter dubitare, an Ionathas vellet reuelare Dauid sententiam Saulis, vel faueret patri suo, tacendo sententiam eius: Ionathas autem hoc à se excludit, dicens; Absit hoc à me, scilicet, vt ego cognoscam sententiam
G patris mei contra te, & nõ indicem tibi. Istud autem tenet litera sequens, scilicet. *Nec enim fieri potest*. idest, impossibile est, quod, si cognouero sententiam patris mei esse contra te, non reuelem hoc tibi. Hoc autem non dicebat Ionathas simpliciter impossibile, sed impossibile ex præsupposito: scilicet, tanta erat dilectio Ionathæ ad Dauid, quòd repugnabat, quod, illa existente, Ionathas cognosceret aliquod malum contra Dauid, & non declararet ei. *Vt si certe cognouero completam esse malitiam patris mei contra te, non annunciem tibi.* Malitia Saulis dicebatur iniqua voluntas de persequendo, & nocendo Dauid: ista autem malitia esset completa, quando veniret ad summũ malum, & istud erat mors Dauid, quia nullum ei magis malum infligi po-
H terat. Dixit autem Ionathas, si sciret completam esse malitiam Saulis, quia, quin aliquam malitiam concepisset contra Dauid, non dubitabatur si tamen non esset completa, s. quòd disposuisset occidere illum, non erat tale, propter ꝙ deberet recedere Dauid à curia Saulis: quia omnia alia mala, & molestias sustineret Dauid præter mortem, vt non recederet à terra Israel, nec cogeretur dimittere vxorem suam charissimam Michol: & diuidi à dulcissimo amico suo Ionatha. Mortem autem pro nullo toleraturus erat, quia per eam potius ab his omnibus separabatur. De morte ergo, siue de consummata malitia, per quam mors infligenda foret, locutus fuit Ionathas. Dixit etiam: Si cognouero certissimè: nam si respicerentur leues suspiciones, poterat quis suspicari contra Saulem, quòd vellet occidere Dauid, cum aliquando eum occidere voluisset:
I per certitudinem tamen hoc non patebat: ideo dixit Ionathas, si cognosceretur certissimè malitia Saulis: nam si cognosceretur sola leui suspicione, non erat propter hoc fugiturus Dauid de curia Saulis. Etiam dixit hic Ionathas de malitia Saulis, quòd reuelaret eam illico, vt cognosceret: sed non est intelligendum, quòd solam malitiam reuelare deberet, sed etiamsi cognosceret voluntatem Saulis bonam esse erga Dauid, reuelaturus erat. Sic patet infra, vbi iurauit Ionathas, quod si bene Saul iudicaret de Dauid, reuelaret ei, & si male eodem modo. Item patet per signum, quod dedit Ionathas Dauid de missione sagittarum, scilicet, quòd si diceret puero: Sagittæ vltra te sunt, erat malum Dauid, & recedere debebat. Si autem diceret citra te sunt, erat bonum eius, & debebat venire. Dixit tamen hic Ionathas de sola ma-
K litia Saulis: quia in hoc vertebatur magis status Dauid scilicet, quòd reuelaretur ei iniquitas Saulis consummata contra eum, quam quod reuelaretur bona sententia: nam si esset iniquitas consummata, & non reuelaretur, poterat periclitari Dauid cadendo in manus Saulis. Dato tamen, quod non reuelaretur ei sententia bona, non erat periculum: quia etiamsi immediatè non cognosceret, poterat postea eam cognoscere: nam si Saul eum exosum nõ haberet, mitteret pro eo, vt reduceret in statum pristinum. *Respondit que Dauid ad Ionatham.* Cognito, quod Ionathas paratus esset reuelare Dauid sententiam patris sui, voluit hic Dauid scire quomodo hoc fieret, dicens. *Quis annunciabit mihi, si quid fortè responderit pater tuus durè de me?* idest, dato, quod velis annunciare mihi sententiam patris, quis annunciabit illam, vel quomodo annunciabitur.

Quare petierit Dauid à Ionatha, quis renunciaret ei voluntatem patris, cum iam dixit, se reuelaturum. Q. XVIII. A

QVAERET aliquis, quare Dauid hoc quæsiuerit à Ionatha, cum iã ille dixisset, quod si cognosceret sententiam patris sui esse contra Dauid, reuelaret illud ei. Respondendum est secundum Nicolaum, quòd difficile videbatur, ꝙ filius Regis veniret ad ipsum in agro, quia alij comitarentur eum, & posset inde sequi periculum, quia viderent Dauid illi, qui venirent cum Ionatha: & hoc annunciarent Sauli: quod autem Ionathas non iret, sed per alium renunciaret Dauid sententiam Saulis, non erat tutum Dauid, qui habebat suspectos omnes de domo Saulis, præter Ionathan, s. quia quilibet eorum vellet accusare Dauid coram Saule, vt complaceret ei. Sed dicendum est, ꝙ intentio Dauid fuit, quod Ionathas per seipsum inquireret B patris sententiam, & ipse per se annunciaret Dauid. Posuerat autem ad hoc modũ, s. vt ipse lateret in agro vsque ad tres dies: nihil autem vltra dixit: volebat enim exprimere, ꝙ in illis tribus diebus Ionathas inquireret sententiam Saulis, & ipse iret in agrum ad reuelandum solus. Erubuit tamen hoc ei dicere, tum quia Ionathas debebat ire incomitatus: tum, quia cum Dauid humiliaret se, vt seruus Ionathæ, erubescebat dicere Ionathæ, quòd iret ad eum in agrum: quanquam ergo aperuerit materiam, vt posset Ionathas intelligere, quid vellet Dauid: tamen non prorsus explicuit, volens, quòd Ionathas hoc declararet, offerens se ad eundum in agrum. Sic enim faciunt illi, qui erubescunt aliquid petere, quod petunt: nam non expressè, sed per circumlocu- C tionem illud innuunt: Ionathas autem intendebat per se exire in agrum, & incomitatus: quia oportebat sic fieri ad salutem Dauid: non tamen illud penitus expressit, sed dixit, quod si cognosceret malitiam patris sui, renunciaret illam Dauid: & quia ista verba erant ambigua, s. an Ionathas per se renunciaret, vel per alium: & renunciare per alium erat periculosum, voluit Dauid, quòd Ionathas explicaret, quomodo hoc fieret. Nec tamen ausus est Dauid nunc dicere Ionathæ, quòd ipse exiret in agrum: sed rursus quæsiuit à Ionatha, quis ei hoc renunciaturus esset, vt sic Ionathas cogeretur magis explanare intentionem suam, & Dauid non cogeretur erubescere petendo ab eo, quod ipse solus ad renunciandum iret: nunc autem respondit Ionathas, ꝙ ipse descendere vellet in agrum, vbi lateret Dauid, & per sagittas daret sibi signum sententiæ Saulis, vt patet infra: dixit autem hic Dauid, quòd quis annunciaret ei, si D quid durum Saul loqueretur de ipso: non tamen volebat Dauid solum annunciari sibi, si aliquod durum de eo sententiasset Saul, sed etiam si aliquod bonum. Dixit tamen de duro, quia quanquam bonum non renunciaretur ei, nõ erat per se periculum: malum autem, quod de eo sententiasset Saul, si non annunciaretur ei, esset illi causa mortis. De duro ergo solum dixit. *Et ait Ionathas ad Dauid*. Hic voluit Ionathas totaliter explicare Dauid, quomodo renunciaret ei sententiam Saulis. *Veni, & egrediamur in agrum*. Cum ista loquerentur Ionathas, & Dauid, erant in vrbe Gabaa, vbi erat semper habitatio Saulis: ad loquendum autem de modo liberationis Dauid voluit Ionathas, vt essent in agro, vt ibi liberius loquerentur.

Quare Ionathas voluerit cum Dauid egredi in agrum. Quæstio XIX. E

QVÆRET aliquis, quare Ionathas voluerit, quod egrederentur in agrum ipse, & Dauid ad loquẽdum de modo occultationis, & renunciationis. Respondet Nicolaus, quod hoc factum est, vt Ionathas ostenderet Dauid locum, in quo lateret, vt cum ipse Ionathas iret ad reuelandum sententiam patris, sciret latibulum. Sed hoc non stat, quia si ad hoc solum moueretur Ionathas, sufficienter agere potuisset stãdo in vrbe: nam tam Ionathas, quam Dauid cognouerat terram confinem Gabaa, & vbi essent latibula, ideo potuisset dicere Ionathas Dauid: Latebis in tali, vel tali loco: etiamsi non monstraret sibi præsentialiter. Item adhuc patet hoc magis, quia quãquam exiuerint in agrum Dauid, & Ionathas, tamen non accesserunt ad locum, in quo latere debebat Dauid: nam Ionathas ei illum ad oculum demonstrauit. Quod patet infr. s. Descendes festinus in locum, vbi celandus sis, & sedebis iuxta lapidem, cuius nomen est Ezel: si autem ad oculum demonstrasset Ionathas Dauid locum, in quo latere debebat, nõ dixisset ei: Sedebis iuxta lapidem, cuius nomen est Ezel: sed iuxta istum lapidem, vel illum sedebis: ergo non demonstrauit sibi ad oculum, nec nunc accesserunt ad locum illum: quia lapis Ezel distabat aliquantulum ab vrbe; Ionathas autem, & Dauid solum exiuerũt extra muros. Quod patet, quia cum essent ambo in agro, dixit Ionathas Dauid: Descendes festinus, & venies in locum, vbi celandus sis: ergo vltra locũ, in quo nunc erant: erat aliquantulum distans lapis Ezel, vbi latere debebat Dauid. Egressi tamen sunt in agrum Ionathas, & Dauid, quia volebat Ionathas loqui cum Dauid aliqua verba, quæ nolebat audiri ab aliquo in vrbe: erant enim sibi omnes ministri Regis suspecti: & hoc tum propter Dauid, quàm propter seipsum. Propter Dauid quidẽ, quia cum Saul desideraret occidere Dauid, & omnes ministri sui hoc scirent, volebant ei complacere, ideo quodcunque audirent tractari inter Dauid, & Ionathan, reuelarent Sauli, & quia hic agebatur de latibulo Dauid, si serui Saulis cognouissent, reuelassent ei, & Saul mitteret illuc, antequã Ionathas descenderet ad eum, & incautum raperent Dauid. Hoc autem erat maximum discrimen: noluit ergo, ꝙ ab aliquo sciretur: ideo exierunt in agrum, vbi nullus eos loquentes audiret. Secundo erant suspecti Ionathæ omnes serui Saulis propter seipsum. Ipse enim diligebat nimis Dauid, & Saul eum valde habebat exosum: ideo si ministri Saulis viderent, quid tractaret Ionathas cũ Dauid, & nunciarent Sauli, haberet etiam exosum Ionathan: sic enim accidit, quia postea cognouit Saul magnam amicitiam Ionathæ, & Dauid; dixit ad Ionathan nimis iratus: Fili mulieris virum vltro rapientis, numquid ignoro? quia diligis filium Isai in confusionem tuam, vt patet infra, & quia postea respondit Ionathas pro Dauid, conatus est Saul eum lancea percutere. Hoc autem volebat cauere Ionathas, quia durum erat sibi incidere in odium patris. Voluit ergo cautè agere, ne quis de ministris Saulis cognosceret, quid inter se loquerentur Dauid, & Ionathas: præcipuè, quia Ionathas volebat inire fœdus cum Dauid, & inivit, vt patet infra, in quo innuebatur, quod Ionathas cum Dauid cõiurabat contra omnem hominem propter fœdus: & si hoc Saul cognosceret, nimis irasceretur. Vnde valde conquestus est, quando istud cognouit, vt patet infra 22. c. scilicet. Non est, qui mihi renunciet, & omnes coniurastis aduersus me, maximè cum filius meus fœdus inierit cum filio Isai: expediens ergo fuit egredi in agrum ad loquendum. *Cumque exissent ambo in agrum*. scilicet, extra mœnia vrbis, non longe ab vrbe: nam magis distabat locus latibuli Dauid, vt patet infra, in litera, & ex supra dictis. Sciendum autem, quod ex quo nunc Dauid egressus est cum Ionatha de vrbe, nunquam postea rediit in domum suam, nec ad vxorem suam, sed semper fuit profugus, quia Saul semper eum persecutus fuit. Et quia egressus est Dauid simpliciter in agrum cum Ionatha, neutro ferente arma, quæ secum ferre aliàs solebat, nec etiam gladium, ideo quando venit ad Achimelech Sacerdotem profugus, petiuit ab eo gladium, quia nullum ferebat, & accepit gladium Goliath, vt patet sequenti cap. *Ait Ionathas ad Dauid*. Hic incipit Ionathas tollere dubium, quod Dauid videbatur habere, scilicet, an Ionathas vellet ei indicare sententiam patris sui, & vt crederet, incepit iurare ei, vt sequitur. *Domine Deus Israel: si inuestigauero sententiam patris mei crastino vel perendie*. Ista est imprecatio, scilicet, si inuenero sententiam patris mei, & non indicauero eam Dauid, rogo Deum Israel, vt talia, & talia mala mihi faciat. Dixit autem: si inuestigauero, idest, si inuenero: nam Ionathas nihil inuestigabat, sed spectabat, quando pater suus loqueretur, & per hoc cognosceret sententiam eius. Etiam patet, quia dixit, crastino, vel perendie: nam si aliquid Ionathas inuestigaret, non diceret crastino, vel perendie: quia ipse immediate inciperet inuestigare, quousque reperiret sententiam patris. Dixit tamen crastino, vel perendie: ergo refertur ad intentionem, & non ad inuestigationem. Item dicitur crastino, vel perendie: quia nesciebat Ionathas, an crastino, idest, in die Kalendarum, qui erat dies sequens, vel perendie, idest, in alia die sequenti post

Kalen-

in eum ageret, concessa sæuiendi potestate: amicus autem,
cum diligat amicum, non sæuiet in eum, sed potius malis
eius compatietur, ideo si quis manibus amici sui caderet,
& hoc per aliquam causam esset simpliciter necessarium,
non sæuiret in eum: sed cum lachrymis eum occideret: eli-
gibilius ergo est cuicunque mori manibus amici sui,
quam hostis.

An peccauerit Dauid dicendo Ionathæ, vt potius eum occide-
ret, quam introduceres ad Saul, si esset iniquitas in eo.
Quæstio. *XVI.*

QVAERET aliquis, an peccauit Dauid dicendo Io-
nathæ, quòd occideret eum, & non introduceret ad
patrem suum? Respondendum est, quòd non peccauit:
G quia non dixit hoc hac intentione, vt eum Ionathas occi-
deret, quia sciebat, quod nullo modo Ionathas hoc facturus
esset, sed magis ipse pro illo vitam suam exponeret, vt pa-
tet immediatè, cum dixit: Absit hoc à me: tanquam esset
valde detestabile. Item Dauid non dixit simpliciter: Tu me
interfice, sed dixit: Si aliqua iniquitas in me est, tu me in-
terfice: sciebat tamen Dauid, quod non erat in eo aliqua ini-
quitas contra Saulem, vel Ionatham, propter quam debe-
ret occidi: ideo non voluit simpliciter occidi, nec hac in-
tentione hoc dixit: sed solùm, vt efficacius flecteret Iona-
tham ad pietatem. Si tamen dandum foret, quod existente ali-
qua iniquitate in Dauid, vel nulla existente, deberet occi-
di à Ionatha, vel Saule, præeligeret occidi à Ionatha, quam
à Saule.

An Dauid peccasset desiderando interfici à Ionatha, si non
posses mortem effugere. *Quæst. XXII.*

QVÆRET aliquis, an, si daretur, quod Dauid captus
fuisset, ita vt nequaquam posset euadere mortē per
manum Saulis, si diceret Ionathæ tu me interfice: an pec-
caret. Respondendum est, quòd sic, quia, quòd aliquis su-
stineat mortem, peccatum nullum est, sed interdū est me-
ritum: quòd tamen eam desideret, & petat, peccatum est:
sic autem esset, si Dauid diceret: Tu me interfice. Item pa-
tet hoc in illis, qui timore mortis inferendæ ab alijs se oc-
cidunt. Nam si quis existimet se ab alio nimis torquen-
dum, &, vt immanitatem tormentorum effugiat, seipsum
I occidat, nimis peccat. Nec solum hoc, immo etiam si quis
se occidat, ne alij eum occidant, & illudant ei, peccat: sicut
fuit de Saule, qui dixit armigero suo: Percute me, ne forte
veniant incircumcisi isti, & interficiant me illudentes mihi
infra, vlt. c. à fortiori ergo, cum Dauid peteret occidi à Io-
natha, vt leuiter puniretur, & non pateretur immania, oc-
cisus à Saule, qui acerrimus eius hostis erat, peccabat.

Item non solum peccabat Dauid, quia petebat, quod il-
licitum erat, sed etiam, quia faciebat, quod Ionathas peccaret:
nam inducebat illum ad occidendum eum: Ionathas ta-
men non poterat licitè occidere Dauid, cum non esset iu-
dex eius. Considerandum etiam, quòd non solum peccat
aliquis, si petat occidi ab eo, qui nō est iudex eius, sed etiam
si quis morte dignus sit, & petat occidi ab eo, qui iudex est,
peccat. Debet .n. aliquis patienter mortem tolerare, si iuste
K inferatur, & ab eo, qui iudex est, & in hoc meretur. Non
tamen licet ei, quòd ipse petat mortem à iudice, dicens se
esse morte dignum, quia si quis se occideret, siue ille dignus
esset morte, siue non, peccaret; tunc si aliquis dignus
morte petat à iudice, quod eum occidat, cum aliàs iudex non
cognosceret, nec eū occisurus esset, peccat mortaliter, quia
ipse seipsum occidit, cum aliàs moriturus non esset. Item
dato, quòd iudex aliàs eum occisurus esset, si tamē ipse pe-
tat occidi, peccat mortaliter, quia directè agit ad mortem
suam: nulli autem licet, quod directè sit causa totalis mor-
tis suæ: ergo nec secundum partem, quia esse causam mor-
tis suæ directè secundum totum, vel secūdum partem, non
differt, nisi secundū magis, & minus, id est, esse maius pec-
catum, vel minus peccatum. Si quis tamen se occidat, etiāsi
morte dignus sit, peccat mortaliter: ergo qualitercunque
...rectè sit causa mortis suæ etiamsi non totaliter, peccabit:
...tere mortē est aliqualis causa, saltē quātū ad ipsū pe-
...uāsi aliàs illa euētura esset: ergo peccabit mortaliter,

F qui mortē petit, ētsi illā mereatur. Sic ergo esset hic Dauid.
Et aut Ionathas. Hic ponitur tertium huius cap. scilicet,
Ionathæ concessio. Petit enim Dauid ab eo quendam mo-
dum conseruationis vitæ suæ, quem Ionathas obtulit se
procurare. *Absit hoc à me.* Potest referri ad duo. Vno mo-
do, quia supra dixit Dauid: Si aliqua iniquitas in me est, tu
me interfice: Ionathas autem dicit: Absit hoc a me, scilicet,
quod ego interficiam te, vel introducam ad patrem meum, vt
te occidat: aliter potest exponi referēdo ad exhortationem
Dauid: suadebat enim Dauid Ionathæ, vt si cognosceret
sententiam patris contra illum, quòd reuelaret ei. In quo
innuebat se aliqualiter dubitare, an Ionathas vellet reue-
lare Dauid sententiam Saulis, vel faueret patri suo, tacen-
do sententiam eius: Ionathas autem hoc à se excludit, di-
cens; Absit hoc à me, scilicet, vt ego cognoscam sententiam
G patris mei contra te, & nō indicem tibi. Istud autem tenet
litera sequens, scilicet. *Nec enim fieri potest.* idest, impossibi-
le est, quòd, si cognouero sententiam patris mei esse con-
tra te, non reuelem hoc tibi. Hoc autem non dicebat Iona-
thas simpliciter impossibile, sed impossibile ex præsuppo-
sito: scilicet, tanta erat dilectio Ionathæ ad Dauid, quòd re-
pugnabat, quod, illa existente, Ionathas cognosceret ali-
quod malum contra Dauid, & non declararet ei. *Vt si cer-*
te cognouero completam esse malitiam patris mei contra te,
non annunciem tibi. Malitia Saulis dicebatur iniqua volun-
tas de persequendo, & nocendo Dauid: illa autem malitia
esset completa, quando veniret ad summū malum, & istud
erat mors Dauid, quia nullum ei magis malum infligi po-
H terat. Dixit autem Ionathas, si sciret completam esse mali-
tiam Saulis, quia, quin aliquam malitiam concepisset con-
tra Dauid, non dubitabatur si tamen non esset completa, s.
quòd disposuisset occidere illum, non erat tale, propter quod
deberet recedere Dauid à curia Saulis: quia omnia alia ma-
la, & molestias sustineret Dauid præter mortem, vt non
recederet à terra Israel, nec cogeretur dimittere vxorem
suam charissimam Michol: & diuidi à dulcissimo amico
suo Ionatha. Mortem autem pro nullo toleraturus erat,
quia per eam potius ab his omnibus separabatur. De
morte ergo, siue de consummata malitia, per quam mors
infligenda foret, locutus fuit Ionathas. Dixit etiam: Si
cognouero certissimè: nam si respicerentur leues suspicio-
nes, poterat quis suspicari contra Saulem, quòd vellet oc-
cidere Dauid, cum aliquando eum occidere voluisset:
I per certitudinem tamen hoc non patebat: ideo dixit Io-
nathas, si cognosceretur certissimè malitia Saulis: nam si
cognosceretur sola leui suspicione, non erat propter hoc
fugiturus Dauid de curia Saulis. Etiam dixit hic Iona-
thas de malitia Saulis, quòd reuelaret eam illico, vt co-
gnosceret: sed non est intelligendum, quòd solam mali-
tiam reuelare deberet, sed etiamsi cognosceret volunta-
tem Saulis bonam esse erga Dauid, reuelaturus erat. Sic
patet infra, vbi iurauit Ionathas, quod si bene Saul iu-
dicaret de Dauid, reuelaret ei, & si male eodem mo-
do. Item patet per signum, quod dedit Ionathas Da-
uid de missione sagittarum, scilicet, quòd si diceret pue-
ro: Sagittæ vltra te sunt, erat malum Dauid, & recedere
debebat. Si autem diceret citra te sunt, erat bonum eius,
& debebat venire. Dixit tamen hic Ionathas de sola ma-
K litia Saulis: quia in hoc vertebatur magis status Dauid
scilicet, quòd reuelaretur ei iniquitas Saulis consummata
contra eum, quam quod reuelaretur bona sententia: nam
si esset iniquitas consummata, & non reuelaretur, poterat
periclitari Dauid cadendo in manus Saulis. Dato tamen,
quod non reuelaretur ei sententia bona, non erat pericu-
lum: quia etiamsi immediatè non cognosceret, poterat
postea eam cognoscere: nam si Saul eum exosum nō habe-
ret, mitteret pro eo, vt reduceret in statum pristinum. *Re-*
spondit que Dauid ad Ionatham. Cognito, quod Ionathas
paratus esset reuelare Dauid sententiam patris sui, vo-
luit hic Dauid scire quomodo hoc fieret, dicens. *Quis*
annunciabit mihi, si quid fortè responderit pater tuus durè
de me? idest, dato, quod velis annunciare mihi senten-
tiam patris, quis annunciabit illam, vel quomodo an-
nunciabitur.

Quæ-

Quare petierit Dauid à Ionatha, quis renunciaret ei voluntatem patris, cum iam dixit, se reuelaturum. Q. XVIII.

QVAERET aliquis, quare Dauid hoc quæsiuerit à Ionatha, cum iá ille dixisset, quod si cognosceret sententiam patris sui esse contra Dauid, reuelaret illud ei. Respondendum est secundum Nicolaum, quòd difficile videbatur, quod filius Regis veniret ad ipsum in agro, quia alij comitarentur eum, & posset inde sequi periculum, quia viderent Dauid illi, qui venirent cum Ionatha: & hoc annunciarent Sauli: quod autem Ionathas non iret, sed per alium renunciaret Dauid sententiam Saulis, non erat tutum Dauid, qui habebat suspectos omnes de domu Saulis, præter Ionathan, s. quia quilibet eorum vellet accusare Dauid coram Saule, vt complaceret ei. Sed dicendum est, quod intentio Dauid fuit, quod Ionathas per seipsum inquireret patris sententiam, & ipse per se annunciaret Dauid. Posuerat autem ad hoc modú, s. vt ipse lateret in agro vsque ad tres dies: nihil autem vltra dixit: volebat enim exprimere, quod in illis tribus diebus Ionathas inquireret sententiam Saulis, & ipse iret in agrum ad reuelandum solus. Erubuit tamen hoc ei dicere, tum quia Ionathas debebat ire incomitatus: tum, quia cum Dauid humiliaret se, vt seruus Ionathæ, erubescebat dicere Ionathæ, quòd iret ad eum in agrum: quanquam ergo aperuerit materiam, vt posset Ionathas intelligere, quid vellet Dauid: tamen non prorsus explicuit, volens, quòd Ionathas hoc declararet, offerens se ad eundum in agrum. Sic enim faciunt illi, qui erubescunt aliquid petere, quod petunt: nam non expressè, sed per circumlocutionem illud innuunt: Ionathas autem intendebat per se exire in agrum, & incomitatus: quia oportebat sic fieri ad salutem Dauid: non tamen illud penitus expressit, sed dixit, quod si cognosceret malitiam patris sui, renunciaret illam Dauid: & quia ista verba erant ambigua, s. an Ionathas per se renunciaret, vel per alium: & renunciare per alium erat periculosum, voluit Dauid, quòd Ionathas explicaret, quomodo hoc fieret. Nec tamen ausus est Dauid nunc dicere Ionathæ, quòd ipse exiret in agrum: sed rursus quæsiuit à Ionatha, quis ei hoc renunciaturus esset, vt sic Ionathas cogeretur magis explanare intentionem suam, & Dauid non cogeretur erubescere petendo ab eo, quod ipse solus ad renunciandum iret: nunc autem respondit Ionathas, quod ipse descendere vellet in agrum, vbi lateret Dauid, & per sagittas daret sibi signum sententiæ Saulis, vt patet infra: dixit autem hic Dauid, quòd quis annunciaret ei, si quid durum Saul loqueretur de ipso: non tamen volebat Dauid solum annunciari sibi, si aliquod durum de eo sententiasset Saul, sed etiam si aliquod bonum. Dixit tamen de duro, quia quanquam bonum non renunciaretur ei, nó erat per se periculum: malum autem, quod de eo sententiasset Saul, si non annunciaretur ei, esset illi causa mortis. De duro ergo solum dixit. *Et ait Ionathas ad Dauid.* Hic voluit Ionathas totaliter explicare Dauid, quomodo renunciaret ei sententiam Saulis. *Veni, & egrediamur in agrum.* Cum ista loquerentur Ionathas, & Dauid, erant in vrbe Gabaa, vbi erat semper habitatio Saulis: ad loquendum autem de modo liberationis Dauid voluit Ionathas, vt essent in agro, vt ibi liberius loquerentur.

Quare Ionathas voluerit cum Dauid egredi in agrum. Quæstio XIX.

QVÆRET aliquis, quare Ionathas voluerit, quod egrederentur in agrum ipse, & Dauid ad loquẽdum de modo occultationis, & renunciationis. Respondet Nicolaus, quod hoc factum est, vt Ionathas ostenderet Dauid locum, in quo lateret, vt cum ipse Ionathas iret ad reuelandum sententiam patris, sciret latibulum. Sed hoc non stat, quia si ad hoc solum moueretur Ionathas, sufficienter agere potuisset stãdo in vrbe: nam tam Ionathas, quam Dauid cognouerat terram confinem Gabaa, & vbi essent latibula, ideo potuisset dicere Ionathas Dauid: Latebis in tali, vel tali loco: etiamsi non monstraret sibi præsentialiter. Item adhuc patet hoc magis, quia quãquam exiuerint in agrum Dauid, & Ionathas, tamen non accesserunt ad locum, in quo latere debebat Dauid: nam Ionathas ei illum ad oculum

A lum demonstrauit. Quod patet infr. s. Descendes festinus in locum, vbi celandus sis, & sedebis iuxta lapidem, cuius nomen est Ezel: si autem ad oculum demonstrasset Ionathas Dauid locum, in quo latere debebat, nó dixisset ei: Sedebis iuxta lapidem, cuius nomen est Ezel: sed iuxta istum lapidem, vel illum sedebis: ergo non demonstrauit sibi ad oculum, nec nunc accesserunt ad locum illum: quia lapis Ezel distabat aliquantulum ab vrbe; Ionathas autem, & Dauid solum exiuerũt extra muros. Quod patet, quia cum essent ambo in agro, dixit Ionathas Dauid: Descendes festinus, & venies in locum, vbi celandus sis: ergo vltra locũ, in quo nunc erant: erat aliquantulum distans lapis Ezel, vbi latere debebat Dauid. Egressi tamen sunt in agrum Ionathas, & Dauid, quia volebat Ionathas loqui cum Dauid aliqua verba, quæ nolebat audiri ab aliquo in vrbe: erant
B enim sibi omnes ministri Regis suspecti: & hoc tam propter Dauid, quàm propter seipsum. Propter Dauid quidẽ; quia cum Saul desideraret occidere Dauid, & omnes ministri sui hoc scirent, volebant ei complacere, ideo quodcunque audirent tractari inter Dauid, & Ionathan, reuelarent Sauli, & quia hic agebatur de latibulo Dauid, si serui Saulis cognouissent, reuelassent ei, & Saul mitteret illuc, antequã Ionathas descenderet ad eum, & incautum raperent Dauid. Hoc autem erat maximum discrimen: noluit ergo, quod ab aliquo sciretur: ideo exierunt in agrum, vbi nullus eos loquentes audiret. Secundo erant suspecti Ionathæ omnes serui Saulis propter seipsum. Ipse enim diligebat nimis Dauid, & Saul eum valde habebat exosum: ideo si ministri
C Saulis viderent, quid tractaret Ionathas cũ Dauid, & nunciarent Sauli, haberet etiam exosum Ionathan: sic enim accidit, quia postea cognouit Saul magnam amicitiam Ionathæ, & Dauid; dixit ad Ionathan nimis iratus: Fili mulieris virum vltro rapientis; num quid ignoro? quia diligis filium Isai in confusionem tuam, vt patet infra, & quia postea respondit Ionathas pro Dauid, conatus est Saul eum lancea percutere. Hoc autem volebat cauere Ionathas, quia durum erat sibi incidere in odium patris. Voluit ergo cautè agere, ne quis de ministris Saulis cognosceret, quid inter se loquerentur Dauid, & Ionathas: præcipuè, quia Ionathas volebat inire fœdus cum Dauid, & iniuit, vt patet infra, in quo innuebatur, quod Ionathas cum Dauid cóiurabat contra omnem hominem propter fœdus: & si hoc Saul cognosceret, nimis irasceretur. Vnde valde conquestus est, quando illud cognouit, vt patet infra 22. c. scilicet. Non est, qui mihi renunciet, & omnes coniurastis aduersus me, maxi-
D mè cum filius meus fœdus inierit cum filio Isai: expediens ergo fuit egredi in agrum ad loquendum. *Cumque exissent ambo in agrum.* scilicet, extra mœnia vrbis, non longe ab vrbe: nam magis distabat locus latibuli Dauid, vt patet infra, in litera, & ex supra dictis. Sciendum autem, quod ex quo nunc Dauid egressus est cum Ionatha de vrbe, nunquam postea rediit in domum suam, nec ad vxorem suam, sed semper fuit profugus, quia Saul semper eum persecutus fuit. Et quia egressus est Dauid simpliciter in agrum cum Ionatha, neutro ferente arma, quæ secum ferre alias solebat, nec etiam gladium, ideo quando venit ad Achimelech Sacerdotem profugus, petiuit ab eo gladium, quia nullum ferebat, & accepit gladium Goliath, vt patet sequenti cap. *Ait Ionathas ad Dauid.* Hic incipit Ionathas tollere dubium, quod Dauid videbatur habere, scilicet, an Ionathas
E vellet ei indicare sententiam patris sui, & vt crederet, incepit iurare ei, vt sequitur. *Domine Deus Israel: si inuestigauero sententiam patris mei crastino vel perendie.* Ista est imprecatio, scilicet, si inuenero sententiam patris mei, & non indicauero eam Dauid, rogo Deum Israel, vt talia, & talia mala mihi faciat. Dixit autem: si inuestigauero, idest, si inuenero: nam Ionathas nihil inuestigabat, sed spectabat, quando pater suus loqueretur, & per hoc cognosceret sententiam eius. Etiam patet, quia dixit, crastino, vel perendie: nam si aliquid Ionathas inuestigaret, non diceret crastino, vel perendie: quia ipse immediate inciperet inuestigare, quousque reperiret sententiam patris. Dixit tamen crastino, vel perendie: ergo refertur ad intentionem, & non ad inuestigationem. Item dicitur crastino, vel perendie: quia nesciebat Ionathas, an crastino, idest, in die Kalendarum, qui erat dies sequens, vel perendie, idest, in alia die sequenti post

Kalen-

duæ fugæ Dauid, vna de Ramatha, quando erat ibi Saul prophetans,& alia de præsentia Saulis ad Ionathan. Si autem illud non ponatur,non poterit aliqualiter saluari litera:nam Dauid dixit ad Ionathan. Ecce Kalendæ sunt crastino,& ego ex more,sedere soleo iuxta Regem:& ibi dixit, quòd requireretur sessio sua:& tunc responderet pro eo Ionathas:si tamen ista fuga fuisset immediatè, vt Dauid fugit de Ramatha,& nōdum reconciliatus fuisset Sauli,nullo modo quæreret Saul de eo, dicens: vbi est filius Isai, & cur non uenit ad mensam hodie,nec heri? Dauid tamē putauit se requirendum, & Saul requisiuit eum, cur non ueniret,ergo uidetur,quòd in dieb.præcedentib. Dauid consueuisset esse coram Rege,& alioquin frustra requireret eū Saul,cum ipse illum à se fugasset,& postea reduxisset. Item, præcipuè patet hoc: quia Saul dixit. Cur non uenit filius Isai,nec heri,nec hodie ad uescendum? ergo solum defecerat duob. dieb. de mensa Regis,& aliis dieb. præcedentib. G uenerat:hoc autem modo reconciliatus est Sauli.Item,patet hoc:quia Dauid dixit Ionathæ,vt dimitteret eum abscōdi in agro, vsque ad diem tertium, & postea exiturus erat Ionathas de vrbe ad indicandum ei voluntatem Saulis; ergo videtur,ꝙ,quando ista fiebant,Ionathas,Saul, & Dauid erant in eadem vrbe, & non fugit Dauid ad locum, in quo erat Ionathas,ad quem miserat pater.Item patet:quia Dauid dixit Ionathæ, ꝙ responderet pro eo Sauli, ꝙ erant victimæ in Bethlehem:ideo recesserat illa die,& non venerat ad mensam Regis:sic enim respondit Ionathas Sauli ex parte Dauid: rogauit me obnixe, vt iret in Bethlehem, & ait:dimitte me quoniam sacrificium solenne est in Ciuitate,& vnus de fratribus meis accersiuit me: non tamē diceret Ionathas, ꝙ Dauid dixerat: dimitte me, idest, da mihi H licentiam eundi: nisi fuisset Dauid ante hoc cum Ionatha, & cum Saule in vrbe eadem. Si autem aliter intelligeretur secundū Nicolaū,necesse erat,ꝙ ista petitio licentiæ referretur ad tempus illud, in quo erat Dauid in curia Saulis, antequam Saul conatus fuisset eum lancea percutere, & ipse fugisset in Ramatha. Sed hoc absurdum est; ideo necesse est,literā sic exponi de duplici fuga Dauid, & ꝙ ista facta sunt post aliam reconciliationem Saulis, & Dauid. Cū autem allegatur pro positione Nicolai, ꝙ Ionathas erat absens,quando ista fiebant:quia dixit:absit à te,non morieris:dicendum,ꝙ intelligitur hoc de fuga secunda: nam primas inimicitias, & damna, quæ inferre conatus fuit Saul Dauid,omnes cognoscebant,& ipse Ionathas,ideo non referebat se Ionathas ad illa,sed ad ea,quæ facta sunt postea, I facta reconciliatione inter Saulem, & Dauid: tunc enim cœpit Saul occultè insidiari Dauid,& non reuelauit hoc Ionathæ.Dauid tamen illud sensit,Ionathas verò dixit:absit à te,non morieris: quia nesciebat, ꝙ aliquid tractaretur in damnum Dauid, cum post reconciliationem nihil palàm fecisset Saul: immo si exponatur ista litera secundum sententiam Nicolai,non erat conueniens responsio Ionathæ; quia,cum ipse esset absens, deberet præsumere aliquid potuisse fieri post eius recessum in damnum Dauid, ideo non debuisset respondere:absit à te,non morieris: Nunc autem confidenter hoc respondebat, quia ipse præsens fuerat, & sciebat,quæ fiebant,nihil tamen horum senserat. Item, cū dixit Ionathas:nec enim faciet pater meus quicquam, vel grande,vel paruum,nisi prius indicauerit mihi;exponi debet, vt dictum est. s. ꝙ facta reconciliatione inter Saulem, K & Dauid,& nihil senserat moueri Ionathas contra Dauid, & credidit,ꝙ nihil faceret pater eius ipso nesciente. Si tamē absens esset,non bene respondisset,dicens,ꝙ pater suus nihil faceret sine eo, quia, eo absente, non poterat consulere ipsum. *Fugit autem Dauid de Naioth,qua erat in Ramatha*, s. cum vidit Dauid Saulem venientem ad capiendum ipsum,& prophetantem cum aliis,putauit,ꝙ, cum desineret prophetare, teneret eum, & occideret: ideo dum ille prophetabat,fugere voluit,habuitque spacium fugiendi:quia Saul prophetauit die, & nocte, vt patet præcedenti ca. & dicitur, ꝙ fugit de Naioth, quia ibi erat cum Samuele, & aliis Prophetis: hic autem significatur, quòd Naioth sit locus, & sit quædam pars vrbis Ramathæ, quia dicitur. De Naioth, quæ erat in Ramatha.

F *Quare fugerit Dauid à facie Saulis de Ramatha,& non steterit,sicut venientibus nunciis. Quæst. III.*

QVÆRET aliquis. Quare fugit Dauid, veniente Saule, cum Deus faceret miraculum pro eo, scilicet, quia prophetabat Saul,& non poterat tenere eum,& sicut stetit,venientibus aliis nunciis, quanquam venirent ad tenendum eum,quia omnes prophetabant: ita potuisset stare,veniente Saule,quia etiam ille prophetauit.Respondendum est,ꝙ non decuit,quòd maneret Dauid in Ramatha, præsente Saule: quia Deus non fecerat, quòd prophetaret Saul ad hoc, quod maneret ibi Dauid, quia Saul non erat semper prophetaturus,sed prophetauit,vt non teneret Dauid illico, ut accederet ad Cuneum prophetarum. Etiam, ut haberet Dauid tempus fugiēdi,dum prophetabat Saul, G & ob hoc Deus fecit,quòd prophetaret vna die, & una nocte,quia interim poterat Dauid fugere ad securum locum. Venientibus autem nunciis Saulis,non fugit Dauid,& forte ex consilio Samuelis,ut magis confunderetur Saul,scilicet,quòd ipse ueniret,& cogeretur prophetare,sicut ceteri: nec solum,ut alij,sed etiam plus,quia alij prophetauerunt postquam accesserunt ad Cuneum prophetarum,Saul autem prophetare incepit, antequam intraret in Ramatha, præcedenti c. Veniente autem Saule, & confuso, credendum est,quòd Samuel consuluerit Dominum pro Dauid, & ipse responderit,quod fugeret inde.

Quare, qui venerunt cum Saule, non tenuerint Dauid. Quæstio. IIII.

H QVÆRETVR vlterius,quare illi, qui veniebant cum Saule,non tenuerint Dauid, quanquam prophetaret Saul. Aliquis respondebit, quòd nullus veniebat cum Saule, sed ipse fugiens seruos suos, venerat solus in Ramatha.Hoc tamen non est verisimile,quia famuli Regis non paterentur,ꝙ solus abiret. Dicendum ergo, ꝙ fortè omnes,qui veniebant cum Saule,prophetauerunt,quia illi habebant animum tenendi Dauid,cum scirent Saulem ad hoc venire:sicut ergo Deus coegerat omnes priores nūcios Saulis prophetare, ne tenerent Dauid,ita, & nunc cogeret prophetare eos,qui veniebant cum Saule, quāquam litera non faciat de eis mentionem:& sic nemo posset tenere Dauid. Aliter etiā potest dici, ꝙ solus Saul coactus fuit prophetare,quia cùm omnes, qui ei aderant, viderunt eū prophetare, cognouerunt hoc a Deo fieri: ideo nemo eo- I rum ausus est manum mittere in Dauid,nec hoc desiderauit: timebant enim, ꝙ Deus eis aliquid mali infligeret,si hoc attentarent. Sic enim,cùm iussisset Saul seruos suos,ꝙ irruerent in Sacerdotes Domini, nemo eorum ausus est, quia sciebant esse iniustum.inf.cap. 22. *Veniensque locutus est coram Ionatha*, i. quando venit de Naioth primò venit ad Ramathā,quia diligebat eum,& volebat, ꝙ ipse tractaret reconciliationem eius cùm Saule Nicolaus autem intēdit,ꝙ Ionathas non erat nunc in loco, vbi erat Saul, sed in loco,ad quem miserat eum pater.Nō tamen stat,quia mā- serat Ionathas in loco, vbi erat curia Saulis, dum iret Saul in Ramatha: Dauid autem prius rediit ad vrbem illam, q̄ Saul,eo,ꝙ Saul ꝓphetauit vna die,& vna nocte:Dauid aūt fugit mox,vt uidit Saulē,vt supra dictū est. *Quid feci?* s. propter quod merear mortē?quasi dicat,nihil:& in pater tuus K quærit animā meā.Hic subintelligēdum est id, quod supra dicebatur.s.quòd Dauid steterit cùm Ionatha,& deinde reuersu Saule de Ramatha,reconciliauit ei Ionathas Dauid, quod Saul tunc leuiter acceptauit,eo, quòd viderat, quòd Deus adiuuerat Dauid cogendo prophetare ipsum, & omnes nuncios suos.Sed post hoc rediit Saul ad priorē rancorē,& conabatur occultè occidere Dauid,de quo nihil nouerat Ionathas,& tunc Dauid fugiens ad Ionatham, conquestus fuit ei,dicens ista,quæ habentur hic.Cum autem fugit de Naioth ad Ionatham, licèt aliquid conquestus fuerit, non tamen fuit conquestio,quæ habetur hic,vt supra, probatum est. *Aut quæ est iniquitas mea,& quod peccatum meū in patrem tuum?* ista omnia ad idem pertinēt:& est exaggeratio sermonis ad aggrauandū factum, quæ propriè pertinet ad illos, qui conqueruntur, & quia per pluralitatem verborū abundantius significant,quod intendūt,iniquitas autem.

Cōfuta- Alio re- sione.

Alia re- sione.

opin. Nic.

autem, & peccatum pro eodē accipiuntur hic, quanquam possent aliqualiter distingui: nam iniquitas est propriè malus cordis, & pertinet ad illos, qui malum ex intentione agunt: peccatum autem significat quēcunq; errorem; vel defectum, siue ex malitia fiat, siue alias. *Quia quærit animā meam*. i. quærit me occidere. Anima. n. accipitur hic pro vita, sicut accipitur Ioan. 12. & Matth. 16. c. s. Qui vult animā suam saluā facere, perdet eam: ꝙ non potest accipi de anima, sed de vita. Et dicitur, ꝙ quęrit. i. inquirit ad perdēdum eam: hoc intelligebat Dauid de occulta machinatione Saulis contra eum, quia moliebatur eū nunc fraudulenter occidere. *Qui dixit ei*. s. Ionathas ad Dauid. *Absit à te, nō morieris*. i. nō erit hoc, ꝙ dicis, quia nō occidet te pater meus.

Nicolaus refellitur.

Nicolaus intelligit, ꝙ Ionathas erat in loco semoto ab vrbe patris sui, & ignorabat, quid fecisset pater suus post recessū suum ab eo: ideo dixit hoc. Sed hoc præsuppositum Nicolai iam ablatum est, ideo dicebat hoc Ionathas, quia post reconciliationem Dauid, & Saulis, nihil tractari viderat contra eum, & putabat, ꝙ nihil fieret, sed Dauid ex priori timore etiā nunc timeret. *Nec enim faciet pater meus quicquam grande, vel paruum, nisi prius indicauerit mihi*. i. nō timeas, ꝙ aliquid moliatur contra te pater meus, quia nihil vnquam pater meus agit sine consilio meo. Si ergo aliquid contra te agere conaretur, dixisset mihi: sed non dixit: ergo nihil conatur. In hoc verū dicebat Ionathas: quia ipse erat vir prudēs, animosus, & industrius: &, præter hæc, Saul magis confidebat ei, quā ceteris, quia erat filius eius: ideo quęcunque ageret, illius consilio agebat: quod patet, quia etiā, quando voluit supra occidere Dauid, Ionathæ, & ministris suis hoc iussit præcedenti c. ita ergo nunc credebat Ionathas, quod quicquid deliberaret contra Dauid indicaret ei. *Hunc ergo celauit à me pater meus sermonem tuum?* Debet legi interrogatiuè. q. d. cū pater meus omnia, quæ acturus est, mihi reuelet: nunquid hunc solum sermonem à me celaret? q. d. non est verisimile, ꝙ concluditur immediatè. s. *Nequaquam enim erit istud*. i. ideo nullo modo est secundum ꝙ suspicaris, scilicet, ꝙ pater meus quæreret te occidere, quia iam mihi indicasset.

Quomodo Ionathas ausus sit dicere, quòd pater suus nihil ageret, eo inconsulto, contra Dauid, cum multa alia egerit. Quæst. V.

QVÆRET aliquis: Quomodo Ionathas dicebat, ꝙ pater suus nihil ageret, eo inconsulto, cum prius lanceam misisset in Dauid, & postea misisset seruos suos ad domum illius, vt caperent eum, & postea persecutus est eum in Ramatha: hæc tamen non reuelauit Ionathæ, quia alioquin Ionathas impediuisset hoc fieri, sicut cum Saul Ionathæ iussit, ꝙ occideret Dauid: ipse autem cōuertit Saulem ad contrarium. s. vt diligeret Dauid, vt patet præcedenti. c.? Respondendum est, ꝙ secundum præsuppositum Nicolai dici posset, ꝙ Ionathas erat consiliarius patris sui, & omnia ei reuelabat, quæ acturus erat: nunc tamen recesserat Ionathas à Saule, & non fuit ibi, quādo conatus est eum lancea percutere, nec quando misit seruos, vt caperent eum in domo, nec quando persecutus fuit eum in Ramatha: ideo non potuit ei pater ista indicare. Quia tamen istud præsuppositum Nicolai supra improbatum est, dicendum erit, ꝙ Ionathas erat præsens, quando ista fiebant, tamen non potuit ea impedire. De missione lanceæ dicendū, ꝙ istud non præcognouerat Ionathas, quia Saul indicabat Ionathæ ea, quæ facturus erat, quando præcedente consilio aliquid faciebat: missio autem lanceæ non fuit sic, quia illa missa est, cum arreptus fuisset Saul à Dæmone: ipse tamen nesciebat, quando arripiendus erat, ideo nihil de hoc præmeditatus fuerat, sed cūm arreptus fuit, videns opportunitatem occidendi Dauid, dissimulate misit lanceam. De nunciis autem missis ad vallandum domum Dauid, dicēdum est, ꝙ Ionathas cognouerit, nequiuit tamen placare patrem, quia incanduerat furor eius nimis. De nuncijs etiam missis in Ramatha ad tenendum Dauid, dicendum est, ꝙ Ionathas cognouerit, sed nec istud prohibere potuit: satis tamen agebat, vt nō comprehenderetur Dauid. Simile enim fuit postea in aliis persecutionibus, quas fecit Saul contra Dauid: nam Ionathas non poterat prohibere patrē ab ini-

A quitate: iam enim nolebat eum exaudire: sed ibat Ionathas cum Saule, quando ibat ad persequēdum Dauid, & quantum poterat agebat, ne caperetur: sic patet, inf. c. 23. cū Saul voluit ire in Ceilam ad tenendum Dauid, & Ionathas occultè abiit ad confortandum Dauid cōtra patrem: cum dicitur: Et surrexit Ionathas, & abiit ad Dauid in syluam, & confortauit manus eius in Deo, dixitque illi, ne timeas, nec enim inueniet te manus Saulis patris mei: non tamen poterat ei quicquam aliud agere: ita ergo in præteritis malis, quanquam sciret Ionathas, quæ fiebant, tamen non poterat prouidere in illis.

Noluit Saul Ionathæ reuelare, quòd vellet occidere Dauid, quia sciebat, quòd fuisset conatus impedire eum. Q. VI.

B QVÆRET aliquis, cum Saul rursus conaretur occidere Dauid, cur non dixit Ionathæ? nam solitus erat dicere omnia: etiam præcedenti. c. dixit ei, ꝙ vellet occidere Dauid, & commendauit ei hoc negocium. Respondēdum est, ꝙ Saul desiderabat nimis occidere Dauid, & abstinebat se ab omnibus, quæ possent eum in hoc impedire: libenter autem filio indicasset illud, sed sciebat, ꝙ diligeret Dauid, & magis impediret, quàm adiuuaret, ideo subticuit. Quod autem cognosceret dilectionem Ionathæ ad Dauid, patet inf. nam dixit Saul ad eum: Fili mulieris virum vltro rapientis: nunquid ignoro, quia diligis filium Isai in confusionem tuam, & ignominiosæ matris tuæ? vt patet, infra, in litera. Nam postea cōsecutus est Saul de Ionatha, quòd propter istam dilectionem Dauid haberet locum insidiandi ei, vt patet, inf. c. 22. s. Non est, qui mihi renunciet, maxime cum filius meus fędus inierit cum filio Isai, non est, qui vicem meam doleat, eo, ꝙ suscitauerit filius meus seruum meum aduersum me insidiantem mihi vsque hodie: nimis ergo de cetero cauebat se Saul à Ionatha, cum ageretur de Dauid: & ob hoc non solum non reuelabantur ea, quæ pater agere vellet contra Dauid, sed etiamsi aliquid videret fieri contra Dauid, non audebat orare patrem, vt desisteret, cum iam conatus fuisset semel Saul percutere Ionathā lancea: quia defendebat causam Dauid, vt patet inf. in litera. Sed hoc solum faciebat Ionathas, pro Dauid de cetero. s. ꝙ si aliquid sciret contra eum tractari, mittebat illud nūciari Dauid, vel ipse ibat ad illum, vt patet inf. c. 25. hoc autem obiecit Dauid contra Ionatham, cum dixit Ionathas: hunc ergo sermonem celauit pater meus tantum à me, nequaquam erit istud. Dixit Dauid: scit profectò pater D tuus, quia inueni gratiam in oculis tuis: & dicet, nesciat hoc Ionathas, ne fortè tristetur. Sed tunc obiicietur, quomodo ergo cōmisit Saul Ionathæ, ꝙ occideret Dauid, vt patet præcedenti c.? Respondendum est, ꝙ nunc Saul nesciebat, an Ionathas diligeret Dauid, ideo putauit, ꝙ ageret, quod pater iubebat. Postea autē cognouit, vt patet, inf. in litera, & inf. cap. 22. ideo postea nunquam reuelauit ei, quāquam à principio reuelasset. *Et iurauit rursum Dauid*. Intelligendum est, ꝙ à principio iurauit Dauid Ionathæ, ꝙ ista vera essent, quæ proponebat: Ionathas autem non credebat, quia pater nō reuelauerat ei, ideo iurauit rursus Dauid, vt crederet Ionathas, & tūc credidit. *Et ille ait*, scilicet, Dauid, cuius est totus iste sermo continuatus. *Scit profectò pater tuus, quia inueni gratiam in oculis tuis*. Istud posuit Dauid ad reddendum dictum suum verisimile, & infirmanE dum sententiā Ionathæ, qui dixerat, ꝙ nihil pater eius agebat sine consilio ipsius: hoc autem nequaquam indicauerat ei: ergo nihil erat. Respondet Dauid, ꝙ Saul sciebat, ꝙ Ionathas diligebat Dauid: ideo non reuelauit ei hoc, ne tristaretur. Dixit autem Dauid, ꝙ sciebat hoc Saul, quia aliqua præcesserant, per quæ cognosci poterat nimius amor Ionathæ ad Dauid: vnde nō solum hoc cognoscebat Saul, sed etiam, ꝙ Ionathas inierat fędus cum Dauid, vt patet inf. in litera, & inf. c. 22. dixit etiā: quia inueni gratiā in oculis tuis, & dixit: quia diligis me. Quanquā ista duo idē sint, quia diligere, & diligi æqualitatem importat: inuenire autem gratiam in oculis alicuius dicit habitudinem subiecti ad Dominum, vel cuiuscunque minoris ad maiorem. Dauid autem humiliaret se, quanquam sciret se diligi à Ionatha, non dixit, ꝙ diligebatur, sed ꝙ inuenerat gratiam in oculis Ionathæ. Inuenit autem seruus gratiam in oculis

Domini, quandocunque omnia, quæ facit seruus, Domino recta videatur, & ex hoc eum diligit: sic enim nos dicimur habere gratiam Dei gratificantem, quando nobis existentibus in charitate, omnia opera nostra Deo recta videntur, & acceptat ea. *Et dicet: nesciat hoc Ionathas, ne forte tristetur,* i. pater tuus dicet apud se, q non vult te scire intentionem eius contra me, ne tristeris de malo, quod mihi cogitat. Nō propriè dicitur hic, ne tristetur: sed magis debet dici, ne impediat, quia si Saul intenderet, ne contristaret Ionathan, non procuraret occidere Dauid, cum ex hoc cognosceret, Ionathan maximè contristandum, sed solum aduertebat Saul, ne impediretur in proposito suo, & quia Ionathas posset impedire, si sciret, deliberauerat Saul non dicere hoc Ionathæ. Ex hac litera maximè probatur, quod supra dicebatur de duplici fuga Dauid, & quòd istud, quod hic dicitur, non fuerit immediate postquam rediit Dauid de Ramatha, sed post reconciliationem eius cum Saule, alioquin referretur hoc ad præterita mala, quæ fecisset Saul Dauid, sicut exponit Nicolaus: scilicet, de missione lanceæ, & persecutione in Ramatha, & non de aliqua persecutione præsenti. Sed hoc falsum est: quia id, de quo loquitur hic Dauid, aliquid præsens erat, & in fieri: quod adhuc restabat implēdum: cùm dicat: dicet pater tuus; nesciat hoc Ionathas, ne fortè tristetur, ergo necesse est, q ponatur aliqua noua machinatio Saulis contra Dauid post reditum de Ramatha, quæ nondum completa erat, quando dicebat Dauid ignorare Ionathan, & de qua conquerebatur: quia poterat sibi inferre malum: de præteritis autem nihil curabat, quia illa abierant. *Quinimo.* Aduerbium iurandi est, & significat Dauid, q quanquam Ionathas non crederet ei: tamen secundum veritatem, sic erat: & hoc affirmat, quinimo, *Viuit Dominus, & viuit anima tua.* Modus iurandi est. i. iuro per vitam Dei, & per vitam tuam, q pater tuus vult me occidere. Iurauit autem hic Dauid per vitam Dei, & per vitam Ionathæ; quia ista duo erant, quibus propositus, maximè Dauid obseruaturus erat veritatem. Iuramentum namque in confirmationem eorum, quæ dicuntur, inducitur, & ob hoc in iuramento nominantur talia, propter, quæ homo maximè debeat veritatem seruare: Huiusmodi sunt duo, s. id quod aliquis maxime reueretur, & id, q maximè diligit: propter primum homines iurant per Deū, quia nihil excellentius eo est, nec q magis revereri debeamus. Sic ēt iuramus per vitā Regum, quia inter omnes homines excellentissimi sunt: sic iurauit Ioseph contra fratres suos: Gen. 42. s. alioquin per salutem Pharaonis exploratores estis. Sic etiam dixit Apostolus ad Hebræ. cap. 7. & habetur Extra. de iureiuran. cap. & si Christus. s. homines per maiorem suum iurant: & omnis cōtrouersiæ illorū finis est iuramentū. Quātum ad hoc iurauit Dauid per Deum, dicens: viuit Dominus. Secundum est id, quod homines maximè diligunt, & illo nominato, veritatem seruant, &, quia homines nihil magis diligant, quā seipsos, consueuerunt multi homines iurare per vitam suā. Sic etiam multi iurant per vitam filiorum suorum, quia eos nimis diligunt, &, quia Dauid significabat se diligere Ionathan super omnia, iurauit per vitam illius.

An peccauerit Dauid iurando per vitam Ionathæ.
Quæstio. VII.

QVAERET aliquis: An peccauerit Dauid iurando per vitam Ionathæ: & videtur, q sic, quia Christus interdixit talia iuramenta. Nam Matth. c. 5. dicitur, q nō est iurandum per cęlum, nec per terram, nec per Hierosolymā nec per caput, nec per capillos, nec aliquid alterum: & generaliter per omnem creaturam: Dauid autem iurauit hic per vitam Ionathæ: & illa erat creatura: ergo peccauit? Respondendum est, quòd Dauid nō peccauit hic, nec obstat quod habetur Matth. cap. 5. Nam illud introductum fuit ad tollendum iuramenta superflua Hebræorum: putabant enim quidam Hebræi, q iurare per Deum, erat secundum se aliquid bonum: dum tamen obseruaretur iuramentum, ideo frequentabant iuramentum, putantes se aliquid mereri iurando per Deum, dum obseruarent: hoc autem putabant, quia dicitur Deut. c. 6. Dominum Deum tuum timebis, & illi soli seruies, ac per nomen illius iurabis. Putabant ergo, quòd sicut timere Deum, & seruire ei, erat per se aliquod

Putabāt Hebrei iurando frequenter mereri.

F bonum: & erat actus frequentabilis: ita iurare per nomen Domini erat aliquid meritorium, dum tamen obseruaretur: ideo Christus abstulit istam frequentationem iuramenti, non solum dicens illicitum esse periurium, sed etiam illicitum esse freqnenter iurare. Quòd autem dictum est, q iuraretur in nomine Domini, non fuit dictum, quasi inducendo homines ad iurandum, sed prohibendo, ne iurarent per nomina idolorum, scilicet, q si aliquando iuraturi essent, non iurarent per nomen idoli, sed per nomen Dei, quia Deus valde abominabatur, q iurarent per nomina idolorum, vt patet Exo. c. 23. s. omnia, quę dixi vobis custodite, & per nomen externorum Deorum non iurabitis, nec audietur ex ore vestro, non tamen prohibuit Christus omne iuramentum in verbis suis, quia tunc non solùm iuramentum per creaturam, sed etiam iuramentum per Deum vetuisset. Quod patet Matth. ca. 5. s. Dictum est antiquis: non periurabis: reddes autem Domino iuramenta tua: ego

G autem dico vobis, non iurare omnino. Ergo etiam per Deū iuraturi non erant, cum iste sit aliquis modus iurandi: solum ergo vetitum est ibi iuramentum non necessarium. Quando autem necesse fuerit iurare, s. quia aliter nobis nō creditur, licitum est iurare: immò si aliquis recusauerit, tāquam illicitum, censetur hæreticus. Est tamen obseruandum, q quando expedient iurare, melius est iurare per nomen Domini, quàm per nomen creaturarum: nam cum in iuramēto exhibeatur quidam honor ei, per quem iuratur, s. quia promissa obseruantur propter illum, melius est hūc honorem Deo exhiberi quam alicui creaturę, quia iuramētum semper fit per id, quod excellētius est, vt patet ad Hebræ. ca. 6. Dauid autem iurauit hic per creaturam. s. per vitam Ionathæ, quæ erat creatura, ideo videbatur iuramentum illicitum, sed non fuit. Primo, quia in statu Veteris

H Testamenti erat frequentatum istud iuramentum, & nondum fuerat prohibitū, ideo licite fiebat: quod patet ex verbis Christi Matth. cap. 5. scilicet. Antiquis dictum est, non periurabis, reddes autem Domino iuramenta tua: ego autē dico vobis, non iurare omnino. q. d. antiqui solùm habuerunt in præcepto, q non periurarent, & q complerent id, quod iurauerant: ego autem dico non iurare omnino. i. q non frequentetur iuramentum. Sed ad doctrinam nouā, quam dedit Christus in Nouo Testamento, non tenebantur Hebræi in Veteri Testamento: ergo non peccabant, quanquam iurarent per creaturam: dum tamen non periurarent. Aliter potest responderi, q dato, q illud præceptum fuisset positum in Veteri Testamento, tamen non peccaret Dauid in hoc iuramento, quia non iurauit principaliter per creaturam, sed per Deum iurauit: Deinde per creatu-

I ram, cùm dixit: Viuit Dominus, & viuit anima tua. Aliter potest dici, q cùm iuramentum introducatur ad hoc, quòd credatur alicui, cui aliàs non crederetur, debet fieri iuramētum per illud, per quod magis creditur: dum tamen non sit aliquid prohibitum, sicut iurare per nomina idolorum: & quia fortè Dauid sciebat, quòd Ionathas crederet ei magis iurando per vitam ipsius, quam si solùm iuraret per vitam Dei, ideo iurauit per vitam Ionathæ, iurando semper principaliter per vitam Dei. *Quia vno tantum (vt ita dicā) gradu, ego, morsque diuidimur.* i. non est inter me, & mortē, nisi vnus gradus, vel vnus punctus. q. d. ego iuro tibi, quòd Saul ita me persequitur, quòd inter me, & mortē parum distat. Dixit autem, vt ita dicam, quia ista est correctio, s. quando aliquis loquitur id, quod non est verum, vel saltem nū est proprium, vt referat se ad modum loquendi aliorum, di-

K cit, vt ita dicam, s. non erat verum, q Dauid, & mors distinguerentur vno gradu; quia gradus, vel punctus significat quandam interpositionem secundum locum: mors autem non potest ab aliquo distare loco, qm̄ mors nunq̄ est, quando homo est. Distantia autem semper præsupponit existentiā distātium. Ideo retulit se ad modum loquēdi, quo id, quod parum distat, dicitur distare vno gradu: mors autem parū videbatur distare a Dauid secundum existimationem suam ideo dicebat, quod vno gradu tantum ipse, & mors distinguebantur: & hoc erat propter fraudulentiam Saulis, qui abscōditè tunc moliebatur occidere Dauid, & breuiter occidisset, nisi ipse tunc sibi cauisset. *Et ait Ionathas ad Dauid.* Cum toties Dauid iurasset Ionathæ sibi adesse periculum, & adduxisset ad hoc rationes persuasorias: credidit

Ionathas

Ionathas Dauid,& pmisit ei facere quicquid vellet. *Quacunque dixerit anima tua mihi, faciam tibi.* i. quia sic est, ꝙ pater meus persequitur te, dicas, quid vis: & quodcunque dixeris ad salutem tuã, ego libenter faciam. Hic autem accipitur anima non pro vita, nec pro homine, sed pro anima, vel voluntate. s. quicquid desiderat cor tuum dicas, & ego faciam, hoc autem dicebat Ionathas, quia diligebat nimis Dauid, & paratus erat pro eo facere, quicquid vellet, & istud est secundũ, in quo ponitur petitionis concessio. *Dixit autẽ Dauid ad Ionatha.* Hic ponitur modus, per quem Dauid voluit cognoscere, an Saul totaliter diffinniisset eũ occidere, & Ionathas inquisiturus erat per istum modum, veritatem. *Ecce Kalendæ sunt crastino.* i. dies sequẽs est dies kalendarum. s. initium Mensis, & mane poterit inuestigari sententia Saulis magis, quam aliis diebus. Pro quo considerandum, ꝙ apud Hebræos menses computantur per lunationes. s. ab ortu lunæ in alterum ortum, sicut cõputant Arabes, vt dicit Alfraganus 1. c. libri sui. Et, quia tũc, quando incipit lunatio, est luna sub radiis Solis occultata, & nõ videtur: vocatur defectio lunæ, vel neomenia, ꝙ idem est: quia dicitur neomenia à neos, ꝙ est nouus, & mene, quod est defectus, quasi nouus defectus. s. quia tũc luna nouiter deficit à lumine. In isto autem die neomeniarum faciunt Hebræi festiuitatem: & vocatur festum Neomeniarũ, vel Kalendarum. De neomenia patet Psal. 80. s. Buccinate in neomenia tuba insigni die solemnitatis vestræ. Aliquando vocantur Kalendæ, vt patet Num. c. 10. & 29. aliquãdo autem vocantur simul Kalendæ, & Neomeniæ, vt patet Isaiæ c. 1. s. Neomeniam, & Sabbatum, & festiuitates alias nõ feram: iniqui sunt cœtus vestri: Kalendas vestras, & solennitates vestras odiuit anima mea. Nomen tamen Kalendarũ non est proprium, sed translatum à mẽsibus solaribus Latinorum: nam cum Hebræi incipiant mẽses per defectum lunæ, & neomenia significet hoc, debent vocari festa ista Neomeniæ. Kalendæ autem nullo modo conueniunt istis festiuitatibus sed quia in mensibus Latinorum habentur Kalendæ absolutè: in aliis autem diebus, secundo Kalendas, tertio Kalendas, &c. vocauit Hieronymus initia mensium Hebræorum Kalendas. Sciendum autem, ꝙ dies Kalendarum erat valde solennis apud Hebræos, & iucundabantur die illo in cibis, & potibus, & quacunque lætitia: ideo Dauid venturus erat ad mensam Regis ea die, & per hoc poterat cognosci sententia Regis: vnde ipse elegit hunc diem.

Menses apud Hebræos quomodo cõputãtur, & quomodo vocetur festũ, quod fit in prima die.

Festum Neomeniæ quam solennitatẽ contineat. Quæst. VIII.

QVÆRET aliquis: Quæ solennitas erat Neomenia apud Hebræos? Respondendum est, ꝙ Deus instituerat Israelitis aliqua festa, in quibus eum colerent specialiter: & sunt ista. s. Sabbatum, Neomeniæ, festum Azymorum, Pentecostes, Festum Tabernaculorũ, Festũ Clangoris, festum Expiationis. Sabbatum autem, & Neomeniæ erant festa, quæ sæpe fiebant in anno. s. qualibet hebdomada, & in principio cuiuslibet mensis. Alia autem festa accidebant solum semel in anno. s. festum Azymorũ, & Phase die. 14. mensis primi: festũ Pentecostes quinquaginta diebus, post festum Azymorum. s. mense tertio, vt patet Leuit. c. 23. & Num. 28. festum Clangoris erat die primo mensis septimi. Festum Expiationis erat die 10. mensis eiusdem: festum Tabernaculorum erat die 15. eiusdem mensis, vt patet Num. c. 29. In istis diebus fiebant sacrificia, de quib. patet Leuit. c. 23. & Num. 28. & 29. In festo autem Kalendarum erant sacrificia specialia. s. debebant offerri duo vituli, & vnus aries, & septem agni anniculi cum libamentis suis. Num. c. 28. Hoc autem erat si in die Kalendarũ non accideret alia festiuitas: si tamen esset Sabbatum in Kalendis, iungebantur sacrificia Sabbati cũ sacrificiis Kalendarum. Erant autẽ sacrificia Sabbati, vt offerrentur duo agni anniculi in mane, & duo in vespere, eod. c. Etiam si accidisset aliud festum iungebãtur sacrificia illius festi, sicut dies Clangoris erat semper in Kalendis septimi mensis: & duplicabantur ibi sacrificia Neomeniæ, & Kalendarũ. Æqualia autem vtraque erant, vt patet Num. c. 29. sic autẽ erat, quãtum ad omnia alia festa, si aliquod accideret in Kalendis. Sciẽdum, ꝙ in Kalendis fiebant gaudia, & pulsabatur

Diuersa festa Israelitarum.

A in tubis argenteis ad solennitatem festi, vt patet Num. c. 10. s. Si quando habebitis epulum, & dies festos, & Kalendas: canetis tubis super Holocaustis, & pacificis victimis. Sic etiam patet Psal. 80. s. Buccinate in Neomenia tuba.

Kalendæ an esset dies vacatiua. Quæst. IX.

QVÆRETVR vlterius; An Hebræi vacarent ab operibus in die Kalendarum? Videtur, ꝙ non: quia inter omnia festa à Deo posita nihil fuit dictum de vacatione Kalendarum, in aliis. n. dicebatur quomodo vacandum erat ab operibus, in quibusdam plus, & in quibusdam minus, vt patet Leuit. 23. & Num. 28. & 29. c. De Kalendis autem nihil est dictum, nisi, ꝙ fierẽt sacrificia in eis. Itẽ patet, quia distinguuntur Kalendæ cõtra alios dies festos, qui

B erant vacatiui: si tamen kalendæ essent vacatiuæ, nõ distinguerentur. De hoc patet Num. c. 10. s. Si quando habebitis epulum, & dies festos, & Kalendas: vbi Scriptura voluit Kalendas esse diem festum. Est tamen manifestum, quantum ad sacrificia, ergo non est festum tanquam ad vacationem. In contrarium videtur, ꝙ esset dies vacatiua: quia vocatur dies excellentis festiuitatis, vt patet Psal. 80. s. buccinate in Neomenia tuba insigni die solennitatis vestræ. i. in ista die est solennitas vestra insignis. i. excellens: si tamen non esset vacatiua, non esset insignis: quia quælibet alia festiuitas esset insignior. Item patet hoc de illa muliere, quæ iuit ad Elisæum pro filio mortuo, à qua quæsiuit vir suus: quã ob causam vadis ad eũ? hodie non sunt Kalendæ, nec Sabbatum, vt patet infra 4. lib. c. 4. in quo innuitur, ꝙ Kalendæ erãt vacatiuæ. s. quia mulier illa ire debebat ad Pro-

C phetam die, qua vacare posset apud eũ: ideo dixit vir suus: nõ est Sabbatum. s. in quo vacari debeat. Posuit etiam Kalendas cum Sabbato: ergo voluit esse similes illas in vacatione? Respondendũ est, ꝙ Deus instituit Kalendas apud Hebræos solum ad sacrificia, ideo non iussit in eis vacari ab opere, sicut ab aliis festis. Hebræi tamen ex deuotione, & ad augmentandum cultum diuinum constituerunt inter se Kalendas esse vacatiuas ab opere: nam, quãquã non licebat Hebræis diminuere festiuitates, quas Deus posuerat, licebat tamen eis augmentare: sic enim patet de festiuitate Encœniorum, quæ seruabatur inter Iudæos, vt patet Io. c. 10. s. Facta sunt autem Encœnia in Hierosolymis, & hyems erat. Etiam seruabatur apud Hebræos festũ Purificationis. s. quando gentiles Templũ Domini polluerũt, & Iudas Machabæus illud purificauit, & fecit obseruari per

Kalẽdarum dies erat vacatiua nõ ex præcepto Dei sed Hebræorum deuotione.

D singulos annos magnã festiuitatem Purificationis, vt patet 2. Mach. c. 1. s. Facturi igitur quinta, & 20. die mẽsis Casleu purificationẽ templi necessarium duximus significare vobis, vt vos quoque agatis. Sic facta est etiã postea festiuitas diei Mardochæi. s. quando Hebræi occiderunt hostes suos: & iussum est, ꝙ esset iste dies epularũ atq; lætitiæ, & mitterent sibuinuicẽ ciborum partes, & pauperibus munuscula largirentur. Susceperunt autẽ hunc diẽ Iudæi in solennem ritũ die 15. mensis Adar, qui est 12. de hoc Esther. c. 9. licebat ergo Iudæis augmentare cultũ Neomeniæ faciendo illam diẽ vacatiuam, quanquã Deus non iussisset. Et sic erat tẽpore Saulis: quod apparet inf. in litera, cũ dixit Ionathas ad Dauid: cras kalẽdæ sunt, & requiretur sessio tua vsque perendie: descendas ergo festinus, & venies in locum, vbi celandus sis in die, quo operari licet. Ex quo apparet, ꝙ in

E die kalendarum non licebat operari: quia Ionathas dicebat, quod staret Dauid absconditus die kalendarum vsque perendie. i. vsque ad sequentem diem, in quo operari licebat: ergo videtur, ꝙ præcedenti die, s. kalendarum non licebat operari, alioquin frustra illud poneretur, si vterque esset dies non vacatiuus: & quia Hebræi hoc inter se instituerant, obligabantur iam ad vacandum in die kalendarum. Sic enim Dauid in Psal. vocauit Neomeniam diem solennitatis insignis. i. excellentis: quia non solum erant sacrificia, sed etiam vacatio à laboribus. Hoc etiam modo dictum est, inf. 4. lib. cap. 4. non sunt kalendæ, nec Sabbatum, exponendo vtrumque quantum ad vacationem. Sic autem postea obseruatum est. Nunc quoque plurimi Hebræorum Neomenias obseruant, & faciunt festiuitatem magnã. Vnde Augustinus increpat feminas Hebræorum, dicens, ꝙ feminæ Hebræorum melius nerent, vel aliquid

F operis facerent, quàm in Neomenijs suis impudicè saltaret. Patet ergo, Neomeniam fuisse diem vacatiuum. *Et ego ex more sedere soleo iuxta Regem ad vescendum*, Quia Dauid erat gener Regis, veniebat ad mēsam illius. Dixit aūt, ꝙ ex more sedere solebat coram Rege, ꝙ intelligitur dupliciter. Vno modo, ꝙ solebat sedere ex more, i. quòd quotidie consuetus erat sedere ad mensam Regis. Aliter, ꝙ erat assuetus sedere ad mensam in magnis festiuitatibus: & quia sic erat Neomenia, Rex inquireret de eo, cur non veniret illa die ad mensam. Quocunq; ergo modo intelligatur, stat intentio Dauid. Nam si quotidie solitus esset ad mensam Regis sedere, requireret eum illa die; præsertim, quia erat dies solennis. Si intelligatur secundo modo, etiā stat intentum Dauid. s. ꝙ Rex inquireret eum illa die, quia cōsuetus erat omnibus festiuitatibus venire ad mēsam Regis. Quid G autem verius sit horum, nō apparet, videtur tamen magis dicendum, ꝙ quotidie, vel quasi quotidie veniret ad mensam Regis: quia infra in litera dixit Saul ad Ionathan: Cur nō venit filius Isai nec heri, nec hodie ad vescendum? non tñ erant illi duo dies festiui, sed vnus tantum, s. dies Kalendarum, & in alio operari licebat: ergo non solum in festis; sed etiam in profestis diebus solitus erat Dauid sedere ad mēsam Regis. Dixit etiam ꝙ solebat sedere iuxta Regem. Non est aūt intelligendum, ꝙ sederet coniunctus illi, quia Abner sedebat iuxta Regem, vt patet infra in litera, & Ionathas ex alia parte, Dauid aūt post Ionathan. Et sic, quia erat vnicus intermedius, dicebatur sedere Dauid iuxta Regem. Dixit autem hoc ad significandum, ꝙ Rex cognosceret eum non venisse ad mensam. Si enim Dauid consuetus esset sedere distans à Rege, vt circa finē mensæ: quanquam non venisset ad mensam, Rex non cognouisset hoc, quia H tamen sedebat iuxta eum, non poterat ignorare, quando non veniret. *Dimitte ergo me, vt abscondar in agro.* i. da mihi licentiam, ꝙ abscondar in agro vsque ad duos, vel tres dies, in quibus inquiras sententiam patris. *Vsque ad Vesperam diei tertij.* i. & manebo absconditus vsque ad tres dies, scilicet in die Kalendarum, & in duobus sequentibus.

Dauid voluit latere in agro, non in vrbe, ne Saul sibi poneret insidias. Quæstio X.

QVÆRET aliquis: Quare Dauid voluit abscondi in agro, & quare vsque ad tres dies: videtur enim, quod potuisset in vrbe latere, & sufficisset sibi vnus dies ad latendum, quia tunc cognosceretur sententia Saulis? Respondēdum est ad primum, ꝙ Dauid noluit latere in vrbe, quia I timebat sibi ab insidijs Saulis. Iterum enim cum fugit Dauid à Saule, descendit in domum suam, & illicò Saul misit seruos suos, vt vallarent domum, & tenerent Dauid: ipse autem cum periculo euasit, vt præcedenti cap. Etiam cum esset in Ramatha Saul misit nuncios, vt tenerent Dauid: & ad vltimum ipse iuit, quia ibi erat locus vallatus muris, in quo eum tenere posset: in agro autem nō poterat sic tenere: vnde postquam cœpit Saul persequi Dauid, considerabat, quando esset in loco munito, & tunc gaudebat, quasi ibi eum facilè capere posset. Sic patet inf. c. 23. quando nunciatum est Sauli, quod venisset Dauid in Ceilam: ait enim Saul, tradidit eum Dominus in manus meas: conclususque est introgressus in vrbem, in qua portæ, & seræ sunt. Cùm autem Dauid erat in montibus, vel in campis, non putabat K Saul facile esse illum capi: ideo quando audiuit Saul, ꝙ recessisset Dauid de Ceila, noluit exire contra eum, quanquā prius iussisset viris suis descendere ad bellum cōtra Dauid inf. 23. c. ideo voluit nunc Dauid latere in agro, existimans, ꝙ, cùm Saul eum absentem sciret esse, iuberet inquiri in domo sua, vt comprehenderetur: in agro autem comprehendi non poterat: quia erat locus euadendi. Item dato, quòd comprehendi posset, non tamen sciret Saul vbi eum inquireret, ideo ibi esset magis securus, quam in vrbe. Ad secundum, cū quærebatur, cur per tres dies voluit latere, dicēdū, ꝙ Dauid putauit, ꝙ in vno die fortè nō posset cognosci sententia Saulis: in duobus autem, vel tribus diebus poterat cognosci: quia fortè accideret, quod in vno die non respiceret Saul ad absentiam Dauid: in duobus autem, vel tribus respiceret: ideo, si vnico die lateret, nihil prodesset ad inquirendum sententiam Saulis; sic enim postea euenit,

Voluit Dauid latere 3 tres dies; quia forte in vno non posset intelligi sententia Saulis.

F scilicet, quòd Saul in primo die nihil quæsiuit de absentia Dauid, putans, ꝙ euenisset ei, ꝙ non esset purificatus, aut mundus; in secundo autem die post Kalendas, cum apparuisset rursus vacuus locus Dauid, quæsiuit Saul dicēs: Cur non venit filius Isai nec heri, nec hodie ad vescendum? vt patet inf. ergo debuit accipere Dauid duos, vel tres dies ad latendum. *Si requisierit me pater tuus.* s. dicens: Cur nō venit ad mensam Dauid? Non dicebat hoc Dauid, quasi dubitaret, an Saul quæsiturus esset pro eo, quia satis credebat, ꝙ inquisiturus esset, cum eum ad mortem quæreret, sed ponitur hic similiter ex modo locutionis. Sed tunc dicet aliquis, si accideret, quòd in his tribus diebus, quibus latebat Dauid, non quæreret aliquid de eo Saul, quod signum esset? Respondendum, quod nihil directè apparebat de eo, quod Dauid volebat. s. an bene, vel male se haberēt res suæ: G indirectè tamen apparebat, quòd nullum periculum esset Dauid, vt infra dicetur. *Respondebis ei.* Quanquam Saul non erat inquisiturus specialiter ab aliquo de Dauid: volebat tamen Dauid, quòd Ionathas responderet pro eo: quia aliter non posset cognosci sententia Saulis.

Quare voluerit Dauid Ionathan respondere ad interrogationem Saulis de eo. Quæst. XI.

QVÆRET aliquis: Quare Dauid volebat, ꝙ Ionathas responderet pro ipso, cum ex hoc sequeretur, ꝙ Saul magis irasceretur contra Ionathan, & contra Dauid, sciens, ꝙ Ionathas foueret causam illius: sic enim inf. accidit: nam, cum respōdisset Ionathas pro Dauid, iratus Saul dixit Ionathæ: Fili mulieris virum vltro rapientis, nunquid H ignoro, quia diligis filium Isai in confusionem tuā, & ignominiosæ matris tuæ? Post hoc autem cum Ionathas auderet respōdere pro Dauid, conatus est Saul eum lancea percutere, vt patet infra. Respondendum est, quòd Dauid nolebat, vt responderet Ionathas pro eo, tanquam fouēs causam ipsius: sed tanquam vnus de assistentibus mensæ Regis, quia Rex petebat in communi de Dauid: Ionathas autem sciebat, vbi esset: poterat ergo respondere tanquam vnus de illis, ad quos fiebat quæstio: & tunc Rex non irasceretur: Sic accidit præcedenti cap. nam cum Saul disposuisset occidere Dauid, Ionathas interposuit verba pro eo: non tanquam fouens causam illius, sed tanquam ab ipsa iustitia motus, & tunc Saul iurauit, quòd nō occideret Dauid: nunc autem Saul iratus fuit Ionathæ, non quia ista respondebat, sed quia sciebat eum fouere causam Dauid, vt I patet ex verbis suis inf. s. Nūquid ignoro, quia diligis filium Isai in confusionem tuam? Sed dicet aliquis, cum Dauid sciret Saulem esse conscium fœderis initi inter ipsum, & Ionathan, credere debuisset, quòd irasceretur Ionathæ tanquam fouenti partes Dauid: ideo non debuisset committere hoc. Quòd autem hoc sciret Saul, patet supra, cum dixit Dauid Ionathæ. Scit profectò pater tuus, quia inueni gratiam in oculis tuis. Respōdendum est, ꝙ Dauid sciebat Saulem esse cōscium, & ꝙ ex hoc posset habere causam irascendi contra Ionathan: quia tñ Ionathas erat filius eius, & illi charissimus, putauit, ꝙ propter hoc non tantum exardesceret furor Saulis, vt irasceretur Ionathæ. Aliter dici potest, ꝙ, quanquam Dauid suspicari posset, ꝙ Saul irasceretur Ionathæ tanquam fauenti causam illius, tamen voluit, vt Ionathas pateretur partem iram patris contra se, vt ipse K cognosceret sententiam Saulis: in hoc enim maxime nota erat iniquitas Saulis contra Dauid, si etiam filio suo charissimo irasceretur propter Dauid. Nunquam tamen existimauit Dauid, quod tantum incandesceret furor Saulis, vt lancea conaretur Ionathan percutere propter eum. Si autem hoc suspicaretur, prælegisset penitus recedere in terram Philisthinorum, nunquam rediturus in terram Israel, quam amicissimum sibi Ionathan exponere indignæ morti: Ionathas quoque non suspicatus fuit hoc. s. ꝙ pater suus tam grauiter ei irasceretur respondenti pro Dauid; ideo se exposuit huic consilio, alioquin subtricuisset. Aliter dici potest, ꝙ Dauid voluit, ꝙ Ionathas pro eo responderet, si sciret, ꝙ irasceretur Saul: quia aliter nō poterat cognosci sententia Saulis, nisi Ionathas pro eo responderet. *Rogauit me Dauid, vt iret celeriter in Bethlehem.* i. non putes, ꝙ fugerit, vel abscōditus sit, quia ex licētia mea recessit: & quia posset

Dubitatio declaratur.

Rex

Rex obiicere:cur ergo non petiuit ab eo licentiam eundi in Bethlehem? Respondit Ionathas, ꝙ erat iturus celeriter, ideo non potuit, scilicet, quia tempus recessus instabat, & non potuit stare cum Rege ad petendum licentiam: petiuit autem à Ionatha. Vel dicitur celeriter.s. pro breui tempore.s.ꝙ velociter iturus erat;& immediatè rediturus:ideo pro vno, vel duobus diebus absentiæ non oportebat peti à Rege licentiam, secus autem, si multis diebus mansurus esset extra curiam. *Quia victima solennes ibi sunt.* Subditur hoc, quia fortè Saul putaret falsũ esse, ꝙ diceret Ionathas, & ꝙ Dauid recedebat ex alia causa:ideo subiuncta est causa, quare iuerit in Bethlehem, s. quia erant victimæ solẽnes ibi cõtribulium Dauid, ad quas rationabile erat ipsum properare, cũ esset de honoratissimis in tota tribu. Erat aũt excusatio ista verisimilis: quia ista absentia erat pro die Kalendarum, & illa dies apud Hebræos erat magnarum victimarum, & epularum, vt sup. dictum est. Verisimile ergo erat, ꝙ vocatus fuisset Dauid à contribulibus suis ad victimas. *Omnibus contribulibus eius.* i. victimæ istæ sunt inter cognatos suos:& sic, quia omnes de illa cognatione maximè colebant illũ diem Kalendarum; dicens erat Dauid ire illuc. Vocãtur autẽ hic contribules.i.cognati, propinqui: nam nõ accipitur propriè contribulis, quia tunc significat omnes, qui sunt de eadem tribu: non erat autem sensus, ꝙ omnes, qui erant de tribu Iuda illa die, congregarentur ad faciendum sacrificium in Bethlehem, sed solum intelligitur de ꝓpinquis Dauid. In Hebræo habetur hic. *Victima dierũ sunt ibi.* Et vocãtur victimæ dierũ victimæ solennes, s. quia isti dies sunt specialiter assignati à cognatis Dauid, vt faciant in eis victimas: ideo faciebant illas solenniter, & sic vocantur solennes. Sic.n. habetur sup. c. 1. vbi dicitur de Elcana, quãdo ascendebat ad templum, & offerebat sacrificium solenne: nam ibi habetur in Hebræo, sacrificium dierum: litera tamen nostra transtulit, solenne, quia hoc clarius est.

An Dauid peccauerit petendo à Ionatha, vt diceret falsum patri pro eo. Quæst. XII.

QVAERET aliquis, An Dauid peccauit hic dicendo ista Ionathæ? Aliquis dicet, ꝙ peccauit, quia mentitus est. Sed hoc non stat, quia Dauid non mentitus fuit, hic, cum nihil assereret, sed suaderet Ionathæ, vt mentiretur pro eo, ideo peccatum mendacij si aliquod erat, debebat asscribi Ionathæ, & non Dauid. Dicetur tamen, quod peccauit Dauid, non quidem mentiendo, sed inducendo Ionathan ad mentiendum, quia peccare, & peccati occasionem præbere vtrumque peccatum est. Sed aliquis dicet, ꝙ adhuc Dauid non induxit hic Ionathan ad mentiendũ, quia fecit id, vt oraret Ionathan. s. ut liceret sibi ire in Bethlehẽ ad uictimas: Vnde aliqui dicunt, ꝙ satis potuit hoc facere Dauid: nam tres dies fuerunt, in quibus latere debebat Dauid, ut patet, sup. in illis autem poterat Dauid ire, & redire in Bethlehem: quia propinqua erat ciuitas illa, cum Bethlehem esset in tribu Iuda, & ciuitas, in qua erat Saul, esset in tribu Beniamin: erant autem istæ duę sortes coniunctæ. Sed hoc non est dicendum: nam, an posset ire, & redire Dauid in tempore ita breui eundo ad uictimas Kalendarum, non constat, quia nesciunt, an Bethlehem, & Gabaa, ubi erat Saul, multum distarent, nec ualet confirmatio. s. quia sortes Iuda, & Beniamin erant coniunctæ: nã licet istę urbes secundum latitudinem sortium fortè non multum distarent: poterant tamen satis distare secundum longitudinem, ut, si una esset in parte orientali unius sortis, & alia in parte occidentali alterius. Item dato, ꝙ potuisset Dauid ire in Bethlehem, non erat uerisimile, ꝙ iuisset: quia ipse dixit, ꝙ uolebat se abscondere in agro tribus diebus: ergo nõ iret in Bethlehem. Alioquin sequerentur duo inconuenientia: primum, ꝙ Dauid mentiretur Ionathę, quia dixit, quod uolebat celari tribus diebus in agro, & tamen non manebat ibi, sed ibat in Bethlehem. Secundum inconueniens erat, quia sic fortè impediretur id, quod intendebat Dauid. s. ꝙ Ionathas ueniret in agrum ad locum, ubi latebat Dauid, & annunciaret ei sententiam Saulis. Poterat autem accidere, ꝙ Ionathas in die Kalendarum propter aliquid emergens uellet loqui Dauid, & si ipse iuisset in Bethlehẽ, non reperiret eum, quòd erat contra intentionem Dauid.

A Item patet hoc, quia Ionathas dixit ad Dauid: cras Kalendæ sunt, descẽdes festinus in locum, vbi celandus sis in die, quo operari licet: & sedebis iuxta lapidem, cuius nomen est Ezel. Ergo Ionathas volebat, ꝙ Dauid immediatè descenderet ad latibulum ante diem Kalendarum, & maneret ibi vsquequo iret ad eum ipse, & sic non debebat ire in Bethlehem. Itẽ patet, ꝙ sic fecerit Dauid, quia inf. dicitur: Absconditus est ergo Dauid in agro, & venerunt Kalendę. Deinde habetur, infr. ꝙ quando Ionathas exiuit ad agrum, Dauid latebat in loco, quem Ionathas dixerat: ergo non descendit in Bethlehem ad diem Kalendarum, sed mansit absconditus in agro ante Kalendas, & post. Item dato, ꝙ potuisset Dauid celeriter ire in Bethlehẽ, nullo modo expediebat, sed magis erat contra intentionem: quia fortè aliquis eum in itinere reperiret, & sic cognosceret de eo Saul: B maximè quia in omnibus his Dauid solus erat, & quicunq; eum reperiret, obstupesceret, sicut obstupuit Achimilech Sacerdos videns eum solum, vt sequenti cap. & putans eũ fugere à facie Saulis, indicaret ei: & tunc Saul cognosceret Ionathan mentiri, s. ꝙ non iuisset Dauid ad victimas, sed iuisset fugiens: non decuit ergo, ꝙ Dauid iret in Bethlehẽ, sed, ꝙ maneret illis diebus in agro absconditus: & sic factũ est. Tunc autem manet argumentũ, scilicet an Dauid peccauerit persuadendo Ionathæ, qui mentiretur pro eo: Dicẽdum est autem, ꝙ peccauit, sed venialiter solum, eo ꝙ istud fuit mendacium officiosum ad eripiendum vitam Dauid: A peccato autem veniali oportet excusare Patres sanctos Veteris Testamenti: cum interdum etiam illi mortaliter, & grauiter peccauerint, sicut fuit in ipso Dauid: præsertim, quia Apostoli, qui perfectiores fuerunt Patribus Veteris C Testamenti, nec in parum non excusentur à peccato veniali, vt patet. 1. Ioan. cap. 1. s. Si dixerimus, ꝙ peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Quod exponitur de peccato veniali. Sed dicendum est, ꝙ quanquam Dauid peccaret hic venialiter: tamen magis peccauit, quàm Michol, quando pro eo mentita est, dicens esse ægrotum: magis etiam peccauit, quàm obstetrices Aegypti, quæ mentitæ sunt pro paruulis Iudęorum. Ratio est, quia mendacium officiosum, quanquam veniale sit, tamen interdum leuius, & interdum culpabilius est: & hoc, quia quanto id, pro quo mendacium est, maius est, mendacium est leuius: sicut minus peccat, qui mentitur pro saluanda vita alicuius, quàm, qui mẽtitur pro saluanda tota substantia eius: & cum aliquis mẽtitur pro saluanda vita alterius, tanto mendacium illud minus est, quanto mors inferenda D certior est atque propinquior: & quia paruuli Israelitarum habebant mortem propinquam, nisi obstetrices mentitæ fuissent; Dauid quoque erat circundatus angustiis mortis, nisi Michol mentita fuisset: nunc autem non agebatur, vt Dauid erueretur à morte, quia sine mendacio poterat fugere, & liberari, sed agebatur ad sciendum sententiam Saulis contra Dauid. s. an vellet eum occidere, vel non, ne Dauid incautus aliqua die caderet in manus Saulis: quia ergo agebatur de morte magis remota, culpabilius erat hoc, quã mendacium Michol, & obstetricum. *Si dixerit: benè*, idest si Saul dixerit, benè factum est: quando Ionathas responderet, ꝙ iuerat ad festum Kalendarum in Bethlehem. *Pax erit seruo tuo.* i. signum est, ꝙ mihi est pax, qui sum seruus tuus. s. ꝙ non intendit me occidere. *Sin autem fuerit iratus.* s. quãdo respõderis ei pro me, si iratus fuerit tibi, quia respõdes, E uel mihi, quia recessi: aut dolet, ꝙ non habet me præsentẽ. *Scito, quia completa est malitia eius.* i. per hoc sciẽs, ꝙ iniquitas eius contra me iam peruenit ad finem. Dicitur autem completa malitia alicuius, quando ad malum maximum peruenit: sic autem erat de Saule: nam cum esset Dauid innocens, & ipse persequeretur eum, qualitercunque ei molestus esset, malum agebat: nunquam tamen malitia esset cõsummata, quousq; totaliter diffiniret occidere Dauid, quia istud erat maximum malum, quod ei infligere poterat: & sic Ionathas poterat habere certitudinem de sententia Saulis, & renunciaret eam Dauid.

Signum datum à Dauid Ionathæ ad Saulis sententiam cognoscendam conuenienter positum fuit. Q. XIII.

QVAERET aliquis, an istud signum positum à Dauid ad inquirendum sententiam Saulis conuenien-

F ter positum fuerit? Respondendum est, quòd sic: de prima parte patet, quia si, Ionatha respõdente pro Dauid, Saul diceret: Benedeft, bene factum est: manifestè appareret, ꝙ ipse non haberet exosum Dauid; nam non possunt aliqua bene videri alicui, si illa exosa habeat. Si tamen Saul diceret, ꝙ benè fecisset Dauid vadens in Bethlehem, approbaret factum illius, & bene sic videretur: manifestè ergo apparebat, ꝙ diligebat eum, vel saltẽ non habebat ipsum exosum. Hoc autem non tenet nisi in duobus casibus. Primus est, nisi quis ab ipsa ratione euidẽtissima propter verecundiam inducatur ad approbãdum id, quod odit: sed tunc satis apparere potest, an sponte approbet, vel propter rationem vrgentem, & verecundiã: & hoc, quia affectus hominis quodammodo in vultu manifestatur, saltem ex aliqua coniectura, si quis prudenter inspicit: ideo si quis spõte factũ alicuius approbat, quædam hilaritas, & exultatio vul- G tui eius inest: nec solũ approbat, sed etiam laudat, & exaggerat verbis inducendo rationẽ aliquam, cur illud approbandũ sit. Qui verò ratione ipsa vrgente, & verecundia inducitur ad approbandum, ꝙ odit, quandam tristitiam, & mordacitatem in vultu, & verbo patitur, etiamsi dissimulare velit: nam nimietas passionis non sinit omnimodam dissimulationẽ, cum ex abũdantia cordis necesse sit os loqui. Luc. 6. c. inest etiam, ꝙ illi, qui sic approbant, non laudant, sed solũ approbant: nec approbationẽ suam verbis, aut rationibus exaggerant: sed si passio increuerit, potius quibusdam verbis mordaciter dictis, quod approbant obnubilare conantur. Si autem Saul hoc faceret, Ionathas aspectaturus erat, & tunc non cõsideraret sententiam Regis tanquam bonam, sed vt prauam: quia illud benedicere maledicere erat. Sicut dixit Iob: Ne fortè peccauerint filij H mei, & benedixerint Deũ in cordibus suis. Iob. c. 1. sic etiam vxor Iob dixit ei: Adhuc tu permanes in simplicitate tua, benedic Deo, & morere. i. maledic. Iob. c. 2. Secundus casus est, quando quis ex dissimulatione conatur aliquid approbare, quod odit, licet verecundia, & ratio eũ non vrgeant. & sic est in hypocritis, & in omnibus, qui intendunt lucrũ, vel aliquem finem alium vtilitatis, quia interdum fingunt sibi placere, quod oderunt, & sibi displicere, quod diligunt: istud autem non conueniebat Sauli: quia non intendebat per dissimulationem aliquid acquirere: præcipuè cum iam manifestè persequi Dauid, & petere eum ad mortem cœpisset. Item, quia iste modus non conuenit, nisi hominibus, qui habent animum purè liberum, scilicet, ꝙ non sunt affecti ad aliquam partem, ideo possunt facilè fingere pro I vtraque, quod placet, vel quod displicet: & non poterit cognosci ex vultu eorum, an simulent: qui tamen passionatus est ad aliquam partem, licet conetur dissimulare approbando contrariam partem, non valet quando aliquid in vultu, aut verbo appareat, per quod pateat ipsum dissimulare. De Saule autem sic erat, quia affectus erat nimis contra Dauid in furore, ideo dissimulare non poterat approbando, quod oderat: alia autem pars magis manifesta est, scilicet, si respondente Ionatha pro Dauid, irasceretur Saul: nam tunc euidens erat, ꝙ eum habebat exosum, cum pro bono opere irasceretur illi: conueniens ergo signũ dedit Dauid Ionathæ ad inquirendum sententiam patris sui.

Vehemens odiũ impedit dissimulationem.

Si Saul nihil respondisset Ionathæ, signum fuisset, quòd celaret furorem. Quæst. XIIII.

K QVÆRETVR vlterius; an sufficiẽter fuerit datum signum, & quid faciẽdum esset si Saul nihil dixisset, postquam respondisset Ionathas: vel cur Dauid non dixerit Ionathæ, quid intelligeret, si pater suus nihil inquireret. Respondendum est, ꝙ signum conuenienter datum est, vt patuit: si autem nihil respondisset Saul, postquam Ionathas pro Dauid locutus fuisset: non erat bonum signum: nam innuebatur, ꝙ celabat furorem suum, quem conceperat contra Dauid: & tunc redibat in idem, ac si irasceretur; quanquam hoc magis apparere debebat ex vultu: nam si Ionatha loquente pro Dauid, nihil responderet Saul, & vultus eius hilaris maneret, & tranquillus: signum erat, ꝙ non oderat illum: si autem turbaretur vultus eius cũ quadam mordacitate, signum erat, quod oderat Dauid, & tunc idem erat, ac si manifestè irasceretur: Dauid tamen

F non posuit istam particulam, scilicet, si nihil responderet: quia putauit hoc non euenturum; & colligebat hoc modo, scilicet, quia vel Saul nimis eum exosum habebat, vel nullo modo eum oderat. Apparet hoc, quia vel Saul haberet Dauid exosum considerans, ꝙ ei posset regnum auferre propter fauorem popularem, & tunc detestaretur eum vsque ad mortem; nec pro tali re poterat esse paruum odium cum esset de toto statu personæ: si autem non respiceret hæc, non haberet odium aliquod, saltem paruulum cõtra Dauid, sed diligeret eũ pro beneficiis præteritis, sicut à principio nimis dilexerat: quo dato, si staret primũ, non posset Saul subticere, quia cum nimis irasceretur Dauid, non poterat se continere, quin aliqua verba furoris loqueretur, respondente Ionatha. Si autem esset s̃m, non erat verisimile, ꝙ Saul subticeret, sed laudaret bonũ factũ eius, quẽ dilige- G bat: ideo non dedit Dauid mediũ inter hæc duo. Si autẽ dicatur quid intelligere deberet Ionathas, si Saul in omnibus diebus absentiæ Dauid non quæreret de illo: dicendum, ꝙ directè nullũ signũ erat, sed indirectè erat signũ boni: nam si Saul in tribus diebus sciens Dauid absentem, nõ curaret inquirere, vbi esset: vel si non curaret aspicere, an ibi esset, erat signũ, ꝙ non faciebat Saul mentionẽ aliquã de Dauid in bonũ, aut in malũ, sed negligebat eũ tanquã rẽ minimã nullius momẽti ad bonũ, vel ad malũ: nam de magnis bonis solicitam mẽtionẽ facimus: de magnis autẽ malis, quæ nobis obesse possunt, adhuc magis soliciti sumus: De quo ergo nulla mentio fit, necesse est æstimare illud nullius momenti, si autem hoc euenisset in Saule, appareret, ꝙ nullo modo diligeret Dauid: nec aliqualiter eum odisset, & caueret se ab eo, tanquam à nociuo: & sic securus poterat es- H se Dauid apud Saulem. Cum autem dicitur, cur Dauid nõ dixit Ionathæ quid intelligeret, si pater eius non inquireret de eo: Dicendũ, ꝙ Dauid non putauit hoc esse verisimile: nam Dauid erat magnus in domo Saulis, cũ esset gener Regis, necesse erat, vt fieret de eo mẽtio magna in bonum, vel malum: in bonũ quidẽ, si Saul non esset hostis Dauid: in malum autẽ, si maneret in hostilitate, in qua cœperat eum persequi. Non ergo dedit aliquod signum Ionathæ, si pater suus nihil loqueretur: nam erat nimis solicitus Saul de Dauid: ideo immediatè in die Kalendarum quærere volebat de eo, sed cessauit ex causa, vt patet infra.

An Dauid peccauerit accipiendo signum ex verbis Saulis. Quæst. XV.

I QVÆRETVR vlterius, an Dauid peccauerit sic accipiẽdo signum ex verbis Saulis. Aliquis dicet, ꝙ sic: quia considerare aliquid, futurum esse, vel non euẽturum ex verbis alicuius pertinet ad quandam speciem auguriorũ, quæ vocatur omen: & istud est, quando quis intendens aliquid, respicit ad verba alterius: & ex illis iudicat, quid futurum sit in sua causa. Hoc augurio vtebantur Gentiles: sic patet infra 3. lib. c. 20. cum iuerunt serui Benhadab Regis ad Regem Israel, dicentes: Seruus tuus Benhadab dicit: Viuat, oro te, anima mea: & ille ait: Si adhuc viuit, frater meus est, quod acceperunt viri pro omine, & festinanter rapuerunt verbũ ex ore eius, atque dixerũt. Frater tuus Benhadab viuit. Sic enĩ fecit Timotheus Princeps quorundam Gentilium pugnantium contra Iudã Machabæum, scilicet, ait Timotheus Principibus exercitus sui cum ap- K propinquauerit Iudas ad torrentem, si transierit ad nos, non poterimus sustinere eum, si vero timuerit transire, poterimus aduersus illum, vt patet 1. Machab. c. 5. Ista tamen auguria, & omnes ceremoniæ Gentiũ vetabãtur Iudæis, vt patet Leuit. c. 18. scilicet; Non facietis iuxta morem regionis Chanaã, ad quã introducturus sum vos, nec iuxta consuetudinem terræ Aegypti, in qua habitastis, & Ier. c. 10. dicitur. Hęc dicit Dominus iuxta vias Gentiũ nolite discere, & a signis Cœli nolite metuere. Aliquis respondebit, ꝙ inquirere signum rerum agendarum ex verbis alterius, vel ex factis illicitum est, cum sit species augurij: & Gentiles in hoc erant superstitiosi: Dauid tamen nõ fuit hic superstitiosus: quia forte præmissa oratione, & cum timore Dei quæsiuit illud signum: sic enim fecerunt alij viri sancti, qui excusantur a peccato: sic enim fecit Eliezer seruus Abrahę, qui voluit accipere signum de puella, quæ tradenda erat

in vxo-

in vxorem Isaac per verba, quæ respóderet ei de dando potum illi, & camelis suis: Gen. 24. c. Excusatur tamen à peccato, quia non fecit superstitiosè, sed præmissa oratione, & confisus de Dei bonitate, dicens: Domine Deus Domini mei Abraham, occurre obsecro mihi hodie, & fac misericordiam cum Domino meo Abraham, &c. sic etiam Ionathas quæsiuit signum ex verbis Philisthinorum, quádo voluit pugnare contra eos, scilicet, quòd si dicerent: Manete, donec transeamus ad vos, non ascenderent ad eos: si autē dicerent: Ascendite ad nos: erat signum, quòd Deus tradiderat illos in manu eorum, sup. 14. c. excusatur tamen à peccato, quia non superstitiosè, sed confidens, quòd Deus eum erepturus esset, hoc dixit: nam primum dixit ad armigerum suum: Transeamus ad stationem incircumcisorum horum, B si forte faciet pro nobis Dominus, quia non est difficilè Deo saluare in multitudine, vel in paucis, vt patet eod. cap. Sic autem de Dauid intelligendum esset, cum vir sanctus foret, quod non superstitiosè, sed præmissa oratione hoc egisset. Dicendum est, quòd Dauid non peccauit accipiendo signum ex verbis Saulis: nec tamen oportet responderi; sicut supra respondetur, quia si Dauid quæsiuisset signum, sicut inquisiuit Eliezer, vel Ionathas, oportebat eum taliter excusari: non tamen quæsiuit tale signum. Pro quo considerandum, quod cum aliquis ex verbis alterius, vel ex factis signum accipit, aut accipit signum pro his, quæ euenire debent, aut pro his, quæ homo ille agere intendit. Primo modo, vt si quis subito cósideret verba alterius, & propter illa iudicet aliquid euenturum esse, vel non: vt si quis apud se cogitabat de aliquo negocio, quod tractabatur, an con- C cluderetur, & vidit alium hominem à longe loquentem ad alterum, & dicentem, non, vel non erit, aut malum est, & ex isto iudicat, quod negocium non finietur, & isto modo est superstitio, & augurium. Sic vtebantur Gentiles. Ionathas, & Eliezer isto modo quæsiuerunt signum, vt patet applicando verba eorum, & fuisset peccatum in eorum inquisitione, nisi excusarentur, quod fusis ad Deum precib. hoc egissent. Secundo modo aliquis quærit signum ex verbis alterius ad iudicandum, quid ille facturus sit, & hoc modo non est illicitum, quia verba sunt data in signum eorū, quæ concepimus, vt patet 1. Peri hermenias. Quanquam ergo aliquis non loquatur directè id, quod intendit, vir prudens potest colligere ex substantia verborum, & modo proferendi, & vultu proferentis, quid ille intendat? Quærere ergo intentionem alicuius per ista signa, non est superstitiosum, D sed prudentiale, dum tamen ista signa non accipiantur, vt certissima, vel ineuitabilia, ita quod quis audeat affirmare de alio: istud, vel illud facturus est, quia vidit talia, vel talia signa. Sed debent accipi ista signa ad causandum præsumptionem, & ad hoc, quod quis sibi caueat à malo, quod putat alium intendere: sic fuit in Dauid: quia ipse nō quærebat signum alicuius rei euenturæ ex verbis Saulis, sed quærebat, quid ipse intenderet contra Dauid ad hoc, quod iudicaret, an sibi securum esset manere apud Saulem, vel non; ideo non oportet per aliquam viam inquisitam excusare Dauid à peccato in hoc, quia non solum ipse non peccauit, sed etiam quicunque alius vir hoc ageret, non peccaret. *Fac ergo misericordiam in seruum tuum*: idest, mecum, qui sum seruus tuus: semper Dauid vocabat se seruum Ionathæ, quanquam esset amicus, & leuir eius: & hoc, vt hu- E miliaret se, & magis semper afficeretur ad eum Ionathas. Misericordia autem, quam petebat Dauid, erat, quod Ionathas renunciaret ei sententiam patris, & non faueret patri in malo. Patet hoc, quia supra dixit Dauid: Si dixerit bene, pax erit seruo tuo, idest, mihi. sin autem fuerit iratus, scito, quod completa est malitia eius, s. volendo me occidere. Et nunc dicit: Fac ergo misericordiam in seruum tuum, i. cum aliquod signum istorum cognoueris in patre tuo, rogo te, vt facias mecum misericordiam, s. renunciando mihi sententiam patris tui: ista autem erat magna misericordia, quia per hoc Dauid mortem fugeret: si autem esset sibi occulta sententia Saulis, posset incidere in manus eius. *Quia fædus Domini me famulum tuum inire fecisti*. Hic ponitur causa suasiua, vt Ionathas hoc faceret: volebat enim Dauid ei persuadere, & non erat opus, quia Ionathas diligebat Dauid, sicut animam suam, plus quam patrem suum: & pro eo faceret quæcunque, sicut dixit supra: Quæcunque dixerat anima tua mihi, faciam tibi. Dauid tamen loquebatur persuasiue ex amaritudine cordis sui, quia videbat se circumplexum laqueis mortis. Erat autem ista suasio conueniens, scilicet, Ionathas fecerat, quod Dauid iniret fędus cum eo de seruanda dilectione in æternum, ideo debebat reuelare ei sententiam Saulis. Potest autem ista litera dupliciter introduci: vno modo per modum amoris, scilicet, ego eram seruus tuus, & non eram dignus, vt mecum fędus inires, quod fit ex maximo amore, nec saltem, vt me diligeres, placuit tamen tibi ex immensitate bonitatis tuæ mecum fędus inire: exoro ergo per ineffabilia viscera amoris tui, vt mei miserearis. Est autem ista suasio efficax inter amantes: nihil. n. potentius esse potest inter eos, si verè se diligunt, quàm ipse amor, quo in alterutrum ardent: si ergo efficaciter suadere volunt, oportet, vt amor sit medium suadendi. Aliter potest explicari ista litera tanquam de iure, vel obligatione, scilicet, quod Dauid innueret Ionathan obligatum esse ad reuelandum ei sententiam Saulis: quia quando fędus inierunt, promiserunt mutuum amorem obseruare in æternū: & quod alter pro altero morti se pro conseruatione exponeret: & quod malum, quod aliquis de alio tractari sciret, impediret, & ei reuelaret. Istæ enim clausulæ, & plures aliæ apponi solent, cum initur fędus: sic etiam patet, quia infra in litera, cum Ionathas iterum fędus iniuit cum Dauid, promisit ei reuelare malum, quod contra eum tractari sciret. Sic autem dicebat hic: Fędus me inire fecisti, idest, quia fecisti mecum fędus, obligans ad reuelandum malum, quod contra me tractari scíueris: fac ergo misericordiam reuelando mihi. Vocatur autem fœdus Domini, quod iniuit Ionathas cum Dauid, quia in illius positione inuocatum fuit nomen Domini. Vel dicitur fœdus Domini, quia talè fœdus ponebatur inter Deum, & homines. Sic enim Dominus iniuit fœdus cum Abraham de dando sibi terram Chanaam Gen. capit. 15. Israelitę quoque, quando promittebant aliquid obseruare propter Deum, iciebant fœdus. Sic patet Ierem. cap. 34. quando Israelitæ promiserunt tempore Sedechiæ Regis, quòd dimitterent seruos suos Hebræos, & diuiserunt vitulum, & transierunt per diuisiones medias. *Si autem in me aliqua iniquitas est, tu me interfice.* Istud ponebatur ad magis inclinandum Ionathan, quasi dicat, oro, vt mihi sententiam patris tui reueles, & si fortè aliqua iniquitas est in me, propter quam ego merear, quòd hoc mihi nō reueles, sed quòd cadam in manus Saulis, interfice tu me, & ne committe, vt cadam in manus patris tui, non reuelando mihi sententiam eius. Ista autem sunt verba nimis inclinatiua, quæ frangunt cor humanum, si generosum est, & prouocat ad lachrymas: quia ista sunt verba hominis constituti in vltima amaritudine, cuius cor generosum naturaliter miseretur, etiam si hostis ille fuerit. *Et ad patrem tuum ne introducas me.* scilicet, tradendo me in manus illius, vt occidat me. Hoc dicebat Dauid, ne Ionathas faueret sententiæ patris sui: nam tunc ipse conaretur per fraudem inducere Dauid ad Saulem, vt occideretur. Vel saltem poterat ei occultare intentionem Saulis, & sic faceret illum cadere in manus eius. Vtrumque autem orabat Dauid, ne fieret: & quia Dauid ponebat animam suam in manu Ionathæ, poterat eū Ionathas faciliter tradere in mortem, ideo enim obnixè orabat, vt eius misereretur. Dixit autem Dauid, quòd Ionathas eum occideret, & non introduceret ad patrem suum, quia si moriendum foret, eligibilius erat Dauid mori manibus Ionathæ, à quo ardentissimè diligebatur, quàm mori manibus Saulis, qui eum nimis exosum habebat. Ista enim omnium hominum conditio est, quòd præeligant mori manibus amicorum, quàm inimicorum. Sic enim patet in Tragœdia. 4. Senecæ, cuius nomen est Hippolytus: nam cum ibi Hippolytus simulasset se velle occidere Phædram, ipsa dixit: Hoc est, quod nimis opto, amātis mori manibus. Causa autem est, quia cum aliquis hostem habet maximum, iucundum est ei capere vindictam de illo: & quia quilibet hosti suo maximum malum optat, nollet, vt de se caperet vindictam: caperet tamen, si eum occideret: ideo eligibilius est alicui mori bis, si possibile foret, manu alicuius viri noti, quàm mori manibus hostis: vel saltem subiici potestati illius. Erat tamen Saul hostis acerrimus Dauid omnibus diebus, vt patet supra cap. 18. Item, cum hostis nimis exosum habeat hostem, nimis crudeliter

in

in eum ageret, concessa sæuiendi potestate: amicus autem,
cum diligat amicum, non sæuiet in eum, sed potius malis
eius compatietur, ideo si quis manibus amici sui caderet,
& hoc per aliquam causam esset simpliciter necessarium,
non sæuiret in eum: sed cum lachrymis eum occideret: eli-
gibilius ergo est cuicunque mori manibus amici sui,
quam hostis.

*An peccauerit Dauid dicendo Ionathæ, vt potius eum occide-
ret, quam introduceret ad Saul, si esset iniquitas in eo.
Quæstio. XVI.*

QVAERET aliquis, an peccauit Dauid dicendo Io-
nathæ, quòd occideret eum, & non introduceret ad
patrem suum? Respondendum est, quòd non peccauit:
quia non dixit hoc hac intentione, vt eum Ionathas occi- G
deret, quia sciebat, quòd nullo modo Ionathas hoc facturus
esset, sed magis ipse pro illo vitam suam exponeret, vt pa-
tet immediatè, cum dixit: Absit hoc à me: tanquam esset
valde detestabile. Item Dauid non dixit simpliciter: Tu me
interfice, sed dixit: Si aliqua iniquitas in me est, tu me in-
terfice: sciebat tamen Dauid, quòd non erat in eo aliqua ini-
quitas contra Saulem, vel Ionatham, propter quam debe-
ret occidi: ideo non voluit simpliciter occidi, nec hac in-
tentione hoc dixit: sed solùm, vt efficacius flecteret Iona-
tham ad pietatem. Si tamen dandum foret, quòd existente ali-
qua iniquitate in Dauid, vel nulla existente, deberet occi-
di à Ionatha, vel Saule, præeligeret occidi à Ionatha, quam
à Saule. H

*An Dauid peccasset desiderando interfici à Ionatha, si non
posset mortem effugere. Quæst. XVII.*

QVÆRET aliquis, an, si daretur, quòd Dauid captus
fuisset, ita vt nequaquam posset euadere morte per
manum Saulis, si diceret Ionathæ tu me interfice: an pec-
caret. Respondendum est, quòd sic, quia, quòd aliquis su-
stineat mortem, peccatum nullum est, sed interdū est me-
ritum: quòd tamen eam desideret, & petat, peccatum est:
sic autem esset, si Dauid diceret: Tu me interfice. Item pa-
tet hoc in illis, qui timore mortis inferendæ ab alijs se oc-
cidunt. Nam si quis existimet se ab alio nimis torquen-
dum, &, vt immanitatem tormentorum effugiat, seipsum
occidat, nimis peccat. Nec solum hoc, immo etiam si quis I
se occidat, ne alij eam occidant, & illudant ei, peccat: sicut
fuit de Saule, qui dixit armigero suo: Percute me, ne forte
veniant incircumcisi isti, & interficiant me illudentes mihi
infra, vlt. c. à fortiori ergo, cum Dauid peteret occidi à Io-
natha, vt leuiter puniretur, & non pateretur immania, oc-
cisus à Saule, qui acerrimus eius hostis erat, peccabat.

Item non solum peccabat Dauid, quia petebat, quod il-
licitum erat, sed etiam, quia faciebat, quòd Ionathas peccaret:
nam inducebat illum ad occidendum eum: Ionathas ta-
men non poterat licitè occidere Dauid, cum non esset iu-
dex eius. Considerandum etiam, quòd non solum peccat
aliquis, si petat occidi ab eo, qui nō est iudex eius, sed etiam
si quis morte dignus sit, & petat occidi ab eo, qui iudex est,
peccat. Debet. n. aliquis patienter mortem tolerare, si iuste
inferatur, & ab eo, qui iudex est, & in hoc meretur. Non K
tamen licet ei, quòd ipse petat mortem à iudice, dicens se
esse morte dignum, quia si quis se occideret, siue ille dignus
esset morte, siue non, peccaret; tunc si aliquis dignus
morte petat à iudice, quòd eum occidat, cum aliàs iudex non
cognosceret, nec eū occisurus esset, peccat mortaliter, quia
ipse seipsum occidit, cum aliàs moriturus non esset. Item
dato, quòd iudex aliàs eum occisurus esset, si tamē ipse pe-
tat occidi, peccat mortaliter, quia directè agit ad mortem
suam: nulli autem licet, quod directè sit causa totalis mor-
tis suæ: ergo nec secundum partem, quia esse causam mor-
tis suæ directè secundum totum, vel secūdum partem, non
differt, nisi secundū magis, & minus, id est, esse maius pec-
catum, vel minus peccatum. Si quis tamen se occidat, etiāsi
morte dignus sit, peccat mortaliter: ergo qualitercunque
directè sit causa mortis suæ etiamsi non totaliter, peccabit:
sed petere mortē est aliqualis causa, saltē quātū ad ipsū pe-
tentē: etiāsi aliàs illa euētura esset: ergo peccabit mortaliter,

F qui mortē petit, etsi illā mereatur. Sic ergo esset hic Dauid.

Et ait Ionathas. Hic ponitur tertium huius cap. scilicet,
Ionathæ concessio. Petit enim Dauid ab eo quendam mo-
dum conseruationis vitæ suæ, quem Ionathas obtulit se
procurare. *Absit hoc à me*. Potest referri ad duo. Vno mo-
do, quia supra dixit Dauid: Si aliqua iniquitas in me est, tu
me interfice: Ionathas autem dicit: Absit hoc a me, scilicet,
quòd ego interficiam te, vel introducam ad patrem meum, vt
te occidat: aliter potest exponi referēdo ad exhortationem
Dauid: suadebat enim Dauid Ionathæ, vt si cognosceret
sententiam patris contra illum, quòd reuelaret ei. In quo
innuebat se aliqualiter dubitare, an Ionathas vellet reue-
lare Dauid sententiam Saulis, vel faueret patri suo, tacen-
do sententiam eius: Ionathas autem hoc à se excludit, di-
cens; Absit hoc à me, scilicet, vt ego cognoscam sententiam
G patris mei contra te, & nō indicem tibi. Istud autem tenet
litera sequens, scilicet. *Nec enim fieri potest*. idest, impossibi-
le est, quòd, si cognouero sententiam patris mei esse con-
tra te, non reuelem hoc tibi. Hoc autem non dicebat Iona-
thas simpliciter impossibile, sed impossibile ex præsuppo-
sito: scilicet, tanta erat dilectio Ionathæ ad Dauid, quod re-
pugnabat, quod, illa existente, Ionathas cognosceret ali-
quod malum contra Dauid, & non declararet ei. *Vt si cer-
te cognouero completam esse malitiam patris mei contra te,
non annunciem tibi*. Malitia Saulis dicebatur iniqua volun-
tas de persequendo, & nocendo Dauid: illa autem malitia
esset completa, quando veniret ad summū malum, & istud
erat mors Dauid, quia nullum ei magis malum infligi po-
H teral. Dixit autem Ionathas, si sciret completam esse mali-
tiam Saulis, quia, quin aliquam malitiam concepisset con-
tra Dauid, non dubitabatur si tamen non esset completa, s.
quòd disposuisset occidere illum, non erat tale, propter quod
deberet recedere Dauid à curia Saulis: quia omnia alia ma-
la, & molestias sustineret Dauid præter mortem, vt non
recederet à terra Israel, nec cogeretur dimittere vxorem
suam charissimam Michol: & diuidi à dulcissimo amico
suo Ionatha. Mortem autem pro nullo toleraturus erat,
quia per eam potius ab his omnibus separabatur. De
morte ergo, siue de consummata malitia, per quam mors
infligenda foret, locutus fuit Ionathas. Dixit etiam: Si
cognouero certissimè: nam si respicerentur leues suspicio-
nes, poterat quis suspicari contra Saulem, quòd vellet oc-
cidere Dauid, cum aliquando eum occidere voluisset:
I per certitudinem tamen hoc non patebat: ideo dixit Io-
nathas, si cognosceretur certissimè malitia Saulis: nam si
cognosceretur sola leui suspicione, non erat propter hoc
fugiturus Dauid de curia Saulis. Etiam dixit hic Iona-
thas de malitia Saulis, quòd reuelaret eam illico, vt co-
gnosceret: sed non est intelligendum, quòd solam mali-
tiam reuelare deberet, sed etiamsi cognosceret volunta-
tem Saulis bonam esse erga Dauid, reuelaturus erat. Sic
patet infra, vbi iurauit Ionathas, quod si bene Saul iu-
dicaret de Dauid, reuelaret ei, & si male eodem mo-
do. Item patet per signum, quod dedit Ionathas Da-
uid de missione sagittarum, scilicet, quòd si diceret pue-
ro: Sagittæ vltra te sunt, erat malum Dauid, & recedere
debebat. Si autem diceret citra te sunt, erat bonum eius,
& debebat venire. Dixit tamen hic Ionathas de sola ma-
K litia Saulis: quia in hoc vertebatur magis status Dauid
scilicet, quòd reuelaretur ei iniquitas Saulis consummata
contra eum, quam quod reuelaretur bona sententia: nam
si esset iniquitas consummata, & non reuelaretur, poterat
periclitari Dauid cadendo in manus Saulis. Dato tamen,
quod non reuelaretur ei sententia bona, non erat pericu-
lum: quia etiamsi immediatè non cognosceret, poterat
postea eam cognoscere: nam si Saul eum exosum nō habe-
ret, mitteret pro eo, vt reduceret in statum pristinum. *Re-
sponditque Dauid ad Ionatham*. Cognito, quod Ionathas
paratus esset reuelare Dauid sententiam patris sui, vo-
luit hic Dauid scire quomodo hoc fieret, dicens. *Quis
annunciabit mihi, si quid fortè responderit pater tuus durè
de me?* idest, dato, quod velis annunciare mihi senten-
tiam patris, quis annunciabit illam, vel quomodo an-
nunciabitur.

Quare petierit Dauid à Ionatha, quis renunciaret ei voluntatem patris, cum iam dixit, se reuelaturum. Q. XVIII.

QVAERET aliquis, quare Dauid hoc quæsiuerit à Ionatha, cum iã ille dixisset, quod si cognosceret sententiam patris sui esse contra Dauid, reuelaret illud ei. Respondendum est secundum Nicolaum, quòd difficile videbatur, ꝙ filius Regis veniret ad ipsum in agro, quia alij comitarentur eum, & posset inde sequi periculum, quia viderent Dauid illi, qui venirent cum Ionatha: & hoc annunciarent Sauli: quod autem Ionathas non iret, sed per alium renunciaret Dauid sententiam Saulis, non erat tutum Dauid, qui habebat suspectos omnes de domo Saulis, præter Ionathan, s. quia quilibet eorum vellet accusare Dauid coram Saule, vt complaceret ei. Sed dicendum est, ꝙ intentio Dauid fuit, quod Ionathas per seipsum inquireret patris sententiam, & ipse per se annunciaret Dauid. Posuerat autem ad hoc modũ, s. vt ipse lateret in agro vsque ad tres dies: nihil autem vltra dixit: volebat enim exprimere, ꝙ in illis tribus diebus Ionathas inquireret sententiam Saulis, & ipse iret in agrum ad reuelandum solus. Erubuit tamen hoc ei dicere, tum quia Ionathas debebat ire incomitatus: tum, quia cum Dauid humiliaret se, vt seruus Ionathæ, erubescebat dicere Ionathæ, quòd iret ad eum in agrum: quanquam ergo aperuerit materiam, vt posset Ionathas intelligere, quid vellet Dauid: tamen non prorsus explicuit, volens, quòd Ionathas hoc declararet, offerens se ad eundum in agrum. Sic enim faciunt illi, qui erubescunt aliquid petere, quod petunt: nam non expressè, sed per circumlocutionem illud innuunt: Ionathas autem intendebat per se exire in agrum, & incomitatus: quia oportebat sic fieri ad salutem Dauid: non tamen illud penitus expressit, sed dixit, quod si cognosceret malitiam patris sui, renunciaret illam Dauid: & quia ista verba erant ambigua, s. an Ionathas per se renunciaret, vel per alium: & renunciare per alium erat periculosum, voluit Dauid, quòd Ionathas explicaret, quomodo hoc fieret. Nec tamen ausus est Dauid nunc dicere Ionathæ, quòd ipse exiret in agrum: sed rursus quæsiuit à Ionatha, quis ei hoc renunciaturus esset, vt sic Ionathas cogeretur magis explanare intentionem suam, & Dauid non cogeretur erubescere petendo ab eo, quod ipse solus ad renunciandum iret: nunc autem respondit Ionathas, ꝙ ipse descendere vellet in agrum, vbi lateret Dauid, & per sagittas daret sibi signum sententiæ Saulis, vt patet infra: dixit autem hic Dauid, quòd quis annunciaret ei, si quid durum Saul loqueretur de ipso: non tamen volebat Dauid solum annunciari sibi, si aliquod durum de eo sententiasset Saul, sed etiam si aliquod bonum. Dixit tamen de duro, quia quanquam bonum non renunciaretur ei, nõ erat per se periculum: malum autem, quod de eo sententiasset Saul, si non annunciaretur ei, esset illi causa mortis. De duro ergo solum dixit. *Et ait Ionathas ad Dauid*. Hic voluit Ionathas totaliter explicare Dauid, quomodo renunciaret ei sententiam Saulis. *Veni, & egrediamur in agrum.* Cum ista loquerentur Ionathas, & Dauid, erant in vrbe Gabaa, vbi erat semper habitatio Saulis: ad loquendum autem de modo liberationis Dauid voluit Ionathas, vt essent in agro, vt ibi liberius loquerentur.

Quare Ionathas voluerit cum Dauid egredi in agrum. Quæstio XIX.

QVÆRET aliquis, quare Ionathas voluerit, quod egrederentur in agrum ipse, & Dauid ad loquẽdum de modo occultationis, & renunciationis. Respondet Nicolaus, quod hoc factum est, vt Ionathas ostenderet Dauid locum, in quo lateret, vt cum ipse Ionathas iret ad reuelandum sententiam patris, sciret latibulum. Sed hoc non stat, quia si ad hoc solum moueretur Ionathas, sufficienter agere potuisset stãdo in vrbe: nam tam Ionathas, quam Dauid cognouerat terram confinem Gabaa, & vbi essent latibula, ideo potuisset dicere Ionathas Dauid: Latebis in tali, vel tali loco: etiamsi non monstraret sibi præsentialiter. Item adhuc patet hoc magis, quia quãquam exiuerint in agrum Dauid, & Ionathas, tamen non accesserunt ad locum, in quo latere debebat Dauid: nam Ionathas ei illum ad oculum demonstrauit. Quod patet infr. s. Descendes festinus in locum, vbi celandus sis, & sedebis iuxta lapidem, cuius nomen est Ezel: si autem ad oculum demonstrasset Ionathas Dauid locum, in quo latere debebat, nõ dixisset ei: Sedebis iuxta lapidem, cuius nomen est Ezel: sed iuxta istum lapidem, vel illum sedebis: ergo non demonstrauit sibi ad oculum, nec nunc accesserunt ad locum illum: quia lapis Ezel distabat aliquantulum ab vrbe; Ionathas autem, & Dauid solum exiuerũt extra muros. Quod patet, quia cum essent ambo in agro, dixit Ionathas Dauid: Descendes festinus, & venies in locum, vbi celandus sis: ergo vltra locũ, in quo nunc erant: erat aliquantulum distans lapis Ezel, vbi latere debebat Dauid. Egressi tamen sunt in agrum Ionathas, & Dauid, quia volebat Ionathas loqui cum Dauid aliqua verba, quæ nolebat audiri ab aliquo in vrbe: erant enim sibi omnes ministri Regis suspecti: & hoc tam propter Dauid, quàm propter seipsum. Propter Dauid quidẽ, quia cum Saul desideraret occidere Dauid, & omnes ministri sui hoc scirent, volebant ei complacere, ideo quodcunque audirent tractari inter Dauid, & Ionathan, reuelarent Sauli, & quia hic agebatur de latibulo Dauid, si serui Saulis cognouissent, reuelassent ei, & Saul mitteret illuc, antequã Ionathas descenderet ad eum, & incautum raperent Dauid. Hoc autem erat maximum discrimen: noluit ergo, ꝙ ab aliquo sciretur: ideo exierunt in agrum, vbi nullus eos loquentes audiret. Secundo erant suspecti Ionathæ omnes serui Saulis propter seipsum. Ipse enim diligebat nimis Dauid, & Saul eum valde habebat exosum: ideo si ministri Saulis viderent, quid tractaret Ionathas cũ Dauid, & nunciarent Sauli, haberet etiam exosum Ionathan: sic enim accidit, quia postea cognouit Saul magnam amicitiam Ionathæ, & Dauid; dixit ad Ionathan nimis iratus: Fili mulieris virum vltro rapientis, numquid ignoro? quia diligis filium Isai in confusionem tuam, vt patet infra, & quia postea respondit Ionathas pro Dauid, conatus est Saul eum lancea percutere. Hoc autem volebat cauere Ionathas, quia durum erat sibi incidere in odium patris. Voluit ergo cautè agere, ne quis de ministris Saulis cognosceret, quid inter se loquerentur Dauid, & Ionathas: præcipuè, quia Ionathas volebat inire fœdus cum Dauid, & iniuit, vt patet infra, in quo innuebatur, quod Ionathas cum Dauid cõiurabat contra omnem hominem propter fœdus: & si hoc Saul cognosceret, nimis irasceretur. Vnde valde conquestus est, quando istud cognouit, vt patet infra 22. c. scilicet. Non est, qui mihi renunciet, & omnes coniurastis aduersus me, maximè cum filius meus fœdus inierit cum filio Isai: expediens ergo fuit egredi in agrum ad loquendum. *Cumque exissent ambo in agrum.* scilicet, extra mœnia vrbis, non longe ab vrbe: nam magis distabat locus latibuli Dauid, vt patet infra, in litera, & ex supra dictis. Sciendum autem, quod ex quo nunc Dauid egressus est cum Ionatha de vrbe, nunquam postea rediit in domum suam, nec ad vxorem suam, sed semper fuit profugus, quia Saul semper eum persecutus fuit. Et quia egressus est Dauid simpliciter in agrum cum Ionatha, neutro ferente arma, quæ secum ferre aliàs solebat, nec etiam gladium, ideo quando venit ad Achimelech Sacerdotem profugus, petiuit ab eo gladium, quia nullum ferebat, & accepit gladium Goliath, vt patet sequenti cap. *Ait Ionathas ad Dauid*. Hic incipit Ionathas tollere dubium, quod Dauid videbatur habere, scilicet, an Ionathas vellet ei indicare sententiam patris sui, & vt crederet, incepit iurare ei, vt sequitur. *Domine Deus Israel: si inuestigauero sententiam patris mei crastino vel perendie.* Ista est imprecatio, scilicet, si inuenero sententiam patris mei, & non indicauero eam Dauid, rogo Deum Israel, vt talia, & talia mala mihi faciat. Dixit autem: si inuestigauero, idest, si inuenero: nam Ionathas nihil inuestigabat, sed spectabat, quando pater suus loqueretur, & per hoc cognosceret sententiam eius. Etiam patet, quia dixit, crastino, vel perendie: nam si aliquid Ionathas inuestigaret, non diceret crastino, vel perendie: quia ipse immediate inciperet inuestigare, quousque reperiret sententiam patris. Dixit tamen crastino, vel perendie: ergo refertur ad intentionem, & non ad inuestigationem. Item dicitur crastino, vel perendie: quia nesciebat Ionathas, an crastino, idest, in die Kalendarum, qui erat dies sequens, vel perendie, idest, in alia die sequenti post

Kalen-

Kalendas, posset reperire sententiam patris, quia hoc dependebat ex inquisitione,quam faceret Saul de Dauid: & si non inquireret in die kalendarum, non poterat scire Ionathas sententiam vsque perendie:& sic accidit,quia Saul non quæsiuit pro Dauid in die Kalendarũ, sed in sequenti,vt patet infra in littera. Dicitur autem perendie dies sequens post cras, & est aduerbium temporis significans tempus futurum. Et dicitur perendie compositum ex per, & vnus,& dies,idest,per vnam diem:& inde dicitur perendino,idest, moror per vnam diem. Vel dicitur, perendie, quasi perempta vna die,idest,finita,& sic accipitur hic,scilicet,quòd ille dies, qui est post cras finitum, vocatur perendie,quia iam peremptum est cras,idest,finitum. *Et aliquid boni fuerit super Dauid.* idest,si pater meus habet bonam intentionem erga Dauid.In hoc apparet, ꝙ non solum debebat Ionathas reuelare Dauid sententiam patris sui de eo,si esset in malum,sed etiam,si esset in bonum. Supra tamen dicebatur solum de malo,quia illud erat magis necessariũ reuelari. *Et non statim misero ad te.* s.ad denunciandum tibi: *Et notum tibi fecero.* s.quid pater meus intẽdat. *Hæc faciat Dominus Ionathæ,& hæc augeat.* i. Deus faciat mihi talia,& talia mala, & insuper alia addat. Iste modus iurandi erat apud Hebræos.Sic patet,supra, cap.3. cum dixit Heli ad Samuelem.Hæc faciat tibi Deus,& hæc addat,si absconderis à me sermonem. Sic etiam Dauid iurauit infra,c.25. Hæc faciat Dominus inimicis Dauid, & hæc addat,si reliquero,&c.

H *Quomodo dixerit Ionathas se missurum ad Dauid, cum infra dicat se descensurum ad eum. Quæst. XX.*

QVÆRET aliquis, quomodo Ionathas dixerit hic, quòd si aliquid boni esset super Dauid, quod illico mitteret ad eum ad locum, vbi lateret: cum infra dicatur, quòd Ionathas descensurus erat in agrum ad Dauid. Aliquis respõdebit,quòd Ionathas inuestigaturus erat sententiam Saulis,siue in bonum,siue in malum:& si aliquid boni inuenisset, missurus erat ad vocandum Dauid per nuncios.Si autem aliquid mali esset, ipse per se descenderet ad eum. Ratio differentiæ est, quia si aliquid bonum sententiasset Saul,non erat periculum,siue Ionathas iret ad nunciandum hoc Dauid,siue quicunque alius. Si autem sententia esset in malum,erat periculum, si aliquis præter Ionatham,descenderet, quia ille posset indicare Dauid ipsi
I Sauli, & per illud periclitaretur.Item,ipse solus descensurus erat.Ista differentia aliqualiter colligitur ex litera,quia hic dicitur: si aliquid boni fuerit super Dauid, & non statim misero ad te, & infra dicitur: Si perseuerauerit patris mei malitia aduersum te,reuelabo aurem tuam, & dimittam te,scilicet,ipse Ionathas per seipsum. Sed dicendum, quòd ista responsio non stat,quia infra dicitur,ꝙ Ionathas descensurus erat ad locum, apud quem lateret Dauid: & si diceret puero: sagittæ vltra te sunt, erat signum, quod sententia erat mala. Si autem diceret:sagittæ intra te sunt: erat sententia bona: ergo siue in bono,siue in malo Ionathas erat descensurus: & sic dicendum est, ꝙ ipse promisit illuc descendere ad omnem euentum. Cùm autem dicitur hic:& non statim misero ad te:intelligendum est,quòd hoc
K dixit Ionathas à principio,cum descenderunt in agrum, & nondum plene erat determinatus modus renunciationis. Postea autem pepigit Ionathas fœdus cum Dauid, & concordatum est de modo: promisit Ionathas, quòd ipse descenderet ad renunciandum Dauid,quicquid eueniret bonum,vel malum. *Si autem perseuerauerit patris mei malitia aduersum te.* Dixit hoc Ionathas,quia Saul iam ab aliquot diebus exosum habebat Dauid,& dicebatur contra eũ habere malitiam. Si autem nunc haberet eam,illa esset perseuerans. Non est autem intelligendum, ꝙ si malitia Saulis perseuerauerit cõtra Dauid,ꝙ ob hoc Ionathas faceret ea, quæ sequuntur hic:nam dicitur:Reuelabo aurem tuam,& dimittam te,vt vadas in pace:non tamẽ dicturus erat Dauid,ꝙ recederet,quanquam malitia Saulis perseueraret, si non venisset ad complementum. Sic patet supra.s. Nec fieri potest,vt,si certè cognouero completam esse patris mei malitiam contra te,non annunciem tibi: sic autem intelligitur hic, scilicet, non solum de malitia perseuerante, sed

F etiam de completa. *Reuelabo aurem tuam,* idest, declarabo tibi. Reuelare aurem est facere,ꝙ aliquid audiat auris, quæ non audiebat:& sic est,cum quis aliquid nouiter alteri annunciat:& simile habetur supra,c.9.cum dicitur:Dominus autem reuelauerat auriculam Samuelis ante vnam diem, antequam veniret Saul,idest,denũciauerat ei. Et sic intelligitur hic. *Et dimittam te,vt vadas in pace.* idest dabo tibi licentiã recedendi totaliter. Hoc dicebat Ionathas, quia si Saul diffiniret occidere Dauid, non poterat conuenienter manere Dauid in curia eius, sed Ionathas dimitteret eum, idest,diceret ei,quòd recederet. *Et sit Dominus tecum,sicut fuit cum patre meo.* s.si oportuerit te recedere,oro, vt Deus tecum sit,in omnibus adiuuando te, sicut adiuuit patrem meum.Intelligebat enim Ionathas,quòd Deus vellet exaltare Dauid ad regnum:ideo dicebat, quòd Deus esset cum
G eo,sicut fuit cum patre suo,idest, sicut adiuuit patrẽ suum, ita,quòd ipse prius existens in statu valde paruo,postea sublimaretur ad regalem honorem:ita fieret in Dauid,quòd quanquam esset in paruo statu, Deus eum sublimaret ad regnum. Dicebat etiam hoc, quia si Dauid esset præsens Ionathæ,quanquam aliquid aduersum accideret ei, Ionathas semper illi succurreret: si autem absens esset, nõ posset ei in aliquo proficere,ideo commẽdabat eum soli Deo, vt dirigeret viam illius. *Et si vixero,facias mihi misericordiam Domini,* idest,si finitis negocijs tuis,idest,persecutionibus, veneris ad statum magnum, miserearis mihi: hoc autem dixit Ionathas,quia putabat, quòd Dauid erat futurus magnus vir.

Quare Ionathas dixerit Dauid, quòd misereretur eius. Quæstio. XXI.

QVÆRET aliquis, quare Ionathas dixit, quòd misereretur eius Dauid, si viueret: nam misereri pertinet ad illum,qui est in potestate respectu illius,qui deuenit ad miseriam:Ionathas autem erat primogenitus Saulis ad quem de iure regnum veniebat post patrem: Saul quoque dixit illum post se regnaturum,vt patet inf.s.Omnibus enim diebus,quibus filius Isai vixerit super terram,nõ stabiliteris tu,nec regnum tuum:ergo intelligebat eum regnaturum esse:nullus autẽ maior status est, quàm regalis, ideo cum Ionathas futurus esset Rex,non erat opus, ꝙ misereretur ei Dauid, sed potius Ionathas misereri debéret Dauid:
I Respondendum est, quòd à principio cum Saul cœperit persequi Dauid,nesciebat,an ille futurus esset Rex, vel an vnctus esset in Regem:postea autem cognitum est, quod eum vnxisset Samuel,& quod Deus promisisset ei dare regnum Israel, ideo tunc Saul cœpit eum magis timere, & quia Deus faciebat omnes actus Dauid prosperos, quanquam alias difficiles essent,omnes credebant,quòd Dauid regnaturus esset post Saulem,& nullus de stirpe Saulis futurus esset Rex. Quòd autem hoc putaret Saul, apparet infr.c.24.cum dixit:& nunc quia scio, quod certissimè regnaturus sis,& habiturus in manu tua regnum Israel, iura mihi in Domino, ne deleas semen meum post me: sic etiam intelligebat omnis Israel, quia quando Abigail apparuit coram eo,vocauit eum Regem,& dixit,quod Deus constituturus erat eum in Ducem super Israel,vt patet in-
K fra c.25.Ionathas quoque cognoscebat,quòd Dauid futurus esset Rex,& non ipse,ideo voluit,quod Dauid misereretur ei,s.non deprimendo statũ eius:nam non putabat,quòd ipse esset Rex:sed volebat,ꝙ poneret eum in aliquo gradu honoris,vt patet infr.c.23.cũ dixit Ionathas ad Dauid, ne timeas:nec.n.inueniet te manus Saul patris mei, & tu regnabis super Israel,& ego ero tibi seruus.Et quia postquam Dauid efficeretur Rex,timebat,quòd vellet occidere omnes de genere Saulis propter odium Saulis. Ideo voluit, ꝙ promitteret ei Dauid facere misericordiã cum ipso. *Si verò mortuus fuero.* s.si antequam cadat à regno pater meus,ego mortuus fuero,iã non poteris misereri mihi, sed miserebaris filijs meis. *Non auferes misericordiam tuam à domo mea in sempiternum.* i.semper misereberis domus meæ:& hoc in sempiternũ,i.quamdiu vixeris,& filij mei vixerint,atq. ceteri posteri. Vocatur autem hic domus ipsa posteritas:non solũ in filijs, sed & in nepotibus, & ceteris: volebat autem Ionathas, quòd non solum misereretur Dauid filijs eius,

sed

sed etiam nepotibus, & pronepotibus, & omnibus generationibus eius, quæ viuerent tempore Dauid.

An Dauid seruauerit misericordiam cum domo Ionathæ. Quæstio XXII.

QVÆRET aliquis, an Dauid obseruauerit istam misericordiam, cum domo Ionathæ: nam cum ipso non potuit obseruare, cum mortuus fuerit in bello, antequam perueniret Dauid ad statum regalem; mansit tamen progenies Ionathæ, cum qua potuit obseruare, scilicet, filius eius Miphiboseth. Et dicendum est, quòd seruauerit misericordiam ad domum Ionathæ: nam cum esset Dauid Rex super Israel, quæsiuit, an aliquis superesset de stirpe Ionathæ: B & inuentus est Miphiboseth, qui claudus erat vtroque pede: fecit tamen Dauid eum ad se adduci, vt semper staret in conspectu illius, & comederet in mensa eius, vt patet infra 2. lib. c. 9. fecit quoque, vt omnis hæreditas, quæ pertinuerat ad Ionathan, traderetur Miphiboseth. Iterum etiā fecit misericordiam magnam cum illo: nam Gabaonitæ petierunt, vt darentur sibi posteri Saulis ad occidendum: & concessit Dauid omnes, qui supererant de nepotibus eius: solus autem Miphiboseth filius Ionathæ liberatus est à Dauid propter Ionathan, vt patet, infra 2. lib. cap. 21. solum autem visus est agere Dauid durè cum Miphiboseth, quando accusante seruo eius eum, Dauid concessit ei omnem hæreditatem, quam dederat Miphiboseth: & postea cognito, quòd falsè eum accusasset, non restituit ei hæreditatem, sed fecit, quod seruus, & Dominus diuiderent hæreditatem ex C æquali: Sed an in hoc peccauerit, & egerit contra pactum initum cum Ionatha infra 2. lib. cap. 19. dicetur, vbi de hoc agitur. *Aut si non fecero.* Ista sunt verba Ionathæ dicentis, quod si nunc ipse seruauerit misericordiam apud Dauid, seruet eam Dauid ad eum, & ad domum suam in æternū. Et si ipse nunc non obseruauerit, Deus eradicet eum de terra, & intelligitur hoc de reuelatione sententiæ Saulis descendendo ad eum in agrum ad nunciandum bonum, siue malum. Et non habetur ista litera in Hebræo, nec est de textu, quanquam in quibusdam Bibliis habeatur, sed quia est ad expositionem textus, aliqui eam fortè interposuerunt textui, cum esset prius interlinearis. *Quando eradicauerit Dominus inimicos Dauid vnumquemque de terra sua.* Ista litera est de textu, & sequitur post illam: Non auferas misericordiam tuam, &c. dicebat enim Ionathas, quod auferretur ip D se de terra, si non seruaret veritatem ad Dauid; & dixit hoc, quia existimabat, quòd Deus daturus erat aliquando magnum principatum Dauid, & perituri erant omnes hostes eius, Deo faciente: nunc autem dicit, quòd sicut illi perituri sunt, ita ipse pereat; si non seruauerit veritatem, & misericordiam cum Dauid. *Auferat Ionathan de domo sua.* idest, etiam pereat Ionathas de domo sua, sicut omnes alij hostes Dauid perituri sunt. Et non accipitur hic, quod pereat Ionathas de domo sua, scilicet, quod ipse moriatur, & nō maneat in domo sua, quia ista pœna solum erat, si Dauid perueniret ad regnum, viuente Ionatha, cum perituri essent hostes Dauid: Si tamē mortuus fuisset ante sublimationem Dauid, quanquam non obseruasset nunc veritatem ad eū, non esset sibi pœna: ideo intelligendum est, quod Ionathas imprecaretur sibi hic pœnam, siue moreretur ante eradica- E tionem hostium Dauid, siue non: & est tolli eum de domo sua, idest, fieri, quod non maneat aliquis in domo eius, nec sit aliquis, in quo posset conseruari nomen illius in tota posteritate sua. Ista est enim pœna grauissima, scilicet, quando non solum aliquis moritur, sed etiam tota posteritas sua perit: nec est aliquis, in quo maneat nomen illius, vel memoria. Cum enim aliquis moritur, & manent filij, in quibus conseruatur nomen stirpis eius, non dicitur ille mortuus. Sic patet Ecclesiast. c. 30. scilicet. Mortuus est pater eius, & non est mortuus; reliquit enim filium similem sibi. Cum autem non manet aliquis de stirpe illius, in quo sit memoria eius, nec succedat ei, dicitur penitus mortuus: & istud est propriè auferri nomen alicuius de domo sua, idest, quòd non maneat ipse, nec aliquis de stirpe sua loco eius. Sic accipitur Num. cap. 27. cum dixerunt filiæ Salphaad: Pater noster mortuus est in deserto, & hic non habet filios mares, cur tollitur nomen illius de familia sua, & hoc dicebāt,

A quia nullus accipiebat possessionem loco eius. Si autem alicui daretur possessio ei debita, dicebant iam non auferri nomen eius de familia sua, ita dicebat hic Ionathas, scilicet, quòd auferretur de domo sua, idest, quod non maneret ipse, nec aliquis de posteris suis succedens sibi, in quo seruaretur nomen eius. *Et requirat Dominus de manu inimicorum Dauid.* Ista sunt verba Ionathæ orantis, quia Deus puniat omnes hostes Dauid requirens malum, quod fecerunt: & in hoc imprecatur contra se, quia si ipse non seruaret nunc misericordiā cum Dauid, esset hostis illius: ideo orabat, quòd Deus requireret omne malum de manibus hostium Dauid, & consequenter de manu eius, cum ipse in hoc efficeretur hostis Dauid. Ista litera non habetur in Hebræo, nec B est de textu, vt supra dictum fuit de illa: Aut si non fecero, sed à quibusdam ad expositionem addita est. *Pepigit ergo Ionathas fœdus cum domo Dauid.* idest, non solum Ionathas locutus est in agro Dauid de liberatione sua, sed etiam pepigit ibi fœdus cum eo, vt seruaret semper misericordiam ad domum Ionathæ: & Ionathas quoque ad Dauid, & ad posteros suos, si superuiueret: & non dicitur hic, quod pepigit fœdus cum Dauid, sed cum domo Dauid: quia non solum Ionathas promittebat seruare veritatem, & misericordiam ad Dauid in persona sua, sed etiam ad omnes, qui pertinerent ad familiam eius, vt si superuiueret Ionathas viuentibus filiis, & nepotibus, Dauid seruaturus erat ad eos misericordiam. Hoc factum est, quia etiam Ionathas petiuit, vt non solum Dauid obseruaret misericordiam cum eo, sed etiam cum filiis suis, vt patet supra scilicet: Si vixero, facies C mihi misericordiam: si verò mortuus fuero, nō auferes misericordiam à domo mea.

Quare Ionathas nunc inierit fœdus cum Dauid, cum iam prius inierit. Quæst. XXIII.

QVAERET aliquis, quare Ionathas nunc inierit fœdus cum Dauid: quia iam inierat, vt patet supra, c. 18. Sufficiebat autem semel iniri, quia illo semel fiebat obligatio ad omne tempus, & ad omnem casum: cum in fœdere iniendo ponantur clausulæ generales, quæ includunt omnem euentum: & non potest aliquid emergere, vel incidere de nouo, propter quod necesse sit fœdus iniri iteratò: nisi forte fuerit initum super aliqua re particulari. Fœdus autem, quod iniuit prius Ionathas cum Dauid, erat genera- D le, ideo non oportebat illud replicari. Sed adhuc aliquis dicet, quòd illud fuerit speciale, scilicet, solum super aliqua clausula: nunc autem Ionathas voluit, vt fieret generale, scilicet quod nunquam auferret misericordiam ab eo, nec à Domo sua. De fœdere autem prius inito non potest patere, an fuerit generale, vel speciale, cum litera nihil dicat: ideo habebunt isti locum proteruiendi. Sed adhuc dicendum, quòd non stat: nam hic fecit Ionathas fœdus generale cum Dauid, quod extendebatur ad omne tempus, & ad omnes clausulas: & tamen hoc non obstante, iterum fœdus cum eo iniuit postea, vt patet infra c. 23: cum dicitur, quòd Ionathas abiit ad Dauid in syluam, & percussit vterque fœdus coram Domino: illud autem fœdus non fuit positum quasi istud: quia hic positū est speciale, vel in aliquo diminutum, cūm esset nimis generale, sed fuit iteratum ex E alia causa. Ita ergo, quanquam illud fœdus, quod à principio fuit inter Ionathan, & Dauid supra c. 18. fuerit generale, iteraretur istud hic. Dicendum igitur, quòd Ionathas sæpe iniuit fœdus cum Dauid: ter [illegible] legitur iniuisse. Primò in die illa, qua percussit Phili[illegible]um supra cap. 18. Secundo pridie Kalendarum, quando [illegible]batur, an Dauid recederet à Saule, vel maneret cum eo: & de hoc habetur hic. Iterum autem inierunt fœdus, s. cum Dauid iam esset profugus à facie Saulis, de quo infr. 23. Fuit autem illa iteratio fœderis non ex necessitate, quasi vnum fœdus non sufficeret; nam ita obligabatur Dauid Ionathæ per vnicum fœdus, sicut per mille, velut si quis in aliqua causa iuraret de veritate dicenda, non magis obligaretur, si millies iuraret, quàm si semel. Faciebat tamen hoc Ionathas propter duo, s. ex amore, & ex quodam timore: amor tamen præcipuus erat. Duo namque fœdera inita cum Dauid ex amore fuerunt, & potissimè primum: nam tunc nihil mali suspicabatur sibi futurū, vel semini suo Ionathas; nec putabat exaltandum Dauid

Ionathas ter iniuisse fœdus cum Dauid.

Causæ replicandi fœdus.

ad

ad statum regium. Ex nimio tamen amore dignatus est inire cum eo fœdus. Sic patet supra c. 18. s. Factum est, cũ complesset loqui Dauid ad Saul, anima Ionathæ colligata est animæ Dauid: & dilexit eum Ionathas, quasi animã suam. Et postea sequitur, q; inierunt fœdus Ionathas, & Dauid: diligebat enim eum, quasi animam suam. Istud autem secundum fœdus fuit initum aliqualiter ex timore, s. quia Ionathas iam cognouerat Dauid exaltandum ad regiũ principatum, & nullum regnaturum de stirpe Saulis, iam timens, ne Dauid propter odium Saulis deleret omnes de stirpe eius, & consequenter omnes de stirpe Ionathæ, voluit cum eo inire fœdus, vt patet supra, scilicet: Si vixero, facies mihi misericordiam: si verò mortuus fuero, non auferes misericordiam tuam à Domo mea. Sed adhuc istud secundum fœdus magis fuit ex amore, quàm ex timore, vt patet infra. s. Et addidit Ionathas deierare Dauid, eo, quod diligeret eum: sicut. n. animam suam, ita diligebat illũ. Tertium autem fœdus magis iniuit Ionathas ex quodam timore, & cautela futurorum, quàm ex amore: quod apparet, quia post istud secundum fœdus initum, semper faciebat Ionathas Dauid memorẽ, vt seruaret illud: sic patet infra, cum Ionathas daret Dauid signum recedendi, vel manendi, & subiunxit: De verbo autem, quod locuti sumus ego, & tu, sit Dominus inter me, & te vsque in sempiternum. Et iterum infra in litera, cum Ionathas diceret Dauid, q; recederet, ait. Vade in pace, quæcunque iurauimus ambo in nomine Domini, dicentes: Dominus sit inter me, & te, & inter semen meum, & semen tuum, vsque in sempiternum: q. d. ista semper maneant firma. Tones tamen repetere idem timentis est, vel non confidentis in verbis alterius. H Putabat autem Ionathas aliquid proficere sibi ista fœdera multiplicata: quia primum quãquam esset firmum, tamen erat aliquid propter, quod videretur alicui infirmum: sic enim est in omnibus iuramentis, s. q; si aliquid nouum innascatur, de quo ante non est quid cogitatum, vel repugnet alteri iurantium, soluatur iuramẽtum: vel ut si duo inuicem iurent de nunquam repugnando in alterutrum, si vnus eorum fidem fregerit, potest alius licitè fidem frangere: ita cum à principio fœderis initi inter Ionathan, & Dauid, Saul diligeret Dauid: deinde immerito Dauid conatus est eum sæpe occidere Saul, & multas ei moliebatur insidias, ideo videbatur ruptum fœdus ad Ionathan, cum esset filius Saulis. Et hoc quidem verum est, si Ionathas fauisset patri suo ad mortem Dauid: nunquam tamen fauit, sed magis repugnauit semper, quamdiu potuit: ideo non erat fœdus ruptũ: I quia tamen Dauid posset existimare, quod sicut, contra Saulem habebat iustam vltionem: ita etiam haberet contra omnes de semine suo, voluit Ionathas prouidere huic de nouo fœdus ineundo, ne posset dicere Dauid, quod fœdus non tenuerat, eo, quod post illud fuerant multa contra eum attentata ex parte Saulis: nam post omnia illa istud fœdus inibatur; quòd extinguebat actionem, vel exceptionem omnem, si qua orta poterat Dauid ex illis. Iterum autem Ionathas fœdus iniuit cum Dauid, s. postquam totaliter fuit profugus à Saule, & istud eodem modo fuit ad tollendum omnem exceptionem Dauid. Poterat enim dicere, quòd etiam secundum fœdus non tenuerat: nam post illud multa fuerunt attentata: fuit enim initum secundum fœdus, quando nondum constabat, an malitia Saulis completa esset contra Dauid, vt patet hic. Postea autem apparuit, malitiam eius esse completam, vt patet infra, in litera: & cœpit K apertè persequi Saul Dauid per vrbes, & montes, quasi persequeretur publicum hostem, quæ nũquam egerat ante secundum fœdus initum; quo cum ista postea attentata fuerint, videbatur ruptum esse secundum fœdus. Voluit ergo fœdus tertium inire Ionathas, de quo infra c. 23. Et post illud non fuit aliquid nouum attentatum, ex parte Saulis: quia non fuit eum aliter persecutus postea, quam prius persecutus fuerat, ideo putauit sufficere illud fœdus, alia etiam causa fuit, quare Ionathas multoties fœdus iniuit cum Dauid: quia postquam putaret primum sufficere de iure, credidit tamen, quod plus timeret Dauid rumpere fœdus, si sæpe initum fuisset, quàm si solum semel. Sic enim fieri solet in iudiciis, vel in contractibus, quanquam aliquis fecerit iuramentum de seruando veritatem, vel fidelitatem alicui: tamen, cum non veniunt speciales causæ, vel plures at- F tlenti, sæpe petitur iuramentum iterari, vt sic magis timeatur deieratio, & veritas obseruetur.

Licet non pateat, an seruauerit cærimonias fœderis Ionathas, & Dauid; tamen credendum est, quod sic. Q. XXIV.

QVAERETVR vlterius, an seruauerint hîc Ionathas, & Dauid cærimonias fœderis: sunt autem in fœdere ineundo cærimoniæ, quod aliquod animal diuidatur per medium, & ineuntes fœdus transeãt per medium diuisionum, vt patet Gen. cap. 15. & Ierem. 34. Respondendum est, quod non patet, an hoc fecerit Ionathas, & Dauid. Dicendum tamen, quòd satis verisimile est, quòd hoc egerint. Et hoc, quia ille, qui timet se fraudari in aliquo contractu, vel non seruari sibi veritatem, diligenter attendit ad G omnes cærimonias, vt contractus efficiatur validus. Ionathas autem faciebat istud secũdum fœdus aliqualiter propter timorem, vt dictum est: & quia cærimonia, quæ in fœdere maximam firmitudinem præstare videbatur, erat, q̃d transirent inter diuisiones ineuntes fœdus, ideo non est verisimile, quòd Ionathas illam omiserit: quia aliàs putaret posse sibi obiici fœdus non fuisse validum: quia non fuerat obseruatæ cærimoniæ eius: immo ista videtur causa præcipua, propter quam voluerit egredi Ionathas in agrum ad loquendum cum Dauid, s. vt ibi possent facere cærimonias fœderis occidendo quodcunque animal, & transeundo inter diuisiones: nam licet verba occulte dici possent in vrbes ista tamen cærimonia vix poterat fieri, quin ab aliquo sciretur: ideo egressi sunt in agrum, vbi nemo conscius esset. *Et requisiuit Dominus de manu inimicorum Dauid.* Istud H non pertinet ad historiam: sed scriptor libri illud introduxit ad significandum id, quod postea factum est: nam Ionathas imprecatus fuerat, quod requireret Dominus de manu inimicorum Dauid. Hic autem interponitur, quod postea sic acciderit, scilicet quod Deus requisierit de manu inimicorum Dauid, scilicet quod omnia mala, quæ fecerũt Dauid, Deus requisiuit ab eis puniendo eos pro illis: quia intelligitur hoc de Saule, & adiutoribus suis: nam Saul in bello mortuus est, cum tribus filiis suis: & hoc Deus faciebat in vindictam scelerum Saulis, vt patet infra capit. 28. posteritas quoque eius propter ipsum punita est: nam septem nepotes eius, petentibus Gabaonitis, occisi sunt, solo Miphiboseth manente propter Ionathan, vt patet infra 2. lib. cap. 21. Hebræi autem aliter exponunt istam literam referentes hoc ad Dauid, scilicet quòd hostes Dauid acci- I piantur hic pro ipso Dauid: & est sensus, quod requisiuit Dominus de manu hostium Dauid, idest, de manu Dauid, scilicet quòd ipse istud fœdus cum Ionatha initum violauit: & Deus puniuit eum propter hoc. Adducunt autem ad hoc, quòd, quando Siba seruus Miphiboseth accusauit Dominum, & tradita est ei vniuersa possessio Miphiboseth, postea autem, cum patuisset fraus, & debuisset Dauid restituere Miphiboseth possessiones integraliter, dixit ei: Tu, & Siba diuidite possessiones infra 2. lib. c. 19. Vnde dicit Rab. Sal. quod quando dixit Dauid: Tu, & Siba diuidite possessiones, venit quædam vox à Deo, dicens: Roboam, & Ieroboam diuident regnum, eo, q; Dauid fregerit istud pactũ, quod erat inter eum, & Ionathan, & posteros eorũ. Et cum dicitur hic, quod dictum fuit, requisiuit Dominus de manu inimicorum Dauid, & non de manu Dauid, fuit hoc ad re- K uerentiam Dauid, sicut mater maledicens filio suo ex ira, subdit immediatè: huic lapidi dico, vel huic parieti, & similia: sic etiam Iob capit. 2. dicitur: Benedic Domino, & morere, idest, maledic. Et non ponitur ibi: maledic, propter reuerentiam Dei. Sic etiam Dauid locutus est, infra cap. 25. cum ait: Hoc faciat Dominus inimicis Dauid, idest, hoc faciat Dauid: quia manifestum est, q; ibi non imprecabat de hostibus suis, sed de se. Aliter autem dicunt, quod potest intelligi, scilicet, requisiuit Dominus de manu inimicorum Dauid, idest requisiuit violationem istius fœderis de Dauid: & hoc per manus inimicorum eius: & hoc, quia Ieroboam, & alij insurrexerunt contra Salomonem, & postea contra filium eius Roboam ad diuidendũ regnum. Et isti fuerunt inimici Dauid, i. posteritatis eius. Sed iste sensus Hebræorum non stat. Primò quia ipsi innuunt, quod Dauid peccauerit faciendo, quod Miphiboseth, & Siba diuiderent

Quo intelligatur, q; requisiuit Dominus de manu inimicorũ.

derent

derent inter se possessiones: & quod in hoc violauerit fœdus: nam non apparet, an peccauerit Dauid in hoc, præsertim cum infra 3. lib. c. 15. dicatur, quod Dauid non declinauit ab omnibus, quæ præcepit ei Dominus cunctis diebus vitæ suæ, excepto sermone Vriæ Hethæi. Sed istud non fuit pertinens ad id, quod factum est, contra Vriam. Ergo non peccauit in hoc Dauid, quanquam, an hoc verum sit, infra 2. lib. cap. 19. declarabitur. Item dicunt, quod propter peccatum violationis pacti huius Deus fecit, ꝙ regnũ stirpis Dauid diuideretur. Sed hoc nimis falsum est. Nã istud factum est propter peccatum Salomonis, immo si nõ fuisset propter Dauid, Deus non reliquisset aliquid de Regno in stirpe Salomonis: sed totum transisset ad Ieroboam. Sic patet infra 3. lib. c. 11. Hæc dicit Dominus: Ecce ego scindam regnum de manu Salomonis, & dabo tibi. 10. Tribus, porro vna Tribus remanebit ei, propter Dauid seruũ meum, eo, quòd dereliquerit me, & adurauerit Deum Sidoniorum. Et sæpe hoc repetitur eodem c. & eodem lib. c. 15. ergo non fuit requisitum aliquid de manu Dauid propter violationem istius fœderis. Cum autem dicit Rab. Sal. ꝙ audita est vox de cælo, &c. vt dictum est. Respondendum est, quod hoc est nimis fictitium: sicut multa alia consueuit fingere Rab. Sal. in quibus minoris auctoritatis est, quàm rude vulgus in fabulis suis, præcipuè cum hic præsupponat contra Sacram Scripturam, vt probatum est. Cum autem dicunt, quod dicitur de manu inimicorum Dauid, i. de manu Dauid, errant: quia præsupponunt falsum, s. quod requisitum fuerit istud fœdus de manu Dauid. Item errant, quia exempla sua non applicantur ad expositionem istam: nam cùm dicitur de matre maledicente filio: huic lapidi dico, vel huic parieti, non est simile: quia illa mutat ibi verba, eo, quòd vellet, quòd id, quod filio dixit, non eueniret ei: si autem optaret, quòd ei euenisset, non mutaret verbum. Scriptura tamen secundum sensum istorum dixit, quod requisitum fuerit malum istud de manu Dauid: ergo non est simile, ꝙ mutata fuerint hic verba. Item cum dicunt de eo, ꝙ habetur Iob. c. 2. s. Benedic Domino, & morere, non est simile: quia ibi potest accipi propriè benedictio pro benedictione: & tamen aliquando benedictio ex modo loquentis, vel ex intentione eius est, tanquam maledictio, & peccatur in illa. Hoc modo locutus est Iob de filijs suis, dicens: Ne fortè peccauerint filij mei, & benedixerint Deum in cordibus suis Iob. c. 1. Hic autem nihil tale est. Item cum dicitur de iuramento Dauid infra c. 25. dicendum, ꝙ non est simile: quia quando aliquis vult imprecari sibi malum: quia seipsum diligit non vult per nomen suum imprecari sibi malum: quia seipsum diligit, sed exprimit nomen hostis, quasi timens, ꝙ si per nomẽ suum imprecetur, eueniat ei id, quòd imprecatur. Cum tamen aliquis de alio loquitur imprecando malum, vel referendo, non mutat personam: Sed scriptura hic loquebatur de Dauid, & non ipse de seipso: ergo non est simile, quòd mutaretur nomen, & ponerentur hostes sui pro eo. Non ergo potest consistere sensus Hebræorum: quia præter omnia ista nimis alienus est à modo loquendi. Sed standum est in primo sensu. *Et addidit Ionathas deierare Dauid*, idest, præter iuramenta, quæ supra præstiterat Ionathas Dauid, hic præstitit aliud: intelligitur istud de fœdere inito: quia in quolibet fœdere præstatur iuramentum: Ionathas autem iam primum fœdus inierat cum Dauid supra c. 18. in quo iuramentum intercidit. Nunc quoque secundũ fœdus iniuit, in quo identidem iuramentum fuit, ideo additũ est hoc iuramentum ad præcedens. Aliqui enim intelligunt, quod Ionathas deierauit Dauid, idest, coegit eũ sibi iurare, vel induxit ad iurandum. Sed non est iste sensus: Non. n. concordat litera sequens, s. eo, quod diligeret eum, sicut animam suam. Nam non cogit aliquis aliũ iurare sibi: quia diligit eum, sed magis, quia eum timet, s. ꝙ non obseruabit sibi veritatem. Sed est sensus, ꝙ Ionathas deierauit Dauid, idest, iurauit ei seruare misericordiam, & veritatem, & non accipitur hic deierare pro periurio, sicut communiter accipitur: sed deierare pro solo iuramento, vel deierare, idest valde iurare, quia ex magna affectione iurabat Ionathas. *Et quod diligeret eum*, idest, non addidit iurare illi, nisi: quia diligebat. Est sensus, ꝙ Dauid orauerat Ionatham, vt obseruaret misericordiam ad eum. Ionathas autem nõ cogebatur ab aliquo

A iurare super hoc, nec etiam Dauid hoc petierat: quia tamen Ionathas diligebat valde Dauid, vt certificaret eum: fecit aliud iuramentum ei supra id, ꝙ primo fecerat, s. in priori fœdere. *Sicut enim animam suam, ita diligebat illum*. Hic declaratur dictum præcedens, s. ꝙ Ionathas diligeret Dauid, & non solum diligebat, s. leniter, vel remissè: sed intensissimè, s. sicut animam suam. i. sicut vitam suam; nihil autem poterat magis diligere, quam vitam suam. De hac dilectione Ionathæ ad Dauid, quomodo tanta esset, & cur, magis declaratum est supra c. 18. in principio. *Dixitque ad illum Ionathas*: Hic concordat de modo, quo Ionathas renunciaturus erat Dauid sententiam patris sui, & nõ quærente aliquid Dauid Ionathas à seipso dixit, quid agere intenderet, vt sequitur. *Cras Kalendæ sunt*, idest prima dies Mensis, quæ erat apud Hebræos in noua lunatione, sicut
B apud Arabes, & vocatur magis Neomenia, sicut supra dictum est. *Et requireris*, idest, inquiret pater meus de te. Dicebat hoc Ionathas, quia Saul quæreret in mensa de Dauid, cur non veniret. *Requiretur enim sessio tua, vsque perendie*. Istud ponitur ad declarationem quomodo, s. requirendus esset Dauid: & innuitur, ꝙ nõ requireretur directè, sed requireretur propter sessionem: nam Saul videret cathedram Dauid vacuam ad mensam, ideo quæreret, vbi esset. Dicitur autem vsque perendie, idest, vsque ad diem sequentem post cras, quia non solum in die kalendarum, sed etiam in die sequenti quæreretur. Potest hoc intelligi disiunctiuè, vel copulatiuè, s. requiretur sessio tua cras, vel requiretur perendie. Putabat enim Ionathas, quòd fortè
C Saul in die Kalendarum non respiceret, quia tunc nouiter incipiebat deficere Dauid de mensa Regis. In die tamen secundo respiceret, & sic factum est: quia in die Kalendarum nihil quæsiuit Saul de Dauid: in sequenti autem quæsiuit, vt patet infra in litera. Potest etiam intelligi copulatiuè, s. requireris cras, & requireris perendie, quia cũ nulla die illarum venturus esset Dauid ad mensam quia in agro abscondendus erat: requireret eũ Saul in qualibet earum. Sed tunc dicetur: quare magis Saul requisiturus erat Dauid, vsque perendie, quàm vsque ad alios dies sequentes. Aliquis respondebit, ꝙ hoc fieret, quia in illis duobus diebus venturus erat Dauid ad mensam Regis, & in sequentibus non: quia illi duo dies erant festiui, ideo in eis solum requireretur. Sed dicendum est non multum stare: quia si in duobus diebus Dauid non veniret ad mensam Regis, quanquam in sequentibus diebus non esset ex more venturus, si tamen in primis duobus nesciuisset, vbi esset, non
D desineret quærere pro eo in diebus sequentibus quousque sciret, vbi esset, putans, quod per absentiam suam aliquas fraudes moliebatur Sauli. Sed magis dicendum est, ꝙ Saul quæsiturus erat Dauid, quousque inueniret sententiam de eo, sed vsque perendie poterat inuenire eam: quia tunc Ionathas responderet pro Dauid, ideo solum vsque perendie inquirendus erat. *Descendes ergo festinus*. Finito consilio Ionathæ, & Dauid dixit Ionathas, ꝙ iret Dauid ad locum, vbi lateret, ex quo apparet, ꝙ non exierunt in agrum Ionathas, & Dauid ad hoc, ꝙ Ionathas indicaret ei, vbi latere deberet: quia tunc non diceretur. Descendes festinus, s. vt non videretur ab aliquo, qui posset postea respondere Sauli, ꝙ vidisset Dauid in tali, vel tali loco. *Et venies in locum, vbi celandus sis*, idest, venies ad lapidem Ezel, de quo tibi dixerat Ionathas, ꝙ lateres ibi. *In die, quo operari licet*, i. late-
E bis ibi in die profesto, qui non est vacatiuus, sed licet operari. Iste autem erat dies post Kalendas, in quo iam licebat operari. Ex hoc autem apparet, ꝙ dies Kalẽdarum erat vacatiuus, alioquin non diceretur hoc: frustra enim esset, cùm nullus dies de illis esset vacatiuus. Sciendum, ꝙ Nicolaus vult, quod essent duo dies vacatiui. s. dies Kalendarum, & sequens. Hoc autem innuit: quia Ionathas dicebat Dauid esse celandum die, quo operari licet, sed iste erat dies tertius, quia in eo iturus erat ad ipsum Ionathas ad locum latibuli: ergo duo dies præcedentes vacatiui erãt. Sed dicendum est, quod solum erat dies Kalendarum vacatiuus ex consuetudine Iudæorum: quia in eo fiebant specialia sacrificia: sequens autem dies nihil pertinebat ad sacrificia, nec vnquam obseruari iussum est, ergo non obseruabatur, nisi dies Kalendarum. Poterat tamen accidere, quod dies sequens post Kalendas esset vacatiuus, si Kalẽdæ essent sexta

Quare Saul magis in illis duobus diebus quæsiturus esset de Dauid, quam in alijs.

Op. Nic. quod in trinitio mẽsis Iudæorũ erant duo dies vacatiui.

feria

feria:& sequens dies esset Sabbatum;alioquin solæ Kalendæ erant vacatiuæ. Quod autem tunc sic accidisset, non erat inconueniẽs,non tamen patet ex motiuo Nicolai,quia licet esset,si solùm latuisset Dauid in tertia die,quo ad eum venit Ionathas:si autem latuit omnibus tribus diebus,non apparebit,an dies sequens post Kalendas fuerit vacatiuus, vel non.

Quare dixerit Ionathas, quòd Dauid celandus erat in die, in qua operari licet. Quæst. XXV.

QVÆRET aliquis, quare dixerit Ionathas, ꝙ Dauid erat celãdus in die,qua operari licet,quia etiam ante illum diem celandus erat. Aliquis fortè respondebit ex præsupposito Nicolai,ꝙ in die Kalendarum,& sequenti non latuit Dauid:sed iuit in Bethlehem ad solennitatem. Deinde tertia die stetit in agro in loco latibuli,& illa die ad eum venit Ionathas. Sed hoc non stat, quia Dauid immediatè,vt recessit à Ionatha, iuit ad locum latibuli, & stetit ibi ante Kalendas,vt patet supra in litera,scilicet: Descendes festinus in locum, vbi celandus sis: & hoc dicebat Ionathas, quando Dauid erat cum eo ante Kalendas: ergo descensurus erat immediatè ad latibulum, cum dixit: Descendes festinus,alioquin non dixisset sic:sed solũ ibis, quo volueris:& in die,quo operari licet,latebis. Item non stat, quia inf.dicitur;absconditus est Dauid in agro,& venerunt Kalendæ:ergo prius absconditus fuit Dauid, quàm venirent Kalendæ: non igitur latuit solum in die tertio, quo operari licebat, sed etiam in diebus præcedẽtibus ex tempore,quo recessit à Ionatha. Dicendum est igitur, quod Dauid non iuit in Bethlehem ad solennitatem, neque descendit in aliquem alium locum, quia sic poterat videri ab aliquo, qui renunciaret Sauli de eo, sed stetit in loco latibuli ex tempore, quo recessit à Ionatha, vsquequo ad eum rediit Ionathas die tertio, & vocatur hic dies, quo operari licet, dies secundus post Kalendas: quia sola dies Kalendarum obseruabatur. Dixit tamẽ Ionathas,ꝙ celandus erat Dauid die,qua operari licebat,dato,ꝙ in aliis celãdus erat; & hoc propter duo: primò, quia volebat Ionathas,vt esset Dauid occultus,ne quis eum videret:& si fortè aliquando recederet à lapide Ezel, vagando per agros, & videret eum quispiam, debebat occultari tempore illo, quo videri poterat: istud autem erat in die,quo operari licebat,idest,die non vacatiuo,quia in præcedenti die Kalendarum nemo eum poterat videre, etiamsi vagaretur per agrum apud lapidem Ezel:ideo magis debebat latere die, quo operari licebat,quàm die Kalendarũ,quanquam semper lateret. Patet hoc, quia lapis Ezel erat longè ab Vrbe Gabaa,in qua erant Saul,& Ionathas. In die autem festo non licebat alicui Iudæorum progredi extra locum,in quo habitabat, vltra mille passus. Sic enim dicitur Actuum cap.1. quòd Mons Oliueti est iuxta Ierusalem, Sabbathi habens iter,idest,tantum distans, quantum licebat Iudæis ambulare in Sabbatho: est tamen illud spatium vnius milliarij, siue mille passuum, vt patet in libro Terræ Sanctæ: & ab eis,qui viderunt locum,sic refertur: si ergo lapis Ezel distabat ab vrbe longius,quàm vno milliario, nullus Hebræus die Kalendarum illuc accedebat propter festiuitatem,& sic quanquam Dauid non lateret solicitè,sed vagaretur per agros iuxta lapidem illum, nullus eum visurus erat,die autem,quo operari licebat,transibãt homines hinc inde, siue iter agentes, siue ad opera sua, & tunc solicitè latere debebat Dauid, ne videretur à transeuntibus: & sic expressum est de die,quo operari licet.Alia causa fuit,vt Ionathas certissimè reperiret Dauid apud lapidem Ezel:nam quanquam iussus erat latere Dauid apud lapidem Ezel, poterat tamen aliquantulum inde digredi,dum tamen caueret, ne ab aliquo videretur, & quia si veniente Ionatha, digressus fuisset Dauid à lapide Ezel, nesciret eum Ionathas inquirere, nec posset renunciare ea, quæ senserat de patre: ideo Dauid manere debebat apud lapidem diebus illis,quibus venire posset Ionathas:non erat autem venturus Ionathas die Kalendarum,quia etiamsi illa die sententiam patris cognouisset, non erat vẽturus ad nunciandum Dauid, quia non licebat ei illa die propter solennitatem tantum digredi ab vrbe:licebat tamen in diebus nõ vaca-

F tiuis,s. post Kalendas:ideo in omnibus diebus sequentibus post Kalendas latere debebat Dauid diligenter: quia poterat Ionathas venire sequenti die post kalẽdas, vt si cognouisset sententiam patris die Kalendarũ, vel veniret tertio die,si non cognosceret sententiam vsque ad diem post Kalendas,ideo latere debebat Dauid in die,quo operari licet, scilicet in die sequenti kalendas, & in omnibus posterioribus vsquequo veniret Ionathas ad eum. *Et sedebis iuxta lapidem, cuius nomen est Ezel*. Erat.n. aliquis lapis magnus, vel rupes famosa in terra illa, ideo nomen habebat. Sic.n. aliqui lapides famosi habent nomen. vt patet. Iudic.c.20. vbi dicitur,quod sexcenti viri de Beniamin fugientes ad solitudinem sederunt iuxta lapidem, cuius vocabulum erat Remmon.Sic etiam infra 3. lib.cap.1. dicitur, ꝙ Adonias filius Dauid,cũ voluit regnare, fecit conuiuiũ, & victimas

Multi lapides famosi.

G iuxta lapidem Zoeleth,qui est propinquus fonti Rogel.In litera Chaldaica dicitur, quod erat quidam lapis magnus positus in directioné itineris,& sic volunt Hebræi. Sed hoc non stat pp duo.Primò,quia si positus fuisset ibi ab hoib.ad aliquid,non poterat esse magnus lapis,ita vt conuenienter posset ibi latere Dauid:necesse est.n.lapidem magnum, vel rupem esse,in qua aliquis conuenienter lateat.Secundò nõ stat: quia si esset lapis positus ad directiones itinerantium, necesse erat, quod positus fuisset in via, vel iuxta viam, ibi tamen non conuenienter lateret Dauid: quia in diebus, quibus operari licebat, videretur ab omnibus transeuntibus.Nec valet, si dicas,quod illis diebus digrederetur à lapide,ne videretur:quia hoc magis vetuit Ionathas, dicens,

H quod in die,quo operari licet, sederet iuxta lapidem Ezel. Dicendum ergo,ꝙ non erat aliquis lapis ab hominibus positus ad viarum directionem,sed erat aliqua rupes, vel magna moles saxea immobilis, quæ aliquantulum distabat à via,& ibi poterat conuenienter latere Dauid.

Vnde habuerit, vel quid de cibo Dauid in his diebus, quibus latuit apud lapidem. Quæst. XXVI.

QVAERET aliquis, quid Dauid haberet de cibo in his diebus,quibus latuit apud lapidem: quia non redibat in vrbem ad sumendos cibos, nec quisquam veniebat de vrbe ferens ei quippiam:noluit enim quenquam scire latibulum suum, præter Ionathan: & ob hoc ipse solus cum puerulo descendit annunciaturus sententiam Saulis

I Dauid.Aliquis respondebit, quod Dauid, quanquam non rediret in vrbem,in qua erat Saul,tamen ibat in aliqua loca vicina,& inde habebat cibos.Sed hoc non stat:quia erat contra intentionem Dauid:volebat enim latere, ne quis eũ videret. Si autem descenderet ad aliqua loca pro cibis, videretur:& cum esset cognitus à toto Israel,tanquam vir honorabilis,& gener Regis, si videretur ab aliquo solitarius, conciperet de illo suspitionem, & posset annunciari Sauli: non ergo descendebat in aliqua loca.Aliquis autem dicet, ꝙ Deus dabat Dauid ibi cibum supernaturaliter, sicut factum est de Elia, quia cum ipse profugus esset à facie Regis Achab,tempore magnæ famis, sedit absconditus iuxta Iordanem, & Deus mittebat ei per coruos quotidie panẽ, & carnes in mane,& Vespere,vt patet infra 3.lib.c.17. sic ergo fieret nunc de Dauid,cum esset vir sanctus,& lateret

K ex necessitate. Respondendum est,quod nõ stat, quia cum hoc esset magnum miraculũ, si fuisset,Scriptura illud enarrasset,sicut retulit de Elia ; non autem retulit;ergo non est verisimile id sic factum fuisse.Item miracula nunquã fiunt sine necessitate: si ergo Dauid poterat congruè habere cibos aliunde, Deus non mitteret ei cibos supernaturaliter. Elias autem non poterat habere pro toto illo tempore cibos, nisi supernaturaliter, cum non auderet venire ad aliquem populum timore Regis Acab,ideo Deus dedit ei supernaturaliter cibos. De Dauid secus erat. Dicendum ergo,quòd Dauid tulit secum de vrbe aliquid, quod posset ei qualitercunque sufficere ad illos tres dies, quia non putabat se pluribus posse latere. Sed dicet aliquis,quod nihil secum tulerit, quia postquam concordatum est de fuga eius ad latibulum non rediit in vrbem:nam ipse, & Ionathas egressi sunt in agrum ad ineundum fœdus,& vt concordaretur de modo latendi Dauid. Cum autem exiissent non rediit Dauid in vrbem, sed dixit ei Ionathas. Descendes

festi-

A festinus, & venies in locum, vbi celandus sis: ergo non potuit redire in vrbem ad ferendum secum cibos. Respondendum est, ꝙ postquam exierunt in agrum Ionathas, & Dauid, in vrbe prius tamen, quam exirent, sumpsit Dauid secum aliquid ad cibos pro tribus diebus, quia iam diffinierat, ꝙ tribus diebus lateret, vt patet supra, s. Dimitte ergo me, vt abscondar in agro, vsque ad vesperam diei tertij. Et sic haberet secum cibos, quia credendum est, ꝙ aliter non iret ad locum latibuli, cum sciret aliunde non posse se habere cibos. *Et ego tres sagittas mittam iuxta eum*. Istud est signũ, per quod notificari debebat Dauid intentio Saulis. Quod autem dicitur de tribus sagittis, non referebat, an essent tres, vel plures ad significandum aliquid: sed voluit Ionathas, quod essent tot. Dicitur autem, ꝙ mitteret iuxta lapidem sagittas, vt Dauid latens post lapidẽ audiret vocem Ionathæ dicẽtis ad puerum: Vltra te sunt, vel citra B te sunt, ad intelligendum sententiam Saulis. Si autem distans esset iactus sagittarum à lapide, nihil audiret Dauid: & sic non prodesset signum datum: erat tamen missio sagittarum citra lapidẽ, quia si transirent lapidem, puer videret Dauid latentem, cum iret pro sagittis, quod nolebat Ionathas: hoc autem apparet, quia infra dicitur, cum abijsset puer, surrexit Dauid de loco, qui vergebat ad austrum, idest, ꝙ erat ille locus, in quo latebat Dauid, magis meridianus, quam locus, vbi sagittæ proiectæ sunt: & sic erat vltra sagittas lapis. *Et iaciam quasi exercens me ad signum*, idest, ego iaciam sagittas ad locum certum, quasi vellem exercitare me in arte sagittaria ad percutiendum signum. C

Quare Ionathas dederit signum sagittarum Dauid, cum post locutus sit cum eo. Quæst. XXVII.

QVAERET aliquis, quare Ionathas dederit istud signum de sagittis mittendis, cum ipse postea locutus fuerit Dauid, & nunciauerit ei sententiam Saulis, vt patet infra. Nicolaus respondet, quòd hoc forte factum est, quia Ionathas nesciebat, an posset solus venire. si enim veniret solus, loqueretur ad Dauid: si autem alij secum essent, non posset commodè loqui: ideo recessurus erat Dauid, vel staturus per hęc signa. Respondendum est tamen, quod hoc non stat: quia Ionathas disposuerat venire solus cum puero paruulo, vt patet hic, cum dicat: Mittam quoque puerum dicẽs ei: Vade, & affer mihi sagittas: sic enim postea fecit: nam iuit cum puero, cum dicatur infra: Venit Ionathas in agrum iuxta placitũ Dauid, & puer paruulus D cum eo. Dicendum ergo, ꝙ forte Ionathas timuit, ꝙ quanquam nullus iret cum eo: faciente ipso hoc, superueniret aliquis, propter quem non posset loqui conuenienter ad Dauid: ideo tũc sufficeret ei signum istud ad standum, vel recedendum. Sed adhuc melius dici potest, quòd istud signum datum est propter puerum: nam non poterat egredi Ionathas de vrbe sine puero, & arcu, si non daret aliquod signum: sed si ipse descenderet ad Dauid, puer hoc intelligeret: ideo debuit dari aliquod signum, vt lateret puerum, quod fiebat. Potest tamen vtraque earũ duarum solutionum teneri.

Quare dederit magis signum sagittarum, quam lapidis, vel lanceæ. Quæst. XXVIII.

E QVAERETVR vlterius, quare Ionathas magis voluerit dare signum per proiectionẽ sagittarum, quam lanceæ, vel lapidum, aut per alios modos. Respondendum est, quòd hoc fuit ad celandum id, quod facere volebat. Istud autem celari debebat his, qui erant in vrbe, de qua egrediebatur Ionathas, & puer, qui cum eo erat. Sed non erat alius modus, quo conuenientius celaretur hoc puero, & eis, qui manebant in vrbe, quam per sagittas. De puero patet, quia si voluisset mittere Ionathas lanceam, vel telum, puer videret locum iactus, tum propter magnitudinem lanceæ, vel teli, tum quia non poterat nimis differenter vna vice iacere super alteram, & sic nõ diceret puero: vltra te sunt, vel citra te sunt, cum puer ista videret: signum tamen dãdum erat per citra, & vltra: eodem modo non conueniebat, si Ionathas lapides iaceret: quia puer nõ erat iturus pro illis. In sagittis autẽ secus erat, quia A puer iturus erat pro illis, ne perderentur, & poterat vnam differenter iacere super alteram, ita, vt puer nesciret, an esset citra, vel vltra, præsertim, cũ sagittæ paruæ essent, & tũc diceret puero: vltra te sunt. Item factum est hoc principaliter, propter eos, qui manebant in vrbe, ne suspicarentur quippiam de Ionatha: omnes enim sciebãt, quòd Ionathas diligeret Dauid: & cum die præcedenti increpitus fuisset à patre propter eum, & voluisset illũ lancea percutere, omnes, qui viderent egredi Ionathan de vrbe solum, potissimè famuli Regis suspicarentur aliquid de eo, nisi constaret ad quid egrederetur. Si aũt nihil secũ ferret armaturæ, vadens cum puero, nesciretur ad quid iret, ideo suspicio esset, quòd ibat ad Dauid: si autem ferret lanceas, vel tela, & non arcum, nesciretur ad quid ferebat, ideo causaret maiorẽ præsumptionem. Non decuit ergo, quòd ferret lanceas, vel te- B la. Quod autem ferret sagittas, & arcum, non erat alicuius suspicionis: imò prorsus tollebat suspicionem, & hoc, quia putaretur, ꝙ Ionathas ibat in agrum ad delectationem, & exercitium, vt arte sagittaria aliquid venaretur: vel fortè, quòd ibat ad exercẽdum se ad signum. Ionathas enim nimis assuescebat se ad artem sagittariam; quia magis diligebat illam quàm omnes alias, & sic erat in ea excellens: vnde laudatur de ipsa infra 2. lib. c. 1. s. Sagitta Ionathæ nunquã redijt retrorsum, & gladius Saul non est reuersus inanis. Et pp hoc semper assuescebat Ionathas ferre secum arcum, sicut Saul assuescebat ferre lãceam. Quòd ergo nunc Ionathas ferret arcum, & sagittas, nihil aliud ferendo, tollebat omnem suspicionem, ideo hoc solum tulit. Sed dicet C aliquis, quare Ionathas voluit adducere secum puerũ: quia si solus descendisset ferẽs arcum, & sagittas abstulisset omnem suspicionem, & potuisset loqui cum Dauid. Respondendum est, quòd assumpsit secum puerum Ionathas propter duo: Primò, quia nunquam Ionathas consuetus erat procedere sine armigero: & videbatur inhonestum, quòd solus procederet ferens arma: noluit ergo hoc agere. Item duxit secum puerum, quia aliàs esset præsumptio contra ipsum, quanquã ferret sagittas, & arcum: nam semper consuetus erat secum ferre armigerum: si autem non ferret, putaretur, quòd aliquid secretè vellet agere: ideo ibat solus, & ad dissimulandum opus suũ ferebat arcum, & sagittas, & sic ex hoc magis contra eum præsumeretur. Decuit ergo, vt portaret secum puerum paruulũ, ne aliquid fraudis intelligeretur, sic patet infra, s. venit Ionathas in agrũ, & puer paruulus cum eo. *Mittam quoque puerum dicens ei*, id est, mittam puerum ante me ad locum, ad quem sagittas D iecero. *Vade, & affer mihi sagittas*. Hoc dicturus erat Ionathas, vt cum puer vellet reducere sagittas, diceret ei Ionathas: vltra te sunt, vel citra te. Et per hoc Dauid intelligeret sententiam Saulis. *Si dixero puero: Ecce sagittæ intra te sunt*. Ponitur intra, pro citra. Vel dicitur, intra te, id est, inter te, & me. *Tolle eas*, id est, reduc ad me. Sciendum est, ꝙ Ionathas fingebat se iacere sagittas ad signum, sicut supra dixerat. Et iaciam quasi exercens me ad signũ. Erat autem pulsurus aliquam vltra signum, vel citra, ex industria, vt diceret puero: vltra te sunt, vel citra: fingebat tamen, quod ex errore vltra signum iecisset, vel citra. *Tu veni ad me*, s. exibis de loco, in quo latebis in lapide, & venies ad me. Hoc facere debebat Dauid, quanquam præsens esset puer, quia tunc, cum nihil mali esset, Dauid non erat aliquod periculum, ꝙ puer videret eum exeuntem de lapide. Erat autem E periculum, si sententia Saulis esset ad malum, s. quia puer indicaret aliquib. in vrbe, & sic periclitaretur Dauid. *Quia pax tibi est*, i. quia habes pacem, & concordiam cum patre meo, & non quærit vitam tuam. *Et nihil est mali*, id est, non est aliquod malum contra te. Intelligitur hoc de malo ad mortem: quia dato, quòd Ionathas cognouisset aliquale odium Saulis ad Dauid, si illud nõ esset ad mortem, non erat dicturus Dauid, ꝙ recederet: & vocatur hoc nullum malum in respectu ad mortem, quam timebat Dauid. *Viuit Dominus*, id est, iuro per vitam Dei, ꝙ hoc est verum. Istud dixit Ionathas ad faciendum, vt non timeret Dauid: quia poterat existimare Dauid, quòd Ionathas vellet eum tradere in manus patris sui: & ideo diceret ei aliquod signum falsum, dando ei securitatem, vt traderet eum facilius in manum patris sui: & Dauid hoc timens non confideret signo dato à Ionatha, ideo iurat Ionathas dicẽs: Viuit

Ionathas duxit secũ puerum propter duo.

Dominus, idest, iuro per vitam Dei, q̃ dabo verum signum siue bonum, siue malum euenitet. *Si autem sic locutus fuero; ecce sagittæ vltra te sunt.* Ista dici debebant puero, & significabatur in hoc elongatio futura Ionathæ ad Dauid. *Vade in pace*, idest, vade in quiete, & saluus, non rediens ad patrem meum, quia tunc non esset tibi salus. *Quia dimisit te Dominus*, idest, Deus dedit tibi licentiam, vt vadas, & iubet, q̃ recedas. Hoc dicebat Ionathas: quia si reperiret Saulem iratum contra eum, sententia Dei erat, q̃ recederet Dauid: ideo ipse Deus dimittebat eum, idest, dabat ei licentiã eundi: sic accipitur infra: Dimitte me: quoniam sacrificium solenne est, idest, Da mihi licentiam eundi propter sacrificium. *De verbo autem, quod locuti sumus ego, & tu*, idest, de fœdere, quod iniuimus, in quo Dauid promisit seruare misericordiam cũ Domo Ionathæ, & Ionathas cũ Domo Dauid. *Sit Dominus inter me, & te vsq; in sempiternum*, idest, Deus sit testis vsq; in sempiternum huius fœderis, q.d. si aliquo tempore illud irritaueris, quandocunqpe hoc fuerit,
G Deus sit testis, quòd præuaricaris: & similiter contra me, si p̃uaricatus fuero. Vel dicitur: sit inter te, & me Deus, idest, sit ad puniendum te, vel ad puniendũ me, quicunq; eratuerit. Sic dixit Dauid ad Saulẽ infra ca. 24. Sit Deus Iudex, & iudicet inter te, & me: & videat, & diiudicet causam meam. Vel potest accipi pro vtroque simul, s. quod Deus esset testis, & etiam punitor: nam nullus alius erat, qui testis esse possit, ideo inuocatus est in testem: etiam ipse solus punire poterat, ideo inuocatus est, vt punitor: sic Laban, & Iacob inuocauerunt Deum inter se testem in Monte Galaad in fœdere suo: & dixit Laban, Intueatur, & iudicet Dominus inter nos, quãdo recesserimus à nobis, si afflixeris filias meas, & si introduxeris vxores alias super eas, nullus sermonis nostri testis est absque Deo, qui præsens est, & respicit: Ia-
H cob autem dixit ad Laban: Deus Abraham, & Deus Nachor iudicet inter nos. Et Deus patris eorum, vt patet Gen. cap. 31. vel dicitur: Deus sit inter me, & te vsque in sempiternum, idest, faciat, q̃ ego seruem tibi istud fœdus: & tu mihi in sempiternum. *Absconditus est ergo Dauid in agro*, s. immediatè, vt recessit à Ionatha, absconditus fuit, quia dixerat ei Ionathas: Descendes festinus, & venies in locum, vbi celandus sis. Fuit namq; hoc in eadem die, quod patet: quia fuit ante Kalendas: nam hic dicitur, quod abscõditus est Dauid, & deinde sequitur, & venerunt Kalendæ: erant tamen kalendæ sequẽn die, vt patet sup. in litera, s. Cras kalendæ sunt, & requireris. Dicitur autem in agro, idest, iuxta lapidem Ezel: nam ibi dixerat Ionathas, quod lateret, ut patet supra, s. Et sedebis iuxta lapidem, cuius nomen est Ezel.

Indignatio Saulis cõtra Ionathã quia respondit pro Dauid.

Et venerunt Kalendæ. Hic ponitur quartum huius cap. s.
I Saulis indignatio contra Ionatham, quia respondit pro Dauid. Et dicitur, quòd venerunt Kalendæ, s. postquam latuit Dauid: nam erant Kalendæ sequenti die, postquam faciebant ista Dauid, & Ionathas, vt patet supra, s. Cras Kalẽdæ sunt, & requireris. *Et sedit Rex ad comedendum panem.* Nomine panis intelliguntur oẽs alij cibi, & quidquid manducari potest. Sic patet supra cap. 14. cum dixit Saul: Maledictus vir, qui manducauerit panem vsque ad vesperum: & propter illam maledictionem non audebat populus comedere de melle fluente per agrum, & Ionathas, quia comedit modicum, captus est. Quod non fuisset, nisi nomine panis intelligeretur mel. Est etiam modus loquendi, vt nomine panis intelligantur multi cibi, vt patet infra 4. lib. ca. 6. cum dixit Elisæus: pone panem, & aquam corã eis, & sequitur ibi, quòd apposita est eis magna ciborum præparatio.

Nomine panis intelligũtur oẽs cibi.

K *Cumque sedisset Rex super cathedram suam secundum consuetudinem*, i. sedit in cathedra, in qua consueuerat sedere ad mẽsam, & nullus alius audebat sedere in ea. *Qua erat iuxta parietem*, idest, cathedra illa erat locata iuxta parietem. Est autem intelligendum, quòd mensa Regis erat magna, & porrecta in longũ, cuius extremitas vna, idest, caput mensæ erat, ad q̃ sedebat Rex, & ista extremitas perueniebat vsq; ad parietem, ita vt inter eam, & parietẽ nihil mediaret, nisi cathedra Regis: ideo dicebatur, quòd illa erat ad parietem multæ aliæ cathedræ erant minores ad mensam Regis, in quibus sedebant viri nobiles, & barones, & nulla istarum erat apud parietem ex aliqua parte. Potest autem hoc referri ad præcedens, s. q̃ cathedra Regis erat iuxta parietem secundum consuetudinem, idest, quod consueuerat sem-
F per esse iuxta parietem. *Et surrexit Ionathas, et sedit Abner ex latere Saul.* Hebræi dicunt, quòd sederat Ionathas circa Saulem, sed postea adueniente Abner, quia timuit, quòd Saul irasceretur ei, & vellet eum lancea configere, sicut postea factũ est, ideo noluit esse iuxta eũ. Sed hoc non stat: nã Iudæi hoc confingunt, quia postea accidit, q̃ Saul secunda die conaretur configere Ionatham lancea. Ionathas tamen non posset existimare, quòd propter iam paruam rẽ pater suus conaretur eum occidere, præsertim cum ipse esset primogenitus, & strenuus vir: sed accidit hoc, propter nimium odium, q̃ Saul habebat contra Dauid: ideo Ionathas non dimitteret locum, hoc timens. Item litera præsupponit, q̃ manserit quilibet in loco suo: ideo non est dicendum, quod propter timorem Ionathas mutauerit locum. Nicolaus dicit, quòd, quando Dauid erat ad mensam Regis, sedebat immediatè iuxta Regem, & postea Ionathas, & deinde Abner in tertio loco: & quia nõ est consuetum, quòd filius Regis sedeat immediatè apud Regem nullo intermedio, surrexit Ionathas, & sedit post Abner. In hoc autem significatur, quod Ionathas, & Abner mutauerint locum, & sederit Abner in loco Ionathæ, & tamen locus Dauid manserit vacuus inter Regem, & Abner. Sed hoc videtur pati duo inconuenientia. Primum, q̃ Dauid sederet io loco nobiliori, quàm Abner: quia Abner erat Princeps totius militiæ Saulis à principio, & postea semper fuit: non ergo præponeretur ei Dauid, præsertim, cum solum habuerit sub se Dauid mille viros, vt patet sup. cap. 18. Secundum est, quia dicitur infra, q̃ sedit Abner ex latere Saulis: si tamen staret litera secundum Nicol. non sedisset Abner ex latere Saulis, sed in secundo loco, & mansisset locus ex latere Regis vacuus. Dicendum ergo videtur, quod Abner solitus erat sedere apud Regem, eo q̃ erat honorabilior in tota domo sua. In secun-
H do autem loco post eum poterat dici, quod sedebat Dauid, vel Ionathas: & cum hic dicitur, q̃ surrexit Ionathas, & sedit Abner in loco, in quo erat Ionathas, & ad hoc surrexit Ionathas, sed, q̃ prius sederat Ionathas ad mensam, quàm Abner, quãquam in loco inferiori: veniente autem Abner, Ionathas surrexit propter reuerentiam Abner venientis, nec sedit quousque sedit Abner: nam scriptum est. Coram capite cano consurge, & honora personam senis: Leuit. ca. 19. Sed tunc arguetur: quia supra dixit Dauid. Ego ex more sedere soleo iuxta Regem ad vescendum. Respondendum quod non intelligitur, quod sedebat iuxta Regem, idest, immediatus illi ex latere: sed sedebat iuxta, idest, non multum distans, s. in secundo, vel tertio loco. Et isto modo apparuit locus Dauid vacuus, qui erat secundus, vel tertius. Possumus tamen, si voluerimus, tenere sententiam Nico-
I lai, scilicet q̃ locus coniunctus Regi esset locus Dauid, & in secundo Ionathas, & in tertio Abner, & quod nunc, non veniente Dauid, sederat Ionathas in loco suo, scilicet suo. Veniente tamen Abner, dedit ei locum, & ipse sedit in tertio loco, vbi solebat sedere Abner, & hoc fuit, ut aliquis esset inter Ionatham, & Saulem. Respondebitur autem ad inconuenientia. Ad primum, quod fortè Saul uolebat honorare Dauid magis, quam Abner, eo, q̃ erat gener suus: & cum dicitur, quòd Abner erat Princeps totius militiæ, & Dauid solum mille uirorum. Dicendum, quòd hoc non obstat, quia à principio fuerat Abner Princeps, & adueniẽte Dauid, non fuit ablatus ei principatus. Fuit tamen Dauid magis honoratus in mensa Regis, eo quòd erat gener illius. Ad secundum dicendum, quòd Abner sedit ex latere Regis, quanquam sederet in loco Ionathæ, qui non erat
K coniunctus Regi, quia non solum dicitur ille sedere ex latere, qui sedet coniunctus ei, sed etiã, qui sedet disiunctus, cum tamen nullus mediet: & sic erat de Abner, qui sedebat loco Ionathæ. *Et sedit Abner ex latere Saul.* Potest exponi dupliciter secundum præcedentia. Vno modo, quòd sedit ex latere Saul, idest, coniunctus ei, nullo loco mediante. Aliter, quòd sedit ex latere Saul, idest, propinquus illi, s. q̃ nullus erat magis coniunctus, quanquam ipse non erat coniunctus, sed io loco secundo, qui erat locus Ionathæ. *Vacuusq; apparuit locus Dauid*, idest, quãquam mutauissẽt locum Abner, & Ionathas, tamen locus Dauid apparuit uacuus, quia nullus sedit in eo: & hoc uerum est, quomodocunque accipiatur. Si enim dicamus, quod Abner solitus erat sedere coniunctus Sauli ex latere, & nunc quo-

que

Expositio Hebræorũ.

Opi. Nicolai.

Soluit rationes cõtra Nicolaum.

que sedit, diceret, ꝙ locus Dauid, qui erat secũdus, vel tertius, appareret vacuus, quia nullus in eo sedit. Si autem dicatur, ꝙ Abner solitus erat sedere in tertio loco, & Dauid in primo, apparuit locus Dauid vacuus, quia nullus sedit in primo loco, in quo sedebat Dauid. Quomodocunque autem dicatur, quia locus Dauid erat satis coniunctus Regi, vidit Saul, quomodo erat vacuus.

Non occupauit Ionathas propter duo locum Dauid. Quæst. XXIX.

QVAERET aliquis, quare Ionathas non occupanetit locum Dauid, vt non appareret vacuus. Respondendum, ꝙ fuit propter duo. Primum erat, quia non poterat Ionathas facere, ne locus Dauid non esset vacuus, quia illi, qui comedebant ad mensam Regis, erant certi: & cathedræ erant assignatæ secundum numerum eorum: cum ergo vnus deesset, necesse erat apparere vnam cathedram vacuam: siue ergo sederet Ionathas in cathedra sua, siue in cathedra Dauid, semper necesse erat apparere vnam cathedram vacuam: & hoc videret Saul. Secundo responderi potest, ꝙ dato, ꝙ Ionathas potuisset occultare cathedram vacuam, non occultasset: nam si Saul non vidisset aliquam cathedram vacuam, fortè non inquisiuisset de Dauid, nullum abesse reputans: visa autẽ cathedra vacua, illico sentiret abesse Dauid, & quia Ionathas desiderabat, ꝙ Saul inquireret de Dauid, vt ipse cognosceret sententiam eius contra Dauid, quam non poterat cognoscere, nisi inquireret ipse de Dauid. Si autem Ionathas occultaret cathedram Dauid vacantem, ipse præstaret causam, vt non cognosceretur sententia Saulis; ideo nõ erat Ionathas occupaturus cathedram Dauid, quanquam eam posset occupare, ita vt nulla vacans appareret. *Et nõ est locutus Saul quicquam in die illa*, i. quanquam vidisset Saul in die kalendarum abesse Dauid; tamen nihil locutus fuit quærendo de absentia eius, & hoc, quia putauit eum habere aliquam causam absentiæ, vt patet immediatè. *Cogitabat enim, quod fortè euenisset ei, vt non esset mundus, nec purificatus*. i. quia poterat accidere, ꝙ Dauid non esset purificatus, nec mundus. Et ista erat causa sufficiens, vt non veniret ad mẽsam Regis, nõ curauit quærere de illo; nam ipse nolebat quærere, nisi cum haberet aliquam causam suspicandi contra Dauid. In primo autẽ die nõ fuit aliqua causa suspicionis, cum putaret Saul excusari Dauid, propter immunditiam: ideo non quæsiuit. In secunda autẽ die nõ habebat Dauid aliquam causam: ideo erat suspicio contra ipsum, cur non veniret. In Hebręo habetur. *Cogitabat Saul, quod forte erat mũdus, & forte erat immũdus*. Sed ista sententia nõ stat secundum literam, ideo litera nostra clarius posuit, ꝙ nõ esset mundus, nec purificatus: quia si illa disiunctiua poneretur propriè, oportebat, ꝙ secundum quamlibet partẽ illius, Dauid haberet causam non veniendi ad mensam Regis, non habebat tamen vtramque, quia si esset immundus habebat causam non veniendi: si tamen esset mundus non habebat causam; ideo litera nostra posuit non mundum, nec purificatum, quia siue aliquis dicatur esse immundus, quia actualiter habet immunditiam, siue non purificatus, idest, quia nondum completus est in eo ritus purificationis, impediretur venire ad mensam Regis.

Multiplex immunditia esse poterat in Dauid, propter quam non veniret in die Kalendarum ad mensam Regis. Quæst. XXX.

QVÆRET aliquis, quæ immunditia erat ista, propter quam existimabat Saul, quod non veniret Dauid ad mensam in die kalendarum. Respondendum est, ꝙ multiplex immunditia esse poterat: quędam namq; est naturalis: alia legalis: naturalis vocatur, quæ ex natura insurgit per modum ægritudinis, & inficit illum, in quo est; sic est lepra, & fluxus seminis: alia est immũditia legalis, quæ non est ex natura, sed per positionem legis, sicut est in contactu omnium rerum prohibitarum à lege: omnes istæ immunditiæ reddebãt homines ineptos ad participationem sacrorum. De prima habetur Leuit. c. 14. & 15. vbi de lepra, & fluxu seminis agitur. Immunditia autẽ legalis erat multiplex. Quædam erat in contactu animalium morticiniorum, aut occisorum à bestijs, vel in contactu repositum, aut stercoris humani. De hoc Leuit. cap. 5. Aliæ immunditiæ erãt tangendo cadauera animalium illicitorũ ad esum, etiamsi ab homine occisa fuissent: sic etiam si quis tangeret vestes immundas, vel scutellas, aut quidquid aliud, pollutum similiter, de quo Leuit. c. 11. Aliæ immunditiæ erant si quis comederet sanguinem, vel animalia morticinia, aut quæcunque illicita ad esum, de quo Leuit. cap. 17. Sic etiam si quis tetigisset virum fluentem, femine, aut vestes eius, vel lectum, & si quis tetigisset mulierem menstruatam, vel vestes illius. Etiam si quis pollueretur in coitu, tam vir, quàm femina, de quo Leuit. c. 15. Etiam si quis pollueretur somnio nocturno, de quo Deuter. cap. 23. In omnibus his erat immunditia. Sic etiam si quis tangeret cadauer hominis, vel supellectilia existentia in domo, vbi aliquis mortuus est, vel si tetigit ossa reperta in agro, vel sepulcrum, aut effudit aquam lustrationis, de quo Num. c. 19. poterat autem Dauid nõ venire ad mẽsam Regis propter quamcunque istarum pollutionum; & existimauit eum Saul aliqua harum pollutum, præcipuè pollutione, quæ est ex coitu, cum illa communius accidere posset, quia Dauid habebat vxorem.

An Saul potuerit existimare, quod propter immũditiam Dauid non venisset ad mensam eius. Quæst. XXXI.

QVÆRETVR vlterius, quomodo Saul existimauerit sufficientem causam esse, quòd non veniret Dauid ad mensam eius, quia pollutus esset, quia pollutio à sacris excludit. In conuiuio tamen Regis non erat aliquid sacrum, ideo non excluderetur. De cibis enim non sanctificatis, tàm mundus, quam immundus simul vescebantur, vt patet Deut. cap. 12. Aliquis respondebit, quòd fortè Saul existimauit Dauid esse immundũ aliqua immunditia, quæ prohiberet non solum à sacris, sed etiam à conuersatione hominum. Quædam enim huiusmodi erant, propter quas immundi eijciebantur de castris, si quis leprosus esset, vel semine fluens, vel immũdus super mortuo, vt patet Num. cap. 5. sic etiam Maria soror Moysi, cum percussa fuisset lepra, septem diebus de castris exclusa fuit quousque sanata est, Num. c. 12. si autem Dauid aliquam harum immunditiarum haberet, non posset venire ad mensam Regis, nec communicare cum alijs viris, sed mansurus erat extra castra. Sed hoc non stat, quia sequenti die Saul quæsiuit, cur non veniret Dauid ad mensam, quasi iam non haberet aliquam immunditiam, propter quam prohiberetur, vt patet infra, in litera. Ergo non existimabat, quod immundus esset immunditia, quæ eum faceret esse extra castra, sed aliqua immunditia leui. Dicendum ergo, ꝙ Saul existimauit Dauid esse immundum aliqua immunditia legali de communibus, quæ facile accidere possent: & istæ non excludebant homines à castris, sed à communicatione sacrorum. In die autem kalẽdarum verisimile est, quod haberet Rex conuiuium de sacrificijs, de quibus gustare nõ poterat homo immundus: ideo Dauid nõ venit. Erat enim magna festiuitas Kalendarum, in qua multi offerebant sacrificia pacifica ad honorem festi: & quia Rex erat præcipuus in populo, credendum est, ꝙ ipse obtulisset, & inuitasset proceres suos ad comedendum de victimis. Quòd autem die Kalendarum consueuerent Israelitæ offerre pacificas hostias patet Num. cap. 10. Si quando habebitis epulum, & dies festos, & kalendas, canetis tubis super holocaustis, & pacificis victimis. Saul autem sciebat, ꝙ Dauid sciret, eum solitum facere sacrificia die Kalendarum, ideo non veniret ad mensam Regis: quia non erat aptus ad comedendũ de sanctificatis: magna enim erat pœna, si quis immundus comederet de sanctificatis, quia polluebat Sanctuariũ, & Deus occideret illum, vt patet Leuit. cap. 22. nihil autem horum erat, quod imaginabatur Saul: erat tñ verisimile; ideo Saul hoc credidit. *Cumq; illuxisset dies secunda post Kalendas*, i. cum aduenisset dies sequẽs post Kalendas. *Rursum vacuus apparuit locus Dauid*. Erat. n. sedes determinata pro Dauid: & in præcedenti die mãserat vacua, quia nullus in ea sedit, die quoque ista fuit vacua, quia etiam non venit Dauid: & cum iam Saul suspicaretur aliquid contra Dauid, aspexit locum eius, & vidit vacuum. Hoc autem, quia etiam die

die illa ire debebat Dauid ad mensam Regis, sicut præcedenti die, vt patet, cum dixit: Cur non venit filius Isai, nec heri, nec hodie ad vescendum? si tamen non venturus esset illa die, etiam si non venisset, nihil suspicatus esset Saul: Ex hoc autem apparet, quod Dauid quotidie comedebat ad mensam Regis, alioquin solum inquisiuisset pro eo Saul in die Kalendarum, & non in sequenti, quia tūc nullum festum erat. Aliqui tamen possent dicere, quòd etiam sequenti die Kalendarum erat festiuitas, ideo venturus erat die illo Dauid ad mensam Regis, sicut die Kalendarum. Et hoc tenet Nicolaus. Sed dicendū est, quod regulariter dies sequens post Kalendas non erat festiua, nec etiam dies Kalendarum, nisi ex consuetudine. Poterat tamen accidere aliquod festum post Kalendas, vt, si essent Kalendæ sexta feria, esset sequens dies Sabbatum: alias tamen dies sequens post Kalendas non vacatiua erat: & tunc secundum hanc positionem Nicolai dici debet, quòd in omnibus festiuitatibus Dauid solitus erat ire ad mensam Regis, & quia nunc acciderat festum post Kalendas, tam die Kalendarū, quam sequenti, iturus erat ad mensam Regis. *Dixitque Saul ad Ionathan filium suum*. Cum Saul non vidisset Dauid venire ad mensam die Kalendarum, nec sequenti, suspicari cœpit aliquod malum esse; ideo quæsiuit de Dauid. Quæsiuit autem à Ionatha, plus quā ab alio, propter duo. Primo, quia fortè familiarius loquebatur ad eū, quam ad aliquem de conuiuis. Secundo, & principaliter, quia putabat, quod melius respondere posset Ionathas de absentia Dauid, quam quisquam alius, eo, quod erat amicus illius, & reuelarent sibi mutuo, quę agebant. Istā autem amicitiā cognoscebat Saul inter Dauid, & Ionatham, vt patet infr. s. Numquid ignoro, quia diligis filium Isai in confusionem tuam? Potius ergo à Ionatha, quam ab aliquo alio quærere debuit. *Cur non venit filius Isai nec heri, nec hodie ad vescendum*, idest, quare in his duobus diebus non venit ad mensā. Vocauit Saul Dauid filium Isai, & non Dauid: & hoc ex contemptu, vt vult Nicolaus: vel magis ex indignatione, quia qui alius inuident, vel irascuntur, non possunt eos nominibus suis appellare, sed quibusdam nominibus circumlocutis. Sic enim Pharisæi, cum haberent Christum exosum, interdum non vocabant eum nomine suo, vt patet Ioan. c. 7. s. Iudæi ergo quærebant eum in die festo, & dicebant: vbi est ille?

Saul quæsiuit à Ionatha de Dauid plus quā ab alio propter duo.

Quare Saul die post Kalendas quæsiuerit de Dauid: debuisset enim subticere, Quæst. XXXVI.

QVÆRET aliquis, quare Saul sequenti die post kalendas quęsiuerit de Dauid: videtur enim, quod debuisset subticere, sicut die Kalendarum: tunc enim tacuit putans eum esse immundum, sed ita esse poterat die sequenti: ergo etiam debuisset subticere, quod patet: quia licet quædam immunditiæ excluderent hominem à castris, & aliæ solum à communicatione sacrorum: generale tamen erat, quòd omnes immunditiæ excluderent hominem à sacris; sed inter has quædam erant, quæ durabant per multos dies, ideo etiamsi Dauid moratus fuisset duobus, vel tribus diebus non veniens ad mensam Regis, poterat Saul suspicari eum esse pollutū. Patet hoc de lepra, quia quamdiu aliquis duraret in lepra, semper immundus erat, etiam si multo tempore hoc pateretur, vt patet Leuit. cap. 13. & 14. Item si quis flueret semine, erat immundus toto tempore quo fluebat: Leuit. cap. 15. & si mulier aliqua esset menstruata, quamdiu durarent menstrua, vel fluxus sanguinis extra tempus menstruorum, erat immunda eod. cap. Si quis etiam coiuisset cum muliere menstruata 7. diebus erat immundus, eod. cap. Si quis etiam pollueretur super mortuo, vel ossibus, aut sepulchro 7. diebus erat immundus. Num. cap. 19. Quamcunque ergo harum immunditiarum incurrisset Dauid per plures dies abstinere debebat à mēsa Regis, & aliorum hominum, potissimè in cibis sanctificatis; ergo poterat Saul suspicari, quòd Dauid esset immundus sequenti die post kalendas, & non deberet inquirere de eo. Respondendum est, quod Saul non credebat aliquam harum immunditiarū euenisse Dauid, quia istæ rarius accidunt, sed, quod euenisset ei aliqua de communibus, quæ quotidie accidere possunt, sicut, quod esset immundus ex coitu cum vxore, vel ex pollutione noctur-

F na per somnium, & quia omnes istæ immunditiæ tolluntur in vna die, s. quod solum durant vsque ad occasum solis, vt patet Leuit. cap. 11. & 22. quanquam esset Dauid immundus die sequenti; ideo Saul putauit hoc non euenisse propter immunditiam, sed ex alia causa: & ob hoc quæsiuit. *Et respondit Ionathas Sauli*. Licet enim non interrogasset Saul Ionatham, sed alium quempiam: respondit Ionathas, quia nemo de aliis respondere poterat opportunè ad id, quod volebat Dauid excusando eum, præcipuè, quia Ionathas, & Dauid conuenerant inter se, quid respondere deberet Ionathas pro Dauid, vt patet supra in litera. *Rogauit me obnixe*, idest, instanter, vel affectuosè. *Vt iret in Bethlehem*, idest, vt dimitterem eum ire in Bethlehem. *Et ait: Dimitte me*. Idest, da mihi licentiam redeundi. *Quoniam sacrificium solenne est in Ciuitate*. In
G Hebræo habetur. *Quia sacrificium dierum est in ciuitate*. Sed ad idem redit: nam sacrificium solenne dicitur, quod solenniter fit, vel in diebus solennibus: & sic erat dies kalendarum, in qua Israelitæ spontaneè offerre solebant sacrificia, vt patet Num. cap. 10. Si quando habebitis epulum ad dies festos, & Kalendas, & canetis tubis super holocaustis & pacificis victimis. Vocatur autem sacrificium dierum secundum literam Hebraicam, idest, quod fiebat in diebus solennibus, vel quod non fiebat quotidie, sed in quibusdam diebus, quos determinauerant sibi Israelitæ ex deuotione ad sacrificandum. Et communiter, vbi litera nostra dicit sacrificium solenne, litera Hebraica dicit, sacrificium dierum, vt patet sup. cap. 1. vbi sic habetur. Hic non expressit Ionathas, quòd istud sacrificium esset consanguineorum Dauid: ipse tamen Dauid hoc dixerat, vt
H patet sup. in litera, s. Rogauit me Dauid, vt iret in Bethlehem, quia victimæ solennes ibi sunt vniuersis contribulibus eius. Illud autem multum iuuabat eum, quia ad festiuitatem, quæ erat omnium consanguineorum suorum rationabile erat, eum ire. Et quanquā Ionathas hic non videatur expressisse, credendū tamen est, quod expresserit, quia multa Scriptura subticet, quę facta, vel dicta sunt. *Et vnus de fratribus meis accersiuit me*; Idest, venit vnus de fratribus meis ad vocandum me, vt irem in Bethlehem ad sacrificium. Hoc etiā iuuabat eum, quia rationabile erat, quod vocatus ab omnibus consanguineis suis iret ad honorādum illos in sacrificiis eorū. *Nunc ergo si inueni gratiam in oculis tuis*. Idest, si diligis me, vel si vis mihi facere gratiā. *Vadam cito*, idest, da mihi licentiam, vt cito eam. Hoc etiā ponitur ad excusandum, quod posset dicere Saul: Quare Dauid
I recesserat sine eius mandato: & in hoc respondetur ei, s. quod factum est: quia cito iturus erat: quod dupliciter intelligi potest; vno modo, quod iturus erat cito, idest, immediatè postquam venit frater suus ad accersēdum eum, oportuit eum statim recedere, non facta mora, quia instabat tempus solennitatis, in qua non licebat itinerare, & quia forte Saul erat tūc in tali dispositione, quod Dauid non posset petere ab eo licentiam, nisi facta mora, petiuit à Ionatha, quem promptum habuit. Aliter potest intelligi, vt vadam cito, idest, vt vadam, & immediatè reuertar, q. d. si moraturus essem per aliquot dies extra curiam, oporteret, quod à Rege peterem licentiam, sed quia cito rediturus sum, sufficit, quod petam à filio Regis, & istud videbatur excusare, tam Dauid petentem licentiam, quam Ionathā concedentem. *Et videbo fratres meos*, idest, intererо sacrificiis
K eorum, & videbo quid faciāt, & quid velint. *Ob hanc causam non venit ad mensam Regis*. Ista est cōclusio Ionathę, s. istud, quod enarratum est, causa est, quare non venit Dauid ad mensam Regis, sed ista omnia falsa erant: Ionathas tamen dicebat illa ad excusationem Dauid.

An Ionathas peccauerit excusando his verbis Dauid, Quæst. XXXIII.

QVAERET aliquis, an Ionathas peccauerit dicendo ista pro Dauid. Aliquis respondebit, quod sic quia mentiebatur, mendacium autem peccatum est. In contrarium aliquis dicet, quod non peccauit, nec mētiebatur, quia ipse retulit ea, quæ dixit Dauid: nam Dauid dixit: Dimitte me, quoniam sacrificium solenne est, &c. vt patet supra in litera. Referendo autem ea, quę Dauid dixerat, non mentiebatur

nebatur Ionathas, quanquam mentitus fuisset Dauid. Re- A spondendum est, quòd Ionathas mentitus est: nam aliqua ipse dixit hic, quæ erant verba sua, & non referebat dicta Dauid: vt cum dixit: Rogauit me obnixè, vt iret in Bethlehem. Dauid tamen non rogauerat hoc: sed potius, quòd pa teretur eum abscondi in agro, vsque ad vesperam diei tertij, vt patet supra in litera. Item dixit hic Ionathas: ob hāc causam non venit Dauid ad mensam Regis. Sed istud falsum erat, & asserebat illud Ionathas ex se, ergo mentiebatur. Item cum dicitur, quòd Ionathas retulit verba Dauid, & quanquam Dauid mentitus fuerit, ipse nō mentitus est: non stat, quia si Ionathas dixisset verba Dauid, solum referens illa, & non asserens aliquod ex eis, nec volens quicquā persuadere, non mentitus fuisset. Ipse tamen asseruit verba Dauid, & protulit ea animo persuadendi pro Dauid, cum tamen ipse sciret illa omnia falsa esse, ideo quanquam B solum retulisset verba Dauid, mentiebatur. Præter hoc etiā dicendum, quòd peccauit, quia mendacium, cuiuscunque generis sit, semper est peccatum siue mortale, siue veniale. Dicendum tamen, quòd mendacium Ionathæ erat veniale, quia erat officiosum, & pro causa iustissima, scilicet, pro excusatione innocentis à morte, sicut dictum est præcedenti cap. de mendacio Michol, & Raab, & obstetricum Ægyptiarum. *Iratus autem Saul.* Hic ponitur quartum huius cap. scilicet, ira Saulis contra Ionatham propter Dauid: in tantum enim furor Saulis exarserat cōtra Dauid, vt etiam filio suo irasceretur propter illum: & hoc, quia vidit, quòd Ionathas excusabat eum: voluisset enim, quòd sicut ipse desiderabat mortem Dauid, ita omnes desiderarent, & ad hoc operam darent. *Dixit ei. Fili mulieris virum vltro rapientis.* Hic vituperauit Saul grauiter filium suum, vocans C eum filium meretricis. Vocatur enim mulier vltro rapiens virum, idest, sponte suscipiens illa, quæ nullius viri concubitum recusat, sed omnibus petentibus se spontè tribuit, & sine mercede, & in hoc peior est meretrice. Hoc autem dixit Saul ad magnam ignominiam Ionathæ: quia magna confusio est viri, cum mater sua meretrix est, quia sic nescietur cuius filius sit. Aliter introducit Nicolaus istam literam, scilicet, quod in hoc, quòd Ionathas diligebat Dauid, & procurabat causam illius, ostendebat se non esse filium Saulis: quia si illius filius esset, desiderasset ea, quæ pater desiderabat: sed non erat filius eius; ideo oportebat, quòd mater sua fuisset fornicata, & ipse genitus esset ex alio viro, & tunc vocaretur mater sua mulier vltro virum rapiens, scilicet virum adulterinum. *Numquid ignoro, quia diligis filium Isai?* q.d. tu vis dissimulate, q non diligas Da D uid: & respōdes pro ipso, quasi non sis amicus illius, sed cam se eius æquitas te impellat, ideo tamen, q tu diligis filium Isai: Hoc autem sciebat Saul propter magnam assiduitatē, quam faciebant: est.n. actus amicorum conuiuere.i.mente, & verbo participare, vt patet.9.Ethic.ideo Ionathas, & Dauid communicabant in hoc, & cognitum est à Saule: nec so lum hoc: sed etiam, q fœdus inijssent, vt patet infra cap. 22. Filius meus iniuit fœdus cum filio Isai. *In confusionem tuā, & in confusionem ignominiosæ matris tuæ.* Dicebat Saul, q dilectio Ionathæ, & Dauid redundaret in ignominiā Ionathæ, qd dupliciter intelligitur. Vno modo, q ex hoc, q Ionathas diligebat Dauid, confunderetur.i. careret regno, eo quòd fortificaretur Dauid per fauorem populi, & vsurparet sibi regnum, in quo erat maxima confusio Ionathæ, qui E inire regnaturus erat. Iste sensus patet ex litera sequenti, s. omnibus.n. diebus, quibus filius Isai vixerit super terram, non stabilieris tu, nec regnum tuum. Aliter potest intelligi, q dilectio, quam Ionathas habebat ad Dauid, erat in cōfusione eius: quia confusio magna viri est, quòd sit ex adulterio genitus. Per hanc tamen dilectionem ostendebat Ionathas, q erat filius adulterinus, quia si esset filius Saulis, vellet ea, quæ pater volebat: repugnabat tamen ei in omni bus in causa Dauid. Item sensus patet per sequētia, quia dicitur: & in confusionē ignominiosæ matris tuæ. Confusio aūt matris adulterium est. Potest etiam exponi confusio matris Ionathæ primo modo, scilicet, q si cōfunderetur Ionathas, quia priuaretur regno per amicitiam Dauid, in hoc etiam confunderetur mater eius cadens de statu suo, & est sensus, q Saul intelligebat Dauid non posse regnare eo viuente, sed eo mortuo, arriperet regnum, viuente Iona

Ira Saulis contra Ionathā

Dilectio Ionatha ad Dauid quō intelligitur redūdasset in ignominiam eius.

tha, & matre eius: & tunc esset confusio illorum, idest, decio ctio, & non confusio Saulis, quia iam ipse mortuus esset, cū regnare inciperet Dauid. Simile dixit Bethsabee ad Dauid: Domine mi Rex, indica, quis sedere debeat in solio tuo post te, enīq; cum dormierit Dominus meus Rex cum patribus suis, erimus ego & filius meus Salomon peccatores. i. erimus electi de statu nostro, vt patet infra 3. lib. cap. 1. *Omnibus enim diebus, quibus filius Isai vixerit super terram.* Nunquam vocat eum hic Dauid ex causa supra assignata. Et dicit: vixerit super terrā, quod ponitur ex superabundāti, velut, si solū diceretur omnibus diebus, quibus filius Isai vixerit. Nā non poterat viuere, nisi super terram, saltē vita, de qua intelligebat Saul. Nam postea viuent homines in vita æterna, & ista non est super terram: non posuit tamen Saul vitam super terram ad differentiam vitæ æternæ, sed posuit ex superabundanti, quia sic erat modus loquendi: quodlibet.n. idioma habet aliquid superfluum in modo lo quendi, quod ad significandum nihil prodest. *Non stabilieris tu, nec regnum tuum.* s. nō eris firmus in regno, quia quādiu vixerit conabitur per fauorem populi ascendere ad regnum, & non dixit Saul; non stabilietur regnum tuum: sed dixit: nō stabilieris tu, nec regnum tuum: quia si Dauid conaretur vsurpare regnum, non permitteret Ionatham viuere, vt ipse secure regnum possideret: cum sciret Ionatham futurum sibi hostem, quia ad eū de iure pertinebat successio. *Itaque iam nunc mitte, & adduc eum ad me.* Saul intelligebat, quod Ionathas mentitus fuerat excusando Dauid, & quòd nō iuerat in Bethlehem, sed ipse eum habebat celatum apud se, ideo volebat, q faceret eum adduci coram Saule, vt occideretur. Per hoc.n. credebat Saul, q persuaderetur Saul ad occidendum Dauid, scilicet, vt stabiliretur ipse, & regnum suum. *Quia filius mortis est,* idest, meretur mortem, ideo ducas eum ad occidendum. Hoc falsum erat, quia Dauid nihil mali egerat contra Saulem, propter quod pati deberet, sed potius egerat multa bona pro ipso, sicut dixit Ionathas præcedenti c. s. ne pecces Rex in seruū tuum Dauid, quia nō peccauit tibi, & opera eius bona sunt tibi valde. Saul tamen fingebat eum esse insidiatorem suū, & aspirantem ad regnum, vt patet infra c. 22. s. Filius meus suscitauit seruum meum aduersum me insidiantem mihi vsq; hodie: si autem hoc verū esset, videbatur habere iustā causam Saul persequendi Dauid: quanquam fortè Dauid non peccaret, dato, q aspiraret ad regnum, quia sciebat regnum sibi debitum, cùm Deus illum vnxisset in Regem supra c. 16. *Respondens autem Ionathas Sauli patri suo.* Hic patet magnus amor Ionathæ ad Dauid: quia quanquā sciret Saulem indignari ipso respondente pro Dauid, ēt quanquā pater diceret ei, q nunquam regnū suum firmaretur, viuēte Dauid, non cessauit diligere eum, & respondere pro illo: & hoc, quia diligebat eū, sicut animā suam, vt patet supra c. 18. & supra in litera. *Aut quare morietur?* q.d. nulla est cā, quare moriatur. *Quid fecit?* q.d. nullum malum fecit, propter quod mori deberet, sed potius fecit bona, propter quæ deberet exaltari. *Et arripuit Saul lanceam.* Habebat.n. Saul lanceam, ubicunque esset, siue dormiens, siue uigilās, siue ad mensam, siue alibi, ut patet supra c. 18. quia cum sederet Saul in domo sua, tenebat lanceam in manu. Et supra cap. 19. dicitur: idem ēt cum dormiebat habebat apud se lanceam fixam, ut patet infra c. 26. nunc quoque ad mensam sedens tenebat lanceam apud se, & arripuit eam contra Ionatham. *Vt percuteret eum.* i. conatus est percutere eū, s. tanto fuerat furore repletus, ut et filium suum occidere conaretur propter Dauid. *Et intellexit Ionathas, quod diffinitum esset a patre, vt interficeret Dauid.* i. in præcedenti tēpore, q q sæpe irasceretur Saul Dauid, & conaretur eū lancea confodere, tamen nesciebatur, an penitus decreuisset occidere eum, uel ageret hoc ex subitaneis motibus: nunc autem cognouit Ionathas, q penitus decretum esset apud Saulem occidere Dauid: & hoc est, quod Dauid orabat Ionatham, ut inquireret, ut patet supra.

Cognouit Ionathas per signum, quod dedit Dauid, patrem suum esse iratum contra Dauid. *Quæst. XXXIIII.*

QVÆRET aliquis, per quid cognouerit nunc Ionathas, quòd diffinitum esset apud Saulem occidere Da-

uid. Respondendum est, quòd cognitum fuit per signum, quod dedit Dauid Ionathæ, vt patet supra. s. si dixerit benè; pax erit seruo tuo: sin aũt fuerit iratus, scito quia completa est malitia eius. Non solum autem Ionathas cognouit iram patris sui contra Dauid, sed etiam supereminentem iram. Primò, quia iussit, vt duceretur Dauid ad occidendum, asserens, ꝙ filius mortis erat. Hoc tamen nõ poterat fieri ex aliquo subitaneo motu, sicut accidit illis, qui habent quosdam alios aliqualiter exosos, quos cũ viderint subito incandescunt in magnam irã. Saul tamen nũc non videbat Dauid, ideo erat istud dictum ex odio inueterato, & malitia consummata. Secundò patebat hoc, quia non solum iratus fuit cõtra Dauid, sed etiam propter eum iratus fuit Ionathæ ita acerbe, vt eum lancea percutere conatus fuerit. Sufficienter ergo cognoscere poterat Ionathas, ꝙ Saul decreuisset omnino occidere Dauid. *Surrexit ergo Ionathas à mensa*, id est, quia vidit patrem suum arripere lanceam, vt percuteret eum, surrexit à mensa fugiens. G Facta sunt autem hæc incipientibus eis sedere ad mensam, antequam cibum caperent, quod patet, quia nondum gustauerat panem Ionathas, quando surrexit à mensa, vt patet infra. s. & nõ comedit in die Kalendarum secundo panem, si verò fuisset hoc finitis epulis, vel inceptis, comedisset panem Ionathas in die secundo Kalendarum. *In ira furoris*. i. surrexit Ionathas cũ ira, & furore. Ista duo idem sunt, sed ponuntur hic ad exaggerandum: ira enim dicitur quæcunque ira, vel appetitus vindictæ. Furor autem est ira candẽs, & grauis; qualis pertinet ad homines mente concitatos. Fuit autem Ionathas iratus nimis propter duo. Primò, quia Saul iniustè decreuerat occidere penitus Dauid. Secundò, quia ipsum iustè pro Dauid respondentem lancea configere conatus fuerat. Vnde dato, quod Saul assecurasset Ionathan, ne percuteret eum, nollet Ionathas manere in mensa ex indignatione graui. H *Et non comedit in die Kalendarum secundo panem*. i. Ionathas noluit aliquid comedere in die secundo Kalendarum: nomine. n. panis intelliguntur omnia comestibilia, vt patet sup. c. 14. cum ibi per panem intelligeretur mel. Potest autem dupliciter intelligi ista litera propter illam dictionem (secundo). Vno modo, ꝙ sit nomen: & est sensus, ꝙ Ionathas nihil comedit in die secundo Kalendarum. i. in die sequenti post Kalẽdas: & iste erat dies, in quo Saul conatus est eum percutere lancea. Aliter exponunt alij, ꝙ secundò sit aduerbiũ: & tunc est sensus, ꝙ nõ comedit secundò panem. i. non comedit in secunda vice, scilicet, ꝙ solum semel comedit illa die, in vespere autem non comedit. Sed iste sensus nõ stat, quia tunc intelligeretur, ꝙ non comedit secundò panem in die Kalendarum. Sed hoc falsum est, quia in I die Kalendarum non fuit facta aliqua mutatio, propter quam Ionathas non comederet præ tristitia, sed sequenti die, ideo teneatur primus sensus. Sciendum autem, ꝙ Ionathas nõ cessauit comedere die secundo Kalendarum ex necessitate, s. quasi non inueniret aliquos cibos, vt si fugisset à facie patris per loca deserta nõ inueniens cibum: nec etiam ex timore cessauit à cibis, quasi lateret in aliquo loco, & non auderet apparere ad comedendum: sed non comedit propter indignationem, & tristitiam magnam, vt patet in litera sequenti. *Contristatus est enim super Dauid*. i. doluit nimis de Dauid: tantum enim diligebat Dauid, vt magis respiceret iniurias, & damna Dauid, quàm propria incommoda, ita vt nõ tristaretur principaliter, quia pater eũ conatus fuerat occidere, sed quia exosum habebat Dauid; tanta enim amoris vehementia erat, vt pereunte Dauid, se quoque perijsse arbitraretur: ideo ita ferox eum inuasit anxietas, & solicitudo, ꝙ ciborum curam nullam habuit. K *Eo ꝙ confudisset eum pater suus*. Istud potest referri ad Ionathan, vel ad Dauid: ad Ionathan quidem, vt dicatur, ꝙ cõtristatus est Ionathas, eo ꝙ cõfudisset eũ pater suus. i. quia fecerat eum erubescere, volẽdo percutere ipsum lancea coram seruis suis ad mensam: in quo significabatur, ꝙ modicum appreciaretur filium suum, cum tantum contra ipsum incanduerit, vt percutere vellet eũ propter Dauid. Referendo ad Dauid, est sensus, ꝙ confudisset eum pater suus. i. pater Ionathæ. Ista cõfusio erat, quia iudicabat Dauid dignum morte. Et iste sensus magis consonat literæ: & hoc modo nõ dolebat Ionathas de confusione sua, sed de

Ionathas ira ius propter duo.

F confusione Dauid. *Cumque illuxisset mane*. Hic ponitur quintum huius cap. s. Dauid, & Ionathæ flebilis separatio per hoc, ꝙ Ionathas nunciauit Dauid completam esse malitiam patris sui: Et dr̃: cumque illuxisset mane. i. surrexit Ionathas in aurora ad complendum fœdus, quod inierat cũ Dauid. s. vt renunciaret ei, qđ cognoscere posset de Saule: & quanq̃ afflictus fuisset à patre, & audiuisset verba, quę possẽt eũ mouere cõtra Dauid, seruauit nihilominus pactũ inter eos factũ. Iuit aũt in aurora ad hoc, vt non videretur, quid faceret. Latebat namq; Dauid in agro apud lapidem Ezel. Et quia dies iste, quo ibat Ionathas ad loquendũ cum Dauid, non erat dies vacatiuus, exituri erãt viri ad operationem suã in agro, qui videre possent, qđ inter Ionathan, & Dauid ageretur: iuit ergo diluculo, s. qñ null⁹ adhuc exierat in agrum. *Venit Ionathas in agrum*. s. ad agrũ, vbi latebat Dauid apud lapidẽ Ezel. *Iuxta placitum Dauid*. i. iuxta compositionem, vel pactũ, quod factũ erat inter ambos: placi- G tum. n. & pactũ idem sunt: quia pactum dr̃ à pace. i. cõcordia, quia id, in quo duo concordãt mutuò, pactum est. i. conuentum, vel concordatũ. Vocatur ẽt placitũ à placẽdo, quia per illud inter se aliqui cõueniunt, quod vtriq; placet. Hoc aũt põt referri ad duo. s. ad tempus, vel ad negocium: ad tp̃s quidem. s. ꝙ Ionathas, & Dauid cõuenerãt inter se, ꝙ lateret Dauid vsq; ad diem tertium, & tunc reuelaret ei Ionathas intentionem patris sui, vt patet supra in litera. s. dimitte ergo me, vt abscondar in agro vsq; ad vesperam diei tertij. Aliter potest referri ad negocium, s. ꝙ Dauid, & Ionathas pepigerant, ꝙ Ionathas reuelaret Dauid intentionem Saulis. Vtroque modo intelligẽdo Ionathas egit iuxta placitũ, i. conuentionẽ cũ Dauid: nam reuelauit ei intentionem patris sui, & hoc fuit die tertio: non tñ debet exponi, nisi secũdo modo referendo ad negociũ, quia Ionathas nõ pepi- H git indicare Dauid sñiam patris sui determinatè in die tertio, sed si prius posset, prius indicaret, vt patet supra in litera, cũ dixit Ionathas: Dñe Deus, si inuestigauero sententiam pr̃is mei crastino, vel perendie, & aliquid boni fuerit super Dauid, & nõ statim misero ad te, &c. ergo, si in ipsa die Kalẽdarũ cognouisset Ionathas sñiam patris sui, nõ expectasset diem tertiũ ad notificãdum Dauid, sed statim in die secũdo notificasset, & si nõ posset vsq; ad quartũ diẽ cognoscere sñiam Saulis, necesse erat, ꝙ vsq; ad diem illam expectaret. Dauid tñ dixit de tertia die ad latendum, quia putauit, ꝙ in tribus diebus sufficienter potuissẽt cognosci intentio Saulis: & si velimus dicere, ꝙ fuerit obseruatũ istud pactum, quãtum ad tempus, falsum est, quia Dauid dixit: dimitte me, vt abscondar in agro vsque ad vesperam diei tertij, vt patet supra. Sed manifestum est, ꝙ nõ expectauit tp̃s I illud Ionathas: sed in aurora diei tertij iuit ad Dauid, vt patet hic. Referẽdum est ergo istud pactum ad negociũ, s. ꝙ Ionathas reuelaret Dauid intentionem patris sui, quã citius posset, siue die secundo, siue die tertio, siue postea. Et quia die secundo cognouit Ionathas intẽtionem patris sui, die tertio in aurora iuit ad indicãdum Dauid, & illud erat pactũ. *Et puer paruulus cũ eo*. Iste puer ibat ad ferendũ arcum, & sagittas Ionathæ. Noluit aũt solus ire, ne daret occasionẽ aliquid de se suspicãdi, vt supra declaratũ est: noluit ẽt secum ferre aliquos viros, ne perturbaretur in eo, ꝙ volebat, s. ꝙ loqueretur cum Dauid: nam si saltẽ vnum virum secũ duxisset, per illũ impediretur: vel ille intelligeret quid facere vellet Ionathas: puer aũt paruulus non poterat hoc cognoscere. Sic dr̃ infra; collegit puer Ionathæ sagittas, & attulit ad dominum suũ: & quid ageretur penitus ignora- K bat. *Et ait ad puerum suum*. Hic voluit Ionathas ponere signum, quod dederat Dauid, s. de iactu sagittarum. *Vade, & affer mihi sagittas, quas ego iacio*. i. vade ad locũ, in quo cadere poterunt sagittæ, & affer eas inde ad me. Hoc autem faciebat innuens, ꝙ vellet se exercere ad signum. Sic. n. dixit supra, scilicet: ego tres sagittas mittam quasi exercẽs me ad signum. Puer autem nõ cognouit, hoc cur fieret. *Cumq. puer cucurrisset*, scilicet ad ferendum sagittam, quam Ionathas iecerat. *Iecit aliam sagittam trans puerum*. i. vltra puerum. Sensus huius est, ꝙ Ionathas volebat indicare Dauid, quid facere deberet per signum. Supra aũt dederat signum in sagittis, quia, si diceret puero: citra te sunt, intelligeret, ꝙ pax erat: si autem diceret vltra te sunt, intelligere deberet, quòd erat completa malitia Saulis, & quòd receden-

Flebilis separatio duorũ amicorum. s. Ionathæ & Dauid.

dum

dum esset: & quia iam nunc completa erat malitia Saulis, volebat dare Ionathas Dauid signum recedēdi, hoc autem fuit iaciendo sagittam vltra puerum. Cuius modus fuit, ꝙ cū Ionathas, & puer simul essent in agro, Ionathas iecit sagittam puero nondum elongato ab eo, viditq; puer locum, in quo ceciderat sagitta, & dum curreret pro illa, iecit Ionathas aliam sagittam vltra locum primæ sagittæ: veniens autem puer ad locum primæ sagittæ, putauit ibi esse secundā, & inquirebat eam; Ionathas autem clamauit, dicens: vltra te est: tunc puer collegit sagittas, & rediit. *Venit itaque puer ad locum iaculi, quod miserat Ionathas.* i. ad locū sagittæ. Vocatur. n. sagitta iaculum à iaciendo, quia arcu iacitur. Et dicitur, ꝙ venit ad locum iaculi. s. primi: nam nesciuit locum secundi iaculi, quousq; Ionathas dixit ei: sagitta vltra te est. Et dicitur, ꝙ venit. s. quia quando sagitta missa fuit, nō erat in loco iaculi, sed apud Ionatham, & postea iuit. *Et clamauit Ionathas post tergum pueri.* Iste clamor fuit ad indicandum puero locum secundæ sagittæ: nam ipse solum attendebat locum primæ, & ad eā recurrebat; cumque curreret pro illa, Ionathas misit secundam, & hanc puer non considerauit: ideo Ionathas indicauit ei locū eius. *Et ait: ecce ibi non est sagitta.* s. in loco, in quo quæris: inuenit enim puer sagittam primam, & putauit ibi esse secundam: erat tamen vltra, ideo dixit Ionathas, ꝙ non erat ibi sagitta. *Porro vltra te.* Sed certè vltra te est. Ionathas enim cautè se habuit hic. Noluit. n. ꝙ puer videret, qñ iaciebat secūdam sagittam, vt non inueniret eam, & cogeretur ipse dicere ei: vltra te est, vel citra te, per quod Dauid reciperet signum: *Clamauitque Ionathas post tergum pueri.* s. admonens eum cito venire: noluit. n. ꝙ moraretur inquirendo sagittam, ne forte sic sciret aliquid eorum, quæ agebat Ionathas. *Festina velociter, ne steteris.* i. postquam collegeris sagittas, immediatè veni, ne vageris per agrum. Hoc dicebat Ionathas, ne puer videret latentē Dauid: latebat. n. apud lapidem Ezel, & iuxta eum nunc Ionathas misit sagittas, vt patet supra in litera, scilicet: & sedebis iuxta lapidem, cuius nomen est Ezel: & ego tres sagittas mittam iuxta eum: si ergo puer vagaretur apud lapidem post sagittas inquisitas, posset videre Dauid, quod nolebat Ionathas. *Collegit autem puer Ionathæ sagittas.* s. duas sagittas, quas misit: an autem plures fuerint, litera non exprimit hic. Supra tamen dixit Ionathas: ego tres sagittas mittā iuxta eū. Quod tunc mitteret plures, vel pauciores ad dandū signū Dauid, nihil refert, quia per vnicā ēt sagittā fieri hoc poterat: satis ergo verisimile est, ꝙ quāquā prius dixerit, se missurum tres sagittas, duas solum miserit: si volumus tamen dicere, ꝙ tres misit, quāquā litera nō exprimat hic, nisi duas, satis stat: quia multa subticentur in Sacra Scriptura, quæ dicta, vel facta sunt. *Et attulit ad dominum suum.* s. attulit illas duas sagittas, quas miserat Ionathas. *Et quid ageretur, penitus ignorabat.* Non est sensus, ꝙ puer ignoraret, quid ageretur, quia videbat mitti sagittas, sed ignorabat ad quid hoc ageretur. Hæc enim non fiebāt sine causa: puer tñ penitus ignorabat, quia nesciebat causā, propter quam fiebant, nec ēt putabat aliquid latere, sed solum credidit Ionatham venisse ad exercitandum se. Tangitur autem de ignorantia pueri, quia si alius fuisset, potuisset cognoscere, ad quid Ionathas illud faciebat, vel saltem credidisset aliquid secreti latere. Nam quòd Ionathas tā procul ab vrbe egrederetur ad exercendum se ad signum, non erat verisimile, quod etiam tam procul egressus duas solū sagittas iaceret ad se exercitandum minus erat verisimile: quod autē postea, misso puero, ipse solus maneret in agro procul ab vrbe, alicuius occulti suspicio erat. Ideo quicunque adultæ ætatis venisset cum Ionatha, suspicatus fuisset aliquid in his: puer autem penitus ignorabat propter defectum ætatis, quæ solum iudicat de præsentibus visis, & nō colligit ex his alia, sicut commune bestiis est. *Tantummodo enim Ionathas, & Dauid rem nouerant,* id est ipsi soli cognoscebant, ad quid hoc fieret, quia nullum consilij sui mediatorem, aut executorem posuerant.

Quare Ionathas dederit signum sagittarum, cùm posset loqui cum Dauid. Quæst. XXXV.

QVÆRET aliquis, cum Ionathas posset hic loqui cum Dauid, & locutus fuerit, quare præsupposuit

A signum de sagittarum missione. Aliqui respondent, ꝙ hoc fecit, quia putauit, quòd forte non haberet opportunitatē ad loquendum cum Dauid, vt si venirent cum eo alij viri, & per hoc posset intelligere Dauid, quid facere deberet. Sed hoc non stat, quia Ionathas disposuerat à principio, quando iniuit fœdus cum Dauid, venire solus in agrū cum puero paruulo, vt patet supra in litera, cum dixit: ꝙ lateret Dauid apud lapidem Ezel, & ipse iaciens tres sagittas apud illum mitteret puerum pro eis, ergo solum puerum secum ducere destinauerat, & non ponebatur istud signū propter venientes cum eo. Sed, sicut supra declaratum est, fuit positum propter superuenientes, si forte Ionatha veniēte ad locum latibuli Dauid superuenirent aliqui, qui impedirēt Ionathan loqui cū Dauid; tunc. n. per sagittas sufficienter cognosceretur, quid vellet Ionathas indicare Dauid: istud tamen à principio stabat rationabiliter, scilicet quando Io-
B nathas, & Dauid erant simul, antequā lateret Dauid: quia tunc nesciebat Ionathas, an aliquis superueniret, qui impediret locutionem eorum: nunc tamē, dato casu, nullus erat in agro, qui impedire posset locutionem eorum, nisi puer paruulus: illum autem remittere poterat Ionathas in vrbē, sicut post sagittarum missionem remisit: & sic non videbatur necessarium signum de missione sagittarum, sed quòd solum Ionathas loqueretur cum Dauid. Respondendum est, quòd non erat nunc tam necessaria obseruatio huius signi, sicut à principio existimabatur, quando signum positū fuit. Fuit tamen obseruatum propter duo, Primo propter puerum, ne aliquid intelligeret: nam cum Ionathas egressus fuisset in agrum ferens sagittas, & arcum ad se exercitādum: & postea nullo exercitio habito, remitteret puerum
C cum sagittis ad vrbem, manifestatam faciebat præsumptionem: ideo iecit duas, vel tres sagittas. Secundò fecit hoc propter Dauid, & istud fuit præcipuum: nam Ionathas pepigerat cum Dauid se indicaturum ei intētionem patris sui per illum modum: Dauid autem adhuc timebat, an Ionathas vellet fauere Sauli, & tradere ipsum in manus illius: vt ergo Ionathas indicaret se per omnia obseruare pactum, & auferret causam timendi Dauid, seruauit signum positum de missione sagittarum: & quia, hoc facto, habuit opportunitatem loquendi cum Dauid, remisit puerum ad vrbē, & collocuti sunt ambo. *Dedit igitur Ionathas arma sua puero.* s. arcum, & sagittas, nulla. n. alia arma secū tulerat, ne suspicandi occasionē de se daret, vt supra declaratū est. *Et dixit ei: vade, & defer in ciuitatem.* Finxit. n. Ionathas, ꝙ ipse manere vellet in agro ad purgandū aluū, vel aliquid aliud: pue-
D rū autē iussit præcedere, & ire ad vrbē. s. nō dixit ei: expecta me in tali, vel tali loco, ne forte puer moraretur per iter: videretque colloquentes Dauid, & Ionathan; sed iussit, ꝙ iret in vrbem. *Cumque abijsset puer.* s. cum iam recessisset longe à loco, in quo erat Dauid, ita vt non posset videre Dauid, & Ionathan colloquentes: *Surrexit Dauid.* scilicet de latibulo suo: Dauid enim stans apud lapidem Ezel forte in aliqua cauerna illius audiebat quid loqueretur Ionathas ad puerum suum, quia sagittæ iaciebantur iuxta lapidem Ezel, vt patet supra: audiuit ergo, quando dictū est, sagitta vltra te est: & quando iussum est puero, vt iret in vrbem. Cum ergo credidit eum procul iuisse, surrexit ad loquēdum Ionathæ. *De loco, qui vergebat ad Austrum.* i. de quodā loco, qui erat ad partem Meridianam. Iste locus erat latibulum iuxta lapidem Ezel, & apud illū Ionathas sagittas iaciebat: sed erat
E Ionathas ex parte Septentrionali lapidis: quia ciuitas Gabaa, de qua egressus erat, erat Septentrionalis illi lapidi: Dauid autem latebat ad partem Meridianam illius lapidis, ne videri posset à puero colligente sagittas Ionathæ: ipse quoque Ionathas, cum sagittas iecit, noluit mittere vltra lapidē Ezel, ne puer transiens pro sagittis videret latentem Dauid. *Et cadens pronus in terram adorauit tertio.* i. Dauid, quādo surrexit de loco suo ad loquendum Ionathæ, ter cecidit in terram, vt adoraret Ionatham, antequam accederet ad eum. Accipitur hic, cadere, impropriè: est enim cadere passio, & non actio, & prouenit ex impotentia, scilicet, cum quis non potens se tenere corruit. Dauid tamen non corruebat ex impotentia, sed humiliabat se vsque ad terram ex reuerentia. Ter autem Dauid adorauit Ionatham ad signandam magnam reuerentiam: sic enim Regibus, & magnis viris in quibusdam cærimoniis fie-

Propter duo fuit obseruatū signū sagittarum.

Dauid propter duo maxime honorauit Ionathā

ri conſtituit, ſ. vt bis, vel ter inclinemur, antequam ad eos F accedamus: Ponitur autem hic adoratio large, ſ. pro ſola reuerentia: nam non tribuebat Dauid adorationē, quæ eſt latria, alicui, niſi Deo. Voluit autē Dauid nimis reuereri Ionatham propter duo. Primo, quia erat filius Regis, & ob hoc erat dignus honore. Secundo propter eminentem virtutem dignationis, & amicitiæ erga eum, cum dignaretur Ionathas tanta facere pro Dauid. *Et oſculantes ſe fleuerunt pariter*. ſ. poſtquam ter humiliatus eſt Dauid corā Ionatha, ſurrexit, & ſeſe inuicē oſculati ſunt ambo. Diligebant enim ſe nimis: nā Ionathas dilexerat Dauid, ſicut animā ſuam, & anima ipſius conglutinata fuerat animæ Dauid. Dauid quoque in immenſū dilexerat Ionatham: nā præter amorē, qui eſt hominis ad ſeipſum, nullus maior eſt, nec æqualis amori matris ad filium, vt probat Philoſophus. 8. Ethic. G Dauid tamen diligebat Ionatham tali amore, quali mater diligit filium, vt patet inf. 2. lib. c. 1. ſ. Doleo ſuper te, frater mi, Ionatha decore nimis, & amabilis ſuper amorem mulierum: ſicut mater vnicum amat filium ſuum, ita & ego te diligebam. Dicitur etiam, ꝙ fleuerūt ambo: & hoc fuit propter receſſum ab inuicē. Actus. n. amicitiæ eſt in conuiuendo, vt patet 9. Ethic. Iſte autē impeditur propter locorū diſtantiam, vt patet. 8. Ethic. Cum ergo totum bonum amicorum in hoc ſit, neceſſe eſt, ꝙ recedentibus eis ab inuicem magna triſtitia cauſetur, & fletus; nec ſolum eſt hoc in amicis, ſed etiam in quocunque amante: nam, vt ait Philoſophus 9. Ethic. ad hoc, ꝙ aliquis amator formæ apprehenſæ ſit, duo requiruntur, ſ. ꝙ in præſentia eius delectetur, & ꝙ in abſentia eius ægre ferat: ſi verò ſolum delectatur aliquis apprehēſa forma in præſentia, & in abſentia eius, non H doler, adhuc amator non eſt. Experimur autem hoc in vehementibus amatoribus, qui etiam valde parui tēporis abſentiam ab amato nimis moleſtam habēt; Dauid tamen & Ionathas diligebant ſe gradu exceſſiuo: nunc autē receſſuri erāt ab inuicem per magnum tempus dubitantes, ſi occurreret eis vnquam, ꝙ ſe viderent: ideo neceſſe erat, ꝙ nimis flerent. *Dauid autem amplius*. i. magis fleuit Dauid, quam Ionathas, eo ꝙ pro pluribus flebat: nam non ſolū ab amico recedere cogebatur, ſed etiā natalem patriam, & charā progeniem deſerebat. Amplius autem formidabat mala, quæ incurſurus eſſet, cū exul, & peregrinus vagari cogeretur: Ionathas autē pro ſe ſolū flebat amici receſſum: pro Dauid autē cunctas eius calamitates; quia tamen Ionathas debuit habere locum conſolantis, non decuit eum ita largiter flere, ſicut Dauid. *Dixit autem Ionathas ad Dauid: vade in pace*. ideſt, pax ſit tecum, quocunque ieris. *Quæcunque iurauimus ambo in nomine Domini*. I Hic eſt ſententia decurtata, ſcilicet quæcunque iurauimus ego, & tu, componendo pactum, maneant firma, ſcilicet; quanquam multæ aduerſitates mihi, aut tibi eueniant; amicitia, & obſeruatio pacti ſemper maneant inter nos. Dicitur autem, ꝙ iurauerunt in nomine Domini. ſ. ꝙ inuocauerunt Deum ad confirmationem eorum, quæ faciebāt, & hoc, quādo pactum poſuerunt inter ſe. Nec intelligitur hoc de fœdere, quod inierunt a principio Ionathas, & Dauid, de quo ſupra c. 18. ſed de fœdere, quod inierunt inſtante receſſu Dauid, vt patet ſupra in litera. *Dicentes: Dominus ſit inter me, & te, & inter ſemen meum, & ſemen tuum*, ideſt, iſta verba diximus, quādo fecimus pactum: nam Ionathas pepigit indicare Dauid voluntatem patris; in quo ei faciebat miſericordiam. Petiit autē ab eo, dicens: ſi vixero, facias mihi miſericordiam K Domini: ſi verò mortuus fuero, nō auferes miſericordiam tuam à domo mea in ſempiternum, vt patet ſupra. Repetiit autē poſtea verba pacti huius Ionathas, dicens: de verbo autem, quod locuti ſumus ego, & tu, ſit Dominus inter me, & te, vſque in ſempiternum: & ſit iſtud pactum non ſolum viuente Ionatha, ſed etiam viuentibus filiis eius. *Vſque in ſempiternum*, ideſt, & maneat iſtud pactum vſque in æternum. q. d. non datur ad certum tempus, nec pro certa cauſa, ſed quamdiu nos manſerimus, & ſemen noſtrum, non obſtante, quod multæ transmutationes fiant, ſemper maneat iſtud pactum. Dixit autem Ionathas: Dominus ſit inter me, & te, ideſt, Dominus ſit teſtis inter me, & te, q. d. nullus alius eſt præſens huic ſermoni, nec fuit præſens in poſitione fœderis, ſed Deus ſolus. Vel dicitur: Deus ſit inter me, & te, ſ. punitor, vel præmiator: punitor quidem, ſi quis noſtrum fœdus violauerit: præmiator vero, ſi illæſū manſerit. Vel dicitur: Deus ſit inter me, & te, id eſt, ipſe faciat nos cuſtodire iſtud pactum. *Et ſurrexit, & abijt*, ſcilicet, Dauid ſurrexit de loco, in quo loquebantur ipſe, & Ionathas, & receſſit vadens quocunque eum voluntas ducebat. *Sed & Ionathas ingreſſus eſt ciuitatem*, ideſt, etiam Ionathas poſt diſceſſum Dauid, receſſit de lapide Ezel, vbi ambo collocuti fuerant, & venit in ciuitatem, ſcilicet, de qua egreſſus fuerat: erat autem iſta ciuitas Gabaa, in qua morabatur Saul, & iuit Ionathas filius eius cum eo. Poſt hoc autem nunquam vidit Ionathas Dauid, quouſque fuit in deſerto Ziph, vt patet infra 23. cap.

CAPITVLVM XXI.

VENIT Dauid in Nobe ab Achimelech Sacerdotem. Et obſtupuit Achimelech, eo quod veniſſet Dauid: & dixit ei. Quare tu ſolus, & nullus eſt tecum? Et ait Dauid ad Achimelech Sacerdotem, Rex præcepit mihi ſermonem,

In præcedentibus dictum eſt, qualiter Saul perſecutus eſt Dauid cum ipſo manendo, hic autem dicitur qualiter perſecutus fuit eum de terra ſua eum excludendo. Dicit autē Nicolaus, ꝙ Saul banniuit Dauid de regno ſuo, iubendo, ne quis eum acciperet, aut daret ei quicquam: & ob hoc occidit Sacerdotes vrbis Nobe, quia receperant eum, vt patet ſequenti c. Non tamen peruenerat bannitio iſta ad Achimelech, ideo ſuſcepit eum. Sed non videtur, ꝙ Saul H eum bannierit: nam cum locutus eſt contra Achimelech, non allegauit, ꝙ exulem receperat, ſed dixit: Quare coniuraſtis aduerſum me tu, & filius Iſai, & dediſti ei panes, & gladium? ſequenti c. Si tamen bannitus fuiſſet, hoc potuiſſet Saul veriſimilius allegare. Etiam non videtur, ꝙ Saul adhuc banniuiſſet eū, quia iſtud factum eſt fortè vno, vel duobus diebus, poſtquā Saul quæſiuit Dauid: nō eſt ergo veriſimile, ꝙ immediate eū banniret, quouſque ſciret, an poſſet eum reperire in vrbe ad occidendum: poſtea autem poſſet eum bannire. Sed ſolum dicendum eſt, ꝙ Saul conatus eſt inuenire Dauid ad occidendum eum, & quotidie inquirebat pro illo: nulluſque ei renūciabat aliquid de eo, quouſque quadam die locutus eſt Saul ad ſeruos ſuos, dicens: Omnes coniuraſtis aduerſum me, & non eſt, qui mihi renunciet, maximè cū & filius meus fœdus inierit cū filio Iſai: ſequenti c. I Hic autem ponitur principium fugæ Dauid: & perſecutiones eius per diuerſa loca. Circa quod primo deſcribitur ab Achimelech Dauid collatum beneficium. Secundo propter hoc Achimelech irrogatum ſupplicium ſequenti c. Prima in duas, quia primo ponitur ipſius Dauid curialis receptio. Secundo periculi imminentis euaſio, ibi. *Surrexit itaque Dauid*.

Saul exulare facit Dauid.

An hæc cum ſuperioribus rectè ſint connexa, *Quæſt. 1.*

CIRCA primum quæritur, an hic ſit conſequens ordo ad præcedentia, vel ſit aliquid immutatū: & dato, ꝙ ſit rectus ordo, an ea quæ habentur hic, fuerint immediatè facta poſt ea, quæ habentur præcedenti c. Ad primum dicendum eſt, ꝙ hic eſt conſequens ordo, quia ſupra K agebatur de perſecutione Dauid inflicta à Saule, dum adhuc maneret in curia eius. Hic autē agitur de perſecutionibus Dauid, poſtquam receſſit de curia Saulis. Ad ſecundum dicendum, ꝙ inter ea, quæ habentur præcedenti c. & hic non intercidit aliquod tēpus, ſed immediatè facta ſunt poſt illa. Nā in fine præcedentis c. dicitur, quomodo Ionathas, & Dauid ab inuicem receſſerunt, hic autē dicitur de loco, ad quem Dauid recedens à Ionatha venit, ideo non fuit tēpus aliquod mediū. *Venit autem Dauid in Nobe*. Aliqua loca media erant inter vrbē Gabaa, de qua recedebat Dauid, & inter vrbē Nobe, ad quā nunc iuit; ſed non dicitur de illis locis, quòd iuerit ad ea Dauid: quia fortè non audebat accedere ad illa, ne cognoſceretur via eius. In Nobe autē venit, quia erat ibi Sacerdos magnus Achimelech, ad quem declinauit neceſſitate famis: de quo etiam credidit, quòd non indicaret viam eius Sauli. Sciendum autem

quòd

Nobe ciuitas sic nominata Sacerdotũ.

quòd Nobe erat ciuitas trans Iordanem ad Orientalẽ partem eius in dimidia tribu Manasse. Ista ciuitas quondam vocabatur Canath, antequam venirent Israelitæ in terram Chanaam: tunc autem quidam de Israelitis nomine Nobe apprehendit eam cum vinculis suis, vocauitq. eam ex nomine suo Nobe, vt patet: Num. c. 32. Erat autem Nobe ciuitas Sacerdotum, scilicet, quia in ea soli Sacerdotes habitabant cum familiis suis. sic enim vocatur sequenti cap. scilicet: Nobe autem ciuitatem Sacerdotum percussit in ore gladij: erat autem in hac ciuitate Tabernaculum Domini eo tempore, quo venit illuc Dauid, vt patet infra in litera, cum dicatur, quòd ibi erant panes propositionis, & Ephod: & ꝙ erat ibi Doeg Idumæus in Tabernaculo Domini. B Fuit autem ibi Tabernaculum ex eo tempore, quo mortuus est Heli Sacerdos, & fuit translatũ de Silo, mansitq. ibi, vsquequo parum post hoc Saul occidit omnes, qui erãt in vrbe tam viros, quam mulieres in ore gladij, vt patet sequenti cap. & tunc translatum est in Gabaon, sicut declaratum fuit supra c. 7. Fuit tamen hic Tabernaculum sine Arca fœderis, quia ex eo tẽpore, quo Philisthijm ceperunt eã in bello, nũquam rediit in Tabernaculum, vsquequo Salomon ædificauit templũ, & posuit ibi Arcã, & omnia vtensilia Sanctuarij, vt patet 2. Paralip. c. 1. toto autem tempore, quo Tabernaculum fuit in Nobe, Arca fœderis fuit in colle Cariathiarim in domo Abinadab, de quo latè declaratum est sup. c. 7. *Ad Achimelech Sacerdotem*, idest, Sacerdotem magnum. vocatur enim Sacerdos, per excellentiam: sic enim sæpe vocatur Aaron, vt patet Leuit. c. 1. & C in multis locis. Iste Achimelech erat filius Achitob nepos Icaboth filij Phinees filij Heli, qui ministrauerat in Silo, vt declaratum est supra, c. 14. de quo magis sequẽn c. dicetur. Hunc autem dicit Nicol. fuisse Achiam Sacerdotẽ, de quo habetur c. 14. Sed non constat: necesse est tamen dicere, ꝙ fuerit ipsemet, vel frater eius: quia Achimelech vocatur filius Achitob sequenti cap. Achias quoque vocatur filius Achitob, supra capitulo decimo quarto.

Quare Dauid non fuerit reuersus ad Samuelem. Quæst. II.

QVÆRET aliquis, quare non iuerit nunc Dauid ad Samuelem, sicut iuit, cum iterũ voluit occidere eum Saul, de quo sup. 19. cap. Et videtur rationabile, quod illuc iret, quia Dauid nunc indigebat, vt aliquis pro eo consuleret Dominũ, sicut infra fecit, ꝙ consuleret pro eo Achimelech: D Samuel autẽ poterat consulere Dominũ pro Dauid, sicut consuluit iterũ, vt patet sup. c. 19. ex declaratis ibi. Aliquis respõdebit, ꝙ non iuit Dauid ad Samuelem, quia forte iã non viuebat. Sed falsum est, quia post hoc aliquãto tẽpore vixit: nam de morte eius agitur infra 25. c. Sed dicendum est, ꝙ non iuit Dauid ad Samuelem, quia non opus erat, ꝙ iret ad ipsum, nisi vt consuleret Dominum pro eo, cum esset Propheta: hoc tamẽ facere poterat Achimelech Sacerdos, ad quem nũc iuit: nã ipse pro eo Dominũ cõsuluit, vt patet infr. in litera. Etiã nõ expediebat, vt nunc Dauid iret ad Samuelẽ, quia iterũ iuerat ad Samuelẽ, & inuenerũt eũ ibi nuncij Saulis, sup. c. 19. Nũc aũt verisimile est, ꝙ Saul immediate illuc mitteret cõsulẽs, an ibi esset, quia putaret, ꝙ ibi esset, sicut prius. Et si dicas, ꝙ dato, quòd illuc iuisset, E saluaretur ibi, quia Deus faceret miraculũ pro eo, sicut prius, faciendo prophetare nuncios Saulis; nõ stat, quia, si illuc iuisset Dauid sub hac spe, esset tentare Deum, cum posset ire ad alium locum, in quo sine miraculo saluaretur. Item, quando Dauid iuit ad Samuelem, nondum deliberauerat, an manere deberet in terra Israel, vel fugere in terrã aliam: nunc autẽ iam diffinierat recedere totaliter à Saule, quia completa erat malitia eius, vt patet præced. c. ideo non oportebat, quòd veniret ad Samuelem ad consulendum Dominum, pro hoc, sed satis erat, quod iret ad quæcunque loca, vbi putaret posse se euadere.

Quare Dauid iuerit ad Achimelech. Quæst. III.

QVÆRET aliquis, quare Dauid venerit ad Sacerdotem Achimelech. Respondere posset, quod quando Dauid recessit a Ionatha, habuit intentionem veniendi in terram Philisthinorum, & fortè Ciuitas Nobe erat A in itinere, ideo venit per illam. Si verò fuisset ibi, & declinaturus esset ad aliquem, credidit vtilius sibi esse declinare ad Achimelech, quia magis sibi poterat ille prouidere, tam in cibis, quàm in armis. Vel potest dici, quod fortè Dauid declinauit ex intentione ad vrbem Nobe, vt veniret ad Achimelech, quia volebat consulere Dominum de via sua, an prospera esset, & ille, cum esset Sacerdos magnus, consulere poterat pro eo. Quomodocunque aũt dicatur, intelligẽdum est, quòd Dauid voluit magis declinare ad Achimelech, quàm ad aliquem alium, quia cognoscebat eũ aliàs, & fortè erat amicus illius, ideo credidit, quod ille magis posset, & vellet eius necessitati prouidere. Apparet autem hoc ex opere secuto, quia panem, quem soli Sacerdotes co- B medebant, ei dedit, insuper gladium, qui erat in Tabernaculo Domini, consuluitque pro eo Deum: ita, vt nihil magis pro eo facere potuisset. Fortè autem contraxerant istam amicitiam Dauid, & Achimelech, quando venit Dauid in Tabernaculum Domini portans gladium Goliath, & reliquit eum ibi: de quo infra in litera. Vel fortè hoc fuit, quia interdum Achimelech, qui erat summus Sacerdos, erat in curia Regis Saulis, & loquebatur cũ eo Dauid, sicut quando fuit Saul in bello contra Philisthinos: iuit. n. illuc Arca Domini, & Sacerdos Achias, vt patet supra cap. 14. *Et obstupuit Achimelech, eo quod venisset Dauid.* Non obstupuit, eo ꝙ venisset Dauid ad eum, sed obstupuit, quia solus venit ad eum: quod patet ex verbis eius immediatè, s. Quare tu solus venis, & nullus est tecum: Obstupuit etiam Achimelech de subitaneo aduẽtu Dauid, quia, cum esset gener Re- C gis, & vir honorabilis in toto Israel, debuisset præmittere aliquos nuncios de aduentu suo: sic enim fuit de Samuele, quando venit in Bethlehem. Admirati. n. fuerunt Senes ciuitatis, quia viderunt eum ex improuiso venientem, & incomitatum, ita vt dicerent: Pacificus ne est ingressus tuus? sup. c. 16. *Et dixit ei; Quare tu solus venis, & nullus est tecum?* Ista est præcipua causa admirationis Achimelech, s. quia vir honorabilis valde, & gener Regis, sicut erat Dauid, non debebat venire incomitatus. Hebræi, vt communiter dicunt, ꝙ Dauid solus veniebat, quia non solum dixit litera: Quare tu solus venis, sed etiam dixit: nullus est tecũ, quod significat omnimodam solitudinem. Sed quia infra dicitur de pueris, quòd petiuit panem pro se, & pueris, dicunt, quod Dauid mentitus fuit hic, quia non habebat secum aliquos pueros, sed dixit hoc ad colorandum factum D suum. In litera Chaldaica habetur, quòd pueri Dauid recesserant in locum absconditum, ideo apparebat solus. Sed dicendum est, ꝙ Dauid nõ iuit solus ad vrbem Nobe, quia ibant cum eo aliqui pueri: sic apparet Matth. cap. 12. cum dicitur: Non legistis, quid fecerit Dauid, quando esuriit, & qui cum eo erant, & quomodo intrauit in domum Dei, & comedit panes propositionis, quos non licebat ei edere nec his, qui cum eo erant: ergo aliqui erant cum illo. Nicolaus tamen dicit, quod hic dicitur ire solus, & nullus cum eo, quia quanquam aliqui essent in comitiua eius respectiuè, tamen in comparatione ad illos, qui soliti erant cum eo ire, nulli videbantur ire: sic dicitur communiter: nullus est in foro, quando sunt ibi pauci, respectu alterius tẽporis, quãuis nunc multi sint. Sed ista applicatio non multum con- E uenit, quia ista duo signant omnimodam solitudinem. s. solus es, & nullus est tecum. Dicendum ergo, quòd Dauid venit solus in vrbem Nobe, ita quod nullus vir erat cum eo. Et cum dicitur Matth. c. 12. quòd erant aliqui cum eo, qui comederunt de panibus propositionis. Dicendum, quod isti non introierunt in vrbem cum Dauid, sed erant in aliquo loco absconditi, & hoc, ne cognoscerent fugã Dauid. Consueuerat enim Dauid ambulare cum multis viris, quia erat gener Regis, & Princeps mille virorum sup. c. 18. Nũc autem si haberet secum viros, etiam si vellet se occultare, cognosceretur & nunciaretur Sauli. Credendum est ergo, ꝙ ipse solus introiuerit in vrbem, & mutauerit faciem suã, ne cognosceretur, vel obtexerit eam, ita vt nemo ad eum respiceret: & quanquam aliqui viderent illum, non putarent esse Dauid, cum solus esset: & hoc tenet litera Chaldaica. Apparet etiam ex textu, quia dixit Dauid ad Achimelech. Pueris condixi in illum, & in illum locum: ergo non habebat secum pueros, quia dato, quòd in ceteris mentiretur, in quibus occultum erat: tamen in eo, ꝙ erat manifestum,

Achimelech miratus est de subito aduentu Dauid.

Nicolaus refellitur.

F stum, non mētiretur: & sic stat litera. *Et ait Dauid ad Achimelech Sacerdotem*. Nolebat Dauid, ꝙ Achimelech cognosceret fugam eius à Saule, quia tunc fortè timeret ei dare panes, & gladium, & consulere Dominum pro illo, cum videretur hostis Regis: volebat tamen Dauid, vt prouideret ei in his omnibus, ideo mentitus est illi. *Rex praecepit mihi sermonem*. i. præcepit quandam rem secretam, & voluit, vt irem solus, & nemo sciret, an ad aliquid missus essem. Hoc.n. quanquam mendacium esset, erat tamen verisimile, quia tempore præterito consueuerat Dauid esse in magna familiaritate Regis, & mittebat eū Rex ad omnia, quæ expedire debebat, vt patet supra c. 18. s. Egrediebatur quoque Dauid ad omnia, quæcūque misisset eum Saul, & prudenter se agebat. Hoc autem cognouerant omnes Israelitæ, ideo nunc satis præsumere poterat Achimelech, quòd mitteretur Dauid à Rege. *Et dixit; nemo sciat rem, propter quam a me missus es*, idest, iussit, quòd esset nimis G secreta legatio mea, & quia si multi mecum irent, cognosceretur, quo ego irem: tam ab illis, qui mecum essent, quam ab illis, per quos transirem: ideo nō decuit: vt portarē mecum copiam seruorū, sed solus veni. *Et cuiusmodi praecepta tibi dederim*, idest, nemo sciat, quid sit, quod ego mando tibi. Volebat ergo istud esse ita secretum, scilicet, vt non solum nesciretur, quid esset illud, ad quid missus erat Dauid, sed etiā nesciretur, an ad aliquid missus esset Dauid. Hoc autem habebatur, cum nullus iret cum eo. *Nam & pueris condixi*, idest, cum pueris composui. *In illum, & illum locum*, idest, quod irent in talem, & talem locum, & ibi seruarent aduentū meum. Condicere enim est componere, vel conuenire: sic.n. patet Gen. c. 18. s. Iuxta condictum reuertar hoc eodem tēpore ad te, vita comite. i. ego reuertar H ad te iuxta conuentionem, vel compositionem, quam feci tecum. Est autem sensus, quod Dauid volens secretissimè procurare negotium Regis; noluit quod pueri irent cum eo, ne ipse cognosceretur propter eos, sed quod expectarent eum in tali, vel tali loco, in quo non posset cognosci per illos: vel si cognosceretur, nihil noceret cognitio. Sciendum autem, quod, cum in aliis Dauid mentitus fuerit, in hoc tamen verum dixit, scilicet, quod condixerat pueris, vt venirent in talem, vel talem locum: nam ipse non duxit eos secum in vrbem.

An Dauid peccauerit hic mentiendo Achimelech. Q. IIII.

Peccauit Dauid mētiendo Achimelech: sed venialiter, quia fuit mēdacium officiosū.

QVAERET aliquis, an Dauid peccauerit. Respon- I dendum est, quòd si posset hic excusari mendacium Dauid, scilicet quod vera essent hæc, quæ dicta sunt per eum, posset excusari à peccato, sed non potest excusari à mendacio, quia Rex non dixerat ei, quod iret ad aliquem locum, sicut ipse hic dixit: nec etiam cōmendauerat ei aliquam rem secretam: ideo necesse est, quod peccauerit. Sed dubium est, an peccauerit mortaliter, vel venialiter: si enim nullam causam mentiendi habuit satis, videtur peccatum mortale. Est tamen peccatum veniale, quia fuit officiosum mendacium, scilicet, quia fuit ad conseruationē vitæ, quanquam aliquis dicet, quòd non videbatur hic aliqua necessitas mentiendi, sed solum propter verecundiam excusandam mentitus est hic Dauid, scilicet, ne diceret, se esse profugum à facie Saulis: sed dicendum, quod habuit hic Dauid necessitatem mentiendi ad conseruandam vitam: fuit K autem ista necessitas famis: nam Christus dicit Mat. c. 12. ꝙ non peccauit Dauid, & qui cum eo erant comedendo de panibus propositionis, quanquam aliàs non liceret eis: innuens, quod erat ibi necessitas famis, sed si non mentitus fuisset Dauid, dicens se missum à Rege Achimelech, nollet ei dare panem, putans, quod ex hoc incurreret iram Regis fauens hostibus illius: ideo vidit Dauid necessitatem sibi esse mentiendi: potissimè, quia si confiteretur Dauid, ꝙ fugiebat à facie Saulis, forte Achimelech, vt faueret Sauli, cōprehenderet eū, vt duceret ad Saulē, per quod incurreret in mortē, ergo necessariū videbatur mēdacium ꝓ defensione vitæ. Adhuc autē potissima causa, quare mētitus fuit Dauid Achimelech, vł finxisse, quia erat ibi Doeg Idumęus: nā iste erat nimis familiaris Saulis, & sciebat Dauid eū ibi esse, sciebat quoque, ꝙ si confiteretur se fugere à F facie Saulis, ipse conaretur immutare Achimelech ad tenēdum Dauid: cognoscebat enim, ꝙ ille aduersaturus erat ei. Sic patet sequenti cap. scilicet. Et ait Dauid ad Abiathar: Sciebam in die illa, ꝙ cum ibi esset Doeg Idumæus proculdubio annunciaret Sauli. Cauit ergo Dauid aliquid indicare de via sua,

Non erubuit Dauid mentiendo Achimelech, quia credidit se non esse deprehendendum. Quaest. V.

QVAERET aliquis, quomodo Dauid non erubuerit mentiri Sacerdoti Achimelech, quia ipse cōsulturus erat pro eo Dominum, & posset scire viam eius, in quo Dauid confunderetur nimis. Respondendum est, ꝙ Dauid credidit, ꝙ non poterat Achimelech scire viam illius, G quousque aliquis ei indicaret, ideo non erubuit mentiri, sciens, se non esse deprehendendum. Sed tunc dicetur, cum Achimelech consuleret Dominum pro Dauid, scire posset viam illius, & an mentiretur. Respondendum est ꝙ per cōsultationē Dei non poterat hoc scire: accidit.n. idē cōsulentibus Dominū & Prophetis: habent.n. Prophetæ reuelationē à Deo, per quam immutatur intellectus eorū ad cognoscendum ea, quæ alij non cognoscunt: nihil tamen cognoscunt, postquā desinit illa actualis reuelatio, sed sunt sicut ceteri homines interdū rudes, & ignorantes. Cōsulentibus aūt Deū accidit, idē, s. quia nō possunt aliud scire, nisi id, de quo Dominū consulunt. Achimelech autē consulturus erat hic Dominū pro Dauid, & quia ipse interrogaturus erat, an Dominus prosperaret viam illius, vel nō, aut aliquid simile, non responderet Deus ad aliud, nisi ad illud, & sic nesci- H ret an mentiretur Dauid: nisi fortè postea specialiter cōsuleret Dñm, an verum diceret Dauid. Hoc autem nō erat facturus, nisi aliquid suspicaretur cōtra Dauid, nec fecit. Vnde mansit absconditum ipsi Achimelech, ꝙ mentitus fuerit Dauid, vsquequo vocatus fuisset à Saule respōsurus pro Dauid: & cū dixisset ei Saul, quare coniurauerat cū Dauid contra ipsum: respondit Achimelech: nō hodie cœpi consulere pro eo Dominum: absit hoc à me, ne suspicetur Rex aduersum seruum suū rem huiuscemodi in vniuersa domo patris mei: non.n. sciuit seruus tuus quicquam super hoc negocio, vel modicum, vel grande. Ergo ignorauit Achimelech, an mentitus fuerit Dauid, & quanquam consuluerit Dominum, non intellexit hoc, quia Deus ad illud non respondit, sed solum, an esset iter Dauid prosperū, vel non.

I *Quomodo pueri venerint cum Dauid. Quaest. VI.*

QVÆRETVR vlterius, cum hic dicatur, quod venerunt pueri cum Dauid, & quod ipse petiuit pro illis panes, quomodo cum eo venire potuerint: nam quando ipse recessit à Ionatha, solus erat, quod patet, quia quando iuit ad latendum solus erat, & latuit apud lapidem Ezel, vt patet præcedenti c. Deinde cū venit Ionathas ad eū solum, ducebat secum puerū paruulū, quē remisit ad vrbē, quādo loqui debuit cum Dauid, vnde tunc soli erant: quia dicitur præcedenti c. Puer quid ageretur penitus ignorabat: tantūmodo.n. Ionathas, & Dauid rē nouerant: si tū alij fuissent cum Dauid, qui postea cū eo irent, illi nossent rē: ergo non erat ibi aliquis puer cum Dauid. Respondendum est, quod quando Dauid recessit à Ionatha, solus erat: potuit tamen K postea habere pueros antequam veniret ad Achimelech, quia tres dies transierant inter recessum à Ionatha, & aduentum in Nobe ad Achimelech, vt patet infra in litera, cum dixit Dauid: Equidem si de mulieribus agitur continuimus nos ab heri, & nudius tertius, quando egrediebamur: ergo tres dies erant, quibus recesserat Dauid à Ionatha, & in illis poterat habere Dauid pueros. Modus autem erat, *vt quidam volunt*, quod Dauid prius dixisset aliquibus de pueris suis, quod essent in certo loco ad fugiendum cum eo, & quanquam, quando recessit à Ionatha, non erāt cum illo, tamen obseruauerunt eum in loco, vbi dixerat. Sed hoc non stat, quia Dauid, quando latuit in agro, nesciebat, an fugiturus esset, sed voluit ibi latere quousque Ionathas indicaret ei sententiam patris sui, & ex illa pendebat, an ipse maneret in Curia Saulis, vel fugeret de terra eius: ideo non est verisimile, quod ipse iussisset aliquibus seruis

Modus secundū quosdā quomodo Dauid habuit pueros.

suis

suis esse in certo loco ad fugiendum, cum nondum quicquam de fuga deliberasset. Item præcipuè, quia etiamsi deliberasset fugere, dum tamen manebat absconditus apud vrbem, in qua erat Saul, non reuelaret statum suum alicui, nisi Ionathæ, non confidens aliis, ne traderent eum in manus Saulis: ideo non dixisset alicui, quod latebat, vel quod expectaret eum in certo loco: præcipuè, quia dato, quod voluisset Dauid hoc facere, non potuisset: nam antequam Dauid, & Ionathas colloquerentur, nesciebat Dauid, an fugiturus esset, vel an latere deberet, sed postea ex consilio Ionathæ latuit apud lapidem Ezel, vt patet præcedenti c. sed postquam stetit cum Ionatha, non locutus fuit alicui de suis famulis, quia erant tunc Ionathas, & Dauid in agro: & Ionathas dixit, ꝙ descenderet Dauid immediatè in locum, in quo latere debebat, & descendit, stetitq.

Alia opinio.

ibi quousque rediit Ionathas; ergo non potuit Dauid loqui alicui, quòd expectaret eum in tali, vel tali loco. Sed dicendum est, ꝙ Dauid potuit habere pueros in itinere dupliciter. Vno modo, ꝙ Ionathas rediens in vrbem post recessum Dauid, diceret aliquibus de famulis Dauid, ꝙ fugerat, ideo ꝙ sequerentur eum ad talem, vel talem locum. Aliter autem poterat eos habere Dauid, s. ꝙ fugiens à casu reperisset aliquos de famulis suis in itinere, vel aliquibus

Alia opinio.

locis, ad quæ declinauerit, & illos secum tulerit. Aliquis autem dicet, ꝙ isti pueri Dauid fuerunt cum eo à principio recessionis suæ, quia dicitur infra in litera: côtinuimus nos ab heri, & nudiustertius, quando egrediebamur: ergo significat, se, & pueros simul egressos de loco, de quo veniebât.

Opinio authoris.

Hoc tamen non stat, quia sicut Dauid in ceteris mentiebatur Sacerdoti Achimelech, ne cognoscerentur fuga eius, ita finxit pueros secum egressos, alioquin videretur delirare in dictis suis: non tamen potuerunt simul egredi cum eo, quia nullus erat cum illo, quando recessit à Ionatha, vt patet ex dictis. Habuit tamen pueros in itinere aliquo de duobus modis prædictis. *Nunc ergo si quid habes ad manum.* i. si quid habes præsto ad mihi dandum. *Vel quinque panes.* i. vel saltem quinque panes. q. d. si habes præsto aliquid ad cibum pro me, & pueris meis, da mihi, & si nihil aliud habes, saltem da mihi quinque panes. In hoc enim Dauid significabat, ꝙ habebat secum pueros, quanquam nô essent præsentes, alioquin non petiuisset quinque panes, & hos in defectum, q. d. si plures alios potuisset dare, & alia cibaria recepisset Dauid: in defectû tamê volebat saltem quinque: isti tamen pueri, pro quibus illos volebat non erant tunc cum eo, sed extra vrbem expectabant ex causa supra assignata, & postea comederunt de his panibus, vt patet Mat. c. 12. *Aut quicquid inuenerit manus tua.* i. quicquid potueris mihi dare, q. d. etiamsi non potueris dare quinque panes, saltem da quodcunque inuenerit manus tua. Iste modus loquendi est frequentatus in Veteri Testamento, s. quòd qui non potest aliquid dare, dicitur, ꝙ non inuenit illud manus eius. Sic patet Leuit. c. 5. s. Sed si non inuenerit manus eius offerre duos turtures: & Leuit. c. 12. Quod si non inuenerit manus eius, nec potuerit offerre agnum. *Et respondens Sacerdos ad Dauid, ait ei.* Iste est Sacerdos Achimelech, s. Sacerdos magnus, & vocatur per excellentiam Sacerdos. *Non habeo panes Laicos ad manum.* i. non habeo in promptu panes Laicos ad dandum tibi. Vocantur panes Laici illi, de quibus Laicis comedere licebat: panes autem, quos nunc habebat Achimelech, erant sanctificati, ideo nô licebat Laicis comedere de illis. Nicol. dicit, ꝙ apud Hebræos erant panes in triplici gradu: quidam erant panes propositionis, qui solis Sacerdotibus liciti erant, alij erant panes oblationis, & illis vtebantur Leuitæ, alij erant panes communes, quibus indifferenter vtebantur omnes Israelitæ: & isti vocantur panes Laici. De his nullos habebat nunc Achimelech, sed solum panes propositionis.

Opinio Nicol. quod apud Hebraos erant panes triplices.

De distinctione panum Sanctuarij, & quibus licebat comedere illos. Quæst. VII.

Confut. Nicol. quod non sit triplex panis.

QVÆRET aliquis circa istam distinctionem Nicolai de triplici pane, an sit vera. Respondendum est, ꝙ non stat: nam verû est, ꝙ erant panes propositionis pro solis Sacerdotibus, & panes côes pro omnibus Israelitis: panes tñ oblationis nô erât pro Leuitis, nec licebat eis comedere de illis. Pro quo considerandum est, ꝙ panes offerebantur Sacerdotibus dupliciter, quidam offerebantur extra Sanctuarium, scilicet panes primitiarum. Alij autem offerebantur in Sanctuario, scilicet panes libamentorum, vel sacrificiorum. De primis panibus habetur Numer. cap. 15. vbi iubetur, quod Israelitæ offerrent primitias ciborum suorum Domino de pulmentis, scilicet de cibis paratis pro se, & istud intelligebatur de panibus, scilicet, quandocunq. aliquis Iudæus coquebat in domo sua panes, antequam ipse comederet quicquam de coctione illa, mittebat vnû, vel duos panes Sacerdotibus, qui erant in vrbe illa: & isti vocantur panes primitiarum, idest, panes primi, scilicet, quia prius dabantur in oblationê, quàm de residuis quicquam comederent Laici. Isti tamen non offerebantur in Sanctuario, sed dabantur Sacerdotibus in Eleemosynam, vbicunque essent in vrbibus suis: & non obseruabatur aliqua cęrimonia oblationis in his panibus, scilicet, quia non erant Azymi, sed fermentati, sicut coquebant pro se Israelitæ, qui non obligabantur comedere Azyma, nisi in festo Azymorum: si tamen offerri deberent in Sanctuario ad hoc, quod aliquid de illis cremaretur super altare in partê Domini, necesse erat, quòd essent Azymi: quia fermentum nunquam ponebatur in altari, vt patet Leui. c. 2. s. Omnis oblatio. quæ offertur Domino, absque fermento fiet, nec quicquam fermenti, atque mellis adolebitur in sacrificio Domini: primitias tantum eorum offeretis, & munera, super altare verò non ponentur in odorem suauitatis. Si autem intelligatur, quod de his panibus comederent Leuitæ, verum est, quod licebat eis comedere de illis: sed etiam licebat Laicis, cum de panibus fermentatis Laicorum isti darentur, & nulla pars eorum cremaretur super altare: vnde isti non differunt à panibus Laicis, nec intelligit Nicolaus de his, cum dicat, quod Leuitæ comedebant de panibus, qui offerebantur in altari holocaustorum. Alij autem erant panes, qui offerebantur Sacerdotibus, & vocantur, panes libamentorum, vel sacrificiorum, & isti offerebâtur dupliciter. s. quidam in forma panis, s. quia erat pasta cocta in clibano, vel frixa in sartagine, alij offerebantur non in modum panis, sed in farina nondum commixta, sed conspersa oleo. Loquendo de panibus secundis. Dicendum ꝙ in sacrificio tam pacifico, quàm holocausto offerebantur libamenta, quæ erant simila, vinum, & oleum, thus, & sal, & tria prima istorum ponebantur sub certa quantitate in diuersis sacrificiis, de qua dantur regulæ, Num. c. 15. De simila isto modo accepta dicendum est, ꝙ Sacerdotes tollebant pugillum, & cremabât super altare: reliquam autem similam reseruabant pro se, vt patet Leui. c. 2. & in aliis locis. De hac autem simila, quæ sic proueniębat Sacerdotibus, dicendum est, quod non poterant comedere Leuitæ: nam etiam familia Sacerdotum non poterat vniuersaliter comedere de illa, sed solum masculi de genere Sacerdotum, vt patet Leui. c. 6. s. Hæc est lex libamentorum, quæ offerent filij Aarô. Et postea sequitur: reliquam autem partem similæ comedet Aaron cum filiis suis absque fermento. Et post pauca dicitur: mares tantum stirpis Aaron comedent illud: ergo non licebat Leuitis comedere de hoc: Alij autem panes erant, quos Israelitæ offerebant Domino frixos, vel coctos, & de istis etiam non licebat Leuitis comedere: offerebantur autem isti panes aliquando per se, vt si quis pauper esset, & non haberet quid aliud quod offerret, de quo Leui. cap. 2. & 5. Aliquando autem offerebâtur cum sacrificiis pacificis, vt patet Leui. c. 7. s. Si pro gratiarû actione fuerit oblatio, offeret panes absque fermento conspersos oleo, & lagana azyma vncta oleo. De omnibus autem his Sacerdos solum accipiebat vnum panem de iure suo, vt patet eod. cap. sed de omnibus his, quæ pertinebant ad iura Sacerdotum, non poterant quicquam cômedere Leuitæ, quia non erant de familia Sacerdotum. Item apparet hoc, quia si Leuitis liceret comedere panes, qui offerebantur in Altari holocaustorum: aut hoc esset, quia pertinerent ad ius eorum, sicut quædam pertinebant ad ius Sacerdotum: vel liceret eis ex concessione Sacerdotum volentium communicare eis de iuribus suis: non primo modo, quia ad iura Leuitarum nihil pertinebat, nisi decimæ, quæ solis eis dabantur, omnia autem, quæ offerebantur in Sanctuario, ad Sacerdotes pertinebant, vt patet Num. cap. 18.

Leuitis non licebat comedere de his, quæ pertinebât ad iura sacerdotum.

vbi

vbi distinctè iura sacerdotalia, & Leuitica describuntur; & dicitur ad Aron: Omnia, quæ sanctificantur à filijs Israel, tibi tradidi, & filijs tuis pro officio Sacerdotali. Et in fine eorũdem iurium dicitur: Omnes primitias Sanctuarij, quas offerunt filij Israel, tibi dedi, & filijs, ac filiabus tuis. De Leuitis autem postea dicitur: Legitimum sempiternum erit in generationibus vestris, nihil aliud possidebunt Leuitæ decimarum oblatione contenti, quas in vsus eorum, & necessaria separaui: ergo non licebat eis ex iure. Item non licebat Leuitis ex concessione Sacerdotum comedere de panibus sanctificatis: nã non poterat Sacerdos contra legem dare de sanctificatis alicui, cui lex vetaret: lex tamen solum concessit comedere de sanctificatis Sacerdotibus, & filijs, & filiabus eorum, vt patet Leui. c. 10. & Num. c. 18. addidit etiam postea, quòd illi, qui erãt de familia Sacerdotis, s. vernaculi, & emptitij, comederent de illis: sed de alijs nullus omnino. Vnde si filia Sacerdotis acciperet virum de alia Tribu, non poterat comedere de sanctificatis, dum maneret cum viro suo: & etiamsi mortuo viro rediret ad domum paternam cum liberis: vt patet Leuit. c. 22. & ibi concluditur: omnis alienigena comedendi ex eis non habeat potestatem. Et vocantur ibi alienigenæ omnes, qui non sunt de stirpe Sacerdotum: quia respectu eorum etiam Leuitæ dicuntur alienigenæ, & extranei, vt patet Num. c. 3. s. Aaron, & filios eius constitues super cultum sacerdotij: externus, qui ad ministrandum accesserit, morietur. Manifestum est tamen ibi non solum populares, sed etiam Leuitas vocari extraneos: quia si ipsi accederent ad ministrandum in sacerdotio, morerentur, sicut fuit in seditione Choræ Num. c. 16. Simile patet Num. c. 18. cum dicitur ad Aaron: Tu, & filij tui custodite sacerdotium vestrum: omnia, quæ ad cultum Altaris pertinent, & intra velum sunt per Sacerdotes administrabuntur; si quis externus accesserit, morietur. Sed ibi extranei vocantur Leuitæ; quia ipsi nihil administrabãt in Altari, & intra velum. Quòd etiam quandocunq. lex vocat aliquem alienigenam in materia Sacerdotum, intelligebat de omnibus, qui nõ sunt de stirpe Sacerdotum, (patet Num. c. 16. s. Habeant filij Israel, quibus commoneantur: ne quis accedat alienigena, qui non est de semine Aaron ad offerendum incensum. Cum ergo lex de comestione sanctificatorum Leui. c. 22. dicat, quòd licet Sacerdotibus, & non licet alicui alienigenæ, apparet, quòd etiã non liceat Leuitis, quia ipsi alienigenæ sunt respectu Sacerdotum: non ergo stat distinctio Nicolai de triplici pane, & q. Leuitis liceret comedere de secũdo genere panum, qui offerebantur in Altari: nisi fortè velis dicere, quòd Leuitæ comedebant de panibus oblatis, quando ipsi offerebant sacrificia pacifica, vel cum inuitabãtur ab illis, qui offerebãt ea. Hoc. n. verũ est: sed non est differentia aliqua in hoc, quantũ ad Leuitas, & Laicos: quia cũ quis offerret hostiã pacificam pro gratiarum actione, offerre debebat simul multa genera panum coctorum, & frixorum, & omnes pertinebant ad ipsum offerentem, præter vnum, qui cedebat in ius Sacerdotis immolantis, vt patet Leui. c. 7. Ideo si Leuita aliqñ offerret oblationem pacificam, poterat comedere de panibus oblatis. Eodẽ modo si inuitaretur ab aliquo offerẽte: nam licebat cuicunque offerenti hostiam pacificam inuitare quoscunque vellet, ad comedendum de partibus sibi prouenientibus, dum tamen illi essent mundi: immo Deus hortabatur Israelitas, vt quando facerent sacrificia pacifica, inuitarẽt ad cibos Leuitas pupillos, & aduenas, & quoscunque pauperes, vt patet Deut. c. 12. & 14. & 16.

Quomodo licuerit Dauid comedere panes propositionis. Quæstio. VIII.

QVÆRET aliquis, cum isti panes propositionis, quos dedit Achimelech Dauid, essent illiciti popularibus, cur eos dedit Achimelech Dauid, vel quæ necessitas eum compulit. Respondetur communiter, quòd Dauid erat tunc in necessitate famis, ideo panis, qui aliàs erat ei illicitus, fuit ei nunc licitus. Sed contra hoc dicetur, quia necessitas famis non faciebat licitum Dauid, quòd comederet de sanctificatis, si poterat illa necessitas suppleri per alios cibos: videtur tamen, quòd potuisset suppleri, quia Dauid erat tunc in vrbe Nobe, in qua non erat verisimi-

F le, quòd non esset alius panis præter sanctificatum: quia illa ciuitas erat magna: & certum est, quòd aliquis panis ibi esset, poterat tamen Achimelech illum inquirere, ne daret Dauid de cibis sanctificatis. In hoc autem videtur multis esse difficile, quia, si dicamus, quòd in tota vrbe nullus erat panis, loquimur contra omnimodam similitudinem: nam dato, quod aliquando contingeret, quod nullus esset panis coctus in tota vrbe, sed tunc coquatur, nullus tamen hoc præsumit: ideo dato, quod hoc esset, Achimelech non præsumeret, nullum panem esse in vrbe, quousque totam vrbem inquireret: quam non inquisiuit. Si autem dicas, quòd in vrbe erat panis, non videbatur, quomodo propter necessitatem Achimelech dederit Dauid panes sanctos. Quidam respõdent, quod in tota vrbe nullus panis erat tunc & hoc sciebat Achimelech: ideo nõ in-
G quisiuit, sed dedit ei de panibus sanctis, quos habebat. Hoc tenet Rab. Dauid Kimhi, & allegat rationem, s. quia tota Vrbs Nobe erat Sacerdotum, vt patet seq. capit. isti autem viuebant de oblationibus, & nihil ipsi coquebant de panibus: nunc autem, quando venit Dauid, trãsierat hora prandij, & Sacerdotes comederunt totum panem, qui oblatus fuerat, ideo nihil manserat, de quo Dauid comedere posset, nisi panes propositionis. Sed hæc non stat: non est enim verisimile, quòd Sacerdotes non coquerent panes, sed solum viuerent de panibus oblatis, quia cum oblatio esset spontanea, erat incerta, & aliqua die modicum offerretur, ita vt non sufficeret Sacerdotibus ad cibum: ideo præter panes oblationis, verisimile est, quod ipsi coquerent
H panes in cibos suos. Item necesse est, quod sic fieret: quia Sacerdotes habebant famulos, saltem illi, qui erant magni Sacerdotes, & tamen illi non poterant comedere de panibus sanctificatis, vt patet Leui. c. 22. s. inquilinus Sacerdotis, & mercenarius non vescentur ex eis, sed quem Sacerdos emerit, & qui vernaculus eius est. Pro his ergo saltem coquerentur panes, præter panes sacrificiorum. Item necesse est hoc: quia vbicunque erat Tabernaculum, semper erant aliqui Leuitæ seruientes ad ea, quæ iubebant eis Sacerdotes: cum Dominus iusserit Aaron, quòd semper haberet Leuitas secum ad seruiendum sibi Num. cap. 18. isti tamen non poterant comedere de sanctificatis, vt supra probatum est: Ergo pro eis saltem coquerentur panes. Item patet hoc fortius: quia in quocunque loco erat Tabernaculum Domini, erant multi de Gabaonitis seruientes portando
I aquas, & cædendo ligna pro sacrificiis, vt patet Iosue c. 9. scilicet Decreuit Iosue in die illo Gabaonitas esse in ministerio cuncti populi, & altaris Domini cædentes ligna in loco, quem elegisset Dominus. Istud autem semper durauit: quia Iosue ordinauit, quod maneret in æternum: eod. cap. cum dixit: Itaque sub maledicto eritis, & non deficiet de stirpe vestra ligna cædens, aquasque comportans in domum Dei mei. Et sic isti erant nunc in vrbe Nobe ad istam ministrationem, ergo pro eis saltem oportebat coqui panes, præter sanctos: quia illi non erant de stirpe Sacerdotum, sed alienigenæ. s. de Chananæis. Hic Nobe erat ciuitas magna, per quam multi transibant, & ad quam veniebant, vt expedirent aliqua cum Sacerdotibus, ergo pro illis saltem coquerentur. Hoc patet: quia ibi erat Doeg Idumæus cum Achimelech, quando iuit illuc Dauid: ille autem non erat
K de stirpe Sacerdotum, nec licebat ei comedere panes sacros: ergo alij panes coquebantur in ciuitate, præter panes, qui pertinebant ad sacrificiũ. Item dato, q̃ nõ essent ibi alij panes, nisi pertinentes ad sacrificium, non staret q̃ Sacerdotes comedissent in prandio totum panem; quia tunc pro vespere nihil haberent ad cibos, cum sacrificia populi nõ fierent post meridiem: Postea autem ad vesperum non fiebet aliquod sacrificium, nisi inge. s. à solis occasu cum offerebatur vnus agnus anniculus, de quo Num. 28. & Leuit. c. 7. Item dato, quod accidisset, q̃ Sacerdotes comedissent totũ panẽ in prãdio, & nihil reliquissent pro vespere, hoc tñ non erat præsumendum, nec sciret illud Achimelech, quousque inquireret omnes domos Sacerdotum per totam vrbem, non tamen inquisiuit, sed immediatè obtulit ei panem sacrum. Item patet, falsum esse quod dicebatur, quod nunquam coquerentur ibi panes, sed viuerent Sacerdotes de panibus sacrificiorum: quia Achimelech dixit Dauid: Non habeo ad manum panes Laicos: si tamen ibi nunquam

quam coquerentur panes, non dixisset Achimelech, nõ habeo ad manum panes Laicos, sed diceret: Nunquam hic fuerunt pane Laici, nec inquiras eos hic: respondit tamen aliter: videtur ergo, quòd aliquãdo habebat panes Laicos: non ergo potest stare ista positio. Aliquis respõdebit aliter, ꝙ in vrbe Nobe erant multi panes Laici tunc, & hoc sciebat Achimelech: dedit tamen Dauid de panibus sanctis; quia tanta erat famis necessitas, quòd non poterat se sustinere, dum mitteret Achimelech pro panibus ad aliam domum. Ista responsio conueniens est, si verum præsupponeret, scilicet quòd erat Dauid in tãta necessitate famis: nam si vidisset eum ita dispositum Achimelech, quòd immediatè moriturus erat, nisi daret ei de pane, quem præsto habebat, non debebat mittere ad aliam domum pro illo, sed daret ei de pane sanctificato, etiamsi essent positi panes in mensa coram Domino. Etiam posset ei dare de carnibus holocaustorum, de quibus nullus vnquam hominum comedit: quia nulla lex diuina in tali articulo obligat: sed præsupponitur hic falsum: quia Dauid non erat in tali necessitate, quin potuisset expectare quousque duceretur panis de alia domo, potissimè, quia ipse non petiuit panes ad comedendum ibi, sed ad portandum in itinere pro se, & pueris suis, cum petiuerit, quicquid ad manum haberet Achimelech, vel saltem quinque panes: pueri tamen non erãt tunc cum ipso, sed extra vrbem expectabãt eum, vt patet supra, scilicet, nam & pueris condixi in illum, & illum locũ, i. dixi, ꝙ irent ad certum locum, & ad illos tulit Dauid panes hos: non ergo erat Dauid in tanta famis necessitate. Respondendum est, quòd Dauid erat in necessitate famis, nõ ꝙ illico moriturus esset, si mox non daretur ei panis, sed quia si ibi non acciperet panem, non posset accipere in alio loco, & periclitaretur. Dicendum etiam, ꝙ in vrbe Nobe erant multi panes Laici, de quib. comedere posset Dauid, & hoc sciebat Achimelech: in domo tamen Achimelech non erãt pro tunc aliqui panes Laici: quia fortè tũc nouiter defecerat in domo eius panis, & alius coquendus erat. Hoc apparet tam ex interrogatione Dauid, quã ex responsione Achimelech: nam non dixit Dauid: Nunquid possumus habere aliquos panes in vrbe ista: sed dixit: Nunc igitur si quid habes ad manum, i. si habes in promptu, i. immediatè des mihi. Achimelech quoque nõ respondit, quòd nulli panes haberi poterant in tota vrbe, nisi sancti, sed dixit: Non habeo panes Laicos ad manum, sed tantum panem sanctum, q.d. Si aliquãtulum morareris, bene possem habere panes aliunde, sed ad manum nõ habeo ad immediatè dandum, nisi sanctos panes. Sed tunc dicetur, quomodo ergo ausus est Achimelech dare panem sanctam Dauid, cũ post paululum habere posset panes Laicos. Respondendum est, ꝙ habebat necessitatem Dauid sufficientem, propter quam deberet dare ei Achimelech de panib. sanctis, scilicet: quia ipse Dauid non audebat declinare ad aliquem alium in vrbe ad petendum, ne cognosceretur, quòd ibi erat: quia sic posset teneri, & periclitari. Etiam non passus est Dauid expectare dum mitteret Achimelech ad aliquam domum in vrbe ad petendum panes: quia credebat, quòd interdum posset sciri de aduentu, & periclitaretur. Etiam sine panibus non audebat exire de vrbe: quia fortè nõ erat alius locus propinquus, ad quem declinare posset pro pane, quin prius labore, & fame conficeretur ipse, & pueri sui: ideo necessitas vrgebat, vt à Sacerdote Achimelech panes acciperet. Videns autem Achimelech tantam eius celeritatem, dedit ei de panibus sanctis. Sed tunc aliquis dicet, quanquam Dauid haberet causam rationabilem comedendi de panibus sanctis propter meram necessitatem, tamen non constabat hoc Achimelech, cũ Dauid celaret ei fugam suã: quomodo ergo habebat causam ad dandum ei panem sanctum. Respondendum est, quòd etiam Achimelech habuit iustam causam dandi panem sanctum Dauid, quanquam non habuit eandem, quam Dauid: dixerat enim Dauid Achimelech, quòd Rex miserat eum ita secretè, quòd volebat, quòd nullus sciret, an ad aliquid iret: & si notificaret iter suũ, Rex posset eum iuste punire: ideo visum est Achimelech iniustũ, ꝙ remitteret eum ad alium pro pane. Rursus autem vidit eius magnam velocitatem ex mãdato Regis, ideo non misit ad aliam domum pro pane, sed credidit obseruationem præcepti regalis sufficientem causam

Achimelech quõ ausus sit dare Dauid panes sanctos.

A esse ad hoc, quòd posset dare Dauid de cibis sanctificatis. Sed tunc dicetur, quòd ista non erat omnimoda necessitas: Christus tamen excusauit Dauid in comestione istorum panum propter necessitatem, vt colligitur Mat. c. 12. Respondendum est, quòd nullum præceptum diuinũ, vel humanum in lus, quæ sunt purè positiua, obligat cõtra necessitatem. Præcepta tamen Veteris Testamenti, quæ erant purè legalia ad hoc, ꝙ possent licitè solui, non exigebant omnimodam necessitatem. s. quando impossibile est aliud fieri, sed necessitatem aliquantam. s. quòd res aliter commodè non fiat, vel sine graui damno. Hoc autẽ Christus sensit Mat. cap. 12. quando excusauit discipulos adducens exemplum istud de Dauid: nam illi vellebant spicas in Sabbato, & comedebant, quod erat contra legem, sed Christus excusauit eos ex necessitate famis. Manifestum

Quæ necessitas excusabat à trãsgressione præceptũ.

B tamen est, quod ibi non erat absoluta necessitas famis: quia poterant comedere aliquid in vrbibus, & non euellere spicas illas in agris. Sed aliquis dicet, quòd forte erat omnimoda necessitas, vtpote, si discipuli Christi venirent per iter, & distantes a locis famescerent, & non haberent aliquid, quo euaderent periculum famis, nisi spicas euellerẽt, & comederent: ideo absoluta necessitas esse poterat. Dicendum ꝙ non stat: quia istud erat diebus Sabbatorum, vt patet Mat. c. 12. cum dixerunt Pharisæi: Discipuli tui faciunt, quod non licet eis Sabbatis facere: Christus tamen nõ itinerabat diebus Sabbatorũ, cum esset Iudæis illicitum: nec poterant recedere à loco, in quo erant, nisi per mille passus causa solatij, vt patet Actuum c. 1. vbi dicitur, ꝙ à monte Oliueti vsq. ad Ierusalem est iter Sabbati. i. quantum licebat Iudæis ambulare in Sabbato: & tamen non est distan-

C tia illa vltra mille passus, & sic discipuli Christi existentes apud vrbes non poterant habere periculum famis, nisi accipiatur periculum valde largè: illud tamen, qualecunque erat, excusabat eos: ergo etiam quanquam Dauid non haberet omnimodam necessitatem, liceret Achimelech dare ei panes sanctos, cum Christus inducat Matt. c. 12. tãquam similia ista duo. *Nisi panem sanctum*. i. non habeo ad manum, nisi panem sanctum, s. panem propositionis: Sciendum autem, ꝙ panis sanctus erat duplex: quidam erat panis propositionis, alius erat panis, qui proueniebat Sacerdotibus de sacrificiis. De nullo autem istorum poterat comedere Dauid. Patet de primis: quia de illis soli Sacerdotes comedere debebant, vt patet Mat. c. 12. Non etiam de secundis: quia de illis comedebant soli Sacerdotes cum familiis suis: qui autem erant alienigenæ. i. non erant de stir-

Panis Sanctus duplex.

D pe, vel familia Sacerdotum, non poterant comedere de his Leui. c. 22. Dauid autem de neutro horum erat. s. quia erat de tribu Iuda: & non erat vernaculus, nec emptitius alicuius Sacerdotis, ideo non licebat ei comedere de sanctificatis: hic tamen solum agitur de sanctificatis primo modo: quia isti erant panes propositionis, vt patet inf. minus autem licebat Dauid comedere de his, quam de sanctificatis secundo modo: quia de panibus propositionis soli Sacerdotes comedebant, de aliis autem sanctificatis comedebant tam filij quàm filiæ Sacerdotum, & omnes de stirpe illa, vt infra declarabitur.

Panes propositionis quomodo fierent, & qui essent. Q. IX.

E QVÆRET aliquis de istis panibus propositionis, qui essent, & quomodo fierent. Respondendum est, ꝙ panes propositionis erant 12. panes magni, qui stabãt semper coram Domino: & fiebant hoc modo. s. ꝙ Sacerdotes accipiebant similam, & ipsi de ea faciebant panes. Erat autem ista simila alba farina, & delicata. Habebant isti panes certam magnitudinem: quia quilibet eorum habebat duas decimas farinæ, isti autem ponebãtur coram Domino intra velum Tabernaculi. s. in secunda parte sanctuarij operta cortinis: erat enim ibi mensa aurea ad partem Aquilonarem, super quam ponebantur isti 12. panes altrinsecus. s. sex contra sex, & super eos ponebatur thus: erant autem panes semper super mensam, & mutabantur per tempora: nam quolibet Sabbato ponebantur 12. panes calidi super mensam, & tollebantur alij 12. qui ibi erant, & hoc modo erant per 7. dies. De omnibus his Leui. cap. 24. Deinde cum tollerentur panes priores, & ponerentur calidi, illi priores

per-

Panes propositionis vocatur panes faciérum.

pertinebant ad cibos Sacerdotum,& ad eos solum, vt patet inf.in littera, & Mat.c.12. Isti autem vocantur panes propositionis in littera nostra,& in Hebræo vocantur panes facierum. De quo dicit Ra.Sa.quod vocantur sic, eo quòd vtranque faciem similem habebant, & sic erāt duæ facies:nam dicit,quòd isti panes non coquebantur in clibano,sicut alij panes laici, sed quibusdam vasis aureis inclusis in vasis ferreis, sicut fiunt hostiæ: & sic vtraque facies poterat esse similis. Sed hoc falsum est:quia isti panes erant valde magni, cum quilibet eorum haberet duas decimas similæ. Tanta autem pasta non posset coqui intra vasa aurea,& ferrea:Prius.n.exureretur tota superficies,& denigraretur in carbonem,quàm medulla interior saltem leuiter coqueretur; sed coquebantur isti panes sicut ceteri in clibano: vocantur tamen panes facierum, idest, panes faciei: quia ante faciem Domini ponebantur super mensam auream in Tabernaculo, & hoc seruauit littera nostra vocans eos panes propositionis, scilicet: quia proponuntur.i.quia coram facie Dei ponuntur in mensa.

Quare isti panes ponerentur coram Domino. Quæst. X.

An Dij Gētiliū comederent.

QVÆRETVR vlterius: ad quid ponerentur isti panes coram Domino. Quidam insani putauerunt, quod ponerentur, tanquam Deus Hebræorum vellet illos ad cibū,sicut erat de Deo Babyloniorum nomine Bel, cui quondie ponebantur in templo magni apparatus ciborum,quos dicebant Sacerdotes comedi per noctem à Deo Bel.s.12.artabas similæ,& oues 45.vini quoque amphoras sex,vt patet Dan.c.14.Sed istud ridiculum est: nam etiam secundum Gentilium fabulas,& existimationem de Diis, nō erat illis esca,nec potus: quia iam cœlestes incolæ erāt: Sacerdotes autem Bel persuaserant Regi Babylonis ista ponere in templo pro Deo Bel, vt ibi ea per noctem furarentur,atque comederent,sicut postea patuit. Dij quoque Gentilium, qui Dæmonia erant, quanquam falsi Dij essent: tamen verum erat,eos cibis non egere: quia aut erāt substantiæ spirituales.s.Dæmones, qui cibo non egent; vel erant mera corpora fictilia, quæ cibo nō vegetantur.Deus autem Hebræorū purissimus spiritus non habens aliquam vnionem ad corpus, propter quam cibo vegetari deberet: vnde & ipsa Scriptura declarat, quòd Deus nihil horum comedebat, sed manebant ibi panes per.7.dies:deinde ablatis veteribus,per Sacerdotes ponebantur recentes, & veteres comedebantur à sacerdotibus, vt colligitur Leuit.c.24.& infr.in littera.& Mat.c.12. Sed adhuc dato, q̄ Deus Hebræorum cibo egeret,non iuberet Israelitis,quòd ponerent corā eo panē:sed ipse acciperet, quicquid vellet, vt patet. Psal.49.scilicet. Si esuriero,non dicam tibi: meus est enim orbis terrarum,& plenitudo eius. Dicendum ergo est,quòd ponebantur.12.panes propositionis corā Deo non ad aliquam necessitatem,sed ad cultū eius,sicut multa alia fieri iussit,quæ nullo modo necessaria erant: fiebant tamen, quia erant cæremoniæ colendi Deum, & indicabant quandam reuerentiam: sic est, quod poneretur candelabrum cum lucernis septem in latere meridiano Tabernaculi Exo. 27.c.& Num.8.quia tamen Deus est pura ratio,nihil fieri iussit,quod ratione careat:volebat.n.Deus, q̄ intelligerent Israelitæ Deum habere curam de ipsis ad benefaciendum eis, vt per hoc ipsi magis excitarentur ad colendum eum,& quia Hebræi rudes erant,& non mouebantur ad intelligendum, nisi per nimis sensibilia, iussit, quòd ponerent 12.panes coram ipso in Tabernaculo, qui essent ibi in memoria eorum.s.vt per illos panes Deus recordaretur ipsorum. Erant autem isti 12. in memoriam 12.filiorum Israel, vt patet Leui.c.24.multa autem similia Deus iusserat Hebræis facere.s.vt ponerent duodecim nomina 12.filiorum Israel in 12.lapidibus rationalis,quos ferret summus Sacerdos in pectore, quando introiret coram Domino, vt sic Deus recordaretur illorum: Exodi.c. 28.iussit etiam, quòd scriberentur eadem duodecim nomina in duobus onychinis,quos portabat summus Sacerdos in Ephod super humeros ad memoriam filiorū Israel. eod.c. Per hoc autē intelligebant Israelitæ, quod erant nimis familiares Deo,cum semper recordaretur illorum: sic dixit Moyses Deut.cap.4.in laudem Hebræorum: non est

F alia natio tam grandis, quæ habeat Deos appropinquantes sibi,sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris. Proficiebant ergo ad hoc panes propositionis.

Quibus liceret comedere panes propositionis. Quæst. XI.

QVÆRETVR vlterius, quibus liceret comedere de panibus propositionis. Respondendum,quod nō licebat popularibus, alioquin panes propositionis essent panes communes: Achimelech tamen Sacerdos distinxit hic de panibus laicis,& panibus propositionis,dicens:non habeo ad manum panes laicos,sed tantum panem sanctū. Dicendum etiam,q̄ non licebat Leuitis comedere de panibus propositionis:nam ea,quæ pertinebant ad iura Sacerdotum,erant sanctificata,& non poterant de eis comedere

G alienigenæ, vt patet Leuit.c.22. Leuitæ tamen erant alienigenæ respectu Sacerdotum,vt patet Num.c.3.10. & 18. erat autem hoc speciale in Sacerdotibus: quia quando aliquis de popularibus offerret hostiam pacificam,de partibus ei prouenientibus poterat dare cuicunque,inuitando quos vellet ad cibos, dum tamen mundi essent: vnde cum quis offerebat istam hostiam, omnes de domo sua, & serui, & ancillæ,& quicunque pauperes poterant comedere cum illo,Deut.c.12.14.& 16.Iura autem,quæ proueniebant Sacerdotibus de sacrificiis tam pacificis,quam quibuscūque, non poterant communicari aliis: quia Deus interdixerat esum illorum quibuscunque alienigenis,Leu.c.22.Hoc autem verum erat, nisi interdum Sacerdotibus prouenirent partes sacrificiorum, non vt Sacerdotibus, sed vt Laicis, quia tunc poterant dare, quibus vellent,de illis, vt si ali-

H quis de Sacerdotibus offerret hostiam pacificam, & ipse non immolaret eam, sed alius Sacerdos, proueniebant ei omnes partes, quæ proueniunt Laicis offerentibus: & ad illa poterat inuitare quoscunque vellet: quia non pertinebant illa iura ad eum,tanquam ad Sacerdotem,sed tanquā ad Laicum offerentem: panes aūt propositionis nunquam pertinebant isto modo ad Sacerdotes, sed proueniebāt eis, vt iura sacerdotalia: ideo non poterat de illis aliquis communicare popularibus, vel Leuitis.

An omnibus de familia Sacerdotum licuisset comedere de panibus propositionis. Quæst. XII.

QVÆRETVR vlterius,cum non liceret popularibus, nec Leuitis comedere de panibus propositio-

I nis, an liceret omnibus de familia Sacerdotum: licebat.n. regulariter Sacerdotibus,& filiis,& filiabus,& empticiis, atque vernaculis comedere de sanctificatis, & omnibus aliis prohibebatur;quædam tamen erāt sanctificata, de quibus non licebat his omnibus comedere,quod apparet,quia Leuit.22.c.dicitur de empticiis,& vernaculis Sacerdotum: q̄ liceat eis comedere,& Leui.c.10.dicitur,q̄ filiis,& filiabus Sacerdotum licebat comedere de pectusculo,& armo dextro prouenientibus de sacrificiis. Alia tamen erant prohibita omnibus de familia Sacerdotum, nisi ipsis Sacerdotibus,& filiis eorum masculis: sic erat de simila,quæ habebatur de sacrificiis:nam dicitur Leuit.cap.6.quòd mares tantum de stirpe Aaron comederent ea.Idem erat de sacrificio pro peccato, quia soli Sacerdotes, & filij masculi comedebant,eod.cap.Pro quo considerandum,q̄ iura Sacer-

Multa iura Sacerdotū, de quib. aliqua licebat omnibus de familia comedere,aliqua verò non.

K dotum erant multa:quædam autem ipsorum ad solos masculos:quædam ad totam familiam pertinebant, quod sic apparet:quia quædam erant iura Sacerdotum, de quibus nulla pars pertinebat ad Dominum.s. quia non cremabatur aliquid super altare,nec ponebatur corā Domino: alia autem erant, quarum partes quædam cremabantur in altari,vel ponebantur coram Domino ad hoc,q̄ ibi manerēt aliquanto tempore. Prima istorum erant paruæ sanctificationis, ideo licebat illa conuerti in vsus familiæ totius Sacerdotum,vt si quis aliquid deberet, & nō esset Dominus, cui daret, tenebatur dare Sacerdoti, vt patet Num.c.5.& hoc,siue illud esset pecunia,siue animal:si pecunia quidem poterat Sacerdos emere inde quod vellet,& conuertere in vsum totius familiæ:& si esset animal,non tenebatur illud immolari in altari,sed poterat vendere, vel conuertere in vsus suos,qualiter vellet, vt declaratum est eod.cap. Alia quoque

quoque erant iura, quæ non ponebantur in altari, sicut panes primitiarum, quos Israelitę dabant Sacerdotibus, quasi in eleemosynam, quando coquebant, de quo Num. c. 15. Isti autem erant fermentati, ideo non ponebantur super altare Leuit. c. 2. & sic pertinebant ad totam familiam Sacerdotum, cum essent purè Laici, & poterat quicunq. alius homo comedere de illis. Alia quoque erant iura, quæ non ponebantur in altari. s. omnia, quæ dabãtur ex voto, quia, si quis vouisset Domino pecuniam, vel animal, aut quodcũq. aliud, illud totaliter pertinebat ad Sacerdotes, & nulla pars eius sanctificabatur Dño, quanquam esset animal immolatitium, & de hoc comedebant omnes, qui erant in familia Sacerdotis, dum tñ essent mundi, vt patet Num. c. 18. s. Primitias autem, quas vouerint, & obtulerint filij Israel, tibi dedi, & filiis atque filiabus tuis iure perpetuo: qui mundus est in domo tua, vescetur eis. Et vocantur ibi primitiæ non de fructib. terræ, vel de animalib. sed quicquid Israelitæ offerrent ex voto. Vnde ibi immediatè dicitur: omne, quod ex voto reddiderint filij Israel, tuum erit: & intelligitur cũ illa determinatione superiori. s. pro filiis, & filiabus. Itẽ primitiæ de terra nascentib. erant de iure Sacerdotum, & quia nihil de istis ponebatur super altare, pertinebant ad totã familiã Sacerdotum, de quib. comedere poterat quilibet, dum tñ esset mũdus. De hoc eod. c. dicitur: omnem medullã olei, & vini, atq. frumenti, quicquid offerunt primitiarũ Domino, tibi dedi vniuersa frugum initia, quæ gignit humus: & Domino deportãtur, cedent in vsus tuos: qui mundus est in domo tua, vescetur eis. Alia autẽ erant iura sacerdotalia de rebus illis, quarum partes aliquę cremabantur super altare, vel fundebantur, aut ponebantur ad manendum aliquanto tempore coram Domino: ideo ista erant magis sanctificata, quàm prima iura: & sic, licet de primis liceret vniuersaliter comedere omnibus de familia Sacerdotum, tamen de his non licet vniuersaliter. Pro quo sciendum, ꝙ ista iura secunda cõsistunt in his, quæ Sacerdotes recipiebant de sacrificiis, vel quasi sacrificiis, sicut de hostia pacifica recipiebant aliquas partes, scilicet pectusculum, & armum dextrum Leui. c. 7. in hostia pro peccato recipiebant omnes carnes, in holocausto autem recipiebant solam pellem: habebant quoque partes libamentorum in his sacrificiis, scilicet de simila conspersa oleo: accipiebant quoque panes propositionis, qui tollebantur de mensa aurea, postquam ibi fuissent septem diebus. De carnibus autem prouenientibus Sacerdoti, de hostia pacifica poterat comedere tota familia Sacerdotum, dum tamen essent mundi. De hoc Leui. cap. 10. s. pectusculum quoque, quod oblatum est, & armũ, qui separatus est, edeus in loco mundissimo tu, & filij, ac filiæ tecum. Similiter quãdo offerebantur primogenita pecorum, Domino immolabãtur, & fuso sanguine super altare, & crematis adipibus, omnes carnes pertinebant ad totam familiam Sacerdotum, vt patet Num. c. 18. s. carnes verò in vsum tuum cedent, sicut pectusculum consecrationis, & armus dexter: sed ista duo ptinebant ad Sacerdotes pro se, & tota familia sua: ergo etiã carnes primogenitorum oblatorum. In aliis autem iuribus residuis non habebant partem omnes de familia Sacerdotum, sed soli filij masculi: supererat enim pellis holocausti, quæ non erat ad cibum, de qua Leuit. c. 6. supererat etiam pars sacrificiorum pro peccato, de qua nihil comedebant filiæ Sacerdotum, nisi soli mares, vt patet Num. c. 18. s. Oĩs oblatio ad sacrificium, & quicquid pro peccato, atque delicto redditur mihi, & cedit in Sancta Sanctorum, tuũ erit, & filiorum tuorum, in Sanctuario comedes illud: mares tantum edent ex eo. De hoc etiam Leui. c. 6. superest etiam simila, quæ dabatur cum holocausto, & cum hostia pacifica, quæ vocatur libamentum, & de ista soli masculi de genere sacerdotali comedebant, vt patet Leuit. c. 6. supersunt aũt panes propositionis, qui nimis sancti erant, ideo ad solos masculos de genere sacerdotali pertinebant: nam isti ponebantur intra Tabernaculum super mensam auream, ex quo contrahebãt specialẽ sanctitatem, quia de nullo sacrificio, vel re oblata hoc fiebat. De hoc Mat. c. 12. dicitur, quòd comedit Dauid, & qui cum eo erãt, de panibus propositionis, de quibus non licebat comedere, nisi solis Sacerdotibus: filiæ ergo Sacerdotum, & reliqua familia non poterant comedere de his panibus. Aliqui autem dicunt, ꝙ

De panibus propositionis soli masculi de genere sacerdotali poterant comedere.

A per illud nõ excluditur familia sacerdotalis: sed excluduntur illi, qui nec sunt Sacerdotes, nec de familia Sacerdotum: sed si litera consideretur, nõ stat: nam si diceretur ibi, quòd solis Sacerdotibus licebat comedere de his panibus, potuisset habere locum ista calumnia, sed ponuntur ibi duæ clausulæ. Prima est, quando Dauid intrauit in domum Dei comedit panes propositionis, quos non licebat ei edere, nec his, qui cum eo erant: per istam clausulam sufficienter exprimitur, ꝙ panes propositionis non licerent Laicis: alioquin licerent Dauid, & eis, qui cum eo erant. Et si hoc solum poneretur, poterat intelligi, ꝙ non licebant isti panes Laicis: licebant tamen familiæ Sacerdotũ. Additur tamen ibi: nisi solis Sacerdotibus, ergo ad hoc, quòd ista clausula aliquid operetur, necesse est, ꝙ præter Laicos, essent aliqui, quibus non esset licitum comedere de B panibus propositionis: & isti sunt omnes de familia Sacerdotum, præter filios Sacerdotum, qui etiam sunt Sacerdotes, sicut patres: cum sacerdotium esset ibi ex progenie. Item patet hoc adhuc clarius Leuit. cap. 24. vbi dicitur de panibus propositionis, s. per singula Sabbata mutabuntur coram Domino suscepti à filiis Israel fędere sempiterno: eruntque Aaron, & filiorum eius, vt comedant eos in loco sancto: quia Sãctum Sanctorum est. Cum ergo ibi ponantur soli filij, & non filiæ, non pertinebat, nisi ad Sacerdotes, & filios eorum. Sed aliquis dicet, quòd nomine filiorum intelliguntur etiam filiæ, & si filiæ comedere poterãt, consequenter tota familia. Dicendũ, ꝙ nõ stat, quia quanquam regulariter nomine filiorũ intelligãtur etiam filiæ: quia tñ in iurib. sacerdotalib. erant quędã, quæ conueniebant filiis, & non filiabus, & alia, quæ conueniebant tam C filiis, quàm filiabus: quando Scriptura agit de his iuribus, ponit filios pro masculis solum. Et quando sunt iura, quæ vtrisque conueniunt, exprimuntur etiam filiæ. Sic patet Num. c. 18. vbi agitur de his iuribus: & dicitur: Omnis oblatio, & sacrificium, & quicquid pro peccato redditur, tuum erit, & filiorum tuorum, & intelligitur ibi de solis filijs: nam immediate dicitur: mares tantum comedent ex eo, & eod. c. cum agitur de iuribus cõmunibus dicitur: primitias, quas vouerint, & obtulerint filij Israel, tibi dedi, & filiis, ac filiabus tuis: tamen si nomine filiorum intelligerẽtur etiam filiæ, non fuissent ibi expressæ, sed in allegato. c. Leui. c. 24. dicitur de iure sacerdotali, & exprimuntur soli Sacerdotes, & filij: ergo non intelligitur de filiabus, nec de reliqua familia. Simile patet Leui. cap. 10. vbi cum dicitur de sacrificio pro peccato, subditur. Comedetis autem D in loco sancto, quod datum est tibi, & filiis tuis, & ibi per filios intelliguntur soli masculi, quia sacrificium pro peccato, de quo ibi agitur, ad solos masculos de genere sacerdotali pertinebat, Leui. c. 6. in alleg. c. 10. cum subdatur de partibus, quæ proueniunt de sacrificio pacifico, quæ sunt communes masculis, & feminis, dicitur: pectusculum quoque, quod oblatum est, & armum, qui separatus est, edeis tu, & filij, ac filiæ tuæ, ergo nomine filiorum non intelligentur hic filiæ. Item patet hoc, quia quando dicitur, ꝙ aliquid debet comedi in loco sancto, quia consecratum est, vel est Sanctum Sanctorum, illud ad solos masculos de genere sacerdotali pertinet. Sic patet Leuit. c. 6. s. reliquam partem similæ comedet Aaron in loco sancto atrij tabernaculi, & postea subditur: mares tantum stirpis Aarõ comedent illud. Idem patet. eod. c. de carnibus sacrificij pro E peccato, s. omnis masculus de sacerdotali genere vescetur de carnibus eius in loco sancto, quia Sancta Sanctorũ est: quod multoties replicatur. eo. c. Sic patet Leuit. cap. 10. s. comedite illud absque fermento iuxta altare, quia sanctum sanctorum est. Et tamen illud dicitur ibi de sacrificio pro peccato, de quo soli masculi comedebant. Idem monetur Num. c. 18. s. In Sanctuario comedetis illud, mares tantum edent ex eo, quia consecratum est tibi, & nunquam reperitur, quod ponantur istæ duæ clausulæ, scilicet, quod comederetur in loco sancto, quia Sanctum Sanctorum, erat, vel quia consecratum erat, nisi in illis iuribus, de quibus soli masculi comedebant, sed in panibus propositionis ponuntur istæ duæ clausulæ Leuit. c. 24. scilicet, eruntque Aaron, & filiorum eius, vt comedant eos in loco sancto, quia Sanctum Sanctorum est. Ergo panes propositionis solis masculis de genere Sacerdotali liciti erant ad esum.

Sacrificium pro peccato ad solos masculos de genere sacerdotali pertinebat.

esim. Si mundi sunt pueri.i.quanquam sit panis sanctus,& non liceat nisi solis Sacerdotibus;si tamen mũdi sunt pueri,dabo illis. Dixit autem de pueris : quia Dauid petiuerat panem non solum pro se,sed etiam pro pueris, cum dixisset: si quid habes ad manum,vel quinque panes, da mihi. Et cum quæsiuit Achimelech de mundina puerorum,non solum de illis quærebat,sed etiam de Dauid : locutus fuit tamen nimis prudenter,& vrbanè: nam in isto verbo non præiudicabat aliquo modo honori Dauid: cum non significaret,se dubitare de eius mundina,sed de pueris,per hoc tamen ita haberet notitiam de munditia, vel immundiria Dauid , sicut si quæsiuisset, an ipse,& pueri mundi essent: ideo Dauid cũ prudens esset,intelligens hoc tã de se,quàm de pueris, dictũ esse, respondit pro omnibus, dicens : si de mulieribus agitur,continuimus ab heri , &: nudiustertius.

An Achimelech dedisset panes propositionis Dauid,& suis,si fuissent immundi. G *Quæst. XIII.*

QVAERET aliquis,si respondisset Dauid,quod pueri non essent mundi,an Achimelech dedisset eis panes propositionis. Aliquis dicet, ꝙ non:quia si visa necessitate famis Dauid,& puerorum suorum , in omni casu daturus esset eis panes sanctos ,non quæsiuisset, an essent mundi, cum hoc nihil obstaret : quæsiuit tamen, ergo videtur , ꝙ non dedisset,si responderetur,quòd essent immundi . Dicẽdum est,ꝙ in omni casu Achimelech dedisset panes sanctos Dauid,& pueris suis,si vidisset eos in extrema necessitate famis:nam tunc nulla lex obligabat.In quo considerandum,ꝙ non licebat Laicis comedere de sanctificatis,& quandocunque comederent:peccabant grauiter.Item erat regula , ꝙ nullus immundus posset comedere de sanctificatis , etiamsi alias esset sibi licitum,vt patet Leuit.cap.22. H nec solum comedere,sed enam accedere nõ poterat ad loca sacra: alioquin moreretur,Leui.cap.15.si tamen aliquis de laicis exiltes in immundina,comederet de sanctificatis, dupliciter peccabat,tũ quia Laicus erat,tũ quia immũdus: si ergo Achimelech nũc dedisset panẽ sanctũ pueris Dauid mundis,solũ videbatur agere cõtra vnã legẽ,si aũt immundi essent,agebat cõtra duas:quia grauius erat:si tñ in extrema necessitate essent,etiamsi ageret cõtra omnes leges,dare debuisset illis panem sanctum,si lex aliqua ab aliquo legislatore data dispensabilis est . Omnes autẽ datæ ab eodẽ legislatore, inquantum solum obtinent vires ab eodem legislatore,dispensabiles sunt . Quod dico propter differẽtiam legis purè positiuæ,& legis purè naturalis: quia si aliquis legislator inter leges suas interposuerit aliquã legem purè naturalem,& faciat eam cũ ceteris promulgari:quan- I quam possit dispensari in alijs purè positiuis , & eas abrogare:tamen non poterit dispensare in ea,quæ est purè naturalis,sic est in legibus Dei, quantum ad præcepta Decalogi,& quantum ad ceremonialia,vel iudicalia:nam si aliquod præceptũ Dei est,in quo dispensari nõ licet,vel abrogari illud:non est hoc quia præceptum Dei est,vel propter potestatem conditoris,sed quia tale est secũdum naturam, contra quam rectè fieri nequit: si tamen dentur præcepta, quæ non obligant secundum naturam : sed sunt purè positiua,si vnum est dispensabile, & omnia dispẽsabilia,quia non sunt ex maiori potestate omnia simul , quam vnũ eorum : quanquam rationabilius est dispensari in vnu solo, quàm in omnibus. Cum ergo lex esset, ne quis comederet de sanctificatis, nisi esset de familia Sacerdotum , alioquin Deus eum occideret , & in hoc poterat dispensari propter K necessitatem,vel credebat Achimelech,quod non obligabat in necessitate , ita poterat esse de omnibus alijs purè positiuis s.quanquam iussum esset,quod nullus immũdus comederet de sanctificatis, tamen esset licitum comedere, si esset in necessitate famis.Nec in hoc est dubiũ . Achimelech tamen quæsiuit : an essent mundi pueri Dauid : quia quanquam crederet,legem in vtroque casu esse dispensabilem,si necessitas magna vrgeret,tamen requirebatur maior causa motiua ad dispẽsandum in multis legibus,quàm in vna:quanquam potestas dispensandi nõ requiratur maior:& quia vidit Achimelech Dauid,& pueros suos in quadam necessitate famis,credidit,quod iustè poterat eis dare panẽ sanctũ,si mundi essent:si tñ non essent mundi,requisiuisset in eis maiorẽ necessitatẽ:& fortè pro illa necessitate, quã solũ credebat eos pati,non dedisset eis panẽ sanctum:

Legislator in quibus legibus ab eo datis dispensare potest.

F si tñ fuisset omnimoda necessitas,nullatenus dubitaret dare,ꝙ petebatur,cum omnia ista præcepta dispensabilia essent:quia nihil cõtinent de iure naturæ. *Maxime à mulieribus,mãducẽt.*i.ad comedendũ de pane sancto requiritur omnis mũditia:nã nõ solũ qui comedit,mũdus esse debet, sed ẽt debet comedere illũ in loco mũdo.s.in sanctuario,vt patet Leu.c.24. ideo in istis pueris requirebatur mundina & maxime munditia à mulieribus. q.d. etiamsi non essent mundi, quantum ad alia, dum tamen essent mundi à mulieribus,poterãt comedere de sanctificatis:& ad hoc respõdit Dauid:si de mulieribus agitur , continuimus ab heri,& nudiustertius.q.d.si non agitur de alia immundiria , nisi à mulieribus,manifestum est,ꝙ mũdi simus . De alijs autem non sumus omnino mundi:ideo subiunxit immediatè: porro via hæc polluta est.i. multas pollutiones contrahere po- G teramus in via ista.Ex hoc apparet,quod supra dicebatur, scilicet ꝙ etiamsi mundi fuissent pueri Dauid, dum tamen essent in necessitate , dedisset eis Achimelech panem sanctum:nam non requisiuit in eis principaliter,nisi immundinam à mulieribus,& tamen in quacunque alia exiltẽtes non poterant licitè comedere de sanctificatis. Leuit.c.22. Ex his autem apparet , quanta confusio debet esse eorum, qui Dominicum corpus immundi exiltentes accipiunt:nã si lex homini existenti in necessitate non permittebat comedere de pane illo propositionis, qui nullã differentiam ab alijs panibus habebat secundum veritatem , sed solum secundum opinionem: quanto sollicitius hoc obseruãdum est in Dominico corpore,vbi non est panis,nec vinum,sed vera Christi caro,cum ipse dicat:Caro mea verè est cibus, & Sanguis meus verè est potus : Ioan.cap.6. Nemo igitur H dignè explicare poterit,quanta solicitudo homini adhibenda sit , vt conuenienter suscipere queat illud stupendum diuinæ largitatis beneficium . Quanta enim infelicibus pœna imminet,quia irreuerẽter suscipiunt id,quod super omnem reuerentiam est . Vnde rectè Apostolus noster.1. ad Cor.cap.11. ait : Itaque quicunque manducauerit panem hunc , vel biberit calicem Domini indignè , reus erit corporis, & sanguinis Domini. Ideo subditur : Probet autẽm seipsum homo,& sic de pane illo edat,& de calice bibat : qui enim manducat , & bibit indignè , iudicium sibi manducat,& bibit,non diiudicãs corpus Domini. Et sicut hic specialiter inquisiuit Achimelech de immundiria,quæ est à mulieribus , ita & in susceptione Dominici corporis obseruandum est:non enim merentur carnem supra celestem degustare, qui turpibus carnis illecebris immorãtur. I Et quanquam hoc magis intelligatur de coitu adulterino, vel qualitercunque illicito : tamen etiam non honestum est obseruare idem in coitu coniugali.s. qui Eucharistiam suscepturus est , caueat coniugalem accessum per aliquot dies,saltem per tres:nam quanquam Ecclesia non obliget sub pœna peccati mortalis suscepturos Eucharistiam ab vxoribus abstinere per aliquem diem, tamen per modum consilij,& honestatis dixit,ꝙ per tres dies ante susceptionem Eucharistiæ ab amplexibus cõiuges abstinerẽt. Idem autem est de illo,qui incurrit nocturnã pollutionem:nam saltem sequenti die propter reuerentiam , Eucharistiam Domini suscipere non deberet:si tamen suscipiat,non peccat,nisi alias sit inhabilis.Hæc autem de abstinentia trium dierum dicta sunt ab Ecclesia propter verba Dauid:qui dixit se,& pueros suos à trib.dieb.abstinuisse.Sciendũ autem K pro hoc,ꝙ pollutio interdũ accidit ex crapula,interdũ ex infirmitate potentiæ retentiuæ,interdum ex abundantia seminis,quod non potest contineri intra vasa.Interdum ex cogitatione diurna:si ex infirmitate,vel abundantia seminis, peccatum nullum est, & non obligamur abstinere à sumptione Eucharistiæ: si tñ aliquis ex reuerentia abstinuerit, benè agit:si aũt ex crapula, veniale est , licet interdũ possit esse graue, & debet Sacerdos abstinere à conficiendo, nisi fortè necessitas , & defectus aliorum Sacerdotum fuerit, quia tunc potest conficere, præsertim si in somnio nõ fuit turpis cogitatio : si autem ex turpi cogitatione diurna, abstinendum est à suscipiendo,& conficiendo. Hanc distinctionem ponit Gregor.scribens ad August.Episcopum Anglorum:de hoc etiam Isidorus lib.1.Sentẽtiarum suarum. Et habetur in Decretis dist.6.c.testamentum, & c.non est peccatum.Mulier autem propter menstrua nunquã obli-

Cõtra indigne sumentes corpus Christi.

Pollutio ex quib. causis nascatur, & quando propter eam abstinẽdũ sit à sũptione corporis Christi.

gatur

gatur abstinere à susceptione Eucharistiæ: si tamen abstinuerit tempore menstruorum laudabile est. De hoc scribit August. & habetur in Decretis distin. 5. c. ad eius vero.

Quare Achimelech magis petierit de munditia à mulieribus, quam de alijs. Quæst. XIIII.

QVAERET aliquis, quare magis dixerit hic Achimelech de munditia, quę est à mulieribus, quam de aliis munditiis: nam omnes dispensabiles sunt, & dato, q̀ fuissent immundi pueri Dauid cū mulieribus, si fuissent in extrema necessitate, dedisset eis Achimelech panē sāctum. Ratio autem dubij est: quia cum omnes munditiæ excluderent hominem a participatione sacrorum in Veteri Testamento, necesse erat, quòd maiores immunditiæ magis arcerent. Immūditia tamen, quæ est cum mulieribus, non est maxima secundum legem: quia aliæ multæ ponebantur maiores: ideo non debuisset dicere de hac, si mūdi sunt maximè à mulieribus. Quod autem sint aliæ maiores, apparet: quia cum effectus immunditiæ sit excludere hominem à participatione sacrorum, illa immunditia, quę magis excludit, maior est arguendo à posteriori. Immunditia tamen leprę magis excludebat: quia non solum excludebat hominem à sacris, sed etiā à cohabitatione aliorum hominum, vt moraretur in agro. Habebat quoq; vestes distinctas ab aliis hominibus, vt à lōge cognosceretur Leui. c. 14. & Num. 5. Similiter quoq;, si quis pateretur fluxum seminis, vel esset immundus super mortuo, excludebatur de castris Num. c. 5. Si quis tamen esset pollutus ex coitu, non eiciebatur de castris: ergo erat minor immunditia cum muliere, quam illę tres. Item illa immunditia erat maior, quæ maiori tempore excludebat aliquem à communicatione sacrorū: lepra tamen, & fluxus seminis excludebant hominē toto tēpore, quo manebat in his immunditiis, etiamsi per multos annos maneret, & immunditia super mortuo excludebat hominem solū per vnum diem. s. q̀ lauaret aliquis carnē suā post coitum, & manebat solum immundus vsq; ad vesperam: Leuit. c. 15. magis ergo debuisset dicere de lepra, fluxu seminis, & immunditia super mortuo, quam de immūditia cū mulieribus. Aliquis respondebit, q̀ hoc factū est, quia ista erat immunditia corporalis, & spiritualis: aliæ autem erant immunditiæ solum corporales, & sine peccato. Pro quo considerandum, q̀ immunditiæ, de quibus agitur in Veteri testamento, nō erant peccata, sed erant quædam irregularitates carnis, vel immunditiæ solum carnales, & contrahebantur sine peccato: immo multæ earum, quando contrahebantur, faciebāt hominem mereri. Exemplum primi, vt in lepra, & fluxu seminis & similibus, quas homo incurrit inuoluntarius. Manifestum est enim, q̀ nequaquam peccat: excludebatur tamen à sacris: aliæ autem sunt, in quibus homines merebantur, vt si quis pollueretur super mortuo tangēdo eū, vel tumulū suū, vel exeundo ad exequias, immūdus erat p septē dies: sepelire tñ mortuū meritoriū erat: immo interdū si qs nollet cōtrahere immūditiā super mortuo, peccabat mortaliter, vt si qs nollet ire ad sepeliēdū patrē suū, nec impēdere aliquē honorē funeri, palā est, q̀ peccabat: si m̄ iret, efficiebatur immundus. In immunditia aūt cū mulieribus secus erat, quia poterat aliquis peccare mortaliter in coitu, & præter hoc immundus erat vsq; ad vesperū. Hæc aūt vera sunt: rn̄sio m̄ non applicatur, quia tunc solū intelligeretur ista immunditia cū mulieribus, quando coitus esset illicitus: si aūt esset cum vxore, non contraheretur immunditia, sed falsū est, quia qualitercūque aliquis pollueretur in coitu, lauare debebat carnem suam, & immundus erat vsque ad vesperū, Leuit. c. 15. & ita obseruabāt Hebræi. Achimelech quoque qn̄ dixit hic, si erant mūdi pueri à mulieribus, non intellexit specialiter de coitu illicito, sed de quocūque, etiamsi fuisset cum propria vxore. Dicendum tamen, quòd ista immunditia, quæ est cum mulieribus, siue sit cum vxore, siue cū qua libet alia, erat maior, quam quæcunque alia immunditia legalis, quia omnes aliæ immunditię poterāt cōtrahi sine peccato, & sine aliquib. reliquiis peccati. Immunditia m̄ contracta in coitu, quāquam interdū sit sine peccato, nunquam m̄ est sine fęditate, & cōcupiscētia deordinata, quæ sunt reliquię peccati originalis: & vocantur interdum peccata, vel iniquitates, vt patet Psal. 50. scilicet: Ecce. n. in iniquitatib. cōceptus sum, & in peccatis cōcepit me mater mea. Quod non intelligitur, tanquam ibi esset verè peccatum, scilicet, coitus adulterinus, sed erat fœditas concupiscentiæ: ideo nō erat aliqua immunditia, quæ magis deberet hominem tollere à participatione sacrorū, quæ honestissima sunt, quàm immunditia in coitu, quæ fœdissima est: ideo Achimelech quæsiuit specialiter de munditia à mulieribus. Cum autem arguitur, quòd maior erat immunditia leprę, & fluxus seminis, & super mortuo, quia non solum excludebant à sacris, sed etiam à communicatione hominum. Dicendum, quod maior immunditia est cum mulieribus: lex tamen non posuit maiorem pœnam in ea, quàm in alijs, quia erat immunditia nimis communis, quam omnes coniugati sæpissimè incurrebāt: & si propter hanc excluderentur à castris, sicut pro immunditia super mortuo, esset absurdum nimis, quia sic oporteret homines ire extra castra. Immunditia autem super mortuo non est tam communis; ideo quanquam iubeatur homines ire extra castra, quādo illam contraherent, non erat inconueniens: de immunditia autem lepræ, & fluxus seminis alia causa erat eundi extra castra, s. quia istæ immunditiæ sunt contagiosæ: & si illi, qui patiuntur eas, manerēt inter alios, inficerent eos, q̀ erat inconueniens, ideo etiamsi non esset immunditia legalis, debebant omnes huiusmodi excludi à castris, quia est immunditia naturalis. De fluentibus autem semine secus est, quia licet ista ægritudo non sit contagiosa naturaliter, est tamen cōtagiosa secundum legem, scilicet, quòd omnes tangentes virum fluentem semine immunditiam incurrunt. Ille verò, qui est immundus in coitu, non habet aliquid horum, ideo quanquam sit maior immunditia, non excluditur de castris.

Immunditia veteris Testamenti non erāt peccata.

Immunditia à mulieribus erat minor quacunque alia.

In quocunque coitu contrahitur immunditia. Quæst. XV.

QVÆRITVR vlterius, an hoc, quòd dicitur de immunditia cum mulieribus, sit intelligēdum de quacunque alia immunditia in coitu, vt de immunditia in coitu Sodomitico, & in coitu pecorali, & in mollitie, atque similibus. Respondendum est, q̀ in his omnibus immunditia contrahitur, quia ibi semen effunditur voluntariè, sicut cum mulieribus: & tanto grauior est immunditia, quanto peccatum maius: ideo si hoc modo polluti essent pueri Dauid, nō liceret eis comedere de sacris: vnde lex, quæ egit de immunditia in coitu, non magis egit de coitu cum femina, quàm de quocunque alio coitu, vt patet Leuit. c. 15. s. Vir, de quo egreditur semen coitus, lauabit aqua omne corpus suum. Ergo quicunq; coitus fuerit non differt: dum tñ sit spontanea effusio seminis. Achimelech autem dixit hic de immunditia cum mulieribus, eo quòd nō suspicabatur Dauid, & pueros suos pollutos esse scelere nefandissimo, s. Sodomitico, vel bestiali, aut mollitie: quicunque enim horum exclusisset eos à participatione sacrorum.

An immundus pollutione priuaretur communicatione sacrorum, sicut immundus à mulieribus. Quæst. XVI.

QVÆRITVR vlterius, an hoc, q̀ dictū est hic de mulierib. ēt intelligēdū sit de pollutione nocturna p somniū. Vr. n. q̀ sic: nā non solum pollutio in coitu priuabat hoiem participatione sacrorū, sed ēt qualiscunq; seminis effusio: imò vr, q̀ magis prohibeatur aliquis pp pollutionē nocturnam, q̄ pp coitum cū muliere: nā s̄m legem maior immunditia videbatur. Quod patet, quia si quis pollueretur cū femina, solū debebat lauare carnē suā, & in vespere erat mūdus: nec exibat extra castra: si m̄ pollueret somnio nocturno debebat esse extra castra per diē, vt patet Deut. c. 23. s. Si fuerit inter vos homo, qui nocturno pollutus sit somnio, egredietur extra castra, & nō reuertetur pri᷒, q̄ ad vesperā lauetur aqua, & post Solis occasū ingredietur in castra. Si ergo p immunditia cū mulierib. dēbat quis priuari sacris: ergo ēt p pollutione in somnio nocturno. Rndendū est, q̀ si nos attēdam᷒ id, q̀ regulare erat, manifestū est, q̀ polluti sōnio nocturno nō poterāt comedere de sctificatis, q a oēs immūdi phibebant à sctificatis, vt patet Leu. c. 22. pollutio aūt nocturna erat immūditia: ergo sic pollutis nō liceret comedere de sctificatis: nūc tñ nō attēdim᷒ hoc, q a q̄q̄ quælibet immūditia arceret à sctificatis, Achimelech tn curauit pcipuē de illa, q̄ est cū mulieribus: nā etiāsi alias immunditias

tias habuissent pueri, Dauid nõ vetuisset eis panem sanctũ propter eas. Et hoc modo dicẽdum, q immunditia in pollutione nocturna nõ impediuisset eos. Ratio autem diuersitatis est, quia, licet in omni alio coitu, etiãsi non esset cum mulieribus, impedirẽtur pueri Dauid ab esu sacrorũ, eo q ibi est spontanea effusio seminis. In pollutione autem nocturna non sponte effunditur, ideo q nõ æqualis immunditia. Vnde Dauid quãdo respondit ad Achimelech, non intellexit illam quæstionem extẽdi ad pollutionem nocturnam; alioquin respondisset de illa: solum tamen respondit de coitu, dicens; si de mulieribus agitur, continuimus ab heri, & nudiustertius. De pollutione autem nocturna nihil dixit: ergo videtur, q etiãsi polluti fuissent, non prohibuisset eis panem sanctũ Achimelech. *Et respondit Dauid Sacerdoti*, s. Dauid hic respondit tam pro se, quàm pro pueris, quanquam Achimelech solum dixisset de pueris ad hoc, q non recusaret Achimelech dare Dauid panem sanctum, *Equidem si de mulieribus agitur*; id est, si non quæritur de alia immunditia, nisi de illa, quæ est à mulieribus, *Continuimus nos ab heri, & nudiustertius*, i. tres dies sunt, quibus iam cõtinemus. Dixit hoc, quia multa alia genera immũditiarum erant, & quodlibet illorũ arcebat à participatione sacrorũ; & fortè in aliquo genere immũditiæ Dauid, & pueri sui erant immundi, propter quod impedirẽtur comedere, quia tamen de mulieribus inquirebatur, dixit, q, quãtum ad illas, cõtinuerant. *Quando egrediebamur*, i. ex eo tempore, quo egressi sumus a Rege ferentes præceptũ illius, continuimus à mulieribus, & iam tres dies erãt, quibus egressi fuerant. In hoc autem nõ constat, an Dauid mentitus fuerit: nam in multis alijs mentitus est Sacerdoti, vt patet supra. Aliquis autem dicet, q tres dies isti computãtur ab eo tempore, quo Dauid recesserat ab vrbe: nam tribus diebus latuit in agro, & in tertio diẽ in aurora stetit cum eo Ionathas, & recessit de loco latibuli, & eodem die venit in vrbem Nobe, & sic erant tres dies, quibus continuerat, computando ab illa die exitum suum, quia latere incepit, quia ex tunc non rediit in domum suam, ita vt posset adhærere vxori. Sed hoc non est verisimile, quia Dauid fingebat, se missum à Rege; si tamen ex vrbe, in qua erat Achimelech, tam paruum esset iter, vt vna die confici posset, nõ dixisset Dauid, q tres erant, quibus egressi fuerãt: quia tunc haberet Achimelech locum capiendi Dauid in sermone, quando diceret, se missum à Rege sub magna velocitate. Dicendum ergo est, q ab Vrbe Gabaa, in qua erat Saul, vsque Nobe esset iter trium dierum, & Dauid illud ambulauerat in tribus diebus, computãdo à die, quo recessit à Ionatha. Et quia ipse tunc egressus est, dicit pueros tũc egressos, quanquam non egressi sunt simul cum eo, quia, quãdo ipse recessit à Ionatha, nullus erat cum illo; posuit autem Dauid tres dies, non quidem, q ad mũditiam à mulieribus requireretur abstinentia trium dierum, quia solum requirebatur abstinẽtia diei vnius, vel parui temporis, s. q ex quo aliquis cognouerat feminam, erat immundus solum vsque ad sequentem Solis occasum: Leuit. cap. 15. non ergo oportebat abstinere tribus diebus: quia tamen sic erat, q per tres dies abstinuerant Dauid, & pueri sui, dixit, q ab heri, & nudiustertius continuerant, quanquam nõ esset hoc necessarium. Et hoc verum est, si non accessissent ad mulieres mẽstruatas, quia hoc modo causabatur immunditia durans per septem dies; Leuit. 15. cap. Dauid tamen erat sibi conscius in hoc, s. quòd nõ esset taliter pollutus. De pueris tamen suis idem æstimabat. *Et fuerunt vasa puerorum sancta*, i. fuerũt sanctificata à nudiustertius. Vocantur vasa puerorũ corpora, quæ sancta erãt, i. non polluta seminis effusione, saltem per tres dies præcedẽtes. *Porro via hæc polluta est*. Aliqui exponunt istam literam, q Dauid, & pueri sui contraxerant aliquam immunditiam in via, s. in illis tribus diebus. *Sed hodie sanctificabitur in vasis nostris*, i. immunditia, quam contrahere potuimus, vel forte contraximus, sanctificabitur in vasis, i. excusabitur propter munditiam vasorum nostrorum à coitu. Aliter exponunt quidã: *Via hæc polluta est*, i. processus iste secundum se est illicitus, s. q de communi cursu illicitũ erat, q panis sanctus daretur Laicis. *Sed hodie sanctificabitur in vasis*, i. excusabitur in nobis propter necessitatem famis, in qua sumus: erat enim Dauid, & pueri sui nimis esurientes. Aliter exponunt Hebræi quidam,

F s. *Porro via hæc polluta est*, i. certum est, q aliquas immunditias contraheremus in via, propter quas non esset licitum comedere de pane sancto. *Sed hodie sanctificabitur in vasis*, i. licitum est nobis comedere de pane isto, licet hodie sanctificaretur in vase, i. poneretur in mẽsa propositionis. Iste sensus est differens ab alijs propter hoc, q litera Hebraica non dicit in vasis nostris, sicut dicit litera nostra, sed dicitur, Sanctificabitur in vase, & intelligunt Hebræi per vas hic intelligi vasa aurea, in quibus ponebantur panes propositionis super mẽsam auream. Est autem sensus, q panes isti poni debebant, quando nouiter fiebãt, super mẽsam propositionis, & tunc erat nimis illicitũ Laicis comedere de illis pp duo. Primò, quia illi panes sancti erãt. Secundò, quia coram Dño manere debebant per aliquot dies, ideo, si de illis daretur Laicis, violaretur duplex lex: si
G autem isti panes iam ablati essent à facie Dñi, positis alijs, solum violaretur vna lex, si daretur Laicis de eis, s. quia isti panes sancti erant, & non licebat comedere de illis, nisi solis Sacerdotibus. Isti tñ dicũt, q etiamsi panes propositionis fuissent sanctificati illa die in vase, i. tunc politi fuissent nouiter super mensam, adhuc liceret Dauid, & pueris suis comedere de eis propter magnitudinẽ famis. Aliter autem litera ista exponenda est, s. *Porro via hæc polluta est*, i. si quæris de munditia, manifestum est, q in via ista nos contraximus aliquas immunditias. *Sed sanctificabitur hodie in vasis nostris*, id est, panis iste erit sanctus in vasis nostris, idest, in corporibus, s. q non cõtrahet immunditiam pp nos, qui immundi sumus, quia necessitas excusabit nos ab omni immũditia: & ita esset, sicut si comederetur iste panis à mundis. Et iste est sensus literæ. *Dedit ergo ei Sacerdos panem*
H *sanctificatum*, i. de panibus propositionis, qui erant sanctificati. Non cõstat, quot panes dederit Sacerdos Dauid. Dicendum, q dederit multos; nam dedit et pro se, & pueris suis, ipse tñ petierat primo saltem quinque panes, vt patet supra. Et si dicas, fortè non habebat Achimelech nisi vnum, vel duos panes sanctificatos ad dãdum Dauid: Dicendũ, q nõ stat, quia panes propositionis semper erãt 12. vt patet Leuit. c. 24. sed illi tunc nouiter ablati fuerãt à facie Domini, vt ponerentur alij recẽtes, vt patet infra in litera. Ergo poterat ei dare 12. panes, si voluisset. *Nec erant ibi panes, nisi tantum propositionis*, i. nõ erãt ibi eo tempore aliqui panes Laici, nec erant aliqui sanctificati de illis, qui offerebantur Sacerdotibus, vel quos faciebant ipsi de simila conspersa oblata, sed soli panes propositionis, quia acciderat, nouiter eos tunc tolli a facie Dñi. *Qui sublati fuerãt*
I *à facie Domini*, i. illi panes propositionis ablati fuerant de mensa aurea, quæ erat ante faciem Domini: fingebatur. n. Deus quasi habitãs intra Sancta Sanctorũ super arcam in propitiatorio inter duos Cherubim: nã ibi dicebatur sedere in 1. 2. lib. c. 6. habebat aũt faciem conuersam ad introitum Sancti Sanctorum, & quia panes propositionis cum mensa aurea erant apud introitum Sancti Sanctorum extra velum in latere Septentrionali Tabernaculi, dicebãtur esse ante faciem Domini: & quia nunc inde ablati fuerãt, dicebantur sublati de facie Domini. Considerandum est vlterius, quòd dies ista, qua venit Dauid in Nobe erat Sabbatum: quia tunc sublati fuerant panes propositionis de mensa, & positi fuerant alij recentes: hoc tamen nunquam fiebat, nisi in Sabbato, vt patet Leuit. c. 24. s. per singula Sabbata mutabũtur: ergo in Sabbato venerat Dauid: *Die Sabbati venit Dauid ad Achimelech.*
K credidit tamen sibi hoc licere, quia erat necessitas vrgens. Præceptum autem nullum obligat contra necessitatem. Ista etiam fuit vna causa admirationis Achimelech, quare venisset Dauid, s. quia veniebat in Sabbato: nec peccauit in hoc Dauid, quia vt euaderet mortem, licebat fugere in Sabbato, sicut Machabæis licuit pugnare in Sabbato propter necessitatem, 1. Maccab. cap. 2. *Vt ponerentur panes calidi*, id est, ablati fuerant panes veteres de mensa, vt ponerentur alij calidi, quia, quando ponebantur in mensa, calidi erant, & per septem dies ibi manebant.

Quomodo panes propositionis possent poni calidi in mensa die Sabbati. Quæst. XVII.

QVÆRET aliquis, quomodo possent poni panes calidi in mensa propositionis, quia sic videretur ... violari

A violari Sabbatum: nam panes propositionis ponebantur in die Sabbati Leuit. cap. 24. Si ergo tunc calidi erant, necesse erat, quòd in Sabbato coquerentur, alioquin calidi non manerent ex die præcedenti. Quidam respondent, q isti panes coquebantur die præcedenti: & tamen dimittebantur in aliquo loco, in quo posset manere in eis calor, & non comburerentur, & tunc, quando ponebantur, calidi erant. Alij autem dicunt, quòd Deus operabatur miraculosè in istis panibus, s. q quanquam educerentur de clibano, & manerent per vnum diem, vel plus extra, semper manerent calidi: immo quidam Hebræi volunt, quòd semper manebant calidi, quandiu erãt super mensam propositionis. Sed hoc non consonat literæ: quia hic dicitur, quòd sublati fuerant panes de conspectu Domini, vt ponerentur calidi, q.d. illi, qui sublati fuerant, nõ erant calidi: alioquin non diceretur, vt ponerentur calidi: sed sublati fuerant qui-B dam panes, vt ponerentur alij, & non fieret differentia de esse calidum, ad non esse calidum. Item cùm dicitur, quòd Deus faciebat illos panes miraculosè manere calidos, non est verisimile, quia exprimerẽtur talia, cum essent ad laudẽ Dei talia miracula. Etiam non est verisimile, quia miracula nunquam fiunt sine aliqua necessitate, vel vtilitate: non videtur tamen aliquid, propter quod deberet poni miraculum istud, scilicet, quòd panes manerent calidi, vsquequo alij ponerentur in Altari: quia nihil magis differebat esse calidos, quàm frigidos. Aliter dici posset, quòd vocantur hic panes calidi, id est, recentes, quia licet præcedenti die cocti fuissent, & non manerent calidi, tamen recentes erant respectu illorum, qui fuerant septem diebus in mensa. Sed hoc non multum stat, quia nimis differt, esse calidum, vel C esse recentem: nunquã autem recedendum est à significatione nominis, nisi propter necessitatem. Ideo dicendum, quòd isti panes propositionis, quando ponebantur in Altari, erant calidi, & non fiebat hoc miraculosè, sed quia tunc educebantur de clibano. Vnde in die Sabbati coquebantur isti panes, nec erat in hoc violatio Sabbati, quia Sabbatum debebat custodiri in omnibus habitaculis Iudæorũ, sed in templo Domini non iubebatur custodiri: nam quicquid in Sabbato fieret in templo, non erat opus seruile, quia non fiebat ad hominum seruitutem, sed Dei: licitum autem erat pro Deo quæcunque opera in Sabbato facere, præcipuè cum illa opera iussa essent à lege: sic enim patet de ignis succẽsione: nam non licebat Iudæis in Sabbato accendere ignem, Exo. cap. 35. scilicet. Non succendetis ignẽ in omnibus habitaculis vestris per diem Sabbati: in San-D ctuario tamen quotidie fouebatur ignis, siue esset Sabbatũ, siue non, & Sacerdos quotidie ponebat ligna, Leu. c. 6. scilicet. Ignis autem in Altari semper ardebit, quem nutriet Sacerdos subijciens ligna mane per singulos dies. In Sãctuario quoque plus laborabant Sacerdotes in Sabbatis, quam in alijs diebus, eo q tunc offerebantur plura sacrificia: omnia tamen animalia tunc necesse erat iugulari per Sacerdotes, & decoriari, & diuidi in frusta, & cremari in Altari: lauari quoque intestina, si esset holocaustum: istæ tamen operationes erant nimis laboriosę, & erant licitę in Sabbato, quia non erant ad seruitutem hominum, sed Dei. Similiter ergo liceret in die Sabbati coqui panes propositionis, q erat minoris occupationis, quam sacrificia, & erat ad solum Dei cultum. Hoc autem Christus asserit Matt. ca. 12. scilicet Sacerdotes in templo Sabbatum violant, & sine E crimine sunt: ergo videtur, q multa faciebant Sacerdotes in Sabbato, per quæ violaretur obseruatio Sabbati, nisi illa fierent ad honorem Dei. Ita igitur hic dicendum, quòd licebat coqui panes, propositionis in die Sabbati: & coquebantur: & sic, quando ponebantur in mensa, calidi erant, quia eadem die coquebantur, & vt extrahebantur de clibano, ponebantur in mensa.

Sabbatũ in templo non seruabatur.

An tempore necessitatis Achimelech accepisset panes propositionis de mensa, vt daret Dauid. Quæst. XVIII.

QVAERETVR vlterius, quid, si ueniente Dauid, non habuisset Achimelech aliquos panes propositionis, nec laicos, sed solum essent panes positi in mensa coram Domino, an inde tolleret eos ad dandum Dauid, & pueris suis. Respondendum est, sicut supra dicebatur de A mundicia, q omnes istæ leges dispensabiles sunt, & adueniente necessitate, nulla earum obligabat: illicitum n. erat, q panes propositionis postq̃ sublati erant à facie Domini, darent laicis, necessitas tñ fecit licitum esse. Quod autem panes tollerentur de mensa ad dandum alicui erat ẽt contra legem, quia lex iusserat singulis Sabbatis poni 12. panes super mensam, & manere ibi vsque ad sequentem Sabbatũ: Leui. 24. cap. Si aũt tollerentur inde, violaretur ista lex. Sed non erat ista maioris obligationis, q̃ quæcunque alia lex positiua data à Deo: sed omnes aliæ erant dispẽsabiles, & Achimelech credidit, illas non obligare, existente necessitate Dauid, & puerorum suorum: ergo ẽtsi panes essent in mensa propositionis, & vidisset Achimelech Dauid, & pueros patientes famis necessitatem, tolleret inde panes, & daret eis: Erat tñ hoc grauius, q̃ id, q ipse fecit, quia hic viola-B bantur duæ leges, vel videbatur qualitercunque agi cõtra illas: in alio solum agebatur contra unam, ideo quæsiuisset maiorem cãm, siue maiorem necessitatẽ famis Achimelech in Dauid, & pueris suis ad dandum eis panes isto modo, q̃ sicut dedit: data tamen vrgente necessitate non dubitasset dare, quodcunq; vellet, non putans in hoc legem violari: si tamen abstulisset sic panes de mensa, oportebat, q illicò restitueret alios, s. q coqueret totidem, quot abstulerat, & poneret in mensa, quia semper debebant esse 12. panes in mensa in memoriam 12. filiorum Israel Leui. cap. 24. *Erat autem ibi vir quidam.* Hic fit quædam interpositio, quia cũ enarretur, quid egerit Dauid cum Achimelech, interponitur, q erat ibi vir quidã, s. Doeg Idumæus. Et hoc fit, quia hic agitur de fuga, & psecutione Dauid, & quia iste Doeg egit aliquid ad persecutionem istã, interponitur de eo: ipse C enim reuelauit Sauli ea, quæ viderat, & p hoc occisus est Achimelech cum omnibus, qui erant in vrbe Nobe, sequẽti cap. *De seruis Saulis*, i. de illis, qui familiariter assistebant ei: nã sequenti cap. dicitur, q Doeg Idumæus assistebat Regi, & erat primus inter seruos eius. *In die illa*, i. in die, qua venit Dauid ad Achimelech. *Intus in Tabernaculo Domini*, i. erat Doeg in Sanctuario eo tpe, quo loquebantur Dauid, & Achimelech. Accipitur aũt hic Tabernaculum large pro toto Sanctuario; nã si propriè accipiatur, nõ poterat introire Doeg in illud, quia tabernaculum erat quædã domus quadrangula habens tria latera tabulis tecta, & vnũ apertũ desuper, & in circuitu pellibus, & cortinis vallata: de quo Exod. c. 26. & in isto tabernaculo erãt duæ partes, s. Sanctũ & Sãcta Sãctorũ, quæ erat vltima pars: in nulla aũt istarum partiũ introibãt laici: sed in Sancta Sanctorũ solus D Sacerdos magnus, & in sanctũ soli Sacerdotes minores, vt patet ad Hebr. c. 9. atrium tñ tabernaculi interdum vocatur tabernaculum, vt patet sæpe in Leuit. In illud autẽ licebat laicis introire ad sacrificandũ, vel offerendum, vel orandũ. Potest ẽt vocari tabernaculum tota illa domus, in qua erat tabernaculũ cũ atrio suo, & in illã licebat omnibus introire. In Hebræo habetur hic, q erat Doeg retentus in tabernaculo: litera autem nostra posuit intus, eo q retentus dicit inuoluntariam retentionem: in tabernaculo autem nullus inuoluntariè tenebatur, quia non erat ibi locus carceris. Dicunt autem quidam, q erat in tabernaculo, s. quia venerat ad offerendum hostias pacificas, & comederat ibi: nam illi, qui offerebant hostiam pacificam, comedebant partes sibi prouenientes coram Domino, scilicet in atrio tabernaculi, vt patet Deut. c. 12. & 16. vel dicitur, quòd erat E Doeg inuitatus ab aliquo, qui comederet de pacificis, & obtulerat illa: & quia ista comedebantur in Sanctuario, erat Doeg in Sanctuario. Alij autem dicunt, q erat retentus in Sanctuario, s. ad vacandum doctrinæ legis, ita q ibi addisceret legem. Sed hoc non stat, quia Doeg non vacabat legi, sed erat vir aulicus, & primus inter seruos Saulis, vt patet sequenti cap. dato etiam, q vacaret legis studio, nõ maneret intra Sanctuarium, quia non erat ibi locus alicui semper manendi, cùm esset locus mundus, sed solum erat locus ad orandum, & offerendum. Ideo dicendum est, sicut prius, vel, q fortè à casu venerat in vrbem Nobe, & accidit, q esset illo tẽpore in Sanctuario. *Et nomen eius Doeg Idumeus.* Exprimitur hic nomen, vt sciatur quis iste fuerit, qui dedit occasionẽ mortis omniũ Sacerdotũ Nobe. Vocatur autẽ Idumæus, quia fortè erat de stirpe Idumæorum, & conuersus fuerat ad ritum Iudaicum, sicut multi de

Gentilibus conuertebantur. *Potentissimus Pastorum Saul;* idest, iste erat Princeps inter omnes pastores Saul. Non.n. erat iste pastor, qa ipse erat in curia Regis, & assistebat ei, sed erat potius Princeps super pastores. Hoc autem erat, quia antiqui Reges vacabant agriculturæ habētes curam de cultura terræ, & de pecoribus; quia in his habebāt magnam partem substantiæ suæ: sic.n. legitur de Rege Ozia, qui curam habuit magnam de agricultura, vt patet 2. Paralipom.c.26. Aliqui exponunt, quòd Doeg erat potentissimus pastorum Saul, i. princeps inter sapientes, vel interpretes Saulis: sed hoc non consonat, quia Doeg non erat vir deditus sapientiæ; potissimè, qa nimis esset hoc trahere literā à sensu suo. In quibusdā Biblus habetur; *Hic pascebat mulas Saul.* Sed hoc nō est de textu, nec habetur in Biblis correctis: non enim est verisimile, q̄ ille, qui erat primus inter seruos Saul, vt patet seq. c. pasceret mulas, vel aliqua pecora. *Dixit autē Dauid ad Achimelech.* Postquā petiuit Dauid panē ab Achimelech, nunc petit arma, quia omnia necessaria sibi erant. *Si habes hic ad manum hastam, vel gladiū, da mihi.* Bene sciebat Dauid, q̄ Achimelech sacerdos haberet aliqua arma, petiuit tn̄, si haberet ad manū, i. si haberet in præsenti, vel in prōptu. Ex quo apparet, q̄ Dauid erat cū magna festinatione: nā nihil petebat, nisi q̄ hēretur ad manū: sic patet supra de pane, s. si quid hēs ad manū, vel quinq; panes, da mihi. Nā q̄q̄ sciret, q̄ poterant hēri multi panes in vrbe, tn̄ nō petiuit de illis: sed si possent hēri aliqui in prōptu; ita ēt fuit de armis, qa noluit, q̄ inquirerentur arma per vrbē pro eo, sed, q̄ ad manum esset, daretur illi. *Quia gladium meum, & arma mea non tuli mecum.* Hoc dicit, quia Achimelech diceret ei: vbi ergo sūt arma tua? respōdet ipse, q̄ nō tulit secū aliquid de armis suis.

Quare Dauid non tulerit arma secum, cum tantum essent sibi necessaria in via. Quæst. XIX.

QVAERET aliquis, quare Dauid non tulerit secum aliqua arma, cum essent sibi necessaria in via, potissimè, cum haberet hostes. Nicolaus respondet, q̄ nō potuit secum tollere arma, quia dimissus fuit à Michol per fenestram, vt patet supra c.19. Sed hoc non stat, quia non fuit ista fuga, qua fuit dimissus à Michol; nā post illam iuit ad Samuelem, deinde rediit ad Ionathan præcedenti c. & ibi stetit in domo sua, quia vrbs, in qua erat Ionathas, erat, in qua morabatur Saul, & in qua morabatur Dauid: alioquin non dixisset Saul Ionathæ: quare non veniebat Dauid ad mensam, vt patet præced. c. Ibi tamen stetit Dauid cum Ionatha, & cōsiliati sunt ambo, quid fieret de Dauid: & ambo exiuerunt in agrū, vt patet eod. c. ideo potuisset ducere arma sua secum. Item dato, q̄ non potuisset redire Dauid ad domum suam, poterat ducere alia arma: & sic nō erat conueniens responsio, q̄ non duxerat arma sua secū, quia non redierat in domū. Sed dicendū est, q̄ Dauid nō potuit ducere secū aliqua arma sua, vel aliena: nam Ionathas, & Dauid egressi sunt in agrū, vt consiliarentur super statu Dauid, & ibi Ionathas dixit ad Dauid: descēde festinus, & venies in locum, vbi celandus sis. Venit antē Dauid illuc immediatè, mānsitq. ibi diebus tribus, vsquequo Ionathas rediit ad eum, & in illis tribus diebus nō iuit ad aliqua loca, in quibus posset hēre arma, & quia, quādo ipse, & Ionathas egressi sunt de vrbe nō hēbant aliqua arma, nō potuit Dauid hēre arma, qn̄ recessit à Ionatha, & quia ex eo loco, vsquequo venit in Nobe ad Achimelech, nō audebat declinare ad aliqua loca, in quibus hēret arma; iō adhuc inermis erat. Sed tūc diceś: quare Dauid nō duxit secū aliqua arma qn̄ egressus est cū Ionatha in agrū. Posset dici, q̄ fortè nōdū deliberauerat Ionathas, & Dauid, q̄ Dauid descēderet immediatè ad latendū, vel an dēret redire in vrbē. Accidit autē, q̄ deliberauerūt, dēre eū immediatè latere, ideo nō rediit pro armis, sed iuit inermis. Sed adhuc dato, q̄ diceremus, Dauid, & Ionathan deliberasse, anteq̄ exirēt de vrbe, q̄ descenderet Dauid ad latendū, non decebat, q̄ portaret arma secū, quia per hoc daretur locus suspicioni: voluit aūt Dauid tollere omnem præsumptionem: nam cum Dauid, & Ionathas egressi sunt inermes in agrum, crederetur, q̄ egrediebantur ad meditationem, vel delectationem. Si autem Dauid egrederetur armatus, crederetur esse signum

F viæ: & tunc cum Saul inquireret pro Dauid, aliqui possent
respondere, q̄ viderant eum egredientem armatum cum
Ionatha, & per hoc deprehenderetur Ionathas, vt facti
conscius, & posset denunciari Regi, & hoc, antequam cognosceretur
intentio eius per ea, quæ postea quæsiuit in
mensa præcedenti c. non potuit ergo conuenienter Dauid
educere arma sua secum.

Quare Ionathas non dederit arma Dauid, quando venit ad eum in agrum. Quæst. XX.

QVAERETVR vlterius, quare Ionathas non dederit
Dauid arma ad ferēdum secum in itinere, cum
ipse venerat ad eū in agrū, quando recedere debebat. Respondendū,
q̄ Ionathas non habuit cōuenientia arma, quæ
G daret Dauid, qn̄ stetit cū eo; nā solū habebat arcum, & sagittas,
vt patet præcedēti c. egebat autē Dauid gladio, vel
hasta, sicut ipse petiuit hic ab Achimelech: & dato, q̄ Ionathas
vellet dare Dauid arcum suum, non conueniebat,
quia per hoc incideret in præsumptionem, s. egressus fuerat
in agrū ferens arma: si autem nunc reuerteretur Ionathas
non ferens arma, manifestè pateret, q̄ alicui locutus fuerat
in agro, cui dederat arma sua. Et quia Saul iā præsumebat
contra Ionathan, q̄ haberet Dauid absconditum: nā cum
dixisset, q̄ miserat eum in Bethlehem, non credidit Saul,
sed dixit: iam nunc mitte, & adduc eum ad me, quia filius
mortis est, ita præced. c. Magis ergo nunc præsumeret, q̄
habuerit eum abscōditum, & dedisset ei arma sua in agro.
Si autem dicas, quare non portabat Ionathas alia arma secum,
quæ daret Dauid, ipse autem retineret sibi arcum. Di-
H cendum, q̄ eadem ratio est, quæ in præcedenti, s. quia, si
portaret Ionathas multa arma secum in agrum, esset duplex
præsumptio. Prima quando egrederetur. Secunda,
quando reuerteretur. De prima patet, quia cum viderēt
viri vrbis egredi Ionathan armatum, præsumerent eum
aliquid velle agere secretè, ad quod necessaria erant arma;
nam illa non erant ad delectationem, vel ad venationem,
sicut si solum educeret arcum, & sagittas. Secunda autem
præsumptio, & maior esset, cum reuerteretur in vrbem,
& non ferret illa arma, quia manifestum esset, q̄ alicui dedisset
in agro: ideo adhuc minoris præsumptionis fuisset, q̄
solum arcum educens dedisset illum Dauid, quam, q̄ ducens
alia arma s. lanceā, gladium, & similia daret illa Dauid.
Non vidit ergo Ionathas aliquem modum cōuenientē,
quo ipse posset ferre arma pro Dauid: & sic necesse fuit,
I q̄ mitteret eum inermem. Nec.n. Ionathas ausus est dare
alicui alteri arma, vt ferret illa Dauid, quia nemini confidebat
tantum, vt reuelaret statum Dauid, cum ex hoc posset
periculum incidere: ideo ambo tantū negotiū nouerāt.
præced. c. Dauid igitur nec à Ionatha, vel ab aliquo alio arma
hēre potuit, ideo venit inermis vsq; ad Achimelech. Ei
autem cōfisus est vitam suam, reuelans se ei: ideo petiit ab
eo panes, & gladium. *Sermo.n. Regis vrgebat.* Ista est causa
excusatoria, cur nō ferret arma Dauid: nā diceret ei Achimelech:
quare nō portabat arma in via, cum essēt necessaria:
ipse autē dixit, q̄ sermo Regis vrgebat, i. præceptū Regis
cogebat eū nimis ad velociter recedendū, ita q̄ nō potuit
declinare in domū suā ad accipiendum arma. In hoc
mentiebatur Dauid, quia Rex nihil dixerat, sed ipse erat
profugus, quia tamen semel mentitus fuerat, ad colorandum
K illud mendacium, oportebat eū plures mentiri. *Et
dixit Sacerdos,* s. Achimelech. *Ecce gladius Goliath Philisthæi.*
Achimelech diligebat Dauid, ideo oīa, quæ petebat,
libenter cōcessit ei: dedit aūt illi gladiū Goliath, nō quidem,
q̄ non posset aliū hēre, sed quia nō hēbat aliū ad manū: manifestum
est. n. q̄ in vrbe illa poterat multos gladios hēre
Achimelech, de quibus daret vnū Dauid; qa tn̄ ipse petiuit
gladiū, vel hastā ad manū, & nō hēbat Sacerdos alium ad
manū, nisi gladiū Goliath, dedit eū illi: nō.n. erat Achimelech
in domo sua, qn̄ venit ad eū Dauid, sed erat in Tabernaculo
Dn̄i: ibi aūt nō erāt aliqua arma, quia nō erat locus
pugnæ, sed solū gladius Goliath, quia reseruabatur ibi in
memoriā. Illū aūt dedit, quia nō sustinebat Dauid expectare,
quousq; iret Achimelech in domum suā ad dandum ei
alia arma, & hoc, quia timebat nimis cognosci, & detineri.
Quē percussisti in valle Terebinthi. Hic erat locus, i quo cō-

uenerant Philisthiim cōtra Israel, & ibi occidit Dauid Philisthæum, supra cap. 17. Vocatur autem vallis Terebinthi, i. vallis quercus: est.n. Terebinthus arbor Arabica, vt ait Isidorus: & pro eodem accipitur quercus & Terebinthus in Hebræo: nam sicut ponitur quercus supra cap. 10. cum dicitur: Et veneris ad quercum Tabor, ita ponitur Terebinthus: nam idem nomen habetur in Hebræo ibi, & hic. Vocatur autem sic illa vallis, quia fortè erat ibi aliqua mágna Terebinthus, à qua nomē acceperat, sicut in conualle Mābre erat quædam magna Ilex, sub qua habitabat Abrahā, de qua dixit ipse ad Angelos: requiescite sub arbore: & sub illa postea comederūt, vt patet Gen. 18. c. *Est inuolutus pallio post Ephod*, i. gladius iste est inuolutus in quodam pallio & erat apud Ephod. Est. n. Ephod vestis Sacerdotalis, de cuius figuratione habetur Exod. cap. 28. & seruabatur ista vestis cum alijs Sacerdotalibus in Tabernaculo, & apud illam erat gladius Goliath inuolutus. Aliqui Hebræi exponunt istam litteram dicentes, quod erat gladius post Ephod, idest dedit Achimelech Dauid gladium, & postea consuluit Dominum pro eo in Ephod. Sed iste sensus nimis est alienus, ideo dicatur, vt prius.

Gladius Goliath positus fuerat in Tabernaculo Domini: reliqua autem arma seruauerat Dauid pro se in domo sua. Quæstio. XXI.

QVAERET aliquis, quō dicitur, q gladius Goliath esset in Tabernaculo: quia Dauid tulerat omnia arma Goliath pro seipso, & posuit in domo sua, vt patet sup. cap. 17. s. Assumēs aūt Dauid caput Goliath, attulit illud in Ierusalē, arma verò eius posuit in tabernaculo suo, ergo nō erat gladius in Tabernaculo Dñi. Dicendū, q gladius Goliath positus fuerat in Tabernaculo Dñi, vt patet hic: reliqua aūt arma eius seruauit Dauid pro seipso, & posuit in tabernaculo suo: gladium aūt posuit potius in Tabernaculo Dñi, q̄ aliud genus armaturæ, quia Deus magis cooperatus fuerat sibi in gladio, q̄ in alijs armis: nā ponebat Dauid aliqua de armis Goliath in memoriā occisionis Goliath, & qa Dauid occidit eum gladio suo, vt patet supra cap. 17. & alia arma sua nihil ei cōtulerunt ad hoc, posuit magis gladiū in tabernaculo, q̄ alia genera armorum. Fuit aūt cōuenienter iste gladius positus in Tabernaculo Domini ad laudē Dei: & hoc pp duo. Primò pp ipsum Dauid, s. quia Dauid superauerat ipsum Philisthæum: nō quidem in fortitudine virtutis suæ, sed à Deo adiutus. In recognitionē ergo huius beneficij à Deo sibi præstiti, posuit istum gladium in tabernaculo, indicans per hoc, q ipse nō intendebat habuisse victoriā hanc à se, sed à Deo, ideo dabat hoc illi in munere. Secūdò hoc erat cōueniens pp Israelitas: nā qn intrarent in Sanctuarium, viderent ibi gladiū Goliath, & recordarentur, q Deus eis beneficiū victoriæ cōtulisset, ideo surgerent in diuinā laudē. Ex hoc aūt apparet, q licitum esset militibus in tēplo nostro, siue in quacunq; Ecclesia relinquere signa uirtutis suæ in armis: potissimè, cum bella illa sunt ad aliquid honestū, quia per hoc intuunt, q magnifica gesta, quæ habuerunt in armis, ex Dei beneficio assecuti sunt. *Si istū vis tollere, tolle*. Dubitabat Achimelech, an Dauid uellet accipere illum gladium. Causa dubitationis erat, quia ille gladius positus fuerat in tabernaculo ad cultum Dei, ut esset signum victoriæ à Deo collatæ: ideo fortè Dauid nollet eū accipere ad usus suos, cū semel Deo dedicasset. Quidā dñt, q positus fuerat iste gladius in Tabernaculo, q a cū eo fuerat amputatū caput Goliath, & erat iā gladius consecratus Dño, & hoc uerū est. Nicolaus tn̄ dicit, hoc non stare, quia id, q semel Dño erat consecratum nō poterat redire ad humanos usus, ut patet Leui. ca. ulti. & sic Dauid nō potuisset eo uti licitè. Et sic cōcludit Nicolaus, q nō erat iste gladius consecratus Dño, sed fuerat positus solum ad memoriā uictoriæ in tabernaculo. Sed hoc nō stat, quia uel iste gladius Goliath adhuc erat Dauid, uel non. Si non erat Dauid: ergo iam donauerat illum Deo, & cōsequenter erat consecratus, quia nihil aliud erat res laicorum cōsecrari, nisi, q eas donarent Sanctuario, ut patet Leui. cap. 27. Si aūt dicas, q iste gladius adhuc erat Dauid, quia tunc nō fuisset positus in loco sacro, s. inuolutus in pallio post Ephod, quia ibi erat locus rerum multarū sacrarū, sed fuisset positus in aliquo loco cōmuni: ergo cōsecratus erat, & tanq̄ res sacra ponebatur in loco sacro.

Duæ rationes, quare gladius positus in tabernaculo sit.

Gladius Goliath an fuisset cōsecratus Domino. Nicolaus refellitur.

A Cum aūt arguit Nicolaus, q si esset consecratus, nō potuisset licitè Dauid vti illo: dupliciter respōderi potest. Primò, quia hoc verū est præter necessitatem, cū tamen esset in necessitate, licebat ei vti illo, & quacūq; alia re sacra: nā sicut lex obligabat ad hoc, q res sacræ nō trāsirent in vsus laicorum, ita obligabat ad hoc, q panes sancti nō darentur laicis: dedit tamen illos Achimelech Dauid necessitatē patiēti in fame: ergo eodē modo poterat dare ei arma, quæ cōsecrata essent pp necessitatem instātis periculi, s. quia armis egebat, & nō poterat ea aliūde cōmode hēre. Secundo dici pōt, q Dauid poterat licitè accipere gladium illum, quia non tollebat eum voluntate tenendi semper penes se, sed solum euadendi tempore illo, quo nō habebat arma: cum autem daretur ei copia armorum, reduceret illū in Sanctuariū: & sic verisimile est, q reduxerit postea. Nec B est nimis insistendum super cōsecratione huius gladij; quia si esset iste gladius cōsecratus ita, q pertineret ad aliquem vsum Sanctuarij, sicut pertinebant vestes Sacerdotum, vel candelabrum, aut vasa olei, vel libaminum, quæ erāt super mensam propositionis: erat difficile conuerti ista ad aliquē vsum vulgarium sine valde magna necessitate, quia in eis ministrabatur Deo: gladius tamen ibi positus nō erat ad aliquam Dei ministrationem, sed solum ad memoriā victoriæ habitæ: ideo poterat, nō obstante cōsecratione, applicari ad aliquem vsum humanum, potissimè instante necessitate, & cum voluntate reducendi illum in locum suum. *Nec est hic aliquis absque eo*, i. non est hic aliquis gladius in prōptu, nisi ipse. Hoc autem verum est, quia erat tunc Achimelech in Sanctuario, & ibi nō erant aliqua arma: si autem fuisset in domo sua, potuisset ei dare alia: sed Dauid non expectabat, C nisi ea, quę possent haberi in promptu. *Et ait Dauid: non est huic similis alter, da mihi eum*, i. quia non habes hic alium similem, s. alium gladium, da mihi istū, q. d. si haberes aliū quencumq; gladiū, nō acciperet istud, quia semel cōsecratus est Dño: quia tamen nullus alius est, quē accipere possē da mihi. Alij exponunt, non est alter huic similis, i. non pōt esse alius gladius ita bonus, sicut iste, ideo da mihi illū. Sed hoc nō stat, quia tunc indifferēter voluisset accipere Dauid gladium Goliath, ētsi multi alij gladij in prōptu fuissent, qui ei dari possent: Achimelech tamen hoc noluisset, quia non dixit de gladio Goliath, nisi in defectum aliorū, sicut dixit, q ei daret panes ppositionis, & dedit in defectu aliorum panum. *Surrexit itaq; Dauid*. Hic ponit periculi imminentis euasio, s. quō Dauid per fugam euasit mortē. Pro quo considerandum, q Dauid timuit manere aliquanto tē D pore in vrbe: nam non sustinebat expectare, dum mitteret Achimelech pro panibus, vel gladio ad alias domos, sed solum voluit recipere, quicquid ad manum ipse haberet, hoc autē, quia propter duo timebat. Primo, quia cū Saul inquisiuisset eū, & nō inueniēs, nimis fuisset indignatus, ptouit, q mitteret ad inquirendū eū per oēs vias, & fortè aliqui venirent per viā vrbis Nobe: eumq; ibi morantē inuenirent, atq; raperent: ideo nec ad modicum morari voluit: sic. n. fecit iterum, quādo fugit Dauid, & venit ad Samuelē in Ramatha: nā tunc misit ter nuncios, vt rāperent Dauid, sed nō potuerunt, quia cogebat eos Deus Prophetare, sup. c. 19. Secundo timebat, q viri, qui erant in vrbe, si cognoscerēt aduentum eius, cum sic quasi nudus veniret, & inermis, putarent eum fugientem à Rege, quia ille non erat habitus viri à Rege missi: præsertim cum iterum fugisset à Rege. Vt erE go famularētur Regi, fortè vellent tenere eum: noluit ergo aduētum suum cognosci ab aliquo eorum, qui in vrbe erat. Et quia quamuis venisset ad solum Achimelech, si aliquantum ibi moraretur, cognosceretur ab eis, qui in vrbe manebant: ideo nō sustinuit saltem per modicum expectare, sed illico recessit; vnde dicitur: *Surrexit itaq; Dauid*. Istud pertinet ad modum loquendi Sacræ Scripturæ: nam de quocunq; prius nihil agente, si postea prædicauerit actum, dicit, q surgit, i. exit in actum: & non dicitur surgere, tanquā ante sederet. *Et fugit in die illa ā facie Saul*, i. in illamet die, in qua venit ad Achimelech, recessit: vnde q̄q̄ esset Sabbatum, non curauit de solennitate, sed itinerauit ad veniendum, & postea itinerauit recedendo: nam putabat sibi necessarium ad vitæ defensionem, vt non maneret in vrbe. Dicitur etiam, q fugit die illa à facie Saul, non q die illa fugere cœperit: quia cum recessit de lapide Ezel, vbi fuit cū Ionatha

David propter duo noluit expectare, q Achimelech alio mitteret pro panibus & gladio.

Ionatha præcedenti c.incepit fugere à facie Saulis. Sed dicitur, q fugit in die illa.i. etiam non se sustinuit in die illa, vt maneret in vrbe Nobe,sed fugit, Vel potest dici,q fugit in die illa,i.trãsiuit in die illa ad terram Philisthinorũ:nam præcedẽtibus diebus,quanquã fugeret,nõ tñ exibat de terra Saulis.Nunc aũt exiuit in terrã Philisthinorũ:ideo nunc dicitur propriè fugisse à facie Saulis. *Et venit ad Achis Regẽ Geth*.i. venit ea vice in terrã Philisthinorũ ad vrbẽ Geth ad Regẽ Achis,qui erat Rex vrbis illius. Est aũt Geth vna de quinq; Metropolibus Philisthinorũ, vt patet supra c.6, fuerunt autẽ viri de vrbe ista , qui magis restiterunt plagæ missæ à Deo pro arca detẽta in terra eorũ : nã cũ ceteri populi molestè ferrent à muribus de terra ebullientibus,Gethæi inito consilio,fecerunt sibi sedes pelliceas,i. femoralia de corio, vt mures ebullientes de terra nõ possent mordere præminẽtes extales eorũ,supra c.5.De hac Vrbe Geth erat Goliath Philisthæus,quẽ occidit Dauid: ideo vocabatur Goliath Gethæus,supra c. 17.Rex autẽ huius vrbis erat Achis: nã erant in terra Philisthinorũ quinq; Metropoles, & quælibet earum habebat Regẽ,vt patet Iosue,c.13.erat autẽ vna de his Geth,vt patet eod.c. & supra 6. Isti tamen Reges Philisthinorũ,quia parui erant, aliquando vocãtur Reguli Iosue c.13.& aliquãdo satrapæ sup.c.5. & 6. & infra 29.Iste autẽ Rex Achis vocatur Abimelech,vt patet in titulo psalmi 33.vbi dicitur : Psalm. Dauid,qñ immutauit faciẽ suã coram Rege Abimelech . Hoc aũt fortè est, quia illud nomẽ Abimelech erat cõe ad Reges Philisthinorũ,s. q oẽs vocabantur Abimelech,sicut oẽs Reges Ægypti vocabant Pharaones,& Imperatores Romani vocabãtur Cæsares,vel Augusti,q̃q̃ haberẽt alia noia propria.Hoc patet, qa Reges Geraræ erãt Reges terræ Philisthinorũ, qa Gerara erat in terra Philisthinorũ , Gen.c.20. & 26. & tñ oẽs Reges legũtur ibi vocari Abimelech,vt declaratũ est Gen, c.26.forte aũt iste Rex Achis erat de genere illorũ,iõ vocabat Abimelech noie cõi:& vocabatur Achis noie speciali .

Geth Ciuitas Philisthinorũ de qua Goliath natus est.

Quomodo Dauid fugerit in terram Philisthinorũ,cum sciret se hostem præcipuum eorum. Quæst. X X I I.

QVÆRET aliquis,quomodo Dauid fugerit in terrã Philisthinorũ , cũ sciret se hostẽ præcipuũ Philisthinorũ:nam ipse occiderat Goliath Gethæum supra c.17. post hoc ẽt, cum cõstitutus esset à Saule Princeps virorum belli,faciebat plagam magnã in Philisthinis,sicut qñ accepit ducenta præputia eorum,supra c.18.post hæc etiam fecit bella magna contra eos,supra c.19.potissimè aũt non debuisset fugere in vrbem Geth:nam ipse occiderat Goliath fortissimum Philisthinorum, in quo erat tota spes eorum. Ille aũt erat de vrbe Geth,q Dauid bene nouerat ; iõ credere deberet,q cognati eius,qui essent in eadem vrbe,persequerentur eum,& si non tanquã publicum hostẽ,saltem tñ,vt hostem eorũ propter cognatũ suũ occisum,ideo non debuisset fugere in terrã Philisthinorũ,præsertim in Geth. Rñdendum est,q Dauid sciuit sibi mortẽ certissimam futuram à Saule , si non fugeret : fugisset aũt libenter ipse in aliquam partem Israel,si ibi crederet se posse euadere : desperauit tñ de hoc . Quod patet: nã qñ iterũ fugit Dauid à Saule,quia nondũ sciebat,quid de eo diffiniuisset,non fugit extra terrã Israel,sed iuit ad Samuelẽ in Ramatha , supra c.19.nunc aũt certissimè cognouerat,q Saul desiderabat eũ occidere præced. c. ideo si fugeret in aliquã partem terræ Israel, non esset securus, præsertim cum Saul nimis diligenter inquirere eũ vellet, vbicunq; esset,vt patet infra 23.c.cũ dixit Saul ad Ziphæos:Considerate,& videte omnia latibula eius, in quibus absconditur , & reuertimini ad rem certã,vt vadam vobiscũ. Quod si ẽt in terrã se obstruxerit,perscrutabor eũ in cunctis millibus Iuda . Dauid tñ non recedebat spõtè de terra Israel, quin potius ipse conquestus est Sauli dicens:si Deus incitat te aduersũ me,odoretur sacrificiũ:si aũt filij hominũ,maledicti sunt in cõspectu Dñi,qui eiecerũt me hodie, vt nõ habitẽ in hæreditate Dñi,dicẽtes:vade,serui diis alienis,infra c.26.Oportuit tñ, q Dauid egrederetur terra Israel,quia aliàs nõ saluaretur. Sed tunc dicet aliquis , cur non iuit in alia regna confinia, idest, in terram Moabitarum,vel aliarum gentium? multa.n.erãt in circuitu terræ Israel,sic.n.postea fecit:nã iuit ad Regem Moab, vt patet seq.c. Dicendum est,q Dauid vo-

Fugit Dauid in terrã Philisthinorũ, quia alioquin nõ effugisset manus Saulis.

F luit totaliter effugere manus Saulis:nesciuit aũt,quomodo melius effugeret, quàm eundo in terram Philisthinorum, & non in alia regna : cuius ratio est, quia alia regna vicina habebãt nunc pacem cum Israelitis, & si fugeret Dauid ad illa, Saul mitteret pro eo ad terram illã, & Rex terræ illius traderet eum Sauli:quia Saul accusaret eũ,tanquã hostem, & si forte hoc nollet facere Rex terræ illius, rumperentur fœdera, vel pax inter eum, & Saulẽ : & hoc videretur iustè agere Saul,quia ille receptabat hostem eius apud se.Philisthini aũt erant hostes Iudæorum;ideo si illuc fugeret Dauid,non posset Saul inde eũ recipere, quia Philisthini non darent, quin potius conarentur aduersari Sauli , quãtum possent . Cum ergo Dauid esset in terra Philisthinorũ,cessaret Saul persequi eũ ; erat ergo tutius, q fugeret in terrã illã, quàm in aliam . Hoc aũt patet inf.27.c.s.dixit Dauid in corde suo:aliqñ incidam vna die in manus Saulis: nõne melius est,vt fugiam, & saluer in terra Philisthinorum, vt

G desperet Saul,cessetq. me quærere in cunctis finib. Israel ? & postea subditur:& nunciatum est Saul,q fugisset Dauid in Geth,& nõ addidit vltra,vt quæreret eum.Cum autem arguebatur, q non debuisset fugere in terrã Philisthinorũ, quia Philisthini persequerentur eum , Dicẽdum,q Dauid credidit,q Philisthini non cognoscerent eum pp duo. Primò,quia Philisthini nunquã eum viderant,nisi in bello,& ibi nõ poterant illum contemplari:quia cũ ipse appropinquaret ad Philisthinos impetus belli erat,in quo nemo pôt diligenter vultum alterius speculari,præsertim,quia fortè Dauid in bellis habebat caput velatũ armis, & sic credendum est. Secundo nõ cognoscerent eũ:quia dato,q vidissent illum aliqñ,& cognoscerẽt:cum tñ nũc viderent eum in terra Philisthinorum solitanũ , crederent nõ esse illum, quia non erat verisimile,q ille, qui erat hostis Philisthino-

H rum,sic veniret ad ponendum se in manibus eorũ: accidit tñ contrariũ,s.quia cognitus est. Vnde dixerunt Philisthæi, nunquid non est iste Dauid Rex terræ,&c.& ideo tũc cognoscens ipse consilium suũ conuersum esse in cõtrariam partem,mutauit vultum suum,& fugit de terra Philisthinorũ . Sed adhuc non erat penitus elusum consilium Dauid:nam Rex Achis nõ cognouit eum : dixit.n.seruis suis: vidistis hominẽ insanum,quare adduxistis eum ad me ? Si tñ cognouisset eum Rex Achis,etiãsi Dauid flecteret se in multos modos, & fingeret insanire, non assensisset Achis, quia satis cõstaret,istas esse fraudes hostiles, ne captus occideretur: serui quoq; Achis nõ cognouerunt penitus Dauid . Nam,si certissimè cognouissent,nõ dereliquissent eũ, etiamsi insaniret,illicò tñ dimiserunt.Conuenienter igitur Dauid disposuerat,vt iret in terram Philisthinorum.Dum

I autem dicitur, q etiamsi iret in aliquam terram Philisthinorum : non tñ debuisset ire in vrbem Geth propter speciales inimicitias.Dicendum,q illud concludit,supposito, q Dauid cognosceretur à Philisthinis , quia tunc magis debuisset Dauid deuitare Gethæos, quàm reliquos Philisthinos. Dauid tamen putabat , se non cognoscendum, & tunc non magis pateretur a Gethæis, quàm ab alijs .

Dauid credidit nõ cognosci à Philisthinis pp duo. Primò.

Secũdo.

Quare Dauid iterũ fugerit ad Regem Achis Philisthæum. Quæstio X X I I I.

QVÆRETVR vlterius,quare Dauid iterum fugerit in terram Philisthinorum ad Regem Achis , de quo hic, vt patet inf.27.c. Aliquis dicet, q fugit eodẽ modo,quo hic,s.q nõ cognosceretur à Philisthinis. Sed dicendum,q non stat, quia hic Dauid iuit occultè,s.solus, ita vt

K cognosci nõ posset:postea tñ iuit manifestè ferẽs secũ 600. viros: & cognoscebat eum Achis esse Dauid,vt patet infra c.27.vt tamen,q non debuisset se exponere huic periculo, quia iterum cum cognitus est, fecerat Rex eum ad se adduci,& periclitatus fuisset ,nisi fecisset se insanum.Dicendum est, quòd nunc non erat simile . Pro quo sciendum, quòd Dauid habuit causam iustam fugiendi iterum in terram Philisthinorum,quanquam cognosceretur,quia aliàs non putabat se posse euadere,quia nunc,quãdo fugit Dauid de terra Philisthinorum propter seruos Achis , iuit in terram Moab,vt patet seq.cap. ibi tamen nõ ausus est stare, quia Propheta monuit eum inde recedere : hoc autem fuit,vt quibusdam videtur,quia cũ Rex Moab haberet pacẽ cũ Saule,traditurus erat Dauid in manus eius ad conci-

liandum eum magis sibi:& ob hoc Propheta monuit eum inde fugere:postea aũt si Dauid illuc rediret,idem sibi futurũ timebat: ideo non erat sibi tutũ illuc ire,sed cogitauit ire in terrã Philisthinorũ,quia cũ sciret Saul,ibi esse Dauid cessaret eũ persequi,quia nõ poterat habere de manu Philisthinorũ.Et sic factũ est,vt patet infra 27.c.Itẽ Dauid securè potuit ire in terram Philisthinorũ illa vice,& non prima,nec est simile de vtraq; quia prima vice ibat Dauid solus,& si cognosceretur in terra Philisthinorũ,putaretur, ꝙ veniebat ad explorandum aliquid, ꝙ reliquerat viros suos alibi,vt postea irrueret super aliquẽ locũ,vel gentẽ quietã. In secunda aũt vice,cũ fugit Dauid in terrã Philisthinorũ, iuit palam,ita,vt cognosceretur, & ferebat secũ sexcentos viros, ideo non videbantur nunc latere aliquæ insidiæ ex aduentu eius.Causa aũt potissima diuersitatis est,quia prima vice,qua fugit Dauid in terrã Philisthinorũ, non apparebat aliqua causa,quare fugere deberet, ideo putarentur latere insidiæ:in secũda vice erat ratio manifesta,quia omnes Philisthini cognouerãt,quõ Saul persequeretur quotidie Dauid ad mortẽ,sõ nũc scirẽt,ꝙ necessitate coactus fugiebat de terra Israel in terrã hostiũ,& ipsi hoc libenter acceptarent,quia ex hoc putaretur, ꝙ Dauid infestaret terrã Israel propter Saulẽ,& sic Dauid,quamdiu fuit in terra Achis Regis,cũ faceret prædas,& occisionẽ in multis gentibus, dicebat Regi Achis, ꝙ irruerat in terrã Israel,ex quo lætabatur nimis Achis, & volebat habere Dauid semper apud se,vt patet infra c.27.s.credidit ergo Achis Dauid,dicẽs:multa mala operatus est contra populum suum Israel: erit ergo mihi seruus sempiternus.Conuenienter igitur fugere potuit secunda vice ad Regem Achis in Geth.

Dauid cur potius fugerit ad Regem Achis, quàm ad aliquem alium Philisthinorum, Quæst. XXIIII.

QVÆRETVR vlterius, cum iã cognitum esset de Dauid,quis esset,& cognosceretur in terra Philisthinorum,quare fugiebat ad Regem Achis,quia potius fugere debuisset ad aliquem alium:nã dato, ꝙ Philisthini eum securè recipere vellent,quia tamen habebat specialiter hostes in vrbe Geth pp Goliath,quẽ occiderat,& illi eũ qualitercunq. possent,infestarẽt,potius debuisset ire ad aliã terrã,q̃ in Geth.Rñdendũ est,ꝙ verisimile est Dauid cõsuluisse Dominũ,antequã descẽderet ad Regẽ Geth,an illuc descẽderet, & Deus sibi respõderit,ꝙ descẽderet: nã in rebus humanis,in quibus vertebatur aliquod periculũ,Dauid cõsulebat Dominũ,an ageret,vel cessaret. Sic fuit qñ erat in vrbe Ceila: nã cõsuluit Dñm,an traderent eũ viri Ceilæ in manus Saulis,infra c.23. Iterũ ẽt,qñ voluit pugnare cõtra latrũculos Amalecitas,qui succenderãt Siceleg, consuluit Dñm,infra c.30.Præter hoc verisimile est, ꝙ Dauid anteq̃ descenderet ad Regem Achis, miserit ad eum nuncios petens,ꝙ reciperet eũ in terra sua,exponẽs causã, quare fugerit à Saule, & tunc Rex Achis dederit ei securitatẽ in tota terra sua,iubẽs, ne quis haberet occasionem aliquã contra Dauid,& tũc ipse potuit securè venire ad eũ.Causa autem, cur desiderauit Dauid magis venire ad Regẽ Achis,quàm ad aliũ in tota terra Philisthinorũ,potuit esse duplex;prima propter opportunitatem prædandi:nam Dauid habebat secum sexcentos viros in terra Philisthinorum, nec habebat vnde eos aleret,nisi instaret prædę. Nolebat tamen Dauid agere prædam in terra Israel: quia erat terra suæ originis: nolebat etiam prædare in terra Philisthinorum, ne concitaret eos contra se: præsertim, quia sic ageret contra federa interposita cum Rege Achis: ideo noluit prædari in aliquibus gentibus extraneis,quæ etiam non essent confederatæ Philisthinis: & ista erat Iessuri,& Hezræ, & Amalecitarum,vt patet infra cap.27.Et quia fortè ista terra non erat ita coniuncta terræ alicuius Regis Philisthinorum, sicut terræ Regis Achis, desiderauit potius manere in terra eius,quam in terra alicuius Regis Philisthinorum. Secunda causa, & præcipua fuit, quia credidit Regem Achis benigniorem esse,& magis fauorabilem extraneis venientibus in regnum suum omnibus aliis Regibus Philisthinorum, & sic ipse magis confideret ei,& minus se obseruaret ab eo,quàm ceteri Reges Philisthinorum, quod apparuit in receptione eius. Nam voluit, quod maneret apud eum in vrbe Geth,Dauid tamen orauit, vt daretur ei aliquis locus,in quo segregatus maneret, & illico dedit ei vrbẽ Siceleg,vt patet infra 27.c.Itẽ apparet hoc,quia quãdo Philisthini congregati sunt in pugnã contra Israel,Rex Achis duxit secum Dauid in bello confidens, ꝙ pro eo verisimiliter ageret; reliqui autem Principes Philisthinorum dixerunt:quid sibi volunt Hebræi isti? respondit Achis pro Dauid,& tunc irati Principes Philisthinorum dixerunt:reuertatur vir,& sedeat in loco,in quo constituisti eũ: & non descendat nobiscum in prælium, ne fiat nobis aduersarius cum præliari cœperimus:quomodo.n.placare aliter põtest Dominũ suum,nisi in capitibus nostris: & sic coactus fuit Achis mittere Dauid de bello in locum suũ,sed de hoc doluit: nam dixit: scio quia bonus es tu in oculis meis, sicut Angelus Domini, sed Principes Philisthini dixerunt: non ascendet nobiscum in prælium. De hoc infra cap.29.propter hanc ergo benignitatem Achis, & clementiam super omnes Reges Philisthinorũ desiderauit Dauid potius morari in terra eius, quàm aliorum Regum Philisthinorum. *Dixeruntque serui Achis,cum vidissent Dauid*: Nunc.n.descenderat Dauid in vrbem Geth,fortè quia illa erat magis coniuncta terræ,de qua fugiebat:serui autem Regis Achis cognouerunt eum,& voluerunt ducere ad Regem,vt patet infra,nõ fuit tamen ista cognitio firma,sed sub dubio: vnde dicebant. Nõne hic est? quasi dubitantes:ideo cũ viderũt in eo imaginẽ furoris crediderunt eũ non esse Dauid,& reliquerũt illum. *Numquid nõ iste est Dauid Rex terræ*? q.d. iste est Dauid Rex terræ Israel. Hoc dicebant quidam famuli Achis ad alios,quia cognoscebant Dauid: alij autem nesciebant eum:& erat inter eos quasi dubium de hoc.

Quomodo serui Achis dixerint Dauid Regem Israel, cum tamen scirent Saulem esse Regem. Quæst. XXV.

QVÆRET aliquis, quomodo serui Regis Achis dixerunt de Dauid,quod erat Rex terræ,quia ipsi sciebant,eum non esse Regem Israel,sed Saulem:quod apparet ex cantico mulierum, quod ipsi retulerunt, s.percussit Saul mille, &c.vt patet infra: Philisthini quoque vocauerunt Dauid seruum Saulis,vt patet infra cap.29.s.Quomodo enim placare poterit aliter Dominum suum, nisi in capitibus nostris? q.d.non poterit aliter. Respondet Nicolaus, ꝙ cognita erat iam vnctio Dauid in Regẽ apud Philisthinos:vnxerant enim eum Samuel infra c.16. & aliquo tempore fuerat occultum, nunc autem manifestum erat. *Opinio Lyrani reijcitur* Sed dicendum, ꝙ non stat: nam in terra Israel adhuc non cognitum erat hoc, quanto minus ergo cognosci poterat in terra Philisthinorum? Quod autem in terra Israel nondum cognosceretur, saltem patet hoc quantum ad Saulem, & seruos suos: si enim cognouisset hanc vnctionem Saul,occidisset Samuelem, & Dauid, s.vngentem, & vnctum:sic enim dixit Samuel supra cap.16. quomodo vadam;audiet.n.Saul,& interficiet me;nunquam tamen aliquid egit postea Saul, contra Samuelem,& erat adhuc viuens,cum Samuel mortuus fuerit,inf.cap.25.ergo nõdum cognouerat; Saul, quod Samuel vnxerat Dauid, nec vnquam cognouit hoc viuente Samuele; hoc tamen, ꝙ hic dixerunt serui Achis,factum fuit,antequam moreretur Samuel; ergo nondum cognitum erat Dauid vnctum esse in Regem.Item patet,quia si cognitum fuisset,Saul persecutus fuisset Dauid ad mortem,nunquam tamen persecutus est eum,quousq. cantauerunt mulieres supra c.18.percussit Saul mille,&c.& ibi propter inuidiam,& fauorẽ,quem Saul credidit habere Dauid in populo,incepit eum habere exosum, & quærebat opportunitatem, vt eum sub dissimulatione occideret, si tamen cognosceret eum vnctum esse in Regem,non sustinuisset nec vna die, quin eum occideret.Item patet hoc,quia infra cap.24. dixit Saul ad Dauid:& nunc,quia scio,quòd certissimè regnaturus sis: ergo videtur,quia ante hoc nesciebat; si tamen sciuisset eum vnctum in Regem iussu Dei,cognouisset certissimè ante hoc, quòd regnaturus erat;quia ea,quæ Deus disponit, humano consilio mutari non possunt. Nesciebat ergo ante tempus illud,an Dauid vnctus esset in Regem;magis ergo hoc ignorarent Philisthini,non ideo vocauerunt eum Regem, quasi scirent eum vnctum esse in Regem.Item dato,ꝙ cognouis-

gnouissent eum esse vnctum, tamẽ non vocarent eum propter hoc Regem, quia cum Philisthini essent infideles, nihil reputabant illas vnctiones Dei, sed illum Regem vocabant, qui temporalem potestatem habebat: hoc autem erat de Saule, qui dominabatur Israel; ideo dato, ꝙ cognouissẽt esse vnctum in Regem Dauid, non vocarent eum Regem. Sed dicendum, ꝙ Philisthini vocauerunt Dauid Regem secundum similitudinem, quia ad Regem pertinet maxima potestas: Philisthini autem viderant Dauid esse Principem omnium bellorum cõtra ipsos, vt patet supra cap. 18. & 19. acceperat etiam filiam Regis in vxorem, & non erat aliquis tam acceptus Regi in toto Israel, ideo reputabant eum quasi Regem, & sic eum vocauerunt hic. *Nonne hic est, cui cantabant per Choros*, s. mulieres cantabant coram eo in tympanis; & sistris propter lætitiam victoriæ, quãdo ducebat caput Philisthæi in Ierusalem, supra cap. 18. fuit autẽ istud canticum mulierum nimis publicatum in terra Philisthinorum, eo ꝙ lętitia vniuersalis facta est in toto Israel. Et sic sæpe istud verbum repetebãt Philisthini, vt patet hic de seruis Achis. Et iterum Satrapæ, siue Reges Philisthinorum dixerunt hoc, vt patet infra cap. 29. nonne iste est Dauid, cui cantabant in choros, &c. Ex hoc etiam apparet, ꝙ supra dicebatur, s. ꝙ serui Achis nõ vocauerunt Dauid Regem, quasi scirent eum vnctum, sed propter magnam potestatem, & honorem, s. quia mulieres dicebant de eo, ꝙ percusserat decem millia, in quo magis honorabant eum, quam Saulem, cui dederunt mille: erat ergo Dauid plus q̃ Rex. *Percussit Saul mille, & Dauid decem millia.* Ista verba fuerunt mulierum, ex quibus habita est origo totius persecutionis Dauid à Saule: nunc quoq; per ista verba incitabant se serui Achis, vt dicerent Regi, & facerent eum detineri, quia non paruũ, vel superuacuum virum caperent, sed potẽtissimum hostium, qui erat velut Rex Israel. *Posuit autem Dauid sermones istos in corde suo*, i. attẽdit nimis ad eos, quia in sermonibus istis duo ei mala notificabãtur: Primũ, quod cognosceretur à seruis Regis. Secundum, quòd vellent eũ facere detineri, ex quò Dauid timuit, putans se esse deprehensum, ideo cogitauit, quid ageret ad euadendum: diffiniuit autem, ꝙ fingeret insaniam. *Et timuit valde a facie Achis Regis Geth*, idest, timuit nimis Achis Regẽ Geth, quia erat in potestate sua, & non habebat locum resistendi: & dicitur à facie Achis Regis, idest à Rege Achis: non. n. erat coram Rege, quando cœpit timere, sed mox, vt audiuit ista verba, timuit, & tunc diffiniuit apud se, ꝙ non ostenderet vultum timentis, sed insanientis: nam si aliqualiter appareret timens, crederetur, ꝙ non verè insaniebat, sed, ꝙ fingebat se insanire, vt nõ occideretur: in hoc autem Deus ei valde cooperatus est, s. ꝙ non apparuit in illo aliquod signum timoris, sed solius furoris: & ob hoc Rex dimisit eũ. *Et mutauit os suum coram eis*, idest, mutauit faciem suam, scilicet, ꝙ prius habebat vultum viri sensati: tunc autem cœpit oculos distorquere in obliquum, & totam vultus effigiem efferare: sicut effici solet in arreptitiis, & epilepticis.

Lyrani expositio refellitur.

Nicolaus accipit hic os non pro bucca, sed pro sermone, s. ꝙ mutauit Dauid os, idest, sermonem, s. quia prius loquebatur, vt vir sensatus: tũc autem cœpit loqui nimis aliena, sicut solent insani: sed non consonat hoc literæ sequenti, s. ꝙ collabebatur in manus eorum, idest, cadebat in terram, sed ad istum casum præuenit quædam vultus efferatio, siue defectio, sicut in arrepticiis, siue in epilepticis. Et istam finxit Dauid, antequam collaberetur in terram. Et hoc significatur per mutationem oris, maxime, quia infra dicitur ꝙ defluebant saliuæ eius in barbam, & hoc erat immutari vultum. De locutione autem eius nõ fit hic aliqua expressa mentio, ideo videtur, ꝙ Dauid nihil locutus fuerit, sed solum immutauerit os suum, scilicet conuertendo ad aliam figurã: & hoc, siue accipiatur os pro vultu, siue pro bucca: nam defluebant saliuæ eius in barbam, & contorquebatur bucca cum quadam feritate. *Et collabebatur inter manus eorum*, idest, inter manus seruorum Regis Achis. Intelligendum est enim, ꝙ quando primo serui Achis dixerunt ad Dauid ea, quæ supra habentur, Dauid timuit, & incepit aliqualiter furere: introduxerunt autem postea eum ad Regem, vt detineret illum, & tunc cœpit fortius furere collabendo inter manus eorum, qui duxerant eum ad Regem. Sciendum autem, quòd Dauid cadebat inter manus ser-

F uorum Achis, quod poterat accidĕre, si esset epilepticus, siue cardiacus, vel si esset arreptitius, aut furiosus. Dauid tamen non cadebat hic, sicut cadere solent arreptitij, vel epileptici: cum istæ solum sint ægritudines, sed etiam faciebat quasdam alias insanias, ex quibus pateret, eum non arripi à Dæmone, nec etiam esse epilepticum, sed verè furiosum. Nam dato, ꝙ appareret eum esse epilepticum, vel arreptitium, non desisterent opinari Achis, & serui sui illum esse Dauid: quia cum istæ sint ægritudines, interdum accidit magnis viris: sic patet de Saule, qui multoties à Dæmone arripiebatur, vt patet supra cap. 16. 18. & 19. nam ista non tollunt, quin homo sit sensatus, quanquam, cum instant istæ ægritudines, priuatur homo actu rationis: qui autem furiosus est, non potest esse vir sensatus. Si ergo Dauid se ostenderet, vt furiosum, & insipientem: manifestè appare-

G ret illum non esse Dauid, cum omnes Philisthini reputarẽt. Dauid, vt virum nobilem, & valde industriosum, cum ipse ageret contra eos omnia bella. Ostendit ergo se, vt insanũ, & non vt arreptitium. *Et impingebat in ostia portæ*, idest, cadebat apud portam nitens transire per ostia clausa portarum, ꝙ manifestè ostendebat illum esse insanum. Impingere enim est aliquod obstaculum reperire, in quo quis cadat: vt si quis pede percussus ad lapidem cadat: sic etiam si quis currat contra parietem, nitens transire per parietẽ, tanquam per locum peruium. Dauid etiam sic finxit coram Achis: nam conabatur transire per ostia clausa, tanquam si essent aperta, & fortiter veniens offendebatur in illis, & cadebat: istud autem demonstrabat non solum furorem Dauid, sed magnam insipientiam, quia etiam, tantum bestiæ cautiores sunt, cum non conantur transire, ni-

H si per locum peruium. In Hebræo habetur hic, & pingebat super ostia, idest faciebat aliquas figuras super portas domorum: hoc autem solent facere insani, qui describunt aliquas turpes effigies in parietibus, & portis. Litera autem nostra dixit in ostia portæ, quia portæ vocantur hic ipsæ apertiones domorum, scilicet loca, in quibus non sunt parietes: ostia autem vocantur ipsa ligna: quibus clauditur domus, scilicet Ianuæ: Dauid autem impingebat in ostia, & non in portam, quia nemo potest impingere in portam, cum sit aliquid peruium. *Defluebantque eius saliua in barbam*, idest, Dauid faciebat, quòd multa saliua flueret per os, & caderet in barbã: & in hoc deturpabatur valde, & apparebat nimis insanus: nam antiqui non radebant barbã, sed habebant longam capillaturam pendentem. Cum autem Dauid faceret fluere saliuas, deturpabatur tota barba-

I rum honestas, & grauitas; in quo satis apparebat, eum esse stultum, quia talia non decent virum sensatum, ideo tanquam vere insanum abiecit eum Rex Achis.

An Dauid peccauerit fingendo se stultum, et mutando faciem coram Achis. *Quæst.* XXVI.

QVÆRET aliquis, an Dauid peccauerit faciendo istam immutationem. Respondendum est, ꝙ non peccauit: nam Dauid nunquam peccauit, nisi cum occidit Vriam, & cognouit vxorem eius: istud autem fuit prçter illud: ergo non peccauit in eo antecedens patet infra 3. lib. ca. 15. scilicet. Fecit Dauid rectum in oculis Domini, & nõ declinauit ab omnibus, quæ præceperat ei cunctis diebus vitæ suæ, excepto sermone Vriæ Hethæi. Item patet hoc,

K quia Deus illum mouit ad faciendum hæc, & dedit ei immobilitatem vt non appareret in illo aliquod signum timentis, sed insanientis: quod colligitur, quia immediatè, vt factum est hoc, & recessit Dauid ab Achis Rege, venit super eum spiritus propheticus, & fecit Psalmum 33. scilicet. Benedicam Dominum in omni tempore: sicut patet ex titulo eius, tam in Hebræo, quàm in Latino, cum dicitur, Psal. Dauid, quando mutauit vultum suum coram Rege Achimelech, & recessit: Deus tamen non approbat per dona sua ea, quæ mala sunt; dedit tamen spiritum propheticum Dauid immediatè, vt hoc fecit: ergo approbauit factum illius, & consequenter non erat malum. Sed aliquis dicet, quòd Dauid peccauit, quia dehonestauit personam suam in hoc inducendo super se maximam turpitudinem: bona tamen honesta sunt maxima, & quæ nullus potest perdere sine peccato: ergo Dauid per-

dendo

dendo iſta, peccabat. Item dato, quòd Dauid propter A nimium timorem potuiſſet induci ad quædam licitè, quæ alias ſibi illicita erant, vt, ꝙ aliqualiter humiliaret ſtatum ſuum, vel, ꝙ faceret aliqua opera ſeruilia, quæ aliàs facturus non erat, tantum tamen ſe humiliare ſuper modũ erat, nec propter aliquem timorem ad hæc cogi debuiſſet: ſic ait Ariſtot. Ethic. lib. 3. ſ. Ad quædam autem fortaſſis non eſt cogi, ſed magis mori patientem duriſſima. Sic autem erat, quia nulla maior humiliatio eſſe poterat, quã, ꝙ aliquis deſcenderet à tota honeſtate ſua, & perfectione; tota autem hominis perfectio eſt in ratione: quod ergo aliquis ſimularet, ſe eſſe penitus ſtultum, & deturparet ſe taliter, ſicut ſe vilificauit Dauid, ignobile valde erat, nec pertinebat ad hominem generoſi cordis: potius enim debuiſſet honeſtã, atque glorioſam mortem ſubire, quam per extremam inhoneſtatem infelicem adipiſci vitam. Reſpondendum eſt ad B hoc, ꝙ Dauid non peccauit hic: nam ſi peccaſſet, hoc fuiſſet in altero duorum, ſ. vel, quia finxit id, quod non erat, vel quia humiliauit ſe ad tantam inhoneſtatem, vt vitam defenderet. Quantum ad primum dicendum, ꝙ non peccauit Dauid fingendo ſe alium eſſe, quam erat, quia, ꝙ aliquis in verbis mentiatur, non licet homini pro conſeruanda vita, ſiue iuſtè, ſiue iniuſtè pati deberet: ꝙ tamen per aliquam exteriorem effigiem, ſine verbis aliud fingat, quam eſt, non eſt illicitum, ſi hoc fiat ad vtilitatem ſuam ſine alterius præiudicio. Cum autem fit cum aliquali præiudicio aliorum, peccatũ eſt, & vocatur hypocriſis, de qua Matth. c. 7. Attendite à falſis Prophetis, qui veniunt ad vos in veſtimentis ouium, &c. Quod autem non ſit peccatũ, quando fit ſine aliorum præiudicio, patet: quia ſæpe Deus hoc fieri iuſſit, vt patet ſup. c. 16. cum miſit Samuelem ad vn- C gendum Dauid, & iuſſit ei ferre vitulum, vt videretur, ꝙ ſolum iret ad immolandum: ipſe tamen ibat ad vngendum Dauid. Licitum eſt etiam hoc fieri ad nocendum alicui, quando de iure illi nocere poſſumus: ſic enim licet hoſtibus ſimulare fugã, vel ponere inſidias, vt hoſtes circumueniant, non licet tamen eis aliquid in verbo mentiri. Sic patet Ioſue, c. 8. vbi Deus iuſſit Iſraelitis, ꝙ ponerent inſidias vrbi Hai, & ſimularent ſe fugere. Sic etiam Deus iuſſit Gedeoni, ꝙ iret cum 300. viris contra caſtra Madian, & quilibet ferret in manu tubã, & lagenam perforatam, cum lucerna latente, vt videretur eſſe infinitus exercitus ſuper caſtra Madian, vt patet Iudic. c. 7. Dauid autem nihil mentitus fuit hic, quia non loquebatur, ſed ſolum finxit ſe non eſſe Dauid, & hoc ad ſaluandum vitam, & ſine præiudicio alicuius: ergo non peccabat. Quantum ad ſecundum, ꝙ D magis videbatur, non peccauit Dauid, ſ. in hoc quod finxit ſe ſtultum, quia, qui agit ſecundum prudentiam, bene operatur: ſed interdum fingere ſtultitiam, eſt prudentia, ergo non eſt peccatum. Primum patet, quia non poteſt eſſe virtus moralis ſine prudentia 6. Ethic. & ipſa eſt regulatiua omnis operationis bonæ. Secundum patet, quia ait Cato: Stultitiam ſimulare loco prouidentia ſumma eſt. Nullus alius locus apertior eſſe poteſt ad fingendum ſtultitiam, quàm ii vbi mors certiſſima excuſatur. Ergo nõ peccat, qui in tali caſu fingit ſtultitiam. Non tamen debet aliquis ex iſto dicto Catonis accipere incentiuum ad euitandum omnia pericula fingendo ſtultitiam, quia quędã ſunt in quibus grauiter peccaretur, ſi quis fingeret ſe ſtultum, vt euitet pœnam. Velut ſi aliquis Chriſtianus, præſertim ſi eſt prælatus, traheretur ad pœnam, vt cõfiteretur, quid ſentiebat de Chriſto, & ipſe fingeret ſe ſtultum, vt non cogeretur fidem negare, vel mori, grauiſſime peccaret, quia tenebatur fidem publicè confiteri, & mori, ſi oporteat, pro ea. Eſt autem iſta regula generalis, ꝙ quandocunque tenetur aliquis agere quicquam, vel pati de neceſſitate ſalutis, ſi fingat ſtultitiam, vt non cogatur ab hominibus illud agere, vel pati, iniquitas eſt. Cum autem aliquis non tenetur ſubire, nec aliquid agere, & nõ poteſt euitare mortem, niſi fingat ſtultitiam, non peccat fingendo: velut ſi aliquis vellet occidere omnes diuites, vel ſapientes, & aliquis inciperet inſanire, ne putaretur diues, vel ſapiens, non peccat. Et ſic erat hic de Dauid, quia ipſe non tenebatur ſuſtinere mortem à Rege Achis, cum non ſubeſſet aliqua cauſa. Quod ergo fingeret ſe inſanum, non peccabat, vt vitam defenderet, & ſic limitetur dictum Catonis. Si autem ve-

Quando licet fingere & quando nõ eſt, & quando non.

Stratagemata licita ſunt.

Quando homo fingẽdo ſtultitiã peccat.

A lis intelligere vniuerſaliter, ſ. ꝙ ſimulare ſtultitiam ad euitandum magna damna, & præcipuè mortem, ſit magna prudentia, vel ſapientia: ſemper debet dici, ꝙ accipitur ibi prudentia, vel ſapientia non propriè pro habitu directiuo operationis, ſine quo virtus moralis non eſt, quia nõ contingit aliquem eſſe prudẽtem, niſi ſit epiekes, id eſt bonus, vt patet 6. & 7. Ethic. ſed accipitur prudentia, vel aſtutia, quia quædam virtus intellectiua eſt, quæ vocatur demotica, ſecundum quam homines ſciunt ſe dirigere circa agibilia. Si autem iſta ad bonum conuertatur, prudentia vocatur: ſi vero ad malum, vocatur aſtutia, vt ait Ariſtot. 6. Ethic. c. penult. Si autem accipiatur verſus Catonis ſecundum diſtinctionem ſupra datam, tenetur propriè prudentia, vel ſapientia ibi, prout eſt virtus. Cum autem arguebatur vlterius, ꝙ ad quædam fortaſſis nõ eſt cogi, ſed magis B mori patientem duriſſima Ethic. 3. & huiuſmodi erat in fictione ſtultitiæ. Dicendum, ꝙ ibi non dicit Philoſophus, quod per timorem non debeat homo cogi ad faciendum aliquid, quod alias licitè facturus non eſſet, ſed quòd hoc eſt ſpecialiter in quibuſdam, in quibus propter ſui magnitudinem non debet homo cogi ad faciendum illa, propter quemcunq; timorem: iſta autem ſunt, quæ important magnam præuaricationem: ſicut, ꝙ aliquis non debeat perdere animam ſuam, vel amicum, vel cognatos, & ſimilia propter timorem, ſed potius pati debet duriſſima moriendo. Secundum nos autem erit regula, ꝙ quandocunque in aliquo actu committitur aliquod peccatum certum, non debet aliquis propter quemcunque timorem induci ad faciendum talem actum, ſed magis debet mori patiẽdo duriſſima. Quod tamen quis agat aliquid, quod non eſt pec- C catum mortale, ſed vergit in humiliationem perſonæ ſuæ propter timorem, quanquam alias licitum non eſſet, timor tamen efficiet illud eſſe licitum, velut ſi aliquis vir magni ſtatus, & honoris, cui eſſet inhoneſtum facere opera ancillaria, vel indui veſte feminina, & facere aliquid, vt femina, cogatur ad faciendum hoc per magnum timorem, ſ. mortis: erit excuſabilis in eo iſta humiliatio, vel deiectio ſtatus ſui, quæ alias nimis eſſet reprehenſibilis: ſic autẽ erat in Dauid, quia, quod ipſe mutaret vultum ſuum, & faceret defluere ſaliuam per barbam ſecundum ſe non eſt peccatum mortale: eſt tamen magna deiectio, & inhoneſtas in viro honorabili, ideo nõ debet eam pati, etiam, vt aliquid lucraretur. Inſtante tamen timore magno, ſ. mortis, licitè facere potuit, id eſt, quanquam non eſſet actus laudabilis, erat tamen excuſabilis: nam ſi ipſe vellet excuſare genero- D ſitatem cordis, & honeſtatem ſtatus, potius debuiſſet mori, quam talia pati, quia nõ videtur iam dignus honore inter viros, qui timore mortis ad talia ſe inclinant: ſi tamen attendatur operatio, an ſit peccatum, vel non, licitè agere potuit: multa tamen ſunt, quæ peccatum non inducunt, & peruertunt totam honeſtatem hominis, & ſtatum: nullus ergo laudare debet Dauid pro hoc, quod egit: quia virilius egiſſet, ſi permitteret ſe mori coram Achis, non exiſtente alio remedio, quanquam fingendo ſtultitiam liberaretur à morte. Cautius tamen egit ſic euadendo, nec culpabilis eſt, potiſſimè cum videatur Deus eum ad hoc mouiſſe.

Quare Dauid non inuocauerit Dominum, vt liberaret eum a morte, & non fingeret ſe ſtultum. Quæſt. XXVII.

E QVAERETVR vlterius, quare Dauid non inuocauerit hic Dominum, vt liberaret eum à morte, & non fingeret ſe ſtultum, nam poterat multis alijs modis liberari, ſ. ꝙ Deus excæcaret Achis, & ſeruos ſuos ad preces Dauid, & fugeret ipſe inter manus eorum: ſic. n. factum eſt de Chriſto, quando ſtans inter Iudæos prædicabat, & voluerunt eum lapidare: ipſe autẽ abſcondit ſe, & exiuit de tẽplo. ſ. fecit ſe inuiſibilẽ inter eos, vel excæcauit eos, vt non viderent, vt patet Ioan. c. 8. ſic etiã cũ Galilæi de vrbe Nazareth voluerunt Chriſtum præcipitare, ipſe tranſiuit in medio eorũ, & nemo illũ tangebat. ſ. quia incuſſit illis timorẽ, vel fecit eos non vidẽtes, vel ſe fecit inuiſibilẽ, vt patet Luc. c. 4. Sic etiã aliquando Deus excæcauit alios in Veteri Teſtamento: nã Sodomitæ cũ vellẽt circundare Angelos in domo Loth, vt abuterentur eis, Do-

minus

minus percussit illos cæcitate, & tota nocte non inuenerunt ostium. Gen. 19. c. similiter quoque cum Syri serui Regis Benhadab obsedissent vrbē, in qua erat Elisæus, vt inde eum ducerent, exiuit ad eos Elisæus, percussitq. eos Deus de cęcitate, & venerunt cū Elisęo usque in Samariā: & posuit eos Elisęus in manu hostiū suorū, & tunc Deus aperuit oculos ipsorū, & viderūt vbi erant patet 4. Reg. c. 6. Sic ergo potuisset Dauid fugere de manu Regis Achis, & fuisset honestius, quā, q fingeret se insanū. Respondendum est, q Dauid non orauit Dominū pro hoc, quia Deus non dedit ei confidentiā ad istud: ista. n. opera magna, quę proueniunt ex miraculo, non fiunt sine speciali motu Dei, scilicet, q homines non mouentur ad orandū Deū pro illis, nisi Deus illos mouerit. Cuius ratio est: quia ista non possunt à Deo impetrari, nisi aliquis petat illa confidēdo totaliter de bonitate Dei, q illa faciat, & nihil omnino du
G bitando. Si quid autē dubitauerimus, etiā si instanter oremus, nihil obtinebimus. Sic patet Iac. c. 1. s. postulet autē in fide nihil hęsitans: qui. n. hęsitat similis est fluctui maris, qui a vento mouetur, & circumfertur. Non ergo existimet homo ille, q accipiat aliquid à Domino. Quod tamen aliquis habeat firmissimam spem, q Deus aliquid faciat ad orationē eius, esse non potest, nisi Deus hoc ei contulerit specialiter, cū ista sit uirtus Theologica, & actus eius speciales sunt per actualem infusionem: ideo homines nō mouentur ad ista, nisi quādo Deus illos mouet, & si alias moueantur ad petendum, cū hęsitatione petunt, & nihil obtinent. Est autem modus, q quando Deus vult manifestare virtutē suam in aliqua operatione miraculosa, dat alicui in corde, q oret, vt fiat tale miraculum, & tunc Deus
H agit. Si autē Deus non disponit illā rem per miraculū agere, sed aliàs, non mouet viros sanctos ad petendū hoc, & tunc vel non venit eis in mentē, vt talia a Deo petāt, vel si venit, sunt cū formidine, & petere nō audent: sic autem fuit hic in Dauid. Deus. n. disposuerat eum liberare non per miraculū, sed alias, quia fortè magis cōferebat ad aliquid, q Deus intendebat fieri, sic, quam per miraculum: ideo non posuit Dauid in mente, vt peteret a Deo liberari se per miraculū, sed magis ipse eū mouit ad faciendū id, q egit: s. q se insanū indicaret, q aliqualiter apparet. s. quia immediatè post illā insaniam irruit in eū spiritus propheticus, & fecit Psalmū de laude Dei pro illa liberatione: & est Psal. 33. s. Benedicā Dominū in omni tempore, vt patet ex eius titulo, sicut supra dictū fuit. Si tamen Deus nō approbasset, vel incitasset eum ad faciendū hoc, non dedisset
I. ei spiritum propheticum ad laudandum eum super hoc, quia de male factis nostris Deus laudandus non est. Non igitur fecit aliud Dauid, quanquā multa alia laudabilius & honestius fieri potuissent, quia Deus non mouit eū ad aliquid: sic. n. in Moyse factū est: nam semel cum totus populus videretur deliquisse, surrexit in illos ipse cū paucis, & occidit 22. millia: nullusq; de populo ausus est ei resistere. Exod. c. 32. Iterum autē cum populus peccauit murmurando, non ausus est increpare illos, sed magis proiecit se in terram coram illis orādo eos, vt patet Num. c. 14. Hoc autem erat, quia in prima vice Deus dederat ei animositatem ad vlciscendum iniuriam Dei, & omnes de populo fecit timere. In secunda autē vice non dedit ei audaciam ad hoc: ideo quanquam Moyses videret illud scelus dignum esse durissima correctione, tamen non ausus est in-
K surgere in populum, sed magis e cōtrario timuit mortem sibi ab eis inferendam, nec ex hoc aliquis vir sanctus minoris perfectionis iudicādus est aliquando, quā alias: quia interdum Deus pro eo operatur miraculosè, & interdum nō, quia ista non proueniunt ex nobis, sed quia Deus vult mouere nos aliter, & aliter, quādo sibi placet. *Et ait Achis ad seruos suos.* Hic increpat Rex Achis seruos suos, quia dixerunt, q erat ibi Dauid: ideo ipse voluerat, q introducerent illū ad se; nūc autē, vt vidit eū esse furiosum, increpauit eos nimis quasi mentiti essent, & q nō esset ille Dauid. *Vidistis hominē insanū, quare adduxistis eum ad me?* q. d. cū videretis, q iste homo erat insanus, quare adducebatis eū corā me, quia manifestū erat istū nō esse Dauid, cū Dauid nō sit insanus? in hoc autē apparet, q Deus cooperabatur Dauid in hac stultitia, q̄ finxit: quia mouit Regē Achis, & seruos eius ad credēdū q nō erat iste Dauid. Si aūt nō mo-
F ti fuissent, quanquam appareret eum nō esse Dauid, cum suspicati essent semel illum esse Dauid inquisiuissent diligenter de eo, an ipse stultitiam fingeret, vel esset verè stultus: nihil tamen inquisiuerunt, quia Deus turbauerat cor eorum, vt non cognoscerent, eum esse Dauid. *An desunt nobis furiosi?* Idest, nunquid introduxistis ad me istum stultum quasi nullum haberemus in domo nostra? multi enim sunt: ideo stultū fuit superinducere alium insanum. Rab. Sal. dicit, quod Achis fastidiebat videre insanos, eo quod quotidie videbat illos, quia vxor sua, & filia erant insanæ. *Quid introduxisti istum, vt fureret me præsente?* i. ad quid adduxistis ad me istum insanum, vt coram me faceret insanias suas? Hoc dicebat, quia Dauid immediatè, vt ductus est ante Regem, incepit insanire: s. quia collabebatur, & impingebat in ostia, & defluebant saliuæ eius per barbam. *Di-*
G *mittite (inquit) illum*. i. eiicite à domo mea, vt iam nō insaniat coram me, & non dicitur hic, dimittite. i. sinite eum abire, quia non intelligebat Achis, quod etiamsi dimitteretur, abiret, quia putabat eum verè insanum: sed dixit, q dimitterent, idest, abiicerent, & sic fecerunt. Credendū est etiam, quod cum serui Achis eiiciebant Dauid de domo, ipse insaniebat sicut primo, ne crederetur, q erat sensatus, & finxerat stultitiā. *Hic ne ingredietur domum meam?* idest, nunquid iste ingredietur in domum meam. q. d. nolo, q tales insani intrent in domum meam, quia iam fastidio illos. Hoc autem quanquam, Rab. Salomon intellexerit factum esse, quia Achis habebat vxorem, & filiam fatuas, quæ quotidie coram ipso insaniebant, & ob hoc abhorruerat insanos: tamen factum est à Deo ex gratia, qui tantum fastidium incussit Regi Achis, vt nimis moleste ferret videre
H coram se illum insanum. Hoc autem fuit, ne ipse aliqualiter faceret inquisitionem de statu illius, nec pateretur eam fieri ab aliis, sed immediatè iuberet eum eiici.

CAPITVLVM XXII.

ABIIT ergo Dauid inde, & fugit in speluncam Odollam. Quod cum audissent fratres eius, & omnis domus Patris eius, descenderunt ad eum illuc. Et conuenerunt ad eum omnes, qui erant in angustia constituti, & oppressi ære alieno, & amaro animo, & factus est eorum Princeps. Supra c. 20. 7. q. 3. c. oēs qui.

IN superioribus descriptum est ab Achimelech Dauid
I. collatum beneficium: hic autem subiungitur ex illo consecutum Sacerdotum exterminium. Et diuiditur in quatuor partes. Primò Achimelech accusatur: secundo coram Rege vocatur, tertiò cum sacerdotibus de familia sua iniustè condemnatur: quartò istud factum Dauid nunciatur. Secunda ibi. *Misit ergo*. Tertia ibi. *Dixitque Rex*. Quarta, ibi. *Euadens autem*. Prima in duas, quia primo ponitur accusationis occasio: secundo ipsa accusatio ibi. *Respondens autem*. De exterminio sacerdotū.

Quod ordo sit consequens ad præcedentia. Quæst. I.

QVÆRETVR circa primum, an sit hic ordo consequens ad præcedentia, vel sit aliqua mutatio, & an immediatè ea, quæ habentur hic, facta fuerint post præce-
K dentia. Respondendū, quòd hic est ordo consequens: nam supra actum est de fuga Dauid ad Regē Achis: hic autem agitur de loco, ad quem fugerit Dauid post Achis, & agebatur supra de bono, quod egit Achimelech Dauid: hic autem ponitur malum, quod passus est Achimelech pro hoc: ideo necesse est, quòd postea fuerit. An verò istud fuerit immediatè post præcedentia, vel non. Dicendum, quòd aliqua istorum facta sunt immediatè: sicut id, quod ponitur hic in principio. s. de fuga Dauid in speluncam Odollam: nam immediatè, vt dimissus fuit a Rege Achis, fugit in speluncam illam. Id vero, q dicitur de occisione Sacerdotum, non fuit factum immediatè, sed post aliquod tps, vt patet ex processu literæ. s. quia primò fugit Dauid in speluncam Odollam in terram Israel; deinde congregata multitudine, fugit in terram Moab, & mansit ibi aliquanto tempore. Iterum autem fugit in terram Israel in saltum Hareth,

& dum

& dum ibi esset, accidit Sacerdotum exterminium, vt patet infra: Dicit autẽ Nicolaus, q; Sacerdotum exterminium habuit occasionẽ, ex eo, q; Dauid congregauerat ad se multos fugitiuos .s. quadringentos viros, vt patet infra, per q; timebat Saul augeri potestatem Dauid contra ipsum, ideo cõquestus est de famulis propriis, q; nemo indicabat ei Dauid, sed omnes videbantur coniurasse cum eo, vt patet infr. tunc autem Doeg locutus est, & accusauit Achimelech. *Abijt ergo inde Dauid* .i. recessit de vrbe Geth. Cum enim fuisset in periculo corã Rege Achis, noluit amplius ibi manere, quia iã nõ poterat ibi manere securẽ, sed iuit ad alium locum, vbi saluaretur. *Et fugit in speluncam Odollam* .s. ad latendũ ibi. Ista spelunca erat in terra Israel in sorte Iudæ: & est vna de quatuordecim, quæ computantur in campestribus, vt patet Iosuæ .c. 15. Terra autem illa est syluestris, & montosa, & est ibi spelunca magna circa vrbem illam. Fugit ergo Dauid, vt lateret in illa spelunca.

Quare Dauid de Geth fugerit in terram Israel, & non in aliam partem Philisthinorum, vel alia regna vicina.
Quæstio. II.

QVAERET aliquis, quare Dauid fugerit nunc in terram Israel, & quare non fugerit in aliã partem terræ Philisthinorum, vel in alia regna vicina. Videtur enim, q; non debuisset fugere in terrã Israel, quia ipse timebat Saulem, qui diligenter inquirebat eum, & propter ipsum recesserat Dauid in terrã Philisthinorum: nunc ergo non debuisset redire in terrã Israel, quia videbatur rursus se exponere periculo. poterat autem fugere in aliam partem terræ Philisthinorum, vel poterat fugere in terram Moab, sicut postea fugit. Respondendum est, q; Dauid non debuit fugere in terram Philisthinorum: nam ipse fuit in periculo coram Rege Achis, cum cognitus est. Si autem iret ad aliã partem terræ Philisthinorum, accideret sibi idem .s. quod cognosceretur, & teneretur. Nec valet, si dicas, q; poterat fugere in aliquam partem terræ Philisthinorum, in qua non cognosceretur, quia non erat aliqua pars terræ Philisthinorum, in qua Dauid faciliter cognosci non posset; tota .n. terra Philisthinorũ, quantum ad omnes angulos suos, erat satis coniuncta terræ Israel, quia illa est porrecta in longum per latus meridianum terræ Israel .s. ab oriente in occidentem, & non est lata versus meridiem. Dauid ergo inquietauerat omnes partes Philisthinorum, & de omnibus illis venerant multi viri sæpe ad bellum contra ipsum, & cognouerant eum, sicut cognoscebant serui Regis Achis: ideo non erat sibi securum ire ad aliquam partem terræ Philisthinorum: ire quoque in terram Moab, vel in alia regna vicina, non putauit esse securum, nec conueniens, quousque haberet secum aliquos de cognatis suis adiutores secum: nam solus, & inermis inter alienigenas facilè à quolibet lædi poterat: venit autem in terram Iuda in speluncam Odollam propter duo. Primò, quia ibi securius esse

Cur venerit Dauid in speluncam Odollã.

poterat, quàm in terra Philisthinorum: est enim spelunca Odolla in sorte Iudæ: & est coniuncta terræ Philisthinorum: vnde faciliter venit Dauid de vrbe Geth in speluncam illã, nec hoc cognouit Saul, quia cum esset spelunca illa in extremitate regni non erat transiturus aliquas partes regni ad veniendũ in illã, & sic rari, vel nulli possent videre Dauid, qui annunciarẽt Sauli de eo, & ex hoc fuit, q; eo tẽpore, quo ibi fuit Dauid, & congregauit ad se cognatos suos, nunquã de eo quicquã nouit Saul: nec etiam, quando postea fuit in terra Moab: nam ex eo tempore, quo latuit in agro, & dimisit eũ Ionathas, nunquam cognouit quicquam Saul de Dauid, quousque venit in saltum Hareth: illud autem fuit postquam rediit de terra Moab, vt patet infra in litera: nam ibi dicitur: & profectus Dauid venit in saltum Hareth, & audiuit Saul, q; apparuisset Dauid, & viri, qui erãt cum eo. Si autem iuisset ad aliam partem terræ Israel, facilius cognitus fuisset: si tamen euenisset, q; Saul cognosceret Dauid esse in spelunca illa, faciliter inde fugere poterat in terram Philisthinorum, quia nimis coniuncta est, ideo securius ibi erat pro tunc, quàm alibi. Secundò ipse venit in locum illum, quia non intendebat manere in terra Israel, sed ire ad alia regna, vt saluaretur in eis, quia tamen non putabat esse securum, quod solus iret, vo-

A luit habere secum aliquos de cognatis suis, venit ergo in terram Iuda, vbi posset loqui illis, non ausus est tamen venire in vrbem suam Bethlehem, vbi erat tota cognatio sua, quia ibi facilè capere potuisset eum Saul; sed mansit in extremitate regni in locis montosis, vbi latere posset: & si opus foret, citò transire posset in terram Philisthinorum. Ex eo autem loco misit ad dicendum cognatis suis, vbi erat: & tunc conuenerunt ad eum omnes, & quidam alij, qui non erant de cognatione sua. *Quod cum audiuissent fratres eius* .s. q; erat Dauid in spelunca Odolla. Non est credendum, q; hoc audierint per famam, quia tunc multi essent in terra Israel, qui hoc scirent, vel audiuissent, & perueniret ad aures Saulis, qui illicò faceret eum inquiri, sed nihil huiusmodi factum est: ergo non erat fama de Dauid, quòd esset in spelunca Odolla, præsertim cum Da-
B uid de nullo homine confideret. Nec est verisimile, q; se manifestaret aliquibus in terra illa, nisi cognatis suis. Ideo dicendum, q; Dauid ferebat secum aliquos pueros, vt declaratum fuit præcedenti c. & aliquẽ de eis misit in Bethlehem, vt secretè nunciaret cognatis suis de eo, & illi conuenerunt immediatè ad ipsum. Dicitur autem de fratribus eius principaliter, quanquam etiam istud auditum est à patre, & matre Dauid, & ambo descenderunt ad Dauid, postea quoq. iuerunt cum eo in terram Moab, vt patet in f. s. dixit Dauid ad regẽ Moab: maneat, oro, pater meus, & mater mea vobiscum. Quia tamen isti erant senes, & magis erant ad sarcinam Dauid, quàm ad releuationem, vel adiutorium, fit mentio de fratribus, qui erant viri bellicosi, & venerunt oẽs in adiutorium Dauid: erant autem septem fratres Dauid, & ipse octauus erat, vt patet supra c. 16. &
C 17. omnes autem isti erant viri robusti, & ad bellũ apti. *Et omnis domus patris eius* .i. oẽs, qui pertinebant ad familiam patris Dauid: erant .n. alij viri bellicosi de domo patris eius præter fratres sui .s. filij duarum sororum suarum: habuit enim Dauid duas sorores .s. Abigail, & Saruiam: filij Saruię fuerunt tres viri fortissimi .s. Abisai, Ioab, & Asael: filius Abigail fuit vnus vir fortis .s. Amasa, vt patet .1. Paralip. c. 2. Isti etiam iuerunt ad Dauid; nam de vno istorum .s. de Abisai patet infra 26. cap. Nam descendit cum Dauid ad castra Saulis, dormiente Saule: alij etiam de familia computantur hic in domo patris Dauid .s. famuli sui, & alij de cognatione in gradibus propinquis. *Descenderunt ad eum illuc* .i. descenderunt ad speluncam Odollam, in qua latebat Dauid.

D *Quare cognati Dauid descenderint ad ipsum, & steterint, cum ipso cum ex hoc incurrerent multa damna.*
Quæstio III.

QVAERET aliquis, quare cognati Dauid descenderint ad ipsum, & steterint postea semper cum eo: nam ex hoc incurrebãt multa damna. Primum erat, quòd perderent omnia, quæ habebant in terra sua: cum enim sciret Saul eos congregatos fuisse hosti suo, & coniurasse contra eum, confiscasset illicò bona illorum. Secundum erat, q; nũquam liceret eis redire in terram suam, vel ad aliquam partem regni Israel, quia Saul denunciaret eos tanquam hostes suos, & banniret illos; iuberet etiam, q; vbicunque caperentur, occiderentur. Tertium erat, quod ex hoc efficiebantur publici hostes Sauli, ideo siue in regno Israel, si-
E ue extra, vbicunque illi essent, Saul inquireret eos ad mortem. Respondendum est, q; cognati Dauid descenderunt ad eum in speluncam Odollam non solum animo videndi ipsum, sed manendi cum eo semper, & pugnandi cõtra quemcunque hostem Dauid: ideo credendum est, q; quicquid habuerunt, quod secum ferre possent, tulerunt non sperantes redire quousque Saul moreretur, vel Dauid rediret in statum pristinum. Descenderunt illuc propter duo. Primum fuit propter seipsos: non enim putabant securum esse sibi manere in terra Israel, quia Saul habebat nimis exosum Dauid, ideo putabant, q; propter illum haberet suspectos omnes de genere suo, & exosos, persequereturque illos vsque ad mortem. Nam si ipse contra filium suum Ionathan propter Dauid iratus est, vt conaretur eum lancea percutere, supra, cap. 20. quanto magis hoc faceret contra cognatos Dauid, propter odiu illius? Et fortè Saul oc-

casurus

cisurus erat omnes cognatos Dauid propter eum, si manerent in terra sua: nam ipse suspicaretur, ꝙ omnes cognati sui fauebant ei, saltem occultè. Si ergo propter paruum fauorem, & beneficium, quod Achimelech contulit Dauid, tam durè iratus est Saul, vt occideret ipsum Achimelech, & omnes, qui erant in vrbe Nobe vsque ad boues, & asinos, & omnia pecora: quanto magis hoc faceret in cognatis Dauid, de quibus satis verisimile erat, ꝙ iuxta vires fauerent ei data opportunitate: ideo, vt saluarent animas suas, descenderunt ad eum. Nec solum aliquis putet, quòd descenderunt, vt fauerent Dauid, quia pater, & mater eius senes erant, & non poterant fauere illi, sed magis eum impedirent esse expeditum in bellis, descenderunt tamen ad eum: ergo descendebant, vt saluarent animas suas: ne. s. si manerent in Bethlehem, occiderentur à Saule. Secundum fuit propter ipsum Dauid: nam videbatur nimis inhuma- G num, ꝙ omnes cognati sui desererent eum iniusta patientem, cum ipse esset vir dignus iuuari ab extraneis, quanto magis à cognatis. Voluerunt ergo exponere se pro illo ad periculum, vt vel omnes periclitarentur, vel omnibus communis esset prosperitas: & non solus ille iniusta pateretur damna, negantibus ipsis debitum naturæ. Tertium esse potest, ꝙ cognati Dauid cognoscebant eum vnctum esse in Regem à Domino, & per hoc credebāt, ꝙ quanquam nūc pateretur angustiam, aliquando venturus erat ad regnū, & si nūc ipsi non adiuuarent eum in angustia, cū efficeretur Rex iuste persequeretur eos, nec cuiquam eorum benefaceret. existimauerunt ergo, conueniens esse, ꝙ descenderent ad eum, exponentes se omnibus periculis cum illo. *Et conuenerunt ad eum omnes, qui erant in angustia constituti.* Idest, non solum cognati Dauid venerunt ad illum, sed H etiam omnes alij, qui audierunt hoc, & erāt in angustia. s. sustinebant aduersitatē ab aliquib. potentibus, qui opprimebant eos. *Et oppressi ære alieno.* i. venerunt ēt ad ipsum illi, qui erant grauati debitis. Vocatur. n. æs alienum id, ad quod quis tenetur alteri: maximè cum debitum contractū est ex mutuo commodato, vel locato. *Amaro animo,* i. oēs, qui habebant amaritudinem aliquam, siue propter paupertatem, siue debita, vel premebantur à potentibus, vel habebant hostes, & similia, quæ faciunt homini amaritudinem, conuenerunt ad Dauid. Credendum est enim, ꝙ quando illi, qui erant de cognatione Dauid, audierunt Dauid esse in spelunca Odollam voluerunt congregare ad ipsum magnam turbam virorū bellatorum, vt posset se defendere à quocunq. quærente animam eius: ideo cum isti de cognatione sua essent pauci, significauerunt hoc aliis I viris, quos viderunt promptos ad mutandum statum propter amaritudinem vitæ, q̄ sustinent, qui illicò consenserunt, & conuenerunt ad Dauid. Isti. n. hoīes desiderāt mutationem Dominiorum, & prosperitatum. s. quia ipsi non possunt esse in peiori dispositione, quàm sunt. Turbatis aūt rebus fortè consequi poterunt aliquid inde: ideo desiderant mutationes dominiorum: & sic communiter qui omnino pauperes sunt, desiderant bella. Diuites autem horrent illa. Isti autem, qui erant in angustia constituti, videbant insurgere Dauid contra Saulem, in quo ipsi poterant prosperari si fortè præualeret Dauid: si autem succumberet, non poterat illis peius euenire, quàm prius patiebantur: ideo viri isti sunt promptissimi ad seditiones, præsertim, quia illi, qui premebantur à Dominis, vel grauati erāt K debitis, non poterant manere in terra: ideo cum viderunt aliquem, cui adhærerent, & sub cuius vmbra viuerent, gratum duxerunt, quia iam nemo eos premeret, nec cogerentur ad soluenda debita. *Et factus est eorum Princeps.* Idest, suscepit omnes istos in principatu suo spondens illis, quod defenderet eos quantum posset.

An Dauid peccauerit congregando ad se viros inopes, & oppressos debitis. Quæst. IIII.

1. Ratio QVAERET aliquis, an Dauid peccauerit recipiendo istos viros in ducatu suo. Aliquis dicet, ꝙ sic, quia
2. Ratio ipse dabat occasionem eis faciendi mala: ergo peccabat. Patet hoc, quia conuenerant ad eum viri oppressi ære alieno, & hoc, vt non cogerentur soluere debita: sed defendere
3. Ratio aliquē, nē soluat debitū, iniustum est: ergo peccabat suscipiendo in defensione sua eos, qui ad hoc solū confugiebāt. F Item isti qui in angustia erant, & amaro animo, veniebant ad Dauid, vt cum eo prædas agerent, & sic ditarentur, vel saltem possent viuere: suscipere tamen aliquos ad hoc peccatum est, cùm exercere huiusmodi malum sit. Item simile fecit Abimelech filius Gedeonis, qui conduxit viros inopes & vagos, & secuti sunt eum. Iudi. cap. 9. Iste tamen vituperatur: ergo Dauid vituperabilis erit, qui congregauit ad se existentes in angustia, & oppressos debitis, qui ad malum semper currunt. Respondendum est, quod Dauid non peccauit hic, quia nunquam peccauit mortaliter, nisi occidendo Vriam, & cognoscendo vxorem eius, infra, 2. lib. c. 15. ergo in hoc non peccauit. Pro quo sciendum, ꝙ Dauid habuit iustam causam aggregandi ad se multos pugnatores. Prima fuit ad defensionem suā: timebat enim Dauid Sau- G lem, qui persequebatur eum ad mortem, & ideo, si Dauid esset solus in terra Israel, poterat faciliè capi à quocunque, & tradi Sauli. Nunc autem, cum haberet quadringentos viros pugnatores, nemo posset eum tenere, nisi veniret contra eum magnus exercitus. Cum autem hoc fieret, posset Dauid præcognoscere, & deuitare periculum; si autem solus fuisset, cum multoties aliqui de Israelitis nunciauerint Sauli, vbi esset Dauid, non venissent ad nunciandum Sauli, sed ipsi per se tres, vel quatuor viri caperent eum; quia tamen Dauid habebat secum multos viros, nullus audebat insurgere in eum, sed veniebant ad nunciandum Sauli: & ipse tunc ibat cum tribus millibus viris ad capiendum eum, vt patet sequenti c. & iterum infra, c. 24. & 26. cum autem Saul ferret secum tantum exercitum, non poterat celari, & tunc saluabatur Dauid fugiens. Si etiam H Dauid intrasset aliquando in aliquam vrbem, etiamsi illi, qui erant in vrbe, vellent insurgere in eū, non audebant, quia habebat secum multos viros bellatores: erat etiam sibi necessarium hoc, quando esset fugitiuus in aliis regnis; sicut quando fuit in terra Moab, vt si aliquis de illis Regibus, apud quos esset, vellet eum tradere in manus Saulis; non posset: quia defenderent eum viri sui, aliàs autem quilibet posset de eo facere quid vellet. Item Dauid voluit accipere secum istos viros, vt sic haberet modum sustentationis: nā cū Dauid profugus esset, si esset solus, vel solū duo, aut tres cū eo, vel pauci, nō haberet vnde viueret, nec esset ei aliquis modus conueniens ad acquirendū: Nunc aūt congregatis multis viris, poterat facere bella, & de spoliis vitā acquirere: sic. n. faciebat, cum erat in terra Philisthinorum: nā ibat ad pugnandum contra Amalecitas, & alias gentes: & inde I sufficienter viuebat, & dabat munera Regi Achis, in cuius terra erat, vt patet infra, c. 27. Licitum ergo sibi erat congregare multitudinem bellatorū, & quia de cognatis suis non poterat tantam multitudinē colligere, voluit de quibuscunque: Et quia nullos facilius habere poterat, quàm oppressos ære alieno, & amaros animo, cum illi ad mutandum statum faciles sint, voluit etiam habere de illis. Ad rationes in contrarium respondetur. Ad primam cum dicitur, ꝙ dabat occasionem istis faciendi malum, ne soluerēt debita. Rñdit Nicolaus, ꝙ cū Dauid esset vnctus in Regē, poterat solutionē debitorū prolongare, & in aliquib. casib. poterat relaxare, ideo non peccabat recipiendo: Sed hoc nō stat: nā dato, ꝙ Dauid esset Rex, qui actualiter haberet iurisdictionem super totum Israel, sicut habebat Saul, non potuisset hoc facere: nam Rex, eo ꝙ est legislator, & Do- K minus politiæ, potest dispensare in iure in quantum vertitur in præiudicium ipsius iuris. s. quod lex in seipsa non penitus obseruetur, quia, qui potest eam totaliter abrogare, potest dispensare in ea contra ius partis, tamen Rex non potest dispensare, nec aliquis Dominus: siue temporalis, siue spiritualis: quia sicut nulli Domino licet tollere mihi id, quod actualiter possideo, si in me nulla omnino causa præcesserit: ita non potest id, quod mihi debetur, me inuito, debitori remittere, quia hoc esset, ac si mihi violēter tolleret. Nam sicut id, quod actualiter possideo, vocatur æs meum, ita id, quod mihi debetur, est æs meum, & ob hoc ille, qui est obligatus debitis, dicitur habere æs alienum: & sic erat de viris venientibus ad Dauid, qui dicuntur oppressi ære alieno. Hoc autem dato, etiam non poterit Rex, me inuito, prorogare terminum solutionis debiti, quia sicut relaxando debitum, mihi tolleret ius meum, & hoc non

Resp.

Resp. Lyrani ad primā rationē refellitur.

potest

potest, ita prorogando terminum, tolleret ius meum: ergo etiam hoc non poterit. Dauid igitur non poterat propria auctoritate oppressis ære alieno ad eum confugientibus solutionis terminum prorogare, nec prorogauit. Sed dicendum est, ꝙ Dauid non peccabat recipiendo istos: primò, quia recipiebat eos necessitate compulsus. s. ꝙ sine eis non poterat viuere securè, vt supra declaratũ est: sed multa propter necessitatem efficiuntur licita, quæ aliàs essent illicita, vt patet præcedenti cap. de panibus propositionis, quos comedit Dauid: ergo sic esset hic, quia dato, ꝙ aliàs esset illicitum recipere sub protectione sua oppressos ære alieno, tūc licitum erat propter necessitatem. Secundò responderi potest, ꝙ Dauid non peccabat suscipiendo istos, quia ipse non suscipiebat eos ad hoc, ꝙ defenderet à creditoribus, sed recipiebat, quia illi erant viri inopes, & non poterāt viuere in terra sua propter magnitudinem debitorum, & molestiam, quam patiebantur à creditorib. ideo veniebant ad Dauid, vt cum eo possent qualitercunq. viuere. Tertiò responderi posset, ꝙ Dauid non erat defensiturus istos à creditorib. faciendo, ꝙ non soluerent, quia isti iam nihil possidebant, sed timebant, ꝙ creditores facerēt eos teneri in vinculis propter debita, & ob hoc fugiebant ad Dauid: si tamen aliquis de creditorib. venisset ad Dauid iudicialiter acturus cũ aliquo de illis debitoribus, Dauid egisset ei ius de eo, quantum fieri posset. s. si esset vnde solueretur: alioquin inanis esset actio, quam inopia debitoris excluderet: non ergo peccabat Dauid, quia nō dabat occasionem oppressis ære alieno ad non soluēdum. Ad secundum dicitur, ꝙ veniebant ad Dauid viri constituti in angustia, vt cum eo prædas agerent. Respondendum est, ꝙ viri cōstituti in angustia, & amaro animo dicuntur illi, qui premuntur tyrannide; vel qui in paupertate magna sunt, vel habent aliquas angustias, pp quas molesta illis vita est. Licebat aūt Dauid recipere hos ad se. De primis patet, quia non solum non est illicitum defendere eos, qui iniustè premuntur, imò etiam est valde licitum, & meritorium, & in quibusdam est necessarium, iuxta illud Salomonis: erue eos, qui ducūtur ad mortē, & eos, qui ducuntur ad incertū, liberare non cesses, & habetur Extra. de homicidio, c. sicut dignum. imò si aliquis videat aliquem pati iniustè manifestè, & eum non liberat, si pōt, reus est, & tenetur aliqualiter sicut ille, qui agit: sic dicitur præalleg. c. sicut dignum. ꝙ qui potuerunt liberare aliquem à morte, quem videbant iniustè pati, & non liberauerunt, tenentur de homicidio, cū dicatur ibidem: non caret scrupulo societatis occultę, qui manifesto facinori desinit obuiare. Dauid ergo liberando angustiatos ab iniusta tyrannide merebatur. Suscipiebat ēt Dauid viros pauperes, quibus vita exosa erat: non quidem, vt cum eis iniustas prędas ageret, sed vt cum eis consequeretur vitæ defensionem, & adeptionem necessariorū, vt supra dictum est. Idem aūt est de omnib. alijs amaris animo quacunq. molestia: quia benefaciebat Dauid liberando illos ab angustia, quantum poterat. Cum vero dicitur, ꝙ Dauid agebat prædas cum eis, concedendum est: sed istæ prædæ erant iustæ, in quib. Dauid nihil peccabat: nam quando bellum iustum est, præda quoque iusta est vsq. ad satisfactionem iniuriarum, vel resartionem debitorum: potissimè, quia Dauid agebat prædas, & bella cum talib. Gentibus, cum quib. nulla præda erat Iudæis illicita, eo ꝙ erant hostes populi Dei: nam nunquam pugnauit contra aliquos Israelitas, nec fecit prædā in terrā eorum, quanq̄ ipse diceret hoc facere Regi Achis, vt patet inf. c. 26. sed pugnabat contra Amalecitas, & alias Gentes, cum quibus pugna, & præda erat iusta, vt ibi videbitur. Ad tertiam rationem, cum dicitur, ꝙ accepit Dauid secū viros pauperes, & vagos, & hoc erat vituperabile, sicut fuit in Abimelech, dicendum, quod accipere istos viros absolutè non erat peccatum, sed ex fine, ad quem accipiebantur, poterat iudicari peccatum, vel non. Abimelech aūt peccauit, quia conduxit viros inopes, & vagos ad occidendum fratres suos, & exercendum tyrannidem: occidit enim 70. fratres suos super lapidem vnum, & agebat prędas, & tyrannidem in terra Israel, vt patet Iudic. cap. 9. Dauid autem non congregauit viros istos ad agendum aliquid illicitum, sed ad defensionem vitæ, & procurationem necessariorum, vt dictum est, ideo non peccabat.

Alia responsio.

Multa illicita ob necessitatem licita fiunt.

Ad secundum.

A *Fueruntque cum eo quasi quadringenti viri.* i. de cognatione sua, & de extraneis oppressis ære alieno, & amaris animo venerunt ad Dauid in speluncam Odollam viri quasi quadringenti.

David congregauit primo. 400. Viros, deinde 200. nec plures voluit. Quæst. V.

QVÆRET aliquis, quomodo dicatur hic, ꝙ erant quadringenti, quia infra. c. 23. dicitur ꝙ egressi sunt cum Dauid de Ceila sexcenti viri, & infra. cap. 25. cum iret Dauid ad disperdendum domum Nabal Carmeli, dicitur, ꝙ ibant cum eo quadringenti viri, & manebant ad sarcinas ducenti, infra etiam, c. 27. & 29. dicitur, ꝙ habebat Dauid sexcentos viros. Respondendum, ꝙ Dauid voluit congre-
B gare ad se magnam multitudinem virorum bellatorum, vt cum eis posset se defendere, & procurare necessaria ad vitam. A principio autem non potuit habere, nisi quasi quadringentos, qui conuenerunt ad eum illicò ad speluncam Odollam: deinde autem post modicum tempus conuenerunt ad eum multi, quia quotidie conueniebant viri pauperes, cum viderent nouam mutationem fieri in rebus, & in breui habuit sexcentos viros. Vnde quando venit ad vrbem Ceila sequenti cap. habebat sexcentos viros: nam dicitur ibi: surrexit ergo Dauid, & viri eius quasi sexcēti egressi de Ceila. Postea autem, quanquam fuerit Dauid in multis persecutionibus in terra Israel, & descēdit postea in terram Philisthinorum, nunquam legitur habuisse nisi sexcētos viros. Nam die, qua pugnauit contra Amalecitas, qui successerunt Siceleg in die, qua mortuus est Saul in bello,
C solum habebat sexcentos viros; vt patet infra, c. 30. & post hoc immediatè fuit factus Rex super Iudam. Non habuit autem Dauid plures viros vltra sexcentos, quia fortè non conuenerunt ad eum postea aliqui; vel, vt magis credendum est, quia ipse postea nullos suscipere voluit, cū sexcenti sufficerent sibi tam ad corporis tutelam, quam ad necessariorum procurationem. Plures autem suscipere erat superuacua sarcina, & amplior solicitudo ciborum. *Et profectus est Dauid inde in Masphat.* Idest, de spelunca Odollam recessit ad vrbem Masphat. Ista enim erat vrbs quædam in terra Moab, in qua tunc erat Rex: venit ad eam, vt ibi loqueretur Regi Moab, & relinqueret apud eū patrem suū, & matrē, sicut postea fecit, vt patet, immediatè. *Quæ est Moab*, Idest, ista vrbs Masphat est in terra Moab. Istud ponitur ad differentiam: nam in terra Israel in parte duarum tribuum,
D & dimidiæ erat quædam ciuitas nomine Masphat, ad quā veniebat singulis annis Samuel, vt ibi iudicaret Israelem, & erat ibi domus orationis: nam aliquando faciebat ibi sacrificia Samuel, & apud illam pugnauit cum Philisthinis, vt patet supra. c. 7. Ista autem Masphat, de qua hic, erat in terra Moab: & ibi manebat pro tunc Rex Moab, ad quem venit Dauid, vt patet hic.

Quare congregatis viris Dauid iuerit in terram Moab. Quæstio. VI.

QVÆRET aliquis, quare recesserit Dauid de terra Israel, & quare iuit in terram Moab, vel quare non redierit in terram Philisthinorum. Videtur enim, ꝙ manere debuisset in terra Israel: ipse enim de terra Philisthinorū
E confugerat ad terram Israel; quasi securius ibi mansurus; ergo non debuisset inde recedere. Respondendum, ꝙ Dauid non venerat in terram Israel, quasi mansurus ibi, quia non poterat ibi securè manere, cum esset hostis acerrimus eius Saul, sed solum venit, vt ex loco ipso posset cognatis suis loqui, & congregare ad se multitudinem bellatorum, vt postea recederet in aliquod regnum de vicinis. Cum ergo iam congregauisset quadringentos viros, non debebat ibi vlterius expectare: quia iam non poterat ibi securè manere: nam à principio cū solus erat, potuisset occultari: cum tamen habebat quadringentos viros, non poterat latere, quia illi viri debebant per aliqua loca cibos quærere: si autem manifestus esset in terra Israel, Saul persequeretur eum cum multitudine armatorum, cui Dauid resistere non posset cum viris suis: ideo necesse erat, quod fugeret de terra. Non debuit autem ire in terram Philisthiim, quia iam no-

pe-

perrimè venerat de terra illa: & fuerat in graui periculo coram Rege Achis, ideo non se debebat exponere iterum periculo redeundo in illam; præsertim quia non poterat nunc esse incognitus sicut prius, quia prius apparuerat solus in vrbe Geth, nunc autem ferebat quadringentos viros; & dato, quod simularet insaniam, cognosceretur esse Dauid, quia vir insanus, & inutilis non poterat secum ferre tantam multitudinem bellatorum. Sed dicet aliquis, quod poterat securè descendere in terram Philisthinorum, quanquam cognosceretur, quia postea descendit cum sexcentis viris, & mansit in terra Regis Achis, infra, capit. 27. Respondendum, quod diuersitas est, quia tunc Philisthini susceperunt Dauid scientes quod necessitate compulsus ad eos confugeret. s. quia persequeretur eum acriter Saul: ideo non suspicantes aliquid de eo, dederunt illi locum: nunc autē non erat sic, quia, si vellet descendere Dauid cū tanta virorum multitudine in terram Philisthinorum, putarent, q lateret aliqua fraus: & hoc, quia nondum sciebant, quo- G modo Saul persequeretur Dauid; nam nondum persecutus fuerat aperte, sicut postea egit: ideo non erat securum Dauid descendere in terram Philisthinorum: poterat autem ire in terram Moab, quia Moabitæ non erant tunc hostes Israel; ideo inter eos manere poterat securè. Sed dicet aliquis, q frustra descenderit Dauid in terram Moab: nā non poterat ibi manere securè: cum Propheta Gad dixerit ei, quod recederet inde in Iudam, vt patet infra, in litera.

An Dauid prudenter in terrā Moab sit profectus.

Respondendum est, quod rebus turbatis existentibus, non potest semper dari consilium, quod nullum inconueniens patiatur: satis autem est pro bene consulente, quod totaliter consulat, q pauciora inconuenientia sic sequantur, q̄ aliàs, potissimè cum variabilitas infinita insit humano agibili, quia id q aliquando bonū iudicatur, & est, post paululum malum efficitur; sic etiam fuit hic: nā cū Dauid esset H in terra Iuda, iudicauit melius esse in terra Moab, q verum erat: deinde cum stetisset aliquanto tempore in terra illa, Propheta Gad iudicauit malū esse ibi manere, sed q rediret Dauid in terrā Iudæ: & hoc fortè, quia Rex Moab tractabat tūc tradere Dauid in manus Saulis. Sic autem fuit postea in eundo ad terram Iuda, quia cum aliquanto tempore ibi stetisset, iudicauit melius esse, q recederet in terram Philisthinorum, ne incideret in manus Saulis, vt patet, infra c. 27. s. Et ait Dauid in corde suo: aliquando incidā vna die in manus Saulis: nonne melius est, vt fugiam, & saluer in terra Philisthinorū, vt desperet Saul, cessetque me quærere in cunctis finibus Israeli: & sic factum est. Ergo, cum bonum esset ire in terram Moab, quando iuit Dauid, quāquam postea, mutatis rebus, appareat malum esse, non sequitur quin consilium bonum fuerit de eundo illuc, *Et dixit ad Regem Moab.* Rogauit enim hic Dauid pro patre & I matre, vt manerent apud Regē, dū ipse erat in aduersitatib.

Quis esset Rex Moab. *Quæst. VII.*

QVÆRETVR de isto Rege, quis esset. Respōdent quidam expositores nostri, q fuit Rex Naas, quē debellauit Saul, vt patet supra c. 11. & ideo dicunt, q confugit ad eum Dauid, quia propter inimicitias, quas habebat Saul cum eo, reciperet beneuolè Dauid, qui erat hostis illius. Ad hoc autem inducunt, quod habetur infra, 2. lib. c. 10. cum dixit Dauid; Faciam misericordiam cū Hanon filio Naas, sicut fecit pater eius mecū misericordiā. Istā aūt misericordiam dicūt esse, quia beneuolè susceperit eū & cognationē suā, tenueritque apud se patrem, & matrē Dauid, vt patet infra. Sed hoc non stat, quia hic dicitur, q Dauid confugit ad Regem Moab: Naas tamen nō erat Rex Moab, sed Ammon, vt patet supra, c. 11. Ista tamen regna semper ante hoc fuerāt distincta, & post hoc fuerunt; ideo non erat Naas Rex Moab: & quanquam illi vellent concedere, q Rex Moab, & Ammon essent idē Rex, tamen tolerari nō potest. Cum autem allegant, q Naas Rex Ammō fecit misericordiā cū Dauid, nihil patet ex hoc: quia non constat an ille Naas, de quo ibi dicitur, esset ille, cū quo habuit Saul bellū, de quo supra c. 11. Et dato etiam, q esset idem met, non apparet, an illa misericordia, quā fecit cum eo, fuerit suscipiendo eum in terra sua, quando erat exul, vel fuerit aliquid aliud. Magis autem contrarium patet, cum

Opinio Nostratum.

F Rex, qui fecit hanc misericordiam cum Dauid, non fuerit Rex Ammon, sed Moab, vt patet hic. Ideo Ra. Sal. dicit, quòd iste Rex Moab, ad quem iuit Dauid, non fuit Rex Naas, qui erat Rex filiorum Ammon. iuit tamen ad ipsum duplici de causa. Vna fuit, quia Saul habebat bellum contra Regem Moab, sicut contra filios Ammon, vt patet sup. c. 14. Secunda causa fuit, quia Dauid descenderat de Ruth Moabitide, vt habetur Ruth. c. vltimo: ideo securius fugit illoc pro cognatione ex parte matris, præsertim quia Hebræi dicunt, q Ruth erat filia Regis Moab, & ob hoc Rex Moab recepit honorabiliter Dauid, & viros eius, & dedit ei quoddā castrum. Pater aūt, & mater Dauid manserunt apud Regem, vt patet hic. Sed ista non stant. De primo patet, nam Ra. Sa. dicit, q Saul hēbat bellum contra Regem Moab, sicut cōtra Regem Ammon, in quo præsupponit, q propter hoc securè manebat Dauid apud Regem Moab, quia habebat bellū contra Israel. Sed non stat, imò potius G è contrario: nam si habuisset bellum Saul contra Regem Moab, nō potuisset Dauid securè manere apud eum: nam postquā Dauid fuit familiaris Saulis percusso Philistheo, omnia bella, quæ fiebant contra hostes Israelitarum, ministrabantur per manum Dauid, quia Saul constituerat eum Principem super viros belli, supra c. 18. Et sic dixerunt Israelitæ ad eum infra, 2. li. c. 6. Ecce nos caro tua, & os tuum sumus, sed & heri, & nudiustertius, cum esset Saul Rex super nos, tu eras educens, & reducens Israel. s. ad bellum: si ergo aliqua bella faciebant Israelitæ contra Regē Moab, illa faciebat Dauid; & idcirco inimicitiæ Regis Moab essent potius contra Dauid: quā contra Saulem, vel aliquem de Israelitis: vnde non auderet ad eum securè ire, nec ille eum susciperet pacificè. Nam ex hac causa non ausus est Dauid descendere in terram Philisthinorum, quia ipse fa- H ciebat bella pro Israelitis contra Philisthinos: & cum descendit, fuit in graui periculo apud Regem Achis, vt patet præcedenti c. Cum autem dicitur, q inter Saulem, & Regem Moab erat bellum; dicendum, q illud bellum nō durabat nunc: sed, sicut semel pugnauit contra Regem Ammon, & non legitur amplius pugnasse; ita fortè pugnauit semel contra Regem Moab, & illud transierat à multis temporibus, ita q iam nullæ inimicitiæ manebant ex hoc: ideo magis descenderet Dauid ad Regem Moab, vt ad aliquē habentem pacem cum Israelitis. Cum autem dicebat secundo Rabbi Sal. q iuit Dauid in terram Moab propter cognationem, quia erat filius Ruth, non est aliqualiter verisimile: nam Ruth erat mulier paupercula, & si haberet aliquos cognatos in terra Moab, illi essent pauperes, & nō expectaret propter eos Dauid habere aliquem fauorem in I terra illa. Etiam quia ista cognatio non erat proxima, sed in gradibus multum remotis, cum iam Ruth a multis temporibus mortua esset: fuerat enim proauia Dauid. s. vxor Booz patris Obed, patris Isai, patris Dauid, ideo non multum attenderent Moabitæ cognationem illam. Cum autem dicitur, quòd Ruth fuerat filia Regis Moab, non est verisimile, quia illa erat mulier valde pauper, quæ cum Noemi paupercula venit de terra Moab in terram Iudæ, vt patet Ruth, cap. 1. si tamen fuisset filia Regis, cognati sui non permisissent eam venire de terra sua in terram alienam, præsertim cum iret solitaria, & ad mendicandum. Item si fuisset filia Regis, non ducta fuisset in vxorem ab vno de filiis Noemi: fuerat enim Noemi cum viro suo in terram Moab propter famem, & erant viri pauperes: non ergo erat verisimile, quòd Rex Moab daret filiam suam K in vxorem vni viro pauperi alienigenæ incognito, qui non haberet aliquod signum excellentis probitatis: non ergo erat Ruth filia Regis Moab, sed quædam mulier de pauperibus terræ illius: ideo data est viro pauperi, & alienigenæ in vxorem: & sic non iuit Dauid in terram Moab expectans, quòd propter cognationem suam. s. quia erat de stirpe Ruth, honoraretur. Nec quia Rex Moab habebat bellum contra Israel, sed magis, quia Rex Moab erat in pace cum Israel, & Dauid nunquam pugnauerat cōtra Moabitas, ex quo cœperat esse Princeps virorum belli Israelitarum, ideo credidit, quod reperiret eum sibi propitium, & sic factum est. *Maneat, oro, pater meus, & mater mea vobiscum.* i. maneant in vrbe, in qua vos manetis, & viuant sub fauore vestro. *Donec sciam, quid faciat mihi Dominus,*

Opinio Ra. Salomonis.

Confutatio superioris.

idest

idest, donec cognoscam per experientiam, quid Dominus de me disponat, & quem exitum habeat ista tribulatio.

Quare Dauid voluerit, quòd pater, & mater manerent cum Rege Moab. Quæst. VIII.

QVAERET aliquis, quare Dauid voluerit, ꝙ pater suus, & mater manerent cum Rege Moab: cum ipse esset nūc in terra Moab: nam si ipse fuisset in terra aliena, vt, si descendisset in terram Philisthinorum, vel iuisset in terram Iuda, conueniens erat, ꝙ relinqueret patrem, & matrem cum Rege Moab, vt ibi securi essent, ipse tamen manebat nunc in terra Moab, cum manserit diebus multis in præsidio, quod erat castrum terræ Moab: ergo non videtur ad quid vellet dimittere patrem, & matrem cū Rege Moab. Respondendum est, ꝙ si Dauid fuisset in omnimoda tranquillitate, potius voluisset habere secum patrem, & matrem, quam relinquere illos apud Regem Moab, quia magis consolarentur ex eius præsentia: quia tamen nunc erat tēpus aduersitatis magnæ contra Dauid, securius erat apud Regem Moab, quam apud eum. Hoc autem significat litera. s. donec sciam, quid faciat mihi Dominus. i. maneant hic, quamdiu ego sum dubius in aduersitate. Cū autem Deus dederit mihi tranquillitatem, recipiam illos ad me. Ratio huius erat, quia pater, & mater Dauid erant veteres, & non erat pater Dauid aptus ad ferendū strepitum belli, & frequentes mutationes. Dauid tamen quando erat in præsidio terræ Moab, erat semper quasi in bello. Primo, quia ipse multoties recedebat inde ad pugnandum: nam Dauid cum viris suis toto tempore, quo fuerunt profugi non habuerunt aliquid, vnde sustentarentur, nisi quod accipiebant in præda, sicut faciebant, cum erant in terra Philisthiim, quia aliquando pugnabant cōtra quasdam Gentes, & aliquando contra alias, vt patet inf. c. 27. & ibi acquirebant necessaria ad vitam. Nunc autem erat Dauid in terra Moab: idem erat, quia non habebat vnde sustentarētur, ideo ibat ad prædam contra aliquas gentes: & de hoc viuebat: obseruabat tamen Dauid illud, ꝙ cum esset in aliqua terra, nunquam agebat prædam, nec pugnabat contra aliquos de regno illo, nec contra aliquas gentes confœderatas habitatoribus regni illius, ne cogeretur exire de regno: si igitur habuisset Dauid patrē, & matrē secū in præsidio terræ Moab, cū ipse sæpe iret ad bellum, & ad prædas, manerent soli in præsidio, vel cum paucis: ꝙ non erat securū, quia aliquis de terra Moab poterat eis nocere, absente Dauid: vel fortè serui Saulis inquirentes Dauid, incurrerent aliqua via in præsidiū, absente illo, & tenerēt patrē, & matrem eius. Etiam, quia Dauid, quando erat in præsidio, erat paratus ad pugnandum timens, ne Saul, qui eum acriter persequebatur, irrueret super illū: vt ergo pater, & mater Dauid nō sustinerent istos timores, nec labores virorum bellicorum, securius esse potuerunt apud Regem Moab. s. in vrbe, in qua ipse erat cū Dauid in præsidio. Cum aūt recessit Dauid de terra Moab, tulit patrē suum, & matrem secum. *Et reliquit eos ante faciem Regis Moab.* i. dimisit illos, vt essent semper cum Rege Moab in vrbe sua. & alerentur sub fauore eius. Rex autem Moab libēter hos suscepit, quia putabat Dauid futurum esse Regem, vel magnum virum, qui ei posset rependere vicē pro his. *Manseruntque cunctis diebus, quibus fuit Dauid in præsidio.* Idest, manserunt pater, & mater Dauid cum Rege Moab toto

Præsidiū quid erat:

tēpore, quo mansit Dauid in præsidio terræ Moab. Erat. n. præsidiū quoddam castrū in extremitate terræ Moab apud terram Israel, in quo mansit Dauid cum viris suis, dū fuit in terra Moab. & tunc manebant pater, & mater eius apud Regem. Cū autem ipse rediit inde in saltum Haret ad terram Iuda, reduxit secum patrem, & matrem: & semper iam credendum est, ꝙ illos secum duxerit, quocunq. iret, quia non poterat eos securè dimittere in terra illa propter

Expositio Rab. Salomonis refellitur.

inimicitias Saulis. Ra. Sa. dicit, ꝙ Rex Moab sciens, quòd recessisset Dauid de præsidio totaliter, eo inconsulto, occidit patrem, & matrem illius indignatus nimis de fuga Dauid. Aliquos autem existentes cum eis occidere voluit, sed non potuit, quia fugerunt ad Naas Regē Ammonitarum, qui suscepit eos beneuolè, & dicit, ꝙ ista est misericordia, quam fecit Naas Ammonites cū Dauid, propter

A quam misit ad consolandum filium eius: de quo inf. 2. lib. cap. 10. Sed dicendum, ꝙ hoc non stat: motiuum enim Ra. Sal. & aliorum Iudæorum hoc asserentium est, quia post hoc non reperitur mentio de patre, & matre Dauid, ideo putant, ꝙ hic occisi fuerunt. Sed istud non est motiuum conueniens: nam etiam nunquam fuisset facta mentio de illis in Scriptura, nisi propter ista bella. s. quia accidit, ꝙ portaret eos secum Dauid in terram Moab. Sed non ex hoc conuenienter existimaretur, eos mortuos esse, quia nulla mentio fiebat de illis. Item non satis consonat, cum dicitur, ꝙ propter hoc, ꝙ recessit Dauid de præsidio, occidit Rex Moab patrem, & matrem Dauid: nam hic præsupponitur, ꝙ Dauid totaliter recedens de terra Moab dimittebat ibi patrem, & matrem. Sed hoc nullo modo stat, quia cum non haberet Dauid animum redeūdi in terrā Moab,

B non bene manerent ibi pater, & mater eius. Item, hoc aliqualiter repugnat literæ, quia Dauid dixit Regi Moab: maneat pater meus, & mater mea vobiscum, donec sciā, quid faciat mihi Dominus. Dauid tamen sciebat iam voluntatem Dei per Prophetā Gad. s. ne maneret in terra Moab, sed iret in terram Iudæ: ergo nō est verisimile, ꝙ relinqueret patrem, & matrem in terra Moab. Item ista littera non applicatur ad id, quod vult Ra. Sa. s. ꝙ manserunt pater, & mater Dauid apud Regem Moab cunctis diebus, quibus fuit Dauid in præsidio. Sed est sensus, ꝙ quamdiu Dauid erat in præsidio, erat in terra Moab. Et quanquā aliquando exiret de loco illo ad agendum prædas, vnde viueret, quia tamen habebat semper intentionē redeundi in præsidium, dicebatur semper esse in eo, & tunc manebat pater suus, & mater apud Regem Moab: postea autem nō man-

C. serunt ibi, scilicet, quia quando Dauid habuit voluntatem recedendi penitus de terra Moab, tulit secum patrem, & matrem, vt venirent cum eo, & iam non fuerunt cum Rege Moab. Quando autem isti mortui fuerint, non apparet. Itē, præsupponit Ra. Sal. ꝙ recesserit Dauid de terra Moab totaliter inconsulto Rege: sed hoc non est verisimile, quia cum recepisset ab eo tantum beneficium, non est credendum, ꝙ eo insalutato recederet: præsertim, quia ex hoc rationabiliter irasci poterat Rex Moab, apud quem erant pater, & mater Dauid, & poterat nocere eis. Non est ergo credendum, quòd Dauid recesserit, Rege inconsulto: quia etiamsi propter beneficium receptum nollet ei loqui, saltem propter patrem, & matrem, ne quid paterentur, loqueretur ei: ideo vana positio est. Sed credendum, ꝙ pater & mater Dauid nūc venerunt cum eo in terram Iudæ. *Di-*

D *xit Gad Propheta ad Dauid.* Manebat enim Dauid securus in terra Moab, nec credebat, aliquod malum sequi posse ex mānsione eius ibidem: ideo Propheta ex parte Dei venit ad nūciandum ei, quod recederet inde. Iste Propheta Gad fortè erat cum Dauid, scilicet, quia confugerat ad eum, sicut confugerunt viri inopes, & amaro animo: & hoc, quia iste cognouerat futurum Regem Dauid, & ipsum fouere iustam causam contra Saulem, ideo voluit magis cum eo manere, quam cum Saule in terra Israel: sic etiam fuit de Abiathar, qui erat Sacerdos magnus, & fuit cum Dauid in omnibus aduersitatibus suis: quia confugerat ad eum, vt patet infra in litera, & sequenti c. Vel fortè iste Propheta Gad venit de terra Israel ad nunciandum hæc Dauid, quia Deus misit eum: sicut sæpe mittebantur Prophetæ ad nunciandum, vel faciendū aliquid extra terram suam. Sic Io-

E nas missus fuit ad prædicandum Niniuitis, Ionæ, c. 1. Elias quoque missus fuit ad vngendum in Regem Azael in Syria: & Elisæum in Prophetam, vt patet inf. 3. lib. c. 19. Quidam quoque de filiis Prophetarum missus est ad vngendum Iheu in Regem Israel, infra 4. lib. c. 10.

Quamuis Dauid esset Propheta, tamen Deus voluit ei reuelare aliqua per Prophetam Gad. Quæst. IX.

QVÆRET aliquis, quomodo iste Propheta Gad reuelauerit aliquid Dauid ex parte Dei, cum etiam Dauid esset Propheta; ideo ipse scire potuisset hoc. Respondendum est, ꝙ prophetia non est scientia habitualis, quæ maneat in intellectu, sicut quælibet alia scientia, quia tunc quilibet, qui haberet Spiritum propheticum, posset intelligere per illum, quādocunque vellet, sicut fit in om-

nibus

nibus habitibus: non tamen est liberum Prophetæ intelligere, quandocunque voluerit, eo quòd spiritus propheticus venit per modum cuiusdam actus transeuntis velociter, & cum ille inest, Propheta intelligit omnia illa, ad quę Deus supernaturaliter eum eleuat: postquam verò cessauerit ille actus, Propheta nihil intelligit plus quam alij homines: Sic patet de muliere, quæ venit ad Elisæum petitura pro suscitatione filij, & Elisæus ignorabat, quanquam illa iaceret ad pedes eius: vnde dixit ad Giezi: dimitte illam, anima enim illius in amaritudine est, & Dominus celauit à me, & non indicauit mihi. Vt patet infra 4. lib. cap. 4. Sic ergo est de omnibus alijs Prophetis, quod cum ipsi nihil intelligant, nisi quando Deus actualiter illos illustrauerit, & Deus interdum vult illustrare vnum, & nō alium, contingeret interdum, quòd vnus Propheta paruus reuelet aliquid alicui Prophetæ magno, scilicet, quia tunc Propheta paruus actualiter illustratur, magnus autem non illustratur: sic enim fuit sæpe de Dauid. Iterum namque Propheta Nathan reuelauit ei de templo, quod fabricaturus esset Salomon, vt patet infra 2. lib. c. 7. Iterum quoque Nathan venit ad Dauid reuelans ei pœnam, quam habiturus esset, quia occiderat Vriam, & acceperat vxorem eius infra 2. lib. cap. 12. Iterum etiam Propheta Gad venit ad eum denuncians pœnam pro numeratione populi, infra 2. lib. cap. 24. Sic ergo fuit hic, quia Deus voluit reuelare hoc Prophetæ Gad, & non Dauid: ideo quanquam Dauid esset Propheta, non poterat intelligere, quid Deus de eo disponeret. Aliter responderi potest, quòd Prophetæ erant duplices: quidam enim à Deo illustrabantur ad prædicendum aliqua futura, quæ nunciabant aliquibus gentibus, vel populis, vel saltem scribebant ea. Alij autem erant Prophetæ, qui illustrabantur à Deo ad sciendum facere cantica mirabilia de laudibus Dei: & illa solum faciebant, quando irruebat in eos Spiritus Domini. Primi vocantur Prophetæ propriè: & huiusmodi sunt omnes quatuor Prophetæ maiores, & duodecim minores, & multi alij, de quibus fit mentio in Scriptura, vt Nathan, de quo infra 2. lib. cap. 7. & 12. & Gad, de quo hic, & infra 2. libro cap. 24. & Ahias Sylonites, de quo infra 3. lib. cap. 11. & 14. & Michæas, de quo infra 3. lib. cap. 22. & Elias, de quo infra 3. libro cap. 17. & vsque ad 20. & infra libro 4. capit. 1. & 3. Elisæus etiam, de quo infra libro 4. capit. 2. & vsque ad 10. & multi alij: omnes enim hi prædicebant futura. Secundo modo dicuntur Prophetæ, vt nuncij Saulis, & ipse Saul, qui prophetauerunt corā Samuele supra cap. 19. multi quoque, qui perseuerabant in laudibus diuinis in locis sanctis, sicut illi, quos inuenit Saul in colle Domini, de quibus supra cap. 10. & illi, qui astabant Samueli, & prophetabant cum eo in Naioth, vt patet supra cap. 19. Illi quoque, qui cantabant in templo Salomonis de filiis Core Asaph, Eman, Idithum, vt patet 1. Paralipom. capit. 25. Isti autem non dicūtur Prophetæ, ita quòd aliquando reuelent aliqua futura, sed solum, quia sciunt facere cantica: & sic, quantum ad reuelationem futurorum ipsi non excedunt populares, sed oportet, quòd alij Prophetæ eis reuelent. Dauid autem fuit de istis Prophetis, quia ipse solum habuit spiritum propheticum ad faciendum cantica. Vnde tota prophetia sua est in psalmis: nec legitur aliquando, quòd ei aliqua futura de temporalibus euentibus reuelata sint, sicut reuelabantur alijs Prophetis. Quòd tamen nunc reuelaretur de statu Dauid in terra Moab, an esset bonum, vel malum, non pertinebat ad cantica, sed ad temporales euentus: ideo non cadebat istud sub modo prophetiæ Dauid. Si autem dicas, quod Dauid interdum aliqua futura enunciabat, sicut de Messia, & similibus, de quibus aliquando in psalmis habetur. Dicendum, quòd illud non erat denunciare aliquos euentus temporales, sed enarrare laudem Dei, ad quam pertinebat interdum aliquod futurum, quod Deus facturus erat pro hominibus. Calamitates tamen, vel prosperitates temporales Regum, vel regnorum, aut aliquarum particularium personarum Dauid nunquam descripsit: ideo non pertinebat ad eū iste modus propheticus reuelationis Gad. Vtraq; harū solutionū est solida, sed minus calumniabilis est prima.

Prophetæ duplices.

Qualis prophetæ fuerit Dauid.

Noli manere in præsidio. Idest, non maneas in isto castro terræ Moab. Dauid intendebat manere in terra illa, quia

F nesciebat aliquod malum esse sibi manendo in ea: Deus autem reuelauit ei, ne maneret, quia inconueniens inde sequebatur.

Quare Dauid recesserit de præsidio. Quæst. X.

QVAERET aliquis, quare Dauid recesserit de præsidio. Nicolaus respondit, quòd Deus induxit eum ad hoc, ne viri, qui erant cum Dauid, quorum aliqui nō erant multum stabiles in fide propter debita, & tribulationes, in quibus erant, declinarent ad idololatriam, si diu manerent in terra idololatriæ subdita. Dicit etiam secundum Rab. Sal. quòd Deus fecit hoc, vt ex ista persecutione magis probaretur patientia Dauid: nā ipso recedente de præsidio Rex Moab occidit patrem, & matrem eius: in quo
G erat magna aduersitas Dauid, per quam Deus volebat eū probare in patientia. Sed ista responsio non stat; quantum ad primum, quod dicitur propter viros Dauid, qui erant instabiles, ne idololatrarent: nam per hoc non inducebantur ad idololatriam, cum ipsi non essent mixti Moabitis, sed manerent per se in castro illo, quod vocabatur præsidium, vbi liberè poterant obseruare omnes cærimonias Hebræorum.

Rab. Salomonis reprobatur.

Item si in hoc insistamus Dauid, non conuenienter fugit: nam postquam recessit de terra Moab, & iuit in terram Israel, post modicum descendit in terram Philisthinorum, vt patet infra capit. 27. ibi tamen ita poterant idololatrare Israelitæ sicut in terra Moab: ergo non recesserunt, propter hoc de terra Moab, quia alioquin nō descendissent in terram Philisthinorum. Item secunda ratio non stat, scili-
H cet, vt probaretur per hoc patientia Dauid: nam hic præsupponitur, quòd occisus fuerit pater Dauid, & mater eius à Rege Moab: sed hoc non est conuenienter dictum, vt supra declaratum fuit. Sed dicendum est, quòd Deus iussit Dauid, vt recederet de terra Moab, quia fortè Rex Moab sciens Dauid esse inimicum Saulis cogitabat, qualiter traderet eum in manus Saulis, vt per hoc efficeretur nimis amicus illius. Dauid autem nihil horum suspicabatur, cum Rex Moab beneuolum affectum ei monstraret: & sic incautus teneri potuisset, & tradi Sauli: ideo Deus mouit eum, vt inde recederet. *Et vade in terram Iuda.* s. ad terram, in qua prius fuerat Dauid, eo quòd ibi non posset ita incautus tradi Sauli, eo quòd ibi timeret nimis, quia erat in manu Israelitarum; circumspiceret omnia, ne posset tradi Sauli.

I *Quare Dauid iuerit in terram Iuda, cum ibi minime esset securus. Quæst. XI.*

QVÆRET aliquis, quare Dauid nunc iuerit in terram Iuda: nam non videbatur ei securum ire: tamen ante hoc propter timorem de illa recesserat: & non videbatur adhuc cessasse ille timor, cum postea ibi acrius, quàm primò persecutus fuerit eum Saul. Aliquis forte respondebit, quòd melius erat Dauid esse in terra Iuda, quàm in terra Moab: ipse tamen prius sine consilio Dei iuerat in terram Moab, nunc autem ex mandato eius reductus est in terram Israel. Sed hoc non stat, quia hic præsupponitur, quod esse in terra Iuda erat Dauid simpliciter bonum, vel saltem melius, quàm esse alibi. Ipse tamen ignorans consilium Dei, iuerat in terram Moab: ideo Deus fecit
K eum redire. Hoc tamen falsum est, quia non erat melius Dauid in terra Iuda, quàm alibi; quia melius erat in terra Philisthinorum: quod patuit, quia cum in terra Iuda passus fuisset multas aduersitates à Saule, timens, ne aliqua die incideret in manus eius, recessit in terram Philisthinorum, vt patet infra, cap. 27. & ibi fuit securè: nam illicò, quòd sciuit Saul eum ibi esse, cessauit eum persequi, vt patet eod. cap. Sed dicendum est, quod Deus iussit nunc redire Dauid de terra Moab, quia melius ei erat esse in terra Iudæ, quàm in terra Moab: prius tamen iuerat in terram Moab non sine Dei consilio, vel saltem non sine recto consilio humano. Erat enim Dauid malum esse in terra Iuda, quando congregauit quadringentos viros ad se. In terra autem Moab securius esset tunc Dauid: postea tamen natum est aliquid nouum, scilicet, quia fortè volebat Rex Moab tradere eum in manus Saulis, ideo iam non

erat ibi securum sibi manére, sed in quocunque alio loco melius maneret, & ob hoc Deus iussit, quòd recederet de terra Moab in Iudam, & sic semper erat sanum consilium, scilicet, quia quãdo fuit bonum stare in terra Moab, stetit, & quando cœpit esse periculosum, recessit inde: sic etiam, cum postea esset periculum Dauid manere in terra Iuda, descendit in terram Philisthinorum, vt patet infra c. 27.

Quare Deus miserit Dauid in terram Iuda. Quest. XII.

QVÆRET aliquis, quanquam recedẽdum esset Dauid de terra Moab, quare Deus mitteret eum in terram Iudæ, vbi grauia pericula ei imminebãt. Respondendũ est, ꝙ Deus voluit, ꝙ recederet Dauid de terra Moab, quia erat periculum eum ibi manere, misit tamen eum in terram, vbi etiam erat ei periculum: noluit autem mittere ad locum, in quo non pateretur aduersitates, quia non videbatur pro tunc aliquis talis locus, & nisi Deus voluisset agere supernaturaliter, scilicet, pacificando sibi omnes homines, non poterat ire in alium locũ conuenientiùs, quàm in terram Iuda, si autem miraculosè agere voluisset, potuisset pacificare sibi Saulem, & cessasset omnis fuga Dauid. Deus tamen aliter disposuerat, scilicet, quòd persequeretur Saul Dauid: ideo non erat pacificaturus vtrumque. Sed etiam hoc dato, potuisset Deus facere, quòd Dauid superaret Saulem. Noluit tamen aliquid facere miraculosè, sed, quantum fieri poterat, opere humano: Sic autem non poterat Dauid contendere cum Saule, sed fugere à facie eius, ideo semper fuit profugus, quamdiu vixit Saul: Deus tamen, ne periret Dauid, miserebatur interdum illius, & per modum consilij denunciabat ei pericula sibi futura, vt sic posset illa effugere: non tamen volebat dare illi potestatem, vt præualeret contra Saulem. Nunc igitur, quia Dauid nesciebat, nec poterat præsumere, an aliquod malum ei insurgeret manendo in terra Moab, Deus reuelauit ei iubens, ꝙ inde recederet mittens eum in Iudam, quia, quanquam terra illa non esset sibi secura, tamen pro nunc nõ erat tam periculosa, sicut terra Moab. Sed dicet aliquis, quare non misit Deus Dauid de terra Moab in terram Philisthinorum, non veniendo in terram Iuda, quia securior esset sibi terra Philisthinorum, quam Israel, quod ipse Dauid expertus est: nam cum quotidie persequeretur eum, & aliquando quasi teneret eum in manibus, dixit in corde suo: Aliqua die incidam in manus Saulis, melius est ergo, vt vadam in terram Philisthinorum, vt desperet Saul, cessetque me quærere: sic autem fecit, & cessauit Saul ab eo, vt patet infra cap. 27. debuisset ergo Deus mittere Dauid in terram Philisthinorum, & nõ in Iudam. Respondendum est, quòd hoc factum est propter duo. Primò, quia non poterat conuenienter nunc ire Dauid in terram Philisthinorum. putarẽt enim, quòd moliretur aliquas insidias contra eos simulans se profugum: ideo non reciperent eum: postea autem elapso aliquanto tempore descendere potuit conuenienter illuc: Nam tunc cognita erat Philisthinis grauis persecutio, quam exercebat Saul in Dauid: ideo videntes eum ad se profugere satis putarent, quòd hoc faceret ex amaritudine cordis, quia necessitas eum ad hoc impulerat, & non moliretur vllas insidias: ideo tunc eum receperunt: & sic conueniens fuit Dauid esse in hoc tempore medio in terra Iudæ, vt per hoc Philisthinis innotesceret persecutio Saulis contra eum, & tunc darent ei locum in terra sua, quando iam non esset securum Dauid manere in terra Israel. Secunda ratio fuit, quia Deus voluit manifestari nequitiam Saulis, & bonitatem Dauid: fuit enim nimis iniquus Saul, quia toties, & tam iniustè persecutus fuit Dauid, vt patet ab hoc loco vsque ad 27. capitulum infra. Patuit etiam magna bonitas Dauid, & innocentia erga Saulem, quia cum Saul ita acriter persequeretur eum, & ipse tenuerit Saulem bis in manibus suis, potuissetque eum impune occidere, noluit eum tangere, sed increpabat eum pro iniusta persecutione. De prima vice patet infra cap. 24. De secunda infra 27. Si autem Dauid, postquam recessit de terra Moab, illicò venisset in terram Philisthinorum, non potuisset patere iniquitas Saulis in eum, & bonitas eius, atque innocentia erga Saulem: Deus tamen voluit ista notificare ad vtilitatem Dauid, scilicet, vt mortuo Saule, omnes Israelitæ videntes innocentiam eius in omnibus aduersitatibus suis, vngerent eum super se in Regem, nimis enim per hoc animati fuerunt ad vngendum eum in Regem, quod non fecissent, si aliquo modo apparuisset voluntas Dauid ad occidendum Saulẽ: sic enim patet de morte Abner Principis Saulis: nam planxit eũ nimis, & noluit comedere die illa vsque ad vesperum. Quod placuit nimis omni populo, quia per hoc sciuerunt istud contra voluntatem Dei, infra 2. lib. c. 3. mortem quoque Saulis diligenter vindicauit, quia eum, qui gloriatus fuerat se occidisse Saulem, fecit occidi, & fleuit planctu magno super Saulem, & Ionathan, nec comedit vsque ad vesperum, vt patet infra 2. lib. cap. 1. misit quoque gratias agens ad viros Iabes Galaad, promittens eis bona, quia sepelierant corpora Saulis, & filiorum eius, infra 2. lib. cap. 2. mortem quoque Isboseth filij Saulis vindicauit, quia duos latrones, qui occiderant eum, suspendit, vt patet infra 2. lib. cap. 4. Omnes ergo Israelitæ conspicientes tantam Dauid clementiam erga Saulem, & domum eius, à quo tanta mala pertulerat, illico vnanimiter petierunt eum in Regem, vt patet infra 2. lib. cap. 5. *Et profectus Dauid*, scilicet, de præsidio terræ Moab. *Venit in saltum Hareth*. Istud erat in sorte Iudæ. Est enim terra illa pro magna parte montosa, eratque ibi quædam ciuitas nomine Hareth, quæ aliquando vocatur Mareth, vt patet Iosue c. 15. apud illam vrbem erant magnæ syluæ, ad quas venit Dauid, vt lateret. Istud autem fuit, sicut supra dicebatur, de spelunca Odollam: nam Odollam erat ciuitas in sorte Iudæ, apud quam erat spelunca. Sciendum aũt, ꝙ Dauid venit ad latendum in saltu Hareth, propter duo. Primo, quia ista terra erat nimis mõtosa, & posset ibi latere, & Saul nõ posset eũ inuenire, quia erant ibi magnæ speluncæ. Etiam, quia erat terra abruptissima, ita vt nullus homo per eam posset ambulare sine difficultate nimia, vt patet infra c. 24. Vbi dicitur, quòd erat Dauid in deserto Engaddi, & Saul inuestigabat eum super petras abruptissimas, quę solis ibicibus peruię sunt. Reliqua autem terra Israel non erat ita montosa. Secunda ratio erat, quia sors Iudę, potissimè saltus Hareth est iuxta terram Philisthinorum, ideo, si Saul persequeretur Dauid instantissime, poterat faciliter fugere in terram Philisthinorum, & ibi Saul desperaret de eo. Si autem esset in alia parte terrę Israel, non posset ita promptè fugere, & caperetur facilius. *Et audiuit Saul, quod apparuisset Dauid*. Toto enim tempore, quod fluxit à fuga Dauid de terra Israel, quando venit in vrbem Nobe, vsque ad tempus istud, ignorauit Saul, vbi esset Dauid: nescierat enim, quomodo fuerit coram Rege Achis, & quomodo in spelunca Odollam, & quomodo in terra Moab. Nunc autem cum fuit in saltu Hareth, cognouit de eo Saul. Et ratio est, quia veniebat Dauid cum multitudine virorum, ideo non poterat latere, vbicunque esset. *Et viri, qui erant cum eo*. Idest, etiam audiuit de viris suis, quòd apparuerant. Credendum est autem, quòd propter viros Dauid manifestatus fuerit. Sciendum vero est, quod Saul cognouerat Dauid habere secum viros, & quod fugerat de terra: nesciebat tamen vbi esset. Quod autem sciret de viris eius, patet: quia omnes cognati Dauid, & multi alij viri inopes de vrbe Beth lehem, & de terra illa vsque ad quadringentos, conuenerunt ad Dauid, vt patet supra. Hoc autem non poterat ignorare Saul, cum illi recessissent de terra eius. Manifestum etiam esset, quòd ad Dauid conuenissent, cum essent cognati eius: nescierat tamen de eis toto tempore præterito, nec rumores aliquos saltem leues audierat: nunc autem audiuit. *Saul autem cum maneret in Gabaa*. Hic ponitur, quomodo increpuerit Saul viros suos, quia non indicabant ei de Dauid toto hoc tempore, cum scirent, quòd ipse desideraret eum capere. Dicitur autem, quod erat Saul in Gabaa, quia ibi erat domus eius, & ibi semper consueuerat habitare: maxime ex eo tempore, quo recessit Samuel à Saule: nam dicitur supra capit. 15. Abiit Samuel in Ramatha, Saul vero ascendit in domum suam in Gabaa. Habitauit autem ibi postea, & nunc quoque ibi erat: sed hoc, quod hic dicitur, scilicet, quòd erat Saul in Gabaa, & in nemore, non refertur ad tempus, quo nunciatũ est ei apparuisse Dauid,

Dauid venit ad latẽdũ in saltũ Hareth propter duo.

& viros eius, sed ad tempus, quo increpuit nimis viros suos, tanquam coniurassent cum Dauid, & patet ex contextu literæ. *Et esset in nemore, quod est in Ramatha.* Istud nemus dicebatur esse quædam plantatio arborum facta manu humana, ad quam exibat Saul, vt quiesceret ibi cum famulis suis: sic dicitur Gen. c. 21. Abraham plantauit nemus in Bersabe, idest, plantauit ibi aliquas arbores. Aliqui autem ignoranter accipiunt nemus pro montibus, vel collibus, sed nimis errant. Erat autem istud nemus in Ramatha, per quam non intelligitur hic vrbs illa, in qua habitabat Samuel, de qua supra c. 7. quia illa distabat ab vrbe Gabaa, vt patet supra c. 15. f. Abijt Samuel in Ramatha, Saul vero ascendit in domum suam in Gabaa. Ista tamen Ramatha, de qua hic, erat apud Gabaa, cum dicitur, quod istud nemus erat in Ramatha, & quòd Saul, quando erat in nemore illo, erat in Gabaa. Sed Ramatha est hic nomen alicuius partis territorij Gabaa, vbi erat consitum illud nemus. Dicitur etiam, quod tunc erat Saul in Gabaa, non, quod esset intra vrbem Gabaa, sed erat in territorio illius, scilicet, circa vrbem. Qui autem circa ciuitatem est, dicitur esse in ciuitate, præsertim, si ibi semper habitet: nam etiamsi aliquando egrediatur vrbem, & sit in territorio illius, dicitur esse in vrbe: sic patet Iosue, cap. 5. vbi dicitur in litera Hebraica; cum esset Iosue in vrbe Iericho, & in litera nostra dicitur: cum esset Iosue in agro vrbis Iericho. Manifestum est autem, quod tunc non erat intra vrbem, quanquam dicatur esse in ea. *Hastā in manu tenens.* Idest, tunc tenebat hastam in manu, quando locutus fuit verba hæc, quæ sequūtur. Hoc autem dicitur, quia semper Saul consueuerat habere hastā in manu, vel saltem apud se, vt patet, supra cap. 18. 19. & 20. vnde siue comederet, siue dormiret, siue aliud ageret, semper iuxta se habebat lanceam. Quòd autem comedendo illam haberet, patet supra capit. 20. cum sedens ad mēsam, conatus est lancea percutere Ionatham. Quod dormiendo illam haberet apud se, patet infra cap. 26. Quare autē illam apud se haberet, declaratum est supra cap. 18. *Cunctique serui eius circumstarent eum.* Idest, & omnes serui eius erant in circuitu illius, quando locutus est hoc. Intelligitur hoc de seruis, scilicet, de illis, qui erant continuè cum eo in domo sua, & ministrabant ei; secus autem de illis, qui non ministrabant, sed erant subditi illius. Nunc autem Saul egressus fuerat ad quiescendum in agro cum istis familiaribus suis. *Ait ad seruos suos, qui assistebant ei.* Idest, locutus fuit verba ista increpatoria contra omnes seruos suos. Ipsi enim merebantur, vel videbantur mereri hanc increpationem potius, quàm alij, quia ipsi suscipiebant specialia beneficia à Rege, ideo eum intensius, quàm ceteri diligere debebant: Quod ergo aliquis eorum coniurasset cum Dauid contra Saulem; increpatione dignū erat illud in quolibet eorū. *Audite me filij Iemini.* Ista sunt verba ad reddendū attentos. Vocauit aūt illos filios Iemini ad reddendū illos beneuolos. Pro quo sciendū, quod Iemini est nomen Hebraicū corruptū apud nos, quòd hebraicè dicitur, Iemini, & non est genitiuus huiusmodi nominis, Ieminus, de quo aliqui dicunt, quòd significet Beniamin: & hoc verisimile est, quia Beniamin in Hebræo significat filium dextræ, vt patet Gen. cap. 35. Iamin autem significat dexteram, & inde dicitur Iemini, quod nos corrupte dicimus Iemini. Vnde quasi nihil differt dici Beniamin, idest filius dextræ, vel Iemini, idest dexter. Alij autem dicunt, quod Iemini non erat Beniamin, sed erat quidam vir nobilis de stirpe Beniamin, quod colligitur supra cap. 9. f. Erat vir dè Beniamin nomine Cis, filius Abiel, filij Seor, filij Bethor, filij Saret, filij Abia, filij viri Iemini: Et hoc verisimilius est vt declaratum fuit eo. cap. Qualiter autem accipiatur, stat litera, scilicet, quia omnes isti, qui assistebant Regi, erát de genere suo: nam ipse elegerat de genere suo ministros, & familiares, vt magis eis se credere posset. Etiam quia volebat, quòd potius illi, qui erant de genere suo, haberent dignitates, quàm extranei: sic enim dixerat ei Samuel, quando voluit eum Regem constituere, scilicet: & cuius erunt optima quæque in Israel, nonne tibi & omni domui patris tui, idest, cognatis tuis? supra cap. 9. sed Saul erat de stirpe Beniamin, & de stirpe Iemini, vt patet eod. cap. Ergo qualitercunque accipiatur, Iemini, erat verum, quòd isti serui Saulis erant filij Iemini. Posuit autem hoc Saul ad persua-

Iemini quod significet.

F dendum, scilicet, quòd, cum esset ipse de stirpe Iemini, & serui sui de eadem stirpe, saltem ex debito sanguinis magis tenebantur eum diligere, quàm Dauid, qui erat extraneus, scilicet de tribu Iuda. *Nunquid omnibus vobis dabit filius Isai agros, & vineas?* Idest, nunquid quilibet vestrū expectat hoc ab eo, & propter bona, quæ speratis, coniuratis cū ipso cōtra me, quasi dicat non poterit dare omnibus vobis: nam etiamsi aliquibus vestrum hæc dare possit, omnibus tamē dare nequiret, etiamsi Rex efficeretur. Et istud erat argumentum fortissimum contra seruos Saulis, scilicet, quia quanquam aliqui propter aliqualem spem coniurassent cum Dauid, quanquam malum videbatur, tamen verisimile erat; quòd tamen omnes coniurassent cum ipso, non solum erat malum, sed etiam stultum, quia non poterat omnibus dare agros, & vineas. Nemo tamē de seruis
G suis ei nunciabat aliquid de Dauid, ergo omnes videbantur coniurasse cum eo; Vocauit autem Saul filium Isai Dauid, quia cum eum haberet exosum, non poterat proferre nomen illius proprium, sed appellatiuum. Ista enim omnium maleuolorum conditio est: Dixit etiam: Nunquid dabit agros, & vineas? quia ista poterant dare Reges, & dabāt seruis suis in præmium: & aliquando tollebant ea subditis, & dabant famulis, vt patet supra cap. 8. f. Agrosque vestros, & vineas, & oliueta optima tollet, & dabit seruis. Hoc autē, an iustè Rex facere posset, declaratum est supra cap. 8. *Et vniuersos vos faciet tribunos, & centuriones.* Idest, nunquid poterit facere quemlibet vestrū tribunum, aut centurionem? quasi dicat non: immo nulli vestrum hoc cōferre poterit: quia conferre tales honores, & principatus ad Reges pertinet: Dauid autem non erat Rex saltem in
H possessione, quanquam secundum titulum Rex esset, eo quòd vnctus erat à Deo in Regem: Saul quoque nunc nō expectabat eum futurum Regem, ideo nihil horum conferre poterat, pro quo serui Saulis communicare deberent cum eo. Vocantur autem centuriones principes super centum viros: tribuni autem dicuntur principes super mille viros. Sic patet supra capit. 18. scilicet. Amouit ergo eum Saul à se, quòd fecit eum tribunum super mille viros.

An serui Saulis tenerentur indicare ei, vbi Dauid esset.
Quæstio. *XIII.*

QVAERET aliquis, an Saul rectè conquereretur de suis, quia non indicabant ei Dauid, & an tenerentur indicare eum. Respondendum est, quòd iniustè conquerebatur Saul, quia dicebat seruos suos coniurasse cum
I Dauid, sed falsum erat: etiam dato, quòd ipsi voluissent indicare Sauli de Dauid toto tempore præterito, non potuissent, quia nullus eorum sciebat, vbi esset. Sed nunc stat dubium, si aliqui eorum cognouissent, vbi esset Dauid, an tenerentur ei dicere, vel peccarent dicendo. Respondendū est, quod secundum humanam affectionem, cum Saul benefaceret seruis suis, debebant ei fauere ad omnem casum, & cum ipse desideraret nimis occidere Dauid, quia alias putabat regnum suum nō esse sibi securum, vt declaratum est supra ca. 18. Debuerant serui sui fauere ei indicando, vbi esset Dauid. Si tamen loquamur secundum rectam rationem, & iuris debitum, non tenebantur serui Saulis indicare ei Dauid, quanquam de eo scirēt: quia omnes ipsi nouerant, quod Saul inquirebat Dauid ad infligendum ei iniu-
K stam mortem: & nunquam peccauerat Dauid contra Saulem, sicut dixit ei Ionathas, supra cap. 19. Quòd ergo indicarent eum, erat cooperari Sauli ad malum: qui autē cooperatur alteri in crimine, reus est, sicut qui principaliter operatur, ut patet ad Roma. cap. 1. immo si aliquis de seruis Saulis præstitisset ei iuramentum de indicando Dauid quandocunque sciret, nō tenebatur eum indicare propter iuramentum, quia cum iste actus esset simpliciter illicitus, per iuramentum non poterat obligari ad illum, quia iuramentum non est inuentum, ut esset vinculum iniquitatis: immo si aliquis de seruis Saulis indicaret ei Dauid, peccabat mortaliter, & erat reus homicidij, si per hoc Dauid occideretur. Nam serui tenentur obedire Domino suo in licitis, & in his, quæ dubia sunt: in his tamen, quæ manifestè sunt illicita, non tenentur obedire, nec subire ad hoc per aliquem timorem: sicut fecit legio Thebea, quę uenit in au

xilium,

xilium, & seruitium imperatoris ad pugnam: cum tamen iussit, quod adorarent ibi Deos suos, non consenserunt: sed potius omnes subierunt mortem: nam secundum Philosophum est etiam hoc, scilicet, quod quædam sunt, ad quæ non est cogi, sed magis mori patiente durissima. *Quoniam coniurastis omnes aduersum me*, i. omnes fecistis coniurationem inter vos; vel omnes fecistis coniurationem cum illo, vt nemo eum mihi indicaret.

An licitè possent coniurare serui Saulis contra eum super Dauid. Quæst. XIIII.

Cõiuratio quid importat.

QVAERET aliquis, an licitè possent coniurare serui Saulis contra eum super Dauid. Respondendum est, quod coniuratio importat compositionem multorum contra aliquem iuramento firmatam. Ita autem poterat esse dupliciter inter seruos Saulis. Vno modo, quod omnes coniurarent, idest conuenirent inter se sub iuramento, q nullus eorum indicaret Sauli Dauid. Alio modo poterant coniurare, q omnes darent fauorem Dauid contra Saulem. De prima coniuratione dicendum est, quòd licita erat, quia tenebantur non tradere Dauid Sauli, cum ille quæreret eum ad malum. De secunda coniuratione videtur quibusdam dubium. Dicunt enim quidam, q poterant sic coniurare serui Saulis: nam Saul fouebat iniquam causam contra Dauid: Dauid autem fouebat causam iustam contra Saulem. Licitum autem est fauere iustitiæ: immo in quibusdam casibus est necessarium, ergo non peccarent serui Saulis coniurando contra eum sic. Sed dicendum est, q non poterant sic coniurare: nam serui Saul, eo quod erãt serui illius, tenebantur seruare ei fidelitatem, tam secundum leges hominum, quam secundum legem Dei, & rectam rationem: ideo cogebantur nihil agere contra ipsum. Si tamen fauerent Dauid contra eum, agerent contra ipsum: ergo non poterant fauere Dauid contra illum. Cum autem dicitur, q Dauid fouebat iustam causam contra Saulem, ergo poterant ei fauere contra Saulem. Dicendum est, q potest dupliciter responderi. Vno modo, q Dauid fouebat iustam causam contra Saulem, quantũ ad defendendum se ab eo, sed non quantum ad agendũ contra ipsum: nam eo, q iniustè persequebatur Saul Dauid, poterat Dauid se licitè defendere cum moderamine inculpatæ tutelæ: nihil tamen cõtrà ipsum mouere poterat: ideo serui Saulis poterant fauere Dauid contra Saulẽ ad defensionẽ suam. s. agere quantum possent, ne Saul occideret Dauid: non tñ poterant fauere Dauid adiuuando eum ad aliquid agendũ contra Saulẽ, immo si adiuuarent, peccarent mortaliter. Alter potest responderi, q serui Saulis nõ poterant fauere Dauid ad agendum contra Saulẽ, non solũ si iniustè ageret, sicut nũc, cũ nullã actionẽ haberet Dauid contra Saulẽ, sed etiam si Dauid habuisset actionẽ iustissimã contra Saulem, vt potè si occidisset Saul patrem, & matrẽ Dauid, aut filios, vel cognouisset vxorem illius: in quo erat iustissima actio, non poterant fauere serui Saulis Dauid contra Saulem adhoc, vt persequeretur eũ: & si fauerent, peccarent mortaliter. Nec valet, si dicas, Dauid fouebat iustam causam contra Saulem: ergo famuli Saulis poterant licitè adiuuare Dauid: quia quemcunq; hominẽ, qui iniusta patitur, licitè defendere possumus, & tenemur: omnẽ tamen iustè contra alium agentem non possumus licitè adiuuare: quia fauorabilior est defensio, quã actio, potissime, quia ita quibusdam tenemur, vt nullo modo contra eos agere, aut aliis fauere liceat. Immo etiam dicendum est, q si Dauid voluisset agere contra Saulẽ pro omnibus malis, quæ ab eo pertulerat: famuli sui tenebantur adiuuare Saulẽ, & si non adiuuarent, peccarent mortaliter, quia isti tenentur fauere Dominis suis in omnibus licitis. Defensio tñ omni homini licita est, etiamsi mortẽ mereatur: nã licitè quicũq; defendit se ab hoste: Saul ergo quanquã mortẽ mereretur propter mala, quæ intulerat Dauid, si tñ Dauid conaretur ei inferre hanc mortẽ, vel quodcunque malũ, licitè se defendere poterat Saul, & consequẽter serui sui tenebantur adiuuare eũ, cũ tenerentur ei in omnib. licitis: patet igitur ex dictis qualiter licitũ, vel illicitũ esset seruis Saulis cõiurare contra eũ pro Dauid. *Et non est, qui mihi renunciet*. Idest, nullus est de vobis, qui annunciet mihi de eo, vbi sit:

Serui Saulis quomodo potuissent cõiurare cũ Dauid, & quomodo non.

A omnes enim hactenus tacuerãt: quia nullus sciebat de Dauid: postea tñ cũ viderent nimis placere Regi, q annũciaretur ei de Dauid, quilibet conabatur instruere nouã accusationẽ contra Dauid, & indicare vbi esset. Primã aũt accusationem instruit Doeg Idumæus, qui immediatè asseruit Achimelech fauisse Dauid. Postea autem reliqui, quantum poterant, accusabant, & mendacia contra Dauid cõfingebant, cũ scirent ea placere Regi: vnde Dauid postea cõquestus est nimis de seruis Saulis, q falsa contra eum dicerent, vt patet infra c. 24. scilicet, quare audis verba hominum loquentium. Dauid quærit malum aduersum te? Iterum etiam conquestus est, infra c. 26. Si Deus incitat te aduersum me, odoretur sacrificium, si autẽ filij hominum maledicti sunt in conspectu Domini, qui eiecerũt me hodie, vt non habitem in hæreditate Domini dicentes: vade, & serui
B Diis alienis. *Maxime cũ & filius meus fœdus inierit cum filio Isai*. Potest dupliciter intelligi. Vno modo, omnes cõiurastis contra me: sed hoc non est admirandum, cum etiam filius meus inierit fœdus cum Dauid: ille enim magis debebat fauere patri, quam alij. Aliter potest intelligi, s. omnes coniurastis aduersum me, maximè cum & filius meus, &c. Idest, causa maxima, quare omnes coniuraueritis contra me, fuit, quia filius meus coniurauit contra me ineundo fędus cum Dauid, & ipse impulit vos, vt coniuraretis contra me. Potest tertio modo intelligi, quod Saul increparet omnes seruos suos tanquam stultos, scilicet, quia Dauid non poterat eis dare agros, aut vineas, vel facere tribunos, aut centuriones: sed maxima ad huc stultitia apparebat, cũ filius Saulis iniuisset fędus cum Dauid, à quo nihil suscipere poterat, sed magis perdere. A patre autẽm regnum su-
C scepturus erat per successionẽ: & hoc est, de quo increpuit Saul Ionathan, supra c. 20. scilicet. Numquid ignoro, q diligis filium Isai in confusionem tuam, & in confusionem ignominiosæ matris tuæ? omnibus enim diebus, quibus filius Isai vixerit super terram, nõ stabilieris tu, nec regnum tuum. Dicitur autem fędus iniuisse Ionathas cum Dauid, quia istud maius erat, quam, q serui Saulis coniurassent contra eum. Quomodo autem Dauid, & Ionathas inierint fędus, & quid in fędere dictum sit, declaratum est supra c. 18. & magis supra c. 20. Cognouerat autem Saul de fędere isto, quia nunciatum fuerat ei: & satis per se potuerat hoc cognoscere Saul ex nimia familiaritate Ionathæ, & Dauid: vnde dixit Saul supra c. 20. Numquid ignoro, quia diligis filium Isai in confusionem tuam. *Non est, qui vicem meam doleat ex vobis*, idest, nullus est, qui doleat loco mei,
D siue pro me. Vel nullus est, qui doleat vicem meam, i. sortem meam, vel aduersitatem. q. d. infortunium mihi est, q Dauid superuiuat, cum sit hostis meus, nullus tamen de vobis dolet pro hoc meo infortunio: & sic cum aliqui annunciabant ei de Dauid, dicebat, q dolebant pro eo, sicut dixit sequenti c. Ziphæis, quando nunciauerunt ei de Dauid, s. benedicti vos à Domino, quia doluistis vicem meam. *Nec qui annunciet mihi*, i. non est de vobis aliquis, qui annunciet mihi de Dauid, q. d. nullus de vobis dolet me pro infortunio meo, nec etiam curat annunciare mihi de Dauid, vt rollatur infortunium meum.

Licet nunc Saul audierit, vbi esset Dauid, tamen conquerebatur de tempore præterito, quod nihil ei annunciatum fuerat de Dauid. Quæst. XV.

E QVÆRET aliquis, quomodo Saul diceret hic, q nullus annunciabat ei de Dauid, quia iam annunciatum fuerat, vt patet supra in litera, s. & audiuit Saul q apparuisset Dauid, & viri, qui cum eo erant. Responderi potest, q Saul conquerabatur hic de omnibus temporibus præteritis, quia ex eo tempore, quo iuit Dauid in Nobe, & deinde in Geth, coram Rege Achis, & postea in terrã Iudæ ad speluncam Odollam, & deinde in terram Moab, nullus ei quicquam indicauit de illo, quousq; nunc fuit in saltu Hareth: quia tunc dicitur nouiter, q audiuit Saul, quòd apparuisset Dauid, q tñ tanto tẽpore serui Saulis nihil dixissent ei de Dauid, videbatur, q hoc erat, quia nemo volebat eum prodere, ideo dixit Saul, quod coniurauerant contra eum omnes serui sui. Aliter, & melius rñderi potest, q conquerebatur de seruis suis, q ipsi nũquam

indicauerant ei aliquid de Dauid: nam id, quod nunc audierat Saul, non cognouit ab aliquo de seruis suis, sed per famam audierat, & sic semper habebat causam conquerendi de ipsis: ideo, vt non conquereretur, incepit illico Doeg referre de Dauid, vt patet infra in litera. Aliter etiam dici potest, ꝙ quanquam nunciatum esset Sauli de Dauid: non tamen fuit nunciatum, vbi erat, sed solum, ꝙ apparuerat: Saul autem volebat scire, vbi esset, vt teneret eũ: ideo nondum erat sibi satisfactum per illam annunciationẽ, & conquerebatur semper de seruis suis, vt aliquis eorum magis declararet. *Eo quod suscitauerit filius meus seruum meũ aduersum me*, i. nullus de vobis declarat mihi quicquã de Dauid, quia ipse suscitatus fuit à filio meo cõtra me: ideo nullus vestrum vult de eo quicquã dicere, vt omnes complaceans illi. Non intelligebat autem Saul, ꝙ filius suus suscitauisset Dauid contra eum, dicẽdo ei, ꝙ aduersaretur Sauli; hoc.n. dignum morte erat, sed ꝙ ipse dabat occasionem, & animositatem Dauid ad faciendum hoc, eo ꝙ diligebat eum nimis, & inierat fœdus cum eo. *Insidiantem mihi vsque hodie*, i. Dauid insidiatur mihi, vt occidat me, & vsque hodie durãt insidiæ suæ, s. nunquam cessauerunt. Dixit autem Saul, ꝙ incitauerat Ionathas seruum suum ad grauandum magis illum factum: nam grauius est, ꝙ serui insurgãt contra dominum suum, quàm, quòd alij hostes: in quo totam culpam retorquet Saul in Ionathan, & contra eum mordaciter loquitur. Illud tamen falsum erat, quia Dauid non insidiabatur Sauli, sed potius è contrario. Dauid tamen fugiebat, quia timebat sibi mala inferenda à Saule, si præsens esset, & ob hoc habebat Saul colorem dicendi, quod Dauid insidiaretur ei, scilicet, quia recesserat.

Quare Ionathas non excusauerit se, & Dauid, cum pater conquereretur de eis. Quæst. XVI.

QVÆRET aliquis, quare Ionathas non excusauerit se hic, & Dauid. Nam aliàs consueuerat ipse excusare Dauid, etiamsi contra solum Dauid ageretur: nunc autem agebatur contra eum, & contra Dauid: ergo magis se debuisset excusare: graue enim crimen Saul posuerat Ionathæ, s. quòd suscitasset contra eum Dauid, de quo purgare se debuisset: nam silendo consentire videbatur. Respondebit aliquis, ꝙ cum ista verba loquebatur Saul, fortè non aderat Ionathas, ideo non poterat respondere tunc. Hoc autem, quanquam satis erat possibile, non erat tamen satis verisimile: præsertim cũ dicatur supra, quod cum ista locutus fuit Saul, circumstabant eum omnes serui sui: ergo verisimilius erat, ibi filium suum esse. Sed dicendum est, quod dato, ꝙ ibi fuisset Ionathas, nullo modo respondisset pro se, vel Dauid. Diligebat enim Ionathas Dauid, sicut animam suam: ideo paratus erat pro eo facere, quæcũque posset, & exponere se cuicunque periculo: & hoc cum intendebat posse proficere illi; cum verò non poterat ei proficere per excusationes suas, sed magis nocere concitando Saulem in eum, frustra erat eum respondere, imò imprudenter fieret. A principio enim inimicitiarũ Saulis ad Dauid, cum nondum appareret, quid deliberaret Saul de Dauid, exposuit se Ionathas pro Dauid. Nam supra c. 19. iusserat Saul Ionathæ, & seruis suis, vt occiderent Dauid, postea autem Ionathas ait: ne pecces Rex in seruum tuum Dauid, quia non peccauit tibi, & opera eius bona sunt tibi valde, &c. tunc autem placatus est Saul, & iussit, quod non occideretur. Iterum autem, cum Dauid suspicabatur, quod Saul quærebat ei malum, conquestus est Ionathæ petens, vt ipse inquireret de voluntate patris ad mensam die kalendarum: & tunc cum loqueretur Ionathas excusando Dauid, Saul increpuit Ionathan, dicẽs: fili mulieris virum vltro rapientis, nunquid ignoro, quia diligis filium Isai in confusionem tuam? Iussit autem, ꝙ duceret eum ad occidendum: cui cum responderet Ionathas: quare moritur? quid fecit? Arripuit Saul lanceam, & conatus est percutere Ionathan supra c. 20. Ex illo autem die cognoscens Ionathas diffinitum esse à patre, quod occideret Dauid, credidit superuacuum esse intercedere pro eo, vel excusare illum, sed magis erat nociuum, cũ ex hoc accenderetur magis furor Regis: ideo quanquam postea audiret aliquos loquentes mala de Dauid coram Saule, vel ipsum Saulem

Dua rō nes, qua re Iona thas nō se excu sa[illegible].

F loquentem, subticebat putans non posse prodesse: se quoque defendere nõ curabat, quanquam opponerentur, ꝙ ipse incitauerat Dauid contra Saulem, & hoc propter duo: primum erat, quia à tali proferebantur istæ accusationes contra Ionathan, à quo non cedebat ei iniuria, & dedecus illas tolerare, scilicet, quia solus Saul ista verba loquebatur contra Ionathan: nullus namq; de omnibus famulis Saulis auderet quicquam paruum, vel grande loqui contra Ionathan, quia ille erat filius Regis successurus in Regno, & inclytus in toto Israel: Saul autem Rex erat, & super hoc erat pater Ionathæ: ideo ista duo faciebãt, quòd quicquid ipse diceret cõtra Ionathan, nõ cederet in iniuriã, vel dedecus Ionathæ, & sic non oportebat, quòd Ionathas se excusaret de obiecto sibi crimine. Secũdum, & principale erat, quia credebat Ionathas, quòd ex ista defensione non posset consequi aliquam vtilitatem, s. quia non persuaderet
G Regi id, quod vellet, cum esset illius animus obstinatus in contrariam sententiam contra Dauid, quin potius timebat ex hac defensione sibi futurum malũ: nam iterum conatus fuit Saul percutere lancea Ionathan, quia respondebat pro Dauid: nunc quoque idem faceret. Cum ergo iam concitatus esset animus Saulis in Dauid, credidit satis esse, ne etiam contra eum concitaretur. Nam non poterat ipse conuenienter fugere à Saule, vel hostilitatem cum illo gerere sicut Dauid: posuit ergo Ionathas in corde suo, vt iam super hac re nunquam se excusaret, nec Dauid; quod satis apparuit postea: nam quanquam Ionathas sæpe videret, ꝙ Dauid inquirendus esset à Saule, nunquam dicebat patri, vt desisteret ab hac inquisitione, sed, si poterat, latenter admonebat Dauid, & confortabat eum, vt patet sequenti
H cap. cum Saul voluit persequi, & tenere Dauid in Ceila: tunc enim Ionathas ascẽdit ad syluam occultè ad Dauid, & locutus fuit ibi ei, & confortauit illum dicẽs: ne timeas, nec enim inueniet te manus Saulis patris mei, & tu regnabis super Israel. Non decuit igitur, ꝙ Ionathas nunc excusaret se, aut Dauid. *Respondit autem*. Hic ponitur Achimelech, & Sacerdotum accusatio. Accusauit enim illos Doeg corã Rege. *Doeg Idumæus*. Iste est, qui erat in tabernaculo Dñi, quando Dauid locutus fuit cum Achimelech, vt patet præced. c. Vocatur autem Idumæus, quia erat de stirpe Edom, & conuersus fuerat ad ritum Iudaicũ ipse, vel progenitores eius. *Qui assistebat*. i. Doeg Idumæus assistebat Regi Sauli, quãdo conquestus fuit, ꝙ nullus de seruis suis indicaret ei Dauid: Doeg aũt erat de seruis Regis, vt patet hic, s. quia erat primus inter seruos Saulis, ideo ipse tũc as-
I sistebat: nam, supra dr̃, ꝙ assistebant Sauli omnes serui sui, quando loquebatur hæc. *Et erat primus inter seruos Saul*, i. iste erat principalis inter omnes, qui seruiebant Sauli. Ex hoc apparet, ꝙ iste non custodiebat mulas, vel oues cũ pastoribus, vt patet præced. cap. sed ipse positus fuerat à Saule tanquam dominus omnium pastorum, s. iudex, vel princeps: & ad hoc nunquam debebat esse in pastu pecorum: sed residens in curia Saulis exercebat iurisdictionem suam super pastores. Dicitur autem, ꝙ erat primus inter seruos Saulis, s. potẽtior omnibus, vel primus, idest magis coniunctus Regi secundum fauorem, & acceptationem Regis: & fortè propter hoc ipse locutus fuit hic ante omnes.

Doeg Idumæus, quomodo diceretur primus inter seruos Saulis, cum Abner esset prior. Quæst. XVII.

K QVÆRET aliquis, quomodo dicatur, ꝙ erat Doeg primus inter famulos Regis: nam prior, & potentior erat Abner, qui erat Princeps militiæ Saulis supra 17. cap. Erat etiam cognatus eius, scilicet, patruelis, vt patet supra cap. 14. Non poterat ergo Doeg Idumæus esse prior illo. Aliquis respõdebit, ꝙ fortè Saul tantũ dilexerit Doeg Idumæũ, ꝙ eleuauerit eum ad maximum principatum in domo sua, & abstulerit eũ Abner, sicut interdum facere solent Reges ex quibusdam deordinatis affectionibus. Sed hoc non stat, quia nullo modo est verisimile, quòd aliquis alienigena, & cõuersus ad iudaismum tantum diligeretur à Rege, vt traderetur ei maximus principatus, & tolleretur cognato Regis: nam etiãsi hoc Rex ex affectione vellet, populus non consensurus erat, scilicet, quòd cognati Regis bene meriti dignitatibus suis iniustè expoliarentur:

tur: potissimè, quia Abner erat ante hoc in maxima dignitate: nam sedebat Abner ex latere Saulis ad mensam, vt patet supra cap. 20. Quòd autem postea manserit in hac dignitate, apparet, quia cum Dauid descẽdisset per noctem ad castra Saulis, & accepit inde lanceam eius, recessisseq; procul, clamauit Dauid ad Abner, & ad populum, vt patet infra, cap. 26. Si tamen non esset ibi Abner præcipuus inter omnes seruos Saulis non locutus fuisset ad eum specialius, q̃ ad alios. Item, quia dicitur ibi: cũque vidisset Dauid locum, in quo dormiebat Saul, & Abner filius Ner Princeps militiæ. Item dicitur ibi: nunquid non vir tu es? & quis alius similis tui in Israel? quare ergo non custodisti Dominum tuum Regem? Apparet ergo, quòd nullus erat in tanta dignitate sicut Abner: alioquin non dixisset Dauid, quòd nullus vir erat ei similis in Israel: quia Doeg esset maior eo, nõ ergo ablatus fuerat principatus Abner, & traditus Doeg: nec erat Doeg maior inter omnes seruos Saulis. Cùm autẽ dicitur hic, quòd erat primus inter omnes seruos Saulis, dicendum, quòd vocatur primus nõ secundum potestatem, sed secundum fauorem, & acceptationem Regis. Interdum enim sunt sic aliqui serui Regũ, qui, quanquam in paruo statu sint, tamen diligũtur à Regibus super omnes alios, & ad eos familiarius loquuntur Reges, quàm ad ceteros, ipsique plura obtinent supplicãtes à Dominis, quàm reliqui, qui in maiori potestate sunt. Sic autem erat de Doeg, quia fortè Saul acceptabat eum nimis, & specialius se habebat ad eum, quàm ad reliquos: ideo Scriptura vocauit eum primum inter seruos Regis: poterant tamen multi alij esse potentiores eo. Sic enim factum fuit de Dauid eo tempore, quo mãsit in amore Saulis: nam diligebat eum super omnes seruos suos, fecitq; eũ principem super viros belli, & egrediebatur ad omnia, quæ Saul iuberet, supra c. 18. nunc adhuc maior erat in potestate Abner. De ista acceptione Dauid apud Regem locutus fuit Achimelech, vt patet infra, scilicet: quis est in omnibus seruis tuis, sicut Dauid fidelis, & gener Regis, & pergens ad imperium tuum, & gloriosus in domo tua? *Vidi, inquit, filium Isai in Nobe.* Ista est accusatio Doeg cõtra Achimelech: dicit enim, quòd vidit Dauid in Nobe: & verum est, quia ibi erat Doeg, quando Achimelech, & Dauid locuti sunt, sicut dicitur præcedẽti cap. Vocauit autem Doeg Dauid filium Isai, & non vocauit eum Dauid, quasi ex indignatione, vel vituperio, quia non censebat eum dignum appellari nomine proprio. In hoc autem erat Doeg adulator: nam cum vidisset, quòd Saul dedignabatur vocare Dauid nomine proprio, sed vocabat eum filium Isai, vt patet supra, & infra, in litera: ipse quoque, vt faueret Regi, non vocauit eum Dauid, sed filium Isai. Et fortè Doeg per istas adulationes peruenerat in magnum fauorem Regis, quia hoc non est nouum, nec insolitum adulatores in domibus Regum, & principum primas obtinere vices, nisi Rex virtuosus valde sit, qui per verã virtutem falsas laudes, & fauores compescere queat. *Apud Achimelech filium Achitob Sacerdotem.* i. vidi eum cum Achimelech Sacerdote magno. Ambo enim loquebãtur. Vocatur autem filius Achitob, quia Achitob fuit quidã Sacerdos magnus frater Icaboth, & filius Phinees, & nepos Heli Sacerdotis magni, vt patet supra, cap. 14. *Qui consuluit pro eo Dominũ,* i. Achimelech consuluit Dominũ pro Dauid. Hoc aũt non patet præcedẽti cap. quia ibi solum dicitur, q dederit ei panes, & gladiũ: ideo aliqui dicunt, q falsum dixit hic Doeg contra Achimelech. & hoc, quia cõmuniter relatores rerũ visarum, vel auditarum aliquid vltra rem adiungere solẽt. Maximè autem faceret iste, cum haberet intentionem accusandi Dauid, & Achimelech, vt complaceret Sauli.

An Achimelech consuluerit Dominum pro Dauid. Quæstio. XVIII.

QVÆRET aliquis, an Achimelech consuluerit Dominum pro Dauid. Respondendum, q non potest patere planè ex litera, cum nihil de hoc dicat. Sed aliquis dicet, q hic litera dicat, q consuluerit Achimelech Dominũ pro Dauid. Respondendum, q Scriptura hoc non asserit: sed refert istud dictum fuisse à Doeg, & hoc modo multa mendacia sunt in Sacra Scriptura, s. quæ ipsa nõ asserit, sed

A refert ab aliis dicta. Instat tamen Nicolaus, q non consuluerit Achimelech Dominum, quia si consuluisset, sciuisset de fuga eius à Saule, nesciuit tamen. *Dictum Lyrani.* Ipse autem respõdet, q Dauid dixit Achimelech verbis generalibus, q periculũ sibi imminebat, & q consuleret Dominum, vtrum euaderet illud periculum; & rogauit Sacerdotem, vt pro eo oraret, & per hoc Achimelech scire non potuit, q Dauid fugerat à facie Saulis, quia frequenter ipsi Dauid aliunde pericula iminebant: quod satis stat. Sed magis plane dicendũ est, q isti, qui consulunt Dominum, sunt sicut Prophetæ, qui non possunt cognoscere, nisi id, quod Deus actualiter eis reuelat, circa omnia autem alia ignorantes sunt: ita etiã qui consulunt Dominum, non possunt aliud per hoc intelligere, nisi id, de quo specialiter petunt: Dauid autem non expressit totam intentionem suam Achimelech, sed
B dixit, q consuleret Dominum, an prosperaretur via illius, vel non. Deus autem ad hoc solum respondit, ideo non poterat Achimelech quicquam per hoc cognoscere de fuga Dauid, vel statu eius: de quo declaratum est præcedenti cap. Sed adhuc istud non soluit quæstionem: nam per hoc solum soluitur inconueniens, scilicet, quòd, quanquam cõsuleret Achimelech Dominum pro Dauid, tamen non cognosceret fugam illius: sed an consuluerit, vel non, quod est principale non patet. *Decisio authoris.* Dicendum ergo, quòd, quanquã litera hoc non exprimat, tamen satis verisimile est, quòd consuluerit: nam Saul postea dixit ad Achimelech: quare consuluisti Dominum pro filio Isai. Si autem hoc falsum fuisset, respondisset Achimelech falsum sibi obiici, tamen concessit crimen, tanquam non esset crimẽ, vt patet infra, scilicet: Num hodie cœpi consulere pro eo Dominum? absit hoc a me, quasi dicat, non est hoc principium consulendi pro eo Dominum, sed iam multoties consului, ergo videtur concessisse, quòd consuluerat, non tamen concessisset, si falsum esset, cùm istud militaret contra eum: ergo consuluit pro eo Dominum.
C

Multiplex modus consulendi Dominum in Veteri Testamento. Quæstio. XIX.

QVAERETVR vlterius, quis modus fuerit consulendi Achimelech Dominum pro Dauid. Respondendum est, quod multiplex modus consulendi Dominũ erat in Veteri Testamento. Aliter enim consulebat Moyses, & aliter Prophetæ cęteri: & aliter Sacerdotes magni. Moyses autem habebat duplicem modum consulendi, scilicet, aliquando consulebat ad ostium tabernaculi, vbi descendebat columna nubis, & loquebatur ibi Deus ad eum, scilicet, angelus loco eius, vt patet Exod. cap. 29. & Nũ. 12. Hic tamen rarò Moyses consulebat Dominum, sed magis Deus loquebatur Moysi, nihil interrogante Moyse. Secundus modus consulendi Dominum in Moyse erat, quòd intraret in Sãcta sanctorum, & proponeret quęstionem suã, illico autẽ audiebatur vox de propitiatorio de medio duorum Cherubim respondens ad quæsita: & istum modum quasi semper habebat Moyses, vt patet Num. 7. cap. scilicet: cumque ingrederetur Moyses tabernaculum fęderis, vt consuleret oraculum, audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio inter duos Cherubim. Istum modum non poterat habere Achimelech, nec aliquis alius, quia fuit hoc speciale in Moyse, qui erat minister in Veteri Testamento, & erat tanquam famulus fidelissimus, vt patet Num. cap. 12. & ad Hebræ. 3. Alius autem modus erat consulendi Dominum in Prophetis, s. per orationem: nam licet Deus sæpe loqueretur Prophetis ex inopinato. s. quando illi non credebant, quod Deus locuturus eis esset: illud tamen non erat, quòd ipsi consulerent Dominum: sed tunc ipsi consulebant, quando, Deo nihil dicente, ipsi quærebãt responsum ab eo super aliquo dubio: & tunc oportebat, quòd ipsi per orationem hoc impetrarent: nec tamen immediatè Deus reuelabat eis, quod volebant, vel respondebat ad quæsitum, sed interdum post aliquos dies: sic fuit de Ieremia, quem orauerunt Israelitæ, vt consuleret Dominum pro eis, an descendere deberent in Ægyptum: orauit autem Ieremias, & post decẽ dies Deus reuelauit ei, qđ petebat, vt patet Iere. 42. c. Simile quoq; fuit in Daniele, q̃ cõsuluit Dnm pro statu Israel, & post multos dies respon-

dit ei vt patet Daniel.cap.9. Iterum etiam, cum vellet Daniel responderi sibi super alio dubio, ieiunauit tribus Hebdomadibus in afflictione magna: & post illas venit Angelus ad respõdendum ei, Daniel.c.10. Istum autem modum nõ poterat habere Achimelech, quia ipse nõ erat Propheta, sed summus Sacerdos. Etiam, quia Dauid nollet, ꝙ isto modo consuleret pro eo Dominum: nam sic fortè oportebat, ꝙ Dauid expectaret multis diebus respõsum Domini, sed non expectauit. Ipse.n.erat in velocitate fugiendi: vnde nõ voluit expectare, vt Achimelech mitteret pro panibus Laicis extra Sanctuarium, sed de panibus sanctis dedit illi, quia dixerat: Si quid habes ad manũ, vel quinque panes, da mihi. Arma quoq; noluit expectare, vt adducerentur de aliqua domo, sed accepit gladium Goliath, qui erat in tabernaculo: dixerat enim; si habes hic ad manum hastam, vel gladium, da mihi; ergo si sciret Dauid, ꝙ Achimelech illo modo consulebat Dominum, non peteret ab illo, vt consuleret pro eo Dominum, nec etiam, si Achimelech conaretur sic cõsulere Dominum, expectasset Dauid. Alius autem modus consulendi erat in Sacerdotibus magnis, qui dupliciter Dominum consulebant. Primo modo introeundo in Sancta Sanctorũ: non enim intrabant quotidie summi Sacerdotes in Sancta Sanctorũ, alioquin morerẽtur, sed solum semel in anno, in die Expiationis, vt patet Leuit.c.16.iuncto c.9.ad Hebræos. In illa autem die loquebatur Sacerdos Dño intra Sancta Sãctorum, & audiebat eum loquẽtem in propitiatorio, vt declaratum est Leuit.cap.16. nam propter hoc iubebatur, eo tempore, quo introibat summus Sacerdos in Sancta Sanctorum, nullus hominum esset in tabernaculo, s. ne audiret ea, quæ dicebantur in Sancta Sanctorũ. Alijs autem temporibus non erat vetitum Sacerdotibus minoribus introire in tabernaculum, poterat ergo Sacerdos cõsulere Dominum, de quo vellet in die propitiationis; nunc autem cum Achimelech consuluit Dominum pro Dauid, non erat dies propitiationis, ergo non poterat introire in Sancta Sanctorum ad consulendum Dominum. Si autem aliquis diceret, quod dies illa erat dies Expiationis, quia non patet nobis, quæ dies esset.

Dubitatio resoluitur.

Respondendum, quòd nõ stat, quia Dauid fugit à facie Saulis tertio die post Kalendas, vt patet supra cap.20.& venit in Nobe immediatè, vel ad plus tribus diebus, postquam recessit à Saule, vt ipse dixit præcedenti c.s. continuimus ab heri, & nudiusternus quando egrediebamur. Illi autem dies simul sunt quinque, scilicet dies Kalendarum, & sequens, quibus latuit Dauid, vt patet supra cap.20.& tres dies sequentes, quibus peruenit de loco lauabuli in Nobe præcedenti cap & sic erat dies quinta mensis alicuius, quando venit Dauid in Nobe, quia dies kalendarum est prima dies mensis secundum Hebræos, vt patet Num. cap.28. dies tamen propitiationis erat dies decima mẽsis Septimi, vt patet Leuit cap.16.& 23. ergo non venit Dauid die propitiationis in Nobe, & consequenter Achimelech non potuit introire in Sancta Sanctorum ad consulendũ pro illo. Sed adhuc dato, ꝙ venisset Dauid in Nobe die Expiationis, nõ poterat Achimelech introire in Sancta Sãctorum ad consulendum Dñm pro Dauid, quia adhuc illa die non licebat Sacerdoti introire in Sancta Sanctorum, nisi semel, vt patet ad Hebr.cap.9. iam tamen introiuisset Achimelech, quando venit Dauid, quia Sacerdos magnus introibat illa die illuc, quando faciebat sacrificia, & introducebat illuc secum sanguinem, vt patet Leuit.cap.16. tunc autem aderãt Sacerdotes minores Sacerdoti magno ministrando ei, & totus populus videndo solennitates sacrificiorum. Cum tamen introiuit Dauid ad Achimelech, inuenit eum solũ, nec erat aliquis in toto tabernaculo, qui vidisset nisi Doeg Idumæus. Quod satis colligitur præcedenti cap.2 infra, in litera ex verbis Dauid, s. sciebam in die illa, ꝙ cum ibi esset Doeg Idumæus, proculdubio annunciaret Sauli: si tamen fuissent ibi Sacerdotes minores, & populus vidẽdo sacrificia, non locutus fuisset Dauid specialiter de Doeg, quia quilibet alius de astantibus potuisset hoc annunciare Sauli. Item si illud tempus fuisset, non potuisset Dauid loqui cum Achimelech, quia cum illud sacrificium esset maximum totius anni, esset summus Sacerdos attẽtus in illo nimis, & nullus posset ei loqui: sicut nullus nunc loquitur Sacerdotibus nostris,

F dum sunt in consecratione. Item, quia Dauid timuisset apparere coram toto populo. Item, quia implicaret contradictionem in verbis suis: nam ipse dixit ad Achimelech: Rex præcepit mihi sermonem, & dixit: nemo sciat rem, propter quam à me missus es, & cuiusmodi tibi præcepta dederim: vt præcedenti capit. Si tamen ipse apparuisset coram toto populo, ipse manifestaret, quomodo mittebatur, vel fugiebat: ideo non appareret tunc. Item verba illa erant superuacua, scilicet, si quid habes ad manum, vel quinque panes da mihi: quia istud dicebatur, vt non cogeretur Dauid ire ad aliam domum ad petendum, ne cognosceretur, ꝙ venisset, vel capi posset: si tamen ipse venisset ad Achimelech tempore sacrificiorum die Expiationis, antequam introiret in Sancta Sanctorum, videret hoc totus populus, vel saltem multi, ideo verba Dauid essent inania, & stulta.

G Dicendum igitur, ꝙ etiamsi esset dies Propitiationis, quando venit Dauid in Nobe, non venerat tali tempore, vt posset summus Sacerdos introire ad consulendum Dominum pro eo. Secundus modus consulendi Dominum in Sacerdotibus magnis erat, ꝙ induerentur Ephod, & rationale, & proponerent quæstionem: Deus autẽ illico respondebat. Istum modũ dedit Deus Sacerdotibus magnis, tanquam proprium cũ ipsi soli vterentur rationali, & Ephod: sic enim dicitur Exod.c.28. portabit Aaron iudicium filiorum Israel in pectore suo, idest, rationale, per quod iudicabatur de omnibus quæstionibus filiorum Israel: & isto modo facile poterat cõsulere Achimelech pro Dauid; quia immediatè Deus respondebat, & non oportebat, ꝙ expectaret aliquo tempore Dauid responsionem. Istum etiam modum consulendi habuit sæpe Abiathar filius Achimelech pro Dauid:

H nam cum recessit de vrbe Nobe, tulit secũ Ephod, & consulebat in eo pro Dauid, vt patet sequenti c.& iterum post hoc cõsuluit infra c.30. quis autem modus consulendi esset in Ephod, declarabitur sequenti c. *Et cibaria dedit ei*, s. panes sanctos: quia nullos alios habebat ad manum Achimelech, vt patet præcedenti c. Doeg tamen non curauit exprimere, an essent panes sancti: sed solum, quod dederit ei panem. magis tamen aggrauasset factum, si expressisset de panibus sanctis: & hoc propter duo. Primo, quia significaretur valida coniuratio Dauid cum eo, s. quia tantum erat illi colligatus, vt non solum panes laicos ei dare voluisset, sed etiam panes sanctos dedisset, de quibus nulli licebat edere, nisi Sacerdotibus. Secundo grauabatur factum, quia per hoc tollebatur excusatio, quam poterat dare Achimelech; posset enim dicere,

I quòd nõ cognouerat Dauid fugere à facie Saulis, sed quod à casu transierat per locum illum ad expediendũ aliquid; ideo dederat ei panes; tunc autem obiiceret Saul, quod ipse cognouerat fugam eius, alioquin non dedisset ei de panibus sanctis, quia poterat expectare, dum ducerentur panes laici de aliqua domo: dedit tamen ei panem sanctum: quod videbatur factum propter impatientiam expectationis in fuga; ideo videtur, quod ipse cognouerat eum fugere. *Sed & gladium Goliath Philisthæi dedit illi*, idest, ẽt dedit ei gladium Goliath, qui erat in tabernaculo, Per hoc etiam grauabatur factum, & poterat grauari illis duobus modis, quibus grauaretur, si Doeg allegasset, quòd panis datus Dauid erat sanctus; & hoc, quia gladius Goliath erat aliqualiter consecratus, & dedit eum illi propter impatientiam expectationis,

K

Cur Doeg accusauerit Achimelech. Quæst. X X.

QVÆRET aliquis, quare Doeg Idumæus annunciauerit Sauli, quòd vidisset Dauid, & accusauerit Achimelech. Respondendum, quòd Saul conquestus fuerat de omnibus seruis suis, quod omnes coniurassent contra eum, quia nullus indicabat ei Dauid: ipse ergo, vt non videretur vnus de coniuratoribus, nunciauit ei de Dauid: fecit etiam hoc, vt faueret Sauli: nam ipse desiderabat ei complacere in omnibus: erat enim adulator, & adulatores sunt semper excellentes amici, vel hoc simulant: nã fingunt se plus amare, quam amari, vt patet 8.Ethic.& quia Saul dixerat, ꝙ nullus dolebat vicem eius iudicando ei aliquid de Dauid: iste finxit se dolere pro eo indicando, ꝙ nouerat. Sed tunc dicetur, ad quid nunciabat Doeg ista, quia iã non

proficiebant: volebat enim Saul ſcire locum, vbi eſſet Dauid, vt poſſet eũ tenere. Doeg tamen annunciabat aliquid, quod ab aliquanto tempore præterierat. Dicendum eſt, ꝙ iſta annunciatio Doeg nimis proficere poterat ad intẽtum Saulis: nã ipſe volebat ſcire, vbi eſſet Dauid: & quia Doeg viderat Dauid loquentem cum Achimelech, poterat ſcire Achimelech, vbi eſſet Dauid, & Rex quærendo ab Achimelech, poſſet cognoſcere locum Dauid. Sed tunc dicetur, quomodo non timebat Doeg nunc annunciare iſta Sauli: nam debuiſſet ea annunciare à principio, quãdo vidit Dauid cum Achimelech, alioquin pœna videbatur dignus: ſi enim culpauit Saul Sacerdotes, ſcilicet, quòd ſcientes de fuga Dauid, non annunciauerunt ei illico, vt patet infra, in litera, ſ. interficite Sacerdotes Domini, nam manus eorum cum Dauid eſt: ſcientes, quòd fugiſſet, & nõ indicauerunt mihi. Reſpondendum eſt, quòd fortè Doeg non fuerat in curia Regis vſq; ad illud tempus poſtquam fugit Dauid, ideo nõ potuit nunciare. Aliter & melius dici poteſt, quòd Doeg erat in curia Saulis, tamen nunquam annunciauit vſque nunc, eo quòd nunquam conqueſtus fuerat Saul de ſeruis ſuis, quòd coniuraſſent contra eum, niſi tunc. Sed obijcietur, quòd etiam Sacerdotes non audierant, ꝙ conquereretur Rex de ſeruis ſuis, quia non indicabant ei Dauid, tamen occidit eos, quia ſcientes eum fugere non indicauerunt. Reſpondendum, quòd Saul non occidit Sacerdotes, quia cognouerunt Dauid fugere, & non indicauerunt ei, ſed quia putauit illos fauere Dauid contra eum, quod patet infra, cum dixit, ſcilicet, Interficite Sacerdotes Domini, nam manus eorum cum Dauid eſt, id eſt, coniurauerunt cum eo, & adiuuant ipſum: quòd autem dicitur, ſcientes, quòd fugiſſet: & non indicauerunt mihi: non inducitur tanquam cauſa, ſed tanquam probatio, quòd coniurauerant Sacerdotes cum Dauid: alioquin cum ſcirent eum fugere, reuelaſſent Sauli. De Doeg autem nõ præſumebatur, quòd ipſe coniurauiſſet cum Dauid, vel faueret ei: ideo, quanquam ſciuiſſet eum fugere, & non indicaſſet, non videbatur dignus pœna, ſed magis præmio apud Saulem, cum nunc indicauerit, cognita voluntate Saulis.

An peccauerit Doeg annunciando Sauli de Dauid. Q. XXI.

QVÆRET aliquis, an peccauerit Doeg annunciando Sauli de Dauid. Aliquis reſpondebit, quòd non: quia quodammodo cogebatur à Saule, quòd indicaret ei id, quòd ſciret de ſtatu Dauid: Domino autem ſuo tenebatur dicere veritatem in eo, quod interrogabatur. Reſpondendum eſt, quòd Doeg peccauit: quia, ſicut declaratũ eſt, quilibet de ſeruis Saulis peccabat mortaliter, ſi indicaret aliquid Sauli de Dauid, quia ſciebant, quòd ipſe inquireret eum ad iniuſtam mortem, ideo indicando ei Dauid, fauebant Sauli ad homicidium, ſed qui alterum ad hoc fauet, reus homicidij eſt. Item peccabat Doeg, quia accuſabat Sacerdotes, & ſciebat, vel ſaltem credebat eos propter hoc perituros, ipſi tamen iniuſtè peribant; ergo peccabat eos accuſando. Sed aliquis dicet, ꝙ decebat Doeg detegere cõiurationem factam contra Saulem, qui erat Dominus ſuus: ſed Achimelech coniurauerat cum Dauid: ergo licitum erat ei declarare. Reſpondendum eſt, ꝙ Doeg ſciebat, ꝙ non coniurauerant Dauid, & Achimelech, cum ſic veniret Dauid, & miratus eſt, vt patet præcedenti cap. & ſicut ipſe viderat dari gladium, & panes Dauid, & conſuli pro eo Dominum, ita etiã audierat, quid loqueretur Achimelech ad Dauid, quomodo admiraretur de aduẽtu eius, & quid reſponderet Dauid: ex quo cognoſcere poterat Doeg, ꝙ Achimelech nihil nouiſſet de fuga Dauid, & ſic non coniurauerat, nec fecerat aliquid illicitum. Denunciando ergo Sauli iſtud, qui poterat infligere malum, & credebatur certiſſimè inflicturus pro hoc, quod malum nõ fuit, peccatum erat. Si autem Doeg neſciuiſſet, an Achimelech noſſet fugam Dauid, vel non, & credidiſſet, quòd ſciret, adhuc non debebat iſtud nunciare Sauli, quia Achimelech non agebat in hoc aliquid illicitum: nam Dauid fugiebat à facie Saulis, qui eum iniuſtè volebat perdere. Achimelech aũt fauebat ei in hoc, quod bonum erat; ideo nihil mali merebatur, ſed potius iuſtus erat, quia eruebat à morte eos, qui iniuſtè occidendi erant. Sed adhuc dicet

A aliquis, quòd Doeg non peccauit: quia non egit hoc iniqua intentione, ſcilicet, vt periret Achimelech, vel Dauid. Reſpondendum eſt, quod iſtud opus malum erat, & Doeg poterat cognoſcere, illud eſſe malum: quacunque ergo intentione illud ageret, peccabat: nam malum cum cognitum eſt eſſe malum, bona intentione fieri nequit. Sed adhuc præter hæc Doeg faciebat hoc mala intentione; erat enim maleuolus: ſic enim ſignificauit Dauid loquens ad Abiathar, vt patet infra, ſ. Sciebam in die illa, quod cum ibi eſſet Doeg Idumæus procul dubio annunciaret Sauli: ſi tamen Dauid neſciret Doeg eſſe maleuolum, & diſpoſitum ad faciendum mala, non dixiſſet: ſciebam, quòd annunciaret Sauli. Item patet hoc ex titulo Pſalmi quinquageſimi primi, qui intitulatur de Doeg, vbi Dauid increpat Doeg, dicens: Quid gloriaris in malitia, qui potens es in

B iniquitate? & ibi dicit, ꝙ lingua ſua erat acuta, ſicut nouacula ad fabricandum ſemper dolos. Et loquitur de iſto facto; ergo videtur, quòd malitioſè, id eſt, ad malum finem locutus fuerit iſta Doeg contra Sacerdotes. Item patet hoc ex eo, quod poſtea egit. Nam cum adducti eſſent Sacerdotes coram Rege, iuſſit miniſtris, quod occiderẽt illos, & nemo voluit: iuſſit autem iſtud Doeg, & ipſe occidit omnes Sacerdotes: ergo videtur, quod malitioſè mouebatur contra eos. Peccauit ergo nimis Doeg annunciando Sauli de Dauid, & grauius nunc, quam ſi ſolũ annunciaſſet ei, ſe vidiſſe Dauid in aliquo loco, & quod neminem cum illo vidiſſet: quia tunc non ſequeretur hoc malum, quod ſecutum eſt. *Miſit ergo Rex*. Hic ponitur Sacerdotũ citatio: accuſauerat enim illos Doeg: ideo Rex fecit illos vocari magis ad puniendum, quam ad reſpon-

C dendum: nam ira Regis nimis increuerat; ideo quanquam iuſtè ſatisfaceret Achimelech de obiecto ſibi crimine, non auditus eſt. *Ad accerſendum Achimelech filium Achitob Sacerdotem*, id eſt, miſit ad vocandum eum. Erat enim iſte cum alijs Sacerdotibus in Nobe, & inde venerunt ad Regem. Vocatur iſte Sacerdos, id eſt Sacerdos magnus. *Et omnem domum patris eius*, id eſt, etiam iuſſit vocari omnes, qui erant de domo patris eius. *Sacerdotum, qui erant in Nobe*, id eſt, omnem domum ſacerdotum pertinentiũ ad patrem Achimelech, & iſti erant in Nobe, ſ. quia iſta ciuitas erat, in qua nunc manebat tabernaculum Domini, poſtquam arca tranſlata fuerat de Silo, & Sacerdotes erant ibi ad faciendum ſacrificia, & alias miniſtrationes Sanctuarij. Vocatur autem hic domus patris Achimelech nõ ſolum omnes, qui deſcendebant à patre Achimelech, ſed etiam mul-

Saul fecit vocare omnes Sacerdotes de domo Heli.

D ti alij, nam infra dicitur, quod iuerunt 85. Sacerdotes veſtiti Ephod lineo corã Saule, & omnes iſti erant de domo patris Achimelech: nõ poterat tamen habere tot filios pater Achimelech, vel ſaltem non erat veriſimile, ꝙ tot filios maſculos haberet virilis ætatis, quia non tranſierunt multæ generationes: nec etiã accipitur hic domus patris Achimelech, id eſt, domus Aaron, quæ erat domus Sacerdotum, quia plures Sacerdotes erant de domo Aaron, quam iſti, ſ. omnes alij, qui Sacerdotes erant de domo patris Achimelech, fere omnes perierunt: non tamen fuit hoc in domo Aaron; quia tunc quaſi nullus maneret de omnibus Sacerdotibus in Iſrael, cum omnes Sacerdotes eſſent de domo Aaron. Sed dicendum eſt, ꝙ vocatur domus patris Achimelech, domus Heli Sacerdotis. De quo habetur ſupra c. 1. & 2. iſti enim denominabantur ab illo, tanquam à patre,

E quia fuit de primus in iſto genere Sacerdotum. Pro quo ſciendum eſt, quod ſicut declaratum fuit, ſupra c. 2. quanquam Heli eſſet ſummus Sacerdos, non tamen erat de ſtirpe illorum, quibus iure proueniebat ſummum ſacerdotium: erat enim ſummum ſacerdotiũ in domo Eleazari filij Aaron, quia ipſe erat maior inter filios eius, & poſtea in nepote eius Phinees filio Eleazari confirmatũ eſt ſummum ſacerdotium: nam Deus promiſit ei ſummum ſacerdotium in æternum, quia zelauerat pro ipſo occidendo Madianitidem ſcortum coeuntem cum Principe filiorum Simeon, vt patet Num. cap. 25. fuerunt autem poſtea ſemper Sacerdotes de ſtirpe Phinees, per lineam Eleazari patris ſui, vſque ad tempus Heli Sacerdotis: tunc autem propter malitiam, & deſidiam Sacerdotum de ſtirpe Eleazari, tranſlatum eſt ſacerdotium de conſenſu populi in domũ Ithamar, qui erat filius minor Aaron: & primus,

qui accepit summum sacerdotium in domo ista, fuit Heli, F de quo supra, cap. 1. & durauit sacerdotium in domo Ithamar vsque ad Abiathar filium istius Achimelech: ipsum. n. repulit Salomon, ne esset Sacerdos magnus, vt patet infra 3. lib. cap. 2. omnes ergo Sacerdotes magni de stirpe Ithamar dicebantur esse de domo Heli, eo quod ipse fuit primus, qui in ista stirpe ministrauit in summo sacerdotio: & sic, quando dicitur, quod Achimelech, & omnis domus patris eius venerunt coram Rege, vocatur pater eius Heli. Dicitur etiam: qui erant in Nobe, scilicet, quod non venerunt penitus omnes Sacerdotes de domo Heli, sed solum illi, qui erant in Nobe: erant autem aliqui pauci de hac domo in aliis locis; quod patet, quia omnes Sacerdotes, qui venerunt nunc cum Achimelech, occisi sunt, & sic non mansisset aliquis de domo Heli, nisi Abiathar, qui fugit, vt patet infra, si non fuissent aliqui alij Sacerdotes de domo G Heli: manserunt tamen aliquot Sacerdotes de hac domo, quanquam pauci, ideo necesse est, quod fuerint aliqui alij de hac domo, qui non manerent in vrbe Nobe, quod autem non omnes perierunt, patet, quia Deus promiserat Heli, quod magna pars domus eius periret simul, quando veniret ad virilem ætatem; non tamen dixit de omnibus, supra cap. 2.

Quare Saul fecerit vocari omnes Sacerdotes de domo Achimelech, cum solus Achimelech fuisset accusatus. Quæstio. XXII.

QVAERET aliquis, quare Saul fecerit vocari omnes Sacerdotes de domo patris Achimelech, idest Heli, cùm Doeg solum accusauerit Achimelech, scilicet, quod ipse H locutus fuerit cum Dauid. Respondendũ est, quod in hoc ad alium finem mouebat eum Deus: est enim generale, quod Deus, cuius immensa potentia est, habeat hoc sibi proprium, quod ei sola mala bona sint, idest, ex malis sciat elicere bona, vt patet per Boet. de Conso. 4. prosa sexta: Malum autem intendebat hic Saul, scilicet occidere Sacerdotes, quia putabat eos fauere Dauid: bonum autem, quod Deus intendebat, erat punitio veterum peccatorum, de quo infra dicetur: & sic Saul nesciens mouebatur ad id, quod bonum erat, quanquam ipse malum vellet, & sic ipse peccando rectitudinem diuinæ iustitiæ operabatur, sed non merebatur in hoc: quia ipse non putabat se bonum agere, nec illud intendebat, sed malum. Ad omnipotentiam I autem Dei, & summam sapientiam eius pertinebat, quod ipse in malo Saulis aliquod bonum operaretur: & hoc modo iniquitas nostra minor est bonitate Dei, quia non potest iniquitas nostra tantum deprauare actus nostros, quin in illis sapientia, & bonitas Dei aliquod bonum, & rectum ponat, sed illud ad nos nihil pertinet: intentio ergo Saulis erat occidere omnes, qui fauebant Dauid, & quia, cum Achimelech videretur fauisse Dauid, credebat Saul, quod non solum ipse faueret ei, sed etiam alij Sacerdotes colligati essent cum eo: voluit etiam alios vocare ad occidendum illos. Sed tunc dicetur: quare non vocabat omnes Sacerdotes, cum solum vocauerit Sacerdotes de domo patris Achimelech. Respondendum est, quod Saul credidit, quod non coniurauerant omnes Sacerdotes cum Dauid, sed credidit, quod isti, qui erant de domo patris Achi- K melech, coniurassent. Hoc autem videbatur verisimile propter duo. Primo, quia cum Achimelech, qui erat Princeps Sacerdotum, coniurasset cum Dauid videbatur, quòd ipse attraxisset omnes, qui erant de domo sua ad tenendum eandem opinionem, & credibile erat, quòd magis loqueretur eis super hoc facto, quàm aliis Sacerdotibus, eo quòd istis confideret, quia erant de cognatione sua: aliis autem Sacerdotibus non confideret. Secundo fuit hoc verisimile: quia Dauid locutus fuit cum Achimelech in vrbe Nobe, & ibi erant Sacerdotes de stirpe domus patris Achimelech solum, qui possent scire de transitu Dauid, eo quod ibi fuerat cum Achimelech, & ob hoc præsumebantur omnes coniurasse cum Dauid, scientes, quod transierit per locum illum, & non reuelauerunt illud Sauli: sic enim ipse increpuit eos infra in litera, scilicet: interficite Sacerdotes Domini, nam manus eorum cum Dauid est: scientes, quod fugisset, & non indicauerunt mihi. In vrbe tamen Nobe solum erant tunc Sacerdotes de domo patris Achimelech, vt patet hic, scilicet, omnem domum patris eius Sacerdotum, qui erant in Nobe: ideo solum fecit vocari Sacerdotes de domo patris Achimelech. Ista autem fuit intentio Saulis, & ad hoc motus est: Deus tamen non mouit eum ad vocandum domum patris Achimelech pro hoc, sed quia Deus volebat omnes de ista domo puniri pro peccatis veteribus, vt infra dicetur. Alij autem Sacerdotes pertinentes ad domum Eleazari, vel Ithamar, erant immunes ab hoc delicto, pro quo punienda erat domus Heli: ideo non fecit vocari illos Saul, sed solum istos, quos Deus puniri volebat; & faciebat ei apparere bonum esse istos solum vocari. *Qui venerunt vniuersi ad Regem*, idest omnes Sacerdotes de domo patris Achimelech, qui erant in Nobe, venerũt: tenebãtur enim obedire Regi, quia in Veteri Testamento iurisdictio regalis erat maior, quam sacerdotalis, eo quod non erant distinctæ ibi duæ iurisdictiones, s. regalis, & sacerdotalis, sicut nunc distinguuntur Secularis, & Ecclesiastica: sed tota erat quasi iurisdictio sæcularis, de quo magis dictum est Num. c. 11. venerunt etiam Sacerdotes promptè ad mandatum Regis, quia non erant sibi conscij alicuius criminis, propter quod deberent formidare aduentum ad Regem: nam si formidassent, vel suspicarentur Saulem ita iratum, fugissent de terra, sicut Abiathar vnus de his fugit ad Dauid, vt patet infra.

Deus solus ex malis scit bona elicere.

Dubitatio.

Verisimile fuit, quod omnes sacerdotes de domo Heli coniurassent cum Dauid.

An manserit aliquis Sacerdos in Nobe ad faciendas cærimonias sacrificiorum quotidianorum. Quæst. XXIII.

QVAERET aliquis, quomodo omnes Sacerdotes de vrbe Nobe venerint ad Regem: nam tunc non maneret qui faceret cærimonias sacrificiorũ quotidianorum: erant tamen necessaria quædam in templo quotidie, quæ nulla ratione prætermitti poterant, sicut patet de sacrificio iugi, quod fiebat in mane, & in vespere, & istud ex nulla cã dimittendum erat. De hoc Num. c. 28. & Leuit. 9. Sacerdotes quoq. quotidie tenebãtur ponere ligna super altare ad fouendum illum ignem æternum, vt patet Leuit. cap. 6. scilicet: ignis autem in Altari semper ardebit, quem nutriet Sacerdos subiiciẽs ligna mane per singulos dies. Aliæ etiam similes cerimoniæ erant, pro quibus necesse erat aliquos manere in Sanctuario. Aliquis dicet, quòd, quanquam hoc regulare esset, tamen præceptum Regis vrgebat eos nimis: ideo reliquerunt ministeria templi, quasi ex necessitate. Respondendum est, quod hic non erat necessitas absoluta, scilicet, quæ eos redderet impotentes ad hoc agendum, sed solum erat præceptum Regis, de quo ipsi poterant se excusare rationabiliter, quia lex necessitabat eos ad manendum in Sanctuario, immo etiam dato, quod Rex vellet eos simpliciter cogere, vt occidendo, vel infligendo aliam pœnam, non debuissent cessare à ministeriis, quę erant imposita à lege sub necessitate. Hoc autem obseruauerunt Iudæi: nam tempore Aristobuli Regis Iudęorum paulo ante Christi natiuitatem, pugnante Pompeio contra Sacerdotes, qui erant in templo, accidit irrumpi templum Sacerdotibus facientibus sacrificia, qui licet potuissent fugere, & fortè quęrere aliquod viuẽdi refugium, K noluerunt: sed immobiles manentes in sacrificiis suis ab hostibus trucidabantur, nec curabant, si hostes viderent strictis gladiis sibi pręsentes, quo minus sacrificia finirent, quia maioris necessitatis putabant sacrificia à lege imposita facere, quam vitam fugiendo seruare: sic refert Iosephus 14. Antiquitat. Non est ergo verisimile, quòd nunc omisissent cęrimonias legis propter pręceptum Regis. Sed potest dici, quòd quanquam dicatur, quòd omnes venerunt: non venerunt omnes, quia quidam manserunt: quia tamen fere omnes venerunt, Scriptura dicit, quòd omnes venerunt: nam omnis non describit vniuersaliter in Scriptura semper: nec cogit sicut apud Dialecticos, sed accipitur omnis pro multis: sic patet Gen. 41. scilicet: omnes prouinciæ veniebant in Ægyptum, vt emerent escas: & tamen manifestum est, quod non veniebant, quia non habuisset totus mundus cibos in AEgypto pro vna die. Aliter autem potest dici, quòd omnes Sacerdotes de domo patris Achimelech, qui erant in Nobe, venerunt ad Re-

Etiam propter timorẽ mortis non relinquebãt sacrificia Hebræi Sacerdotes.

ad Regem, prius tamen, quàm ipsi venirent, miserunt pro alijs Sacerdotibus de alia domo, siue Eleazari, siue Ithamar, qui ministrarent absentibus illis. Vtrumque autem satis verisimile est. *Et ait Saul ad Achimelech.* Hic cœpit Saul quærere, quomodo Sacerdotes coniurassent contra eum, & locutus fuit ad Achimelech propter duo. Primò, quia ipse erat Princeps illorum omnium Sacerdotum, qui aderat, & debebat pro eis rationabiliter respōdere. Secūdò, quia nemo accusatus fuerat à Doeg, nisi Achimelech: ideo cōtra eum habebat Saul locum inquirendi de crimine. *Audi fili Achitob.* Non vocauit Saul ipsum Achimelech nomine suo, sed nomine communi, scilicet, fili Achitob, in quo ostēdebat se esse iratum illi: & sic non poterat rectè iudicare, quia ira impediebat animum illius; ideo quanquam Achimelech iustè satisfecerit pro se, & domo patris sui, nec apparuisset aliquod crimen in Sacerdotibus; tamen Saul iussit illos occidi. Sic autem se habebat ad Dauid: nā quia erat indignatus, & valdè inimicus, nunquam eum appellabat Dauid, sed filiū Isai, vt patet sæpe in hoc cap. *Qui respondit: præsto sum Domine,* idest, ecce adsum, quæras quod volueris: Achimelech enim loquebatur humiliter, coram Rege, quanquam Rex superbè loqueretur. *Dixitque Saul ad eum: quare coniurastis aduersum me tu, & filius Isai?* idest, quod malū ego tibi feci, vt tu, & filius Isai coniuraretis aduersum me? q. d. videtur, quod iniquè egeris. Erat autem hoc falsum, quia Achimelech non coniurauerat cum Dauid, cum nesciret, an fugeret, vel an Dauid haberet eum pro hoste. Si autem hoc cognouisset dando ei panes, & gladium, fauebat illi, & dicebatur coniurare cum eo: non quidem ad agendum contra Saulem, sed ad defendendum Dauid à Saule: hoc autem licitum sibi erat, sicut supra declaratum est de seruis Saulis. *Et dedisti ei panes, & gladiū.* Per hoc probabat Saul coniurationem factam: præsupponebat enim, quòd Achimelech sciret Dauid profugum esse à facie Saulis, & tunc dando ei hæc, fauebat hosti Regis: sed ignorabat hæc Achimelech. Sed dato, quod sciuisset, non merebatur mortem, quā ei intulit Saul: nam non agit contra Dominum suum, etiā secundum leges humanas, qui occultè adiuuat hostem eius ad fugiendum, vel euadendum solummodo, quē Dominus suus illum iniustè persequatur. *Et consuluisti pro eo Dominum.* Ista omnia dixerat Doeg, & credidit ea Saul: indicabant autem omnia ista satis magnam affectionem, quia non poterat plus Achimelech conferre Dauid, quod credebat esse Saul ex valida coniuratione, sed erat propter amorem sincerum præcedentem, & præsentem ignorantiam, scilicet, quia eū fugere nesciebat. *Vt consurgeret aduersum me.* Ista litera potest dupliciter accipi propter illam dictionem (vt) quæ potest dicere habitudinem causæ finalis, vel consecutionem. Primo modo est sensus, quòd Achimelech dederat fauorē Dauid in his tribus, scilicet, in panibus, & gladio, & consulendo Dominum hac intentione, vt insurgeret contra Saulem, & in hoc Achimelech esset directè hostis Saulis. Secundo modo est sensus, quod Achimelech non dederat ista tria ad hunc finem, vt insurgeret Dauid contra Saulem, quia non desiderabat, quod esset aliquis hostis Saulis, sed dederat hæc, vt benefaceret Dauid: & tamen ex hoc beneficio consecutum est, quod insurgeret Dauid contra Saulē, scilicet, quia videbat se habere aliquem fauorem apud magnos viros. Communiter autem solet exponi, vt consecutiuè, & non finaliter in Scriptura: hic tamen satis potest accipi, quod intelligatur finaliter, quia accusabat Saul Achimelech tanquam hostem suum, ideo verisimile est, quod quæcunque mala ei obiceret: peius tamen est, si acciperetur (vt) finaliter, quam consecutiuè. *Insidiator vsque hodie permanens,* idest ex hoc, quod tu fauisti ei, & fauces, ipse insidiatus est mihi, & insidiatur vsque hodie: si autē non dedisses ei fauorem, quanquam ipse insidiare cœpisset, destitisset nō habens adiutores. *Respondensque Achimelech Regi, ait.* Vsque huc Rex accusauit Achimelech, & ipse siluit: nunc autem incipit excusare se, & Sacerdotes de domo patris sui. Excusatio Achimelech. *Et quis est in omnibus seruis tuis, sicut Dauid fidelis.* Achimelech enim volens se defendere, noluit veritatem negare, scilicet, quòd dedisset panes, & gladium, quia Rex ista sciebat. Etiam, quia putabat, quod confessio illorum nihil nocebat, ideo concessa veritate obiectorum, cœpit excusare illa: allegans, quod nihil peccasset in Regem dando Dauid panes,

A nes, & gladium, & consulendo pro eo Dominum, & quia si Dauid esset hostis Saulis, sicut Saul præsupponebat, esset contra Regem ista tradi illi: cœpit Achimelech declarare, quòd Dauid non esset hostis Saulis inducens hic aliqua. Et dato, quòd Saul diceret Dauid esse hostem suum, ostendebat Achimelech per ista, quæ allegabat, non esse verisimile vel saltem, quòd nullus de Israelitis hoc concederet, vel crederet. Primò enim, quia dicit: quis est in omnibus seruis tuis, sicut Dauid fidelis? q. d. nullus est ita fidelis tibi, sicut Dauid: quomodo ergo verisimile est, quòd ipse sit hostis tuus, q. d. nullus hoc crederet, ideo dato, quod accideret, quod esset hostis tuus, tamen mihi non erat verisimile: ideo non peccaui dando ei hæc. Quod autem Dauid esset fidelior omnibus seruis Saulis, saltem secundum existimationē Saulis, apparet, quia Saul cōcredebat ei plura negocia, & secretiora, quàm omnibus alijs, vt patet supra cap. 18. *Et gener Regis,* i. quis est inter seruos Saulis, qui meruerit effici gener Regis, nisi Dauid? q. d. nullus: quomodo ergo verisimile erat, quòd ille, cuius probitas excessit probitatem omnium aliorum apud Saulem, ita vt mereretur esse gener illius, esset hostis eius? q. d. non est uerisimile. *Et pergens ad Imperium tuum,* idest, nullus est inter omnes seruos tuos, qui ita vadat ad imperium tuum, sicut Dauid: quia nulli tot negocia committis, sicut ei: nec aliquis ita prosperè expedit, sicut ipse. Sic patet supra cap. 18. egrediebatur quoque Dauid ad omnia, quæcunque misisset eum Saul, & prudenter se agebat. Quomodo igitur iste esset hostis, cui tot confidebas? *Et gloriosus in domo tua,* idest, erat gloriosus super omnes, qui erant in domo tua: quod apparet ex multis, s. quia non poterat esse maior honor, quam, quod acciperet quis filiam Regis in vxorem, et tamen soli data est. Secundò erat gloriosus, quia ipse sedebat apud Regem in primo, vel secundo loco, vt patet supra ca. 20. hoc tamen nō datur, nisi viro honoratissimo. Tertiò erat gloriosus, quia datus est ei vnus de maximis principatibus in domo Regis, s. quòd esset Princeps super viros belli, vt patet supra 18. Posuitque eum Saul super viros belli: postea autem fecit eum Tribunū super mille viros eod. c. Quartò erat gloriosus, quia omnes Israelitæ eum diligebant, vt patet eod. ca. s. & acceptus erat in oculis vniuersi populi, maxime in conspectu famulorum Saulis: hoc autem non erat paruū, quia magnus honor, & fauor est, quòd quis ab omnibus diligatur, nec contingit sine speciali Dei gratia. Quintò erat gloriosus, quia omnes Israelitæ honorabant eum, & sequebantur tanquam Regem: eo quòd ipse dirigebat eos ad

D omnia opera belli, vt patet eod. cap. s. omnis autem Israel, & Iuda diligebat Dauid: ipse n. ingrediebatur, & egrediebatur ante eos. Sic etiam patet infra 2. lib. cap. 5. Heri, & nudiustertius, cum esset Saul Rex super nos, tu eras educens, & reducens Israel: quomodo ergo verisimile erat virum, qui tantam gloriam probitate sua apud Regem meruerat, esse insidiatorem eius? q. d. non erat verisimile: quanquam ergo fauissem illi in omnibus, quæ potuissem, non videbar agere contra Regem. *Num hodie cœpi consulere pro eo Dominum?* Istud est responsio ad aliam particulam, quia dixit Saul, quod Achimelech consuluerat Dominum pro Dauid: & respondet: num hodie cœpi consulere? q. d. putas, quòd ego cœpi hodie consulere Dominum pro illo: non est hoc verum, quia sæpe consului Dominum pro ipso, cum esset vir bonus, & amicus Regis: Vel aliter: num hodie cœpi,

E idest, si ante hoc ego nunquam consuluissem Dominum pro eo, & hodie cœpissem consulere, erat præsumptio aliqua, quod ego nunc coniurassem cum eo, postquam fugit à facie tua, sed quia sæpe pro eo consulueram, quanquam nunc consuluerim, non erat aliquid præsumendum. Alij exponunt aliter, dicentes, quod Achimelech excusauerit se, negando, quod consuluerit Dominum: & tunc dicunt: quòd est sensus: Num hodie cœpi? q. d. ante hoc nunquam consulueram Dominum pro Dauid. Quomodo ergo nunc inciperem? scilicet non est hoc verisimile: sed iste sensus nō conuenit: tum, quia præsupponit falsum, scilicet, quòd Achimelech non consuluerit Dominum pro Dauid, tum quia non benè consonat literæ præcedenti. *Absit hoc à me.* Istud potest referri ad literam præcedentē, vel ad sequentem: si ad præcedentem referatur, est sensus: num hodie cœpi consulere pro eo Dominū? absit hoc à me, idest, absit à me, quod ego nun-

ego nunquam consuluissem Domionum pro illo, vsque hodie, idest, quod nunquam ante hoc consuluissem, & nunc incepissem cõsulere: quia illud erat præsumptio mali. Vel, quia si nunquam consuluissem Dominum pro illo vsque hodie, erat mihi imputabile, quia cum Dauid esset gener Regis, & acceptus illi, exponebat se multis periculis, debuissem pro eo multoties consulere Dominum. Alio modo refertur ad literam sequentem, scilicet: absit hoc à me, ne suspicetur Rex aduersum seruum suum, idest, absit à me, quod sit in me aliquid, propter quod Rex debeat suspicari aduersum seruum suum: & iste sensus est cõuenientior. *Ne suspicetur Rex aduersum seruum*. idest aduersum me, qui sum seruus suus: est modus loquendi lepidus, & pertinet ad magnos Dominos. *Rem huiuscemodi*, idest, ꝙ ego coniurauerim cum Dauid aduersus Regem, s. non est hoc de me suspicandum: hic enim Achimelech excusat se aliter, quam supra: quia supra allegauerat Dauid non esse hostem Saulis, nec fuisse hoc credibile apud quenquam. G Nunc autem, quia Saul fortè assereret, semper Dauid esse hostem suum, respondet alio modo, s. quod ipse nihil sciuit de hoc, & quod habuit rationabilem causam ignorantiæ; ideo quod non suspicetur Rex aliquid aduersum ipsum. *In vniuersa domo patris mei*, i. non solum ego nõ coniuraui cum Dauid, nec est contra me præsumendum, sed etiam nullus de tota domo patris mei, idest de filiis Heli coniurauit cum Dauid, nec est iustè præsumendum contra eos: Hoc autem dicebat Achimelech, quia, quanquam hactenus contra ipsum solum locutus fuisset Saul, putabat tamen, quod vellet retorquere crimen in totam domum eius, sicut postea fecit, ideo excusauit alios. Hoc autem præsumpsit, quia non solum eum fecerat accersiri Saul, sed etiã omnes Sacerdotes de domo patris sui: *Non enim sciuit seruus tuus quicquam super hoc negocio, vel modicum, vel grande*, idest, ego putaui nullo modo Dauid esse hostem Saulis: H si tamen fuit aliqualiter, vel in aliquo peccauit, ego, qui sum seruus tuus, nihil de hoc cognoui, nec modicum, nec magnum, ideo nihil mali merui dando panes, & gladium Dauid. Dixit autem: nec modicum, nec grande, quia, si saltem aliquid paruum de hoc negocio cognouisset, etiã per præsumptiones, non debuisset dare Dauid gladium, & panes: quia tamen nihil omnino cognouit, excusabilis erat. *Dixitque Rex*. Hic iniustè Achimelech cum Sacerdotibus comitibus suis cõdemnatur: rectè enim satisfecerat Achimelech pro se, & domo patris sui: sed tanta rabie furebat Saul contra Dauid, & contra omnes, qui aliquo modo ei fauebant, ꝙ non potuit se continere, quin amara morte omnes Sacerdotes trucidaret. *Morte morieris Achimelech tu, & omnis domus patris tui*, idest, ego dico tibi, ꝙ morieris tu, & omnes Sacerdotes, qui tecum sunt de domo patris tui, idest, de domo Heli, quia coniurastis aduersum me: I hic autem Saul vocauit Achimelech nomine suo, cum supra vocasset eum filium Achitob: & hoc, quia ira Regis aliqualiter mitigabatur: non quidem ad hoc, quod desistere vellet à prauo concepto, sed quia flectebatur aliqualiter misericordia propter mala, quæ iubebat infligi Achitob filio, & sociis eius; ira tamen, quam habebat in Dauid ex alia parte stimulabat, & cogebat eum occidere Sacerdotes. *Et ait Rex emissariis, qui circumstabant eum*, i. iussit seruis, qui erant in circuitu suo, quod occiderent Sacerdotes.

Emissarii qui dicantur.

Vocantur autem emissarii, qui consueuerunt mitti ad aliquid, & poterant significari per emissarios aliqui serui Regis, quos specialiter Rex mittere consueuerat ad aliqua negocia. K Vel vocantur emissarii large omnes serui Saulis, qui obediebant ei in omnibus, & ibant quocunque mittebat eos.

Opin. Rab. Salom. confutatio.

Rab. Sal. dicit, quod emissarii erant hic Abner, & Amasa, quos consueuerat Rex mittere ad negocia regni. Sed hoc non stat de Abner, quia Abner erat honoratissimus in tota domo Saulis, s. princeps militiæ supra c. 17. & cognatus Saulis, s. patruelis eius, supra cap. 14. occidere autem aliquos de mandato Iudicis, est officium vilissimum: ideo nõ est credendum, quod talia iuberet Saul facere Abner. Itẽ, de Amasa non est verisimile, quod esset de emissariis, quos hæc iuberet Saul: quia Amasa erat cognatus Dauid, scilicet, filius sororis suæ Abigail, vt patet 1. Paralipom. cap. 2. & postea fuit princeps militiæ Dauid infra 2. lib. cap. 20. tota tamen domus patris Dauid confugerat ad eum, quan- F do erat in spelunca Odollam, & postea fuit semper cum eo: ergo non erat ibi Amasa coram Saule: ita vt posset occidere Sacerdotes. De hoc patet in principio cap. Item non stat, ꝙ accipiantur hic emissarii specialiter pro aliquib. seruis Regis, quos ipse consueuisset mittere ad aliqua negocia: quia infra dicitur, quod isti noluerunt: si tamen essent specialiter aliqui serui Regis, ipsis nolentibus, præciperet Rex aliis seruis: ipsis tamen nolentibus nullum reperit Saul, quem iuberet occidere Sacerdotes, nisi Doeg: ergo videtur, quod nullus de seruis Regis voluerat occidere Sacerdotes: & sic vocãtur emissarii omnes serui Saulis. Item patet, quia cum isti emissarii noluissent obedire Sauli, litera dixit: Noluerunt autem serui Regis extendere manus suas in Sacerdotes; innuens quasi non essent alii serui Regis præter istos emissarios, alioquin non diceretur: noluerunt serui eius: sed noluerunt emissarii: omnes ergo serui Regis intelligebantur per emissarios, quia omnes obe- G diebant ei, quocunque eos mitteret. *Conuertimini, & interficite Sacerdotes Domini*, idest, conuertimini super Sacerdotes ad occidendum eos. Ecce enim iniqua sententia. quæ sine examinatione iuris lata est. *Nam manus eorum cum Dauid est*, idest, ipsi sunt adiutores Dauid, ideo mortem merentur. In hoc autem erat error in sentẽtia Saulis, quia non erant Sacerdotes cum Dauid, i. non communicauerant cum eo, sicut Saul fingebat. Etiam dato, quod coniurassent contra Saulem cum Dauid, non merebantur mortem, quia non coniurabant ad agendum aliquid contra Saulem, sed ad excusandum Dauid ab iniqua morte, quam ei Saul infligere volebat: sed neutrum horum erat.

Iniqua sententia Saul. in Sacerdotes Domini.

Scientes, quod fugisset, & non indicauerunt mihi. In hoc probat Saul intentionem suam, scilicet, quòd manus Sacerdotum erat cum Dauid, idest, coniurauerant cum eo, quia ipsi H sciuerunt Dauid fugere à facie Saulis, & non indicauerunt ei: si tamen ipsi non coniurassent cum Dauid, illico nũciassent Sauli, cum hoc vergeret in eius iniuriam, vel damnũ. Ista probatio Saulis multipliciter deficit. Primò, quia non sequitur, quòd ex eo, quod coniurauerant cum Dauid, non dixerunt ei de fuga illius, vel è contrario, scilicet, eo quòd non dixerunt ei de fuga, apparet, quòd coniurauerint cum Dauid, quia, quanquam scirent Dauid fugere à facie Saulis, & conarentur, quantum possent, eum eripere, dando ei locum fugiendi, & fauorem, non coniurabant cum illo eo modo, quo accipiebat Saul coniurationem, scilicet, quod inter se conuenerant adiurare Dauid contra Saulẽ. Secundò deficit probatio Saulis, quia præsupponit falsum, s. quòd Sacerdotes sciuissent Dauid fugere à facie Saulis, nam ipsi nesciebant: quod apparet dupliciter. Primò, quantum ad I Achimelech: nam licet Dauid cum eo stetent petens panes, & gladium: tamen nesciuit, an fugeret à facie Saulis, quin potius putabat eum à Saule missum ad aliquid expediendum, sicut ei Dauid dixerat præcedenti cap. Tertiò deficit probatio, quantum ad alios Sacerdotes, quia illi non solum nesciebant, an Dauid fugeret, vel esset missus à Rege, sed etiam nesciuerunt, an venisset in vrbem Nobe, quia non viderunt eum: solus enim Achimelech vidit eum, & fuit locutus cum illo in tabernaculo: Doeg quoque erat die illo ibi, vt patet præcedenti cap. iniustè ergo Saul condemnauit Sacerdotes.

An peccassent serui Saulis, si occidissent Sacerdotes: & an peccauerit Doeg, qui occidit illos. Quæst. XXIIII.

K QVÆRET aliquis, an serui Saulis peccauissent, si occidissent Sacerdotes: & an peccauerit Doeg, qui occidit illos. Aliquis respondebit, quòd peccassent serui Saulis, si occidissent illos: quia executi essent mãdatum iudicis, qui procedit sine iurisdictione: est tamen intolerabilis error, quòd aliquis non habens iurisdictionem procedat: ergo ministri, si obediant huiusmodi iudicibus, præsertim in executione criminalium, cognito defectu iurisdictionis, peccant mortaliter, & sunt homicidæ, velut, si aliqua priuata persona iubeat, ꝙ occidam illum, vel illum: si ego obediero sum homicida: ita hic, cum Saul esset iudex laicus: isti autem oẽs erant Sacerdotes: ergo non habebat iurisdictionem ad iubendum illos occidi, & consequenter ministri non erant tanquam ministri iudicis, sed tanquam

ministri priuatæ personæ, ergo peccarent exequendo. Dicendum, quòd hoc non stat, quia in Veteri Testamento non erat iurisdictio distincta in Ecclesiasticam, & Sæcularem, sicut nunc, sed Rex habebat potestatem super Sacerdotes, quia erat tota eadem iurisdictio: dum tamen igitur Rex iuberet pro causa iusta Sacerdotes occidi, non peccaret: & consequenter nec ministri exequendo præceptum. Sed dicendum, quod ministri peccarent, si occiderent Sacerdotes, quia sententia Regis continebat manifestum errorem, scilicet, quia omnes assistentes videbant, quod Rex inique moueretur, ideo peccarent si obedirent ei, præsertim in criminali: debuissent enim ipsi potius iniustam mortem à Rege pati, quàm Regis præcepto Sacerdotibus iniustam mortem infligere. Hoc etiam apparet, s. quòd serui Regis intelligerent se in hoc peccare, quia ipsi iussum Regis noluerũt exequi: solebant tamen promptè agere quæcunque eos Rex iuberet, ergo putabant se peccare, cum nunc obedire noluerint. Sed aliquis dicet, quòd non peccabãt, quia tenebantur obedire præceptis maiorum, & non debebant disputare, an iustè, vel iniustè iuberentur: Rex tamen erat simpliciter maior, ideo ad præceptũ illius absolutè tenerentur. Dicendum, quòd minores tenẽtur ad præcepta Dominorum, vel prælatorum, potissimè illorum, à quibus sustentationem, & omnia bona percipiunt: ita quòd eis obediant in omnibus licitis. Etiam si aliquod præceptum fuerit dubium, an sit licitum, vel illicitum, debent illi propter reuerentiam maiorum obedire: si tamẽ sit aliquod præceptum, quod manifestum errorem contineat, vt quia notoriè continet peccatum mortale, non debent subditi obedire Dominis, sed potius debent omnia mala pati, quàm malo consentire: sic autem erat hic, quia manifesta iniquitas erat, quòd occiderentur Sacerdotes, cum nihil meruissent. Cum autem dicebatur, quòd subditi non debent disputare de mandato maiorum, sed obedire. Dicendum, quòd est verum: nam disputare est ad veritatem inueniendam: tunc autem de aliqua sententia, vel lege disputamus, quãdo dubium est, an iusta, vel iniusta sit: cũ autem est manifestè iusta, vel manifestè iniqua, disputatio nulla est, & sic manifestum est, quòd non debemus disputare de mandatis superiorũ, quia in casu, in quo dubia sunt, propter auctoritatem ipsorum debemus illa exequi: hic aũt non sic, quia sententia Saulis manifestè iniqua erat, ideo serui sui non tenebantur eam exequi, ideo Doeg, qui executus fuit illam, peccauit grauiter. Vnde Dauid Ps. 51. Qui intitulatur de Doeg, increpat eum de hac executione, dicens: quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? Potentem aũt eum dixit, quia potuit inducere Saulem ad hoc, quod condemnaret Sacerdotes: potuit etiam ipse per se omnes illos occidere, cum nullus alius hoc vellet. *Noluerunt autem serui Regis extendere manus suas in Sacerdotes Domini*, i. nullus de famulis Regis, qui assistebant ei, voluit educere gladium ad occidẽdum, vel ad tangendum saltem aliquem de Sacerdotibus. Hoc aũt fuit propter duo: primò, quia videbant sententiam Regis esse iniquam nimis, & credebant, quòd ipsi in hoc peccarent, si exequerentur. Secundò propter reuerentiam Dei, quia Sacerdotes erant Domini, noluerũt tangere eos, quia etiamsi aliquid dignũ morte egissent, recusauissent tãgere eos. *Et ait Rex ad Doeg*. Vidit. n. Rex, quod nullus de seruis suis voluerat irruere in Sacerdotes: nec manserat aliquis, cui dicere posset, nisi Doeg: ideo dixit illi, quòd irrueret in eos. *Conuertere tu, & irrue in Sacerdotes Domini*, i. quia alij nolunt hoc facere, conuertaris tu, & occide illos.

Obiectio soluitur. Obediendum est dominis in licitis.

Doeg valde peccauit occidẽdo Sacerdotes

Quamuis Doeg propter præceptum vniuersale non iniecerit manus in Sacerdotes: tamen Saul propter tria ei singulariter præcepit eos interficere. Quæst. XXV.

QVAERET aliquis, cum iussisset Saul seruis suis hoc facere, & noluissent, quare iussit postea Doeg. Videtur enim, quòd non debuisset iubere ei, quia in generalitate seruorum Saulis includebatur Doeg. Cum ergo iuberet seruis suis hoc, debuissent illud omnes serui facere, vel aliquis de seruis: sed tunc nullus egit de seruis, nec Doeg: ergo non debuisset ei postea iubere, quia semel videbatur noluisse. Respondendum est, quòd Doeg non fecit hoc, quando iussum est seruis Israel in vniuersali, quia pu-A tabat, quòd Rex non intenderet ei iubere hoc; ideo quanquam ipse esset vnus de seruis, noluit illod agere, quousque plus constaret ei de voluntate Regis. Sed tunc dicetur, quò Saul iubebat Doeg specialiter hoc facere, cum in generali nullus voluisset, & quare magis ei specialiter hoc dixit, quàm alijs. Respondendum, quòd cum nullus voluit agere in vniuersali præceptum Regis, credidit Rex, quòd nemo esset de illis, qui tantum in hac parte faueret ei, sicut Doeg, & hoc propter duo. Primò, quia Doeg erat adulator, & superexcellẽs amicus, ideo Regi vellet complacere in omnibus approbando factũ eius: nam si noluisset occidere Sacerdotes, innuisset in hoc sententiam Regis esse iniquam, quod est contra adulatores, quia adulatores semper laudant facta Dominorum, & approbant illa, etiamsi turpissima sint. Secundò fecit hoc, quia ipse Doeg fuerat principiũ huius ne-B gocij, cum ipse accusauisset Sacerdotes corã Rege, si autem nunc noluisset occidere illos tãquam immeritos, ostẽderet se fuisse calumniatorẽ in accusatione: nã qui non iustè ponitur pro accusatione, nõ iustè accusatus est. Ad colorãdum ergo factũ suũ Doeg potius, quàm alij, occisurus erat illos. Tertia ratio esse potest, s. quia Doeg non erat genere Israelita, sed Idumæus, & conuersus ad Iudaismum: vnde ipse minus misereretur Sacerdotum, qui erant alienigenæ respectu eius, quàm alij serui eius, qui erant Israelitæ.

Non iussit Saul seruos suos occidi tanquam contemptores sui præcepti propter tria. Quæst. XXVI.

QVÆRETVR vlterius, cum serui Regis noluerunt obedire ei occidendo Sacerdotes: cur Rex non iusse-C rit illos occidi tanquam contemptores præcepti. Respondendum est, quòd non iussit occidi illos propter tria. Primum est, quia non poterat hoc facere: nam potestas Regis solum consistit in obedientia subditorũm: si. n. omnes subditi obediunt, Rex potens est: si autem nulli, vel pauci, est impotẽs: nunc autem nullus de seruis Regis voluit ei super hoc obedire, ex quo iam Rex erat impotens: ideo si vellet iubere alicui, quòd occideret istos, nõ habebat cui iuberet, quia nullus ei obediret: & sic, licet Rex nimis irasceretur contra cõtemptores præcepti, tamen non posset occidere quenquam eorum: sic enim accidit Dauid: nam interdum relinquebat aliqua delicta impunita, eo quòd non sufficiebat illa punire, quia non erat aliquis, qui obediret ei ad hoc, sicut cum Ioab occidit Abner virum innocentem, Dauid doluit nimis, sed non ausus est percutere Ioab, dixit tamen: porro D viri isti filij Saruiæ duri mihi sunt, retribuat Dominus facienti malũ iuxta malitiã suã: imprecatus est etiã mala multa super Ioab, & domum suam, vt patet infra 2. lib. c. 3. Sic etiam, quando Ioab occidit Amasium iniustè, qui erat cognatus Regis, non ausus est occidere illum Dauid, vt patet infra 2. lib. c. 20. Item iusserat Dauid in bello contra Absalom, quod caperetur, sed non occideretur: Ioab autem occidit illum, infra 2. lib. c. 18. & præter hoc increpuit nimis Regem, quia lugebat pro Absalom, vt patet infra 2. li. c. 19. Sed pro his omnib. Dauid nõ ausus est percutere Ioab: iussit tñ in morte sua Salomoni, quòd occideret eum, vt patet inf. 3. li. c. 2. Secundum erat, quia dato, quòd Saul potuisset occidere istos contemptores præcepti sui, non tamen occidisset, quia videbat eos iustè repugnare ei, & sic non irascebatur eis: ira autem sua succensa erat contra Sacerdotes propter E odium Dauid, ideo, quanquã iniustum esset, illos occidere voluit: seruis autem suis non erat ante hoc indignatus, ideo nec pro hoc nunc indignatus est. Tertium erat, quia erant multi, qui non obediebant: solent autem leges humanæ remittere delictum, quãdo magna multitudo peccantium est, sic patet Extra de Cler. excomm. un. vel depo. mi. c. latores. Nunc autem erat magna multitudo non obediẽtium, quia nullus de seruis Regis voluerat obedire, ideo licet potuisset Saul occidere omnes, graue videretur ei nimis omnes illos pro hac re occidere: præcipuè, quia multos eorum intensè diligebat, nec erat talis punitio vtilis, quia maius est damnum ex punitione delicti propter multitudinem peccantium, quàm vtilitas in custodia legis, vel præcepti. Et ista est causa, quare leges humanæ non puniunt multitudinem, vt si tota ciuitas peccauerit, vel magna pars vnius regni. *Conuersusque Doeg Idumæus irruit in Sacerdotes Domini,*

81. 8 a. cerdotes occisi à Doeg.

F *ni*, idest conuertit se Doeg ad Sacerdotes, & occidit illos. *Et trucidauit in die illa 85. viros*, idest, occidit Doeg 85. viros de Sacerdotibus, quia tot erant, qui venerant ad Saulē. Nicolaus aūt dicit, q̀ Doeg Idumæus non occidit omnes istos, quia ipse solus non potuisset hoc, sed aliqui adiuuassent. Sed dicendū est, q̀ nō videtur, q̀ aliquis adiuuerit eum ad hoc faciendū, quia, Rege iubente, nullus de seruis eius voluit mittere manū in Sacerdotes: & ob hoc iussit Doeg Idumæo: quomodo ergo nūc aliquis adiuuaret eū de assistentibus Regi non est aliqualiter verisimile, sed q̀ ipse occiderit omnes: nec.n. erat difficile, q̀ ipse occideret 85. viros iugulando illos: quorū nullus illi resistebat. Si.n. pugnare debuisset contra eos, saltem inermes existentes, non potuisset, quia vel fugerent, vel omnes oppressissent eum: nullus tamen fugere audebat, sed omnes se occidi permittebant, G quia Rex hoc iubebat, & crebebant se non posse euadere: sic.n. Elias Propheta occidit quadringētos Prophetas Baal. Nam iussit populo, vt tenerent omnes, ipse aūt occidebat illos super torrentem Cison, vt patet infra 3. lib. c. 18. *Vestitos Ephod lineo*. i. omnes isti 85. viri erant vestiti Ephod, s. quia omnes isti erant Sacerdotes. Est autem Ephod vestimentū sacerdotale. Dicitur autem, q̀ erant vestiti lineo Ephod ad differentiam alterius Ephod, q̀ erat de multis generibus filorum: & habebat lapides preciosos cōsutos, quia illud Ephod solius summi Sacerdotis erat. Pro quo sciēdū, q̀ Sacerdotes habebant vestimenta determinata secundum legem, sine quibus non poterant ministrare: & quia Sacerdotes erant diuisi, s. quidam erat Sacerdos magnus, & alij minores, erant quoque vestes distinctæ. Erat autem ordo, q̀ omnes vestes Sacerdotum minorum pertinerēt ad summum Sacerdotem, sed nulla de vestibus summi Sacerdo- H tis pertinebat ad minores. Erant autem quatuor ornamenta Sacerdotum minorum, s. femoralia linea vsque ad renes. Secundum erat cidaris, siue caputium quoddam de lineo rotundum, q̀ in extremitate coronæ acuitur, & non erat totaliter rotundum, vt biretum. Tertium erat tunica linea: induebantur enim Sacerdotes quadam tunica linea longa vsque ad pedes, quæ tamen stricta erat; erat autem totaliter, vt alba Sacerdotum nostrorum, nisi quia illa erat stricta: alba autem continentior est. Quartum ornamētum erat cingulum ad coaptandum tunicam lineam corpori, ne laxa flueret; & vocatur istud cingulum baltheus. De his quatuor ornamentis patet Ex. c. 28. & Leui. 16. Erāt autem I præter hæc quinque ornamenta summi Sacerdotis, vel sex secundum Iosephum. Primum erat tunica tota hyacinthina, in cuius extremitate inferiori pendeban t tintinnabula aurea mixta malogranatis. Secundum ornamentum erat Ephod, quod pertingebat à parte anteriori à cingulo vsque ad partem posteriorem ad cingulum, & habebat in se lapides preciosos, cōsutos, eratque de multis generibus filorum habens in parte anteriori foramen quadratum in pectore. Tertium ornamentum erat rōnale, q̀ erat quadratū habens magnitudinem palmi, & continēs quatuor ordines lapidū, in quib. erāt duodecim lapides preciosi diuersarum specierum continentes duodecim nomina tribuum Israel: & istud erat consutum per catenulas aureas, & vittas hyacinthinas ipsi Ephod in foramine quadrato eius. Quar- K tum ornamentū Pontificis erat lamina aurea tegens frontem Sacerdotis, in qua erat scriptum Sanctum Domini. Quintum ornamentum Pontificis erat ad modum Mitræ nostrorum Pontificum. Sextum ornamentum secundum Iosephum erat baltheus factus de multis coloribus, quo stringebatur Ephod cum tunica hyacinthina, vt vtrumque corpori cohæreret, ne aliquid inhonestè laxū flueret. De omnibus his ornamentis, quō fabricata essent, sigillatim declaratum est Exo. c. 28. Cum autem dicitur hic, quod erant vestiti isti Sacerdotes lineo Ephod, intelligitur de Ephod, quod poterat conuenire cuilibet Sacerdoti, ad differentiam alterius, quod soli Pontifici conueniebat: Leuitis autem lex non dedit aliqua vestimenta specialia: Salomon autem, vt ampliaret cultum Dei, fecit illis stolas, quibus ministrarent cantando in templo, vel faciendo alia opera sua; & illæ erant ad modum vestium candidarum, quibus omnes ministri Ecclesiæ vtuntur in choro. De hoc Iosephus 8. Antiquitatum.

Ephod duplex.

4. ornamenta Sacerdotū.

5. ornamenta summi Sacerdotis.

An liceret Sacerdotibus ire in vestibus sacris extra Sanctuarium. Quæst. XXVII.

QVÆRET aliquis, quomodo Sacerdotes potuerint venire in vestibus sacris ante Regem, quia istæ vestes solum erant ad ministrandum coram Domino, & non debebant applicari ad alios vsus: sicut est nūc de vestibus, in quibus ministri Ecclesiæ Missam celebrant: quia nunquam vtuntur illis extra Ecclesiam, nisi in aliquibus actibus sacris, sicut in pompis, vel stationibus ad aliquam Ecclesiam. In Veteri autem Testamento adhuc erat maior prohibitio in vestibus sacris, scilicet, quod nullo modo Sacerdotes efferrent eas de Sanctuario, etiamsi viderentur aliquo modo facere actus sacros extra Sanctuarium: sic patet de sacrificio quotidiano: nam Sacerdos debebat surgere in aurora, & indutus vestibus sacris tollebat cineres de Altari, & cum illico deberet eos educere de Sanctuario, exuebatur vestibus sacris, vt non efferret eas extra Sāctuarium, & cum rediret ad Sanctuarium, rursus induebatur vestibus sacris ad complendum ritum sacrificij. De hoc Leuit. cap. 6. dicitur: Vestietur Sacerdos tunica, & feminalibus lineis, tollensque cineres, quos vorans ignis exussit: & ponens iuxta Altare spoliabitur prioribus vestimentis, indutusque aliis efferet eos extra castra. Et hoc modo nunquam apparebant Sacerdotes extra Sanctuarium in vestibus sacris. Quod magis patet Ezec. cap. 44. s. Vittæ lineæ erunt in capitibus eorum & feminalia linea erunt in lumbis eorum, & non accingentur in sudore. Cumque egredientur atrium exterius ad populum, exuent se vestimentis suis, in quibus ministrauerant; & reponent in Gazophylacio Sanctuarij, & vestient se vestimentis aliis, & non sanctificabunt populum in vestimentis suis. Si igitur non licebat Sacerdotibus egredi ad atrium exterius in vestibus sacris, & illud erat quædam pars Sanctuarij: quanto minus liceret procul à Sanctuario ire in itinere ferēdo sacras vestes? ergo non licebat illis portare Ephod lineum coram Rege. Respondendum est, quòd Ephod lineum non erat aliqua vestis de sacerdotalibus, in quibus ministrarent Sacerdotes: nam de illis verum erat, quòd non licebat aliquā educere illis de Sanctuario, sed erat Ephod quædam vestis linea pertinens ad honestatem Sacerdotum, qua induebantur Sacerdotes supra vestes suas, etiamsi non ministrarent: & hac vti poterant extra Sāctuarium. Erat autem omnino comparatio huius vestis ad vestes sacerdotales sacras sicut comparatio vestis candidæ, quam nunc Sacerdotes, & quilibet ministri Ecclesiæ portant ad vestes, in quibus missa celebratur: nam istę vestes sunt benedictæ ab Episcopo, & specialiter applicitæ ad diuinum ministeriū, ideo non licet illis vti extra locum sacrum, nec applicare eas ad aliquod ministerium, nisi ad sanctum: vestes autem candidæ, quibus vtuntur omnes ministri Ecclesiæ, nō sunt benedictæ ab episcopo, & specialiter applicitæ ad diuinum ministerium, ideo licet eis vti extra Ecclesiam etiam in ministeriis, quæ non sunt sancta. De vestibus autem sacerdotalibus ad istud Ephod lineum res sic se hēbat: nam vestes sacerdotales erant consecratæ per aspersionem olei sacri super eas, & sanguinis sacrificiorum, vt patet Exod. c. 29. s. Cunque tuleris de sanguine, qui est super altare, & de oleo vnctionis, asperges Aaron, & vestes eius, filios eius, & vestimenta eorum, consecratisque ipsis, & vestibus, tolles adipem &c. sic etiam patet Leuit. c. 8. Ephod autem lineū nō sanctificabatur cum illis vestibus: quia determinatæ erant illæ vestes, quibus induebantur Sacerdotes, quando consecrabantur, inter quas non erat Ephod lineum, vt patet Exo. c. 29. & Leui. c. 8. Item apparet, quod istud Ephod nō esset vestis sacra: quia Deus determinauit vestes Sacerdotum minorum, & Pontificis: tamen inter illas nihil iussit de Ephod, vt patet Exo. c. 28. & quamquam sæpius fiat mentio in aliis locis de omnibus vestibus sacerdotalibus, nunquam tamen ibi ponitur Ephod: Sic patet Leu. c. 16. vbi ponuntur omnes quatuor vestes Sacerdotum minorum, quę habētur Exo. c. 28. Itē patet efficacius; quia Ephod lineum erat commune tam Sacerdotibus, quam Leuitis: ergo non erat vestis sacra Sacerdotum: consequentia patet: quia lex non dederat aliquam vestem sacram Leuitis accedere ad aliquid sacerdotale: quia sicut si vellent ministrare in ali-

Ephod nō erat aliqua vestis, in qua Sacerdotes ministrarēt.

Cui vesti nūc assimilabatur Ephod, & qualiter vestis sacerdotū alba, qua nūc vtūtur clerici: & erat in Vet. Testamenti.

quo

quo ministerio sacerdotali statim morerentur, vt patet Numer. c. 3. & 17. ita etiamsi vellent indui vestibus sacris Sacerdotum morerentur: quia hoc erat miscere se officio sacerdotali. Quod autem Ephod esset commune Sacerdotibus, & Leuitis, patet: quia Samuel erat Leuita, vt declaratũ est sup. c. 1. & 2. portabat autem Ephod lineum, vt dicitur sup. c. 2. s. Samuel autem ministrabat ante faciem Domini, puer accinctus Ephod lineo: non ergo erat Ephod vestis sacra: & sic poterant Sacerdotes vti illa extra Sanctuarium vbicunque vellent.

Quare Deus permiserit tot innocentes interfici Sacerdotes. Quæstio XXVIII.

QVÆRETVR vlterius de ista morte amarissima Sacerdotum, cum nihil meruissent, quare permiserit Deus tot simul interfici. Aliquis respondebit, quod cum B Deus homini dederit libertatem electionis, & posuerit eũ in manu consilij sui, permittit eum agere iuxta libitũ: quia alioquin coarctaret Deus liberum arbitrium nostrum ad certam mensuram, in quo vel diminueretur aliqualiter ratio liberi arbitrij: vel, *vt verius dicatur*, tolleretur vertibilitas ad bonum, & malum, & confirmaretur in bonum tantum, sicut est in Beatis: Saul aũt ꝓp odium, quod conceperat in Dauid, & suspicionem, quam accepit de Sacerdotib. ꝙ fauerent illi, exarsit durè in eos, & voluit eos occidere: Deus aũt quia posuit hominem in manu consilij sui, reliquit Saulẽ agere pro libito suo. Sed hoc non stat: nam quãquam permittat quemlibet hominẽ desiderare, quodcunque voluerit, tamen nõ permittit eum patrare quodcunq. vult, nec sequitur hoc ad perfectam rationem liberi arbitrij: quia oẽs creaturæ intelligentes tam Angeli, quam Dæmones, & homines libertatem habent, sed non possunt efficere, quidquid volunt: non tollitur ẽt in hoc vertibilitas ad bonum, & malum; quia sufficit ad hoc, ꝙ arbitrium sit vertibile, ꝙ possit bonum, vel malum velle. Omne aũt id, quod quis voluerit, efficere, non pertinet ad libertatem arbitrij; quia libertas arbitrij est facultas intellectus, & voluntatis, & sic consistit in his solis duab. potentijs, ꝙ aũt efficiamus, qđ voluerimus, pertinet ad vires executiuas, quæ nihil habent de libertate; ideo non est maior libertas arbitrij, cum quis efficit omnia, quæ elegerit, quam cum nihil eorum patrare potest: non ergo Deus permisit Sauli occidere Sacerdotes, vt nõ diminueretur libertas arbitrij eius, quin potius, quanquam Deus permittat homini velle quodcunque cupit, quod sufficit ad merendum, vel demerendũ: nihil tamen permittit alicui homini agere, nisi id, quod iustũ D est ipsum agere, vel id, quod iustum est, alium pati, alioqn peruersus esset totus ordo vniuersi, & ablata esset iustitia diuinę prudentiæ. Differunt aũt illa duo: nam dicitur aliquid iustum esse alicui agere, qđ iustum est simpliciter, & in quo aliquis meretur, vel saltem non demeretur, sicut ꝙ colamus Deum, & obseruemus omnia præcepta legis, & proximis benefaciamus, & reos criminis puniamus, cum ad nos pertinuerit: hęc enim absolute iusta sunt, ideo Deus non solum permittit nobis ista agere, sed ẽt hortatur nos, & incitat, vt faciamus per gratiam præuenientem pulsantiam. Secundum erat, ꝙ iustum est aliquem pati: istud est, quod non est absolute iustum, sed est iustum, quantum ad patientem, & in talibus semper agens peccat, nisi agat ex ignorantia: patiens tamen iustum patitur: velut si quis, qui non est iudex, occidat aliquem, qui nihil sibi nocuit: iste. o. E qui agit, iniustè agit: ille autem, qui patitur, iustum patitur: quia licet iste nihil mali meruerit, quãtum ad illum, à quo percutitur, meruit tamen, quantum ad alias personas, vel saltem, quantum ad Deum: & tunc Deus exigit vindictam de illo per istum, quanquam iste nesciat quid agat: & an sit instrumentum Dei. Sic patet Exo. 21. cap. de illis, qui occidunt aliquos a casu: dicitur enim ibi, quod, si quis occiderit alterum, & non est insidiatus, constituam tibi locum, quo fugere debeat: quia Deus tradidit illũ in manus eius. i. Deus industriauit hoc, & posuit istum in manibus illius, vt occideretur ab eo: & hoc modo facit Deus, quantum ad omnes alias passiones hominum: quia quanquam videantur iniustè pati à quibusdam: Deus tamen per illos exigit vindictam malorum, quæ alias egerunt: isti tamen, qui exequuntur sic diuinam iustitiam, non intelligunt quid agãt,

Deus nõ permisit alicui agere in alium, nisi quod iustum est ipsum agere, vel illũ pati.

Multi licet iniuste ab homine patiantur, iuste tamen quantum à Deo per illũ hominem patiuntur.

A sed ad aliud ipsi mouent seipsos: & ad aliud Deus mouet eos. Sic autem patet de Capha summo Sacerdote, qui dixit, ꝙ expediebat, quòd vnus homo moreretur pro populo, & hoc non dixit à semetipso, sed prophetauit, vt patet Io. c. 11. ipse tamen non dixit ista verba ad intentionem, ad quam Deus eum mouit: nam Deus intendebat per hoc significare, ꝙ necesse erat, vt vnus homo moreretur pro toto populo, ne periret tota gens. i. totum genus humanum, si Christus non moreretur: Caiphas autem dixit hoc alia intentione. s. ꝙ moreretur Christus: quia si non moreretur, venirent Romani, & tollerent locum Iudæorum, & Gentem: expediebat ergo Christum mori, ne ista fierent. Vtrũque patet Iuan. cap. 11. sic ergo contingit in omnibus, quos mouet isto modo ad vindicandum delicta: quia ad aliam intentionem ipsi mouentur. s. propter vtilitatem propriã, B & vindictam: ad alium autem finem Deus illos mouet. s. ad executionem iustitiæ. Et sic stat, ꝙ isti peccent grauiter, & ꝙ exequantur Dei iustitiam, ad quam ipse mouet eos, & ob hoc interdum contingit, ꝙ aliqui homines præualeant contra alios, & inferant eis magna damna: ita vt nobis videatur mirabile; & hoc est, quia Deus dedit eis virtutẽ ad exequendum iustitiam eius: ipsi autem putant, ꝙ virib. suis hoc egerunt. Sic patet Habacuc. c. 1. vbi dicitur de Nabuchodonosor captiuaturo Iudæos. s. Domine in iudiciũ posuisti eum. i. fecisti eum Iudicem, vel executorem, & fortè, vt corriperes, fundasti eum. i. dedisti ei fortitudinẽ, vt posset corripere Iudam. Sic etiam dicitur de Sennacherib Isa. c. 10. quem Deus misit ad nocendum Iudæis. s. Væ Assur virga furoris mei, & baculus ipse: in manu eorum indignatio mea: ad gentem fallacem mittam eum, & contra popu C lum furoris mei mandabo illi, vt auferat spolia, & eripiat prædam, & reponat illum in conculcationem, quasi lutum platearum; ipse autem non sic arbitrabitur, & cor eius non ita æstimabit, sed ad conterendum erit cor eius. Et postea sequitur: dixit enim in fortitudine manus meæ feci, & in sapientia mea intellexi. Apparet igitur, ꝙ quanquã isti agant aliquid, quod sit iniustum, quantum ad agentem: nũquam tamen patiuntur aliqui, quod pati non mereantur: si ergo aliquis fuerit, qui nihil omnino mali mereatur, etiamsi totus mundus conetur eum lædere, non valebit: nisi fortè Deus permiserit eum aliqua pati: quia illi expedit, vt magis mereatur: & hoc modo nihil inordinatum erit in vniuerso. s. quia quanquam homo potest velle, quod desiderat: non potest tamen efficere quodcunque vult; etiam dato, ꝙ multi iniustè agant, nullus tamen vnquam iniustè D patitur. Applicando ergo ad propositum, dicendum est, ꝙ quanquam Saul iniustè agebat occidendo Sacerdotes, non patiebantur iniustum; merebantur. n. hæc pati, quæ passi sunt. Hoc autem assignãdum esset in quolibet malo, quod aliquis patitur; quia tamen iudicia Dei sunt imperscrutabilia nobis, nescimus, quare patiantur homines ista, vel illa. Hic tamen ratio diuini iudicij patet; quia ista venerunt ꝓp peccata filiorum Heli. Pro quo sciendum, ꝙ sacerdotium magnum, quod erat in domo Eleazari, Deus transtulit in domũ Ithamar propter peccata filiorum Eleazari, & dedit illud primo Heli Sacerdoti promittens ei, ꝙ maneret in domo sua in æternum; postea autem filij sui Ophni, & Phinees peccauerunt grauiter in officio sacerdotali contra Deum, & contra Israel, ita vt detraherent homines à sacrificio Dei, vt patet sup. c. 2. Heli autem cognitis peccatis fi- E liorum suorum, noluit eos corripere, vt patet sup. c. 2. & 3: ideo Deus misit maledictionem super domũ Heli, de qua sup. c. 2. Fuit autem maledictio multiplex. Prima fuit quòd domus Heli priuaretur summo sacerdotio, cũ dicitur ibidem; loquens locutus sum, vt domus tua, & domus patris tui ministraret in conspectu meo in sempiternum, nunc autem absit à me; sed quicunque glorificauerit me, glorificabo eum; ecce dies venient, & proscindam brachium tuum, & brachium domus patris tui, & videbis æmulum tuum in tẽplo in vniuersis prosperis Israel. i. videbis alium summum Sacerdotem. Ista autem maledictio nondum erat completa, quando occisi fuerunt isti Sacerdotes; quia Abiathar filius Achimelech, qui nunc fugit, vt patet hic in littera, fuit summus Sacerdos toto tempore regni Dauid, vt patet 1. Paralip. c. 24. eo autem mortuo Salomõ abstulit Abiathar, ne esset summus Sacerdos, vt patet inf. 3.

Sacerdotes isti passi sũt ꝓp peccata filiorum Heli.

lib.

lib. cap. 2. & ibi dicitur, q; tunc completa est ista maledictio. Fuit autem alia maledictio, q; duo filij Heli. s. Ophni, & Phinees morerentur vna die simul, vt patet sup. c. 2. s. duo filij tui, s. Ophni, & Phinees vno die morientur ambo. Istud autem fuit pauco tempore post maledictionem positam consummatum. s. quia isti duo mortui sunt in bello contra Philisthinos, cum portarent arcam, vt patet sup. c. Fuit autem tertia maledictio, q; multi de domo Heli. s. maior pars suorum morerentur simul in ætate virili, vt patet sup. c. 2. s. & pars magna domus tuæ morietur, cum ad ætatem virilem venerit. Hoc autem fuit nunc consummatum. s. quia isti 85. Sacerdotes, qui erant de filiis Heli, occisi sunt simul: omnes etiam alij, qui manebant in vrbe Nobe perierunt, illi tamen erat de filiis Heli: Saul ergo executus fuit diuinam iustitiã, cũ occidit illos, quos Deus in pœnam delictorum filiorũ Heli occidi disposuerat. Non fecit tamen Saul ad hanc intentionẽ, ideo peccauit: poterat tamen esse aliud delictum istorum Sacerdotum, propter quod quilibet ipsorum mereretur mortem: nam propter quodcunque peccatum mortale, cum sit homo reus mortis æternæ, a fortiori merebitur mortem temporalem. Isti autem Sacerdotes, verisimile est, q; in aliquo deliquissent: principaliter tamen propter quod Deus illos occidi permittebat, erat propter maledictionem datam super domum Heli: sic. n. patet de Abiathar: nam ipse meruerat deponi de summo sacerdotio, quia fauerat Adoniæ, vt efficeretur Rex contra Salomonẽ, vt patet infra 3. lib. c. 1. non tñ fuit propter hoc depositus de sacerdotio, sed quia Deus hoc dederat in pœnã domus Heli: sic patet infr. 3. lib. c. 2. s. Abiathar quoq; Sacerdoti dixit Rex: vade in Anatho: Et postea sequitur: Eiecit ergo Salomon Abiathar, vt non esset Sacerdos Domini, vt impleretur sermo Domini quẽ locutus est super domũ Heli in Silo.

Saul nulla ratione potuisset Sacerdotes iustè occidere, etiamsi non fuisset iratus. *Quæst. XXIX.*

QVÆRETVR vlterius, an potuisset Saul occidere istos Sacerdotes licitè, si non occidisset eos propter vindictam, & quia iratus erat Dauid. Et videtur, quod sic: quia Deus prædixerat eis, quod morerentur, vt patet supra cap. 2. ergo ipse poterat exequi illud. Respondendum est, q; Saul non poterat occidere licitè Sacerdotes istos, etiamsi non fuisset iratus contra eos propter Dauid: quia licet Deus prædixerit, quod maxima pars domus Heli moreretur, cũ veniret ad virilem ætatem, tamen determinauerat illam partem, s. quot essent illorum, qui morerentur; posset ergo occidere Saul plusquam Deus iusserat, & sic peccaret. Item dato quod Deus dixisset numerum illorum, qui occidi debebant de domo Heli, tamen non dixit quando, & sic nullus sciebat, qui erãt illi: vnde Saul nesciret, an illi Sacerdotes de stirpe Heli, qui erãt tempore suo, essent illi, quos volebat Deus occidi. Occidendo ergo illos, peccabat tãquam agens sine mandato. Item dato, quod Deus determinasset, quot erant illorum, in quibus compleri debebat illa maledictio, & qui essent, tamen Saul non poterat illos licitè occidere, nisi Deus ei mandaret: quia cum illi non deliquerãt in tempore suo, propter quod deberent aliquid pati, non habebat Saul aliquam iurisdictionem ordinariam super eos. Si ergo illos occideret, necesse erat, quod occideret propria auctoritate, tanquam persona priuata, vel iurisdictione delegata. Si primo modo occideret, peccabat: quia personæ priuatæ regulariter non licet occidere quemquam, nisi in quibusdam casibus spiritualibus, vt in defensione, & similibus, de quibus nullus erat hic. Si autem hoc deberet agere auctoritate delegata, necesse erat, vt Deus sibi hoc delegaret, cum ad eum solum pertineret ista punire: ergo non poterat percutere Sacerdotes Saul, cum Deus non iuberet ei: si autem Deus iussisset Sauli, quod exequeretur iustitiam eius cõtra Sacerdotes, & ipse hoc fecisset, mereretur nimis. Sic. n. fuit de Achab Rege Israel: nam Deus prædixerat ei, quod occideret de ipso mingentem ad parietem, & clausum, & vltimum in Israel, idest, quod nullum dimitteret de stirpe sua, vt patet infra 3. lib. c. 21. postea verò quidam de Prophetis vnxit Iheu in Regem Israel; & dixit ei: hæc dicit Dominus Deus: vnxi te in Regem super populum meum Israel, & percuties domum Achab Domini tui, vt

F vlciscar sanguinem seruorum meorum Prophetarum, & interficiam de Achab mingentem ad parietem, clausum, & nouissimum in Israel, vt patet infra 4. lib. c. 9. postea Iheu occidit omnes, qui erant de stirpe Achab, ita vt nullum relinqueret: in quo nimis meruit, quod faceret semen suum regnare vsque ad quartam generationem, vt patet infra 4. lib. cap. 10. s. Quia studiosè fecisti, quod rectum erat, & placebat in oculis meis, & omnia, quæ erant in corde meo, fecisti contra domum Achab, sedebũt filij tui vsque ad quartam generationem super thronum Israel, vt patet infra 4. lib. c. 10. sed Deus nihil iusserat Sauli de occisione Sacerdotum istorum: ergo peccabat, si eos occideret, quanquã Deus iudicasset de illis, quod occidendi essent. *Nobe autem ciuitatem Sacerdotum percussit in ore gladij*, idest, non solum Saul fecit occidi Sacerdotes istos: sed etiam iussit occidi, qui

Omnes de ciuitate Nobe interfecti à Saule.

G erãt in vrbe Nobe. Vocatur autem Nobe ciuitas Sacerdotũ: quia ibi habitabãt soli Sacerdotes cũ familijs suis: erat. n. ibi templũ Dñi, vt patet præcedenti c. ideo data est Sacerdotibus, vt ibi habitarent. Dicitur autem, q; percussit in ore gladij, idest, q; omnes, qui ibi erant, perierunt gladio. Refert autem Nicolaus istam percussionem ad Doeg, s. quod ipse percussit omnes habitantes in vrbe Nobe, & ideo dicit, quod fuerint aliqui cum eo: ipse enim solus non potuit hoc facere. Mouium suum est, quia verbum præcedẽs refertur ad Doeg, s. quod trucidauit 85. viros. Vult ergo etiam verbum istud, s. percussit, referre ad eum, sed referendum est ad Saulem, s. quòd percussit ciuitatem, idest, iussit illam percuti: & ibi verisimile est, quod multi fuerint in percutiendo vrbem: quanquam nullus fuit de illis, qui primo noluerunt coram Rege percutere Sacerdotes, sed fue-

H runt alij qui non erant de famulis Regis, sed erant de regno, & illi obedierunt. *Viros, & mulieres*, idest tam viros, quàm mulieres fecit occidi: in hoc autem fuit nimis durus Saul, quia soli viri fecissent coniurationem, si aliqua facta erat: feminæ autem nihil: ideo nec puniri merebantur: *Paruulos lactentes*, idest, etiam occidit pueros paruulos, qui erãt infra pubertatem, & lactentes, idest, etiam pueros, qui erant in lacte: habuit se in hoc durius, quàm contra hostes, quia Deus iusserat quando caperetur aliqua ciuitas hostilis pugnando, quæ se noluisset tradere in pace, occiderentur omnes, qui erant in ea, præter infantes, mulieres, & iumenta, vt patet Deut. c. 20. Saul autem omnes istos occidit. *Et bouem, & asinum, & ouem in ore gladij*, i. etiam occidit boues, & oues, & asinos: & per hæc intelligenda sunt omnia viuentia, s. quod nihil viuens in vrbe reliquerit.

I

Deus iustè permisit Nobe subuerti (quamuis per iniustum) propter maledictionem filiorum Heli. *Quæst. XXX.*

QVÆRET aliquis, quare Saul deleuerit vrbem Nobe, sicut hic habetur, & quare Deus illam permiserit deleri. Respõdendũ est, q; sicut supra dictũ est, nullus patitur aliqñ iniustũ, quanquã multi iniustum agant, licet ergo Saul iniustè subuerteret vrbẽ Nobe, illi tñ, qui in ea erant, merebãtur hæc pati: & pp hoc Deus per Saulẽ, licet per iniquũ, executus est iustitiã suã. Causa autẽ quare permisit eam deleri, videtur fuisse pp maledictionẽ filiorũ Heli: quia Deus prædixerat, q; maxima pars domus Heli moreretur, cùm veniret ad ætatem virilem, vt patet sup. capit. 2. Sacerdotes autem isti fuerant trucidati, qui erant de stirpe Heli, &

K erant viri: ideo etiam Deus voluit, quod perirẽt familiæ eorum. Erant autem familiæ istorum Sacerdotũ in vrbe Nobe, quia ibi habitabant, cum dicatur illa vrbs esse Sacerdotum, vt patet in litera: ideo voluit Deus, vt perirent omnes, qui erant in vrbe illa, tam magni, quam parui, s. vt de eis nõ maneret aliqua progenies. De bobus autem, & aliis iumentis dicendum est, q; illa Deus permisit occidi ad terrorem criminis, s. quia quanquam pœna non debeatur directè reb. inanimans; quia peccare non possunt; pereunt tñ illa aliquãdo cum Dominis suis ad terrorem criminis: sicut factum est in submersione Datham, & Abyron: nam iussit Deus, q; nullus contingeret aliquid de his, quæ pertinebãt ad illos, sed omnia perirent, & aperta est terra, degluriuitque illos cum omnibus, quæ possidebant, vt patet Num. c. 16. iussit etiam Deus, q; cum aliqua ciuitas esset Idololatrarum in terra Israel, occiderentur tam homines, quam

iumenta, & cremarentur omnia, quæ erant in vrbe: nec A acciperet quisquam aliquid de illis, vt patet Deut. c. 12. & quia ista maledictio veniebat propter crimen magnum filiorum Heli, voluit Deus, ꝙ periret vrbs ipsorum cum omnibus viuentibus, quæ ibi erant: poterant etiam esse aliæ causæ, de quibus homo iudicare nequit.

Saul ex ira subuertit Nobe, licet Deus ex alia causa eum mouerit. *Quæst.* XXXI.

QVÆRETVR vlterius, quare Saul sic deleuerit vrbem Nobe. Nam quanquam Saul executus fuerit in hoc iustitiam Dei, tamen ad alium finem Deus volebat ciuitatem destrui, & ad alium destruebat eam Saul: sicut fuit de Caipha, quem Deus mouit ad loquẽdum verba prophetica: aliam tamen significationem fecit ipse in B verbis suis, & aliam faciebat Deus, vt patet Io. c. 11. quanquam igitur Deus fecerit deleri vrbem Nobe, vt compleretur maledictio posita super filios Heli, Saul tamen non egit ad hoc. Sed dicendum, ꝙ egit ex ira, quam concepit contra Sacerdotes, quia reperit eos fauere Dauid, vel putauit, & vt satiaret in eis iram suam, non solum voluit delere eos, sed etiam progenies eorum. Deleuit etiam ciuitatem, quia illam habuit exosam tanquam ibi coniuratio esset facta contra eum: nam ibi Dauid locutus est cum Achimelech: sicut ergo Reges facere solent, ꝙ domus eorum, qui contra eos rei sunt læsæ maiestatis, diruantur, & terræ complanentur, ita cum vrbs Nobe esset habitaculum sacerdotum, qui rei erant læsæ maiestatis contra Saulem, vt ei videbatur, fecit ꝙ ciuitas deleretur, boues quoq; asinos, & iumenta, & omnia animalia fecit Saul occidi, quia cum C quis reus est læsæ maiestatis, confiscatur bona eius: ita Saul ad magis satiandum iram suam fecit omnia occidi. Sed sciendum, ꝙ dato, ꝙ Saul iuste occidisset Sacerdotes Nobe, vt potè, si verè coniurassent, s. ad persequẽdum ipsum, adhuc peccasset Saul occidendo filios eorum: lex. n. iusserat Deut. c. 24. ꝙ non occiderentur patres pro filijs, nec filij pro patribus: sic enim fecit Rex Amasias: nam serui patris sui occiderant patrem suum, ipse autem, postquam regnauit, occidit interfectores patris sui, sed noluit interficere filios eorum propter legem, vt patet inf. 4. lib. c. 14. s. cũque obtinuisset regnum, percussit seruos suos, qui interfecerant Regem patrem suum, filios autem eorum, qui occiderant, non occidit, iuxta ꝙ scriptum est in libro legis Moysi: Non morientur patres pro filijs, nec filij pro patribus, sed vnusquisque pro peccato suo morietur: peccauerat etiam occi- D dendo vxores istorum Sacerdotum, quia dato, ꝙ illi peccassent, nihil pati debebant vxores, quia sunt personæ non attinentes ad viros quantum ad obligationem pro crimine: nam si filij non debent mori pro patribus secundum legem, ad quos magis de patribus attinet: à fortiori non debent occidi iustè vxores pro viris, quia sunt personæ minus attinentes: ꝙ patet ex iudicio Dei: nam licet in iudicio humano non debeat mori aliquis pro alio, sed quilibet pro peccato Deut. c. 24. tamen secundum iudicium Dei interdum moriuntur aliqui pro alijs: sicut Deus punit peccata patrum in filios vsque in tertiam, & quartam generationem, vt patet Exod. c. 34. & Num. 14. nunquam tamen dicitur, ꝙ Deus puniat peccata virorum in vxores: ergo à fortiori erit in lege humana, s. ꝙ si non potest lex humana oc- E cidere filium pro patre, minus poterit occidere vxorẽ pro viro: Saul tamen occidit omnes vxores eorũ, & quotquot alias feminas reperit in vrbe, & hoc ad sanandum iram suam. De bobus autem, & iumentis, ceterisque animantibus dicẽdum, ꝙ Saul potuisset illa iuste occidere, si potuisset occidere iuste Sacerdotes, vt si vere illi essent rei læsæ maiestatis: nam tunc poterat iuste confiscare bona eorum: nihil tamen peccauerant: ergo in quocunque istorum peccauit Saul. *Euadens autem.* Hic quod factum est, Dauid denunciatur. s. de occisione Sacerdotum, & dicitur. *Euadens vnus filius Achimelech.* i. cũ occiderentur Sacerdotes, euasit de eis vnus filius Achimelech. s. Abiathar, qui postea fuit summus Sacerdos, potuit autem iste fugere de illis Sacerdotibus, qui fuerunt præsentes Sauli, quando Doeg occidit 85. & forte etiam iste erat vestitus Ephod cum alijs: & quia serui Regis nolebant mittere manus suas in Sacer- A dotes, quanquam viderent aliquem fugientem, non curabant tenere illum. Vel potest dici, ꝙ iste fugit de vrbe Nobe: quia manserant in vrbe forte aliqui de filijs Sacerdotum, inter quos fuit iste iuuenis Abiathar: & cum videret, ꝙ Rex miserat, vt percuteretur vrbs Nobe in ore gladij, fugit. *Filij Achitob.* i. Achimelech erat filius Achitob, & iste, qui euasit, erat nepos Achitob. *Cuius nomẽ erat Abiathar.* Iste iuuenis Abiathar, quia erat filius summi Sacerdotis, de iure pertinebat ad eum summum sacerdotium: nunc autem, quia perierant omnes de vrbe Nobe, siue fuisset Abiathar maior inter filios Achimelech, vel minor, habiturus erat sacerdotium, eo ꝙ nullus alius manserat, ad quẽ de iure pertineret, & sic accepit istum Dauid pro summo Sacerdote, vt patet 1. Paral. c. 24. *Fugit ad Dauid.* Non habuit Abiathar alium locum securiorem, ad quem fugeret, B quam ad Dauid: quia si fugisset ad aliquam partem terræ Israel, caperetur, & occideretur, cum Rex iussisset occidi omnes, qui erant in vrbe Nobe: & iste erat vnus de illis. In regna autem extranea, vt in terram Philisthinorum ire nõ audebat: quia illa erat terra hostilis: Ad Dauid autem securè fugit propter duo. Primum erat: quia Dauid non obediebat Sauli, sed erat hostis eius, ideo manente ibi Abiathar, quanquam aliquis eum quæreret ad occidendum ex parte Saulis, Dauid non traderet eum illi. Secundum erat; quia Dauid videbatur teneri nimis Abiathar propter patrem suum: quia pater suus Achimelech fuerat amicus Dauid, & dederat ei panes, & gladium, & consuluerat Dominum pro illo, & ad vltimum ipse cum tota cognatione sua perierat propter Dauid: ergo nimis tenebatur Dauid Abiathar propter patrem suum, & cognatos, & sic C se obtulit ei dicens: mane mecum, ne timeas, si quis quæsierit animam meam, quæret & animam tuam. *Et annunciauit ei, quod occidisset Saul Sacerdotes Domini:* Iste enim primus retulit Dauid de occisione Sacerdotum, cum celeriter venisset ad eum, & nunciauit ei tam de Sacerdotibus, quam de ciuitate, & quomodo omnia, quæ ad illos pertinebant, consumpta fuerint. *Et ait Dauid ad Abiathar.* Hic Dauid miseretur Sacerdotum, & dolet, ꝙ occasione sua perierint. *Sciebam in die illa.* s. in die, qua ego locutus sum ad Achimelech petens ab eo panem in Nobe. *Quod cum esset ibi Doeg Idumæus.* s. quia Dauid sciebat istũ ibi esse: quia vidit eum in Sanctuario, & ipse aliqualiter fuit præsens eis, quæ agebàtur inter Achimelech, & Dauid. *Proculdubio annunciaret Sauli.* i. sine dubio ego sciebam, ꝙ ille non subticeret, sed nũciaret Sauli ea, quæ viderat. Hoc D dicebat Dauid: quia sciebat Doeg esse adulatorẽ, & vt complaceret Sauli, ꝙ accusaret apud eum quemcunque, cuius accusationem putaret esse acceptam apud Saulem: & quia Sauli placeret audire de fuga Dauid, credidit Dauid, quod iste ei annunciaret.

An Dauid peccauerit petendo aliquid ab Achimelech, cum sciret ex hoc mortem Sacerdotum consecuturam, *Quæst.* XXXII.

QVAERET aliquis; an Dauid peccauerit petendo aliquid ab Achimelech, vel loquendo cum eo, vidẽte Doeg, cum sciret ex hoc consecuturam mortem Sacerdotum: qui tamen occasione præbet alicui ad mortem, quam verisimiliter credit euenturam, reus est: sic etiam patet, ꝙ E Dauid in hoc peccauisset: quia ipse cõfessus est peccatum suum, vt patet immediate. s. ego reus sum omnium animarum patris tui. i. ego habeo culpam in omnibus illis. In cõtrarium videtur, ꝙ non peccauerit Dauid petendo aliquid coram Doeg ab Achimelech, quanquam postea ex hoc secuta fuerit mors sacerdotum: quia Dauid nunquam peccauit mortaliter, nisi in morte Vriæ, & adulterio Bersabeę, vt patet infra 3. lib. c. 15. s. Fecit rectum Dauid in oculis Domini, & non declinauit ab omnibus, quę præceperat ei cunctis diebus vitę suę, excepto sermone Vrię Hethæi. Ergo non peccauit in hoc. Cum autem obijcitur, ꝙ Dauid sciebat istud, quod inde secuturum erat, ergo erat in culpa. Nicolaus respondet, ꝙ impropriè accipitur ibi pro coniecturare, vel timere. Sed hoc non stat: quia litera dicit sciebam in die illa, ꝙ cum ibi esset Doeg Idumęus proculdubio annunciaret Sauli, ergo nõ dubitabat in hoc.

In iudicio humano non deberent mori pro alio, potest tamen in diuino.

Liranus refellitur.

Cum autem dicit Nicolaus, q de futuro contingenti non erat certificatus, verum est hoc quantum ad hoc, q Dauid sciret propriè illud, sicut scimus ea, quæ ineuitabilia sunt: sciebat tamen satis certè, ita q ipse non dubitaret: quia cognouerat talem esse Doeg: qui nequaquam se contineret, quin ista diceret; & hoc sufficiebat ad hoc, q Dauid peccaret, quia agebat contra conscientiam. Sed dicendum est, q Dauid sciebat, quòd proculdubio Doeg annunciaturus esset ista Sauli; nesciebat tamen, nec extimabat, an propter hæc Saul vellet occidere aliquem de sacerdotibus, vel nocere eis in aliquo: nam non apparebat aliquid, propter qđ rationabiliter debuisset hoc præsumi, cum sacerdotes nesciuissent de fuga Dauid: non ergo agebat contra conscientiam Dauid, quanquam peteret panem, & gladium coram Doeg. Aliter etiam dici potest, q Dauid non vidit Doeg à principio, cum accessit ad Achimelech, sed postea cũ locutus fuit ei: si autem vidisset à principio, deuitasset loqui cũ Achimelech: nunc autem quanquam sciret q Saul occideret sacerdotes, eo q anoũciarentur ei ista per Doeg, non peccabat aliqualiter: quia iam non poterat prouidere præteritis, & istud verisimilius est. Cũ autem dicebatur, quòd Dauid confessus est se peccasse in hoc, falsum est. Et cũ dicitur: ego reus sum omnium animarum patris tui, est sensus: ego obligatus sum pro illis: quia occasione mea perierunt: ipse tamen non præstitit causam directè ad hoc, q morerentur sacerdotes: peccatum tamen nõ est, nisi in eo, qui directè causam præbet, vel propter cuius culpam aliquod malum sequitur: neutrum aũt erat in Dauid isto modo, quia ipse non præbuerat causam, vt Saul occideret sacerdotes: nec ẽt culpa sua nunciauit hoc Doeg Sauli: quia ipse scire non poterat, an ibi esse Doeg, nec suspicari quousq. vidit eum. Sed adhuc dato, q Dauid sciuisset, q sacerdotes morituri essent, videtur aliquibus, q debuisset petere panẽ ab Achimelech: nam Dauid erat in magna necessitate famis, nec poterat habere aliunde panem, vt ergò non moreretur, poterat petere ab Achimelech panem, quanquam sciret ei ex hoc malum futurum. Sed hoc non stat: quia potius debuisset pati Dauid quęcunque, quàm agere aliquid, pro quo sciret sacerdotes morituros. Pro quo sciendum, q aut Dauid erat in extrema necessitate famis. s. q non poterat habere aliunde, nisi ab Achimelech, nisi exponeret se mortis periculo, vel poterat habere aliunde sine hoc periculo. Si aũt poterat aliunde habere, dicendum, q peccabat mortaliter petendo ab Achimelech coram Doeg, siue sciret certissimè mortem sacerdotum, vel damna inde secutura, siue saltem hoc leuiter suspicaretur, quia non debebat alteri causam præbere periculi, cum ipse sine periculo posset sibi aliunde prouidere. Si aũt Dauid esset in extremitate famis, ita q moriendum sibi esset, nisi peteret panem ab Achimelech, dicendum, q, aut præsumebat certissimè, q propter hoc moreretur Achimelech cum familia sua, aut aliqualiter hoc suspicabatur, vel timebat, sed non credebat: si cum solum suspicaretur leuiter, debebat magis prouidere periculo suo certo, q̃ dubio periculo alterius, & poterat petere panem: si tamen certissimè credebat moriturum ꝑꝑ hoc Achimelech cum familia sua, etiamsi Dauid moriturus esset, nisi peteret panem ab Achimelech, potius pati debebat, q moreretur, quam q ipse præstaret certissimã cãm mortis Achimelech. Patet simile, velut si quis velit me occidere, si ego nõ occidã alterũ, potius dẽo sustinere, q occidar, q̃ q aliũ occidam, dũ ille nihil mali meretur: ita aũt hic potius Dauid debebat pati mortẽ certissimam ꝑꝑ famẽ, q̃ quod faceret occidi Achimelech petendo ab eo panem.

David quare non annunciauerit Achimelech, vt obseruaret se à Saule. Quæst. XXXIII.

QVÆRETVR vlterius, cum Dauid sciuisset, quòd erat ibi Doeg, & vidisset eum loquentem cum Achimelech, siue Dauid vidisset Doeg ante locutionem, siue post, cur non dixerit Achimelech, vt obseruaret se à Saule propter ista, quæ fecerat, & non incideret in manus eius. nam si fuisset Achimelech instructus super hoc, quãdo misit Saul ad vocãdũ eum, ipse fugisset cũ tota progenie sua, sicut fugit Abiathar, & nullus periisset. Respõderi põt, q Dauid fortè non timuit ex hoc aliqua mala secutura Achimelech, & familiæ suæ, ideo quanquam sciret, q Doeg annunciaturus esset ista Sauli, non instruxit Achimelech: Aliter responderi potest, quòd Dauid suspicatus est aliqua mala vẽtura esse Achimelech, & familiæ suæ propter eum: magis tamẽ voluit prouidere sibi, quam Achimelech, quia si Dauid debuisset instruere Achimelech super hoc, necesse erat, q reuelaret ei fugam suam, alioquin non haberet aliquam causam dicendi ei, q obseruaret se à Saule, quia dando ei panem, & gladium, nihil mali faciebat, si non fugeret Dauid à facie Saulis: si tamen hoc reuelasset Dauid, esset sibi mortis periculum, quia tũc Achimelech cum aliis sacerdotibus, ne arguerentur rei apud Saulem, tenerent Dauid, & traderent eum in manus Saulis: ex quo sequeretur mors certissima Dauid: elegit ergo potius Dauid se eripere a morte, quam eripere Achimelech, & familiam suam. Sed dicet aliquis, q hoc est contra supradicta, s. q potius debuisset Dauid mori, q̃ ꝑbere occasionẽ, vt moreretur Achimelech: dicendũ, q nõ est cõtra illa, quia aliud est in euasione, aliud est in præstatione occasionis ad mortẽ alterius, s. quia potius debet aliquis seipsum a morte eripere, etiam si alij moriantur, quam eripere alios; non debet tamen præstare alicui occasionẽ ad mortem, vt ipse nõ moriatur: quòd patet; nam si sint duo homines in periculo mortis, & quilibet nouit, q necesse est vnum eorum mori, & quocunque eorum moriente alius certissimè euadet, nullus eorum tenetur mori, vt alius euadat, sed magis debet quilibet solicitari pro se, etiamsi alius moriatur: si tamen ego scio, q non possum euadere mortem, nisi alium occidam, & si occido illum, certissimè liberabor, potius debeo mori, quam illum occidere, quia hic præstatur occasio ad malum. Cum autem aliquis curat seipsum subtrahere, non præstat directè alicui occasionem ad malum; ita ergo erat in casu Dauid, & Achimelech: si enim Dauid, antequam peteret panem ab Achimelech, crederet certissimè, q propter hoc secutura esset mors Achimelech, potius debuisset ipse fame mori, quam panem petere, si ante panem petitum hoc ignorauit, & illo accepto sciuit, q Achimelech cum familia sua moriturus esset, quia sibi panem dederat: nisi ipse eum instrueret, vt fugeret; & si sciret etiam, q si ipse instrueret eum, moreretur, ipse Dauid nõ tenebatur instruere Achimelech, vt fugeret, sed potius dẽbat curare de salute sua: & iã hic Dauid nũ operabatur aliqd cõferẽdo cãm ad mortẽ Achimelech: quia iã factum erat id, ꝑ q conferebatur occasio ad mortẽ, sed solũ poterat eripere Achimelech a morte, si instrueret eum: non tamen poterat illum instruere, quin ipse teneretur, & moreretur: ergo non obligabatur alteri consulere cum iactura sua.

Quare Doeg non vocauerit sacerdotes, vt tenerent Dauid. Quæstio. XXXIIII.

QVÆRET aliquis, cum Doeg vidisset, quid fiebat inter Dauid, & Achimelech, cur non conuocauerit sacerdotes ad tenendum Dauid; nam ipse fecisset in hoc singulare seruitiũ Sauli, quia nihil magis ipse desiderabat, quam occidere Dauid, & dicebat, q nullus dolebat vicẽ eius, quia nemo annũciabat ei de Dauid; q ergo Doeg cepisset Dauid, & tradidisset eũ Sauli, erat maximũ, in quo ei poterat complacere: rursus autem Doeg hoc nimis desiderabat, quia nullus erat inter seruos Saulis, qui ita ei vellet complacere, sicut apparuit in occisione sacerdotum, quia nullo volente mittere manũ in illos, ipse occidit omnes, vt patet sup. in litera: & ipse fuit, qui primo accusauit sacerdotes corã Saule: ergo debuisset nũc tenere Dauid. Respõdendũ est, q Doeg nesciuit, an Dauid fugeret a facie Saulis, sed putauit, q mitteretur ab eo ad aliquid expediendũ, sicut initio consueuerat, vt patet supr. c. 17 adeo permisit eũ ire: nesciebat autem Doeg, an fugeret Dauid, eo q ipse recesserat prius de curia Saulis, quam Dauid, & nesciebat aliquid de nouis immutationibus: hoc autem fortè, quia ex aliquot diebus exierat Doeg à curia ad expediendum aliqua negocia sua, vel Regis, & nesciebat quid factũ esset de Dauid: vel forte manserat multis diebus ex voto in sanctuario ad faciendũ sacrificium, vel orandũ, & non steterat in curia; vel fuerat ibi ad addiscendum legem secundum, quod Hebræi dicunt: Sed prima duo sunt verisimiliora. Cognouit autem postea eum fugisse, cum stetit coram Saule, & conquestus est Saul, quod

nemo

nemo ei annunciaret de Dauid. Aliquis tñ fortè dicet, ꝙ Doeg sciuit fugam Dauid, tñ non conatus fuit eum tenere vocãdo sacerdotes, quia credebat illos coniurasse cum eo, eo ꝙ Achimelech dederat ei panes, & gladium, vnde non adiuuarent eum ad tenẽdum Dauid. Sed dicendum, quòd non stat, quia dato, ꝙ hoc credidisset Doeg, vocasset sacerdotes, quia putaret, ꝙ timore Regis fauerent ei, vel saltem vidisset, quid responderent ei: & si nollent eum adiuuare, accusauisset eos corã Rege, non solum dicens, ꝙ Achimelech dederat Dauid panes, & gladiũ, sed quod maius erat, ꝙ ipso vocante eos in adiutorium cõtra Dauid, nullus voluisset ei fauere, ex quo pateret manifesta coniuratio cum Dauid: Doeg quoq; hoc agere voluisset, quia in hoc sciret se præstare magnum obsequium Sauli, non tñ tẽtauit aliquid horum agere, ergo vr, ꝙ ipse nesciebat Dauid fugere, sed putauit eum mitti à Rege ex causis dictis. *Ego reus sum omnium animarum patris tui.* Idest, ego obligatus sum pro omnibus animabus, i. pro omnibus hominibus, qui periecrũt de domo pris tui. In hoc nõ cõfitetur Dauid se habere aliquam culpã in occisione sacerdotũ: quia ille solũ habet culpam, qui directè operatus est ad hoc, ꝙ aliquod malum fieret, vel qui sic se habuit, ꝙ ex culpa sua malum secutum est: Dauid aũt neutrum istorũ habebat: ideo non erat reus animarum. Sed dr reus: quia pp ipsum Saul occidit omnes viros de domo Achimelech. Pro hoc aũt tenebatur Dauid Abiathar, & quibuscunque superstitibus de familia Achimelech, & sic suscepit Abiathar beneuolè, & propter hoc dixit ei, ꝙ erat reus omnium animarũ patris sui, vt per hoc intelligeret Abiathar, quòd propter istam obligationẽ Dauid futurus esset magis solicitus pro eo. *Mane mecum, ne timeas.* Idest, mane in comitiua mea. Habebat. n. iam Dauid sexcentos viros, quod patet: quia sequenti c. dicitur, ꝙ egressi sunt de Ceila Dauid, & sexcẽti viri sui. Dixit aũt: ne timeas, s. non timeas Saulem; q. d. ego liberabo te à Saule: putabat enim Abiathar, ꝙ Saul persequeretur eũ vbicunq; esset, eo ꝙ iusserat occidi omnes sacerdotes de vrbe Nobe: cum Dauid aũt non poterat eum persequi, eo ꝙ Dauid liberaret eum à morte. *Si quis quæsierit animam tuam, quæret & animam meam.* i. nõ timeas, quòd aliquis te occidat: quia si quis quæsierit animam tuam, i. quæsierit te ad occidendum, quæret etiam animam meam. i. oportet, ꝙ me quærat: quia ego pugnabo pro anima tua, sicut pro anima mea. In hoc autem obligabat se Dauid nimis Abiathar; & erat istud propter duo: primò, quia erat nimis obligatus Dauid Abiathar propter patrem suũ, & omnes cognatos, qui mortui fuerãt pro eo, quos ipse à morte eripere nõ potuit: pro isto igitur, quem apud se habebat, pugnaturus erat vsque ad mortem, ne quis eum pro hac causa molestaret. Secũdò hoc faciebat; quia ad eum cõfugerat. Dauid enim habebat robur suum in multitudine eorum, qui confugerãt ad ipsum: pro quorum singulis si ipse ad mortem non se exponeret, cũ opus esset, omnes eum desererent, ideo pro quolibet eorum se debebat Dauid exponere: sic aũt erat de Abiathar: quia confugerat ad eum, ideo obligauit se ei sic: *Mecumq. seruaberis.* i. manẽdo mecum seruaberis à morte, quam non posses euadere, si in alio loco esses.

CAPITVLVM XXIII.

ET annunciauerunt Dauid, dicentes: Ecce Philisthijm oppugnãt Ceilam, & diripiunt areas. Consuluit ergo Dauid Dominum, dicens: Num vadam, & percutiam Philisthæos istos? Et ait Dominus ad Dauid. Vade, & percuties Philisthæos, & saluabis Ceilam.

Persecutio Saul in personam Dauid, & comites. Descripta in superioribus aperta persecutione Dauid, quam passus ẽst in persona aliena, s. in sacerdotibus, hic describitur persecutio, quã passus est in persona propria, s. in se, & suis comitibus: & quia magna Dei pietas non permittit hominem tẽtari vltra id, quod potest, sed facit cum tentatione prouentum, vt patet 1. ad Corinth. cap. 10. ideo circa hoc ponitur primo contra Dauid duplex insultus: secundò triplex prouentus sequenti c. Prima in duas: quia primò Saul persequitur Dauid in ciuitate: secundò eũ persequitur in deserti vastitate, ibi. *Et vidit Dauid.* Prima in A tres: quia primo vrbs Ceila per Dauid defenditur: secundò in ea cõtra Dauid obsidio disponitur: tertiò Dauid Dei reuelatione eripitur. Secunda ibi. *Nunciatum est autem Sauli.* Tertia ibi. *Quod cum rescisset.*

Continua est historia narratio. Quæstio I.

QVÆRETVR circa primum de his, quæ habentur hic, quem ordinem habeant ad præcedentia, s. an sit continuus, vel sit aliqua trãsmutatio, & an fuerint facta ea, quæ habentur hic, immediatè post supradicta, vel magno tempore post. Respondendũ, ꝙ non est hic aliqua mutatio ordinis: quia sup. dicebatur de principijs persecutionis Dauid apertè, s. quomodo Saul occiderit sacerdotes propter Dauid: & quomodo fugerit Abiathar ad Dauid, hic autem B dicuntur aliqua, quæ fecit Abiathar cũ Dauid, s. quomodo consulebat pro eo Dominum, vt patet in litera: Ergo necesse est, quòd istud fuerit post ea, quæ habentur præced. c. Cum autem quæritur, an fuerint immediatè facta: respondẽdum, quòd paruum tempus intercidit inter ea, quæ habentur sup. & hic: quia postquam Dauid venit in terrã Iuda, nunquã cessauit Saul persequi illum, quousque recessit de ea, sed Dauid venerat iam in saltum Hareth, vt patet præcedenti c. & audiuit Saul, quod venisset, ideo verisimile est, quòd persequeretur eum immediatè: non enim posset ibi manere tempore magno, quin Saul persequeretur eum. *Et nunciauerunt Dauid dicentes.* i. annũciauerunt ei, quomodo Philisthijm expugnabant Ceilam: isti autem, qui annunciauerunt, erant viri Ceilæ: & venerunt ad Dauid orantes, vt liberaret eos de manu Philisthinorum.

C *Quare viri Ceilæ annunciauerint Dauid persecutionem Philisthinorum. Quæstio II.*

QVÆRET aliquis, quare viri Ceilæ annunciauerint hoc Dauid. Respondendum est, quòd Dauid morabatur eo tempore in deserto Hareth apud vrbem Ceilam, ideo Ceilanis visum est in promptu vocare Dauid: quia nullus melius eis posset succurrere. Etiam quia Dauid semper habebat viros paratos ad pugnã, cũ semper caueret sibi à Saule, & esset in periculo, ideo sine mora poterat irruere super Philisthinos, quasi inopinatus, & premeret eos. Etiã vocauerunt eum, quia, cum esset Dauid vir bonus, qui diligebatur à toto Israel, & Iuda, vt patet sup. c. 18. crediderũt, ꝙ promptè veniret in eorũ auxiliũ, ideo vocauerũt illũ, q nullus melius pugnare poterat cõtra Philisthinos, quã Da- D uid: quia sępe pugnauerat cõtra illos, & attriuerat eos plaga magna; ideò timebant eum Philisthini magis, q̃ quoslibet duces Israelitarũ. Item Ceilani vocauerũt Dauid; quia putauerunt, ꝙ libẽter veniret, eo ꝙ ad eum ex officio pertinebat pugnare pro Israel: nam Saul cõstituerat eum ducem belli, & postea fecit eum tribunum super mille viros, vt patet sup. c. 18. & ipse egrediebatur ad pugnandũ cõtra quoscunque hostes Israel, & omnes Israelitæ sequebantur eum, vt patet eod. c. s. Omnis aũt Israel, & Iuda diligebat Dauid: ipse. n. ingrediebatur, & egrediebatur ante eos, s. ad bellum; crediderunt ergo Ceilani, ꝙ nunc etiã vellet sic pugnare pro eis. Item vocauerunt eum: quia putauerunt hoc esse ei vtile: nam Dauid habebat secum multos viros, s. sexcẽtos, quos nõ habebat vnde aleret, nisi ex præda: ideo erat desiderãs semper habere materiã, ex qua ei proueniret ali- E quid pro cibis virorũ suorũ: nũc aũt, cũ Philisthini prædarẽtur Ceilã, si Dauid tolleret prædã de manu eorũ, haberet inde magnam vtilitatẽ, s. quia Ceilani darẽt sibi partẽ prædę, quę eis ablata fuerat, ideo crediderunt Ceilani, quòd in hoc gratum duceret Dauid: quia dabant ei materiam, vnde aliquid acquireret pro expensis virorum suorum.

Quare Ceilani non vocauerint Saulem, vt eriperet eos. Quæstio III.

QVÆRET aliquis, quare viri Ceilæ non vocauerint Regem suum Saulem, vt eriperet eos. Aliquis respõdebit, ꝙ crediderunt, ꝙ forte Saul nollet pugnare contra Philisthinos pro illis, ideo orauerũt Dauid: sed hoc non stat; quia Saul cum esset Rex Israel, maximè doleret, ꝙ Philisthini inuaderent terrã suã: ergo ipse succurreret, quia ad cũ maximè expectabat prouidere: sic patet inf. in litera ibi;

cum Saul iam esset comprehensurus Dauid, venit nuncius quidam, ꝙ Philisthini insuderant se super terram Israel, & cessauit à Dauid, & iuit contra Philisthinos, quanquam nimis desideraret capere Dauid; nunc autem non persequebatur Saul Dauid, nec impediebatur à capiendo eum: ergo verisimilius est, ꝙ nunc pro illis idẽ faceret eundo ad defendendũ Ceilã, quam cũ iuit ad defendendũ terrã à Philisthinis, relicto Dauid, quẽ cõprehensurus erat. Nõ iuerunt tamen Ceilani ad Saulẽ, quia Philisthini prædabant terrã, & subito recessuri erant: Saul aũt procul à loco ipso morabatur, & prius quam iuissent ad Saulẽ, & redirent, recederẽt Philisthini capta præda, ideo nõ proficiebat, ꝙ Ceilani vocagent Saulem. Etiam, quia si Saul venturus esset ad defendendũ Ceilã, primo congregaret exercitum, quem dum ipse congregaret, recederent Philisthini. iuerunt ergo ad Dauid, quia ille manebat apud Ceilã in deserto Hareth, & habebat viros suos paratos ad pugnã, quia semper parati erãt, cum essent in periculo, ideo vocauerunt Dauid, qui eis velociter posset succurrere. *Ecce Philisthini expugnant Ceilam*, i. obsident eam ad capiendum ipsam. Est enim Ceila in sorte Iudæ, & erat coniuncta terræ Philisthinorum, ideo Philisthini putabant, ꝙ ipsi facto impetu in eam, poterant capere ipsam, prius quã Rex Israel veniret ad subueniendum Ceilanis. *Et diripiunt areas*. i. Philisthini diripiũt areas Ceilanorum. Erat. n. tempus istud, in quo Philisthini inuaserunt Ceilam, tempus messium, & erant areæ plenæ messibus extra vrbem, & dum ipsa ciuitas obsideretur, clausis Ceilanis intra eam, Philisthini, nullo defendente, quicquid erat in areis rapiebant. *Consuluit ergo Dauid Dominum, dicens*. volebat. n. Dauid ire ad subueniendum Ceilanis, sed prius voluit consulere Dominum, an deberet illuc ire.

Dauid quare voluerit auxiliari Ceilanis. *Quæst. IIII.*

QVÆRET aliquis, quare Dauid vellet ire ad subueniendum Ceilanis. Respondendũ est, ꝙ Dauid erat de tribu Ceilanorum: nam isti erant de tribu Iudæ, de qua erat Dauid, ideo misertus est illorũ, & voluit eis succurrere. Item, quia Dauid credebat se peccare, si potens defendere Ceilanos ab inuasione Philisthinorum, non defenderet: & hoc verum est: quia, qui potest alterum eruere a morte, cum iniustè patitur, & non eruit, ipse reus mortis est, sicut ille, qui occidit. Patet extra de homi. c. sicut dignũ. Dauid autem poterat succurrere Ceilanis, ideo, ꝙ permitteret eos pati à Philisthinis, erat consentire delicto. Item secundum, ꝙ dicit Nicolaus, Dauid erat iam vnctus in Regẽ super Israel, ideo cura omnium pertinebat ad ipsum: & si negligeret, peccaret, sicut ille, qui negligit in officio suo, potissimum cum ex negligentia sequitur mors aliquorũ. quãuis ergo Ceilani non misissent ad orandum, vt veniret Dauid: ipse sponte venisset, cognita obsessione Ceilæ. Erat ẽt alia causa, quanquam non principalis. s. ꝙ Dauid volebat acquirere victũ, cũ non haberet, vnde viueret, nisi ex præda hostili, sicut faciebat in terra Philisthinorum, vt patet, inf. c. 27. nũc autem poterat habere lucrum, & insuper agebat aliquid valde honestum. s. quia defendebat contribules suos ab hostibus, ideo desiderabat ire in Ceilam.

Quare consuluerit Dauid nunc Dominum, an deberet auxiliari Ceilanis. *Quæst. V.*

QVÆRET aliquis, quare consuluerit hic Dauid Dominum, cum in multis aliis maioribus factis nõ consuleret, sicut patet in omnibus precedentibus, in quibus nõ legitur, ꝙ consuluerit Dñm. R̃ndendũ, ꝙ Dauid consuluit hic Dominũ propter duo. Primo ꝑꝑ magnitudinẽ periculi, cui se exponebat volendo pugnare cõtra Philisthinos: quia Philisthini erant multi, ipse aũt solũ habebat sexcẽtos viros: vnde non solũ ipse timebat, sed etiam omnes serui sui, vt patet inf. s. Ecce nos hic in Iudæa cõsistentes timemus, quanto magis si ierimus in Ceilã contra agmina Philisthinorũ? Dauid igitur non erat illuc iturus quousq; Deus responderet ei, an prospere se habiturus esset in Ceila. Secundo Dauid cõsulebat Dominũ propter Saulẽ, quia timebat, ꝙ dũ ipse iret ad pugnandũ contra Philisthinos, nõ posset sibi præcauere, & Saul poneret ei insidias, atq; caperet ipsũ,

F sicut postea fecit, quando sciuit eum esse in vrbe Ceila: voluit ergo scire, an ex ista pugna contra Philisthinos aliquod malum ei prouenturum foret. Principale tamen fuit propter timorem Philisthinorum, quia nesciebat an vincere, vel vinci deberet, quòd apparet ex quæstione eius ad Dominum. s. num vadam, & percutiam Philisthæos istos? & ait Dominus, vade: & percuties Philisthæos, & saluabis Ceilã. Cũ aũt dicebatur, ꝙ in aliis magnis causis Dauid non consulebat Dñm, nec legitur in superiorib. consuluisse: dicẽdũ falsum esse: erat. n. ista magna causa. s. quia erat dubius euẽtus belli, præcipuè cũ Philisthæi essent valde multi: ergo rationabile erat Deum nunc consuli; ꝙ autem in aliis causis magnis Deum consuleret, existimandum est. s. ꝙ nullã de causis magnis faceret sine eius consilio, nec est verum, ꝙ nunquam consuluerit Dominum in præcedentibus: quod

G patet, quia quando recessit à facie Saulis, Achimelech consuluit pro eo Dominum, vt patet præced. c. etiã, qñ recessit de terra Moab, per Dei cõsiliũ inde recessit, vt patet præced. c. quia Propheta Gad dixit ei, noli manere in præsidio, sed vade in terram Iuda; etiam antequam recederet Dauid a Saule, quando pugnabat pro Israel cõtra Philisthinos: multoties Achimelech Sacerdos consulebat pro eo Dñm. Sic patet præced. c. ex verbis Achimelech. s. Nũ hodie cœpi consulere pro eo Dñm? Absit hoc à me, q. d. nõ cœpi hodie consulere Dñm pro ipso, quia iam sæpe consulueram. Et sic videtur, ꝙ in aliis magnis causis Dominum consulebat. Dicendum etiam est, ꝙ nunc Dauid consuluit Dominũ, quia habuit opportunitatem consulendi, s. quia habebat secum sacerdotem Abiathar habentẽ Ephod, ideo postquam ille venit ad Dauid, consuluit pluries Dñm, quam prius solitus

H erat. Vnde in isto c. ter consuluit, vt patet ex litera: & postea sæpius, vt patet infra c. 30. & infra 2. lib. c. 2. ante hoc autem quamuis Dauid consuleret Dominũ, non tamen toties, vt nunc. *Num vadam, & percutiã Philisthæos istos*. s. nunquid bonũ est, ꝙ vadã? & si iuero, nũquid potero percutere Philisthæos istos? s. qui obsident Ceilã. Ista erãt verba quæstionis Dauid. *Et ait Dominus ad Dauid*. s. respondit ei per sacerdotem, vel per vocẽ, aut alias, sicut infra declarabitur: nam ista quæstio fiebat coram Abiathar sacerdote induto Ephod, vt infra patet. *Vade, & percuties Philisthæos*. Respõdebat Deus iuxta formã petitionis Dauid, s. vade, i. bonum est, ꝙ vadas, scilicet, non sequetur aliquod malum tibi, si vadas in Ceilam. & percuties Philisthæos istos, i. præualebis aduersus eos, & percuties eos plaga magna, quia ego tradam illos in manus tuas. *Et saluabis Ceilam*. Idest, libe-

I rabis eam ab obsidione Philisthinorum, ipsi enim eã obsederant, & expugnabant ad capiendum, vt patet supra, liberabis etiam Ceilam à præda, & eripies illam de manu Philisthinorum. *Et dixerunt viri, qui erant cum Dauid ad eum*. Hic supponendum est, ꝙ Dauid postquam cõsuluit Dñm, iussit viros suos, vt pararent se ad descendẽdum in Ceilam, & tunc ipsi aliqualiter recusauerunt, allegantes, ꝙ esset periculũ, vt patet hic. Sed dicet aliquis quomodo viri Dauid recusabant ire in Ceilam, cum Dominus dixisset, ꝙ descenderet, & traderet Philisthæos in manus eius? Respondendum, ꝙ forte serui Dauid nesciebant, an ipse consuluisset Dominũ super hoc, sed putabant, ꝙ hoc egisset cõsilio humano, ideo ipsi volebant allegare rationem suam, vt forte Dauid conuinceretur, & assentiret eis. Aliter potest dici, ꝙ aliqui de viris Dauid non erãt bene confidentes in Domi-

Quare serui Dauid nolẽt ire in Ceilam.

K no, ideo quãtũs Deus dixisset, ꝙ Dauid victurus esset, non audebant descendere in Ceilam. Sed primum verisimilius est; Et hoc apparet ex sequenti littera. s. quia iterum consuluit Dauid Dominum super hoc, quod non videbatur ad aliquid aliud proficere, nisi ad certificãdum illos, qui non credebant Dauid hoc agere consilio Dei, sed consilio humano. *Ecce nos hic in Iudæa consistentes timemus*. Ista erat ratio illorum, scilicet, ꝙ Dauid exponeret se magno periculo: quia ipsi in loco, in quo erant cõtra nullum pugnantes, timebant, quanto maior esse timor, si descenderẽt in terram Ceilæ cõtra Philisthinos? dixerunt autem nos existẽtes in Iudæa, ad innuendũ, ꝙ saltus Hareth, in quo erãt, erat in Iudæa, quod apparet præcedenti c. cum dixit Propheta Gad: noli manere in præsidio, sed vade in terram Iuda: & sequitur ibidẽ, ꝙ profectus est Dauid in saltũ Hareth. Dicet autem aliquis, ꝙ sequitur ex hoc, ꝙ Ceila non esset

Ceilam esset in sorte Iuda?

set

ſet in ſorte Iudæ: quia dixerunt viri Dauid: nos exiſtentes hic in Iudæa timemus, quanto magis ſi ierimus in Ceilã? ergo Ceila non erat in Iudæa, & accipitur hic ſemper Iudæa pro ſorte tribus Iudæ, & non pro tota terra Iſraelitarum: ſicut aliqui nimis large accipiunt. Reſpondẽdum eſt, ꝙ Ceila erat in ſorte Iudæ: quia erat coniuncta terræ Philiſthinorum, & non erat aliqua ſors, quæ eſſet ita coniuncta Philiſthinis, ſicut filiorum Iuda: quia ferè tota terra Philiſthinorum erat in ſorte Iuda, vt declaratum eſt Ioſue cap. 15. ſed dixerunt iſti, ꝙ nunc exiſtentes in Iuda timebant, quanto magis ſi deſcenderent in Ceilam contra agmina Philiſthinorum, non innuentes, ꝙ in Ceila nõ eſſent in Iudæa; ſed quia ibi erant in periculo cum agminibus Philiſthinorum, nunc autem in ſaltu Hareth non habebant aliquem repugnantem; & apparet, ꝙ hoc intẽderẽt, quia nõ ſolum dixerunt: quanto magis ſi ierimus in Ceilam, ſed ſi ierimus in Ceilam contra agmina Philiſthinorum. *Quanto magis ſi ierimus in Ceilam?* q.d. ibi in maiori timore erimus, quàm hic, & declaratur immediatè cauſa timoris; cũ dicitur. *Aduerſum agmina, Philiſthinorum.* Eſt.n. nobis durum pugnare cum illis. Etiam erat maior timor: quia erat duplex. ſ. quia ibi defendere debebant ſe, & pugnare cõtra Philiſthinos, & cauere nimis, ne eis pugnãtibus cõtra Philiſthinos, irrueret Saul ſuper eos, vel tenderet eis inſidias. Nunc autem ſolum habebant vnum timorem. ſ. ne caperet eos Saul per inſidias. Nicolaus autem introducit litteram ſic. Quanto magis ſi ierimus &c. q.d. ſi ierimus ad bellandum contra Philiſthinos, audiet Saul; & ſic dato, ꝙ vicerimus Philiſthæos, oportebit nos pugnare contra Saulem, & non poterimus propter laborem belli præcedentis, & facilius capiet nos. *Rurſum ergo conſuluit Dauid Dominum.* ideſt, iam conſuluerat ſemel an ire deberet in Ceilam: nunc autem iterum conſuluit ſuper hac re.

An Dauid peccauerit conſulendo Dominum bis. Quæſt. VI.

QVÆRET aliquis, an Dauid peccauerit conſulẽdo bis Dominum ſuper eadem re: ſi enim eſſent diuerſi articuli, & certificato de vno, adhuc non eſſet certificatio de alio, rectum eſſet, ꝙ conſuleretur Deus ſuper ſecundo: Erat aũt idem negocium: bis ergo cõſulere in eodem videtur pertinere ad incredulitatẽ. ſ. vt ſi Dauid non crediſſet primo reſponſo, & vellet Deum conſulere, vt confirmaret quod primo reſpõderat: ſicut homines parum creduli nõ credunt alicui, quouſq; ſæpe idem aſſeruerit: hoc tamen quantum ad Deum peccatum eſt: quia debemus Deo aſsẽtire, ẽtſi leuiter nobis aliquid dixerit. Culpantur autẽ, qui Deo in prima locutione non credentes iterum ſignũ petierũt: ſicut patet de Gedeone, qui quæſiuit à Domino ſignũ in vellere complutο, & in area; & cum habuiſſet primo ſignũ, dixit; ne iraſcatur furor tuus Domine, ſi adhuc ſemel tentauero ſignum, quærens in vellere, vt patet, Iud. cap. 6. iſte tamen Gedeon aliqualiter culpatur de incrudelitate: ergo Dauid eodem modo culpari debet. Reſpondendum, ꝙ ſi Dauid petiuiſſet reſponderi ſibi ſecundò à Deo, tanꝗ non credens primo reſponſo, vel non firmiter aſſentiens, eſſet incredulus, & peccaſſet. Quæſiuit tamen ſecundò nõ propter ſe, ſed propter ſuos, ſ. quia aliqui eorum neſcierãt, quomodo Dauid conſuluerat primò Dominum ſuper hac re, ſed putabant, ꝙ ex conſilio humano deſcẽderet in Ceilam, ideo recuſabant illùc ire. Nunc autem conſuluit Dominum, vt ipſi viderent, quid Deus reſponderet. Alij autẽ de ſeruis Dauid erant duri corde, & tardi ad credendum: ideo quanquam ſemel Deus reſpondiſſet ad hoc, nõ firmiter aſſenſerunt, quouſq; iterum reſponderet: reſpondit ergo ſecundò conſultus. Alij autem putabant, ꝙ verba Dei primò dicta non erant efficacia. ſ. quia non ſignificabatur clare per illa victoria: ideo Deus reſpondit iterum ponens verba efficaciora: dixerat.n. primò: vade, & percuties Philiſthæos, & ſaluabis Ceilam, in quo non apparebat incredulis, ꝙ Deus certificaret Dauid de victoria. ſ. ꝙ iuberet eũ illùc ire; Iterum autem reſpondit clarius indicans, ꝙ daturus eſſet ei victoriam, vt patet inf. ſ. ſurge, & vade in Ceilã: ego enim tradam Philiſthiim in manu tua: hic autem manifeſtè Deus dicebat ſe cooperaturum Dauid contra Philiſthinos, ideo crediderunt ſerui Dauid. Dicendum igitur,

A ꝙ ſi Dauid conſuluiſſet bis Dominum ſuper eadem re propter ſeipſum ſolum, peccauiſſet in incredulitate: conſuluit tamen propter ſuos: quia quamuis ſciret, quòd Deus nunc idem reſponſurus eſſet, quòd in prima vice: quia tamen ſerui ſui nolebant deſcendere propter primam conſultationem, decuit, quòd ſecundò conſuleret.

Quomodo Dauid conſuluerit Dominum. Quæſt. VII.

Duo modi conſulẽdi Dominũ per ſacerdotes.

QVÆRET aliquis, quis modus eſſet conſulendi Dominũ, quem habebat Dauid. Reſpondendum eſt, ꝙ præcedenti cap. fuerunt poſiti tres modi generales conſulendi Dominum; quidam erat Moyſi, & alius erat reliquorum prophetarum, tertius erat ſummorum ſacerdotũ. De primis duobus nihil ad præſens, eo ꝙ Dauid, qñ cõſulebat hic Dñm, conſulebat per ſummum ſacerdotem. ſ. per Abia-
B thar; de modo iſto ergo dicendum eſt qualiter fieret. Pro quo ſciendum, ꝙ duo modi erant in cõſulendo Dñm per ſacerdotes. Primum, ꝙ eſſet ibi Ephod: nam ſine illo nihil fiebat: Secundũ erat, ꝙ proponerentur verba qõnis. De primo dicendum, ꝙ qñcunq; cõſulebatur Deus per ſacerdotẽ magnũ, neceſſe erat, ꝙ haberet Ephod: ſic patet infra, quia cũ conſulere vellet Dauid Dñm, an venturus eſſet Saul cõtra eum in Ceilam, dixit ad Abiathar: applica Ephod. Iterum ẽt, infra cap. 30. cum conſulere vellet de latrunculis Moabitarum, dixit ad Abiathar: applica ad me Ephod. Sed tunc manet dubium de iſto Ephod, an Sacerdos magnus indueretur Ephod cũ aliquis conſulebat Dñm, vel indueretur ille, qui conſulebat. Dicendum eſt, ꝙ induebatur ſacerdos magnus, quia iſta veſtis erat pontificalis, & Deus iuſſerat eã fieri pro ſolo ſummo ſacerdote: ſi quis ergo vel-
C let ea indui, ageret contra miniſterium ſacerdotale, & moreretur, ſicut qui vſurparet aliquid aliud de miniſterio ſacerdotũ. Sed dicet aliquis, ꝙ conſulens induebatur Ephod, inſ.n.c. 30. dicit: applica ad me Ephod, & iſtud dicebat Dauid; ergo volebat ipſe indui Ephod: ẽt, quia dicitur ibi: Et applicauit Abiathar Ephod ad Dauid, & conſuluit Dauid Dñm: ergo Dauid indutus eſt Ephod, & non Abiathar. Dicendum, ꝙ nequaꝗ auſus fuiſſet Dauid indui aliqua veſte ſacra, vel petere illam pro ſe, quia ſciebat in hoc ſe vſurpare miniſteriũ ſacerdotale, cũ ipſe nõ eſſet de ſacerdotibus, ſed dixit ad Abiathar: applica ad me Ephod, i. iuxta me, ſ. induaris tu Ephod, & maneas iuxta me, vt ſic ego conſulam Dñm. Et cũ dicitur: & applicauit Abiathar Ephod ad Dauid, nõ eſt ſenſus, ꝙ Dauid induerit ſe illo, ſed ꝙ Abiathar indueret ſe apud Dauid, & manſerit apud eũ indutus, &
D ſic erat Ephod apud Dauid. Apparet igitur, ꝙ ſacerdos magnus induebatur Ephod, quando aliqua quæſtio fieri debebat ad Dominũ, & non aliquis alius: & hoc ſatis apparet Exo. c. 28. vbi dixit Deus: portabit Aaron iudicium filiorũ Iſrael in pectore ſuo, i. ipſe erit, qui portabit Ephod, per ꝙ dabitur iudicium ad omnia, quæ inquirent filij Iſrael, & non portabit aliquis alius. Secundum erat in conſulendo Dominum, circa verba quæſtionis, quæ proponerẽtur, ſcilicet, quomodo proponebantur, vel à quo. Reſpondendum eſt, quòd de hoc multi dubitant: aliqui enim dixerunt, ꝙ proponebantur verba quæſtionis, ſiue per conſulẽtem, ſiue per ſacerdotem, & ſi Deus volebat concedere id, quod petebat conſulens, fulgebant lapides, qui erant in Ephod, & rationali: ſi autem Deus non concederet, nihil mutabatur in lapidibus de primo ſtatu: & per hoc ſciebat

Quomodo verba proponebantur Domino.

E exitus quæſtionis. Sed iſtud non ſtat, quia quamuis fulgor lapidum ad aliquid proficeret, tamẽ nõ cõſulebatur Deus iſto modo, quia non poterat ſic reſponderi ad quæſtiones: ſolum enim poterat hoc modo reſponderi ad petitiones. ſ. quia tunc per fulgorem ſignificaretur, ꝙ Deus cõcederet, quod petebatur: lapide autem non mutato, ſignificabatur Deum nihil concedere: ſi tamen quæreretur de euentu rerum, ſ. an bellum futurum eſſet, vel non, & ſic de aliis euẽtibus, in quibus quærens non ſe determinat ad aliquam partem quæſtionis, non poſſet apparere per fulgorem lapidis, quid Deus ſignare vellet. Item patet hoc, quia ſecundum doctrinam Ioſephi, qui fuit vnus de ſacerdotibus Hebræorum, non proderant lapides, niſi ad duo. ſ. lapides Ephod ad ſignificandum accepta eſſe ſacrificia, & lapides rationalis ad ſignificandum victoriam belli. De hoc ait in 3. lib. Antiquitatũ. ſ. lapides, quos in humeris ferebat

pontifex sardonyces erant: eorum enim puto naturam omnium ad humanam notitiam venientium amplius fulgere: dum ergo sacrificijs Deus adesset lapis, qui in dextro humero portabatur, micabat, & ex eo ita splendor prosiliebat, vt etiam procul positus appareret, cum prius hoc lapidi nō inesset: per 12. enim lapides, quos supra pectus pōtifex in rationali portabat, victoriā pugnatoris Deus prænunciabat: tantus.n. splendor fulgebat in eis, cū nondum exercitus moueretur, vt omni fieret multitudini manifestū eorum auxilijs adesse Deum: iste autem fulgor cessauit ante Christi natiuitatem, quasi 130. annis: nam Iosephus, vbi supra, dicit, q cessauit fulgor lapidum ducētis annis, antequam ipse inciperet scribere libros Antiquitatum, sed ipse scripsit post destructam Ierosolimam per Romanos, quod fuit quasi 70. annis post Christi Natiuitatem: non ergo respondebatur ad quæstiones per fulgorem lapidum. *Quo tempore scripsit Iosephus.* G Alij autem dixerunt, q fiebat quæstio in scripto, & respōdebatur in scripto; & ista fuit positio Rab. Aben Ezra: pro quo ipse præsupponit, q intra plicaturam rationalis erāt laminæ aureæ inscriptæ diuinis nominibus, & ille faciebāt reddi responsum, scilicet, q charta illa, in qua erat scripta quæstio, ponebatur inter laminas illas, & cum post paucū educeretur charta, reperiebatur ibi respōsio scripta: hoc autem videtur ei simile, quia Exo. c. 28. iubetur, q rationale haberet pannum duplicatum, quod non iubetur de Ephod, nec de aliqua veste sacerdotali: dicit autem ipse, q erat illa plicatura panni ad hoc, q possent interius poni laminæ. Item dicitur eod. c. pones in rationali iudicij doctrinam, & veritatem, quæ erunt in pectore Aaron, quando ingredietur corā Domino: ergo aliquid erat positum in rationali, quod erat doctrina, & veritas; & istud non videtur esse, nisi laminæ aureæ. H Sed dicendum est, q quanquam ista positio sit aliqualiter verisimilis, tamen non est vera, nec consonat literæ Exod. 28. c. nec hic. Primò quantū ad id, quod præsupponit; secundò quātum ad id, quod dicit. De primo patet: nam non vr verisimile, q in rationali essent laminæ aureæ: nam si fuissent, descripsisset Legislator fabricationem illarum, & nomina, quæ erant in eis scripta, sicut in omnibus alijs, quæ iussa sunt fieri, Legislator scripsit qualiter illa fierent, quia alioquin cum ista habeant vigorem ex sola voluntate condentis legem, si nō fuissent descripta, posteri nec scirent, quid de eis agere deberent, cùm hæc per rationem cognosci nō possint: præcipuè aūt, quia Aben Ezra ponit istas laminas fuisse factas in modum Astrolabiorum, & q Astrologi inde sumpserunt modum fabricandi Astrolabia: quod nimis est alienum à rōne, vt declaratū fuit Exod. c. 28. I Cum autem dr, q rationale habebat pannum duplicatū, & nō erat in aliqua alia veste sacerdotali: Dicendū, q non fiebat ad hoc, q in plicatura pāni ponerētur laminæ, sed quia in illo panno parui erant consuti duodecim lapides preciosi, & quia pp pondus lapidum pannis, si simplex esset, faciliter rumperetur, iussit illum duplicari, quia Deus attendebat modum, quo vestes sacerdotales non rumperētur faciliter. Sic patet de tunica hyacinthina, in cuius capite iussit poni oram textilem, ne facilè rumperetur. Sic patet Exod. c. 28. s. Facies tunicam superhumeralis totam hyacinthinam, in cuius medio supra erit capitium, & ora per gyrū eius erit textilis, sicut fieri solet in extremis vestiū partibus, ne facile rumpantur. Quod aūt dicitur, q in alijs vestibus non iussit Deus duplicari pannum, dicendum, q hoc fuit, quia ibi non erat periculum cito rumpendi, sicut K in rationali propter pondus lapidum; qui erant ibi aggregati. Cum autem dicebatur, quòd erant laminæ intra plicaturam rationalis, quia dicitur: pones in rationali iudicij doctrinam, & veritatem: dicendum, q istud non intelligitur de aliqua lamina, sed de lapidibus, qui ponebantur ad complementum rationalis, nam cum ille pannus quadrāgulus esset duplicatus, vocabatur rationale, vt patet allegato c. Deinde in iubebantur poni lapides in eo inclusi auro, & tūc dicebatur esse doctrina, & veritas posita in rationali, s. quia tunc præsente rationali ad aliquam quæstionem reddebatur doctrina vera, siue respōsum de illa, quod non fieret, si nondum haberet lapides positos: non ergo significātur aliquæ laminæ per doctrinam, & veritatem. Secūdum erat, quod dicebat Aben Ezra, scilicet, q ista quæstio proponebatur in scripto, & respondebatur in scripto;

F sed nō consonat literæ huic, quia dicitur hic, q David consulebat Dominum, & ponitur forma verborum solum, & dicitur, q dixit David ad Dominum sic, vel sic: etiam patet, infra c. 30. s. consuluit David Dominum, dicens: persequar latrunculos, &c. Ergo quæstio ista loquendo proponebatur; dicendum ergo, q quandocunque quærebatur de aliquo à Deo, q quæstio proponebatur in verbis. Sed tunc stat dubium, an istam quæstionem proponeret sacerdos, siue ille, pro quo consulebatur Deus. *Dubitatio.* Dicendum, q in hoc non est difficultas, quia siue sacerdos istā proponeret quæstionem, siue ille, pro quo cōsulebatur Deus, nihil differebat dum tamen esset præsens Ephod, quia aliquin Deus non responderet. Dicendum tamen est, q secūdum q hic colligitur ex ordine literæ, magis videtur, q David proponeret verba quæstionis, quam sacerdos. Nam dicitur in litera, q dixit David ad Abiathar sacerdotem: applica Ephod, & sequitur, & ait David: Domine Deus Israel, audiuit famam seruus tuus, &c. Et illa sunt verba quæstionis. Et iterum, infra proponitur alia quæstio, & dicitur: dixitque David: si tradāt me viri Ceilæ, & viros meos in manu Saul: illa tamen erat quæstio, ergo David proponebat. Patet etiam infra c. 30. consuluit David Dominum, dicens: persequar latrunculos, &c. Et sic dicitur, q ipse consulebat: consulentis autem est verba consultationis proponere. Non tamen multum refert quis illorum proponeret: quia quocunque proponente, sic tamen responderetur. *Qui respondens ait illi.* i. respondit Deus secundo David in hac quæstione. Hoc fecit Deus ex magna gratia: nam cum semel respondisset, regulariter non erat responsurus iterū in eadem quæstione, quia tamen David non quæsiuit tanquam ipse esset incre- H dulus, sed propter incredulitatem suorum, vel quia alias recusabant descendere cum ipso in Ceilam, consuluit Deum iterum. *Surge, & vade in Ceilam*, i. non moreris hic, sed immediatè descēnde. Nam si David moraretur aliquātulum, fortè Philisthijm obtinuissent primo vrbem, quam veniret David; vel saltē diripuissent areas, & recessissent, ideo velociter ire debuit. *Ego enim tradam Philisthijm in manu tua.* i. certus sis de victoria, quia ego tradam Philisthinos tibi: etiam si potestas eorum maior sit, quam tua.

Quis esset modus, quo Deus traderet Philisthinos in manu David, cum essent ipsi potentiores. Quæst. VIII.

QVÆRET aliquis, quis esset modus, quo Deus traderet Philisthinos in manu David, cū ipsi essent po- I tentiores. Respondendum, q Deo tot modi sunt faciendi aliquid, quot modis ipse illud voluerit facere; quia voluntas sua est sibi in hoc mensura: dici tamen potest, q aliqui modi sunt communes, quibus ista Deus facere consueuit. *Modi communes quibus Dominus consueuit aliquem tradere in manus alterius.* Vno modo incutiendo timorē: nam cū Iudæi boni essent, Deus tradebat hostes eorum incutiens eis timorē validum, ita q nequaquam auderent stare corā facie Hebræorum. *1. modus* Sic patet Exod. cap. 23. scilicet terrorem meum mittam in præcursum tuum, & occidam omnem populum, ad quem introieris; cunctorumque inimicorū tuorū coram te terga vertam. Hoc idem faciebat Deus in Hebræis, quando mali erant, s. q dabat Deus eis pauorem, vt non auderent resistere hostibus suis, quanquam essent ipsi multi: & hostes essent pauci, vt patet Leuit. c. 26. scilicet. Et qui remanserint de vobis, dabo pauorem in cordibus eorum in regio- K nibus hostium: terrebit eos sonitus folij volantis, & ita fugient quasi gladium, & cadent nullo sequente, & corruent singuli super fratres suos, quasi bella fugientes: nemo vestrum audebit inimicis resistere, & peribitis inter gentes. Sic ergo poterat hic Deus incutere terrorem Philisthinis, vt fugerent à facie David. Aliter enim Deus poterat tradere illos, s. mittendo aliqua animalia, quæ offenderent Philisthinos, non permittentia eos pugnare: & sic leuiter David, & viri sui caperent eos, vel occiderēt. *2. modus* Simile fuit, quando Israelitæ introierunt in terram Chanaan: nā Deus misit quædam animalia parua volantia, quæ nō sinebant pugnare Chananæos, sed effugabant illos. Sic patet Exod. c. 23. & Deut. 7. s. Et mittam crabrones, qui effugabunt Heuæum, & Chananæum, donec deleat omnes, atque disperdat, qui te fugerint, & latere potuerint. Erant autem isti crabrones quædam paruæ auiculæ in modum apum,

quæ

quæ venenatis aculeis Chananæos feriebant: & vocantur vespæ, vt patet Sapien. ca. 12. s. His tanquam hominibus pepercisti, & misisti antecessores tui exercitus vespas, vt eos paulatim exterminarent. Poterat etiam aliter Deus tra-
3. modus dere Philisthinos in manus Dauid mittendo magnũ exercitum Cęli in adiutorium Dauid, s. multos Angelos, qui vocantur milites Dei, vt patet Iob cap. 25. s. nunquid est numerus militum eius? Isti autem pugnarent contra Philisthinos, & viderent eos Philisthini, atque fugerent, quanquam non viderent illos serui Dauid: sic factum est de Eliseo Propheta, cùm venerunt currus, & equites, & obsederunt ciuitatem, in qua ipse erat, vt caperent eum, tunc venerunt multi cęlestes milites in adiutorium Elisei, quos tamen nullus ex parte sua videbat, ideo puer Elisei timuit nimis, & dixit: Heu heu Domine mi, quid faciemus: & ille respondit: noli timere, plures enim nobiscum sunt, quam cum illis. Et cum orasset Eliseus, aperuit Deus oculos pueri, & vidit, & ecce mons plenus equorum, & curruũ igneorum in circuitu Elisei, vt patet infra 4. lib. cap. 6. & tunc ho-
4. modus stes non nocuerunt Eliseo. Aliter etiam adhuc fieri poterat, s. q̄ Deus tribueret magnas vires Dauid, & seruis suis, ultra quàm habere solebant: & ob hoc, quanquam Philisthini essent multi, isti essent potentiores illis: sic. n. Deus fecit Hebræis, quando pugnabant contra Chananæos dãdo eis vires ad pugnandum. Sic patet Deuteron. ca. 8. s. ne diceres in corde tuo: fortitudo mea, & robur manus meæ, hæc mihi omnia præstiterunt, sed recorderis Domini Dei tui, q̄ ipse tibi vires præbuit, vt impleret pactum suum. Ali-
5. modus ter etiam esse poterat, s. q̄ Deus dissoluisset corda, & vires Philisthinorũ, ita, vt non valerent pugnare contra Dauid, & seruos suos, sed pugnaret contra illos Dauid, tanquam contra inermes: sic factum est in Amorrhęis, quorum vires, & corda dissoluta sunt ad introitum Israelitarum, vt patet Iosue cap. 2. s. hæc audientes pertimuimus, & elãguit cor nostrum, nec remansit in nobis spiritus ad introitum
6. modus vestrum. Aliter etiam fieri poterat, s. quòd Deus mitteret adiutorium de Cęlo Dauid, & seruis suis in aliqua tempestate, qua perirent Philisthini: sicut cũ pugnauit Iosue cõtra Amorrhęos, de quo dicitur Iosue cap. 10. cumque fugerent Amorrhęi filios Israel, & essent in descensu Bethorõ, Dominus misit super eos lapides magnos de cęlo, vsq; ad Azecha, & mortui sunt multo plures lapidibus grandi-
7. modus nis, quàm quos occiderant gladio filij Israel. Aliter etiam fieri poterat, s. q̄ Deus percuteret cęcitate Philisthinos, & ipsi nescirent quo fugerent, & sic caderent in manus Dauid, & seruorum suorum, & cęderentur ab eis, tanquam oues, sine pugna. sic enim Deus excęcauit omnes Sodomitas, quando vallabant domum Loth: & tota nocte stantes apud portam domus, nunquam inuenerunt eam: Gen. 19. ca. Sic etiam fuit cum percussit Deus cęcitate Syros, qui veniebant, vt caperent Eliseum, & ipse præcedens duxit eos vsque in Samariam, & posuit in manibus regis Israel, qui erat hostis eorum; tunc autem Deus aperuit oculos ipsorũ, & viderunt vbi essent, vt patet infra 4. li. ca. 6. Aliter etiam
8. modus fieri poterat scilicet, q̄ Deus mitteret super eos de cęlo fragorem tãquam multi exercitus aduenientis, & cogeret eos fugere, dimissa præda, & Dauid persequens eos occideret multos. Sic factum est tpe Samuelis: nam cum Philisthini inuasissent bellum contra Israelitas, facientibus eis sacrificiũ, intonuit Dominus fragore magno super Philisthęos, & exterruit eos, & cęsi sunt a filiis Israel, vt patet supra ca. 7. Sic etiam factum est tempore Elisei, cũ Syri circũdedissent Samariam, & esset magna fames, Deus immisit sonitum super castra Syrorum per noctem, & fugerunt Syri, relictis tentoriis, armis, & equis, & omnibus, quæ habebãt, nudi fugientes, & aliqui conati secum adducere de vasis aureis, vel argenteis, ne grauerentur postea in itinere dimittebãt, vt patet infra 4. lib. c. 7. s. Siquidem Dominus sonitum audiri fecerat in castris Syriæ curruũ, & equorũ, & exercitus plurimi, dixeruntq; ad inuicẽ: Ecce mercede conduxit aduersum nos Rex Israel Reges Hethęorum, & Aegyptiorũ, & venerunt super nos: surrexerunt ergo, & fuge-
9. modus runt in tenebris &c. Aliter ẽt fieri poterat, scilicet, q̄ Deus turbaret ipsos Philisthinos inter se, vt in alterutrum nõ se cognoscerent, sed putarent se esse hostes, & inuicem confligerent, atq; morerentur; Dauid autem poterat superue-

A nire, & occidere multos de eis, atque prædam diripere. Sic factum est tempore Gedeonis, quando pugnauit contra Madianitas: nã ipsi se primo mutuo occiderunt, putantes se esse hostes, & postea Gedeõ superuenit illis, vt patet Iudi. c. 7. Poterant. n. Philisthini seipsos occidere, Dauid nihil agente, sed aspiciente: sic factum est tempore Iosaphat regis Iuda conuenientibus contra eum Ammonitis, Moabitis, & Idumæis. Nam ipsi diuisi in duas partes se mutuo occiderunt, putantes se esse hostes, ita, vt nullus maneret. De hoc 2. Paralip. c. 20. Poterat ẽt sine pugna Deus occidere hic Philisthæos, & q̄ Dauid caperet prædam, sicut factũ est de exercitu Sennacherib: nam Angelus Domini occidit per noctem. 185. millia uirorum in castris Sennacherib, ut 10. modus. patet infra 4. lib. cap. 19. Aliter etiam poterat Deus tollere obsidionem Ceilanorum, non ueniente Dauid in adiutorium eorum, s. q̄ faceret uenire aliquem nuncium dicentẽ 11. modus.
B esse aliquod magnum bellum subitaneum in terra ipsorũ, & cogerentur relinquere urbẽ, quã obsidebant, ut succurrerent malis domesticis: sic factum est de Sennacherib, cũ vellet obsidere Ierusalem: nam Deus dixit: Ecce ego immittam ei spiritum, & audiet nuncium, & reuertetur in terrã suam. Et post hoc dicitur, q̄ audiuit de Tharaca Rege Ethiopum, q̄ ueniebat ad pugnam contra eum, & tunc impeditus est ire in Ierusalem infra 4. lib. c. 19. sic ẽt factũ est de Saule, cùm persequeretur Dauid in deserto Ziph; et cum iam Dauid desperaret posse euadere, uenit nũcius ad Saulem, dicens: Festina, & ueni, quoniã infuderunt se Philisthini super terram: & tunc recessit Saul, desistens persequi Dauid, ut occurreret Philisthinis, ut patet infra in litera. Multi alij modi sunt, quibus Deus poterat tradere Philisthinos in manus Dauid: quia sicut sapientiæ eius, ita &
C potentiæ illius non est numerus. *Abijt ergo Dauid, & viri eius in Ceilam.* s. postquam omnes certificati fuerunt de uictoria per diuinum responsum, nullus recusauit, quin irent in Ceilam. *Et pugnauit aduersum Philisthæos.* s. præualẽdo contra eos, & cogendo illos deserere obsidionem urbis: & tunc uerisimile est, quòd Ceilani egressi fuerint in adiutorium Dauid contra Philisthæos. *Et abegit iumenta eorum.* i. remouit, scilicet tulit ab eis prædam, quam portabãt: nam acceperant Philisthini iumenta, & omnia, quę erãt in agris in urbe Ceilæ, & in aliis locis propinquis. Nam supra dicitur, quòd diripiebant areas, idest segetes, quæ erãt in areis, & ẽt omnia, quæ erant in campis: Dauid autem abstulit eis omnem prædam. Et dicitur abegisse. i. remouisse: propriè enim abigere pertinet ad pecora, cum aliquis, facto impetu in pecoribus, uel per aliquod aliud artificium cogit ea
D dispergi. Et inde uocatur crimen abigeatus: & uocãtur abigei illi, qui sic pecora dispergunt, ut alij furentur illa. Accipitur tamen interdum generaliter pro expellere, uel remouere, & sic accipitur Gen. c. 15. cum dicitur, q̄ Abraham sedebat apud diuisiones pecorum, descenderuntque uolucres super cadauera, & Abraham abigebat eas. Aliquando etiam ad homines pertinet, s. q̄ ille dicitur abigere illos, quos de aliquo loco abiicit: sic ait Terentius in Eunucho de quodam petente fundam, ut alios procul abigeret. *Et percussit eos plaga magna.* s. occidit multos de Philisthęis; nam Deus dixerat, quod traderet eos in manus illius, qđ significabat habere super eos perfectam potestatem ad occidendũ multos. *Et saluauit Dauid habitatores Ceila,* s. liberãdo eos ab obsidione, & liberando prædã, quã abstulerãt Liberauit Dauid Ceilanos.
E ab eis, scilicet ea, quæ erant in areis, & iumenta, quãquam Nicolaus dicit, q̄ ista iumenta non erant Ceilanorum, sed Philisthinorum, & adduxerant illa de terra sua ad portandum in eis blada, & alia bona, quæ possidebant Ceilani. Et hoc satis verisimile est, quia illi erant tanquam certi de uictoria, eo q̄ Ceilani erant pauci, & in extremitate Israel, ideo anteq̃ aliquis ueniret ad subueniendum eis, putabãt, q̄ possent diripere bona illorũ, & eos uinctos deducere in terram Philisthiim. Et hoc modo non solum Dauid accepit prędam, quam Philisthini collegerant de Ceila, sed etiã accepit bona, quæ ipsi attulerant de terra sua. Et hoc potest haberi ex litera, quæ dicit, Et abegit iumenta eorũ. i. iumẽta Philisthinorũ, quæ attulerãt de terra sua. Vel põt dici in sensu p̄cedẽti. s. iumenta eorũ, i. quæ ipsi prædati fuerant, & iam erant sua iure belli. *Porro eo tẽpore, quo fugiebat Abiathar filius Achimelech.* Hic ponitur quoddam inciden- tale.

tale.s.de Abiathar quō tulit secum Ephod, qn descendit ad David; & dī eo tempore, quo fugiebat.s.tunc quādo occisi sunt Sacerdotes, quia de medio eorum existentium coram Rege fugit Abiathar ad David, vel de vrbe Nobe, sicut dictum fuit præcedenti cap. *Ad David in Ceilam.* i. David erat in vrbem Ceila, quando venit ad eum Abiathar, & iam pugnauerat contra Philisthinos. *Ephod secum habens descenderat.* i. quando descendit, habebat secum Ephod.

Ephod, quo indutus erat Abiathar, quando fugit in Ceilam, quod esset. Quæst. IX.

QVÆRET aliquis, quod Ephod esset istud. Aliquis dicet, q̄ erat de illis, quibus induebantur Sacerdotes, s. Ephod lineum: nam Abiathar fugit quando occidebantur alij Sacerdotes, & omnes alij erāt induti Ephod lineo, vt patet præcedenti c. scilicet trucidauit in die illa 85. viros vestitos Ephod lineo. Abiathar ergo, cùm esset Sacerdos, indutus erat Ephod lineo, sicut cæteri, & quando fugit, duxit secum istud Ephod. Sed dicēdum est, quòd nun erat Ephod lineum, sed Ephod factum de multis colorib. filorum habens lapides preciosos, & catenulas aureas, de cuius fabricatura patet Exod.c.28. Apparet autem, q̄ istud esset Ephod sacerdotale, quia alia Ephod, quæ erant linea, nunquam vocantur Ephod absolutè, sed cum determinatione, scilicet Ephod lineum. Istud autem, quod tulit Abiathar, vocatur Ephod absolutè: ergo erat Ephod summi Sacerdotis. Item patet, quia hic dicitur de isto Ephod, tanquam de aliquo magno proficienti ad multa: Ephod tamen lineum erat aliquid commune, & nō sacrum, quo Sacerdotes poterant vti tam in Sanctuario, quàm extra Sanctuarium, vt declaratum est præcedenti cap. & non solum Sacerdotes poterant vti isto Ephod lineo, sed etiam Leuitæ; nam Samuel, qui erat Leuita, indutus erat Ephod lineo, vt patet supra c.2. ergo non erat istud Ephod lineum. Item hic dicitur de isto Ephod, quia postea consuluit David Dominum illo præsente, sed Ephod, in quo cōsulebatur Deus, erat sacrum habens lapides preciosos, vt patet Exod.c.28. ergo erat istud Ephod sacrum, & non lineum.

Ephod duplex.

Cur ponatur hic de Ephod. Quæst. X.

QVÆRET aliquis, ad quid introducatur hic de portatione Ephod, quod non videtur agere ad propositum de pugna David. Respondendum est, quòd istud ponitur ad respondendum tacitæ quæstioni: quia aliquis diceret quomodo David poterat cōsulere Dominum, & per quem consulebat, & cum quo: hic autem respondetur, q̄ consulebat Dominum per Abiathar Sacerdotem, qui erat summus Sacerdos, cùm pater eius mortuus fuisset, qui erat summus Sacerdos, & non relinquebatur alius, qui posset succedere immediatius, quàm Abiathar, ergo per eū poterat cōsulere Dominum, & ob hoc dicitur in litera: Abiathar filius Achimelech, ad significandum, quòd ex hoc, q̄ erat filius illius, assecutus fuerat summum Sacerdotium. Cōsulebat autem iste Dominum indutus Ephod: ideo dicitur, quòd Ephod habens descenderat, i. q̄ quando descendebat, habebat Ephod. In Hebræo habetur. *Ephod descendit in manu sua.* Sed ad eundem sensum redit. Proprior autem modus loquendi est dicere, quòd descendit habens Ephod secum, quàm quòd Ephod descendit in manu sua, quia iste actus, qui est descendere, non bene prędicatur de Ephod: ideo litera nostra secuta est Latini sermonis proprietatem, omissa Hebraica Barbarie. Sed adhuc dicet aliquis, q̄ istud nō sufficit, quia Ephod non erat ad consulendum Dominum, sed rationale, in quo erat doctrina, & veritas, & præsente illo fiebant responsiones, vt patet Exod. c.28. s. Pones autem in rationali iudicij doctrinam, & veritatem, quæ erunt in pectore Aaron, quādo ingredietur coram Domino, & gestabit iudicia filiorum Israel in pectore suo in conspectu Domini: Ephod autem erat vestis distincta à rationali, ergo nihil pertinebat Ephod ad consulendum Dominum. Respondendum est, q̄ Ephod erat quædam vestis curta, quæ protegebat scapulas vsque ad cingulum, & partem etiam anteriorem vsq; ad cingulum, & nō habebat manicas, sed ligabatur cordillis sub vtroque bra-

Forma Eph. d.

F chiorum vsq; ad cingulum, sicut in diploidibus sunt cordilli in parte anteriori pectoris. Ista autem vestis habebat duos lapides preciosos. s. onychinos super duos humeros Sacerdotis, in quorum quolibet erant scripta sex nomina Tribuum Israel, habebat etiam istud Ephod foramen patēs in parte anteriori pectoris, & erat quadratum ad mensuram palmi: rationale vero erat vnus pannus quadratus vnius palmi tam in lōgitudine, quàm in latitudine, & habebat in se duodecim lapides preciosos in quatuor ordinibus, ita vt quasi totus esset coopertus lapidibus: iste autem pānus ponebatur in foramine quadrato Ephod in pectore Sacerdotis, quod foramen erat iuxta mēsurā rationalis, & ligabatur rationale cū Ephod vitta hyacinthina, & catenulis aureis, ac annulis: ita vt nullo modo rationale, & superhumerale separari possent, vt patet Exod.c.28. Immo

G iubetur ibi, quòd vitta hyacinthina ita esset fabrefacta, i. subtiliter, vel artificiosè, q̄ videretur esse eadem vestis: ideo hoc modo quacūque tolleret Ephod, tolleret secum rationale, vel è cōtrario, eo q̄ illa ab inuicem nunquam separabantur: & quia Ephod erat maius, quàm rationale, vocabatur tota illa vestis Ephod, ideo dicitur hic, q̄ portauit secum Abiathar Ephod. i. rationale, & Ephod, quæ simul erant; quanquam quātum ad id, de quo agitur, magis attinebat rationale, quàm Ephod. Ex hoc aūt apparet verisimilius, q̄ Abiathar non stabat cum illis 85. Sacerdotibus, qui occisi sunt coram Saule à Doeg, quia si ibi fuisset, non fuisset in Nobe: sed verisimile est fuisse eum in Nobe, & quando Saul misit ad destruendum vrbem, ipse fugit inde, nam si fuisset coram Saule, & fugisset à facie eius, non venisset ad aliquem locum, vt aliquid ferret secum, sed potius curaret vitam saluare, fugiens illico ad David, & non

Ephod, & rationale nunquā separabatur.

H potuisset portare secum Ephod, portauit tū illud, vt patet hic: ergo non erat cū illis, sed in Nobe, quando fugere cępit. Ratio patet, quia si fuisset cum alijs Sacerdotibus coram Saule, non habuisset ibi Ephod, quia de vestibus sacris nullam attulerant Sacerdotes secum ad Saulem, cum non liceret eas educi de Sanctuario, sed solum tulerunt Ephod linea, quia omnes erant induti lineis Ephod, vt patet præced.c. Ephod autem Pontificale cum alijs sacris vestib. custodiebatur in loco Sanctuarij abscondito, vt patet Ezech. 44.c.s. Cumque egredietur Sacerdotes atrium exterius ad populum, exuent se vestimentis suis, in quibus ministrauerant: & reponēt in gazophylacio Sanctuarij, & vestient se vestimentis alijs. Abiathar ergo nō erat cum alijs Sacerdotibus coram Saule, sed māsit in vrbe Nobe, & forte ad ministrādum, sicut dictum est præced. c. q̄ necesse erat mane-

I re aliquos Sacerdotes ad ministrādum in Sanctuario, alijs euntibus ad Regem, qui cum vidisset, quòd vrbs vastari incipiebat, arripiens Ephod fugit.

Quare Abiathar potius duxerit secum Ephod, quàm aliam vestem. Quæst. XI.

QVÆRET aliquis, quare Abiathar potius duxerit secum Ephod, quàm aliquid aliud: nam nullam vestem Sacerdotalem duxit. Respondendum est, quod aliqui volunt, quòd duxerit à casu, scilicet, quòd non intendebat Abiathar ducere secum Ephod, sed cum ipse vellet accipere quędam, accidit, quòd inter ea venisset Ephod ipso non vidente: postea autem cognouit. Ista est positio Ra. David Kimhi, & videtur haberi ex litera Hebraica, quę di-

K cit Ephod descendit in manu sua: & non dicitur portauit Ephod, q.d. ipse nesciebat, q̄ portabat Ephod, sed accidit, q̄ inter alia veniret. Et sic dicitur, quòd descendit Ephod. q.d. quòd sine præcogitatione Abiathar descendit. Sed hoc non stat propter duo: primò, quia oportebat ad hoc, quòd Abiatar portaret secum aliquas res magnas, vt pannorum inuolucra, vel arcas, in quibus, quanquam non crederet se ducere Ephod, accidit, quod duceret. Sed hoc falsum est: quia Abiathar velociter fugit, vt vitam saluaret, ideo non poterat expectare ad ferendum sarcinas magnas in iumentis, vel alias: ita vt lento gradu procederet: sed portauit secum aliquid valde paruum, quod leuiter, & quasi sine onere ferre posset in via. Inter talia autem non poterat latere Ephod, quod erat dimidia vestis habēs multos lapides preciosos. Secundò non stat ista positio, quia

illud

istud potuisset stare, si Ephod esset custoditum in domo Achimelech, vel Abiathar, & tunc inter aliquas alias res, quas haberet Abiathar, & vellet secum portare, posset latere Ephod in aliqua domo sacerdotali, sed erat in Gazophylacio sanctuarij, quod erat in loco sacro, ad quod non accedebant, nisi soli sacerdotes, vt patet Ezech. cap. 44. ergo ad hoc, q Abiathar ferret secum Ephod, necesse erat, q introiret in Gazophylaciū, vbi illud erat: & iam inde nō posset illud ducere à casu, sed ab intentione, quia sciebat illud ibi esse. Dicēdum igitur, q Abiathar duxit secū Ephod specialiter propter multa. Primo, vt ex hoc significaretur ipsum esse summum sacerdotem: nā mortuo Achimelech patre Abiathar, succedebat ipse in summo sacerdotio, cum nullus esset maior inter filios eius, q a omnes mortui erāt: vestes autem pontificales pertinebant ad solum summum sacerdotem, qui debebat consecrari in eis, & vti illis, vt patet Exod. c. 28. & Leuit. 8. Abiathar ergo tulisset secum omnes vestes sacerdotales, si potuisset, quia tamen velociter fugiebat, non poterat ferre, quia esset magna sarcina: tulit igitur eam, quæ erat præcipua inter pontificales vestes, s. Ephod, & ista erat preciosior aliis ꝓpter lapides preciosos, quos habebat, vt patet Exo. c. 28. & in nulla alia veste erāt, vt patet ibidem. Alia causa, & præcipua erat, quia Abiathar fugiebat de vrbe sua propter mortis periculum, & cū iam moraturus esset in terra aliena profugus semper cauēs, ne eum Saul per insidias caperet, imminebant ei magna pericula: & quia ad hæc magna prudentia non sufficit, voluit habere diuinum consilium: habebant autem summi sacerdotes responsum Dei in omnibus, quæ petebant præsente Ephod, ideo vt ipse posset consulere Deum in omnibus periculis suis, portauit Ephod: nihil enim sibi vtilius esse poterat ex omnibus, quæ erant in vrbe Nobe: & sic non curauit aliud secum ducere, nisi Ephod. Alia causa fuit propter Dauid. Cum enim elegit Abiathar fugere de vrbe Nobe, disposuit venire ad Dauid: & quia Dauid erat in quotidianis periculis, sicut Abiathar, eo quòd Saul insidiabatur, vt caperet eum, erat valde conueniens Dauid, vt haberet in quo consuleret Dominum: sed hoc non poterat esse, nisi habendo Ephod, ideo Abiathar curauit potius secum ducere Ephod, quàm aliquid aliud.

An licuerit Abiathar educere Ephod de templo. Quest. XII.

QVÆRETVR vlterius, an licuerit Abiathar educere Ephod de sanctuario ad portandum secū. Aliquis dicet, q sic, quia licuit aliis sacerdotibus portare Ephod extra sanctuarium cum omnes induti essent Ephod lineis coram Rege, vt patet præcedenti c. Sed hoc non stat, quia illa Ephod, quibus sacerdotes induti erant, erant linea, & non erant sacra, cum liceret Leuitis indui illis, vt patet de Samuele, qui erat Leuita supra c. 2. Ephod tamen, q portabat Abiathar non erat lineum, sed sacrum. s. vestis preciosissima inter omnes vestes pontificales, ergo nō licebat illud educi de Sāctuario. Sic patet Ezech. c. 44. vbi iubetur, q Sacerdotes exuantur vestibus sacris in Gazophylacio, & non exeant ad atrium exterius, vbi est populus induti: illis ergo minus licebit educi aliquam de vestibus sacerdotalibus extra sanctuarium, cum non liceat educi ad atrium, quod est quædam pars sanctuarij. Dicendum ergo, q regulariter nō licebat alicui educere Ephod sacrum de sanctuario: tunc tamen licuit Abiathar, eo quod illud inde educebat tāquam volens illud saluare: nam iusserat Rex, quod omnes occiderentur, qui erant in vrbe Nobe, & deleretur vrbs. Putauit ergo Abiathar, q diriperētur omnia, quæ erāt in sanctuario, quare voluit liberare aliqua eorum inde, & si potuisset omnia secum ferre, licitè tulisset. Item licet non posset aliquis educere vestes sacras de loco suo, manente sanctuario in eodem loco: cum tamen ducebatur de loco ad locum, portabantur res sacræ extra sanctuariū: nam quando per desertum Israelitæ castrametabātur, omnes res sacræ erant intra sanctuarium. Cum vero mouebantur castra quælibet res sacra per se portabatur, vt arca

A per se, & candelabrum per se: & sic de cæteris: educebanturq. omnia de sanctuario, vt patet Num. c. 4. sic etiam in terra Israel, quando mouebatur sanctuarium de loco ad locum omnes res sacræ educebantur de sanctuario, sicut cum portabatur arca per se, vt patet infra 2. lib. c. 6. & hoc non erat illicitum, quia erat necessarium: sic etiam fuit in Abiathar: nam cum tota vrbs deleretur, mouendum erat sanctuarium de loco illo, & omnes res sacræ ducendæ essent per Leuitas: magis ergo licebat eas duci per Abiathar, qui erat summus Sacerdos: licuit ergo illi educere Ephod de sanctuario. *Nunciatum est ergo Sauli*. Hic ponitur secundum huius c. in quo obsidio cōtra Dauid, & viros suos in vrbe Ceila disponitur: nam audiuit Saul ibi esse Dauid, & disponebat illum obsidere irruēdo subito super ipsum. *Quod venisset Dauid in Ceilam*. Istud fuit nunciatum aliquot diebus, postquam liberauit Dauid vrbem illā de manu Philisthinorum: quod patet, quia Abiathar sacerdos fugit ad Dauid, quando erat in Ceila, vt patet supra in litera. Sed Abiathar erat iam cum Dauid, quando Saul conatus

B est venire in Ceilam, vt patet hic: cum per eum consuluerit Dominum: ergo aliquot dies trāsierant à tempore, quo Dauid venit in Ceilam vsquequo nunciatum est Sauli: isti aūt, qui nunciauerunt, fortè fuerunt aliqui de seruis Saulis, qui diligenter inquirebant, vbi esset Dauid, vt nunciarent Sauli, quia ipse conquestus fuerat de omnibus, q omnes serui sui coniurauerant cū Dauid, & quod nullus volebat ei annunciare de illo, vt patet præcedenti cap. *Et ait Saul: tradidit eum Deus in manus meas*. Ecce enim quātum excæcauerat Saulem malitia: nam cum esset in manifestissimo crimine, quia persequeretur Dauid, putabat, q Deus fauit et ei contra Dauid. s. tradendo illum in manus eius: ista tamen est conditio omnis malitiæ, vt faciat hominem errare circa particularia iudicabilia, vt patet 6. Ethic. ita vt licet valde malus sit, malitia faciat ei apparere bonū, quod *Malitia effectus.*

C agit. Dicitur autem Deus tradere aliquem in manus alterius, quandocunque ipse cogit aliquem incidere in potestatem alterius, vt ab eo puniatur: & sic putabat Saul, q propter peccata Dauid iā Deus concluserāt ipsum in manus eius. Sic etiam dicitur Exo. c. 21. quod Deus tradit aliquem in manus alterius. s. quando aliquis non insidians, nec intendens occidere aliquem, occidit, quia tunc Deus procurauit, vt illud fieret. s. vt pateretur ille, qui passus est, propter delicta sua, & alius, quia casu eum occidit ignoranter, & inuoluntariè factus est minister diuinæ iustitię. *Conclususque est, & ingressus in vrbem, in qua portæ, & seræ sunt*. Pro hoc iudicabat Saul, q Deus tradiderat Dauid in manus eius. s. quia erat inclusus in vrbe. q. d. q ante hoc Dauid ambulabat in montibus, & licet Saul persequeretur eū, habebat locum fugiendi, uel se abscondendi: nunc

D aūt, quia erat intra vrbem, in qua erant portæ, & seræ, non posset exire Dauid, qn vellet. Hoc aūt dicebat Saul, quia intēdebat secrete iubere Ceilanos, vt clauderēt portas, & nō permitterent exire Dauid: tunc aūt ipse irrueret subito in vrbem, & traderent ei Dauid. Dicitur autem conclusus in vrbe, quia ex omni parte clausus est. s. quia non habet locum fugiendi, cū vndique murus, & portę sint. Dicitur ingressus. i. q intrauerit in vrbē, & ex hoc conclusus est. Dixit aūt, in qua portę, & serę sunt, ad differentiā uiculorum, uel rurum, in quibus non sunt portę, nec serę, & ita liberū erat Dauid inde fugere, sicut esset in agro; Ceila aūt erat urbs, ideo habebat portas, & seras, maximè quia, cum ista esset apud terrā hostilem. s. Philisthinorū, erat bene uallata. *Et præcepit Saul omni populo*. i. uocauit Saul omnem populum Israel, ut congregarentur ad ipsum. In hebręo habetur. *Vo-*

E *cauit, vel clamauit Saul populum ad se*. Sed idem est: dicitur aūt, q pręcepit omni populo. i. multis: quia nō est uerisimile, q totus populus Israel uocaretur ad ueniendum in pugnam contra Dauid: quia hoc erat ualde superfluū, cū Dauid haberet paucos uiros secū. s. sexcentos solum. Etiā, quia hoc erat contra intentionē Saulis: ipse. n. uolebat subito irruere super Dauid prius quam fugeret de Ceila: si tn̄ deberet uocare totū populum ad pugnandū contra Dauid, moraretur aliquot diebus expectando populū, & interim fugeret Dauid. Etiam quia si totus Israel vocaretur, non poterat fieri secretè, quin perueniret ad Dauid, fama ista, & tunc nihil proficeret conatus Saulis. Dicendū ergo, q Saul accepit secum multos viros, qui more scripturę uocantur totus populus, sed isti non essent ultra duo millia, uel tria millia uirorum: communiter enim qn̄ Saul persequebatur Dauid, ferebat secum tria millia uirorum, vt patet seq. c. &

infra 26. *Vt ad pugnam descenderet in Ceilam*.i.ad pugnandum ibi contra Dauid. Putauit enim Saul, q Dauid nõ circunspiceret quousq; iam inclusus esset à Ceilanis, & ciuitas tota cingeretur obsidione; tunc verò putabat Saul, q Dauid vellet se defendere intra vrbem, & quia erat vir pugnator, volebat Saul congregare multos contra eum. *Vt obsideret Dauid, & viros eius*.s.quia putabat Saul, q Dauid & viri sui non fugissent de vrbe quousq; obsiderétur, quia ista obsidio esset eis incognita: Saul tamen non potuit hoc agere secretè; ideo sciuit hoc Dauid, & exiuit de vrbe prius, q̃ Ceilani eum includerent. *Quod cum rescisset Dauid*. Hic ponitur tertiũ huius cap. in quo Dauid diuina reuelatione à disposita obsidione eripitur. *Quia prepararet Saul ei clam malum*, i. cognouit Dauid, q Saul per insidias disponeret eum capere, s. iubendo, q clauderetur intra vrbem, & deinde, q cingeretur obsidione ipsa vrbs. Hoc autem fortè audiuit ab aliquo de Ceilanis, quia Saul miserat nuncios secretè ad Ceilanos, vt, clausa vrbe, non permitterent egredi Dauid: & quia diligebant eum Ceilani, cum eos eruisset de manu Philisthinorum, aliquis eorum id reuelauit Dauid, & tunc consulto Domino fugit. Nicolaus dicit, q hoc sciuit Dauid per exploratores suos, quia, cum esset in cõtinuo periculo, sẽper cauebat sibi, & habebat dispositos aliquos exploratores, qui possent ei renunciare de Saule. Et hoc est verisimile est. *Dixit ad Abiathar sacerdotem*.s. sacerdotem magnum. Hic recurrit Dauid ad diuinum consilium: quia audierat, q Saul quæreret ei malũ occultè, & nesciebat an verum esset, & si expectaret vsquequo sciret via humana, forte irrueret prius super eum Saul, quàm ipse cognosceret; & tunc non esset locus effugiendi; voluit ergo scire hoc per diuinam cõsultationem, vt haberet tempus ad prouidẽdum sibi. *Applica Ephod*.i.indue te Ephod: Istud dixit Dauid, quia quadocũq; sacerdos magnus indueretur Ephod, s. rõnale cũ Ephod, & consuleret Dñm de aliquo dubio, vel alius præsente eo consuleret: Deus illico rñdebat: & ad hoc datum fuerat Ephod, vt per illud iudicarentur omnia dubia, ideo vocabatur rationale iudicij, quia per illud iudicabatur: sic patet Exo. cap. 28. s. pones in rationali iudicij doctrinã, & veritatẽ, quæ erunt in pectore Aaron, quando ingredietur coram Dño, & gestabit iudicia filiorum Israel in pectore suo. Deus autẽ respõdebat præsente Ephod; nõ quidem, q esset aliqua virtus in Ephod, pp quam Deus induceretur ad respõdendum de dubus quæsitis, quia Deus nõ est virtus materialis, quæ inducatur per aliquid ad agẽdum, sed est virtus purè libera agens, quod vult, & quãdo vult. Respondebat tñ præsente Ephod, & nõ sine illo; quia ipse instituerat istum modum respondendi. In rationali tamen, vel Ephod nõ erat maior virtus, q̃ in lapidibus, vel lignis sylnarum. Idem aũt est in omnibus formis sacramẽtorum, quæ cõsistunt in verbis, quia in sacramentis aliquid realiter efficitur, s. gratia confertur: verba tamen secũdum se nullam habẽt efficaciam: sic. n. apparet in uerbis consecrationis: nam illis prolatis, immediate est ibi corpus Christi in hostia, quod ante non erat, ad hoc tñ non habent efficaciam aliquam uerba illa, quæ proferuntur, plus quam unus lapis, uel lignum: quia alias si in se uerba haberet efficaciã, necesse esset, q omni tpe, & à quocunq; illa proferrẽtur haberent eandem efficaciam. Sed falsum est, quia si aliquis ea proferat, qui nõ sit sacerdos, nihil efficit: uel si pferat ea sacerdos non habens intentionem cõsecrandi. Nulla est ergo efficacia in his uerbis, sed solus Deus est, qui cõsecrat, quia tñ ipse instituit, q p ista uerba fieret consecratio, & non alias, quandocunq; prolata fuerint à sacerdote cum intentione consecrandi, necesse est, q aliquid fiat: & si ista non proferãtur, nunq̃ fiet consecratio. Ita ergo erat de Ephod. s. q nullã hẽbat uirtutẽ ad hoc, q fieret respõsio in dubus plus quã ligna, uel lapides: tñ illo præsente Deus uolebat rndere: & sine illo nunquam respondebat. s. si consuleretur à sacerdotibus: hoc aũt solum erat, quia sic ipse instituerat. *Et ait Dauid*. s. locutus fuit uerba qõnis, quæ sequuntur. In hoc aũt apparet, q non proponebat sacerdos qõnem, sed Dauid, pro quo cõsulebatur, quia in omnibus uicibus, quibus Abiathar consuluit Dominũ pro Dauid, dicit litera, q loquebatur Dauid: sic apparet hic, & infra ca. 30. Posset tamen dici, quòd ista dixit Dauid non quidem per se, sed per Abiathar: sed quia ille dicebat pro Dauid, dicebatur Dauid ista dicere: quia ille dicitur aliquid agere, cuius nomine illud fit: Et hoc tenet Nicolaus. s. q loqueretur Abiathar: magis tñ consonat literæ, q loqueretur Dauid: nimis enim esset educere literã a sensu suo, si sic exponeremus istę tñ extorsiones sententiarum fieri nunquã debent sine necessitate. s. quando aliter exponendo litera non staret in veritate; vel sequeretur aliquod inconueniens: hic tamen nihil horum est, quia proferre verba quæstionis nõ erat officium sacerdotale, ita q nulli conuenire posset, nisi ipsi: ideo, quòd laicus formaret verba quæstionis, vel sacerdos, non erat incõueniens. *Domine Deus Israel*. Loquebatur Dauid ad Deũ tanq̃ esset præsens: & verũ est, q præsẽs erat, quia a nullo loco abest, cum sit infinitus: ibi tamẽ speciali modo erat propter præsentiam Ephod, quod erat sacrũ, & Deus, illo præsente, respondebat. *Audiuit famam seruus tuus*, scilicet, ego, qui sum seruus tuus, audiui famã de Saule. s. per Ceilanos, qui nũciauerunt ei, q vellet illuc venire Saul: vel per exploratores suos, qui semper inquirebant, quid Saul ageret cõtra Dauid, vt ait Nicolaus. *Quod disponat Saul venire in Ceilam*. s. q congregat populum ad veniendum in Ceilam cõtra me, vt etiam vrbem destruat, quia erat ibi Dauid. *Vt euertat vrbem propter me*. i. venit ad capiendum me, & ad subuertendũ vrbem; non. n. erat principale, quod intendebat Saul subuertere urbem, sed capere Dauid, quia tamen, si ibi maneret Dauid, pugnaret Saul contra vrbem ad destruendum eam, donec caperet Dauid. Vel fortè intelligebat Dauid, q non solum destrueret Saul urbem, si maneret ibi Dauid, sed etiã si inde fugeret, quia Ceilani receperant eum in urbe: hoc autem uerisimile erat, quia Saul deleuerat urbem Nobe, quia ibi fuit Dauid ad Achimelech, quãdo dedit ei panes, & gladium & tamẽ nihil merebantur mali uiri urbis, quia hoc non cognouerãt: à fortiori ergo uidetur, q uellet Saul delere urbem Ceilæ propter Dauid, eo quod omnes uiri Ceilæ publice receperant Dauid, & habebant eum apud se.

Dauid quomodo sciuerit obsidionem, quam disponebat Saul per Ceilanos.

Formis Sacramentorũ qua virtus insit.

Quomodo Saul, postquam fugit Dauid, non deleuerit vrbem Ceilam. Quæst. XIII.

QVÆRET aliquis, cũ postea fugerit Dauid de Ceila, cur Saul non deleuerit vrbem Ceilæ: ipse. n. persequebatur vsq; ad mortem omnes fautores Dauid: nam sacerdotes, qui nihil fauerant ei, quia putauit Saul, q fauissent illi, occisi sunt, & vrbs eorum deleta est, vt patet præcedenti ca. hic autem magis apparebat fauor, cum Ceilani haberent publice apud se Dauid. Respondẽdum est, quod Saul non occidit aliquem de Ceilanis, nec euertit vrbem eorum, sicut Nobe, quanquam ibi fuit Dauid, propter multa. Primum fuit, quia non putauit Ceilanos fauere Dauid contra eum, nec recepisse illum, vt defenderent cõtra Saulem, sed susceperunt propter necessitatem. s. quia Philisthini inuadebant vrbem eorum, & deleturi erant eam; nõ habuerunt autem aliquem, ad quem confugere possent pro tunc, nisi ad Dauid: ille autem eripuit eos de manu Philisthinorũ, & tunc introiuit in urbem: non ergo fecerũt aliquid irrationabile permittendo ingressum in urbẽ ei, qui urbem liberauerat de manu hostium: nec ex hoc præsumebantur coniurasse cum illo, præsumerentur autem, si suscepissent eum in urbe non præcedente aliqua causa: cõtra uiros autem Nobe præsumpsit Saul q coniurassent cum Dauid, eo quòd fuit ibi, quando fugit a facie eius, & datus est ei gladius, & panes: occidit ergo uiros Nobe, & non Ceilanos. Secunda ratio erat, quia placebat Sauli, quòd introiret Dauid in Ceilam, eo quod ibi posset eum capere, & non in agro, ut dixit supra. s. tradidit eũ Deus in manus meas, cõclususq; est in urbem, in qua portæ, & seræ sunt. Cũ igitur Ceilani cooperarentur uoluntati Saulis. s. ut ibi posset capere Dauid, noluit eis aliquid mali agere, quin potius tribuisset eis, si accipientes Dauid in urbem per insidias tradidissent illũ ei. Tertia ratio fuit, quia Deus nõ permisit, q perirent Ceilani: nam sicut declaratum est præcedenti cap. licet cuilibet sit liberum malum uelle; nulli tamẽ est liberũ malum perficere, sed tantam habet ad hoc potestatẽ, quantã Deus permittit: Deus autẽ nõ pmittit quẽ aliqua mala pati, nisi in aliquo illa meruerit. Dato ergo q irasceretur Saul contra Ceilanos, Deus conuerteret animum eius,

Pot quis libet malũ uelle, sed non sẽ permalum facere.

vt non

vt non diffiniret vrbem eorum esse delendam, quia illi non meruerant. In vrbe autem Nobe secus fuit: quia Saul iratus fuit illis, putans, quod coniurassent cum Dauid: Deus autem dedit locum furori eius, eo quod viri Nobe merebantur illa mala pati aliunde. s. quia Deus posuerat super eos sententiam maledictionis propter filios Heli, vt morerentur. Vt ergo executioni traderetur iustitia sua, dedit locum furori Saulis. In Ceilanis autem nihil tale erat à Deo propter aliqua peccata ipsorum, ideo non permisit succendi iram Saulis contra eos. *Si tradent me viri Ceilæ in manus eius.* i. si descenderit Saul in Ceilam, an viri Ceilæ tradēt me in manus eius, vel nunquid pugnabūt, vt defendāt me: hoc aūt dixit, quia audierat, quod Saul misisset ad Ceilanos, vt clauderēt portas ad tenendū ibi Dauid: quod si facerēt, sans putabat, quod habita opportunitate, traderent eū in manus Saulis. *Et si descendet Saul, sicut audiuit seruus tuus.* i. si verum est id, quod audiuit, s. quod descendere velit Saul huc. Nicolaus dicit, quod ista duo non fuerunt simul proposita, quanquam hic simul ponuntur, sed primo habuit responsum Dauid de vna & deinde proposuit aliam. Motiuum eius est, quia Deus non respondit ad istas duas simul, sed ponitur responsio ad vnā, deinde ponitur respōsio ad aliā, vt patet in litera: non tñ multū refert, an simul proposuerit, vel non, nec ratio sua est efficax, s. quia non respondetur simul ad ista duo: nam quanquam ipse duo proponeret, Deus poterat respondere ad vtrunque, vel ad vnum tantum, vel ad neutrum: sicut aliquando quæsitus per sacerdotes in Ephod, nihil respōdit: sic patet de Saule infra c. 28. nam consulit Dominum de bello, in quo ipse postea mortuus est, & noluit ei respondere per sacerdotes, nec per somnia, nec per prophetas. Hic igitur posset non respondere ad vtrunque quæsitum, sed ad alterum tantum, & quia nunquam recedendum est ab ordine literæ sine necessitate, magis videtur, quod ista duo simul Dauid petierit, & quod Deus ad vnum tantum respōderit: si tamen voluerimus tenere cum Nicolao, satis stat. Ra. Dauid Kimhi dicit secundum sapientes Hebræorum, quod ex hoc habetur modus consulendi Dominum in Ephod, s. quod nunquam proponeretur simul, nisi vna quæstio; si aūt proponerentur duæ, Deus solum respondebat ad vnam, vt patet hic, quia Deus noluit respondere Dauid, nisi ad vnā, & deinde respondit ad aliam. Sed falsum est: quia aliquando Deus respondebat ad duas quæstiones simul, vt patet supra in litera, scilicet, num vadam, & percutiam Philisthæos istos? & respondit Deus: vade, & percuties Philisthæos, & saluabis Ceilam. Patet etiam hoc infra c. 30. cùm dixit Dauid: Persequar latrunculos hos, an non? & comprehēdam eos? Dixit Dominus: persequere: absque dubio. n. comprehendes eos, & excuties prædam. Non ergo erat limitatus modus quærendi in Ephod, s. an poneretur vna quæstio, vel multæ: sed poterat quilibet ponere quod voluisset; Deus autem respondebat ad quas volebat, vel ad omnes: hic autem non respondit ad duas simul, sed ad vnam, ideo Dauid iterum posuit quæstionem, quam primo posuerat. *Domine Deus Israel indica seruo tuo,* idest oro, vt declares veritatem harum duarum quæstionum mihi seruo tuo. *Et ait Dominus descendet,* idest Dominus respōdit: Saul descendet in Ceilā ad capiendū te. Non est aūt intelligendū istud verbū Dei absolutè, quia tunc falsum esset, cū Saul non descenderit in Ceilā, vt patet infra: sed intelligitur cū conditione, s. si hic manseris, descendet. Postea autem sciens Saul, quod exisset Dauid de Ceila, dissimulauit exire contra eum, scilicet fingens, quod non habuisset intentionem eundi in Ceilam ad ipsum: hic enim respondit Deus ad quæstionem, quæ in ordine prima erat, scilicet, an Saul descenderet in Ceilam, vel non: non aūt an viri Ceilæ traderent eum in manus Saul, vel non. *Dixitque Dauid.* Hic ponit iterum quæstionem, quam iam posuerat, sed quia Deus non respondit ad illam repetit eam: *Si tradent me viri Ceilæ, & viros, qui mecum sunt in manus Saul.* i. si descenderit huc Saul, nunquid viri Ceilæ tradent me in manus eius? Hoc dicebat, quia dato, quod Saul vellet descēdere in Ceilā, si Ceilani adiuuare vellent Dauid contra Saulē nō multū timeret Dauid, si tamen Ceilani aperirent portas Sauli, vt ingrederetur ad Dauid, vel caperent Dauid per insidias, & ponerent in manibus Saulis, erat fugiendum Dauid inde. *Et dixit Dominus: tradent.* i. tradent te viri Ceilæ in manus Saulis. Istud verbū intelligendū est conditionaliter, sicut supra dicebatur, scilicet, quod si maneret Dauid in vrbe, viri Ceilæ traderent eum Sauli, postea tamen non tradiderunt, quia Saul nō descendit, & Dauid non mansit in Ceila, vt patet infra.

Opinio Nicolai.

Ra. Dauid.

An peccarent viri Ceilæ tradendo Dauid, si venisset Saul? Quæstio XIIII.

QVAERET aliquis, si viri Ceilæ traderent Dauid in manus Saulis, veniente Saule ad vrbem, an peccarent. Et videtur, quod sic: sciebant. n. quod Saul quæreret animam eius iniquè: ideo tenebantur eum defendere, alioquin rei erant homicidij, quia manifesto facinori non obuiabant, vt patet extra de homic. c. sicut dignum. Respōdendum est, quod Saul venturus erat in Ceilam, si ibi maneret Dauid, & si viri Ceilæ nollent tradere eum in manus eius, pugnaret contra vrbem, & occideret omnes, atq. subuerteret vrbem: hoc autem sciebant Ceilani: nam non fecerunt tantum pro Dauid viri Nobe, & occidit eos, atque deleuit vrbem: à fortiori ergo, si ipsi resisterent Sauli nolentes tradere Dauid in manus eius, pugnaret contra eos, & perderet illos cum vrbe sua. Dicendum igitur, quòd Ceilani peccarent, si sponte darent Dauid in manus Saulis, s. si ipsi desiderarent tradere eum, vt complacerent Sauli: tunc enim peccabant in duobus. Primò, quia sciebant Dauid esse innocentem, & tradebant eum ad iniūstam mortem, cuius ipsi erant tanquam principales auctores. Secundò peccabant agentes contra naturam, quia reddebant malū pro bono, s. quia Dauid liberauerat eos à morte de manu Philisthinorum, ipsi autem tradebant eum in mortem: si tamen Ceilani traderent Dauid, ne ipsi morerentur, non peccabant: quia non obligabantur ipsi mori, vt liberaretur Dauid, nec obligabantur mori cum eo defendendo ipsum. Sciendum tamen, quòd non poterant tradere licitè Ceilani Dauid in manus Saulis per omnem modum, quāquam timerent mortem, si non facerent: sed hoc erat, quod poterant facere, s. quod ipsi coacti ne morerentur, aperirent portas vrbis, vt introiret Saul ad capiendum Dauid, si vellet. Hoc enim licitè facerent Ceilani propter duo. Primò, quia aperiendo non videbantur agere, sed pati & timor iustissimus excusabat eos in hac parte. Secundò, quia ipsi tenebantur aperire portam vrbis Sauli, quandocunque veniret: quia erat Saul Dominus eorum: & secundum legem Domini subditi tenentur aperire portas loci Domino suo, siue irato, siue placato venerit: non poterant tamen Ceilani agere aliquid contra hoc: nam dato, quod Saul iussisset eis sub pœna mortis, & deletionis vrbis, quòd Dauid per insidias caperent, vel aliàs, & traderent eum in manus eius, non debebant hoc facere, quia in hoc præstarent causam immediatam iniustæ morti, cuius ipsi essent auctores: potius tamen debebant ipsi iniustè ab aliquo mortem pati, quam eam iniustè alicui infligere: etiam si Saul inquisiuisset pro Dauid in vrbe, vtpote, si introisset in vrbem, & Dauid lateret in aliquo loco cognito Ceilanis, nullus eorum debebat respondere, vbi erat, sed potius debebāt mortem pati, quàm illum prodere: & si Saul vellet eos compellere ad iurandū, non debebant iurare, sed sustinere pœnam. Etiam dato, quod introeunte Saule in vrbem, fugeret Dauid per aliam partem vrbis, & iuberet Saul Ceilanis sub pœna mortis, quod comprehenderent Dauid, vel eum adiuuarent ad hoc, neutrum facere debebant, sed potius mortem sustinere, eo quod in rebus illicitis obedire non debebant. Item dato, quod esset clausa ciuitas Ceilæ, & obsessa à Saule, & Dauid vellet fugere de vrbe, Ceilani tenebantur aperire ei portas vrbis, alioquin iam ipsi aliquid agerent ad hoc, quod caperetur Dauid: hoc tamen illicitum erat, s. cooperari ad mortem innocentis: ergo tenebantur eum permittere fugere, & dato quod Saul iuberet, quod tenerent eum, Ceilani non debebant in hoc obedire, sed potius mori, quia propter nullum timorem debebant ipsi cogi ad faciendum malum. Hæc autem dicta sunt secundum obligationem, quam habebāt Ceilani quantum ad legem Dei, & secundum conscientiam: Si tamen attendatur quædam probitas humana, & inclinatio naturæ rationalis, non solum tenebantur Ceilani ad hoc: sed etiam ad maiora, scilicet vt non aperirent portas vrbis Sauli, sed adiuuarent Dauid contra Saulem, si

Ceilani tenebantur aperire portas Sauli.

illi ma

illum occidere vellet, etiamsi in defensione eius scirent se morituros: nam Dauid posuerat animam suam in manu sua, vt eriperet Ceilanos de manu Philisthinorū: & si ipse non venisset in eorū auxilium, forte capta fuisset ciuitas, & periissent Ceilani: tenebantur ergo ex quadam rōne humana Dauid vicē reddere, s. vt sicut ipse pro illis se morti exposuerat, ita versa vice illi pro eo morti se traderent. Aperire autem portas Sauli ad capiendum Dauid, vt ipsi nō morerentur, videbatur valde crudum, quia iuxta Aristo. lib. 8 in fine Ethic. inhumanum est auxiliatorem expelli: Lex tamen Dei non obligabat eos ad tanta, sed ad ea, quæ dicta sunt. Ratio autem diuersitatis satis patet: quia Lex diuina nunquam permittit, q aliquis pro alio peccet, etiam leniter, dato q ab eo immensa suscepisset bona: inclinatio autem naturæ humanæ, quæ videtur esse quodammodo rationalis, facit vt pro illis, a quib. bona magna recipimus G ad simul. a quocunque modo nos exponamus. *Surrexit ergo Dauid, & viri eius quasi sexcenti.* s. audito responso, q si Dauid maneret in Ceila, veniret Saul, & Ceilani traderent eum in manus eius, siue timore mortis, siue vt placerent Sauli, recessit de vrbe, quia non putauit iam sibi securum esse manere ibi. Sed dicet aliquis: quomodo dicitur hic, q erant quasi sexcenti viri cum Dauid: quia præcedenti c. dicitur, q conuenerunt ad Dauid, qui erāt in angustia, & oppressi ære alieno quasi quadringenti viri. Rñdēdum q Dauid a principio, quando fuit in spelunca Odollam, aggregauit sibi quasi quadringentos viros, & quia illi non sufficiebant ei ad id, quod intendebat, voluit habere plures. Ab illo aūt tpe, quo fuit in spelunca Odollam, aliquanta mora fuit vsquequo fuit in Ceila: nam post speluncam Odollam venit Dauid in terra Moab, & stetit in præsidio H aliquanto tēpore: deinde iubente Gad propheta venit in terram Israel in saltum Hareth, vt patet præcedenti c. deinde venit in Ceilam. In hoc autem tempore medio aggregauit ad se quos potuit: fueruntque cum eo quasi sexcenti viri: & sic quando exiuit de Ceila habebat sexcentos viros secum: postea autem non legitur plures habuisse: sed semper dicitur, q erant sexcenti, vt patet infra cap. 25. & 27. & 30. hoc autem fuit, quia putauit illos sibi sufficere ad id, qđ volebat, & noluit alios capere. *Et egressi de Ceila.* i. egressi fuerunt de Ceila. Hoc fuit antequam Ceilani ponerent insidias aliquas Dauid ad tenendum eum, vel claudendum sibi portas vrbis: & hoc, quia ipse præuenit consulere Dominum, priusquam Ceilani exequerētur aliquid de eo, quod volebat Saul. *Huc, illucque vagabantur incerti:* idest, postquam exierunt de vrbe Ceila, non iuerunt ad aliquam I aliam vrbem, ne Saul denuo insidiaretur eis ad obsidēdum eos in vrbe, sicut nunc insidiatus fuerat, sed iuit in desertū Ziph, vt patet infra, i. morabatur autem Dauid in deserto, in locis firmissimis, mansitq. in monte solitudinis Ziph: sed dicitur, q vagabantur huc, & illuc incerti, s. quia non audebant manere in aliquo determinato loco, ne Saul poneret insidias super eos, vel sciret, vbi erant: nunc autem cum vagarentur huc, & illuc, cum Saul audiret eos esse in aliquo loco, & iret illuc, non reperiret eos ibi, & sic desperaret, cessaretque illos persequi. In Hebræo habetur. *Ambulauerunt, quo mihi ambulauerunt.* Sed ista sentētia est barbara, & significat rem factam, siue præsuppositione finis, sed a casu, & est sensus; ambulauerunt quo ambulauerūt, idest illuc ibant, quo eos fortuna, vel impetus deducebat, non præsupponentes ire ad aliquem locum determinatū: K ideo litera nostra significantius dixit, q vagabantur incerti, i. non habentes aliquem locum determinatum, quo irēt. Litera Chaldaica habet. *Iuerunt quo eis vtile fuit.* Sed illud non tantum consequitur sensum literæ Hebraicæ, quantum litera nostra. *Nunciatum est Sauli, quod fugisset Dauid de Ceila.* Saul enim fuit piger in exequendo id, qđ volebat contra Dauid: ideo prius quam ipse recederet de loco suo ad eundum contra Dauid, audiuit, q iam recesserat Dauid de Ceila. *Et saluatus esset,* i. posuisset se in loco securo, in quo non essent seræ, & portæ, sicut in Ceila, vt capi posset, q. d. existendo in Ceila erat in periculo, egressus autem de illa saluus erat, quanquam maneret prope Ceilam: eo quòd iam habebat locum fugiendi, & non in Ceila. *Quamobrem dissimulauit exire,* idest, noluit Saul exire de loco suo ad veniēdum in Ceilam: & dissimulauit,

Dubitatio.

400. viri erant congregati cum Dauid.

F idest, finxit, q non disposuisset venire in Ceilam cōtra Dauid, vt non crederetur ex hoc illusus esse à Dauid. *Morabatur autem Dauid in deserto.* s. postquam exiuit de Ceila, noluit introire in aliquā vrbem, vel locum munitū: quia timuit sibi accidere, vt disponebatur in Ceila: si.n. illi, quos à morte Dauid eripuerat, non erant ei fideles, quia volebant eum tradere Sauli; quāto minus fideles sibi essent ceteri Israelitæ, pro quibus nihil specialiter egerat? nullis ergo viris habitantibus in locis muratis amplius confisus est. Vnde post hoc nunquam legitur Dauid introisse in aliquē locum muratum in terra Israel, vsque ad mortem Saulis, sed manebat in desertis. Istud autem desertum, in quod ingressus est postquam exiuit de vrbe Ceila, erat desertum Ziph, vt patet infra in litera. *In locis firmissimis,* idest, morabatur in locis firmissimis deserti, scilicet, in altis rupibus, G ad quas non posset accedere Saul, & viri sui: vel saltē præ tædio, & labore illuc non ascenderent. Sed nec propter hoc desistebat Saul, quia furor eius erat fortis, & nulli labori cedens: vnde persequebatur Dauid, & viros eius super petras altissimas, ad quas homines ascendere non poterant, vt patet sequenti cap. s. & perrexit ad inuestigandum Dauid, & viros eius, etiam super abruptissimas petras, quæ solis ibicibus peruiæ sunt. In Hebræo habetur hic. *In castris, vel munitionibus,* idest moratus est in castris: non erant autem ista castra: quia erat ibi locus desertus, in quo nulli homines habitabant: sed dicuntur castra, vel munitiones, quia illę rupes ita erāt altissimæ, & scopuli vndique prærupti in modum dentium, quòd habebant effigiem turrium, & locorum munitorum: nec erant minoris fortitudinis, quàm loca munita. Hebræi autem quidam volunt, quòd accipiantur hic castra propriè, ad quæ confugeret Dauid: sed H non stat rationabiliter; quia Dauid fuerat nunc in magno periculo, eo quòd manebat in vrbe murata, & Saul gaudebat super illo, quasi iam eum in manibus teneret, dicens: tradidit eum Deus in manus meas: conclusus est in vrbe, in qua portæ, & seræ sunt: quomodo verisimile esset, quòd denuo rediret Dauid ad alia loca murata? nullo, inquam, modo: quia ibi similiter capi poterat, vt in Ceila. Patet etiam hoc, quia sequenti cap. dicitur, quòd Dauid habitauit in locis tutissimis Engaddi, & Saul persequebatur eum super abruptissimas petras. Et habetur in Hebræo in castris Engaddi, vbi nos dicimus in locis tutissimis: ibi tamen manifestissimum est, quòd non erat in loco murato Dauid: quia tunc non inquireret eum Saul super abruptissimas petras, sed obsideret castrum, in quo esset. Item patet, I quia ibi dicitur, quòd cum persequeretur Saul Dauid super petras abruptissimas, intrauit in quandam speluncam ad purgandum ventrem, & ibi erat Dauid: ergo non erat in aliquo castro, vel loco munito, sed in deserto sine muris. In Hebræo tamen dicitur ibi, quòd erat in castris Engaddi: ergo non accipiuntur castra pro locis muratis, sed pro locis arduis, & fortissimis: hoc autem secuta est litera nostra dicens, in locis firmissimis. *Mansitque in monte solitudinis Ziph,* idest, moratus est in quadam parte montis, quæ erat in solitudine, quæ vocatur Ziph: nam illa terra Ziph est montosa, & est magna: in cuius quadam parte erat mons quidam satis præruptus, in quo visum est Dauid securum habitare. In Hebræo habetur hic. *Ciphim.* vbi nos dicimus Ziph, & est pluralis numeri, velut si diceremus in deserto Ziphæorum, sicut habetur infra; Hebræi K autem quidam dicunt Ziphim esse nomen appellatiuum, & significat eos, qui faciunt picem, & morantur in syluis: & quia Ziphæi morabantur in solitudine, vt patet hic, putant, quod sunt illi, qui faciunt picem, & maximè, quia apud Hebræos Zephex significat picem, vt habetur Gen. capit. 7. vbi iubetur, quod arca liniretur pice, & ponitur illud nomen. Sed dicendum est, quod hic Ziph sit nomen proprium alicuius regionis magnæ, quæ est in solitudine sortis Iudæ, & habitores illius vocantur Ziphæi; vel secundum literam Hebraicam vocantur Ziphim. Habitauit autē Dauid in ista solitudine propter duo. Primò, quia ista erat terra prærupta nimis, ad quam difficile erat aliquos ascendere, ideo putauit, quòd quanquam Saul sciret eum ibi esse, non inquireret ipsum propter difficultatem terræ. Secundò erat ibi, quia terra illa erat in extremitate sortis Iudę apud terram Philisthinorum, & si contingeret,

Ziph quid significet.

Dauid habitauit in solitudine Ziph.

quod

quòd Saul persequeretur eum in deserto illo, posset faciliter fugere in terram Philisthinorum, quod non ageret, si forte fuisset in terra Israel in medio eius. *Quærebat tamen eum Saul cunctis diebus*, idest, quanquam Dauid lateret in locis asperrimis, non desistebat eum quærere Saul: quia furor magnus, quem conceperat in Dauid, faciebat eum nulli labori cedere. Dicitur autem, quòd quærebat eum cunctis diebus, scilicet, omnibus diebus, quibus mansit in terra Israel: postea autem vidit Dauid, quod non erat sibi securum manere in terra Israel, vt patet infra c. 27. s. ait Dauid in corde suo: aliquando incidam in manus Saul: nõne melius est, vt fugiam, & saluer in terram Philisthinorum, vt desperet Saul, cesserque me quærere in cunctis finibus Israel Et tunc fugit. Nunciatum est autem Sauli, quòd fugisset Dauid in Geth, & non addidit vltra, vt quæreret eum: deinde non fuit reuersus Dauid in terrã Israel, quousque mortuus B est Saul. Sciendum autem, quod istud, quod hic ponitur, non habet ordinem rectum ad præcedentia, & sequentia: nam id, quod habetur supra, & infra, est idem factum, quia supra dicitur, quomodo venit Dauid in desertum Ziph, & & infra postea ponitur quomodo steut in deserto illo, Ionathas ascendit illuc ad eum, & postea Saul persecutus est ipsum in eodem deserto: istud tamen interponitur hic ad significandum omnia, quæ postea acciderunt de persecutione Dauid vsquequo recessit in terram Philisthinorũ. s. quia omnibus istis diebus persecutus fuit Saul Dauid. *Et non tradidit eum Dominus in manus eius*. i. quanquam Saul conatus fuisset capere Dauid inquirendo eum diligenter: tamen nunquam potuit illum tenere, quia Deus voluit, quòd nunquam teneretur ab eo: nam disposuerat, quod futurus C esset Rex in Israel, ideo euitabat omnia, per quæ posset impediri dispositio sua. Dicitur autẽ, quòd Deus non tradidit eum in manus eius. s. ex eo, quod non cœpit eum: omnia. n., quæ homines patiuntur, vel patrãt, ex Dei permissione, vel cooperatione descendunt: & quia Deus non permittebat Dauid, tradi in manus Saulis, dicitur, quòd non tradidit eũ in manus eius, & si ipse non tradebat cooperãdo, vel permittendo: impossibile erat, quod Saul caperet Dauid.

Persecutio Dauid in deserto.

Et vidit Dauid. Hic ponitur secundum principale huius c. s. persecutio Dauid in deserto: voluerat. n. tenere eum in vrbe Ceila, & quia vidit se frustratum hac intentione sua, conatus est eum persequi in montibus, & desertis. In quo ponuntur tria. Primò Dauid à Ionatha confortatur. Secũdò à suis contribulibus accusatur. Tertiò Saul eum in latibulis perscrutatur. Secunda ibi. *Ascenderunt autem Ziphæi.* Tertia ibi. *At illi surgentes.* Circa primum dicitur. *Et vidit* D *Dauid, quod egressus esset Saul, vt quæreret animam eius*, i. cognouit Dauid, quòd Saul egressus fuerat de domo sua ad inquirendum eum in montibus, non cessans à persecutione, quanquam primò frustratus fuerit.

Dauid quomodo cognouerit Saulem egressum esse ad persequendum eum. Quæst. XV.

QVÆRET aliquis, quomodo Dauid cognouerit, quòd egressus fuerat Saul ad persequendum eum. Aliquis respondebit, quod hoc cognouit per consultationem Domini. s. quia nunc, cum esset in periculo quotidiano, sæpe consulebat Dominum de statu suo, præsertim cum haberet opportunitatem consulendi, quia habebat secum sacerdotem magnum Abiathar. Vnde supra in litera ter consuluit. E Hoc autem non multum stat, quia Dauid non consuleret Dominum de aliqua re, nisi de qua dubius esset, & haberet incitatiuum ad inquirendum: si tamen ipse nihil audiuisset per nuncios, vel alias de Saule, quòd egressus fuisset ad persequẽdum eum, non consuleret Dominum super hoc, quia non dubitaret. Sic patet supra de descensu in Ceilam: nam consuluit Dauid Dominum, an descensurus esset Saul in Ceilam, & hoc quia audiuerat, quòd Saul vellet descendere. Sic patet in verbis consultationis. s. Domine Deus Israel audiuit famam seruus tuus, quòd disponat Saul venire in Ceilam; ergo non cognouit nunc Dauid de persecutione sua per consultationem: vel si per illam aliquid cognouit, oportet quòd per famam, vel alias aliquid ante hoc cognouisset. Potest autem dici, quod Dauid cognouit hoc per exploratores suos, qui inuestigabant secretè ea, quæ Saul disponeA bat agere contra Dauid: habebat enim Dauid aliquos viros de suis, qui ibant ad curiã Saulis secretè, & sciebant quid moliretur Saul cõtra Dauid, & per hos audiebat hæc: sic patet inf. 25. c. s. videns autem, quòd venisset post se in desertum, misit exploratores suos, & didicit, quòd illuc venisset certissimè. Vel potest dici, quòd audiuit per famam: nam licet Dauid nõ introiret in loca murata, postquam egressus est de Ceila, tamen viri sui declinabant ad aliqua loca procibis, & ibi poterant audire aliquid, quod disponeret Saul cõtra Dauid. Aliter potest dici, quòd hoc nunciauit Ionathas Dauid, nã priusquam perscrutaretur Saul Dauid in montibus Ionathas abiit ad Dauid, & confortauit eum, dixitque nec enim inueniet te manus Saulis patris mei. In quo innuitur, quòd inquirebat eum, sed non posset inuenire: ergo reuelauit ei, quòd inquireretur à Saule.

B

Saul licet fuerit delusus in fraudibus suis, non tamen destitit, tantus erat furor, quem conceperat contra Dauid. Quæstio. XVI.

QVÆRETVR vlterius, quomodo Saul nunc egressus sit ad persequendum Dauid, cum prius, videns se confusum destitisset: nam, cum nunciatum est ei, quòd egressus fuisset de Ceila, dissimulauit exire ad persequendum eum. Respondendum est, quòd Saul voluerat tenere Dauid in Ceila, & cum vidit fraudes suas delusas esse, erubuit: & pro tũc cessauit persequi: tanta tamen erat cordis sui inquietudo propter nimium furorem, quem conceperat in Dauid, quòd desiderabat facere, id, in quo prius erubuerat. Sic. n. factum est à principio inimicitiarum eius cum Dauid, quando co- C natus est eum lancea configere cum pariete, supra c. 18. Postea tamen fecit eum tribunũ super mille viros, & dedit ei filiam suam in vxorem, eod. c. sed rursus impatientia cordis sui stimulatus, iussit Ionathã, & seruos suos, quòd occiderent Dauid, supra cap. 19. nunc verò Ionatha loquente bona pro Dauid placatus est Saul, iurauitque, quòd nullum malum pateretur Dauid. Iterum tamen succensus est furor eius, conatusque est eum lancea perfodere, eod. c. sic ergo ibi dolor non sinebat eum in eo, quod semel iudicasset, sed rursus succendebatur furor. Ita quanquam hic verecundia fecisset eum desistere, rursus tamen cordis prauitas ad priora reduxit. Alio modo dici potest, quod Saul dissimulauit exire ad persequendum Dauid, quando sciuit eum egressum de Ceila: non quidem tanquam erubesceret, vel simpliciter desistere vellet, sed per hoc insidias ponebat. s. vt Dauid D putaret, quòd non fuisset intentio Saulis veniendi ad tenendum eum in Ceila: ideo quòd nunc in aliquo loco securè maneret, putans etiam, quòd nunc Saul nollet persequi eũ, & per hoc facilius eum Saul incautum acciperet: & istud videtur verisimilius. *Porrò Dauid erat in deserto Ziph in sylua.* s. ex eo, quod recessit Dauid de Ceila, venit in desertũ Ziph: & manebat ibi propter duas causas supra positas: erat. n. locus ille præruptus, nemorosus, & opacus, in quo latere possent Dauid, & pueri sui: & ad locum ipsum venit Ionathas ad Dauid. Et dicitur, quod erat in sylua, idest in parte magis syluestri illius terræ: erat namque terra Ziph magna, cuius quædam partes erant planiores, aliæ verò syluestres, & præruptæ: Dauid autem morabatur in parte syluestri, eo quod ibi securius erat. *Et surrexit Ionathas filius Saul.* s. de domo sua, quæ erat in Gabaa, & venit ad Dauid. Ni- E colaus autem dicit, quod surrexit de societate patris sui. s. quod Saul iuerat ad persequendum Dauid, & cum eo Ionathas: non vidente autem Saule, Ionathas perrexit ad Dauid, & locutus fuit cum eo: Sed non multum videtur, quod hoc faceret Ionathas, quia cùm esset in exercitu patris sui, vix posset egredi, quin videretur à custodibus exercitus, & nunciaretur Sauli, quod erat periculum: Nec valet, si dicas, quòd poterat exire nullo vidente, sicut factum est, quando erant castra Saulis apud Gabaa: & exiuit Ionathas cum armigero suo ad castra Philisthinorum, vt patet supra c. 14. & nullus cognouit, an aliquis deesset de castris: nam dixit ibi Saul requirite, & videte quis abierit ex vobis, quòd cum requisiuissent, compertum est abiisse Ionathan: nam tunc Ionathas non curabat, an ab aliquo videretur, quia etiamsi videretur non erat ei periculum: ideo exposuit se ad exeundum, nullo vidente, & accidit, quòd nullus videret

eum

eum: nunc autem non exponeret se Ionathas huic: quia quanquam posset accidere, ꝙ non videretur egredi, tamen verisimilius erat, ꝙ posset videri, quam, ꝙ non videretur: si tamen eo videretur, erat periculum magnum David, quia aliqui sequerentur Ionathan secrete quousque peruenirent ad latibula David, & renunciaretur hoc Sauli, qui iret ad persequendum eum: Ionathas autem non pateretur hoc, ideo nollet egredi de castris ad videndum David. Item quia, si egressus fuisset de castris, rediisset postea in castra, vt nõ putaretur aliquid egisse: dicit tamen infra, postquam fleuit Ionathas cum David, reuersusq; est in domum suam: ergo videtur, ꝙ non erat in castris cum Saule, quando surrexit, vt iret ad David.

Quomodo Ionathas sciuerit locum David, cum David maneret in montibus, & non semper in eodem loco. Quaest. XVII.

QVÆRET aliquis, quomodo Ionathas sciuerit ire ad locum, in quo erat David, quia ille erat in montibus, & non manebat semper in eodem loco, ideo quanquam interdum sciuisset de loco eius, tamen rursus nesciret: maxime, quia David occultabat se omnibus hominibus, ne inueniret eum Saul: quomodo ergo sciret locum Ionathas? Aliquis fortè dicet, quòd David erat charissimus Ionathæ, ideo reuelabat ei locum, in quo erat, & nulli alteri. Sed hoc non stat, quia istud fuit, quando Ionathas, & David manebant in domo regis, quia tunc ambo communicabant sibi inuicem secreta, & David latuit in agro tribus diebus, nullo sciente, nisi Ionatha, qui postea descendit ad eum, vt patet supra c. 20. nunc autem non colloquebantur mutuo Ionathas, & David, quia postquam fugit David à facie Saulis, nunquam locutus fuerat Ionathæ vsq; nunc, ideo non posset ei per collocutionem reuelare locum suum. Dicendum est igitur, ꝙ Ionathas sciebat nunc locum, vbi erat David, & postea etiam sciebat vbicunque ille esset, & hoc per exploratores, quia habebat David semper aliquos viros, qui scrutarentur, quid disponeret Saul contra eum, & isti loquebantur Ionathæ ex parte David, significantes ei locum, & intẽtionem David. Sed nunc dicet aliquis, quomodo David confidebat Ionathæ, vt reuelaret ei locum suum, quia poterat ille fatere patri suo, & indicare ei locum David, & sic traderet eum in manibus eius: Respondendum, ꝙ tantam senserat David Ionathæ charitatem, cum diligeret eum, sicut animam suam, ꝙ nihil erat, quod ei non confideret: iam enim eum tentauerat in rebus magnis, & fidelem inuenerat, quando latuit in agro, & tertio die venit Ionathas ad eum nuncians intentionem patris sui, & ꝙ pro desensione eius pater conatus fuerit ipsum lancea configere, vt patet supra cap. 20. Cum igitur tunc Ionathas seruauerit vitam David, cum potuisset eum leuiter tradere Sauli, confidit se totum David Ionathæ, & ponebat vitam suam in manu eius.

Ionathas ita secrete iuit ad David, quod non dubitauit de patre. Quaest. XVIII.

QVÆRETVR vlterius, quomodo ausus fuerit Ionathas venire ad David in syluam: Iam enim ipse passus fuerat mala à patre propter David, cum conatus fuisset eum lancea confodere, vt patet supra c. 20. ergo nunc timere debuisset ire ad David. Responderi potest, ꝙ Ionathas iuit ita secretè ad David, quòd pater suus nõ cognouerit hoc aliquo modo, ideo non timebat malum sibi ex hoc euenturum esse. Et credendum est, quod Ionathas solus iuerit in syluam, ne aliquis vadens cum ipso posset scire locum David: sic enim iterum fecit, quando latebat David in agro: nam solus cum puero paruulo descendit in agrum, & locutus est ad David, vt patet supra c. 20. Potest etiam dici, quod quanquam Saul cognosceret Ionathan fuisse ad David, non multum curaret Ionathas, nec putaret se aliquid passurum propter hoc: nam non cognosceret aliquid nouum Saul de Ionatha sciendo, quod ibat ad David, cum iam sciret, quod diligebat eum nimis, & quòd inierat fœdus cum eo præcedenti c. sed solum caueret Ionathas, ne tunc quando iret, aut rediret, cognosceret Saul, &

F per hoc sciret locum David. Nec valet, si dicas quòd Saul conatus fuit lancea percutere Ionathan pro David, supra c. 20. quia hoc non factum est, eo ꝙ Ionathas diligeret David, vel exhiberet se ei amicum in quibus poterat, sed quia pro eo respondit contra voluntatem patris, vt patet eod. cap. cum dixit Saul Ionathæ: Scio, ꝙ in confusionem tuam diligis filium Isai: & tamen tunc non conatus fuit Saul percutere eum lancea, postea verò dixit Saul, ꝙ adduceretur David, qui erat filius mortis. & respondit Ionathas; Quare moritur? quid fecit? & tũc Saul arripuit lanceam, vt percuteret eum: ergo solum erat, quia respondebat ei; & ex verbis suis iratus fuit Saul; Post hoc autem Ionathas nihil respondebat, vel loquebatur Sauli super hac re; ideo quanquam aliquid ageret pro David, non timebat sibi malum euenturũ. *Et abijt ad David in syluam*. i. venit ad eum
G in desertum Ziph: ibi enim tunc manebat, vt patet supra. *Et confortauit manus eius in Deo*. Idest, confortauit eum ad defendendum se à Saule, & fugiendum ab eo, nec in hoc desperaret, quanquam quotidie eum persequeretur Saul, quia Deus erat adiutor eius.

Qualis fuerit confortatio Ionathæ ad David. Q. XIX.

QVÆRETVR quæ fuerit ista cõfortatio Ionathæ ad David. Aliquis respondebit, quod Ionathas adduxerit David in desertum cibos, quibus confortaretur, nam David, & viri sui erant in angustia ciborum interdum; nam cum Saul persequeretur crebro David, erant viri David coarctati in montibus, & speluncis; ita vt sæpè nõ possent descendere ad loca coniuncta pro cibis, & premeret
H eos famis angustia; Ionathas vero ferendo David cibos confortabat eum. Sed hoc non stat, quia Ionathas non auderet aliquid ferre pro David; nam ad ferendum hæc oportebat, quod cum Ionatha irent alij viri; hoc tamen erat periculosum, quia poterat sic denũciari locus eius Sauli, ideo non portaret secum viros, nec cibos. Etiam quia litera non concordat, vt postea dicetur. Aliquis dicet, quòd Ionathas tulit arma ad David, quia fortè David, & viri sui erant malè armati, egebant autem armis, cum essent in quotidianis periculis; ideo tulit arma pro eis, hoc autem significat confortare manus eius, idest, dare arma in manibus David, & seruorum suorum, quibus confortarentur ad pugnãdum, & resistendum cuicunque. Sed istud non stat, quia sicut non portauit panes Ionathas David, eo quòd ad hoc necesse erat, vt irent alij cum eo, quòd erat periculum Da-
I uid, ita & ad ferendum arma, ideo non tulit aliqua. Item quia si Saul hoc cognosceret, posset nimis indignari: quia nihil magis vetitum est hostibus dari, quam arma; David tamen erat vt hostis Saulis, saltem secundum estimationem Saulis: ꝙ ergo ferret ei Ionathas arma, quibus pugnare posset contra Saulem, & defendere se ab eo; nimis durum Sauli videretur: vnde nec auderet hoc facere Ionathas. Sed dicendum est, ꝙ ista confortatio Ionathæ ad David solum fuit in verbis admonẽs, ne vnquam David deficeret animo, quãquam haberet multos hostes: sed confideret se semper à Deo liberãdum. Hoc patet quia dicitur, ꝙ confortauit manus eius in Deo; q. d. ista confortatio non fuit, nisi ex parte Dei, dando ei bonã spem in Deo. Etiam patet per verba sequẽtia: ait. n. Ionathas, ne timeas: nec enim inueniet te manus Saulis patris mei. Ionathas
K autem voluit nunc confortare David, putans ei hoc nimis proficere. Nam cum David haberet hostes multos, credebat Ionathas, ꝙ consternaretur animo, & non auderet resistere, vel fugere: sed tanquam desperatis rebus, non haberet de seipso curam, & traderetur in manus Saulis. *Dixitq; illi: ne timeas*. i. non timeas, quod moriaris. Hoc. n. dixit Ionathas: quia rationabiliter timere debebat David mortem, cum haberet tot hostes, & maneret in terra illorum: quia aliquo die poterat incidere in manus ipsorũ. Ad vltimum autem hoc timens recessit de terra Israel, dicens: aliqua die incidam in manus Saulis: nonne melius est, vt fugiam, & saluer in terra Philisthinorum, desperetque Saul, & cesset me persequi? vt patet infra cap. 27. *Nec enim inueniet te manus Saulis patris mei*. i. quanquam quotidie persequatur te pater meus ad mortem, tamen nunquam inueniet te nec te timeas inueniendum: quia Deus est adiutor tuus

Respons. Auct.

Hoc

A Hoc autem non dicebat ex certitudine, sed ex desiderio: sic.n. amici solent dicere amicis suis esse illis euentura ea, quæ desiderant eis euenire, quanquam nesciant, an ea euentura sint: est enim illud magis exoptare, quàm prænunciare: sic enim erat de Ionatha; quia cum ipse nimis diligeret Dauid, desiderabat quòd nullum malum pateretur à patre suo, nec inueniretur aliquando ab eo; iam prænunciauit ei hoc, maxime, quia Ionathas volebat confortare Dauid in verbis, & expediebat, q ei hoc diceret: sic autem postea accidit, q nunquam Saul inuenit Dauid.s. ad hoc q posset eum capere: quanquam bis inuenit ad hoc, quod loqueretur cum eo, vt patet sequenti c. & infra 26. *Et tu regnabis super Israel*.i. & tu eris rex, mortuo patre meo, super Israel: sic enim postea factum est.

B *Ionathas quomodo diceret, quod Dauid esset regnaturus post patrem super Israel. Quæst. XX.*

QVÆRET aliquis, quomodo Ionathas dixerit istud: nam ipse erat filius primogenitus regis, & ad eum de iure pertinebat successio: quomodo ergo dicebat, quod Dauid regnaret super Israel. *1. Opin.* Aliquis dicet, quod Ionathas intellexit hoc post mortem suam, scilicet quòd moreretur Saul, & inde ipse: post vtriusque autem mortem regnaret Dauid. Sed hoc non stat: quia Ionathas intellexit hoc, ipso viuente: nam dixit: tu regnabis super Israel, & ego ero tibi secundus in dignitate post te. Aliquis aũt dicet, q Ionathas dixit istud prophetice; nam sic postea accidit, q non regnaret ipse, sed Dauid regnaret, mortuo Saule. Sed hoc non stat: quia prophetia, cum non sit voluntate humana allata, sed Spiritusancto inspirata, vt patet 2. Petri cap. 1. non C possunt prophetæ mentiri in eo, quod prædicũt: Ionathas tamen errauit hic: quia dixit: tu regnabis sup Israel, & ego ero tibi secundus: non fuit tamen Ionathas secundus regnante Dauid; quia prius mortuus est Ionathas, quam regnaret Dauid, vt patet in principio sequentis libri: nã postquam deplanxit Dauid Saulem, & Ionathan, est vnctus in regem super Iudam, inf. 2. lib. c. 2. & postea vnctus est super totum Israel inf. 2. lib. c. 5. *2. Opin.* Aliquis autem dicet, q hoc dixit Ionathas ex affectione sicut dicebatur supra, q dixit ex affectione; non inueniet te manus Saul patris mei. Sed hoc non stat: quia quanquam Ionathas diligeret Dauid sicut animam suam, si tamen in libertate sua esset, potius sibi vellet regnum, & q Dauid esset ei secundus; quam q regnaret Dauid, & esset ipse secundus post Dauid. Et hoc potissimè: quia de iure competebat regnum Ionathæ, & non D Dauid, nisi aliud alterũ specialiter Deus ordinasset; quod non præsupponitur nunc cognitum esse Ionathæ ab eis, qui sic respondent, ideo non dixit hoc ex affectione, quasi sic desideraret: sed quia credidit sic futurum.s. q Dauid regnaret super Israel: quomodo aũt hoc sciret Ionathas, dubium est. *3. Opin.* Aliqui volunt, q hoc sciebat, quia iam notũ erat, quod Samuel vnxerat eum in regem, & tunc rationabiliter velle debebat ista Ionathas.s. q Dauid regnaret, & ipse esset secundus illi. Nam regnum datum fuerat Sauli non ex genere, vel successione, sed ex Dei electione, vt patet supra cap. 9. & 10. sic igitur putabat, q ipse non habebat ius successionis in eo, q pater suus nõ acquisierat iure successionis, sed per electionem Dei; & quia sciebat, quod Dauid vnctus erat in regem per Samuelem, constabat ei, q E ad eum non pertinebat ius regni, sed ad Dauid: ideo volebat id, quod Deus disposuerat; quanquam si arbitrio eius relictum foret, potius elegisset Ionathas, q ipse regnaret, quam quòd regnaret Dauid. Hoc aũt rationabiliter dictũ esset, si præsupponeretur verum, sed falsum est.s. q Ionathas adhuc cognosceret Dauid vnctum esse: quia dicitur infra: sed & Saul pater meus scit hoc.s. q tu regnabis super Israel: Saul tamẽ nesciebat Dauid vnctũ esse; vt infra declarabitur; ergo nesciebat Ionathas. Nisi fortè dicas, quòd Ionathas sciebat Dauid vnctum esse: tamen hoc nunquam reuelauerat Sauli, & sic Saul sciebat Dauid regnaturum: non quasi sciens eum vnctum, sed ex alia causa. Ionathas autem sciebat eum regnaturum; quia sciebat eum vnctum in Regem. Sed primum magis stat.s. quòd nesciret hoc Ionathas, quasi sciret Dauid vnctum, sed quia videbat multa, in quibus Deus eũ adiuuabat, quæ

A designabant ipsum peruenturum ad statum regium. *Et ego ero tibi secundus*. idest, quando tu fueris rex, ego ero tibi secundus post te in honore, & gradu. Hoc autem dicebat Ionathas ex affectione, quia præsupposito, quòd Dauid regnaturus esset, volebat ipse esse secũdus illi. Hoc autem erat rationabile propter duo: primò quia nullus erat ita amicus Dauid, sicut Ionathas, qui diligebat eũ, sicut animam suam vt patet supra c. 18. & 20. Secundo quia Ionathas erat filius Regis, & vir strenuus dignus honore magno: sed non fuit hoc: quia Ionathas mortuus est antequã regnaret Dauid, ideo si superuixisset Ionathas, Saul mortuo, forte Dauid non regnasset immediatè: quia ipse recusasset suscipere regnum viuente Ionatha, qui erat amicissimus eius, & filius regis: cuius iuri præiudicare nollet: & quia Israelitæ nollẽt vngere Dauid in Regem viuente Ionatha, cum ipse esset B filius Regis, & vir strenuus aptus ad liberandum Israel de manu hostium. Nam semel liberauit eos de manu Philisthinorum, quando ipse, & armiger suus pugnauerunt contra aciem Philisthinorum, vt patet sup. c. 14. Deus tamẽ, qui volebat Dauid regnare immediatè post Saulem, ablaturus erat omnia impedimenta ad hoc, ideo sicut disposuerat de Dauid, quòd regnaret post Saulem, ita disposuerat de Ionatha, quod moreretur simul cum Saule: & sic factum est infra cap. vltimo. *Sed & Saul pater meus scit hoc*.s. non solum ego scio, q regnaturus sis post patrem meũ, sed etiam ipse cognoscit istud: hoc dicebat ad magis confortandum Dauid, quia cum aliquis scit se timeri ab hostibus suis nimis, & reputari potentem, crescit animus eius ad pugnandum contra illos, si ergo Dauid sciret se reputari futurum Regem apud Saulem, cõfortaretur, & minus timeret eum. *Instum fuisset Ionathã fuisse secundum si vixisset dum regnauit Dauid.*

C *Quomodo Saul sciret, quod Dauid esset regnaturus. Quæstio. XXI.*

QVÆRET aliquis, quomodo Saul sciret, q Dauid regnaturus esset. Aliquis respondebit, quod sciebat, eo quod audierat eum fuisse vnctum in Regem à Samuele: & quia Deus hoc volebat, non poterat euitari humano consilio. Sed hoc non stat; quia si hoc sciuisset Saul, occidisset Samuelem pro eo, q vnxisset alium viuente eo: sic.n. dixit Samuel, quando misit eum Deus ad vngendum Dauid: audiet Saul, & interficiet me, supra 16. cap. nihil tamen mouit Saul contra Samuelem, qui tamen adhuc viuebat, cum mortuus fuerit infra c. 25. ergo nondum cognouerat Dauid vnctum esse in Regem. Sed dicẽdum, quod sciebat D eum regnaturũ, cognoscebat ex quibusdam præsumptionibus. Primo, quia totus populus fauebat illi, & honorabat eum magis, quam Regem, sicut patet in cantu mulierum: vnde dixit Saul supra c. 18. Dederunt Dauid decem millia, & mihi dederunt mille, quid ei superest, nisi solum regnũ? Præsumebat etiam hoc Saul, quia videbat, q Deus erat cum illo in omnibus operibus suis, antequam fugeret à facie eius: tum occidendo Goliath, cum esset inermis: tum pugnando sæpissimè contra Philisthinos: & ob hoc, cum in cunctis prospere ageret, timebat eum Saul. Sic patet supra c. 18.s. Et vidit Saul, & intellexit, q Dominus esset cũ Dauid, & magis cœpit timere eũ. Credebat ergo, q Deus, qui liberabat eum ab istis periculis, elegisset eum in Regem. Credebat etiam hoc Saul propter alia pericula, à quibus postea liberatus est Dauid: nam cum conatus esset eum lancea E percutere bis, nunquã percussit, supra c. 18. & 19. & cum iussisset eum comprehendi in domo, liberatus est per fenestrã, & cùm postea misisset ad tenendum eũ in Ramatha, omnes nuncij sui coacti sunt prophetare, & postea ipse Saul: & nemo potuit eum tenere, supra c. 19. Deinde etiam coram rege Achis liberatus est, supra 21. cap. postea quoque euasit insidias Ceilanorum supra in litera. Hæc autem omnia putabat Saul non posse fieri, nisi Deus specialiter adiuuisset Dauid, & verum erat: ideo præsumebat, q ipse futurus esset Rex, potissimum, quia cognoscebat, quod spiritus Domini recesserat a se, & transierat ad Dauid, supra cap. 18. Sed aliquis obijciet, q Saul non cognosceret hoc nũc, quia sequenti cap. dicitur, & nunc scio, quod certissimè regnaturus sis, & habiturus in manu tua regnum Israel: ergo nesciebat ante illud: sed illud fuit post hoc aliquanto tempore, ergo nunc istud nesciebat. Dupliciter responderi potest. *Cognouit Saul Dauid regnaturum post eum ex multis.*

Vno

Vno modo, ꝙ Saul incepit ibi scire: nõ quidem, quod nunquam ante hoc sciuisset David regnaturum esse, sed quia ibi cœpit habere præsumptionem aliam: quia, sicut nunc dictum est, Saul sciebat David regnaturum ex coniecturis, & quia ibi habuit nouam quãdam coniecturam, ex illa cœpit iterum scire. Aliter respondetur, & melius, ꝙ ibi non refertur nunc ad illud verbum, scio, sed ad illud verbum, iura, quia litera dicit: & nunc quia scio, quod certissimè regnaturus sis, &c. iura mihi. i. nunc iura mihi, ꝙ non deleas semen meum, quia scio, quod certissimè regnaturus sis, & ideo non innuitur, quod nouiter sciret Saul David regnaturum, sed poterat ante scire.

Quare Saul persequeretur David, cum sciret, quòd Deus vellet eum facere regem. Quæst. XXII.

QVÆRETR vlterius, cum Saul sciret David regnaturum esse, cur persequeretur eum: nam sciebat eum regnaturum, vel hoc putabat, quia credebat, ꝙ Deus vellet eum facere Regem, cũ adiuuaret eũ in omnibus, diuinum tamen consilium effugere non possumus, sicut patet Gen. c. vltimo. s. num Dei possumus renuere voluntatem? q. d. non possumus effugere id, ꝙ ipse vult. Ergo frustra conaretur Saul contra David. Respondendum, ꝙ Sauli acciderat, sicut accidit omnibus incontinẽtibus, qui sunt egressiui ab opinione, vt patet 7. Ethicorum. isti. n. secundum rationem, & opinionem vniuersalem iudicant nõ esse fornicandum, & iudicant fornicationem esse malam: adueniente tamen passione perturbatur ratio sua propter præsens delectabile, & iudicant bonum esse sibi fornicari, eo ꝙ argumentum eorum est distortum, vt patet in eodem 7. Ethico. Ita etiam erat de Saule: ipse. n. secundum rationem credebat sibi esse impossibile capere David, eo ꝙ Deus volebat eum defendere, quia tamen erat dirus furor eius contra David, cum succenderetur iste furor, turbabatur ratio eius, & iudicabat se posse capere David: hoc autem, quia præsente passione Saul non cogitabat, an Deus vellet defendere David ab eo, & ideo non putabat: ꝙ posset eum capere: Vel dato, ꝙ putaret, ꝙ Deus vellet illum defendere, iniquitas, & passionis ferocitas impellebant eum ad desiderandum, & aggrediendum id, ꝙ sciebat impossibile: sic. n. factum est sequenti c. Nam ibi iterum dixit Saul, ꝙ sciebat David regnaturum, & cessauit persequi eũ: iterum tamen redijt ad persequendum infra c. 26. quia interdum passio rationi cedebat: interdum verò succendebatur contra rationem. *Percussit igitur vterque fœdus*, id est, ambo fecerunt ibi fœdus, s. promittendo sibi seruare fidem, & veritatem. *Coram Domino*, id est, istud factum fuit coram Domino. Non accipitur hic esse specialiter corã Domino, quia in libris Moysi dicitur aliquid fieri coram Domino, quando fiebat intra sanctuarium coram Altari, vel ostio tabernaculi, aut Sancta Sanctorum, vt patet sæpe in Exodo, vel Leuit. Deuteron. & libro Numerorum: & hoc quia Deus specialiter erat in locis illis propter aliquas ministrationes, quæ ibi Deo fiebant, & non in alijs locis; hic autem non erat sanctuarium, quia erant ambo in sylua; sed dicuntur fœdus fecisse coram Domino, quia dicuntur illa fieri coram Domino, ad quæcunque ipse vocatur in testem: Dominus tamen inducebatur hic à David, & Ionatha, vt esset testis fœderis eorum, & faceret seruari illud, vt patet supra cap. 20. cum dixit Ionathas: de verbo autem, quod locuti sumus ego & tu, sit Dominus inter me, & te vsque in sempiternum. Etiam dicebantur agere coram Domino, quia per nomen eius ibi iurabant ad validandum fœdus, vt patet, eod. capit. s. dixit Ionathas: quæcunque iurauimus ambo in nomine Domini, dicentes: Dominus sit inter te, & me. Enam quandocũque aliquis actus fit, qui licitus est, & ad Deum aliqualiter pertinet, Deus dicitur esse præsens illi: sic patet Mat. c. 18. s. vbi enim sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Sic etiam dicitur Iosue c. vltimo, quod Iosue congregauit Israelitas, & steterunt in conspectu Domini in Sichem: non erat tamen sanctuarium in Sichem, sed in Silo, vt declaratum est eod. c. dicuntur tamen congregati coram Domino, quia venerant ad ineundum fœdus cum Domino, vt colerent eum, vt patet ibidem.

F *Ionathas, & David ter inierunt fœdus. Quæst. XXIII.*

QVÆRET aliquis, quare Ionathas, & David nunc
inierint fœdus: nam iam bis inierant fœdus, & suffi-
ciebat semel iniuisse. Respondendum, quòd David, & Io-
nathas ter inierunt fœdus. Primò à principio amicitiarum
contractarum inter David, & Ionathan, quando occidit
Goliath: de quo supra c. 18. Secundò hoc fecerunt, quando
David recessit penitus à Saule, ne occideretur; quia tunc
denuo inierunt fœdus supra c. 20. Tertio inierunt fœdus
hic, quando venit David in syluam Ziph, & postea Iona-
thas venit ad eum. Dicendum tamen in hoc, ꝙ, si Iona-
thas, & David iniebant semper super eisdem articulis, suf-
ficiebat vnum fœdus; si tamen erant diuersi articuli, ita
ꝙ in quolibet fœdere adderetur aliquis nouus articulus,
G necessaria erant plura fœdera, sicut iuramentum alicui
præstitum de obediendo, vel seruando veritatem non ex-
tenditur nisi ad ea, de quibus exprimitur, si ergo Ionathas
volebat exprimere nouos articulos oportebat initi noua
fœdera. Videtur tamen dicendum, quòd non esset articu-
lus nouus in quolibet fœdere, sed in omnibus promiserint
idem, s. ꝙ ambo seruarent sibi veritatem, & fidem, tam in
se, quàm in genere suo vsque in sempiternum, ideo, ad hoc
non oportebat replicare fędera; Ionathas tamen voluit, ꝙ
multoties fierent, vt sic viderentur firmiora, quia licèt se-
mel iurare veritatem seruare tantum obliget, sicut multo-
ties idem iurare: tamen plus solent homines timere in-
fringere id, quod sæpe iurauerunt, quam id, quòd solum
semel. Etiam faciebat hoc Ionathas, quia quando aliquis
iurat alteri seruare fidem, intelligitur, si etiam alius ei ser-
H uauerit; si autem vnus de iurantibus incipit non seruare,
alius non tenetur seruare illi, quia frangenti fidem fides
frangenda est. Extra de iureiuran. c. peruenit; & quia post-
quam Ionathas, & David inierant fœdus, pater Ionathæ
multa innouauerat, s. apertè persequendo David per deser
ta, ideo putabat Ionathas, quod fortè David irasceretur, &
nollet stare fęderi inito: voluit ergo nunc renouare fœdus,
vt iam non haberet David occasionem dicendi, se nolle fę
dus Ionathæ, quia postea multa innouata fuerant; nam
post illud fędus vltimum nihil innouatum est, quia licet
post illud Saul persecutus fuerit David per deserta, tamen
ante hoc etiam consueuerat eum persequi manifestè; non
ergo innouabat aliquid sic faciendo, præcipuè, quia ineun-
do istud fœdus innuebat Ionathas, quòd quicquid ageret
Saul, ageret contra intentionem eius; ideo propter hoc
I non violarentur fœdera inter eos inita.

Ionathas replicauit fœdera, vt essent firmiora, licet nõ oporteret.

David, & Ionathas in fœderibus suis promiserunt seruare misericordiam tam pro se, quam pro semine eorum. Quæstio XXIIII.

QVÆRETVR vlterius, quid poneretur in fœde-
ribus istis Ionathæ, & David. Respondẽdum, quòd
hic non apparet, quid dixerint; sed videtur, quod inierint
de seruando sibi misericordiam, & veritatem, tam pro se,
quam pro semine suo; nam nunc Ionathas, & David co-
gebantur ab inuicem discedere, & fortè Ionathas time-
bat, quòd nunquam videret David saltem vsque ad mor
tem patris sui; ideo volebat, quòd conuenirent inter se,
quod Ionathas, vbicunque esset, procuraret bonum
K David, & nunquam ageret contra eum; David quoq; nun
quam noceret Ionathæ, nec semini suo, sed potius profice-
ret. Sic enim pepigerunt, quando recessit penitus David à
Saule; nam Ionathas promisit reuelare David intẽtionem
Saulis, & petiuit ab eo, dicens: si vixero facies mihi miseri-
cordiam Domini, si verò mortuus fuero, non auferes mi-
sericordiam tuam à domo mea vsq. in sempiternum, sup.
c. 20. hoc idem repetiuit postea Ionathas, recedente Da-
uid, cum dixit; quæcunque iurauimus ambo in nomine
Domini, dicentes: Dominus sit inter me, & te, inter semen
meum, & semen tuum vsque in sempiternum eod. c.

Seruauerint Ionathas, & David cærimonias fœderis. Quæstio XXV.

QVÆRETVR vlterius, an obseruauerint hic Io-
nathas, & David cærimonias fœderis: erant autem

cæri-

cærimoniæ inter antiquos, ꝙ diuideretur aliquod animal A per medium, & illi, qui inibant fœdus, transirent per medias diuisiones ad signandum, quod quicunque fœdus rũperet, isto modo diuideretur: quandocunque autem fœdera fiebant, obseruabantur hæc: nunc autem non patet, an obseruatum fuerit. Dicendum tamen est, quod fuit obseruatum, quia alioquin non vocaretur fœdus, cum omitterentur cæremoniæ illius. Etiam quia istæ cærimoniæ obseruabantur inter Deum, & homines, ergo non renuerent illas Dauid, & Ionathas tãquam gentilicas. Patet hoc, quia cum Deus pepigit fœdus cum Abraham de dando terram promissionis, diuisa sunt animalia, & transiuit ignis inter medias diuisiones loco Dei. Gen. 15. ét qñ Israelitæ promiserunt obseruare legẽ, in cõfirmatione eius occisa sunt aialia, & pars sanguinis aspersa fuit super populũ, & pars sup librũ legis, & Altare, ꝙ erat loco fœderis, & significabatur, B ꝙ qui non obseruaret pactũ illud, funderetur sanguis eius, sicut illorum animalium: & istud idem erat, quod transire per medias diuisiones. De hoc Exo. c. 24. sic etiam fecerũt Israelitæ tempore Sedechiæ regis inientes fœdus de obseruando quadam legem, & occiderunt vitulum, transieruntq; per medias diuisiones, vt patet Ierem. cap. 34. Item Ionathas, & Dauid non omitterent istam cęrimoniam tanquam non potentes habere aliquod animal ad diuidendum: quia cum essent in loco deserti apud pastores multos, poterant habere pecora. De hoc patet infr. c. 25. vbi dicatur, ꝙ Dauid, & viri sui morabantur in deserto apud pastores Nabal Carmeli. Credendum est ergo, ꝙ Dauid, & Ionathas fecerint cærimonias fœderis hic, quamuis non exprimantur. *Mansitque Dauid in sylua.* s. facto fœdere mansit Dauid in sylua, in qua ante erat, quia per istud fœ- C dus nõ erat securus à Saule, sed à Ionatha. *Ionathas autem reuersus est in domum suã.* s. in Gabaa, quia ibi erat domus eius, & patris sui, vt patet supra capit. 16. & 17. & infra in litera, *Ascenderunt itaque Ziphæi.* Hic ponitur secundum huius secundæ partis, in quo Dauid à suis contribulibus accusatur: nam siue accipiantur Ziphæi, vt est nomen appellatiuũ. s. pro facientib. picem, vt volũt quidã Hebræi, siue accipiãtur, vt sunt aliqui viri sic noiati, semper est verũ, ꝙ sint contribules Dauid, qa isti habitabãt in sorte Iudę: ergo erant de stirpe Iudæ. Nã Israelitæ sic erant distincti, ꝙ quilibet habitaret in sorte trib. suæ, eo ꝙ nullus poterat habere possessionẽ, nisi in Tribu sua, étsi vellet emere, vt declaratum est Leui. c. 25. & Num. 27. & hoc verum erat, nisi in Sacerdotibus, & Leuitis, qui non habebant aliquam determinatam possessionem, sed dabantur eis vrbes, in qua- D libet Tribu, vt patet Num. cap. 25. & Iosue, c. 21. Isti autem non erant Sacerdotes, nec Leuitæ: quia illi non vacabant officiis turpibus, sicut est facere picem. Si autem accipiatur, vt est nomen proprium, adhuc est magis manifestum, & istud est verum: quia Ziphæi nominãtur à quodam, qui dictus est Ziph: ille autem erat de Tribu Iuda, quia erat Nepos Caleph, vt patet primo Paralipomen. cap. 2. Caleph autem erat de tribu Iuda, vt patet Numeri capit. 13. & 24. ideo Ziph ponitur inter illos, qui computantur de filiis Iuda, vt patet primo Paralipom. cap. 2. & 4. *Ad Saul in Gabaa, dicentes,* idest, Ziphæi venerunt ad Saulem annunciantes ei de Dauid, & venerunt in Gabaa, quæ est nomen vrbis, quia ibi erat domus eius, vt patet supra cap. 15. & 22. Isti Ziphæi peccauerunt nimis, tum quia erant de stirpe Iuda, de qua erat Dauid, & tenebantur eum diligere magis, E quam viri, qui erant de aliis tribubus: ideo cæteris paribus magis peccabant isti denunciando hoc Sauli, quàm si fuissent de aliis tribubus: tum quia isti cooperabantur Sauli ad malum. Sciebant enim, quòd Saul vellet occidere Dauid iniustè; ipsi vero denunciando ei de Dauid cooperabantur ad hoc, quòd occideretur, & si fuisset occisus, ita essent ipsi rei homicidij, sicut ipse Saul: tum quia isti nõ fuerunt compulsi a Saule metu pœnarum, nec saltem inducti per aliquam promissionem bonorum; sed ipsi spontè iuerunt ad Saulem ad annunciandum ei de Dauid. *Nonne ecce Dauid latitat apud nos?* Istud ponitur hic ad satisfaciendum modo loquendi Hebraico, quia non erat conueniens poni hic aliquid per modum quæstionis, cum hic non fuerit interrogatio, sed solum denunciatio de Dauid, quòd esset in deserto Ziphæorum. Si tamen velimus introduce-

A re literam per modum quęstionis, vt stat: debemus scire, ꝙ Ziphæi dixerunt Sauli: quid agis hic, ꝙ non persequeris Dauid? Nonne apud nos latitat? i. nunquid nescis, quod latitat apud nos? idest, in terra nostra? *In locis tutissimis Syluæ,* i. manet in locis altioribus, & securioribus totius Syluę Ziph. In Hebræo habetur hic. *In castris Syluæ;* sed exponendum est sicut supra, s. ꝙ ista castra nun essent aliqua loca murata, sed partes fortissimæ deserti, & pręruptæ, sicut turres, & męnia, & quia loca talia sunt secura, eo ꝙ cũ difficultate quis illuc ascendere dẽt, vocantur in litera nostra loca tutissima. *In colle Hachila,* i. latet in quodã colle, qui vocatur Hachila. In Hebræo vocatur *Habilla.* Est autem nomen proprium, infra etiam ponitur istud nomen 26. c. *Quæ est ad dexteram deserti,* i. Sylua ista est ad partem dexteram deserti Ziph. In Hebræo habetur hic. *Iesimon,* & si- B gnificat desertum, & habetur istud nomen sæpè; sic patet Num. c. 24. vbi dicit litera nostra: dirigens contra desertum vultum suum, & habetur in Hebræo Iesimon. Aliquando tamen litera nostra accipit istud nomen tanquam commune, s. pro deserto: aliquando autem ponitur tanquã nomen proprium, vt patet infra in littera, s. Dauid autem, & viri eius erant in deserto Maon in campestribus ad dexteram Iesimuth, & in Hebræo dicitur Iesimon, sicut hic. *Nunc ergo sicut desiderauit anima tua, vt descenderes: descende,* i. scimus, ꝙ anima tua, i. tu ipse desiderasti nimis tenere Dauid, & desideras; nunc autem nos possumus complere desiderium tuum tradendo tibi Dauid. Descende ergo, s. in terrã nostram, sicut desiderauit anima tua, vt descenderes & dabimus tibi Dauid, ad quem anima tua desiderat descendere. Accipitur autem anima pro ipso homine. Sic enim ha- C betur Leuit. c. 2. & 4. & 5. in multis locis, cum dicitur: anima si peccauerit offeret, &c. id est, si peccauerit homo: vel potest accipi anima pro parte, sicut dicere solemus; anima mea, vel cor meum desiderat hoc, quamuis anima non desideret, nec cor, sed homo; quia isti actus non prædicantur de parte, sed de composito. *Nostrum autem erit, vt tradamus eum in manus Regis.* q. d. non habebis alium laborem accipiendo Dauid, nisi, quòd descendas; quia reliquum laborem nos sustinebimus, s. tradendo eum in manus tuas; hoc autem dicebant, quia forte Saul nollet ire, reputãs esse graue nimis, ꝙ persequeretur Dauid per loca abruptissima, & ad extremum non posset eum capere, quia haberet multa latibula, in quibus absconderetur, vel posset fugere per loca illa aspera; Ziphæi autem dixerunt, quòd non attenderet ad hoc, quia solum curaret ipse descende- D re; nam ipsi volebant tradere Dauid in manus eius sine aliquo labore suo. Hoc aũt dicebant Ziphæi, vt cõplacerẽt Sauli; quia sciebant, ꝙ nimis desideraret capere Dauid, & cõquestus fuerat de seruis suis, quia nemo ei indicabat Dauid: putauerunt ergo, ꝙ si ipsi indicarent Dauid Sauli, facerent singulare obsequium illi, & haberent aliquam immunitatem à Rege. *Dixitque Saul; benedicti vos à Domino.* Congaudet Saul Ziphæis, & imprecatur ei benedictionem, quia voluerunt obsequi ei in eo, quod ipse maximè desiderabat: ideo, tanquam ipse non posset sufficienter retribuere illis pro obsequio, orat à Domino benedictionẽ super illos, i. multiplicationem bonorum. Benedictio. n. significat augmentum. Sic patet Deut. c. 7. & 28. vbi ponitur benedictio in sobole, & in terræ nascẽtibus: & ponitur maledictio è cõtrario. Et apparet manifeste benedictionem esse E augmentum, & maledictionem detrimentum. Sic patet 2. ad Corin. c. 9. s. qui parce seminat, parce & metet, qui in benedictionibus seminat, in benedictionibus & metet: & opponitur ibi benedictio parcitati: est autem parcitas auaritia, ergo benedictio abundantia. Patet etiam eod. c. cum dicitur: præparent repromissam benedictionem sicut benedictionem, & non vt auaritiam: ergo benedictio, & auaritia opponuntur: hanc abundantiam petebat à Deo Saul pro Ziphæis, quia obsequebantur ei. *Quia doluistis vicem meam,* id est, doluistis de me, vel doluistis loco mei, s. ego nimis doleo, quia non possum tenere Dauid: vos etiam doluistis ostendentes mihi qualiter tenerem. De hoc autem conquerebatur Saul omnibus seruis suis, dicens, ꝙ nullus doleret pro eo, vt patet præcedenti cap. Non est qui vicem meam doleat ex vobis. *Abite ergo,* id est, eatis in desertum, vbi Dauid latet. Hoc dicebat Saul, quia volebat, ꝙ Ziphæi

Anima varia significa.

præ-

præcederent eum, vt denunciarent ei locum certum Dauid,& ipse postea sequeretur. *Diligentius præparate*, id est, cum magna diligentia præparate mihi locum certũ, vt non cogar vagari incertus per solitudines, sed vadam ad rẽ certam, vt patet infra: iubebat autem Saul fieri omnia ista cum magna diligentia, quia sciebat Dauid esse nimis diligentem in obseruando se à Saule. Etiam semper cogitabat, quòd Saul ponebat ei insidias, vt patet infr. s. Recogitat enim de me, ꝙ callidè insidier ei, ideo fugeret Dauid, nisi satis diligenter, & cautè Ziphæi obseruarent latibula, & subterfugia eius. *Curiosius agite*, id est, cum magna cura, vel solicitudine tractate istud negocium, nihil diligẽtiæ omnittẽtes. Ista omnia ad idem redeunt, sed ponũtur ad significãdum magnum desideriũ Saulis ad hoc, ꝙ fieret istud negocium diligenter, quia timebat, ꝙ etiam si obseruarent nũc Dauid serui sui, effugeret, sicut cũ esset in Ceila, posuit ei Saul insidias, sed fugit vt patet supra in litera. *Et considerate locum, vbi sint pedes eius*, i. videte vbi nunc latet, vt sciatis mihi respondere de loco certo. Quærere aũt de pedibus hominis, vbi sint, est, ꝙ quæratur, vbi est ipse homo. In Hebræo est ista litera breuius, quia loco istarũ triũ clausularũ. s. diligentius præparate, & curiosius agite, & considerate locum, &c. habetur in Hebræo. *Scitote, videte vbi sit pes eius*. Sed quia ista verba sũt expressiua magnæ diligẽtiæ circa aliqd, litera nostra posuit tres clausulas æquipollẽtes magis signãtes diligentiã. *Vel quis viderit eum*, i. si non scitis omnes vos latibulum eius, saltem videte quis sit, qui viderit eum latere, & sciat locum determinatum. q. d. nõ moueamur per famã habentẽ auctorẽ incertũ. s. ꝙ omnes dicant in tali loco est, & nullus sciat, an ibi sit, quia per hoc contingeret Saulem vagari inutiliter. *Recogitat n. de me, quod callidè insidier* H *ei*. Ista est causa, quare iuberet Saul adhiberi magnam diligẽtiam ad sciendũ locũ Dauid, quia ipse erat semper suspectus de Saule, ꝙ insidiaretur ei callidè. i. subtiliter, vel artificiosè: ideo semper esset paratus, ne incideret in insidias Saulis, ad ꝙ adhiberet magnam solicitudinem: vt ergo falleretur ista solicitudo, & diligentia Dauid per Ziphæos, necessaria erat nimia sagacitas, & solicitudo ipsorum.

Quomodo sciret Saul, quòd Dauid cogitaret de eo, quòd insidiaretur ei callidè. Quæst. XXVI.

QVÆRET aliquis, quomodo sciret Saul, ꝙ Dauid recogitaret de eo, ꝙ insidiaretur ei callidè. Respondendum est, quod hoc poterat scire ex quadam præsumptione generali, quia illi, qui sunt vere hostes conãtur sibi inuicem I nocere, quantum valent. Saul autem erat hostis Dauid, & hoc nouerat ipse Dauid, ideo rectè cogitare deberet, quod Saul conaretur ei nocere, siue aperte, siue per insidias. Item posset hoc cognoscere Saul ex præsumptione magis propinqua, s. quia si Dauid non timeret aliquas insidias Saulis, non fugeret per deserta, sed maneret in locis muratis. Nunc tamen nunquam introibat in aliqua loca munita, sed latebat semper in syluis: & hoc sciebat Saul: ergo sciebat, quod Dauid recogitabat de eo, quòd insidiaretur ipsi. Item hoc sciebat Saul: quia rationabile erat, quòd timeret Dauid insidias Saulis, cùm sæpe Saul fuisset ei insidiatus: nam bis conatus fuit eum percutere lancea, misit seruos suos ad vallandum domum Dauid per noctem, vt eum tenerent, ipse autem euasit manus eorum depositus per fenestram à Michol, vt patet supra cap. 19. iterum etiam, cũ es- K set Dauid in vrbe Ceila, insidiabatur ei Saul, vt clausa vrbe caperetur: Dauid autem cognitus insidiis recessit; quod ad Saulem peruenit: & tũc Saul cognito, ꝙ insidiæ suæ patuissent, dissimulauit exire, vt patet supra in litera: sciebat ergo Saul, quod Dauid recogitaret de eo, quod insidiaretur ipsi, cum sæpe eius insidias cognitas sciret a Dauid. *Considerate, & videte omnia latibula eius, in quibus absconditur*: id est, diligenter videte, quæ sint loca, in quibus consueuit latere, s. vt quanquam non reperiatur in vno, inquiramus alterum, & alterum, ita vt euadere non possit. Dicitur autem de latibulis, in quibus absconditur, id est, consueuit abscondi, quia fortè Dauid erat in Sylua Ziphæorum ab aliquot diebus, & non latebat semper in eodem loco, sed aliquando hic, & aliquando alibi: & hoc, vt minus cognosceretur locus eius. Sic enim fecit ipse Dauid, quando egressus est

F de Ceila in Syluam: nam non manebat semper in vno loco, sed dicitur, quòd ipse & viri sui vagabantur incerti: ita etiã erat nunc, quia Dauid, & viri sui erant in deserto Maõ, cum prius essent in locis tutissimis Syluæ. Vel potest intelligi: Considerate omnia latibula eius, in quibus absconditur, idest, in quibus potest abscondi: quia licet in vno loco solum visus fuisset abscondi Dauid, quia tamen poterat abscondi in aliquo alio, si ibi essent alia latibula, iussit, quod inquirerentur omnia latibula, & obseruarentur, vt quando Saul veniret, si non inueniret eum in vno latibulo, saltem inueniret in alio. *Et reuertimini ad rem certam*; id est, venite postea ad me, quando sciueritis locum, in quo est: vel omnia latibula, in quibus potest abscondi, vt ego tunc vadam vobiscum.

G *Cur Saul vellet ad rem certam capere Dauid, & non vagari frustra.* Quæst. XXVII.

QVÆRET aliquis, quare Saul nollet ire ad rem incertam: nam ipse tanto desiderio ardebat, vt caperet Dauid, quòd non reputaret laborem viarum, nec etiam si aliquando frustraretur intentio sua, potissimè cũ ipse aliquando persecutus fuerit Dauid super petras abruptissimas, quæ solis ibicibus peruiæ sunt, vt patet seq. cap. & tamen non iuit Saul ad rem certam, cum non consecutus fuerit ipsum Dauid. Respondendum est, quòd Saul volebat ire ad rem certam, & non vagari inutiliter propter duo. Primò propter laborem sui, & suorum. Nam terra illa, in qua Dauid manebat, erat abruptissima, & difficilis viatoribus: vnde nimis grauarẽtur serui Saulis discurrere per excelsas petras potissimũ nihil consequendo. Secundò volebat ire ad rem certam, vt non deluderetur à Dauid: nam si iret in solitudinem ad rem incertam, euaderet Dauid, & frustraretur intentio Saulis, in quo gauderet Dauid, & haberet quoddam genus victoriæ de Saule, & ipse Saul sentiret se in hoc despici, & erubesceret. Sic enim fecit, quando molitus est insidias Dauid in Ceila: nam cum illis cognitis Dauid fugisset ex vrbe, Saul erubuit, & dissimulauit descendere in Ceilam: & hoc erat præcipuum, propter quod volebat ire ad certam rem: nam si toties falleretur insidiando Dauid, erubesceret vlterius persequi illum. Cum autem obiicitur, quod sequenti cap. iuit Saul ad loca durissima, & ad rem incertam. Respondendum est, quòd putabat se ire Saul ad rem certam: nam dictum ei fuerat, quod Dauid latebat in locis tutissimis Engaddi, & putauit eum ibi esse, & I vere ibi erat: vnde ad rem certam iuit, quia Saul introiuit in eadem speluncam, in qua erat Dauid cum viris suis, vt patet ibidem: & cum dicit, quòd iuit ad rem incertam, quia euasit Dauid, non stat ratio: nam quòd Dauid euaserit, fuit ex diuina dispositione, quæ excedit omne humanum consilium: illi tamen, qui duxerunt Saulem ad loca tutissima Engaddi, ad rem certam eum miserunt; nam ipse introiuit in speluncam, in qua erat Dauid, & postea locutus est ei, ideo semper cauebat Saul ire ad aliquid incertum, sic etiam infra 26. cap. cum iterum Saul persecutus est Dauid, iuit ad rem certam: nam apud eum castrametatus est Saul, ita vt Dauid descenderet per noctem ad capiendum hastam, quæ erat ad caput Saulis, vt patet ibidem. *Vt vadam vobiscum*, id est, tunc ergo veniam vobiscum, quando mihi nunciaueritis locum certum. Dicendum tamen, quod Ziphæi non K iuerunt in saltum ad inquirendum latibula, & redierunt postea ad Saulem in Gabaa, sed solum præcesserunt eum in via per aliquantum spatium, vt ipsi prius possent habere determinatum locum, quàm accederet Saul ad desertum. Sic patet infra, s. at illi surgentes abierunt Ziph ante Saul, id est, ipsi præcedebant Saulem eundo, Saul tamen non mansit in domo. Sed tunc dicetur, quod Saul significauit hic, quod redirent ad eum in domũ suam, quia dicitur hic, reuertimini ad rẽ certam, id est, reuertimini ad me, ad nunciandum rem certam. Dicendũ est, quòd fortè Saul a principio disposuit manere in domo, quousque Ziphæi afferret ei rem certam: postea tamen iudicauit hoc esse inconueniens, quia dum ipsi redirent in Gabaa ad Saulem, & iret Saul ad Dauid, cognosceret Dauid insidias, & fugeret, & sic frustraretur intentio Saulis, ideo quanquam misisset Ziphæos, vt reuerterentur ad ipsum, tamen imme-

media-

mediate mutata sententia secutus est eos. Aliter potest dici, quòd Saul dixerit eis, vt reuerterentur ad rem certam, id est, ad nunciandum ei rem certam: hoc tamen nõ in Gabaa in domum suam, sed q reuerterentur ad iter prope syluam, in qua erat Dauid, & ibi nunciarent ei, & tunc Saul egressus est de domo sua præcedentibus eum Ziphæis, & peruenit ad aliquantam partem itineris circa syluam, ad quem locum redierunt postea Ziphæi cognito de latibulo Dauid. & ex ipso loco iuit Saul cum Ziphæis. *Quod si etiã in terram se obstruxerit.* i. etiam si clauserit se in terra, inquiram eum, q.d. vos scitote semel omnia latibula eius, ita vt non possit euadere: quia postea ego inquiram eum etiamsi lateat intra viscera terræ. *Perscrutabor eum in cunctis millibus Iuda.* i. inquiram in tota terra Iuda. Hoc dicebat Saul, quia nunc Dauid latebat in terra Iuda. Et nõ solum inquireret eum in sylua Ziphæorum, sed etiam in tota terra Iuda, si sciret latibula eius. Hoc autem dicebat Saul ad animandum Ziphæos, vt persequerentur Dauid inquirentes diligenter: nam fortè ipsi putarent, q Saulem tæderet laboris syluarum, & nollet perquirere Dauid, ideo etiam ipsi remissè agerent inquirendo illum: vt ergo ipsi solicitè illũ inquirerent, dixit, q non solum perscrutaretur eũ in sylua illa, sed etiam in tota terra Iuda, etiamsi in visceribus terræ se absconderet. Dicit autem Nicolaus, q hoc dicebat Saul ad significandum Ziphæis, q non solum Israelitæ de alijs tribubus adiuuarent Saulem inquirendo Dauid, sed etiam omnes de tribu Iuda, qui erant contribules Dauid: in quo Saul persuadebat Ziphæis, ne ipsi putarent se deteriores omnibus alijs viris Iuda. s. si ipsi soli proderent Dauid, & inquirerent eum, reliqui autem occultarent ipsum. In hebræo habetur hic. *Si in terra fuerit, perscrutabor eum.* i. si manserit in terra ista, semper eum inquiram. q.d. nisi descenderit in terrã Philisthinorũ, vel iuerit in alia regna extranea, semper inquirã eũ, dũ fuerit in terra hac. *In cunctis millibus Iuda.* Exponunt Hebræi cum præcedẽti litera. s. si fuerit in terra. i. in terra ista Iuda, ego perscrutabor eum in cunctis millibus Iuda. i. cogam omnes millenarios, siue tribunos, qui vocantur principes millium, ad hoc, q perscrutentur illum, & dent eum mihi. Ista est expositio Rab. Dakimhi, sed nõ stat, quia non accipiũtur hic millia pro principibus millium. s. pro tribunis, sed pro multitudine populorum: s. perscrutabor eum in cunctis millibus Iuda. i. in tota terra multitudinis habitatorum Iudæ: sic accipitur Micheæ, cap. 5. s. Et tu Bethlehem Effrata paruula es in millibus Iuda, i. paruulus locus es inter multitudines Iudæ, q.d. alia loca sunt maiora in populis Iudæ. Sic ẽt accipitur Deutero. cap. 33. s. Hæ sunt multitudines Ephraim: & hæc millia Manasse. Ibi tamen accipiuntur millia non pro tribunis, sed pro multitudinibus populorum, ita hic. s. q in omnibus illis multitudinibus inquireret non omittendo aliquam partem terræ Iuda. Cum etiã dicunt: si in terra fuerit, perscrutabor eum: i. si manserit in terra hac, non cõuenienter exponitur a Iudæis: nã nũc Saul sciebat Dauid esse in terra Iuda, & ibat ad persequendum eum tanq̃ existentem in terra illa; ad quid ergo diceret, si fuerit in terra. i. si manserit in terra ista? Videbatur enim quasi superfluum, ideo videtur, q litera magis voluerit exprimere, innuẽs intentionem nimiam Saulis ad persequendum Dauid. s. si in terra fuerit. i. etiamsi fuerit intra terram in visceribus eius. Hoc. n. significabat desiderium suum, & obstinationem in laborando ad consequendum desideratum: & ob hoc litera nostra expressius dixit: Quòd si ẽt in terram se obstruxerit. i. clauserit se in visceribus terræ. Nam litera nostra exponit magis obscuritatem hebraicæ locutionis. Sic enim habetur supra, vbi dicit litera nostra. Recogitat enim de me, q callide insidier ei; dicit litera hebraica. *Recordãs recordabitur.* i. recordabitur de me, q ego construxerim ei insidias ante hoc: & nunc ẽt cogitabit, q ei insidior. *At illi surgentes.* Hic ponitur tertium huius partis, in quo Saul Dauid in latibulis perscrutatur indicantibus Ziphæis: & dicitur. *At illi surgentes.* i. Ziphæi surrexerunt illico de vrbe Gabaa, in qua nunc erant, vt exequerentur id, q iubebat Saul. *Abierunt in Ziph.* i. venerunt ad desertum Ziph: nã quando ista dicebantur, erant in Gabaa cum Saule, vt patet supra: nũc aũt redierunt in Ziph. i. in syluam sic nominatam: ex hoc autem apparet, q Ziph sit nomen proprium terræ: & non

Ra. Dauid Kimhi.

A dicantur Ziphæi illi, qui faciunt picem. *Ante Saul.* i. præcesserũt ipsi Saulem ad hoc, q Saul veniret postea ad rem certam, sicut eis supra dixerat. Non tamen mansit Saul in Gabaa ad hoc, q redirent Ziphæi ad nunciandum ei iterũ locum Saulis in Gabaa, sed secutus est Ziphæos, & venit vsque ad quandam partem itineris, ad quam postea redierunt Ziphæi nunciantes ei locum Dauid. *Dauid autem, & viri eius erant in deserto Maon.* i. eo tempore, quo venerũt Ziphæi ad inquirẽdũ in certum locum Dauid erat Dauid in solitudine Maon. Est autem Maon quædã ciuitas, apud quam erat desertum: & vocabatur ab illa desertũ Maon: sicut vocatur desertum Hareth à quadam vrbe nomine Hareth, vt declaratum est præceden. cap. apparet etiam, q sit vrbs, quia Iosue ca. 15. ponitur Maon vrbs sortis Iudæ, patet etiam, quia infra ca. 25. dicitur, q erat vir quispiam
B in Maon, & possessio eius in Carmelo, idest, habitabat ille vir in vrbe Maon, & habebat possessionẽ suã in Carmelo.

Quomodo stet, quòd Dauid esset in deserto Maon, cum supra dicatur, quod esset in deserto Ziph. Q. XXVIII.

QVÆRET aliquis, quomodo dicatur hic, q Dauid esset in deserto Maon: nam supra dicitur, q erat in deserto Ziph, & ibi nunciauerunt eum esse Ziphæi. Aliquis dicet, q Dauid nunquam habebat locum certum ad manendum, ne cognosceretur locus eius, & possent ei poni insidiæ: sed vagabatur incertus hinc, & inde; sicut dicitur supra in litera, q Dauid, & viri sui egressi de Ceila huc & illùc vagabantur incerti: ita forte nunc; quoniam quando Ziphæi iuerunt ad nunciandum Sauli, quòd Dauid
C esset in deserto Ziph, quamuis tũc ibi esset, tamen forte dũ irent, descendit in desertum Maon, & ibi erat, quando ipsi redierunt. Sed dicendũ est, q hoc non stat: quia Dauid nõ mutauit locum, quousq; nunciatum est ei, q veniret Saul, vt patet infra, s. & nunciatum est Dauid, statimq; descẽdit ad petram: ergo ante hoc nihil mutauerat. Dicendũ ergo, q in eodem loco erat Dauid, quando Ziphæi iuerunt ad Saulem, & quando redierunt ad sciendum locum eius: ille tamẽ vocatur diuersis nominibus, s. desertum Ziph, & desertum Maon; est tamẽ desertum Ziph nomen generale, desertum Maon est tanquam pars eius: nam Maon est ciuitas specialis, & desertum, quod est apud illam, vocatur desertum Maon: Ziph autem est nomen cuiusdã regionis, in qua sunt aliquæ vrbes, & tota solitudo terræ illius vocatur desertũ Ziph: ideo cũ dicitur de solitudine Ziph, nomi
D nantur in ea partes speciales, eo q illa sit solitudo magna: sic patet supra in litera: nam cum vellent dicere Ziphæi, q Dauid erat in deserto Ziph, dixerunt: ecce Dauid habitat apud nos in locis tutissimis syluæ in colle Hachila, quæ ẽ ad dexterã deserti, vbi tres determinationes positæ fuerũt, s. in locis tutissimis, & in colle Hachila, & ad dexterã deserti, & ista omnia ad significãdũ, quæ pars syluæ esset, in qua Dauid erat. Nominatur ergo ista sylua diuersis nominibus sicut interdũ eadẽ vrbs hẽt multa nomina, vt patet de Hebron, quæ vocatur Cariatharbe, Iosue. c. 14. & 21. & vocatur Mambre, vt patet Gen. cap. 23. & 49. & vocatur ẽt Hebrõ. *In campestribus.* id est, manebant Dauid, & viri sui in parte campestri illius deserti. Vocatur pars cãpestris illa, quæ nõ est penitus plana, sed habet aliquid de mõtositate. *Ad dexteram Iesimuth.* id est erat tunc Dauid ad partẽ dexteram
E loci, qui vocatur Iesimuth. Sciendũ aũt q litera nostra variè accipit istud nomen: nã ubi dicitur hic Iesimuth in Hebræo dicitur Iesimon: & ẽst nomen cõmune significãs desertum: litera autem nostra aliquando ponit illud pro nomine communi, & aliquando pro nomine proprio: nam supra in litera dicitur: In colle Hachila, quæ est ad dexteram deserti, & habetur ibi Iesimon in Hebræo, ubi litera nostra dicit deserti. Hic autem idem nomen ponitur in Hebræo: & litera nostra noluit accipere illud tanquam commune, ita ut diceret, desertũ: sed dixit, Iesimuth, corruptè, tanquam sit nomen proprium. Ex hoc autem apparet, q supra dicebatur, scilicet, quòd idem desertum sit desertum Ziph, & desertum Maon: nam Ziphæi nunciauerunt Sauli, quod esset; Dauid in terra eorum, quæ est desertum Ziph, & dixerunt; Dauid latitat apud nos in locis tutissimis syluæ in colle Hachila, quæ est ad dexteram deserti.

Hic etiam dicitur, ꝙ erat Dauid in deserto Maon in campestribus ad dexteram Iesimuth, siue deserti: cum ponatur hic nomen, quod est supra, vbi litera nostra dicit, desertũ: ergo idem locus erat collis Hachila, & desertũ Maon, cum vtrunque ponatur ad dexteram Iesimuth, siue deserti. *Ibat ergo Saul, & socij eius ad quærendum eum*, s. recedentib. Ziphæis de Gabaa, surrexit Saul cum multitudine virorũ, & iuit ad persequendum Dauid. *Et nunciatum est Dauid*. s. ꝙ Saul veniret ad persequẽdum eum; non fuit. n. nunciatum de Ziphæis, ꝙ iuissent ad indicãdum Sauli locum Dauid, eo ꝙ isti secretius egerũt, & nõ potuerunt cognoscere istud exploratores Dauid: ipsi tñ cognouerunt aduentum Saulis, quia non poterat sic celari Saul, cum veniret cum multitudine, sicut celati sunt Ziphæi, qui fortè pauci erant, qñ iuerunt ad syluam, & nihil suspicabãtur de eis viri Dauid. *Statimque descendit ad petram*, id est, immediatè, vt audi-**G**uit Dauid de Saule, descendit de loco, in quo erat, ad petram. Dicunt aliqui, quòd petra est nomen castri, vbi Dauid posuit ea, quæ habebat, vt esset expeditior ad fugiendum: & istud castrum est in solitudine. Alij autem volunt, ꝙ petra esset aliqua magna rupis cauernosa, in qua Dauid reposuit res suas, noluit tamen ibi manere, ne forte à Saule includeretur ibi, & cogeretur traderet se ei, vel moreretur pugnando. Sed dicendum est, ꝙ ista petra erat aliqua magna rupis, de qua infra dicitur, ꝙ vocauerũt locum illum petram diuidẽtem: & ibi Saul postea circundabat Dauid, & viros suos, nec descendebat Dauid ad petram, vt ibi reponeret aliquid, sed vt fugeret manus Saulis.

Quare recesserit Dauid de deserto Ziph, cum intellexit, quòd Saul illuc iret. *Quæst.* X X I X. **H**

QVÆRET aliquis, quare descenderit Dauid de loco, in quo erat, audito, ꝙ veniret Saul. Respondendum est, ꝙ egit ex timore, ne ibi caperetur à Saule: noluit enim expectare diuinum miraculum, scilicet, ibi veniente Saule, vt Deus defenderet eum, quamuis non fugeret, sed voluit opere humano prouidere sibi, quantũ poterat. Cùm verò prudentia, & potentia humana deficerent, recurrendum erat ad miraculum, sicut supra factum est, s. quando Saul circũdabat Dauid, & desperabat Dauid se posse euadere: nam tunc Deus misit nuncium, qui faceret inde recedere Saulem propter Philisthæos, vt patet infra: nũc vero, quia tempus habebat Dauid ad saluandum se, præoccupauit fugere de loco, in quo erat. Hoc aũt fecit ꝑ duo: primo **I** ne Saul cognosceret vbi erat: nam cũ veniret Saul ad persequendum eum, putabat ipse, ꝙ audisset eum esse in certo loco, & ad illum veniebat. Nunc autem cum non reperiret ibi illum, fortè desisteret à persecutione, videns se illusum. Secundum erat, vt Dauid haberet locum fugiendi, quia in partibus superioribus collis Hachila, vbi erat nunc Dauid, erat locus angustus, & si expectaret ibi Saulem, circundaret eum faciliter, & caperet. Descendit ergo ad partes inferiores deserti, vt ibi latiorem locum haberet fugiendi, & non posset ita facilè circundari à viris Saulis, quamquam adhuc ibi cinxit eum Saul, & viri sui in modum coronæ, vt patet infra. *Et versabatur in deserto Maon*. i. & discurrebat per diuersas partes deserti Maon, antequam veniret Saul: istud enim est desertum, de quo supra dicitur,

Quomodo stet, quòd Dauid versaretur in deserto Maon, cum supra dicatur, quod recesserat inde. **K**
Quæst. X X X.

QVÆRET aliquis, quomodo dicatur hic, quòd versaretur Dauid in deserto Maon: nam iam supra dictum est, ꝙ recesserat inde, & descendit ad petram: etiã infra videtur hoc significari, cum dicitur, ꝙ Saul audito hoc, persecutus est Dauid in deserto Maon, i. audito, ꝙ recessisset de loco, in quo prius erat. Respondendum est, ꝙ Dauid fuit in deserto Maon ante aduentum Saulis, & postea etiã, sicut patet ex litera, quæ dicit de Dauid, quòd erat in deserto Maon in campestribus. Postea aũt dicitur, ꝙ descẽdit ad petram. s. de loco, in quo prius erat, & versabatur in deserto Maon. Hoc autem erat, quia desertum Maon, quãuis sit quædam pars deserti Ziph, vt supra declaratum

F est, tamen erat magnum, & habebat in se quasdam partes montosas, & alias planiores. Dauid autem erat in isto deserto Maon, in partibus sublimibus. s. in colle Hachila, quãdo denunciatum est Sauli, ꝙ erat in deserto Ziph. Et de hoc dicitur supra, ꝙ erat in deserto Maon ad dexterã Iesimuth; Postea autem audito, ꝙ veniret Saul, descẽdit ad quasdam partes planiores eiusdem deserti ad petram: & de hoc dicitur hic, ꝙ statim descendit ad petram, & versabatur in deserto Maon. Et sic fuga Dauid non fuit magna, sed fuit aliquanta declinatio à loco illo, ne inueniret eum Saul, vbi putabat. *Quod cum audisset Saul*. Hoc potest referri ad duo: vno modo, ꝙ Saul audiuit id, quod retulerunt ei Ziphæi. s. ꝙ venerunt ad eum, vt nunciarent de loco Dauid, sicut promiserant. Alio modo intelligitur, quòd cum audisset Saul. s. ꝙ Dauid recesserat de loco, in quo erat; co-**G**gnouit enim recessum eius per Ziphæos, quia illi obseruabant diligenter locum eius, sicut iusserat Saul, & viderunt, quando recessit, & quo iuit: vnde nunciatum est illico Sauli, & ipse persecutus est eum vsque ad petram, ad quam descenderat Dauid, ita vt circundaret eum ibi in modum coronæ, vt patet infra, & iste est verus sensus. *Persecutus est Dauid in deserto Maon*. id est, non iuit ad collem Hachila, in quo prius ipsi dictum fuerat, ꝙ erat, sed secutus est eum in deserto Maon. s. veniendo ad partes inferiores deserti Maon, ad quas fugerat Dauid apud petram. Et accipitur hic desertum Maon, sicut accipiebatur immediatè, cum dictum est: & versabatur in deserto Maon; & nõ sicut accipiebatur supra, cum dicitur: Dauid autem, & viri eius erant in deserto Maon, quia ibi accipitur desertum pro partibus excelsis illius deserti, de quibus postea fugit Da-**H**uid. In his autem duobus locis accipitur pro partibus inferioribus, in quibus nunc erat Dauid. *Et ibat Saul, & viri eius ad latus montis*, s. Dauid descenderat de parte superiori montis, in qua prius erat, ad partes inferiores, vt ibi posset euadere: Saul aũt ibat per latus montis ad tenendũ Dauid. Iste mons est, qui vocatur collis Hachila, in cuius summitate prius erat Dauid, vt patet supra, postea aũt descendit ad partes inferiores ad quoddã latus illius. *Ex parte vna*. i. Saul erat in latere montis ex parte vna, in qua non erat Dauid: nã Dauid descenderat ad illud latus montis, ꝙ magis distans erat à Saule, vt per illud posset euadere, Saul aũt veniebat ex alia parte: quia tñ habebat Saul secũ multos viros, subito cinxit mõtẽ, ita vt ex omni parte Dauid in modũ coronæ clauderetur. *Dauid aũt, & viri eius erant in latere montis ex parte alia*. s. ex parte illa, quæ erat opposita **I** parti, per quam veniebat Saul, vt sic, cũ Saul ad vnam partem procederet, Dauid fugeret ad oppositum, & nunquam eum caperet, Saul tñ cinxit totum montem, vt non haberet locum fugiẽdi. *Porro Dauid desperabat se posse euadere à facie Saulis*. i. cum videret Dauid se circundari à viris Saulis, & propter locorum angustiam non patere aliquod subterfugiũ, desperabat de euasione sua. In Hebræo habetur, vbi nos dicimus, desperabat. *Nebapam*, quod significat angustiatum, vel strictum, ꝙ conuenit homini, quando ex pressura, vel labore non potest emittere anhelitum, quia iã deficit tota virtus inspirandi, & respirandi: & hoc redit ad literã nostram. s. ꝙ Dauid desperabat se posse euadere, quia desperatio est afflictio magna, cum aliquis non habet, quid agat: sicut cum homini anhelitus intercluditur. Cõsiderandum aũt circa hoc, ꝙ secundum, ꝙ Hebræi dicũt, & refert **K** Ra. Dauid Kimhi, hic incæpit Dauid increpare Samuelẽ, tãquam mendacem: ipse. n. vnxerat eũ Regem, & dixerat, ꝙ regnaturus esset in Israel: nunc autem videbat se in limine mortis, quã desperabat se posse euadere: ideo dicebat Samuelem mentitũ, & ꝙ iam nulla veritas erat in promissionibus per Prophetas. Dicunt etiã, ꝙ tunc Dauid composuit Psalmũ illũ. s. Credidi propter ꝙ locutus sum, & ibi dicitur: Ego dixi in excessu meo omnis homo mẽdax. Quod exponunt de Samuele, s. ꝙ dixerit tũc, ꝙ omnis homo erat mendax, non solum homines vulgares, sed etiam Prophetæ. Et probant, ꝙ intelligatur de hoc, quia dicitur ibi: ego dixi in excessu meo, i. in excessiua aduersitate, vel desperatione: maximè quia dictio Hebraica, quæ ponitur ibi pro excessu, est similis huic dictioni, quæ ponitur hic pro desperatione, s. quia ista deriuatur ab illa: nã ibi dicitur; *Hoz*; Hic autem dicitur, *Nebapas*, quod secundum Hebræos satis patet esse idem.

Causa compositionis Ps. Credidi propter quod locutus sum.

idem. Dicunt etiam, q. vt non crederet Dauid Samuelem esse mentitum, misit quendam nuncium, vel Angelum ad Saulem, vt sic cogeretur dimittere Dauid, vt patet infra: & sic apparet vera promissio Samuelis. Iste tamen sunt fictiones Hebræorum: nunquam enim Dauid propter aliquam aduersitatem tantum excessit, q. diceret Prophetas esse mentitos: nam etiamsi Saul cepisset Dauid, & cum occidere vellet, non diceret nunc Samuelem esse mentitū: nam satis stabat Prophetia Samuelis cum hoc, q. ipse caperetur à Saule, & occideretur: sciebat namque Dauid, quod Deus promittebat multa per prophetas, & illa intelligebatur cum conditione. s. si illi, quibus fiebat promissio, manerent in eodem statu, sicut factum est cum sacerdote Heli sup. cap. 6. cum dicitur: loquēs locutus sum, vt domus tua, & domus patris tui ministraret in conspectu meo vsque in sempiternum: nunc aūt dicit Dñs, absit hoc à me, sed quicunq; glorificauerit me glorificabo eū, qui aūt contemnūt me, erunt ignobiles: & ibi subditur, q̄ Deus abstulit sacerdotium de domo Heli. Et Iere. c. 18. dr, q. Deus subito promittit alicui genti, q. ædificabit illam, & plantabit: & tamen si gens illa egerit malum in conspectu eius, ipse quoque aget pœnitentiam super bono, quod promiserat ei facere: & loquetur de aliqua gente, q. disperdat eam, & eradicet: si tn gens illa pœnitentiam egerit de malo suo; Deus quoque pœnitentiam aget de malo, quod comminatus est: & tamen in omnibus his nō sunt falsa verba prophetarū, cum intelligantur promissiones cum conditione: ita ergo Dauid, quamuis premeretur à Saule, & iam vellet occidi, non putaret, q. Samuel mentitus fuerit, dicendo eum futurum Regem super Israel, quando vnxit eum in Regem: sed magis putaret, q. Deus illud promiserit, sed intelligeretur promissio. s. si maneret Dauid in statu, in quo erat: forte aūt Dauid postea peccauisset, vel saltem putaret, se in aliquo offendisse, q̄q̄ non esset certus; cū nemo sciat an odio, vel amore dignus sit, vt patet Eccle. c. 9. ex hoc crederet, q. Deus indignatus esset, & nollet eum regnare super Israel: sic. n. de ipsomet Saule acciderat: nam Deus vnxerat eū in Regem, quasi ipse, & tota posteritas sua habituri essent regnum, quia tamen peccauit faciendo sacrificiū, anteq̄ veniret Samuel, Deus prædixit ei, q. nō regnarēt filij sui post eum, vt patet supra cap. 13. scilicet: stulte egisti, nec custodisti mandata Domini Dei tui: quod si non fecisses, iā nūc præparasset Dominus regnum tuum super Israel in sempiternum, sed nequaquam vltra consurget regnum tuum: sic ergo putasset Dauid de se, q. propter aliquod delictū suū Deus priuauisset eum regno, quod promiserat, & tradidisset illum in manibus hostis sui, & non crederet ob hoc mētitum fuisse Samuelem. Quòd aūt dicunt de Psal. s. Credidi propter &c. q. fecerit eum nunc Dauid, & vocaueri ibi Samuelem mendacem, non est verum. Nam non fecit eū tunc, sed postea, quando Syba seruus Isboseth mētitus fuit Dauid, dicēs, q. Dominus suus fauebat parti Absolonis, & tradidit ei agros illius: postea autem repent hoc falsū esse, & iratus est nimis. De hoc infra, 2. lib. cap. 19. & tunc dixit Dauid: Omnis homo mendax: & fecit illum Psalmum.

A
B
C
D

An Dauid peccauerit desperando se posse euadere manus Saulis. Quæstio. XXXI.

QVÆRETVR circa hoc, cùm dicatur, q. Dauid desperabat se posse euadere, an peccauerit in hoc. Aliquis respondebit, q. sic, quia desperabat de dictis propheticis, & consequenter nō credebat eis; in fidelitas tamē magnum vitium est; quia sicut fides est prima virtus, sine qua impossibile est placere Deo, vt patet ad Hebræ. ca. 11. & homo iustus viuit ex fide, vt patet ad Roma. ca. 1. ita infidelitas erit primum vitium, quòd primò, & maximè repugnabit virtutibus: sed Dauid nō credebat dictis propheticis: ergo erat infidelis, quia circa ista stat fides: & debemus potius assentire dictis propheticis, quàm eis, quæ nos uidemus. Sic patet in Canonica Petri. 2. c. 1. vbi dicit, q. magis credendum est Prophetæ, quàm ei, quod ipse uidit, unde cum dixisset se uidisse transfiguratum Christum in mōte Thabor, ait: Habemus autem firmiorem propheticū sermonē, cui benè facitis attendentes: Samuel tamen erat propheta, & unxerat Dauid in Regem prædicens ei, q. futurus esset Rex, q. ergo ipse desperaret se posse euadere, erat contra veritatem prophetiæ, quæ asserebat eum prius futurum Regem, quàm moriturum: ergo erat infidelis desperando de euasione. Respondendum est, q. quamuis Dauid credidisset se nunc capiendum esse, & occidēdum à Saule, & ob id q. Samuel falsa dixisset, non erat infidelis, nec peccabat: nam quamuis Samuel esset Propheta, tamen aliquis posset dicere, quòd Dauid nesciebat eum esse prophetam. Hoc tamen non debet asseri, quia Dauid non debebat dubitare in notoriis: erat tn̄ notorium in toto Israel, quòd Samuel erat Propheta, & quòd nunquam mentiebatur, vt patet supra cap. 3. s. creuit autem Samuel, & Dominus erat cum eo, & non cecidit ex omnibus verbis eius in terram, & cognouit vniuersus Israel à Dam vsque Bersabee, quod fidelis Samuel esset Propheta Domini; Et sic nunc in eis, quæ dixerat de domo Heli nihil mentitus fuerat, ita et postea multa dicebat, & nunq̄ errabat: vnde quādocunque aliquid prædicebat, iam totus populus absque dubio illud futurum esse credebat: sic dixit puer Saulis ad eum, anteq̄ vngeretur in Regem, loquens de Samuele supra cap. 9. s. Ecce est vir Dei in ciuitate hac, vir nobilis, & omne, q. loquitur absq; ambiguitate venit. Quòd ergo Dauid crederet Samuelem nō esse Prophetam, vel dubitaret de hoc, erat dubitare de notoriis, & ignorantia talis, vel dubitatio non excusat. Dicendum ergo aliter. s. q̄ licet Dauid sciebat Samuelem esse Prophetam: poterat tamen ignorare satis rationabiliter, an vnctio sua in Regem facta fuisset prophetice, vel an fecisset eam Samuel ex corde suo. Errāt enim interdū Prophetæ, vel falsum dicunt dupliciter. Primò modo ab intentione. s. quia sciunt aliquid falsum esse, vel contra voluntatem Dei, & tamen conantur illud asserere, vel facere. Hoc patet in Balaam, qui Propheta erat, & tamen conabatur maledicere Israelitis, & faciebat ad hoc cærimonias, quamuis Deus iussisset ei, quòd nō malediceret illis. Num. capit. 22. 23. & 24. Sic etiam patet Deuteronom. capit. 13. s. Si surrexerit in medio tui Propheta, aut qui somnium se vidisse dicat, & prædixerit signum, atq; portētum, & euenerit, quod locutus est, & dixerit tibi: eamus, & sequamur Deos alienos, non audies verba Prophetæ illius: sic enim dicitur Deuteronom. cap. 18. Propheta, qui arrogantia deprauatus voluerit loqui in nomine meo, quæ ego non præcepi illi, vt diceret, aut ex nomine Deorum alienorum, interficietur. Secundo modo Prophetæ errant per ignorantiam, s. quia putant uerum esse, quod dicunt, & non est, quia Deus non loquitur illis hoc: sed ex animo suo illud dicunt putantes esse uerum, & bonum: sic patet de Natham Propheta, ad quem dixit Dauid, quod uolebat ædificare tēplum Domino, & Natham ait: omne, quod est in corde tuo, uade, & fac, quoniam Dominus tecum est. Et tamen immediatè sequitur, quòd Deus dixit ad Natham, quòd nunciaret Dauid, q. ipse non ædificaret tēplum, sed filius eius, ut patet infra 2. lib. ca. 7. Ita igitur putare poterat Dauid, quod Samuel egisset hoc ex corde suo, non consulto Domino, & sic poterat esse falsum, ideo quā uis non crederet, non peccabat. Si autem obucies, quod Samuel erat Propheta fidelis, & notorium erat in toto Israel eum esse Prophetam, ideo non dubitare deberet in dictis eius, non constat: quia si Propheta semper loqueretur prophetice, & nunquam posset loqui, nisi prophetice, cum semel constitisset eum prophetam; non debebat dubitari postea in aliquo de uerbis suis: prophetæ tamen non semper loquebantur prophetice, & hoc propter duo: primò, quia non poterant: nam spiritus propheticus non est tanquam habitus alicuius scientiæ, qui semper immaneat, per quem possit propheta, quādocunque uoluerit, intelligere, sed est ad modum actus transeuntis, scilicet, quòd tunc Propheta aliquid prophetice intelligit, quando Deus eum actualiter immutat: illa uerò immutatione cessante, Propheta nihil plus intelligit, quam alij homines, ut declaratum est supra cap. 10. & 19. ideo si illo tempore, quo Deus non immutat prophetam, ipse conetur aliquid dicere, illud non erit prophetice dictum, sed erit contingens, sicut id, quod dicunt omnes alij homines, & poterit esse falsum. Secundò nō loquuntur prophetæ semper Prophetice, quia non uolunt: interdum enim habent prophetæ spiritum prophetiæ, & nolunt prædicere id, quòd Deus iubet, sed aliquid aliud:

E

Prophetæ dupliciter aliquando possunt errare.

Prophetæ nō semper loquūtur prophetice.

& tunc semper falsum dicunt: ita est de Prophetis maleuolis, sicut de Balaam. Ad hoc ergo, quòd constaret, quod Propheta loqueretur aliquid prophetice, nó sufficiebat, ꝙ haberetur tanquam Propheta: & omnia, quæ ante hoc dixisset, vera fuissent; sed necesse erat, quòd ipse induceret aliquod signum in confirmationem, vt patet Deuter. cap. 13. & 18. debebat autem sic fieri, quòd Propheta diceret: ego denuncio tibi tale, vel tale euenturum esse ex parte Dei, & tunc debebat subiungere, & ad probationem huius fiet tale, vel tale miraculum: si autem illud fieret, debebat credi, quòd ille Propheta loqueretur prophetice; si tamen non eueniret, debebat credi, quòd ille non esset Propheta; sed ex malitia sua illud confinxerit, Deuter. cap. 18. Quomodo autem signa præmitti debebant à Prophetis ad hoc, quòd facerent aliquam probationem, declaratum est Deuteron. 13. c. Samuel autem non præmiserat aliquod signum Dauid ad cófirmationem eorum, quæ dixerat de regno futuro: ergo quamuis non credidisset Dauid verbis eius, & desperaret nunc se futurum Regem, non esset infidelis, nec aliquatenus peccaret, cum non obligaretur credere ista esse verba Dei: si tamen Dauid putauisset ista esse verba Dei, & sic etiam núc crederet: quia tamen erat in angustia, putaret, quòd Deus nollet seruare promissum, infidelis esset.

An Dauid tenuerit verba Samuelis fuisse prophetice dicta; an desperando se posse euadere peccauerit. Q. XXXII.

QVÆRETVR vlterius, dato, quòd Dauid semper tenuerit verba Samuelis esse prophetice dicta, an peccauerit nunc desperando se posse euadere. Nicolaus respondet, quòd Dauid non desperabat hic simpliciter de promissione Dei, nec putabat, quod ipse moriturus esset, aut capiẽdus à Saule, sed desperabat se posse euadere absque bello cum Saule, quod bellum horrebat timens, quia timebat de morte suorum, & aliquorum, qui erãt cum Saule inuoluntarie: & quia ipse voluisset hoc fieri sine bello, & non poterat, vt ei videbatur, quia erat circundatus, dicitur, quod desperabat se posse euadere, s. sine bello. Istud. n. aliqualiter stat: sed non multum consonat literæ; cum litera dicat, ꝙ desperabat se posse euadere. De eo autem principalius hoc dicitur, quàm de alijs. Sed videtur dicẽdum, quòd Dauid desperauit hic se posse euadere, tamen non peccauit, quia forte Dauid desperabat: non quidem de veritate verborum diuinorum, sed de sua saluatione à periculo: putabat enim satis stare, quod verba Dei vera essent, & ipse caperetur à Saule, s. si intelligerentur cum conditione, & illam non seruasset Dauid: vtpote, quia peccauisset post illam promissionem, & sic licebat ei desperare sine incredulitate. Si autem promissiones Dei intelligerentur absolute, & propter mutationem eorum, ad quos fiunt, siue in bonum, siue in malum, non susciperent aliquam varietatem, non poterat desperare Dauid de completione verborum Dei sine infidelitate. Aliter potest dici, ꝙ quamuis putaret Dauid promissionem sibi factam de regno esse simpliciter inuariabilem, tamen poterat desperare de salute sua sine incredulitate, vtpote si tunc non recordaretur actualiter, an Deus promisisset ei, quòd futurus esset Rex: nam poterat desperare de vita, sicut quilibet alius homo desperaret videns se sic ab hoste circumdatum. Quod autem nó posset Dauid tunc considerare, quòd Deus ei promisisset regnum, satis stat, quia multa sunt homini notissima, quæ actualiter non cogitat: & si illa cogitaret, aliquid faceret, quod non facit: & aliquid dimitteret, quod nó dimittit: sicut omni fideli notum est, quòd pro quolibet peccato mortali debetur pœna æterna; & quòd in omni peccato Deus offenditur; peccantes tamen non sem per ista cogitant, quando peccant: nam si ista considerarent, multa facere dimitterent, quæ cogitauissent: sic igitur de Dauid accidere potuit. Aliter potest responderi, quòd Dauid desperabat se posse euadere, s. quin caperetur à Saule, tamen propter hoc nũ desperabat de completione verborum Samuelis, quia forte putabat, ꝙ quãuis caperetur à Saule, nó occideretur, sed Deus liberaret eum aliquo modo miraculose. Aliter etiam dici potest, quòd Dauid desperabat de euasione sua, & de vita, scilicet, quia putabat se capiẽdum, & occidẽdum à Saule, tamen non desperabat propter hoc
F de completione verborum Samuelis, quia credebat, quòd Deus posset se suscitare à mortuis, vt postea regnaret in Israel: sic enim fuit de Abraham; quia Deus dixerat ei, quòd semen suum futurum esset sicut Stellæ Cœli, & sicut puluis terræ, Gen. 15. cap. Abraham autem credidit hoc, & reputatus est ei ad iustitiam; Genes. 15. c. Postea tamen Deus iussit Abrahã, quòd occideret illum filium suum vnicum, in quo complendæ erant promissiones, quo occiso, impossibile erat eas compleri: Abraham tamen putabat eas semper complendas: quia credebat, quòd Deus suscitaret illum à mortuis, & complerentur in eo promissiones: sic patet ad Hebræos cap. 11. f. Fide obtulit Abraham Isaac, cum tentaretur, & vnigenitum offerebat, in quo susceperat repromissiones: ad quem dictum est, quia in Isaac vocabitur tibi semen: arbitrans, quia à mortuis suscitare po-
G tens est Deus. Omnes isti quatuor modi sunt satis probabiles: Primi tamen duo sunt magis propinqui veritati. *Itaque Saul, & viri eius in modum coronæ cingebãt Dauid, & viros eius*, scilicet, Saul venerat à principio ad quoddam latus montis illius, & in alio latere opposito erat Dauid cũ viris suis, quia tamen viri Saulis erant multi, cinxerunt Dauid, & viros suos in modum coronæ: dicitur autem in modum coronæ, quia corona est circulus perfectus, & ponitur hoc ad significandum, quod ex omni parte Dauid, & viri sui conclusi erãt, ita vt non maneret eis locus effugiendi, nisi per miraculum, & sic factum est: nam Saul iam capturus erat Dauid, & viros suós, nisi venisset nũcius de ingressu Philisthinorum referens. *Vt caperent eos*, id est, ad hoc cinxerat Saul, & viri sui viros Dauid, vt caperent illos in medio, & non haberent locum fugiendi. *Et nuncius ve-*
H *nit ad Saul dicens*: iste nuncius obstitit, quin caperetur Dauid, quia immediatè recessit Saul; venit autem iste nuncius ex parte Dei, s. quia Deus volebat eruere Dauid de manu Saulis, quia iste videbatur conueniens modus, ideo voluit eum: de isto nuncio dicunt aliqui Iudæi, ꝙ erat Angelus, sicut Rabbi Iudas: alij autem dicunt, ꝙ fuerit homo de Israelitis, sicut Rabbi Phinees; & verum est, ꝙ hic satis potest dici pro vtraque parte: nam in Hebræo idem nomen est pro Angelo, & pro nuncio, s. Malach. Dicendum tamen est, ꝙ fuerit nũcius: nam si fuisset Angelus, & locutus fuisset, vt Angelus, suspicatus fuisset Saul hoc fieri, vt ipse desereret Dauid: & forte non fuisset tantũ inclinatus ad cessandum persequi eum, sicut nunc cum sciret illũ esse nuncium, & crederet, q. Philisthini terram vastarent. *Festina, & veni*. Hoc dixit nuncius, vt incitaretur Saul ad venien-
I dum cito: nam si dixisset solum, veni, quia Philisthini volunt aggredi terram tuam, vel iam aggrediuntur, nó destitisset Saul ab incepta persecutione, prius enim capere voluisset Dauid, cum esset in promptu; dixit tamen festina, i. nullo modo moreris: & ob hoc Saul, quamuis breuiter capere posset Dauid, destitit, vt occurreret Philisthinis. *Quoniam infuderunt se Philisthijm super terram*, idest, extenderunt se super terram tuam ad vastandum eam, & iam vastant. Infundere enim pertinet ad illa, quæ cum ponantur super aliquid, extendunt se per illud totum: sicut aqua, si ponatur super aliquod planum extendit se per totum, & oleum; si ponatur super aliquam partem vestis, extendit se per plures partes.

Missus à Deo an possit mentiri. Quæst. XXXIII.

K QVÆRET aliquis, an hoc, quod nunciauit iste nuncius de aduentu Philisthinorum, verum esset: vel solum Deus misertillum ad fallẽdum Saulem, vt desisteret à persecutione Dauid: nam ad hoc, ꝙ Deus cósequeretur, quod volebat, non differebat, an ille nuncius mentiretur, vel vera diceret. Sed aliquis dicet, quòd non stat, quia cum Deus mitteret istum nuncium non mentiretur, quia Deus non impellit ad mendacium. Dicendum tamen, quod hoc non stat: nam dato, quòd aliquid iudicio Dei fiat, potest fieri per mendacium, & deceptionem: sic patet infra 3. lib. c. 22. cum Michæas Propheta dixit, quod vidit Dominum sedentem super solium suum, & omnem exercitum Cœli assistẽtem ei, & dixit Dñs: quis decipiet Achab Regem? & egressus est spiritus, dicens: Decipiam illum; cui locutus est Deus: in quo? & ille ait: egrediar, & ero spiritus mendax in ore omnium Prophetarum eius: & dixit Dominus: de-

cipies,

cipies,& prævalebis:egredere,& fac ita. Ille autem spiritus mẽtitus est per omnes prophetas Achab: & ille exequebatur Dei ministerium: ergo quamuis aliquis mittatur à Deo, mentiri potest in eo, ad quod mittitur à Deo. Sed dicẽdum est, quòd hoc non stat: nam si aliquis mittatur à Deo, nunquam mentietur, nisi forté voluerit agere, quòd Deus non iussit eum: sic patet ex verbis Moysi: Num. cap. 16. cum dixit: si consueta hominum morte isti interierint, & visitauerit eos plaga, qua ceteri visitari solent; non misit me Dominus; in quo innuit, quòd, si ipse mentiretur in hoc, non erat verum, quòd Deus misisset eum: ergo innuebat, quòd illi, qui à Deo mittuntur, non possent mentiri. s. in quãtum non excedũt formam diuini mandati: potest tamen interdum se extendere ad alia, & tunc mentiuntur: & sic innuit Deus, quod interdum prophetæ agunt vltra id, quod ipse dicit eis, vt patet Deut. cap. 18. s. propheta autem, qui arrogantia deprauatus voluerit loqui in nomine meo, quæ ego non præcepi illi, vt diceret, interficietur. Sciendum tamen interdum pro hoc, quod interdum Deus iubet homines, vt fallant alios, & missos à se iubet, vt decipiãt interdum eos, ad quos mittuntur, & ipse quoque interdum decipit homines: nullum tamen iubet aliquando, vt mentiatur: nec aliquis missus ab eo mentitur aliquando ex mandato suo: nec ipse vlli vnquam mentitus est. De primo patet exemplum; nam Deus iussit Israelitas, vt ponerent insidias viris vrbis Hai, vt facilius eos occiderẽt, vt patet Iosue c. 8. iussit quoque Gedeoni, vt deciperet Madianitas faciendo, ꝙ ipsi inter se pugnarent tanquam contra hostes propter lucernas, & lagenas fractas Gedeonis, vt patet Iud. c. 7. sed in his deceptio est. De secundo patet. s. ꝙ illi, qui à Deo mittuntur, decipiãt interdũ alios, & Deus eos iubeat hoc: nã ipse misit Samuelẽ iubẽs, ꝙ ferret vitulũ secũ, vt per hoc intelligerẽt viri Bethlehemitæ, ꝙ solũ veniebat ad sacrificandũ: ibat tñ principaliter ad vngendum Dauid, vt patet supra cap. 16. Exemplum de tertio. s. ꝙ Deus decipiat homines, habetur in Syris pugnantibus cõtra Samariam: nam Deus fecit audiri sonitum curruum, & equorum, & exercitus plurimi in castris eorum, & nihil erat: fiebat autem hoc, vt Syri putarent, ꝙ Israelitæ haberent secum multum exercitũ aliunde congregatum: vnde dixerunt Syri: Ecce mercede cõduxit aduersum nos Rex Israel Reges Hethæorũ, & AEgyptiorum, & venerunt super nos, vt patet inf. 4. lib. c. 7. Deus tamen nunquam legitur mentitus fuisse, nec ꝙ iusserit aliquem mentiri, vel mendacium approbauerit. Cur autem permittat deceptionem, & faciat, vt nõ nunquam proferatur mendaciũ, declaratũ est sup. c. 16. Dicendum igitur, ꝙ si iste nuncius mittebatur à Deo, non mentiretur. Ad id, ꝙ dicebatur inf. 3. lib. c. 22. dicendũ est, ꝙ ibi spiritus. i. Dæmon mentitus est in ore omnium prophetarum Achab: & fecit eum errare, tamen Deus non iussit eũ, ꝙ mentiretur. Quod autem Deus permittat mendaciũ, vel ꝙ iubeat, differt. Sed obiicietur, quia ibi dicitur: Egrediar, & ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum eius: & dixit Dominus: Decipies, & præualebis: egredere, & fac ita: in quo non solum est diuina permissio, sed etiam mandatum determinatum de faciendo hoc. Dicendũ est, ꝙ Deus nõ mãdauit spiritui, vt mentiretur: nec illa litera hoc probat: nam illa, quæ dicuntur ibi, fuerunt in visione imaginaria: dixit. n. ibi Michæas: Vidi Dominum sedentem super solium suum, &c. Istud erat in imagine per somniũ, sicut accidere solet aliis prophetis, & Deus ostendit ei istud, quasi ꝙ Micheas videret spiritum dicentem, ꝙ deciperet: & Deum iubentem, ꝙ egrederetur ad decipiendum: Deus tamen nõ iubebat hoc, nec spiritus loquebatur aliquid Deo, sed ista ostendebãtur prophetæ ad signandum, ꝙ Deus permitteret Dæmonem mentiri per ora omnium prophetarum Achab, & istud erat ita certum; sicut si Deus iussisset illum: quia cum Deus permitteret, Dæmon certissimè facturus erat. De nuncio ergo dicendum, ꝙ si Deus misisset illum, verum diceret: Deus tamen non misit, ita quod iuberet venire ad Saulẽ, sed misit eum in quantum posuit in corde eius, quod veniret, vel in corde eorum, qui destinauerũt eum ad Saulem: tamen, quicquid sit, verum erat, quod iste nuncius retulit: nã Philisthini irruerant super terram, & Saul persecutus est illos, vt patet sequenti cap. s. cumque reuersus esset Saul, postquã persecutus est Philisthæos, &c. Ergo vere venerant in Is-

Deus aliquando mittit aliquos ad fallẽdũ alios. Deus aliquando decipit homines.

Deus nũquã mẽtitus est, nec iussit aliquem mentiri.

Nuncius Sauli de aduentu Philisthinorũ verum dixit.

A rael. Simile habetur infra 4. lib. c. 19. cum Sennacherib vellet oppugnare Ierusalem, & esset Ezechias in afflictione magna, Dominus dixit: Noli timere: ecce ego immittam ei spiritum, & audiet nuncium, & reuertetur in terram suam: & deiciam eũ gladio in terra sua: ecce enim qualiter Deus missurus erat nuncium, vt illo audito, recederet Sennacherib, & sic factum est, quia audiuit de Tharaca rege Aethiopum, ꝙ egressus esset ad bellum contra eum, & non accessit ad Ierusalem audiens de illo bello, sed misit literam ad Ezechiam, ut patet eo. cap. *Reuersus est ergo Saul desistens persequi Dauid*. Id est, cum audiuit verba nuncij, illico destitit circundare Dauid, & perrexit contra Philisthinos: nam nuncius institerat nimis, dicens: festina, & veni. *Et perrexit in occursum Philisthinorum*. i. iuit ad retinendum eos, ne transirent partem vlteriorem terræ: infundebant B enim se super terram ad modum locustarum, & volebant eam totam pertransire, & prædari: Saul autem occurrit eis velociter, ne se extenderent lædendo plures partes terræ.

Quomodo Saul destiterit à persecutione Dauid, cum in breui potuisset eum capere; & quomodo Deus insigat cordi nostro quascunq; passiones, & desideria. Q. XXXIIII.

QVÆRET aliquis, quomodo Saul destiterit à persecutione Dauid, cum ita breuiter capturus esset eum, propter bellum Philisthinorum. Nam Saul desiderabat nimis capere Dauid, & exponebat se omnibus laboribus propter hoc, ita vt satis ipse vellet sustinere aliqua damna, vt caperet Dauid: nunc tamen concluserat eum, ita vt nihil superesset, nisi ꝙ caperetur: quomodo ergo destitit ab hac C opportunitate propter bellum Philisthinorum; nã si propter captionem Dauid totaliter omittere deberet Saul bellum Philisthinorum, habuisset aliquam rationem omittendi captionem Dauid, vt consuleret reipublicæ: non tamen impediebatur bonum reipublicæ propter hanc captionem, quia poterat immediatè occurrere Philisthinis; quomodo ergo destitit? Dicẽdum est, ꝙ destitit propter duo. Primum erat, quia verba nuncij indicabant magnam celeritatem, scilicet festina, & veni: quia infuderunt se Philisthini super terram, scilicet, ꝙ extendebant se super omnem partem terræ, & cito possent facere aliqua tam grauia damna, ꝙ postea illis occurri non posset: potissimum si prope erat, vt aliqua loca diriperent, atque vastarent, nisi illis Saul occurreret, ideo debebat illico illuc ire, ne, si modicum moraretur, iam essent irrogata damna: etiam quia quãquam Saul cir- D cũdedisset Dauid, ita vt nullo modo posset euadere; tamen non poterat Dauid ita velociter capi, quia, cum esset magna latitudo montis, inter loca, quæ cinxerant serui Saulis, Dauid posset discurrere hinc, inde, & moraretur satis Saul capiendo illum, quanquam ad extremum capiendus erat; & quia significabãtur magna damna futura, nisi Saul confestim occurreret Philisthinis; noluit Saul morari capiendo Dauid. Secundum, & præcipuum erat, quia Deus mouit cor eius ad volendum desistere, scilicet innuens ei valde magna pericula si immediatè non occurreret Philisthinis: innuit etiam difficultatem capiendi Dauid; erat enim in manu Domini mouere cor eius quocunque vellet: est enim cor omnium hominum in manu Domini, & potissimum corda regum: sic patet Prouerb. cap. 21. scilicet. Sicut diuisiones aquarum, ita cor Regis in manu Domini, quo- E cunque voluerit; inclinabit illud; & iste motus fuit efficacior, quam verba nuncij: cum generale sit, quod ea, quæ ab intra agunt, fortiora sint, quam exteriora, sicut passio fortius impellit, quam verbalis suasio. Quod autem Deus immiserit cordi Saulis aliquod stimulum, vt vellet desistere immediatè à persecutione Dauid, apparet per simile in eo, quòd factum est de Sennacherib infra 4. lib. cap. 19. Nam dicitur: Ecce ego immittam ei spiritum, & audiet nuncium, & reuertetur in terram suam: ecce non solum dictum est, quod Deus faceret, quòd audiret nuncium referentem sibi de Tharaca Rege Aethiopum egredientem ad bellum contra eum, sed etiam dicitur: immittam ei spiritum, id est, ponam scrupulum, vel desiderium in corde eius ad recedendũ hinc, & eundum in terram suam: sic ergo de Saule factum credi debet, scilicet, quòd Deus miserit ei istum nuncium, & etiam immiserit spiritum

cordi eius, id est, quoddam incitamentum ad mox desistendū à persecutione Dauid. Est enim in potestate Dei cordi nostro quascunque passiones affigere, scilicet, timorem, gaudium, vel dolorem, aut spem, & sic de cæteris. De timore patet Exo. cap. 23. Vbi dicitur: terrorem meum mittam in præcursum tuum, cunctorumque inimicorum tuorum coram te terga vertam. De hoc etiam Leui. cap. 26. scilicet, & qui de vobis remanserint, dabo pauorem in cordibus eorum in regionibus hostium, terrebit eos sonitus folij volantis, & ita fugient, quasi gladium, cadent nullo sequente, & corruent singuli super fratres suos. De aliis passionibus patet Deut. cap. 28. q Deus eas affigat homini in pœnam, scilicet: dabit enim tibi Dominus cor pauidum, & deficientes oculos, & animam mærore consumptam: & erit vita tua quasi pendens ante te: timebis nocte, ac die, & non credes vitæ tuæ: Mane dices: quis mihi det vesperum? & vespere, quis mihi det mane? propter cordis tui formidinem. Deus igitur affixit nunc aliquem stimulum cordi Saulis, vt cogeretur illicò desistere à captione Dauid, cum Deus eum liberare vellet. *Propter hoc vocauerunt locum illum petram diuidentem.* Id est, postquam hoc factum est, vocatus fuit semper locus ille petra diuidens, & hoc fuit ex eo, quod ibi accidit, scilicet, quia ibi diuisus est, id est, recessit Saul à Dauid. Dicit Rabbi Dauid Kimhi secundum Rabbi Samuelem, quòd vocatur petra diuidens; quia viri Saulis diuisi sunt inter se super hoc, quibusdam dicentibus, q deberet Saul prius capere Dauid, quam occurreret Philisthinis, cum in breui capiendus esset: alij autem dixerunt magis consulendum reipublicæ, quàm desiderio speciali Saulis. Ra. Sal. dicit, quod vocatur petra diuidens: quia ibi diuisum est cor Saulis, s. quia dubius erat, an persequeretur Philisthinos, vel instaret captioni Dauid: sed primus sensus est melior. Ista petra diuidens est illa, de qua supra dicebatur, scilicet: statimque descendit ad petram: & versabatur in deserto Maon: erat enim illa petra in latere montis, ad quam descendit Saul de summitate collis, & cum Saul, & viri sui cinxerunt eum in modum coronæ, manebat ipse cum viris suis apud hanc petrã. Saul autem, & viri sui erãt à principio in latere montis opposito, sed postea cinxerunt in modum coronæ montem, & pertingebant vsque ad petram, apud quam erat Dauid: ibi autem capturi erãt eum, nisi recessisset Saul: & quia ex loco illo recessit, vocata est petra diuidens.

CAPITVLVM XXIIII.

ASCENDIT ergo Dauid inde, & habitauit in locis tutissimis Engaddi. Cumque reuersus esset Saul postquam persecutus est Philisthæos, nunciauerunt ei, dicentes.

Descriptus fuit in superioribus multiplex contra Dauid insultus, hic consequenter subiungitur erga ipsum triplex Dei prouentus: quia primo Saul eius persecutor ipsius manibus traditur. Secundò Nabal eius irrisor moritur sequēti cap. Tertiò Saul erga eum veritatis præuaricator eius manibus iterum traditur, infra cap. 26. Prima in duas, quia primo describitur crudelitas Saulis Dauid persequentis; Secundò benignitas Dauid iniquo Sauli parcentis, ibi. *Eratque ibi spelunca.*

Ordo historiæ continuatus est. Quæstio. I.

QVÆRETVR circa hoc de ordine eorum, quæ habentur ad præcedentia, an sit continuus ordo: vel sit aliqua anticipatio, vel recapitulatio, & an ea, quæ habētur hic, facta sint immediatè post superiora. Respondendum, quòd hic est ordo continuatus: quia ea, quæ habentur hic, fuerunt facta post superiora, cum supra diceretur de persecutione Dauid à Saule in deserto Maō: hic autem agitur de persecutione facta in monte Engaddi; in quo iterum latuit Dauid: fuit autem ista post illam, eo quòd illa persecutio cessauit per aduentum Philisthinorum: nam cum audisset Saul, quòd se infuderant super terram, recessit a loco illo, vbi persequebatur Dauid: fuit tamen persecutus eum in Engaddi, postquam venit

F de bello Philisthinorum, vt apparet infra: ergo prius fuit persecutio, de qua habetur præcedenti ca. quàm ea, quæ habetur hic. Cum autem dicitur, an fuerint immediatè facta ea, quæ habentur hic, post superiora, dicendum, quòd pauci dies interciderunt: nam Saul destitit solum à persecutione Dauid, vt occurreret Philisthinis: Verisimile est autem, quod eos paucis diebus de terra excluderet, quia istud non erat bellum campale, ita vt figerentur castra in campo, & disponerentur acies, sicut fiebat in aliis bellis, quando veniebant reges Philisthinorum contra Israel, sicut patet de bello, in quo mortuus est Goliath: nam quadraginta diebus steterunt acies vtrinque constitutæ, & non pugnabatur, vt patet supra cap. 17. sic etiam factum est in bello, q fuit in monte Gelboe, in quo mortuus est Saul: nam acies vtrinque constitutæ fuerunt; hic autem verisimiles est q G isti essent latrunculi Philisthinorum, qui ingressi fuerant in terram Israel, vt inde aliquid acciperent: hos autem faciliter potuit Saul excludere de terra sua, immediate tamen, vt Saul desiit persequi Philisthinos, rediit ad persequendum Dauid in monte Engaddi, vt patet infra, scilicet: cumque reuersus esset Saul postquam persecutus est Philisthæos, &c. Ergo modicum tempus intercidit inter istas duas persecutiones. *Ascendit ergo Dauid inde*: Id est, recessit de illo loco, scilicet, de deserto Maon de petra diuidente. *Et habitauit in locis tutissimis Engaddi.* Id est, incepit ibi manere dum Saul, non persequebatur eum. In hebræo habetur, *In castris Engaddi*; Et accipiuntur castra nō pro munitionibus, sed pro locis altissimis, & inaccessibilibus, quæ ita naturaliter sunt tuta, sicut ea, quæ humana cura munita sunt, vt declaratum est præcedenti cap. & satis H apparet infra: quia, si ista fuissent castra murata, nō potuisset Saul ingredi in illa, & tamen dum esset Dauid in his castris, erat in quadam spelunca, & in illam introiuit Saul ad purgandum ventrem: Ergo non erant ista loca murata, sed loca ardua, & dura: ideo dixit litera nostra in locis tutissimis, quia ita tuta sunt ista loca, sicut si essent murata. Est enim Engaddi nomen cuiusdam villæ, à qua denominantur isti montes: est enim locus inclitus propter mōtes amænissimos, quales non sunt in tota terra Israel: ibi enim nascitur balsamum, sed iam villa Engaddi bello deleta est: de hoc ait Solinus in Polyhistor. cap. de Iudæa: Engadda oppidum infra Hesenas fuit, sed scissum est: verum inclytis nemoribus adhuc durat decus, lucisque palmarū eminentissimis nihil vel bello, vel æuo derogatum. Est autem locus iste præcipue famosus in vineis; vnde vineæ Engaddi laudantur. De hoc Canticorum cap. 1. Botrus Cypri dilectus meus mihi in vineis Engaddi. De isto loco dicitur in li. de situ terræ sāctæ: Engaddi est in tribu Iuda, vbi abscondit se Dauid in solitudine, hoc est, in regione illa campestri, quæ vocatur Aulon, & vocatus est vicus pergrandis Iudæorum. Computatur etiam Engaddi, tanquam vna de ciuitatibus sortis Iudæ, vt patet Iosue. c. 15.

Montes Engaddi in quibus nascitur balsamum.

I

Quare Dauid de Maon recesserit in Engaddi. Quæst. II.

QVÆRET aliquis, quare Dauid recesserit de deserto Maon, & iuerit in desertum Engaddi. Respondēdum est, quod Dauid sciebat, q vellet Saul eum persequi semper, quandiu maneret in terra Israel, cum eum haberet nimis exosum: putauit ergo, quod cum rediret à bello, K illico veniret ad persequendum se: & quia fuerat in periculo magno in deserto Maon, noluit ibi manere, quia hoc esset tentare Deum, cum ibi semel euasisset miraculosè, & vellet adhuc manere ad hoc, quòd iterum ageret miraculo ad liberationem suam; In alio autem loco fortè melius se haberet. Nam iam in deserto Maon nouerat Saul latibula Dauid indicantibus Ziphæis, & dato quod recessisset in aliam partem deserti Maon, vel in quemcunque locum terræ Ziphæorum, non euaderet: quia iam Ziphæi prætuiderant omnia latibula eius in terra ipsorum, cum dixisset eis Saul: considerate, & videte omnia latibula eius, in quibus absconditur, præcedenti capitulo; vbicunque ergo lateret in terra Ziphæorum periculum sibi erat. Item, & præcipuè, quia Ziphæi desiderabant prodere Dauid, vt complacerent Sauli, cum ipsi venissent ad Saulem, dicentes: ecce Dauid latet apud nos in locis tutissimis

sylue,

sylux, præcedenti cap. quia ergo semel cœperant indicare loca eius Sauli, & hoc nimis placuerat ei, nō cessatēt, quousque traderent David in manus eius, si esset in terra eorum: putauit ergo David tutum sibi esse fugere de deserto Maon. In deserto autem Engaddi securius erat David propter tria, quàm in deserto Maon. Primò, quia in deserto Engaddi non cognoscebatur aliquod latibulum David, cum ibi David nunquam fuisset profugus: in deserto autem Maon cognoscebantur omnia latibula eius à Ziphæis: immo in desertum Engaddi nō cognoscebatur venisse David: vnde quando reuersus est Saul de bello Philisthinorum, nesciebat, vbi esset David, quousque nunciatum est ei, quòd esset in deserto Engaddi, vt patet infra. Secundò erat ibi securius, quàm in deserto Maon: quia desertum Engaddi erat difficilius incessui, quàm desertum Maon: nam dicitur infra de hoc deserto, quod perrexit Saul ad inuestigandum David, & viros eius super abruptissimas petras, quæ solis ibicibus peruiæ sunt, vt patet infra: de deserto autem Maon, vel sylua Ziphæorum non dicitur tanta difficultas ad gradiendum; ideo David putauit, quòd fortè Saul cognito, quòd esset David in locis asperrimis, propter difficultatem viarum nollet persequi eum ibi, & tamen propter hoc non destitit. Tertiò erat ibi David securius, quàm in deserto Maon, quia Ziphæi erant habitatores terræ Maon, cum Maon sit quædam pars terræ Ziphæorum, vt declaratum est præcedenti capit. Ziphæi autem iam erant hostes David, quia conabantur eum inquirere, vbicunque esset, vt complacerent Sauli: In deserto autem Engaddi, quod erat extra terram Ziphæorum, non credebat se David habere aliquos maleuolos, qui curarent indicare locum eius Sauli, sicut faciebāt Ziphæi; ideo putauit, quòd ipse securius esset ibi, quàm in deserto Maon: nec enim visum fuit sibi alium locum esse aptiorem pro tunc ad fugiendum, quàm desertum Engaddi: ideo illuc fugit.

In deserto Engaddi erat David securior, quàm Maon.

Quare David de deserto Maon non fugerit immediatè in terram Philisthinorum. Quæstio III.

QVÆRET aliquis, quare David non descēderit immediatè in terram Philisthinorum, cum fugit de deserto Maon; videbatur enim sibi vtilius esse: nam, cū maneret in terra Israel, vbicūque ille esset, semper sequeretur eum Saul: dixerat enim præcedenti cap. etiamsi in terram se obstruxerit, perscrutabor eum in cunctis millibus Iudæ. Ipse quoque David hoc videbat, quòd cum sæpe eum persequeretur Saul, aliqua die posset cadere in manus eius: vnde dixit in corde suo: aliquando incidam vno die in manus Saul, nonne melius est, vt fugiam, & saluer in terra Philisthinorum: & sic factum est: quia quanquam destitisset Saul persequi David; tamen iterū persecutus est eum in deserto Engaddi, vt patet hic: quousque recessit in terram Philisthinorum, vt patet infra cap. 27. Debuisset ergo fugere. Respondendum est, quod non fugit David nunc in terram Philisthinorum propter tria. Primum erat, quia David non erat fugiturus in terram illam, nisi in defectum terræ Israel, scilicet, quando crederet se non posse omnino saluari in terra Israel: hoc autem adhuc non credebat: quia putauit, quod in monte Engaddi euadere posset ex causis supra assignatis: ideo volebat tentare, an ibi esset securus. Item, quia David, quando fugit in terram Philisthinorum, fuerat sæpe à Saule inquisitus, & quasi circundatus: primò in deserto Maon, quando cinxit eum in modum coronæ apud petram diuidentem, præcedenti cap. secundò in deserto Engaddi, cum introiuit Saul in speluncam, in qua erat David, vt patet infra in litera; tertio in colle Hachila in terra Ziphæorum, quando descendit David ad castra Saulis infra cap. 26. toties ergo inquisitus putauit, quòd aliqua die caperetur: ideo credidit, quòd nō erat bonum toties tentare Deum: sed dixit; aliquando incidam vna die in manus Saulis: nonne melius est, vt fugiam, & saluer in terra Philisthinorum, & tunc fugit infra 27. c. nunc autem solum circundederat, & inquisiuerat semel Saul David: putauit autem David, quod fortè vellet postea desistere Saul; ideo adhuc non habebat motiuum sufficiens ad descendendum in terram Philisthinorum.

A Secunda causa erat, quia David non audebat descendere in terram Philisthinorum, eo quod ibi non bene reciperetur, vel non maneret securè: quia Philisthini præsumerent contra ipsum, quòd finxisset fugam à Saule, non autem verè fugeret, sed iret ad insidiandū Philisthinis, vt aliqua die multos eorum ex inopinato occideret, vel faceret alia damna: voluit ergo David, quòd quando iret in terram Philisthinorum, crederent Philisthini eum rationabiliter motum ad eundum, & quod verè fugeret à Saule: hoc autem adhuc non crederent, quia nondum cognitum esset in terra eorum, quòd Saul persequeretur David, cum solum semel inquisiuisset eum in deserto Maon: ideo putarent aliquam fraudem esse, si ad eos descenderet: cum autem ipse illuc descendit, sæpe iam Saul persecutus fuerat ipsum, scilicet, tribus vicibus, vt patet supra præcedenti c.
B & hic, & infra 26. Hoc autem cognitum esset Philisthinis: quia ista fiebant apud terram eorum: nam loca, in quibus latebat David in sorte Iudæ, erant in latere Philisthinorum: vnde Philisthini audirent ea, quæ fiebant, præcipuè quia non erant ista aliqua parua, quæ possent celari, cum Rex persequeretur vnum militem, & Rex cum tribus millibus virorum vagabatur per deserta, & abrupta loca: quando ergo descenderet David in terram Philisthinorum, cognoscerent Philisthini, quòd habebat iustam causam recedendi de terra Israel, & reciperent eum libenter sicut factum est, infra capitulo vigesimoseptimo. Tertia causa, & præcipua erat, quia Deus mouebat eum ad non descendendum. Deus enim volebat eruere David de manu Saulis, & volebat per eum manifestare gloriam suam; ideo quamuis interdum non loqueretur ei per se, nec per
C alios prophetas, inclinabat, tamen semper ad faciendum id, quod expediebat, & quod Deus disponebat, vt fieret: disposuerat autem Deus magnificare David ostendendo innocentiam suam, & clementiam erga Saulem, & ostendendo iniquitatem Saulis erga eum: malitia autem Saulis aliqualiter fuerat manifestata contra David, vsque nunc, quanquam postea magis manifestata est: clementia tamen & innocentia David erga Saulem nondum fuerat ostensa, sed postea nimis claruit in duobus. Primò quando introiuit Saul in speluncam, in qua erat David, & abscidit David partem chlamydis Saulis, potuissetque eum occidere, sed noluit, quia clementia conspecta Saul flexus est animo, & erubuit; vnde dicitur, infra in litera: & leuauit Saul vocem suam, & fleuit: dixitque ad David, iustior tu es, quam ego. Secundò manifestata est ista clemen-
D tia, & innocentia David, quando descendit in castra Saulis dormiente eo, & arripuit lanceam, quæ erat fixa apud Regem: potuissetque eum occidere, sed noluit; quin potius prohibuit socium suum occidere Saulem, vt patet infra cap. 26. Si autem nunc recessisset David in terram Philisthinorum, non apparuisset clementia eius, & innocentia erga Saulem: Ista autem volebat Deus manifestare, quia nimis profutura erant David ad hoc, quod Israelitæ acciperent eum in Regem, sicut declaratum est præcedenti c. dedit ergo Deus in corde David, vt non descenderet in terram Philisthinorum, sed fugeret in desertum Engaddi. *Cumque reuersus esset Saul, postquam persecutus est Philisthæos*, scilicet, immediatè, vt destitit persequi Philisthinos, rediit ad persequendum David, & ex hoc apparet, quod supra dicebatur, scilicet, quòd modicum temporis interci-
E dit inter ea, quæ habentur præcedenti c. & hic, scilicet solum illud tempus, quo expulit Saul Philisthæos de terra sua: erant enim latrunculi quidam, qui insiderant se super terram Israel ad prædādum: quos cito exclusit Saul de terra sua, & isti sunt illi, de quibus nunciatum est Sauli præcedenti c. scilicet festina, & veni, quoniam infuderunt se Philisthini super terram. *Nunciauerunt ei dicentes*, qui essent isti, non patet: fortè dicendum est, quòd erant Ziphæi: nam David erat in terra eorum, quando recessit Saul à persequendo eum propter Philisthinos: & credēdum est, quod ipse iusserit aliquos de Ziphæis obseruare, quo iret David, vt cum rediret de persecutione Philisthinorum, denuo eum inquireret: illi vero viderant David fugientē in desertum Engaddi, & nunciarunt postea Sauli. *Eccè David in deserto est Engaddi.* iste locus Engaddi est in valle, per quá transit Iordanis, quæ dirigitur vsque ad mare Sodomorum,

Innocentia David erga Saulem ostensa fuit in duobus.

rum, & est nō procul à Iericho; habet autem ex parte vallis loca amęnissima, in quibus sunt palmæ, & arbores, de quibus habetur balsamum, & famosissimas vineas: ex alia parte habet deserta asperrima, & loca inaccessibilia, in quibus latuit Dauid. *Assumens ergo Saul tria millia virorum electorum ex omni Israel*, id est, in toto Israel elegit de viris fortissimis tria millia ad persequendum Dauid. Istos autem viros semper postea secum habuit, dum mansit in terra Israël Dauid, & isti procedebant cum eo semper, quando ibat ad inquirendum Dauid. Sic etiam patet infra cap. 26. s. & surrexit Saul, & cum eo tria millia virorum de electis Israęl, vt quæreret Dauid in deserto Ziph: accepit autem tot viros, & de fortissimis, vt possent expugnare Dauid, & viros suos vbicunque essent, & circundare loca latibulorum, sicut fecit præcedenti capitulo. Etiam quia sciebat Dauid esse virum valde bellicosum, & viri, qui erant cū eo, erāt amaro animo, & cum viderent, quod bellum esset pro vita defendenda, sumerent magnas vires, quia desperatio exponit hominē ad multa pericula: & sunt bella hominum desperatorum ferocissima, sicut ait Abner ad Ioab infra 2. lib. cap. 2. s. num vsque ad internitionem tuus mucro deseuiet, an ignoras, quod periculosa sit desperatio? Timor quoque solet magnas vires homini apponere, vt ait Aesopus, scilicet.

Naufragio vires suggerit ipse timor.

Credebat ergo Saul, quòd Dauid & viri sui pugnarent nimis, cum viderent se ad mortem circundari: voluit ergo habere secum tria millia virorum electorum, cum Dauid solum haberet secum sexcentos viros non de electis, sed quales ad eum congregati fuerant. *Perrexit ad inuestigandum Dauid, & viros eius*, scilicet, perrexit in desertum Engaddi, vt inuestigaret eum ibi, quia dictum fuerat illi, q̄ erat ibi. Et dicitur ad inuestigandum, quia nunc non ibat Saul ad rem certam, sicut quando iuit in desertum Maon: quia ibi Ziphæi prædiderant locum Dauid, & ierunt ad nunciandum Sauli de illo: ipse vero descendit immediatè ad eum: ideo tunc non ibat ad inuestigandum, sed ad circundandum, vel capiendum Dauid: nunc autem ibat ad inuestigandum, quia quanquam audisset, quòd erat Dauid in deserto Engaddi, tamen nesciebat in qua parte illius erat: ideo volebat inuestigare, idest, inquirere eum per totum desertum. *Etiam super abruptissimas petras*, idest, volebat inquirere in deserto Engaddi non solum in locis planis, sed etiam super abruptissimas petras, idest, locis excelsis, & inaccessibilibus. Hoc autem erat, quia Saul nullum laborem recusabat, vt caperet Dauid: sic enim ipse innuit præcedenti capitulo dicens, quòd si etiam in terram se obstruxerit, perscrutabor eum in cunctis millibus Iuda; quasi dicat vbicunque ille fuerit, ego inquiram eum, non obstante loci asperitate, etiamsi incluserit se in visceribus terræ. In Hebræo habetur hic. *Super facies altitudinum*, & idem est hoc: sed litera nostra voluit magis explanare, quia modus loquendi Hebraicus est nimis obscurus: facies enim vocatur ipsa pars exterior rei, siue superficies: sic dicitur supra cap. decimoquarto, q̄ erat mel super faciem agri, idest, fluebat per superficiem eius, altitudines autem vocantur hic ipsa loca eminentiora deserti: huiusmodi autem sunt scopuli prominentes, vel magnæ petræ: facies autem altitudinum dicuntur extremitates superiores scopulorum, vel magnarum petrarum. Et istæ partes vocantur prærupæ, quia terminantur in acutum, & non habent aliquid planum, sed ex omni parte habent angulos, & rupturas: litera ergo Hebraica signat, quod Saul ambulabat super facies altitudinum, idest, super extremitates superiores scopulorum, & petrarum magnarum, hoc autem clarius dixit litera nostra, scilicet super abruptissimas petras, idest, supra saxa acuta, & ardua. *Quæ solis ibicibus peruiæ sunt*, i. quæ ita sunt præruptæ, quod non possint per eas ambulare, nisi ibices. Peruium .n. vocatur illud spatium, per quod ambulari potest, ad differentiam rerum inaccessibilium, vel omnium rerum solidarum, per quarum viscera nullus transire potest: vnde illa non sunt peruia. Istę autem petræ abruptissimæ erant solis ibicibus peruiæ, idest, nullus poterat p eas ambulare, nisi ibices propter duritiam suam. Non est hoc absolute intelligendum, quia si nullus posset per eas ambulare, nisi ibices, non ambulauisset per eas Saul, & vi-

F ri sui: & tamen ambulabat, vt patet hic. Intelligitur ergo, q̄ solis ibicibus peruiæ erāt, s. q̄ nullus poterat per eas ambulare sine magna difficultate, nisi ibices: homines autem ambularent per illas reptando, sicut dicitur supra cap. 14. de Ionatha, quando iuit ad aciem Philisthinorum, scilicet: ascendit autem Ionathas reptans manibus, & pedibus, & armiger eius post eum: In Hebræo non habetur hic tota ista litera: sed pro toto hoc, scilicet, super abruptissimas petras, quæ solis ibicibus peruiæ sunt; habetur in Hebræo. *Super facies altitudinum caprearum*. vocantur istæ altitudines caprearum, quia solę capreæ per illas ambulare possunt propter difficultatem, & hoc signauit litera nostra, dicēs: quæ solis ibicibus peruiæ sunt. i. quæ solum sunt ambulabiles ibicibus. Aliqui autem errant hic putantes ibices esse ciconias, sed falsum est: quia pro ciconia non dici-

G tur, ibix ibicis: sed ibis ibidis: hic autem vocantur ibices. Ideo dicendum, quòd accipitur ibix pro cerua, vel pro caprea: Differunt enim capreæ à ceruis: capreæ enim habitāt in montibus altissimis, nec est aliquod animal, quod ad tā tam perueniat celsitudinem ambulando: istæ autem aliquando cadunt de rupibus altissimis, sed non læduntur: dicit enim Isidorus Etymol. lib. 12. quod capreæ de montibus altissimis se præcipitantes illesas super cornua se recipiunt; habent enim aliqualem concordiam cum ceruis: ideo litera nostra interdum mutat nomina. Sciendum autem quòd sicut apud nos sunt duo nomina, scilicet ceruus, & caprea: ita apud hebræos sunt alia duo nomina, quę parum differunt, scilicet: *Aiala, & Iaala*. primum accipitur pro cerua, secundum pro caprea: quando accipitur aiala in singulari habet in plurali. *Aialim*. pro masculis. *Et aialoth*.

Ibices non esse ciconias; sed capreas.

H pro fœminis: sic patet Gen. cap. 49. vbi litera nostra dicit Nephtalim ceruus emissus; & in Hebræo ponitur *Aiala*, idest cerua: quando autem accipitur in singulari iaala habet in plurali, *Iaelim*, pro masculis: & *Iaeloth*. pro fœminis; & significat capreas: litera autem nostra aliquando seruat istam differentiam: sic patet Iob. cap. 39. in prin. cum dicitur: nunquid nosti tempus partus ibicum in petris? Vel parturientes ceruas obseruasti? ibi ponitur in Hebræo *Iaalim*. sicut hic: & Hieronymus vocauit eas ibices sicut hic: Et manifestum est, q̄ sint eędem, quia hic dicitur super abruptissimas petras, quæ solis ibicibus peruiæ sunt: & Iob. cap. 39. dicitur: Nunquid nosti tempus partus ibicum in petris? Aliquando autem litera nostra non seruat istam differentiam, sed ponit ceruas pro ibicibus: sic patet Psal. 102. cū dr̄: Herodij domus dux est eorum, montes excelsi

I ceruis, petra refugium herinaciis. Et vbi litera nostra dicit ceruis, in Hebræo habet, iaalim, i. ibicibus, vel capreis. Sic etiam patet Prouer. cap. 5. cum dicitur, cerua carissima, & gratissimus hinnulus. Et habetur ibi in Hebræo, *iaala*, idest, caprea, vbi nos dicimus cerua. Ponitur ergo hic de ibicibus ad significandum, q̄ nulla quadrupedia ascendere poterant, quia non ascendūt ad loca tam ardua, sicut capreæ. Si autem acciperetur ibix pro ciconia, litera non ageret ad propositum: quia tunc non solum ciconiæ possent ambulare super petras abruptissimas, sed etiam omnes aliæ volucres. Oportet ergo accipi pro capreis: & tunc est differētia inter eas, & alia quadrupedia, scilicet, quia nulla alia poterāt ambulare super petras illas abruptissimas, nisi capreæ. Apparet etiam ex eo, quod habetur Iob cap. 39. cum dicitur de conceptu ibicum, quòd incuruantur ad fœtum, vt

K pariant, & rugitus emittunt: separantur filij earum, & pergunt ad pastum, egrediuntur & non reuertuntur ad eas: omnia autē ista falsa essent de ciconiis, quia ipsę nō pariūt cum difficultate, sicut dicitur de ibicibus, quod emittunt rugitus. Etiam non incuruantur ciconiæ, vt pariant fœtū, sed oua. Etiam filij ciconiarum non pergunt ad pastum, quia hoc conuenit quadrupedibus. De ibicibus autem nūquam dicitur, quòd pergant ad pastum. Item dicitur ibi, quòd egrediuntur, & non reuertuntur filij earum ad eas. De ciconiis tamen falsum est, quia inter ibices vix est aliqua, quę cum tanta pietate fœtus alat, & ab eis quoque in senectute alatur tanto tempore, quanto ciconia parens filios adhuc paruulos nutrierat: nō ergo accipiūtur hic ibices pro ciconiis, sed pro capreis. *Et venit ad caulas ouium, quæ se offerebāt vianti*, i. cū ambularet Saul per desertū Engaddi per viā venit ad caulas ouiū, idest, ad quędā ouilia,

vbi col-

vbi colligebantur oues in deserto, vt manerent ibi clausæ per noctem, ne vagantes lacerarentur à feris: istæ autem causæ offerebant se vianti, idest, eunti per viam in deserto, scilicet, quia quicunque iret per viam, videret eas, eo quod ibi iuxta viam erant: quod patet in Hebræo cum dicitur. *Ad caulas ouium super viam. Eratque ibi spelunca*. Hic ponitur secundum, scilicet ipsius Saulis crudelitatis contra Dauid persequendo ipsum ad mortem: & diuiditur in tres partes: quia primo ponitur Dauid miseratio, secundo miserationis manifestatio, tertio Saulis responsio. Secunda ibi, *Surrexit autem Dauid*. Tertia ibi. *Cum autem complesset Dauid*. Dicitur autem, quòd erat ibi spelunca, scilicet apud caulas illas ouium, vel in caulis, & ob hoc habuit opportunitatem Saul intrandi in illam, quia erant caulæ apud viã, & illa spelunca erat iuxta caulas: Saul vero diuertit à via ad purgandum ventrem, & introiuit in speluncam illam, quia erat locus secretus. *In qua ingressus est Saul, vt purgaret ventrem*, idest diuertit à via ad introeundum in illam, vt ibi honestius purgaret ventrem; Non cogitauit autem Saul, ꝙ ibi esset Dauid, alioquin non intrasset, quia putaret sibi periculum ex hoc sequi, sed magis vocasset seruos suos, vt circundarent speluncam, & caperent Dauid, vel mitterent iacula, aut lapides à parte exteriori, vt occiderent Dauid, & viros eius: non credidit tamen Saul, quòd ibi esset Dauid, quia non erat verisimile, quod lateret apud viam, cum ibi faciliter comprehendi posset. In Hebræo dicitur. *Ingressus est Saul ad ponendum pedes*, quod idem est, quod purgare ventrem. Est tamen modus honestior loquendi, sed quia obscurior erat, litera nostra explanauit, ponere autem pedes est emittere stercora, vel vrinam, quia pedes vocantur interdum ipsa genitalia, vel posteriora vasa. Sic enim habetur Isai. cap. 46. vbi dicitur de viris, qui bibebant aquas pedum suorum, idest, aquas defluẽtes à genitalibus, *Porro Dauid, & viri eius in interiori parte speluncæ latebant*, idest, in illa spelunca, in qua introiuit Saul, erant Dauid, & viri sui, ibi enim latuerant,

David miseratio erga Saulem.

Quare Dauid intrauerit in speluncam illam. Quæst. IIII.

QVÆRET aliquis, quare Dauid introiuerit in speluncã illam. Respondendum est, quòd Dauid non intrauit interius tanquam ibi consuesceret morari, quia cum erat in solitudine illa nullo persequente, vagabatur per diuersas partes deserti, vbi commodius poterat, & declinabat aliquando ad prædam ad aliqua loca cõiuncta, quæ non essent de terra Israel: nam Dauid nunquam prædabatur aliquid in terra Israel, & quia nunquam poterat viuere, nisi de rapina, cum nihil aliud haberet, manebat semper in extremitatibus terræ Israel, vt posset faciliter diuertere ad aliqua loca, quæ essent extra terrã Israel, & ibi prædaretur, & ob hoc toto isto tempore, quo Saul persecutus est Dauid, nunquam reperietur, ꝙ fuerit Dauid nisi in terra sortis Iudæ: quia ista erat extrema inter omnes sortes Israelitarum ex latere Meridiano, eratque coniuncta Philisthimis, Amalecitis, Idumæis, & Moabitis, & quibusdam alijs populis, s. Gessuris, Machatis, & Gerzis. Et de istis agebat prædas Dauid, sicut quãdo erat in terra Philisthinorũ, inf. 27. cap. his ergo vacabat Dauid, & vagabatur per desertum, dum nemo eum persequebatur. Nunc autem habebat Dauid exploratores suos, sicut prius, ex quo cæpit esse profugus, qui nunciarent ei, quid ageret contra eum Saul: isti autem nunc nunciauerant Dauid, quòd Saul veniret ad capiendum ipsum in deserto Engaddi, ideo latere voluit: & quia sciebat, quòd Saul vellet eum inquirere in omnibus locis, vbi suspicaretur eum esse, volebat latere in loco, vbi non suspicaretur de ipso: Saul autem suspicaretur esse Dauid in locis secretissimis, vbi maxime latere posset: prope viam autem erat locus publicus, ad quem quilibet accederet, ideo non putaret eum ibi esse: ideo Dauid ex hoc videbatur securior, quia credebat se ibi non inquirendum. Fecit etiam hoc Dauid, quia Deus mouit eum ad istud, cum vellet magnificare eum in abscisione chlamydis Saulis: & quia si Dauid lateret procul à via, Saul nõ introiret speluncas, vel loca secreta talia, & sic non posset manifestari misericordia Dauid in Saule: mouit ergo Deus vtrunque, scilicet Dauid ad introeundum in speluncam illam, vt lateret, & Saul ad introeundum in eam, habita opportunitate ad purgandum ventrem,

Quare Saul intrauerit in speluncam ad purgandum aluum, Quæst. V.

QVÆRET aliquis, cur Saul introiuerit in speluncã purgaturus aluum. Aliquis respondebit, quod hoc faciebat, vt non offenderet solem purgando ventrem in loco publico. Ista enim fuit quorundam Iudæorum hæresis, qui vocantur Merobaptistæ, qui obseruabãt mundiciam magnam in omnibus rebus, & cum ventrem purgaturi essent, faciebant, ne radij solis possent contingere stercora, sed operiebant illa puluere: Saul autem forte esset istorum discipulus, & voluit obseruare, ne stercora contingerentur à radijs solis, quod accidebat purgando aluum in spelunca. Sed hoc non videtur, quia tempore Saulis nondum inter Iudæos increuerant hæreses in modo viuendi, & credendi, scilicet Pharisæorum, Saduceorum, Hesenorum, Merobaptistarum; sed post tempora Machabæorum paulo ante Christi tempus omnia ista pullulauerunt, vt patet per Iosephum 13. & 14. antiquitatum. Sed magis alicui videbitur dicendum, quòd Saul egit hoc ex præcepto legis: iubebat enim Deus stercora operiri, ne tangerentur à radijs solis Deut. c. 27. scilicet: Habebis locum extra castra, ad quem egrediaris ad requisita naturæ gerens paxillum in baltheo, cunque sederis, fodies per circuitum, & egesta humo operies, quo releuatus est. Idem autem videbatur, ꝙ aliquis deponeret stercora in loco secreto, vbi nõ possent tangi à radijs solis, vel quod operiret ea humo, quando deponeret in loco publico. Saul ergo introiuit in speluncam, vt satisfaceret legi. Sed dicendum, quod hoc non stat: quia ista lex nõ obligabat Hebræos, nisi tempore, quo erãt in deserto, quod patet cum dicitur: Habebis locum extra castra ad requisita naturæ. Castra tamen vocantur, cõgregationes Israelitarum in campo per tentoria. Et quanquam aliquando castra trahantur ad significandum vrbes; & omnia loca habitationum, tamen hic non potest sic intelligi, quia ratio legis posita in litera declarat, quod solum intelligatur tempore, quo erant in deserto: cum dicitur eod. c. Dominus enim Deus tuus in medio ambulat castrorum, vt eruat te, & tradat tibi inimicos tuos, vt sint castra tua sancta, & nihil in eis appareat fœditatis, ne derelinquat te; Dominus tamen non erat in medio eorum, scilicet in quolibet loco, quando habitabant in terra Israel. In deserto sic: quia omnes Israelitæ castrametabantur per circuitum sanctuarij per quatuor angulos, vt patet Num. cap. 2. In terra autem Israel non erat Deus per specialem assistentiam, nisi in vno loco, scilicet, in quo erat sanctuarium: ideo ista lex, si seruaretur non poterat seruari, nisi in illo loco, sed adhuc ibi non obligabantur Iudæi seruare illam, quia ratio legis est, ꝙ sint castra munda, eo ꝙ Deus ambulabat per medium castrorum. eod. c. s. quando mouebatur arca de loco ad locum, & alia vasa sacri ministerij: sed cum erat sanctuarium in aliquo loco terræ Israel, ponebatur ibi fixum ad manendum, nisi forte Deus aliquo tempore iuberet illud inde mutari, & sic Deus non ambulabat per medium castrorum in illo loco, sed manebant omnia vasa sancta in sanctuario. In deserto autem nunquam figebantur castra ad manendum semper, sed cum intentione recedendi inde breuiter: ideo Deus ambulabat ibi per castra, quia mouebantur per locum illum, in quo prius fuerant castra, omnia vasa sancta: non ergo Saul fecit propter legem illam, quia non obligabatur ad eam: maxime cum esset in desertis, vbi nulla erat hominum habitatio. Sed egit propter honestatem, scilicet, vt secretius illud ageret, quia alij veniebant cum eo, & voluit latere. *Et dixerunt serui Dauid ad eum*, scilicet, locuti sunt incitando eum ad occidendum Saulem: viderunt enim illũ introeuntem, & cognouerunt, & quia Dauid habebat ibi opportunitatem occidẽdi Saulem, voluerant, ꝙ ibi occidisset eum. *Ecce dies de qua locutus est Dominus ad te*. i. Dominus promisit tibi dare hostes tuos aliquo tempore in manus tuas: intelligendum, quòd aliquando Dominus promiserat Dauid tradere ei hostes suos in manus suas, & nõ determinauerat tempus. Viri autem Dauid videntes opportunitatem

occi-

occidendi Saulem, qui erat maximus hostis Dauid, dixerunt, ꝙ illa erat dies, de qua intelligebatur diuina promissio; quia non videbatur aliquod tempus conuenientius, quàm nunc, cum sine labore posset occidere hostẽ suum.

Quomodo Saul non audiuerit socios Dauid in spelunca loquentes. Quæst. VI.

QVÆRET aliquis, cum Saul introisset in speluncam, & esset apud Dauid, & viros suos, ita vt Dauid potuisset Sauli amputare partem chlamydis, quomodo possent viri Dauid loqui ad eum, quin audiret Saul verba ista. Quidam Hebræi respondent ponentes quasdam insanias. Dicunt enim ꝙ Dauid aliquando dixerat Deo, cur creauerat homines stultos, & araneas, & muscas: quia ista tria videntur esse superuacua in natura rerum: immo nocua: Deus aũt respondit, ꝙ ipse monstraret Dauid ista tria esse vtilia ad aliquid: & ꝙ omnibus his aliquando egeret. De stultitia patet, quia profuit ei, ꝙ efficeretur stultus coram rege Achis; alioquin captus fuisset, & forte periisset supra c.21. De musca dicunt, quod fuit vtilis Dauid: nã cum ipse descendit de colle Hachila in castra Saulis dormientibus vniuersis, & accepit lanceam Saulis, dicunt, quòd dormiebat Abner apud Saulem. Dauid autem non bene respiciens posuit pedem inter crura Abner dormientis, & extenti in terram: qui strinxit pedem Dauid in somniis: Dauid autem non poterat pedem excutere, quin excitaret Abner. Si aũt excitaretur, teneretur Dauid à viris Saulis, vnde nesciebat Dauid: quid ageret: tunc Deus misit muscam, vt dicunt & momordit crura Abner, qui illico resoluit vincula pedis Dauid non excitatus à sopore, & liberatus est Dauid. De hoc infra c.26. De aranea dicunt, ꝙ profuit Dauid hic, quia araneę operuerunt os speluncæ telis suis existentibus Dauid, & viris suis intra, & cũ Saul ingressus est speluncam videns ad ostium telas aranearum, satis credidit, ꝙ nullus intus erat, alioquin introeũdo rupisset telas aranearum, ideo secure intrauit Saul in speluncam, & nõ inquisiuit ibi Dauid, quia non putauit ibi esse, nec ex hoc attẽdit ad voces, quæ interius formabantur. Sed istę insaniæ sunt, neque ad propositum respondẽt: nam dato, ꝙ tela aranearum profuisset ad hoc, quod Saul non suspicaretur ibi esse Dauid, tamen si postea audiret interius voces, manifestè cognosceret ibi aliquem esse, & tunc faceret inquiri, an esset ibi Dauid; nihil ergo hoc proderat. Aliquis autem dicet, quod non audiuit hoc Saul, quia forte vnus solus de seruis Dauid locutus est ei hoc, & in paucis verbis, & nimis silenter: ideo quanquam esset Saul prope illos, nõ audiret. Sed hoc non stat: nam existente Saule in spelunca, multi de seruis Dauid locuti sunt ad eum, & ipse ad omnes: & oportebat ibi audiri quædam verba, quasi iurgantium, quæ satis audiret Saul; quod patet: quia serui Dauid dixerunt ei, quod occideret Saulem, ipse autem cogitauit hoc facere, sed postea mutauit propositum, & cum viri eius vellent insurgere in Saulem, ipse increpuit eos verbis, ne insurgerent, vt patet infra: scilicet, & confregit Dauid viros sermonibus, & non permisit eos, vt consurgerent in Saul. Hæc tamen fieri non poterant, quin aliqualiter verba murmuris resonarent: ideo si fuisset Saul apud Dauid, & viros suos, audiuisset aliqua verba eorum, sed non audiuit; dicendum est igitur, ꝙ quanquam Dauid, & viri sui locuti sunt multa, Saule existente in spelunca, tamen nihil audiuit Saul eorum, quæ dicebantur: hoc autem fuit, quia ista spelunca, in qua latuit Dauid cum viris suis, erat valde magna: quod satis apparet, quia ibi erat Dauid cũ sexcentis viris, & tamen Saul introiens in illam non solum non audiuit verba, sed etiam nullum eorum vidit: vidisset tamen necessariò, si ista spelunca fuisset parua. Erat etiam opaca nimis in parte interiori: solum autem erat quædam lux in parte exteriori apud introitum: & ista fuit causa, ꝙ Dauid, & viri sui viderunt Saulem introeuntem: ipse autem non vidit eos manentes interius, quia ipsi erant in caligine, & Saul erat in loco lucido; vnde non solũ Dauid, & viri sui viderunt Saulem introeuntem, sed etiam cognouerunt quis esset. Erat tamen satis distans ab eis propter magnitudinem speluncæ: ideo non potuit audire verba eorũ, Hæc aũt innuit litera, cum dicit: porro Dauid, & viri eius

Dicta Hebræorum ridicula.

Aliquãdo insanire iuuat.

De musca.

De aranea.

Alia opinio.

Decisio auct.

F in interiori parte speluncæ latebat. q.d. ꝙ solum Saul introiuit apud ostium speluncæ; Dauid autem, & viri sui erant in parte extrema, ideo nec vidit eos, nec audiuit.

Deus nunciauit Dauid, per aliquem prophetam, quòd traderet inimicos eius in manibus suis. Quæst. VII.

QVÆRETVR vlterius, quando, vel per quem Deus locutus sit Dauid, ꝙ traderet inimicos eius in manibus. Respondendum est, quod Dauid propheta erat: tamen non legitur, quod Deus loqueretur ei iubendo ei aliquid facere, vel denunciando aliquid futurum, sicut fiebat in aliis prophetis, quia prophetia Dauid erat alterius generis, s. non ad prænunciandũ futura, sed ad sciendũ facere cantica diuinæ laudis, inspirante Deo, quæ aliter facere nesciret. G De hac differentia declaratum est supra c.22. ideo quando Deus aliquid volebat reuelare Dauid non reuelabat ei per se; sed denunciabat alteri, vt ei reuelaret, vt patet supra cap.22. & infra 2.lib.c.7. & 12. Dicendum igitur, ꝙ illud, quod Deus reuelauerat Dauid de tradẽdo hostem suum in manus suas, poterat reuelari per prophetas, vel per sacerdotes: nam habebat Dauid secum Abiathar sacerdotem, qui consulebat Dominum pro illo in omnibus, quæ vellet, sicut patet præcedenti cap. & infra 30. per hunc autem poterant consulere Dominum de statu suo, & Deus responderet ei, ꝙ traderet hostes suos in manus illius sicut respondit de Philisthinis, dicens: surge, & vade in Ceilam: ego enim tradam Philisthiim in manu tua: poterat etiam respondere per Prophetas, s. per Samuelem, Gad, & Nathan: isti. n. tres erant tempore Dauid: de Samuele patet, quia ipse H vnxit eum in regem, & fortè prædixit ei, quomodo Deus traditurus erat omnes hostes eius in manus suas, & magnificaturus eũ esset: poterat etiam sibi reuelari per Gad, quia iste erat cum eo tempore, quo erat profugus in præsidio in terra Moab, & dixit ei: noli manere in præsidio, sed vade in terram Iuda supra c.22. iste etiam fuit cum Dauid quasi vsque ad mortem suam: nam cum Dauid numerasset populum, & Deus vellet eum percutere, Gad denunciauit ei plagas à Deo promissas infra 2.lib.c.vltimo. Poterat etiam nunciari sibi per Nathan, quia etiam iste fuit tempore Dauid. & prænunciauit aliqua ei, vt patet infra 2.lib.c.7. & 12. & iste vnxit Salomonem in Regem, vt patet infra 3.lib.c.1. Iste autem Nathan nunciauit aliquãdo Dauid verba similia, vt patet infra 2.lib.c.7. s. fui tecum in omnibus, in quibus ambulasti, & interfeci omnes inimicos tuos a facie tua, I Et postea dicitur: requiem dabo tibi ab omnibus inimicis tuis: fortè ergo iste Nathan prædixerat Dauid, quòd traditurus esset Dominus hostes suos in manus eius. *Ego tradã tibi inimicum tuum*, idest, dabo inimicum tuum in manus tuas, quod enim Deus tradat aliquem in manus alterius, est, quod det ei opportunitatem ad occidendũ illum, siue voluntariè, siue inuoluntariè, quasi ipse Deus agat hoc totum, & nihil ille, cui alius in manibus traditur: & sic dicitur Exod.c.21. de eo, qui occiditur ab aliquo à casu, quod Deus tradidit illum in manus eius, scilicet, quod ipso nihil operante ad hoc Deus facit, vt per eum alius occidatur: hoc aũt dixerunt serui Dauid ad incitandum eũ, vt occideret Saulem, quia Deus ei promiserat tradere illum in manus: ergo videtur, ꝙ licitè ageret occidendo eum, quia alias non dixisset Deus, ꝙ traderet ei hostem suum: nam ipse nõ K cooperaretur ei ad illicitũ: Dauid tamen non assensit propter omnia hæc, sed adhuc erat dubius. *Et facias ei sicut placuerit in oculis tuis*, i. tradet eum Deus in potestate tua, vt de illo facere possis, vt libuerit, siue occidere, siue dimittere; Debes ergo illum occidere, cum Deus eum tibi tradiderit, quia alioquin frustratoria esset ista traditio.

Quomodo intelligi possint ista verba Domini, quòd traderet inimicos Dauid in manibus eius. Quæst. VIII.

QVÆRETVR de istis verbis Domini ad Dauid quomodo intelligantur de tradendo sibi inimicum. Respondendum, quod non potest plene patere de quo inimico intelligantur ista verba, & an de vno, vel de multis, & ad quid dicebantur ista Dauid: nam hic non habentur verba, quæ Deus reuelauit Dauid, siue per Sacerdotem, siue

per

per Prophetam: sed solum recitantur ista verba à viris Dauid, & non constat, an isti protulerunt illa, sicut propheta; vel sacerdos protulit, vel mutauerunt aliquid, per ꝙ efficiatur alia sententia, vel si protulerunt isti ad alium finem verba hæc, quam propheta protulerit; constat aũt, ꝙ isti intelligebant, vel saltem innuebant se intelligere, ꝙ ista verba dicta fuerint de Saule, qui erat inimicus Dauid: quoniam nunc tradiderat Deus in manus eius, ideo debebat facere de eo ad legẽ hostis. Sed Ra. Da. Kimhi dicit, ꝙ ista verba dicta à Dauid nõ intelligebãtur de Saule, sed de alijs hostibus: voluerunt tñ serui Dauid conuertere ad Saulẽ, & hoc probat, quia Deus non tradidit Saulẽ in manus Dauid ad occidendũ eũ, cũ non occiderit illum: alij tñ, de quibus dicebantur ista, tradendi erant in manus Dauid, vt ipse occideret illos: poterat autem esse, ꝙ verba reuelationis diuinæ fuissent: ego tradam inimicos tuos in manus tuas, & facies illi quicquid volueris: & tũc intelligebatur de Philisthijs, vel de omnibus aliis gentibus, contra quas Dauid aliquas inimicitias habiturus erat: quia omnes illas tradebat Deus in manus Dauid ad interficiendũ, vt patet infra 2. lib. c. 7. s. & fui tecum in omnibus, in quibus ambulasti, & interfeci omnes inimicos tuos à facie tua. Viri aũt Dauid locuti sunt singulariter, dicẽtes; ego tradã inimicũ tuũ: vt hoc conuerterent ad Saulem, & istud satis verisimile est. Sed quicquid sit, magis videtur, ꝙ ista verba dicta ad Dauid intelligerentur de Saule: ipse .n. sic intellexit illa: nã cũ viri sui dixerunt ei hoc, ipse surrexit cogitans occidere Saulẽ: sed postea mutatũ est cor eius, & amputauit solã extremitatem chlamydis, vt infra declarabitur: si tamen putasset ista verba dicta esse de alijs hostibus, non surrexisset ad occidendum Saulẽ; videtur ergo dicendum, ꝙ intelligerentur ista de Saule. Esset aũt modus, ꝙ cũ quotidie esset Dauid in periculis propter persecutionẽ Saulis, quæreret à Deo, quid sibi futurum erat cũ Saule: s. an semper euaderet, vel capiendus esset ab illo. Deus aũt, vt cõfortaret Dauid, diceret: ego tradam inimicum tuum aliqua die in manus tuas, & facies illi quodcunque volueris, .i. non timeas, ꝙ capiendus sis à Saule, sed magis ipse capietur à te, quia ego tradam eum aliqua die in manus tuas. De ista autem die non fuit explicitum, quando esset, ideo cùm nunc viderunt opportunitatem ad occidendũ Saulẽ putauerunt, ꝙ ista esset dies, de qua Deus locutus fuerat, & dixerunt ecce dies, de qua locutus est Dominus ad te: non tñ ex hoc intelligebatur, ꝙ Dauid deberet occidere Saulem. s. ꝙ Dñs traderet eũ in manus illius: ita vt haberet potestatem faciendi ei, quicquid vellet; tàmen non faceret aliquid mali ei, quia Deus non tradebat eum ad hoc in manus Dauid; sed solum, vt ostenderetur innocentia, & clementia Dauid in Saulem. *Surrexit ergo Dauid.* s. de loco, in quo erat in extremitate speluncæ cum viris suis, & venit ad locum Saulis. *Et præscidit oram chlamydis Saulis silenter.* i. amputauit cũ magna securitate ita leuiter, vt nihil sentiret Saul. Pendebat autem ista ora chlamydis ad partem posteriorem, & Dauid retro Saulẽ stans abscidit eam, vel forte Saul cum vellet ventrem purgare, deposuit chlamydem in terra, & ibi Dauid abscidit partem illius, non sentiente Saule.

Quomodo Dauid potuerit abscindere partem chlamydis, non sentiente Saule. Quæst. VIIII.

QVÆRET aliquis, quomodo Dauid potuerit venire ad Saulem, & abscindere partem chlamydis non sentiente Saule. Dicendum, quod hic est duplex difficultas: vna est, quomodo poterat scindere Dauid partem chlamidis Saulis, quin ipse sentiret, quia scindendo oportet, quod extenderetur Chlamys, & traheret eam Dauid ad se, & tunc moueretur Saul. Secunda difficultas est cum fuerit Dauid in extremitate speluncæ, & venerit vsque ad Saulem, quomodo non audiuit eum Saul venientem. Ad primam difficultatem dici potest, quod pars chlamydis pendebat in terram, & poterat Dauid ponere pedem super illam, & extendere ad scindendum, ita vt non sentiret Saul. Vel melius dicendum est, quod cum Saul voluit purgare ventrem retro se deposuit chlamydem aliqualiter distantem, & tunc Dauid potuit abscindere partem chlamydis, vel accipere totam chlamydem non vidente, nec sentiente Saule, quia

A non mouebatur ipse. Sed tunc dicet aliquis, cur Dauid non accepit totam chlamydem, ita vt nihil scinderet, cum hoc potuisset, non vidente Saule. Dicendum, quòd hoc fuit, vt Saul non cognosceret aliquem latere in spelunca: nam cum ipse deposuisset chlamydem apud se, & postea, non reperiret, manifeste appareret aliquẽ ibi latere: & tunc faceret Saul inquiri speluncam illam à viris suis, & inueniretur Dauid: abscisa autem parte chlamydis non perciperet hoc Saul, vnde exiret de spelunca nihil suspicans. Pro quo sciendum, quòd Dauid amputauit partem paruam, quæ sufficeret in signum, quòd fuerat apud eum in spelunca Saul: nam si amputasset chlamydis medietatem, vel magnam partem, Saul antequam exiret de spelunca, vel saltem postquam esset extra in loco lucido, conspiceret notabilem defectum chlamydis, & sciret factum fuisse in spe-

B lunca, cum ante hoc non habuisset chlamys illũ defectum, ideo faceret inquiri illam ad sciendum quis ibi lateret, quod vergebat in periculum Dauid: amputata autem parua parucula, non esset aliquis defectus notabilis in chlamyde. Ideo Saul non respiceret ad hoc quousque sibi diceretur: & sic factum est; quia non respexit Saul quousque Dauid exiens de spelunca ostenderet ei oram chlamydis, vt patet infra. Ad secundam difficultatem dicendum, ꝙ satis graue videbatur, quòd veniret Dauid vsque ad Saulem, ita vt amputaret ei partem chlamydis, & tamen ipse non sentiret aliquam venientem; nam quanquam Dauid satis caute vitasset strepitum pedum, tamen nullum sonũ, saltem leuem audiri, quando accederet ad Saulẽ, satis videbatur difficile. Aliqui dicunt quòd Dauid iacebat apud locum illum, in quo sedit Saul ad purgandũm ventrẽ, ideo

C non mouendo se de loco suo potuit amputare chlamydem Saulis. Sed hoc non stat: quia dicitur in litera. Surrexit ergo Dauid, & præcidit oram chlamydis: ergo ad hoc quòd præscinderet eam, oportebat eum moueri de loco suo. Item litera hoc innuit, cum dicat, quòd Dauid & viri sui erant in parte interiori speluncæ; si tamen fuisset Dauid coniunctus loco Saulis: ita quòd ad scindendum partem chlamydis, non oporteret eum moueri de loco suo, non dixisset scriptura, quòd Dauid erat in parte interiori speluncæ: quia vel Dauid non esset in parte interiori, vel si ipse esset ibi, et Saul esset in parte interiori. Litera tamen vult distinguere, cum de Saule solum dixerit, quod introiuit in speluncam, & de Dauid, quod esset in parte interiori: ergo non erant in eodem loco. Sed dicendum est, quòd Dauid surrexit de loco suo, & venit vsque ad Saulem, sed ita molliter

D se habuit in veniendo, quòd nullus omnino pedum strepitus auditus sit: & hoc signat litera, cum dicit: & præscidit oram chlamydis Saulis silenter, idest in magno silentio, ita vt nihil posset audire Saul. Et si adhuc aliquis semper instet, quod non poterat hoc facere Dauid, quin sentiretur à Saule: Dicendum, quòd aliquid Deus operatus fuerit hic supernaturaliter, s. dando magnam leuitatem motui Dauid; ita vt nihil omnino audiri posset de strepitu; vel dando surditatem pro tunc in auribus Saulis, vt non audiret strepitum Dauid venientis; sic enim Deus percussit cæcitate viros Sodomitas, vt non possent videre ostium domus Loth; Gen. cap. 19. Sic etiam percussit cæcitate Deus Syros, vt nõ cognoscerent, quem inquirebant, quanquam præsens eis esset, vt patet inf. 4. lib. capit. 6. percussit ergo Saulem nunc surditate. Apparet etiam hoc verisimile, quia

E multoties Deus in actibus Dauid contra Saulem operabatur miraculose. Sic enim factum est infra 26. cap. quando Saul, & viri dormiebant in castris: & descendit Dauid, & tulit lanceam, & scyphum aquę, quæ erant ad caput Saulis, & nullus vidit hoc in castris, quia omnes dormiebant; hoc tamen non fuit quasi ex aliquo accidenti, quia non erat vllatenus verisimile, quòd in omnibus castris nullus vigilaret; Deus tamen miserat super eos soporem, vt nemo videret Dauid, vt patet ibidem, scilicet: & non erat quisquam, qui videret, & intelligeret, & vigilaret, sed omnes dormiebant, quia sopor Domini irruerat super eos; ita ergo hic surditas à Deo missa venit super Saulem, ita vt non audiret venientem ad se Dauid.

David, quando præscidit oram chlamydis Saul, volebat eum interficere; sed mutatus est à Deo. Quæst. X.

QVÆRET aliquis, cum Dauid surrexit, vt veniret contra Saulem, quid intenderet facere. Aliquis dicet, quod intendebat facere id, quod fecit, scilicet, quòd præscinderet partem chlamydis Saulis. Sed dicendum est, quod non erat intentio Dauid, quin potius Dauid intendebat occidere Saulem, licet non determinate. In quo sciendum, quod cum Saul introiuit in speluncam, & cognitus est à Dauid, dixerunt ei viri sui: ecce dies, de qua locutus est ad te Dominus: citantes eum ad occidendum Saulem: ipse autem non penitus deliberato animo iuit contra Saulem, sed magis declinabat ad occidendum, quàm ad contrariam partem: amputauit tamen prius oram chlamydis, & cum vellet occidere Saulem, Deus mutauit propositum eius, & doluit, quòd inchoasset: reuersusque est ad seruos suos ad partem interiorem speluncæ, & dixit eis, quòd nolebat occidere Saulem: quia malum erat: tunc ipsi voluerunt irruere in Saulem: sed Dauid placauit eos sermonibus, & destiterunt. Apparent autem hæc: quia cum præscidit Dauid partem chlamydis Saulis, dicitur in litera; percussit Dauid cor suum, idest cor Dauid percussit eum, scilicet instigando, quòd male ageret: subito enim insurrexit quidam scrupulus, ne occideret Saulem, & apparet, quod intelligatur de hoc: quia non potest intelligi de ora chlamydis abscissa: quia iam absciderat illam, quando percussit eum cor suum: & tamen cum dixit ipse: propitius sit mihi Dominus, ne faciam hanc rem: ergo nondum fecerat id, quod intendebat facere: & dicitur ibi, vt mittam manũ meam in eum; ergo videtur, quod prius intenderat mittere manum in eum: alioquin non diceret, propitius sit mihi Dominus, ne faciam rem hanc; etiam quia non pœniteret de illo, si non proposuisset: pœnituit tamen, cum dicatur: percussit Dauid cor suum, scilicet, remordit eum conscientia, ergo intendebat occidere: sed postea Deus mouit animum eius, vt non occideret; quod patet magis in litera, scilicet, tradidit te Deus hodie in manu mea in spelunca; quia cogitaui, vt occiderem te, sed pepercit tibi oculus meus; ideo Dauid tulit secum partem chlamydis, quam absciderat, & noluit vltra procedere in eo, quod proposuerat. Quod autem immediate redierit ad seruos suos dimisso Saule, patet; quia dicitur; dixitque ad viros suos: propitius sit mihi Dominus, ne faciam hanc rem: quod autem serui sui voluissent irruere in Saulẽ, nisi ipse placasset eos, apparet; quia infra dicitur, & confregit Dauid viros suos sermonibus, & non permisit eos, vt consurgerent in Saulem. ergo consurgere intendebant.

An Dauid peccauisset, si occidisset nunc Saulem. Quæstio XI.

Arguere quod non primo. QVÆRETVR vlterius, an Dauid peccauisset, si occidisset hic Saulem. Aliquis respondebit, quòd non: quia Dauid dicitur egisse bonum Sauli, vel misericordiam, vt patet infra, eo quod non occidit eum, cum potuisset occidere; si tamen Dauid peccauisset occidendo, obligaretur non occidere; ergo non occidendo non faceret misericordiam; quia misericordia est de his, ad quæ obligati nõ sumus. *Secũdo.* Item Saul dixit Dauid; Dominus reddat tibi vicissitudinem hãc pro eo, quod operatus es in me hodie; vicissitudo tamẽ dẽt reddi pro operibus supererogationis; quia ad necessaria sine aliqua vicissitudine tenemur; ergo Saul putabat, quòd Dauid non obligaretur ad dimittendum eum viuere, & consequenter poterat eum licite occidere. *Tertio.* Item Deus dixerat Dauid ego tradam tibi inimicum tuum, vt facias ei, sicut placuerit in oculis tuis, vt patet sup. ergo per hoc dabat ei licentiam ad faciendum de Saule quicquid vellet, quando haberet eum in manibus, & sic posset iuste occidere illum. *In oppositum.* In contrarium videtur, q̃ non liceret Dauid; quia non licet alicui propria auctoritate occidere alterum, nisi in defensionem sui, cum alias euadere nõ potest; sed Dauid non erat iudex Saulis ad condemnandum eũ, nec erat minister, cui iussum esset à iudice, q̃ occideret Dauid; nec habebat etiam necessitatem se defendendi; cum Saul eum non inuaderet; immo nec putabat eum ibi esse, ergo F non habebat aliquam causam occidẽdi eum iuste. *Respõsio.* Respõdendum est, quod peccauisset Dauid, si occidisset nũc Saulem: quod patet: quia qui agit contra conscientiam, peccat, sicut patet ad Roma. cap. 14. scilicet. Omne, quod nõ est ex fide, peccatum est. i. omne, quod fit contra id, quod cõscientia credit, est peccatum, sed Dauid credebat illicitum esse, *Peccasset Dauid si nunc occidisset Saulem.* quòd occideret Saulem, ergo si occideret, peccaret; patet hoc: quia dicitur in littera: percussit Dauid cor suum, idest remordit eum conscientia. Dixitque propitius sit mihi Dominus, ne faciam rem hanc, idest, Deus tollat à me potestatem, & voluntatem faciendi hoc. Quicquid ergo postea faceret, peccatum esset: quia contra conscientiam fiebat. Item Dauid nõ habebat aliquam causam occidendi Saulem, nisi quia erat hostis eius, sed ista non sufficiebat; quia quòd hostis occidat hostem est agere propria auctoritate: quia fit G sine iudice, & sine lege: quod semper iniustum est: nam quod quis interdum occidat alium sine iudicis auctoritate, licitum est, eo quòd lex dat potestatem in talibus, & tunc licet fiat sine iudice, tamen non fit sine lege, sicut quòd quis occidat alium defendendo se, vt est publicum in iuribus, scilicet, quando aliàs non potest euadere, vel quod occidat furem nocturnum, de quo nescit, an veniat ad furandum, vel ad occidendum; extra de homicidio cap. si perfodiens, & si quis reperiat alium cum vxore sua turpiter agentem, potest sine iudice occidere illum. C. de adulter. l. Graccus, & sic in similibus casibus: lex tamen nunquam dat auctoritatem hosti, quod possit occidere hostem ex eo solum, quod est hostis, sed solum erit licita occisio, quando fiat bellum iustum inter eos. Hoc autem non erat inter Dauid, & Saulem: quia cum Saul esset Dominus Dauid, quamuis ipse H vellet grauare Dauid, non licebat ei resistere Sauli tanquam hosti, sed fugere de terra eius. Quod ergo occideret eum, iniustũ erat: si tamen aliquando Saul circundaret Dauid, & conaretur eum occidere, & ille non posset mortem effugere, nisi occidendo Saulem, poterat eum occidere, q̃ tamẽ Dauid expectaret vindictam de Saule pro malis, quæ passus fuerat, Saule nunc nihil agente, illicitum erat: & sic significauit Dauid, dicẽs ad Saulem infra, s. Iudicet Dominus inter me, & te, & vlciscatur me de te: manus aũt mea non sit in te. Ergo putabat peccatum esse, quod ipse vindictam expeteret. Item patet, quia dicitur ibidem: Ab impiis egredietur impietas: manus ergo mea non sit in te. Putabat igitur impietatem esse Dauid, quod occideret Saulem, ideo dixit, q̃ non egrederetur hoc ab eo, sed ab impiis: credebat. n. Dauid peccatũ esse, q̃ quis vlcisceretur manu sua, I ideo cum Abigail dixisset ei, ne vlcisceretur se de Nabal, consensit illicò, vt patet sequenti cap. s. cum ergo fecerit tibi Dominus omnia, quæ locutus est bona de te, q̃ cõstituerit te ducem super Israel, non erit tibi hoc in singultum, & in scrupulum cordis, quòd effuderis sanguinem innoxium aut ipse te vltus fueris? Item non solum peccaret Dauid, si occideret Saulem, quasi illicitè occideret vnum hominem, sed peccaret grauissimè; quia occidebat Regem: nimis enim differt occidere rusticum, vel occidere Regem, cum vterque sine causa occiditur: ideo cum Dauid attenderet ad alia, in quibus peccaret, si occideret Saulem, maximè attendit, q̃ erat Rex, & quòd erat peccatum graue occidere Regem; vnde dixit in litera: propitius sit mihi Dominus, ne faciam hanc rem Christo Domini. Et cum postea ipse Dauid referret Sauli, q̃ potuisset eum occidere, & non K occidit, dixit cãm huius esse, quia erat Rex, vt patet infra in litera. s. Et cogitaui, vt occiderem te: sed pepercit tibi oculus meus: dixi. n. non extendam manum meam in Dominum meum; quia Christus Dñi est. Vnde reputabat Dauid magnũ peccatum esse, q̃ occideret quis Regẽ, & quod in nullo casu liceret ei eum occidi. Sic dixit ipse ad Abisai socium suum, qui volebat occidere Saulem, vt patet infra c. 26: scilicet, ne interficias eum, quis enim extendet manũ suam in Christũ Domini, & innocens erit? q. d. nullus potest eum occidere iuste, quamuis mala agat. Sed aliquis dicet, q̃ Dauid poterat condemnare Saulem, quia ipse erat Rex, & habebat iurisdictionem ad iubẽdum illum occidi, cum meruisset: dicendum est, quòd Dauid, quamuis vnctus esset in Regem, tamen quamdiu viueret Saul, non habebat iurisdictionem aliquam de iure, vel de facto, eo quòd Deus non vnxerat eum, nisi vt regnaret post Saulem, & non illo viuen-

vitiente. Item, quia dato, ꝙ habuisset iurisdictionem de iure, & de facto, non licuisset ei hoc facere, quia non faceret tanquam iudex, sed tanquam hostis: nec faceret ad corrigẽdum mala, sed ad vindicandum iniuriam: sic enim incitabant eum serui sui, dicentes: ecce dies, de qua locutus est Dñs ad te: ego tradã tibi inimicum tuũ: Vnde tanquam inimicum volebant eum occidi, & non tanquam præuaricatorem legis: cuicunque autem iudici illicitum est ferre sententiam in aliquem, qui hostis est solum: ergo nequaquam licebat Dauid hoc facere. Cum autem arguitur, ꝙ Dauid egit bonum, vel misericordiam Sauli: ergo nõ obligabatur hoc facere, quia alioquin non esset misericordia; dicẽdum, ꝙ litera non dicit misericordiam, sed bonum: fit autem bonum non solum, cum agimus aliquid, quod est supererogationis, sed etiam cum agimus, id, quod iustum est, & sic iustum erat, ꝙ Dauid non occideret Saulem, & occidendo peccasset; tamen non occidere bonum erat, dato tamen ꝙ diceretur, quod fecisset misericordiam, adhuc non sequitur ex hoc, ꝙ non obligaretur ad illã: quia quamuis communiter dicamus, ꝙ tunc miseremur aliquorum, quando agimus supra id, ꝙ tenemur: tamen misericordia interdum est de necessariis. Sed considerandum, ꝙ si attendatur opus quod fit, quantum ad Deum, non vocatur misericordia, in necessariis; sed vocatur iustitia: si tamen attendatur respectu eius, cui confertur aliquid, vocatur opus misericordiæ, quia quantum ad illum non eramus obligati: quia ipse nihil nobis cõtulerat: eramus tñ obligati quantum ad Deum: quia hoc iusserat. Ita ergo hic, cũ Saul multa mala egisset in Dauid, merebatur ab eo similia pati: Deus tamen vetabat, ꝙ Dauid se vindicaret, & etiã leges humanæ hoc vetant: ideo quando Dauid permisit Saulem abire potens eum occidere, misertus est eius, quia nõ retribuit ei, quod merebatur, sed quantum ad Deum, non erat ista misericordia, sed obligatio; cum Deus prohiberet vindictã.

Ad primam rationem in principio.

Misericordia interdum est de necessariis.

Ad secundam rationem, cum dicebatur, ꝙ Saul orauit, ꝙ haberet Dauid vicissitudinem, quæ vicissitudo solũ datur pro operibus supererogationis: Respondẽdum, ꝙ istud fuit quantum ad Saulem opus supererogationis, cum ipse meruisset occidi à Dauid, vel ab aliquo alio, ideo dãda erat sibi vicissitudo à Saule: sed respectu Dei, nõ erat istud opus supererogationis; sed necessitatis: præmium tamen non datur solum pro operibus supererogationis, sed etiam pro necessariis: vnde non solum apud Deum merentur, qui mandata, & consilia obseruant, sed etiam, qui in solis mandatis se exercent, & pro his debetur eis præmium, quod vocatur vicissitudo. Ad tertiam, quando dicitur, quod Deus dederat Dauid licentiam occidendi Saulem, cum dixisset: ego tradam tibi inimicum tuum &c. Dicendum, quòd ista solum dicta fuerunt ad confortationem Dauid, qui timebat nimis Saulem, & super hoc cõsuluerat Dominum, Deus aũt, vt confortaret eum, dixit, ꝙ non solũ nõ traderetur ipse in manus Saulis, sed ẽt Saul traderetur in manus eius, ita vt posset ei facere, qcquid vellet, & hoc verũ erat. s. ꝙ tñ misertus fuerat Deus Dauid, vt poneret inimicum suum in manibus eius, ita vt posset facere de eo, quicquid vellet; sed non concedebat ei, quod hoc faceret. Primum autem fuit verum, scilicet, quia poterat Dauid occidere Saulem, vel dimittere, cum habuisset eum in manibus suis, sed non licebat, nisi dimittere; fecit tñ, ꝙ voluit de eo, quia voluit amputare oram chlamydis eius, & amputauit; & voluit eũ dimittere, & dimisit. *Post hæc percussit Dauid cor suum*. i. conscientia Dauid remordit eum; est enim hic Dauid accusatiui casus; & cor eius nominatiui. Ista percussio cordis vocatur quidam scrupulus insurgens in anima Dauid; ipse enim disposuerat occidere Saulem, & cum iam abscidisset oram chlamydis, factus est quidam motus in animo eius, vt non occideret, & quia motus ille erat subitaneus, & fortis, vocatus est percussio. Fuit autem iste motus à Deo, quia Deus disposuerat, quòd Saul non periret per manus Dauid, sed per manus Philisthinorũ; nam si Dauid occidisset Saulẽ, fortè Israelitæ nunquam voluissent eum accipere in Regem; nam ipsi dilexerunt eum nimis, quia benefecit domui Saulis, & doluit pro morte Saulis, & filiorum suorũ, atq. vltus est mortẽ eorum, quantũ valuit, vt patet inf. 2. lib. c. 1. & 4. si ergo ipse occidisset Saulẽ, nimis iratus fuisset totus populus cõtra eum, nec vellent illũ in Regẽ;

Ad secundam.

Ad tertiam.

Ionathas quoque, qui superstes esset, efficeretur hostis Dauid, cum prius esset amicissimus, & persequeretur eum ad mortem, quod erat valde graue Dauid. Quamuis ergo licitè potuisset Dauid occidere Saulem, tamen ad fauorem Ionathæ non occidisset, ne molestasset eum. *Eo quod abscidisset oram chlamydis Saul*, id est, doluit Dauid, postquam abscidit partem chlamydis Saulis, non quidem, ꝙ absciderat illam, sed quia habebat intentionem occidendi Saulẽ, & cum illam abscidit, non intendebat solum illam abscindere, sed etiam vitam Saulis. De ista parte chlamydis dicendum est, ꝙ fuerit parua propter causam supra assignatam. *Dixitque ad viros suos*. Hic subintelligendum est, quòd quamuis Dauid haberet intentionem occidendi Saulem à principio, tamen postquam amputauit partem chlamydis, pœnituit te de eo, quod cogitauerat, & reuersus est ad viros suos, & dixit, quòd nolebat occidere eum; quod satis apparet, quia, cum ipse dixerit ista verba sequentia seruis suis, postquam abscidit partem chlamydis Saulis, oportebat, ꝙ rediret ad eos, abscissa ista particula, vel quòd loqueretur illis ex loco, in quo erat Saul, scilicet vbi ipse abscidit partem chlamydis, se non est verisimile, quod locutus fuisset ex loco, in quo erat Saul, quia tũc audiuisset Saul, cum ipse propinquior esset tunc Dauid, quàm serui sui, & tamen non audiuit; ergo non fuit locutus existens apud Saulem, sed reuersus fuit abscissa particula, ad seruos suos. *Propitius sit mihi Dominus, ne faciam rem hanc*. i. Deus faciat rem istam longè esse à me, vel Deus sit propitius mihi non permitendo me facere rem hanc, vel amouendo eam à corde meo. Ista res erat occisio Saulis; nam viri sui suaserãt ei, quod occideret eum, & ipse sic conceperat; sed postea ipsũ pœnituit arbitrando se malũ agere. *Domino meo Christo Domini*, id est, non debeo facere istam rem Sauli propter duo; primo, quia Dominus meus est, & ob hoc quamuis mihi ipse nocere conetur, tamen non debeo eum occidere, sed magis fugere à facie eius. Secundum est, quia Christus Domini est. i. à Deo vnctus in Regem; quod autem aliquis occidat regem suum, grauissimum peccatum est. *Vt mittam manum meam in eum*. i. quãquam misi manum in vestem eius abscindendo illam, tamen non mittam in eum ad occidendum ipsum. *Quoniam Christus Domini est*, i. ista est causa potissima, cur non occido eum, quamuis sit hostis meus, quia est Christus Domini; & non licet eum occidi.

An Dauid peccauerit abscindendo partem chlamydis Saulis. Quæstio. XII.

QVÆRET aliquis, an peccauerit Dauid, abscindendo partem chlamydis Saulis. Aliquis dicet, quod sic: nam litera dicit: post hoc percussit Dauid cor suum, eo ꝙ abscidit oram chlamydis Saul. i. conscientia sua remordit eum propter hoc: sed, quod est contra conscientiam, peccatum est, vt patet ad Rom. c. 14. ergo peccauit Dauid abscindendo illam. Item cum aliquis committit irreuerentiã voluntariè contra eũ, quẽ tenetur nimis reuereri, peccat mortaliter: sed Dauid fecit huiusmodi; ergo peccauit nimis: prima pars patet: quia cum quis committit irreuerentiam in eum, quem tenetur reuereri, agit contra debitum, ergo peccat mortaliter; ꝙ Dauid fecerit sic, patet, quia Saul erat Rex, sicut ipse dixit, ꝙ Christus Domini est; ideo tenebatur Dauid eum nimis reuereri, Deus. n. hoc iubet: sic patet prima Petri, c. 2. scilicet, subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum, siue Regi tanquam præcellenti: Et Apostolus Paulus dicit ad Rom. cap. 13. quod qui resistit potestati ordinationi Dei resistit: qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Et postea subdit, ideo necessitate subditi estote non solum propter iram, sed & propter conscientiam: ergo contra conscientiam, agit, quicunque non obedit principatibus: & consequenter, qui eo non reuerentur, agit contra conscientiam. Abscindendo tamen oram chlamydis Saulis habebat se Dauid irreuerenter, quia nullus saltem deberet contingere vestes Regis, nisi ipso volente: ergo peccabat Dauid abscindendo orã chlamydis. Item Samuel nõ erat tantæ reuerẽtiæ inter Israelitas, sicut Saul, postquam factus est Rex, nec tenebantur obedire ei Israelitæ in aliquo, sed tenebantur obedire Sauli, Saul tamen peccauit scindendo partem chlamydis Samuelis: ergo à

Arguitur primo.

Secundo.

forti-

fortiori peccaret Dauid scindendo chlamydem Saulis. Cōsequentia patet, quia si, quod Rex percutiat aliquem, est peccatum: ergo quòd rusticus percutiat Regem sine causa, erit maius peccatum. Sic patet 5. Ethicorum, cum dicit Philosophus, quòd contra passum non est iustum simpliciter: sicut si rusticus percutiat Regem, non solum dēt percuti, sed occidi: & si Rex percusserit rusticū, non est iustum eum repercuti. Antecedens patet, quia cum Saul abscidisset extremitatem pallij Samuelis, dixit ei Samuel: Scidit Dominus regnum Israel à te hodie: si tamen nō peccasset, non dixisset hoc. In contrarium videtur, quòd non peccauerit in hoc Dauid, quia non computat scriptura istud inter peccata eius, nec in hoc apparet, quod ipse errauerit: ergo non peccauit: potissimum cum scriptura dicat, quòd nunquam declinauit Dauid tota vita à præceptis Domini, nisi occidendo Vriam, & fornicando cum Bethsabee, vt patet infra 3. lib. cap. 15. & intelliguntur eoam omnia alia, quæ expressa sunt: sicut fuit de numeratione populi, de qua infra 2. lib. cap. vlt. Istud tamen non fuit inter cetera expressum: ergo non peccauit Dauid in hoc. Respondendum quòd Dauid non peccauit abscindendo chlamydem Saulis: Hebræi tamen putauerunt, quod peccauerat, ideo Ra. Dauid Kimhi, & alij dicunt, quod quia Dauid peccauit in vestibus, Deus puniuit eum in vestibus faciendo, vt non proficerent ei, scilicet, quia quando fuit senex, operiebatur vestibus, & non calefiebat, vt patet infra 3. lib. c. 1. & ideo dicunt, quòd quicunque non curat de vestibus, vestes non proficient ei. Sed istud non stat, quia ꝙ Dauid non calefieret opertus vestibus, proueniebat ex senectute per defectū caloris naturalis, & propter sanguinis euacuationem: si autem fuisset tanquam pœna peccati, habuisset istud in iuuētute sua, immediatè postquam abscidit partem chlamydis, vel aliquanto tempore post, nunquam tamen habuit vsq; ad senectutem, ergo non proueniebat ei tanquam pœna peccati, sed vt defectus naturæ: quod satis apparet infra 3. lib. c. 1. quòd attribuitur hoc senectuti, cum dicitur, & Rex Dauid senuerat: habebatque ætatis plurimos dies: cumque operiretur vestibus, non calefiebat, id est, ita erat magnæ ætatis, quòd etiamsi operiretur vestibus, non calefiebat: ergo istud non erat ei datum in pœnam peccati; quod aūt nō peccauerit, apparet: quia Dauid agebat id, ad quod Deus tradiderat Saulem in manus eius: Deus. n. promiserat tradere Saulē Dauid, vt patet supra; hoc aūt erat ad magnificandum Dauid ostendendo eius clementiam, & innocentiam in Saulem. Ista autem non potuisset ostendi, nisi Saulis chlamys abscissa fuisset, vt posset particulam eius ostendere Dauid, per quam probaret, ꝙ potuisset occidere Saulem, quando illam particulam abscindebat, sed non voluit: Si autem non demonstrasset illam, quamuis diceret, quod potuerat occidere Saulem, non crede retur ei, cum potius esset præsumptio in contrarium, scilicet, quod desideraret mortem eius, quia erat hostis suus: nō faciebat ergo Dauid hoc in dedecus Regis, nec contēnendo eum, sed quasi necessitate compulsus, vt haberet probationes innocētiæ suę, quas alias habere non posset: Desiderabat aūt illas, quia per eas poterat pacificari sibi Saul, vel saltem cōciliari sibi animus populi adeo, vt nollent eum persequi: vel pro futuro tempore haberet eos fauorabiles: nō ergo peccauit Dauid: quia nihil sine rationabili causa egit. Ad primā rationem, cum dicebatur, ꝙ Dauid huius rei pœnituit: ergo erat peccatum; Dicendum, ꝙ eum non pœnituit: & cū dicitur in litera: post hoc percussit Dauid cor suū, eo ꝙ abscidisset oram chlamydis Saul, non debet sic intelligi, quod propter hoc solum percusserit cum cor suum, sed quia, cum scindebat oram chlamydis, habebat intentionem occidendi cū, & de hoc doluit, quia ista intentio iniusta erat: hoc patet ex litera, cum dicitur immediatè: propitius sit mihi Dominus, ne faciam rem hanc Christo Domini, vt mittam manū meam in eum: ergo non percutiebat eum cor suum, nisi propter hoc, quia ora chlamydis iam abscissa erat, & nō dicebat ipse de ea; propitius sit mihi Dominus, ne faciam rem hanc: occisio autem Saulis fuisset iniusta, ideo pœnituit Dauid, quia cogitauerat de ea: sed non propter chlamydem. Ad secundum, cum dicitur, ꝙ irreuerenter se habuit contra Saulem, in quo peccabat; Dicendum, quòd Dauid tenebatur obedire Sauli, & habere se reuerenter erga eum in omnibus, nisi mortis periculum sibi ex hoc immineret, vtpote, si Saul vellet occidere Dauid: & ipse nullo modo posset euadere, nisi defendendo se occideret Saulem, quanquam occidendo eum non se habebat reuerenter ad illum, tamen licebat ei propter periculum, quod alias euadere non poterat; sed quandocunque Dauid non esset in hac perplexitate, tenebatur reuereri Saulē; nunc autem non erat in hac perplexitate, quia nocendo Sauli nihil euadere poterat: ergo si se haberet irreuerenter circa illum, peccaret: abscindendo tamen particulam chlamydis non se habuit irreuerēter; nam non egit in contemptum Regis, sed necessitate compulsus, vt haberet probationes clementiæ suæ, & innocentiæ in eum, sicut supra dictum est. Si autem semper dicas, ꝙ non licebat Dauid tangere vestes Regis, vt haberet inde probationes, dicendum, ꝙ licuit, quia, absolutè quidem non liceret, vt pote, si vellet Dauid scindere vestes Regis, vt haberet probationes contra alios, Rege nihil mali merito; nunc tñ Saul sibi hoc imputet, qui ex necessitate sua talē se constituerat contra Dauid, vt Dauid egeret probationibus cōtra eum: quæ non fierent, nisi abscissa veste regis. Iniquitas ergo Saulis, & necessitas probationis Dauid fecerūt istum actum licitum: Nullum tamen istorum solum sufficeret ad faciendum actum licitum, quia dato, quod esset Saul nimis iniquus, si non haberet Dauid aliquam necessitatē probandi contra eum ex vestibus suis, non licuisset ei abscindere chlamydem; Vel dato, quod Dauid habuisset magnam necessitatem probandi contra aliquem alium, & non potuisset fieri probatio, nisi per vestes Regis, & si Dauid non probaret, incurreret magna damna, vel corporalē pœnam, si Saul non peccasset contra eum, vel propter hoc demereretur sibi abscindi particulam vestis, peccaret Dauid, quia abscindi istam particulam absolutè erat quoddam dedecus: nullus tamen alteri infert dedecus, nisi ille quantum ad eum hoc promereretur; Saul tñ nihil mereretur dato hoc casu: ergo non liceret Dauid abscindere particulam vestis eius, etsi esset in magna necessitate probandi. Ad tertium, cum dicitur, ꝙ Saul peccauit rumpendo pallium Samuelis; ergo peccauit Dauid scindēdo palliū Saulis; negetur antecedens: non enim peccauit Saul: nam non intendebat rumpere vestem Samuelis in iniuriam eius, nec aliquo modo; sed cum recederet Samuel à Saule, & conaretur eum tenere Saul, accidit, ꝙ rumperetur extremitas palij Samuelis. Et cum obijcitur, ꝙ Samuel illico dixit Sauli: Scidit Dominus Regnum Israel à te hodie, quod non dixisset, nisi peccasset Saul, dicendum, quòd Saul peccauerat: sed non in hoc peccauerat autem non complendo mandatum Dei contra Amalecitas, vt patet supra c. 15. sed quia pro illo peccato Regnum Israel scindendum erat de Domo Saulis: & accidit, quod istud conueniente r significaretur per scissionē chlamydis Samuelis: ideo illico, vt chlamys scissa est, dixit ad eum: scidit Dominus Regnum Israel &c. hoc autem quia Prophetæ soliti erant Prophetare per quædam corporalia indicia, sicut prophetauit Isaias per nuditatem suam captiuitatem quarundam gentium: Isa. 20. c. sic etiam Ieremias Prophetauit portando catenas in collo suo captiuationem Iudæorum à Babylonijs, Iere. c. 27.

Indisputatum.

Dauid non peccauit in abscissione chlamydis Saulis.

Ad primam rationem in principio.

Ad secundam.

Ad tertium.

F G H I K

Multæ fuerunt causæ, propter quas Dauid non occidit Saulem efficax tamen fuit, quia erat Rex. Quæst. XIII.

QVÆRETVR vlterius, cur Dauid dicat hoc, quod nolebat manū suam mittere in Saulē, quia erat Christus Domini: nunquid si nō fuisset Christus, licuisset ei manum mittere in eum: vel cur hoc dice ret? Respondendum est, quod multæ causæ fuerunt, propter quas Dauid nō occidit Saulem, sed præcipue fuit, quia Saul erat Rex: & si forte ista non fuisset, Dauid occidisset Saulem, nec putasset sibi esse illicitum. Pro quo sciendum, ꝙ Dauid non erat occisurus Saulem, quia erat pater Ionathæ: & dato, quod nulla alia causa fuisset, non occidisset eum, ne contristaret Ionathan, quem nimis diligebat, sed ipse fugeret in terram longinquam prius, quàm duceretur ad necessitatem occidendi Saulem patrē amicissimi sui Ionathæ. Alia causa erat, quia quamuis Saul nocuisset Dauid, tamen non putabat iustum esse, ꝙ ipse manu sua se vlcisceretur; sed alius eum occideret, sicut dicitur infra: manus mea non sit in te. Et non solum

solum

solum contra eum putabat sibi illicitum esse propria auctoritate sumere vltionem, sed etiam contra quemcunque, vt fuit de Nabal Carmelo, cũ dixit Abigail ad Dauid: Nõ erit tibi hoc in singultum, & in scrupulum cordis, quòd effuderis sanguinem innoxium, aut ipse te vltus fueris? Tertia causa erat, quia non habebat Dauid aliquod motiuum ad occidendum iuste Saulem: nam occisio hostis iusta est, quando non potest euitari mors propria: & ne nos occidamur ab hostibus, occidimus hostes nostros: nunc autem Saul non inuadebat Dauid, nec habebat Dauid aliquã necessitatem se defendendi, ergo si occideret Saulem, esset aggressor, & iniuste ageret. Quarta causa erat, quia Saul erat Dominus Dauid: impium autem est, ꝙ subditi in Dominos manus erigãt: sic enim dixit supra Dauid: Propitius sit mihi Dominus, ne faciam rem hanc Domino meo. Quinta causa erat, quia erat Saul Rex: nam est nimis iniquum, ꝙ in Regem aliquis de seruis manũ mittat; potissimũ quia Reges apud Iudæos erant maioris auctoritatis, quam inter alias gentes, præsertim in duobus primis, s. in Saule, & Dauid: quia isti non fuerunt facti Reges voluntate humana, sed Deo vngente illos: & à seipso iubente hoc fieri sine aliqua humana consultatione. De Saule patet supra cap. 9. & 10. De Dauid sup. cap. 16. Omnes autem præallegatæ causæ quamuis essent inductiuæ ad hoc, ꝙ Dauid non occideret Saulem, tamen ipse nõ putabat eas esse efficaces. De prima patet, quia quamuis nollet Dauid cõtristare Ionathan propter amicitiam, tamen ex illa sola causa non tenebatur non occidere Saulem, nec peccabat ex ea solum, si illum occideret: sed ex aliis causis: nam dato, ꝙ nimis tristaretur Ionathas de morte patris sui, tamen si Dauid non potuisset se aliter defendere, & ob hoc occidisset Saulem, non peccabat, quamuis contristaret Ionathan: nam non peccat aliquis contristando amicum, sed iniustè contristat eum.

Secundam ẽt non putauit esse efficacem; quia quamuis non debeat aliquis manu propria petere vindictã, quando iudicem habet, qui ei possit ius reddere de iniustè inflicto damno, si tñ inter eum, & illum, qui iniuriam, vel damnum intulit, nullus iudex superior sit, licet ei propria auctoritate vindictam petere, vel satisfacere sibi de damno irrogato accipiendo violenter bona illius, qui damnum intulit: sic. n. est inter veros hostes, qui possunt sibi indicere iusta bella: & sine alicuius auctoritate prædas, & cædes agũt: hoc autem quia nullus iudex est superior vtrisque hostibus, qui possit ius reddere iniuriam passo. Sic autem erat in Saule, & Dauid: nam Saul gerebat se contra Dauid tanquam hostis, & non erat aliquis, qui posset iustitiam facere Dauid de Saule, cum esset Saul Rex, & non haberet iudicem superiorẽ: licebat ergo Dauid ex hoc propria auctoritate vltionem sumere, sicut procedit in eo, qui potest indicere iustũ bellum.

Tertiam rationem etiam non putauit Dauid efficacem, quia quod aliquis non debeat occidere alium, nisi defendendo se, & quod defensio fieri debeat cum moderamine inculpatæ tutelæ, solũ tenet inter eos, qui habent iudicem communem potentem satisfacere iniuriam passo; Cum aũt iudex nullus est superior, non solũ est licitũ, ꝙ quis defendat se ab hoste cũ moderamine, sed etiam nõ est illicitum, si aggrediatur eum, & non solũ si aggrediatur, sed etiã qualitercunq. aggrediatur, siue per insidias, siue alias: quia omnia licent contra hostes, dum tamen veritas promissorum eis obseruetur: Saul autem erat hostis Dauid, & non erat aliquis iudex, qui posset satisfacere ei de iniuria, quam pertulerat à Saule, ideo nõ solũ licebat ei occidere Saulem defendendo se, sed etiam aggrediendo. Quartam rationẽ non putauit Dauid esse efficacem: nã quamuis Saul fuisset Dominus Dauid, iam tamen non erat, vt Dominus, sed vt hostis, & quãdiu aliquis manet sub dominio alicuius, nõ licet ei manum erigere in Dominum suum, etiam si ab illo iniustè patiatur, nisi fortè defendẽdo se a morte: si tñ semel fuerit extra Dominium suum, licebit ei contra illum, quidquid licet contra quencunque alium hominem: sic etiam dum mansit Dauid in dominio Saulis, & non erat declaratus, vt hostis Saul, non licebat Dauid insurgere contra Saulem: iam tamen publicatus fuerat Dauid, vt hostis Saulis: ideo licebant ei contra Saulem ex hac parte ea, quæ contra alios homines: quia iura dominij iam nulla erant. Quinta tamen causa adhuc manebit, & hãc putauit Dauid esse efficacem

A scilicet, ꝙ Saul esset Rex vnctus à Deo: ideo propter hanc noluit eum occidere. Erat autem motiuum suum, ꝙ Saul à solo Deo acceperat iurisdictionem: quia ipse vnxit eum in Regem nullo homine petente illum, sup. c. 9. & 10. & faciendo eum Regem fecerat superiorem omnium, & exemerat eum à iurisdictione omnium inferiorũ: ideo putabat Dauid, ꝙ solus Deus esset iudex eius, & eum solũ haberet vltorem. Hoc significauit Dauid se intelligere infra in litera, cum dixit: tu autem insidiaris animæ meæ, vt auferas eam: iudicet Dñs inter me, & te, & vlciscatur me Dominus ex te: manus autem mea non sit in te. Ecce qualiter solum Deum inuocauit iudicem, & vltorem: quia putauit eũ solum esse iudicem Saulis: vnde arbitratus est Dauid, quòd in nullo casu liceret ei, vel alicui Israelitæ occidere Saulem aggrediendo; sic enim dixit Dauid ad Abisai: ne interficias
B eum, quis enim extendet manum suam in Christum Domini, & innocens erit? q. d. nullus poterit extendere manũ in eum, quin sit reus: si tamen aliquis casus esset, in quo licuisset occidi Saulem aggrediendo, nõ dixisset Dauid, quis extendet manum suam in Christum Domini, & innocens erit: quia aliquis posset extendere, & esset innocens. Credidit ergo nullum casum esse, in quo hoc liceret: & ob hoc quamuis Dauid habuisset alias causas non occidendi Saulem, nunquam expressit aliam, nisi quia erat Christus Domini; sic patet sup. s. propitius sit mihi Dominus, ne faciam hanc rem Christo Domini; & postea etiam subditur, vt mittam manum meam in eum, quoniã Christus Domini est. Postea etiam, cum diceret Dauid Sauli, cur non occidisset eum, hoc solum expressit. s. & cogitaui, vt occiderẽ te; sed pepercit tibi oculus meus; dixi enim, non extendã manum
C meam in Dominum meum; quia Christus Domini est, sic etiam infra c. 26. ex hac sola causa iussit Dauid Abisai, vt non occideret Saulem. *Viuit Dominus.* ista litera vsq; ad illam partem. *Et confregit Dauid viros suos*, non habetur in Hebræo, nec est de textu, nec habetur in libris correctis: sed fuit apposita à principio per modum glossæ interlinearis, & postea inserta est textui per ignorantiam librariorum, vel aliquorum correctorum. Causa autem, quare fuerit apposita ista particula hic per modum glossæ interlinearis, fuit quia inf. 26. cap. cum loqueretur Dauid in simili casu de non occidendo Saulem, dixit ista verba ad Abisai: ideo visum est ea conuenire huic loco, & posita sunt per modum glossæ; sed postea inserta fuerunt textui, vt dictum est; quia tamen communiter habentur in libris nostris, exponentur. *Viuit Dominus*, modus iurandi est; velut
D si quis diceret; iuro per Deum, vel per vitam Dei; sic enim dicitur Ierem. cap. 4. iurabunt, viuit Dominus: sic etiam deiureiur. c. & si Christus; *Quia nisi percusserit Dominus eum*, id est, nisi Deus illum occiderit per se. q. d. ego non occidã eum, sed ipse morietur aliquo de tribus modis hic positis: Et primus est, quòd Deus percutiat eum, i. ipse per se occidat illum, vel tradat eum in manus alicuius, qui occidat ipsum inuoluntariè, vel aliàs sicut dicitur Exo. cap. 21. quod Deus tradidit eum in manibus eius. *Aut dies veniet, vt moriatur.* Iste est secundus modus, quo aliquis moritur, scilicet, quando viuit toto tempore, quo secundum naturam viuere potest. s. superuiuens vsque ad senectutem; vel saltem viuit illo tempore, quod sibi a Deo præfixum est, vt patet Iob c. 14. s. breues dies hominis sunt, & numerus mensium eius apud te est; constituisti terminos eius, qui præteriri
E non poterunt. *Aut descendens in prælium peribit.* Iste est tertius modus, quo aliquis moritur, scilicet quãdo obiicit se periculis in bello, & occiditur ab hostibus.

Tres modi moriendi.

An differant inter se isti tres modi moriendi positi hic a Dauid: & quæ sint periodi specierum, & indiuiduorum. *Quæst. XIIII.*

QVÆRET aliquis de istis tribus modis moriendi, an differant inter se. Aliquis dicet, quòd non: quia omnes reducuntur ad secundum. s. aut dies eius venerit, vt moriatur; nunquam tamen aliquis moritur, nisi venerit dies mortis eius; quia quandocunque aliquis moriatur, & quomodocunque, semper moritur in die illo, vsque ad quẽ æterna Dei prouidentia disposuit vitam eius: ante terminum autem illum nemo moritur: nec etiam potest illum

aliquis excedere, sicut dicitur Iob cap. 14. constituisti terminos eius, qui prætetiri non poterunt: alioquin diuina prouidentia falleretur, si aliquis præueniret terminũ, quẽ ipse præsciuerat, vel transcenderet illum: quod de Dei sapientia concedendum non est, ergo siue aliquis descendẽs ad bellum perierit, siue Deus percusserit eum, semper venit dies eius, vt moriatur, quia illa erat dies, de qua Deus præsciuerat. Respondendum est, quòd iste secundus modus differt ab alijs. Pro quo sciendum, quod dies mortis alicuius accipitur tripliciter. Vno modo pro die in quo moritur. Alio modo pro die, quo Deus præsciuit ipsum moriturũ. Tertio modo pro die, quo finitur periodus eius, siue mensura durationis secundum exigentiam complexionis eius. Primo modo qualitercunq; aliquis moriatur, & quandocunque, dicitur tunc esse dies eius: quia dies eius est dies mortis, & tunc ille hõ moritur: ergo tunc est dies eius, & sic non differunt inter se isti tres modi. Secundo modo accipiendo etiam est dies hominis, vt moriatur quãdocunque moritur: quia prouidentia Dei certa est, & siue aliquis homo viuere debeat vsquequo per naturam eum viuere possibile est; siue in medio ætatis incidente infortunio moriatur, illa est dies eius: quia in illo die Deus præsciuit de homine illo, quod moriturus esset, cum non possit falli diuina prouidentia. Tertio modo vocatur dies hominis, vt moriatur, ille, qui terminat totam periodum durationis indiuiduorum speciei humanæ: vel ille, qui terminat periodũ huius hominis. De primo patet: quia sicut omnium natura cõstantium est positus numerus magnitudinis, & augmenti iuxta Aristo. 2. de anima; ita positus est numerus durationis, cuiuslibet rei secundum exigentiam speciei: & ista mensura durationis vocatur periodus; species autem, secundum quod sunt differentes natura, ita etiam differunt in durationibus. Est autem periodus vitæ humanæ varia secundum temporum varietatem: quia à principio humani generis viuebant homines ferè vsque ad mille annos, vt patet Gen. c. 5. postea autem paulisper vita diminuta est: nunc autem maxima duratio est centum 20. annorum, vel quasi: & ista est periodus speciei humanæ, quanquam rari homines attingunt hanc ætatem: quia periodus speciei humanæ dicitur illa, quam possunt attingere homines benè complexionati nullum habentes nocumentum: & quia aliqui ad istam accedunt, quanquam rari, ista erit periodus. Secunda periodus est cuiuscunque hominis: nam quãuis secundum conditionem speciei possint homines accedere ad prædictam ætatem; aliqui tamen sunt ita male complexionati, vt secundum naturam eos illuc pertingere sit impossibile, ideo isti habent varias periodos secundum varietatem complexionum: dies autem, quæ terminat periodũ cuiuslibet, dicitur esse dies eius, vt moriatur. Accipiendo autem duobus modis primis, non differunt isti tres modi moriendi, quos ponit hic Dauid: quia omnes reducuntur ad secundum. s. ad diem hominis, vt moriatur. Accipiendo autem tertio modo diem hominis pro terminante periodũ speciei, vel indiuidui, differunt duo modi. s. primus, & tertius à secundo: quia tunc solum dicitur venire dies alicuius, vt moriatur, quando moritur in senectute magna, vltra quam nullus hominum viuere potest, vel quandó propter imperfectionem complexionis suæ in parua ætate aliquo morbo dissoluitur: quicunque autem violenter moritur, siue in bello, siue aliàs, nondum venit dies sius, vt moriatur: & sic intellexit Dauid, ideo distinxit istos tres modos. De hoc etiam intelligitur illud Iob c. 14. s. Constituisti terminos eius, qui præteriri non poterunt, s. terminos speciei humanæ, vel periodos cuiuscumque indiuidui, quas secundum complexionem suam pertingere potest: & non intelligitur de terminis vitæ accidentalibus, s. cum aliqui sibi mortem inferunt, vel propter culpam suam moriuntur, qui possent maiori tempore viuere.

Dies mortis tripliciter accipitur.

Periodus quid.

Periodus varia secundum temporum varietatẽ, & cõplexionum; fuit.

An differant primus, & tertius modus moriendi. Q. XV.

QVÆRETVR vlterius de alijs duobus modis, s. de primo, & tertio, an inter se differant. Et videtur, quòd non: quia quod aliquis descendat in bellũ, & moriatur, vel quod Deus percutiat eum, idem est: nam omnes, qui in bello occiduntur ab hostibus, traduntur à Deo in manus

F hostium. s. quia ideo moriuntur, quia Deus vult ponere eos in manu hostium suorum: illi tamen, qui traduntur à Deo in manus alicuius, dicuntur percuti ab eo, cùm nihil aliud sit, Deum percutere aliquem, nisi quòd ipse aliquem occidat per se, vel tradat eum alteri occidendum: ergo nõ differunt isti modi: potissimum, cum etiam Deus dicatur percutere illos, qui moriuntur in bello, vt patet infra 2. lib. c. 7. cum dixit Deus ad Dauid: fui tecum in omnibus, in quibus ambulasti, & interfeci omnes inimicos tuos à facie tua; manifestum tamen est, quod isti inimici Dauid moriebantur in bello, & occidebat eos Dauid: ergo Deus dicitur percutere illos, qui moriuntur in bello: sic etiam patet Exod. c. 23. s. Terrorem meum mittam in præcursum tuum, & occidam

G omnem populum, ad quem introieris; cunctorumq. inimicorũ tuorum coram te terga vertam. Illi autem moriebantur in bello, cum dicatur, quod vertebant terga coram Iudæis: & tamen Deus dicebatur occidere illos: ergo non differt, quod aliquis moriatur in bello, vel quod Deus percutiat eum. Item patet, quia dicebatur, quod idem est. quod Deus tradat aliquem in manus alterius, vel quod moriatur in bello. Sic patet præced. c. cum dixit Deus: Surge, & vade in Ceilam; ego enim tradam Philisthiim in manu tua, & tamen isti perierunt in bello. Sic etiam Exo. c. 23. s. tradam in manibus vestris habitatores terræ Chanaan; & tamen cõstat, quod isti perierunt in bello, & Deus dicitur deleuisse illos, vel percussisse. Sic patet Iosue c. 13. s. Ego sum, qui delebo eos à facie filiorum Israel. Saul quoque in bello perit, & tamen dicitur, quod Deus tradiderit eum in manus hostium, vt patet in-

H fra c. 28. Respondendum est, quod isti duo modi differunt inter se, sed pro hoc considerandum, quod quandocunque aliqs moritur, Deus facit eum mori: nam aut moritur ex defectu complexionis. s. in senio, vel per violentiam. Primo modo Deus dicitur occidere hominem: quia ipse talem constituit naturam, vt per eam necesse sit nobis saltem in senectute mori; sic enim dicit Apostolus ad Heb. c. 9. quod statutum est hominibus semel mori. i. posita est lex à Deo necessitans eos ad semel moriendum. Secundo modo etiam moriens dicitur à Deo occidi: quia adhuc magis agit Deus in occisione violenta, quàm in naturali, cum mors violenta non detur tanquam pœna primi peccati, sed tanquam pœna peccatorum nostrorum specialium: ideo sic morientes dicitur Deus occidere: quia tamen percutere significat quandam violentiam, obtinuit consuetudo, vt illi, qui naturali morte deficiunt, non dicantur à Deo percussi, sed illi, qui morte vio-

I lenta: & sic differt modus secundus moriendi. s. quãdo venit dies hominis, vt moriatur ab alijs duobus modis; quia iste est naturalis, & alij quodammodo violenti. Sed adhuc alij duo, in quibus mors violenta infligitur, differunt: quia Deus dicitur percutere aliquem, quando per se percutit; & secundum conditionem communem aliquis actus prædicatur de aliquo, quando ipse per se agit, vel per instrumenta, quæ non possunt esse principia illius operationis per se, nec mouerẽtur, nisi quis ea moueret: Deus autem aliquando aliquos occidit per seipsum, ita quod non interuenit aliquod instrumentum, vel cum occidit aliquem mediante tali instrumento, quod non moueretur ad illam occisionẽ, nisi Deus illud moueret. De primo patet Gen. c. 38. de duobus filijs Iudæ; nam de primo dicitur, quod fuit nequam in

K conspectu Domini; & ab eo occisus est; de secundo dicitur, quod percussit eum Dominus, eo quod rem detestabilem faceret. Sic etiam Deus occidit Aegyptios nullo instrumento mediante, sed per se, conuertendo aquas maris super illos, Exod. cap. 14. Vnde ibi dicitur: Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis, idest, vobis nihil agentibus, ipse solus pugnabit. Idem fuit in oppressione Amorrhæorum, quando Deus inclinauit super illos Arnon, vt declaratum est Num. cap. 21. Simile etiam fuit in bello, quod habuit Rex Iosaphat contra Ammonitas, Moabitas, & Idumæos; nam nihil agentibus Israelitis, ipsi se mutuo occiderunt 2. Para. cap. 20. Secundo modo Deus agit per instrumenta occidendo aliquos: & quia illa non mouerentur, nisi Deus ea moueret, ideo Deus dicitur percutere homines, qui sic moriuntur: sic fuit in bello Iosue cõtra quinque Reges Amorrhæorũ, quia fugiẽtibus eis, Deus misit de cœlo lapides magnos, & perierunt plures lapidibus, quàm interfecti sunt ab Israelitis, vt patet Iosue c. 10. sic etiam Deus occidit omnes

Quādocunque aliquis moritur Deus facit eum mori.

qui

qui erant in castris Assyriorũ.s.185. millia relicto rege cum paucis:& illud fecit Angelus Domini per noctem, vt patet infra 4.lib.c.19.Angelus tñ non fecisset,nisi iussu Dei, ideo Deus dicitur occidisse istos: & ad istum modũ reducẽda est mors, quæ alicui euenit per subitaneas ægritudines, quas Deus in pęnã infligit,sicut est pestis,& similes.Aliquãdo ẽt moriuntur homines per infortunia, vt si corruente domo aliquis opprimatur, vel in puteum, aut in fluuium casu inciderit,aut ignis subitaneus eũ cremauerit,˜vel bestiæ agri, aut serpentes eum occiderint:Ista enim omnia Deo volente,& sic disponente,nobis infliguntur:ideo quando aliquis sic moritur,Deus dicitur occidere eum:quia ista per se non mouentur,sed ab altero:vel saltẽ Deus excæcat hominem, vt incidat in ea. Ad istum etiam modum reducitur omnis mors violenta homini ab homine à casu inflicta: quia ibi homo non occidit alium tanquam volens, sed quia Deus mouit vnum,vt cadat in manus alterius: sic patet Exod.c.21.s.ꝙ si quis occidat alterum nõ insidiatus, Deus tradidit eum in manus eius.In his enim omnibus Deus agit per instrumenta,quæ à se non mouentur,sed ab altero:ideo ei attribuitur actio.Alius modus est mortis violẽtæ,cum homo ab homine occiditur spontaneè,quæ mors, quamuis nunquam eueniat, nisi Deo permittente; tamen etiamsi Deus non moueret hominem ad occidendum alium,ipse occideret eum,quia malitia sua eum mouet: sicut in alijs peccatis Deus non mouet nos, sed iniquitas nostra nos mouet: sic patet Iacobi.c.1.s.nemo,cum tẽtatur,dicat,quia à Deo tentatur:Deus autem tentator malorũ non est, ipse autem neminem tentat:vnusquisque autem tentatur à concupiscentia sua abstractus,& illectus. Homo igitur, qui ex nequitia alterum occidit, non est ibi propriè tanquã instrumentum Dei:quia conditio instrumenti est,ꝙ non moueatur,nisi ab altero moueatur. Quicunq; aũt volũtariè alterũ occidit,in se habet principium sui motus:ideo non est instrumentum alterius.Ob hoc aũt,qui à casu occidunt,aliqua instrumẽta Dei sunt, & pertinent ad præcedentem modũ, sed qui hostiliter occidit nõ est in illo modo, nec Deus dicitur percutere taliter occisum,ideo Dauid distinxit hic istos modos.s. cum quis à Deo percutitur,& cũ ab hostibus occiditur. Ad rationes autem in contrarium dicendũ,ꝙ Deus dicitur aliquando occidere eos,qui moriũtur in bello,quia ipse facit, ꝙ moriantur:non tamen propriè,cũ per se non occidat,nec per instrumenta, sed dicitur occidere in quantũ tradit eos occidendos hostibus suis propter demerita: ideo scriptura magis vtitur isto vocabulo,tradere,de Deo,quando agitur de morte bellica,quã occidere.Sic patet in allegatis auctoritatibus præd.c.& infra 28.& Exo.c.23. s. Quia ipse Deus tradit hostes in manu hostium ad hoc, ꝙ moriantur, & sic iste actus,qui est tradere,conuenit Deo ibi,sed non occidere.Sic patet Iosue c.11.s.ne timeas eos, cras.n. eadem hora ego tradã omnes istos vulnerandos in conspectu Israel, q.d.ego tradã; sed ego non vulnerabo; sed Israel vulnerabit eos: Dauid autem volens propriè loqui, distinxit istos tres modos. *Propitius sit mihi Dominus, vt non mittam manum meam in Christu Domini*.i.Deus sit mihi propitius ad hoc, ꝙ ego non mittã manũ in eũ. Vel aliter.s.sic Deus sit mihi propitius,ꝙ non mittã manũ meã in eum. s. ad occidendũ. *Et confregit Dauid viros suos sermonibus*.i. persuasit eis, & confregit animositates eorũ. Cum.n.Dauid redijt,abscissa particula chlamydis Saulis, & noluit eum occidere,viri sui voluerunt subito insurgere in Saulem: ipse aũt tenuit eos, ne insurgerent,non viribus, quia solus erat, nec præcepto, quia non obedirent propter amaritudinem animi,sed sermonibus exhortatorijs;habebant enim grauem iram cõtra Saulem,quæ incitabat eos ad occidendum illũ. Dauid autem blãdis verbis, & nimis efficacibus mitigauit irã eorum pro tunc: & hoc est confregisse eos,s.animositatem suam. *Et non permisit eos, vt consurgerent in Saul*. s. ipsi volebant occidere Saulem. Dauid autem non permisit. s.suadendo verbis,vt dictum est:quia etiam si voluisset coercere eos viribus,vel auctoritate,nequiuisset.

Ad rõnẽ in oppositum.

Quare Dauid non permiserit viros suos insurgere in Saulem. Quæst. XVI.

QVÆRET aliquis, quare Dauid non permiserit viros suos insurgere in Saulem: nam ipse nolebat mit-

A tere manum suam in eum,quia erat Christus Domini: volebat tamen vindictam per alium,vt patet infra in litera.s. iudicet Deus inter me,& te: & vlciscatur me ex te, manus aũt mea non sit in te; sed sicut in prouerbio antiquo dr̃:ab impijs egredietur impietas: nunc autem Dauid non mittebat manum in eum,& alij eo non iubente volebãt illum occidere,ideo videtur,ꝙ debuisset permittere. Respõdendum, ꝙ Dauid peccasset, si permisisset viros suos occidere Saulem:ipse.n.putabat peccatum esse,si Saulem per se occideret: ergo peccabat, etiamsi permitteret suis hoc agere, quia in hoc fauebat illis, & ipsi faciebant istud pp Dauid: non solum tñ reus est homicidij,qui occidit; sed etiam qui occisori fauet,quia agentes, & qui agentibus cõsentiunt in quolibet crimine, rei mortis sunt ad Rom. c. 1. & ob hoc, quando Dauid,& Abisai descenderunt in castra Saulis,dixit
B Abisai:cõclusit Dominus hodie inimicum tuum in manus tuas,nunc ergo perfodiam eum lancea in terra semel. Et dixit Dauid;ne interficias eum: quis.n.extẽdet manum in Christum Domini,& innocẽs erit? Sed adhuc dicet aliquis, quamuis Dauid teneretur non permittere viris suis, vt occiderent Saulem,non tñ teneretur ad persuadendum eis,ne occiderent illum,quia nemo tenetur proficere hosti: Dicendum, ꝙ Dauid consensisset,si nõ suasisset suis,ne occiderent Saulem: nam cum ipse videret, ꝙ viri sui vellent insurgere in Saulem, & ipse putaret se posse cõprimere eos verbis,si non comprimeret,faueret homicidio, quia nõ solum tenẽtur rei homicidij, qui occidunt, sed etiã qui non impediunt occisionem,quantũ possunt.Extra de homic.c. sicut dignum.s. non caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare: tenebatur: ergo prohi-
C bere Dauid viros suos ab occisione Saulis pręcepto,vel occasione, aut qualicunque modo ei possibili, alioquin reus erat.Cum aũt obijcitur,ꝙ Dauid volebat vindictã de Saule,sed non per se;dicẽdum,ꝙ in hoc dubium est: quia quidam dicunt,ꝙ ibi Dauid nõ desiderauit vindictã,sed dato, ꝙ desiderauerit eam,non desiderabat, ita vt ipse eam procuraret,quia tunc ipse agere diceretur,sed volebat,ꝙ Deus daret sibi vindictam de Saule.s.ꝙ ipso nesciente,nec cõsulẽte aliquis occideret eum, sicut factum est de Isboseth filio Saulis, quia duo latrones occiderunt eum, & tunc peruenit regnum Dauid inf.2.lib.c.4. Sic etiã accidit de Saule, ipse.n.occisus fuit in bello,& sic Dauid vltus est non manu sua,nec cõsilio, sed Deus vltus est iniuriã illius,eo nesciẽte: & hoc etiã significabat ipse,dicẽs; viuit Dñs,quia nisi percusserit eũ Deus,aut dies eius venerit,vt moriatur, aut de-
D scendens in prælium perierit, non mittam manum meam in eum. q.d. quocunque illorum modorum vindicabatur iniuria Dauid,eo nihil agente. *Porro Saul surgens de spelunca pergebat cœpto itinere*. i. postquam Saul in spelunca ventrem purgauerat,surrexit inde,& pergebat cœpto itinere.i. in via,quã incęperat. Ista erat via persequendi Dauid,quia ad nihil aliud venerat in desertũ:& quia non putabat eum esse in spelũca,nec in partibus propinquis, pergebat ad interiora deserti. *Surrexit autem Dauid post eum*. Hic ponitur miserationis osten sio.s.manifestauit Dauid per oram chlamydis ipsi Sauli, quomodo misertus fuisset eius nolẽdo ipsum occidere. *Et egressus de spelunca*. i. mox vt vidit exisse Saulẽ,egressus est post eũ ad indicandum misericordiã suã. *Clamauit post tergum Saul:dicens*. i. Saul aliqualiter elõgatus fuerat à spelunca, ita vt non posset ei loqui Dauid tan-
E quã præsenti, sed cogeretur clamare ad hoc,vt eũ audiret.

Nõ permisit Dauid Saulẽ occidi per manus suorum, ne peccaret in Christũ Domini.

Quare Dauid exiuerit de spelunca ad loquendum Sauli, quia exposuit se periculo mortis. Quæstio XVII.

QVÆRET aliquis, quare Dauid exiuerit de spelunca ad loquendum Sauli: nam in hoc videbatur tẽtare Deum ponendo se in magno periculo,cum possent eum capere viri Saulis. Respondẽdum est,ꝙ Dauid nõ exposuit se huic periculo, quia quando locutus est ad Saulem, longẽ erat ab eo: ita vt cogeretur clamare ad hoc,ꝙ audiretur à Saule,viri quoque Saulis procul erant,ideo quamuis conarentur persequi Dauid,non possent eum tenere,quia ipse posset euadere per desertum,cùm procul esset:& ista fuit causa, quare Dauid non locutus fuit Sauli mox, ˜vt exiuit de spelunca, sed cum iam elongatus erat ab eo: sic.n. fecit

iterum infra c.26. cum descendisset Dauid in castra Saulis, & tulisset inde lanceã, & scyphum; nam recessit de castris, & postea à longe locutus est, cum dicitur: cumque transisset Dauid ex aduerso, & stetisset in vertice montis de longe, vt esset grande internallum inter eos, clamauit ad populum, &c. noluit enim clamare, quousque tantum internallum esset, vt quanquam viri Saulis vellent eum persequi, non possent tenere ipsũ. Sed adhuc dicet aliquis, q̃ poterat esse aliquod periculum, vt si aliqui de viris Saulis essẽt in locis absconditis, & ex insidiis caperent Dauid, cum hęc loqueretur, vel fortè conarentur eum persequi, & ipse fugiendo deficeret: melius igitur erat manendo in spelunca, nulli periculo se exponere. Dicendum est, q̃ si loquimur absolutè de securitate; securior erat Dauid, si nõ egrederetur de spelunca ad loquendum Sauli, quàm cum egressus est, habuit tamen causam egrediendi. s. ad ostendendum misericordiam, quam habuerat in Saulem; Deus. n. mouebat eum ad hoc, quia volebat magnificare Dauid coram toto populo, & patefacere quandam promptitudinem, per quã mortuo Saule populus vellet accipere Dauid in Regem, propter misericordiã, q̃ impendit Sauli, & domui suæ, sicut supra declaratũ est. Etiam per hoc poterat nunc Saul placari Dauid; ideo rationabiliter motus est Dauid ad ostẽdendũ misericordiam istam Sauli, quod non potuisset, nisi egressus fuisset de spelunca, vt loqueretur Sauli. Cum autẽ dr, q̃ homo non debet se exponere periculo, quia vr tentare Deum, dicendũ, q̃ verũ est: tñ debet homo se exponere alicui periculo, qñ paruum est, vel nõ existimatur esse periculũ, vt acquirat aliqua bona. Nã si quis velit in omnibus rebus omnimodã securitatẽ, oportet, q̃ cesset ab omnibus, actionibus, scilicet, nullus equitabit, cauẽs, q̃ a possibile esset equũ cadere, & allidere pedes sedẽtis: & nullus trãsibit per pontẽ, cauẽs, quia possibile esset eũ cũ ponte cadere, & mergi: non sunt ergo talia vitanda pericula sed ea tantum, quæ manifesta sunt, vel quæ verisimiliter futura existimãtur: ita hic Dauid egressus de speliica circumspexit, an quis de viris Saulis ei nocere posset, cum autem eos procul esse vidit, loqui cępit ad Saulem, tanquam securus de periculo: sic enim fecit, quando accepit hastam, quia prius recessit longe à castris Saulis, quàm loqueretur ad populum, infra cap. 26. & tamen ibi fuit, vt etiam ostenderet misericordiam suam in Saulem.

Quare Dauid non fuerit locutus Sauli in spelunca. Quæstio. XVIII.

QVÆRETVR vlterius, cum Saul fuerit in spelunca, quare non locutus sit ei tunc Dauid ostẽdens misericordiam suam. Respondendum est, q̃ hoc factum fuit pp multa. Primò, quia periculũ erat graue: nã cũ Dauid, & viri sui essent in spelunca, nesciebant, an viri Saulis mãsissent ad os speluncæ, vel procul inde essent: si autẽ manerent ad ostiũ, posset Saul egrediens iubere illos, q̃ circundarent speluncam, & occiderent eos, qui ibi erant: Dauid ergo noluit intra loqui Sauli, sed cum egressus fuisset, circumspexit Dauid, an aliquis esset in circuitu speluncæ, & cum neminẽ vidit, locutus est ad Saulem. Secunda ratio erat, quia si Dauid locutus fuisset Sauli, timebat, q̃ viri sui insurgerẽt in Saulem, & occiderent: nam forte non potuisset eos continere, data opportunitate occidendi Saulem, s. si semel inter eos esset: voluit autem hoc vitare, ideo locutus est extra speluncam. Tertia ratio fuit, ne nimis erubesceret, & timeret Saul: nam si videret se positum in manibus hostiũ suorum, procideret coram eis, & pro vita oraret: atque efficeretur vilis in conspectu ipsorum, q̃ non decebat Regem: ideo Dauid noluit eũ solum à morte eripere, sed & ab opprobrio, deiectione, & verecũdia, in quã nimis illius miser...

Loquitur Dauid ad Saulem. ...tus est, conseruando ipsi honorẽ cũ persona. Prima tñ ratio magis mouit Dauid. s. vt proprium periculum euitaret. *Domine mi Rex.* Loquebatur Dauid ad Saulem reuerẽter vocando eum Regẽ, & patrem, vt patet infra, q̃uis Saul non Rex, sed hostis esset; volebat tñ Dauid obsequiis vincere improbitatẽ Saulis: sic. n. dicit Apostolus ad Roman. c.12. Si esurierit inimicus tuus, ciba illũ, & si sitit, potum da illi: hoc. n. faciens carbones ignis congeres super caput eius: noli vinci à malo, sed vince in bono malum. *Et respexit Saul*

F post se, s. quãdo audiuit, q̃ vocaretur. *Et inclinans se Dauid pronus in terram adorauit.* Hunc honorem exhibuit Dauid Sauli propter regiam maiestatem. In omnibus. n. ad eum se habebat, vt subditus, & non vt hostis: & q̃uis Saul procul esset à Dauid, adorauit eum Dauid de longe, nõ audẽs appropinquare se ipsi. *Dixitque ad Saul.* Hic incipit Dauid honestè increpare Saulem, cur iniustè persequeretur eum, cum ipse erga illum innocens esset. *Quare audis verba hominum loquentium: Dauid quærit malum aduersum te?* i. quare vis assentire viris impiis, qui accusant me apud te dicentes, q̃ ego uolo te occidere, cum constet de innocentia mea? In Hebræo habetur. *Quare audis verba hominis dicentis. Dauid quærit malitiam tuam?* Sed ad idẽ redit, quod litera nostra: quia tamẽ Hierony. existimauit, q̃ nõ esset unicus, qui loqueretur mala de Dauid apud Saulẽ, dixit: qua-
G re audis uerba hominũ; nã in Hebræo aliquando ponitur singulare pro plurali, & ẽ contrario, ut patet Deut. c.5. ubi dicitur: quæ est omnis caro, ut audiat uocem Dei uiuentis: & habetur in Hebræo. *Elohim haim*, i. Deorum uiuẽtium. Constat tamen, q̃ scriptura uolebat ibi unum Deum designare. Aliquando ponitur singulare pro plurali, sic patet Isa. c.19. cum dicitur in litera nostra: tradam Ægyptum in manus Dominorũ crudelium, & in Hebræo dicitur. *Adonim cassch*, id est, Dominorum duri, uel crudelis: cũ deberet dicere. *Adonim cassim*, i. Dominorum durorum, uel crudelium. Cum autem dicitur. *Dauid quærit malitiam tuam.* est improprius modus loquẽdi, quia malitia, uel iniquitas, sicut ponitur in Hebræo, significat culpam, & non pœnã. De Dauid tñ non erat sensus, q̃ ipse inuestigaret aliquod peccatum Saulis, sed quod quæreret eum ad mortẽ: ideo
H expressius litera nostra dixit; Dauid quærit malum aduersum te. *Ecce hodie viderunt oculi tui.* Probat clemẽtiã suã erga eum, & dicitur, q̃ uiderunt oculi sui, non, q̃ Saul uidisset aliquid: nam ipse non uidit Dauid, aut uiros suos in spelunca, sed dicitur, q̃ uiderunt oculi sui, quia nũc uidẽt, quomodo fuerit in manibus suis in spelunca, eo q̃ nunc uidebat oram chlamydis in manibus Dauid, quam non potuisset habere, nisi fuisset comminus Sauli, scindẽdo eam. *Quoniam tradiderit te Dominus in manu mea in spelunca.* s. hoc potes nunc uidere per oram clamydis. Dicitur autem, q̃ Deus tradiderat eum. i. posuerat in potestate sua, ita ut liberum ei esset facere, quod uellet de illo: sic enim promiserat Deus Dauid, scilicet, ego tradam tibi inimicum tuũ, ut facias ei, sicut placuerit in oculis tuis, ut patet supra.

I *Dauid propter duo dixit Sauli, quare audis verba hominum. licet nullus eum accusaret. Quæst. XVIIII.*

QVÆRET aliquis, quare Dauid dixerit hic Sauli: Quare audis uerba hominũ, &c. cũ non moueretur Saul ad persequendũ Dauid pp accusationẽ aliquorũ, sed magis ipse moueret seruos suos, ut accusarent, & indicarẽt ei de Dauid, & q̃a nemo indicabat ei de illo, diceret, q̃ oẽs coniurauerant contra ipsũ cum Dauid, supra c.22. Respondendũ est, q̃ hoc potuit fieri pp duo. Primo, quia Dauid uolebat hic placare Saulem, ut nõ persequeretur eum: & quia si totam culpã huius persecutionis Dauid imposuisset Sauli, magis eum exacerbaret in iram, quã ad misericordiam flecteret, uoluit culpam transferre in seruos, dicens; quare audis uerba hominum; &c. q. d. scio, q̃ tu nõ moueris à teipso ad persequendum me, sed alij concitant te, accusantes me
K apud te, quos non debes audire: & ista est cautela eorum, qui uolunt impetrare à Dominis, ut desistant à malis, quæ cęperunt eis infligere, dicentes, q̃ ipsi sponte illa non egerunt, sed quia per errorem informati sunt: sicut dixerunt Israelitæ Pharaoni, quando premebat eos nimis: en famuli tui flagellis cædimur, & iniustè agitur cõtra populũ tuũ, Exo. c.5. q. d. non agis tu hoc, sed ministri tui agunt: sciebãt tamen Israelitæ, q̃ Pharao hoc ageret. Alio modo dici põt, q̃ Dauid fuit locutus hic, nullo quæsito colore, sed sicut intendebat, quia sic uerum erat, q̃ aliqui de seruis Saulis incitabant eum ad persequendum Dauid: In quo sciendum, q̃ a principio Saul conceperat iram malam de Dauid, & uolebat eum occidere: nemo tamen de seruis suis quicq̃ dicebat ei tunc de Dauid; ideo ipse conquestus est de omnibus illis, tanq̃ omnes coniurassent contra eum, supra c.22. Cũ uero omnes cognouerunt, q̃ Saul delectaretur audire

accusationes in Dauid, & quod proderetur ei ad mortem, quilibet conabatur formare accusationes, & cõfingere mendacia in Dauid, vt placeret Regi; et ob hoc, auditis his, mox Doeg cępit accusare Dauid, & sacerdotes, vt patet eod. c. Ziphæi quoque venerunt ad Saulem annunciantes ei de loco Dauid, præced. c. & iterum postea annunciauerũt, inf. c. 26. Sic etiam credendum est de alijs seruis Saulis, s. quòd multi eorum annunciabãt pessima Sauli de Dauid, vt placerent illi: hoc autem peruenit ad aures Dauid, ideo dixit: quare audis verba hominum, &c. *Et cogitaui, vt occiderem te*, id est, cum fuisti in spelunca, cogitaui de te occidendo, & aliqualiter super hoc deliberauerã. *Sed pepercit tibi oculus meus*, i. misertus sum tui nolens te occidere. In Hebræo habetur. *Et dixit ad te occidendum*. Dicere. n. idem est, quod cogitare: quia ita mente dicimus, sicut ore proferimus; sed in Hebręo ponitur in tertia persona, propter barbariem idiomatis: quia tamen constat, quod hoc dicebatur de Dauid, qui loquebatur, posuit litera nostra in prima persona. Quod autem dicitur: sed pepercit tibi oculus meus, non habetur in Hebræo: litera tamen nostra posuit, quia sententia erat imperfecta. Ista enim litera repugnabat inferiori: nam si tollatur illa particula, erit litera hæc: & cogitaui, vt occiderem te: dixi. n. non extendam manum meam in Dñm meũ; sed manifestum est, quod istæ duæ particulæ repugnãt, adeo oportet, quod subintelligatur aliud: & istud expressit litera nostra, s. sed pepercit tibi oculus meus: & tunc stat litera cõuenienter. s. sed pepercit tibi oculus meus: dixi. n. non extẽdam manum meam, &c. translator autem noster non solum posuit id, quod in litera erat, sed etiam id, quod necesse erat intelligi ex litera, & id, sine quo impossibile erat stare eam. Sic etiã fuit hic. *Dixi enim non extendam manum meam in Dominum meum*. i. quanquam prius cogitaueram de occidendo te, postea tamen dixi, i. deliberaui de non mittendo manum meam in te. *Quia Christus Domini est*. id est, quia est vnctus in Regem à Deo: nam quamuis aliæ causæ multę fuerint, propter quas Dauid non occidit Saulem; pręcipua tñ, quę eum mouit, fuit, quia erat Rex, vt supra declaratũ fuit.

An Dauid peccauerit cogitando occidere Saulem. Questio XX.

QVÆRET aliquis, an Dauid peccauerit cogitando occidere Saulem. Aliquis dicet, quod sic, quia peccatum non solum est in opere, sed etiam in cogitatione: sic patet Mat. c. 5. Qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, iam mœchatus est in corde suo: Dauid aũt corde hoc conceperat; ergo, quamuis id nondũ fecisset, peccauerat. Respondendum est, quòd, secundum quod aliqui voluerũt, peccatum solum est in operatione exteriori, & in consensu nihil peccatur: ista fuit opinio Iosephi, dixit enim, quod ille, qui aliquid deliberauit facere, sed nondum fecit, cogitauit de peccando, sed nõ peccauit, ideo reprehendit quendam Historiographum, scilicet Polibium Magelopolitam in li. 12. Antiquitatum, dicens: Miror Polibium Magelopolitam, quod vir bonus existens dicat ideo perijsse Antiochum, quia voluit templum Dianæ persidis deuastare: nam qui nullatenus egit peccatum, sed tantum cogitauit, nullo reatu facti tenetur. Ista etiam fuit opinio antiqua Iudæorum: & hanc excludit Christus Matth. c. 5. Sed hoc non obstante, peccatum est in cogitatione deliberata: immo magis est peccatum in consensu, quàm in opere exteriori: quia opus exterius non est peccatum per se, sed propter consensum; consensus verò in malũ per se peccatum est; quod patet, nam si quis à casu hominem occidat, non peccat, idem tamen actus est ibi exterior, qui est, quando fit per consensum, & quando est cum consensu est actus malus, cum vero sine illo, non est malus: ergo totam malitiam habet ex consensu; ipse autem consensus de occidendo hominem secũdum se est malus, etiamsi non interueniat actus; ergo peccatum per se est in consensu, per accidens autem in opere, de quo vide, quæ dicta sunt Exod. c. 20. & ista est positio Philosophorum. Dicendum ergo, quòd si Dauid penitus deliberasset occidere Saulem, peccauisset, non tamen deliberauit. In quo sciendum, quod, cum Dauid vidit Saulem in spelũca, concitatus est à viris suis, vt occideret eum, ipse autem fuit animo occidendi illum, vt supra declaratum est: sed non

Peccatũ secundũ aliquos esse tantum in opere, et nõ in cõsensu.

Q. sit peccatũ maxime in cogitatione.

A deliberauerat penitus occidere eum; erat enim titubans; cumque abscidisset partem chlamydis cõmouit se: percussit enim illum cor suum, id est, remordit conscientia, vt nõ ageret hoc: quamuis tamen Dauid esset titubans, potius inclinatus erat ad occidendum, quã ad non occidendum. Sed circa hoc considerandum, quod quando obiectum, in quo quis potest peccare, præsens est ei, nullo impediente, nec etiam ipsa verecundia, aut aliquo alio fine extraneo, & nõ operatur, quãtumcunque cogitet de faciendo, & afficiatur ad obiectum præsens, nunquã dicitur deliberasse: & quanquam videtur aliquando penitus deliberasse, non est plena deliberatio, si non exequatur id, de quo cogitat, cũ nullus impediat: velut si quis tentetur ad intemperantiam in cibo, vel ad libidinem: & tam cibus, quam fœmina præsto sint, nullo penitus obuiante, quantumcunque iste desideret cibum, & velit sumere illum, aut velit fornicari, nõ dicitur deliberasse, etiamsi aliquãdo velit, & quasi aggrediatur, & rursus non incepto aliquo desistat, quamuis interdum videatur deliberare, & interdum recedere à deliberatione, nũquam est ibi deliberatio, quæ inducat peccatum mortale. Nam ad peccatum requiritur plena deliberatio, non est autem plena, quando præsente obiecto, potuit aliquis transgredi, & non transgressus est. Ita fuit de Dauid, quia ipse videbatur à principio velle occidere Saulem, pręsente eo, & postea noluit: ergo nõ deliberauerat, cum non occiderit illum. Hoc autem secus est, quando aliquis deliberat in absentia obiecti, quia, si quis tunc consenserit fornicari, & postea non deuenerit ad actum, peccauit, & plenus cõsensus fuit hic, sed impedita est executio propter absentiam obiecti. Cum autem dicitur, an esset peccatum in C hoc, quòd Dauid cogitaret occidere Saulem, dicendum, quòd cogitatio dicit omnem actum intellectus: & si cogitatio dicat solam inuestigationem circa aliquid, an fieri debeat, quod est consiliari, quamuis malũ cogitemus, peccatum nullum est: si aũt cogitatio dicat deliberatione, vel sententiam intellectus, quæ est post inuestigationẽ, & consilium, cogitare de malo peccatum est. De Dauid aũt cum dicitur hic, quod cogitauerit occidere Saulem, accipitur cogitatio pro consilio, vel inuestigatione non deliberata, & ibi nõ est peccatum. *Quin potius, pater mi, vide:* id est, non intelligas, quod ego deliberauerim occidere te, sed potius ẽ contrario, vide partem chlamydis tuę in manu mea, per quam cognosces, quod potuissem te occidere, si voluissem. Hic aũt vocauit Dauid Saulem patrem, supra vero vocauit eũ Regem: & ratio est, quia Rex est nomen honoris, & timoris, pater autem est nomen dulcedinis, vt patet 2. Polit. cap. 1.

Cogitatio quando sit peccatum.

D Dauid autem à principio vocauit Saulem Regem ad exhibendum reuerentiam, cum illud nomen significet maximum principatum: nunc autem vocauit eum patrem ad signandum dulcedinem clementiæ, quam habuerat erga eum, cum potuisset occidere illum tanquam hostem, & nõ occiderit. *Et cognosce oram chlamydis tuæ in manu mea*, Dauid enim præsciderat paruam partẽ chlamydis Saulis, ideo quanquam egressus est Saul de spelunca, nõ sensit aliquid deesse chlamydi suæ, cũ non esset notabilis defectus; & ipse non suspicaretur, quod aliquid tale ei fieri posset: nunc aũt clamãte Dauid respexit Saul chlamydem, & vidit, quod erat abscissa gladio pars eius, ideo nõ potuit negare, quin fuisset in spelunca in manib. Dauid: nam nõ poterat aliunde Dauid habere partem chlamydis Saulis. *Quoniam cum præscinderem summitatem chlamydis tuæ*, i. partem extremã. Ex hoc E patet, quod erat parua pars, quia summitas modicum dicit de re, cuius est. *Nolui manum meam extendere in te*. q. d. extendi ad chlamydem, sed nõ ad te; facile tamen erat scindenti chlamydem extendere manum in te. *Animaduerte, quoniã non est in manu mea malum, nec iniquitas*, i. ex hoc cõsidera, quod non est in manu mea, i. in opere meo, aliqua malitia. Et ponitur hic malũ, & iniquitas: quia malũ significat ipsum, quod fit male: iniquitas significat solam nequitiam cordis. Dauid aũt nihil mali conceperat vnquam contra Saulem, nec etiam fecerat: ideo dicit, quod non est malum, nec iniquitas in manu sua, quanquam hic magis accipiuntur pro eodem: quod patet ex litera sequenti, s. *Nec peccaui in te*. id est, non habeo aliquod malum in corde cõtra te, nec etiam commisi aliquando aliquid mali; sic enim excusauit Ionathas Dauid supra cap. 19. dicens ad Saulem: ne pecces

Pater est nomen dulcedinis.

Rex in seruum tuum Dauid, quia non peccauit tibi: & F opera eius bona tibi sunt valde. *Tu autem insidiaris animæ meæ, vt auferas eam*, id est, quamuis ego non peccauerim in te, sed potius misertus fuerim tui, tu peccas in me, insidiando mihi ad mortem.

David non induxit alia bona, quæ fecerat Sauli, vt cessaret ab eius persecutione, nisi hanc misericordiam. Q. XXI.

QVAERET aliquis, cum Dauid intenderet hic suadere Sauli, vt cessaret à persecutione sua, & ad hoc induxerit illud bonum, quod ei fecerat: cur nõ induxerit alia bona, quæ alias fecerat pro eo, scilicet, quòd pugnauerat contra Philisthæum auferendo opprobrium totius Israel. G Etiam postea sæpe pugnauit contra hostes Israelitarum, & percussit eos: ista.n. satis efficacia essent, vt molliretur cor Saulis, & cessaret à persecutione. Quod patet, quia, cum semel Saul iussisset occidi Dauid, Ionathas exposuit ista Sauli, dicens; non pecces in seruum tuum, quia non peccauit, & opera eius bona sunt tibi valde; & posuit animam suam in manu sua, & percussit Philisthæum, &c. & tunc Saul placatus est voce Ionathæ, & iurauit: viuit Dominus, quia nõ occidetur, supra cap. 19. debuisset ergo ista verba proponere Dauid: præsertim cum ipse sciret, quod per ea quondam placatus fuerat ei Saul. Dicendum, quòd Dauid noluit ista proponere, quia ista erant ad magnam laudem eius: laus autem in proprio ore turpis est. cum scriptura dicat: laudet te alienus, & non os tuum: ideo virtuosius fuit, quod subticeret id, per quod laudaret se; licet ex illo haberet quan- H dam efficaciam suadendi, quàm, quòd seipsum laudaret. Sed tunc dicetur: cur ergo dixit de chlamyde abscissa, & quòd misertus fuerat Saulis? nam ista erant ad maiorẽ laudem, cum signarent maiorem bonitatem. Respondendũ, quòd Dauid proposuit ista verba de chlamyde abscissa, non vt per hoc acquireret sibi aliquam laudem; sed vt per hoc purgaret se ab infamia, & ostenderet innocentiam suam: verba autem de bellis suis, & bonis prioribus ostendebant eum virum probum, sed non liberabant ab infamia, nec ostendebant innocentiam. Aliter dici potest, ꝙ Dauid nihil reliquit intactum de eo, quod poterat efficax esse ad suadẽdum. Proposuit igitur de abscissione chlamydis, quia erat satis efficax: de bellis tamen suis prioribus nihil proposuit, eo ꝙ omnibus Israelitis ista erant notissima: & superfluum videbatur illa referri. Quod autem fuit I factum in abscissione chlamydis, erat incognitum, nisi illud explanasset Dauid: ideo proposuit illud Sauli. Aliter ẽt. dici põt, ꝙ Dauid non existimauit efficax esse persuasioni, ꝙ proponeret gesta sua priora: ideo non proposuit. Et quando dicitur, ꝙ Ionathas proposuit hæc, & placatus est Saul per illa, dicendum est, ꝙ illa verba fuerunt efficacia, quando Saul non erat nimis inflammatus in ira contra Dauid, quia quocunque verbo poterat tunc placari; postquam tamen eius malitia consummata fuit, non erant talia efficacia; illud autem, quod proposuit de chlamyde, erat maximè efficax: nam nihil maius esse potest, quam ꝙ quis teneat hostem in manibus suis, & ei honorem, & vitam donet. Dauid igitur credidit, ꝙ sic Saul suaderetur, & sic factum est, quia pro tunc cessauit eum persequi, & recessit in domum suam. *Iudicet Dominus inter me, & te*: id est, ego nolo vlci- K sci propria manu, nec volo, ꝙ per aliquem puniaris ex parte mea, sed ꝙ Deus solus sit iudex inter me, & te: hoc autem dicebat Dauid putans, quòd nullus posset esse iudex Saulis, nisi Deus, quia Deus vnxerat eum in Regem, & ex hoc fecerat eum maiorem ceteris: ideo putabat, quod nulli homini liceret mittere manum in eum ex aliqua causa: sic patet infra 26. cap. cum dixit Dauid: quis enim extendet manum suam in Christum Domini, & innocens erit? quasi dicat, nullus poterit hoc facere: si tamen aliquis esset iudex suus, posset mandato illius occidi: & qui occideret eũ, innocens esset. *Et vlciscatur me Dominus ex te*. i. Deus, qui iudex est, ipse solus det vindictam. Et vocatur vindicta sententia Dei contra Saulem. *Manus autem mea non sit in te*. id est, ego rogo Deum, ꝙ ipse iudicet inter me, & te ostendendo veritatem, & det tibi pœnam, quam mereris pro iniusta persecutione; ego tamen nunquam tangam te, cum sit nefas, ꝙ aliquis mittat manum in Christum Domini.

An Dauid peccauerit desiderando vindictam contra Saulem. Quæst. XXII.

QVAERET aliquis, an Dauid peccauerit hic desiderando vindictam. Aliquis dicet, quòd sic, quia Deus prohibuit homini vindictam facere manu sua, sed sibi soli eam attribuit, scilicet, quòd ipse tanquam iudex omnium satisfaceret cuilibet pro iniuriis suis, & nullus manu sua se vlcisceretur: sic patet Deuter. cap. 32. Mea est vltio: & ego retribuam eis in tempore. Item tenetur quilibet diligere hostes suos, & benefacere eis, Matthæ. cap. 5. ergo non potest vindictam petere, quia, qui vindictam petit, hostis est. Item Apostolus dicit ad Rom. cap. 12. Non vosmetipsos defendentes, sed dantes locum iræ. Et ibi iubet, quod inimicis debeamus dare cibum & potum: ergo à fortiori debemus remittere eis iniurias, non petendo vindictam. Respondẽdum est, ꝙ appetitus vindictæ, & ira simpliciter sunt iniusta, ita vt non liceat nobis cõtra aliquem hominẽ rancorem concipere, & petere vindictam, immo, vt probat Boet. 4. de consol. prosa. 4. penitus irrationabile est, ꝙ quis habeat aliquos homines exosos: hoc tamen concessum fuit aliquãdo Israelitis, quia erant viri imperfecti, s. quòd haberent inimicitias contra quasdam gentes, & non cõiecarent cum eis, & efficerentur per hoc idololatræ. Sic dictũ fuit eis de Chananæis, ꝙ nullum omnino eorũ viuere permitterent, & si permisissent peccabant, & Deus eis ex hoc prænunciabat mala futura: Num. 33. cap. & Iosue 23. Et quia postea Israelitæ non habuerunt inimicitias contra gentes istas, Deus iratus fuit illis valde, vt patet Iudic. cap. 2. Sic etiam dixit Deus de Moabitis, & Ammonitis, ꝙ haberent illos Iudæi exosos, Deuter. cap. 23. scilicet, non facies cum eis pacem, nec quæres eis bona cunctis diebus vitæ tuæ in sempiternum: Hic tamen non erat sic de Dauid; quia Saul non erat de Chananæis, vel Moabitis, vel Ammonitis; ideo redibat in regulam cõem datam Hebræis, Mea est vltio, & ego retribuam in tempore; Deut. c. 32. Ergo Dauid non poterat exigere vltionem à Saule, nec eã desiderare: & si desiderasset, peccasset mortaliter. Cum tamen dicitur, ꝙ desiderauit vindictã de Saule, negandum est: quia tamen in litera dicitur, ꝙ ipse dixerit i. vlciscatur me Dñs ex te: oportet inquirere, quo per hoc non importetur appetitus vindictæ. Nicolaus dicit, ꝙ Dauid nolebat vindictam desiderio vindictæ, sed zelo iustitiæ: & hoc modo desiderare mala aliquib. non est peccatum, si illi nequissimi sint cõturbantes vitam omnium bonorum, & desideremus illos perire, vt nõ conturbentur boni: ꝙ iustum est; litera ista tamen nõ multum consonat, quia hic Dauid duo petere videtur. s. iustitiam, & vindictam, cum ait. i. iudicet Dñs inter me & te, & vlciscatur me ex te. Aliter dici potest, ꝙ Dauid vere desiderauerit vindictam, eo ꝙ Saul affligeret eum nimis, tñ desiderauit hoc non plena deliberatione, sed passionaliter: postea aũt non desiderauit vltionem istam, sed magis doluit, cũ audiuit Saulem mortuũ, & planxit nimis: occiditque illum, qui asseruerat se occidisse Saulem, vt patet inf. 2. lib. c. 1. Etiam quando occisus est Isboseth filius Saulis, doluit Dauid nimis, & fecit occidere eos, qui occiderant illum, vt patet inf. 2. lib. c. 4. si tamen deliberatè desiderasset vindictã per aliquem alterum dari, siue per Deum, exultasset, quando audiret mortem Saulis, & retribuisset bona occisori. Aliter dici potest, quòd Dauid non desiderauit vindictam, quamuis verba sua videantur hoc significare: sed accipitur ibi vindicta solum pro iustitia, quam volebat fieri inter se, & Saulem, & apparet per verba, quæ infra replicantur: nam dicitur postea. Sit Dominus iudex inter me, & te, & videat, & diiudicet causam meam: & eruat me de manu tua: ibi autem non ponitur aliqua vltio: ista tamen verba videntur significare id, quod illa. Aliter dici potest, quòd Dauid nullo modo desiderabat vindictam, quia si desiderasset, ipse potuisset eam manu sua capere, sed noluit, cum haberet opportunitatem ad hoc: ergo videtur, quòd non deliberauerit contra ipsum de vindicta accipienda. Istæ solutiones aliqualiter stant, sed magis videtur dicendum, quod Dauid desiderauerit vindictam aliqualiter, licet non toto corde: quia litera hoc exprimit, dicens: vlciscatur me Dominus ex te. Et dato, quod aliquis vellet dicere, ꝙ hic non petat vindicta, sed solum petat vltionem, id est,

Opinio Nicolai.

libe-

liberationem de manu sua, sicut apparet ex verbis, quæ postea replicuit Dauid dicens: Dominus videat, & diiudicet causam meã, & eruat me de manu tua: adhuc nõ stat, quia aliud importatur hic, quàm ibi, cum hic dicatur: vlciscatur me Dominus ex te: manus autem mea non sit in te, in quo signatur, quòd volebat vltionem, sed non manu sua. Etiã quia dicitur: sed sicut dicitur in prouerbio: Ab impijs egredietur impietas: manus autem mea non sit in te, idest, Dominus det mihi vindictam de te, sed nõ per manum meã: nam per manus impiorum egredietur impietas, scilicet, impij occident te, & ego non. In quo manifestè apparet, quod Dauid desiderabat mortem Saulis in vindictam, sed nolebat eam per manum suam efficere. Si autem dicatur, quòd in hoc peccauerit Dauid, quia nõ licebat ei appetere vindictam: dici posset, quòd hoc dixerit ex passione, & nõ determinato desiderio, cum Saul eum tam iniustè affligeret: nam si ipse haberet voluntatem vindictæ determinatæ, ipse assumpsisset eam manu sua, vel suorum. sed non egit, immo prohibuit suis hoc agere. Vel potest dici, quòd Dauid non desiderabat vindictam, dixit tamen illud conquerendo de Saule, vt sic fortè Saul aliqualiter flecteretur visa querimonia eius, & iustitia à Deo petita. Si tamen adhuc dicamus, quòd Dauid desiderauerit vindictã deliberatè: non erit nimis inconueniens, quia alia maiora crimina fecit Dauid: quia tamen scriptura dicit eum non peccasse, nisi in morte Vriæ, & adulterio Bethsabeæ, infra 3. li. c. 15. & quibusdã, quæ expressa sunt: sicut in numeratione populi, infra 2. lib. cap. vltimo, magis videtur, quod mortaliter non peccauerit: & consequenter dicetur, quòd locutus est ista passionaliter: nam alias gauisus fuisset, quando data est vindicta, occiso Saule à Philisthinis: sed planxit nimis, infra 2. lib. capit. 1. ergo non desiderauit deliberatè vindictam. *Sicut in prouerbio antiquo dicitur.* idest, non sit manus mea in te ad procurandam vindictam, sed fiat sicut dicitur in prouerbio antiquo, scilicet, quòd aliquis impius hoc faciat.

Quod sit prouerbium antiquum, secundum quod Dauid desiderabat fieri Sauli. Quæst. XXIII.

QVÆRET aliquis, de isto prouerbio antiquo quid sit. Respondet. Rab. Sal. quod est prouerbium illud lex Dei: & vocatur prouerbium antiquum, quia lex Dei antiqua est. Dicit autem, quod habetur illud Exo. c. 21. Vbi dicitur: Dominus tradidit eum in manibus eius, i. quòd Deus tradit aliquem in manus alterius, vt occidatur: & per hoc puniatur pro peccatis: ita enim fieret de Saule, quod Dominus traderet eum in manus alicuius, vt occideretur. Sed istud non stat. Primo, quia prouerbium non dicitur conuenienter de sacra scriptura, sicut infra declarabitur. Secũdo, quia dato, quòd ipsa vocaretur prouerbium, non applicatur cõuenienter, quòd illud prouerbium habeatur Exo. cap. 21. quia ibi agitur de occidentibus a casu, qui culpam non habent: ideo datur eis ibi locus refugij. Dauid autem non intendebat, quod aliquis occideret Saulem a casu, sed voluntariè, maximè quia litera dicit, quod illi, qui occiderent eũ, essent impij, & quod occisio ista esset impia, scilicet, ab impijs egredietur impietas, idest, occisio iniusta ab homine iniusto inferetur: si tamen aliquis à casu eum occideret, non esset iniustus, nec occisio esset impia. Ergo non intelligitur hic de occisione inuoluntaria, quæ habetur Exo. c. 21. & cõsequenter non est illud prouerbium antiquum. Sed dicendum, quod prouerbium antiquum, de quo hic dicitur, non est aliquid, quod sit in scriptura, sed erat quoddam verbum cõmune inter loquẽtes, & illud est. Ab impijs egredietur impietas: multoties enim scriptura vtitur prouerbijs vulgarium. Sic patet Num. cap. 21. cum dicitur de destructione Esebon: & dicetur, & construatur ciuitas Sehon, &c. Sic etiam habetur infra 2. lib. ca. 20. de muliere, quę erat in vrbe Abela. s. Sermo, inquit, dicebatur in veteri prouerbio: Qui interrogant interrogent in Abela. Et ista erant prouerbia, quia erant communia: Dauid autem vsus est hic isto prouerbio, quia agebat ad propositum suum de occisione Saulis.

A *An sit conueniens sacram scripturam allegare prouerbia vulgarium. Quæst. XXIIII.*

QVÆRET aliquis, an conuenienter sacra scriptura alleget prouerbia, & auctoritates vulgarium. Aliquis dicet, quod non: nã quãdo aliquid inducitur in testimonium alterius, illud firmius est, quam id, ad cuius testimonium inducitur, quia non debent probari nota ex ignotis: sed sacra scriptura est firmissima veritas, nec potest aliquid induci, quod firmius sit: ergo non debet aliquod prouerbiũ induci in scriptura. Patet hoc, quia sacra scriptura est ita firma, quod potius assentire debemus dictis suis, quàm eis, quæ oculis viderimus. Sic patet secunda Petri. ca. 1. nulla tamẽ vulgaris parabola, immo nulla scientia est tantæ firmitudinis: cũ potius credamus rebus, quàm verbis: quia ab eo,
B quod res est, vel non est, oratio vera, vel falsa dicitur esse, vt patet in Perihermenias. Ergo nulla scientia, vel vulgare prouerbium est, tantæ firmitudinis, vt sacra scriptura. Respondendũ est, quod in sacra scriptura possunt allegari prouerbia, vel auctoritates aliquorum extraneorum tripliciter. s. ad confutandum eas, vel ad referendum, vel ad probandum aliquid per eas. Primo modo conueniens est allegari parabolas, & auctoritates extraneorum: quia cum sacra scriptura sit firmissima veritas, & eminentissima, ipsa debet corrigere falsitates, quæ habentur in alijs doctrinis: potissimũ in moralibus, de quibus est cura sacræ scripturæ. Et quia interdum inducuntur aliqua, quæ sunt communia in moribus, per quæ homines attrahuntur ad faciendum malum, vel distrahuntur à bono, debuit scriptura prouidere in his corrigendo falsitates vulgariter dictas: potissimũ, quando istæ
C sunt circa finem humani status. Sic enim fuit opinio quorundam, quod non esset Deus: & quia iste erat maximus error, per quem traheretur homo ad omne malum, & distraheretur a bono, scriptura redarguit hos tanquam insipiẽtes, dicens: dixit insipiens in corde suo, non est Deus: Psal. 13. & 52. Sic etiam fuit error, quòd anima humana non esset aliquis spiritus, qui post mortem maneret ad felicitatem, vel pœnam: sed esset tanquam mollis aer, qui diffunderetur. Quo præsupposito, illi volebant se dare omni delectationi, & viuere per amicitiam: tale scriptura sacra ponit errorem illorum, & laudẽ improbat Sap. c. 2. sic etiã fuit error aliorum, quod non esset resurrectio, ideo quod deberẽt homines vacare cibo, & potui. Istum errorem recitat scriptura, & improbat Esa. c. 22. s. Ecce gaudium, & lætitia occidere vitulos, & iugulare arietes, comedere carnes, & bi-
D bere vinũ; comedamus, & bibamus, cras enim moriemur: & reuelata est in auribus meis vox Domini exercituum: si dimittetur iniquitas hæc vobis, donec moriamini: q. d. nõ dimittetur. Apostolus quoque magis increpat istam insaniã. 1. ad Cor. ca. 6. s. Si secundum hominem ad bestias pugnaui Ephesi, quid mihi prodest, si mortui non resurgunt? mãducemus, & bibamus, cras enim moriemur: nolite seduci: corrumpunt enim bonos mores colloquia mala: multa enim huiusmodi inducit sacra scriptura de his, quæ in doctrinis vulgaribus peruersè circa mores dicta sunt, vt ea improbet: sic erat, quod dicebant Israelitæ, scilicet, quòd filij, & nepotes occidebantur a Deo pro patribus: & hoc habebant in prouerbium. Deus autem illud excludit Ezech. 18. cap. & Iere. ca. 31. s. quid est, quòd inter vos parabolam vertitis in prouerbium illud, dicentes: Patres comederunt
E vuam acerbam, & dentes filiorum obstupescunt: viuo ego dicit Dominus, si erit vobis vltra parabola hæc in prouerbium in Israel: ecce omnes animæ meæ sunt, vt anima patris, ita & anima filij mea est, anima, quæ peccauerit, ipsa morietur &c. Secundo modo scriptura inducit prouerbia, uel auctoritates extraneorum solum referendo illas ab alijs esse dictas: nam in scriptura sacra multa ponuntur historicè, & introducuntur personæ loquentes: & quia interdum locutæ fuerunt parabolas, introducũtur parabolæ: sic patet hic: nã Dauid loquebatur ad Saulẽ: & ad cõfirmationẽ dicti sui, induxit illud prouerbium. s. Ab impijs egredietur impietas, Scriptura autem illud ponit non ad cõfirmationẽ suam, sed referendo, quòd Dauid illud dixerit: sic ẽt habetur infra 2. li. c. 20. de muliere illa, quæ erat in Abela, & dixit: qui interrogant, interrogent in Abela: & dixit quod iste sermo habebatur in prouerbio antiquo, vbi scriptura

In sacra scriptura posse aliquod extraneũ allegari tripliciter intelligitur.

nihil probat, vel impiebat, sed refert id, quod ab illa muliere dictum est. Tertio modo inducuntur prouerbia, uel auctoritates exterorum ad probationem sacræ scripturæ: non quidem quod illa firmiora sint, quam sacra scriptura, cum ista habeat firmitatem super omnem sermonem humanum, sed quia illa prouerbia respectu quorundam notiora sunt, & firmiora: sic enim accidit in disciplinis: nam semper probatio debet fieri ex aliquo magis noto, vt patet. 1. Posteri. accidit tamen, quòd quibusdam magis nota videantur ea, quæ sunt minus nota: & sic arguunt via conuersa: sicut interdū ab effectibus ad causas arguimus, & à posterioribus ad priora: tamen secundum naturam causæ, & priora maiorem habent euidentiam, quam effectus, & posteriora; sic igitur quamuis simpliciter loquendo nihil possit esse firmius sacra scriptura: quidā tamen sunt, a quibus reputatur nimis infirma, sicut ab infidelibus, & ab eis, qui nondū sunt prouecti in fide: De his. n. dicit Isaias; Quis credit auditui nostro, & brachium Domini cui reuelatum est. 53. c. & Apostolus ad Rom. c. 10. dicit, quod nō omnes obediunt Euangelio: respectu ergo istorum oportet duci alias probationes, nec est iniustum: nam Deus iubebat, ꝙ ad hoc, quod crederetur alicui prophetæ, quòd esset verus propheta, induceret signum Deuter. ca. 13. & 18. Christus quoque dedit potestatem Discipulis faciendi miracula ad confirmationem fidei Mar. c. vlti. sicut ergo per hæc habebant confirmationem legis Euangelicæ, quanquam miracula non erant firmiora ipsa lege Euangelica: ita ergo interdum ex auctoritatibus exterorum probari poterit fides Catholica. Pro quo considerandum, quòd Catholici, potissimum illi, qui sunt in prælatura, obligantur ad duo.

Prælati obligantur ad duo.

Primò ad reddendum rationem de omnibus, quæ credimus, & speramus, non quidem probando illa demonstratiuè, & à priori, sicut in disciplinis; sed ostendendo, quod non implicant contradictionem: nec eis datis, sequitur aliquod inconueniens, vel inhonestas in moribus. Secundo tenentur improbare omnem hæresim, vel positionem, quę sit contra fidem Catholicam. De primo patet. 1. Petri. cap. 3. f. Parati estote semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationē reddere de ea, quæ in vobis est, spe, & fide. De secundo patet 2. ad Cor. ca. 10. f. arma militiæ nostræ non sunt carnalia, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes, & omnem altitudinē extollētem se aduersus scientiam Dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi, & in promptu habentes vlcisci omnem inobedientiam, id est, debent habere prælati rationes ad vlciscendum omnem inobediētiam, id est, omnem positionem, quæ non obedit fidei Catholicæ. De primo considerandum, quòd non obligatur aliquis probare ea, quæ in fide Catholica habemus, ex eis, quæ asserunt hæretici: quia non sunt apud ipsos sufficientia documenta pro omnibus, quæ nos credimus: si tamen interdum reperiatur aliquid in documentis gentilium, per quod fides Catholica roboretur, quamuis illa nō esset probatio simpliciter, tamen contra illos esset efficacissima. & tunc licitum est, immo nimis laudabile, quod aliquis vteretur in omnibus, vel in multis positione Philosophorum, & infidelium: sic fecit Apostolus Actuum. cap. 17. cū probare vellet contra Athenienses, quod Deus est prope omnibus, & à nullo distans, ait: In ipso enim viuimus, mouemur, & sumus: sicut quidam vestrum poetarum dixerunt: genus Dei sumus. Hoc tamen difficile est. Sic dixit Augu. & habetur in prologo Lactantij de falsa religione. Vtinam potuissem tam faciliter nostra probare, quam aliena destruere. Ipse autem destruebat aliena auctoritatibus ipsorum infidelium. Secundum est, quòd prælati Catholici debent improbare omnem hæresim insurgentem contra fidem, & in hoc facilius est vti testimoniis ipsorum infidelium ad improbandum positiones suas, quā ad probandum, quod nos credimus: & tunc etiam licitum est, quòd sacra scriptura, & doctores eius vtantur prouerbus, vel auctoritatibus exterorum ad probandum contra ipsos. Aliquando autem scriptura accipit prouerbia in probationem suam respectu eorum, qui non sunt subiecti ei, vt per ea, quæ adducta sunt ab extra, credant scripturā sacram vera enunciare; Sicut fecit Moyses Num. capit. 21. cum vellet probare, quòd terra regis Sehon, quam acceperunt

F. runt Israelitæ, fuisset quondam Regis Moab, induxit versus prouerbiales, qui vertebantur inter ipsos Amorrhæos, & Moabitas, f. vnde in prouerbio dicitur: venite in Esebon, ædificetur, & construatur ciuitas Sehon: ignis egressus est de Esebon, &c. Interdum autem Scriptura inducit prouerbia vulgaria contra catholicos ad probandum magnitudinem misericordiæ Dei. Sic patet Hierem. c. 3. scilicet, vulgo dicitur, si dimiserit vxorem suam, & recedens ab ea duxerit alteram, nunquid reuertetur ad eam vltra? tu autem fornicata es cum amatoribus multis, tamen reuertere ad me, & ego suscipiam te. De parabolis autem, quibus Christus vtebatur, non attinet ad præsens: quia illæ non erant prouerbialia dicta, nec auctoritates exterorum ad confirmandum, quod dicebat, sed erant quædam inuolucra sententiarum, ita vt non possent omnes audientes intelligere,

G quod dicebatur. Patet Matth. cap. 13. sine his autem parabolis raro Christus loquebatur; vnde discipuli instāte tempore passionis eius, cum viderūt, ꝙ loqueretur manifestè, mirati sunt, quòd non diceret parabolas, vnde dixerūt: ecce nūc palam loqueris, & prouerbium nullum dicis. Ioan. cap. 16. Cum tamen loquebatur turbis, semper loquebatur in parabolis. Matth. cap. 13. scilicet. Hæc locutus est Iesus in parabolis ad turbas, & sine parabolis nō loquebatur eis. De his ergo non attinet ad præsens, cum agatur, an sacra Scriptura debeat vti prouerbijs; quod satis apparet ex dictis. *Ab impijs egredietur impietas.* idest, iniqua occisio fiet per homines iniquos, quasi dicat. ego non occidam te manu mea, nec aliquis iussu meo, sed aliqui iniqui occidēt te, & peccabunt in occidendu; Deus tamen dabit mihi illo modo vindictam. Hoc dicebat Dauid, quia putabat, quòd

H cum esset Saul iniquus, Deus traderet eum in manus aliquorum virorum iniquorum de seruis suis, qui eum occiderent, sicut fuit postea occisus Isboseth filius eius à duobus viris de Regno suo, vt patet infra 2. lib. cap. 4. Deus tamen disposuerat de Saule, scilicet, quod occideretur à Philisthinis. Et sic factum est, infra cap. vltimo. *Manus ergo mea non sit in te.* Et propter hoc manus mea non erit in te ad te occidendum, quasi dicat; ego desidero vindictam de te, & Deus dabit eam mihi per manum aliquorum impiorum sine crimine meo: superfluum ergo esset, quòd ego mitterem manus meas in te, quod non esset sine crimine. *Quem persequeris Rex Israel? quem persequeris?* Ista est quædam increpatio irrisoria, quasi dicat; Rex Israel, qui est Rex valde magnus inter alios Reges, nō deberet egredi ad persequēdum, nisi multitudinem hostium fortissimorum,

I nunc autem persequitur vnum hominem inermem & inauxiliatum, quasi dicat, verecundum hoc est, & irridēdum. *Canem mortuum persequeris, & pulicem vnum.* q. d. tu persequeris vnū canem mortuū: quia ita ego sum, sicut vnus canis mortuus, & sicut vnus pulex. Canis etiamsi sit viuēs magis latratu, quàm ferocitate terret, cùm autem mortuus fuerit, latratu, & ferocitate caret: quòd ergo aliquis persequeretur canem mortuū, ridiculum esset, quia ille nulli nocere potest, nec latratu inquietare. Ita etiam erat Dauid ad Saulem: ipse enim non erat ferox inuadendo Saulem, vel turbando ipsum, quia impotens erat, & potius fugiebat. Vocibus quoque non inquietabat eum, quia nihil mali de Saule vnquam dixerat, ergo canis mortuus erat. Ridiculum quoq; est, ꝙ aliquis persequatur vnum pulicem, cum sit res minima: ita Dauid minimus erat in conspectu Re-

K gis Israel, scilicet, pauper, & inauxiliatus: ridiculum ergo erat, quòd Saul persequeretur eum, sed infra cap. 26. dixit Dauid: egressus est Rex Israel, vt quærat pulicem vnum, sicut persequitur perdix in montibus. In quo significauit paruitatem suam vocans se pulicem vnum, & celeritatem, atque desiderium Saulis in persequendo Dauid: cum dixit, quod persequebatur ipsum sicut perdix in montibus, scilicet, quòd sicut illi, qui persequuntur perdices in montibus, ascendunt loca aspera, & abrupta: ita Saul super abruptissimas petras, quæ solis ibicibus peruię sunt, persequebatur Dauid, vt patet supra. *Sit Dominus Iudex, & iudicet inter me, & te.* id est, nolo aliū iudicem inter me, & te, nisi Deum. Hoc dicebat, quia putabat, quòd nullus esset iudex Saulis, nisi Deus, eo quod ipse esset exemptus à potestate omnium: cum Deus vnxisset eum in Regem. Vel forte dicebat propter reuerentiam Regiam nolendo submittere

Regem

A Regem alicui, vt iudicaret inter eum, & Dauid. ¶ Vel dicebat hoc, quia omnes iudices erant sibi suspecti: nam sciebant omnes Israelitæ, quòd Saul desideraret nimis occidere Dauid: si ergo aliquis constitueretur iudex de Israelitis inter Saulem, & Dauid, vt placeret Sauli, ferret sententiam contra Dauid: Erant ergo suspecti sibi omnes Israelitæ: nec videbat aliquem, quem in iudicem vocaret, ideo vocauit solum Deum. *Et videat, & diiudicet causam meam.* i. videat quid ego merear pati à te, & quid tu mihi inferas: & diiudicet causam meam, id est, det sententiam in ista causa mea secundum merita causæ condemnando te. *Et eruat me de manu tua.* id est, propter merita causæ meę eruat me, ne possis vnquam tenere me, & facere, quod vis. *Cum autem complesset.* Hic ponitur tertium huius partis, scilicet Saulis responsio ad ista verba Dauid: nam cum incepit loqui Dauid, conuertit se Saul retrorsum, & audiuit omnia B verba Dauid quousque compleret: nec interrupit sermonē suum, sed permisit eum dicere, quicquid vellet. *Loqui sermones huiuscemodi ad Saul.* id est, omnes sermones suprapositos, quasi dicat, nihil respondit Saul quousque Dauid dixit omnia hæc. *Dixit Saul; nunquid vox tua est hæc fili mi Dauid?* non dixit hoc Saul tanquam dubitaret an loquens esset Dauid, sed dixit admirando: viderat. n. oram chlamydis suæ in manu Dauid: ex quo cognoscebatur, quòd ipse fuerat in manu Dauid: in quo stupebat de tam graui periculo, in quo fuit: & de clemētia Dauid, quomodo nō occidit eum: ideo admirans dixit: nunquid hæc est vox tua? quasi dicat, miror cum hæc sit vox tua, quòd mihi vitam reliqueris. Vocauit autem Saul Dauid filium, quamuis esset hostis, sicut ipse dixit: quis enim cum inuenerit inimicum suum, dimittet eum in via bona? Vocauit tamen eum C filium, eo quòd se habuerat ad illum tanquam ad patrem: nam si considerasset, quòd erat hostis acerrimus eius, debuisset eum occidere, cum posset: sic etiam Dauid ad indicandum istam misericordiam vocauit Saulem patrem, vt patet supra, scilicet: quin potius pater mi vide, & cognosce oram chlamydis tuæ in manu mea. *Et leuauit Saul vocem suam, & fleuit.* Hoc fecit Saul, quia confractus fuit animo videns, quòd tam iniuste persecutus fuerit Dauid, & Dauid tam clemens fuerit in eum: erat autem signum doloris magni, quod vir fleret: maximè cum esset vir tanti honoris, scilicet, quia erat rex: agebat ergo id ex amaritudine cordis. *Dixitque ad Dauid: iustior tu es, quàm ego.* id est, tu es iustus, & ego sum iniustus. Est autem iste modus loquendi improprius: quia siue exponatur comparatiuus affirmatiuè, siue negatiuè, semper est falsa propositio: quod patet, D vt si dicamus: tu es iustus, & ego sum iustus: sed tu es iustior, tunc vna exponens est falsa, scilicet, ego sum iustus, quia erat Saul iniustus, & volebat se cōfiteri hic iniustum. Si autem exponatur negatiue, dicetur sic. tu non es iustus, & ego non sum iustus, sed iniustior ego sum te, & tunc falsa est vna exponens, scilicet, tu non es iustus, quia Dauid iustus erat, & Saul hoc confitebatur: sed debet exponi, vt dictum est.

Saul verè loquebatur ad Dauid: dolebat enim acriter, quod iniustè eum persecutus fuisset. Quæst. X X V.

QVÆRET aliquis, an Saul ista verè diceret, vel per fraudem, vt deciperet Dauid, & caperet. Dicendum, quod dicebat ista verè: dolebat enim acriter, quòd persecutus fuisset eum iniustè: quod apparet ex fletu: quia fœminis E facilè est mendaces effundere lachrymas: viri autem non habent promptum plorare, nisi verè doluerint: Saul tamen mox lachrymatus est, vt audiuit Dauid. Etiam patet, quia Saul confessus est se fuisse iniustum contra Dauid, & fuisse clementem Dauid in eum. Etiam orauit, vt Dominus redderet ei vicissitudinem pro misericordia, quā operatus fuerat erga eum. Sed adhuc aliquis dicet, quòd istæ voces erant, & poterant dici falsa intentione. Sed non stat, quia immediatè Saul cessauit persequi Dauid descendens in domum suam, si tamen non verè doluisset de persecutione præterita, & haberet animum persequendi illum, nunc potuisset in montibus persequi, cum non multum distaret ab eo: cessauit tamen, ergo verè doluit de per- (*Obiectio*)
(*Respons.*) secutione præterita, & habuit animum nunquam postea A persequendi Dauid. Sed dicetur contra hoc: quia post hæc Saul persecutus est Dauid in deserto Ziph, vt patet infra cap. 26. Respondendum, quòd Saul habuit nunc verā intentionem nunquam persequēdi Dauid: postea tamen immutatum est cor eius: erat enim Saul sicut incontinēs, qui rationi obedit, quando passio non est præsens, & proponit nunquam agere incontinenter; quia tamen duram sustinet passionem, illa adueniente, egreditur ab opinione, & agit quod passio suggerit: Saul autem conceperat odium ferocissimum in Dauid: aliquando tamen suadentibus aliquibus per rationes manifestas retrahebatur, & proponebat nunquam nocere Dauid, sicut factum est, sup. cap. 19 orante Ionatha pro Dauid. Rursus tamen redibat odium, & incipiebat Saul persequi Dauid sicut prius. Ita ergo hic, quia ratio fuit euidentissima, per quam patebat Saulē egisse impiè, & Dauid fuisse clementem, doluit Saul de com- B misso. Rursus tamen renouatus est dolor, & odium, quod conceperat in Dauid, & persecutus est eum in deserto Ziph: sic iam sæpe egerat, & iterum agere proposuit, infra capit. 26. Dicens: reuertere fili mi Dauid: nequaquam enim vltra malefaciam tibi: & tamen adhuc post illud Saul intendebat persequi Dauid, quousque audiuit eum fugisse in terram Philisthinorum: & tunc desperauit eum persequi, vt patet infra cap. 27. & tamen tam hic, quàm infra capit. 26. vere dolebat Saul de malis cōmissis in Dauid. *Tu enim tribuisti mihi bonum.* Hoc refertur ad illa, quæ fecerat Dauid antequam inciperet persequi eum Saul, scilicet, quòd exposuerat se ad mortem pro eo contra Goliath, & sæpe pugnauerat contra Philisthinos pro Saule: erant autem ista ad bonum, & ad honorem Saulis: sic dixit Ionathas ad Sau C lem de Dauid: opera eius bona tibi sunt valde, & posuit animam suam in manu sua, & percussit Philisthæum, & fecit Dominus salutem magnam vniuerso Israeli: vidisti, & lętatus es, supra capit. 19. posset autem referri ad istam clementiam, quam habuit Dauid de Saule non occidendo eum, cum potuisset: in hoc enim maximum bonum ei egerat: melius tamen refertur ad bona priora, eo quod dicitur hic: tu fecisti mihi bonum, & ego retribui tibi mala. Constat tamen, quod postquam Dauid fecit istam clemētiam Sauli, nullum malum ei retribuit, quia illa facta fuerat immediatè ante ista verba: ergo non refertur ad illam clementiam, sed ad alia bona, quæ fecerat Dauid pro Saule, quia post illa Saul intulerat multa mala Dauid persequendo eū sæpius. *Ego aūt reddidi tibi mala:* i. conando eum occidere: bis enim conatus est Saul lancea percutere Dauid sup. cap. D 18. & 19. iussit etiam eum occidi à seruis suis, & postea iussit eum teneri, sup. c. 19. Deinde cępit eū persequi effugando eum de terra sua, vt patet sup. c. 21. vsque huc. *Et tu indicasti hodie quæ feceris mihi bona.* i. ex hoc, quod fecisti hodie apparet, ꝙ opera tua bona erāt erga me: & nō loquitur hic Saul de clemētia, ꝗ habuit in eum Dauid; quia de ista per se patebat, ꝙ erat bona, nec erat inducendum argumentum ad illa: sed loquitur de alijs operibus præcedentib. Dauid erga Saulē, quia de illis putabat Saul, ꝙ fuissent aliqua mala, & ꝙ insidiaretur ei ad interficiendū illum, vt regnaret post eum; nunc autem apparet, ꝙ ista falsa erant, quia si Dauid desiderasset occidere Saulem, cum nunc haberet in manibus, præsertim cum tanta ab eo passus esset, occidisset illum; sed misertus est eius: ergo nunquā habuerat voluntatem occidendi Saulem. *Quomodo tradiderit me Domi* E *nus in manum tuam, & non occideris me.* i. ex hoc, ꝙ nō occidisti me, cum Dominus tradidisset me in manus tuas, apparet, ꝙ sēper operatus fueris bona erga me, & dilexeris me. Dicit aūt Saul, ꝙ Dominus tradidit eum in manus Dauid: quia ipse fuerat in potestate eius, quando pręscidit summitatem chlamydis ipsius: & hoc non poterat esse, nisi Deus voluisset eū tradere huic periculo propter peccata sua, reliqua aūt ascribi debēt Dauid, s. ꝙ non occiderit eum; nam iam Deus sufficientem locum dederat ei ad occidendum ipsum. *Quis enim, cum inuenerit inimicum suū, dimittet eum in via bona?* q. d. nullus est, qui inueniat inimicum suum. s. in loco, vbi potest ei nocere, & dimittat eū in via bona. i. dimittat prosperari, sed infert ei mortem. In quo Saul laudabat nimis Dauid, ꝙ ipse vsus fuerit insolita clementia. s. ꝙ nemo alius sic facere consueuerat. *Sed Dominus reddat vicissitudinē hanc.* i. Dominus det tibi præmiū pro hoc bono,

Vicissitudo significat mutationem, & commutationem.

quod operatus es in me. Vicissitudo significat duo, scilicet, mutationem, & commutationem. De primo patet Iac. c. 1. scilicet. Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio, idest, non est apud Deum vmbra, siue similitudo vicissitudinis, idest, mutationis, scilicet, quòd aliquid vna vice habeat, & non habeat alia, sed quod vna vice habet, semper habet. Secundo accipitur vicissitudo pro commutatione: vt si aliquis dat, & postea recipit: est enim ista vicissitudo, quia est mutatio vicis, scilicet, quia vna vice dat, & alia vice recipit. Sic accipitur hic: nam orauit Saul, quod sicut Dauid dederat bonum ei, ita à Deo acciperet bonum. *Pro eo, quod hodie operatus es in me:* id est, pro clementia, quam habuisti hodie in me, quasi dicat, multa alia bona pro me fecisti, sed illud excedit omnia; ideo Deus retribuat tibi pro eo. Dixit autem, quòd Deus retribueret, quia Saul putabat se impotentem ad retribuendum pro hoc: & verum erat, quia Dauid seruauerat hic vitam Saulis, & dederat ei ex clementia, quam potuisset auferre lege hostili: nulla autem æqua ponderatio est pro vita in humanis bonis, cum ipsa sint propter hominum vitam. Quamuis igitur Saul daret Dauid totum regnum suum, non sufficienter retribueret: ideo orauit Saul, quòd Deus retribueret Dauid pro his. *Et nunc quia scio, quod certissime regnaturus sis.* Hic incitat Saul Dauid, vt iuret ei de non occidendo posteros suos pro malis, quæ passus est ab eo, & dicit, quia scio, quòd regnaturus sis in Israel, & poteris delere totum genus meum propter mala, quæ ego tibi intuli, rogo te, vt iures mihi, ne deleas semen meũ post me.

Quomodo Saul sciret Dauid regnaturum post eum. Quæst. XXVI.

Prima opinio. QVÆRET aliquis, quomodo sciret Saul, quòd Dauid regnaturus esset. Aliquis forte dicet, quod Saul nesciebat hoc, nec præsumebat esse verum, sed dicebat ad reddendum Dauid securum, vt facilius eum capere posset. Sed hoc non stat, quia Saul hoc sciebat, vel saltem præsumebat, sicut dixit Ionathas præcedenti cap. scilicet. Ne timeas, nec enim inueniet te manus patris mei, & tu regnabis in Israel, & ego ero tibi secundus, sed & pater meus Saul scit hoc: ergo non fingebat Saul se scire ista, sed sic credebat. *Secunda opinio.* Tunc autem dicet aliquis, quod Saul sciret hæc, quia audierat, quod vnctus esset in regem à Deo per Samuelem: ea tamen, quæ Samuel faciebat, erant certissima, ipse enim dixerat ei de regno, & vnxerat in regem, vt patet supra cap. 9. & 10. Sed hoc non stat, quia si sciuisset Saul, quod Samuel vnxisset Dauid in regem, occidisset eum: vnde quando iuit ad vngendum eum in Bethlehem, dixit ad Deum: audiet Saul, & interficiet me: & tunc iussit Deus, quod Samuel ferret vitulum in manu, vt non cognosceretur ad quid iret, supra cap. 16. si tamen non esset verisimile, quod hoc cognito, Saul occideret Samuelem, Deus non dedisset ei signum illud ad occultandum intentionem suam: Saul tamen nihil mali egerat Samueli, quia adhuc ille viuebat, cum mortuus fuerit sequenti cap. ergo nondum cognouerat Saul, quod Dauid esset vnctus in Regem per Samuelem. *Tertia opinio.* Alij ergo dicunt, quòd cognouit nunc Saul per abscissionem oræ chlamydis. nam quando Saul scidit pallium Samuelis, dixit ei Samuel: scidit Deus regnum Israel à te hodie, & tradidit illud proximo tuo, supra cap. 15. Dicunt autem Iudæi, quod tunc Samuel dixit Sauli, quod quicunque ei sic amputaret partem chlamydis, regnaturus esset, & quia nunc viderat Saul, quod Dauid absciderat sibi oram chlamydis, sciuit eum regnaturum. *Quarta opinio.* Sed istud fictitium est, & nullo modo stat, quia cum ista abscissio chlamydis nouiter facta fuerit, nunc nouiter cognosceret Saul, quod regnaturus esset Dauid: ante hoc tamen cognoscebat, vt patet præcedenti cap. cum dixit Ionathas: sed & Saul pater meus scit hoc. Ergo non cognouit per abscissionem chlamydis. Sed dicendum, quod cognouit hoc Saul per mirabilia, quæ Deus faciebat per Dauid: nam antequam Saul persequeretur Dauid, Deus adiuuabat eum in omnibus actibus bellicis, & erat admirabilis super omnes Israelitas: ibi autem cognouit Saul, quòd Deus erat cum illo, & recesserat à se, supra c. 18. Cum autem cœpit Saul persequi eum, & conatus est

F percutere illum lancea, Deus bis illum eripuit, supra cap. 18. & 19. Postea quoq; in omnibus persecutionibus Deus eripuit Dauid de manu hostium suorum, & de manu Saulis, vt patet vsque huc ex præcedentibus: nunc quoque tradiderat Saulem in manus eius: ergo manifeste Deus erat cum illo, ex quo arguebat Saul, quod vellet eum facere Regem.

Quomodo Saul crediderit Dauid esse regnaturum, cũ regnum ad eius successores spectaret. Quæst. XXVII.

QVÆRET aliquis, quomodo Saul potuerit credere, quòd Dauid regnaturus esset, cum regnum de iure pertineret ad successores suos. Aliquis respondebit, quòd Saul credidit Dauid cõfortandum esse nimis post mortem G suam, & quod occideret omnes de stirpe sua, & tunc ipse regnaret, non manente aliquo successore, & ob hoc Saul voluit, quod iuraret ei Dauid, ne deleret semen suũ post eum, vt patet hic. Sed hoc non stat: quia isti præsupponunt, quod Dauid deleret omne semen regium, & tunc ipse regnaret tanquam non existente aliquo successore legitimo, sed est contra literam, & intentionem Saulis: quia dixit, quod Dauid regnaturus erat, & tunc orat, ne deleat semen suum: ergo prius putabat regnaturum, quam deleret semen suum. Dicendum ergo, quod Saul sciebat regnum Israel non prouenire ex successione, sed ex Dei electione: ipse enim assumptus fuit in regem à Deo, quamuis esset de minima familia inter omnes de tribu Beniamin, & de minima tribu Israel, sicut ipse confessus est supra c. 9. sic ergo, si nunc Deus aliquem eligeret in regem, putabat, quod ille regnaret, & H non filij sui, & quia viderat, quod Deus erat cum Dauid in omnibus suis, putauit, quòd vellet eum vngere in regem, & sic non regnaret aliquis de stirpe sua post eum. Aliter dici potest, quod Saul viderat, quod omnes Israelitæ diligebant nimis Dauid, & obediebant ei in omnibus, cum ipse ageret bella ipsorum, & egrederetur, & ingrederetur ante eos: honorabant quoque eum sicut regem: vnde mulieres, quando cantauerunt, dixerunt: percussit Saul mille, & Dauid decem millia: iratusque est valde Saul, & dixit: dederunt Dauid decem millia, & mihi dederunt mille: quid ei superest, nisi solum regnum? putauit ergo, quòd post mortem suam Israelitæ propter magnum fauorem, quem habebat inter illos, facerent ipsum regem: & sic posset delere semen suum. Sed præcedens modus conuenientior est. *Et habiturus in manu tua regnum Israel.* Idest, I habebis in potestate tua totum regnum, quasi dicat, non solum vngeris in regem, sed etiam habebis in potestate tua totum regnum, & poteris occidere, quos volueris. *Iura mihi in domino.* Idest, iura mihi in nomine Domini. *Ne deleas semen meum post me*, idest, postquam ego defecero, non occidas filios meos, & nepotes, & reliquum genus. *Nec auferas nomen meum de domo patris mei*, idest, non facias, quod nomen meum nõ maneat in domo patris mei, idest, in genealogia patris mei. Quod enim auferatur nomen alicuius de domo patris sui, erat, quod non maneret aliquis de stirpe sua, in quo conseruaretur nomen eius. Cum autem manent filij, & nepotes, manet memoria patrum in eis, & non sunt ablata nomina. Si autem Dauid occideret omnes de semine Saulis, aboleretur nomen Saulis de genealogia sua; & hoc erat inter Hebræos magnum infortunium: & ne hoc K accideret, iubebat Deus, quod fratres minores acciperent vxores fratrum maiorum morientium sine liberis ad suscitandum semen eorum, Deut. c. 25.

Quare Saul voluerit obligare Dauid per iuramentum, quòd non deleret semen suum. Quæst. XXVIII.

QVÆRET aliquis, quare Saul vellet inducere Dauid ad iurandum hæc. Respondendum, quod Saul fecerat multa mala Dauid, propter quæ merebatur perire ipse cum toto genere suo: putauit ergo, quod cum Dauid regnaret, recordaretur malorum inflictorum sibi à Saule, deleretque eius progeniem: voluit ergo nunc obligare Dauid per iuramentum, vt hoc non faceret, & quia nunc sciebat eum esse virum bonum, credidit, quod si iuraret non contrafaceret: ideo rogauit, vt iuraret hæc. Sed dicet aliquis,

quis. quomodo Saul potuit credere, ꝙ Dauid, quámuis regnaret post mortem suã, vellet occidere aliquos de genere suo? nam nullus de genere Saulis aduersabatur Dauid, sed solus Saul. Cum ergo nunc habuisset eum in manibus, & potuisset eum occidere, & noluit, quomodo verisimile erat, quòd eo mortuo vellet delere posteros suos, qui nihil ei nocuerant? Aliquis respondebit, ꝙ Saul non credidit, quòd Dauid vellet occidere posteros suos: ad maiorem tamen securitatem voluit, quòd iuraret Dauid, quia nihil nocet negotia cautius agere. Sed aliter dicẽdum est, quod Saul timuit, ꝙ Dauid occideret omnes filios suos, & nepotes post mortem eius: & cum dicitur, quòd non erat verisimile, cum noluisset occidere ipsum Saulem, dicendum, ꝙ Saul credidit, quod fortè Dauid vsus sit hac benignitate erga Saulem, ne postea à populo reprobaretur, & non acciperetur in Regem, si occidisset Regem præcedentem: & quia putabat se futurum Regem, ne per hoc impediretur, noluit mittere manus suas in eum: de filijs autem suis secus erat, quia postquam Regnum accepisset; quanquam occideret illos, nõ expelleretur à Regno, ideo suspicatus est, quod vindictam reseruaret vsque ad illos: voluit ergo, quod iuraret. Sed tunc dicet aliquis, quomodo putauit Saul, quòd Dauid vellet delere semen eius? nam saltem Ionathan, & filios eius non deleret, quia Dauid, & Ionathas erant amicissimi, inieran tque inter se fœdus pro se, & semine suo vsque in sempiternum, supra cap. 20. Saul quoque cognoscebat fuisse istud fœdus initum, vt patet supra c. 22. scilicet, cum filius meus fœdus inierit cum filio Isai. Ergo saltem Ionathan, & semen suum non deleret. Respondendum est, quod quanquam istud fœdus fuisset interpositum, tamen Saul putauit, quòd Dauid non seruaret illud Ionathæ, quia desiderio regnandi occideret eum, & posteros suos, cum Regnum de iure venturum esset ad Ionathan. Desiderium autem regnandi impellit hominem ad maxima facinora: sic Lucanus lib. 1. de bello plus quam ciuili. Hoc autem Saul dixerat Ionathæ, cum sciret, quòd ipse defenderet Dauid à morte, supra c. 20. scilicet. Nunquid ignoro, quia diligis filium Isai in confusionem tuam? omnibus enim diebus, quibus vixerit filius Isai super terram, non stabilieris tu, nec Regnum tuum. Putabat enim, quòd desiderio regnandi Dauid occideret Ionathan, & arriperet ei Regnum. Et hoc erat, quod non stabiliretur Regnum Ionathæ, scilicet, ꝙ non maneret ei firmum, quia Dauid illud acciperet: nec stabiliretur ipse Ionathas, idest, non maneret ei vita firma, quia Dauid vellet eum occidere, vt regnaret. Non credidit ergo fœdus Ionathæ valiturum, ideo voluit, quod nunc ei iuraret, vt postquam regnaret, non deleret totam posteritatem suam.

Iuramentum istud ad quid se extenderit. Quæst. XXIX.

QVÆRET aliquis, ad quid se extenderet istud iuramentum, & quid proficeret. Respondendum, quòd non se extendebat magis, quàm ius commune, scilicet, ꝙ nõ erat obligatus Dauid per istud iuramentum plus, quam obligabat eum ius commune: nam quanquam nunc iurasset Dauid, quod non deleret posteritatem Saulis, si tamen omnes de progenie illa peccarent, & secundum legem capite plectendi essent, non erat eis Dauid vitam induliturus propter iuramentum: quia hoc dato iuramẽtum esset vinculum iniquitatis, scilicet, vt per hoc daretur libertas alicui faciendi quæcunque mala: & obligaretur aliquis iudex ad non faciendum iustitiam: vtrunque autem iniquitas est, ideo iuramentum præstitum non se extendit ad hoc. Si autem non præstitisset iuramentum Dauid de non delendo progeniem Saulis, etiam illam delere non poterat in vindictam malorum, quæ passus fuerat, quia desiderare vindictã non est permissum in nouo, nec in veteri Testamẽto: potissimũ, quia etiam si deberet ꝓp vindictam hostem suũ punire, non debebat occidere posteritatem Saulis, quia lex iusserat, quòd non occiderentur patres pro filijs, Deuter. cap. 24. non ergo proficiebat istud iuramentum plus, quam ius commune. Voluit tamen Saul, quòd iuraret Dauid, quia putauit, quòd firmius hoc seruaret propter iuramentum, & ius commune, quam propter solum ius: præsertim ne dici posset periurus, si deleret semen Saulis, quia

A grauis infamia erat Regi periurum esse. Sed adhuc dicet aliquis, quòd istud iuramentum proficiebat plus quam ius commune in vno casu, scilicet, quòd posset Dauid repetere iniurias sibi inflictas à Saule in posteritate sua, non desiderio vindictæ, sed zelo iustitiæ: sic enim quidam improperauit Regi Dauid, cum fugeret Ierusalem, vt patet infra 2. lib. cap. 16. postea autem Dauid dixit, quòd non occideretur: quia venerat veniam petiturus, infra 2. lib. c. 19. Dauid tamen prope mortem suam iussit Salomonem, vt occideret eum, vt patet infra 3. lib. cap. 2. Et in hoc non peccabat Dauid, quamuis fecisset illum occidi pro solis iniurijs sibi inflictis. Ita igitur, si fecisset occidi aliquos de posteritate Saulis, vel totam progeniem pro iniurijs sibi inflictis, & hoc nõ desiderio vindictæ, sed zelo iustitiæ, nõ peccasset, sicut non peccauit iubendo occidi Semei, qui ei in-
B iurias intulerat, quia ius commune non obligabat eum ad remittendum actionem iniuriarum, sed ad remittendum rancorem, qui est desiderium vindictæ: cùm autem iuraret Sauli Dauid, quòd nõ deleret semen suum, quia in hoc remittebat eis iniurias, nõ poterat occidere aliquem de semine suo in pœnam malorum, quæ passus fuerat à Saule: ergo magis operabatur iuramentum, quam ius commune. Sed dicendum, ꝙ hoc non stat: nam habet istud locum in eadem persona; scilicet, quòd si deliquerit inferendo iniuriam, potest aduersarius, non agendo contra ius commune, repetere iniuriam criminaliter, nõ amore vindictæ, sed zelo iustitiæ: & sic fecit Dauid respectu Semei, quia quamuis remisisset ei rancorem, iussit postea, quod occideretur zelo iustitiæ, sed nõ habet locum in diuersis personis: nam actione criminali non tenentur filij pro patribus, præser-
C tim in veteri Testamento, vbi iussum est, quod in nullo casu occidantur filij pro patribus, aut patres pro filijs. Sic enim fecit Rex Amasias: nam comprehendens seruos, qui occiderant patrem suum occidit illos, filios autem eorum non occidit: quia lex iusserat, ne occiderentur filij pro patribus, inf. 4. lib. c. 14. & 2. Paralip. 25. Nõ poterat ergo Dauid occidere aliquem de posteris Saulis licitè zelo iustitiæ, vel desiderio vindictæ, aut qualitercunque: ergo nihil proficiebat hic iuramentum vltra ius cõmune. *Et iurauit Dauid Sauli*, scilicet, sicut petiuerat, ne deleret semen eius. Quamuis enim Dauid, & Saul nõ conuenerint tunc in locum vnum, tamen iurauit Dauid à longe existens, ideo hic intercidit iuramentum, & non fœdus: quia non poterant interuenire ceremoniæ fœderis, scilicet, quòd occideretur aliquod animal, & transirent Saul, & Dauid per medias di-
D uisiones, vel quòd aspergerentur ambo de sanguine: nam Dauid non audebat accedere ad locum, in quo erat Saul.

An peccauerit Dauid iurando non delere progeniem Saulis. Quæstio XXX.

QVÆRET aliquis, an peccauerit Dauid iniendo iuramentum de seruando progeniem Saulis, ne deleretur. Aliquis dicet, quòd peccauit, quia Deus reprobauerat Saulem, & progeniem suam: & hoc manifestum erat Dauid, & Israelitis, cum hoc dixisset Samuel, supra cap. 13. & 15. quod ergo vellet Dauid approbare promissionem de conseruando id, quod Deus reprobauerat, peccatũ erat. Respondendum, ꝙ Dauid non peccauit iurando non delere progeniem Saulis, immo meruit, quia per hoc voluit
E se obligare ad opus licitum: erat enim licitũ, ꝙ Dauid non occideret posteritatem Saulis: immo necessarium ex lege, quia non debebant filij occidi pro patribus. Quod ergo iuraret Dauid ad instãtia alterius id, ꝙ aliàs facturus erat, nõ erat illicitum. Cum autem dicitur, ꝙ Saul erat reprobatus, & progenies sua, ideo, quod Dauid peccabat iurando hoc, quia approbabat reprobatum à Deo, dicendum, quod nõ stat, quia aut accipitur hic reprobatio quantum ad vitam æternam, aut quantum ad regnum, sine regnaret posteritas Saulis. Si primo modo, dubium erat Dauid, an Saul, vel aliquis de stirpe sua reprobatus esset, sed dato, ꝙ dicamus, ꝙ Dauid cognosceret tam Saulem, quàm omnes de stirpe sua reprobatos, non poterat eis ob hoc temporaliter nocere, sed obligabatur seruare eos indemnes, & abstinere ab eorum iniuria, sicut ab iniuria eorum, quos sciret viros sanctos, & prædestinatos ad vitam æternam: quia alia de-

licta ſunt, quibus homines tenentur Deo, & alia quibus tenentur in foro ſeculari; non ergo peccabat non occidendo poſteritatem Saulis, quamuis reprobata eſſet ad mortem æternam. Si autem accipiatur de reprobatione quantum ad regnum, verum eſt, q; Dauid cognoſcebat ſtirpem Saulis non regnaturam, quia Samuel hoc dixerat: ſed ex hoc non peccabat iurandu conſeruare vitam ſtirpi Saulis, vt viueret, ſed non vt regnaret: Dauid autem per iſtud iuramentum non conceſſit poſteris Saulis regnum, ſed vitam, ideo non approbabat, quòd Deus reprobauerat, & conſequenter non peccabat.

Iurauit Dauid, vt oſtenderet innocentiam ſuam. Quæſt. XXXI.

QVÆRETVR vlterius, quare voluerit Dauid facere iſtud iuramentum. ſ. faciendu gratiam hoſti ſuo. Reſpondendum, q; Dauid conabatur oſtendere innocentiam ſuam, cum nunc conſeruaſſet vitam Saulis, quem tanquam hoſtem occidere potuiſſet; ſi autem recuſaret Dauid ſubire iſtud iuramentum, appareret, q; ipſe intenderet delere poſteritatem Saulis: & tunc Saul haberet cauſam hoſtilitatis contra eum: vt ergo Dauid oſtenderet ſe penitus innocentem, oportebat, quod non ſolum manifeſtaret clementiam ſuam in Saulem, ſed etiam oſtenderet ſe non eſſe hoſtem poſteritatis eius; contrarium tamen pateret, ſi ipſe recuſaret iurare; ideo ſponte ſubiuit iuramentum: præſertim quia Dauid obligabatur facere id, quod Saul petebat ſibi iurari, ſcilicet, ne deleret ſemen ſuum; nam dato, quod non iuraret; obligabatur non occidere aliquem de poſteritate Saulis pro hac cauſa inimicitiarum, quia filij non debent occidi pro patribus; vt dictum eſt: quia ergo æquum erat, q; Dauid ſecuram redderet poſteritatem Saulis iurando, voluit iurare.

An Dauid obligaretur ad iurandum, quod petebat Saul. Quæſtio. XXXII.

QVÆRETVR vlterius, an Dauid obligaretur ad iurandum id, quod petebat Saul. Reſpondendum, quod quamuis Dauid obligaretur ad faciendum id, quod Saul petebat ſibi iurari, ſcilicet, ne deleretur progenies eius; tamen non obligabatur iurare ſuper hoc; quia ius commune non obligat aliquem ad iurandum, niſi iudicialiter, vel cum petitur ab aliquo ſuperiori: hic autem Dauid, & Saul erant tanquam partes componentes, ideo non obligabatur Dauid præſtare iuramẽtum Sauli: Sic enim eſt in omnibus actibus noſtris; quia quilibet tenetur nũ lædere proximum ſuum, nec inferre ei iniuriam: nullus tamen tenetur alteri iurare, quod nõ inferet ei iniuriam. Dauid tamen quamuis non obligaretur facere id, quod petebatur cum iuramento, etiamſi non iuraret, propter honorem Saulis, & vt non redderet ſe ſuſpectum, iurauit.

An Dauid ſeruauerit iuramentum, Quæſt. XXXIII.

QVÆRET aliquis, an Dauid ſeruauerit iuramentum iſtud. Aliquis dicet, quòd non: quia occidit ſeptem viros de ſtirpe Saulis, ſcilicet, duos filios eius, & quinque nepotes, vt patet infra 2. lib. c. 21. Reſpondẽdum, quòd in hoc non fuit periurus, quia per iſtud iuramentum non ſe obligabat Dauid ad id, quod erat illicitum, cum iuramentum non ſit vinculum iniquitatis: illicitum tamen erat, q; cum Dauid eſſet iudex, non exequeretur, quod iuſtum erat contra quemcunque hominem: Deus tamen voluit, quòd iſti viri de ſtirpe Saulis occiderentur: ergo quamuis præſtitiſſet Dauid iuramentum de non occidendo aliquem de poſteritate Saulis ex aliqua cauſa, tamẽ obligabatur occidere nũc, cum eum id Deus iuberet. Deus enim dixerat, q; erat iratus propter Saulem, & domum eius: quia percuſſerat Gabaonitas: & non erat ceſſatura ira eius, quouſque ſatisfieret Gabaonitis, & quia cum vocabantur a Dauid, reſpondebant, q; volebant occidi ſeptem viros de domo Saulis, ideo Dauid coactus fuit dare eis illos, vt ceſſaret ira Dei, & ſic factum eſt. Sed tunc dicet aliquis, quòd adhuc Dauid violauit iuramentum: nam eodem cap. 21. dicitur, quod pepercit

F Rex Miphiboſeth filio Ionathan filij Saul propter iuſiurandum Domini, quod fuerat inter Dauid, & Ionathan: ſi ergo propter iuramentum non poterat occidere filium Ionathæ, non poterat etiam occidere filios Saulis, quia ei quoque iurauerat. Dicendum eſt, q; Dauid non ſeruauit filium Ionathæ propter iuſiurandum, quod præſtiterat Ionathæ, quia ex hoc non obligabatur: nam ſi ira Dei non placaretur pro Gabaonitis, niſi occiderentur omnes de domo Saulis cogeretur Dauid, non obſtante fœdere inito cum Ionatha, occidere omnes de poſteritate ſua. Veritas autem huius rei fuit, quod propter iuſiurandum præſtitum Sauli, & Ionathæ obligabatur Dauid nullum occidere de ſtirpe Ionathæ nec de ſtirpe Saulis: niſi forte in aliquo delinquerẽt, propter quod mererentur carere vita; nam tũc nullum iuſiurandum iſtorum obligabat; quod patet, quia Dauid iurauerat

Dauid quare ſeruauit Miphiboſeth.

G ſeruare miſericordiam cum ſemine Ionathæ vſque in ſempiternum ſupra c. 20. cum tamen Siba ſeruus Miphiboſeth filij Ionathæ nunciauit Dauid, q; Miphiboſeth tranſiiſſet ad partem Abſalonis, omnes facultates, quas habuerat Miphiboſeth dedit Dauid Sibæ, vt patet infra 2. lib. cap. 16. in quo iam non ſeruabat miſericordiam ad ſemen Ionathæ propter iuſiurandum: quia filius eius videbatur peccaſſe. nũc autem, quia nec filij Saulis, nec filij Ionathæ deliquerant tempore Dauid, obligabatur vtriſque ſeruare Dauid iuſiurandum: cum tamen apparuit ira Dei contra domum Saulis propter Gabaonitas, obligabatur vlciſci Dauid iram Dei, & ex hoc ceſſabat obligatio iuramenti præſtiti, tã Sauli, quam Ionathæ, & ſi Gabaonitæ petiuiſſent, quod Rex daret omnes de ſemine Saulis ad occidẽdum, cogebatur dare eis filium Ionathæ, & nepotem: & ſic petiuerunt Gabaonitæ

H dicentes: virum, qui attriuit nos, & oppreſſit iniquè, ita delere debemus, vt ne vnus quidem reſiduus ſit de ſtirpe eius in cunctis finibus Iſrael. Poſtea autem credendum eſt, q; Dauid rogauerit Gabaonitas, ne peterẽt omnes de ſtirpe Saulis, ne in eis includerentur filius, & nepos Ionathæ: & tunc Gabaonitæ non petiuerunt totam ſtirpem Saulis, ſed dixerunt: dentur nobis ſeptem viri de filiis eius, vt crucifigamus eos, eod. c. & tunc Dauid dedit illos, in quibus non fuit filius Ionathæ, nec nepos eius. Et cum d̃r, q; Dauid pepercit Miphiboſeth, nõ eſt ſenſus, q; in poteſtate eius fuerit parcere ei, ſed in poteſtate Gabaonitarum: ipſo tamen orãte, petiuerunt Gabaonitæ ſolum ſeptem de ſtirpe Saulis, & tunc fuit in poteſtate Dauid dare iſtos, vel illos: & ſeruauit filium Ionathæ, & nepotem eius. Dicitur autem, quod fecit

I propter iuſiurandum, non quidem, quod obligaretur illud ſeruare in caſu iſto, ſed, quia propter dilectionem, quam habebat ad Ionathan, ſeruauit illud. Aliter dicunt quidã. ſ. q; Dauid ſeruauit hic vtrunque iuſiurandum: nã Sauli iurauerat, q; non deleret ſemẽ ſuũ, nec auferret nomẽ ſuũ de domo patris ſui. Hoc aũt iuramentũ nõ violabatur, niſi Dauid occideret omnes de domo Saulis: vno nanque ſeruato, nõ violabatur iuramentũ: Ionathæ autem iurauerat, quod ſeruaret miſericordiam cum ſemine ſuo, vſque in ſempiternum, ſupra capit. 20. Si autem aliquem de ſtirpe Ionathæ occideret, non ſeruaret miſericordiam ad ſemen eius, ideo obligabatur ex iuramento Ionathæ præſtito non occidere aliquem de ſtirpe ſua, & ex iuramento præſtito Sauli obligabatur non occidere omnes de ſtirpe ſua: vtrunque autem ſeruauit hic Dauid, quia non occidit aliquem de ſtirpe Ionathæ, & non deleuit ſemen Saulis, cum manſiſſet

K poſteritas Ionathæ, quæ erat progenies Saulis. Sed iſta reſponſio non ſtat propter duo. Primò, quia iſti præſupponunt, quòd iſta iuramenta obligarent Dauid, & quod ipſe vtraque ſeruauerit. Sed hoc non ſtat, quia contra mandatum Dei nullum iuramentum præſtitum alicui eſt validum: nunc tamen Deus volebat, q; ſatisfieret Gabaonitis de iniuria in domo Saulis: ſi ergo illi ſempèr petiuiſſent deleri totam ſtirpem Saulis, obligatus fuiſſet Dauid hoc facere, quia alias non tolleretur ira Dei, cui obligabatur ſatisfacere Dauid per executionem iuſtitiæ: ergo non obligabat aliquod iuramentum præſtitum, niſi Gabaonitæ deſtitiſſent à petitione. Secundo non ſtat iſta reſponſio: quia non ſeruauit in hoc Dauid iuramentum præſtitum Sauli: nam cum Saul petiuit, q; Dauid non deleret ſemen ſuum, quamuis verba ſignarent, q; Dauid non occideret omnes de ſtirpe Saulis, quod timebat Saul: tamen intentio Sau-

lis

A lis petentis non erat solum, quod non occiderentur omnes de stirpe sua, sed quod nullus occideretur: modicum enim proderat Sauli, si omnes de stirpe sua occiderêtur, relicto vnico. Pro omnibus ergo petiuit sibi iurari, & ad illam intentionem iurauit Dauid: nunc tamen occidit septem viros de genere eius, ideo non seruauit iuramentum; secundum igitur ad præcedentem solutionem. *Abiit ergo Saul in domum suã*, idest, recessit de monte Engaddi, in quo nûc persequebatur Dauid: & venit in domum suam in Gabaa: ibi enim habitabat, vt patet præcedenti cap. & supra cap. 15. *Et Dauid, & viri sui descenderunt ad tutiora loca*, id est, recesserunt de loco speluncæ, & iuerunt ad alia loca securiora in desertũ Engaddi, vel forte ad alium locum extra desertum illud. Saul autem videns, quod iniustè persecutus fuisset Dauid vsque nunc, côsiderata clementia eius ad se, doluit, atque erubuit: ideo cessauit persequi illum pro tunc, & B redijt in domum suam. In Hebræo habetur. *Descenderunt ad castra.* Vbi enim nos habemus hic, & præcedenti cap. & infra 26. loca tutissima, vel firmissima, Hebræus habet castra, non quod sint aliqua castra murata, sed rupturæ magnæ in modũ castrorũ, quæ sunt ita insuperabiles, sicut castra.

Dauid noluit reuerti cum Saule, quia non est confisus in eo, quamuis pro nunc reconciliatus esset.
Quæst. XXXIIII.

QVÆRET aliquis, quare Dauid nô redierit ad Saulem, cum videret, quod ipse vere doleret de persecutione præterita, & desisteret iam persequi illum. Respondendum est, quòd Dauid satis credidit, quòd Saul pro tunc doleret de malo, quod egerat ei: timebat tamen, quod si C maneret apud eum, iterum redeûte furore, occideret eum: sic enim sæpe fecerat: nam prius conatus est semel percutere eum lancea, supra cap. 18. deinde reconciliatus est ei, & dedit filiam suam in vxorem eod. cap. Rursus autem incandescente furore, iussit seruos suos, quod occiderent eum, supra cap. 19. postea vero, cum placatus esset verbis Ionathę, & iurauisset, quòd in nullo noceretur Dauid, succenssetur rum ira eius, conatus est eum lancea configere cum pariete, eod. cap. Iterum etiam placatus est ei, & denuo iussit eum adduci ad mortem, supra cap. 20. cum ergo toties immutaretur cor Saulis, non credidit Dauid sibi securum esse manere apud eum, quantumcunque doleret de præteritis: sic enim accidit postea: nã quamuis hic doluisset de persecutione, rursus persecutus est eum in deserto Ziph, supra D cap. 26. ibi etiam Saul videns se liberatum à morte, quia Dauid voluit ei vitam donare, doluit de malo præterito, & dixit: Peccaui, reuertere fili mi Dauid: nequaquã enim vltra male faciam tibi. Dauid tamen non credidit his verbis, sed recessit: ideo tûc magis cœpit cauere Saulem, ne aliqua die incideret in manus eius: & fugit in terram Philisthinorum, vt desisteret eum persequi Saul, & tunc destitit, quia credidit sibi impossibile esse eum capere, inf. c. 27. egit aũt in hoc Dauid cautissimè: quia credidit, quod Saul nûquam reuerteretur ad sanam mentẽ erga eũ firmiter, sed ad tempus, & hoc credidit postquã sciuit malitiam eius esse côsummatã, nec in hoc agebat Dauid contra conscientiam, quia quanquam tenemur inimicis veniam petentibus parcere, in non tenemur illis credere, nec redire in pristinam amicitiã: etiamsi ipsi petant hoc: si credimus, quod non seruabit legem E amicorum. Hoc autem fecit Dauid: nam à principio, cum Saul non aspiceret eum rectis oculis, & conatus esset eum lãcea percutere, credidit, quod diffiniuisset eũ occidere, & esset sibi periculum manere apud eum: quia m nôdũ sciebat, an consummata esset malitia eius, reconciliatus fuit eis bis, vel ter: & manebat apud eum, quanquam cum periculo: cum autem cognouit, quod consummata esset malitia eius, fugit: & noluit amplius reconciliari redeundo ad eum.

CAPITVLVM XXV.

MORTVVS est Samuel, & cõgregatus est vniuersus Israel, & planxerunt eum nimis, & sepelierunt eum in domo sua, in Ramatha. Consurgensque Dauid descendit in desertum Pharan.

In præcedentibus positus est vnus prouentus Dauid ex persecutione, s. quòd traditus est in manibus eius suus persecutor; hic ponitur secundus prouentus, s. mors Nabal, qui erat eius irrisor, vt patet infra: Et diuiditur in duo. Quia primo ponitur mors Samuelis preciosa. Secundò subditur mors Nabal opprobriosa, eo quòd memoria iusti cum laudibus, nomen autem impiorum putrescet, vt patet Prouerb. capit. 10. Et diuiditur ista secunda in quinque partes: quia primo ponitur Nabal, & Abigail personalis conditio, secundò Dauid humilis petitio, tertio Nabal rusticana responsio, quartò Abigail prudens obuiatio, quintò Nabal opprobriosa defunctio, & eiusdem narratio. Prima ibi. *Consurgens Dauid.* Secunda ibi. *Cum ergo audisset.* Tertia ibi. *Respondens autem.* Quarta ibi. *Abigail autem.* Quinta ibi. *Quod cum audisset Dauid.*

An ista consequenter se habeant ad præcedentia. Quæst. I.

QVÆRETVR circa primum, an ista se habeant consequenter ad præcedentia, vel sit hic aliquis ordo mutatus, & an fuerunt facta immediatè post præcedentia, vel aliquanto tempore post. Respondendum est, quod hic sunt duæ historiæ, s. vna de morte Samuelis, & alia de Nabal, & Dauid: & non est aliqua earum dependens ex alia: ideo quanquam vna sit consequens ad præcedentia, de alia non apparet, an sit consequens, vel anticipata. Sed dicendum, quod istæ duæ historiæ fuerunt post præcedentia. De Historia enim Nabal magis apparet, quia dicitur infra: Consurgensque Dauid descendit in desertum Pharan, id est, surrexit de monte Engaddi, in quo erat, & iuit in desertum Pharan: vbi acciderunt ea, quæ facta sunt de Abigail, & Nabal Carmelo, vt patet in litera. Ergo prius fuit sanbulum Dauid in monte Engaddi, de quo præcedenti c. quam commoratio eius apud pastores Nabal, de qua hic. De morte Samuelis non apparet, quomodo sit consequens ad superiora, quia tamen nunquam recedendum est ab ordine literæ sine necessitate, & litera ponit mortem Samuelis post præcedentia: & non apparet aliqua ratio mutari ordinis, ideo credendum est, quod illa fuerit post præcedentia, & ponatur hic consequenti ordine. Cum autem dicitur, an fuerunt ista immediatè post præcedentia, dicendum est, quod de historia Nabal apparet, quòd immediatè acciderit, vel saltem paucis diebus intermediis: nam dicitur infra in litera: consurgens Dauid descendit in desertum Pharan. s. surrexit Dauid de deserto Engaddi, & descendit in desertum Pharan, in quo erat Nabal: postquam tamen venit Dauid in desertum illud, transiit aliquanto tempore ibi: & postea audiuit, quod tonderet greges Nabal, & tunc acciderunt ea, quæ habentur in litera. s. inter aduentum Dauid in desertum, & tonsionem gregum aliqui dies intercidebant. Sic dixerunt pueri Nabal ad Abigail: Homines isti boni satis nobis fuerunt, & non molesti, nec quicquam aliquando periit omni tempore, quo fuimus cum eis conuersati in deserto: pro muro erant nobis, tam in nocte, quam in die omnibus dieb. quib. pauimus apud eos greges, vt patet inf. De morte autem Samuelis, illa adhuc videtur fuisse prior, quàm Historia Nabal. s. quod acciderit eo tempore, quo iacebat Dauid in deserto Engaddi, vel postquam descendit in desertum Pharan, vbi erat Nabal, prius tamen, quàm ille tonderet greges, & accideret ea, quæ habentur in litera: ideo posita fuit mors hæc in capite huius Historiæ Nabal: si tamen accidisset mors Samuelis post mortem Nabal, posita fuisset in fine huius cap. *Mortuus est autem Samuel.* s. eo tempore, quo ista fiebãt: & describta est mors eius; quia erat vir iustus, & famosus in toto Israel, cum esset Propheta quasi solus in tempore suo, vt patet supra c. 3. erat autem sermo Domini preciosus in diebus illis, id est, raro loquebatur Deus hominibus: ipse autem fuit Propheta certissimus, quia nihil vnquam fuit irritũ de verbis eius, ideo fuit famosus in toto populo, vt patet eod. cap. s. creuit autem Samuel, & Dominus erat cum eo, & non cecidit ex omnibus verbis eius in terrã, & cognouit vniuersus Israel à Dan vsque Bersabee, quod Samuel fidelis Propheta esset Domini. Describitur autem eius exitus, vt cognoscatur honor, quem Israelitæ eius funeri impenderunt: laudes vero inisignis huius admirandi viri scriptura exposuit in catalogo

An fuerint ista immediatè post præcedentia, & sequentia.

Mors Samuelis ponitur, quia vir iustus, et famosus erat.

san-

sanctorum: Ecclesia. cap. 46. *Et congregatus est vniuersus Israel*. s. totus populus venit ad plangendum eum; hoc autem, quia erat vir honoratissimus, & princeps populi: ideo totus populus tenebatur ei ad honorem funeris: ipse enim iudicauit Israel viginti annis, vt colligitur, supra c. 7. & tũc nullus præerat Israelitis, nisi ipse. Deinde ipse vnxit Saulem in Regem, & postea Dauid; liberauit quoque Israelitas ab hostibus, inuocato Deo, & reddidit eis terram, quam abstulerant Philisthim: nec ausi sunt in diebus eius pugnare cõtra Israel, supra cap. 7. Postea quoque regnante Saule, ipse instruebat eum in omnibus, quousque à Deo reprobatus est, vt colligitur supra c. 10. & 11. & vsque ad 15. tenebatur ergo ei totus populus ad honorem magnum, sicut Principi, in exhibendo pietatem eius funeri. Principibus autem magnus honor impendebatur in funere apud Hebræos: quod colligitur Leuit. cap. 21. cum dicitur de sacerdotibus, quod non pollucrentur in Principe populi sui; id est, etiamsi moriatur Princeps populi, non polluentur in plangendo eum, in quo innuitur, quod speciale aliquid erat in honore funeris Principis populi, alioquin non diceretur: sed neque in Principe populi sui contaminabitur. Patet etiam hoc Ierem. cap. 22. vbi ponitur de Rege Ioachim, quod non lugeretur, sicut lugebantur alij Reges: & hoc ponebatur quasi in pœnam illius; vnde dicitur: non plangent eum: væ frater, væ Domine, væ inclite, sepultura asini sepelietur putrefactus, & proiectus extra portam Ierusalem. De Rege autem Sedechia ponitur, quod facti fuerint ei magni honores, vt patet Ierc. 34. cap. s. non morieris in gladio, sed in pace morieris: & secundum conbustiones patrum tuorum Regum priorum, qui fuerunt ante te, sic comburent te, & væ Domine, plangent te. Si tamen non fuissent magni honores, qui impendebantur principibus inter Iudæos in funere, non prænunciasset Deus tanquam aliquid magnum dedecus funeris Ioachim, & honorem funeris Sedechiæ. *Et planxerunt eum*. s. totus Israel planxit Samuelem, quia Princeps erat. Non tamen est intelligendum simpliciter, quod totus populus planxisset: quoniam sacerdotes non venerunt ad plangendum Samuelem. Erat enim vetitum sacerdotibus, tam sacerdoti magno, quàm minoribus exire ad ista funera: nam sacerdos magnus non debebat exire ad plangendum aliquem, nec etiam patrem, aut matrem, ne pollueretur: ita Leuit. capit. 21. sacerdotes autem minores non poterant plangere aliquos mortuos eundo ad eorum funera, nisi in patre, & matre, & filijs, & fratribus, & sororibus, si esset soror virgo, eod. cap. Samuel autem non erat de stirpe sacerdotum, sed Leuitarum, vt declaratum est supra capit. 1. & 2. ergo nullus de sacerdotibus poterat venire ad planctum eius. Vocantur autem vniuersus Israel omnes laici, qui licitè poterant conuenire, quamuis pollucrentur. *Et sepelierunt eum in domo sua in Ramatha*, id est, sepelierunt eum in vrbe Ramatha, in qua erat domus sua. Non est autem intelligendum, quod sepeliretur in domo: quia non consueuerant Hebræi sepeliri in domibus suis, immo etiam nec in vrbibus: sed in agris apud vrbem sepeliebantur, sicut nunc faciunt. Sic etiam fecit Abraham vxori suæ: nam sepeliuit eam in spelunca duplici in agro, Gen. capit. 23. ibi autem postea ipse, & Isaac, & Iacob, & Rebecca, & Lia sepulti sunt, Gen. 49. capit. Sed intelligitur, quod sepultus est in domo sua, id est, in territorio illius vrbis, in qua erat domus sua: erat enim domus sua in Ramatha, quia ibi morabatur, quando erat iudex Israel, & ædificauit ibi Altare, supra cap. 7. ibi quoque moratus est, regnante Saule, & morabantur Prophetæ cum eo, sup. c. 19. ibi quoque pater, & mater eius morati sunt, vt patet supra c. 1. & 2. *Consurgensque Dauid*. Hic ponitur tertium principale huius cap. s. mors Nabal, quod postea diuiditur in quinque particulas, sicut supra dictum est. Et describitur hic primo Abigail, & Nabal personalis conditio, s. quomodo Nabal erat pessimus, & Abigail prudentissima. *Consurgensque Dauid*. s. de deserto Engaddi, in quo ante latebat. *Descendit in desertum Pharan*. Istud est, de quo supra dicitur. s. quod Dauid: & viri sui descenderunt ad tutiora loca præcedenti capit. Vocatur autem hic desertum Pharan quoddam magnum desertum, quod est partim in terra Israel in sorte Iuda, & partim est in deserto extra terram illam, per quod venerunt Israelitæ in terram Chanaan. De

Tenebatur populus Hebræus ad magnũ honorem in morte principis.

Vbi mortuos apud Hebræos sepeliebantur.

Pharan desertũ magnum, in quod venit Dauid.

F hac solitudine patet Num. capit. 10. s. quòd nubes recubuit in deserto Pharan, & Num. capit. 13. dicitur, quòd populus profectus est de Aseroth, & fixit tentoria in deserto Pharan. Pertingit autem ista solitudo quandam partem terræ Israel in parte Meridiana eius. Et sic quando ponitur pars Meridiana terræ Israel in scriptura, ponitur interdum Pharan pro illa. Sic patet Abacuc cap. 3. s. Dominus ab Austro veniet, & sanctus de monte Pharan. Et ponitur ibi Auster, & mons Pharan pro eodem: Venit autem Dauid in istud desertum propter duo. Primò, quia erat in extremitate terræ Israel. s. in latere suo Meridiano, & si Saul persequeretur eum, posset inde facilè fugere in terram Philisthinorum, vel in aliam gentem, quod non posset si esset in terra Israel. Secundo iuit ad desertum illud, quia erat terra aspera, & habens latibula multa, vt posset ibi latere,
G & euadere manus Saulis, si persequeretur eum, quia propter terræ asperitatem non posset Saul ita facile persequi eum, sicut si esset in terra plana. Sciendum autem, quòd Dauid hic existens erat propè locum illum, in quo prius persecutus fuerat eum Saul, scilicet in terra Ziphæorum, & deserto Maon, de quo supra cap. 23. Nam hic erat in solitudine Maon, vt patet infra, cum ibi esset Nabal, & grex eius, supra tamen cap. 23. dicitur, quòd Saul persecutus fuit Dauid in deserto Maon: ergo iste locus erat prope illum, quod etiam satis patet, quia in toto isto capit. non fit mentio, quòd Dauid mutauerit locum: & tamen in principio sequentis c. Ziphæi dixerunt Sauli: ecce Dauid absconditus est in colle Hachila: & tamen ibi erat primò, quando persecutus est eum Saul, supra cap. 23. ergo desertum Pharan & desertum Ziph sunt idem. Est tamen desertum Pharan
H maius, quia continet quandam partem terræ Israel; & magnam partem solitudinis, per quam Israelitæ venerunt de Ægypto, vt patet Num. cap. 23. *Erat autem vir quispiam in Maon*, idest, erat vir quidam in vrbe Maon, & iste erat Nabal, de quo infra. Aliquæ Bibliæ habent hic in solitudine Maon, sed non est illud de textu. Etiam litera esset falsa, quia non erat Nabal in solitudine, sed in vrbe: possessio autem eius erat in solitudine. s. in monte Carmelo, vt patet infra in litera. Est autem Maon quædam ciuitas in sorte Iudæ, vt patet Iosue cap. 15. *Et possessio eius in Carmelo*, id est, non habebat possessionem suam in vrbe Maon, sed in Carmelo. Non vocatur autem hic possessio multitudo gregum, de quibus infra, quia de istis non diceretur, quod erant in Carmelo, cum essēt ēt in alijs locis: sed dicitur de bonis immobilibus: habebat enim Nabal agros, vineas, domos, vel
I alia bona in Carmelo. In Maon autem, vbi ipse habitabat, rara, vel nulla habebat, ideo & oues suas fecit tonderi in Carmelo, quia ipse venit illuc ad possessionem suam. Sciẽdum autem, quod Carmelus est mons magnus, & est duplex: quidam Carmelus est in sorte Iudæ apud vrbẽ Maon, & nominatur iste Carmelus à quadam vrbe, quæ vocatur Charmel, quæ erat apud Maon: sic patet Iosue cap. 15. vbi Maon, & Charmel ponuntur simul in numero ciuitatum. Alius Mons Carmelus erat in sorte Isachar, de hoc patet Iosue c. 19. & ille Carmelus fuit, in quo Elias occidit 400. Prophetas Baal, & est mons iste apud Isachar, & Aser; vnde sors Aser dicitur peruenire vsque ad Carmelum, eod. c. Hic aũt accipitur Carmelus pro mõte illo, qui erat in Tribu Iuda. *Et homo ille magnus nimis*. Iste Nabal erat magnus in diuitijs, quia habebat pecora multa, vt patet imme-
K diatè. Sic dicitur de Iob, quod erat vir magnus inter omnes Orientales, Iob. c. 1. & vocatur iste Nabal magnus nimis. s. in comparatione hominum illius temporis, quia non erant diuites nimis; non tamen erat ista magna possessio; nam plusquam tripla erat possessio Iob ad istam, vt patet Iob. cap. 1. s. fuit possessio eius septem millia ouium, & tria millia Chamelorum, quingenta quoque iuga boũ, & quingentę asinæ; ac familia multa nimis, & tamen de illo non dicitur, quòd erat magnus nimis, sed solum, quod erat vir magnus, & de Nabal dicitur, quod erat magnus nimis. *Erantque ei oues tria millia, & mille capræ*. Alias diuitias habebat Nabal præter oues, & capras, cum dicatur, quod possessio eius esset in Carmelo, sed nominantur solum oues, & capræ, eo quod in istis abundabat nimis in comparatione aliorum hominum contemporaneorum. Etiam dicitur de pecoribus, quia petitio Dauid, & ista quæ sequun-

Carmelus mõs magnus.

A quuntur, habuerunt originẽ ex pecoribus. s. quia pueri Nabal obseruabant pecora, & erant cum Dauid, & pueris suis in deserto, & custodierũt eis pecora, ne quis eis nocere posset: ideo pro hoc tenebatur Nabal assentire petitioni Dauid. *Et accidit, quod tonderetur grex eius in Carmelo.* Greges Nabal non erant semper in Carmelo, sed in aliis locis vagabantur, ꝙ patet: quia fuerant pastores Nabal cũ viris Dauid, & dixerunt isti pastores Nabal, ꝙ viri Dauid non nocuerunt eis toto tempore, quo conuersati sunt cum eis in deserto, vt patet infra: & tunc cum ista loquebantur, pastores Nabal erãt in Carmelo, quia ibi tondebat Nabal greges suos: ergo in aliis locis solebant pasci greges, quam in Carmelo: nunc autem congregari fecerat eos Nabal in Carmelo ad tondendum, quia habebat possessionem suam ibi. *Nomen autem viri illius erat Nabal*, id est vir, de quo omnia ista dicta sunt, vocabatur Nabal. Est aũt Nabal nomen

B pessimum, quia significat stultum, vel malitiosum, vt patet infra in litera, cum dixit Abigail: ne ponat Dominus meus cor suum super virum istum iniquissimum Nabal: quia secundum nomen suum stultus est, & stultitia est cum eo, id est, nomen suum significat stultitiam, & ita ipse est stultus. *Et nomen vxoris eius Abigail.* Ponitur nomen vxoris, quia infra agitur de ipsa, quomodo eripuerit virũ suum, & omnia, quæ ipsius erant, à morte loquendo Dauid, & accepta fuit ab eo in vxorem. *Eratque mulier illa prudentissima, & speciosa.* Ista duo ponuntur, quia agunt ad propositum in laudẽ Abigail: prudentia nanque eius apparet in eloquentia sua: nam locuta fuit verba ornata nimis, & sententiosa, ita, vt Dauid laudaret eloquium suum, vt patet infra in litera. s. Benedictum eloquium tuum, & benedicta tu, quæ prohibuisti me hodie, ne irem ad sanguinẽ, & ne vlciscerer

Nabal vir stultus, cuius mors narratur.

Abigail laus.

C me manu mea. Fuit etiam speciosa, nam placuit Dauid accipere eam in vxorem, quamuis fuisset vxor alterius viri. *Porro vir eius durus.* Ponitur hic malitia viri sui: nam quantum ipsa excellebat alias mulieres in probitate, tantum vir suus excedebat alios viros in iniquitate. Dicitur autem, ꝙ erat durus, s. quantum ad auaritiam, nihil dare volens, ꝙ apparuit in petitione Dauid: nam quamuis Dauid benefecisset ei seruando greges suos in deserto, ne quid paterẽtur, nihil voluit dare illi, nec parum quidem. *Pessimus.* s. in cogitatione, & operibus: quoniã mala cogitabat de aliis, & ipse vilis erat. s. ebrius, sicut infra dicitur, ꝙ erat temulentus, & erat filius Belial, & nemo poterat ei quicquam loqui. *Malitiosus.* scilicet, in verbis, quia mala loquebatur, sicut patuit in responsione ad seruos Dauid, quia incepit conuitiari illis, dicens: quis est Dauid? & quis est filius Isai? hodie in-

D creuerunt serui, qui fugiunt Dominos suos, vt patet infra. *Erat autem de genere Caleb.* Non ponitur istud ad significandum imitationem, s. ꝙ talis fuerit Caleb, sicut iste, ideo ꝙ esset cõuenienter de genere suo: nam Caleb fuit vir laudabilis inter Israelitas, & Deus promisit ei specialiter hereditatem, & vocauit eum seruum suum, vt patet Num. 14. & Iosue 14. cap. ponitur quoque in Catalogo sanctorum, & habentur laudes eius Ecclesiast. cap. 46. sed dicitur, ꝙ erat de genere Caleb, s. quia descendebat de illo secundum progeniem, ad significandum, ꝙ erat de tribu Iuda. Aliqui autem Hebræi dicunt, sicut Ra. Sa. ꝙ erat de genere Caleb, id est, de genere canis. s. quòd erat talis, sicut canis: sunt. n. canes naturaliter auari, & ita erat Nabal. Dicunt autem hoc, quia in Hebræo habetur. *Calibi.* Vbi nos dicimus

E Caleb: & descendit illud nomen de Queleb, quod significat canem: & hoc applicãt ad literam, quia dicitur, ꝙ erat durus, id est, auarus, sicut canis. Sed non accipitur hic Caleb, nisi pro viro, de cuius stirpe erat iste: nam erat de tribu Iuda, in qua erat Caleb, vt patet Num. c. 13. & 34. *Cum ergo audisset Dauid.* Hic ponitur secundum huius secundæ partis. s. Dauid humilis petitio. Erat enim Dauid vir pauper, & habebat secum multos viros. s. sexcentos: nec habebat vnde eos aleret, nisi de prædis, quas agebat in hostes: nunc autem fortè ei defuerat cibus, & voluit petere à Nabal, putãs, ꝙ ei aliquid libenter offerret, tum quia ipse custodierat greges eius, tum quia dies ille, in quo petebat, erat dies magnæ lætitiæ, in quo tondebat greges Nabal, & parauerat magnum conuiuium viris suis, vnde poterat illi aliquid dare, & tamen non grauaretur. *Quia tonderet Nabal gregem suum.* Hoc audiuit Dauid in deserto, id

A est, in deserto Pharan. Nabal autem erat nunc in Carmelo, & aliqui fortè de pastoribus eius erant tũc in deserto Pharan, & nunciauerunt hoc Dauid. *Misit decem iuuenes.* Tot misit, vt illi possent portare, quicquid eis daret Nabal, ne forte, si pauci irent, Nabal parum daret, quasi illis non potẽtibus maiora portare. *Et dixit eis: ascendite in Carmelum.* Hic instruxit Dauid pueros suos, qualiter deberent petere à Nabal, ne forte propter imperitiã petendi Nabal respueret petitionem. Et dixit, ꝙ ascenderent in Carmelum, quia ibi erat tunc Nabal tondens greges. *Et venietis ad Nabal*, scilicet quia iste erat Dominus: ideo ab ipso solo petituri erant: & ob hoc cum petiuerunt, & ille conuitiatus est eis, recesserunt, & non petiuerũt aliquid ab vxore eius Abigail: ipsa enim dedisset, si petita fuisset, sed non erat præsens, quãdo venerunt pueri Dauid, vt patet infra. *Et salutabitis*

B *eum ex nomine meo pacifice*, id est, cum accesseritis, salutabitis eum pacifice, id est, tanquam venientes cum pace ad petendum, & non ad violenter aliquid auferendum. Et dicitur salutabitis ex nomine meo, id est, Dauid recommendat se tibi, vel salutem orat tibi, & rebus tuis. *Et dicetis sic.* Quia pueri nescirent fortè salutare eum, & petere, instruxit, quomodo deberent salutare. *Fratribus meis, & tibi pax*, id est, pax sit tibi, & omnibus de domo tua, qui sunt fratres mei: in quo Dauid reddebat se humilem nimis, & familiarem Nabal, vt suaderetur ad fauẽdũ petitioni. In Hebræo habetur hic. *Viuo pax*, id est, pax sit viuẽti; quidam ait sit tibi pax semper in vita tua, id est, sẽper viuas in prosperitate, vt nũc viuis: sed iste sensus est nimis impertinẽs, ideo litera nostra dixit; fratribus meis pax, & habuit occasionem dicẽdi, quia pro fratribus meis debebat dici. *Ecbau*, & in Hebræo habe-

C tur nunc Ehai: & deficit vna litera, & significat viuentem: facilis autem error potuit esse, vt deficeret vna litera; & etiam quia iste sensus consonat magis intẽtioni Dauid petentis, quam, ꝙ dicatur, viuo pax: ideo litera nostra dixit: fratribus meis, & tibi pax. *Et domui tuæ pax*, id est, pax sit omnibus habitantibus in domo tua. *Et omnibus quæcunque habes sit pax*, id est, etiam rebus tuis possessis sit pax. s. ꝙ nullus eas inquietet: sed possideas illas in prosperitate. *Audiui, quod tonderent gregem pastores tui.* Istud fuerat motiuum ad petendum: toto enim alio tempore nihil petierat, quãuis fuissent pastores in deserto cum Dauid, eo quòd tunc non tondebant greges.

Quare Dauid in toto tempore præterito nihil petiuerit à Nabal. Quæst. II.

D QVÆRET aliquis, quare Dauid in toto alio tempore non petiuerit aliquid à Nabal, cum fuisset magno tempore cum pastoribus eius in deserto, nunc autem petiuerit. Dicendum, ꝙ fortè hoc fecit, quia ante hoc Dauid non fuerat in tãta egestate, sicut nunc: nam habebat Dauid alimenta pro se, & viris suis ex præda bellica: nunc autem forte contigerat, ꝙ nihil habuisset, ideo voluit petere à Nabal nunc. Aliter potest dici, quod voluit petere nũc, & non alias: eo quod credidit eum nunc esse magis expositum ad dandum, quàm alias: & hoc ex duobus. Primo ex lætitia, quia in die illa, qua tondebantur greges, fiebat lætitia magna, & conuiuia, & cum tunc sint homines hilariores, sunt quoque magis dispositi ad dandum. Secundo, quia in die illa propter solennitatem tonsionis parauerat Nabal cibos

E multos, & credebat Dauid, quod quamuis aliquam partem eorum daret, nõ grauaretur dando. Si autem esset alia dies, in qua non parasset Nabal conuiuium magnũ, esset ei molestum, ꝙ daret aliquid Dauid: voluit ergo in tali die petere, in qua dare non grauaretur: Ista duo apparent in litera. Primum patet: quia infra dicitur: in die enim bona venimus, scilicet, in die lætitiæ. De secundo patet infra in litera, s. Ecce erat conuiuium in domo Nabal, quasi conuiuium Regis, & cor Nabal erat iocundum. Aliter potest dici, quod Dauid petiuerit in die hac, & non in aliis, eo ꝙ præcedenti tempore erant soli pastores Nabal cum gregibus in deserto, qui nihil donare poterant de gregibus, eo quod erant pastores, & non Domini; tunc autem, quia tondebantur greges, venerat Nabal ad Carmelum, vbi erant greges, qui donare poterat, eo quòd erat Dominus, ideo tunc misit ad petendum aliquid à Nabal, & non præce-

denti

denti tẽpore. *Qui erant nobiscum in deserto*. Istud erat vnum motiuum ad hoc, q Nabal faueret petitioni Dauid, f. quia Dauid, & viri sui fuerāt cū pastoribus Nabal in deserto, & quasi fuerant custodes gregis eius: ideo propter hanc societatem contractam, & mutua commoda societatis inter pastores Nabal, & Dauid, & viros suos; debebat Nabal concedere, quod petebat Dauid. *Nunquam eis molesti fuimus*. Omnia, quæ ponuntur hic, sunt confirmationes petitionis Dauid ad suadendum Nabal. Et ponuntur duo: primum, quod Dauid, & viri sui nihil mali intulerunt pastoribus Nabal toto tempore, quo fuerunt cum eis: secundo, q non permiserunt eis inferri mala ab aliquo. Primum tangitur hic, cum dicitur: nunquam eis molesti fuimus, & per hoc volebat Dauid magnas habere grates: nam licet quilibet teneatur alterum non lædere, & per hoc, q non lædit, non teneatur alius sibi ad aliquid, quia non dicitur G beneficium ei conferre, cum soluit agat id, quod de iure tenetur agere: quia tamen vbi sunt multi viri, potissimum dispositi ad bellum, q nullum damnum inferant eis, apud quos manent, etiamsi sint boni fint, difficillimum est: ideo si aliquando eueniret, q multo viri bellatores manentes inter alios indigenas nulla damna eis irrogent, pro beneficio computari debet, & isti, quibus nō inferuntur damna, debent agere grauias illis, tanquam de collato beneficio; eo quod istud euenire nequit, nisi ex magna probitate ducis, qui nimis solicitus sit, ne sui aliquid mali inferant eis, inter quos manent: pro qua solicitudine, tāquam pro beneficio, gratiæ sunt habendæ. Et sic Dauid volebat magnas sibi haberi grates pro eo, q viri sui nihil molesti fuerint pastoribus Nabal. *Nec aliquando defuit quicquam eis de grege*. Illud est secundum, f. q ipsi nunq intulerunt aliqua damna pastoribus, ita vt deesset aliquid de grege: nec eū permiserunt, quod aliquis extraneus inuaderet gregem: nam cum ibi essent sexcenti viri, nullus audebat accedere ad rapiendum aliquid de grege. A feris etiam nihil rapiebatur: quia feræ fugiebant tantam multitudinem virorum: ideo toto tempore, quo fuerunt pastores Nabal cum Dauid, & viris suis, nihil defuit illis ex aliqua causa de grege. *Omni tempore, quo fuerunt nobiscum in Carmelo*. Non dicitur hic, q fuerunt in Carmelo cū eis, sed in parte ista Carmeli, in qua nunc erat Nabal tondens greges, quia ibi nō fuerat Dauid; sed erāt pastores Nabal in alia parte Carmeli procul inde: & ibi manserunt serui Dauid cū pastoribus, & illa pars non vocabatur Carmelus respectu partis, in qua nunc erat Nabal; ideo nunc dixit Dauid viris suis: ascendite in Carmelū, quasi non esset ipse in Carmelo. Etiam pastores Nabal significauerunt se fuisse cum Dauid, & viris suis extra Carmelum: sic patet infra, scilicet ne quicquam aliquando periit omni tempore, quo fuimus conuersati cum eis in deserto: & tamen quando ista loquebantur pastores, erāt in Carmelo: ergo significabant se non fuisse cum eis in Carmelo, quia fuit in quadam extremitate illius, quæ largè vocatur Carmelus. *Interroga pueros tuos, & indicabunt tibi*, id est, si non credis ista verba de bona societate, quam habuimus ad pastores tuos, interroga eos, & ipsi confitebuntur. Hoc patet, quia ipsi confessi fuerunt illud Abigail, vt patet infra. Homines isti satis boni fuerunt nobis, & non molesti: pro muro erant nobis, tam in nocte, quam in die omnibus diebus, quibus pauimus apud eos greges. *Nunc ergo inueniant pueri tui gratiam in oculis tuis*: id est, pro omnibus istis bonis oramus, quod nos, qui sumus pueri tui, id est, serui inueniamus grauiam in oculis tuis, f. vt concedas id, q petimus, hæc quanta humilitas in petendo: nā viri Dauid, & ipse Dauid vocauerunt se seruos Nabal. Inuenire autem gratiam in oculis alicuius est, quod ea, quæ nos volumus, vel petimus, ei grata videantur, & tunc concedet quicquid petierimus. *In die enim bona venimus*, id est, concedas hoc, quia in die bona venimus ad petendum, f. in die, qua dispositus es ad dandum.

Cur viri Dauid dixerint Nabal, quod venerint in die bona. Quæst. III.

Respōsio Ra. Salomonis rejicitur. QVÆRET aliquis, cur viri Dauid dixerint, in die bona venimus. Respondet Ra. Sa. q erat dies bona, id est, festum clangoris: erat enim ille dies multum solennis F inter omnia festa Iudæorum, præsertim, quia in ipso incipiebat clangi in buccina ad denunciandum libertatem in anno Iubelæo, & postea continuabatur in die propitiationis: Leuit. c. 25. & quando non erat Iobelæus, clangebatur buccina in hac die ad significandum libertatem a seruitute, quæ fiebat quolibet anno 7. Etiam dicunt Iudæi, quod in alijs annis, quando non erat annus septimus, nec Iobelæus, disponebantur homines ad pœnitentiam per clangorem buccinæ; quia debebat fieri remissio omnium peccatorū in die 10. mensis ipsius septimi, quæ erat dies ipsius propitiationis: sed hoc non stat, quia non est verisimile, quod in die illa tonderet greges Nabal, cum esset dies illa celeberrima, & Iudæi non possent facere in die illa opera seruilia, vt patet Leuit. c. 23. ipsi tamen erāt obseruatores magni festorum: ergo nullo modo tonderet Nabal in die illa greges. Sed dicendum est, q venerunt in die bona, id est in die magnæ lætitiæ. Erat enim tūc tonsio gregum, & dies illa apud antiquos erāt celebres: faciebant enim magna conuiuia, & vocabant amicos. Sic enim patet de Absolon, qui quando totondit gregem suum, vocauit Regē, & omnes filios suos ad conuiuium, vt patet infra 2. lib. c. 13. Dicit autem Andræas, & Nicolaus, quod faciebant istam solennitatē Iudæi in tonsione ouium in memoriam Patriarcharum, quia illi fuerant pastores ouium. Sic patet Gen. c. 46. & 47. f. Pastores ouium sumus serui tui nos, & patres nostri. Propter istam magnam lætitiam sunt homines magis dispositi ad erogandum, ideo dicebant serui Dauid, quod in die bona venerant, id est, in qua non recusaretur petitio eorum propter lætitiam, & solennitatem diei. Vocatur etiam dies bona, id est, dies abundantiæ, quia in die H illa fecerat Nabal conuiuia magna, vt patet infra in litera, feratque conuiuium Nabal in domo eius, quasi cōuiuium Regis, & cor Nabal erat iocundum. Poterat ergo de tanta abundantia ciborum aliquid largiri Dauid, & viris suis, nec grauaretur erogando, sicut grauaretur in alijs diebus, in quibus pauca parauerat: erat ergo dies ista bona, i. abundās, in qua haberetur copia pro domesticis, & pro extraneis. *Quæcunque inuenerit manus tua, da seruis tuis*, id est, quicquid potueris inuenire in promptu, da nobis, qui sumus serui tui. Dicitur autem, quicquid potest manus tua inuenire, idest, quicquid potest facile habere: & similis modus loquendi habetur Leuit. cap. 5. & 12. & in multis alijs locis, in quo petit Dauid innuerunt, quod nolebāt aliquod magnum munus, ne per hoc retraheretur Nabal à dando, sed quicquid ille vellet dare, & occurreret sibi in promptu I ad dandum. Vocauerūt etiam viri Dauid se seruos Nabal, vt per hoc forte faueret petitioni eorum. *Et filio tuo Dauid*, id est, da aliquid Dauid filio tuo. Noluit enim Dauid vocare se seruum Nabal, vt faceret differentiam inter se, & viros suos, sed vocauit viros suos seruos Nabal, se autem vocauit filium eius, in quo magna erat humiliatio. Ex hac litera colligitur sensus literæ nostræ supra, cum dicitur: fratribus meis, & ubi pax, scilicet, quia cum vocaueris se hic Dauid filium Nabal, vocaret eos, qui erant de familia Nabal, fratres: ideo litera nostra dixit, fratribus meis. *Cūque venissent pueri Dauid*, idest, cum venissent illi decem iuuenes, quos miserat Dauid in montem Carmelum, vbi erat Nabal. *Locuti sunt ad Nabal omnia verba hæc*. f. repererunt Nabal cū tonsoribus suis, & locuti sunt omnia præcedentia secundum formulam eis datā à Dauid. *Ex nomine Dauid*, id est, K non proposuerunt isti iuuenes petitionem hanc ex se, quasi ipsi peterent; sed retulerūt se missos à Dauid, & omnia hæc verba dixerunt dixisse Dauid. *Et siluerunt*, id est, postquam finierunt petitionem suam, siluerūt, expectantes quid Nabal respondere vellet. *Respondens autem Nabal*. Hic ponitur tertium huius secundæ partis, f. Nabal rusticana responsio. Fuit enim in duobus rusticana. f. quia auara, & opprobriosa: auara quidem, quia cum Dauid, & viri sui benefecissent pastoribus Nabal, debebat Nabal aliquid impertiri in præmium Dauid petenti: & dato, q nihil benefecisset Dauid pastoribus Nabal, si Nabal fuisset vir cordis generosi, petente Dauid aliquid, liberaliter erogasset: Nihil tamen prorsus dedit, in quo rusticus erat non respiciens nobilitatem cordis, sed tenacitatem. Secundo fuit opprobriosa. f. quia incepit Nabal à cōuitijs, dicēs: quis est Dauid, & quis est filius Isai? si enim noluisset aliquid dare, poterat colorate te-

Omnis Andrea, et Nicolai.

Nabal rusticana responsio.

tè respódere, & sine iniuria Dauid, & virorum suorum: incepit tamen ab iniuriis, in quo nimis rusticus erat, nesciens honorem deferre ei, cui debebat: sed nihil læsus conuiuabatur. *Quis est Dauid, & quis est filius Isai?* Ista dicuntur in opprobrium Dauid ad diminuendum honorem suum, q.d. quis est Dauid, vt ego debeã dare sibi aliquid de cibis meis? q.d. non est tanti valoris, nec honoris, vt propter ipsum aliquid dare debeam. Et dicitur hic: quis est Dauid, & quis filius Isai? & ponitur hic ad exaggerandum: pertinet enim ad homines passionatos. s. iratos, vel superbos, aut inuidentes, qui volunt maledicere: sic enim locutus fuit Siba, qui voluit totum Israel auertere à Dauid, vt patet infra 2. lib. c. 20. s. non est nobis pars in Dauid, nec hæreditas in filio Isai, reuertere in tabernacula tua Israel.

Nabal respondit opprobriosè seruis Dauid propter ebrietatem Quæstio. IIII.

QVÆRET aliquis, cur Nabal loqueretur ita opprobriosè contra Dauid, cùm sciret eum esse virum magnum, qui ei posset nocere, & hactenus nihil nocuerat. Respódebit aliquis, quòd Nabal erat ebrius, & nesciebat, quid diceret, ideo locutus fuit asperè: si autem fuisset sobrius. s. ante cibos, non locutus fuisset verba huiusmodi. Hoc patet infra in litera. s. erat enim Nabal ebrius nimis, & ob hoc vxor eius non indicauit ei aliquid de verbis Dauid, quæ dixerat ad eam. Sed aliquis dicet, quod non erat ebrius Nabal, quando venerunt viri Dauid, sed postea fuit ebrius, qñ rediit vxor, postquam locuta est ad Dauid, quia nunc erat in conuiuio. Sed adhuc dicédum, quòd Nabal erat ebrius, quando locutus fuit hæc, quod patet, quia immediatè cum recesserunt viri Dauid à Nabal, vnus de pueris Nabal dixit ad Abigail hæc: & tunc significauit Nabal esse ebrium, vt patet infra. s. recogita, quid facias, quoniam completa est malitia aduersus virum tuum, & aduersum domum tuam, & ipse est filius Belial, ita quod nemo possit ei loqui: ergo quando venerunt viri Dauid, erat taliter dispositus Nabal, quòd nullus posset loqui ei, qui pacificum responsum reciperet: quod videtur factum fuisse ex ebrietate. Sic etiam patet infra in litera. s. Diluculo autem cum digessisset vinum Nabal, indicauit ei vxor sua verba hæc, & emortuum est cor eius, & factus est quasi lapis, & sic timuit nimis propter verba, quæ dixerat viris Dauid: ita igitur timuisset à principio, & non dixisset illa, si non fuisset ebrius. Aliter etiam dici poterit, q̃ Nabal ista dixerit, quia erat pessimæ conditionis. s. durus, & promptus ad iniuriam in verbis. Hoc significatur supra in litera. s. porro vir eius durus, & pessimus, & malitiosus. Quamuis ergo non esset tunc ebrius, naturalis iniquitas conditionis eius mouisset eum ad dicendum hæc: & tunc exponentur verba, quæ dixit puer Nabal ad Abigail. s. & ipse est filius Belial, ita quòd nemo possit ei loqui, id est, est iam duræ conditionis, quòd nullus possit ei loqui, & recipiat bonum responsum. *Hodie increuerunt serui, qui fugiunt Dominos suos.* Istud erat improperium magnũ Dauid, quia vocauit eum Nabal seruum fugitiuum à Domino suo, & dixit: hodie increuerũt serui, q.d. hodie sunt plures serui fugitiui à Dominis suis, quam olim erant, ideo venerunt ad petendum cibos meos. *Tollam ergo panes meos?* id est, nunquid debeo tollere panes meos propter istos seruos fugitiuos ad dandum eis; ita quòd non dem ipsum tõsoribus meis? q.d. non videtur bonum. *Et aquas meas?* id est, nunquid tollam aquas ad dandum illis? Locutus fuit hic de aquis Nabal, tãquam essent alicuius pretij, sicut panes: vel carnes pecorum, & hoc propter duo. s. quia fortè aquæ in terra illa caræ sunt, eo quod est terra aquis deficiẽs. & reseruantur aquæ in cisternis; vnde aquæ emebantur, sicut cetera pertinentia ad cibum: sic enim dixerunt Israelitæ ad Regem Edom, quando volebant transire per terram suam, Num. cap. 20. non ibimus per agros, nec per vineas; non bibemus aquas de puteis tuis, sed publica gradiemur via. Si tamen aquæ non fuissent caræ in terra illa, nõ fuisset facta mentio de eis. Et eodem cap. iterum dixerunt filij Israel: per tritam gradiemur viam: & si biberimus aquas tuas, nos, & pecora nostra dabimus, q̃ iustum est, nulla erit in pretio difficultas. Deus quoque iussit, vt Israelitæ emerent aquas transeundo per terminos Edom, Deuteronom.

A capit. 2. scilicet: Cibos emetis ab eis pecunia, & comedetis; aquam emptam haurietis, & bibetis. Ergo aqua venalis erat in terra illa, & cara: sed illa terra est coniuncta terræ Israel, scilicet terra Edom, & Moab, & Ammon: vt colligitur Num. capit. 34. & Iosue 15. ergo etiam in terra Israel verisimile erat sic esse. Secundo potest fieri mentio de aquis, quia nomine aquarum non solum intelligitur aquæ, sed etiam omne, quod bibi potest, sicut nomine panis non solum intelligitur panis, sed etiam quod comedi potest, vt patet supra cap. 14. vbi intelligitur mel nomine panis, & infra 4. lib. c. 6. dicitur: pone coram eis panem: & sequitur ibi, quod apposita est magna ciborum præparatio: & sic nomine aquarum intelligitur hic vinum, vel quicquid aliud bibebatur; & hoc verisimilius est: Nam non debebat mittere in desertum Nabal aquas Dauid, & viris
B suis, dato quod faceret petitioni eorum: quia non est verisimile, quòd Dauid, & viri sui non haberent in deserto copiam aquarum in loco, in quo erant: nam alioquin non potuissent ibi manere: ergo Nabal nõ erat eis missurus aquas. Patet hoc etiam, quia cum Abigail misit hæc munera, quæ missurus erat Nabal, non dicitur, quòd miserit aquas, sed duos vtres vini, vt patet infra. *Et carnes pecorum meorum.* idest, nunquid dabo eis carnes pecorum? omnia exprimebat hic Nabal, quæ exigebantur ad cibos, & quæ daturus eis esset, si non fuisset rusticus. In Hebræo dicitur, *Et coquinam meam,* vbi nos dicimus carnes pecorum: litera tamen nostra posuit carnes, quia istud nomen, quod hic ponitur in Hebræo, est æquiuocum ad carnes, & ad coquinam. Etiam quia nunquam signat, nisi coquinam carnium, præsertim, quia non est verisimile, quòd Nabal intelligeret de coqui-
C na, quia non poterat mittere coquinam Dauid, & viris suis in deserto, sed carnes. Etiam, quia dicitur in litera; quæ occidi tonsoribus meis; coquina tamen non occiditur: oportet igitur, q̃ intelligantur carnes; & ob hoc dixit litera nostra carnes pecorum: *Quæ occidi tonsoribus meis,* id est; occidi pecora pro tonsoribus meis: Nunquid dabo illa istis viris fugitiuis? q.d. nõ esset bonum, quia nihil haberem pro tonsoribus meis: Sed ista responsio nulla erat, quia Dauid nõ petebat aliqua magna munera, per quæ diminuerẽtur cibi tonsorum, sed petebat aliquid leue. Vnde dixerunt viri Dauid; quæcunque inuenerit manus tua, da seruis tuis, idest, quicquid poteris facilè dare, & ad manum habes, hoc solum da maximè, quia etiamsi dedisset Nabal Dauid copiosum munus, non videretur aliquid deesse tonsoribus suis die illo, quia ipse parauerat cõuiuium magnum, quasi cõ-
D uiuium Regis, vt patet infra in litera, & Abigail tulit omnia, quæ infra habentur, Dauid de his, quæ parauerat Nabal pro tonsoribus suis: nam ipsa nõ potuisset coquere arietes, postquam puer suus nunciauit ei responsum durũ Nabal; cum velociter descenderet ad Dauid, ne ipse præueniret, & deleret domum Nabal: Accepit ignur de arietibus, quos coxerat Nabal tonsoribus suis, & tamen nihil de fuit: nam illis ablatis adhuc dicitur, quod erat conuiuium in domo Nabal, quasi conuiuium Regis, vt patet infra. *Et dabo viris, quos nescio vnde sint,* id est: nunquid debeo auferre cibos domesticis meis, & dare viris ignotis? q.d. non est bonum. Non dicebat Nabal illos viros simpliciter ignotos, quia ipse nouerat Dauid esse de Bethlehem, & causam, pro qua fugerat à Saule, & quomodo omnes illi viri conueniebant ad eum, tam de genere suo, quàm de extraneis; nam
E ipse dixit: hodie increuerunt serui, qui fugiunt Dominos suos: ergo sciebat eos fugitiuos; sed dixit: quia nesciebat, vnde essent, idest; nullo modo attinebant ad eum; quia nec erant cognati sui, nec domestici: vt aliquid eis dare deberet. *Regressi sunt itaque pueri Dauid per viam suam,* scilicet, cum habuissent responsum durum, noluerunt amplius expectare, sed reuersi sunt; nec etiam ipsi responderunt aliquid durum Nabal, quamuis conuiciatus fuisset illis, cum dixisset eis Dauid: q̃ salutarent eum pacificè: noluerunt autem vltra mandatum aliquid agere. *Et reuersi venerunt, & nunciauerunt ei omnia verba, quæ dixerat Nabal.* s. illa opprobria Dauid, & virorum suorum, quæ dixerat Nabal: & ex his succensus fuit Dauid in iram magnam, *Tunc Dauid ait viris suis.* Videns enim malitiam Nabal. s. quia nihil voluerat eis retribuere pro bonis, quæ egerant pastoribus suis, & insuper intulerat opprobria magna, cum nihil mali lo-

cutus

cuius fuisset Dauid de eo, voluit vindictam expetere, & iussit armari viros suos. *Accingatur vnusquisque gladio suo.* scilicet vnusquisque paret se ad pugnam. Et nomine gladij intelliguntur hic cætera arma ferina, quæ ferre poterant viri Dauid. Et dicitur, quòd vnusquisque accingatur, non quidem omnes, qui erant cum Dauid, quia erant cum eo sexcenti viri, quoniam quadringenti secuti sunt ipsum, ducenti autem manserunt ad sarcinas custodiendas, vt patet in litera: sed dicitur, vnusquisque. s. de illis, quos elegisset ad eundum secum. *Et accincti sunt singuli gladijs suis.* s. quilibet de illis quadringentis viris accinctus est, quod illico fecerunt: quia non solum Dauid iratus erat, sed etiam omnes viri eius, quia opprobria erant communia. *Accinctus[que] est Dauid ense suo.* Ipse enim erat dux eorum, & præcedebat eos ad omnia, quæ facere debebant: ideo ipse cum eis accinctus est. *Et secuti sunt Dauid quasi quadringenti viri.* Quamuis Dauid haberet sexcentos viros, noluit secum ducere oēs, eo φ sufficiebant quadringenti ad delendum totam domum Nabal, cum ille non haberet nisi tonsores, & non viros bellatores, qui præ gaudio, & abundantia ciborum resoluti mero, & ebrij erant. Etiam oportebat, φ Dauid aliquos dimitteret de viris suis ad custodiēdum res suas: ideo non duxit secum omnes. *Porro ducenti remanserunt ad sarcinas,* id est, reliqui ducenti de viris Dauid manserunt ad custodiendum sarcinas. Vocantur autem sarcinæ tentoria aliqua, & vasa ciborum, & alia, quæ ferebant secū viri Dauid ad necessitatem vitæ, quāquam ista pauca erāt, vt expediti semper essent ad bellum, vel ad fugiendum, si opus esset. Dicitur autem, quòd manserunt ducenti: quia omnes viri erant sexcenti, vt patet supra capit. 23. & infra 29. & 30. Ibant autem cum Dauid quadringēti, ideo oportebat manere ducentos ad sarcinas. Non māserunt autem tot, quasi necessarij essent tot ad custodiam sarcinarū, sed quia superfluum erat, φ plures irent cum Dauid ad delendum domum Nabal. Nec valet si obiicias, φ, quando pugnaturus erat Dauid contra latrunculos Amalecitarum, indigebat multis viris ad pugnam, & tamen reliquit ad sarcinas ducentos viros, infra cap. 30. quia non est simile: quia ibi relicti sunt illi ducenti viri, eo φ præ lassitudine non poterant sequi iter aliorum: ideo reliquit eos Dauid apud torrentem Bosor; tamē à principio ipse ducebat omnes sexcentos secum ad pugnandum, vt patet eod. cap. sed illi ducenti substiterunt præ lassitudine: hic autem non relicti sunt quasi fatigati: sed quia isti ducenti non videbantur necessarij ad delendum domum Nabal.

An peccasset Dauid, si deleuisset domum Nabal. Q. V.

QVÆRET aliquis, cum Dauid armauerit omnes istos viros ad delendum domum Nabal: an peccasset, si deleuisset illam. Dicendum, quòd Dauid habuit intentionem delendi domum Nabal: imò etiam iurauit hoc aliqualiter, vt patet infra, scilicet. Hæc faciat Dominus inimicis Dauid, & hæc addat, si reliquero de omnibus, quæ ad eum pertinent mingentem ad parietem: peccatum tamen erat si Dauid deleuisset, vel nocuisset alicui de domo Nabal: quia, quamuis rationabile fuisset, φ Nabal dedisset aliquid Dauid petenti propter bona, quæ fecerat pastoribus eius, aliàs haberet Dauid causam rationabilem cōquerendi de Nabal, sicut infra fecit, dicens: verè frustra seruaui omnia, quæ huius erant in deserto, & non perijt quicquam de cunctis, quæ ad eum pertinebant: tamen propter hoc non habebat Dauid causam rationalem conquerendi ad hoc, quòd occideret Nabal, & deleret domum suā; quia vbi non est conuentio, non est obligatio legalis in dando, & accipiendo; quanquam est obligatio moralis, & secundum naturam, vt patet 8. Ethic. ad eo nec etiam iudicialiter poterat aliquid intentare Dauid contra Nabal ex hac causa, quanto magis propria auctoritate delere domum eius. Sed dicendum est, quòd Dauid non motus fuit contra Nabal principaliter propter hoc, quia nihil ei dederat, sed quia exprobrauerat ei, & seruis suis: vnde habebat eum Dauid tanquam hostem, vt patet infra in litera, scilicet cum audisset Dauid mortuū Nabal, ait, benedictus Dominus, qui iudicauit causam opprobrij mei de manu Nabal. Ergo solum conquerebatur Dauid pro opprobrijs inflictis.

F Habebat autem pro hoc rationabilem causam conquerendi, & poterat iudicialiter agere contra Nabal. Quòd tamen ipse propria auctoritate vlcisceretur iniuriam, peccatum erat: quia non licet hoc, nisi auctoritate iudicis, ideo peccauisset, si occidisset Nabal. Sed aliquis dicet, φ Dauid poterat istud agere, eo φ ipse erat iudex, cū esset vnctus in Regem à Deo, & poterat tanquam iudex inferre Nabal pœnam pro contumeliosis verbis illatis in eū, velut si quis maledixerit Regi, poterit Rex iubere licitè illū puniri, quia ipse est supremus iudex; sed hoc nō stat propter duo. Primò, quamuis Rex possit punire maledicentes sibi, tamen illicitè agit, si agat desiderio vindictæ, sed solum debet agere zelo iustitiæ, ne maiestas regia contemnatur. Dauid autem non agebat hoc zelo iustitiæ: sed ad vindictam, vt patet infra, cum dixit: Prohibuisti me, ne irem ad sanguinem, & ne
G vlcisceret me manu mea: ergo peccasset, si occidisset Nabal. Secundò, quia Dauid, quamuis vnctus esset in Regem, tamen nullam habebat iurisdictionem viuente Saule, quia nec Deus vnxerat eum ad hoc, vt regnaret viuente Saule, sed post mortem eius, & tunc poterat agere tanquam iudex; nunc autem neminem poterat iudicare. Apparet autem, quòd peccasset, si occidisset Nabal, quia dixit Abigail: cum constituerit te Dominus ducem super Israel, non erit tibi hoc in singultum, & in scrupulum cordis, φ effuderis sanguinem innoxiū, aut ipse te vltus fueris; non haberet tamen Dauid singultum, nec scrupulum cordis, id est, remorsum conscientiæ de occisione Nabal, nisi illa fuisset iniusta: ergo peccasset, si eum occidisset. Item patet ex verbis Dauid, cum dixit ad Abigail: Benedicta tu, quæ prohibuisti me hodie, ne irem ad sanguinē, & ne vlciscerer me ma-
H nu mea: si tñ non fuisset peccatum non benedixisset Dauid Abigail, quia liberauerit eum, ne vlcisceretur se. Item patet, quia dicitur ibi in litera: alioquin viuit Dominus Deus Israel, qui prohibuit me, ne malum facerem: sed ibi non dicebat de alio malo, nisi de eiectione domus Nabal: ergo peccauisset Dauid, si hoc fecisset. Item dixit Dauid, cum audiuit mortuum Nabal; benedictus Dominus, qui iudicauit causam opprobrij mei de manu Nabal, & seruum suum custodiuit à malo; istud vero malum erat malum culpæ, à quo Deus custodiuit Dauid faciendo, ne occideret Nabal, cum ipse eum non occidere vellet: ergo si occidisset Dauid Nabal, peccasset grauiter, petens manu sua vltionem.

An peccauerit Dauid cogitando occidere Nabal. Quæst. V I.

I. QVÆRET aliquis, an peccauerit Dauid cogitando occidere Nabal. Aliquis respondebit, sicut dicebatur præcedenti c. de occisione Saulis, quam cogitauit Dauid, quòd cogitare occidere aliquem non est peccatum, si solum est cogitatio, id est, consilium: sed est peccatum, si sit deliberatio de occidendo. De Dauid autem dicent, φ stimulatus ita disposuerit occidere Nabal, sed non fuerit plena deliberatio. Sed hoc non stat, quia Dauid iussit seruos suos, φ accingerentur gladiis, & accincti sunt, & iuerūt quasi vsque ad domum Nabal, cum obuiauerunt Abigail, & tūc dixit Dauid; hæc faciat Deus inimicis Dauid, si reliquero de omnibus, quæ pertinent ad Nabal mingentem ad parietem: ergo adhuc tunc propositum habebat occidendi Nabal, in quo plena deliberatio erat: nam ex passione dicitur aliquis agere, & indeliberatè, non quandocunque agit ha-
K bens passionem, vel mouente illa, sed quandocunque agit ex quodam impetu repentino, ita φ nondum potuerit deliberasse: si tamen aliquis agat habens passionem, & nō ageret, nisi passio eum moueret, si habito tempore deliberandi aliquid egerit, non dicitur egisse ex passione, sed cum deliberatione: & ita erat hic de Dauid, quia ipse à principio disposuit occidere Nabal, & postea mansit in isto proposito quousque Abigail dissuasit ei hoc; ergo videbatur peccasse deliberando agere malum. In contrarium videtur, φ Dauid non egerit malum, quia ipse dixit: viuit Dominus Deus Israel, qui prohibuit me, ne facerem malum, vt patet infra, ergo putauit se non fecisse malū cogitando occidere Nabal: Itē patet, quia infra dixit Dauid: benedictus Dominus, qui iudicauit causam opprobrij mei de manu Nabal, & seruum suum custodiuit à malo, id est, ne faceret malum, ergo non peccauit Dauid cogitando occidere Nabal.

Dicen-

Dicendum, quòd cùm peccatum non solum sit in actu exteriori, sed etiam magis sit in consensu, vt declaratum est præcedenti cap. dicetur Dauid peccasse, cum deliberauerit occidere Nabal. Erat tamen istud peccatū, quasi nullum, conferendo ad culpā, quam habuisset, si deleuisset domum Nabal. Cum aũt dixit Dauid, quòd Deus custodiuit eum à malo; non est sensus, quòd custodierit eum, ne aliqualiter peccaret, sed custodiuit, ne grauissimè peccaret: ideo cū non peccasset occidendo Nabal, eo quòd non occidit eum, & illud erat peccatum grauissimum, quod incurrisset, nisi Deus misisset Abigail ad impediendum; videbatur quasi simpliciter liberatus ab omni culpa, cum illa culpa, quam incurrerat, quasi nulla esset in comparatione eius, quam incursurus erat. Quod tamen aliquis vellet dicere Dauid nihil omnino peccasse hic, falsum est. *Abigail autem vxori Nabal.* Hic ponitur quartum huius secundæ partis. s. Abigail prudens obuiatio. s. quia ipsa egressa est in occursum Dauid ferens munera, & placatus est: alioqnin occidisset omnes de domo Nabal. *Nunciauit vnus de pueris*, id est, de pueris Nabal, & non de pueris Dauid; quod patet ex verbis suis. s. ecce misit Dauid nuncios de deserto, vt benedicerent Domino nostro. Iste puer erat præsens, quando viri Dauid petiuerunt aliquid a Nabal: & quia vidit, ꝙ durè respōderat, putauit, quòd Dauid ex hoc iratus aliquid mali inferret; nunciauit itaque illud Abigail, vt prouideret in hoc: erat enim ipsa prudens, sicut dicitur supra in litera. & poterat supplere defectus viri sui. *Ecce misit Dauid nuncios de deserto*, scilicet, de loco deserti, in quo erat, ipse enim manebat in quadam extremitate Carmeli, in qua pastores Nabal esse cōsueuerant cum illo. *Vt benedicerent Domino nostro* i. vt imprecarentur ei bonum, & peterēt ab eo aliquid. Dicuntur autem isti benedicere, quia quando hmôi homines aliquid petunt, imprecantur bona eis, à quib. id exigunt, vt sic suadere possint. Hoc fecerunt viri Dauid, quia imprecati sunt bona Nabal dicentes: fratribus meis, & tibi pax, & domui tuæ, & omnibus quæcunque habes, sit pax. Signat tamen pax tranquillam fruitionem bonorum, quæ inter omnia bona maxima est. *Et aduersatus est eos*. i. persecutus est, vel afflixit in verbis irrogans opprobria: sic accipitur Exod. c. 22. cum Deus dicit: aduersor impium, i. ego affligo impios, vel repugno illis. *Homines isti boni nobis satis fuerunt*. Hic incipit probare iste puer Nabal, ꝙ debuisset Nabal aliquid dare viris Dauid: quia ipsi fuerunt satis boni eis, i. pastoribus Nabal. i. fuerunt vtiles: quia, quādo erāt præsentes illis, nullus homo, vel fera poterat inuadere gregem, & nihil deficiebat de grege eis præsentibus. *Et nō molesti*. i. nunquam fuerunt nobis molesti accipiendo aliquid de grege, vel irrogādo nobis aliquas iniurias, pro quo grates magnas merebantur: quia difficile erat, vbi manebāt tot viri bellatores, & inopes, ꝙ non læderent gregem, sed non læserunt: ergo ex magna virtute proueniebat, cui grates agendu erat: *Nec quicquam aliquando perijt*. s. de grege nostro. Ex hoc apparet, ꝙ iste puer, qui annunciabat hæc Abigail, esset de pastoribus Nabal, cum ipse pauisset gregem in deserto apud Dauid, & viros suos. *Omni tempore, quo conuersati sumus cum eis in deserto*. i. in parte illa deserti, in qua erat tunc Dauid quæ erat pars Carmeli, sicut dixerūt pueri Dauid ad Nabal: nunquā eis molesti fuimus, nec aliquando defuit eis quicquam de grege omni tempore, quo fuerunt nobiscum in Carmelo. Vocatur autem desertum illa pars, quia quanquā nunc iste puer, qui loquebatur ad Abigail, esset in Carmelo, quia tamen hic, vbi loquebatur, erāt habitationes aliquæ, cum ibi haberet possessionem suā Nabal, videbatur desertum esse illa pars Carmeli, vbi nuc erat Dauid, & vbi pastores habuerant gregem Nabal, & nō ista pars Carmeli, in qua nunc erant. Significatur etiā ex hoc, quòd aliquāto tempore māserat Dauid in deserto illo ante hāc tonsionem gregum Nabal, cùm dicatur: omni tempore, quo conuersati fuimus cum eis. Dicitur etiam, quod nihil defuit hoc tempore de grege, eo quod viri Dauid nihil accipiebant, cum Dauid hoc eis dixisset: & nullus alius inuadere audebat gregem præsentib. viris Dauid. *Pro muro erant nobis, tam in nocte, quam in die*, i. erant tanquā murus circundans gregem per noctem, & diem, & defendens, tam ab hominibus, quā a feris: nam feræ fugiebāt procul, cum esset ibi tanta hominum multitudo: alias multæ feræ

De prudentia Abigail.

A sunt in terra illa, quæ lacerant greges, sicut patet sup. c. 17. cum dicat Dauid, ꝙ quando custodiebat gregem pugnauit interdum cōtra leonē, & vrsum rapiētes aliquid de grege: viri aũt Dauid erant nunc nimis vtiles pastoribus Nabal: cū non possent feræ inuadere greges eorū. *Omnibus diebus, quib. pauimus apud eos greges*, q. d. non fuimus semper apud eos pascendo greges, sed ipso tempore, quo ibi mansimus fuerunt nobis vtiles valde. *Quamobrem*, id est: quia tanta bona nobis fecerūt, & Dñs noster nihil eis conferre voluit petentibus, & insuper opprobrijs magnis increpitos eos à se dimisit. *Considera, & recogita quid facias*. q. d. cogitare debes, ꝙ pro his irascetur Dauid, & aliquid mali inferre volet, ideo cogita quid facias. i. quō prouideas, ꝙ mala nō eueniāt. *Quoniam completa est malitia aduersus virum tuum*, i. deliberatū est de inferēdo malū viro tuo. Malitia accipitur

B hic pro malo pœnæ: dr̃ aũt malitia nō consummata, qn̄ inquiritur de aliquo, an malū sibi inferri debeat. Est aũt malitia consummata, qn̄ deliberatum est de aliquo, ꝙ infligatur ei pœna: & quia deliberatum erat apud Dauid, & viros suos, ꝙ occiderent Nabal, dr̃ malitia aduersus eos cōsummata. Hoc aũt dixit iste puer ad Abigail nō tanquā determinatè sciēs, quia ipse nesciebat, an aliquid pararet Dauid contra Nabal, & si aliquid pararet, quid esset illud, sed dicebat ſm præsumptionem: quia verisimile erat, ꝙ cum Dauid offensus fuisset à Nabal, & posset ipsi infligere malum, ꝙ infligeret. *Et aduersum domum tuam*, i. non solum cōtra virum tuum deliberatum est, sed etiam cōtra domum tuā. Et hoc verum erat, quia Dauid disposuerat delere totā domum Nabal, ita vt non relinqueret mingentem ad parietem, vt patet infra: hoc tñ dicebat puer iste Nabal ex præ-

C sumptione, quia putabat, ꝙ non solum vellet Dauid vlcisci iniuriam in Nabal, sed etiā in totam domum suā, cum esset grauis iniuria. *Et ipse est filius Belial*, i. Dñs noster Nabal est filius Belial. i. filius iniquitatis non obediens alicui rationi. *Ita ꝙ nemo possit ei loqui*. i. tam male se habet, ꝙ nemo potest ei loqui, & habere bonum responsum. Hoc aũt poterat esse dupliciter. s. vel, quia erat ebrius, sicut infra dr̃, ꝙ erat ebrius nimis, & non indicauit ei Abigail verbū pusillum, vel grande: aut, quia erat Nabal duræ conditionis, & tenacis opinionis, nec poterat aliquis eum ad bonū inducere postquam malum indicasset. Dixit autem hoc puer ille propter duo. Primò, quia Abigail posset ei dicere, cum vidisset Dominum suum malè respondentem viris Dauid, quare non suaserit ei, ꝙ responderet benè: vel saltem, postquam recesserunt pueri accepto prauo respōso, quare non

D dixerit Nabal, vt faceret eos redire, & aliqd erogaret, alioquin culpabilis erat iste puer, cum potuisset malum excusare: respōdet, quòd non locutus fuit ei, eo quòd erat Nabal vir Belial, & nemo poterat ei loqui. Secundò dixit hoc, vt ipsa Abigail consideraret in se quid opus esset fieri, & nō consuleret super hoc Nabal: quia ipse erat filius Belial, & nemo poterat ei loqui. Hoc autem fecit Abigail, quia nihil dixit Nabal, sed ipsa parauit omnia, quæ habentur hic, & tulit ea ad Dauid. *Festinauit igitur Abigail*. s. omnia, quæ sequuntur fecit cum magna festinatione, quia timebat, ꝙ antequam ipsa exiret in occursum Dauid, ipse irrueret super Nabal, & domum suam, quod fuisset nisi festinasset: nam cum descenderet Abigail de latere montis, in quo manebat Nabal, obuiauit Dauid, & viris suis venientibus ad disperdendum domum Nabal. *Et tulit ducentos panes*. Vo-

E luit Abigail ferre sufficientiam ciborum Dauid, & viris suis pro vno prandio, & quia erant sexcēti viri tulit pro eis ducentos panes, quos credebat sufficere, quia erāt panes magni: præsertim cum ferret quinque sata polentæ, quæ erāt loco panis. *Et duos vtres vini*. In vino quoque sufficienter tulit, quia fortè vtres magni erant: & apparet in hoc, quòd aqua accipiatur supra pro vino: cum dixit Nabal: tollam ergo panes meos, & aquas meas: nam si Nabal aliquid dare voluisset, non dedisset aquas, quia non habebat opus aquarum Dauid, cum eas haberet in agris. Etiam, quia si Nabal missurus fuisset aquas Dauid tanquam opportunas, misisset quoque eas Abigail: sed non misit, nisi duos vtres vini: ergo non significantur ibi aquæ per aquas, sed vinum. *Et quinque arietes coctos*. id est, etiam tulit Abigail quinque arietes coctos: In Hebræo habetur. *Quinque oues coctas*. Sed nomen, quod ibi ponitur, est commune

Quæst. 4.

ad ouem, & ad arietem, eo quod est nomen speciei,& non sexus; litera autem nostra posuit arietes,quia meliores sunt ouibus. Non est autem credendum, quòd Abigail tulisset aliquid pro Dauid, nisi de melioribus, quæ habebat, cum vellet eum placare sibi,ne deleret domum eius. Sciendum autem, quod Abigail tulit istos quinque arietes de illis,quos parauerat Nabal pro tonsoribus suis, nec consuluit super hoc Nabal, & non defuit aliquid conuiuio Nabal propter istos arietes ablatos:sed dicitur,quod erat conuiuium eius, quasi conuiuium Regis,vt patet infra,in quo apparet magna tenacitas Nabal, quia etiam de eo, quod superabundabat,nihil dare voluit Dauid petenti. *Et quinque sata polenta*. Satum aliquando significat mensuram, & aliquando significat panem. Hic enim significat mensuram, quia polenta non erat panis, sed dicitur, quòd tulit quinque sata polentæ, ergo necesse est, quod intelligatur satum esse mensura. De hoc etiam Gen. c.18. dixit Abraham ad Saram: accelera tria sata similæ, commisce. Vbi aliqui accipiunt sata pro panibus, sed etiam ibi melius accipitur pro mensura, cum dicatur: & fac subcinericios panes, id est, de illis tribus satis farinæ fac panes subcinericios:erat ergo satum mensura, & sic accipitur regulariter. Polenta dicitur multitudo granorum confricatorum, & purgatorum, scilicet, quando spicæ torrebantur,& ablatis stamis accipiebantur grana: illa autem seruabantur apud Hebræos in magna multitudine:& sic Abigail habuit nunc multa grana de istis,ita vt posset ferre Dauid quinque mẽsuras,siue sata. Vocatur autem iste cibus polenta à poliendo, id est, purgando, quia grana ista purgantur, & comeduntur. *Et centum ligaturas vua passa*, id est, etiam tulit Abigail vuas passas Dauid,scilicet,centum ligaturas de eis. Vocatur autem vna ligatura totum, quod continetur de vuis in vno funiculo, vel in aliquo alio, vnde pendeat. *Et ducentas massas caricarum*. Carica vocatur ficus passa, quæ aliquando reducitur in massam, scilicet, quando fiunt de ficubus panes in modum caseorum magnorum. Et dicuntur massæ ad differentiam ficuum, quando singulæ ficus per se sunt. Ducentos autem panes de caricis tulit Abigail Dauid:quia de illis habentur multi in terra illa,eo quod ficus ibi nimis abundent. *Et imposuit super asinos*. Hæc enim omnia cito parauit,quia erant omnia in domo disposita: & fecit ea poni super asinos,quia multa erant: & necesse erat in multis asinis portari. *Dixitque pueris suis: præcedite me*, id est,omnia ista tradidit pueris, & iussit eos, quod præcederent euntes per viam,per quã venturus erat Dauid: ducebat autem nunc secum Abigail pueros, & infra dicitur, ꝗ tertium,quãdo iuit ad Dauid, tulit secum quinque puellas. Ratio diuersitatis est, quia nunc ibat Abigail celeriter, vt saluaret domum suam ad obuiãdum Dauid, & non curauit adducere,nisi pueros, vt isti portarent munera, quæ mittebat Dauid: postea autem ipsa vocata fuit à Dauid, quia volebat eam accipere in vxorem,mortuo Nabal, ideo tũc iuit in aliquali apparatu: & obhoc duxit secum quinq; puellas pedissequas. Et credendum est,quod etiam duxerit secum aliquos viros: solum tamen ibi dicitur de puellis. *Ego post tergum sequar vos*. Hoc fecit Abigail, quia volebat præoccupare Dauid venientem: ideo cum parauerit omnia ista,posuit ea super asinos,& fecit,ꝗ ferrentur ipsa autem voluit interim se aliqualiter ornare, vt honestè appareret coram Dauid,& tunc secuta est pueros. *Viro autem suo Nabal non indicauit*,id est,quamuis parauisset omnia ista pro Dauid, & iret illuc, tamen non indicauit viro suo; quia fortè credebat eum esse ebrium, & non posset illi aliquid respondere, sicut quando reuersa eum inuenit ebrium & non fuit locuta aliquid vsque mane,vt patet infra in litera. Vel fortè, quia vir suus erat duræ ceruicis,& credidit,quòd impediret eam ab incepto, ideo nihil indicare voluit, quousque factum esset. *Cum ergo ascendisset asinum*, scilicet, Abigail ornauit se ad apparendum coram Dauid,& ascendit asinum:illa enim erat æquitatura honesta illius temporis:parum enim erant tunc homines assueti ad equos,& ad alia genera iumentorum. *Et descenderet ad radicem montis*. Iste mons erat Carmelus, in quo manebat vir suus,& possessio eius;nam supra dicitur,quod erat vir in Maon,& possessio eius in Carmelo. *Dauid,& viri eius descendebant in occursum eius*,id est,accidit,ꝗ quando Abigail

F descendit ad radicem montis, descenderint Dauid, & viri eius ex alia parte montis, & occurrerint Abigail. Non est autem intelligendum, quod illi ab intentione venerint in occursum Abigail, quia nesciebant, an illa ventura esset, sed ipsi veniebant ad delendum domum Nabal, quæ erat in Carmelo, & accidit, quod eis obuiaret Abigail ad radicem montis illius,& sic veniebant in occursum eius. *Quibus & illa occurrit*, id est, sicut Dauid, & viri sui occurrunt Abigail,ita & ipsa occurrit eis: sed Abigail ibat ab intentione, vt occurreret Dauid in via; Dauid autem nõ ibat ad occurrendum Abigail, quia non putabat eam venturam. *Et ait Dauid: verè frustra seruaui omnia, quæ huius erant in deserto*. Non locutus fuit ista verba Dauid ad Abigail, quia tunc non dixisset; omnia, quæ erant huius; sed omnia,quæ erant tua,vel viri tui: sed veniebat Dauid loquens

G in itinere viris suis, & accidit,quod loqueretur verba hæc, quando obuiauit ei Abigail. Et patet: quia ista locutio erat suspensiua dependens ex aliis,cum dixerit Dauid:omnia,quæ erant huius:& non expresserit quis esset ille, quasi iam sermo præcessisset de eo. Dixit autem Dauid, quod frustra seruauit omnia, quæ illius erant: nam pro custodia tam vtili, quam præstitit Dauid pastoribus Nabal, tenebatur Nabal ei ad aliquid, saltem ad gratiarum actiones: nunc autem petente Dauid nihil dare voluit; & insuper nuncios suos increpuit,& exprobrauit Dauid: ergo verè frustra laborauit Dauid seruando omnia bona Nabal in deserto, cum nihil boni ex hoc consecutus fuerit, sed potius malum. *Et non periit quicquam de cunctis, quæ ad eum pertinebant*, scilicet, de gregibus suis nihil periit toto tempore,quo fuerunt cum Dauid pastores eius: tum quia Da-

H uid seruauit diligenter, ne viri sui aliquid raperent de grege: tum quia ipse fecit,quòd nullus extraneus auderet accedere ad greges, nec etiam feræ. *Et reddidit mihi malum pro bono*, id est, pro bona custodia gregum reddidit mihi malum, quia exprobrauit mihi, & viris meis. *Hæc faciat Dominus inimicis Dauid, & hæc addat*. Iste est quidam modus iurandi, qui erat vsitatus in veteri testamento, scilicet: Deus faciat mihi talia mala, & alia mala insuper addat, nisi fecero tale, vel tale. Sic dixit Heli ad Samuelem: hæc faciat tibi Dominus, & hæc addat, si celaueris à me sermonem,supra cap.3. Sic etiam iurauit Ionathas Dauidi hæc faciat Deus Ionathæ, & hæc augeat,& cet.supra c.20. Dixit autem Dauid: hæc faciat Deus inimicis Dauid, id est, ipsi Dauid: imprecatur enim Dauid super se mala à Deo,nisi deleret domum Nabal, & non imprecabatur su-

I per hostes: quia tunc imprecatio ridiculosa esset: vellet enim potius Dauid, quod Deus induceret mala super hostes eius, & quòd ipse non occideret Nabal, quàm, quod occideret Nabal, & Deus non induceret mala super hostes eius. Super se ergo imprecatus est ista mala;habuit tamen Dauid hic modum loquendi, quem plurimi obseruant. scilicet quòd non audeant iurare aliqua mala super se, quia timent, quòd, si aliquod malum super se imprecati fuerint, eueniat illis, sed imprecantur super alios, quamuis intelligant super se imprecari. *Si reliquero de omnibus, quæ ad eum pertinent vsque mane*, id est, non relinquam aliquem de tota familia sua vsq; mane. Hoc dicebat Dauid,quia putabat, quòd illa die posset occidere omnes, qui pertinebant ad Nabal, quia omnes erant in deserto in monte Carmelo tondendo greges, & ibi poterat omnes circundare, & occidere quasi vno impetu. *Mingentem ad pa-*

K *rietem*, id est, non relinquam aliquem de mingentibus ad parietem, scilicet nullum hominem relinquam. Volebat enim occidere omnes, tam magnos, quam paruulos de stirpe Nabal,& de familia sua:per hoc autem signat, quod nolebat occidere pecora, & iumenta Nabal, sed solum viros, & feminas, quia ad istos extenditur mingens ad parietem.

An Dauid fuerit periurus in hoc, quod supra iurauerat.
Quæst. VII.

QVÆRET aliquis, an Dauid fuerit periurus in hoc, quod supra iurauerat. Aliquis dicet, quòd sic, quia Dauid duo iurauit, scilicet,quod deleret domum Nabal; secundo, ꝗ deleret eam ante auroram sequentis diei, neutrum

A neutrum tamen horum impleuit. Ad hoc respondendum est, quod Dauid nõ fuit ex hoc periurus, immo magis peccasset, si cõpleuisset: quia id, quod iurauit, erat illicitum. Iuramẽtum autem, quod vergit in interitum salutis æternæ, non est seruandum; ipse tamen Dauid dicit se liberatum à malo, eo quòd non impleuerit id, quod disposuerat contra Nabal: ergo non fuit periurus non obseruando. Sed tunc dicet aliquis: cum Dauid non fuerit periurus, non obseruãdo iuramentum, quia erat illicitũ, nunquid peccauerit iurando? & uidetur, quòd sic, quia quando aliqui incautè iurant id, quod illicitum est, vel quod est eis impossibile; aut, quod non est vtile obseruari, indeliberatè proferunt, non debent obseruare iuramentum: debent tamen dolere, quia iurauerunt, & iura præcipiunt imponi pœnitentiam his, qui iurant illicitum, ergo iurando peccant. Dauid autem iurauit delere domum Nabal, q illicitum erat, ergo quãuis B non deberet implere; peccauit iurando. Respondendũ est, q aliqui dubitant, an Dauid iurauerit hic aliquid: nam nõ dixit, quòd iurabat per Deum, vel, viuit Dominus, sicut cõsueuerant iurare illi, qui erant in veteri testamento: sed dixit: hæc faciat Dominus inimicis Dauid, & hæc addat, si reliquero, & ideo non videbatur agere contra iuramentũ, sed contra imprecaoonem. Circa hoc sciendum, quod imprecatio, & iuramentum differunt aliqualiter: nam in iuramento inuocatur Deus in testem aliquorum, quæ facere iuramus, vel asserimus. In imprecatione autem non vocatur Deus in testem: sed inuocat quis Deũ super se, tanquã punitorem, si non fecerit tale, vel tale. Enam iuramentum semper prestatur ab eadem persona pro seipsa, scilicet quia nũquam aliquis iurat, nisi pro his, quæ ipse asserit, vel quæ ipse promittit: Imprecatio autem fit super seipsum, & etiã C super alium. De primo patet hic, & supra cap. 20. scilicet, hæc faciat Dominus Ionathæ, & hæc addat. De secundo patet supra ca. 3. vbi Heli dixit ad Samuelem: hæc faciat tibi Dominus Deus, & hæc addat, si absconderis à me sermonem. Dicendum ergo est, quòd iuramentum, & imprecatio non sunt idem penitus; accipitur tamen vnum pro altero in veteri testamento, & etiam communiter nunc, ideo sicut faciendo contra iuramentum, oportet, q faciens sit periurus, vel saltem peccauerit iurando, ita faciens contra imprecationem necesse est, vt sit periurus, vel saltem imprecando peccauerit. Hoc autem intelligendum est, quando aliquis imprecatur super seipsum. Nam cum super alium imprecatur, non obligatur alius ad aliquid ex hac imprecatione, nisi fortè illa fuerit facta à maiori, cui obedire teneamur, quia tũc obtinet vim præcepti. Quòd autem D accipiantur pro eodem iurare, & imprecari, patet, quia Ionathas, & Dauid inibant fœdus, & in fœdere semper interuenit iuramentum: Ionathas tamen non protulit verba iuramenti, sed imprecationis, supra cap. 20. dicens: hęc faciat Dominus Ionathę, & hęc augeat, &c. & ibi dicitur, q istud erat iuramentum, cum sequatur in litera: Et addidit Ionathas deierare Dauid, idest fecit Ionathas aliud iuramentũ Dauid præter illud, quod fecerat supra cap. 18. non habetur tamen hic aliud, nisi illa verba imprecationis: ergo illa vocantur iuramentum. Dauid autem nunc imprecatus fuerat, si non deleret domum Nabal, & illicitum erat delere eam: ergo peccauit imprecando, sicut si iurasset aliquid illicitum. Sed adhuc dicendum, quod non solum peccabat Dauid, si iurasset delere domum Nabal, q erat illicitum, sed etiam si simpliciter promisisset, quia cum illicitum es- E set illud fieri, ita illicitum erat promittere. Nõ ergo potest excusari penitus Dauid, quin peccauerit ista promittẽdo, vel imprecando, quia promisit id, quod non decebat eum obseruare. *Cum autem vidisset Abigail Dauid*, idest, cum appropinquasset ei: nam non descendit de asino immediatè, vt vidit eum à longè, sed cum fuit iuxta eum: cùm dicatur hic, quòd cecidit ad pedes eius. *Festinauit, & descendit de asino.* Hoc fecit tũc Abigail, quia vidit, quod ira Dauid erat magna contra Nabal, & domum suam, & volens placare eũ procidit ad pedes eius; eo quòd cordis generosi est prostratis parcere. *Et procidit coram Dauid super faciem suam*, id est, humiliauit se ad terram, & posuit vultum super terram ad pedes Dauid, vt eum sic flecteret. *Et adorauit super terram.* Adorare est inclinari corã aliquo; & quia Abigail nimis se inclinauerat, s. vsque ad terram, dicebatur adora- A te. *Et cecidit ad pedes eius*, idest, posuit se ad pedes Dauid, quasi volẽs osculari pedes eius, & ad signandum omnem obedientiam. Ista omnia idem sunt, scilicet, procidere corã Dauid, & adorare super terram, & cadere ad pedes eius. *Et dixit: in me sit, Domine mi, hæc iniquitas*, id est, verum est, quod peccauerit grauiter Nabal, sed oro, q ista iniquitas sit in me, idest, transferatur in me, s. quòd ego debeam puniri pro ipsa, si aliqua pœna infligẽda est. *Loquatur ergo ancilla tua in auribus tuis*, id est, obsecro, Domine mi, vt des licentiam mihi ancillę tuæ ad loquendum in auribus tuis, id est, te audiẽte. *Et audi verba famulæ tuæ*, idest, oro, q audias verba mea: timebat n. Abigail, quòd, cum Dauid esset ira inflammatus contra Nabal, videns proponi verba ex parte eius non pateretur illa audire, ideo orauit, vt audire vellet. Vel dicitur audi, scilicet, condescendendo verbis B meis: & sic accipitur cõmuniter in scriptura. *Ne ponat oro Dominus meus Rex cor suum super virum istum.* Hic suadet Abigail, ne irascatur Dauid Nabal, eo quòd ille esset stultus, & non sit curandum de factis eius. Dixit autem Dominus meus Rex ad honorandum nimis Dauid, vt sic flecteret eum.

Imprecatio, et iuramentum differunt licet vnum accipiatur pro altero.

Abigail cur vocauerit Dauid Regem. Quæst. VIII.

QVÆRET aliquis, quomodo Abigail vocaret Dauid Regem, vel vnde constaret ei, q esset Rex. Aliquis dicet, q Abigail nesciebat, an Dauid esset Rex: sed vt eum inclinaret ad clemẽtiam, vocauit eum Regem, quod est nomen maximi honoris. Sed hoc nõ stat, quia si Dauid sciuisset mendacium esse, quod loquebatur Abigail laudã- C do eum, vel putaret eam esse stultam, vel laudem esse derisoriam: nam sicut, q aliquis proferat de aliquo ea, quæ vera sunt, vel saltem ab omnibus creduntur, est laus illustris ita etiam, q proferat id, quod falsum est in laudem eius irrisio magna est. Abigail; ergo non sic laudauit Dauid, cum esset prudentissima, & intenderet eum flectere ad misericordiã. Aliquis ergo dicet, q Abigail audierat per famam, q Dauid futurus esset Rex, quia Samuel eum vnxerat, vel saltẽ sicut erat opinio Saulis, q Dauid futurus esset Rex, eo q Deus ageret pro ipso multa, vt patet præcedẽnti capit. ita etiam erat opinio multorum: & quia insonuerat per totã terrã Israel, quid ageret Saul in Dauid; & quomodo Deus liberaret Dauid, omnes opinabantur aliquod magnum de Dauid futurum esse. Sed adhuc dicendum, q Abigail non solum cognoscebat ista per famam communem, quæ pau- D ca vera refert, sed habebat aliam cognitionem certiorem, & specialiorem; quod patet ex verbis suis infra, cum dixit: faciens enim faciet tibi Dominus domum fidelem. Et postea dicitur: cum ergo fecerit tibi Dominus omnia, quæ locutus est, bona de te, & constituerit te ducem super Israel, nõ erit tibi hoc in singultum. Sciebat ergo Abigail, q Deus promiserat aliqua Dauid, s. de constituendo eum in Regẽ & hoc erat super famam communem. Dicendum igitur, q Abigail vocauerit Dauid Regẽ, quia cognoscebat eum futurum Regem, quod poterat esse dupliciter. Primò modo si forte ab aliquo cognouerat vnctionem factam Dauid a Samuele, in qua denunciatum est eum futurum Regẽ. Vel forte hoc aliter cognouit Abigail, s. spiritu prophetico, scilicet, q Deus reuelauerit ei futura ipsius Dauid, & protulerit ei in faciem. & sic tenent multi de Iudæis, q fuerit E prophetissa, vt infra dicetur. *Iniquissimum Nabal*, id est, nõ ponas cor tuum super istum virum pessimum, tanquam offenderit te, quia ipse non egit specialiter animo te offendendi, sed quia pessimus est, & ex conditione habet, q hoc faciat in quibuscunque. *Quia secundum nomen suum stultus est*, id est, iste vir Nabal est stultus secundum, q significat nomen suũ: Nabal enim in Hebræo interpretatur stultus, vel malitiosus, & dixit Abigail: rectè vocatur Nabal, i. stultus, quia ita est stultus, sicut nomen suum significat. *Et stultitia est cum eo*, i. stultitia est in corde eius, & idem significat, quod præcedẽs. *Ego autem ancilla tua non vidi pueros tuos.* Hic excusat se Abigail, quia diceret Dauid, cum esset Nabal stultus, cur tu non respondisti nunciis meis? ipsa ergo respondet, q non erat præsens, quando venerunt nuncij Dauid, ideo non potuit erogare eis, quæ petebant.

An Abigail peccauerit vocando suum virū stultum. Q. IX. F

QVÆRET aliquis, an peccauerit Abigail, quia vocauerit virum suum stultum, & iniquissimum. Aliquis respondebit, ꝙ nō peccauit, quia verum dicebat: nam supra in litera dicitur, ꝙ Nabal erat vir durus, pessimus, & malitiosus. Sed hoc non stat, quia quamuis aliquis malus sit, peccat ille, qui mala de eo enunciat, nisi forte ad illa cogatur ab aliquo, vt à iudice, qui iurare cogit super vita, vel factis alicuius: & si cuilibet malum est de altero mala enūciare, à fortiori malū erit in femina, si mala de viro suo enunciet, cū vir sit caput mulieris, vt patet 1. ad Cor. c. 11. Dicendum est, ꝙ Abigail non solū nō debebat dicere malum de viro suo, etsi verū esset, sed insuper obligabatur celare defectus viri, quantum poterat, & respondere honestè prauè loquētib. de viro suo, alioquin peccaret; nunc tñ nō G peccauit Abigail, quia non protulit ista de viro suo tanquā volēs eum infamare, vel infamiam suā referre, sed dixit in fauorē viri, vt erueret eum à morte, & omnes res suas. Disposuerat. n. Dauid delere totam domum Nabal: nesciuit aūt Abigail, quō auerteret iram Dauid, nisi vocādo Nabal stultum: nam in hoc excusabat eum: stulti. n. non possunt alicui inferre iniuriam, cum ad iniuriam irrogandā requiratur mens iniuriandi: stulti aūt non possunt habere hanc mentem, cum non intelligant, quid faciāt: & sic Dauid nō curaret de maledictis Nabal reputans eum stultum, & nō habētem intētionem iniuriandi. Etiā quia verecundū erat Dauid viro clarissimo, ꝙ se opponeret cuidā stulto viro, volendo delere domum eius: sicut igitur licuit Dauid se stultum simulare, quanquam non erat, vt mortem euaderet, vt declaratum est supra capit. 21. ita licuit Abigail virum H suum vocare stultum, vt eum à morte eriperet.

Abigail, quamuis mendacium dixerit de viro suo, non tamen peccauit mortaliter. Quæst. X.

QVÆRET aliquis, q̄q̄ Abigail nō peccauit vocādo virum suū stultū, quia nō iniuriata est ei, an peccauerit, quia mētita est, cum nō esset stultus. R̄ndendū, ꝙ Abigail duo dixit hic de viro suo. s. ꝙ erat iniquissimus, & ꝙ erat stultus. In primo verum dicebat, quia in litera dr̄ s̄, ꝙ erat vir durus, pessimus, & malitiosus: ideo nec in hoc iniuriata est viro, nec mētita fuit. De secundo aūt. s. ꝙ esset stultus, nō hr̄ supra, ideo vr̄, ꝙ ipsa hoc addiderit, vt magis placaret Dauid: & tunc dici deberet, ꝙ Abigail non peccabat mortaliter mētiendo, sed venialiter, quia fuit mēdaciū officiosum. s. quod nulli nocuit, & profuit valde Nabal, & do- I mui eius: sicut dr̄ de mēdacio obstetricum Ægyptiarū, & de mēdacio Raab, & Michol, & Dauid, vt declaratum est s̄. c. 19. Sed adhuc dicendū, ꝙ nullo modo peccauerit Abigail, q̄a nō mētita est: nā licet Scriptura nō proferat, ꝙ Nabal esset stultus, erat tñ s̄m veritatem: quod patet, quia stultus est ille, qui, cū aliquid intelligat, hēt tñ impetus fortes, & nō sequitur rōnem, sed phantasiā turbatā: ita aūt erat de Nabal, quia cum aliquid indicaret, nō obediebat rectæ rōni, nec audiebat aliquos cōsulētes; sic patet s̄, cū dixit puer Nabal ad Abigail. Ipse est filius Belial, ita, ꝙ nemo possit ei loqui: Poterat ēt vocari stultus Nabal: q̄a quamuis aliàs non esset stultus, tñ tunc erat stultus, qñ locutus fuit ea verba in pueros Dauid, quia alioquin non locutus fuisset talia, cum sciret, ꝙ Dauid posset nocere ei propter hæc. Forte etiam vocatur stultus, quia large loquendo quilibet vo- K catur stultus, quādo est extra metas rationis: Nabal autem erat ebrius, quando ista Abigail locutus est, & ebrij carent recta ratione, ideo stulti sunt: nihil ergo mentita est Abigail vocando Nabal stultum: & sic nullo modo peccauit. *Nunc ergo Domine mi, viuit Dominus, & viuit anima tua.* Sententia est suspensiua vsque ad illam partem. *Quapropter suscipe benedictionem.* Et videtur esse sententia imperfecta, tamen non est: & est sensus: Domine mi, viuit Dn̄s, & viuit anima tua, i. oro per vitam Dei, & per vitam animæ tuæ, quòd non cures de Nabal: sed fiant inimici tui sicut Nabal: idest, ita miserabiles sint, sicut ipse, ita vt nemo de eis curare debeat. Ista autem verba sunt iurandi, vt patet Ierem. cap. 4. s. iurabunt: Viuit Dominus. Hic tamen non accipiuntur, vt verba iurandi, sed vt verba obsecrandi, s. quod per vitam Dei oraret Abigail: & posuit ista duo, quia nihil charius erat Dauid, quā ista. s. vita Dei, quæ erat ei in maxima reuerentia; & vita sua, quæ erat sibi maxime chara; & ideo illi, qui iurabant in veteri testamento, quando volebant inducere aliquem ad credendum ea, quæ ipsi iurabant, dicebant ista duo: sic iurauit Dauid Ionathæ, supra c. 20. s. quinimo viuit Dominus, & viuit anima tua, quia vno tantum gradu ego, morsque distinguimur. *Qui prohibuit te, ne venires in sanguinem*, id est, Deus vetuit, ne venires in sanguinem. i. ad effundendum sanguinem, q. d. Deus prohibuit, ne deleres Nabal, & domum suam, & hoc, vt tu non peccares effundendo sanguinem. *Et saluauit animam tuam tibi.* i. saluauit animam tuam, ne peccaret: sicut enim homo saluari dicitur, quando à morte liberatur, ita anima saluatur, quando liberatur, ne peccet, & ob hoc saluauit Deus animam Dauid, cum fecit, ne effunderet sanguinem.

Quare Abigail dixerit Deum prohibuisse Dauid, ne iret in sanguinem. Quæst. XI.

QVÆRET aliquis, quomodo Abigail dixerit, quòd Deus prohibuerit Dauid, ne iret in sanguinem. i. fecerit ne iret ad occidendum Nabal; quia aut hoc intelligitur, ꝙ Deus fecerit, ne Dauid haberet propositū occidendi Nabal, vel ꝙ Deus mutauerit propositum eius faciendo, ne iam vellet occidere Nabal. Primum non stat, quia Dauid veniebat intendens occidere Nabal; de secūdo autem nō erat certa Abigail, quia nesciebat, an Deus mutasset propositum Dauid, quia non apparebat per aliqua verba sua illud mutatum esse, cum nihil adhuc respondisset Dauid. Dicendum, ꝙ Abigail non erat certa, an Deus prohibuisset Dauid venire in sanguinem: locuta fuit tamen prudenter, quia ipsa petebat à Dauid, vt non deleret Nabal, & voluit demonstrare, ꝙ non dubitaret aliquo modo, quin Dauid cōdescenderet huic petitioni: ideo dixit, ꝙ Deus prohibuerit eum ne veniret in sanguinem. i. ꝙ Deus iam mutauerit propositum illius, ne vellet se vlcisci manu sua: & hoc vt Dauid verecundaretur non assentire petitioni suæ. Est aūt ista prudentia in petendo respectu quarundam personarū, scilicet, ꝙ fingamus nos nihil dubitare, quin consentiant petitioni nostræ: & ita petamus, quasi certissime habituri, vt sic verecundentur confundere nos à certa spe: nam qui sperat, & non recipit, confunditur: si autem petamus quasi dubitantes, damus locum subterfugiendi eis, à quibus petimus: cum innuamus nos suspicari, ꝙ non sint facturi, quod petimus, vel dubitare an faciant. Ista tamen cautela non est in conueniens petendo respectu omniū personarū, nec omni tempore: quia aliqua erit, à qua petendo, si certam spem consequēdi ostenderimus, stulti iudicabimur, vt si nulla merita nostra apud illam personam præcesserint, pro quibus petitioni assentire debeat, vel nisi merita causæ, in qua petitur, apertissima sint: prudentiæ ergo ista relinquenda sunt, quia non potest de eis dari regula in vniuersali. *Et nunc fiant sicut Nabal inimici tui*, id est, Domine mi, oro, ne consideres Nabal, qui stultus, & inutilis est: quare opto, vt inimici tui fiant sicut Nabal, id est, ꝙ omnes redigantur ad talem statum, vt Nabal, ita vt nemo de eis curare debeat, nec velit. *Et qui quærit Domino meo malum*, id est omnes, qui inquirunt mala tibi, qui es Dominus meus, fiāt sicut Nabal. s. inutiles, & non potentes tibi nocere.

Cur Abigail dixerit, quòd omnes inimici Dauid fierent sicut Nabal. Quæst. XII.

QVÆRET aliquis, quare dixerit Abigail, quod omnes inimici Dauid fierent, sicut Nabal. Respondendum secundum Ra. Sal. ꝙ Abigail locuta est ista prophetice: nam post decem dies percussit Dominus Nabal: & mortuus est, vt patet infra in litera: hoc aūt præuiderat Abigail prophetice, ideo optabat, ꝙ omnes inimici Dauid fierēt sicut Nabal. i. morerentur in breui. Apparet etiam, ꝙ locuta fuerit prophetice, quia infra dixit: & cum benefecerit Dominus Domino meo, recordaberis ancillæ tuæ, & tu benefacies ei. Hoc autem sic fuit, quia post mortem Nabal assumpsit eam Dauid in vxorem, vt patet infra in litera. Item patet ex verbis Dauid, quia dixit infra: benedictus Dominus Deus Israel, qui misit te hodie in occursum meum:

Responsio Rabbi Salomonis.

meum: sed illi, qui mittuntur à Deo ad aliquid agendum, vel dicendum, dicuntur prophetæ: ergo Abigail propheticè locuta est. Item Hebræi ponunt sex, vel septem mulieres prophetissas, inter quas enumerant Abigail. Prima fuit soror Moysi, de qua Exo. cap. 15. Secunda fuit Delbora, de qua Iudi. cap. 4. & 5. Tertia fuit Anna mater Samuelis, de qua supra ca. 1. & 2. Quarta fuit Abigail, de qua hic. Quinta fuit, vt aliqui volũt, mulier illa, quæ locuta est ad Ioab, dicens: qui interrogant interrogent in Abela, & subdidit: nonne ego sum, quæ respondeo veritatem in Israel? hoc tamen non debebat aliquis de se profiteri, nisi esset propheta, qui errare non posset: ergo illa erat prophetissa. De hac infra 2. lib. cap. 20. Sexta erat Olda vxor Sellum, ad q̃ consulendum iuuĩt Iosias, infra 4. lib. cap. 22. Septima, vt quidam volunt, erat vxor Isaiæ; quia dicitur Isaiæ cap. 8. & accessit ad prophetissam, & concepit, & peperit filium, illa autem vxor sua erat, vt volunt Hebræi. Abigail ergo, quæ ponitur inter has septem, prophetice locuta est.

Septem mulieres prophetissæ

Alia responsio.

Respondendum est, quod, an fuerit Abigail prophetissa, ad sensum literæ huius nihil attinet: quia si prophetice loqueretur, nihil egisset ad propositum: nam Abigail volebat impedire Dauid, ne occideret Nabal, & supra dixerat, ꝙ non poneret cor suum super eum, quia stultus erat, & vir inutilis, ita hic dixit, ꝙ omnes inimici Dauid fierent, sicut Nabal. i. sic stulti, & miseri, ita vt nullus deberet curare de eis, ideo ꝙ Dauid nõ curaret de illo. Itẽ si Abigail locuta fuisset hic prophetice prænunciando mortẽ Nabal, ex hoc debuisset supra psuadere, dicens: non mittas manũ tuã in eũ, quia Deus occidet eũ post 10. dies, vel in breui: sed nõ dixit recurrens ad alia remedia suasionis Rhetoricæ. s. nõ ponas cor tuũ super illo, quia stultus est: ideo non vr̃, ꝙ præcognouerit mortẽ illã, nec fuerit locuta prophetice. Item si Abigail locuta fuisset prophetice, nihil profecisset, quia Dauid non intelligeret, quod ipsa dicebat, nisi exponeret: ipsa tñ non exposuit; & ẽt Dauid non intellexit per hoc mortẽ Nabal esse futuram in breui: quod patet, quia cum dicitur infra, ꝙ audiuit Dauid mortuum esse Nabal, dixit: benedictus Dominus, qui iudicauit causam opprobrii mei de manu Nabal, in quo innuitur, ꝙ Dauid gauderet tanquam de aliquo, ꝙ nouiter cognouerit; si tamen Abigail locuta fuisset prophetice, Dauid præcognouisset mortem Nabal: ergo non locuta fuerat prophetice. An verò ipsa prophetissa fuerit in aliis, non multũ apparet, sed satis dici põt, ꝙ aliqua dixerit prophetice, sicut id, ꝙ habetur infra, s. faciet tibi Dominus domũ fidelẽ, quia prælia Domini tu prælians, & id, ꝙ sequit̃ vsq; ad illã partẽ. *Cũ ergo fecerit tibi Dominus.* Alia aũt nõ videntur dicta prophetice, sed magis per prudentiã eius inuenta sunt, cũ scriptura dicat, ꝙ erat prudentissima. Dauid quoque nõ laudauit eam tanq̃ prophetissam, sed tanq̃ eloquentẽ, vt patet infra. s. benedictũ eloquium tuum, & benedicta tu, quę prohibuisti me hodie, ne irem ad sanguinem.

Ad rationes Ra Sal.

Cum autem arguebatur, ꝙ prophetice locuta fuerit, quia præuidit mortem Nabal; dicendum, ꝙ non apparet, an præuiderit, sed dato, ꝙ præuidisset, dicẽdum, ꝙ ista verba non dicebantur ad signandam mortem Nabal, sed vt significaretur, ꝙ esset vir inutilis, & nõ esset de eo curandum. Ad secundum, cum dicitur, ꝙ ipsa dixerit, cũ benefecerit Dominus Domino meo, dicendum, ꝙ quanquam Dauid accepit Abigail in vxorem post mortẽ Nabal tamen, ipsa non intendebat ibi de hoc matrimonio contrahendo, quod patet ex verbis: tũ dixit: Cum benefecerit Dominus Domino meo, recordaberis ancillæ tuæ, & tu benefacies ei. Cum tamen Dauid accepit in vxorem Abigail, nõ benefecerat ei Deus plus, quam benefecerat, quando loquebatur Abigail ad eum: non ergo intellexit Abigail de matrimonio contrahendo, nec illud prænũciauit, sed putauit, ꝙ aliquo tempore futurus esset Rex Dauid, & tunc orabat, ꝙ misereretur eius pro hoc bono, ꝙ nunc faciebat ipsi. Ad tertium cum dicitur, ꝙ dixit Dauid: benedictus Dominus, qui misit te, &c. Dicẽdum, ꝙ ex hoc non innuit eam esse prophetissam, quia aliquis mittitur à Deo dupliciter. s. vel quia iubet eum Deus ire ad aliquid agẽdum, vel dicendum, uel quia ponit in corde eius, ꝙ aliquid agat, vel dicat. Primo modo qui mittuntur a Deo, vocantur prophetæ, quia illi dicuntur prophetæ, ad quos sermo Dei factus est. Secundo modo non vocantur pro-

A phetæ, quamuis Deus illos mittat, quia nõ veniunt ipsi determinatẽ a Deo, sed quia volunt; Deus tamen posuit in corde eorum, ꝙ vellent, licet ipsi nesciant, an Deus hoc miserit in corde eorum, quod facerent. Sic enim intellexit Dauid de Abigail. s. quia Deus incitauerat eam ad veniendũ ad Dauid, quia hoc bonum erat, vt prohiberetur ab effusione sanguinis, sed non intellexit, ꝙ Deus misisset eã venire. Ad vltimum quando dicitur, ꝙ Hebræi ponunt septẽ mulieres prophetissas, inter quas est Abigail; dicendum, quòd istud dictum non habet magnam firmitudinem. *Quapropter suscipe benedictionem hanc.* i. quia non debes curare vlcisci iniuriam tuã in Nabal, quia est vir stultus, debes accipere benedictionẽ hanc. i. munera ista, quæ ego porto. q. d. si haberes animũ vlciscendi iniuriam tuam in Nabal, non deberes accipere munera ex parte eius, sed occidere ipsum

B & deinde acciperes iure bellico quicquid velles de rebus suis: nũc aũt, quia nõ debes ulcisci, bonũ est, ꝙ accipias munera. Vocant aũt ista munera benedictio, quia ex bona uolũtate dãtur, propriè. n. benedictio significat multiplicationẽ, sicut patet 2. ad Corin. c. 9 Abigail tñ nõ accepit in isto sensu, quia tũc ipsa iactaret munera sua ẽẽ magna, sed ẽtsi uerè magna fuissent, ipsa non uocasset illa magna: uocauit ergo benedictionẽ. i. libenter oblatũ, quia sponte dabat ea, q̃ offerebat. *Quã attulit ancilla tua tibi Domino meo.* i. ego, quæ sum ancilla tua, attuli ad te ista munera. *Et da pueris tuis.* i. seruitoribus: uocantur hic pueri non ætate, sed officio famulandi, quia oẽs famulabantur Dauid. *Qui sequuntur te Dominum meum,* i. qui ueniunt tecũ, & uadunt ad præceptum tuum, quocũque iubes. *Aufer iniquitatem famulæ tuæ.* i. remitte iniquitatẽ. Sic ẽt dr̃, Deus auferẽs ini-

C quitatẽ, & scelera, ut patet Exo. c. 34. i. remittẽs peccata; Dixit aũt Abigail, ꝙ auferret Dauid istã iniquitatẽ eius, & nõ dixit iniquitatẽ Nabal. Habuit. n. in hoc artificiosum modum suadendi: nam primo transtulit istam iniquitatem à Nabal in se dicens: in me sit Domine hæc iniquitas, vt patet sup. in litera, & hoc fecit, vt cum peteret remissionem eius iam non peteret pro Nabal, sed quasi pro se, & sic dixit hic; Aufer iniquitatem famulæ tuæ, i. remitte. Et hoc fuit, quia Dauid facilius parceret Abigail, q̃ Nabal: vnde si peteretur remissio nomine Nabal, forte non concessisset eã Dauid, concessit tamen, cũ petiuit Abigail nomine suo. Verè ẽt dixit, iniquitatem famulæ tuæ, quia si pœna aliqua danda fuisset pro peccato Nabal, necesse erat, ꝙ ista pertineret partim ad Abigail: & præsertim cũ dixisset Dauid, ꝙ non relinqueret de omnibus, quæ pertinebant ad Nabal

D usque mane: Abigail tamen pertinebat ad Nabal, quia erat uxor eius: ideo ipsa occidẽda erat. Et dato, ꝙ pp̃ Abigail uoluisset Dauid nihil tangere de bonis Nabal, & de familia eius, sed solum occidere ipsum Nabal, adhuc puniretur omnis in hoc Abigail, cum occideretur vir eius. Peccatũ ergo rectè censebatur ipsius, cum pœna ad ipsam peruentura foret. *Faciens enim faciet tibi Dominus Domino meo domum fidelem.* Hic suadet Abigail Dauid, ne occidat Nabal, quia Deus eleuaturus erat Dauid ad regale soliũ, & oẽs de linea sua regnaturi erãt. Iniustũ ergo erat, ꝙ aliqua malitia reperiretur in tali uiro. Si tñ Dauid ulcisceretur se manu sua, esset in eo peccatũ: ergo nimis hoc cauere debebat. Et ista sẽtẽtia est usq; ad illũ locum. *Si enim surrexerit.* Dicitur autem, ꝙ Deus facturus sit Dauid domũ fidelẽ, i. domũ firmã quæ nõ permutabitur. Hoc dixit Abigail ad faciendũ dif-

E ferentiã inter eũ, & Saulem, quia Deus fecerat Saulem Regem, & omnes successores sui regnaturi erant: quia tamen peccauit, non regnauerunt posteri sui, & sic nõ fuit domus sua firma: In Dauid autem aliter futurum erat, quia etiam si peccarent filii Dauid, semper maneret regnum in domo Dauid. sic patet infr. 2. li. c. 7. & 1. Paral. c. 17. s. si inique egerit arguam eum: misericordiam autem meam non auferã ab eo: sicut abstuli à Saul, quem amoui à facie mea; & fidelis erit domus tua, & regnũ tuum vsq; in sempiternũ. De istis uerbis dici põt, ꝙ Abigail dixerit ea prophetice, uel audiuerit ea, quæ dixerat Samuel de Dauid: nam hic ipsa denunciauit id, ꝙ futurum erat. Licet. n. populares suspicarẽtur Dauid regnaturum esse, nullus tñ sciebat, an regnum eius firmum esset futurum, uel transmutaretur in aliã domum, sicut mutatum est regnũ Saulis. Abigail aũt prædixit hæc. *Quia prælia Domini, Domine mi, tu præliaris.* i. Deus dabit

dabit tibi regnum firmum, quia tu facis bella Domini, id est, bella, quæ Deus iubet fieri. Deus enim instituerat, quod Israelitæ pugnarent contra hostes Chananæos, & nõ relinquerent aliquem de eis, Num. c. 33. & Deut. 20. Dauid autem faciebat hoc, quia pugnabat cõtra Philisthinos, & alias gentes relictas de stirpe Chananæorum. Et apparet iste sensus, quia supra c. 18. dixit Saul ad Dauid: esto vir fortis, & præliare bella Domini: ibi tamen solum iubebat eum pugnare contra Philisthinos: pugnando ergo contra illos faciebat bella Domini. *Malitia ergo non inueniatur in te omnibus diebus vitæ tuæ*. i. quia Deus debet te eleuare ad tãtum honorem, iniustum est, quod reperiatur in te aliquod peccatum aliquo tempore: quia cum honor debeat correspõdere virtuti, & te Deus seruet ad honorem maximum, debet in te abundantius, quàm in ceteris fulgere virtus, & consequenter magis debes fugere malitiam, quàm alij homines, sed quod manu tua te vlciscaris, iniquitas est: ergo debes eam fugere. *Si enim surrexerit*. Hic ponitur alia persuasio, & cõtinuatur ista sententia vsq; ad illam literã. Cum ergo fecerit. Potest aũt ista litera introduci dupliciter; vno modo, tanquam consequens ad præcedentem: alio modo, tanquam sit persuasio distincta à præcedẽn. Primo modo est sensus, quod si Dauid obseruaret se à malitia omnibus diebus suis, si aliquando insurgeret aliquis ad persequendum eum, Deus seruaret eum à periculo, & hostes sui essent in maximis discriminibus. Secundo modo potest introduci tanquam alia persuasio, scilicet, quòd Deus disposuerit de Dauid, quòd si aliquis persequeretur eum, non incideret in periculum, & hostes sui inuoluerentur damnis; sed iustum erat eum, quem Deus ad tãta bona destinauerat, custodiri immaculatum ab omni crimine, occisio autem Nabal non poterat esse sine crimine, debebat ergo Dauid abstinere ab eo. *Aliquando homo persequens te*, id est, si aliquis homo voluerit te infestare, sicut factum est: quia antequam esset Rex habuit Saulem in hostem acerrimum, deinde verò habuit Philisthinos, infra 2. lib. cap. 5. postea etiam habuit multas alias gentes in hostes, eodem lib. cap. 8. Dicunt Hebræi, quod accipitur hic homo pro Saule, & quòd Abigail noluit vocare eum Regem, sed hominem, eo quòd nõ mereretur vocari Rex, quia Deus abiecerat eum, ne regnaret super Israel, supra cap. 16. etiam, quia persequebatur Dauid, qui iustus erat. Sed non accipitur specialiter pro Saule, sed pro omnibus hostibus Dauid; nam Abigail non volebat dicere solum, quòd Deus custodire deberet Dauid à Saule: sed etiam ab omnibus alijs hostibus suis, quod patet: quia infra dicitur: erit anima Domini mei custodita: porro anima inimicorum tuorum rotabitur: ergo non solum loquitur de Saule, qui erat vnus inimicus Dauid, sed de omnibus inimicis eius, quotquot aliquando insurgerent. *Erit anima Domini mei custodita*, id est, quamuis aliquis hostis insurgat contra Dominum meum, non periclitabitur, sed erit anima eius, idest, vita sua custodita. Non accipitur hic anima pro spiritu, sed pro vita: nam anima, id est, spiritus semper custoditur, quandocunque non datur in perditionem æternam, quamuis moriatur homo. Abigail autem volebat hic innuere, quòd etiamsi aliqui persequerentur Dauid, non moreretur: oportet ergo, quòd accipiatur anima pro vita. s. quòd illa erit custodita, quia à nemine Dauid occideretur. *Quasi in fasciculo viuentiũ apud Dominũ Deum tuum*, id est, anima tua erit custodita apud Dominũ, quasi in fasciculo viuentium, id est, quasi Deus habeat eam ligatam in fasciculo, cum alijs viuentibus. Litera Chaldaica dicit hic, quòd erit custodita in vita æterna, sed istud nõ agit ad propositum, quoniam non agebat hic Abigail de requie animæ Dauid post separationem à corpore, quod esset in vita æterna, sed de liberatione Dauid à persequẽtibus. Aliter ergo dicendum est, scilicet, quod hic innuitur liberatio Dauid ab omnibus angustijs, & ponitur sub metaphora; quod patet cum dicitur; quasi in fasciculo, q. d. non erit vere in fasciculo, sed quasi. Quod patet etiam per similitudinem in inimicis Dauid, cũ dr, quod anima inimicorum suorũ rotabitur, quasi in impetu, & circulo fundæ: sed manifestũ est, quod nulla anima rotatur in circulo fundæ, ergo est metaphora. In quo sciendum, quod vita, & mors hominis in manu Dei sunt, & cum voluerit, quòd aliquis viuat, non poterit tangi aliquo periculo, & si voluerit, quòd aliquis mo-

Anima quãdoque pro vita sumitur

F riatur, omnia mala inuenient eum, & incidet vbicunque in pericula: finxit ergo Scriptura omnes illos, quos Deus vult liberari à morte, esse colligatos in vno fasciculo, & neminem posse tãgere aliquẽ de illis, quia illi colligati sunt, & apud Deum custodiri. Fingit etiã, quod illi, quos Deus vult tradere in mortem, permittuntur cadere in omnes aduersitates, & volui per omnia infortunia: vnde sunt semper in motu periculorum, sicut si essent in circulo fundæ, vbi est magnus motus, & impetuosus: anima autem Dauid. i. vita eius erat ligata in fasciculo viuentium, s. quod Deus posuerat ibi Dauid cum alijs hominibus, de quibus disposuerat, quod viuerẽt, ideo nemo posset ei nocere. *Porro anima inimicorum tuorum rotabitur*, i. non erit sic de inimicis tuis sicut de te, sed anima, i. vita ipsorum rotabitur. i. mouebitur per omnia infortunia, quia ipsi sunt de illis, quos Deus vult perire: G ideo permittet eos cadere in omnem aduersitatem fortunæ. *Quasi in impetu, & in circulo fundæ*, i. Deus permittet, quod vita hostium tuorũ rotetur per omnia pericula cum magno impetu. s. quod quando exierit de vno periculo, immediatè intret in aliud, sicut lapis, qui est in circulo fundæ, regiratur impetuosè. Vocatur circulus fundæ ipse locus, in quo lapis ponitur: & vocatur circulus, quia locus ille est circulatus, vt lapis ibi benè teneatur. In Hebræo habetur. *In palma fundæ*. quod idem est: quia locus ille, in quo ponitur lapis, vocatur palma. *Cum ergo fecerit*. Hic ponitur alia persuasio ad non occidendum Nabal, & durat vsq; ad illũ locum. Et cum benefecerit. Intendit aũt hic dicere Abigail, quod debeat cauere Dauid, ne habeat aliquem scrupulum de commissis. Deus. n. exaltaturus erat illum ad magnum honorem, & daturus ei omnem prosperitatem: quod ergo in H tempore illo haberet aliquem scrupulum, siue remorsum cordis, quo torqueretur, erat tolli magnam partem felicitatis suę, quod erat valde inconueniens: si aũt Dauid nũc occideret Nabal, peccaret, & tota vita sua haberet remorsum istum, s. quod vltus fuisset se manu sua, ergo non debebat nũc occidere Nabal, ne postea haberet remorsum, & fędaretur sua felicitas. Istud argumentũ est nimis efficax pro illis, qui habent aliquid conscientiæ: nam dato, quod non desisterẽt peccare pp Deum, nec pp mala, quæ æternaliter passuri sunt, saltem deberent cessare à peccato pp remorsum cõsciẽtiæ, quem hic patiũtur: nam licet actus peccati sit breuiter transiens, memoria tñ sceleris semper manet, quæ hominem torquet. *Cum ergo tibi fecerit Dominus Domino meo oĩa, quæ locutus est bona de te*. i. compleuerit facere tibi oĩa, quæ promisit. Istud refertur ad id, quia promiserat eũ Regem I facere, & dare ei domum fidelem. Sciebat autem Abigail, quod multa bona Deus promisisset facere Dauid, siue hoc sciuisset propheticè, siue quia audiuerat ea, quæ Deus dixerat Samueli, nihil differt. *Non erit tibi hoc in singultum*, i. non habebis hoc, de quo lugeas, singultus enim ad gemitũ pertinet. *Et in scrupulum cordis Domino meo*, i. non habebis remorsum in corde. Iste scrupulus est remorsus conscientiæ, quem homo habet pro scelere: & sunt ibi scrupuli homine inuito: nam dato, quod velit homo non recordari scelerum, torquet eum memoria sceleris, eo quod ista memoria data est à Deo in remedium, & in pœnam. In remedium quidem viris bonis, vt memores scelerum doleãt de culpis, & sic abluãtur culpæ. In pœnam autem dati sunt malis scrupuli, eo quod ipsi memores peccatorum suorum affliguntur nimis, & non possunt quietem habere, quamuis eam desiderẽt. Sic enim dicit August. in lib. Confessionum. Iussisti K Dñe, & sic est, vt pœna sit sibi omnis inordinatus animus, s. per remorsum conscientiæ: Et cum aliqui fecerunt aliqua grauia scelera, & illorum recordantur, dolent nimis, & vt non patiantur hanc amaritudinem, volunt cõicare alijs, vt per collocutiones memoria tollatur scelerum. Et quia interdum nõ possunt isti etiam hoc modo euitare facinorum memoriam, occidunt seipsos fugientes vitam amaritudine plenam. De hoc Arist. Ethic. lib. 9. ait. Quibus autem multa opera sunt, & dura, & propter malitiam odiuntur, fugiunt viuere, & interimunt seipsos, atque fugiunt: recordantur enim multorum, & difficilium, & talia altera sperãt secundum seipsos euntes: cum alteris aũt euntes obliuiscuntur. De hoc satis Aristot. Ethic. 9. de hoc etiam Sapientiæ c. 18. *Quia effuderis sanguinem innoxium*, id est, non recordaberis de hoc malo, scilicet, quod effuderis sanguinem innoxium,

xium.q.d.semper caueas effundere sanguinem innoxium, vt quando perueneris ad felicitatem tuam, non recorderis huius delicti,& ex hoc torquearis. *Aut ipse te vltus fueris.* Istud est alterum delictum.s.quod aliquis propria auctoritate vindictam petat, q. d. non solum debes cauere, ꝙ non effundas sanguinem innocentem, sed etiam, quòd non effundas sanguinem nocentem propria auctoritate vlciscendo iniuriam tuam. In hoc tangit Abigail casum suum.s. ꝙ Dauid non occideret Nabal, alioquin, quamuis effundendo sanguinem illius, effunderet sanguinem noxiũ, cum ille peccauisset: tamen Dauid peccaret hoc faciendo, & recordaretur huius, quando esset in sua prosperitate. *Et cum benefecerit Dominus Domino meo.* Hic ponit Abigail quoddam incidentale: concluserat enim, ꝙ Dauid non effunderet sanguinem Nabal, & videbatur sibi, quòd iam Dauid assensisset petitioni suæ, eo quòd attente audiret: ideo voluit aliquid vltra precari.s.quod quando Dauid veniret ad prosperitatem suam recordaretur ipsius Abigail ad benefaciendum ei. Et dicitur: cum benefecerit Dominus Domino meo, idest, quando fecerit eum regem, sicut promisit: nunc enim quotidie faciebat bona Deus Dauid, quia liberabat eum ab omni periculo: Abigail tamen intendebat de bono maximo, quod facturus erat ei, s. quòd exaltaret ipsum in regem. *Recordaberis ancillæ tuæ.* i.mei, quæ sum ancilla tua. Hoc dicebat Abigail pro beneficio sponte collato: quia nũc venerat ferens ei munera. *Et tu benefacies ei.* i.oro te, ꝙ tunc benefacias mihi. Hoc autem abundanter fecit Dauid, quia accepit eam in vxorem mortuo Nabal. Non poterat autem maius ei impendere bonum, quam coniugẽ eam sibi facere: & in hoc dicunt Hebræi, ꝙ ipsa Abigail obtulit se Dauid, vt eam acciperet: & ob hoc dicit Ra. Dauid Kimhi, quod ablata est vna litera de hoc noĩe Abigail, cum debuisset vocari Abigail in dedecus eius, sed istam literam deficientem non reperiri in Hebræo, quia fortè non eodem modo scribitur in omnibus libris. Sed hoc non stat: quia Abigail non innuit hic Dauid, ꝙ acciperet eã in coniugem, nec habet hoc aliquam apparentiam ex eo, ꝙ habetur inf. s. ꝙ immediatè post mortem Nabal accepit eã Dauid in vxorem: nam illud non petiuit ipsa: ꝙ patet ex verbis eius cum dixit. Cum benefecerit Dominus Domino meo recordaberis ancillæ tuæ; sed adhuc non benefecerat Deus Dauid, quando accepit ipsam in vxorem: ergo non petebat ipsa hoc, sed quia sciebat eum futurum regem, petebat, vt quando Rex esset, benefaceret ei. *Et ait Dauid ad Abigail.* Hic ponitur Dauid responsio: nam in omnibus superioribus nihil locutus fuerat, sed attentè audiebat Abigail, eo ꝙ verba sua essent dulcia. Et agit Dauid duo. Primo gratias agit Deo, quia liberauit eum de malo. Secundo benigne expedit Abigail promisso ei bono, ibi. *Suscepit ergo.* Dixit autem Dauid. *Benedictus Dominus Deus Israel,* scilicet: quia ipse benefecit mihi mittendo te in occursum meum, vt liberarer à peccato. Attribuebat enim hic Dauid istud bonũ Deo: nam licet Abigail venisset ad ipsum, & propter sermones eius cessauisset à vindicta, quam petebat; tamen putabat, quod ipsa non fuisset mota ad veniendum, nec ipse ad assentiendum verbis eius, nisi Deus instigasset vtrũque. Ipsi igitur tanquam causæ primæ huius gratiæ referendæ erant. *Qui misit te hodie in occursum meum,* idest, posuit tibi in corde, ꝙ venires ad occurrendum mihi: non enim intelligit Dauid, quod Deus misisset eam iubendo, ꝙ veniret, nam alioquin ipsa non suasisset orando, sed referendo missionẽ, scilicet, Dominus me misit ad te, vt facias hoc, & mox obedisset Dauid. *Et benedictum eloquium tuum.* id est, eloquentia, vel dulcedo verborum, quia verbis tuis induxisti me, vt non facerem malum, ꝙ disposueram: In hoc apparet, quod Dauid intelligebat Abigail non fuisse locutã prophetice, sed solum per eloquentiam induxisse eum. *Et benedicta tu, quæ prohibuisti me hodie, ne irem ad sanguinem.* Agit gratias Dauid Abigail, quia aduentus eius liberauit ipsum a peccato, scilicet, quod non iret ad sanguinem, id est, ad effundendum sanguinem, quia disposuerat occidere totam familiam Nabal. *Et ne vlciscerer me manu mea,* id est, vt non sumerem vindictam per meipsum, q.d. quamuis vindictam velim de Nabal, si manu mea eam acciperem peccatem. Nunc autem aliter accipiam, & non peccabo: sciebat enim Dauid illicitum esse, quòd quis manu

Ra. Dauid tenet, quod Abigail obtulit se Dauid in vxorem, licet sit falsum.

Responsio Dauid ad Abigail.

A sua se vlciscatur, Deuteronom. cap. 32. cum dixerit Deus, ꝙ daretur sibi vindicta, s. mea est vltio, & ego retribuam, & non deberet aliquis alius se vindicare, nunc tamen passione inflammatus non attendebat ad hoc. Abigail autem fecit eum memorem, ideo destitit à vindicta. *Alioquin viuit Dominus Deus Israel,* id est, si sic non fuisset, quod tu prohibuisses me, iuro per vitam Dei Israel. *Qui prohibuit me, ne malum facerem tibi,* id est, Deus impediuit, ne facerem tibi malum mutando cor meum à desiderio vindictæ. Et dicitur, ne facerem tibi malum, quia malum, quod volebat facere Dauid Nabal redundabat in Abigail, cum Dauid iurasset occidere omnes de familia Nabal: periissent etiam omnia bona Abigail, quia erant bona Nabal viri sui. Respondit autem Dauid hic conformiter ad modum loquẽdi Abigail, scilicet, cum dixit; in me, Domine, sit hęc iniquitas.

B Et postea dixit: aufer iniquitatem famulæ tuæ: ita Dauid dicit se remisisse ipsi Abigail, scilicet, vt non facerẽ tibi malum, & non dixit, vt non facerem Nabal malum: quasi hoc malum totum inferendum esset Abigail. Vel potest intelligi aliter, scilicet, quod si Dauid vindicasset se manu sua, egisset duo. Primo sumpsisset vindictam quantum ad ipsum Nabal, qui peccauerat: secundo effudisset sanguinem innocentem, quantum ad omnes de familia Nabal, qui nihil peccauerant, & quia istud erat maius peccatum, quam sumere vindictam, dixit de hoc. s. ne malum facerem tibi: nam quantum ad Abigail non fuisset vindicta, sed effusio sanguinis innocentis.

An simul Deus, & Abigail prohibuerint, ne Dauid faceret malum. Quæst. XIII.

C QVÆRET aliquis, quomodo dixerit hic Dauid, ꝙ Deus prohibuerit eum, ne faceret malum, cum supra dixerit, benedicta tu, quę prohibuisti me hodie, ne irem ad sanguinem: dicendum, quòd vtrunque stat: Abigail nanque veniens ad Dauid locuta est, & prohibuit Dauid à vindicta, ipsa tamen non venisset, nisi Deus instigasset eam ad veniendum: sic innuit Dauid, dicens: benedictus Dominus Deus Israel, qui misit te hodie in occursum meũ; vnde dicebatur Deus prohibuisse Dauid à malo, in quantum misit Abigail ad prohibendum: & sic accipitur hic. Abigail autem dicebatur prohibuisse, in quantum ipsa venit, & prohibuit. *Nisi cito venisses in occursum mihi,* q.d. ꝙ venire voluisses: si tamen nõ venisses cito, sicut venisti, ego vltus fuissem in Nabal. Hoc patet, quia quando Abigail

D descendebat ex latere mõtis, in quo tūc manebat vir suus, occurrit ei Dauid ex aduerso veniẽs ad delendũ Nabal. Et sic si parum mansisset non veniens, præoccupasset Dauid delere omnia, quæ erant ipsius Nabal. *Non remansisset de Nabal.* i. de pertinentibus ad Nabal. *Vsque ad lucem matutinam.* i. vsque ad auroram. *Mingens ad parietem.* i. nullus de familia sua mansisset: sic iurauerat Dauid. s. hæc faciat Dominus inimicis Dauid, si reliquero de omnibus, quę ad eũ pertinent, mingentẽ ad parietẽ. *Suscepit ergo Dauid.* Hic ponitur benigna expeditio Abigail promisso ei bono; & apparet in hoc, ꝙ susceperit de manu sua omnia, quæ attulerat: nã cum illa essent de pertinentibus ad Nabal, si Dauid voluisset vindictam, non accepisset ea in munus de manu Abigail, sed deleuisset eam cum omnibus, quæ pertinebant ad Nabal; & accepisset de rebus eius quicquid vellet iure suo.

E *Dixitque ei; vade pacifice in domum tuam,* i. reuertere securè, ne timeas, ꝙ aliquod malum inferatur tibi, aut viro tuo. *Ecce audiui vocem tuã.* i. cõsensi petitioni tuę. Et hoc quantum ad duo; primo, quantũ ad vindictam. s. ꝙ non vlcisceretur se manu sua. Secundo, quantũ ad bonum, ꝙ petiuit. s. vt recordaretur eius, cum Deus benefaceret illi. *Et honoraui faciem tuam.* Istud fuit in duobus. Primo, quia voluit recipere de manu eius munera. Interdũ enim Domini magni dedignantur suscipere munera infimorum, quasi nõ sit dignum eos de manu horum quicquam recipere: cũ autem acceperint honorant illos, à quibus accipiunt. s. indicando eos tales esse, à quibus magni viri recipere debeant: & quia Dauid recepit de manu Abigail, honorauit faciem suã, quia è contrario nimis confusa fuisset Abigail, & erubesceret, si Dauid refutasset eius dona. Secũdo honorauit faciem eius, cum propter præsentiam eius, & verba destiterit à vindicta,

quam petere intendebat, & fortè hoc non fecisset Dauid, si aliquis magnus vir orasset, fecit tamen, quia suasit Abigail. *Venit autem Abigail ad Nabal.* s. steterat Abigail cum Dauid in latere montis; & ibi obtinuit, quod petebat: inde quoque regressus est Dauid in locum suum non accedens ad domum Nabal; Abigail verò rediit cum pueris suis in domũ suam. *Et ecce erat ei conuiuium in domum eius, quasi conuiuium Regis.* i. quando rediit Abigail ad Nabal, habebat Nabal conuiuium magnum in domo sua, sicut Reges faciunt: & hoc, quia Nabal habebat familiam magnam, & quia conuenerant ad eum multi tonsores gregium, & omnes comedebant die illa in domo eius. Vocatur autem conuiuium quasi Regis propter multitudinem conuiuantiũ, & propter ciborum affluentiam; in quo apparet rusticana tenacitas Nabal, quia de eo, quod supererat, nihil dare voluit Dauid; Vxor aũt sua dedit copiosa munera: & adhuc post hoc erat tanta ciborum copia, vt videretur conuiuium Regis. *Et cor Nabal erat iocundum.* Ista iocunditas nõ erat ex tranquillitate mentis, nec ex fruitione magnorum ciborum, sed ex carentia mentis, scilicet, quia ebrius erat nimis, vt patet in litera. Ebrij autem iocundi sunt, & canũt, quia nulla eos tunc cura molestat: vnde istud remedium est datum ad hoc, quòd ad horam tristitia hominis auferatur. s. quòd inebrietur, & statim obliuiscetur tristitiæ suæ: sic patet Prouerb. 31. cap. s. date siceram merentibus, & vinum his, qui amaro sunt animo: bibant, & obliuiscantur egestatis suæ, & doloris non recordentur amplius. *Erat enim ebrius nimis.* Non solum ebrius erat, sed etiam nimis: erat quippe dies illa conuiuij magni, & ipse epulis, & potibus se tradiderat. *Et non indicauit ei verbum pusillum aut grande vsque mane,* i. quãquam tunc venerit Abigail ad virum suum, tamen nihil locuta fuit ei de his, quæ acciderant, eo quòd ebrius erat, & nihil intelligeret. Mansit autem ebrietas tota illa nocte, ideo vsq; mane non locuta est ei. *Diluculo autem cum digessisset vinum Nabal.* Obseruauit Abigail tempus ad loquẽdum viro, s. diluculo, quia per totam noctem satis erat, quòd vinum digereret, cum bibisset copiosè. In aurora autem iam digesserat, & erat sanæ mẽtis. *Indicauit ei vxor sua verba hæc,* s. quomodo attulerat munera Dauid, & quòd Dauid venisset armatus ad delẽdũ eũ cum tota domo sua. *Et emortuum est cor eius intrinsecus,* i. auditis verbis tantum timuit, ꝙ mortuum est cor eius. Et dicitur intrinsecus. q. d. licet extrinsecus videreť Nabal viuens, tñ intrinsecus mortuus erat. Ra. Sa. & Ra. Dauid Kimhi dicunt, ꝙ hoc passus est Nabal audito, ꝙ vxor sua tanta munera impendisset Dauid, quibus videbatur depauperatus. Sed hoc nihil est, quia ipse expenderat valde plura, cum habuisset die præcedenti conuiuium, quasi Regis: sed fuit hoc propter timorem magnum, qui reddit hominem attonitum, & immobilẽ, & quasi mortuum. *Et factus est quasi lapis,* idest, factus est immobilis sicut lapis: in quo patet, quod fuit hoc ex timore. Nã si doluisset de magnis expensis, accensus esset in iram, quæ magis hominẽ facit inquietum, timor autem immobilem reddit, sed Nabal factus est quasi lapis; ergo ex timore hoc habuit.

Vini effectus.

Cumque pertransissent decem dies. Hic ponitur vltimum huius cap. s. mors opprobriosa Nabal, & relatio eius facta Dauid. Dicitur autem, quod post decem dies mortuus est Nabal, scilicet computando ab eo tempore, quo vxor sua retulit ei de Dauid. *Percussit Dominus Nabal,* idest, misit aliquam plagã super eum, s. pestem, vel aliquid aliud, quo breuiter moreretur. Et fuit ista mors quasi violenta, cum non venerit ex conditione naturæ, sed fuerit inflicta à Deo in pœnam. *Et mortuus est,* scilicet, quia percussio Dei fuit ad mortem.

Nabal quo mortuus est.

Cur post decem dies Nabal mortuus fuerit. Quæst. XIIII.

QVÆRET aliquis, cur post decem dies Nabal mortuus sit. Respõdet Ra. Sa. quòd hoc factum est, quia improperauit decẽ iuuenibus, quos misit Dauid, vt patet supra: vel dicit hoc factum, quia dixit decem verba iniuriosa contra Dauid. Alij autem dicunt, ꝙ fuerunt dati isti decem dies ad pœnitentiam: nam Hebræi dolebant in die propitiationis de peccatis suis, & ista est dies decima, mensis septimi, qui est September secundum Hebræos, de qua

F die Deus dixerat, quod anima, quæ non affligeretur in illa, periret de populo suo. Leui. c. 16. & 23. Præsupponit autem. Ra. Sa. ꝙ dies ista, in qua faciebat conuiuium Nabal, esset dies clangoris, quæ est dies prima mensis septimi: & ab illa vsque in diem propitiationis sunt decem dies. Dati sunt autem isti decem dies Nabal, vt superuiueret vsque ad diẽ propitiationis, in qua ipsum sui criminis pœniteret, & propitiaretur ei Deus. Sed hic est duplex error. Primus, quia præsupponit Ra. Sa. ꝙ dies, in quo fiebat conuiuium illud, esset dies clangoris, sed falsum est, vt supra probauĩ sum: nam in hac die non tonderet Nabal greges, cum esset festum solenne: in quo abstinendum erat ab omni opere seruili, Leui. ca. 23. Secundus est error, quia præsupponit Ra. Sa. ꝙ ad hoc, ꝙ pœniteret Nabal delictorum suorũ, & Deus propitiaretur ei, oportebat expectari diem propitia-
G tionis, quia in illa die Deus remittebat peccata, sed hoc falsum est, quia nihil magis in illa die, quàm in aliis, cærimoniæ illæ, quæ fiebant pro peccato in die propitiationis, auferebant aliquod peccatum, vt declaratum est late Leu. cap. 16. Alij dicunt, ꝙ dati sunt illi decem dies Nabal ad pœnitendum: non quidem quasi dies decimus esset dies propitiationis, sed vt in illis decem diebus posset Nabal lugere pro peccatis: & isti rationabilius dicunt, quanquam hoc non vult Rab. Dauid Kimhi. Alij Hebræi dicunt, quod isti decem dies dati fuerunt, vt planctus Samuelis non misceretur cum planctu Nabal. Præsupponunt enim, quod plãctus Samuelis adhuc duraret, quando tõdebat Nabal greges, quod satis est alienum, cum litera non det aliquã verisimilitudinem ad hoc. Sed dato, ꝙ duraret tunc planctus iste, nihil attinebat planctũ Nabal misceri planctui Samue-
H lis: quia ex hoc nõ fœdabatur honor Samuelis: præsertim, quia non erat hic aliqua mixtio planctus, dato ꝙ eodem die morerentur ambo: quia hoc esset, si illi, qui plangebant Samuelem, conuenire debuissent ad planctum Nabal: sed hoc non erat, quia Samuel plangebatur à toto Israel, vt patet in principio cap. Nabal autem plangebatur solũ à domesticis suis, & cognatis. Dicendum autem, ꝙ non est danda aliqua causa in his, sed solum quia Deus voluit: Nabal enim peccauerat, & Deus percussit eum pro peccatis suis; dedit aũt illi tempus tantum, quantum voluit, siue ad pœnitentiam, siue ex alia causa. *Quod cum audisset Dauid mortuum Nabal.* Erat Dauid in deserto, in quo prius morabatur, & erat circa vrbem Maon, & circa possessionẽ Nabal in Carmelo, ideo potuit ei annunciari mors Nabal immediatè, vt accidit. *Benedictus Dominus, qui indicauit causam*
I *obbrobrij mei de manu Nabal.* Agit Dauid Deo gratias, qa percussit Nabal pro iniuria sibi illata. Cum. n. Nabal mortuus fuerit ita breuiter post iniuriã illatã Dauid, & mors eius fuerit quasi violẽta, credidit Dauid, ꝙ fuisset ista mors propter iniuriã sibi illatam, ideo egit Deo gratias, quia iudicauit causam opprobrij sui, idest, fuit iudex de opprobrio sibi inflicto à Nabal, & intulit pœnam Nabal pro eo. Vocatur autem opprobrium, quia ista iniuria non fuit in rebus, sed in verbis mordacibus, ut patet supra. *Et seruum suum custodiuit a malo.* i. custodiuit me seruum suum à malo culpæ, scilicet ne manu mea vindictam sumerem, quòd fortè fecissem, nisi Deus prohibuisset. *Et malitiam Nabal reddidit Dominus in caput eius.* idest, & Dominus dedit Nabal pœnam pro malitia sua, & sic ego habui vindictam sine crimine;

Responsio auctoris.

K

An Dauid peccauerit gaudendo de morte Nabal. Q. XV.

QVÆRET aliquis, an Dauid peccauerit gaudendo de morte Nabal. Aliquis dicet, ꝙ sic, quia sicut illicitum est alicui se vindicare, ita illicitum est desiderare vindictam. Dauid tamen gauisus est de vindicta, scilicet, quia Deus iudicauerat causam opprobrii sui de manu Nabal, ideo peccauit hoc desiderando. Item non solum secundũ legem Dei, sed etiam apud Philosophos iniquum reputaretur istud gaudium: sic patet Ethico. lib. 2. scilicet, ꝙ quædam sunt, quæ mox nominata malitia sunt conuoluta: & ponitur ibi exemplum, vt in inuidia, & gaudium de malo. Gaudebat tamen hic Dauid de malo Nabal, ergo peccabat. Item de morte alicuius nunquam gaudendum est, etiamsi sit iniquus: sic dicit Cato.

Arguitur, q sic primo. *Secundo.* *Tertio.*

Morte

Morte repentina noli gaudere malorum.
Felices obeunt, quorum sine crimine vita est,

David tamen gaudebat de morte Nabal, ergo peccabat. In contrarium dicet aliquis, quod licebat ei gaudere de vindicta inflicta à Deo, quia Psal. 47. dicitur: Lætabitur iustus, cum viderit vindictam, & lauabit manus suas in sanguine peccatoris. Respondendum est, ꝙ nulli homini licet vindictam appetere, nec gaudere de illa si proueniat: quia, qui gaudet de vindicta, rancorem habet. Rancor tamen peccatum est, nec debet habere quisquam rancorem ad proximum suum pro offensa quantumcunque graui: quanquam possit petere sibi satisfieri pro inflicta iniuria nō amore vindictæ, sed zelo iustitiæ: & tunc si infligatur pœna criminoso, non debet gaudere aduersarius, quia ei pœna infligitur, sed quia iustitia executioni traditur. De Dauid autem sic dicendum est, ꝙ si ipse gauisus fuisset de vindicta, principaliter peccauisset: tamen non fuit hic gaudiū suum de vindicta directè, sed de hoc, ꝙ Deus seruauit ipsum à malo. s. quia ipse disposuerat delere Nabal, & domum suam; Deus autem immutauit cor eius, vt non faceret. Hoc autem dicit ipse in litera. s. seruum suū custodiuit à malo. i. à culpa. Cum autem dicitur, ꝙ gauisus est de morte Nabal, dicendum, ꝙ potuit gaudere dupliciter licitè de hac morte. Primò, ꝙ non gauderet in hoc, ꝙ aduersarius suus peribat, & per hoc vindicaretur de malo suscepto, sed ꝙ gaudebat de pœna Nabal, inquantum iustè infligebatur secundum ordinem diuinæ iustitiæ: & sic licet nobis gaudere de occisione malefactorum, non inquantum illi pereunt, quia potius dolere debemus propter naturam, quæ nobis, & illis communis est, sed gaudemus, quia leges iustæ habent executionem, & quia sic tollitur perturbatio reipublicæ, & procuratur felicitas politiæ. Secundò poterat gaudere Dauid licitè de hac morte, inquātum per eam sibi tollebatur occasio mali: nam licet Dauid pepercisset domui Nabal propter Abigail: tamen recordaretur iniuriæ, & aliqua die habita leui occasione, deleret Nabal cum domo sua. Cum autem nunc Deus occidisset Nabal auferebat Dauid occasionem vindicandi se, ideo gaudebat pro hoc, quod erat bonum spirituale: sic etiam licet nobis indirectè gaudere de morte hostiū, & maleuolorum nostrorum: non quidem quod pereant, sed quia per eorum mortem securitas nobis acquiritur. Licet autem nobis gaudere in bonis nostris, dum tamen simul non gaudeamus de malis aliorum. Ad rationem in contrarium cùm dicitur: lætabitur iustus, cùm viderit vindictam. dicendum, quod ibi nō accipitur vindicta propriè, sed materialiter. Est enim vindicta propriè dicta, quando aliquis gaudet de pœna alterius, inquantum per illam satisfit iniuriæ suæ per contrapassum: & hoc modo non licet alicui viro iusto gaudere de vindicta. Alio modo accipitur vindicta materialiter, scilicet, pro pœna, quam aliquis suscipit non referendo illam, vt est satisfactio iniuriæ susceptæ. Et hoc modo quandocunque alicui hosti alterius pœna infligitur siue à Deo, siue ab homine, est vindicta illius, cuius est hostis, etiam si iste iam mortuus fuerit. Cum igitur Deus punit aliquem iniustum pro malis, quæ infert alicui iusto, potest ille iustus, & omnes alij gaudere de malo, quod patitur ille, non quia patitur, sed quia iustè infertur, & ne permaneant iniusti semper in pertinacia sua gloriantes de malo. Hoc modo poterant sancti martyres gaudere, si Deus infligeret aliqua mala tortoribus suis: non quidem, vt illi vindicarētur, sed vt appareret iudices, & tortores illos iniustè egisse, & vt manifestaretur gloria Dei in puniendo iniquos; & hoc modo sæpe sancti petūt vindictam. Sic patet Psal. 79. scilicet. Vindica Domine sanguinem seruorum tuorum, qui effusus est: intret in conspectu tuo gemitus compeditorum. Sic etiam patet Apoc. c. 7. de illis, quos vidit ibi Ioannes sub throno Dei petētes vindictam sanguinis sui effusi, vbi semper vindicta accipitur materialiter. Alia autem argumenta probant, quod Dauid peccasset gaudendo in morte Nabal. Ad primum cum dicitur, ꝙ non licebat ei gaudere in morte Nabal, nec desiderare vindictam, concedendum est, accipiendo formaliter, sed bene licebat gaudere de vindicta materialiter, vt supra declaratum est. Ad secundum ex auctoritate Philosophi. s. quod gaudere de malo semper sit malum, dicendum, quod intelligitur de malo culpæ, vt si quis gaudeat, quia

Nunquā licet appetere vindictam de inimico.

David quō gauisus est de morte Nabal.

Ad rationē in contrariū. Vindicta q.

Ad primum.

Ad secundum.

A alius peccat. Vel accipitur malum de malo pœnæ, quando pęna iniustè infligitur. Si autem iustè aliquis puniatur non dicit Philosophus malum esse, quod quis gaudeat de pęna illa, quin potius dicit esse peccatum, si quis gaudeat de impunitate malorum, & quia prosperantur, & vocantur epitarothachi. i. gaudentes supra modum, & de malo. Illi aūt, qui dolent de prosperitate malorum, & gaudent, quando puniuntur, laudantur ab eo, & vocantur nemesinci; Est. n. nemesis passio laudabilis. De hoc Ethic. lib. 2. circa finem. Ad tertiam rationem ex auctoritate Catonis, dicendum, quòd non licet alicui gaudere de morte repentina malorum, in quantum illam mortem accipiūt in vindictā, licet tamen gaudere de illa, in quantum à Deo iustè infligitur, & vt per eam cessat turbatio Reipublicæ; sic autem fuit de Dauid, quia non gauisus est directè de morte Nabal, in

Ad tertiam.

B quantum erat vindicta, sed alijs modis, vt supra declaratū est. *Misit ergo David.* Hic ponitur de bono, quod egit Dauid Abigail mortuo Nabal. s. accepit eam in vxorem, & dicitur: misit Dauid. s. nūcios ad Abigail. *Et locutus est ad Abigail.* s. per nuncios, quos misit. quia ipse manebat tunc in deserto in loco suo, vt sumeret eā sibi in vxorē. i. misit ei ad nunciandū, ꝙ volebat eam accipere in vxorē. Credendum est, ꝙ hoc fuerit aliquāto tpe post mortē Nabal: nā inhonestū erat, ꝙ nondū finito planctu viri, mulier alteri copularetur in vxorē. Nā ex hoc signaretur, ꝙ non satis casta fuerit, dū mansit cum illo viro. Et ob hoc leges humanæ sanxerunt, ne femina transiret ad secundas nuptias, nisi expleto anno luctus, alioquin lex punit eā. Quod ēt rationabiliter factum est, ne semina misceantur. s. vt si fętus sequatur, nō dubitetur, an sit viri prioris, vel sequentis: quamquam ca-

C non absoluit fęminam ab omni legali pœna, si acceperit virum secundum ante finitum annum luctus dans licētiam nubendi in Domino, cui voluerit, mortuo primo viro vt patet extra de secundis nupt. c. cum secundum Apostolum. De Abigail tamen credendum est, ꝙ cum esset femina magnæ honestatis non acciperet aliquem virum vsque ad aliquantum tempus post mortem Nabal. Dauid quoque, qui vir prudens erat, & honestus, nollet eam immediatè accipere, vt Nabal mortuus est; quia induceret eam ad inhonestatem. *Et venerunt pueri David ad Abigail in Carmelum.* Isti erant nuncii sui: & venerunt in Carmelum, quia ibi manebat adhuc Abigail; nam licet Nabal haberet domum in vrbe Maon, vt patet supra, habebat tamen possessionem in Carmelo, ideo ibi aliquando manebat; nunc autem cum tonderet greges Nabal erat ibi, & ibidem mortuus est; Abi-

D gail autem sepeliuit eum ibi, & manebat in eodem loco in possessione sua, necdum redierat in vrbem Maon; ideo pueri Dauid venerunt in Carmelum, & locuti sunt ad eam, dicentes. s. exponendo legationem suam; *David misit nos ad te, vt accipiat te in vxorem:* id est, Dauid misit nos ad nunciandum tibi, quòd vellet te sumere in vxorem. Hoc non misit Dauid tanquam supplicans, quia in hoc potius ipse benefaciebat ei exaltando eam, vt esset vxor sua cum ipse futurus esset Rex. *Quæ consurgens prona adorauit in terrā.* idest, surrexit Abigail, vt procumberet in terram ad adorandum. Intelligendum est, ꝙ Abigail adorauerit hic pueros Dauid, quia nondum erat coram Dauid; quiá tamen tantum bonum ei attulerant, procidit coram illis in terrā. Vel dicendum, ꝙ Abigail quamuis non esset præsens Dauid, adorauit eum, quia habebat ipsum, vt præsentē, quod

David misit nūcios ad Abigail vt acciperet eā in vxorem.

E patet ex verbis suis immediatè, scilicet; ecce famula sua fit in ancillam. Hoc autem Dauid dicebatur, & non pueris; quia alioquin dixisset: ecce famula vestra, cum multi essēt; sed loquebatur ad Dauid. *Et ait: ecce famula tua sit in ancillam.* Immediate assensit Abigail, quia ipsa putauit magnam gratiam sibi fieri, quòd vellet eam Dauid in vxorē, ideo humiliauit se dicens, quòd non erat digna, vt esset vxor, sed vt esset ancilla. *Vt lauet pedes seruorum Domini mei.* Ista autem adhuc erat maior humilitas, quia non solum dixit Abigail, quod volebat esse ancilla Dauid ad lauandum pedes eius, sed ad lauandum pedes seruorum Dauid. Istud enim erat infimum genus seruitutis, quod Abigail poterat præstare Dauid. *Et festinauit, & surrexit Abigail.* Noluit morari in hoc, ne displiceret Dauid; sed cum summum bonum ei offerretur. s. quòd esset vxor Regis, illico cucurrit. *Et ascendit super asinum.* Ista erat equitatura temporis illius.

sius. Putabat eni m se honestè ire Abigail super asinum, quamuis futura esset vxor regis. *Et quinque puellæ ierunt cum ea pedissequæ eius*. id est, accepit secum Abigail puellas quinque: ibat enim nunc ad nuptias, ideo debebat habere puellas famulantes sibi. Et dicitur, quod ierint pedissequę, idest, ierint pedites: sola autem Abigail equitabat super asinum. Credendum est etiam, quod Abigail tunc aliquos iuuenes duxerit in obsequium suum de pueris suis, quia familia eius erat magna nimis, cum dicatur supra, quod Nabal erat vir magnus nimis in possessione. Scriptura tamen solum retulit de puellis, quia, quod pueri aliqui irent cum ea, satis videbatur manifestum. *Et secuta est nuncios Dauid*, id est, nuncij Dauid mox, vt retulerunt Abigail intentionem Dauid, redierunt ad eum; illa autem parauit se interim, ideo illi præcesserunt eam in itinere. *Et facta est illi vxor*. i. cum venit ad Dauid in desertum accepit eam in vxorem, & celebratæ sunt nuptiæ. De Abigail autem non legitur postea redusse ad possessionem suam in Carmelum: habebat tamē possessionem magnam, quā ei reliquerat vir suus, & manebat in ea, quando Dauid misit, vt acciperet eā in vxorem: nam dicitur, ꝙ pueri sui iuerunt in Carmelum: ibi autem erat possessio Nabal: & quando postea Dauid vagabatur per desertum, erat cum eo Abigail, & cum descendit in terram Philisthinorum, duxit eam secum, vt patet infra 27. c. Credendum tamen est, quod reliquerit aliquos de familia sua Abigail in possessione sua in Carmelo, qui curā agerēt rei familiaris. *Sed & Achinoā de Iezrael accepit Dauid*. i. non solū accepit Dauid in vxorem Abigail, sed etiam Achinoam. Ista erat de Iezrael infra 27. c. & 30. Est autem Iezrael quædam ciuitas in sorte Iudæ, quæ erat apud desertum illud, in quo nunc morabatur Dauid, ideo potuit inde accipere vxorem. Ambæ enim ciuitates. s. Maō, & Iezrahel, de quibus erant istæ duæ vxores Dauid, erant coniunctæ monti Carmelo, & deserto Ziph, ideo in numero ciuitatum sortis Iudæ ponuntur simul Iosue. cap. 15. s. Maon, & Carmel, Ziph, & Iezrael. *Et fuit vtraque vxor eius*. i. habuit ambas in vxores. s. nulla earum fuit cōcubina.

Cur Dauid acceperit Abigail in vxorem, cum haberet Michol. Quæstio XVI.

QVÆRET aliquis, ad quid acceperit Dauid in vxorem Abigail, cum haberet aliam vxorem, s. Michol filiam Saulis supra 18. c. Aliquis respondebit, ꝙ hoc fecit, quia Saul abstulerat iam Michol, ne esset vxor Dauid, & dederat eā alteri viro, vt patet in litera, s. Saul dedit Michol filiam suam vxorem Dauid Phalti filio Lais. Tanquam ergo non habens vxorem, voluit accipere aliā. s. Abigail. Ista responsio aliqualiter esset colorata: sed non stat, quia tunc dicetur, cum acceperit Abigail, cur accepit postea Achinoam, vt essent ambæ vxores eius. Dicendum igitur, ꝙ non egit propter hoc Dauid, sed ad multiplicandum prolem: erat. n. antiquis desiderium multos filios gignere, & quia de vna non poterant accipere multos, sumebant multas vxores: sic. n. fuit in alijs Regibus Israel, & Iuda. Sic ēt fuit in Patriarchis, qui multas vxores simul habuerunt, sicut patet de Iacob, qui simul quatuor habebat: Dauid aūt desiderans multiplicare prolem accepit istas duas vxores, nec solum eas, sed etiam alias: nā accepit filiam Regis Gessus nomine Maacha: accepit, etiā aliam nomine Hagith, vt patet infr. 2. lib. c. 3. Nec in hoc erat aliquod inconueniens, quia non fiebat ad libidinem, sed solum ad multiplicādum prolem. Alias ēt multas vxores habuit, & multitudinem filiorum, vt patet 1. Paralip. cap. 3. genuerunt aūt istæ duæ vxores filios Dauid: nam Abigail duos peperit. s. Cheleab, qui fuit secundus filius Dauid, & Saphanas, qui fuit quintus. Achinoam autem peperit primogenitum Dauid, scilicet, Ammon, vt patet infra 2. lib. cap. 3.

An peccauerit Dauid accipiendo multas vxores. Q. XVII.

QVÆRETVR vlterius, an Dauid peccauerit habendo tot vxores. Dicet aliquis, ꝙ sic, quia cum Deus vnam tantum vxorem enumerauit, vnicum matrimonium constituit, vt patet Matthæi 19. c. ꝙ ergo aliquis multas haberet, erat contra legem matrimonij, ergo peccabat. Item

F non solum peccabat Dauid, in quantum agebat contra legem communem, sed etiam, quia agebat contra legem specialem: Deus enim iusserat Reges, ꝙ non acciperent multas vxores, vt patet Deut. 17. cap. scilicet, non habebit vxores plurimas, quę alliciant animum eius: Dauid autem erat iam vnctus in Regem, ergo peccabat accipiendo plures vxores. Respondendum est, quòd Dauid non peccauit accipiendo multas vxores: quia Patriarchæ fuerunt viri sancti, quos Deus nimis laudat: habuerunt tamen multas vxores, vt patet de Abraam, & de Iacob Gen. 16. cap. & 29. Sed aliquis dicet, ꝙ non erat licitum regulariter, quòd aliquis haberet multas vxores; in Patriarchis tamen fuit speciale ex dispensatione, scilicet, quòd ipsi non peccauerunt, quia dispensatum est cum eis; sic patet extra de diuor. c. gaudemus. Respondendum est, quòd illa nō fuit propriè dispen-

G satio, quia omnibus viris illius temporis licebat habere plures vxores, vt immediatè declarabitur: sed vocatur dispensatio largè, scilicet accipiendo de honestate matrimonij, quia honestius erat, quòd aliquis haberet vnam vxorem, quam plures, quanquam non erat obligatio ad hoc. Vel erat dispensatio accipiendo in comparatione ad legem, quę nunc est, per quam vnica vxor permittitur, absolutè tamen non erat dispensatio. Sed adhuc dicendo, quòd ibi esset propriè dispensatio, & quod omnes illi, cum quibus non dispensabatur, peccarent, dicendum est, quòd Dauid non peccauit, quia cum ipso dispensatum est, cum sit vnus de Patriarchis, vt patet Act. cap. 2. scilicet, viri fratres liceat audenter dicere ad vos de Patriarcha Dauid, quoniam defunctus est. Dicendum autem, quòd Dauid, vel aliquis alius in veteri testamento non peccaret accipiendo plures vxo-

H res; quia si hoc peccatum esset, aut esset, quia erat contra naturam matrimonij, vel quia erat contra aliquam legem specialiter datam Iudæis. Primum non stat: nam non est contra naturam matrimonij esse plures vxores eiusdem viri, sed est contra matrimonium esse eandem vxorem plurium virorū: quia sequuntur multa incōuenientia ab hoc, vt declaratum est supra cap. 1. Etiam non poterit dici secundum. s. quod esset aliqua lex data in veteri testamento, ꝙ vir haberet solum vnam vxorem: nihil enim tale reperitur: sed magis apparet, quòd liceret plures esse vxores vnius viri, quia Leuit. 18. c. dicitur. Sororem vxoris tuæ in pellicatum illius non accipies, nec reuelabis turpitudinem eius adhuc ipsa viuente, i. ꝙ non possit aliquis accipere in vxorem sororem vxoris suæ, illa viuente. Videtur ergo ꝙ viuente illa vxore, posset ducere aliquam aliam, dum tamē

I non esset soror illius: alioquin si nullus posset habere duas vxores simul, superfluum esset, ꝙ exprimeretur de sorore vxoris, quia de omnib. esset hoc generale; sed illud nō fuit superfluè dictum, ergo poterant accipi duæ vxores simul, dum tamen vna non esset soror alterius. Item patet hoc Leuit. c. 20. cum dicitur: qui supra vxorem filiam duxerit matrem, scelus operatus est, viuus ardebit cū eis: Hoc autem intelligitur de matrimonio simultaneo, cum dicatur ibi: Viuus ardebit cum eis. i. cum matre, & filia, quas duxit in vxores: ergo vel illud superfluum est, uel licebat cuilibet accipere uxores multas simul, dum tamen non essent mater, & filia, uel duæ sorores. Item patet Deut. c. 17. cum dicitur: ꝙ non habebit Rex vxores plurimas, si tamen lex esset, quod nullus haberet plures uxores, superfluum esset dici de Rege. Videtur igitur, quod liceret alijs habere

K plures vxores: in Rege tamen dictum est illud pp aliquam specialem causam. Item patet Deut. c. 21. s. si habuit homo vxores duas, vnam dilectam, & alteram odiosam; ergo licebat simul habere plures vxores: alioquin lex non posuisset casum in hoc. Dicēdum igitur, quod in ueteri testamento licebat homini habere plures uxores, cum non esset prohibitum: sicut licebat ante statum ueteris testamenti: nam tunc homines accipiebant plures uxores, ut patet Genes. c. 31. ubi Laban fecit pactum cum Iacob, quod nō acciperet alias uxores præter filias suas: si tamen licuisset homini tēpore illo solum habere unam uxorem, non pepigisset Laban cum Iacob, quod nō superduceret alias uxores: sic durauit toto tempore ueteris testamenti, cum Deus non prohibuisset uxorum multitudinem. Et ob hoc, quamuis essēt aliqui uiri boni, habebant plures uxores simul, sicut fuit de Elcana patre Samuelis, qui habuit duas uxores, scilicet,

In veteri testō licebat habere plures vxores.

Annam,

Ad primā rationem in principio. Annam, & Phenennam, supra cap. 1. scriptura tamen non reprobat illum: nunc autem vetitum est, quia Christus solum voluit, ꝙ esset vna vxor vnius viri, & sic Ecclesia obseruari iubet. Ad rationes in contrarium satis patet per dicta solutio. Ad primam, cùm dicitur, quod cuilibet erat illicitum habere plures vxores, dicendum, quod est falsum, quia quamuis nunc illicitum sit, tamen in veteri testamento, & ante illud non fuit illicitum, vt declaratum est. *Ad secundā.* Ad secundam, cum dicitur, ꝙ hoc erat illicitum Dauid, in quantum erat Rex, dicendum, ꝙ Deus non prohibuerat Regibus vxorum multitudinem, ita vt nō possent ex eis haberet duas, vel tres, sed prohibuerat earū magnā multitudinē, vt ꝙ aliquis haberet tot vxores, sicut Salomō, qui habuit quasi mille in vxoribus, concubinis, & adolescentulis. De hoc infra 3. lib. c. 11. ꝙ autem solum prohibeatur ista multitudo enormis, patet, quia Deut. c. 17. dicitur: Non habebit Rex vxores plurimas, & non dixit solum multas. Aliter potest dici, quod lex vetuerit ibi vxorum multitudinem, quæ illæ essent tales, quæ possent distrahere eū à cultu Dei; vnde dixit litera eod. c. non habebit vxores plurimas, quæ alliciāt animum eius: si tamen aliquis potuisset habere vxores plures, quæ non inducerent eum à malo, nec distraherent à cultu Dei, non peccabat: & sic erat de Dauid, qui accepit vxores plures, quæ tamen nō induxerunt eum ad peccandum: Salomon autem in hoc errauit, quia accepit vxores plurimas de Gētilibus, & copulatus est eis ardentissimo amore, coluitque Deos earum infra. 3. lib. capit. 11. *Saul autem dedit Michol filiam suam vxorem Dauid Phalti filio Lais.* Hic ponitur de Michol vxore Dauid, quid de ea factū fuerit, & ponitur incidentaliter, scilicet quia hic dictum fuit de acceptione duarum nouarum vxorum, ideo subditur de vxore priori, scilicet Michol, quid de ea factum fuerit, & dicitur, quod Saul dedit eam in vxorem Phalti filio Lais. Hoc autem quamuis ponatur hic post acceptionem duarum vxorum Dauid, tamen non est credendum, quod post illud fuerit, sed quod Saul iam dedisset eam Phalti. In quo sciendum, quod cum recessit Dauid à facie Saulis, disposuerat Saul eum occidere, ideo necesse erat, quod semper fuisset profugus à facie Saulis, vel quod si veniret in terram Israel occideret eum Saul: & sic quocunque modo maneret vidua Michol: ideo credendum est, quod cito post recessum Dauid Saul tradiderit eam in vxorem Phalti filio Lais. Et post hoc sciens Dauid, quod Saul nollet ei reducere vxorem suam, accepit alias: quamuis, etiamsi habuisset eam, duxisset alias: nam postea habuit eam; & tamen superduxit alias vxores, & concubinas, vt patet infr. 2. lib. c. 3. iuncto. cap. 3. Primi Paralipo. *Qui erat de Gallim.* i. iste Phalti erat de vrbe Gallim. Erat autem vir generosus, & potens, ideo Rex tradidit ei filiam suam.

An Michol peccauerit accipiendo aliū in virū. Q. XVIII.

QVÆRET aliquis, an Michol peccauerit accipiendo in virum Phalti, cum Dauid esset vir suus. Aliquis dicet, ꝙ non, quia in veteri testamento non erat matrimonium ratum, sicut nunc. Est enim nunc peccatum, ꝙ alter coniugum transeat ad secundas nuptias viuente alio, eo ꝙ nunc non possit dari libellus repudij, sed sint matrimonia rata; In veteri autem testamento dabatur libellus repudij. Quamuis ergo viuente vtroque coniunge, alter eorum transiret ad secundas nuptias, non erat peccatum: poterat igitur Michol viuente Dauid accipere alium virum. Respondendum, quod, si in veteri testamento viuente viro vxor acciperet alium virum, aut hoc esset, quod ambo essēt simul viri eius, aut quod repudiaret primum: nō potest stare primum, quia contra substantiam matrimonij, & contra statum politiæ, immo contra naturam est, quod aliqua femina habeat plures viros, vnde nunquam in aliqua politia, quantuncunque deordinata esset, visum est, quod aliqua mulier haberet plures viros: nec ob hoc, quod Socrates sensent debere esse vxores communes in politia, ista lex ab ulla vnquam gente obseruata est. De hoc 2. Poli. cap. 1. & 2. Si autem acciperet alium virum repudiando priorem, non stat, quia in veteri testamento non fuit data potestas mulieribus repudiandi viros, sed solum viris repudiandi vxores, vt patet Deuteronom. capit. 24. Michol er-

A go nullo modo poterat repudiare Dauid, vel accipere aliū virum eo viuente. Dicendum ideo, quod Michol peccaret, si vellet accipere alium virum: accepit tamen Phalti in virum inuita, quia Saul coegit eam ad hoc; ipsa tamen prælegisset habere semper Dauid, quia diligebat eum nimis, & liberauerat illum à morte, atque mentita fuerat patri suo propter eum, vt patet supra cap. 19. ideo mortuo Saule, fecit Dauid reduci ad se Michol, vt patet infra 2. lib. capit. 3. si tamen cognouisset, quod ipsa sponte suscepisset alium virum, noluisset eam postea habere: non tamen ex hoc tollitur, quin aliqualiter peccauerit Michol: nam sicut potius debet aliqua mulier mortem pati, quàm sustinere commune adulterium, ita cum Michol haberet virum viuentem, potius debuisset mori, quàm trāsire ad secundas nuptias, quia istæ non erant nuptiæ, sed adulterium: excusatur tamen ab

B aliqua parte culpæ Michol, in quantum timore patris coacta hoc egit.

An Phalti peccauerit accipiendo in vxorem Michol, quam sciebat habere alium virum. Quæst. XIX.

QVÆRETVR vlterius, an iste Phalti filius Lais peccauerit accipiendo Michol in vxorem, cum sciret eam habere alium virum. Respondent quidam, ꝙ Phalti erat Doctor legis, & vir nimis honorabilis, ideo Saul dedit ei Michol in vxorem; ipse autem sciebat, quod, cum illa haberet alium virum, non poterat eam accipere vxorem: & tamen propter timorem Regis, & propter honorem, vt vocaretur gener Regis accepit eam, sed nunquam illam cognouit; hoc autem tenet Nicolaus, & ob hoc dicit, ꝙ Dauid vo-

C luit eam accipere postea in vxorē: si tamen illa cognita fuisset à Phalti, nunquam postea cognouisset eam, nec reduxisset ad se, sicut fecit de concubinis decē, quas cognouit Absolon; nam postea noluit eas cognoscere Dauid, sed manserunt in viduitate, vt patet infra 2. lib. c. 20. Sed dicendum, ꝙ ista responsio non stat: nam dato, quod nūquam cognouisset Phalti ipsam Michol: quia tamen habebat eam, vt vxorem in domo sua, & ipse erat vir potens, erat præsumptio iuris, quod cognosceret eam in tantum, quod contra hanc præsumptionem non reciperetur probatio: si autem Phalti cognouisset Michol, erat coitus adulterinus; ergo habendo eam secum, vt vxorem, infamabat illam de adulterio, & hoc peccatum erat. Item dicunt, ꝙ accepit eam propter honorem, vt vocaretur gener Regis: sed tunc manifestè appaiet, quod peccabat, cum vellet honorari cum alte-

D rius infamia. Item non stat, quod præsupponunt. s. quod nō cognouerit eam Phalti, sed solum acceperit propter timorem Regis, & vt honoraretur tanquam gener Regis, quia si hoc fuisset, sponte dimisisset eam iubēte Rege, cum eam teneret inuitus: dimisit tamen illam cum nimia amaritudine: ergo cognouerat eam, & diligebat. Patet hoc infr. 2. lib. cap. 3. s. misit Isboseth, & tulit Michol à viro suo Phalti filio Lais: sequebaturque eam vir suus plorans vsque Bahurim, dixitque ad eum Abner: vade, & reuertere, qui reuersus est. Item non stat probatio Nicolai, scilicet quod si cognita fuisset Michol à Phalti filio Lais, non recepisset eam postea, sicut non recepit decem concubinas, quas cognouerat Absalon; dicendum, quod non est simile propter duo. Primo, quia Michol erat vera vxor, ideo quāuis cognita fuisset ab alio, cum non fuisset sponte cognita, iustum erat, quod

E reduceret eam ad se Dauid; concubinæ autem nō erāt vxores, ideo quæcunque leuis occasio sufficiebat ad hoc, quod Dauid non reduceret eas ad se: Secunda ratio fuit, & efficacior, quia non erat simile, ꝙ Michol cognita fuisset à Phalti, & quod concubinæ Dauid cognitæ fuissent ab Absalone: nā Absalon erat filius Dauid, & ꝙ Dauid cognosceret mulieres illas, quas iam cognouerat filius suus, videbatur turpissimū, & Deus hoc improperat tanquam valde magnum peccatum inter quatuor scelera Israel, vt patet Amos. c. 2. s. filius, & pater eius ierunt ad puellam, vt violarent nomen sanctū meū. Sic etiam intellexerunt consiliarij Absalon, ꝙ si ipse cognosceret concubinas patris sui, totus Israel cōfortaretur cum Absalone, tanquam deturpasset patrem suum, vt patet infr. 2. lib. c. 16. noluit ergo cognoscere Dauid amplius concubinas suas, quæ cognitæ fuerunt ab Absalone. De Michol autem non erat sic, quia illa cognita fuerat ab

alio,

allo, quem in virum acceperat, & ille non erat filius Dauid, ideo potuit eam rationabilius recipere.

Dauid reduxit ad se Michol, quia semper fuerat vxor eius, & nunquam eam repudiauerat. Quæst. XX.

QVÆRETVR vlterius, quomodo Dauid reduxerit ad se Michol, quam alius habebat in vxorem, viuente viro, cui tradita erat: nã dicitur inf. 2. lib. c. 3. ꝙ ille sequebatur eam plorans, quando ducebatur ad Dauid. Respondendum, ꝙ Michol erat vera vxor Dauid: ideo ipso non repudiante eã, semper manebat vxor eius: Phalti autem non potuit eam accipere in vxorem: Rex tamen per violentiam tradidit eam illi, auferens à Dauid: & quia nũquam Dauid consensit, nunquam potuit firmari matrimoniũ inter Michol, & Phalti, etiamsi multo tẽpore simul mansissent, ideo Dauid petiuit postea Michol, tanquam semper fuisset vxor eius, dicens: reddẽ mihi vxorem meam Michol, quam despondi mihi centum præputiis Philisthinorum inf. 2. lib. c. 3. Ra. Dauid Kimhi dicit, ꝙ Dauid repudiauit Michol, & potuit eam accipere Phalti in vxorẽ. Sed hoc non stat, quia si repudiasset eam, nunquam potuisset illam postea recipere: siue viuẽte viro, siue mortuo, vt patet Deut. c. 24. Quanto, magis cum viueret tũc Phalti filius Lais, & ploraret ablata sibi Michol? esset enim peccatum graue: Dauid tamen nõ putauit se in hoc peccare, nec aliquis dicit eum peccasse: ideo non repudiauerat eam. Vnde, vt non significetur peccasse Dauid, dicit. Ra. Dauid, ꝙ libellus repudij, quem dedit Dauid, non fuit efficax, eo ꝙ inuitus illum dedit: vnde non diremit matrimonium, & sic poterat eam reducere ad se, tanquam vxorem. Sed hoc non stat, quia nõ videtur, quomodo Dauid esset inuitus ad dandum repudium: quia Saul nunquam tenuit eum in potestate sua, vt ad aliquid posset cogere. Dicit tamen Ra. Dauid, ꝙ cum toties steterat Dauid cũ Saule, postquam fugit ab eo, aliqua vice earum compulit eum repudiare Michol, vt ipsa non maneret vidua. Sed non stat, quia nunquam in his vicibus aliquid potuit Saul super Dauid, & si forte dicas, ꝙ ex conuentione factũ est, ꝙ Dauid repudiaret Michol, sicut Dauid orante Saule iurauit, ꝙ non deleret semen eius præced. c. nõ stabit, quia tunc Dauid non esset inuitus, sed sponte repudiaret vxorem, ideo nullo modo posset eam postea ad se reducere, etiã mortuo viro illius. Deut. c. 24. Reduxit tamen, & non peccauit, vt ab omnibus præsupponitur. Ergo Dauid non repudiauit eam ex cõuentione aliqua, nec inuitus, sed Saul tradidit eam Phalti filio Lais recedente Dauid, ideo semper mansit vxor eius: & sic iustum erat, ꝙ Dauid habita opportunitate reducendi eam ad se faceret reduci, ne maneret semper in adulterio. Et quia hoc potuit viuente Isboseth, petiuit eam tunc, & accepit, vt patet infra 2. lib. cap. 3.

CAPITVLVM XXVI.

ET venerunt Ziphei ad Saul in Gabaa, dicentes: Ecce Dauid absconditus est in colle Hachila, quæ est ex aduerso solitudinis. Et surrexit Saul, & descendit in desertum Ziph, & cum eo tria millia virorum de electis Israel, vt quæreret Dauid in deserto Ziph.

Præcedenti c. positus fuit secundus Dauid profectus. s. ꝙ Nabal irrisor suus defunctus est. Hic ponitur tertius prouentus. s. ꝙ Saul fidei violator eius manibus traditus est. Et diuiditur in tres partes. Primo Saul Dauid manibus exponitur. Secundo ab eo a morte protegitur. Tertio Saul à Dauid conuincitur. Secunda ibi. *Dixitque Abisai*. Tertia ibi. *Cumque transisset Dauid*.

An ordo eorum, quæ sequuntur, rectus sit ad præcedentia. Q. I.

QVÆRETVR circa primum de ordine huius ad præcedentia, an sit rectus, & an ista fuerint facta immediatè post superiora, vel intercciderit aliquãtum tempus. Dicendum, ꝙ hic est ordo continuus: nam ista fuit persecutio vltima Dauid facta à Saule, & immediatè recessit

F Dauid in terram Philisthinorum, vt patet in principio sequentis cap. Sed an fuerit illud, quod habetur hic, immediatè post superiora, non apparet: satis tamen credendum est, ꝙ fuerit immediatè postea: nam Saul non sinebat Dauid quiescere, dum fuit in terra Israel, sed persequebatur eum semper. Inter persecutionem tamen præcedentem, de qua supra c. 24. & persecutionem istam intercidit id, ꝙ factum est de Nabal, de quo præcedenti c. & illud durauit aliquantum tempus. Credendum igitur, ꝙ immediatè fuerit post illud, & satis colligitur, quia in eodem deserto, in quo manebat Dauid, quãdo egit ea, quæ supra dicta sunt, contra Nabal, persecutus fuit eum nunc Saul. s. in deserto Ziph, quod idem est, quod desertum Maon, vt declaratum est præcedenti c. Hebræi autem dicunt, ꝙ inter persecutionem, quę habetur supra 24. cap. & persecutionem istam in-
G terciderunt duo menses, & dimidius: asserunt enim, quod mortuus fuerat Saul post mortem Samuelis mensibus 7. Quatuor autem, & dimidius horum fluxerunt dum fuit Dauid in terra Philisthinorum, vt ipsi conantur probare ex litera sua sequenti c. Alij autem duo, & dimidius interciderunt vsque ad descensum Dauid in terram Philisthinorum. Et quia ipse immediatè post istam persecutionem illuc descendit, vt patet sequenti cap. apparet, ꝙ vsque ad persecutionem istam fluxerunt duo menses, & dimidius, & in hoc tempore accidit totum, quod refertur præcedenti c. Hoc autem nõ habet magnam auctoritatem, sed quicquid sit, non mansit Saul magno tempore, quin persequeretur Dauid post ea, quæ supradicta sunt. *Et venerunt Ziphæi ad Saul in Gabaa*. Isti sunt, qui primo venerũt ad Saulem annunciantes ei Dauid, vt patet sup. c. 23. Nunc autem, cum
H Dauid maneret apud eos, iterum nunciauerunt de eo. Et dicitur, ꝙ venerunt in Gabaa, quia ibi erat domus Saulis, & semper morabatur ibi: sic colligitur supra 15. & 22. & 23. c. Vnde quando cessauit Saul ab hac persecutione, reuersus est in Gabaa in domum suam; & ibi nominabatur domus eius specialiter, tanquam non haberet aliam in toto Israel, vt patet infra 2. lib. c. 21.

Quare Ziphæi annunciauerint nunc Sauli de Dauid. Quæst. II.

QVÆRET aliquis, quare Ziphæi venerint ad Saulem nunciantes nunc de Dauid. Nicolaus respõdet, quòd Ziphæi erant nimis soliciti, vt traderetur Dauid in manibus Saulis, quia ipsi semel cęperant accusare eũ apud Sau-
I lem; timebant igitur, ꝙ si Dauid pręualeret contra Saulem deleret eos, quia accusauerant eum: conabantur ideo detegere eum Sauli, vt occideretur. Sed aliter dici potest, ꝙ Ziphæi putabant se magnum obsequium pręstare Sauli, si reuelarent ei de Dauid: ideo cũ nunc cognouissent, vbi erat, nunciauerunt Sauli; sic enim fecerunt ab initio: nam quanquam non timebant aliquid mali sibi prouenturum esse à Dauid, accusauerunt illum apud Saulem, detegentes eum supra cap. 23. Sed tunc dicet aliquis, quomodo Ziphæi nunc venire voluerunt ad Saulem nũciantes de Dauid, cum iam Saul desisset persequi Dauid: quia licet fuerit cum eo in deserto, tamen reuersus est in domum suam, eo dimisso supra cap. 24. Dicendum, ꝙ quanquam Saul tunc cessauerat persequi Dauid conuictus ratione propter magnam clementiam Dauid erga eum: tamen denuo in antiquum
K odium rediit desiderans eum capere. Hoc autem cognouerunt Ziphæi, ideo venerunt ad annunciandũ de Dauid. *Ecce Dauid absconditus est in colle Hachila*. Iste collis erat in deserto Ziphæorum, vt patet infra; nam dicitur, ꝙ surrexit Saul, & descendit in desertum Ziph: & castrametatus est in colle Hachila: ergo collis Hachila erat in deserto Ziph. In isto colle iterum latuerat Dauid, vt patet supra c. 23. s. Dauid latitat apud nos in locis tutissimis syluæ in colle Hachila: & apud istum collem Saul circumdedit Dauid in modum coronæ, eo. cap. Ille collis in Hebræo vocatur (habila.) & litera nostra transtulit Hachila. *Quæ est ex aduerso solitudinis*, i. ex opposito ad solitudinem. s. quod erat ad vnam extremitatem solitudinis, & ob hoc videtur esse quasi ex aduerso totius solitudinis supra c. 23. dicitur, quòd collis Hachila erat ad dexteram partem deserti, ꝙ idem est, & non habetur in hebræo (in via.) sed solum,

(quæ

(quæ est ex aduerso solitudinis.) Litera tamen nostra posuit hoc, quia infra, quando repetuntur ista verba, dicitur: Ex aduerso solitudinis in via&; cum idem sit q; hic significatur, & ibi, in vtroque posuit litera nostra in via. *Et surrexit Saul.* scilicet de domo sua de Gabaa: desiderabat enim capere Dauid, ideo mox vt ei annunciatum est de illo, rediit ad persequendum ipsum.

Saul credidit Ziphæis nunciantibus de Dauid, quia bis ei verum dixerant. Quæst. III.

QVÆRET aliquis, cur Saul nō misit hic Ziphæos, vt diligenter cognoscerent latibula Dauid, & postea redirent ad eum nunciantes rem certam, vt declaratum est supra cap. 23. Dicendum, quod Saul præmisit ibi Ziphæos ante se, vt diligenter inquirerent locum Dauid, quia putabat, quod non scirent certissimè locum eius, sed per aliquas coniecturas, & dato, quod scirent, credidit, quod Dauid cognosceret, quid cogitaret contra eum Saul, & effugeret: nam sic effugerat paulo ante hoc, cum conatus fuerat Saul eum capere in Ceila. Noluit igitur tunc recedere à domo sua quousque cognosceret rem certam: nunc autem secus erat; nam Saul inuenerat Ziphæos vera dicere bis. Primo quando nunciauerunt, q; erat in colle Hachila, supra cap. 23. Secundò quando nunciauerunt, q; erat in deserto Engaddi supra cap. 24. Ideo noluit amplius quærere ab eis maiorem certitudinem putans semper, quod vera dicerent. *Et descendit in deserto Ziph.* scilicet cum Ziphæis, qui venerant ad nunciandum ei. Istud desertum vocatur Ziph propter duo. Primò propter quendam virum nomine Ziph, qui fuit in terra ista, & fuit de tribu Iuda, vt patet 1. Paralip. c. 2. & 4. Secundò vocatur sic propter quandam ciuitatē, quæ erat in terra ista nomine Ziph, & ponitur tanquam vna de ciuitatibus sortis Iudæ, & est apud Maon, vt patet Iosue ca. 15. s. Maon, Charmel, Ziph. Et ista est causa propinqua, quare vocetur desertum Ziph. *Et cum eo tria millia virorum de electis Israel.* i. descenderunt cum eo tria millia virorum: istos viros iterum secum duxit, quando iuit ad persequendum Dauid in deserto Engaddi supra c. 23. duxit autem eos, quia Dauid habebat sexcentos viros, & nisi haberet Saul valde multos, possent ei resistere viri Dauid. *Vt quæreret Dauid in deserto Ziph.* Ad hoc iuerat Saul in desertum Ziph, vt ibi quæreret Dauid, quia nunciatū fuerat eum ibi esse, s. in colle Hachila, qui erat in deserto Ziph. *Et castrametatus est in Gabaa Hachila.* i. fixit castra sua Saul in loco isto, qui vocatur Gabaa Hachila. Sciendum, q; Gabaa Hachila idē est, quod collis Hachila, sed in Hebræo ponitur Gabaa pro colle, & Hebræi accipiunt, vt communiter istud nomen tāquam proprium, litera aūt nostra accipit, vt commune, scilicet, pro colle. Hic tamen accepit tanquam proprium, & posuit Gabaa. Nō est tamen aliqua diuersitas in Hebræo hic, & supra, vbi dicitur. In colle Hachila, & supra 23. cap. vbi idem ponitur: sed semper habetur in Hebræo, (Benigna Habila.) Quod litera nostra corruptè more latino dicit Gabaa Hachila: si etiam patet de isto nomine, (Iesimuth.) Nam supra c. 23. dicitur, q; Dauid erat in deserto Maon ad dexteram Iesimuth, & eod. cap. ante hoc habetur, q; erat in colle Hachila ad dexteram deserti. Et hic etiam dicitur bis, Ex aduerso solitudinis. In Hebræo tamen in omnibus his quatuor locis ponitur Iesimon, quod significat desertum. Aliquādo m̄ litera nostra vocat illud desertum, & aliqñ Iesimuth; ita vt aliqñ sit vt nomen propriū, & aliquando, vt nomen commune. *Quæ erat ex aduerso solitudinis in via.* i. collis Hachila siue Gabaa Hachila erat ex aduerso solitudinis. i. ad partē dexteram deserti, vt dicitur supra c. 23. Ex hoc aūt apparet, q; Gabaa Hachila, & collis Hachila sint idē, quia de vtroque dicitur hic, quòd erat ex aduerso solitudinis in via; & dicitur, in via: quia ille collis Hachila erat in vna extremitate deserti apud viam publicam. *Dauid autem habitabat in deserto.* i. manebat tunc in deserto, quando Saul castrametatus est in colle Hachila: nunciauerunt enim Ziphæi eum esse in colle Hachila: sed dum illi irent ad Saulem, recessit Dauid à colle Hachila in desertum Ziph, ita quòd nunc, quando venit, & castrametatus est Saul in colle Hachila, non esset ibi Dauid, sed in deserto. Et ob hoc dicitur, q; collis Hachila erat ex aduerso **A** solitudinis. s. quod ista non erant simul, ideo poterat recedere Dauid de colle Hachila in solitudinem.

Desertũ Ziph ex duo sic nominatum.

Cur Dauid redierit in desertum Ziph, cū ibidem antea cum periculo vitæ extitisset. Quæst. IIII.

QVÆRET aliquis, quomodo Dauid voluerit venire ad latendum in desertum Ziph: nam videbatur in hoc tentare Deum, quia iterum latuerat in eodem deserto, & cinxit eum Saul in modum coronæ: ita vt desperaret se posse euadere, vt patet supra c. 23. Respondendum, q; Dauid, dum manebat in terra Israel, non poterat penitus esse securus, quia erat in terra hostis sui eum indesinenter inquirentis ad mortem; ibat tamen ad loca illa, quæ tutiora sibi iudicabat; nunc autem putauit, q; bene lateret in deser- **B** to Ziph, ideo iuit illuc. Et quando obiicitur, quòd Dauid tentabat Deum, dicendum, q; non stat: nam si ipse mox, vt circundatus fuit à Saule in deserto Ziph, rediisset ad illud desertum, sciente Saule, tentabat Deum exponens se periculo: non fecit tamen sic, sed ipse intendebat fugere in locū, in quo magis securus esse posset: putauit autem nullum securiorem esse, quàm q; fugeret in desertum Ziph, eo q; Saul non arbitraretur eum ibi esse: nam parum ante hoc ibi fuerat in magno periculo circundatus à Saule: non ergo erat verisimile, q; illuc rediret, ne rursus esset in eodem periculo. Fugit ergo illuc, vt nō suspicaretur Saul eum ibi esse: & nō tentabat in hoc Deum, quia si Saul sciret, q; ibi esset, & poneret se rursus ibi, videretur tētare Deum: quia tamen Saul non suspicaretur eum esse ibi, magis effugiebat sic periculum: & consequēter tentationem diuinam, quàm **C** alias. *Videns autem, quod venisset Saul post se in desertum.* i. vidit Dauid, quod veniret Saul post eum, i. ad persequendum eum: & non accipitur, quòd venerit post eum, id est, postquam ipse venit: nam ad hoc oportebat, quod parum ante Saulem venisset Dauid in desertum: sed falsum est, quia iā ex aliquot diebus manebat ibi Dauid, vt supra declaratū est, & dicitur, quòd vidit Dauid, quod veniebat Saul, id est, audiuit per famam; nam nondum viderat, & non audiuit hoc à viris suis, qui consueuerant explorare, quid moliretur Saul contra Dauid, quia isti postea missi fuerunt ad sciendum, an hoc verum esset, cum dicatur immediatè, q; misit exploratores suos, & didicit, quòd venisset certissimè; sed audiuit hoc Dauid ab aliquibus habitatoribus terræ illius. *Misit exploratores.* scilicet, aliquos viros, qui inquirerent de veritate rumorum; & per istos duo cognouit, scili- **D** cet, quòd venisset Saul ad persequendum eum. & ad quem locum venisset. *Et didicit, quod illuc venisset certissime.* i. & cognouit certissimè Dauid, quòd venisset Saul ad inquirendum eum illuc, id est, in colle Hachila. Et dicitur certissimè, quia prius nesciebat hoc Dauid secundum certitudinem, sed solum audiuerat: nunc autem cognouit certissimè per nuncios suos. *Et surrexit Dauid clam.* id est, surrexit absconditè, & sil nter. s. quod nemo vidit eum de omnibus suis viris præter Achimelech Hethæum, & Abisai. Vnde ad hos solum locutus est, quis vellet descendere cum eo in castra, vt patet infr. Vel potest hoc referri ad verbum illud; venit, scilicet, quod Dauid venit clam ad castra Saulis; quia nemo vidit eum, dormientibus omnibus. *Et venit ad locū, vbi erat Saul.* id est, descendit in castra Saulis ad locum, in quo dormiebat.

E

An Dauid peccauerit eundo ad locum Saulis, quia exponebat se periculo. Quæst. V.

QVÆRET aliquis, an Dauid in hoc peccauerit exponendo se periculo. Aliquis dicet, q; sic, quia Saul hēbat viros multos. s. tria millia virorum electorū; Dauid autem solus descendit cum Abisai; magna aūt dementia videbatur, quòd solus introiret in castra hostilia, & consequenter tentabat Deum, cum sine necessitate se exponeret tanto periculo, præsertim, quia Dauid non habebat tunc necessitatem probandi innocentiam suam contra Saulem: nam iam probauerat, cum abscidit oram chlamydis eius in spelunca, & potuisset occidere Saulem, & non occidit; q; postea innotuit Sauli, vt patet supra cap. 24. non indigebat ergo alia probatione. Respondendum, quod non peccauit

Dauid

F David descendendo in castra Saulis nam scriptura nō computat hoc inter peccata eius. Quin tñ exponendo se tanto periculo nō peccauerit, manet adhuc dubium. Sed quidam dicunt, q̄ David non peccauit, eo q̄ non se exponebat alicui periculo, quia descendit in castra Saulis, dormientibus omnibus: & Deus dederat soporem illis, ita vt nemo posset excitari securum igitur erat David descendere in castra, cum Deus cogeret omnes dormire, vt patet infra scilicet, omnes dormiebant: quia sopor Dei irruerat super eos, idest, sopor à Deo missus. Sed adhuc non sufficit hoc, quia dato, quod contigisset omnes dormire in castris Saulis, quando descendit David, tamen ipse nesciebat hoc, nec erat verisimile, quod in omnibus castris nullus vigilaret, præsertim cum Reges semper soleant habere custodes, qui vigilant, eis dormientibus. Et si dicas, quod non erat verisimile, q̄ in castris omnes dormirent via assueta: hoc tamen G fiebat miraculosè, cum sopor Dei irruerit super omnes. Sed adhuc istud non stat, quia quamuis omnes à Deo coacti fuissent dormire, tamen nesciebat hoc David; ideo ita se exponebat periculo, sicut si nullus dormiret. Et si obiicias, q̄ David vidit eos dormientes, antequam accederet ad castra, vt dicitur infra, & ob hoc voluit descendere, tanquam non esset aliquod periculum, non stat, quia quamuis videret David viros Saulis dormientes, nesciebat tamen, an omnes dormirent, quia cum essent tria millia virorum, non poterat ipse videre omnes, ita vt iudicare posset, an dormirent. Et dato, quod ipse potuisset scire omnes dormire, poterat accidere, quod aliquis eorum euigilaret, introeunte David in castra, & sic esset in periculo. Dicendum igitur, q̄ non potest dici, quin David se exposuerit periculo; H non peccabat tamen, quia Deus mouebat eum ad hoc, & ipse sciebat se moueri à Deo: qui autem à Deo mouetur, non obligatur legi, sicut ait Apostolus: Qui spiritu Dei aguntur, non sunt sub lege; Deus autem mouebat David ad hoc, quia volebat magnificare eum ostendendo innocentiam suam: supra autem ostenderat eam semel in abscissione chlamydis Saulis; nunc autem iterum volebat eam ostendere tradendo illum in manus eius, & quod non occideret eum: mouit ergo illum ad descendendum in castra vt acciperet lanceam Saulis, per quam hoc pateret. Si autem David exposuisset se periculo huic, Deo non mouente ipsum, peccasset nimis: quia, ista erat dementia magna, quod solus introiret in castra hostilia. *Cumque vidisset locum, in quo dormiebat Saul.* Istum locum vidit David à longe, priusquam descenderet in castra, quia tentorium I Regis differebat à ceteris, & per hoc cognouit illum esse locum Regis. *Et Abner filius Ner princeps militiæ eius,* idest, vidit locum etiam, in quo dormiebat Abner. Locus huius erat coniunctus loco, in quo dormiebat Saul, eo quod ille esset honoratissimus inter omnes seruos Saulis; cum esset princeps militiæ, vt hic dicitur. Et Rex confidebat ei maximè, quia erat cognatus eius, scilicet, patruelis suus, vt patet supra. c. 14. *Saulemque dormientem in tentorio.* Vidit David, q̄ Saul dormiebat in tentorio suo: non est autē sensus, q̄ David videret Saulem dormientem; nam eo, quòd erat in tentorio, non videret eum David, an dormiret, vel non: quia tamen vidit tentorium, vbi erat Saul dormiens, nec appareret aliquis motus in tentorio, dicitur vidisse eum dormientem. In Hebræo habetur hic. *Saulem dormientem in itinere.* Litera tamen nostra posuit in tentorio, eo quod non erat verisimile, q̄ Rex dormiret in itinere; K sed est sensus, q̄ dormiret in tentorio, & illud esset apud viam. Litera autem nostra magis voluit exprimere tentorium, quàm viam. Nec procedit hoc ex æquiuocatione nominis, quia pro tentorio in Hebræo dicitur, Ohel; hic tamen non ponitur, Ohel, sed Magal, quod significat semitam, idest, iter angustum. *Et reliquum vulgus per circuitum eius,* i. vidit David, q̄ reliquum vulgus, i. omnes viri Saulis dormiebant per circuitum eius. Non est intelligendum, q̄ ipse videret omnes dormire, vel sciret, an omnes dormirent, quia hoc non poterat videre, cum essent multi, præsertim cum esset nox, & David distaret aliquantum a castris, vt patet infra, scilicet venerunt David, & Abisai ad populum nocte, sed quia David vidit iacentem populum, & non sensit aliquem tumultum in castris, putauit, quod omnes dormirent; & istud fuit sibi motiuum audendi descendere in castra, quanquam præcipue descendebat, quia Deus mouebat cor eius, vt descenderet; alioquin ipse non confideret descendere in castra, cum nesciret, an vere omnes dormirent, vel an aliquis vigilaret. *Ait David ad Achimelech Hethæum, & Abisai.* Istos duos allocutus est, quia isti soli tunc erant cum eo, in quo sciendum, q̄ viri David non erant prope castra Saulis, & nunc, quando David locutus fuit ista ad Abisai, & Achimelech, nō erat inter viros suos, sed egressus est de loco illorum dormientibus eis, & iuerūt cum eo isti duo soli vsque ad castra Saulis. Prius verò, quā intraret in castra locutus fuit ad eos, dicens, quis descendet ad Saul mecum? & sic non fuit locutus ad alios viros, quos secum habebat, vt ad Ioab, & Asael, ceterosque cognatos suos, quibus ipse confidebat, quique erant viri fortissimi. *Filium Saruiæ fratrem Ioab.* Iste Abisai erat filius Saruiæ, G notificatur hic genus huius, quia fuit vir excellēs robore: vnde ipse cōnumeratus est inter tres viros fortissimos, qui iuerunt in Bethlehē, vt ducerent inde aquam pro David, & soli non timuerunt totam stationem Philisthinorum, sed irruperunt castra eorum inf. 2. li. c. 23. Erat autem iste cognatus David, ideo posuit scriptura nomen matris eius, & non patris, quia ex parte matris erat cognatus David. s. filius sororis eius: habuit nanque David sorores duas, s. Abigail, & Saruiam, vt patet 1. Parali. cap. 2. Saruia autem habuit tres filios, scilicet, Abisai, Ioab, & Asael. eod. c. Ideo dicitur hic, quod erat Abisai frater Ioab: nominatur autem Ioab, quia iste erat magis cognitus, quàm alij duo fratres, eo quòd esset princeps militiæ David, vt patet infra 2. lib. c. 5. *Quis descendet ad Saul mecum in castra?* i. quis de vobis duobus? solos enim hos alloquebatur, quia hi solum erant cum eo H tunc, quando locutus fuit hæc.

Licet David exposuit se periculo nō tamen peccauit quia Deus mouebat eū.

David cur non duxerit, nisi vnum de duobus comitantibus eum in castra. Quæst. VI.

QVÆRET aliquis, quare David non duxerit secum vtrumque in castra, cum ambo essent viri fortissimi. Aliquis respondebit, quòd istud, quod David aggrediebatur, erat aliquid valde durum, ad quod forte non auderent descendere illi cum eo, ideo noluit iubere eos, quod descenderēt, sed petiuit per modum electionis, quis vellet descendere; Abisai autem voluit, & Achimelech non ausus est, iō non descendit cum eo, nisi Abisai. Sed hoc nōn stat, quia isti duo egressi fuerant de loco aliorum cum David, vt ipsi irent quocunque iuberet David: non erat ergo verisimile, I quòd aliquis eorum postea recusaret exponere se periculo propter minorem: præsertim cum David se exponeret huic periculo: nam cognita certissima morte, vterque eorum dignum duceret mori, vbi moreretur David, quanto magis nunc, cum dubius esset euentus: non ergo recusasset aliquis eorum descendere. Sed dicendum, quòd quamuis David eduxisset istos duos secum de loco, in quo erant alij viri sui, tamen cum appropinquauit castris Saulis, noluit, quòd ambo intrarent cum eo: ideo per modum petentis consilium dixit: Quis descendet ad Saul mecum? Et quia tunc primo respondit Abisai; quam Achimelech, descendit ipse, & mansit Achimelech: si tamen voluisset David, descendisset quoque Achimelech. Sed tunc diceret aliquis: cur David non fecerit descendere ambos secum, cum essent ambo viri fortissimi, & tutior esset habens vtrunque, quàm al- K terum solum? Dicendum, quod David putabat, quòd nō esset opus pugnare, sed quod ipse descenderet, dormientibus omnibus in castris, ideo nihil proficiebat, quòd secum duceret vnū, vel multos, sed potius impediebatur, si multos duceret, quia facilius audiretur strepitus eorum in castris, quam alias, & forte excitarentur aliqui: sufficit igitur, quod vnum eorum secum duceret. Sed tunc dicetur, quòd debuisset David solus ire, quia sic magis occultaretur introitus eius in castra, cum minorem strepitum facturus esset, quam si duo irent. Dicendum, quod non fuit factum propter hoc. Primo, quia quamuis David non putaret sibi hic esse pugnandum, tamen non habuisset animum audacem ad faciendum hoc, si solus esset, quia homo, cum solus est, timidus redditur: duobus autem simul existentibus audacia crescit. Voluit ergo alterum illorum secum habere, vt intrepidè aggrederetur, quod cogitauerat. Secundo

David non intrauit solus castra Saulis sed duo.

secus

fecit hoc, quia Deus mouebat ipsum ad hoc, quòd haberet secum aliquem socium, & erat ratio, quia Deus volebat magnificare Dauid ostendendo innocẽtiam eius erga Saulem toti populo: & quia innocentia magis manifestaretur, si Dauid non solum non occideret Saulem, cum posset eũ occidere, sed etiam, ꝙ prohiberet obnixè eum, qui volebat occidere Saulem, quàm si solum non occidisset Saulẽ, cum posset, sed hoc non poterat manifestari, nisi aliquis iret cũ Dauid, ideo mouit Deus Dauid, vt aliquem secum duceret. Patet hoc: quia si Dauid solus iuisset accepisset lanceã, & scyphum, & redisset. Nunc autem, cum iuit Abisai cum eo, conatus est Abisai configere Saulem in terra; Dauid tamen obnixè hoc prohibuit, dicens: ne interficias eum, vt patet infra: fuit ideo conueniens, vt Dauid secum duceret aliquem in castra Saulis. *Dixitque Abisai: ego descendam tecum.* Iste respondit primo, quàm Achimelech, ideo descendit cum Dauid: Achimelech autem mansit extra, quousque redierunt portantes lanceam, & scyphum. *Venerunt ergo Dauid, & Abisai ad populum nocte*, Idest, venerunt ad populum, qui erat in castris Saulis per noctem: obseruauerat enim Dauid istud tempus, vt nunc dormirent viri Saulis, & ipse posset securè agere, quod volebat: per diẽ autem hoc non poterat, quia Saul, & viri sui ambulabant per desertum inquirentes locum Dauid.

Quid intenderet Dauid, quando descendit in castra Saulis. Quæstio VII.

QVÆRET aliquis, quid intenderet facere Dauid, quando descendit in castra. Aliquis dicet, quod intenderet occidere Saulem. Si aũt obiciatur, ꝙ non occidit eũ: ergo non habuit intentionem occidendi, cum potuisset illum occidere. Respondebitur, ꝙ hoc non tenet: quia supra c. 24. Dauid accessit ad Saulem in speluncã animo occidendi eum; postea tamẽ percussit eum cor suum, & noluit agere, vt patet ibidem. Ita hic fortè quamuis à principio voluisset eum occidere, postea tamen noluit. Sed dicendum est, ꝙ Dauid non habuit animum nocendi Sauli, quando descendit in castra, sed solum accipiendi lanceam eius, vel aliquid aliud in signum, quod habuisset locum occidendi eũ: & noluerit. Hoc aũt erat propter duo. Primo, vt cõfunderetur Saul. s. quia iterum misertus fuerat eius nolendo eum occidere, & nunc nouiter persequebatur eum: Dauid aũt denuo miserebatur eius nolens ipsum occidere: totaliter ergo confunderetur Saul, & desisteret à persequendo eum. Secundò, faciebat hoc Dauid ad magis indicandum innocentiam suam. ostenderat enim eam, quando abscidit oram chlamydis Saulis, & noluit ipsum occidere, supra c. 24. Sed adhuc non nimis patebat in hoc, quia aliqui putarent, ꝙ quamuis tunc Dauid misertus fuerit Saulis; si tamen iterum acciperet eum in potestate sua, non parceret ei, nunc aũt redierat Saul ad persequendum Dauid postq̃ eius misertus fuerat, ex quo haberet Dauid iustã cãm occidendi Saulem secundum legem hostilem: reperit tamen eum, & non occidit, cum potuisset, quin potius prohibuit Abisai volentem occidere Saulem: ideo non poterat intensius clementia Dauid ostendi. Cum autem dicitur, ꝙ Dauid habuit intentionem occidendi Saulem, sed postea mutatum est propositum, non stat, quia non habetur in tota litera, ꝙ Dauid voluerit eum occidere, supra n. c. 24. habetur, ꝙ à principio cogitauerit eum occidere, sed postea doluit: non ergo descendit in castra Saulis alia intẽtione, nisi vt inde acciperet signum clementiæ suæ, & innocentiæ in Saulem. *Et inuenerunt Saulem iacentem, & dormientem in tentorio.* i. Dauid, & Abisai inuenerunt Saulem, quia ambo iuerunt in castra: & quamuis transiuissent per medium castrorum vsque ad tentorium Regis, nemo tamen vigilauit, qui videret Dauid, eò ꝙ sopor immissus fuerat à Dño super oẽs in castris, ne cognoscerent venientem Dauid, vt patet infra. In Hebræo dicitur. *Dormientem in itinere.* Vbi dicitur hic: dormientem in tentorio, sed exponendum est, sicut supra. *Et hastam fixam in terra ad caput eius.* i. reperierunt hastam ad caput Saulis, quæ fixa erat in terra, & in hoc significatur opportunitas occidendi Saulem, quia ipse habebat arma, quibus occidi posset; vnde Abisai conatus est pcutere Saulẽ lancea illa configendo eum in terra, sicut

A dixit infra: nunc ergo perfodiam eũ lancea in terra semel. & scdo non erit opus: ponitur ẽt de lancea, quia ista portata fuit à Dauid in signũ, ꝙ potuisset occidere Saulem, & noluerit: & quia lancea fuit accepta in signum, oportebat, ꝙ ostenderetur, quõ ista lancea esset apud Regem; alioquin si Dauid accedens ad principium castrorum inuenisset illã lanceã, & tulisset, non sufficienter p hoc ostenderet, ꝙ potuisset occidere Saulẽ. Dicitur ergo de ista lancea, ꝙ esset ad caput Regis ad signandũ, ꝙ qui accepit lanceam illam de capite Regis, potuisset occidere eum, sed misertus est. *Abner autem, & populum dormientem in circuitu eius.* i. inuenerunt Dauid, & Abisai dormientẽ Abner, & totum populum suum in circuitu tentorij Regis, ꝙ in medio castrorũ erat. *Dixitque Abisai ad Dauid.* Hic ponitur sm, in quo à Dauid Saul à morte protegitur, cum vellet eũ occidere Abisai.
B *Conclusit Dominus hodie inimicum tuũ in manus tuas.* id est, Deus posuit inimicum tuũ in potestate tua. Dicitur aũt conclusus, quia non hẽbat potestatẽ ad aliquam partẽ euadendi. In hoc aũt congratulabatur, & cõgaudebat Abisai Dauid, tanq̃ aduenisset magnum bonum Dauid. s. ꝙ esset hostis suus in potestate sua. Erat aũt hoc à Dño, vt dixit Abisai, quia non videbatur verisimile, ꝙ Dauid potuisset intrare ita securè in castra, omnibus dormientib. nisi Deus miraculosè soporem ei dedisset: Deus igitur faciebat hoc. *Nunc ergo perfodiam eum lancea in terra semel.* i. quia sic est, ꝙ Deus voluerit concludere hostem tuum in manus tuas, perfodiam eum lancea semel. s. configendo eum terræ. *Et secundo non erit opus*, idest, si percussero eum semel, non erit opus, ꝙ percutiam secundo q. d. ita fortiter percutiam, ꝙ vnico vulnere morietur.

C

Quare Abisai petierit à Dauid occidere Saulem, cum sciret antea Dauid noluisse illum occidere. Quæst. VIII.

QVÆRET aliquis, cur Abisai diceret Dauid, perfodiam eum lancea, quia sciebat, ꝙ Dauid hoc nollet: nã iterum Deus tradiderat Saulem in manus eius, & noluerat percutere eum, quin potius confregit viros suos sermonibus, vt non insurgerent in eum, supra c. 24. nunc igitur nõ consentiret, quòd Abisai percuteret eum. Dicendum, quod Abisai motus fuit ad dicendum hoc, quia vidit, quòd Dominus tradiderat Saulem in manus Dauid, & hoc videbatur esse ad aliquem finem, non erat autem alius, nisi vt Dauid occideret Saulem, cum esset hostis illius, ideo voluit occidere illum. Cum autem dicitur, ꝙ Dauid prohibuerat viros
D suos, ne insurgerent in Saulem, supra cap. 24. dicendũ, ꝙ Abisai crederet rationabiliter debuisse mutari cor Dauid: ipse enim primo misertus fuerat Saulis, & proposuit Saul nunquam persequi Dauid, sed potius orauit, vt Deus redderet ei vicem pro bono opere, supra c. 24. nunc aũt denuo persequebatur Dauid nihil faciente Dauid, ideo rationabiliter debuisset Dauid moueri ad occidendum eum: vnde fortè Abisai credidit mutatum esse cor Dauid. Item daro, quod Abisai putaret Dauid non esse inclinatum ad occidendum Saulem, volebat suadere ei, quod permitteret illum occidi, vt sic euaderent Dauid, & viri sui periculum: sciebat. n. Abisai, ꝙ dum viueret Saul semper persequeretur Dauid, & viros suos: & quia aliquando poterant incidere in manus eius, & morerẽtur; volebat. n. potius, quod ipsi occiderent Saulem, ideo quamuis non esset inclinatus Da-
E uid ad occidendum Saulem, volebat eum Abisai inducere, quia tamen vidit eum firmum esse in proposito non occidendi Saulem, & nimis resistere sibi ad hoc, quòd non occideret illum, destitit Abisai à persuadendo.

An peccauerit Abisai volendo occidere Saulem. Q. IX.

QVÆRETVR vlterius, an Abisai peccauerit volendo occidere Saulem. Respondẽdum, quod si Abisai occidisset, vel vulnerasset Saulem, peccasset mortaliter, eo quod non habebat aliquam iustam causam nocendi ei, quia agebat propria auctoritate; & non potest aliquis propria auctoritate occidere alterum, nisi repellendo vim, & in paucis casibus, in quibus lex permittit. Hic autem Abisai non repellebat vim, cum Saul non aggrederetur eum, nec erat hic alius casus de permissis in lege ad occidendum

propria

propria auctoritate, ideo illicitum erat ei, quòd occideret illum, præcipuè, quia Saul erat Rex Israel, & magis peccaret Abisai mittendo manum in eum, quam in aliquem alium: & hoc allegauit Dauid, dicens: quis extendet manum suam in Christum Domini, & innocens erit, quasi dicat, nullus poterit licitè eum occidere: Abisai autem non occidit eum, nec percussit dissuadente Dauid: ideo ex hac parte nō peccauit; voluit tamen deliberatè percutere Saulem, si permisisset Dauid: sed in quibuscunque actus est malus, voluntas quoque ad illum actum mala est: ideo peccauit Abisai volendo occidere Saulē, nec solū cū voluerit occidere eum, sed etiam suadēdo Dauid, vt permitteret eum occidi; suasio autem ad malum peccatum est, saos ergo peccauit Abisai in hoc. *Et dixit Dauid Abisai: ne interficias eum.* Vidit Dauid Abisai promptum esse ad occidendum Saulem: ideo restitit ei iubendo, ne faceret, & iurando super hoc. *Quis enim extendet manum suam in Christum Domini, & innocens erit?* i. quis poterit extendere manum ad occidēdum regem, qui vnctus est à Deo, & eo magis cū sit innocens? q.d. nullus: quia Deus fecit eum superiorem omnibus, & nulli præstitit auctoritatem super ipsum; sed Deus solus est vltor iniquitatum eius: vnde solum Deum Dauid inuocauit in iudicem supra cap. 24. dicens: iudicet Deus inter me, & te; manus autem mea non sit in te: hoc autem intelligitur de mittente manum in Regem aggrediēdo, quia nulli homini licet hoc inter subditos suos: licet tamē defendendo, vt si aliter non potest euadere mortem, quam Rex infligere vult aggrediendo ipsum, nisi Regem occidat se defendendo, licitum erit illum occidere, nisi Rex habuerit iustam causam occidendi eum, quem vult occidere: nam ipse iudex est, & potest propria auctoritate occidere delinquentes, & illi non debent resistere ei, quia qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit, & ex hoc peccat mortaliter. ad Ro. c. 13. *Et dixit Dauid; viuit Dominus.* Hic iurat Dauid de non occidendo Saulem: & hoc fecit ad significandum intentionem suam Abisai, ne occideret Saulem: quia si fortè indicasset ei intentionem suam esse, quasi indifferētè, vel verbis non efficacibus locutus fuisset, Abisai fortè occideret Saulem: vt ergo desisteret, expressit intentionem suam efficacioribus verbis, quam potuit, s. iurando, ideo tunc destitit Abisai. Si autem quæras, an Dauid teneretur prohibere occisionem Saulis, & resistere Abisai, dicas q sic, alias peccasset mortaliter, sicut declaratum est supra c. 24. de viris Dauid, quos ipse confregit sermonibus, ne insurgerent in Saulem. *Quia nisi Dominus percusserit eum,* i. nisi Deus per se occiderit Saulem. i. per aliquem morbum subitaneum, vel per aliqua infortunia, vt si percutiat eum fulmine, vel obruatur cadente ædificio aliquo super ipsum, & sic de aliis generibus periculorum, quandocunque quis violenter moritur, nullo homine agente quicquā contra ipsum nisi forte à casu; & est iste primus modus moriēdi de tribus qui habentur hic, & ēt declarati sunt supra cap. 24. *Aut dies eius venerit, vt moriatur.* Iste est secundus modus. s. quādo aliquis moritur veniente die suo. Vocatur autem dies alicuius ad moriendum dies terminans periodum durationis speciei humanæ, vel durationis istius hominis secundū cōplexionē suam. Et qñ aliquis sic moritur, necesse est, vt senectute nimia confectus sit, vel disproportio complexionis suæ nō possit vitam suam vlterius extendere. Et in hoc nullus homo præstat cautam ad moriendum, nec aliquod infortunium, sed sola conditio naturæ. *Aut in prælio descendens mortuus fuerit.* Iste est tertius modus moriendi. s. cum quis occiditur ab hostibus. De isto etiam putabat Dauid, q posset mori Saul hoc genere mortis: quia frequenter descendebat Saul ad pugnam contra Philisthinos, qui erant hostes continui eius: & quia euentus belli varius est, poterat ibi gladio cadere, & sic factum est, quia postea occisus est à Philisthinis, infra cap. vltimo. De istis tribus modis latius dictum est supra cap. 24. s. an differant inter se, & quo modo differant. *Propitius sit mihi Dominus, ne extendam manum meam in Christum Domini,* idest sic mihi Deus sit propitius, quod non extendam manum meam in Saulem. Vel dicitur: propitius sit mihi Dominus, idest oro, q Deus mihi propitietur faciendo, ne extendere velim manum meam in eum.

F *An Dauid ex hoc iuramento teneretur non occidere Saulem. Quæstio. X.*

QVÆRET aliquis, an Dauid ligaretur ex hoc iuramento ad nullo modo occidendum Saulem. Respōdendum est, q per hoc iuramentum solū obligabat se Dauid ad ea, ad quæ obligatus erat de iure communi; tenebatur. n. Dauid non occidere Saulem, quamuis hostis eius esset, quia manu sua non licebat ei petere vindictā de eo, alioquin peccasset mortaliter, vt declaratū est supra c. 24. nunc aūt hoc idē iurabat Dauid. s. q non occideret eum. Proficiebat tñ istud iuramentum ad duo. Primò ad distrahendum Abisai, ne occideret Saulem, qui promptus erat occidere eum, & per hoc desisteret, quia significabatur ei efficaciter intentio Dauid. Secundò proficiebat ad confirmandum vo-
G luntatē Dauid, quia licet Dauid obligatus esset de iure cōmuni non occidere Saulem, tñ cum tunc nouiter se obligaret per iuramentum, esset firmior in proposito, & magis caueret, ne ageret contra hoc: sic. n. fiunt vota, quia qñ aliquis proponit aliquid agere, quod bonum est, in quo vellet permanere, nondum est firmus in proposito illo, cum liceat ei sine peccato retrocedere, ideo vt volūtas sua totaliter firmetur in bono cōcepto, & disponat se ad semper illud persequendum, vouet illud agere, vt sic inducatur necessitas ad agendū. Sciendum autem, q Dauid obligabatur ex hoc nunquam occidere Saulem, etiamsi semper persequeretur eum, & Deus traderet ipsum millies in manus eius, non tñ obligabatur non occidere eum, si Saul circundaret Dauid, & vellet eum capere ad occidendum: tunc. n. liceret Dauid occidere Saulem, si alias nō posset ipse mortē euadere. Nec
H iurauit Dauid, q nō occideret Saulē se defendendo, sed solū aggrediendo, q patet, quia dixit; non extendam manum meā in Christū Dñi: extendere aūt manū est aggredi: cum aūt quis solùm se defendit, non extendit manū in alterum, sed repellit violentiam extendentis manū in se: patet etiam quia verba Dauid debent referri ad casum illū, qui præsens erat. Deus. n. tradiderat Saulē in manus Dauid, & ipse non permisit, q occideret eum Abisai, & iurauit super hoc; ideo intelligenda sunt verba iuramēti illius in casu simili, s. cum reperiret eum iterum, & iterum sic, vel quotiescunq. Deus traderet eum in manus ipsius. De offensione aūt nō erat hic sermo, eo q non offerebat se hic casus, in quo deberet Dauid defendere se à Saule, sed in quo posset eum aggredi, ideo quamuis verba ista sint generalia, oportet extendi solum ad aggressionem, de qua tunc se offerebat casus. Item
I quia Dauid, si iurasset specialiter, vt pote, q aliquis peteret ab eo, q iuraret nunquam se defendere à Saule; & q potius permitteret, se occidi a Saule, quam occidere eum se defendendo; Dauid hoc nollet iurare, quia erat irrationabile; quā uis igitur generaliter iuraret Dauid, q pro nulla causa occideret Saulem, non intelligebatur de occisione, quæ fieret defendendo: quia in generali sermone non veniunt ea, quæ non esset quis verisimiliter concessurus, vt patet extra de iureiuran. in 6. c. in generali.

An Dauid peccasset occidendo Saulem. Quæst. X I.

QVÆRET aliquis, cur Dauid noluerit occidere Saulem, qui erat hostis suus, & quotidie infligebat ei mala, & voluerit occidere Nabal, qui solū semel intulit ei iniu-
K riā præcedenti cap. Respōdendum, q Dauid peccasset, siue occidisset Saulem, siue Nabal: quia in nullo casu horum licebat ei vindictam propria manu petere: ideo quamuis disposuisset occidere Nabal ex passione, tamen postea loquēte ad eum Abigail, consensit non occidere Nabal, quin potius Deo, & Abigail gratias egit, quia Deus liberauit eum à peccato per verbum Abigail præcedenti capit. Sed dicetur, cùm toties offenderit Saul Dauid, & nunquam fuerit motus totali deliberatione ad occidendum eum, nec opus fuit, vt quis persuaderet ei, ne occideret Saulem, sed potius ipse persuasit bis viris suis, ne occiderent Saulem, vt patet supra c. 24. & hic: quomodo cùm semel offenderit Nabal Dauid, eguit Dauid persuasore ad non occidendum Nabal, alioquin occidisset. Dicendum, q Dauid habebat multas causas non occidendi Saulem. s. quinq;, quæ positæ sunt supra c. 24. nulla tamen illarum visa est efficax, nisi vltima. In

Nabal autem solum erat vna causa, quæ distraheret: Dauid autem passione præuentus non reputauit illam efficacem, & quamuis illa eadem existeret in Saule, propter illam non cessauit occidere eum, sed solum propter vltimá, quæ non erat in Nabal: solùm. n. cessauit Dauid ab occisione Nabal, quia illicitum erat vindictam petere manu sua, vt patet ex verbis suis præcedenti c. s. Benedicta tu, quę prohibuisti me hodie, ne irem ad sanguinem, & ne vlciscerer me manu mea: istam causam non reputabat Dauid esse nimis efficacem, ideo nisi esset aliud persuadens, ista sola non potuisset eum distrahere. In Saule autem erant quinque causæ, & nulla illarum sufficienter distraxisset, præter vltimá. s. quia Saul erat Rex, & ex hoc putabat Dauid esse maximum scelus, ꝙ quis occideret eum. Sic apparet hic ex verbis suis, s. Quis extendet manum suam in Christum Domini, & innocens erit? & non dixit: illicitum est vindictam propria manu expeti. Sic patet supra cap. 24. vbi nullá aliá causam allegauit Dauid contra suos, vt non occideret Saulem, nisi ꝙ Rex erat. Istam autem putauit esse efficacissimá ideo non eguit persuasore: si autem solum essent aliæ causæ, quæ fuerunt in Nabal, nõ cessasset Dauid occidere Saulem, nisi quis dissuasisset, quamuis igitur illicita esset mors Nabal, sicut mors Saulis; tamẽ eguit Dauid persuasore, vt non occideret Nabal, & non eguit pro Saule. *Nunc igitur tolle hastam, quæ est ad caput eius*, idest, quia illicitum est, ꝙ occidamus eum, nihil ei mali inferas, sed solum tolle hastam, quæ est ad caput illius.

Saul propter duo habebat hastam ad caput. Q. XII.

QVÆRET aliquis de ista hasta, quam habebat Saul ad caput, cur haberet eam. Respondendum, ꝙ Saul habebat propter duo. Primo, quia ipse erat vir bellicosus, & non delectabatur magis in aliquo gener armorum, quã in clypeo, & lancea; vnde famosus erat in hoc genere pugnãdi: sic laudat eum Dauid in planctu suo infra 2. li. c. 1. s. Clypeus Saul, quasi non esset vnctus oleo à sanguine interfectorum, ab adipe fortium. Volebat ergo semper lãceam habere apud se, quia nimis in illam afficiebatur. Secundo, & præcipuè habebat lanceam apud se, quasi insignium regalis honoris: nam sicut coram Regibus gladius antefertur in signum regalis potestatis, & ministerij iustitiæ, vt patet ad Roma. capitulo 13. ita Saul lanceam habebat in regale insignium, ideo omni tempore habebat eam apud se, siue cibum sumeret, siue dormiret, siue quiesceret, siue aliquem alloqueretur. Sic patet supra cap. 18. & 19. nam bis ibi Saul sedebat in domo sua Dauid psallente in cithara coram eo, & tenebat Saul lanceam in manu, conatusque est percutere bis Dauid. Tenebat etiam Saul lanceam in mensa, cùm cibum sumeret: sic patet supra cap. 20. quia sedebat ad mensam, & arripuit lãceam, conatusq; est percutere Ionathan, & tunc surrexit Ionathas à mensa. Tenebat quoq; lanceam Saul, quando alloquebatur aliquos. sup. capi. 22. quando in nemore Gabaa alloquebatur seruos suos circũstantes; omni tempore igitur lanceam tenebat. Nunc autẽ, quia dormiebat, erat lancea fixa ad caput eius, nec vnquã deesset ei regale insignium. *Et scyphum aquæ, & abeamus.* i. tolle etiam scyphum aquæ, qui est ad caput Regis, & recedamus hinc: nolebat. n. manere ibi amplius Dauid: quia nihil facturus erat. Etiam ne quis euigilaret, & videret eos: quia tunc essent in periculo. Iste scyphus aquæ erat ad caput Regis ad lauandum manus, cùm surgeret, vel ad potum, vel ad aliquam cærimoniam regalem. *Tulit ergo Dauid hastam, & scyphum aquæ, qui erat ad caput Saul.* Quãuis dicatur, ꝙ Dauid tulerit, intelligendũ est, ꝙ tulerit Abisai: quia Abisai erat minister Dauid. Etiã quia Dauid iusserat hoc Abisai, dicens: Nunc tolle hastam, quæ ad caput eius est, & scyphum: Sed dicitur Dauid tulisse: quia iussit illam deferri: sic enim dicitur Salomon ædificasse templum Domini infra 3. lib. cap. 6. non quidem, quod ipse aliquid ædificauerit, sed quia iusserit ædificari.

Dauid non accepit de castris Saulis nisi lanceam, & scyphum. Quæstio XIII.

QVÆRET aliquis, quare Dauid tulerit lanceam, & scyphum, & quare non tulerit aliquid aliud. Respó A dendum, ꝙ Dauid descendit in castra Saulis ad probandũ innocẽtiam suam, vt inde acciperet aliquid in signum, per quod ostẽderetur, ꝙ ipse habuerit Saulem in potestate sua, & noluerit illum occidere: erãt autem ad hoc sufficientia signa lancea, & scyphus Regis: quia illa lancea erat, quam semper Rex gerebat in manu, ideo cùm Dauid loqueretur extra castra ad Saulem ostendens lanceã Regis: manifestè appareret, ꝙ ipse intrasset in castra, vel aliquis de suis, & accepisset hastam Regis & scyphum: & quia Rex non inueniret illã apud se, nec scyphum, manifestè videret, ꝙ Dauid introiuerit in castra, & acceperit lanceã. Sed dicet aliquis: cur Dauid non absciderit hic aliquam partẽ chlamydis Saulis, vt ferret in signum, sicut fecit sup. c. 24. Respondẽdũ, ꝙ Dauid nihil volebat hic, nisi habere aliquod signũ quo ostenderet se potuisse occidere Saulẽ, & noluisse, & quia B sufficiens signũ erat lãcea Regis, & scyphus, noluit aliud, præsertim quia ipse intendebat cauere dedecus Regis, quãtum posset, & quia abscindere partes vestium eius erat dedecus, noluit aliquid abscindere. Prius autem sup. cap. 24. Dauid amputauit partem clamydis Saulis, quia non poterat ibi habere aliud signum: ideo necessitate coactus illud egit, quamuis esset dedecus Regis: nunc aũt quia habebat alia signa sufficientia, noluit aliquid de vestibus scindere. *Et non erat quisquã, qui videret, & intelligeret, & vigilaret.* Hoc ponitur ad innuendum miraculum, s. ꝙ quamuis introissent Dauid, & Abisai in castra, nullus vidit, nec intellexit quid facerent, quia nemo vigilabat. *Sed omnes dormiebant, quia sopor Domini irruerat super eos.* Hoc ponit ad declarandum, quomodo superiora sint verisimilia: quia aliquis diceret non esse verisimile; quòd nullus in castris Sau C lis vigilaret, & ꝙ posset Dauid transire per medium castrorum vsq; ad tentorium Saulis, & quòd nemo hoc videret: ideo dicitur, quòd sopor Dei irruerat super eos quasi aliàs quis dicat non erat verisimile, quòd hoc potuisset accidere via consueta; nam in castris, vbi erant tot viri, aliquis vigilaret saltem custodiendo Regem: sed factum est miraculosè, scilicet quia Deus immisit soporem super omnes, qui erant in castris: & sic nemo poterat vigilare: Et vocatur sopor Dei, idest sopor immissus à Deo.

Quare immiserit Deus soporem Sauli, & omni populo eius. Quæstio XIIII.

QVÆRET aliquis, ad quid Deus immiserit soporem in castris Saulis. Rñdendũ, ꝙ Deus volebat ostẽ D dere innocentiam Dauid erga Saulem, vt magnificaret eũ faciendo cognosci, ꝙ ipse toties misertus fuerit hostis sui atrocissimi, quẽ potuisset impunè occidere: & quia non poterat nũc Dauid introire in castra Saulis ad accipiendũ inde aliquod signum, cùm vigilarẽt serui Saulis, & caperent Dauid, Deus voluit, vt omnes dormirent, ita vt nemo posset impedire Dauid: promiserat. n. Deus, ꝙ traderet Saulẽ in manu Dauid, vt patet supra c. 24. s. Ecce dies, de qua locutus est Dominus ad te: ego tradam inimicum tuũ: & non solum volebat Deus hoc facere semel, sed pluries, & quia non potuisset Dauid nunc impunè introire in castra Saulis, Deus, qui promiserat ei tradere sibi hostem suum, voluit efficere id, sine quo non poterat ei tradi hostis suus.

E *Sopor quomodo causatus fuerit à Deo in seruis Saulis. Quæstio XV.*

QVÆRETVR vlterius, quomodo Deus causauerit soporem in omnibus seruis Saulis. Respondendum, quòd sopor est passio quædam de naturalibus, & sicut natura potest causare soporẽ in homine ita & Deus, qui princeps naturæ est. Sopor autem causatur in homine ascendente multa fumositate ad cerebrum, quæ priuat hominem operatione animali, ita Deus poterat subito replere cerebrum cuiuslibet existentis in castris tanta fumositate, vt etiamsi tangeretur fortiter, nihil sentiret, sed essent omnes velut exanimes: poterat quoque hoc facere Deus sine processu naturæ, scilicet, quòd non causaret fumositatem in capitibus impedientem operationem animalem, sed cum quælibet virtus nostra habeat se respectu Dei in potentia obedientia ad omnia, quæ Deus voluerit:

non solum, ipso multiplicante fumositatem in capitibus singulorum de castris, cessaret operatio animalis cum intelsione naturalium virtutum, quod est soporari; sed etiam nullo apposito, sed solum Deo volente, quod cessarêt virtutes animales ab operationibus suis, cessarent, & esset somnus fortis in singulis. Sic enim legitur immisisse Deus iterum soporem in Adam Gen. c. 2. qui causatus fuit, vt non sentiret Adam, quomodo vna de costis suis ablata fuerit. Est etiam Deus Dñs non solum sopores, sed etiam somniorum i. visionum, quæ fiunt in somnijs, f. quod potest cuilibet immittere tale somnium, quale voluerit: & hoc modo Deus reuelabat Prophetis veritates futuras, quia immittebat eis somnia certissima de rebus venturis, per quæ poterant ita certissime enunciare futura, velut si ea præsentualiter cernerent, vt patet Num. c. 12. f. Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somniū loquar ad illum: sic etiam Daniel dixit Nabuchodonosor, q Deus miserat ei somnia ad enunciationē futurarum rerum, vt patet Daniel. c. 2. sic etiam Deus immisit somnium cuidam de Madianitis, per quod significabatur, q Gedeon præualiturus erat contra castra Madian, & ex hoc infirmarentur Madianitæ, & non possent resistere ei Iudic. c. 7. facile est autem Deo immutare omnia hæc ad qualescumque passiones naturales, vel supra naturam iuxta voluntatem suam, cum ipse omnium artifex sit.

Cumque transisset Dauid. Hic ponitur tertium huius c. in quo Saul à Dauid conuincitur, & diuiditur in duo, quia primo Abner, & totus populus conuincitur de negligētia. Secundo Saul conuincitur de iniustitia ibi. *Cognouit autem Saul*. De primo dr. *Cumque transisset Dauid ex aduerso*. i. transiuit castra, & accessit ad aliquam partem distantem à castris, quæ erat ex opposito castrorū: & ex loco ipso locutus fuit ad Saulem, & populum. *Et stetisset in vertice montis* à. non locutus fuit quousque esset in vertice montis, qui erat apud castra. Hoc fecit Dauid, vt ex loco ipso posset audiri vox eius in castris Saulis, & posset ipse videri: si autem fuisset in plano non audiretur, cum esset diffusa multitudo virorū per agros in circuitu Saulis, & nesciretur, quis loqueretur, nisi esset prope: & hoc periculū erat Dauid, nunc aūt, cùm esset super mōtem, poterat videri de castris Saulis, & audiri. Eratq. satis distās, ita vt nemo posset persequi eum. *De longè, vt esset grande interuallum inter eos*. i. erat Dauid longe à castris, in tantū, q erat grāde interuallū inter eos. i. inter Dauid, & inter illos, qui erant in castris Saulis: hoc faciebat, qa timebat, q, quāuis misertus fuisset Saulis, aliqui de viris eius persequerentur eū: posuit igitur se in tali loco, ad quem nemo de seruis Saulis accedere posset, quin Dauid prius posset euadere. *Clamauit Dauid ad populum, & Abner filium Ner*, i. cum fuit in monte cœpit clamare ad Abner, & ad populum increpando eos, q non custodierāt Regem: fuit autem locutus ad Abner, quia ipse erat præcipuus inter viros Saulis, & deinde ad totum populum, quia omnes rei erant criminis, cùm non custodissent Regem; locutio tamen ista dirigebatur ad solum Abner, quanquā postea conuertit Dauid quædam verba ad populum, dicens: viuit Dominus, quoniam filij mortis estis vos, qui non custoditis Dominum vestrum.

Dauid debuit clamare ad Saulem, aliàs nihil profuisset, quod fecerat. Quæst. XVI.

QVÆRET aliquis, an peccauerit Dauid dicēdo hæc. Aliquis dicet, quòd sic, quia Dauid exponebat se periculo sine causa, quia in hoc tentatio Dei erat. Dicendum, quòd Dauid, non peccauit clamando ad Saulem, quia, si non clamasset, nihil profecisset id, quod fecerat introeundo in castra: quia non indicaretur innocentia sua, nisi clamaret ipse, significans, q introisset in castra ostendendo signum, ideo debuit clamare. Cùm autem dicitur, quod exposuerit se periculo, & tentauerit Deum, dicendum, quòd non stat, quia Dauid non locutus fuit, quousque fuit in loco securo, scilicet longè à castris super verticem montis, vbi nullus poterat ei nocere. Et sic non erat periculum: sic etiam fecit supra cap. 24. cùm voluit ostendere Sauli oram chlamydis abscissam: nam non loquutus fuit ei immediate, vt egressus est de spelunca, nec in-

F tra speluncam: quia in hoc erat periculum, sed locutus est postquam fuit longè à spelunca. Sed dicet aliquis, q securior esset Dauid, si non clamauisset, quam clamando, eo q sic aliquis poterat persequi eum, & fortè accideret, q caperetur: si autem non clamasset, non possent hæc euenire. Dicendum q verum est, tñ nō est euitandū omne periculum, nisi id, q verisimile est: alia n. quamuis possibilia sint, ñ pericula non vocantur: Dauid aūt posuerat se in tali loco, in quo verisimiliter nō poterat periclitari, ideo quamuis esset possibile aliquod malū ei euenire propter clamorē illū; tñ periculū non vocatur, & cōsequēter nec tentatio Dei. Item quia dato, q interdum pericula verisimilia sint; si tñ parua sint, licitū est alicui se exponere illis, vt aliqua magna bona acquirat, quę ei necessaria sunt: sic autem erat hic de Dauid quia ipse volebat indicare innocentiā suam, q erat ei valde

G opportunū, & propter hoc se exposuerat periculo introeundo in castra: quāuis ergo nunc aliquantū periculi esset; licitū erat Dauid clamare, ne totum opus suū maneret inane, præsertim quia Deus cooperatus fuerat sibi miraculosè mittendo soporem super omnes, qui erant in castris: si tamen nunc non clamasset Dauid, manisset miraculum Dei inane, q fiebat ad indicandam innocentiam Dauid, quæ non poterat indicari, nisi clamasset Dauid: ergo non solum erat sibi licitum clamare, sed etiam si non clamasset, videretur peccasse, quia fecisset beneficium collatum sibi miraculose manere superuacuum.

Propter quid Dauid increpuerit Abner, & populum Saulis. Quæst. XVII.

H QVÆRETVR vlterius, ad quid Dauid clamaret increpādo Abner, & populum. Aliquis dicet, q clamauit increpando illos, quia erant verè increpabiles non custodiendo Regem: sic enim dicitur infra: filij mortis estis vos, qui non custodistis Dominum vestrum. Sed dicēdum, q hoc non stat, quia nihil hoc attinebat ad Dauid, cum ipse non intenderet salutem, vel bonum Saulis, nec curaret, an bene, vel male eum custodirent serui sui, sed potius ipse desideraret, quod male custodirent eum serui sui, vt haberet opportunitatem ad faciendū id, quod fecit, alioquin non potuisset impunè introire in castra. Dicendum igitur, quòd Dauid locutus fuit ista, vt magis inclinaret sibi Saulem, & proficeret causæ suæ. Dupliciter. n. proficiebat hoc ad intentionem Dauid. Primo, quia ipse intēdebat demonstrare innocentiam sui erga Saulem, non solum, quia nole-

I bat eum occidere, cum posset, & prohibebat eum occidi ab alijs, qui secum erāt, sed etiam quia increpabat seruos suos propter negligentem custodiam, tanquam in hoc significaret se dolere, quia male custodiebatur Saul, & per hoc flecteretur Saul conspecta tanta probitate, & clementia Dauid erga se. Secundum, & præcipuum erat, quia per hoc confirmabat Dauid intentionem suam: ipse. n. volebat innuere, q introisset in castra Saulis, & potuisset eum occidere: sed non fecit, quia misertus fuit illius, & ad hoc ostenderet lanceam: Saul tñ posset cogitare, q aliqui de seruis suis dedissent lanceam Dauid, & scyphum, vt per hoc ostenderet innocentiam suam: hoc autem poterat esse verisimile, quia Saul putabat, quod serui sui coniurassent cū Dauid contra ipsum, vt patet supra c. 22. f. omnes coniurastis aduersum me, & non est, qui mihi renunciet: maxime, cum

K & filius meus fœdus inierit cum filio Isai: ad tollendam autem hanc suspicionem Dauid cœpit accusare Abner, & totum populum, q omnes illi dormirent, quādo ipse descendit in castra, ideo nullus poterat ei dare lanceā, & scyphum, sed ipse ceperat: & cōsequenter ipse potuerat occidere Saulem, sed noluit. *Nonne respondes Abner*. Nunquid nō vis respondere mihi, ò Abner? Vel est modus interrogandi, scilicet ò Abner responde mihi.

Sec Edo.

Cur Dauid magis increpuerit Abner, quam cæteros. Quæst. XVIII.

QVÆRET aliquis, cur Dauid increpuerit magis Abner, quam reliquos de populo: nam ad eum præcipue conuertit verba sua. Dicendum, quòd Dauid volebat increpare ministros Saulis propter causas supra positas

quod

ꝙ tamen magis istum, quam illũ increparet, fuit, quia magis rationi consentaneum videbatur: & fuerunt duo, propter quæ increpauit Dauid Abner potius, quàm ceteros. Primum, quia ipse erat minister principalis Regis, s. quia erat princeps militiæ, vt patet supra in litera, & ob hoc magis attinebat ad eum cura Regis, quam ad reliquos, & ob hoc dormiebat Abner apud Saulem tanquam præcipuus custos, vt patet supra in litera. s. cũque vidisset locum, in quo dormiebat Saul, & Abner filius Ner. Secundum erat, quia Abner erat cognatus Regis: patruelis eius, vt patet supra c. 14. magis ergo ꝑꝑ cognationem tenebatur eum diligere, q̃ reliqui; & curare pro salute eius; & cõsequenter reprehensibilior erat reliquis, pro negligenti custodia Regis. Dauid tñ præcipuè attendit ad Abner, eo ꝙ ipse esset principalis in seruis Regis: vnde dixit: Nunquid non vir tu es? & quis alius similis tui in Israel? quare ergo non custodisti Dominum tuũ Regem? q. d. tu es excellentior inter omnes viros Israel, & ad te magis pertinebat custodia Regis, cur ergo nõ custodisti? *Et respondẽs Abner ait*. ipsemet Abner respõdit, cum viderit, ꝙ ad eũ specialiter dirigebatur vox. *Quis es tu, qui clamas, & inquietas Regem?* q. d. quis es tu tantæ audaciæ, qui audeas clamare dormiẽte Rege, & inquietes eum? q. d. satis fatuus videris. *Et ait Dauid ad Abner: nunquid non vir tu es?* Hic incipit eum accusare. q. d. tu es vir principalior reliquis Israelitis, & tu deliquisti, nec fecisti, vt vir bonus, cum nõ custodieris Dñm tuum. *Et quis alius similis tui in Israel?* q. d. non est alius tibi æqualis. Hoc dicebat quantũ ad dignitatem, quia Abner erat princeps exercitus, & nullus maior principatus erat inter Israelitas. Secundo non erat ei aliquis similis in honore à Rege præstito: magis. n. illum honorabat, q̃ reliquos Israelitas, quia faciebat eum sedere apud se in mensa supra c. 20. *Quare ergo nõ custodisti Dominum tuum Regem?* q. d. malè fecisti nõ custodiendo, & reus mortis es, sicut infra dixit Dauid ad totum populum. Dixit autem, Dñm tuum Regem: & sic dixit, Dñm Regem, vel, Dñm meum Regem ꝑꝑ duo. Primò, vt signaret specialem honorem, & potestatẽ Abner in domo Saulis, per quæ videbatur esse magis Rex ipsius, quam aliorum: sic etiam dicitur de Deo, qui quãuis sit Deus omnium, si tamen est aliquis, ad quem Deus specialiter se habeat vocatur Deus illius: sic dixit Saul ad Samuelem supra. c. 15. s. Pepercit populus melioribus ouibus, & armentis, vt immolarentur Domino Deo tuo: non tamen erat solum Deus Samuelis, sed etiam Saulis. Secundo dictũ est, quia Dauid noluit nunc vocare Saulem Regem suum, quia nõ se habebat ad eum, vt Rex, sed vt hostis: postea autem vocauit eum Dominum, & Regem, vt patet infra: quia Saul primo vocauit eum filium, vt patet ibidem. *Ingressus est vnus de turba*, s. in tentorium Regis, te non vidente. *Vt occideret Dominum tuum Regem*. i. ingressus est ad occidendũ, & vos non poteratis resistere ei, quia non videbatis, vel potuit ipse occidere Regem, cum ingressus est, si voluisset.

David ꝑ duo nõ vocauit Saulem Regẽ suum.

An Dauid mentitus fuerit dicendo, quòd vnus de turba ingressus sit ad occidendum Saulem. Quæst. XIX.

QVÆRET aliquis, an Dauid mentitus sit hic. Et dicet aliquis, quòd sic, quia nullus introierat in tentorium Regis, nisi ipse, & Abisai, & tamen non introierũt voluntate occidendi Regem, sed solum tollendi lanceam in signum innocentiæ Dauid. Aliquis respondebit, ꝙ verum dixerit Dauid: nã licet ipse non ingressus fuerit animo occidendi; Abisai tamẽ volebat occidere Saulem, & occidisset, nisi prohibuisset Dauid: ille tamen introiuit in tẽtoriũ Saulis cum Dauid. Sed adhuc non stat ista solutio, quia Dauid dixit: ingressus est vnus de turba. i. de populo, vel de multitudine ista: Abisai tamen nõ erat de populo, qui manebat cum Saule. Sed dicendum est, quod Dauid intellexit, ꝙ ingressus est vnus de turba, i. potuit ingredi aliquis de turba, vt interficeret Regem, & tu cum dormires, nõ poteras prohibere: nec videtur, ꝙ asseruerit hic Dauid aliquẽ ingressũ fuisse, licet postea hoc concluserit: quia alias non bene cõuenirent verba contra Abner. nam si aliquis ingressus est, vt interficeret Regem, si omnes dormiebant poterat eum occidere, sed non occidit: ergo non ingressus est aliquis ad interficiendum Regem. Sed est sensus: tu Abner dormie-

A bas, & omnes qui tecũ sunt, & tunc poterat aliquis de turba introire ad occidẽdum Regem, & occidisset, quia tu nõ prohibuisses: Quod autem dormires, patet, quia non habes ibi lanceam Regis, cum ego tulerim illam: & sicut ego accepi, ita poterat quilibet alius introire, & occidere Regem. *Non est bonum hoc, quod fecisti*. i. nõ fecisti sicut bonus vir, cum non custodieris Regem, nam potuit eum aliquis occidere. *Viuit Dominus*. i. iuro per Deum. *Quoniam filij mortis estis vos*. Hic cõuertit Dauid verba ad totum populum simul cum Abner. s. filij mortis estis, idest, omnes meremini mortem pro negligenti custodia Regis. Primo enim merebatur mortem Abner, qui præcipuus erat, & consequenter omnes, qui erant in populo. *Qui non custodistis Dominum vestrum Christum Domini*. idest, non custodistis Regẽ Dominũ vestrũ; Christus. n. Domini idem est, quod Rex, quia
B dicitur Christus, idest, vnctus; & quia Saul fuerat vnctus in Regem præcepto Dei, vocabatur Christus Domini.

An Abner, & omnes alij essent rei mortis ob non custoditum Regem. Quæst. XX.

QVÆRET aliquis, an Dauid verum dixerit, scilicet, ꝙ omnes de populo essent rei mortis ꝑꝑ custodiam Regis. Dicendum, ꝙ si Rex mansisset incustoditus, ita ꝙ aliquis potuisset ingredi ad occidendum eum ꝑꝑ negligẽtiam ministrorum, reus mortis erat Abner, & alij custodes Regis: reliquus autem populus, qui erat in castris, cum nõ haberet commissam custodiam Regis, non videbatur delinquere, licet aliquid mali fieret defectu custodię: nunc tamen, quia omnes erãt in castris cum Rege, q̃uis quibusdã specialiter commissa esset custodia Regis, omnes erant cu-
C stodes Regis, ideo omnes rei erant criminis, si aliquis Regẽ occidisset propter negligẽtem custodiã. Nunc verò nec Abner, nec aliquis de populo reus erat propter incustoditũ regem: quia licet ipsi voluissent diligentissimè Regẽ custodire, nequibant, cũ Deus immitteret soporẽ illis, vt patet supra: Deo aũt nemo resistere potest: ideo non erat verũ dictũ Dauid, quia nullus erat reus mortis; ipse tñ dixit illos reos mortis, & iurauit hoc per vitam Dei, quia forte Dauid nesciebat, ꝙ iste sopor virorũ Saulis à Deo irruerit, sed putabat, ꝙ ex negligentia dormirent, & tunc ipse non mentiebatur, q̃uis falsum diceret. Aliter potest dici, ꝙ licet Dauid sciret soporẽ istũ missum à Deo fuisse, & non esse reos mortis viros Saulis, tamen dixit eos reos mortis, non quidẽ, vt sic assereret, sed solum, vt ostenderet id quod ipse fecerat, scilicet, ꝙ introierat in tentorium Saulis, ipsis non viden-
D tibus. *Nunc ergo vide, vbi sit hasta Regis*. Hic conuertit Dauid sermonem ad solum Abner, & sunt ista verba probatoria, s. ꝙ introierit Dauid in castra: vnde inquit: vide vbi sit hasta Regis. q. d. considera, quia non inuenies eam, qui aũt furatus est illam introiuit in castra. *Et vbi scyphus aquæ, qui erat ad caput eius*, i. etiam quære scyphum aquæ, qui erat ad caput eius: quia non inuenies eum: qui aũt tulit hæc inde, hic poterat occidere Regem, quia iuxta eum erant ista. *Cognouit autẽ Saul vocem Dauid*. Hic ponitur quomodo Saul à Dauid de iniustitia conuincitur, s. quòd persequeretur eum iniquè, cum ipse misereretur illius. Et dicitur, ꝙ cognouit Saul vocẽ Dauid, i. dum ista loqueretur, cognouit, ꝙ Dauid esset, loquens: nam erat nox, & non videbat eum, sed post paululum cognouit vocem suam. *Et Dixit: num vox tua hæc est fili mi Dauid?* q. d. num tu es, qui loqueris, s.
E miror, ꝙ tantum mei misertus fueris nolens me percutere, cũ posses, & ego merear. *Et ait Dauid: vox mea est Domine mi Rex*. i. ego sum Dauid, qui loquor. Vocauit eum Dominũ, & Regem ad flectendũ ipsum ad misericordiam, vt iã desisteret persequi illum. *Et ait: quam ob causam Dominus meus persequitur seruum suum*. i. quare persequeris me, qui sum seruus tuus? q. d. nulla causa est: quod satis apparet, q̃a Dauid potẽs occidere Saulẽ sæpe nunq̃ voluit occidere eũ. *Quid feci, aut quod est in manu mea malum*. q. d. nihil feci, ꝑꝑ quod debeas me persequi. Et dicitur: quid feci? s. vsq; ad diẽ istũ: aut qđ est malũ, in manu mea? i. ꝙ putas esse malũ, qđ ego intendam agere contra te? q. d. satis apparet, ꝙ ego nihil fecerim contra te vnq̃: Qđ aũt nihil intendam agere, patet, quia iam bis habui te in manu mea: & potuissẽ occidere, si voluissem, sed misertus sum tui: ergo nihil agere intendo. *Nunc ergo audi*. i. quia sic est, ꝙ ego nihil mereor,

vt tu debeas me persequi, audi verba mea, quæ iusta sunt. *Si Deus incitat te, aduersum me.* q. d. tu potes persequi me pp tria. s. quia ego merui agendo contra te, vel quia Deus incitat te contra me, vel quia filij hominum te prouocant. Primum non stat, quia non est malum aliquod in manu mea, vt satis tibi patet: ergo persequeris me propter aliquod de duobus sequentibus: & si istud est propter secundum, s. quia Deus incitat te, aduersum me, volo pati: si aūt propter tertium, s. quia filij hominum incitant te, ipsi sunt maledicti, non debes me propter hoc persequi. *Si Dominus incitat te aduersum me.* Deus poterat incitare Saulem cōtra Dauid, si forte erat vir iniquus, quamuis non peccasset contra Regem, & vellet Deus, q puniretur pro alijs delictis, incitaret Saulem ad persecutionem eius. *Odoretur sacrificium,* id est, fiat sacrificium de me in odorē suauitatis. Istud pertinet ad modum loquendi, qui est frequentatus in sacrificijs: nam licet sacrificia veteris Testamenti secundum se non essent Deo placita, quia erant corporalia, & grossa; vt tamen Deus incitaret Hebręos in amorem suum per illum ritum colendi, dicebat odorem sacrificiorum esse sibi suauissimum, vt patet Leuit. c. 1. 2. & 3. & quasi per totum: ita Dauid volebat hic dicere, scilicet, si Deus incitat te contra me, vult, quòd ego occidar, & tunc ego presto sum mori, & odoretur sacrificiū. i. fiat sacrificium de me, sicut fit de pecoribus: & Deus odoret sacrificium. i. Deus recipiat odorem suauitatis de sacrificio isto, quod offertur. *Si autem filij hominum,* i. si non incitat te Deus contra me, sed filij hominum. i. mali consiliarij, & accusatores, *Maledicti sunt in conspectu Domini.* i. Deus maledicet eis, quia nō est accepta Deo ista iniquitas. *Qui eiecerunt me hodie, vt non habitem in hæreditate Domini.* ipsi eijciēt me de terra Israel, vt nō habitem in ea. Et dī: eiecerunt me hodie, id est, à principio istius persecutionis: nam fecerūt, q recederem de terra Israel ad terram Philisthinorū, & ad terrā Moab, vt patet supra c. 21. & 22. Vel dī, q eiecerunt me hodie. i. ex die isto. s. ante hoc, quamuis persequereris me, manebam in terra Israel: nunc aūt, quia tandiu me persequeris, recedā in aliam regionem, & sic ex hodie eijciūt me filij hominum de terra Israel. Ista sententia consonat sequenti literæ, s. quia post hoc non mansit Dauid in terra Israel, sed recessit in terram Philisthinorum, vt patet seq. c. & hoc innuebat hic, s. q eijciebant eum de terra. Et dī: vt non habitem in hæreditate Dni, i. in terra Israel: vocatur terra Israel hæreditas Dei, quia Deus dederat illam in hæreditatem Israelitis, vel quia illa terra erat specialiter Dei. s. iure bellico, quia ipse acquisiuerat eam de manu Gentilium, ideo dicebat, q non erat terra Israelitarum, sed sua; & Israelitæ erant coloni, vt patet Leuit. c. 25. *Dicentes: vade serui Dijs alienis.* id est, isti filij hominum, qui te incitant aduersum me, dicunt mihi: vade & serui Dijs alienis, q. d. licet ipsi nō dicant mihi verbo, quia tamen eijciunt me de terra Israel ad terram Idolatrarum, dant mihi occasionem seruiendi Dijs alienis. Et hoc est, ac si mihi dicerent, vade & serui Dijs alienis.

An Dauid debuerit desiderare mortem, etiamsi Deus vellet eam. *Quæst.* XXI.

QVAERET aliquis, an Dauid bene diceret, q, si Deus incitabat Saulem cōtra eum, odoraretur sacrificiū. i. q occideretur ipse in sacrificium Deo. Aliquis dicet, q nō: quia nullus debet desiderare mortem suā, quamuis sciat, q Deus velit, q ipse moriatur. Licet igitur Dauid sciret, quòd Deus incitabat Saulem contra eum, nō debebat desiderare mortē. Respondendum est, q, qn nos nouimus Deum velle aliqua mala cōtra nos, non tenemur conformare voluntatem nostram voluntati diuinę in re, quam Deus vult, sed in modo volendi: vt si Deus vult, q ego moriar, vel aliquis propinquus meus, aut pereāt res meæ, vel illius, nō teneor ego velle id, quod Deus vult, sed sicut ipse ex recto ordine illa vult, ita ego ex charitate possum illa nolle, & sic idem motiuum est volendi Deo, & mihi. s. rectitudo rōnis, volita tamen contraria sunt, & Deus interdum gaudet, quòd nos velimus cōtrarium eius, quod ipse vult, & oremus pro eo, vt si prædixerit, quòd velit aliquem occidere, licitum est illi orare Deum, ne occidat ipsum. Sic autem fuit de Dauid, q illa, quamuis reuelatum esset sibi per Prophetam, q

F Deus vellet Saulem esse persecutorem eius, tamen ipse nō tenebatur hoc velle, nec tamen peccabat illud volēdo: quia licet non obligemur conformare voluntatem nostram diuinę voluntati in volito, interdum tamen perfectio magna est, quod conformemus eam: sicut si Deus vult, quòd patiamur angustiam propter laudem suam, vel propter delicta nostra, & nos libenter hoc suscipimus, vt voluntati Dei conformemur, meremur nimis. Sic autem fecit Dauid, quia licet non obligaretur hoc velle, si tamen cognosceret, quòd Deus vellet eum mori per manus Saulis, libēter hoc acceptaret, vt Deo placeret: vnde dicebat: odoretur sacrificium, idest, Deus accipiat sacrificium gratum sibi in odorem suauitatis ex morte mea.

G *An distinctio Dauid de causa persecutionis Saulis fuerit sufficiens.* *Quæst.* XXII.

QVÆRETVR vlterius, an Dauid sufficienter hic distinxerit, dicens: si Deus incitat te aduersum me, odoretur sacrificium, aūt filij hominum, maledicti sunt. Dicendum est, q ista distinctio in cortice non est sufficiens: quia poterat Saul à seipso moueri ad persequēdum Dauid, & q nō incitaret eum Deus, nec filij hominum: Dauid aūt posuit solum ista duo membra, quia putabat, q persecutio sua esset suggestione aliquorum seruorum Saulis: sic. n. dixit supra c. 24. s. Quare audis verba hominum loquēntium, Dauid quærit malum aduersum te, q. d. tu nō moueris contra me, nisi quia aliqui serui tui dicunt; Dauid quærit malum aduersum te. Aliter autem dici potest, q Dauid intelligeret hic per filios hominum nō solum seruos Saulis, sed

H etiā ipsum Saulem: noluit tñ distinguere, dicens: aut Deus incitat te contra me, aut serui tui, aut tu ipse moueris contra me: & hoc, vt daret aliquem honorem Regi, & non reduceret culpam in ipsum, sed retorqueret eam in seruos suos, qui malè ei consulebant, & hoc, quia sic facilius flecteret Saulem ad miserendum sui, quam aliàs, si confunderet eum imponendo ipsi originem culpæ: cum tamen dicebat: maledicti sunt in conspectu Domini: istud non solum extendebant ad seruos Saulis, sed etiam ad Saulem, quicunque ille esset, qui erat causa persecutionis Dauid: quia ipse eijciebat eum de terra Israel.

Quomodo potuisset cognosci, an Deus moueret Saulem ad persequendum Dauid. *Quæst.* XXIII.

I QVÆRET aliquis, cum Dauid dicat hic: si Deus incitat te aduersum me, odoretur sacrificium, quomodo cognosci deberet, an Deus incitaret Saulem contra Dauid. Respondendum, quòd Dauid non dicebat ista, quasi dubitaret, an Deus moueret Saulem contra eum: vel ipse moueretur ex sua Iniquitate, quia certissimè nouerat, quòd Saul moueretur propter inuidiam, quam conceperat contra Dauid in cantu mulierum, de quo supra cap. 18. Sed posuit istam distinctionem ad maiorem abundantiam, licet modus est loquendi eorum, qui volunt efficaciter concludere, quia licet veritatem cognouerint, tñ arguunt a sufficienti diuisione, vt respondens nō habeat locum effugiendi. Sed adhuc dicēdum, q si Dauid vellet se subijcere huic inquisitioni, poterat cognosci sic. s. aut mouebatur Saul ex causa iusta ad persequendum Dauid, aut ex nulla causa: si

K ex iusta causa, poterat dici moueri à Deo: si aūt nullā causam habebat, mouebatur non à Deo, sed a filijs hominum, vel ab iniquitate sua: poterat autem esse, q Saul moueretur contra Dauid non ab iniquitate sua, quia non æmularetur ei, nec consilio aliquorum moueretur, sed Deus inclinaret eum ad persequendum Dauid, & tñ ipse nesciret causam: sic. n. Deus frequenter mouet homines ad aliqua, & agunt illa, nesciunt tñ cur moueantur: sic ait Arist. in lib. 1. de bona fortuna, dicens, quòd homines fortunati mouentur ad agendum aliquid prospere, sed nesciunt, cur moueātur: & dicūt se pati similia eis, quæ à Deo fiunt, i. dicunt se moueri, & nesciunt cur: sicut illi, qui mouētur à Deo, & nesciūt, cur moueantur: si autem isto modo moueretur Saul contra Dauid, non se deberet Dauid subijcere morti, quia nesciret, an Saul moueretur ab iniquitate sua, vel à Dæmone instigante, vel à Deo, nec est credendum motibus cordis

nostri,

nostri, donec probemus illos, an à Deo sint: sic ait Ioannes Canonica prima.c.4.s.Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, si ex Deo sint; spiritus aũt persecutionis Saulis contra Dauid, quanquam a Deo esse poterat; tñ credendum erat, ꝙ esset à Dæmone, cũ iste actus secundum seipsum esset malus: & nisi constaret, ꝙ Deus illud iussisset, credendũ erat, ꝙ Dæmon hoc faceret. Dicendũ igitur, ꝙ non poterat sciri, an Deus incitaret Saulem contra Dauid, nisi dupliciter. Primo modo, si haberet Saul causam iustissimã persequendi Dauid, quia ea, quæ iuste fiunt, à Deo fiunt, licet ipse expresse non iubeat. Secundo modo cognosceretur hoc, si constaret de mandato Dei.s.ꝙ Deus per Prophetam iussisset Saulem, ꝙ occideret Dauid: sic.n.Deus iussit Regẽ Iheu, quando fecit eum vngi per prophetam, ꝙ occideret omnes filios Domini sui, vt patet infra 4. lib.c.9. alias autẽ credere debebat Dauid, ꝙ Saul incitaretur à filijs hominum, vel per iniquitatem suam. *Et nũc non effundatur sanguis meus in terra*.id est, quia non habes aliquam causam persequendi me, sed solum incitant te filij hominum, oro, ne effundatur sanguis meus. *Coram Domino*.i.vidẽte Deo, quia hoc iniustum est, vel coram Domino.i.publicẽ, & sine aliqua causa.q.d.malum est, ꝙ ista corã Domino fiant, non subsistente causa. *Quia egressus est Rex Israel, vt quærat pulicem vnum*. Hic incipit Dauid inferre opprobriũ Sauli, s. ꝙ egressus fuerit ad persequendum eum per montes, quia hoc erat verecundum sibi, velut si persequeretur vnum pulicem, quia Dauid erat impotens respectu Saulis, velut si esset vnus pulex, cũ esset Saul Rex magnus: sic.n.dixit supra c.24.quem persequeris Rex Israel: canem mortuum persequeris, & pulicem vnum. *Sicut persequitur perdix in montibus*. Hoc pertinet ad maius dedecus Saulis, quia nõ solum persequebatur Dauid, qui erat pulex, sed etiam persequebatur eum magna instãtia, & desiderio capiendi, sicut perdix in montibus.i.sicut illi, qui capiũt perdices persequuntur eas in mõtibus, & locis præruptis, & accipitur hic, persequitur, in significatione passiua, ꝙ est contra vsum modernorum: quia persequor est verbum deponens, & solum habet actiuam significationẽ. Apud antiquos tñ grammaticos multa de verbis, quæ nunc sunt deponẽtia, reperiuntur in significatu communi, & sunt vltra 60. vt ponit Catholicon: vsus tamen modernorũ sola nouem accepit communia. Sic etiam accipitur in isto verbo, mereor, & promereor, quæ sunt deponentia; & tamen reperiuntur communia, s.in significatione passiua, vt patet ad Hebræ.c.vltimo, scilicet talibus enim hostiis promeretur Deus, i.per tales hostias nos promeremur habere gratiam Dei. *Et ait Saul. Peccaui*. Hic Saul confessus est peccatum suum, scilicet, ꝙ iniuste persequeretur Dauid, cum ipse benefaceret ei, & dolet, ꝙ peccauerit.

An Saul nunc doluerit de peccato suo contra Dauid. Quæst. XXIIII.

QVÆRET aliquis, an Saul verè confessus fuerit hic peccatum suum.s.quia verè doleret, vel an id fecerit, vt falleret Dauid inducẽdo eum, vt rediret ad se, & occideret ipsum. Respondendum, ꝙ Saul vere doluit de peccato, quia vidit rationem manifestissimam cõuincentem eum.s. quia tantum misereretur eius Dauid, cum ipse malefaceret illi: & apparet hoc, quia dixit ei: reuertere fili mi, nequaquã enim vltra malefaciam tibi. Etiam dixit postea, Apparet, ꝙ stultè egerim, & ignorauerim multa nimis: talia tamen non posset dicere, nisi ex amaritudine cordis. Item quia dixit. Benedictus tu fili mi Dauid: in quo imprecabatur ei bona à Deo. Itẽ apparet manifestius, quia illico cessauit Saul persequi Dauid, & reuersus est in domum suam, vt patet infra: si tamen vere non doluisset, persecutus fuisset eum adhuc in montibus. Sed aliquis dicet, ꝙ ista non sufficienter probant: nam hæc omnia fecerat iterum Saul erga Dauid, quando scidit oram chlamydis supra c.24.& tamen postea rediit ad persequendum eum, vt patet hic: si tamen vere doluisset, non rediisset ad persequendum, ideo nec etiã apparet hic eum vere doluisse. Dicendum est, quòd Saul hic verè doluit, & etiam supra cap.24. vere doluit de malo, quod egerat contra Dauid, & proponebat nunquam persequi eum amplius, quia mox destitit persequi eum.c.c.

A & hic etiam expressit, quòd nunquam vltra persequeretur eum, & cessauit illum persequi. Cum autem obiicitur, quod non verè doluerit Saul, eo ꝙ redierit ad persequendum Dauid, non stat, quia quamuis aliquis redeat in peccata pristina, non tollitur, quin priori confessione doluerit verè de eis, sed rediit in illa, ex causis nouiter insurgẽtibus.s.propter nouos stimulos passionũ: ita.n.erat de Saule; quia ipse verè doluit, & proposuit nunquam persequi Dauid, quãdo abscidit oram chlamydis eius: postea tamen redeunte nouo furore, vel consilio seruorum suorũ, rediit ad persequẽdum Dauid. Quod satis patet, quia Saul in domo sua erat in Gabaa, quando Ziphæi nunc venerunt ad eum nunciantes, vbi esset Dauid; & per hoc incitauerunt eum ad persequendũ ipsum. Quod autem aliquando verè doleret Saul, quia persequeretur Dauid, apparet, quia qñ B manebat apud Saulem, semel iussit eum occidi, postea tñ orante Ionatha iussit, ꝙ non occideretur: & mansit postea multis diebus in domo Saulis, nec nocebat ei Saul, vt patet supra c.19.quousq; iterum post multos dies incanduit furor eius; & conatus est eum percutere lãcea. eod. c.verè ergo pœnituit Saulẽ hic, & supra c.24. licet postea redierit ad persequendum Dauid. *Reuertere fili mi Dauid*, scilicet ad manendum in curia mea, sicut prius. *Nequaquam.n.vltra male faciam tibi*, id est, securus esto, ꝙ iam nũquam conabor aliquid mali agere cõtra te, sicut prius conatus sũ, quia tunc putabã, ꝙ mala quæreres contra me: nunc aũt noui, ꝙ nõ sit iniquitas apud te. *Eo quod preciosa fuerit anima mea in oculis tuis hodie*, id est, tu existimasti vitã meã esse magni precij.q.d.si tu non reputasses vitã meam preciosã, occidisses me cũ fuerim in manibus tuis, & essem hostis tuus: nunc C aũt noluisti; ideo magni precij visa est aia mea, i.vita mea in oculis tuis. Et non potest hic accipi anima pro spiritu, sed pro vita: nam, ꝙ Dauid occideret Saulem, nihil ad animam pertinebat, quia ex hoc anima non perit, sed vita perit per occisionem: ideo ista sunt preciosa, & non spiritus Saulis. *Apparet.n.quod stultè egerim*. Hic se redarguit nimis Saul de eo, ꝙ egit contra Dauid: ꝙ est signum veri doloris, & dicit; apparet, ꝙ stulte egerim.i.persequendo te ad mortẽ. *Et ignorauerim multa nimis*, i. insipientia mea fuit valde magna, s. quia feceris mihi multa bona antequã inciperem te persequi: & tñ ego putauerim, ꝙ considerares malum mihi etiam post hoc, cum ego te persequerer, tu bis liberasti me à morte: maxima ergo ignorantia, & insipientia erat, ꝙ ego talia de te cogitarem, & hæc agerem aduersus te. *Et respondens Dauid ait*. Quamuis Saulem pœnituerit, & vellet redu-D cere ad se Dauid, ipse noluit, sed recessit, ideo dixit, quod veniret aliquis pro lancea Regis.

Quare noluerit reuerti Dauid ad Saulem. Quæst. XXV.

QVÆRETVR, quare Dauid non redierit ad Saulẽ, cũ ipse dixerit; reuertere fili mi Dauid. Dicendũ est, ꝙ quamuis Dauid videret, ꝙ Saul nunc doleret de persecutione præterita; tamen timebat, ꝙ adhuc rediret in priorem animum: & occideret eum: sic.n.sæpe fecerat, vt patet supra 18. & 19. & 24. cap. & hic: vt ergo securus esset, noluit redire ad eum. Mutabilitatem autem cordis Saulis timebat Dauid propter multa. Primo propter seruos Saulis, quia erant aliqui, qui æmulabantur Dauid, qui quamuis Saul parceret ei nunc, rursus illi suaderent, quod persequeretur E eum, & posset ipsum occidere. De hoc enim cõquerebatur Dauid. s.ꝙ filij hominum incitarent eũ contra se, vt patet supra c.24.& hic. Secundo timebat propter furorẽ grauissimum Saulis, quem conceperat de eo, & credebat, ꝙ licet ille furor ad tempus mitigaretur propter euidentissimã rationem, tamen rursus maior insurgeret, sicut expertus fuerat Dauid contra se sæpe. Tertio timebat propter Dæmonẽ, qui arripiebat Saulem: nã licet esset bonæ affectionis cõtra Dauid; aliquando tamen, quando arriperetur a Dæmone, percuteret eum lancea, sicut conatus est bis supra cap.18. & 19. Quarto timebat propter obliuionem Saulis, quia propter vexationem a Dæmone perturbata erat phantasia Saulis, & obliuiscebatur eorum, quæ egerat: vnde oblitus præteritorum aliqua die iuberet occidi Dauid. Ista duo vltima tenet Nicolaus, sed his non assentio: quia improbata fuerunt supra cap.17. circa finem & 18.

Sed tenda sunt duo prima, quæ erant sufficientia ad hoc, quòd non rediret Dauid ad Saulem.

An Dauid peccauerit non redeundo ad Saulem. Q. XXVI.

QVÆRETVR vlterius, an Dauid peccauerit, non redeundo ad Saulem, sed fugiendo in terram Philisthinorum, cum Saul doleret de malo præterito, & peteret, ꝙ rediret ad ipsum Dauid. Aliquis dicet, quòd peccauerit, quia quilibet tenetur hosti suo parcere, cum dolet de commissis: sed Saul dolebat hic, & petebat, ꝙ rediret ad eũ Dauid: ergo peccauit, quia non rediit. Respondendum, ꝙ non peccauit: nam quilibet tenetur parcere hosti suo, quantum ad rancorem præcipuè si ille doleat, & petat sibi remitti; non tamen tenetur redire in amicitiam, vel communicationem pristinam, velut si aliquis solebat alteri benefacere continuè, & benefactor offenditur à bene passo, si bene passus petierit remissionem iniuriæ, tenetur benefactor ei remittere rancorem, ita, ꝙ non habeat rancorem nocendi ei, quantum ad aliquid, non tamen tenetur ei benefacere ex obligatione: ita ergo quantum ad omnem amicitiam, & communicationem est: præcipue si ille, qui offensus est, timeat, ꝙ iniuriator non seruaturus sit ei fidem, sed nocere debeat si redeat in pristinam communicationem. Nam tunc non solum non obligatur redire ad communicandum, sicut prius: sed etiam imprudenter agit, si redierit: sic erat de Dauid, quia quamuis crederet, ꝙ nunc Saul verè doleret, tamen timebat, ꝙ postea rediret ad persequẽdum eum ex causis supra assignatis: ideo non solũ timuit redire ad ipsum, sed etiam timuit manere in terra Israel: sic patet seq. cap. s. ait Dauid in corde suo: aliquando incidam vno die in manus Saul: nonne melius est, vt fugiam, & saluer in terra Philisthinorum? & tunc recessit illuc. Habebat autem iustam causam timendi Dauid: nam post hoc volebat adhuc eum persequi, nisi audiret ipsum fugisse in terram Philisthinorum, vt patet seq. ca. s. nunciatum est Saul, quòd fugisset Dauid in Geth, & non addidit vltra, vt quæreret eum: iustè ergo Dauid noluit redire ad Saulem, quãuis ille hoc oraret. *Ecce hasta Regis*, idest, apud me est, quia ipse tulerat eam, & scyphum de tentorio Saulis. *Transeat vnus de pueris Regis, & tollat eam*, idest, veniat vnus de seruis Saulis, & accipiat eam ad portandum Regi: noluit autem Dauid portare illam in castra, quia timuit, ne caperetur: nam ob hoc recesserat in verticem montis ad loquendum, vt nõ posset eum quisquam capere, cùm loqueretur: De scypho autem nihil dicitur hic, sed verisimile est, quòd etiam loqueretur de illo Dauid, quia vtrunque tulerat: scriptura tamen solum posuit lanceam, quia subintelligebatur etiam de scypho, cum vellet dare lanceam: vel fortè Dauid non locutus fuit de scypho, quia intelligebat eum etiam per lanceam.

Dauid quare non tulerit secum lanceam Saulis. Q. XXVII.

QVÆRET aliquis, quare Dauid, postquam ostendit innocentiam suam per lanceam Regis, non tulerit eam secum. Dicendum, ꝙ Dauid non se habebat erga Saulem, vt cõtra hostem, quamuis esset hostis: ab hostibus aũt tollũtur spolia, ideo Dauid noluit eam ferre secum, sicut tulit arma Goliath spolians ipsum, quia ille hostis erat, supra cap. 17. Item Dauid nolebat offendere Saulem, sed ostendere innocentiam suam in omnibus: si tamen tulisset lanceam eius, esset dedecus Saulis, præcipuè cum illa lancea esset insignium eius regale, & Dauid priuaret eum regali insignio: in quo intelligeretur, ꝙ vellet ei regnũ auferre. Itẽ lancea ista paruæ voluntatis erat pro Dauid: noluit igitur offendere eum in hoc. Nec solum offendisset, si tulisset lanceam, quę erat regale insignium: sed ẽt, si quamcunque aliam rẽ Saulis tulisset, offendisset eum: quia per hoc significaretur, ꝙ esset hostis ipsius, cum aliquid ei violenter auferret. *Dominus autem retribuet vnicuique secũdum iustitiã suam, & fidem*, i. ego vtor hac clementia magna erga te, & tu sẽper persequeris me: ideo ego non expecto à te præmiũ operis mei, nec etiam volo vindictam de te per manũ meã: sed Deus retribuet vnicuique secundum iustitiam suam, idest, si tu iuste te habes erga me, Deus tibi retribuet: vel si iniustè, ipse te puniet secundum merita tua: mihi quo-

F que similiter retribuet secundum iustitiam, vel iniustitiam meam. Dixit etiam secundum fidem, i. secundum veritatem promissorum, in quo increpat Saulem, quia Dauid nunquam mentitus est Sauli, Saul tamen mentitus est Dauid, cum promiserit ei, ꝙ nũquam persequeretur eum amplius, vt colligitur supra cap. 24. & tamen postea persecutus est eum hic. Etiam promisit hic, quòd vltra non malefaceret ei, postea tamen voluit ei malefacere, nisi annunciatum fuisset sibi, quòd recessisset in terrã Philisthinorũ, vt patet seq. cap. *Tradidit enim te Dominus hodie*. Postquã supra Dauid prænunciauit, quod Dominus retributurus esset Sauli secundum opera sua, hic orat, quòd Deus retribuat sibi pro bono, quod egit Sauli, quia non expectabat in hoc remunerationem Saulis, & dicit: ꝙ Deus tradiderit eum in manu ipsius, idest, dederit ei potestatem, & opportunitatem ad occidendum Saulem; nec potuisset istud accidere, nisi Deus specialiter egisset: vnde ipse misit soporem in omnes de castris Saulis ad hoc, ꝙ posset Dauid introire ad Saulem, vt patet in litera. *Et nolui leuare manum meam in Christum Domini*, i. nolui eleuare manum ad percutiendum ipsum: nec solum hoc, sed etiam non permisit, quod Abisai percuteret Saulem, cum vellet eum configere lãcea in terra. *Et sicut magnificata est anima tua in oculis meis hodie*, i. ego iudicaui illam tanquam magnam, q. d. cũ tu esses hostis meus, & possem te occidere, valde magnum esset id, quod me ab hac intentione distraheret, sed ego nolui perdere vitam tuã; ergo apparuit magni precij in oculis meis. *Sic magnificetur anima mea in oculis Domini*, idest, oro, vt Deus, tam preciosam existimet animam meam, sicut ego existimaui vitam tuam, q. d. si tam preciosam eam habuerit, defendet me ab omni periculo, sicut ego liberaui te à morte. *Et liberet me de omni angustia*. s. de angustia, quam tu vis mihi inferre, vel aliqui alij hostes mei. Sic orauit supra cap. 24. s. Sit Dominus iudex, & iudicet inter me, & te, & videat, & diiudicet causam meã, & eruat me de manu tua. Hoc aũt satis sequitur ex sequentibus, quia, si Deus tã preciosam haberet vitam Dauid, sicut ipse habuit vitã Saulis, eriperet eũ, quandocunq; posset; sicut Dauid liberauit Saulã morte, quandocunque incidit in manus eius: sed Deus poterat liberare Dauid ab omni angustia, ergo liberaret eũ. *Ait ergo Saul ad Dauid*. Hic Saul gratias agit Dauid pro beneficio. s. quia noluerit eum occidere, cũ potuisset, ꝙ maximũ erat in eo, cum Dauid lege hostis debuisset occidere Saulem. *Benedictus tu fili mi Dauid*, idest, Deus benedicat tibi pro hoc bono, quod fecisti mihi. Sic orauit, supra c. 24. quãdo iterũ liberauit eum à morte. s. Dominus reddat tibi vicissitudinẽ hãc, pro eo, ꝙ hodie operatus es in me. *Et quidem faciens facies, et potens poteris*. Dupliciter potest intelligi. Vno modo, ꝙ Dauid faceret, idest, sicut nunc fecerat misericordiam cum eo, ita aliàs faceret misericordiam: & sicut nunc habuerat potestatem super ipsum, ita alias haberet, q. d. tantã esse virtutẽ Dauid, quod sicut nũc Deus dederat potestatẽ ei super Saulem, ita ẽt postea multoties daret. Aliter potest intelligi, ꝙ Dauid faceret, & posset, i. ꝙ Deus daret ei potestatem ad faciendum, quicquid vellet. s. quòd daret ei regnum, & tunc posset facere quicquid vellet, & huic sententiæ consonat id, quod habetur supra capi. 24. s. quòd postquam Saul gratias egit Dauid, quia non occiderat ipsum, dixit: scio, ꝙ certissimè regnaturus sis, & habiturus in manu tua regnum Israel. *Abijt autem Dauid in viam suam*, i. postquam Dauid locutus fuit ista, reliquit lanceam, & scyphum in loco suo, & ipse abiit cum Abisai in locum, vbi erant viri sui; & postea abiit inde in terram Philisthinorum. *Et Saul reuersus est in domum suam*, s. in Gabaa: ibi enim erat domus sua: nam ad ipsum locum iuerunt Ziphæi nunc, quando annunciauerunt ei de Dauid, vt patet supra in litera.

An Saul noluerit capere nunc Dauid præsentem. Quæstio. XXVIII.

QVÆRET aliquis, cum Saul desideraret capere Dauid, quare non persecutus fuerit nunc eum, cùm præsens esset. Respondendum est, quòd quanquam Saul ante hoc desiderauerat capere Dauid: nunc tamen non desiderabat, sed potius dolebat, quia persecutus fuerat ipsum,

ipsum, & confessus fuit peccatum suum hic. Item, quia es- A set ei valde erubescendum: nam ipse nunc dixerat: reuertere fili mi Dauid, nequaquam enim vltra male tibi faciam: quòd ergo immediatè inciperet eum persequi, erat mentiri cum magna verecundia. Item dato, quòd Saul esset iniquus valde, & desideraret nûc capere Dauid, tamen nô posset: quia Dauid procul erat à castris in vertice montis: ita, vt nullus posset eum comprehendere, vt patet supra, quòd ergo Saul nnuc conaretur eum persequi, superuacuum erat: ideo rediјt in domum suam.

An Dauid obligaretur non delere domum Saulis.
Quæst. XXIX.

QVÆRETVR vlterius, an iuramêtum, quòd præstitit Dauid Sauli de non delendo semen suum, su- B pra c.24. obligaret eum adhuc, vel an posset delere semen eius. Ratio dubij est, quia post illud iuramentum egit Saul contra Dauid persequendo eum, vt patet hic. Respondendum est, quòd Dauid obligabatur non delere semen Saulis propter tria. Primum erat ius commune, Secûdum iuramentum præstitum Ionathæ, Tertium iuramentum præstitum Sauli. De primo patet, quia non licebat Dauid petere vindictam manu sua pro iniurijs receptis à Saule, sed vindictã habere debebat à Deo, sicut ipse dixit supra c.24. Dominus sit index inter me, & te, manus autem mea non sit in te; præcipuè, quia licèt Dauid, quâdo factus esset Rex, posset punire delinquentes ex se, non tanquam hostis, sed tanquam iudex: tamen nô poterat punire peccata patrum in filios, cum lex dixisset, quòd non occidentur patres pro filijs, nec filij pro patribus, Deuter.24.cap. ideo ex hoc iu- C re obligabatur Dauid non solum non delere semen Saulis, sed etiam nulli de semine eius nocere. Secundum erat iuramentum præstitum Ionathæ: pepigerant enim fœdus Dauid, & Ionathas, & tunc iurauit Dauid, quòd non auferret misericordiam suam in æternum à semine Ionathæ, supra cap.20. Quamuis ergo posset Dauid, & vellet occidere aliquos de posteris Saulis, tamen nô posset delere totum semen Ionathæ, supra cap.20. quia sic deleret posteritatem Ionathæ: sed ipse obligabatur non delere eam. De tertio patet, quia Saul induxit Dauid, vt iuraret ei, ꝙ non deleret semen suum, supra c.24. & Dauid hoc iurauit, ideo obligabatur ex hoc. Nunc autem dicendum, ꝙ Dauid non erat obligatus omnibus his modis: nam ex iuramêto præstito Sauli non remanebat aliqua obligatio: quia frangenti fidem fides frangenda est. extra de iureiuran. cap. perue- D nit 2. Saul autem promiserat Dauid, quòd non persequeretur eum amplius, sicut satis colligitur, supra c.24. postea tamen persecutus fuit eum, ideo Dauid poterat frangere licitè iuramentum præstitum. Item quia dato, quòd non promisisset Saul Dauid, quòd nunquã persequeretur eum amplius: quia tamen ibi desistebat à persecutione sua, quando Dauid præstitit ei iuramentum, intelligebatur iuramentum cum hac conditione, scilicet, si nihil innouaret Saul contra Dauid sine causa: quia sic intelligitur in omnibus alijs iuramentis, scilicet manente re in eodem statu: manebât tamen alia duo, scilicet, ius commune, & iuramentum præstitum Ionathæ, quia non fuit mutatio aliqua facta ex parte Ionathæ post initum fœdus: ideo iuramentum manebat in suis viribus: manebat etiam obligatio iuris communis, quæ non poterat cessare ex aliqua causa, scilicet, ꝙ E quantumcunque Saul fidem frangeret Dauid, & noceret ei, non poterat Dauid punire posteros Saulis dicente lege: Non occidentur patres pro filijs, nec filij pro patribus. Dicendum igitur, quòd Dauid non manebat nunc obligatus ex iuramento præstito Sauli, supra cap.24. tamen non poterat occidere aliquem de posteris Saulis propter obligationem iuris cõis, & propter iuramêtũ præstitũ Ionathæ.

CAPITVLVM XXVII.

ET ait Dauid in corde suo. Aliquãdo incidam vna die in manus Saul. Nonne melius est, vt fugiam, & saluer in terra Philisthinorũ, vt desperet Saul, cessetque me quærere in cunctis finibus Israel?

Alph. Tost. super 1. Regum.

A Descripta est in superioribus persecutio Dauid in terra propria; hic subiungitur exilium eius in terra aliena, & sint in duobus. Primo in euadendo à persecutione: nam quandiu fuit in terra Israel, semper persecutus fuit eum Saul in montibus, & locis abruptis; cum autem fuit in terra Philisthinorum, cessauit eum persequi, vt patet infra in litera. Secundo in bonorũ exhibitione, quia Rex Achis ad quem confugit Dauid in terra Philisthinorum, exhibuit se ei valde fauorabilem in omnibus, & dedit ei vnã vrbem, in qua habitaret: fecitque eum custodem capitis sui, vt patet seq. c. confidebatque ei in omnibus, infra c.29. Et diuiditur in tres partes. Primo ponitur Dauid egressus. Secundo viuendi locus. Tertio viuendi modus. Secunda ibi. *Dixit autem Dauid.* Tertia ibi. *Et ascendebat Dauid.*

De egressu Dauid ad Philisthæos.

B *An ea, quæ hic describuntur præcedentia consequantur.*
Quæst. I.

QVÆRETVR circa primum, an ea, quæ habentur hic, habeant ordinem consequentem ad præcedentia, vel sit aliqua mutatio: & an fuerint immediate post præcedentia. Respondendum, quòd hic est ordo consequens: nam in omnibus præcedentibus dictum est de persecutionibus, quas sustinuit Dauid in terra Israelitarũ; hic autem agitur de mansione eius, & fuga in terra Philisthinorum: ista autem necessario sunt post illa. Dicendum etiam, ꝙ ista fuerunt facta immediate post ea, quæ habentur præcedenti c. quia supra dicebatur de persecutione Dauid vltima, hic dicitur, quomodo post illam recesserit in terram Philisthinorum, & dicitur in principio literæ, ꝙ dixit C Dauid: aliquando incidam in manus Saul; nonne melius est, vt fugiam, & saluer in terra Philisthinorum? Videtur ergo, quod immediate post illam persecutionem recesserit; alioquin si ibi mansisset aliquot diebus, Saul iterum persecutus fuisset eum, sicut solebat facere in superioribus. *Et ait Dauid in corde suo,* id est, Dauid intra seipsum dixit ista, quæ sequuntur q.d. non petiuit consilium ab aliquo de viris suis, nec nunciauit eis timorem suum, sed intra se cogitauit, quòd non esset bonum manere in terra Israel propter pericula, & subditur causa. s. *Aliquando incidam vna die in manus Saul,* id est, quia sæpe Saul me persequitur, & effugio, aliqua die comprehendet me, ideo non est bonum, ꝙ maneam hic.

An Dauid debuerit dubitare se incisurum in manus Saulis,
D *eo quod vnctus esset in Regem. Quæst. II.*

QVÆRET aliquis, quomodo Dauid diceret; aliqua die incidam in manus Saulis: nam Deus vnxerat eũ in Regem, & per hoc certum erat ipsum futurum Regem; si autem incideret in manus Saulis, occideretur ab eo, & non esset Rex; per quod euanesceret, quòd Deus disposuerat de Dauid, ideo credendo, quod posset incidere in manus Saulis, credebat Dauid posse mutari, quod Deus præuiderat; & hoc inconueniens est. Respondet Nicolaus, quòd Dauid sciebat se non posse cadere in manus Saulis ad hoc, quòd caperet eum, & occideret, sed poterat cadere ad hoc, quòd circundaret eum Saul, & non posset euadere sine bello, & morte aliquorum de suis, & aliquorum de viris Saulis, quod horrebat Dauid: Sed respondendum est hic, sicut responsum fuit supra cap.23. in fine, cum E quæreretur, an peccauerit Dauid desperando se posse euadere manus Saulis. Aliter etiam dici potest, quod quamuis Dauid sciret se vnctum in Regem, & futurum Regem ex dispositione Dei, putabat tamen, quòd hoc esset, si maneret in primo statu, scilicet, ꝙ non declinaret in pericula: si tamen ipse se exponeret manifestis periculis, sine aliqua causa, peccaret: ideo putaret, quod in pœnam peccati sui permitteretur à Deo incidere in manus Saulis, ideo, ne sic peccaret, voluit recedere de terra Israel. Aliter etiam dici potest, ꝙ Dauid certissime crederet se futurum Regem, quia Deus hoc præuiderat: ipse tamen poterat hoc impedire, si vellet; vt si seipsum occideret, vel traderet alicui occidendum; sed sic erat si ipse se exponeret manifestis periculis, ideo quamuis Deus disposuisset de eo, ꝙ esset Rex, si ipse se traderet periculis, vt ponêdo se in manus Saulis, occideretur,

Responsio Nicolai.

Alia responsio.

3. responsio.

deretur, & non esset Rex, sed quia si diutius expectaret in F terra Israel, videbatur, quod ipse se poneret in manus Saulis, ideo periret, quamuis dispositum esset, quòd esset Rex. *Nonne melius est, vt fugiam*, id est, nunquid non est melius, quod recedam à terra Israel, quamuis maneam in tot periculis, *Et saluer in terra Philisthinorum*, id est, si fugero ad terram Philisthinorum, ibi saluabor, & non poterit Saul me persequi amplius.

Cur Dauid recesserit de terra Israel. Quæst. III.

QVÆRET aliquis, Cur Dauid recesserit de terra Israel; nam ibi manebat, & non capiebatur à Saule, quin potius tradebat Deus Saulem in manus eius, vt patet præced. & supra 24. capit. ideo non debuisset recedere inde. Dicendū est, q̃ Dauid visum est malum manere in ter- G ra Israel, quia cum semper persequeretur eum Saul, quanquam in præteritis vicibus non ceperat eum, timebat, q̃ sæpe persequendo, ali quando eū caperet, & sic ipse dixit: aliquando incidam in vno die in manus Saul. Cum autem dicitur, q̃ Dauid non tradebatur in manus Saulis, dum manebat in terra Israel, sed magis è cōtrario, dicendum, quod ex hoc non debebat Dauid manere in terra Israel, quia illa facta fuerant per miraculum ad hoc, quod Deus magnificaret Dauid ostendendo innocētiam eius, & liberaret eum per miraculum, vt patet supra c. 23. de petra diuidente: sed nullus debet expectare, vt Deus faciat miraculum ad liberandum se: sed ipse potius debet opere humano se liberare, quantum potuerit; & cum vltra non potuerit, debet confidere diuinæ bonitati; sed Dauid poterat saluari fugiendo de terra Israel, quòd ergo vellet manere in ea, & quotidie H indigeret miraculo ad liberationē suam, erat tētare Deum, quod peccatum est, ideo Dauid voluit fugere de terra illa. Item Dauid non manebat iam securè in terra Israel, sicut prius, quia à principio Saul nesciebat latibula Dauid, quia aliquando erat in vno monte, aliquando in alio, vt patet supra c. 23. & 24. & hic: nunc autem iam nouerat latibula eius; ideo periculum erat ei manere in terra illa. Item multi de Israelitis fauebant Sauli ad capiendum Dauid, sicut Ziphæi, qui inquirebant eum in montibus, & nunciabant Sauli, vt patet præced. cap. ideo non posset Dauid fugere ad aliquē locum, quin cognosceretur, quòd esset magnum periculum. Item, cum quotidie Saul persequeretur Dauid; aliqua die circundaret eum, sicut fecit supra cap. 23. & non posset euadere nisi pugnando: vnde esset causa mortis multorum de viris suis, & de viris Saulis: hoc autem erat I inconueniens. Item Dauid erat in scandalum multis Israelitis, quia cum vagaretur Dauid per multas vrbes, vel confinia earum, Saul putaret, quòd illi, qui erant in vrbibus illis, fauerent Dauid, & puniret eos; sicut percussit ciuitatem Nobe in ore gladij, quia putauit sacerdotes eius coniurasse cum Dauid, supra cap. 23. sed hoc erat inconueniens, cum Dauid posset euadere nulli inferendo offensionem, ideo debuit fugere de terra Israel. Item fugit de terra illa propter quotidianum laborem; nam dato, q̃ certus esset Dauid, quod nunquam incisurus esset in manus Saulis: erat tamen sibi labor nimius, cū non posset manere semper in aliquo loco, sed cogeretur discurrere per montes, & loca prærupta, & latere in speluncis: extra terram autem Israel nemo persequeretur eum, ideo, vt Dauid euitaret labores istos, fugit; quod patet infra. s. Vt desperet Saul, cessetque K me quærere in cunctis finibus Israel. Sic autem factum est, quia postquam nunciatum fuit Sauli, quod fugisset Dauid in Geth, cessauit ipsum persequi.

Cur Dauid iuerit potius in terram Philisthinorum, quam in aliam. Quæst. IIII.

QVÆRETVR vlterius, quomodo Dauid fugerit in terram Philisthinorum, & non fugerit in aliquam aliam, scilicet, in terram Moab, vel Ammon, vel Edom aut in reliquas vicinas: omnes enim istę erant in latere Meridiano, & partim in Orientali latere terræ Israel, vt colligitur Num. 34. & Iosue 15. Respondendum est, quòd Dauid iuit potius in terram Philisthinorum, quam in aliam de nominatis terris, & hoc propter tria. Primo, quia putabat se ibi melius posse saluari, quam in alia terra: nam Philisthini contra Israelitas quotidianum bellum habebant & cum fugeret illuc Dauid, non posset Saul introire in terram illam ad persequendum eum, quia erat terra hostilis. Item Philisthini non traderent Dauid in manibus Saulis, sed potius fauerent ei cōtra Saulem, quia erat Saul hostis eorum: sic factum est. Nam cum esset Dauid apud Regem Achis, & diceret, quod faceret mala multa Israelitis, gaudebat Achis, & volebat habere Dauid semper secum, vt malefaceret Israelitis, vt patet infra in litera: aliæ autem terrę, quæ erant in circuitu Israel, non habebant actuale bellum contra Israelitas, sicut Philisthæi; ideo non maneret securus in terris illis, quia possent Domini illarum terrarum tradere Dauid in manus Saulis, & ista videtur esse causa, quare dictum fuerit Dauid per prophetam Gad, quod fugeret de præsidio terræ Moab. s. quia forte Rex Moab volebat eum tradere in manus Saulis. Sed aliquis dicet, quod etiam habebat Saul bella cōtra Moabitas, Ammonitas, & Idumęos, & omnes gentes vicinas, vt patet supra cap. 14. Dicendum, quod Saul habuit bella contra istas gentes in principio regni sui: quod patet: quia eo. c. dicitur. Quocunque se verteret, superabat: sed istud non fuit, nisi cum nondum abiecerat Deus Saulem, q̃ erat in principio regni sui: postquam autem abiectus est supra cap. 15. semper fuit infortunatus, nec egit aliqua magnifica gesta: nisi in quantum pugnaret Dauid, qui erat princeps virorum belli, supra cap. 18. Hoc autem, quod dicitur de fuga Dauid, fuit in fine regni Saulis: nam post hoc solum vixit Saul quatuor mensibus; q̃ patet, quia semper mãsit postea Dauid in Siceleg vrbe terræ Philisthinorum, quousque mortuus est Saul, vt patet infra in litera hic, & infra 30. cap. vnde in Siceleg erat Dauid, quando venit ad eum nuncius, q̃ mortuus erat Saul, & Ionathas, vt patet infra 2. lib. cap. 1. sed totum tempus, quo mansit Dauid in terra Philisthinorum, fuit quatuor mensium, vt patet infra in litera; ergo à fuga Dauid de terra Israel vsque ad mortem Saulis fuerunt solū quatuor menses: & sic accidit istud in fine Regni Saulis: bella tamē Saulis contra Ammon, Moab, & Edom, & alias gentes, de quibus supra cap. 14. fuerunt in principio Regni sui, vt dictum est: vnde iam cessauerant: manebat autem solum bellum cum Philisthinis, ideo in nulla illarum terrarum maneret Dauid ita securè, sicut in terra Philisthinorum. Secundum fuit propter modum viuendi. s. quia Dauid nō habebat, vnde viueret, nisi de præda, & manēs in terra Philisthinorum habebat locum prædandi de quibusdam gentibus vicinis. s. de Gessuris, & Gerzis, & Amalecitis, & poterat fingere Dauid, quòd prædaretur de terra Israel; & sic faciebat, vt patet infra. Si autem iuisset in terram aliarum gentium, vt Ammon, Edom, & Moab, fortè non habuisset opportunitatem prædandi Dauid, nisi prædaretur in regione illa, in qua maneret: & hoc non licebat ei, quia tunc non maneret ibi securè, & ageret contra fœdera interposita, & naturalem rationem. Voluit ergo ire in terram Philisthinorum, quia ibi habebat conuenientem locum ad prædas. Tertium fuit, quia terra Philisthinorum erat magis coniuncta locis, in quibus nunc manebat Dauid, quàm aliqua alia terra: nam ipse manebat nunc in forte Iudæ, quia toto tempore, quo fuit profugus à facie Saulis discurrebat per ciuitates fortis Iudæ, vt patet infra c. 30. vbi ponuntur ciuitates, in quibus mansit, & omnes dicuntur esse fortis Iudæ: terra autem Philisthinorum est coniunctissima his ciuitatibus: quia est pars fortis Iudæ, vt patet Iosue cap. 15. vbi ciuitates præcipuè Philisthinorum nominantur in forte Iudæ: terra autem Ammon, Moab, & Edom magis distant à locis illis, in quibus nunc manebat Dauid: ideo promptius sibi fuit ire in terram Philisthinorum, quàm in aliam terram.

Quomodo Dauid ausus fuerit ire in terram Philisthinorum. Quæst. V.

QVÆRETVR vlterius, quomodo Dauid ausus sit ire in terram Philisthinorum. Nam ipse offenderat nimium Philisthinos: quia egerat multa bella contra eos, & attriuerat illos, vt apparet sup. c. 18. & 19. & 23. & nō egerat bella cōtra alias gētes. s. cōtra Ammon, Moab, & Edō Primo.

ideo

ideo melius ipse poterat manere apud gentes illas, quàm apud Philisthinos. *Secūdo.* Item Dauid iterum fugerat ad terram Philisthinorum, & fuit in periculo magno coram Rege Achis, nec potuisset euadere, nisi finxisset se stultum, ut patet supra ca. 21. ideo non esset securum nunc sibi ire illuc: Apud Moabitas autem melius poterat manere, quia mox, vt ipse confugit ad eos prima vice, quando fugerat de conspectu Regis Achis, suscepit eum benignè Rex Moab, & dedit ei præsidium ad manendum, vt patet supra cap. 22. ideo melius descendisset illùc, quàm in terram Philisthinorum. *Tertio.* Item bellum erat continuum inter Israelitas, & Philisthinos: & Dauid erat princeps huius belli contra Philisthinos, supra cap. 18. quod ergo nunc iret in terram Philisthinorum, putarent Philisthini, quòd non verè fugeret à facie Saulis, sed simularet hoc, vt falleret eos, ideo non reciperent eum benignè. *Quarto.* Item non poterat securè introire Dauid in terram Philisthinorum, quia erat hostis eorum, &, cum introiret, caperent eum. Respondendum, quòd Dauid conuenientius descendebat ad manendum in terra Philisthinorum, quàm in terra Moab: Ammon, vel Edom ex causis supra assignatis: nec sequebatur aliquod inconueniens, vel periculum Dauid descendendo in terram Philisthinorum. *Conuenienter iuit Dauid ad terram Philisthinorum.* Quod patet, quia potius Rex Achis suscepit eum cum gaudio magno, & diligebat eum nimis, atque fauebat in omnibus, vt patet infra in litera. Disposuerat etiā constituere eum custodem capitis sui, vt patet sequenti c. Cum autem dicitur, quòd melius maneret in terra Moab, vel Edom, aut Ammon, quàm in terra Philisthinorum; dicendum falsum esse, quia gentes iste, cum haberent pacem cum Saule, possent tradere Dauid in manus eius, vt complacerent ei: Philisthini autem, qui erant hostes Saulis, nō traderent Dauid in manus Saulis, sed magis fauerent ei cōtra Saulem. Et quando dicitur, quòd pugnauerat contra Philisthinos, & nō contra Moabitas, Ammonitas, & Idumæos; dicendum, quod ex hac parte benignius recipere debuissent ipsi Dauid, quàm Philisthini, quia tamen ipsi non erant hostes Saulis, & si peteret Saul ipsum Dauid, traderent in manus eius Philisthini autem hoc non facerent, eò quod essent hostes Saulis: ideo melius manebat apud eos. *Ad primam rationem in principio.* Nec obstat, quòd Dauid pugnasset cōtra Philisthinos, quia sciebant ipsi, quòd hoc agebat iussu Saulis; vnde præcipuus hostis eorum erat Saul, & non Dauid: & quia tunc Saul erat hostis Dauid, libenter susciperent Philisthini Dauid, vt nocerent Sauli. *Ad secūdum.* Ad secundum, cùm dicebatur, quod iterum venerat Dauid in terram Philisthinorum, & fuit in periculo, nisi finxisset se stultum, & receptus est benignè in terra Moab, dicendum, quòd tunc fuit Dauid in periculo, quia ibat solus, & putabatur, quòd iret ad fallendum Philisthinos, quia aduentus suus fuerat incognitus: tunc autē ibat Dauid palam cum sexcentis viris, & credendum est, quòd præmiserit aliquos nuncios ad Regem Achis, vt reciperet eum in terra sua, & ille gratis suscepit nuncios, & tunc potuit securè introire Dauid. Cum autem dicitur, quòd receptus fuit benignè in terra Moab, dicendum, quòd verum est, & tamen Dauid fuit ibi in periculo, quòd traderetur Sauli, vnde per Prophetam admonitus est recedere de terra Moab, supra capit. 22. Et si contendant, quòd non fuerit factum propter hoc, sed ex alia causa recesserit de terra illa, semper adhuc manet ratio, s. quòd non expediret Dauid manere in terra Moab, alioquin non iussisset Deus, vt inde recederet; ideo conuenientius erat Dauid morari in quacunque alia terra, quàm in terra Moab, quia in nulla terra prohibuerat Deus eum esse, nisi in terra Moab. Ad tertium, cum dicebatur, quòd Philisthini suspicarentur Dauid moliri insidias contra eos, & non verè fugere à Saule; dicendum, quòd non stat, quia manifestum erat Philisthinis, quod Saul persequeretur Dauid, cùm continuè persequeretur eum, & ab aliquanto tempore præcipuè, quia persecutio ista erat in cōfinibus terræ Philisthinorum. s. in sorte Iudæ, in qua mansit semper Dauid tempore persecutionis, vt supra declaratum est: terra tamen Philisthinorum erat coniuncta terræ Iudæ, cum esset quædam pars sortis Iudæ, vt patet Iosue 15. ideo Philisthini cognoscere poterāt facile istam persecutionem Dauid: nam id, quod semel factum est in terra Israel, cognouerunt Philisthini. s. quomodo cantauerunt mulieres coram Dauid; Percussit Saul

A mille, &c. supra cap. 21. & infra 29. ideo facilius cognoscere poterant persecutionem Saulis contra Dauid, quia sæpè fiebat, & apud terram eorum; Vnde nō suspicarentur Dauid moliri aliquas insidias, sed necessitate compulsum venisse in terra eorum. Et ista fuit vna de causis; quare à principio persecutionis non venerit Dauid in terram Philisthinorum. s. quia putauerit, quod non crederent Philisthini eum vere fugere à Saule, cum nondum constaret de persecutione: nunc autem, quia constabat, voluit confugere ad eos. Ad quartum cum dicebatur, quòd Dauid non posset securè introire in terram Philisthinorum, quia erat hostis eorum, dicendum, quòd Dauid non introiuit in terram illam nullo præmisso, sed credendum est, quòd miserit aliquos nuncios ad Regem Achis, vt susciperet eum, & illi inierunt aliqua pacta cum Rege Achis, vt non daret Dauid in manus Philisthinorum, nec pateretur aliqua mala B in terra eius: Nuncij quoque Dauid præstarent fidem ex parte eius, quia ipse nullum malum faceret in terra Philisthinorum, & sic posset Dauid introire securè in terrā Regis Achis. *Vt desperet Saul, cessetque me quærere,* idest, volo fugere in terrā Philisthinorum, vt Saul desperet me posse capere, & ideo cesset me persequi. q. d. saltem habebo hoc bonum fugiendo in terram Philisthinorum, quòd Saul nō me inquietabit quotidie, persequendo: quia iam desperabit, cum sim extra terram suam. *In cunctis finibus Israel,* id est, non quæret iam me in aliqua parte terræ Israel, quia prius ipse conabatur me inquirere in omnibus terminis Israel, cum dixisset, quòd si etiam in terra se obtruserit, perscrutabor eum in cunctis millibus Iuda, supra c. 23. Nunc autem sciens, quòd non esset in terminis Israel, non quæ- C reret eum. *Fugiam ergo manus eius,* id est, bonum est igitur quod fugiam de potestate eius, ne aliquando possit me capere. *Et surrexit Dauid.* s. de terra Israel in qua erat. *Et abijt ipse, & sexcenti viri cum eo.* s. ad terram Philisthinorum ad Regem Achis. Et dicitur de sexcentis viris, quia tot habebat nunc, & habuerat ex eo tēpore, quo introiuit in Ceilam, vt patet supra ca. 23. Postea autem, nunquam habuit plures viros, dum fuit in terra Philisthinorum, vt patet infra cap. 29. & 30. *Ad Achis filium Moab Regem Geth,* idest, iste Achis erat Rex Geth, & vocatur alio nomine Abimelech, vt patet in ti. Psalmi 33. & declaratum est, supra cap. 21. Iste erat Rex Geth, quia Geth est vna de ciuitatibus Metropolitanis terræ Philisthinorum, quæ erant quinque, scilicet, Gaza, Azotus, Aschalon, Geth, Accaron, & quælibet istarum habebat Regem; Vnde vocantur quin- D que reguli Philisthinorum. Iosue 13. cap. vel quinque Satrapæ, vt patet supra cap. 6.

Quare Dauid potius venerit ad Regem Geth, quàm ad aliquem alium de Regibus Philisthinorum. Q. VI.

QVÆRET aliquis, quare magis Dauid venerit ad regem Geth, quàm ad aliquē alium de regibus Philisthinorum. Nicolaus respondet, quòd iste erat magnus hostis Saulis, ideo Dauid putauit manere securius apud eum, quàm apud alium Regem. Sed hoc non multum apparet, quia quamuis in terra Philisthinorum essent multi reges, tamen nō erant, vt multi, sed vt vnus Rex, & ideo quando pugnabant contra Israel, omnes pugnabant simul, vt patet infra cap. 29. & sic non erat magis vnus de E regibus Philisthinorum hostis Saulis, quàm alius. Si autē vnus diceretur magis hostis quā alius, hoc esset, quia Saul plus nocebat terræ eius, quàm alijs terris Philisthinorum. Hoc tamen non stat, quia tunc Rex Accaron esset magis hostis Regis Saulis, quàm Geth: nam sæpius Israelitæ vastabant terram Accaron, quàm terram Geth, eo quòd terra Accaron erat magis coniuncta Israelitis. Sic patet supra cap. 18. Nam quando Saul petiuit præputia Philisthinorū à Dauid, ipse descendit in vrbem Accaron, & inde accepit ducenta præputia. Patet etiam, quod sit magis propinqua Accaron, quàm Geth Israelitis: quia dicitur supra capit. 7. redditæ sunt vrbes, quas tulerant Philisthæi ab Israel, ab Accaron, vsque Geth, & terminos suos, ergo non vocatur Saul magis hostis Regis Geth, quàm aliorum regum Philisthinorum, tanquam magis nocuisset ei. Sed dicendum, quòd Dauid fugit ad istum Regem, quia putauit eū melio

rem virum, & liberaliorem ad suscipiendum peregrinos omnibus regibus Philisthinorum. Quod satis apparet, quia libenter suscepit eum, & dedit ei locum ad habitandum, vt patet in litera. Alij tamen reges Philisthinorum non confidebant Dauid, vnde coegerunt eum recedere de bello inuito Achis, infra c.29. Item patet hoc, quia à principio, cum fugit Dauid à Saule, non iuit ad aliquem alium Regem, nisi ad Achis, supra c.21. ergo intelligebat sibi vtilius forè apud Regem Achis, quam apud alios Reges.

Quomodo Dauid ausus sit ire in vrbem Geth. Quæst. VII.

QVÆRET aliquis, quomodo Dauid ausus sit ire in vrbem Geth, cum ipse occiderit Goliath virum fortissimum Philisthinorum, qui erat de vrbe Geth, vt patet sup. c.17. Dicendum quod si Dauid respexisset ad hoc, non debuisset ire in aliquam partem terræ Philisthinorum: nõ quidem in Accaron: quia occiderat ducentos viros, quorum præputia tulerat ad Saulem, & isti erant Accaronitæ supra capit.18. Etiam non debebat ire in aliquam partem terræ Philisthinorum, cum nulla esset, quam non infestasset Dauid, & de qua non occidisset multos viros, cum ipse esset princeps virorum belli contra Philisthinos sup. cap.18. Nũc tamen descendit in terram Philisthinorum: quia fœdera inita fuerunt inter ipsum, & Regem Geth, quòd posset secure manere in terra eius: ideo non obstabat, quod occidisset Goliath, vel alios Gethæos, cum Rex super hoc daret ei securitatem, & prohiberet omnibus nocere ei. *Et habitauit Dauid cum Achis in Geth.* s. venit ad Achis, & mansit ibi cũ eo in vrbe sua, sed hoc intelligendum est de pauco tempore: quia immediatè petiuit Dauid ab Achis, ꝙ daret ei aliquẽ locũ, in quo maneret extra Geth, & dedit ei vrbem Siceleg, vt patet infra, & ibi mansit omnibus diebus, quibus fuit in terra Philisthinorum. *Ipse, & viri eius, & domus eius.* s. omnes simul habitauerunt in eodem loco: nãm nõ dispersi sunt per loca, vt securius manerent, & minus suspecti haberentur. Dicitur de viris Dauid. i. de sexcentis viris, quos habebat secum Dauid, vt patet sup. Vocatur autem domus Dauid. s. familia eius. s. pueri, & puellæ, & vxores, & omnes illi, qui non computantur inter viros belli. *Et duæ vxores eius Achinoam Iezraelitis, & Abigail vxor Nabal Carmeli.* i. duxit Dauid secũ duas vxores, quas habebat: i Geth erant. n. nũc tres vxores Dauid. s. Michol, Abigail, & Achinoam: sed Michol ablata fuerat ei violẽter, & tradita Phalti filio Lais, vt patet sup. c.25. habebat itaq; solum duas, s. Abigail, & Achinoam: quarum Achinoam erat Iezraelitis, idest de vrbe Iezrael, vt patet sup. c.25. Abigail aũt erat vxor Nabal Carmeli, i. habitantis in Carmelo. s. quia prius fuit vxor Nabal, deinde accepit eam in vxorem supra c.25. Habebat autem Abigail possessionem magnam in Carmelo, quæ fuit possessio Nabal; sed nunc, instante persecutione, recessit de loco ipso cum Dauid viro suo in terram Philisthinorum. Sed credendum est, quòd reliquerit aliquos de familia sua in Carmelo, qui possessionis suæ curam agerent. *Et nunciatum est Saul quod fugisset Dauid in Geth.* s. Philisthini, qui erant in Geth, indicauerunt hoc aliquibus Israelitis, & illi nunciauerunt hoc Sauli. *Et non addidit vltra, vt quæreret eum.* i. non curauit eum vlterius inquirere in terra Israel, sicut prius: quia sciebat, ꝙ nõ erat ibi: Etiam nõ curauit petere illum à Rege Geth: quia cum esset hostis eius, sciebat, ꝙ nõ traderet ei Dauid: sed magis faueret ipsi contra eum. In hoc autem innuitur, ꝙ Saul adhuc persecuturus erat Dauid, si mansisset in terra Israel, quamuis promisisset supra, ꝙ non persequeretur eum: quia tamen fugit, non potuit eũ persequi. *Dixit autem Dauid ad Achis* Hic ponitur secundum. s. Dauid manẽdi locus: petiuit enim à Rege Achis aliquam vrbem, in qua maneret, & dedit ei Siceleg. *Si inueni gratiam in oculis tuis.* i. si diligis me, vel vis facere aliquid ꝓ me, da mihi locũ, in quo maneã. Et dixit: Si inueni gratiam: quia est modus persuadendi: nã ille, qui inuenit gratiam in oculis alterius, impetrat ab eo, quod petit. *Detur mihi locus in vna vrbium regionis tuæ, vt habitem ibi.* i. da mihi aliquam ciuitatem ad manendum in ea: & non maneam hic in vrbe tua tecum.

Non dubitauit Dauid ire in Geth ꝑ fœdera inita cũ Rege.

F *Dauid cur noluerit manere in Geth. Quæst. VIII.*

QVÆRET aliquis, quare Dauid noluerit manere in vrbe Geth, cum Achis: sed petiuit aliam vrbem ad habitandum. Aliquis dicet, quòd hoc factum est: quia hẽbat Dauid hostes in vrbe Geth, s. cognatos Goliath, q erat Gethæus, & ipse occiderat illum, sup. c.17. vt ergo maneret securus, voluit esse in aliu loco, extra illã vrbẽ. Sed hoc non stat: quia si ꝑꝑ hostilitatem nollet manere in vrbe Geth, ẽt non debebat manere in aliqua de vrbibus Philisthinorũ, cum nulla esset, cuius ciues non haberet in hostes, vt supra dictum est. Item si propter hostilitatem vellet recedere de vrbe illa, potius deberet argui a contrario, scilicet, quod propter timorem non deberet recedere de illa vrbe: quia securior esset Dauid, manendo cum Rege Achis in eodem
G loco cum tunc non auderet aliquis insurgere contra ipsum propter reuerentiam Regis, quam si segregatus esset in alia vrbe: quia tunc haberent locum Philisthini, si vellent congregari contra ipsum, & occidere eum in vrbe, in qua maneret. Item non stat, quia dixit Dauid, & habetur inf. in litera. Cur manet seruus tuus in ciuitate Regis tecum? q.d. superfluum est, & tędiosum: ergo propter aliam causam petiuit Dauid locum manendi, & non propter timorem cognatorum Goliath. Dicendum ergo, quòd fortè fecit hoc Dauid, ne aliqualiter attediaret regem: quia fortè ciuitas illa, in qua manebat Rex, non erat capax multorum, & si maneret ibi Dauid, cum esset ibi curia Regis Achis, & Dauid haberet viros sexcentos, & familiam, esset fortè graue Regi: quia non esset locus spatiosus ad delectabiliter habitandum, & hoc videtur significare litera sequens. s. Cur ma
H net seruus tuus in ciuitate Regis tecum? q. d. Tædiosum est, & non est vtile, ꝙ ego occupem locum habitationis in vrbe regia, cum possim alibi habitare. Aliter potest dici, ꝙ Dauid fecit hoc propter verecundiam, & ne grauaret Regem: quia fortè quãdo manebat cum Rege in vrbe Geth, Rex prouidebat ei, & familiæ suæ de necessariis, cum esset ibi Dauid tanquam seruus suus, in quo grauaretur satis, cũ haberet Dauid secum multos viros, & de hoc erubescebat Dauid: ideo voluit habere locum habitandi extra vrbem Regis, vt iam ipse sibi prouideret ibi, & non grauaretur Rex. Aliter dici potest, quod Dauid hoc fecit, vt esset ibi conuenientius ad obseruandum cęrimonias legis suæ: & hoc propter duo. Primò, ne viri sui declinarent ad idolulatriam: quia si maneret in vrbe Regis, cum ibi essent templa solẽniora Idolorum, quàm in alijs locis, & celebriores cul-
I tus impenderentur ibi eis, inclinarentur aliqui de viris suis ad illa, quæ viderent: & illud erat, propter quod timebat egredi Dauid de terra Israel, & conquerebatur de illis, qui cogebant eum egredi dicens: Si filij hominum incitant te aduersum me, maledicti sunt in conspectu Domini, qui eiecerunt me hodie, vt non habitem in hæreditate Domini, dicentes. Vade, serui dijs alienis. q.d. Isti dant mihi occasionem, vt seruiam Idolis, vt patet præced. cap. Nunc autem si acciperet Dauid alium locum ad habitandum ibi, non esset tanta opportunitas declinandi ad Idola: quia non esset cultus ita solennis Idolorum, vel fortè nullus esset: vt si habitarent Dauid, & viri sui soli in aliquo loco, sicut factum est, quia accepit Dauid Siceleg, in qua solum ipse, & viri sui habitauerunt, vt colligitur infra 30. cap. Et sic non esset aliquis idolatra, qui ibi posset inducere eos. Item si mane-
K ret Dauid in vrbe Regis, cum Rex esset Idolatra, aliqui de viris Dauid, vt complacerent Regi, & vt non viderentur disparis cultus, exhiberent aliquem honorem Idolis, saltem in exteriori reuerentia, & introirent aliquando in templa Idolorum, quando associarent Regem euntem illuc, & hoc fieret eis in magnum scandalum. Cum autem habitarent extra vrbem Regis, non haberent ista persuasiua ad colendum idola, ideo voluit inde declinare Dauid. Secundo proficiebat hoc ad custodiam cęrimoniarum Iudaicarum; quia Iudæi non communicant in cibis cum gentilibus; & hoc quantum ad duo. Primò, quia gentiles sæpè vescuntur cibis consecratis Dęmonibus, & quamuis ex hac consecratione nihil sanctitatis, munditiæ, vel immunditiæ cibi illi contrahant, vt probat Apostolus prima ad Corint. c.8. tamen Deus iusserat Israelitas, ne manducarent cum gentilibus, ne aliquando comederent de consecratis Dæmonibus

A monibus Exod.cap.34. Si tamen mansisset Dauid in Geth, aliquando ipse, & viri sui comedissent cum Rege, & cum aliis gentilibus manducantibus cibos consecratos Dæmonibus, & tunc si manducassent Dauid, & uiri sui peccassẽt: si autem non manducassent, generaretur scandalum, ideo non expediebat Dauid manere ibi. Secundo erat differentia in cibis; quia gentiles non distinguunt cibos, dicentes aliquid esse mundum, & aliquid immundum: Iudæi aũt distinguunt, & tenentur abstinere à multis, vt patet Leuit. cap.11. & Deuter.14. Si ergo facerent istam distinctionem cum gentilibus, scandalizarentq; eos, si autem non facerent, peccarent, ideo non expediebat Dauid, & viris suis manere in vrbe Regis. Erant quoque aliæ cęrimoniæ Iudaicæ, vt quantum ad obseruationem festorum, & quędam alia, quę non possent conuenienter seruare manendo cum Rege: B quia Rex nihil horum seruabat. Valde ergo expediens erat Dauid, vt non maneret in vrbe regia. Aliter dici potest, q̃ hoc faciebat Dauid, propter modum suum viuendi in acquirendo necessaria: ipse enim de præda sustentationem habebat, ideo aliquando per diem, & aliquando per noctem surgebat ad eundum in prædam, & si maneret in vrbe Regis non posset ire quocunq; tempore vellet, propter custodes vrbis, ideo expediebat, q̃ haberet locum per se, in quem introiret, qñ vellet, & egrederetur. Item hoc erat: quia Dauid volebat, quòd occultaretur Regi Achis modus viuendi suus. s. vnde prædaretur: nã fingebat, se facere prædam de terra Israel, & prædabatur de aliis gentibus, vt patet inf. Si tamen moratus fuisset in vrbe Regis, non potuisset Dauid sufficienter occultare, quod agebat: quia aliquando eundo, vel redeundo de præda, cognosceretur, vbi prædaretur, qđ C esset ei in confusionem magnam, & periculum, cognito q̃ mentitus fuisset Regi, ideo expediebat ei, q̃ moraretur in aliquo loco distanti ab vrbe regia, & sic occultaret factum suum. *Cur n. manet seruus tuus in ciuitate Regis tecum.* i. ad quid ego, qui sum seruus tuus, manebo tecum in ciuitate regia? q. d. inutile est, & onerosum, q̃ ego occupem locum habitationis in vrbe regia, & non possit Rex delectabiliter, & spatiosè manere in vrbe sua.

Quare Geth vocetur ciuitas Regis. Quæst. IX.

QVÆRET aliquis, quare vocaretur Geth vrbs Regis, cum ipse haberet alias. Aliquis respondebit, quòd Achis, quamuis haberet in regno suo multas villulas, & vicos, tamen non habebat aliam vrbẽ, nisi istam. Sed hoc non D stat: quia Dauid dixit: detur mihi locus in vna vrbium regionis huius, ergo aliæ vrbes erant, præter Geth, in regno Achis. Sed dicendum est, quod uocatur Geth ciuitas Regis propter tria. Primo, quia titulus regni denominabatur ab ista ciuitate, scilicet, uocabatur Achis Rex Geth, ut patet sup. cap.21. & hic: Et hoc modo diuidebatur terra Philisthinorum in quinq; urbes, à quibus denominabantur quinq; tituli Regum, ut patet Iosue c.13. s. quæ in quinque regulos Philisthim diuiditur Gazæos, & Azotios, Ascalonitas, Accaronitas, & Gethæos, & sic ponitur ibi Geth, tanquã unius titulus regni. Secundo uocatur Geth ciuitas Regis, quia in illa habitabat semper Achis: unde apud istos antiquos, qui erant parui Reges, illa ciuitas, quæ erat eis titulus regni in denominando, illa erat, in qua habitabant semper, sic patet de urbe Astaroth, de qua dicitur Iosue c.13. s. Omne regnũ E hoc in Basan, qui regnauit in Astaroth, & Edrai, & ipse fuit de reliquiis Raphaim. Et Iosue 12. dicitur. Terminus Og Regis Basan, qui habitauit in Astaroth, & in Edrai, & sic pro eodem ponitur habitare, & regnare: quasi Rex in loco, in quo habitaret, semper ab illo denominaret regnum suum. Tertio uocatur Geth ciuitas Regis: quia ipsa erat magna ciuitas, maior omnibus, quæ essent in regno Achis; unde ipsa uocabatur prouincia: quia erat caput totius terræ Achis. Et hoc modo dicebãtur esse in terra Philisthinorum solum quinque urbes, id est, quinque metropoles, quæ erãt capita aliarum urbium Philisthinorum. Et sic accipitur supra cap.6. Vbi aliquando uocantur istæ quinque urbes, & aliquando quinque prouinciæ. *Dedit itaque ei Achis in die illa Siceleg*, id est, dedit ei tunc urbem Siceleg uidens, quòd iustè peteret.

An Siceleg data fuerit Dauid solùm ad habitandum. Quæstio. X.

QVÆRET aliquis, an data fuerit ei Siceleg solum ad habitandum: quia Dauid solum petiuit vrbem ad habitandum, ideo Achis illam non daret ei nisi ad habitandum. Item quia Dauid erat extraneus, & non erat verisimile, quod Achis daret ei vnam vrbem Regni sui, præcipuè quia Regnum Achis erat paruum. Respondendum est, quod Siceleg data fuit Dauid, non solum ad habitandum, sed etiam data est ei in titulum, vt esset sua; quod patet, quia dicitur immediatè: Propter quam causam facta est Siceleg Regum Iuda vsque in diem hanc. i. ex hoc, q̃ Achis dedit eam Dauid, facta est Regum Iuda. i. pertinuit ad Reges Iuda: si tamen non dedisset eam Achis Dauid nisi ad habitandum, non habuisset ex hoc aliquem titulum, ideo non pertineret postea ad successores suos Reges Iuda; data fuit ergo ei in titulum: & quia omnia, quæ erant ipsius Dauid, transierunt ad successores suos iure hæreditario, & omnes Reges Iuda venerunt de stirpe Dauid, pertinuit postea ad eos iure successionis. Item patet hoc: quia si Siceleg fuisset data Dauid solum ad habitandum, non habuisset ipse plenum ius, ad hoc, quod posset excludere habitatores eius de illa, exclusit tamen, & non manserunt ibi nisi viri sui, vt colligitur infra c.30. ergo data fuit ei in titulum. Ad rationes in contrarium, cum dicebatur *Ad rationes in princ.* quod Dauid non petiuit vrbem nisi ad habitandum, dicendum, quod Dauid noluit petere vrbem in titulum. Primò, quia verecundum sibi erat, quod ipse peteret vnam vrbem in titulum à Rege Achis, cui nihil vnquam seruierat. Secundo, quia nesciebat, ad quid proficeret ei, quod illa vrbs esset sua, cum esset in terra hostili: Achis autem, qui erat Rex nimis liberalis, non solum concessit id, quod petiuit Dauid. s. vt daretur vrbs ei ad habitandum, sed etiam dedit eam in titulum: quia conditio liberalium est, præsertim Regum, quos decet esse magnificos, vt abundantius tribuant, quam petatur. Ad secundum, cum dicitur, q̃ non *Ad secundum.* erat verisimile, quod Achis daret vnam vrbem Dauid, qui erat extraneus, dicendum, quod quamuis esset extraneus, quia tamen Achis sciebat eum esse virum probum, dedit ei vrbem, & confidebat ei nimium: nam volebat eum facere custodem capitis sui, sequenti c. Et ducebat eum secum in bellum contra Iudæos, de quorum stirpe erat Dauid, nihil præsumens contra eum, quamuis præsumerent omnes alij Reges Philisthinorum, vt patet infra cap.29. Præcipuè quia nõ putabat Achis, quod daret vrbem alicui extraneo, sed seruo suo, nam ex eo, quod Saul persecutus fuerat nimis Dauid, & credebat, quod Dauid fecisset multa mala contra Israelitas, putauit, quod nunquam reconciliaretur eis, sed maneret semper, vt seruus suus, vt patet infra in litera. s. credidit Dauid Achis, dicens: Multa mala operatus est contra populũ suum Israel: erit igitur mihi seruus sempiternus, Satis ergo verisimile erat, quod daret ei vnam vrbem. *Propter quam causam facta est Siceleg Regum Iuda*, idest, propter hoc, quòd Achis dedit vrbem Siceleg Dauid, facta est Regum Iuda, idest, pertinuit semper ad eos: quia illi erant de stirpe Dauid, & omnia, quæ erant ipsius Dauid, transibant ad successores suos.

Siceleg quomodo transiuerit ad omnes Reges Iuda iure hæreditario, cum Dauid perdiderit eam. Quæst. XI.

QVÆRET aliquis, quomodo transiuerit ex hoc Siceleg spiritualiter ad omnes Reges Iuda: nam Dauid non habuit Siceleg semper ex eo tempore, quo ei donata est per Regem Achis; nam quando recessit in terram Israel perdidit eam, & sic desinebat esse sua. ideo quamuis postea Dauid acquireret Siceleg, & alias vrbes terræ Philisthinorum, non pertinebat Siceleg ad eum eo iure, quo prius, sed sicut omnes aliæ vrbes Israel pertinebãt ad eum, quia Rex erat, ita pertinebat Siceleg. Simile patet de vrbibus terræ Moabitarum, quas possidebat Rex Seon: nam Deus iussit, q̃ Israelitæ non acciperent nec vnum vestigium terræ de regione Moabitarum Deuter. c.2. Acceperunt tamen multas ciuitates, quæ fuerant olim de terra Moabitarum, & tunc erant ipsius Regis Seon, vt patet Num. c.21. Nec in

hoc

hoc agebant contra legem Dei: si tamen Moabitæ adhuc habuissent aliquid iuris in ciuitatibus illis, non potuissent Israelitæ accipere eas, sed eas ideo acceperunt, quia postquam perdiderunt eas, nihil habebant in illis: ita Dauid, postquam perdidit Siceleg, nihil retinuit sibi de iure illo, quod acquisiuit per donationem Achis: vnde quamuis postea acquireret Siceleg iure bellico, non haberet in ea aliquid de iure priori, sed haberet nouum titulum, sicut in aliis vrbibus, quas acquireret: ideo nihil spiritualius haberet Dauid, quod transmitteret ad posteros in vrbe Siceleg, quam in ceteris, sic etiam patet in responsione Ieptæ Galaaditis contra Regem Amon, cum peterentur ciuitates, quæ olim pertinuerant ad Amon, & Moab tẽpore Ieptę ab Israelitis: & ipse defendẽs se iuridicè dixit, ꝙ Israelitæ nihil tulerant de terra Moab, nec Amon, sed de terra Seon Regis Amorrhæi, vt patet Iudic. c. 11. Et hoc quia ciuitates illæ, quamuis fuissent olim Moabitarum, & Amonitarum: quia tamen iam perdiderant eas, nihil iuris habebant in illis: & sic Israelitæ accipientes eas non accipiebant aliquid de terra Amonitarum, & Moabitarum, sed de terra Seon Regis Amorrhęi. Sic igitur esset hic, ꝙ Dauid, quamuis acquireret Siceleg, non acciperet eam eo titulo, quo prius habebat, sed alio nouo titulo. s. iure bellico: ideo non poterat spiritualius pertinere ista ciuitas ad Reges Iuda, quam aliæ ciuitates. Aliquis respondebit, quod postquam Dauid accepit istam ciuitatem ex donatione Achis, nunquam eã perdidit, & quia iste fuit titulus spiritualis, cum nullam aliam vrbem haberet Dauid ex donatione nisi istã, erat ista propriè vrbs sua, & non erat regni Israel: quia non acquisierãt eam Israelitæ, vel aliqui Reges eorum. Sed hoc non multũ stat: quia videtur Dauid istam vrbem perdidisse: nam mortuo Saule, recessit de ea, & ipsa relicta est in potestate Philisthinorum, sicut patet inf. 2. lib. c. 2. Nam Dauid fecit plãctum magnum pro Saule, & Ionatha, & erat tunc in Siceleg, vt patet inf. 2. lib. c. 1. Et tunc consuluit Dauid Dominum, an ascenderet in aliquam de ciuitatibus Iuda, eo. lib. c. 2. Et tunc dicitur, ꝙ Dauid, & vxores suæ, & omnes viri sui ascenderunt in Hebron: ergo non reliquit Dauid custodientes Siceleg, & consequenter redacta est in potestatem Philisthinorum, sicut prius: ideo numquam pertineret postea ad Dauid, vel posteros suos, nisi nouiter eam acquirerent, & tunc videbatur pertinere eodem iure, quo omnes aliæ, quæ acquirerentur de potestate Philisthinorum. Dicendum igitur, quòd Siceleg pertinuit ad Reges Iuda iure speciali, ex successione Dauid: nã licet perdita esset quantum ad possessionem. s. quia Dauid & viri eius fugerunt de ea venientes in terram Israel, & postea non ausi sunt redire illuc: vnde perdiderunt possessionem tam naturalem, q̃ ciuilem, non tamen perdidit Dauid proprietatem, ideo, qñ postea acquisiuit eam de manu Philisthinorum, non accepit illam, tanquam vnam de aliis ciuitatibus, quæ erant in potestate Philisthinorum, sed accepit eam iure speciali, s. recuperauit solum possessionem: nam proprietatem iam habebat, ideo sicut à principio accepit eam, non tanquam Rex Iuda, vel Israel, sed tanquam singularis persona ex donatione, ideo pertinuit ad eum, & ad posteros suos, non in quantum erant Reges, sed in quantum erant successores Dauid. Quod patet, quia Dauid acquisiuit alias vrbes terræ Philisthinorum, vt habetur primo Paral. c. 18. s. Factum est post hoc, vt percuteret Dauid Philisthiim, et humiliaret eos, & tolleret Geth, & filia eius de manu Philisthiim. De istis tñ nõ dr, ꝙ pertinuerint ad Dauid, & posteros eius: ergo videtur, ꝙ semper retinuerit Dauid sibi titulum Siceleg ex donatione. Cum aũt obiicitur de vrbib. terræ Amon, & Moab, Num. c. 21. & de responsione Ieptæ, Iud. c. 11. non est simile: quia Amonitæ, & Moabitæ perdiderunt vrbes illas, quas acquisiuit Seon iure bellico, ideo Amonitæ, & Moabitæ non habebant in eis aliquem titulum possessionis, vel proprietatis; Dauid autem quamuis perdiderit Siceleg, quantum ad possessionem, tamen nõ perdidit titulum, ideo semper mansit ius ei, & successoribus suis.

Siceleg quomodo fuerit Regum Iuda. Quæst. XII.

QVÆRETVR vlterius, quomodo posset esse Siceleg Regum Iuda: quia non solum ista vrbs pertinebat ad eos, sed etiam omnes aliæ vrbes, quæ erant in Regno Iuda. Aliquis respondebit, quod non fuit acquisitum aliquod ius speciale Regibus Iuda in Siceleg, nisi in præiudicium virorum de tribu Simeon. Pro quo sciendum, ꝙ tribui Iuda à principio fuit data magna sors, quæ habetur Iosue cap. 15. & inter vrbes eius fuit vna Siceleg, vt patet eod. cap. Postea autem, cum emendatæ fuerunt sortes, quia tribus Iuda acceperat magnam sortem, quædam pars eius data est tribui Simeon, & illa pars fuit solum sors tribus Simeon, Iosue cap. 19. & in parte ista non venit ciuitas Siceleg ad tribum Iuda, sed ad tribum Simeon, ideo Dauid, & posteri sui poterant acquirere Siceleg in præiudicium virorum de tribu Simeon, cum Dauid esset de tribu Iuda, & Siceleg esset in sorte Simeon. Sed hoc non stat: quia aut Dauid, & posteri sui acquisierunt Siceleg in quantum Reges, aut in quantum personæ priuatæ: si in quantum Reges, non stat: quia hoc modo non solum Siceleg, sed etiam omnes vrbes regni Iuda pertinebant ad Reges Iuda: Si autem in quantũ priuatæ personæ, aut hoc erit in quantum Dauid, & posteri sui erant de tribu Iuda, aut in quantum erant quædam singulares personæ non magis de tribu Iuda, quam de quacunque alia: Si primo modo, non stat: quia tunc non diceretur pertinuisse Siceleg ad Dauid, & Reges Iuda, sed ad tribum Iuda. Hoc autem non stat: quia nullo modo vna tribus poterat præscriptione, donatione, emptione, aut aliquo titulo habere aliquid, quod semel pertinuerat ad aliam tribum, vt probatum fuit Leuit. c. 5. Et ratio est, quia Deus iussit, quod manerent familiæ, & tribus in distinctione sua, sicut Deus distinxerat eas à principio, Nume. c. 36. Hoc autem non erat, nisi per possessiones, vt patet eod. cap. & Num. 27. Sed dicendum est, quod Siceleg pertinuit ad Dauid, & postea ad omnes Reges Iuda quodam iure speciali, scilicet: quia omnia loca, quæ erant in regno Iudæ, pertinebant ad Reges Iuda, in quantum erant Reges, Siceleg tamen non pertinebat ad eos, in quantum erant Reges, sed in quantum erant successores Dauid: ideo licet familia Dauid priuata fuisset regno à Deo, tamen non fuisset priuata dominio vrbis Siceleg, sed posteri Dauid essent semper Domini illius vrbis, eo quod Dauid acquisiuit vrbem illam non iure regali, nec quando erat Rex, sed prius, qñ erat priuata persona, iõ filij Dauid, q̃uis essent Reges, non acquirebant vrbẽ Siceleg, vt Reges, sed vt filij Dauid. Sed aliquis dicet, ꝙ acquirebant eam tãquam Reges, quia nõ dicitur hic, ꝙ facta est Siceleg filiorũ Dauid, sed facta est Regum Iuda. Dicendum, quod oẽs Reges Iuda, qui fuerunt post Dauid, fuerunt de stirpe eius, & erant de primogenitis, vel saltem tales, quibus patres poterant, & volebant tribuere primogenituram, sicut fuit in Salomone filio Dauid, qui non fuit primogenitus, & in Abia filio Roboam, qui non erat primogenitus eius: & tamen ex voluntate patrum translatum est regnum in istos vt patet 2. Paralip. c. 12. & 13. Primogeniti tamen in veteri testamento, erant potiores in successione paterna: nam ipsi habebant duas partes, & quilibet de fratribus habebat vnam, vt patet Deut. cap. 21. s. Illud est principium liberorum eius, dabitque ei de his, quæ habuerit cuncta duplicia; ideo cũ ista lex esset in vulgaribus, à fortiori manebat in regibus, ubi magis obseruantur iura primogenituræ; & quia illi, qui succedebant in regno Iudæ erant de primogenitis stirpis Dauid, uel ad quos peruenerant iura primogenituræ, ideo potissima pars successions erat eorum, & quia Siceleg prouenieba ex successione Dauid, pertinebat ad Reges Iuda, nõ quia Reges erant, sed quia primogeniti; & quia nunquam contigit aliquem fuisse Regem de stirpe Dauid, quin ille esset de primogenitis, & ad quẽ peruenissent iura primogenituræ, habuerunt semper Reges Iudæ urbem Siceleg, *Vsque in diem hanc*. Id est, fuit semper urbs Siceleg Regũ Iuda, usque ad diem, qua scriptus est iste liber, quod fuit post mortem Dauid per Isaiam prophetam, uel per Ieremiam, ut alij uolunt.

Quomodo Siceleg fuerit Regum Iuda, cum pertineret ad tribum Simeon. Quæst. XIII.

QVÆRET vlterius, quomodo posset Siceleg esse Regum Iuda? Et uidetur, quod hoc esset contra legem:

gem: nam Siceleg erat ciuitas tribus Simeon, vt patet Iosue 19. cap. Reges autem Iuda erant de tribu Iuda, ideo nó poterant possidere aliquid, quod esset de alia tribu, vt patet Leuit. cap. 25. vbi iubetur, quod, etiãsi aliquis vendidisset possessionem suam, illa rediret ad eum in iubileo, non dando aliquam pecuniam, quia in illo anno omnis homo debebat redire ad possessionem suam pristinam, & hoc intelligitur siue aliquis venderet homini de tribu sua, siue de alia tribu. Si igitur res venditæ immobiles redibant ad venditoré in iubileo, à fortiori redirent, si essent alienatæ quocunque alio modo, quia nihil est, quo magis iustè aliquis debeat carere re sua, quàm si illam sponte vendiderit. Item patet hoc clarius, quia Num. c. 36. conquesti sunt filij Ephraim, quod filiæ Salphaad nuberent viris aliarũ tribuum, & per hoc possessio illarum transiret ad alias tribus, & Deus dixit: nubãt, quibus voluerint, tantum vt suæ tribus hominibus nubãt, ne commisceatur possessio filiorum Israel de tribu in tribum: ergo non poterat vna tribus possidere id, quod possidebat aliquando alia tribus, & non solum hoc, immo etiam vnus vir de vna familia eiusdem tribus non poterat habere possessionem viri alterius eiusdem tribus, nec debebat accipere vxorem de diuersa familia, vt patet præalle. capit. scilicet. Omnes viri ducent vxores de tribu, & cognatione sua, & cunctæ feminæ maritos de eadem tribu accipient, vt hæreditas permaneat in familiis, nec sibi misceantur tribus, sed ita maneant, vt à Domino separatæ sunt. Non poterat igitur possessio tribus Simeon transire ad aliquem de tribu Iuda. Item non videtur, quòd haberent sufficientem titulum filij Dauid ad possidendum Siceleg: nam etiamsi inter Hebræos licitum fuisset cuilibet vendere possessionem suam, vel qualitercunque alienare, ita vt in æternum nunquam rediret ad eum, tamen adhuc filij Dauid non poterant habere Siceleg, quia erat de tribu Simeon, & viri illius tribus non vendiderunt, nec donauerunt, aut aliqualiter transtulerunt eam in Dauid, & posteros suos; ergo non pertinebat ad Dauid, & Reges Iudæ. Et si dicas, quod Achis dedit Dauid istam vrbem; non obstat, quia res inter alios acta alijs non præiudicat; Achis autem non erat de tribu Simeó: ideo quamuis dederit vrbem Dauid, non præiudicabatur ex hoc tribui Simeon, nec acquirebatur aliquod ius Dauid, & posteris suis. Aliquis respondebit, quod vetita erat inter Hebræos commixtio possessionum, & transitus de vna tribu, & familia in alteram, hoc tamen non simpliciter, sed vsque ad iubileum, vt patet Leui. cap. 25. & Num. 36. Quia vsque ad illud tempus poterat aliquid vendi, vel donari, sed in iubileo redibat ad priorem Dominum. Ita dicetur, quod Siceleg fuerit Regũ Iuda vsque ad iubileum, postea autem redierit ad tribũ Simeon. Sed ista responsio non stat. Primo, quia dicitur hic: vsque ad diem hanc; & intelligitur de scriptura libri; sed liber fuit scriptus per Isaiã, vel per Ieremiã; inter tempus tamen cuiuslibet illorum, & donationis factæ Dauid de Siceleg transierunt plures, quàm ducenti anni, vt patet computando per tempora regum vsque ad captiuitatem Babylonicam: quia tunc viuebat Ieremias, vt patet per totum librum suum, vel vsque ad Regem Manasse, sub quo mortuus est Isaias: sed in his temporibus transissent quatuor, vel quinque iubilei: ergo vltra iubileum mansit Siceleg apud posteros Dauid. Secundò non stat: quia dicitur, quòd fuit Siceleg Regum Iuda, & ad hoc oportet, quòd saltem fuerit duorum Regum Iuda: sed non stat, quia primus Rex de tribu Iuda fuit Dauid, secundus fuit Salomó, isti tamen regnauerũt plusquam per vnum iubileum: nam Dauid accepit Siceleg antequam esset Rex Iudæ, vel Israel, quia primo factus est Rex Iudæ, infra 2. lib. c. 2. & postea Rex Israel eod. lib. cap. 5. regnauit tamen Dauid quadraginta annis, vt patet infra 3. lib. c. 2. Salomon autem successor suus regnauit etiam quadraginta annis, eod. lib. cap. 11. si ergo isti duo Reges Iuda habuissent Siceleg, oportebat, quod tenuissent eam vltra iubileum.

Item non stat tertiò: quia istud est, quando quis vendit possessionem suam alteri, quia poterit eam habere in iubileo: hic tamen non fuit facta venditio, quia filij Simeon, quorum erat Siceleg, nihil vendiderunt, aut donauerunt, vel qualitercunque transtulerũt in Dauid, & posteros suos; ergo non tenebat in eis lex de iubileo data. Quartò nó stat, quia ista positio non respondet ad vltimam rationé in con-
A trarium. s. quod filij Simeon nihil egerint hic, sed solum Achis donauerit vrbem Dauid, ideo non tenet lex de iubileo, quia illa solum tenet, quando Dominus transfert possessionem suam in alterum. Respondendum est igitur, quod Siceleg pertinuit ad Dauid, & omnes Reges de stirpe sua, vsque ad diem, quo scriptus fuit liber iste, siue fuerit per Ieremiam, siue per Isaiam, & non solum vsque tunc, sed etiam quandiu fuerunt Reges Iuda, tandiu habuerunt Siceleg, quia ius illud erat in æternum. Et quando dicitur, quòd possessio vnius Tribus non debebat transire in aliam tribũ, iam respõsum est, per hoc. n. quod Siceleg data fuit Dauid, non fuit pars possessionis tribus Iudæ, ita vt augeretur possessio Iudæ, & decresceret possessio tribus Simeon sed solum peruenit ad Dauid, & posteros suos Siceleg, vt ad priuatas personas, non in quantum magis erant de ista tribu, quam de
B illa. Cum autem vlterius obijcitur, quod non solum possessiones tribuũ nó debebant mutari, sed etiam possessiones quarundam tribuum, Num. c. 36. dicendum, quod quamuis Siceleg fuerit Dauid, & successorum suorum, tamen non tollebantur possessiones illius filiis Simeon, & sic nó transibat possessio de tribu in tribum. Pro quo sciendum, quòd in vrbe Siceleg duo considerabantur; Primò ipsa ciuitas cum territorio suo, secundò possessiones particulares intra vrbé, vel in territorio eius. Primò modo Siceleg nó erat alicuius viri de tribu Simeon, nec multorum simul, sed erat ipsius tribus Simeon. s. quod erat intra latitudinem sortis suæ. Secundò modo, ea, quæ erant in vrbe Siceleg, & in territorio suo, pertinebant specialiter ad istos, vel ad illos viros de tribu Simeon, nec multorum simul, sed erat ipsius tribus Simeon. Poterat autem vtroque modo Siceleg pertinere ad
C alios, quam ad filios Simeon: Primò modo, si ciuitas cũ territorio suo inciperet pertinere ad aliam tribum, quia tunc non maneret in tribu Simeon, sed decresceret de illa, & accresceret tribui Iudæ, vel alteri; nec poterat aliter perdi ciuitas Siceleg quantum ad primum modum, nisi sic: Nam licet habitarent ibi alij viri de tribu Simeon, quã illi, qui habitabant, vel alij ét alia de tribu, dum tamen maneret Siceleg cum territorio suo intra sortem Simeon, non perdebatur Siceleg: Sic patet de vrbibus sacerdotum, & leuitarum: nam quælibet tribus dedit aliquas ciuitates sacerdotibus, aut leuitis, vt patet Iosue c. 21. & 1. Paral. cap. 6. Tamen nó fuit aliquid diminutum de aliqua tribu, quia ciuitates illæ manebant infra sortes tribuum suarum. Secundo modo accipiendo, possessiones vrbis Siceleg particulares poterãt dupliciter perdi. Vno modo, si possessiones illæ darentur viris
D alterius tribus, quamuis maneret Siceleg intra sortem Simeon: alio modo perdebantur, si aliqui de tribu Simeon possiderent illa, quæ erant in vrbe, & in territorio, & darentur alijs viris eiusdem tribus, qui nó essent successores istorum. Nunc autem dicendum, quod nullo modo prædictorum præiudicabatur tribui Simeon, quamuis posteri Dauid possiderent Siceleg. Non primo modo, quia Siceleg, semper mansit in tribu Simeon, quamuis possideretur à posteris Dauid. Nó secundo modo, quia Dauid, & viri sui non habuerunt Siceleg, quasi omnes possessiones Siceleg essent suæ, quia tunc oportebat, quod nulli de tribu Simeon habitarent in Siceleg, vel si habitarent, essent coloni Dauid, & posterorũ suorum, cum nunquam essent Domini alicuius possessionis; sed dicendum, quod isti habuerunt vrbem Siceleg, non quantum ad possessiones, sed quantum ad ali-
E qua iura Dominij, quæ habebant in loco illo, & sic nó præiudicabatur filiis Simeon, quia omnes possessiones Siceleg erant suæ, nec erat contra legem de non transmutãdo possessiones, quia sic nó transibant possessiones tribus Simeon ad aliam tribum, vel ad alias personas. Sed tunc obijcet aliquis, quia si solum pertinebat dominiũ illius vrbis ad Regem Iuda, & non possessiones, non erat aliquid magis speciale in vrbe Siceleg, quam in aliis: quia in omnibus aliis vrbibus regni Iuda habebant Reges ista iura, scriptura tamen non posuisset specialiter de Siceleg, nisi habuissent ibi Reges aliquid specialius, quam in aliis vrbibus. Dicendum quod Reges Iuda habebant iura in quolibet loco Regni, in quantum erant Reges; in vrbe autem Siceleg habebant maiora, & specialiora iura, quia pertinebat ad eos Siceleg dupliciter. s. in quantum Reges erant, & in quantum proueniebat eis ex patrimonio Dauid. Ista differentia iurium appa-

apparet in Episcopis, quia in quolibet loco Episcopatuum suorum, habent aliqua iura saltem in spiritualibus, alia tñ loca sunt, quæ vocantur cameræ eorum, & habent ibi maiora iura san spiritualibus, & temporalibus. Proportionaliter autem accipiendum est in Regibus Iuda respectu Siceleg, & aliarum vrbium. Ad rationem vltimam, cum diceba tur, q̃ Achis dedit vrbem Siceleg, & non filij Simeon, ideo nullum ius acquirebatur Dauid, dicẽdum q̃, quamuis vrbs Siceleg esset sortis Simeon, tamen viri huius tribus nunquam acceperant eam in possessionem, sed solum in diuisione sortium peruenerat ad eos. Iosue 19. c. Philisthini autem possidebant eam nunc, & pertinebat ad Achis, qui iuste eam possidebat; ideo poterat ius suum alteri cedere; cessit autem illud Dauid, ideo profuit, non quidem in præiudicium filiorum Simeon, ita quod trãsiret Siceleg ad aliam tribum, vel quod possessiones vrbanæ, vel rusticæ eius pertinerent ad Dauid, & posteros suos; sed solum quoad iura quædam specialis dominij, de quibus supra declaratum est Et hoc satis potuit transferre Achis in Dauid.

Quomodo vrbs Siceleg vsque ad hoc tempus fuerit Regum Iuda, cum tempore Roboam omnes transierint ad Ieroboam. Quæst. XIV.

QVÆRETVR vlterius, quomodo potuerit esse vrbs Siceleg Regum Iuda vsq; ad diem, de qua hic dicitur, quia Siceleg erat in tribu Simeon, & tempore Roboam omnes tribus transierunt ad Ieroboam, præter Iudam, & Beniamin; ergo Siceleg non mansit in potestate regum Iuda. Aliquis respondebit, q̃ verum est, quod fuit Siceleg Regum Iuda vsque ad diem, qua scriptus fuit iste liber, tamen iste liber scriptus fuit à Dauid, & toto tempore suo fuit Siceleg in potestate regum Iuda. Sed hoc non stat, quia licet possimus asserere aliquam partem libri huius scriptam fuisse à Samuele, & aliam à Dauid; tamen dicere, q̃ totum scripserit Dauid, vel Samuel, falsum est: quia dicitur hic, q̃ fuerit Siceleg Regum Iuda, & tamen quando erat Dauid, nondum fuerat aliquis Regum Iuda, nisi ipse: ideo non diceret Regum Iuda. Nec valet, si aliquis dicat, q̃ Dauid erat propheta, & poterat describere aliquid futurum, quia hic non scribitur per modum prophetiæ, sed per modum historiæ: & dato, q̃ vellemus accipere per modum prophetiæ, non possumus: quia tunc deberet dici: Facta est Siceleg Regum Iuda, sed dicitur vsque in diem hãc: ergo necesse est, q̃ quando de illa scriptum fuit hoc, iã præteriissent aliqui Reges Iuda: ideo necesse est dici, quod scriptus fuerit liber iste ab alio, scilicet ab Isaia, vel Ieremia. Aliter respõdent alij, quòd fuit Siceleg Regum Iuda, quia fuit Dauid, & Salomonis, qui fuerunt Reges Iudæ: deinde tempore Roboam transiuit Siceleg ad Reges Israel cũm tribu Simeon: sed hoc non stat, quia non solum dicitur hic, quòd fuerit Siceleg Regum Iuda, sed etiam dicitur, vsque in diem hanc. s. quando scriptus fuit liber iste, sed scriptus fuit a Ieremia, vel Isaia: ergo vsque ad tempus alicuius illorum mansit Siceleg apud Reges Iuda. Alij igitur respondent aliter, q̃ Siceleg semper fuit Regum Iuda, eo q̃ tribus Simeon, in qua erat Siceleg, mansit semper cum Regib. Iuda, quam tribus Simeon erat parua, & accepit possessionem partem quandam sortis Iudæ, quæ erat in medio sortis Iudæ, vt patet Iosue c. 19. s. Hoc est hæreditas filiorũ Simeon, in possessione filiorum Iuda: quia maior erat; & idcirco possederũt filij Simeon in medio hæreditatis eorum. Cum ergo tribus Iudæ manserit cum Regibus Iudæ, oportebat, q̃ tribus Simeon maneret cum illis: & sic Siceleg maneret in potestatẽ Regum Iuda. Sed hoc non stat: quia quãdo diuisum est regnum tempore Roboam, decem tribus fuerũt cum Ieroboam, & duæ solum cum Roboam. Sic dixit Propheta ad Ieroboam, quando diuisit pallium suum in duodecim partes, & dedit decem scissuras Ieroboam, per quas signabantur decem tribus; Et subditur. Auferam regnum de manu filij eius, & dabo tibi decem tribus, vt patet infra 3. lib. cap. 11. Ergo tribus Simeon erat cum istis, alioquin non fuissent decem tribus cum Ieroboam. Item patet: quia Roboam fuit Rex solum super Iudam, & Beniamin, vt patet 2. Paral. c. 11. Ergo non remansit tribus Simeon cũ eo, & consequenter nec Siceleg. Respondendum ergo aliter,

Totum hunc librũ non potuit Dauid scripsisse.

F q̃ vrbs Siceleg mansit semper apud Reges Iuda, etiam facta diuisione regni: quia cum Siceleg pertineret specialiter ad reges Iudæ, habebant ibi specialia præsidia, & custodes, & illi tenuerũt vrbem, quando facta esset diuisio regni, ne transiret ad Ieroboam, vel forte capta est bello, & hoc facile erat, cũ possessio Simeon esset in medio sortis Iudæ: Iosue c. 19. Sic etiam fuit de alijs vrbibus Regum Israel: nam aliquæ bello captæ fuerunt à Regibus Iuda, & e contrario aliquæ captæ fuerunt à Regibus Israel de regno Iudæ. Aliter autem, & melius dici potest, q̃ quanquam Reges Iudæ, & Israel habuerunt bella inter se à principio diuisionis regni, tamen Deus iussit, q̃ non pugnarent inter se, vt patet infra 3. lib. cap. 12. & 2. Paralip. 11. ideo post aliqua tempora pax fuit inter Reges Iuda, & Israel, & iuuabãt se mutuo ad bellum, vt patet de Rege Iosaphat; qui adiuuit Achab

G regem Israel, in bello contra Syros infra 3. lib. cap. 22. Ideo quando factæ sunt istæ concordiæ, credendum est, q̃ illa, quæ pertinebãt ad Reges Iudæ, restituta fuerint eis: totum autem regnum, q̃ fuerat Salomonis, & Dauid, non fuit restitutum filiis Dauid regibus Iuda: quia Deus dixerat, q̃ ista diuisio facta fuerat de voluntate sua, vt patet inf. 3. lib. c. 12. & 2. Paral. 11. vrbs tamen Siceleg, quia pertinebat de iure speciali filiis Dauid. s. ex patrimonio, restituta est eis: Et sic mansit postea apud Reges Iudæ vsque ad tẽpus, quo scriptus fuit liber iste, & quandiu fuerunt aliqui Reges Iudæ. *Fuit autem numerus dierum, quibus habitauit Dauid in regione Philisthinorum, quatuor mensium.* i. totum tempus, quo mansit Dauid in terra Philisthinorum cũ Rege Achis, fuit quatuor mẽsiũ, eo q̃ Saul mortuus est immediatè post illos quatuor menses: Dauid nanque proposuerat manere

H in terra Philisthinorum, quandiu viueret Saul, eo q̃ timeret incidere in manus eius, si esset in terra Israel: ideo fuit apud Achis, quandiu vixit Saul. Accidit autem post quatuor menses mori Saulem in bello, ideo tunc rediit Dauid in terram Israel in vrbem Hebron, vt patet inf. 2. lib. c. 2. In Hebræo habetur hic. *Dies, & quatuor mensium*, id est, mansit Dauid in terra Philisthinorum spatio quatuor mensium, & per aliquot dies.

An Dauid steterit solum per quatuor menses in terra Philisthinorum, Quæst. XV.

QVAERETVR circa hoc, an Dauid manserit solum quatuor mensibus in terra Philisthinorum, vel per aliquot dies plus? Respondendum, quòd an manserit

I per vnum, vel duos dies plus, non potest patere: quia sacra scriptura curat de numeris finitis, & de modico plus; vel minus non curat: velut si sint duo anni, & tres dies, nominabit duos annos, non curando de tribus diebus: vel si sint duo dies deficientes ad complemẽtum duorum annorum, nihilominus nominabit duos annos: ita hic poterat esse, q̃ essent pauci dies supra quatuor menses, vel deficerent de quatuor mensibus, scriptura tamen denominat quatuor menses. Sed adhuc dicet aliquis, quòd litera nostra sit defectuosa: quia in Hebræo ponuntur quatuor menses, & dies. Sed pro hoc sciendum, quòd litera nostra solum posuit quatuor menses; quia putauit Hieronymus, q̃ quamuis litera Hebraica poneret quatuor menses, & dies, intelligeret solum esse quatuor menses, sed per barbariẽ idiomatis aliquid interdum additum est, quod non agit ad signi-

K ficationem. Rab. Sal. dicit, quòd fuerunt quatuor menses, & duo dies, quia nomine dierum satis est, quòd intelligamus duos. Alij dicunt, quod fuerunt quatuor menses, & dimidius: vnde multi Hebræorum volunt, quòd à morte Samuelis vsque ad mortem Saulis fluxerint 7. menses, & dimidius, quibus mansit Dauid in terra Philisthinorum, & duo menses, & dimidius fluxerint à morte Samuelis vsque ad recessum Dauid de terra Israel, & interim factum sit id, quod habetur sup. c. 25. de Nabal Carmelo. Alij Hebræi dicunt, quòd fuit Dauid in terra Philisthinorum vno anno, & quatuor mensibus, & intelligunt illi, quòd per dies accipiatur vnus annus. Simile habetur Gen. c. 24. vbi cognati Rebeccæ orabant, quod maneret Rebecca apud eos per aliquot dies, priusquam duceretur ad Isaac, & habetur in Hebræo: maneat puella apud nos dies, vel dies decem, & litera nostra habet maneat puella saltem decem dies apud

nos

nos. Hebræi exponunt ibi, maneat puella vno anno, vel decem dies apud nos. Sed hoc manifestè est inconueniens. Primò, quia insipiens diuisio est dicere: maneat vno anno, vel decem diebus, cum ista nimis distēt; sed diceretur: maneat vno anno, vel vndecim mensibus. Secundò est inconueniens: quia cum seruus Abrahæ duxisset camelos, & familiam, vt duceret Rebeccam inde ad Dominum suum, non est verisimile, quòd cognati puellæ peterent ab eo, quòd maneret ipse cum puella ibi per vnum annum: ideo solum intelligebatur de decem diebus. Ex hoc autem, & ex similibus habuit occasionem litera nostra intelligendi, quòd quamuis in Hebræo ponerentur dies, & quatuor menses: tamen solum intelligerētur esse quatuor menses. Historia tamen scholastica dicit, quod mansit Dauid in Siceleg quatuor mensibus, & viginti diebus; hoc dicit Iosephus 6. Antiquitatum in fine. Quidam tamen Hebræorum cognoscē- B tes improprietatem loquendi hebraici sermonis dicunt, quod solum fuerunt quatuor menses. Hoc tenet Ra. Dauid Kimhi exponendo c. 29. Hoc etiam tenent expositores nostri, vt Andreas; & hoc tenendum est, cum littera nostra hoc solum voluerit. Sed adhuc restat fortior instantia: quia Rex Achis dixit ad Satrapas Philisthinorum: Nūquid ignoratis Dauid? qui fuit seruus Saul Regis Israel, & est apud me multis diebus vel annis. Et sic est ibi, quòd fuerit Dauid apud Achis vltra quatuor menses: quia fuit ad minus aliquot annis, saltem duobus. Sed dicendum, quòd ista litera non obstat; & respondet ad eam Ra. Dauid kimhi, quòd Achis dixit: fuit apud me multis diebus, vel annis, i. fuit apud me multis diebus. s. quatuor mensibus, in quibus ita plenè cognoui fidelitatem suam, ac si mansisset apud me multis annis. Huic aūt nimis credendum est: quia Iudæus C est, & loquitur contra suos, & est peritus, atq; satis modernus. Andreas respōdet aliter. s. quòd Achis dixerit hoc, & mentitus sit. Volebat tamen persuadere principibus Philisthinorum, vt permitterent Dauid manere in bello: & quia si diceret Achis de Dauid, quòd mansisset paucis diebus apud ipsum, crederent, quòd adhuc non cognosceret fidelitatem eius, & cogerent eum abire: ideo dixit, quòd fuerat apud eum multis annis. Sed sit quodcunque voluerimus, nihil refert. Nam manifestum est, quod non fuit Dauid apud Achis aliquo anno integro. Nec obstat, si hoc asseruerit Achis: quia in scriptura sacra non credimus aliquid esse verum, nisi quòd ipsa de se dicit: quod autem refert ab aliis dictum, scimus verum esse, quod dictū fuerit, tamen nescimus, an illi mentiti fuerint. Et sic quanquā Achis asseruisset, quòd Dauid fuerat apud eum multis annis, non ex hoc cogimur credere, quod D fuerit multis annis cū eo, nisi scriptura alibi assereret istud. Nunc autem non solum non obligamur credere, quod Dauid fuerit aliquot annis apud Achis, sed etiam debemus tenere contrarium, quia scriptura refert hic à seipsa tempus, quo fuerit Dauid cum Achis, infrà autem. c. 29. refert id, quòd dixit Achis. Hic ergo accipienda est intentio eius: & quia scriptura nominat numeros maiores semper, si Dauid fuisset apud Achis aliquot annis, principalius nominasset annos, quam menses. Nominauit tamen quatuor menses, & nullum annum: dies autem nominauit cōfusè, quasi essent dies mensiū incōpleti, super quatuor menses; ideo ad plus, debebamus dicere ex litera Hæbraica, quòd Dauid māsit apud Achis quatuor mensibus, & aliquot diebus: tamen non anno integro, nec et quinque mensibus cōpletis. Et hoc, vt cōmuniter tenēt Hebræi. Nullus autem eorū dixit aliquando E quòd mansisset multis annis Dauid cum Achis: ergo nec vno, nec multis mansit: sed solum quatuor mensibus. Item satis apparet hoc ex verbis Achis: quia dixit, & est apud me multis diebus, vel annis. Si tamen intellexisset Achis, quòd fuisset multis annis, valde inconueniens distinctio erat: quia qui dicit multos dies, vel multos annos, ita est, ac si diceret, vno die, vel vno anno. Istud tamen insipienter dictum est, sicut Hebræi exponebant Gen. c. 24. s. Maneat puella apud nos vno anno, vel decem diebus. Dicendum igitur, quod solum mansit quatuor mensibus apud Achis, sicut habet litera nostra. *Et ascendebat Dauid.* Hic ponitur tertium. s. victus modus, quem habuit Dauid in terra Philisthinorum. Et dicitur. *Et descendebat Dauid, & viri eius.* s. de vrbe Siceleg, in qua morabantur, & ibant ad agendum prædas: quia nihil aliud habebat Dauid, vnde viueret, tam ipse; quam viri illi,

A dum manerent in terra illa. *Et agebat prædas.* Vt inde alerentur. Et non solum prædas, sed etiam occisiones: quia non permittebat Dauid aliquem viuere, vt patet infra: prędas tamen agebant ex intentione: cædes autem solum ex necessitate, ne aliqui de sustinentibus prædam reuelaret Achis id, quod agebatur, vt patet infra in litera. *De Gessuri, & de Gerzi,* id est, de istis duabus gentibus faciebat prędam Dauid, non autem de Philisthinis: quia tunc ageret contra fœdera interposita cum Rege Achis, scilicet, vt Philisthini nihil agerent contra Dauid, nec Dauid contra Philisthinos. Secundò ageret contra ius naturale, scilicet, nocendo illis, qui defendebant eum ab hoste suo. Tertiò, ipse timeret periculum, quia si prædaretur in terra Philisthinorum, congregarentur Philisthini, & occiderent Dauid, tanquam verum hostem, & ruptorem fœderū. Contra He- B bręos quoque non pugnabat Dauid, nec agebat prædas: quia illi erant contribules sui: immo ipse erat Rex eorum, quamuis diceret Regi Achis, quòd prædabatur de terra Israel, vt patet infra in litera.

An Dauid peccauerit pugnando contra gentes istas.
Quæstio XVI.

QVÆRET aliquis, an Dauid peccaret pugnando contra gentes istas? Aliquis dicet, quod sic: quia non habebat aliquam iustam causam pugnandi contra illas. Nec obstat si esset in necessitate: quia poterat aliàs victum quærere, & non debebat prædari, & occidere. Respondendum est, quòd Dauid non peccauit in hoc: nam scriptura non redarguit eum de hoc, nec ponit inter cetera peccata C Dauid. Si tamen in hoc peccasset, cum sæpius hoc egisset, & occidisset plurimos, esset peccatum suum graue nimis, & scriptura illud tangeret: sed non peccauit. Licebat enim Dauid pugnare contra gentes istas, quia erant in terra Israel, & Deus iusserat Israelitas, quod occiderent omnes, qui essent in terra eorum, Deut. c. 20. Et si non facerent, comminabatur mala eis, vt patet Num. c. 33. & Iosue 23. Licebat ergo, & meritorium erat Israelitis pugnare contra gentes has. Quod autem istæ gentes essent in terra Israel, patet Iosue 13. s. noluerunt disperdere filij Israel Gessuri, & Machati, & habitauerunt in medio Israel vsque ad præsentem diem. Sic etiam patet Deut. c. 3. vbi Gessuri, & Machati ponuntur in fine cuiusdam sortis tribuum Israel. Sed aliquis dicet, quod Gerzi non erat de terra Israel, sed solum Gessuri. Dicendum, quod Gerzi idem est, quod Machati, quia D est terra illa binomia, sicut sæpè reperitur in ciuitatibus, & in hominibus. Quod patet, quia sicut hic Gessuri, & Gerzi ponuntur simul, ita ponuntur Gessuri, & Machati simul: Deut. c. 3. & Iosue c. 13. Sed adhuc dicet aliquis, quod non licebat Dauid pugnare contra gentes istas: quia quamuis Israelitis liceret pugnare: tamen Dauid propria auctoritate non licebat. Sic enim est in regnis, & principibus: quia vnū regnum, vel vnus princeps potest ex iusta causa indicere bellum alteri regno, vel principi: nulla tamen persona priuata potest propria auctoritate, etiā existente ista iusta causa, indicere bellum alteri regno, vel alicui personę illius regni; & si indixerit bellum, vel prædas egerit propria auctoritate, cum sit causa communis regni, quousque regnum indicat bellū, peccat mortaliter. Sic autem erat de Dauid, quia ipse erat persona priuata, & regnum Israel non indi- E cebat nunc bellum contra Gessuri, & Gerzi: ergo peccabat Dauid pugnando contra eos. Responderi potest dupliciter. Primò, quòd non solum totum regnū Israel, sed etiam quilibet de Israelitis poterat propria auctoritate pugnare contra Gessuri, & Gerzi prædando, & occidendo, etiam nō indicto bello. Nisi forte ad tempus essent aliquæ treguæ inter Israelitas, & illas gentes, ex aliqua causa rationabili. Apparet hoc, quia si indicere bellum pertineret ad ius totius regni, vel principis, propter iniurias susceptas, vel ex aliis causis, ex quibus communiter insurgunt iusta bella: nulla persona priuata posset indicere bellum, vel prædari, aut occidere propria auctoritate. Pugna tamen, quam gerere poterant Israelitæ contra omnes habitantes in terra sua, nō erat eis propter aliquas iniurias susceptas, vel damna, vel similes causas: sed incumbebat eis ex necessitate legis: quia Deus iusserat illos, quòd occiderent omnes habitatores

Dauid agebat prædas de Gessuri, & de Gerzi, & tamen nō peccauit.

tes

res terræ illius. Deut.c.20. Intantum, q ipsi non poterant per cõem consensum remittere illud bellum: quia si remitterent, peccarent. Et sic Deus increpuit nimis Israelitas, qa noluerunt delere habitatores terræ Chanaam: vt patet Iudic. c.2. Lex tamen Dei erat generalis ad oẽs. ergo quãuis nullus de Israelitis obligaretur spãliter, vel per se mouere bellum contra Chananæos: quia nullus eorum sufficiens erat ad hoc, sed tota cõitas: tamen quilibet habebat ius ad pugnandum si vellet, eo q pugnare contra gentes illas erat actus meritorius. Et hoc satis patet, quia postquam Israelitæ diuiserunt sortes non fiebat bellum contra Chananæos ex cõi consensu: sed quicunque volebat pugnabat; & aliquæ tribus pugnabant, aliis non pugnantibus, & petebant ab eis auxilium: vt patet Iudic.c.1. hoc aũt non esset, nisi singulis, vt singulis; & non vt cõicati competeret ius pugnandi contra habitatores terræ Israel; Dauid igitur posset pugnare contra Gessuri, & Gerzi, qui erant de his. Aliter dici põt, q dato, q concederemus, q nullus de Israelitis posset indicere bellũ Chananæis, nisi princeps, vel tota cõitas, quod falsum est: tamen Dauid adhuc poterat indicere bellum: quia ipse non erat tanquam priuata persona, sed erat Rex vnctus à Deo: quamuis in aliis nollet vti iurisditione viuente Saule. Erat ẽt Princeps belli: nã Saul constituit eũ principem virorum belli sup.c.18. & deinde fecit eum tribunum super mille viros, iubens eum, vt præliaretur bella Domini: eo.c. habebat ergo auctoritatẽ Dauid ad pugnandum contra omnes hostes Israel; quia non erat persona priuata, sed Princeps.

An licuerit Dauid occidere omnes masculos, & feminas locorum, in quibus prædabatur. Quæst. XVII.

QVÆRETVR vlterius, an Dauid licitè ageret occidendo tam acriter omnes, à quibus prędabatur. Nam non relinquebat virum, nec mulierem, nec paruulum; vt patet infra in litera. Sed non fit tanta crudelitas in aliis bellis, cũ Israelitæ pugnantes contra Madianitas hostes suos, ex mandato Dei reliquerint feminas virgines: Num.cap. 31. Aliquis dicet, quod hoc licitum erat Dauid propter necessitatem: quia ipse timebat, quòd, si aliquos relinqueret, illi conquerentur apud Regem Achis de Dauid, & tũc ille puniret Dauid, tanquam mentitũ sibi, & esset in periculo; ideo quanquam alias non fuisset occisurus, sed solũ prædaturus, tamen occidebat, vt patet in litera, scilicet. Virum, & mulierem non viuificabat Dauid, nec adducebat in Geth dicens; Ne fortè loquantur aduersum nos; hæc fecit Dauid. Sed istud non stat, quia si alias non erat licitum Dauid occidere vniuersaliter in gentibus istis, non fieret licitum ex hoc; quia non licet alicui occidere alterum, vt ipse mortem euadat; vt declaratum est supra cap.24. Sed dicẽdum est, quod licebat Dauid occidere omnes de Gessuri, & Gerzi viros, & feminas, & paruulos; quia isti erant in terra Israel; Iosue cap.13. Isti autem vniuersaliter occidendi erãt: vt patet Deut.capit.20. s. de his autem ciuitatibus, quæ dabuntur tibi, nullum omnino permittes viuere; sed interficies in ore gladij: & iubebat Deus, quòd Israelitæ non misererentur eorum. Deut.cap.7. quamuis igitur causa præcipua, quæ inducebat Dauid ad occidendum omnes, esset, quia timebat, quòd accusarent eum: tamen præter hoc licitum erat ei hoc facere.

An Dauid liceret prædari. Quæst. XVIII.

QVÆRETVR vlterius, an liceret Dauid agere prædas de gentibus istis? Aliquis dicet, quod hoc non est dubium, quia cuilibet permittitur prędari. Sed dicendũ, q non stat; quia Deus multoties iubebat Israelitas pugnare, & occidere, & non licebat eis prædari. Sic fuit de Saule pugnante contra Amalecitas: sup.c.15. Imò ex hoc solum peccauit, quia accepit prædam de terra illa; eod.cap. Item quando pugnandum erat contra aliquam ciuitatem, in qua essent Idololatræ in terra Israel, occidendi erãt illi, & nihil de pręda sumendum erat, sed omnia cremabantur; Deut.c.13. Item quando Israelitæ pugnauerunt cõtra Iericho prohibita fuit præda, & iussa fuit occisio; Iosue c.6. vnde Achan, quia furatus fuit quædam de præda Iericho, Deus

F iratus fuit nimis: & postea ipse lapidatus fuit cum omnibus ad eum pertinentibus: Iosue c.7. Sed adhuc dicendum est, q licuerit Dauid prædari in gentibus istis; immo præcipuũ, quod ipse intendebat hic, erat prædari: occidere autem non intendebat, nisi per accidens, & ex necessitate. Sed cõsiderandum, q in præda, quam faciebant Israelitæ contra Gentiles, aliqua erant, quæ generaliter erant prohibita, nec aliquis Israelita prædabatur illa. Alia erant, quæ in quibusdam locis specialiter erant prohibita, ex aliquibus causis. De primo patet, s. de auro, & argento, & aliis metallis, ex quibus facta erant idola, & de omnibus ornamentis ipsorum, & de vasis ad ministerium eorum: quia de his nihil licebat accipere Israelitis: sed debebant ea cremare; sic patet Deut.c.7. s. Sculptilia eorum igne combures, non concupisces argentum, & aurum, de quibus facta sunt; nec as- *Aliquā de licere occidere, non autē prædari.*
G sumes ex eis quicquam, ne offendas propter ea; quia abominatio est Dei tui: nec inferes quippiam ex idolo in domũ tuam, ne fias anathema, sicut & illud est. Aliqua aũt sunt, quæ erant vetita interdum Iudæis in præda. s. quando ponebatur anathema in aliquo loco, poterant Iudæi occidere habitatores illius loci: sed nihil inde poterat prædari, alioquin occidebantur. Sic fuit de Achan, qui furatus est de Ierico: Iosue c.7. quia ciuitas illa erat anathema: Iosue cap.6. Sic etiam erat de vrbibus Idololatrarum: quia Deus ponebat illas in anathemate: Deuter.cap.13. Sic etiam fuit de Amalec: quia Deus supposuit illam anathemati: sup.c.15. De Dauid autem nunc dicendum est, quod non licebat ei, nec viris suis prædari aurum, & argentum, vel aliquid pertinens ad idola in terra istarum gentium, nec prædabantur illa, sed cremabãt. In omnibus autem aliis licebat eis præ-
H dari. s. in pecoribus, & iumentis, vestibus, & pecunia, & in omnibus, quæ ad cibos pertinebant: & de his prædabãtur: vt patet infra in litera. Hoc enim generaliter licebat in omnibus locis terræ Chanaan. Vnde Deus iussit Iosue de vrbe Hai, quod occideret omnes habitatores eius: & quod diuideret prædam exercitui: Iosue c.8. Sic autem faciebant postea Israelitæ: nam occidebant omnes habitatores terræ, & postea diuidebant prædam exercitui.

An licuerit Dauid occidere Gessureos, & Machatos. Quæstio. XIX.

QVÆRETVR vlterius, quomodo stet, quod Dauid neminem viuere permitteret in terra Gessuri, & Gerzi. Et primò videbatur, q hoc non licuerit ei: quia Israeli-
I tæ inierunt fœdus cum Gessuri & Machati: vt patet Iosue cap.13. nam dicitur, quòd noluerunt filij Israel disperdere Gessuri, & Machati, & habitauerunt in medio Israel: ergo non licebãt Dauid infringere ista fœdera pugnando contra istas gentes. Secundò apparet, q hoc non factum fuerit: nam si nullum permisisset Dauid viuere in terris illis, deleta fuisset tota posteritas Gessuri, & Gerzi, sed falsum est: quia dicitur Iosue 13. q habitauerunt Gessuri, & Machati in medio filiorum Israel, vsque ad præsentem diem: ergo non factum fuit hoc. Item patet, quia Dauid postea accepit in vxorem filiam Regis Gessuri, de qua habuit Absalõ, vt patet infra 2. lib.c.3. & primo Paralip.3. Item Absalon, quando occidit fratrem suum Ammon, fugit ad Regẽ Gessuri, vt patet inf. 2. li.c.14. si in deleuit et Dauid illam gentem, non potuisset manere aliquis Rex, ad quem confuge-
K ret Absalon. Item non solum si Dauid deleuisset gentem illã, sed ẽt si accepisset prædas inde, & fecisset graues cædes, non habuisset in vxorẽ filiã Regis Gessuri; quia illa esset hostis Regis; habuit tñ; ergo nõ sic factũ est. Respondendũ est q Dauid faciebat ista bella: & prædas in terra Gessuri, & Gerzi, sicut hic litera refert, & licebat ei hoc facere, quia erãt isti in terra Israel, vt declaratũ est. Ad primã rationem, cum dicitur, q non liceret Dauid hoc propter fœdera; dicẽdũ, q Israelitæ non interposuerunt aliqua fœdera cũ Gessuri, & Machati, siue Gessuri, & Gerzi; sed solũ misereti fuerunt illorũ, & noluerunt ipsos occidere: vt patet Iosue.c.13. nam ibi nõ dicitur de fœderibus: sed solum, q Israelitæ noluerunt disperdere eos; ideo quamuis Dauid occideret aliquos de istis, non ageret contra fœdera: quia nõ fuerant interposita. Si autem aliquis vellet dicere, quod fuerint fœdera interposita; debet respõderi, q illa fortè iã trãsierãt; ideo

pote-

poterat Dauid non rupto fœdere pugnare. Vel posset dici,
ꝙ quamuis Israelitæ posuissent fœdera à principio, quãdo
introierunt in terram Chanaan, ne occiderent gentes Gef-
suri, & Gerzi: tamen Dauid non obligabat obseruare istud
fœdus; eo ꝙ Israelitæ peccauerint componendo talia fœde
ra, quare Deus increpat eos Iudi.ca.2.ergo Dauid nõ obli-
gabatur obseruare illa; sed melius faciebat infringẽdo. Ad
secundum, cum dicebatur, ꝙ non fuit factum hoc; Respõ-
deri potest secundum quosdam, ꝙ non obstat: quia bene
stat id, qđ habetur Iosue c.13.f.ꝙ Gessuri, & Machati mã-
serint inter Israelitas vsq; ad præsentem diẽ. i.vsq, ad diẽ,
quo scriptus fuit liber ille, & ꝙ postea deleti fuerint à Da-
uid: eo ꝙ ille liber scriptus fuerit à Samuele: vt declaratum
fuit in prologo illo super Iosue: Samuel tamẽ iam scripse-
rat librum illum; immo iam mortuus fuerat, quando Da-
uid faciebat ista: vt patet supra c.25.ergo bene stat vtrun-
que. Ista responsio non videtur sufficiens: quia quamuis
respondeat ad hoc, non tamen respondet ad sequentes ra-
tiones, eo ꝙ præsupponit, ꝙ Gessuri, & Gerzi deleti fuerint
à Dauid: cuius contrarium probant rationes sequentes. Di
cendum ergo aliter, scilicet, ꝙ Dauid non deleuit Gerzi, &
Gessuri, sed solum fecit prædas in illis, & occidit multos,
Cum autem dicitur hic, ꝙ Dauid non viuificaret virum,
nec mulierem, id est nullum permitteret viuere, potest du-
pliciter intelligi: vno modo, ꝙ non viuificaret .i. non duce-
ret viuos in Geth ad Regem Achis: sic dicitur infra in lite
ra.f. virum, & mulierem non viuificabat Dauid, nec addu-
cebat in Geth, dicens: ne forte loquantur aduersum nos. &
tunc non cõcluditur, ꝙ omnes occiderit de Gessuri, & Ger
zi. Alio modo exponitur, ꝙ non viuificaret virum, nec mu-
lierem, i. in patribus illis, in quibus prædabatur, non per-
mitteret viuere aliquem, sed omnes occidebat, quos pote-
rat: ipse tamen non potuit prædari, nec interficere in tota
terra Gessuri, & Gerzi, & Amalecitarum in quatuor men-
sibus, quibus mansit in terra Philisthinorum: ideo maior
pars terræ Gessuri mansit intacta à Dauid. Nam cum vide
rent Gessuritæ, quòd Dauid prędaretur terram illam, con-
fugiebant ad loca fortiora, & ibi euadebant manum Da-
uid: quia cum Dauid haberet solum sexcentos viros, non
poterat pugnare contra loca fortia, & murata: sed solum
prædabatur in locis, quæ erant extra muros: ideo maior
pars euadebat. Ad Tertium, cum dicebatur, ꝙ accepit Da-
uid vxorem filiam Regis Gessuri, & ꝙ confugit illùc Ab-
salon, dicendum, ꝙ hoc satis stat per prædicta: quia Dauid
non occidit omnem gentem Gessuritarum, sed aliquos in
locis nõ muratis, de quibus accipiebat prædam: vnde post
hoc fuerunt Reges Gessuri, & potuit Dauid accipere vxo-
rem de terra illa, & Absolon confugere ad eam. Ad quar-
tam rationem, cum dicebatur, quòd si fecisset Dauid istas
cædes, & prædas, fuisset hostis eius Rex Gessuri, & non de
disset ei filiam suam in vxorem, dicendum, quòd verũ est,
ꝙ Rex Gessuri erat hostis Dauid, & tamen dedit ei filiam
suam in vxorem: quia postquam Dauid factus est Rex su-
per tribum Iudę, facti sunt amici Dauid, & Rex Gessuri: &
tunc accepit filiam eius in vxorem, anteq̃ esset Rex Israel,
vt patet infra 2.li.cap.3. Et post hoc factus est Rex Israel,
eo.lib. cap.5. hoc aũt fuit nimis gratum Regi Gessur, q̃uis
fuisset offensus a Dauid: quia Rex Gessuri erat paruus, &
Dauid erat Rex magnæ potentiæ: poteratque eum delere,
si vellet. vnde ex sola misericordia Israelitæ permiserunt
eum viuere: vt patet Iosue cap.13.f. Noluerunt disperdere
filij Israel Gessuri, & Machati, & habitauerunt in medio
Israel. Putabat ergo Rex Gessuri, quòd dando filiam suam
in vxorem Dauid, acquireret perpetuam pacem; ideo gaui
sus est, quia Dauid voluit eam accipere, quamuis offendis-
set eum nimis. *Et de Amalecitis*, i. etiam Dauid agebat præ
das de terra Amalecitarum. Sunt enim Amalecitæ in late-
re Meridiano terræ Israel apud Philisthinos: ideo Dauid
egrediens de Siceleg facilè ire poterat ad prædandum ad
vrbem Amalec, vt patet infra capitulo 30.

*An Dauid licitè posset pugnare contra Amalecitas occiden-
do, & prædando. Questio XX.*

QVÆRET aliquis, an Dauid licitè posset pugnare
contra Amalecitas occiendo, & prædando? Aliquis
Alph. Tost. super 1. Regum.

A dicet, ꝙ non: quia contra Gessuri, & Gerzi poterat pugna-
re, eo quòd essent in terra Israel. vt patet Iosue 13.ca. Ama
lecitæ tamen non habitabant in terra, quam susceperant
Israelitæ in possessionẽ; sed habitabant in desertis Arabiæ,
quæ sunt media inter Ægyptum, & terram Chanaan: vt
colligitur supra cap. 15. & ibi declaratum est. Amalecitæ
quoque non erant de stirpe Chananeorum, contra quos
Israelitæ fouebãt iustum bellum: sed erant de stirpe Esau,
nominati à quodam nepote suo, nomine Amalec: vt patet
Gen.36.ca. Amalecitæ, quoque nihil nocebant Dauid: sed
ipse causa prædandi inuadebat terram eorum: ergo nõ ha-
bebat iustam causam pugnandi. Respondendum, quòd
Dauid licitè pugnabat contra Amalecitas, immo merito-
riè: quia Deus iusserat Israelitas, quod pugnarent contra
Amalec, & delerent illum. Quilibet ergo Israelitas ius ha-
B bebat ad pugnandum contra Amalec; quia lex communis
erat: de hoc patet Deut.c.25. scilicet: Memento, quid fece-
rit tibi Amalec in via, quando egrediebaris ex Aegypto,
quomodo occurrerit tibi, & extremos agminis tui, qui lapsi
residebant, ceciderit, quando tu eras fame, & labore con-
fectus, & non timuerit Deum. Cum ergo Deus dederit tibi
requiem in terra, quam tibi pollicitus est, delebis nomen
eius sub cælo: caue ne obliuiscaris. Sed aliquis dicet, quod
istud Deus mandauerat Sauli: & ipse deleuerat Amaleci-
tas: vt patet supra cap. 15. ergo postea Israelitæ non pote-
rant pugnare contra Amalec. Dicendum, quod hoc non
obstat. Nam quamuis Israelitæ non manerent obligati
ad pugnandum contra Amalec postquam Saul deleuit il-
los, licebat tamen illis pugnare, si vellent, quia adhuc non
fuerat legi satisfactum, quæ dicit: Delebis nomen eius sub
C cœlo Deut.cap.26.1. Delebis memoriam Amalecita quòd
non maneat aliquis de Amalecitis sub cœlo, id est, super
terram viuens; sed post bellum Saulis contra eos manserut,
aliqui Amalecitæ: ergo poterant Israelitæ postea pugnare
contra eos. Item patet, quia pugna contra Amelec non de-
bebat finiri vnico impetu, sed per multa tempora mansu-
ra erat: vt patet Exo.cap.17.f. Scribe hoc ob monimentum,
in libro, & trade auribus Iosue; delebo enim memoriam
Amalec de sub cœlo. Et postea sequitur. Manus solius Do-
mini, & bellum Dei erit contra Amalec, à generatione in
generationem. Merebatur ergo Dauid faciendo istud
bellum.

Licitè immo meritò pugnabat Dauid contra Amalecitas.

*An sicut licebat Dauid bellare contra Amalecitas, ita etiam
liceret eos occidere. Quæst. XXI.*

D QVÆRETVR vlterius, an liceret Dauid occidere
Amalecitas. Respondendum, ꝙ sic: quia bellum erat
licitum ei contra Amalec, vt dictum est: si tamen non per-
mitteretur ei occisio, nõ esset proprie bellum: ergo permit-
tebatur ei occidere. Sed tunc stat dubium, an posset occide
re masculos, & feminas, & paruulos: nam omnes istos oc-
cidebat, cum nullum permitteret viuere, vt patet infra in
litera. Aliquis dicet, ꝙ non licebat ei: quia Deut.c.20.poni-
tur regula, secundum q̃ pugnare debebant Israelitæ: i. quia
aut pugnabant contra aliquam vrbem, quæ erat in terra, q̃
ipsi habituri erant: & tunc debebant occidere masculos, &
feminas, & nullum omnino permittere viuere. Si vero pu
gnarent contra aliquam vrbem extra terram possessionis
suæ, debebant offerre pacem ciuibus: quam si vellent, acci-
E perent eos sub tributo, & nullum occiderent. Si non reci-
perent pacem; pugnabant contra ciuitatem, & illa capta,
omnes masculos occidere debebant, relictis mulieribus, &
infantibus. Amalecitę tamen habitabant extra terra Israel,
& non erant de stirpe Chananeorum: ideo quãdo pugna-
rent contra eos Israelitæ, nõ licebat eis occidere feminas.
Secundò patet, quia Madianitæ erant hostes Israelitarum,
& offenderant eos nimis: Num. capit.25. Tamen quando
pugnauerunt Israelitæ contra eos, non occiderunt femi-
nas virgines: Num.ca.30.ergo nec liceret hic Dauid occide
re feminas. Respondendum est, ꝙ licitum erat occidere
feminas Amalecitarum: quia Deus iusserat: Deut. cap.25.
Delebis memoriam Amalec sub cœlo, idem cap. 17. Si ta-
men non occiderentur feminæ, & paruuli, adhuc rursus
multiplicaretur genus Amalecitarum: ideo oportebat, ꝙ
viri, feminæ, & paruuli delerentur, vt nulla maneret

F memoria sub Cœlo. Secundo patet, quia Deus, cum misit Saulem ad pugnandum contra Amalec, dixit: percute Amalec, & demolire vniuersa eius, nō parças ei, nec concupisces ex ipsis aliquid: sed interfice à viro vsque ad mulierem, & paruulum, atque lactentem: vt patet supra c.15. David tn̄ habebat idem ius ad pugnandum contra Amalecitas, quod habebat Saul, cùm esset hoc à lege positum: ideo poterat occidere omnes, tam masculos, quàm feminas, quàm paruulos. Ad primam ratione, cùm dicebatur, ꝙ pugnantibus Israelitis contra vrbem, quæ non esset de terra Chanaan, non debebant occidere mulieres, nec paruulos; Deut.c.20. dicendum, quòd hoc verum est, nisi specialiter aliud caueretur de aliquibus gentibus: sic enim qn pugnabant Israelitæ contra aliquos Israelitas Idolatras, omnes occidebāt, tam viros, quàm feminas, quàm paruulos, & iumenta: Deut.c.13. cum Deut.c.20. solum iussum G esset hoc cōtra Chananæos: sed ille erat casus specialis. Sic etiam fuit de Amalecitis, in quibus Deus specialiter iussit, quòd omnes occiderentur. Ad secundum, cùm dicebatur, quòd Madianitæ erant hostes Israelitarum: & tamen non occiderunt feminas eorum virgines, dicendum, quòd ratio dissimilitudinis est; quia magis peccauerunt Amalecitæ contra Israel, quàm Madianitæ: ideo specialiter dicitur Deuter.c.25. Delebis nomen eius de sub Cœlo: caue ne obliuiscaris. Vel potest dici, quòd sufficiens ratio diuersitatis est mandatum Dei; iussit enim de Amalecitis, ꝙ omnes occiderentur, mares, feminæ, & paruuli. De Madianitis autem non dixit illud. Et dato, quòd dicamus Madianitas magis peccasse contra Israel, quàm Amalecitas, Deus tamen iussit deleri Amalecitas, forte non solum propter istud peccatum: sed propter quædam alia: & hoc sufficie- H dat ad hoc, quòd Israelitæ deberent occidere omnem viuentem in Amalecitis, & non in Madianitis.

An licuerit Dauid accipere prædā de Amalecitis. Q. XXII.

QVÆRETVR vlterius, an licuerit Dauid accipere prædam de Amalecitis: & videtur, ꝙ non. Primò, quia quando Deus iussit Saulem, ꝙ occideret Amalecitas, dixit, ꝙ non concupisceret aliquid ex ipsis, sed ait: percute Amalec, & demolire vniuersa eius: omnia spolia destrue: nam Camelos, oues, & boues iussit occidi, sup.c.15. Secūdo patet, quia Saul peccauit in bello contra Amalecitas: quia accepit boues, & oues, vestes, & omnia opima terræ Amalec: eod.c. & dixit ei Samuel: quare ergo non audisti vocem Dñi, sed versus es ad prædam, & fecisti malum in cōspectu I Dñi? eod.c. Dauid tamen prædabatur de Gessuri, & Gerzi, & Amalecitis, & tollebat oues, & boues, & asinos, & Camelos, & vestes, vt patet in ista litera: ergo peccabat. Respondendum, ꝙ Dauid non peccauit prædando de terra Amalec: nam si Dauid peccasset in hoc, abiecisset eum Deus, ne regnaret, sicut abiecit Saulem, principaliter ex hac causa. s. quia non egit iram furoris sui in Amalec: vt patet sequenti c. & supra c.15. Dauid tamen nō abiectus est: sed Deus dicit, ꝙ ambulauit semper in conspectu eius: vt patet 2. Paralip.c.7. & infra 3.lib. c.15. ergo non peccauit prædando de Amalec: hoc patet: quia lex, quę data fuerat Israelitis, de pugnando cōtra Amalec, solum dicebat, ꝙ deleret nomen eius sub cælo: Deut.c.25. & Exod.17. & nō inhibuit eis prædam: semper tamen in bello intelligitur præda esse licita, nisi inhibeatur: ergo Israelitæ non obligabantur ex illa le- K ge abstinere à præda Amalec: sed poterant inde prædari, sicut de ceteris gentibus, contra quas pugnabant. Nec est simile de Saule, & nunc de Dauid: quia Sauli fuit datū præceptum expressum, ne prædaretur aliquid de terra Amalec; ideo obligabatur, & hoc contra faciendo peccabat. Dauid autem non fuit datum illud præceptum: ideo manebat solum regula data Deut.c.25. de deletione Amalecitarum: sed in illa non prohibebantur prædæ: poterat ergo Dauid prædari, & quilibet alius de Israelitis, qui postea bellū ageret contra Amalec. Ad primam rationem, cum dicebatur, ꝙ Deus iussit Saulē, ꝙ demoliretur vniuersa, quæ erant in terra Amalec, & nulli parceret, dicendū, ꝙ istud fuit præceptum speciale: ideo solum obligauit personam illam, cui datum est, & omnes illos, qui ibant cum eo. Vnde non se extendebat ad Dauid, nec ad posteriores; fuit etiam temporale præceptum: quia fuit datum pro certo tempore, & pro certa actione; scilicet pro illa vice, qua Deus mittebat Saulem ad terram Amalec: ideo licet nunc Saul peccauerit prædando, si tamen post hoc ipse vellet aliquando pugnare contra Amalecitas, sicut pugnabat contra alias gentes, non peccauisset prædando tunc: eo ꝙ tunc cessabat obligatio præcepti, quod particulariter fuerat ei datum illa vicē, qua eum Deus misit, & redibat regula generalis, quæ habetur Deut. cap.25. & per illam poterat prædari, cum solum Deus iuberet, ꝙ Israelitæ delerēt nomen Amalec. Ad secūdam rationem cum dicitur, ꝙ peccauit Saul, quia versus est ad prædam, dicendum, ꝙ hoc fuit ex præuaricatione specialis præcepti sibi dati; & non ex præuaricatione legis: Dauid autem non obligabatur ad illud præceptum, eo ꝙ non fuerat ei datū; ideo nō peccaret prædando. *Hi enim vagi habitabant in terra antiquitus,* i. isti tres populi Gessuri Gerzi, & Amalec nō habebant certā mansionem in aliqua regione: sed vagabantur per desertum, aliquādo hic, & aliquando ibi. Hoc autem erat antiquitus: scilicet aliquantis temporibus, priusquam scriberetur iste liber. Postea autem firmiores fuerunt habitando. Vel potest intelligi ista litera, ꝙ habitabant vagi in deserto: non quidem, ꝙ mutaret tota ista gens loca: scilicet, ꝙ aliquando esset in vna parte deserti, & aliquando in alia: sed non conueniebat tota gens, de per loca, & congregationes ad faciendum politias, & habendam vnitatem regiminis: sed quidam eorum morabantur hic, & alij ibi, nullam habentes communionem. Ideo poterat Dauid facilius percutere omnes istas gentes: quia non recipiebant fauorem, & auxilium à se inuicem. Primo modo sunt aliquæ gētes vagæ in Aphrica, quæ Numidæ vocantur, eo ꝙ nullam terram specialius incolant: sed mutant sedes; vulgariter autem isti Alarabes vocātur: quod pertinet ad imperfectionem populorum, s. quia modicum participant de ratione. *Euntibus Sur vsque ad terrā Aegypti.* i. illud desertum, in quo habitabant istæ gentes, situm est euntibus Sur, id est, in via, per quam itur ad Sur, vsque ad terram Ægypti. Istud est desertum Arabiæ, & sunt magnæ solitudines iacentes inter Ægyptum, & terram Chanaan, extentæ ab oriente in occidentem, & vocantur solitudines Arabicæ, quia ibi Arabes habitant, & aliæ gentes. Est autem ibi desertum Sur: quia est apud terram Ægypti; & est quædam pars parua deserti apud mare rubrum: vt patet Exod. cap.15. vbi dicitur, Tulit Moyses Israel de mari rubro, & egressi sunt in desertum Sur: ambulaueruntque tribus diebus per solitudinem, & non inueniebant aquam. Istud desertum coniungitur alijs desertis magnis, & in ijs habitant filij Ismahelis, qui vocantur Arabes: vt patet Gen.c.25. Extenditur autem largo nomine istud desertum a terra Philisthinorum versus Ægyptum; ꝙ patet, quia Agar ancilla Abrahæ recessit à Domino suo de Bersabee, & ibat in desertum Sur, erat autē Bersabee in terra Philisthinorum, de hoc Gen.c.16. Et tamen non longe fugerat Agar a domo Domini sui: ideo desertum Sur non est longe a terra Philisthinorum. Istæ autem gentes non habitabant in deserto Sur: sed euntibus in deserto Sur. i. in deserto, ꝙ est in via, per quam itur de terra Philisthinorū vsque Sur, & vsque ad Ægyptum, Sic patet de Amalec, supra c.15. Percussit Saul Amalec ab Heuila Donec veni ad Sur, quæ est in regione Ægypti. In quo patet, quòd non habitabant in terra Sur; sed terminus extremus habitationis eorum versus Ægyptum erat Sur.

David non peccauit prædando de terra Amalec.

An licuerit Dauid pugnare contra Amalechitas Jessureos, & Machateos. Quæst. XXIII.

QVAERET aliquis, quomodo licuerit Dauid pugnare contra istas gentes, cum non essent in terra Israel: nā ad hoc, ꝙ liceret Israelitis pugnare contra aliquas gentes, non suscepta aliqua offensa ab eis, oportebat, ꝙ istæ essent de stirpe Chananeorum, vel habitarent in terra illorum. De primo patet, quia Deus iussit Israelitas, ꝙ occiderent omnes septem populos Chananeorum, & non misererentur earū: Deut. cap.7. & 20. Secundum patet, quia tota terra Chananeorū, quæ erat clausa sub illis terminis, qui habentur Num.c.34. promissa fuit Israelitis: & Deus iussit, ꝙ non permitterēt aliquos habitatores terrę illius viuere interposito

aliquo

aliquo pacto. Si igitur aliqui, qui non essent de Chananeis, morarentur in terra illa, habebant Israelitæ idem ius pugnandi contra eos, quod contra Chananeos, tanquam contra detentores terræ suæ. Sic patet Deut. cap. 20. cum dicitur, quod in ciuitatibus, quas Israelitæ accepturi erant in possessionem, nullum omnino viuere permitterent. Dauid autem non videbatur habere aliquam de istis duabus causis ad pugnandum contra ista gentes. De prima patet, quia Amalecitæ non erant de stirpe Chananeorum: sed de stirpe Esau, denominati à quodam suo nepote nomine Amalec: vt patet Gen. cap. 36. Gessuri quoque, & Gerzi non erant de stirpe Chananeorum; nam Dauid accepit in vxorem filiam Regis Gessuri, inf. 2. lib. cap. 3. si tamen essent Gessuri de Chananeis, nõ accepisset Dauid vxorem de gente illa: quia Deus hoc vetuerat nimis. Exod. c. 34. & Deut. 7. Non tamen legitur peccasse Dauid in hoc: nec scriptura B redarguit eũ, sicut arguit Salomonem, quia accepit mulieres multas de gẽtibus illis, de quibus Deus vetuerat, inf. 3. lib. c. 11. Habitatores quoque Israel arguuntur, quia inierunt fœdera cũ Chananeis tam in coniugijs, quam in alijs: Iud. cap. 2. Ergo non erant Gessuri, & Gerzi de Chananeis. Item patet, quia Israelitæ permiserunt Gessuri, & Gerzi viuere inter se, nolueruntque eos disperdere, Iosue cap. 13. si tamen fuissent de Chananeis non poterant permittere eos inter se. De secundo patet, scilicet, quòd istæ gentes nõ habitabant in terra Israel; quia dicitur hic, quòd vagi habitabant euntibus Sur: terra autem illa est extra terram Chanaan: ergo nõ habitabant in terra Chanaan. Respondendum, quod Dauid licuit pugnare contra istas gentes, & prædas, ac strages in illis agere, vt dictum fuit; de Amalecitis enim patet, quia licet ipsi non essent de stirpe C Chananeorum, nec morarentur in terra Chanaam, habebant Israelitæ causam pugnandi contra eos: quia Deus iusserat, quod delerent memoriam eorum sub cœlo. Exod. cap. 17. & Deut. 25. De Gessuri, & Gerzi dicendum, quod nõ erant de stirpe Chananeorum, cum accepent Dauid vxorem de gente ipsorum: ideo ex hac parte non licebat Dauid pugnare contra eos; erant tamen intra terram Israel; quod patet Iosue c. 3. s. Noluerunt filij Israel disperdere Gessuri, & Machati, & habitauerunt in medio Israel vsque ad præsentem diem: poterat ergo Dauid pugnare contra eos, tanquam contra detentores terræ Israel eadem lege, qua pugnabatur contra Chananeos, s. occidendo viros, feminas, & paruulos: Deut. 20. c. Ad rationem in contrarium, cum dicitur, quod isti habitabant vagi euntibus Sur. Aliqui exponunt, quod hoc verum erat alias, sed non nunc: quia nunc ha- D bitabant in terra Israel. Et hoc videtur dicere litera. s. Hi enim vagi habitabant in terra antiquitus, q. d. nunc nõ. Sed hoc non stat: nam antiquitus non magis vagabantur per desertum, quam tempore, quo ista scripta fuerunt. Quod patet: quia tempus, quo introierunt Israelitæ in terra Chanaam, erat antiquum, respectu temporis, in quo Dauid faciebat istas prædas. Nam ab eo tẽpore, vsque nunc fluxerant anni quadringenti, vel quasi; quod patet, quia ab exitu de Ægypto vsquequo incepit Salomon ædificare templum, fluxerunt anni quadringenti octoginta, vt patet infra 3. lib. c. 6. à quib. demẽdi sunt quadraginta anni, quibus manserunt Israelitæ in deserto, antequam introirent in terram Chanaan, & alij 40. anni, quibus regnauit Dauid, infra 3. lib. c. 2. & illi fluxerunt antequam Salomon inciperet ædificare templũ: & fuerunt postquam Dauid istas prę- E das egit, quas solum quatuor mensibus egit: vt patet hic: & immediatè ascẽdit in Hebron, atque vnctus est in Regem, infra 2. lib. c. 2. Et ab ipso tẽpore computantur quadraginta anni regni sui: eodem lib. c. 5. & infra 3. lib. cap. 2. demantur etiam tres anni, & duo menses, quibus regnauerat Salomon, quando cœpit ædificare templum: nam in secundo mense quarti anni cœpit, vt patet infra 3. lib. c. 6. manebunt igitur anni quadringenti, dempus tribus ab introitu Israelitarum in terram Chanaan vsque ad tempus, quo faciebat Dauid istas prædas de Gessuri, & Gerzi: & tunc, quando introierunt Israelitæ in terram Chanaan, permiserunt manere inter se Gessuri, & Gerzi: ergo ab antiquo istæ gentes habitabant in medio Israelitarum, & non diffusę per desertum Sur, vel per Arabicas solitudines. A fortiori igitur secundum istam literam habitarent Gessuri, & Gerzi tem-

A pore Dauid inter Israelitas: cum tunc dicatur, quod habitarent vagi; & tamen tunc erant in medio filiorum Israel. Aliter ergo dicendum, quòd ista litera non intelligitur, quòd habitarent vagi, id est, vagantes per desertum: sed vagi, id est, non habentes inter se communitatem, sicut aliæ gentes, in vnitate regiminis politici: & hoc modo poterant dici vagi, etiamsi habitarent in medio terræ Israel. Et dicitur, quod habitabant in via Sur, & AEgypti, scilicet, quia erant propinqui deserto, per quod ibatur de terra Philisthiim in desertum Sur, & in AEgyptum. Aliter exponi potest, & melius, quod ista litera referatur ad Amalecitas solum: quia ipsi habitabant in via, quæ est euntibus Sur versus AEgyptum, vt patet supra cap. 15. Gessuri autem, & Gerzi intra terram Chanaan: Et est veritas huius rei, quòd Gessuri, & Gerzi habitabant iuxta Ama- B lecitas: ideo Dauid agebat prædas in vtrisque: Amalecitæ tamen erant magis Meridiani diffusi per Arabicam solitudinem vsque ad desertum Sur, quod est apud AEgyptum, Exod. 15. cap. & pertingebant ad latus Meridianum terræ Chanaan; scilicet, ad terram Philisthinorum, quæ est pars terræ Israel, & non introibant limites eorum intra terram Israel. Hoc autem apparet: quia infra cap. 30. dicitur, quòd Amalecitæ fecerunt impetum ex parte australi, & inuaserunt Siceleg: Est tamen Siceleg iuxta extremitatem terræ Israel: gentes autem Gessuri, & Gerzi erant coniunctæ Philisthinis, & Amalecitis: & tamen erant intra terram Israel, scilicet, in latere Meridiano eius. Et quia terra Chanaan habet partem extremam ad Meridiem desertam versus Arabicam solitudinem, & in illa habitabant Gessuri, & Gerzi, & aliqui de Tribu Iuda, & de C Philisthinis, dicuntur habitare Gessuri, & Gerzi vagi in deserto euntibus Sur, id est, per viam Sur: quamuis illud proprius conueniat Amalecitis, qui verè habitabant in deserto. *Et percutiebat Dauid omnem terram illorum*, id est, istarum trium gentium. Non est intelligendum, quòd omnem terram ipsarum percusserit: quia cum non relinqueret viuentem in locis, in quibus prædebatur, deleti fuissent prorsus Amalecitæ, Gessuri, & Gerzi; sed falsum est; vt supra declaratum fuit: sed intelligitur, quòd percutiebat omnem terram illorum, id est, magnam partem terræ. Sic accipitur sæpe in scriptura, vt Gen. c. 41. s. Omnes prouinciæ veniebant in AEgyptum, vt emerent escas: Et tamen certum est, quod non veniebant de omnibus partibus Mundi; ita, quòd nullæ gentes residuæ essent, quin venirent, & infra 3. lib. cap. 4. dicitur, quod omnes Reges terræ veniebant ad D audiendum sapientiam Salomonis, & tamen certum est, quòd non veniebant omnes: quia non poterant. Nec vnquam fuit aliquis homo, cuius fama ad omnes homines diffusa fuerit: & non solum hominis, sed vrbis: nulla enim fuit vrbs, nec est, cuius fama apud omnes gentes dilatata sit. Sic ait Boetius, secundo de consola. prosa 7. quod tempore Marci Ciceronis, fama Romanæ vrbis Caucasum montem non transcenderat; erat tamen tunc Roma florentissima. Aliter potest exponi, quod percutiebat omnem terram illorum, id est, omnia loca, quæ inuadebat: quia in locis, quæ ipse deprædabatur, nullum viuere permittebat. *Nec relinquebat viuentem virum, aut mulierem*, id est, non solum prædabatur, sed etiam occidebat omnes, tam viros, quam feminas, & paruulos; hoc autem licebat Dauid, vt supra declaratum est. Faciebat tamen illud, vt si aliqui re- E manerent, non conquererentur Regi Achis, & cognosceretur iniquitas Dauid. *Tollensque oues, & boues, & asinos, & camelos, & vestes.* Per ista intelliguntur omnia illa, quæ ducebat Dauid de prę da. s. supellectilia domestica, pecuniã, & quicquid ad cibum pertinet; ita vt nihil relinqueret in terra illorum: Solum autem cauebat Dauid, vt viri sui non prædarentur aurum, & argentum, & ornamenta idolorum: quia ista erant prohibita, & quicunque illa raperet, erat sub anathemate: sed debebant comburi: Deut. cap. 7. Sciendum autem, quòd vestes, quas ducebat Dauid de Gessuri, Gerzi, & Amalecitis, & cetera pertinentia ad prædam, erant sicut vestes, & supellectilia Israelitarum; Alioquin cum ista adducerentur ad Regem Achis, vt patet hic cognosceret ipse hanc prædam non esse de terra Israel, & caperetur Dauid in sermone, cum ipse diceret, semper se prædari de terra Israel assuetum. Quia tñ istæ gentes erant

Omnis ponitur pro magna parte.

simul cum Gessuri, & Gerzi habitarent in medio Israel: Iosue cap. 13. non differebant istæ gentes in vestibus supellectilibus, & domestico apparatu. *Reuertebatur*. scilicet, de terra istarum trium gentium capta præda. *Et veniebat ad Achis*, scilicet veniebat ad vrbem Geth, in qua morabatur Achis.

Quare Dauid, cùm reuerteretur de præda, veniret ad vrbem Geth. Quæstio XXIIII.

Resp. 1. QVÆRET aliquis, cum Dauid non moraretur in vrbe regia cum Achis, sed seorsum in Siceleg, vt patet supra, cur veniret ad vrbem Geth ferens prædam. Aliquis dicet, quod veniret ad locum illum, eo quod transitus ad vrbem Siceleg, in qua morabatur Dauid, venientibus de terra Amalecitarum, Gessuri, & Gerzi, esset per vrbem Geth, in qua morabatur Achis. Sed hoc non satis consonat rationi, Nam si ex hoc solùm veniret Dauid in Geth, posset declinare iter, vt non videretur præda eius in Geth. Itē litera ista non permittit hunc sensum; quia tunc diceretur; veniebat in Geth; sed dicitur, veniebat ad Achis, quasi intētio Dauid venientis in Geth nō esset, vt veniret in Geth, sed vt veniret ad Achis. Dicendū igitur, quod Dauid qualibet vice, qua veniebat de præda, ibat ad Regem Achis, ferens totam prædam, priusquam deponeret eam in vrbe sua Siceleg, & hoc propter tria. Primò, ad laudem Regis Achis; quia Dauid erat nunc, vt seruus Achis, cum donasset ei vnam vrbem, vt supra declaratum est: ideo volebat, quòd omnia opera sua essent ad laudem Achis: & ob hoc ibat ad eum cū tota præda, quasi gloriaretur ex hoc Achis, sicut si ipse fecisset; quia fecerat illud seruus suus Dauid. Secundum erat, quia Achis fecerat gratiam magnam Dauid, dando ei vnam vrbem in terra sua, & benignè tractādo eum; ideo volebat complacere ei in singulis. Cùm ergo veniebat de præda, priusquam iret in vrbem suam, ferebat totam prædam ad Achis offerens ei illam, vt acciperet inde, si quid vellet; & hoc modo per affectuosa obsequia Dauid inducebat animum Regis ad se, vt nimis eum diligeret. Tertia ratio potest addi. s. quòd Dauid hoc faceret in recognitionem dominij. Vasalli enim, vel stipendarij consueuerunt aliquando ire ad Dominos suos, exhibituri reuerētiam, vt per hoc profiteantur se subditos esse, & impendant Dominis debitum honorem. Dauid autem, ne videretur nolle subijci Regi Achis, veniebat crebro ei reuerentiam exhibiturus, ferens prædam. *Dicebat autem ei Achis.* Gaudebat enim Achis de probitate Dauid, putans se felicem, quia talem seruum haberet: & inquirebat ab eo de modo pugnæ, & prædæ. *In quem irruisti hodie fili mi?* idest, contra quem pugnasti? & vbi egisti prędam? Hoc enim inquirebat Achis, quandocunque veniret Dauid de præda, quia gaudebat audiendo res nouas. In Hebræo non habetur fili mi, sed solùm. *In quem irruisti hodie?* Sed hoc parū differt. *Respondebat Dauid: Contra Meridiem Iudæ*, idest, feci prædam de parte Meridiana terræ Iudę. Pro quo sciēdum, quod terra Philisthinorum erat quędam pars terræ Israel, quæ cecidit in sortę Iudæ, vt colligitur Iosue 15. ca. Et quia nōdum capta fuerat terra Philisthinorū ab Israelitis, & erat terra ista in extremitate terræ Chanaan, erat Meridiana respectu terræ Iudæ, & latus Septentrionale terræ Philisthinorum erat latus Meridianum sortis Iudæ: ideo quando veniebant Philisthini ad prædandum in terram Iudæ, introibant per partem Meridianam suam: & sic dicebat hic Dauid, quod egerat prędam contra Meridiem Iudæ, idest in parte sua Meridiana.

An Dauid mentiretur dicendo se agere prædas de terra Israel, cum tamen ageret de Amalecitis. Q. XXV.

QVÆRET aliquis, an Dauid mentiretur in hoc, & an peccaret, quia ipse non agebat prædas de terra Israel, sed de Amalecitis, Gessuri, & Gerzi, vt patet supra. Aliquis dicet, quòd Dauid non mentiebatur, & consequēter non peccabat: quia ipse non dicebat, quòd egerat prædam de terra Iudæ, sed contra Meridiem Iudæ, & verum est: quia etiamsi egisset prædas in Ægypto, illud esset contra Meridiem Iudæ, cum tota ista terra esset Meridiana, F respectu terræ Iudæ. Sed dicendum est, quòd hoc nō stat: quia Achis quærebat à Dauid, in qua terra egisset prædas: & Dauid respondebat ei directè ad quæsitum. Nam si ipse dixisset solùm, quòd illa terra, de qua prędatus fuerat, erat ad Meridiem Iudæ, hoc erat, tāquam si nihil dixisset: eratque stulta responsio, nec aliquid tale responderet Dauid Regi Achis: Ideo quamuis aliquis cauillosè exponens ista verba posset excusare Dauid à mendacio, quantum ad verborum corticem; tamen secundum veritatem ipse mentiebatur: quia proferebat ista verba ad intentionem significādi, quòd ageret prædas de terra Iudæ; & ex modo suo proferendi omnes audientes ista verba, sic intelligebant. Vnde Rex Achis sic semper intellexit. Apparet etiam, quòd Dauid dixerit ad istam intentionem: vel saltem per verba hoc significantia, vt patet infra. s. Credidit ergo Achis Da- G uid, dicens: Multa mala operatus est contra populum suū Israel: erit igitur mihi seruus sempiternus. Si tamen Dauid non dixisset Regi Achis: q̄ ageret prædas in terra Iudæ, nō diceret litera, q̄ crederet hoc Achis. Ergo Dauid dicebat Achis, quod faciebat prædam in Iuda. Dicendum igitur, quòd Dauid mentitus est hic: nec aliquis potest eum excusare; immo non oportet; quia multoties mentitus est. Sicut apparet supra cap. 20. & 21. Sed tunc dicetur, an peccauerit mentiendo. Respondendum, quòd Dauid peccauit, sed non mortaliter; eo quòd mēdacium istud erat officiosum. Nam si non mentitus fuisset, incidisset in damnum, & periculum cum Rege Achis.

Dauid mētitus est, & peccauit venialiter.

Cur Dauid diceret Achis, quòd prædaretur de terra Israel, quamuis non prædaretur. Quæstio XXVI.

H QVÆRET aliquis, cur Dauid diceret Regi Achis, quòd prædaretur de terra Israel, cum non prædaretur de ea, nec caperetur in mendacio, si diceret se prædari de alijs gentibus: ideo non videbatur ei aliquod periculum ingruere. Respondendum, quod Dauid egit hoc, propter duo. Primò, vt maneret securus in terra Philisthinorum, & Achis non haberet eum suspectum. Erat enim Achis hostis Israelitarum: & si Dauid illos diligere demōstrasset, habuisset eum suspectum Achis, credens, quòd propter illos aliquid ageret contra eum: & fortè noluisset tenere illum in terra sua: ideo vt posset Dauid manere securus in terra Philisthinorum, à principio, quando intrauit, finxit se magnum inimicum Israelitarum, & procuraturum eis semper mala; Ex hoc autem Achis confisus est ei, in tantum, I quod volebat eum facere custodem capitis sui: seq. ca. Hoc aūt solum, quia credebat, quòd Dauid fecisset multa mala contra Israel: & quia promittebat maiora se facturum, eo. cap. s. Dixit Dauid ad Achis: Nunc scies, quæ facturus est seruus tuus, id est, contra Israelitas in bello; si ergo Dauid dixisset, quòd pugnaret, & ageret prædam in Amalecitis, Gessuri, & Gerzi, & non in terra Israel, non confideret ei Achis, credens, quod non esset vere inimicus Israelitarum: sed finxisset hoc, vt deciperet eum. Et sic fortè excluderet Achis de terra sua Dauid: ideo timuit, & dixit, quod prædaretur de terra Israel, Secundum erat, ne incurreret iram Achis; quia fortè Amalecitæ, Gessuri, & Gerzi erāt cōfœderati Regi Achis, Si igitur Dauid irruisset in illos, offendisset Regem Achis, agens contra amicos suos. Item dato, quòd non essent fœdera inter Achis, & istas gentes: dum ta- K men non esset bellum inter eas, & Achis, offenderet Dauid Achis: quia sic istæ gentes habebant iustam causam pugnādi contra Regem Achis; quia sicut si Rex Achis inuaderet Amalecitas, & Gessuri, & Gerzi, istæ gentes habebant rationabilem causam inuadendi terram Achis; Ita nunc, cū Achis receptaret inuasorem earum in terra sua, & fauet ei illi, poterant inducere iustum bellum Regi Achis. Et fortè propter hoc Amalecitæ postea inuaserunt vrbem Siceleg, & combusserunt eam: infra cap. 30. Timuit ergo Dauid cōfiteri veritatē, ne prouocaret Achis in iram. *Et contra Meridiem Ierameel, & contra Meridiem Ceni*, i. irrui contra Meridiē Ierameel, s. in terram Ierameel, & in terram Ceni. Ista duo nō sunt nomina ciuitatum, sed aliquarum terrarum, vel prouinciarum: & erāt in eis ciuitates multę, sicut patet infra cap. 30. s. Misit dona Dauid his, qui erant in vrbibus Ierameel, & in vrbibus Ceni. Erant autem istæ

vrbes

vrbes in forte Iudæ, erant tamen in extremitatibus: vnde quando dicebatur eum irruere ad Meridiem istarum vrbium, intelligebatur, quòd irrueret in partes aliarum Tribuum, quæ habebant terram cõiunctam forti Iudæ. Sciendum autem, quod hic vocantur ista terra Ierameel, infra tamen 30. cap. vocatur Ierameeli: & hoc venit ex conditione Hebraici sermonis, in quo aliquando detrahitur litera de fine dictionis, & aliquando apponitur, sic patet in isto nomine, Gessuri: quia aliquando vocatur Gessuri, & aliquando Gessur: nam Gessuri vocatur hic, & Deuteronom. c. 3. Iosue 13. & 1. Paralipomen. cap. 3. vocatur autem Gessur, infra 2. lib. cap. 13. & 14. sic etiam est in isto nomine, Phalti: quia aliquando vocatur Phalti, supra cap. 25. & aliquando vocatur Phaltiel, infra 2. lib. cap. 3. *Virum, & mulierem non viuificabat Dauid*. Id est, non permittebat viuere virum, nec mulierem in terra illa, in qua prædabatur: cuius causa patet immediatè. Non tamen erat licitum Dauid occidere omnes istos, vt ipse esset securus, ne accusaretur apud Achis: sed quia habitabant in terra Israel: & cõtra omnes habitatores terræ illius poterant Iudæi sic pugnare: vt patet Deuteronom. cap. 30. *Nec adducebat in Geth*, id est, quanquam potuisset Dauid multos de illis captiuos ducere, & vendere, tamen neminem ducebat, sed occidebat omnes. Et dicitur, quòd nõ ducebat in Geth aliquem viuum, scilicet, quando ferebat prædam ad Regem Achis. Nam quandocunque veniret de præda, prius veniebat ad Regem Achis, ferens totam prædam, quàm iret in Siceleg, vt supra declaratum est.

An licuisset Dauid ducere captiuos de gente illa. Quæstio XXVII.

QVÆRET aliquis, an licuisset Dauid ducere de gentibus illis aliquem captiuum, & vendere, si non timuisset Regem Achis. Aliquis dicet, quòd non, quia in habitatoribus terræ Chanaan non licebat Israelitis aliud agere, nisi occidere omnes, tam viros, quàm feminas, quã paruulos: Deuteron. cap. 20. Solam igitur prædam vendere poterat, & non homines. Respondendum, quòd Dauid pugnabat hic contra Amalecitas, Gessuri, & Gerzi, & non erat idem ius de omnibus. Nam Amalecitæ non erant de stirpe Chananæorum, nec morabantur in terra Israel: ideo non erat contra eos eadem lex, quæ contra Chananæos, & habitatores Israel: ideo poterat Dauid occidere illos, vel védere, vel facere quidquid vellet. Sed aliquis dicet, quòd adhuc non poterat de Amalecitis hoc facere: quia Deus iusserat Israelitas, quòd delerent nomen Amalec de sub Cœlo: Exod. cap. 17. & Deuteronom. 25. si tamen venderentur Amalecitæ in seruos, & non occiderentur, non deleretur nomen eorum de sub Cœlo: ideo tenebantur eos occidere, nec poterãt vendere. Respondendum, quod lex, quæ iubebat delen Amalecitas, magis sonat, quòd occidantur, quam, quod vendantur: obligatio tamen illius legis ablata fuit, quãdo Deus misit Saulem ad delendum Amalecitas: & ille tenebatur eos occidere, & non vendere: Dauid autem, & posteri non obligabantur iam ad illam: si tamen vellent agere secundum eam, mererentur: ideo etiam si non facerent totum, quod lex dicebat, non peccarent; & si aliquid illius facerent, mererentur: quia lex illa non erat tanquam lex; sed tanquam opus supererogationis. Sicut igitur est de consilijs Euangelicis, quòd nõ obligamur agere secundum illa; & si aliquid egerimus de eis, etiam si non plene mereremur, quia opus supererogationis est, ita hic de Dauid. Si tamen adhuc obligasset lex illa, vtpote, quia nondum iussa esset tradi executioni per Saulem, & Dauid vellet illam exequi, non posset vendere Amalecitas, sed occidere, & accipere prædam de Gessuri, & Gerzi. Dicendum est, quòd Dauid non poterat aliquem vendere, vel accipere sibi in seruum: quia erant de habitatoribus terræ Chanaan, de quibus Deus iusserat, quòd omnes occiderentur: Deuteronom. cap. 20. *Dicens: ne fortè loquantur aduersum nos. Hoc fecit Dauid*, id est, propter hoc non ducebat aliquem eorum viuentem, ne possent dicere Regi Achis, quòd Dauid percutiebat terram eorum.

A *Cur noluerit Dauid, quòd diceretur Achis se prædari de Amalecitis. Quæst. XXVIII.*

QVÆRET aliquis, quare Dauid nollet, quòd aliquis diceret Regi Achis, quod ipse prædaretur de Amalecitis, Gessuri, & Gerzi. Dicendum, quòd præcipua causa erat, vt non argueretur mendacij; quia cũ quæreret ab eo Achis in quem irruisti? respondebat semper Dauid, quòd irruebat in partes terræ Israel, vt patet supra. Si autem aliquis de captiuis referret contrarium Regi Achis, caperetur Dauid in sermone, & posset eum iuste occidere Achis, cum mentitus fuisset Regi. Item propter hoc mendacium non crederet aliquid Achis Dauid: sed putaret, quòd sicut in hoc mentitus fuerat, ita mẽtitus fuisset in omnibus alijs, & vellet fallere eum, & inferre aliquod magnum malum terræ
B Philisthinorũ. Etiam, quia fortè istæ tres gentes erant confœderatæ Philisthinis: & si aliquis de eis conquæreretur Achis, de malis, quæ intulerat Dauid in terram illorũ, vellet occidere Dauid: vel saltem excluderet eum de terra sua. *Et hoc erat decretum illius cunctis diebus, quibus habitauit in regione Philisthinorum*, id est, istam sententiam, vel consuetudinem habuit semper, quãdo fuit cum Rege Achis: quia semper manebat eadẽ causa timoris. Et accipitur hic decretũ largè pro deliberatione, vel sententia; nam decretũ propriè iussionem iudicis notat, vel aliquod mandatum iuris. Hic autem non erat mandatum; quia nullus hoc mandabat Dauid: sed erat decretum, scilicet, quia Dauid hoc apud se decreuerat, id est, deliberauerat id obseruare, dum esset in terra Philisthinorum. *Credidit ergo Achis Dauid*, id est, credidit ei illa, quæ dicebat, scilicet; quòd ageret prædam
C in terra Israel. *Dicẽs multa mala operatus est contra populum suum Israel*, id est, Achis dicebat hoc in corde suo, volens habere Dauid semper in seruum; & putabat hoc, quia Dauid fecerat multa mala contra populum suum. Hoc non erat in veritate, sed sic existimabat Achis, scilicet, quòd omnes prædas, quas egerat, fecisset in Israel. *Erit igitur mihi seruus sempiternus*, id est, propter hoc, quod fecit, erit mihi semper in seruum. Desiderabat enim Rex Achis habere Dauid in seruum: quia sciebat eum virũ extremum in bello. Ipse enim occiderat Goliath: quod bene nouerat Rex Achis, & alij Reges Philisthinorum, infra c. 29. Erat tamen Goliath fortissimus Philisthinorum, sup. c. 17. tẽpore quoque, quo mãsit Dauid cum Saule, & erat princeps belli, fecit bella magna contra Philisthinos, supra c. 18. & 19. Nũc quoque agebat clarissimas prædas: & nullus de viris suis
D peribat. Volebat igitur Rex Achis habere Dauid in seruum propter duo. Primo, vt non noceret Philisthinis; nam si rediret in terram Israel, esset rursus princeps belli cõtra Philisthinos: & posset nimis nocere: quia iam nouerat terrã eorum. Secundo, vt seruiret ei in bellis contra quascunque gentes, & contra Iudæos, quos putabat illi esse exosos nimis: ideo gaudebat, quòd haberet eum in seruum. Hoc autem putabat, quia cum Dauid egisset tanta mala cõtra Israel, vt arbitrabatur Achis, credebat, quòd impossibile esset eũ reconciliari Israelitis: vnde sẽp maneret in seruitio Regis Achis. *Achis volebat habere in seruũ Dauid propter duo.*

CAPITVLVM XXVIII.

E FACTVM *est autem in diebus illis, congregauerunt Philisthijm agmina sua, vt præpararentur ad bellum contra Israel. Dixitque Achis ad Dauid: Sciens nunc scito, quoniam mecum egredieris in castris tu, & viri tui.*

Ista est vltima pars huius libri, in qua agitur de morte Saulis, qui propter peccata sua occisus est à Philisthiois; Et diuiditur in duas partes: quia, primo ponitur belli apparatus; secundo bellandi actus infra cap. vlti. Prima in duas: quia primo ponitur bellorum ex vtraque parte apparatus. Secundo, Dauid de acie recessus, sequent. cap. Sciendum autem, quòd Saul adueniente bello timuit, vt patet infra in litera, ideo consuluit Dominum: & quia non respondit ei per prophetas, sacerdotes, aut somnia, conuersus est ad Pithones, de quo est materia totius ca. s. de consultatione Pythonissæ: & diuiditur in quatuor, quia primo ponitur consulendi occasio, secundo ipsa consultatio, tertio Samuelis *De morte Saulis.*

responsio, quartò Saulis desperatio. Secunda ibi. *Dixitque Saul seruus suus*. Tertia ibi. *Dixit autem Samuel*. Quarta ibi. *Statimque Saul cecidit*.

Ordo consequens est eorum, quæ scribuntur hic ad prædicta. Quæstio I.

QVÆRITVR circa primum, an ea, quæ habētur hic, habeant ordinem consequentem ad præcedentia, & an fuerint facta immediatè. Respondendum, q hic est ordo continuus. Nam supra agebatur de persecutione Saulis contra Dauid, & de fuga Dauid in terram Philisthinorum propter Saulem; hic autem agitur de morte Saulis. Fuit etiam post omnia, quæ habentur præcedenti cap. quia illa facta sunt, antequam Rex Achis iret ad bellum, cum aliis Regibus Philisthinorum contra Israel: ea tamen, quæ habentur hic, facta sunt, postquam congregati sunt Philisthini in castris contra Saulem: & ipse quoque cōgregauit omnes Israelitas in monte Gelboe. Tunc enim videns castra Philisthinorum timuit nimis: ideo consuluit Dominum, & illo non respondente, consuluit Pytonissam. Cum autem dicitur, an fuerint facta ista immediatè post præcedentia, dicendum, q inter ista, quæ habentur hic, & fugam Dauid de terra Israel fluxerunt solum quatuor menses, vt patet præcedenti capitulo, nam ibi dicitur: q fuit Dauid in terra Philisthinorum quatuor mensibus: ipse tamen non recessit inde, quousque mortuus est Saul: quia die, qua annunciata est ei mors Saulis, manebat Dauid in Siceleg. sequen. lib. cap. 1. in cap. tamen præcedenti dicitur de omnibus, quæ fecit Dauid in terra Philisthinorum in quatuor mensibus, quibus ibi mansit: Ergo immediatè post præcedentia factum est, quod habetur hic. *Factum est autem in diebus illis*, idest, accidit in diebus illis, scilicet, in quibus Dauid fuit in terra Philisthinorum, scilicet, in fine quarti mēsis, quo ibi mansit. *Congregauerunt Philisthini agmina sua*. Idest, congregauerunt magnam gentem. Non intelligitur hoc de congregatione, quæ facta fuit in castris, quando venerunt Philisthini in summam, vt patet infra, sed de congregatione, quæ fiebat in vrbibus Philisthinorum, scilicet, q in qualibet vrbe inquirebatur, quot essent, qui possent conuenienter procedere ad bellum. Et sic fiebat summa bellatorum in qualibet ciuitate. Et patet hoc, quia in sequenti litera dicitur: Vt præparent se ad bellum contra Israel, idest, illa congregatio erat ad parandum se ad bellū. Si tamen intelligeretur de congregatione agminum in castris, non diceretur, vt præpararent se ad bellum: quia, quādo in castris conuenerunt, iam parati erant ad bellum. Patet etiam, quia infra dicitur, quòd dixit Achis ad Dauid: sciens nunc scito, quoniam egredieris mecum in castris tu, & viri tui: Ergo nondum egressi fuerant in castra: sed accipitur de congregatione, quæ fiebat in ciuitatibus Philisthinorum. *Vt præpararent se ad bellum contra Israel*, idest ista congregatio, quæ facta fuit in singulis ciuitatibus Philisthinorum, fuit ad hoc, quòd præpararent se omnes Philisthini ad pugnandum contra Israel, & vt sciretur, quot pugnatores ituri essent pro qualibet vrbe.

Quare Philisthini congregauerint se ad magnum bellum contra Israel. Quæstio II.

QVÆRET aliquis, quare Philisthini parauerint se nunc ad bellum contra Israel. Respondendum est, q fortè Saul offenderat eos, & volebant nunc vlcisci iniuriam, & damna ab ipso sibi illata; vel, quia Philisthini erāt hostes Israelitarum ex magno tempore: Nam Israelitæ fuerant sub potestate eorū, & postea se rebellauerunt in principio regni Saulis, vt patet supra cap. 13. & ob hoc habebāt inimicitias perpetuas Philisthini cōtra Israel, vt reducerēt Israel ad pristinam seruitutem: Et ad hoc congregati sunt sup. 13. & 14. ca. Et victi fuerunt; Et sic faciebant, quandocunque haberent aliquam opportunitatem ad pugnandū contra Israel; congregabantur, & pugnabant, ita fecerunt sup. ca. 17. Nam nulla causa exprimitur, cur pugnauerint. Iterum ēt congregati sunt, ad pugnandum, supra ca. 19. Et iterum 23. Nec oportet, de hoc aliam causam inquiri, aut aliam dari, nisi, q erat hostilitas antiqua inter Israelitas, &

F & Philisthinos. Potest etiam dici, q Deus mouit nunc Philisthinos ad pugnandum contra Israel, vt moreretur Saul: Peccauerat enim Saul nimis, & Deus volebat eum occidere; ideo fecit, q congregarentur Philisthini cōtra Saulem; sic enim Deus, quando vult punire aliquam gentem, concitat alias gentes contra illam in bellum. Sic fuit de Sennacherib, quem Deus misit contra Israelitas, vt patet Isa. cap. 10. s. Væ Assur virga furoris mei, & baculus ipse est in manu eorum indignatio mea. Ad gentem fallacem mittam eum, & contra populos furoris mei mandabo illi, vt auferat spolia, & diripiat prædam. Sic etiam patet de Nabuchodonosor, quem Deus vocauit ad captiuandum Iudæos, vt patet Isa. cap. 5. s. Et leuabit signum in nationibus procul, & sibilabit ad eum de finibus terræ, & ecce festinus velociter veniet. De hoc etiam Habacuc cap. 1. Sic etiam Deus G vocauit Babylonios ad delēdum Assyrios, vt patet Sopho. cap. 2. & 3. Sic ēt concitauit Medos, & Persas contra Babylonios, vt delerent eos, Isa. cap. 13. & 14. & Habacuc. ca. 2. & 3. Et sic credendum est hic, quòd quamuis Israelitæ essent in bello nunc, quia Philisthini erant hostes eorum: tamen Deus specialiter mouerat Philisthinos, vt puniret Israelitas, & præcipuè Saulem. Sic patet infra in litera, cū dixit Samuel: faciet tibi Dominus, sicut locutus est in manu mea, & scindet regnū de manu tua: quia nō obedisti voci Domini, nec fecisti iram furoris eius in Amalec: idcirco, quod pateris, fecit tibi Dominus hodie: & dabit ēt Israel tecum in manus Philisthinum. *Dixitq; Achis ad Dauid*. Hic Achis admonuit Dauid, vt pararet se, & viros suos ad bellum; quia volebat eum ducere in castra. *Sciens nunc scito*, idest, scias nunc certissimè. Iste modus est superabundans H in locutione ex modo Hebraico. Sic dicitur supra ca. 14. gustans gustaui in summitate virgæ. Et in Ps. Expectans expectaui. Quod idem est, ac si solum dicatur: gustaui, expectaui. *Quoniam mecum egredieris in castris tu & viri tui*. idest, scias, q volo, q venias mecū ad bellum cum omnibus viris tuis. Hoc dicebat Achis, quia cum in omnibus ciuitatibus Philisthinorum pararentur viri ad pugnā, ipse quoq; parauit eos, qui erant in regno suo, & voluit, q cum eo iret Dauid. Nam sciebat eum virum esse strenuum in armis, & putauit, quòd nimis ei proficere posset, cum haberet exosos Iudæos, & pugnaret contra eos libenter.

Deus quando vult punire aliquē populum, concitat alias gētes contra illū.

Quomodo Achis auderet secum ducere Dauid in bellum. Quæstio III.

I QVÆRET aliquis, quomodo Achis auderet secum ducere Dauid in bellum: quia timere deberet, q illo postea coniungeretur Israelitis in bello, & pugnaret cōtra eum. Sic enim putauerunt alij Philisthinum, & dixerunt ad Achis: Reuertatur vir, & sedeat in loco, in quo constituisti eum, & non descendat nobiscum in prælium, ne fiat nobis aduersarius, cum præliari cœperimus, sequenti ca. Respōdendum, q Achis confidebat nimis Dauid, & putabat, q nullo modo Dauid ageret contra eum. In hoc tamen decipiebatur: sed habebat radicem ad cogitādum hoc. Primò, quia credebat, q Dauid fecisset multas cædes: & prædas in terra Israel, præced. cap. Et ex hoc Achis cogitauit, q esset ei Dauid seruus sempiternus, &c. Secundum erat, quia steterat aliquanto tempore Dauid in terra Achis, & nūquam contra eum aliquid mali inuenerat: ideo putabat, q sem- K per sic fidelis esset, & hoc obiecit Achis Satrapis Philisthinorum, sequen. cap. s. Nunquid ignoratis Dauid, qui fuit seruus Saul, & est apud me multis diebus, vel annis, & nō inueni quicquam in eo ex die, qua transfugit ad me, vsque ad diem hanc; patet etiam eod. cap. cum dixit Achis ad Dauid: scio, quia bonus es tu in oculis meis, sicut Angelus Domini: sed principes Philisthinum dixerunt: non ascendet nobiscum in prælium. Confidebat ergo nimis Achis Dauid, ita vt vellet ei committere custodiam corporis sui, vt patet infra in litera.

Achis nunquam sciuit Dauid se finxisse insanum coram eo. Quæstio IIII.

QVAERET aliquis, quomodo Achis receperit Dauid ad tātam familiaritatem, vel saltem voluerit eam habere

habere in terra sua: cum prius factus fuisset coram eo insanus,& turpis,supra c.21. Respondendum est,quòd Achis nesciebat hoc. Nam quamuis Dauid finxisset se insanum coram Achis: tamen Achis non putauit esse illum Dauid. Nam dixit ad seruos suos. Vidistis hominem insanū, quare adduxistis eum ad me? An desunt nobis furiosi? quid introduxistis istum,vt fureret me præsente? hiccine ingredietur domum meam,q.d.non,supra c.21.Si tamen Achis putasset illum esse Dauid,quanquam stultitiam simularet, accepisset eum,& occidisset,sed nō fecit: sed magis clamauit, vt abijceretur de præsentia sua. Serui quoque Achis non cognouerūt illum esse Dauid:quia, quanquam a principio putassent, quod esset Dauid propter vnitatē effigiei, postea tamen,quia viderunt eum nimis furere,putauerūt, quòd non erat Dauid: ideo postquam Achis abiecit eum à se, serui illius non curauerunt de illo, tanquam certissimi, quòd non esset ille Dauid. Et sic quando rediit nunc Dauid ad Achis cum sexcentis viris, nō putauit Achis, nec aliquis de seruis suis, quòd ipse fuerit, qui insanierat coram Achis: vnde recepit eum in magno honore,nec habuit ex hoc aliquam occasionem suspicandi contra eum. *Dixitq. Dauid ad Achis.* Hic Dauid allicit animū Achis, promittendo magna. *Nunc scies, quæ facturus est seruus tuus,* id est,in isto bello cognosces,quid faciam pro te, q.d. hucusque ego non potui ostendere tibi animum, & obsequium meum, quia casus absuit: nunc autem, cum opportunitas se offerat, ego ostendam tibi, quid faciam pro te, scilicet agendo magnas strages in Israelitas propter te.

Dauid an mentiretur promittendo facere magna pro Achis contra Israelitas? Quæstio V.

QVÆRET aliquis, an Dauid peccauerit dicēdo hęc. Aliqui respondent, quòd sic, quia Dauid, quādo ista loquebatur, aut habebat animum pugnandi contra Israelitas,aut cōtra Achis,& alios Philisthinos, aut habebat animum nihil faciendi. Istud tertium non stat. Primò,quia sic Dauid mentiretur,cum diceret,quod intēdebat magna facere pro Achis,& tamen nihil intendebat. Secundò nō est verisimile: quia si nihil egisset Dauid cōtra vnam partem, nec cōtra alteram, reperisset eum mendacem Achis,& occideret illum: vel saltem oportebat, quòd fugeret Dauid à facie eius. Si autem Dauid intendebat pugnare contra Israelitas,peccabat: quia Israelitæ erāt populus Dei, & contribules Dauid, & ipse non habebat aliquam causam pugnandi contra eos. Si verò intenderet Dauid pugnare contra Achis, peccabat nimis: quia Achis receperat eū in terra sua,& dederat ei vnam vrbem. Erat ergo contra naturam, φ pugnaret Dauid cōtra Achis, pręcipuè, quia in hoc frangebat fidē,& agebat per insidias, si pugnaret contra Achis, cum promisisset ei, φ semper adiuuaret illū, & seruiret ei, & nūc ibat cum eo ad bellum, vt seruus eius, & auxiliator. Nicolaus respondet, φ Dauid intendebat adiuuare Achis defendendo eum ab Israelitis: & dicit, φ in hoc non peccabat: quia nihil poterat adiuuare Achis contra Saulem,& Israelitas propter duo. Primò,quia fortè Philisthini fouebant iustum bellum cōtra Israelitas ex aliqua causa, vtpote si Israelitæ iniuissent aliqua fœdera cum Philisthinis, & non custodiuissent. Nam quanquam non poterant Israelitæ inire fœdera perpetua cum habitatoribus terræ Chanaan: quia Deus vetuerat hoc Exod. c.34. & Num.33. & Deuter.7. poterant tamen ad tempus aliqua fœdera inire, si subesset aliqua causa rationalis,& necessaria,& illa tenebantur custodire. De Saule autem dicit, φ fortè per Dæmonis vexationem, & turbationem phātasiæ amiserat memoriam, & fregerat pacta inita cum Philisthinis. Secundam rationem ponit,dicens: φ Dauid poterat licitè adiuuare Achis contra Israelem, vt adiuuaretur ab Achis, vt si fortè moreretur Saul in illo bello, vel priuaretur regno, φ Achis adiuuaret Dauid ad assequendum regnum Israel. Sed istæ rationes non stant, nec motiuum suum est verisimile: dicit enim Nicolaus, φ Dauid intendebat pugnare contra Israelitas adiuuando Achis; sed hoc non est verisimile,quia toto tempore,quo fuit Dauid in terra Achis,dissimulauit id,quod intendebat,& dicebat, φ pugnabat contra Israelitas: cum tamen ipse semper pugnaret cōtra alias

A gentes. Quomodo ergo nunc haberet animum pugnandi cōtra illos, quos tanto tempore etiam per mendacia suum custodierat? Item non est verisimile, φ ipse voluisset pugnare contra Saulem pro Achis: quia ipse nimis doluit de morte Saulis, & dispersione Israelitarum, & voluisset potius, φ periissent omnes Philisthini, vt patet in plāctu suo, infra seq.lib.c.1. vbi inuidit gaudio Philisthinorū de morte Israelitarum,cum dixit. Nolite annunciare in Geth,nec annuncietis in compitis Ascalonis: ne fortè lætentur filij Philisthijm, & exultent filiæ incircuncisorum. Item cum dicit in prima ratione, quòd Philisthini fortè habebant iustam causam pugnandi contra Israel, dicendum, φ satis stat,φ Philisthini fouerent iustum bellū contra Israel: Dauid tamen non poterat iustè pugnare cōtra Israel: eo quòd Philisthini erant hostes: Dauid autem erat vnus de Israe-

B litis. Quin potius si Dauid fuisset in terra Israel, quanquā Israelitæ rei essent, & haberent Philisthini iustam causam pugnandi,tenebatur Dauid adiuuare eos: quia licèt aggrediendo non haberent iustam causam, tamen in defendendo iustam causam habebant: quia omnis homo,quantumcunq; peccauerit, potest se defendere iustè, si aliquis inuaserit eum ad occidendum, vel ad percutiendū modo hostili. Israelitæ aūt nunc non erat inuasores,sed inuasi: quia primo Philisthini congregauerunt acies suas contra Israel. Et ex hoc coactus fuit Saul aggregare Israelitas, vt patet infra in litera. Dato etiam, quòd Israelitæ aggrederentur Philisthinos, & fouerent iniustum bellum, quanquam Dauid non tenebatur adiuuare eos, quia inique agebant, tamen peccaret, si pugnaret contra eos adiuuādo hostes ipsorum: quia licet non obligaretur adiuuare eos, obligabatur non

C lædere illos: quia ipse non susceperat ab eis malum, propter quod foueret bellum iniustum contra eos. In secunda ratione dicebat Nicolaus, quòd Dauid poterat adiuuare Achis contra Saulem,vt si Saul moreretur, adiuuaret eum Achis ad obtinendum regnum Israel. Sed hoc inconueniens est. Nam Dauid non desiderabat mortem Saulis, vt ipse regnaret. Nam sæpe potuit eum occidere, & noluit,vt patet sup.c.24. & 26. quomodo ergo nūc pugnaret contra eum,vt moriente illo ipse obtineret regnum? non est enim verisimile. Item nō stat, φ Dauid vellet adiutorium Regis Achis, vt posset accipere regnum sibi debitū. Nam in hoc peccaret dupliciter. Primò,quia non confideret in Domino,φ ipse traderet ei regnum, sed inuocaret in adiutorium Philisthinos, qui erant hostes Israel. Sic enim increpitus fuit Rex Asa, quia inuocauit adiutorium Regis Syrorum

D contra Regem Israel,vt patet 2.Paralip.c.16. Magis autem hoc fuisset imputatum Dauid, cū ipse esset vir melior. Secundò, peccaret inducendo hostes Israelitarum in adiutores suos contra Israel: nullos enim atrociores hostes habebant Israelitæ, quàm Philisthinos. Si autem Dauid duceret illos secum in auxiliatores contra Israel, illi gauderent in hoc, φ daretur sibi occasio percutiendi Israelitas, & subijceretur eis Israel,cum poneret eos Dauid,tanquam exe cutores instinctus. Non est ergo verisimile,quòd ipse vellet adiuuare Regem Achis,vt Achis adiuuaret eum ad capiendum regnum Israel. Item non stat, quia mortuo Saule habebat Dauid locum inuocandi Regem Achis, ad pugnandum contra Israelitas, vt subderentur sibi: sed non inuocauit, quin potius per septem annos mansit solum Rex super Iuda, pugnare nolens contra Isboseth filium Saulis,

E qui erat vir paruæ resistentiæ:nec adeptus fuit regnum totum Israel, vsque quo ille mortuus est. Et si ille vixisset toto tempore, quo vixit Dauid, nunquam Dauid curasset regnare, nisi super solam Tribum Iuda, quæ eum spontè vnxit in Regem, sequenti lib.c.2. Mortuo autem Isboseth, doluit nimis Dauid, & interfecit occisores eius, vt patet sequenti lib.c.4. Nec post hoc ipse curauit pugnare contra Israel,vt subderetur ei: sed omnes Tribus spontè venerunt ad vngendum Dauid in Regem, sequenti lib.cap.5. Nullo modo est ergo verisimile, φ Dauid vellet hic adiuuare Regem Achis, vt Achis adiuuaret eū ad accipiēdum possessionem regni Israel. Item nō consonat huic id, quod Nicolaus primo dixit, quòd Dauid ibat ad defendendum Achis: quia defensio nunquā fit, nisi ex necessitate, ad hoc, φ reputetur iusta, s.qñ quis alterum inuadit, potest inuasus cum moderamine inculpatæ tutelæ agere, quod voluerit. Vnde si po-

rest defendere, non occidendo hostem, & occidit, defensio culpabilis est. Dauid autem ibat hic sponte ad bellum, in quo pugnandum erat. Ergo non solum ibat ad defendendum, sed ad agẽdum:cũ defensio ex necessitate suscipiatur. Item, licet alicui defendere se, vel defendere alterum, si inuasus est: sed non licet ire ad defendẽdum inuasorem: quia defensor inuasoris, & inuasor reputantur ambo inuasores; præsertim si defensor iste ante inceptum bellum iuit cum inuasore: quia ipse ei dat occasionem succumbendi; vnde lex punit eos, quia armati vadunt cum aggressore, licet ipsi non inuadant; dum tamen ipsi præsentes sint, & propter eos inuasor inuadit, sicut si ipsi inuaderent. Dauid autem ibat ad defendendum Regem Achis, & ipse erat inuasor; quia Philisthini congregauerunt agmina contra Israel: & ex hoc Saul coactus fuit congregare Israelitas in bello, vt patet infra, ideo non licebat Dauid hoc modo ire ad defendendum Regem Achis. Item non consonat hoc verbis Dauid: nam cum Dauid dixit, Nunc scies, quæ facturus est seruus tuus; in quo significabat se facturum aliqua magna propter eum; ille tamen, qui solum defensor est, non agit aliquid magni: quia solum repellit iniuriam, & si potest eam repellere nullum occidendo, non occideret aliquem. Dauid igitur, si solum defenderet, ne aliquis occideret Regem Achis, & nihil amplius ageret, minus ageret quolibet bellatore: quia quilibet de bellatoribus intendebat non solum defensionem, sed occidere quos potuisset. Non ergo conuenienter diceret Dauid; Nunc scies, quæ facturus est seruus tuus; verba ergo ista Dauid magis signant eum esse volentem pugnare atrociter contra Philisthiim, quam cõtra Israelitas, quàm solum defendere Regem Achis. Sed dicendum est, ꝙ de intentione Dauid non potest nobis patere certissimè. Videtur tamen dicendum, ꝙ Dauid habuit intentionem adiuuandi Israelitas, & pugnandi contra Philisthinos, sicut intellexerunt Satrapæ Philisthinorum, sequẽti c. quia ipse diligebat Israelitas, tanquam contribules suos, & tanquam populum Dei, & tanquã subditos suos: quia Deus vnxerat illum in Regem super ipsos, vt liberaret eos de manu hostium. Cum Philisthinis aũt nullam habebat affinitatem, cur deberet adiuuare illos contra Israel. Si autem obiicias, ꝙ verba ista Dauid significant, quod ipse vellet pugnare contra Israelitas pro Achis, concedendum est; & tamen intentio sua non erat hæc: quia Dauid sæpe mentiebatur Regi Achis in fauorem Israelitarum. s. quia præcedenti c. dicebat: ꝙ pugnabat contra eos, & nunquam pugnauit: sed contra Gentiles: ita ergo hic, quanquam assereret, ꝙ facturus erat magna contra Israelitas, tamen mentiebatur intendens facere contrariũ: nec oportet Dauid excusari ab his mẽdacijs. Si autem obiicias, ꝙ Dauid ageret contra naturã impugnando illum, qui ei benefecerat, dicendum, ꝙ Dauid solum tenebatur Regi Achis pro beneficio, & non alijs Satrapis Philisthinorũ. Si autem ipse pugnaret contra Regem Achis, erat valde irrationabile: & hoc non intendebat, sed solum pugnare contra alios Reges Philisthinorum. Si autem dicas, ꝙ adhuc in isto peccaret Dauid: quia dixerat Regi Achis, ꝙ pugnaret pro eo, & fortè super hoc fidem dederit. Dicendum, ꝙ Dauid aliquid peccauit hic; nec oportet eũ excusari ab oĩb. peccatis; quia maiora horum ipse fecit, sicut patet in occisione Vriæ, & adulterio cum vxore eius. *Et ait Achis ad Dauid.* Quia Dauid indicabat se magna facturum pro Achis: ipse quoque Achis significat magnam affectionem suam ad eum, vt ipse efficaciter ista ageret. *Et ego custodem capitis mei ponam te cunctis diebus*, id est, si tu feceris hoc, ego ponam te custodem corporis mei toto tempore. Non poterat enim Achis aliquid maius tradere Dauid, quam, ꝙ se ipsum ei traderet custodiendum: & per hoc innuebatur, ꝙ sicut dabat ei magnum officium, ita daturus erat ei magnos reditus, & honores. Et dixit, ꝙ hoc faceret cunctis diebus, quia putabat, ꝙ Dauid maneret iam omni tempore cũ ipso, sicut dixerat præced. c. s. Multa mala operatus est contra populum suum Israel: erit igitur mihi seruus sempiternus. *Samuel autem mortuus est.* s. Samuel Propheta, de quo Hebræi dicunt, quod mortuus fuerit sex mensibus ante Saul, & de morte eius habetur, supra c. 25.

F *Quare scriptura hic dixerit de morte Samuelis. Quæst. VI.*

QVÆRET aliquis, cur scriptura hic dicat de morte Samuelis, quia supra cap. 25. descripta fuerat ista mors. Respondendum est, ꝙ hoc fuit propter duo. Primo, quia immediatè dicitur in litera, ꝙ instante bello consuluit Saul Dominũ; & illo nõ respondente, consuluit Pythonissã; & quia si Samuel vixisset, non fuisset opus, ꝙ Saul inquisiuisset à Pythonissa, eo ꝙ ipse respõdisset ad quæstionem Saulis; ideo dicitur, ꝙ mortuus est; & ideo in defectum suũ recurrit Saul ad Pytonissam. Hoc tenet Ra. Sa. & Ra. Dauid Kimhi. Secunda causa est: quia Pythonissa cõsulta à Saule inuocauit Samuelem; nam Saul dixit Pythonissæ, ꝙ suscitaret sibi Samuelem: & quia ad hoc oportebat eum esse mortuum, repetiuit scriptura, quomodo mortuus fuerat: & hoc tenet Andreas, & Nicolaus. Est aũt ista solutio G melior, quam prima: quia nõ est penitus verũ, ꝙ Saul consuluerit Pythonissam in defectum Samuelis; nam ét si ipse vixisset, nõ respondisset ei: quia dicitur infra, ꝙ Deus noluit respõdere Sauli per Sacerdotes, nec per Prophetas, nec per somnia; ita ergo non responderet per Samuelem: & oporteret, ꝙ recurreret ad Pythonissam. Nam, ꝙ non responderet Deus Sauli per Prophetas, nec per Sacerdotes, non eueniebat, tanquam Sacerdotes, & Prophetæ nescirẽt inquirere, sicut Samuel; vel quia nõ essent digni, vt Deus per illos responderet: sed solũ, quia in pœnã Saulis Deus noluit, ꝙ haberet responsum per illos, vt sic confunderetur de peccato suo. Ad hoc igitur, ꝙ plene cõfunderetur, non erat ei Deus responsurus per Samuelem, sicut nec per alios Prophetas, si Samuel vixisset: ideo tenenda est solum secunda solutio.
H *Planxitque eum omnis Israel.* i. omnes Israelitæ doluerunt pro ipso nimis, & impẽderũt honores magnos funeri eius.

Quare omnis Israel planxerit Samuelem, & quomodo. Quæst. VII.

QVÆRET aliquis, quare omnes Israelitę planxerint eum; & quomodo. Respondendum, ꝙ Samuel fuerat Princeps Israelitarũ, tam in spiritualibus, quam in temporalibus. In temporalibus quidẽ: quia ipse iudicauit Israel solus per 20. annos, supra cap. 7. Vnde ipse cõputat se, tanquam vnum de iudicibus Israel, supra c. 12. postea quoque ipse dedit iudices filios suos super Israel, supra c. 8. deinde dedit Saulem in Regem, supra c. 10. & 11. & toto tempore, quo Saul bonus fuit, operabatur per consilium Samuelis, I velut si Samuel dominaretur Israel. Vnde interdum edicta publica, quæ a iurisdictione procedunt, ex nomine Samuelis ponebantur, tanquam ipse esset Rex: sic patet supra c. 11. quando Saul fecit vocari omnes Israelitas ad bellum contra Ammonitas, continebatur in edicto: Quicunque nõ exierit, secutusque non fuerit Saulem & Samuelem, sic fiet bobus eius. Præfuit quoque Samuel Israelitis in spiritualibus eo ꝙ erat propheta Domini, & consulebat Dñm pro Israel nec vnquã desinebat orare pro Israel, supra 12. cap. & propter eũ Deus faciebat miracula pro Israel, sicut qñ intonuit Dñs fragorem magnum super Philisthinos, sup. 7. c. tenebantur ergo Israelitæ impẽdere magnũ honorẽ eius funeri, cũ tanta illis beneficia præstitisset. Hebræi dicũt, ꝙ Israelitæ fleuerũt Samuelẽ in oĩbus ciuitatibus: quia Samuel discurrebat per omnes ciuitates Israel ad iudicandũ, sic patet K supra c. 7. nã in tribus locis principalibus iudicabat quolibet anno totũ Israel; Cũ aũt dicitur, quo totus Israel planxerit Samuelẽ, dicendũ, ꝙ dupliciter poterat fieri. Vno mõ, ꝙ de oĩbus locis Israel venirẽt aliqui in Ramatha ad funera Samuelis: alio modo, ꝙ in qualibet vrbe Israel fieret planctus specialiter pro Samuele, tanquã pro patre populi: & hoc est satis conueniens. s. ꝙ multi de optimatibus totius Israel venirent in Ramatha ad funera Samuelis: deinde per singulas vrbes specialis plãctus fieret, ꝙ et sic. v. fit in gaudijs, qñ celebranda sunt festiua gaudia in natiuitate alicuius, Dñi regni: nã non conueniunt oẽs ad locũ natiuitatis suę: sed in quibuslibet locis specialia gaudia celebrantur. *Et sepelierũt eum in Ramatha vrbe sua.* i. sepelierũt eũ in territorio vrbis Ramatha: nã intra vrbẽ non erat consuetudo, ꝙ aliquis sepeliretur. Sic enim patet de patre Saulis, & de ipso Saule, & nepotibus suis: nam sepulti sunt in latere montis in terra Benia-

Dupliciter potuit plãgi Samuel à toto Israel.

Beniamin, vt colligitur seq. lib. c. 21. Et in Hebræo dicitur, *In Ramatha in vrbe sua.* Et ex hoc dicit Ra. Dauid Kimhi, q Ramatha erat duplex: & in vna earũ habitabat Samuel: ideo dicitur in Ramatha in vrbe sua. i. in illa Ramatha, q̃ erat vrbs sua. Et hoc probat: quia sup. c. 1. dicitur, q pater Samuelis erat de Ramathaim, qd pluraliter ponitur. Sed hoc nõ stat: quia non põt accipi ibi Ramathaim pluraliter: nam licet esset duplex Ramatha: tamẽ pr Samuelis de vna tantum erat; sed ponitur ibi Ramathaim, & aliquando Ramatha; quia mos Hebraici sermonis est in fine dictionum interdum literas addere, & interdũ subtrahere: sicut patet in isto noĩe, Phalti, & Phaltiel: quia nomen eiusdẽ viri est; & tamen sup. 25. cap. vocatur Phalti, & seq. lib. c. 3. vocatur Phaltiel. Idem de Gessur, & Gessuri, Ierameel, & Ierameeli, vt declaratum est præc. c. Sed põt dici, q ponitur in Hebræo vna præpositio superflua. s. in Ramatha in vrbe sua, cum deberet dici: in Ramatha vrbe sua: multa. n. interdum superflua ponuntur; & interdum diminuta in modo loquendi Hebraico. Et istum sensum secuta est litera nostra, dicens: in Ramatha vrbe sua. Aliter potest dici, q Ramatha sit nomẽ regionis, & in illa esset vrbs Samuelis: & huic cõsonat, quod habetur sup. c. 19. s. q Samuel, & Dauid erãt in Naioth in Ramatha. Primus tamen modus melior est: quia in allegata auctoritate Naioth nõ significat aliquã vrbem, sed aliquam partem ipsius vrbis Ramatha. *Et Saul abstulit magos, & ariolos de terra*, id est, occidit omnes ariolos, & magos, ne maneret aliquis eorum in terra. Magi vocantur incantatores. Arioli dicuntur, qui inquirunt veritatem rerum futurarum in aris. i. animalibus cõbustis super aras: & istud pertinet ad chiromantiam, quæ significat diuinationem factam in igne, vel rebus ignitis. Hic tamen magi, & arioli accipiuntur generaliter pro omnibus, qui vtuntur artibus prohibitis. s. pro obseruantibus somnia, vel auguria, & pro diuinis incantatoribus Pythonicis, & maleficis, atque nigromanticis: sicut ponuntur multæ species Deuter. caput. 18.

An Saul abstulerit de terra Magos, & ariolos propter diuinum cultum. Quæst. VIII.

QVÆRET aliquis, quare Saul abstulerit de terra Magos, & ariolos. Aliqui dicunt, quod hoc fecit fauore religionis. s. propter diuinũ cultum: quia Deus iusserat, q Israelitæ non imitarentur abominationes Gentium, vt patet Deut. c. 18. s. non inueniatur in te, qui lustret filiũ suum, aut filiam ducens per ignem, aut qui ariolos sciscitetur, & obseruet somnia, aut auguria, nec sit maleficus, nec incantator, nec pythones consulat, nec diuinos, & quærat à mortuis veritatem. Aliqui dicunt, q Saul hoc fecit in odiũ Dauid: quia omnes arioli, & magi vaticinabantur Dauid regnaturum, quod erat nimis graue Sauli: ideo occidit oẽs, ne quis vaticinaretur. Hoc tenent multi Hebræi, & refert hoc Nicolaus. Sed hoc non stat: quia pythones, vel alij malefici non respondent nisi inquisiti: Saul autem non inquireret ab eis, an Dauid regnaturus esset: ideo nec ipsi respõderent; & dato, q Saul inquireret ab eis de hoc, & ipsi cognoscerent Dauid regnaturum, non dicerent hoc Sauli, quia timerent: & si fortè Saul inquireret de hoc, & ipsi responderent Dauid regnaturum, non occideret eos propter hoc: nam pythonissa, de qua infra habetur, peiora respõdit Sauli. s. q moriturus esset in bello ipse, & filij sui: tamen noluit ei nocere; sed dixit: noli timere, vt patet infra: non ergo occidit Saul maleficos propter hoc. Sed dicendum, q Saul à principio erat bonus; nam dicitur supra, q nõ erat in Israel vir melior illo: & cum Samuel consuleret ei, qui erat zelator legis Dei, Saul faciebat ẽm legem: ideo dicendum, q à principio regni sui ipse occidit oẽs magos, & ariolos: ita vt nemo manifestè appareret in terra. *Et interfecit eos, qui pythones habebant in ventre.* Istud non est in Hebræo, sed est hic per modum additionis; & fortè fuit Glossa interlinearis; & postea textui inserta est: sicut diximus sup. c. 24. signat tamen hoc id, quod præcedens: quia idem est auferre magos de terra, quod interficere habentes pythones in vẽtre: vocatur autem python spiritus nequam, qui adducitur per inuocationem, vel aliàs ad respondendum de aliquibus occultis, & inde vocantur pythonici illi, qui habent illos spiritus in ventre: vel qui potestatem habent inuocãdi eos, vel faciendi respondere quandocunque.

Pythonici qui vocentur, & an semper habeant pythones in ventre: & de varijs generibus scientiarum prohibitarum. Quæst. VIIII.

QVAERET aliquis, quare pythonici dicantur habere pythones in ventre, & an semper habeant in ventre. Respondendum est, q pythonici vocantur large quicunque habent spiritum nequam, per quem scire possint aliqua occulta, siue illa præterita sint, siue præsentia, siue futura: quia de omnibus his contingit nos dubitare, & inquirere; & ad hoc respondent pythones aliquando in verbis, & aliquando in signis, vel motibus corporalibus. Contingit autem hoc multipliciter. Primo modo, quando Dæmones non loquuntur, sed per quædam signa corporalia ostendunt id, de quo quæritur; & sic interdum proposita eis quæstione, præmissis quibusdam cęrimonijs de re, quæ furtim ablata est: s. quę res sit, vel vbi sit, aut quis subtraxit: apparent quædam paruæ effigies in ense nimis polito, vel in vnguibus nimis tersis, & lucidis, vel in alijs corporibus nimis duris, & nimis porosis, & participantibus lucẽ, sicut sunt metalla, vel lapides quidam, aut ossa; & ibi pueri virgines vident similitudinem rerum ablatarum furtim, & vident transire fures, ita vt postea cognoscant eos cum viderint. Qui aũt potestatem habent ad faciendum, q Dæmones in huiusmodi corporibus ostendant talia signa, dicuntur habere pythones. Et istud ex parte ad chiromantiam pertinet, in quantum plerunque in vnguib. ista fiunt. Et autem chiromantia quædam ars superstitiosa, quæ conatur prænũciare aliquid per aliqua signa, & descriptiones lineales repertas in manibus; & dicitur chiromantia, à chiros, q est manus, & mantia, quod est diuinatio, quasi diuinatio facta in manibus. *Chiromantia quid.* Alio modo aliqui habent pythonem. i. spiritum, qui respondeat eis in locutione, & habent eum inclusum in aliquo vase vitreo, in aqua, quem profitentur tenere ibi inuitum. Sed hoc falsum est, cum Dæmon non possit à nobis cogi, vt declaratum est sup. c. 16. est tamen ibi volens, & ille respondet ad omnia, de quibus fuerit inquisitus ab eo, qui tenet eum; & iste propriè dicitur habere pythonem; quia habet spiritum familiarẽm sibi respondentem ad ea, quæ voluerit. Et istud pertinet ad hydromantiam. *Hydromantia quid.* Dicitur enim hydromantia ars quædam superstitiosa, qua aliqui conantur inuenire occulta per aliquas cęrimonias factas in aqua, vel per responsum eius, qui in aqua est; & dicitur ab hydro, quod est aqua, & mantia, quod est diuinatio, quasi diuinatio facta in aqua. Alio modo fit hoc, quod aliqui, factis quibusdam cęrimonijs super fontem, vel aliã aquam, videant in aqua effigies aliquarum rerum, vel audiant ibi voces. Et istud est propriè hydromantia. Hoc modo Numa pompilius secundus Rex Romanorum dedit leges Romanis; nam per noctem egrediebatur ad quendam fontem extra vrbem, scientib. hoc Romanis, sed nescientibus quid ageret ibi, & factis cęrimonijs in aqua, videbat effigies, & audiebat voces, quib. instruebatur, quo deberet Romanis leges ponere; ipse tamen dicebat Romanis, q egrediebatur per noctem ad loquendum cum Nympha Egeria, vt eum instrueret in positione legum; & in hoc verum dicebat, quanquam cauillosè. Vnde Aug. exponit dictum eius 3. de Ciuitate Dei, c. 30. dicens, q per artem hydromãtiæ habebat responsum à Dæmonibus; dixit tamen se loqui cum Nympha Egeria; quia in aqua audiebat responsum; aqua autem vocatur Nympha Egeria; quia egeritur, id est, emittitur de terræ cauernis. Alio modo fit, quod quis conuocet Dæmones facto circulo, vel quibusdam characteribus, & Dæmones venientes respondeant; isti autem dicuntur habere pythones, quia habent in potestate congregare Dæmones ad respondendum. Alio modo fit in corporibus mortuorum, qui recenter mortui sunt, nullo adhuc organo læso virtutis locutiuæ, & infuso sanguine humano ad interiora cadaueris, vel aqua calida; sed melius fit cum sanguine; & hoc ad inducendum quandam temperiem, & teneritudinem in organo; quia virtus spiritualis non potest vniri corpori solido ad operationẽ aliqualiter spiritualem, nisi per tenerum, & calidũ; quia calor est instrumentũ

animæ

phimæ operantis: & factis aliis cærimoniis, Dæmon subintrat corpus, & respondet ad quæsita in voce manifesta. Et hoc pertinet ad necromantiam. Est enim necromantia superstitiosa ars, qua aliquis per mortuos veritatem conatur inquirere, & dicitur à necros, quod est mors, & mátia, quod est diuinatio, quasi diuinatio in mortuis. Alius modus est, quo aliquis conatur veritatem inquirere, vocando aliquem de mortuis ex nomine suo, & ille veniat ad respondendum ad quæsita. Et hoc falsum est, quia nullus à mortuis suscitatur: sed Dæmon est, qui ad ista respõdet, & fingit se esse aliquem de mortuis; ipsi autem malefici putant esse aliquem olim defunctum, & ita eum inuocãt, tanquam defunctum: & ob hoc scriptura assentiens modo loquendi istorum, dicit aliquando inuocari Dæmones, & aliquando inquiri veritatem à mortuis. Sic patet Deuter. c. 28. scilicet. Non sit qui pythones consulat, nec diuinos, & quærat veritatem à mortuis. Istud etiam pertinet ad necromantiam, cum mortui vocentur hic ad respondendum.

Necromantia quid.

Aliter fit, quòd aliquis respondeat de veritate per Dæmonem, quem in corpore habet; & tunc Dęmon mouet labia eius, in quo est, & ipse, qui loquitur, non loquitur à seipso, & sæpe non intelligit, quid dicat; sic enim est in omnibus arreptitiis, qui loquuntur Dæmone existẽte in eis. Hoc modo apud antiquos erat famosissima species respondendi ad occultatam inter omnes Deos Gẽtilium, nullus magis celebratus est in auctoritate respondendi, quàm Apollo, qui respondebat in templo suo in Insula Delphos. Ibi autem erat puella quædam virgo sacerdos Apollinis, quæ posita quæstione introibat in quadam spelunca, in qua erat Phœbus: & tunc introibat in eam Dæmon, quem Gentiles dicebant Phœbum, siue Apollinem; & ille arripiebat illam cogebatque cadere in terram, & furere: & tunc loquebatur per eam, respondens ad quæstionem, & ipsa nesciebat quid diceret, vt patet per Lucanum lib. 4.

Hoc etiam modo respondebat quædam puella præsente Paulo in quadam ciuitate, & habebat Dæmonem in vẽtre, & respondendo multa acquirebat. Ista autem dicebatur habere pythonem: sic patet Actuum cap. 16. s. Factum est, euntibus nobis ad orationem, puellam quandam habentem spiritum pythonem obuiare nobis, quæ quæstum magnum præstabat Dominis suis diuinando. Paulus autem dolens dixit spiritui immundo. Præcipio tibi in nomine Iesu Christi, exi ab ea, & exiuit eadem hora. Isti autem omnes modi sunt, quibus aliquis dicatur habere pythonem. Multis autem aliis modis Dæmones operantur in superstitionibus humanis, vt in aerimantia, & pedoxomantia, onimantia, spaculomantia, & in aliis similibus, quæ reducuntur ad has. In his tamen non ita propriè dicitur aliquis habere pythonem, sicut in modis prædictis: quia in illis nõ loquitur Dęmõ: in his autem loquitur, vel corporales ostendit effigies. Non solum ergo habentes pythones habent eos in ventre, sed etiam aliquando habent aliter. Litera tamen nostra, quæ posita fuit per modum Glossæ interlinearis, posuit solum illum modum: quia isti tanguntur ab Apostolo Actuum capitulo decimosexto, & sæpe in Euangeliis, vbi agitur de arrepticiis.

Pythonici, quare nominentur omnes, qui habent Dæmones ad respondendum. Quæstio. X.

QVÆRETVR vlterius, quare isti, qui habent spiritus familiares, vel quicunque possunt Dæmones inuocare ad respondendum, dicantur habere pythonẽs.

Dicendum est, quòd pythones sunt ipsi spiritus nequam respondentes de veritate occulta, vt supra dictum est.

Vocantur tamen sic per quandam comparationem ad modum famosum respõdi inter Gentiles: nullus enim fuit inter Deos Gentilium, qui famosius responderet ad omnia quæsita, quàm Apollo. Ille autem occidit serpentem maximum nomine python in monte Parnaso, de quo Ouidius primo Metamor. In laudem autem huius victoriæ vocatus est à Pythone serpẽte pythius: & ex hoc, quia ipse erat princeps inter omnes, qui respondebant de occultis, omnes sic respondentes vocati fuerunt pythonici, & hoc præcipuè quando habebant modum respondendi; quem ipse habebat. Apollo autem respondebat per puellam virginem arripiendo eam, & introeundo in ventrem. Ideo illi, qui respondebant introeuntibus Dæmonibus in corpora ipsorũ, dicuntur propriissimè habere pythones. Alij autem, qui possunt Dæmones inuocare, vel quomodocunque habent responsionem ab illis, dicuntur large habere pythones. Litera autem nostra voluit propriè accipere pythones: ideo dixit de illis tantum, qui habent pythones in ventre. Alij tamen dicuntur habere pythones, sicut mulier ista, quam cõsuluit Saul, dicebatur habere pythonem: tamen ipsa non habebat eum in ventre: vt infra declarabitur.

An Dæmones possint introire in corpora, seu ventrem hominum. Quæst. XI.

QVÆRETVR vlterius, an Dæmon possit introire in corpus alicuius, ita vt dicatur esse in ventres. Aliquis dicet, quod non: quia Dæmones non possunt introire in simulacra: ergo à fortiori non possunt introire in hominem. Antecedens patet, quia Glossa super illud Habacuc capitulo secundo, scilicet. Dominus in Templo sancto suo, dicit, quòd Dæmones simulacris exterius præsidere possunt, non autem interius.

1. Argu. *Secũdo.*

Item non possunt esse in eodem loco præciso duo spiritus creati, sicut nec possunt esse duo corpora; sed anima est in toto corpore, & in qualibet parte corporis: ergo non poterit Dæmon esse interius.

Tertio.

Item spiritus ibi est, vbi operatur, vt ait Damascenus. Sed Dæmon non solum operatur in corpus, sed etiam in animã tentando, & imprimendo species: ergo esset in anima: ibi tamen non est: quia solus Deus potest illabi animæ: Ergo etiam non erit Dæmon in corporibus humanis, quanquam ibi operetur.

Non est dubitandum Dæmonia esse in corporibus hominũ.

In contrarium videtur: quia in multis arreptitiis Dęmones loquuntur: hoc tamẽ non esset nisi intra corpus essent.

Respondendum est, quòd non est dubium aliquos homines arripi à Dæmonibus, cum tota Sacra Scriptura hoc testetur, vt patet de Saule supra capit. 16. 18. & 19. & patet Marci capitulo primo, & Matt. 8. & Actuum 16. Ista etiam Dæmonia torquent homines & aliquando cogunt eos loqui; & tamen stat dubium, an sint Dæmonia intra corpus, vel exterius. Et dicendum est, quòd possunt esse intus, & multoties ibi sint. Nam dicitur Matth. 8. & 12. & Marci. c. 1. Quòd ejiciebat Christus Dæmonia de hominibus; non tamen diceretur ejicere, nisi illa intus essent. Sic etiam dicitur, quòd exibant Dæmonia clamantia, præallegato c. Dicitur etiam Matth. c. 8. & Marci. 5. Quòd Dæmonia vnius legionis petierunt à Christo, si eiicis nos hinc, mitte nos in porcos. Et expressius dixit Mar. s. Et deprecabantur cũ spiritus, dicentes, mitte nos in porcos, vt in eos introeamus: & concessit eis statim Iesus, & exeuntes spiritus immundi introierunt in porcos: ergo possunt Dæmones introire in corpora.

Sed aliquis dicet, quòd accipitur hic largè introire in aliquem, idest, habere potestatem ad torquendum eum. Et dicuntur exire ab aliquo, i. recedere ab ipso, iam nõ habendo aliquam potestatem torquendi; Et sic dicitur supra c. 16. scilicet. Quandocunq. spiritus Dei malus arripiebat Saul, tollebat Dauid citharam, & percutiebat manu sua, & refocillabatur Saul, & leuius habebat; recedebat enim ab eo spiritus malus. Et non dicitur ibi exibat, sed recedebat, idest, desinebat eum torquere.

Sed adhuc non stat istud, quod arreptitij interdum agũt aliqua, quæ non possunt facere, nisi Dæmones introirent in corpora, sicut quando loquuntur: quia ad locutionem requiritur motus organorum locutiuorum, quæ sunt intra corpus: ideo ad hoc, quòd Dęmon moueat illa organa; necesse est, vt sit interius.

Sed adhuc dicet aliquis, quòd non sequitur ex hoc, quòd Dæmones sint intra corpora, quia quanquam loquantur, possunt à seipsis loqui, & mouere organa sua: nec aliquid in hoc agunt Dæmones, sed solum loquuntur, quando arrepti fuerint, propter magnitudinem doloris: sicut alias cum aliquis nimis dolet, cogitur prosilire in clamorem. Sed hoc non stat, propter tria.

Primo, quia si propter dolorem loquerentur arreptitij, exprimerent verba significatiua doloris, sed non proferunt talia:

Respond. quod er

Arreptitij non loquuntur propter dolorem ppt tria.

lia: immo aliqua pertinentia ad reuelationem secretorum, vel ad similia: ergo non loquuntur præ dolore. Secundo patet, quia si arreptitij loquerentur à seipsis, & Dæmones non mouerent organa eorum, loquerentur ea, quæ sciu ent: arreptitij tamen loquuntur quædam abscondita, vt plurimum, quæ nullus homo scire potest: ergo non loquuntur ipsi à seipsis, sed Dæmones mouent omnia eorum organa ad loquendum. Quod patet, quia recedente Dæmone, isti arreptitij non possunt loqui talia, sicut quando arripiebantur. Sic fuit de puella, quæ habebat pythonem, & diuinando magnum quæstum dabat dominis suis. Cum autem Apostolus dixit Dæmoni, quòd exiret ab ea, nunquam potuit amplius diuinare: & propter hoc Domini illius flagellauerunt Paulum, & posuerunt in carcere, Actuum cap. 16. Sic etiam fuit de puella omnino rustica, quæ cum à Dæmone arriperetur, loquebatur purissime, & sine hæsitatione in Hebraico sermone: cum autem à Dæmone desereretur, nesciebat saltem, an aliqua litera Hebraica esset in orbe. Tertio hoc patet, quia quædam sunt, in quibus locutio est impossibilis, si per seipsa loqui debeant, & tamen aliquando locuta sunt; sicut patet de Asina Balaam, quæ locuta fuit ei Numeri capit. 22. Asinam tamen à seipsa loqui est impossibile. Primo, quia ipsa nescit formare aliquos conceptus, quos debeat proferre per voces articulatas. Secundo, quia dato, quod sciret aliquid concipere: non tamen habet organa disposita ad formandū vocem articulatam, propter defectum dentium in vtroque latere oris: etiam propter apertionem magnā oris lateralem: nam aer emissus à parte interiori, non potest collidi sufficienter in dentibus: quia effluit per aperturam lateralem oris: ad formandum autem articulatam vocem requiritur magna collisio aeris, & hoc fit conuenienter in homine propter paruitatem oris, & clausionem vndique, tam dentium, quam genarum: asina tamen locuta est. Oportet igitur, quod aliquis spiritus rationalis esset intra corpus asinæ, qui suppleret illos defectus, scilicet, quod ille sciret formare conceptus, & moueret organa asinæ: & taliter clauderet os asinæ, consolidando aerem in circuitu lateralis apertionis, vt aer spiratus a parte interiori, non posset effluere, quin collideretur. Apparet ergo ex his, quod necesse sit interdum poni Dæmones, vel Angelos esse intra corpora humana, ad mouendum organa pro locutionibus, quæ fiunt. In quo considerandum, quod Dęmones sunt in arreptitiis ad duo, scilicet ad vexandum eos, & ad loquēdum per illos. Quantum ad primum, non est opus, quòd Dæmones introeant in corpus humanum: quia exterius comprimendo torquere possunt nimis, vsque ad emissionem spiritus, si permittantur à Deo. Et hoc modo, quanquam Dæmones introierunt in porcos, quando præcipitauerūt eos in mare, cum litera dicat, quòd introierunt in illos, Matth. cap. 8. & Marci 8. Tamen in hoc sufficiebat etiam, si non introissent in corpora illorum: sed solum impulissent eos impetu facto. Et sic impellunt interdum hominem ad cadendum in ignem, vel aquam. Sicut patet de illo lunatico, de quo dicitur Matth. capit. 17. Sæpe cadit in ignem, & crebro in aquam. Aliquæ quoque operationes sunt in arreptitiis præter vexationem, quas possunt facere, etiam Dæmonibus non introeuntibus in illos. Et sic est de quolibet genere artificij manualis: vt qui arreptitius est, potest optimè scribere, quando arripitur, etiamsi nunquam literam aliquam formare didicerit. Item de fabrili, & quacunque manuali. Simile visum est de quadam femina, quæ nunquam citharizare didicerat: immo vix sciebat quid esset musicum instrumentum: & cum à Dæmone arriperetur, excellentes modulos citharizabat. Ratio huius est, quia quanquam in citharistis, & huiusmodi artificibus requirantur habitus artis in intellectu factiuo, & habitus causatus in manu per exercitationem, & est ibi habitus intellectus ad dirigendum manum: in arreptitiis tamen, cum Dæmon possit mouere manum ad citharizandum, vel fabricandum sine errore, non oportet, quod sit aliquis habitus ad hoc, cum solum ponatur habitus ad dirigendum manum: potest tamen mouere manum non introeundo corpus: ergo non requiritur ad hoc, quòd Dæmon introeat in corpus. Se-

Dæmones sunt in arreptitijs ad duo.

A cundum est, quòd facit Dæmon in arreptitio, scilicet, quod loquatur per illum, & ad hoc non sufficit, quòd Dæmon exterius moueat arreptitium: sed necesse est, quòd ingrediatur in corpus; & hoc non quidem ad imprimendum aliquem habitum intellectui, vel ad illuminandum illum: quia hoc non possunt Dæmones, nec agunt. Solus enim Deus potest in intellectum nostrum, & voluntatem: sed ingreditur in corpus, ad mouendum organa virtutis locutiuæ. Primum enim organum huius est pulmo, & est in parte interiori: cetera autem organa sunt etiam interius vsque ad dentes, & labia: Dæmon vero si exterius esset, non posset mouere aliquod istorum; Ad mouendum ergo omnia necesse est, q̀ sit interius. Et quia primum organum potentiæ interpretatiuæ, siue locutiuæ est pulmo, & ille est in vētre, nominando large ventrem, necesse est, q̀ Dæmon sit intra

B corpus non solum in ore ad mouendum linguam: sed præcipuè in ventre ad mouendum pulmonem. Et ista fuit causa, quare litera nostra dixit, quod habebant isti malefici pythones in ventre. Isto modo erat Dæmon in Saule; quia introibat in illum, & cogebat eum loqui, vt patet supra c. 18. cum dicitur: q̀ arripuit spiritus malus Saulem, & prophetabat in medio domus suæ; i. dicebat verba occulta, quæ pertinēt ad prophetas, quæ aliàs nesciebat dicere. Sic etiam fuit de puella illa, quæ habebat pythonem: & quando arripiebatur diuinabat, vt patet Act. 16. c. & postquam recessit spiritus non diuinabat; Sic etiam fuit in arreptitiis à quibus exibāt Dæmones, & clamabāt de Christo, q̀ esset filius Dei. Marci c. 1. Ad rationem primā dicendū, q̀ Dæmon potest esse intra simulacrum, & intra corpus humanum. Ad Glo. Habacuc dicendum, quod intelligitur, quod non sunt

Ad 1. rationem in principio positam.

C Dęmones intra simulacra: ita, quod ex simulacro, & ex Dęmone fiat vnum ens per se, sicut ex corpore, & ex anima: sed possunt esse Dæmones intra simulacra localiter, & nōn formaliter. Glos. autem illa tollit opinionē idololatrarum, qui putabant Dæmones esse intra idola formaliter. Ad secundam rationem dicendum, quod duo spiritus non possunt esse in eodem corpore, eodem modo: ita, quod ambo sint ibi localiter, vel ambo formaliter: potest tamen vnus esse formaliter, & alius localiter, & non confundentur operationes eorum. Anima enim est intra corpus formaliter, & non localiter; Dæmon autem est in corpore localiter, & non formaliter; ideo non repugnat esse ibi ambos. Ad tertiam rationem dicendum, quod aliquid esse intra alterum est esse intra terminos eius. Corpus autem habet duplices terminos. s. quantitatis, & essentiæ: ideo Angelus ope

Ad secundam.

Duo spiritus quo possint esse in eodem corpore

Ad tertiam.

D rans intra terminos corporalis quantitatis corpori illabitur, non autem ita, quod sit intra terminos essentiæ suę, nec sicut pars, nec sicut virtus; & tamen intra corpus, sicut intra terminos quantitatis; quia intra quantitatem corporis est, sicut si esset intra vnam domum. Anima autem est intra corpus. s. intra terminos essentiæ, & quantitatis, non tamen intra essentiam, ita quòd sit pars corporis: sed ita, q̀ sit virtus dans ei esse. *Congregati sunt itaque Philisthijm.* s. in terra sua congregati fuerunt quinque principes Philisthinorum ad veniendum in bellum contra Israel. *Et venerunt, & castrametati sunt in Sunam.* Ista est quędam ciuitas in terra Israel, & est in sorte Issachar, à qua vocatur mulier Sunamitis, vt patet infra 3. lib. c. 1. de Abisag Sunamite, quæ accepta est in vxorem Dauid. De hac ciuitate habetur infra 4. lib. c. 4. nam dicitur, quod quadam die transi-

E uit Eliseus per Sunam: & in ciuitate illa fuit mulier, pro qua rogauit Eliseus, vt haberet filium; & postea mortuus est, & Eliseus suscitauit illum, eod. c. Ista ciuitas videtur esse, quæ vocatur Sunem Iosue. cap. 19. & ponitur ibi in sorte Issachar. *Congregauit autem & Saul vniuersum Israel.* id est, Saul congregauit in bellum Israel. Ex hoc patet, quòd Philisthini erāt inuasores: quia Saul non congregauit exercitum, nisi quia primò venerint contra eum Philisthini. *Et venit in Gelboe.* Iste est locus, in quo castrametatus est Saul. Et non videtur esse Gelboe nomen ciuitatis: sed alicuius terræ, à qua denominantur montes Gelboe, de quo dicitur seq. lib. cap. 1. s. Montes Gelboe, nec ros, nec pluuiæ veniant super vos. *Et vidit Saul castra Philisthijm.* s. castra Israel erant apud castra Philisthinorum; & potuit videre Saul castra Philisthinorum ex castris suis: vel forte ipse iuit ad aliquem locum, ex quo posset videre castra Philisthinorum.

rum. *Et timuit*, scilicet multitudinem Philisthinorum. *Et expauit cor eius nimis*, id est, non solum timuit, sed etiam nimis timuit, quod est expauescere; ita, quod non relinquerentur in eo vllæ vires. F

Cur timuerit Saul congregationem Philisthinorum. Quæstio XII.

QVAERET aliquis, quomodo Saul nunc tantum timuerit; nam alias Philisthini congregauerunt acies contra eum, & illæ erant maiores acies, & ipse Saul habebat pauciores viros, tamen non timuit; de hoc patet supra c.13. cum dicitur, quod congregati sunt ad prœliandum cõtra Israel triginta millia curruum, & sexcenta millia equitum, & reliquum vulgus sicut arena, quæ est in littore maris. Cũ Saule tamen erant pauci. s. solum sexcenti viri, eod. cap. cũ G dicitur. Et recensuit Saul populũ, qui inuenti fuerant cum eo, quasi sexcentos viros. Nunc autem habebat secũ Saul totum Israel, & timuit, vt patet hic. Aliquis dicet, quod hoc accidit Sauli, quia iam deseruerat eum Deus, & transierat ad Dauid; nam à die, qua Dauid vnctus est in Regẽ, spiritus Domini recessit à Saule, & directus est in Dauid, supra c.16. Illud autem bellum, de quo nunc dicebatur sup. c.13. fuit antequam recederet spiritus Domini à Saule, vt patet ex ordine literæ: adeo ibi non timuit, hic autem sic. Sed adhuc obiicietur, quod non esset propter hoc: quia aliud bellum fecerunt Philisthini contra Israel, quando venit Goliath Gethæus ad pugnandum, supra c.17. & ibi conuenerunt omnia agmina Philisthinorum, ita vt extimescerẽt Israelitæ. De Saule tamen non dicitur, quod timuerit eod. cap. iam tamen Deus recesserat ab ipso: & ipse hoc cognoscebat, supra c.16. ergo non fuit iste timor solum, quod Deus H recessent ab eo. Dicendum igitur, quod Saul nunc timuit nimis; quia Deus incussit timorem cordi eius ad hoc, vt ipse consuleret de euentu belli præ timore, & cognosceret mortem suam, atque affligeretur dupliciter de morte. s. quando moreretur, & nunc antequam moreretur. Et forte quia proficere poterat ista prænunciatio aliqualiter ad salutem animæ eius. *Consuluitque Dominum*. s. quia nimis timuit, voluit consulere Dominum de euentu belli; & consuluit omnibus modis infra positis, scilicet, per somnia, sacerdotes, & prophetas. *Et non respondit ei, nec per somnia*, id est, non respondit per aliquem de modis hic positis. Hoc autem dicitur ad inducendum id, quod postea sequitur de pythonissa, scilicet, quia per illam consuluit Saul de euentu belli. I

An possit quis consulere per somnia.

Quæret aliquis, quomodo Saul poterat consulere Dominum per somnia; nam quando aliquis somnium habuit, potest secundum superstitionem maleficorum interpretari illud in bonum, vel in malum, in potestate tamen alicuius non est, quod ipse somniet hoc, vel illud; immo dato, quod velit aliquid somniare, non propter hoc somniabit. Vnde videtur, quod hoc modo nullus possit consulere Dominum, cum Deus consulatur ab aliquo per actum, qui est in potestate illius. Respondent Andreas, & Nicolaus secundum Hebræos, quod apud antiquos erat quidam modus consulendi Dominum, & inquirendi veritatem rei occultæ per somnium; & fiebat sic, quod aliquis primò disponeret se per orationes, & ieiunia petendo à Domino, quod reuelaret ei veritatem illius rei, de qua quærebat; & tunc cum iret ad dormiendum, Deus per somnium significabat ei ve- K ritatem rei quæsitæ. Hoc autem non habetur ex aliquo loco authẽtico; sed nec illud repudio, cum ex hac litera innuatur, quòd esset aliquis modus consulendi Dominum per somnia. Similis autem modus diuinationis erat in insula Delphos in templo Apollinis; nam præposita quæstione, puella virgo, quæ erat sacerdos, introibat in speluncã Apollinis, & dormiebat super folia lauri, quæ habentur solum in templo illo; & vocantur tripodes; & tunc concipiebat spiritum diuinandi. Per istum modum dicit etiã Historia scholastica, quod Rebecca habuit responsum à Deo de paruulis, quos gestabat in vtero; de quo Genes. cap.26. quod perrexit Rebecca vt consuleret Dominum; qui respondens ait; duæ gentes in vtero tuo sunt. Et dicit historia scholastica, quod per somnia, fuit ista consultatio. Glos. quoque ordinaria super locum istum dicit, quod Iudæi consulebãt Dominum per somnia; sed ad hoc prius ipsi disponebant se per ieiunia, & orationes, vt Deus eis vellet respondere. De Saule autem dicit, quod non præmisit istas orationes, nec ieiunia; ideo Deus non respondit ei per somnia: & hoc satis verisimile est.

An Saul peccauerit quærendo veritatem per somnia. Quæstio XIII.

QVÆRETVR vlterius, an Saul peccauerit quærendo veritatem per somnia. Et videtur, quod sic, quia *Arg. 1.* attendere superstitionibus peccatum est: somnia tamẽ sunt superstitiosa, cum ex causis vanis consurgant: ideo peccatum erit credere illis. Item patet hoc, quia inter omnes superstitiones magorum, incantatorum, & ariolorum Deus vetuit attendere ad somnia, Deut. c.18. ergo peccabat, qui sic vellet veritatem inquirere. In contrarium videtur, quod non peccauerit, quia per somnia Deus respõdet: & responsioni Dei assentire non est superstitiosum: ideo non peccabat Saul attendens ad somnia. Respondendum est, quod non potest dari generalis sententia. s. quod attendere somniis sit licitum, vel illicitum, eo quod interdum illicitũ est, vt Deuter. c.18. sæpe autem est licitum: quia prophetis veteris testamenti, vt communiter, Deus reuelabat se per somnium, vt patet Num. c.12. s. Si quis fuerit inter vos propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illũ. Ea tamen, quæ Deus reuelat prophetis certissima sunt: & non solum ipsi non peccant adhibendo fidem illis somniis: immo peccarent si non crederent eis, cum constet ipsis, quod illa somnia à Deo sunt. Et sic prophetæ dicebant Israelitis se somniasse hoc, vel illud, & Deus iubebat credi somniis eorum, nisi illa essent ficta, vt patet Deut. c.13. s. si surrexerit in medio tui propheta, aut qui somnium se vidisse dicat. &c. Et postea dicitur. Propheta autem ille, aut fictor somniorum interficietur, q.d. quando non essent sõnia ficta erat credendum ei: si autem nihil somniasset, & finxisset se aliquid somniasse erat occidẽdus Propheta, vel somniorum fictor. Item Deus audit hominem per somnia: ergo credendum est somniis aliquando; patet antecedens Iob.33. s. Per somnium in visione nocturna, quando irruit sopor super homines, & dormiunt in lectulo, tunc aperit aures virorum, & erudiens eos instruit disciplina. Pro hoc autem considerandum est, quod cum somnia interdum sint à Deo, & interdum ex aliis causis: & ea, quæ sunt à Deo, sint certissima: oportet aspicere, quando somnia à Deo sunt, vel quando sunt ex aliis causis, & si à Deo sint, sicut somnia Prophetarum, vel aliorum hominũ, quos Deus interdum mouet, assentiendum est illis; aliis autem superstitiosum est assentire. Sic erat in præsenti: quia Hebræi per orationes, & ieiunia orabant Deum, vt responderet eis in somniis: si postea Deus responderet, & hoc apud eos cognitum esset, non erat illicitum credere illis somniis. Et quia Saul isto modo consuluit Dominum per somnia, non peccabat, si aũt somniasset Saul, nullo modo præmisso, quod ipse victurus erat in bello, vel vincendus, & ex hoc crederet sic futurum esse, peccaret: quia ista somnia veniunt à casu, & sunt superstitiosa. Si tamen præmissa oratione, & ieiunio, vt Deus responderet ei per somnium, Deus mitteret ei somnium de illa re, nõ esset peccatum credere illi: quia sciebatur, quod illud somnium à Deo erat. Ratio differentiæ est: quia vnũ somnium à casu fit, alterum autem à Deo, oratione præmissa. Sic enim est de sortibus, vt ait Augu. quia Apostoli elegerunt Mathiam per sortem in Apostolũ, prius fusis ad Dominum precibus: adeo non peccauerunt. Qui autem sortes poneret in electionibus, non fusis precibus, peccaret. Sed adhuc dicendum, quod quanquam Iudæis illo tempore licitum erat assentire his somniis, & sic cõsulere Dominum: nobis tamen vtrũque esset illicitum: s. si quis oraret Dominum, & ieiunaret, vt per somnia ei responderet: in hoc. n. quod oraret: & ieiunaret pro hac causa, peccaret: quia quãquam licitum sit alicui petere responsum à Deo super aliqua re, tamen illicitum est petere per somnium, cum somnia sint vana. Secundo peccaret, si fusa oratione, & ieiunio assentiret somnio, quod sequeretur: quia adhuc non constat ei illud somnium esse à Deo, cum possit esse à Dæmone: Hebræis tamen licebat vtrunque. Ratio differẽtiæ est,

Somnijs attendere aliquando peccatum fuit aliquando non apud Hebræos.

In statu isto peccatum est somnijs quandocunque assentire.

quia

quia Deus multa permittebat Hebræis:eo quòd status ille erat imperfectus, quæ nobis non permittuntur, sicut permittebatur eis sors consiltoria, ad inquirendum hircũ pro peccato,& hircum emissarium, Leuit.c.16. Apostolis quoque ante aduentum Spiritus sancti,cum adhuc duraret status veteris testamenti, licuit Mathiam per sortes eligere. Nobis aũt nunc non licet vti sortib.in electionib.prælatorum.Etiam quia Deus volebat illo tpe habere vnũ modum respondendi,cum esset iste modus cõsuetus in prophetis: iõ licebat alijs prophetis consulere Dominũ per somnia, præmissa oratione,& ieiunio.Vnde iste modus creditur introductus fuisse ab aliquo viro sancto, & magnæ authoritatis in veteri testamento, & ceteri sequebantur eum. Ob hoc autem scriptura posuit illum, tanquam vnum de modis consulendi Dominum.

Ad 1. rationem in principio.

Ad rationem primam in contrarium dicendum,quod somnia sunt superstitiosa,quan- B do non immittuntur à Deo,sicut in illis, qui nõ consulto Domino aliquid somniant. Cum tamen oratione præmissa,& ieiunio super re inquisita somnium aliquod erat, illud erat à Domino, & non erat superstitiosum. Sic fuit in Saul,qui volebat consulere Deum hoc modo: sed Deus noluit immittere ei somnium aliquod de hac re.

Ad secundam.

Ad secũdum cum dicitur,quod prohibetur obseruatio somniorum, Deuter.cap.18.dicendum, quòd intelligitur de somnijs,quæ à casu eueniunt,si homo propter illa aliquid agat,vel ab aliquo cesset,est superstitio,& pertinet ad maleficos.Somnia tamen per quæ Deus consulitur,præmissa oratione,& ieiunio,non vetantur ibi. *Nec per sacerdotes*,idest,etiam Deus noluit respõdere Sauli per sacerdotes. In Hebræo dicitur. *Per vrim*,& significat vrim doctrinam,sic patet Exod.cap. 28.vbi litera Hebræa dicit. Pones in rationali vrim,& tu- C mim.Litera autem nostra posuit per sacerdotes:quia idem erat consuli per doctrinam,& per sacerdotes.Nam consuli per doctrinam,erat consuli per rationale,in quo erat doctrina,& veritas:& istud faciebant sacerdotes:nam induebantur ephod,& rationali: & tunc consulebant Dominũ, & respondebat,vt patet supra cap.23.& infra 30. vbi Dauid iussit applicari ephod ad consulendum Dominum.

Quare Deus non responderit Sauli per Sacerdotem. Quæstio XIIII.

QVÆRET aliquis, quomodo Saul consuluerit Dominum per sacerdotes; & quare non responderit ei. Nicolaus dicit, quod Deus non respondit Sauli per sacerdotes,eo ꝙ tunc nullus sacerdos erat,per quẽ posset consu- D lere:quia Saul occiderat omnes sacerdotes Domini in Nobe:& euasit solus Abiathar, qui confugit ad Dauid, supra c.22.& per hunc non poterat consulere,eo ꝙ esset cum Dauid,& erat hostis eius:sed istud non stat.Primo,quia repugnat literæ, cum Nicolaus dicat, ꝙ non consuluit Dominum per sacerdotes,eo ꝙ nullus sacerdos esset. Litera tamen innuit, ꝙ Saul consuluerit per sacerdotes, cum dicat, ꝙ non respondit ei per sacerdotes. Superfluum tamen esset dici, ꝙ non respondit ei per sacerdotes, nisi ipse inquisiuisset per sacerdotes, cum responsio non detur, nisi quærenti.Item quia litera dicit. Consuluitque Dominum, & non respondit ei,nec per somnia, nec per sacerdotes: ergo videtur,ꝙ ipse istis modis consuluit Dominum. Item non stat dictũ Nicolai,cum dicat,ꝙ nulli sacerdotes essent tũc, per quos Saul consuleret Dominum:nã multi erant.Quod E satis apparet, quia tempore Dauid fuerunt distincti sacerdotes per familias suas viginti quatuor, & istud fuit postquam occidit Saul sacerdotes Nobe: sed manifestum est, quòd illæ familiæ non erant ortæ ab ipso Abiathar, postquam occisi sunt sacerdotes in Nobe. Itẽ patet,quia quædam illarum familiarum erant de stirpe Eleazari,& aliæ de stirpe Ithamar,eod.c.Abiathar tamen erat solum de stirpe Ithamar:ergo manserunt sacerdotes de stirpe Eleazari,qui non fuerunt occisi à Saule. Item patet,quia eod. cap.constituit Dauid duos summos sacerdotes.s.Abiathar de stirpe Ithamar,& Sadoch de stirpe Eleazari: Ambo aũt isti erant summi sacerdotes, & portauerunt arcam tempore Dauid, quando fugiebat de Ierusalem, seq. lib.c.15. Et ambo isti nominantur sacerdotes summi,vt colligitur infra 3.lib.c.1. & 2. Ergo nõ solum mansit Abiathar, occisis sacerdotibus

A à Saule; sed etiam valde multi, per quos posset Saul consulere Dominum:nam Saul non occidit omnes sacerdotes, sed solum eos,qui erant de stirpe Ithamar.De stirpe autem Eleazari nullum occidit, quamuis plures essent, quam de stirpe Ithamar. Ratio fuit,quia sacerdotes fuerunt occisi, scilicet propter Achimelech summum sacerdotem,qui dedit panem, & gladium Dauid, supra c.22. & quia putauit Saul solum coniurasse cum Achimelech,& Dauid illos,qui erant de domo Achimelech, occidit eos solum. Nec etiam intelligẽdum est,ꝙ occiderit omnes de stirpe Ithamar: sed solum illos, qui erant de domo Achimelech de stirpe Heli summi Sacerdotis: Vnde Saul dixit,ꝙ veniret ad eũ Achimelech, & tota domus patris sui: & venerunt solum octoginta quatuor viri, supra c.22. Si tamen venissent omnes de stirpe Ithamar,venissent plures, quã duo millia, & hoc B modo tempore Dauid non multũ post occisionẽ sacerdotũ in Nobe distinxit Dauid viginti quatuor familias,& vices sacerdotum: quarum sexdecim erant de stirpe Eleazari, & octo erant de stirpe Ithamar 1.Paralip.c.24.Manebant ergo multi sacerdotes, per quos poterat consulere Saul. Ra. Dauid Kimhi, & alij Hebræi dicunt, quod consuluit Saul Dominum per Abiathar sacerdotem,qui erat cum Dauid. Hoc aũt potest dici propter duo. s. vel quia nullus alius sacerdos manebat in terra Israel: vel quia nullus de illis habebat ephod.in quo consulendum erat. Sed neutrum istorum stat. De primo patet,quia multi alij sacerdotes erant, vt declaratum est. Secũdum etiam patet,quia quãuis summus sacerdos esset vnicus:tamen ephod non erat vnicum, & alia vestimenta sacerdotis summi,vt posset illa mutare; & in maioribus solennitatibus acciperet solenniora. Abia- C thar autem tulit secum solum vnum ephod:ideo manerent alia ephod, in quibus alij sacerdotes possent consulere Dominum: Et dato, quod semper vnicum esset, quod falsum est,alij sacerdotes, qui manserunt in terra Israel, fugiente Abiathar,fabricauissent aliud ephod,vt haberent ad solennitates,& ministeria summi sacerdotis facienda, quæ non poterant fieri sine ephod. Nam summus sacerdos portare debebat rationale,& ephod, quandocunque ministraret, vt patet Exo.c.28.præterquam in die expiationis,quæ erat dies tristitiæ, & afflictionis:in qua solum induebatur vestibus lineis,Leui.c.16. Non habebat ergo causam Saul mittendi ad consulendum Dominum per Abiathar, qui erat cum Dauid. Item non erat verisimile, quod Saul mitteret ad consulendum per Abiathar. Primo, quia Abiathar erat cum Dauid in Siceleg in terra Philisthinorum: Saul autem D non poterat ire in terram Philisthinorum, nec mittere aliquem de suis:quia erat terra hostilis, & nunc erat tempus belli.Secũdò,quia non erat verisimile,quod Abiathar vellet consulere Dominum pro eo, quia hostis erat illius,cum occidisset totam cognationem suam,& coegisset eum fugere de terra Israel, supra cap.22. Dicendum igitur, ꝙ Saul consuluit Dominum per sacerdotes,qui erãt in terra Israel quia multi ibi erant, tam de stirpe Eleazari, quàm Ithamar,per quorum quoslibet consulere poterat.

Quare non responderit Dominus per sacerdotes. Quæst.XV.

QVÆRETVR vlterius, quare non responderit ei Deus per sacerdotes. Dicendum, quod fuit duplex causa,vna generalis,& alia specialis.Prima fuit,quia Deus E nolebat respõdere Sauli aliquo de illis modis,quibus Deus cõsueuerat consuli:& hoc propter peccata Saulis, qui non merebatur diuinam responsionem. Etiam vt induceretur ad consulẽdum per Samuelem iam mortuum,vt ipse mortuus denunciaret ei priuationem regni,sicut prius denunciauerat assumptionem in Regem: Vel forte fiebat, quia sacerdotes,& prophetæ videntes interitum Saulis appropinquare, nolebant ei denunciare propter timorem: Samuel autem,qui mortuus erat,non timuisset, Secunda causa erat specialis.s.quia rationabilius erat,quòd non responderet Deus Sauli per sacerdotes, quàm per alios modos; quia ipse occiderat sacerdotes consulentes Dominum,ideo indignum erat,ꝙ aliquis sacerdos nunc pro eo consuleret & si consuleret propter timorem, rationabile erat, vt Deus non responderet. Hoc etiam fieret ad confusionem Saulis.s.vt ipse erubesceret de peccato suo,videns, quòd Deus

sol-

nollet ei respōdere, quia occiderat illos, qui solebant eum consulere.

Quomodo responderet Deus per Sacerdotes, quando volebat respondere. Quæst. XVI.

QVÆRETVR vlterius, quomodo responderet Deus per sacerdotes, quando volebat respondere: nam de modo, quo sacerdotes inquirebant, iā declaratum est supra c.23. Dicendum, quòd de hoc diuersa est opinio. Aliqui enim putabant, quod consultatio solum fieret per hoc, quod sacerdos indueretur rationali, & ephod: & isti asserebant, quòd responsio Dei apparebat per fulgorem lapidum rationalis, & ephod. s. quod si multum fulgerent, significabatur bonum ipsius quærentis; si autem non fulgerent, significabatur malum: de quo Iosephus; sed hoc satis improbatum est supra c.23. Alij autem dixerunt, quòd consultatio sacerdotum fiebat, describendo quæstionem in quadam cedula: & illa ponebatur in plicatura rationalis inter laminas: & post paululum educebat eam summus sacerdos, & repetiebat scriptam solutionem. Ista fuit opinio Ra. Abraham Abbenezra. Sed non stat, quia consultatio non fiebat in scripto, sed in verbo, & consequenter responsio non fiebat in scripto. De hoc declaratum est, supra cap. 23. Dicendum est igitur, quod ista Dei responsio, quæ fiebat ad consulentes, poterat dupliciter fieri. Vno modo per solam intellectus immutationem, scilicet, quod cum summus sacerdos consuleret Dominum, Deus immutaret intellectum eius, reuelando sibi supernaturaliter veritatem illius rei. Et isto modo summi sacerdotes essent velut prophetæ: quia in prophetis fiebat immutatio intellectus. Hoc autem satis consonat ei, quod habetur infra 2. lib. cap. 15. cum dixit Dauid ad sacerdotem Sadoch. O videns reuertere in ciuitatem in pace. Et sic vocauit eum prophetam: quia videns, & propheta idem sunt, vt patet supra cap. 9. Sadoch tamen non legitur, quòd fuerit propheta. Ergo videtur, quòd vocatus fuerit Propheta solum propter hoc, quod esset summus sacerdos: & Deus reuelaret ei veritates absconditas, sicut Prophetis. Aliter dici potest, quòd Deus responderet summis sacerdotibus consulentibus in voce, scilicet, quod cum ipsi consuluissent, Deus mitteret aliquē Angelum, qui responderet de quæstione. Hoc modo respondebat Deus Moysi, quando introibat in Sancta Sanctorum, vt patet Numer. cap. 7. Cūque ingrederetur Moyses tabernaculum, vt consuleret oraculum, audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio. Sic etiam respondebat Deus Moysi, & multis alijs ad ostium tabernaculi. Nā descendebat Angelus in columna nubis, & loquebatur: Et ita locutus est Aaron, & Mariæ, Numer. cap. 12. *Nec per Prophetas*, id est, etiam noluit Deus respondere Sauli per prophetas; quia quamuis prophetæ inquirerent à Deo, responsum non inueniebant.

Per quos Prophetas Saul consuluerit Dominum. Quæstio XVII.

QVAERET aliquis, per quos prophetas Saul consuluerit hic Dominum, & quare non responderit ei. Dicendum est, quòd multi prophetæ erant hoc tempore, à quibus posset Saul hoc inquirere. Sed obijcietur, quia in tēpore Samuelis non erat alius propheta, nisi ipse, quia supra capit. 3. dicitur, quod puer Samuel ministrabat Domino coram Heli, & sermo Dñi erat preciosus in diebus illis, non erat visio manifesta, i. nō manifestabatur aliqua visio: si tñ aliquis propheta fuisset, essent visiones manifestæ. Rñdendum, quòd à principio, quando Deus apparuit primo Samueli, non reperiebantur Prophetæ in Israel; Viuente tamen ipso, & veniente ad senectutem, multi alij prophetæ fuerunt. Nam Hebræi dicunt, quod erant isti prophetæ discipuli Samuelis. Idem vult glos. ordinaria super locum istum, & Andreas, & Nicolaus. Constat autem, quod Samuel haberet multos prophetas in discipulos, vt patet supra cap. 19. s. quod cum vidissent cuneum prophetarum vaticinantium, & Samuelem stantem super eos, factus est etiam in illis spiritus Domini. Sed aliquis obijcet de istis, quòd non poterat per eos consuli Dominus: quia nō erant Prophetæ ad enunciandum futura, sed solum ad faciendum cantica laudis diuinæ, vt eod cap. declaratum est. Respondendum est, quòd quamuis ex eo, quod habetur sup. cap. 19. non appareat aliquem eorum fuisse prophetam ad annunciandum futura, sed solum ad canendum laudes Dei, poterat tamen aliquis illorum esse propheta circa futura. Si tamen adhuc velis cōtendere, quod nullus illorum esset propheta ad annunciandum futura; dicendum est, ꝙ alij erant prophetæ, qui futura præuidebant: sicut fuit Gad, qui prædixit Dauid, ne maneret in præsidio terræ Moab, supra cap. 22. fuit etiam Nathan Propheta, & alij similes, per quos poterat Saul consulere Dominum. Cum autem dicitur, quare non respondent Deus Sauli per prophetas, dicendum: quod propter peccata sua: quia ipse demerebatur sibi aliquo modo respōderi propter occisionem sacerdotum, & multa alia peccata.

Quare voluerit Deus respondere Sauli per Samuelem. Quæstio XVIII.

QVÆRETVR vlterius, cur Deus noluerit hic respondere per prophetas, cum postea responderit per Samuelem, qui propheta erat. Potest responderi vno modo, ꝙ Deus non respondit hic per Samuelem, nec per aliquem prophetam: & quando dicitur infra in litera, quod suscitatus fuit Samuel, & respondit, plurimi intelligunt, ꝙ non fuerit ille Samuel, sed Dæmon, qui loco eius apparuerit. Sic videtur tenere Aug. in Epistola ad Fęlicianum, de quo infra magis dicetur; & hoc modo non procedit quæstio. Aliter dici potest, ꝙ Deus non responderit per prophetam, quamuis responderit per Samuelem, quia Samuel iam non erat propheta, cum defunctus esset; animæ autem defunctorum, quamuis cognoscant aliquas veritates supernaturaliter reuelatas; tamen non vocantur prophetæ, quia sunt in tali statu, in quo eis veritates istæ reuelantur ex conditione status: dum autem viuunt, non intelligunt aliquid supernaturaliter ex natura status, sed ex gratia. Aliter adhuc dici potest, ꝙ quamuis Deus reuelauerit Sauli veritatem per Samuelem, tamē noluerit reuelare per prophetas aliquos, & hoc ad confusionem Saulis, vt sicut Samuel reuelauerat ei exaltationem suam, ita reuelaret ei mortem suam, & priuationem regni in posteritate sua, vt patet infra in litera. s. Faciet. n. tibi Dominus, sicut locutus est in manu mea, & scindet regnum de manu tua, & dabit illud proximo tuo Dauid; quia non obedisti voci Domini, nec fecisti iram furoris eius in Amalec; si autem per alium prophetam respondisset Deus Sauli, non tantum erubuisset: ideo noluit respondere per alios, & respondit per Samuelem.

Qualiter Deus loqueretur Prophetis inquirentibus. Quæstio XVIIII.

QVÆRETVR vlterius, qualiter Deus solitus esset respondere prophetis, quando consulebant eum. Dicendum est, ꝙ aliter Deus loquebatur prophetis, ipsis non inquirentibus, aliter, quādo consulebant. Nam primo modo Deus loquebatur prophetis subito, & ex inopinato. s. quando ipsi putabant, ꝙ Deus eis non loqueretur: & hoc siue per noctem, siue per diem: & tunc non dicebat Deus illis aliquid determinatum, ꝙ ipsi vellent, sed quodcunque Deus voluisset, ꝙ illi annunciarent: & ideo illud fiebat prę ter voluntatem eorum, & quantum ad hoc erant ipsi prophetæ, sed non consulentes. Secundo modo, prophetæ non se habebant proprie, vt prophetæ, sed magis, vt dubitātes, & consulentes; & quādo Deus responderet eis, essent prophetæ; sed in hoc differebant; quia non omnes prophetæ consulebant Dominum eodem modo: nam Moyses, qui fuit primus, & eximius inter prophetas, habebat modum consulendi specialem: quandocunque enim vellet responsum à Deo super aliqua re, introibat in Sancta Sanctorum, & ibi audiebat vocem respondentem sibi de propitiatorio, Num. c. 7. & ideo non habebat aliquam difficultatem in responsis; quia mox, vt vellet sibi responderi, respondebatur. Alij autem prophetæ consulebant aliter Dominum, s. quòd proponebant quæstionem, & orabant ad Dominū,

vt responderet eis,& non erat tps limitatum ad rñdendum sed aliqñ rñdebat eis immediate,& aliquando post aliquos dies. Sic patet de Ieremia, qui orauit ad Dominum,vt responderet ei,an Israelitæ deberēt descēdere in AEgyptū,& non respondit ei vsque post 10.dies, vt patet Iere.42.cap. Sic etiam fuit de Daniele, qui per multos dies orabat Dominum, ieiunans in magnis laboribus, vt Deus responderet ei in dubiis,vt patet Daniel.c.8.& 9.Quadam etiam vice ieiunauit per tres hebdomadas, vt Deus reuelaret ei visionem,& postea reuelata est,Daniel:cap.10.Sic autem fuit nunc de istis Prophetis: nam orauerūt Dominum super responso habendo,& nihil respondit:ideo cum Deus plus solito tardaret respondere eis,putauerunt,quod Deus nollet respondere:præcipuè quia nec per sacerdotes,nec per somnia responderat. *Dixitque Saul seruis suis*. Hic ponitur secundum. s.pythonissæ consultatio: nam cum Deus nullo modo vellet respondere Sauli,nesciens quid ageret,consuluit pythonissam. *Quærite mihi mulierem habentem pythonem*,id est,mulierē habentem spiritum familiarē,per quem respondere posset, In Hebræo habetur. *Baalad of*,idest,dominam pythonis, quia Baalad dominam signat; of autem significat pythonem, cuius plurale est ouoth, & significat pythones, siue magos, supra cap.7. vbi habet litera nostra magos;habetur in Hebræo, ouoth, & vocatur mulier domina pythonis,idest,habens spiritum pythonem in potestate sua:hoc autem significauit litera nostra dicēs: Mulierem habentem pythonem, scilicet,in potestate sua.

An Saul peccauerit eundo ad consulendum pythonissam. Quæstio. XX.

Argui. par primo. QVÆRET aliquis,an Saul peccauerit eundo ad cōsulendum pythonissam. Aliquis respondebit, quod non:quia si Saul prius consuluisset pythonissam, quā Dominum,peccaret,quia ex hoc innueret,quod nō esset Deus in Israel,qui posset ei respondere.Sic enim redarguit Elias nuncios regis Ochoziæ, dicens: Nunquid non est Deus in Israel,vt eatis ad consulendum Beelzebub Deum Accarō? infra 4.li.c.1. Saul tamen primò consuluit Dominum per somnia,sacerdotes,& Prophetas,& cum iam non superesset aliquis modus consulendi: nec tamen Deus vellet respondere,consuluit pythonissam:ergo non peccauit. Item si Saul peccauisset,non fauisset ei Deus tantum,respōdendo ad quæstionem suam, nam miraculosè fecit, quòd Samuel responderet ei: q̄ non poterat fieri arte magica: fecit tamen hoc pro illo: ergo non peccauit consulendo pythonissam.Respondendum est, quod Saul peccauit grauiter consulendo pythonissam, quod patet; quia Deus vetuerat hoc in Israel. s.quod nemo consuleret pythones, vt patet Deut.c.18.etiam, quod nemo haberet spiritum pythonicum:nam Deus super hoc magnam pœnam imponebat,vt patet Leui.c.19.s.Ne declines ad magos, nec ab ariolis aliquid sciscitemini,& Leui.c.20.dicitur:Anima, quæ declinauerit ad magos,& ad ariolos,& fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, & interficiam illam de medio populi sui. Saul ergo declinando ad mulierem habentem pythonem peccabat nimis. Item patet,quia 1. Paralip.cap.10 vbi ponitur causa mortis Saulis.s.Mortuus est ergo Saul propter iniquitates suas, eo quod præuaricatus sit mandatum Domini,quod præceperat, & non custodierit illud:sed insuper etiam pythonissam cōsuluerit,nec sperauerit in Domino,propter quod interfecit eum: si tamen non fuisset hoc graue peccatum, nō posuisset illud scriptura inter ea,propter quæ mortuus est Saul. *Ad primam rationem in oppo.* Ad primam rationem in contrarium dicendum, quod verum est, quod magis peccasset Saul, si primò consuluisset pythonissam, quam Dominum,quasi non esset Deus in Israel:tamen nō propter hoc tollitur,quin peccauerit consulendo pythonissam,postquam consuluit Dominum: quia etiamsi non responderet ei Deus,non debebat cōsulere pythonissam:quia consulere eam non erat simpliciter necessarium:immo dato,quòd Saul sciret se euasurum à morte,si consuleret pythonissam,& illa non consulta, moriturus esset,non debebat adhuc illam consulere: cum talis consultatio esset simpliciter mala:& potius debet aliquis omnia mala pati, quā peccare mortaliter. *Ad secundum.* Ad secundum dicendum, quòd nō stat

A ratio:& hoc dupliciter. Vno modo, quia non apparet, an Deus fecerit aliquid miraculosè pro Saule, quia non patet, an ille,qui respondit,fuerit Samuel,vel fuerit Dæmō:multi namque putant eum fuisse Dæmonem, vt infra dicetur. Et tunc falsum præsupponitur.s.quod Deus egerit aliquid pro Saule. Si autem velimus secundo modo dicere,respondebitur,quod Deus fecit,quod Samuel responderet hic:sed hoc non fuit in fauorem Saulis, sed potius in confusionem suam;quia Samuel ei exprobrauit: etiam,vt magis torqueretur Saul de morte sua, cum non solùm moriturus esset, sed etiam cruciaretur de morte cognita.

Saul quamuis occidisset omnes pythones, & ariolos, quos cognouit, adhuc tamen erant multi occulti, de quibus iussit vnum inueniri. Quæst. XXI.

B QVÆRETVR vlterius,quare Saul dixerit hic seruis suis,quod inquirerent ei mulierem habētem pythonem:nam ipse occiderat omnes habentes pythones,vt patet supra in litera:Quomodo ergo nunc putabat, quod aliqui pythonici essent, quos posset consulere? Respondendum,quod Saul fauore religionis fecit diligenter inquiri in terra Israel omnes habentes pythones,& ariolos,occiditque illos.Aliqui tamen occultati fuerunt,& euaserunt gladium Saulis:isti autem iam non audebant se vocare pythonicos, vel ariolos,nec publicè exercebant istud officium:sed cauebant nimis,ne cognoscerentur à Saule,quia occiderentur: sic patet infra in litera ex verbis pythonissæ, quæ dixit ad Saulem: Ecce tu nosti quāta fecerit Saul,& quomodo erraserit magos,& ariolos de terra:quare ergo insidiaris animæ
C meæ, vt occidar? Putabat ergo Saul, quod quanquam ipse diligenter inquisiuisset magos, & ariolos, & occidisset eos: tamen adhuc aliqui relinquerentur occulti, de quibus cognoscerent serui sui, & posset aliquem illorum consultare: ideo quæsiuit à seruis suis, vbi esset aliqua mulier habens pythonem,& cum dixit. Quærite mihi mulierem habentem pythonem,non magis curauit,an esset femina, vel vir: quia per quencunque consulere posset: dixit tamen de femina, quia feminæ magis vacant istis superstitionibus, quàm viri.

Mulier, ad quam accessit Saul, quomodo habebat pythonem. Quæstio. XXII.

D QVAERETVR vlterius, qualiter ista mulier haberet pythonem. Aliquis respondebit,quod habebat in ventre. Sic enim dicitur supra in litera, quòd Saul occidit omnes habentes pythones in ventre. Et Apost.Act.16.cap. sanauit quandam puellam, quæ habebat pytonem in ventre.Sic etiam quandocunque aliquis propriè habet pythonem, oportet,quod illum habeat in ventre; quia pythones appellati sunt à modo respondendi quem habebat Apollo in insula Delphos,qui pythius appellatus est: & tamen ibi puella,quæ respondebat habebat in ventre pythonem:quia arripiebatur à Dæmone,& sic loquebatur. *Habere spiritū in potestate qui sibi respōdeat multipliciter esse pōt.* Respondendum est, quod habere pythonem, est habere Dæmonē aliquem in potestate,qui respondeat ad ea,quæ inquisierimus, hoc autem multipliciter accidit.Nam aliqui habēt Dæmonem, quem possunt vocare,& ille respondebit ad ea, quæ quæsierimus, non verbo, sed quibusdam motibus corporali-
E bus,sicut supra dictum est, de inquirente furtum in vngue terso;vel in ense polito. Alio modo, quidam habent Dæmonem,quem vocare possunt,qui in aqua ostendet effigies rerum, & similitudinem suam, & ibi dabit responsa,quod pertinet ad hydromantiam; sic ait Aug.18.de ciuitate Dei, & habetur in decretis 26.q.5.c. Nec mirum, cùm dicitur: Hydromantici ab aqua dicti sunt. Est.n.hydromantia in aquarum inspectione Dæmones euocare, & imagines ludificationis eorum videre,ibique ab eis aliqua audire. Alio modo fit,vt aliquis habeat Dæmonem,qui sibi respondeat vocatus in circulo,vel factis quibusdam characteribus.Alij enim habent Dæmones pythones,qui respondent eis,& faciunt apparere similitudines mortuorum resurgentium:& quod illi respondeant ad ea, de quibus inquisiti fuerint: isti.n.vocantur necromantici:quia circa mortuos diuinant. Et dicit Aug.quod isti vtuntur sanguine,& aqua inuocan-

do

do Dæmones: eo quòd Dæmones diligunt sanguinem, & veniunt illo adhibito. De hoc habetur 18. de Ciuitate Dei, & in decretis 26. q. 5. c. nec mirum, cùm dicitur: Dæmonib. autem accitis audent ventilare, vt quoscunque suos perimant malis actibus inimicos. Hi etiam vtuntur sanguine, & victimis sæpe contingunt corpora mortuorum. Negromantici sunt, quorum precationibus videntur resuscitari mortui, diuinare, & ad interrogata respondere: ad quos suscitandos cadaueris sanguis addicitur, nam amare sanguinem Dæmones dicuntur: ideo quotiescunque necromantia fit, cruor aquæ miscetur, & colore sanguinis facilius prouocantur. Sed iste modus necromanticorum, quem ponit Aug. diuisus est; quia aliquando solum suscitantur effigies mortuorum: & tunc non oportet sanguinem adhiberi. Interdum vero cadauera recenter mortuorum coguntur ad loquendum, dæmonibus subintrantibus: & tunc oportet adhiberi sanguinem, aquæ mixtum tam ad vocandum, quàm ad perfundendum organa locutiua cadaueris. Alijs quoque modis, quis potest habere pythonem, vt supra expositum fuit. Et etiam præter illos alij sunt, de quibus isti sufficerint, quia pythonissa, de qua hic agitur, vtebatur aliquo istorum.

Respon. ad quæs. Sed dicendum est, quòd non habebat primo modo pythonem, scilicet in ventre; quod patet ex verbis Saulis dicentis: Diuina mihi in pythone, & suscita quem dixero tibi, si tamen habuisset pythonem in ventre, non potuisset suscitare aliquem: sed solum respondere ad quæsita. Item patet, quia mulier ista dixit: Quem suscitabo tibi? Etiam quia ipsa dicitur vidisse Samuelem, & tunc clamauit; & postea dicitur: Vidi Deos ascendentes de terra, si autem ista habuisset pythonem in ventre, nihil vidisset: sed quando à Dæmone arriperetur, diuinaret, sicut faciebat illa puella, de qua habetur Act. cap. 16. Dicendum igitur, quòd ista mulier dicebatur habere pythonem, quia habebat Dæmonem familiarem, qui respondebat ei ad quæsita: vel habebat artem pythonicam, per quam faciebat ascendere effigies mortuorum de terra, & illę respondebant ad quæsita. Quod patet: quia Saul accedens ad pythonissam dixit: suscita mihi, quem dixero tibi, & ipsa respondit. Quem suscitabo tibi? in quo apparet, quod tota ars sua consistebat in suscitando effigies mortuorum. Item patet quia si ipsa fecit ascendere Samuelem de terra, vel effigiem Samuelis, vt patet infra in litera, & postea cùm interrogaretur quid videret, dixit: Vidi Deos ascendentes de terra; & dedit similitudinem totam ipsius ascendentis, & quod erat vir senex, &c. non ergo habebat pythonem in ventre, sed solum poterat inuocare Dæmonem, vel suscitare effigies mortuorum. *Vadam ad eam.* scilicet non faciam illa venire ad me, quia tunc cognosceret me esse Regem, & nollet respondere præ timore, vadam ergo ad eam, vt me non cognoscat. *Et sciscitabor per illam*, idest, inquiram de euentu belli per illam, idest per artem eius, scilicet quia ipsa suscitabit aliquem, à quo quæram. *Et dixerunt serui eius ad eũ.* Isti fuerunt aliqui pauci de seruis Saulis, & secretarij eius; & fortè illi duo solum, qui postea iuerunt cum eo: nam noluit hoc toti exercitui prodere, ne timerent. *Est mulier habens pythonem in Endor*, idest scimus quandam mulierem esse in vrbe Endor, quæ habet pythonem. In Hebræo dicitur *baalad of.* i. dominam pythonis, quod idem est, vt supra declaratum fuit. Hebræi autem putant, quòd Endor sint duæ dictiones: & tunc dor est nomen cuiusdam ciuitatis, de qua habetur Iosue. cap. 11. & 17. & Iudic. cap. 1. & dicunt, quòd en, est nomen commune, & significat fontem: & sic vocabitur locus ille Endor. idest fons dor. Potest tamen aliquid aliud signare: quia en, in Hebræo significat tria. s. fontem, colorem, oculum: & sic posset vocari iste locus Endor, idest fons dor, vel oculus, vel color dor. Sed dicendum est, quòd hic Endor est vnum nomen significãs vrbem, & non sunt duæ dictiones. Est autem ista vrbs Endor in tribu Manasse, vt patet Iosue capit. 17. cum dicitur; Habitatores Dor, cum oppidis suis, habitatores quoque Endor cum villulis suis. Et in ista vrbe Manasse fuit ista mulier pythonissa. Dicunt Hebræi quidam, vt Ra. Dauid Kimhi, quod fuit ista pythonissa vxor Sophoniæ, & mater Abner principis militiæ Saulis. Sed hoc nullo modo stat; quia illa cognosceret Saulem cum Abner esset cognatus Saulis, scilicet patruelis suus, vt patet supra capit. 14. & non posset

Endor vrbs in Manasse.

F Saul se occultare illi: occultauit tamen se, & fuit incognitus, vsquequo mulier suscitauit Samuelem: & tunc exclamauit dicens: Quare imposuisti mihi? tu es enim Saul. Item non stat, quia dicitur, quòd ista mulier habitabat in Endor: est autem Endor in sorte Manasse Iosue c. 17: si tamen fuisset mater Abner habitasset in sorte Beniamin, quia Abner erat de tribu Beniamin, cum esset patruelis Saulis, qui Saul erat de tribu Beniamin, vt patet supra c. 9. & 10. Dicendum igitur, quòd ista erat aliquà mulier simplex, parui status, quales sunt, quæ vacare solent istis superstitionibus, & erat de tribu Manasse: ideo habitabat in Endor, quæ erat ciuitas sortis Manasse. *Mutauit ergo habitum*, scilicet apparatum regium ad eundum ad pythonissam. *Vestitusque alijs vestimentis, abijt*, scilicet accepit alia vestimenta, quæ erant minora regio cultu, & illis vestitus, abiit. Ratio huius fuit duplex.
G Prima, vt non cognosceretur à pythonissa: quia si agnosceretur nollet diuinare, timens mori: sicut postea patet ex verbis pythonissæ. Secundo fecit hoc propter viros suos, qui manebãt in castris, vt non cognoscerent eum exire de castris, quia timerent propter regis absentiam, & forte ipsi dispergerentur: cum autem mutasset habitum non cognitus est. *Et duo viri cum eo*, id est, iuerunt cum eo solum duo viri. Dicunt Hebræi, quòd isti erant Abner, & Amasa. Sic refert Ra. Da. Kimhi. Sed hoc non stat: Primo quia ipsi includunt contradictionem, vel quoddam absurdum in dictis suis: nam supra dixerunt, quòd ista mulier Pythonissa erat mater Abner: nunc autem dicunt, quòd Abner ibat cum Saule. Sed non verisimile est, quia Saul volebat nimis latere: si tamen iuisset cum eo Abner, cognosceretur; nam mater non poterat ignorare filiũ, cum videret eum. Agnito
H tamen Abner necesse erat cognosci Saulem: quia Abner cũ nullo iret associando eum, nisi cum Saule, cum ipse esset princeps exercitus totius Israel, & sic necesse erat cognosci Saul, sed non factum est. Item non stat, quia cum Saul recederet de castris, ne cognosceretur absentia sua, verisimile est, quod relinqueret Abner, qui erat princeps totius exercitus: & sic non esset facta aliqua mutatio: si autem Abner iret cum Saule, & constitueretur alius princeps exercitus pro illis diebus, quibus aberat Saul, cognosceretur absentia Saulis, & Abner: ideo non stat, quòd Abner iuerit. Item non stat, quòd dicunt de Amasa: quia Amasa erat cognatus Dauid, scilicet filius sororis eius Abigail, vt patet 1. Paralip. cap. 2. non est ergo verisimile, quòd ipse nunc esset cum Saule, quando ille persequebatur Dauid: præsertim quia supra c. 21. dicitur: quòd quando Dauid venit ad speluncam Odollam,
I conuenerunt ad eum fratres sui, & tota domus patris sui: Ergo Amasa, qui erat filius sororis Dauid, venit ad Dauid in speluncam. Sed Hebræi dicunt sæpissimè fictitia, quæ nullum motiuum rationis habent; sic enim dixerunt, quòd emissarij Regis, quos misit, quod interficerẽt Sacerdotes Domini, sup. 22. erant Abner, & Amasa: quod tñ ibi improbatum est. Sed dicendum, quòd erant isti aliqui duo viri de secretarijs Regis, quorum absentia non multum cognosceretur in castris. Duxit autem solum duos viros secum Saul, propter duo. Primo propter Pythonissam: quia si ipse habuisset multos secum, illa putauisset eum esse Regem, & noluisset respondere, negans se Pythonissam. Secundo fecit propter eos, qui erant in castris, quia si Saul exiuisset comitatus multis viris, cognosceretur, quod ipse recederet de castris: nunc autem, cum soli duo irent cũ illo, non
K cognosceretur, quis exiret de castris. *Veneruntque ad mulierem nocte*, id est, Saul, & viri sui venerunt ad mulierẽ in Endor per noctem. Hoc autem fecit Saul, vt minus cognosceretur. Ra. Sa. dicit, quod per diem venerunt ad Pythonissam: tamen vocatur nox, quia videbatur Sauli nox propter amaritudinem cordis. Sed hoc non stat, quia si Saul loqueretur à seipso, vel scriptura referret verba Saulis, poterat accipi dies pro nocte, vel è contrario, secundum modum loquendi Saulis: scriptura tamen loquitur a seipsa: ideo oportet, quòd verum esset, quod nox esset, quando Saul venit ad Pythonissam. *Et ait diuina mihi in Pythone*, id est, diuina in Dæmone, quem habes, scilicet consulendo eum, vel dicitur: Diuina mihi in Pythone, id est, in arte Pythonica. s. quòd per istam artem scias id, quod ego quæro, & suscita, quem ego vocabo.

Saul duxit duos viros secum tantum ad pythonissam 28 anno.

An Saul petierit superflua, petendo, quòd diuinaret, & suscitaret mortuum. Quæstio XXIII.

QVÆRET aliquis, quare dixerit hic Saul: diuina mihi in Pythone, & suscita, quem dixero tibi: quia ista videtur superflua, cum sint simul, quia si Pythonissa diuinaret in pythone de eis, quæ quærebat Saul, non oporteret, quòd suscitaret aliquem: quia qui suscitabatur, ad respondendum suscitabatur. Vel si mulier suscitaret aliquem ipsi Sauli, non oportebat, quòd diuinaret ei in pythone, quia ille, qui suscitaretur, responderet ad ea, quæ volebat Saul: & sic factum est, quia nõ quæsiuit Saul aliquid à muliere Pythonissa de euentu belli, vel de aliquo alio: sed dixit, quòd suscitaret Samuelem: & tunc ille respondit, vt patet infra. Item patet, quia Pythonissa non cognouit Saulem, quousque suscitatus est Samuel, vt habetur infra, si tamen Saul petiuisset a muliere, vt aliquid ei diuinaret, proponẽs quæstionem, ipsa cognouisset ex verbis, eum esse Saulem: nihil tamen cognouit, ergo nihil interrogauerat Saul ipsam pythonissam: sed surgẽte Samuele volebat habere responsum. Dicendum est, quòd quando aliquis habebat pythonem, ille respondebat interdum ad ea, quæ quærebantur, non suscitato aliquo à mortuis: & tunc diuinabatur in pythone, sed non suscitabatur aliquis. Aliquando autem illi, qui habebant pythones suscitabãt aliquos à mortuis, quos voluissent ipsi consultores, & illi non erant nisi python ipsius habentis spiritum pythonicum: quia ille python tunc sumebat imaginem cuiusque voluisset: & videbatur surgere de terra, sicut si resurgeret à mortuis: & sic dixit infra pythonissa: Vidi Deos ascendentes de terra: & tunc python faciebat omnia, scilicet, quia in ipso diuinabatur, & ipse erat, qui resurgere videbatur. Saul tamen non dixit in isto sensu: quia ipse non putabat, quòd Dæmon esset ille, qui resurgebat, sed ꝙ esset Samuel: ideo cum pythonissa dixit ei, ꝙ erat vir senex amictus pallio, intelligens, quòd esset Samuel, adorauit pronus in terra, vt patet inf. in litera. Dicendum igitur, ꝙ diuinare nõ accipitur hic propriè. In quo sciendum, ꝙ diuinare propriè sumptum significat enunciare aliqua, quæ futura sunt: & quia illa non possunt sciri, nisi per Deum, qui ea annunciat, dicitur diuinare. i. agere sicut Deus. Sic patet Isai. c. 41. s. Nouissima eorum, & quæ ventura sunt, indicate nobis, annunciate, quę ventura sunt in futurum, & sciemus, quia Dij estis vos. Alio modo accipitur diuinare largè, id est, agere aliquid, quod pertinet ad potentiam Dei, & non est in enunciatione aliquid absconditum in respondendo, sed in faciendo: sic enim si aliquis demonstret opera diuinæ potentiæ, diuinare dicetur. Sic autem accepit Saul. s. diuina mihi in Pythone, i. facias mihi aliquod opus mirabile, sicut opus Dei, in Pythone tuo: & hoc est, vt suscites mihi aliquem à mortuis: quod nõ potest facere quisquam, nisi Deus. Et tunc nihil est superfluum: quia diuinare in Pythone, non est aliquid quærere ab illo, & cognoscere, sed solum per artem, & potestatem illius, aliquem à mortuis suscitare. Si autem aliter accipiatur, necesse est esse literam superfluã. *Et suscita mihi, quem dixero tibi*, id est, facias resurgere à mortuis illum, de quo dixero, quia ab eo volo inquirere veritatem.

Habens pythonẽ aliquando ipse respondebat, aliquando suscitabat aliquẽ, & ille respõdebat.

Diuinare quid significet.

An per artem Pythonicam possit aliquis à mortuis suscitari. Quæstio XXIIII.

Arguitur, quòd sic.

QVÆRET aliquis, an per artem Pythonicam possit aliquis à mortuis suscitari. Videtur primo, ꝙ sic, quia pythonissa suscitauit hic Samuelem, & solum fecit cerimonias artis magicæ. Item Deut. cap. 18. habetur: Non sit inter vos, qui diuinos consulat, & quærat veritatem à mortuis. Videtur ergo, ꝙ aliqui possent inquirere veritatem à mortuis, & inquirerent: alioquin Scriptura non posuisset de hoc prohibitionem: quia lex nunquam debet dari de impossibilibus, sed de his, quæ sæpe accidunt, & accidere possunt. In contrarium videtur, quòd non possit aliquis suscitari arte magica: quia hoc est potentiæ infinitæ, quæ soli Deo competit. Respondendum est, quod suscitare aliquem à mortuis stat dupliciter. Vno modo, ꝙ anima exuta corpore reuniatur corpori, in quo prius erat, & sit homo, qui prius erat: hoc aũt vocatur resurgere, & sic erit in extre-
A mo iudicio, vbi omnes resurgent in corporibus suis, & reddituri sunt rõnem de factis suis, vt patet in Symbolo Athanasij. Alio modo accipitur suscitare aliquẽ à mortuis. i. facere, ꝙ aliqua de animab. exuta corpore surgat de receptaculo suo, veniens ad respondendum nobis de quæsitis: & tunc dr̃ suscitari aliquis à mortuis, quia venit anima alicuius de mortuis. Isto modo dr̃ aliquis suscitari, sed nõ resurgere: eo ꝙ anima non reunitur priori corpori, vel alteri ad viuendum, sed solum venit ad respondendum de quæsito. De primo dicendum est, ꝙ impossibile est per artem magicam aliquẽ suscitari à mortuis: quia sic est resurrectio, quã nullus facere potest, nisi Deus: ideo dato, ꝙ Deus permittat Dęmonibus agere, quicquid potuerint, nõ poterunt aliquem sic suscitare: & non solùm Dæmones, sed etiam potentia omnium bonorum Angelorum simul nõ sufficit ad
B suscitandum sic aliquem. Secundo modo accipiendo suscitare, dicendum est, ꝙ Dæmones non possunt suscitare aliquem à mortuis, nisi ex diuina permissione: & hoc modo nõ est infinitæ potentiæ aliquem resurgere à mortuis; nam tunc anima non reunitur corpori, sed solum mouetur veniens de loco, in quo erat, ad locum, in quo respondere debet. Sed sciendum, ꝙ ista anima, aut erit de illis, quæ sunt in vita æterna, aut in purgatorio, aut in inferno. Primo modo, non potest aliqua anima suscitari à mortuis, quia Dæmones potestatem non habent super animas, quæ sunt in vita æterna; nec Deus vnquam permittet illis, ꝙ trahant inde animas ad aliquid agendum: quia ex hoc paterentur illæ animæ distractæ à sua felicitate, & traditæ Dæmonum potestati. Hoc autem est impossibile: quia illi, qui semel adepti sunt vitam æternam, nunquam vlterius poterunt
C torqueri, saltem leuiter: sic patet Apocalyp. cap. 7. s. Non esurient, nec sitient amplius, nec cadet super eos Sol, nec vllus æstus: quoniam Agnus, qui in medio throni est, reget illos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum, & absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum. Si autem accipiatur de illis, qui sunt in purgatorio, dicendum, quod nulla anima illarum potest arte magica suscitari: quia Dæmones non habent potestatem super illas, cum pertineant ad ciuitatem Dei. Et quamuis torqueantur illæ animæ, quandiu ibi manent, tamen non torquentur à Dæmonibus, nec Dęmones ferunt eas illuc: immo nec possunt astare illis, quando puniuntur: sed Deus succendit ignem illum, quo torquentur. De quo latè declaratum est in libro nostro de quinque Metaphoricis Paradoxis Parte quinta. Si autem dicatur de animabus, quæ sunt in inferno, dicen-
D dum est, quod Dæmones non habent plenam potestatem super istas, ita vt possint eis vti pro arbitrio suo, vel ducere illas, quo voluerint: nam etiam non possunt illas, quantum volunt: sed solum quantum Deus vult, quòd puniantur. Sunt ergo Dæmones solum ministri Dei ad punitionem animarum, secundum certum modum eis datum, & non possunt plus eas punire, licet hoc ipsi desiderent: nec possunt eas inde educere ad alium locum, cum ille sit locus constitutus pro tormẽtis, & carcere. Si autem aliquis obijciat, quòd interdum animæ damnatorum extra infernum sunt discurrentes per aera cum turba Dæmonum, de quo ponit aliqua exempla Gregorius in quarto Dialogorum, dicendum, quòd illę animæ non trahuntur per varia loca, pro libito Dæmonũ: sed quia Deus iubet, quod sic trahantur ad executionem suæ iustitiæ, vel ad viuorum terrorem,
E & exempla. Dicendum ergo, quòd Dæmones non possunt educere de inferno aliquas animas damnatorum ad respondendum in opere magico, nisi Deus hoc permittat. Deus autem nunquam permittit, quia non concedit Dæmonibus vti animabus pro arbitrio suo, sed solum ad executionem iustitiæ. Dicendum igitur, quòd quando magi, cõuocationibus factis, faciunt surgere aliquem à mortuis, non surgit aliqua de animabus beatorũ, vel damnatorum: sed surgit aliquis Dæmon sumens figuram illius, de quo petitur, quòd suscitetur, & loquitur in persona illius. Quod patet, quia Dæmones non habent potestatem super animas damnatorum, & si possent eas educere ab inferis ad respondendum, nõ staret hoc: quia isti, qui finguntur suscitari à mortuis, respondent ad quædam nimis abscõdita, ad quæ animæ damnatorum nescirent respondere, quia aiæ, postquã sunt in inferis, non acquirunt aliquam scientiam:

quia per hoc efficerentur feliciores: immo secundum opinionem quorundam, qui apud inferos sunt, nihil sciunt, & obliuiscuntur omnium, quæ sciuerant. Quod videtur fundari ex eo, quod habet Ecclesia. ca. 9. s. Quodcunque potest manus tua facere, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec scientia, nec sapientia erit apud inferos, quo tu properas. Hoc tamen nihil est, quia non est illa intentio literæ, vt ibi declarabitur, sed saltem nesciunt animæ damnatorū apud inferos plus quam sciebant in corporibus, sed dum erant in corporibus, nescirent respondere ad illa, quæ quærunt magi, cum sint nimis occulta, & plurima illorum sint futura: ideo non sunt animæ damnatorum illæ, quæ respōdent: sed Dæmones, qui ista nouerunt, & possunt faciliter respondere. Ipsi autem sumunt effigiem cuiuscunque voluerint; quia si Satanas potest se transfigurare in Angelū lucis, vt patet secunda ad Corin. ca. 11. poterit à fortiori transfigurari in effigiem cuiuscunque viri mortui: & sic fiunt omnes responsiones magicæ. Ad rationes in contrarium respondendum. Ad primam cum dicitur, ꝙ hic suscitatus fuit Samuel à mortuis, & Pythonissa non egit aliquas cærimonias artis magicæ, dicendum, ꝙ præsupponitur dubium: nam plerique asserunt, ꝙ iste suscitatus non fuit Samuel, sed Dæmon apparens in effigie Samuelis. Si autem dicatur, ꝙ iste erat Samuel, dicendum, ꝙ non fuit suscitatus viribus artis magicæ, sed diuina permissione, & voluntate, ad annunciandum veritatem Sauli. Ad secundam rationem dicendum, ꝙ ex litera Deut. c. 18. non præsupponitur, ꝙ aliquis possit suscitari à mortuis, à quo veritas quæratur: sed dicitur, ne quis quærat veritatem a mortuis, id est, nō conetur illam quærere: quia dato, quòd esset impossibile aliquem de mortuis resurgere ad respondendum: tamen in hoc solum, ꝙ aliquis conatur suscitare quēquam à mortuis ad respondendum, est superstitiosus, & peccat: ideo Deus prohibebat istum conatum, quia peccatum erat. Aliter dici potest, ꝙ scriptura præsupponit ibi, ꝙ aliquando quæratur veritas a mortuis: non quidem proprie accipiendo, sed secundum modum loquendi vulgarium: nam scriptura cōdescendit modo loquendi illorum, cùm sit lex directiua ipsorum: & quia ipsi putabant, quod aliqui possent à mortuis suscitari ad respondendum de veritate quæsita, scriptura dixit, quod nullus inquireret veritatem a mortuis.

Ad primam rationem.

An crediderint Saul, & Pythonissa mortuum posse suscitari. Quæstio. XXV.

QVÆRETVR vlterius, an Saul, & Pythonissa crediderint, ꝙ per artem magicam posset aliquis suscitari à mortuis, & quomodo hoc crederet, cùm esset impossibile. Respondendum, quòd tam Saul, quam Pythonissa hoc habebant vt certissimum: nam si Saul non credidisset hoc, non dixisset seruis suis. Quærite mihi mulierem habentem Pythonem, & sciscitabor per illam, vt patet supra: nec etiam postquam venit ad eam dixisset, ꝙ suscitaret ei aliquem, nisi crederet hoc eam agere posse, dixit tamen, ꝙ suscitaret sibi aliquem, ergo credebat, ꝙ poterat. Et non solum credidit hoc Saul, sed etiam, ꝙ Pythonissa posset suscitare quencunque voluisset à mortuis, siue de animabus bonorum, siue malorum: quod patet; quia postea dixit: Suscita mihi, quem dixero tibi: etiam patet: quia postea dixit; suscita mihi Samuelem: quasi credens, ꝙ illum posset suscitare Pythonissa. Erat tamen Samuel de viris sanctis, & ita ab omnibus Iudæis credebatur: ergo putabat Saul, ꝙ Pythonissa posset suscitare quancunque animam voluisset. Item patet, quia quando Pythonissa dixit: Vir senex ascendit, & ipse amictus est pallio, dicit litera: Intellexit Saul, ꝙ Samuel esset, & inclinauit se super faciem suam in terra, & adorauit. Si autem putasset esse animam alterius viri, non adorasset, illa præsente: ideo putabat Saul, ꝙ anima cuiuscunque defuncti, quantuncunque boni, posset arte magica suscitari. Pythonissa quoque hoc credebat: nam quamuis solum ipsa conuocaret Dæmones, & faceret eos apparere; tamen putabat, ꝙ illi, qui surgebāt, essent mortui, & quòd quemlibet mortuum posset suscitare. Quod patet: quia ipsa dixit Sauli: Quem suscitabo tibi? dans ei in hoc electionem; si tamen nullum putasset se posse suscitare, vel sal-

F tem non quenlibet, non dixisset; quem suscitabo tibi? Sed tunc dicetur, quomodo Pythonissa, & Saul crederent hoc fieri, cum esset impossibile. Respondendum est, ꝙ Pythonissa erat muliercula parum intelligens, quæ facilè induci poterat ad credendum quodcunque, etiamsi illud implicaret contradictionem: quia ipsa non poterat iudicare de veritate rerum. Item habebat ad hoc motiuum, quòd omnes alij, qui prius ista arte vsi sunt, sic crediderunt: ideo ipsa accipiens præcepta ab illis similiter credidit. Item quandocunque ista mulier vocabat aliquem, ille surgebat in figura eius, qui defunctus fuerat: ideo cū mulier videret diuersitatem inter surgentes, sicut fuerat inter viuentes, & si aliquando vocabat aliquem a mortuis de eis, quos ipsa viuētes agnouerat, in tali effigie, & habitu apparebat, vt viuens fuerat: credebat ergo verissimè, ꝙ ille, qui suscitabatur esset de-
G functus. Vulgares enim assentiunt his experientiis, quæ sūt in sensu non potentes eleuare se ad iudicandū de veritate rei speculatiuè per principia intellectus. De Saule autem dicendū est, ꝙ ipse credebat ita, quia erat insipiens, scilicet, quia quamuis Rex esset, tamen nihil nouerat de natura rerum, aut de statu animarum corpore solutarum: nec solum erat iste error in eo, sed etiam in omnibus Israelitis, quia putabant, ꝙ possent suscitari mortui magicè. Hoc autem erat propter duo: primo quia tēpore illo inter Iudæos non erant aliqui sapientes circa rerum naturam, qui per viam naturalem cognoscerent hoc possibile, vel impossibile fore. Secundo accidebat ex defectu legislationis, quia licet Hebræi illo tēpore essent deuoti, & diligenter obseruarent legem Dei: tamen nesciebant de statu animarum post mortem. s. an prēmia correspondenterent bonis, & an crucia-
H mina malis, & qualis esset distinctio status vtrorunque, & hoc vsque hodie ignorant, putantes totum præmium obseruationis legis dari homini in præsenti: & pœnas nō obseruatæ legis nunc quoque infligi. Et si aliquando loquantur de animabus corpore solutis, loquuntur nimis dubie, & quasi per somnia ponentes quædam irrationabilia similia eis, quæ poetæ fingebant, dicentes, ꝙ animæ malorum sunt in locis turbidis, & procellosis: animæ autem iustorū in locis amœnis vltra Oceanum: & multa absurda narratu indigna, quæ habentur in suo Talmud. Magis tamen ignorabant Iudæi, qui fuerunt tempore Saulis, quàm illi, qui fuerūt tempore Christi, & sunt nunc: quia prophetæ annūciauerunt aliqua de vita æterna, licet per inuolucra, & præcipuè Isaias, ex quibus Iudæi colligere possunt aliquid de statu animarum corporibus solutarum. Scripta tamen isto-
I rum prophetarum non erant tempore Saulis: ideo Iudæi illius temporis erāt nimis indocti circa statum animarum solutarū corporibus: poterantque facilè cuicunque fabulę confictæ de earum statu assentire: vnde credebant, ꝙ arte magica possent suscitari, & ꝙ Pythones haberent potestatē super quālibet animarū. *Et ait mulier ad eum.* Hic respōdit Pythonissa excusando se, & negando se Pythonissam, vt nō caperetur in sermone, & occideretur. *Ecce tu nosti quanta fecerit Saul.* Dicebat Pythonissa, tu nosti, quia id, quod fecit Saul, fuerat notorium in toto Israel, vt per singula loca inquisiti fuissent magi, & arioli, aut quicunq; malefici: ideo nō poterat aliquis in toto Israel ignorare, quod factū fuerat. *Et quomodo eraserit magos, & ariolos de terra*, idest, tu scis, ꝙ occidit oēs magos, & ariolos. Et dicitur, ꝙ eraserit eos de terra. i. non permisit aliquē eorū super terram: in quo
K indirectè arguebat ista Pythonissa, Saulē stultè quærere q. d. scis, ꝙ Saul eraserit de terra oēs ariolos, & magos, & nemo relictus est: quomodo ergo nunc quæris a me, ꝙ ego diuinem in Pythone: quia iam nullus habet Pythonē? Magi secundū gl. ordinariam, vocantur malefici, qui Dæmones inuocant cū sanguine. Arioli aūt sunt illi, qui inuocant eos solis verbis: & est ista glo. in verbis Aug. tn aliter sentit 18. de Ciuit. Dei, & habetur in decretis 26. q. 5. c. nec mirū: cum dicit: Magi sunt, qui vulgò malefici, ob facinorum magnitudinem, nuncupantur. Hi sunt, qui permissu Dei, elementa concutiunt, turbant mentes hominum minus confidētium de Deo, ac sine vllo veneni haustu, violentia tantum carminis, intereunt. Vnde Lucanus.

Mens hausti nulla sanie polluta veneni
Incantata perit.

Dęmonibus autem accitis audent vētilare, vt quoscūq; suos

Credebant Hebræi arte magica posse mortuos suscitari.

Magi ab ariolis quomodo differunt.

Arioli, Aruspices idẽ.

suos perimãt malis artibus inimicos. Arioli autem, & Aruspices idem sunt, & s'm Aug. præalleg. loco Aruspicina ars pertinet ad aras. s. ad sacrificia, & repertus istam artem Tages, qui eadem die mortuus dr. De hoc magis Lucanus in fine primi libri. Hic tamen non accipiuntur sic magi, quia in Hebræo ponitur hic, ouoth, & significat Pythones: quia vbi litera nostra ponit supra Pythones, habetur semper in Hebræo, ouoth: ideo non accipiuntur magi, sicut vult Glo. ordina. nec sicut vult Aug. eo quòd noluit ponere Hieronymus in illo sensu. In historiis tamen, & apud auctores reperitur istud nomen, magus, in sensu, quem vult Aug. videtur ergo, quod litera velit significare hic per magos, & ariolos duos modos hominum inuocantium Dæmones, vel habentiũ spiritus familiares. *Quare ergo insidiaris animæ meæ, vt occidar?* i. cum Saul tanta mala fecerit magis, & ariolis, cur insidiaris animæ meæ, volendo q ego confitear me esse magam, vel aliquid incipiam operari, & accuses me ad mortem? *Et iurauit ei Saul in Domino dicens.* i. id est, iurauit ei in nomine Dñi, q non vellet tentare eam ad accusandũ ipsam: sed quia vére indigebat cõsultatione sua. Forma iuramẽti immediatè subditur. *Viuit Dominus.* i. iuro tibi per vitam Dei, vel per Deũ viuentẽ, q non habebis aliquod malũ ex hoc. *Quia non eueniet tibi quicquam mali propter hanc rem.* i. non occideris, nec patieris damnum pp hãc rem. s. quamuis habeas Pythonem, & diuines in eo. In Hebræo dr. *Si euenerit aliquod delictum.* Ponitur ibi, si, pro quia, & non. s. iuro per Deum, q non eueniet &c. & dr hic delictum, quod accipitur pro peccato, & nõ pro pęna: quia ponitur in Hebræo, ibi, Auon, quod significat iniquitatem, sic patet. Gen. c. 15. vbi litera nostra dicit: Necdum. n. completa sunt peccata Amorrhæorũ: & ponitur in Hebręo, Auon, & Exo. c. 32. vbi litera nostra dicit: Peccastis peccatum magnum. In Hebræo hr: Auonagnedola: & sic debebat hic accipi pro iniquitate. Et hoc modo exponũt Hebræi dicentes, q Saul iurabat, q Pythonissa nullo modo peccaret consulendo pro eo in Pythone. Sed istud non stat propter duo. Primò, quia falsum est: nam Pythonissa peccabat grauiter cõsulẽdo in Pythone, cum lex vetuisset ista nimis sub pœna mortis, Leuit. 19. & 20. cap. & Deuter. 18. & ob hoc Saul occiderat omnes magos, & ariolos, vt patet hic: nõ ergo iuraret hoc Saul, quia manifestè erãt falsum, & dato, q ipse iuraret, nõ crederet Pythonissa: quia notoriè mentiebatur. Litera tamen dicit, q Pythonissa assensit Sauli, postquã iurauit: ergo non erat hoc, q ipse iurauerat. Secundò nõ stat, quia nullo modo ageret ad propositum: quia Pythonissa dixerat, q Saul occiderat magos, & ariolos, & ob hoc non audebat se cõfiteri magam: quod ergo Saul diceret, q non peccaret diuinando in Pythone, nihil erat ad propositum: quia ipsa nõ locuta fuerat de peccato, sed de timore mortis: ideo debebat Saul respondere, securando eam de morte: & tunc accipietur malum pro malo pœnæ, & non pro peccato. s. non eueniet tibi quicquam mali. i. aliqua pęna pp hoc. Litera tamen Hebraica loquitur nimis impropriè, ponẽdo aliquãdo iniquitatem pro malo pœnæ: & interdum econtrario. Quod satis apparet: quia in Hebræo dicitur: Si eueniet tibi aliquod peccatum: si tamen acciperetur ibi peccatum propriè, nõ diceretur, si eueniet: quia euenire est quantum ad illa, quæ præter intẽtionem nostram fiunt: & sic est de malis pœnæ, quæ nobis nolentibus, infliguntur: peccatum autem non accidit, nobis nolentibus, vel præter intentionem: sed quia nos illud facere volumus: ideo accipiendum est sicut pro malo culpæ, sicut accipit litera nostra.

An Saul teneretur seruare iuramentum istud. Saul licet seruauerit iuramentum de non occidendo Pythonissam, non tamen obligabatur. *Quæst. XXVI.*

QVÆRET aliquis, an Saul teneretur non occidere istam Pythonissam, quia sic iurauerat ei: vel hoc non obstante, posset eam occidere. Respondendum, q Saul iurabat hoc cum voluntate obseruãdi iuramentum: quia ipse erat in angustia, & volebat consulere de euentu belli per Pythonissam: ideo quãdo ipsa cognouit eum esse Saulem, & clamauit: dixit ei Saul: Noli timere, q. d. non patieris malum, & ita postea obseruauit iuramentum, quia non nocuit Pythonissæ propter hoc. Dicendum tamen, q Saul

A non obligabatur seruare istud iuramentum, quia iuramentum præstitum contra legem Dei, vel contra bonos mores non est obligatoriũ, cũ non possit aliquis per actum suum tollere obligationem legis diuinæ: si tamen iuramẽtum factum contra legem Dei teneret, cessaret obligatio legis diuinæ: ideo non tenet. Sic aũt erat de iuramento præstito à Saule: quia lex Dei iubebat occidi omnes maleficos, vt patet Exo. c. 22. s. Maleficos non patieris viuere: Saul aũt erat Rex, ad quem pertinebat executio iustitiæ: ideo tenebatur occidere quoscunque maleficos cognosceret. Quod autem nunc iuraret de non occidendo maleficã illã, erat cõtra legem Dei, & sic non obligabat, ideo dicendũ, q non obstante iuramento, Saul debebat illam maleficam occidere; immo tenebatur, cum ipse esset iudex: & peccauit in hoc, quia iurauit contra legẽ ab intentione, de quo debebat pœni B tentiã in hoc solo, q proponebat Saul obseruare iuramẽtum præstitũ contra legem, ẽtsi nihil aliud egisset, peccabat grauiter. Postea aũt voluit obseruare iuramẽtũ: ideo peccauit: melius. n. egisset, q occidisset magam. *Dixitque ei mulier.* Hic assentit Sauli Pythonissa: quia vidit eũ iurantem, q nihil mali pateretur propter hoc. *Quem suscitabo tibi?* i. quem vis, vt suscitem à mortuis? In hoc patet, q Pythonissa credebat se habere potestatem suscitandi à mortuis quẽcunq; voluisset, aliàs non dedisset electionem Sauli de suscitãdo: sed ipsa suscitasset, quem potuisset. *Qui ait, Samuelem suscita mihi.* i. Saul respondit, quod suscitaret ei Samuelem.

Quare Saul voluerit Samuelem suscitari. *Q. XXVII.*

C QVÆRET aliquis, quare Saul petierit, q suscitaretur potius Samuel, quam aliquis alius. Dicendum, q hoc fecit Saul: quia volebat scire certissimè de euentu belli. Putabat autem, q nullus inter mortuos sapientior esset Samuele: ideo illum voluit potius, quam alium suscitari. Item voluit Samuelem: quia ipse prædixerat ei omnia, quæ futura erant sibi, & ipse vnxit eum in Regem, vt patet sup. c. 9. & 10. & fuit cum eo quandiu bene vixit, vt patet supra c. 9. vsq; ad 16. putauit ergo, q iste sic nũc certissimè ei responderet, sicut certissimè responderat in omnibus, quæ ei prius euenerunt. Sed dicet aliquis, quomodo Saul petiuerit hic suscitari Samuelem: quia debuisset credere, q Samuel non responderet ei: quia quando viuebat, abominatus est Saulem, recessitq; ab eo, nec voluit illum vnquam videre vsq; ad diem mortis suæ, vt patet sup. c. 25. quomodo ergo nunc vellet ei respondere. Dicendũ, q Saul putabat, q quando D Samuel viuebat, erat liber, ideo respondebat, quando volebat: nunc aũt inuitus ducebatur arte magica: ideo cogeretur respondere quicquid sciret. Aliter potest dici, q quanquam Samuel habuit Saulem exosum propter peccata sua quandiu vixit: tamen postquam mortuus est, non haberet eum exosum: quia nõ manent eædẽ affectiones in mortuis, quæ erant in viuẽtibus. Ex prædictis aũt patet, q Saul non intelligebat, quid erat esse prophetam: nã putabat, q ex eo, q Samuel fuit propheta certissimus, quandiu vixit, sup. c. 3. & omne, q annunciabat sine ambiguitate veniebat supra c. 9. q etiam nũc post mortem quicquid ipse diceret, certissimè eueniret. Sed hoc non stat: quia aut putabat istud Saul propter magnam excellẽtiam prophetiæ, quam habuit Samuel dum vixit: aut propter statum, quem tunc tenebat. s. q esset in aliquo loco, in quo oẽs existentes essent sapientes E valde. Primũ non stat: quia prophetia non est, sicut alij habitus scientiæ, vel artis: nam illi, postquam in aliquo semel fuerint, semper ibi manẽt, siue dormiat ille, siue vigilet, vel quidquid aliud faciat, nisi aboleantur per actus contrarios, vel per dissuetudinem: prophetia autem nõ est per modum habitus: sed per modum actus rapiim transeuntis. Postquã autem desierit actualis illuminatio in intellectu prophetico, nihil magis intelligit Propheta, quam alij homines, de quo declaratum est supra c. 10. & 19. Samuel autem erat Propheta, & hoc solum fuit dum viuebat, ad hoc, quod annunciaret Israelitis ea, quæ Deus volebat per illũ patefieri. Nunc aũt non erat propheta: & cessabat prior cognitio in eo, quia non erat habitualis: ideo nunc nihil magis cognosceret, quam alij homines defuncti. Secundũ ẽt nõ stat: quia Saul nõ putabat, q Samuel esset in aliquo loco, in quo existentes essent sapientes: quia ipse non habebat talem

cognitionem de statu animarum post mortem, cùm putaret animas virorum bonorum cogi arte magica ad surgendum, & respondendum viuentibus. Item non stat, quia si hoc putasset euenire propter locum, in quo erat Samuel, non existimaret eum potius esse sapientem, quam alios ibi existẽtes: voluit ergo Saul, quòd vocaretur Samuel, & hoc ex quodam errore, scilicet quia putauit, quòd cognitio prophetica, quæ erat in viuente, maneret in mortuo: sed falsum erat.

An suscitatus per Pythonissam fuerit Samuel. Q. XXVIII.

QVÆRETVR vlterius, an iste, quẽ suscitauit Pythonissa, fuerit Samuel, vel fuerit aliquis Dæmõ loco Samuelis. Primo videtur, ꝙ fuerit Samuel: quia scriptura sæpe loquitur hic de eo, vt de vero Samuele, non vt de G Dæmone fallente, accipiendo eius imaginem. Secundo patet: quia si iste, qui suscitatus fuit, non fuisset Samuel, sed Dæmon: magnam laudem, & auctoritatem non dedisset scriptura ei, sæpius illum nominando: non enim honoraret tantum scriptura Dæmonem; ergo non erat Dæmon, sed Samuel. Item Dæmones non prænunciant vera, sed falsa: quia Dæmon est mendax, & pater mendacij, vt patet Io. cap. 8. omnia tamen, quæ dixit iste suscitatus de Saule, vera fuerunt: ergo non erat Dæmon, sed Samuel. Itẽ Eccles. 46. cap. dicitur de Samuele. Et post hoc dormiuit, & notum fecit Regi, & ostendit illi finem vitæ suæ, & exaltauit vocem eius de terra in prophetiã, delere impietatem gẽtis: ergo videtur ꝙ Samuel fuerit, qui suscitatus fuerit hic, & locutus

In oppositum. est Sauli. In contrarium videtur, ꝙ non fuit Samuel, sed Dæmon: quia gl. cap. 29. dicit, ꝙ Pythonissa non suscitauit H

Primò. Samuelem, sed inuocauit Dæmonem: ergo iste, qui surrexit

Secũdo. non erat Samuel, sed Dæmon. Itẽ Deus noluit respõdere Sauli interroganti per prophetas: ergo non responderet nũc per Samuelẽ, qui propheta erat: & sic nõ fuit Samuel,

Tertio. sed Dæmon. Itẽ iste, qui suscitatus fuit, permisit se adorari a Saule: Samuel tamen, qui erat vir iustus, non permisisset se adorari: ergo non erat Samuel, sed Dæmon: nam adoratio soli Deo debita erat. Item qui suscitatus est, dixit Sauli,

Quinto. Cras mecum eris tu, & filij tui, idest, in parte mea: sed Saul non erat futurus in parte bonorum, sed cum damnatis: ergo non esset cum Samuele; sed iste dixit; Cras mecum eris; ergo non erat Samuel, sed Dæmon. Itẽ si iste, qui suscitatus

Quarto. est, fuit Samuel, aut venit ad respondendum opere Dei, scilicet quia ipse iussit, aut arte magica: non primo modo: quia sic Deus nimis faueret arti magicæ, quod est incõueniens: nõ I secundo modo; quia tunc aut venisset Samuel spontaneus ad respondendum, aut coactus arte magica: nõ spõtaneus: quia tunc peccaret volens fauere Dæmonum superstitionibus: non inuitus: quia tunc ars magica haberet potestatem super animas defunctorum, pertinentium ad vitam æternã, quod falsum est: ergo non surrexit Samuel, sed Dæmõ. Respondendum, ꝙ circa hoc sunt opiniones, & redditur quasi problema neutrum, idest quæstio æqualiter dubia pro vtraque parte. glo. n. ordinaria hic nihil diffinit, nisi allegando Aug. in Epistola ad Felicianum. Aug. autem in eadem Epistola, ponit duas opiniones circa hoc. Primò dicit, ꝙ potuit Samuel esse iste, q suscitatus est. Nec obstat, ꝙ ars magica interuenerit ad suscitandum eum: quia permissione Dei, poterat anima Samuelis ducta à Dæmone de loco sanctorum, ad respondẽdum Sauli: nec est mirum, cùm Deus K alia maiora permiserit. s. ꝙ Dæmon assumeret Christum in deserto, & tentaret eum ibi: & inde reduceret in Ierusalẽ, & postea in excelsũ, vt patet Mat. ca. 4. Alia positio est eius ibidem, ꝙ iste non fuerit Samuel, sed Dæmon: Et quia litera dicit hic Samuelem suscitatum fuisse & locutũ; respondet ibidem, ꝙ accipitur Samuel pro figura Samuelis, sicut scriptura sæpe dicit Cherubim, pro figura Cherubim, sicut patet Exo. cap. 25. & vocamus Herculem ipsam figuram Herculis. Et si aliqis obiiciat, quòd iste suscitatus vera prædixerit: Respondet Aug. ibidem, quòd Dæmones multa vera prænunciant, & de futuris cognoscunt, antequam fiant. Et sic manet duplex positio Augu. circa hoc; nec ipse dicit, quæ earum sit tenenda. Nicolaus autem tenet, quod iste, qui surrexit, fuerit Samuel, & quòd Dei dispensatione venerit ad respondẽdũ Sauli, & dicit, non esse inconueniẽs,

F ꝙ muliere illa inuocante per artem magicam; Samuel surgeret; quia sic factum est in Balaam, qui erat ariolus, Nu. 22. cap. & ipse parabat aras ad consultationem Dæmonũ: Deus tamen his respõdit ei, cogens Dæmones non rñdere, vt patet Nu. 22. & 23. Ipse aũt respondet postea ad argumẽta contrariæ partis. Sed adhuc aliud magis instat. s. quia Augu. 18. de Ciuit. Dei, tenet euidẽter, ꝙ iste nõ fuerit Samuel, sed Dæmon: & probat hoc tribus rationibus. Prima est illa, quam nos fecimus supra quintam, dicens, indignum omnino facinus esse, si secundum hæc verba historiæ commodetur assensus: quomodo. n. fieri poterat, vt arte magica attraheretur à natiuitate sanctus, & vitæ operibus iustus, at si non attractus est, consensit, ꝙ vtrũq; de iusto credere est absurdum, nullũ. n. suffragium habet iustitia, si attractus, aut voluntarius amisit meritum spirituale, quod positus in carne quæsierat: qd est valde absurdũ, quia qui hinc iustus recedit, remanet iustus. Secunda ratio illa est, quam nos posuimus tertiam, s. ꝙ non permisisset se adorari, si fuisset Samuel: cũ dicit: Si. n. Samuel verè illi apparuisset: nõ vtiq; vir iustus permisisset se adorari, qui prædicauerat, Deum solum esse adorandum. Tertia ratio sua est, q̃ nos supra posuimus quartã, s. quia suscitatus dixit, Cras mecũ eris, &c. cum ait. Et quo homo Dei, qui cũ Abraham in refrigerio erat, diceret ad virum pestilẽtiæ dignum ardore gehennæ: Cras mecum eris; & concludit ibi: his duobus titulis subtilitatem fallaciæ suæ prodidit inuidus Satanas, quia & adorari permisit se sub habitu, & nomine Samuelis cõtra legẽ, & virum peccatis præsistum (cum magna distantia peccatorum, & iustorum sit) cum Samele iustissimo futurum mentitus sit; verum potest videri si de Samuelis nomine taceatur; quia Saul cum Diabolo futurus erat, & ad eum transmigrauit, quẽ adorauit. Dicit aũt ibidẽ Aug. ꝙ Satanas apparuit in habitu viri iusti, vt glorificaretur, & vt inde proficeret, fingẽs, ꝙ viri iusti, qui tunc egrediebantur, essent in potestate sua, cum ipse posset eos per artes suas a mortuis suscitare: & ex hoc euacuaretur cultus Dei. s. ꝙ nullus curaret Deum colere: cùm tã boni q̃ mali futuri essent in potestate Dæmonis. Deinde cum aliqis arguit, ꝙ iste vera prædixit: ergo non erat Dæmon. Rñdet; hoc non esse mirabile: quia Dæmones interdũ ista cognoscũt inquiens: Sed hoc quosdã fallit, ꝙ de morte Saulis non sit mentitus: quasi magnũ sit Diabolo, ante Occasum alicuius mortẽ corporis præuiderẽ: cum signa quædã soleãt apparere morituris, à quibus Dei protectio amota vsquequaq̃ magis Diabolo, quẽ angelica maiestate sublimẽ, prophetica oracula fuisse testantur, I de cuius magnitudine Apostolus ait: An ignorãtis altitudinẽ Satanæ? quid mirũ ergo si imminentẽ propè mortẽ potuit prævidere? Deinde cũ arguit, ꝙ scriptura dicit Samuelẽ suscitatũ fuisse; rñdet, ꝙ non debet reiici ista historia tãq̃ inanis: nec tñ debet dici, ꝙ sic fuerit: sed scriptura retulit id, ꝙ Saul putabat, s. ꝙ Samuel suscitatus fuisset, & ꝙ ille esset, qui ei rñderet: & non asseruit id, qđ ipse intẽdebat: sic enim narrationes fit. Hęc omnia etiam hñr in decretis. 26. q. 5. c. nec mirum adeo vt nũc duplex difficultas cõtra Nico. Prima: quia Aug. manifestè vult, ꝙ non fuerit iste, qui surrexit, Samuel, sed Dæmon; vt patet ex allegatis. Secũda est; quia videtur determinatio Ecclesiæ cõtra eũ: qđ positio Augustini posita fuerit tanq̃ determinatio Ecclesiæ. 26. q. 5. c. nec mirũ. Dicẽdũ, ꝙ Nic. q̃uis teneat contrariã partẽ: tñ propter auctoritatem Augu. vult se facere aliqualiter indifferentẽ, K & rñdet ad argumenta, quæ fiebant contra positionẽ Augustini. Sed saluo meliori iudicio aliorum, dicendum est vt, ꝙ iste, qui surrexit, fuit Samuel, & prædixit veritatem Sauli. Colligitur hoc satis ex litera, quæ semper vocat eum Samuelem: nam dicitur infra, ꝙ Samuel dixit Sauli: Quare inquietasti me, vt suscitarer? & dixit Saul: Coarctor nimis, & rñdit Samuel: Quid interrogas me, cũ Dñs recesserit à te, & transierit ad æmulum tuum? faciet. n. tibi sicut locutus est in manu mea, & scindet regnum de manu tua: Omnia aũt ista prædixerat Samuel, & nunc concordauit prophetiæ suæ: adeo missus fuit ad respondendum: vt sicut ipse prænũciauerat Sauli principiũ regnandi, & ablationem regni dũ viueret, ita & nunc mortuus mõstraret quasi præsentia ea, quæ olim dixerat esse futura. Sciendum tamen, ꝙ Samuel suscitatus non venit propter potestatem artis magicæ, quasi Dæmones eum cogerent venire ad respondendum: cũ nõ haberent

Samuel surrexit & respõdit Sauli diuina dispositione, & nõ arte magica.

berent potestatem super ipsum: quia erat in sinu Abrahæ A cum iustis. Nec etiam dicendum, quod suasus fuerit a Dæmonibus venire, & cōsenserit: quia hoc vitium erat in illo: sed Deus voluit mittere eum ad denunciādum Sauli mortem suam. Quod patet: quia, si venisset coactus à Dæmone, vel suasus ab eo, nesciuisset respōdere Sauli: quia post mortem non erat Propheta, sicut dum viueret. Etiam quia Deus nō immitteret ei spiritum propheticum, si vellet agere contra voluntatem Dei peccando: sciuit tn̄ omnia ista, quæ prædixit, cùm omnia sic euenerint: ideo Deus illa ei enunciauit, & ab eo missus est. Nec ēt stat satis responsio Augustini dicētis, nō fuisse difficile Dæmoni cognoscere veritatem futuram: quia quædam signa apparere solent in morituris, à quibus diuina protectio ablata esse vr̄: quia ista signa non sunt naturalia, sed sunt ex præsumptione, s. quod illi incidāt in aliqua infortunia: determinate tn̄ quanta infortunia habiturū sint, vel quā, nemo potest præcognoscere, nisi Deus ei reuelauerit. Samuel tn̄, qui dr̄ hic suscitatus, reuelauit mortem Saulis, & trium filiorum eius, qui videbātur innocentes, & dixit eam futuram sequenti die: & sic certissimè euenit: ideo necesse est, quod ad istam prænunciationē interuenerit prophetica reuelatio, quæ a Deo est. Nec obstat, quod dicit Aug. ex dicto Apostoli. s. An ignoratis altitudinem Satanæ? quia illud intelligitur de sagacitate magna ad fallēdū, vel de perspicacitate naturali intellectus: ad istud tn̄, quod erat purè contingens, & incertum, altitudo Satanæ nō sufficeret: ideo ētsi aliquis tenere velit cum Augustino, cogeretur dicere, quod Dæmon apparuerit hic loco Samuelis: ille tn̄ non cognouit ista, quæ dixit, iudicio, vel perspicacitate sua; sed quia à Deo reuelata sunt, sicut aliquādo reuelantur alia Angelis malis per bonos. Dicit aūt Nicol. quod positio Augustini nō multū militat: eo quod ipse hēt se indifferēter, cum ponat duas opiniones contrarias, vt patet in Epist. ad Felicianum. Ad decretum allegatū dicit, quod illa nō est determinatio Ecclesiæ. Sed ista respōsio non vr̄ sufficere: quia licet Augustinus in Epist. ad Felicianum posuerit sub dubio veritatem huius rei: tamen 18. de Ciuit. Dei totaliter tenuit, quod non esset iste Samuel: in tn̄ quod dixerit, indignum oīno facinus esse, si s̄m hæc verba historiæ commodetur assensus: ideo si fauere debemus auctoritati Augustini, necesse est tenere, quod non fuerit ille Samuel, sed Dæmon. Dicendum tamen, quod etiamsi Augustinus hoc tenuerit, non esset sibi fauendum in hac parte: quia maior est auctoritas sacræ Scripturæ, quàm Augustini: & tamen Ecclesiast. 46. cap. manifeste dr̄, quod fuerit ille Samuel: ergo tenendum est, quod fuerit Samuel: & patet quia dr̄: Et post hæc dormiuit, & notum fecit Regi, & ostēdit illi finem vitæ suæ, & exaltauit vocem eius de terra in prophetiam delere impietatem gētis. Contra hanc aūt Scripturā non est credendum Augustino, nec ipse hoc vult, vt patet in Epist. Augustini ad Fortunatum. s. Nec quorumlibet expositiones, quamuis catholicorum, & laudatorum hominum, velut scripturas Canonicas habere debemus, vt nobis non liceat, salua honorificentia, quæ illis debetur hominibus, aliquid in eorum scriptis improbare, aut respuere; & habetur in Decretis dist. 9. c. nec quorumlibet. Ipse quoq; Aug. in Epist. 8. ad Hieronymū vult, quod soli Scripturæ sacræ sit adhibenda fides immutabiliter: alijs autem Scriptoribus licet nobis repugnare. Idem etiā dicit in lib. 2. de vnico baptismo: & in Epist. ad Vincētium Donatistam: & hr̄ in Decretis dist. 9. c. Ego solus. & c. quis nesciat. & c. noli frater. Cùm autem dicebatur id, quod hr̄ in c. nec mirum. 26. q. 5. est determinatio Ecclesiæ. Dicendum falsum esse: quia non omnia, quæ habentur in Decretis, ab Ecclesia tenentur: sed introduxit ea Gratianus ex auctoritate Aug. & si auctoritas Aug. nō est solida in hac parte, quia est cōtra sacram Scripturam, nec etiam Decretum illud habebit vllas vires. Ad rationes in contrarium patet responsio. Ad primam cum dr̄, quod iste, qui vocatus est, fuit Dæmon, quia dixit Glo. Isaiæ c. 29. quod Pythonissa non suscitauit Samuelem, sed inuocauit Dæmonem, dicendum, quod verum est: sed ex hoc non sequitur: nam Pythonissa, quanquam vocaret Samuelem, non poterat eū suscitare, & cum suscitatus fuerit, ipsa non suscitauit eum, sed Deus, non pp aliquod opus artis magicæ: sed quia voluit ex causa supra assignata. Et cum dicit Glo. illa, quod Pythonissa Dæmonē inuocauit, nō est intelligendū, quod Dæmonē inuocauerit, & nō

Contra August.

Non est standum dictis Doctorū, nisi si inquantum probantur.

Ad rationes in oppositum.

Ad primam.

A Samuelē, quia falsum est: cū litera dicat, quod inuocauerit Samuelem: nā dato, quod nō posset Pythonissa arte sua suscitare Samuelem, tn̄ conabatur eū vocare à mortuis. Et patet, quia aliàs ētsi Dæmon fuisset ille, qui surrexit, nō venisset in habitu Samuelis, nisi Pythonissa vocasset Samuelem: venit tn̄ in habitu eius, vt patet in litera. s. vir senex, & amictus pallio: & ob hoc Saul intellexit eū esse Samuelem: ergo Pythonissa vocauit Samuelem. Sed intelligenda est Gl. quod vocauit Dæmonem, i. ipsum poterat vocare, & suscitare, & nō Samuelem, & vocauit ipsum ad hoc, quod suscitaret Samuelem: ipsa tamen, aut Dæmon nō suscitauit Samuelem, sed Deus. Ad secundam rationem dicēdum, quod quanquā Deus noluit respondere Sauli per alios Prophetas, respondit per Samuelem: eo quod Samuel magis terreret Saulem, & faceret eum erubescere, quàm alij Prophetæ, & dixit ei verba dura: sic. n. dicitur infra. s. Statim Saul cecidit porrectus in terram: extimuerat. n. verba Samuelis. Etiam quia Samuel prædixerat ei principium regnandi, & ablationem propter peccata: ideo nunc decebat, quod ipse cōfirmaret mortuus ea, quæ viuens dixerat, indicando illa esse præsentia. Ad tertiā rōnem, s. quod non permisisset se Samuel adorari, dicendum, quod Samuel non permisit se adorari hic à Saule adoratione, quæ ad Deū pertinet: sed quadam reuerentia humana, quę potest vocari adoratio duliç: & isto modo vnus homo adorat sæpe alium. sic dicitur supra c. 24. quod Dauid inclinans se pronus in terra adorauit Saulem, & supra c. 25. dr̄, quod Abigail procidit coram Dauid super faciem suam, & adorauit super terram, & cecidit ad pedes eius: hoc autem permisit Dauid: non ergo erant istæ adorationes, nisi quædā venerationes, quas licet hominibus exhiberi. Ad quartam rationem C dicendum, quod Samuel dixit: Cras mecum eritis tu, & filij tui: dicendum, quod non intelligitur, vt vult Aug. s. eritis mecum, id est, eritis in parte mea: sed eritis mecum, i. eritis mortui, sicut ego sum: non enim potest accipi alio modo, quia si diceretur, quod essent secum, i. in parte bonorum, hoc non conueniret pp Saulem, qui malus erat: nec tamen ex hoc tollitur, quod intēdimus: quia sicut pro Saule, qui malus erat, esset inconueniens dici, quod cras essent cū Samuele: ita pro Ionatha, qui erat innocēs, erat hoc cōuenienter dictū: sed accipiēdus est alius sensus, & satis apparet, quia hic intēdit Scriptura denunciare mortem Saulis: ergo nō curaret principaliter, an essent in parte bonorum, vel malorum Saul, & filij sui, sed an mortui essent. Ad quintam rōnem dicendū, quod Samuel nō fuerit suscitatus potestate artis magicæ, nec etiā consenserit Dæmoni suasus à Deo, vt veniret D ad respondendū, sed Dei voluntate venit sine aliquo opere artis magicæ, & non profuerunt inuocationes, quas faciebat Pythonissa, licet ipsa putauerit, quod pp hoc surrexerit Samuel: nec ēt Deus in hoc fauit arti magicę, quia nō fecit pp eam, sed quia expediebat, quod suscitaretur Samuel ex causa supra dicta: ideo suscitauit eum. *Cum autem vidisset mulier Samuelem.* s. ipsa inuocauit eū, & surrexit, quanquam non propter opus suum magicū, & ipsa vidit illum surgentem de terra quasi erumperet de sepulcro. Dicit aūt Rab. Sal. & alij Hebræi, quod in Pythonicis ille, qui inuocat suscitandū, videt eū, sed nō audit verba illius: qui aūt facit eum vocari, audit verba, sed non videt: alij aūt, qui astant, nec vident suscitatum, nec audiunt verba: & hoc colligunt hic ex litera, quia Pythonissa vidit Samuelem, & Saul non vidit illum, & audiuit Saul verba, & non Pythonissa. Sed di-E cēdum, quòd hoc, nec est verum, nec generale: quia interdum illi, qui faciunt aliquem Dæmonem apparere, vident eum, & omnes astantes: & interdum illi, qui consulunt, & qui inuocant, vident, & audiunt. Interdum aūt nullus videt, nec audit quicquam, nisi puer paruulus, vel puella, qui virgines sunt: & introducuntur, vt ipsi proponāt quæstionem: & tunc eis fit responsio, & ipsi vident aliquas imagines. Quod autem illi dicunt hic, non apparet esse verum: nā quod Pythonissa viderit Samuelem, & nō Saul, satis apparet: cū dixerit Saul Pythonissæ. Quid vidisti? & ipsa respondit: Deos vidi ascendentes de terra, & quæsiuit Saul: Qualis esset forma eius? quod tamen Pythonissa non audiret verba Samuelis, sed solus Saul, non apparet. Ipsi autem Hebræi hoc putant, quia verba Samuelis erāt directa ad Saulem, & non ad Pythonyssam, quasi ipsi soli dicerentur, vt patet in litera. s. Quare inquietasti me, vt suscitarer? et iterū:

Ad secundam.

Ad tertiam.

Ad quartam.

Ad quintam.

Rab Sa. acquiritur.

Quid me interrogas, cum Dominus recesserit à te? Dicendum tamen est, quod satis est verisimile, ꝙ pueri Saulis nihil audiuerunt, nec viderunt, non quidem quia non potuissent, sed quia noluit Saul, vt præsentes essent, quãdo suscitabatur Samuel, & fiebat interrogatio. De Pythonissa etiam verisimile est, ꝙ non audierit verba Samuelis, non quidem quasi non posset audire; sed quia veniente Samuele, recessit ipsa de loco illo, vt Saul posset inquirere secrete à Samuele, quidquid vellet, & hoc apparet, quia postquã locutus fuit Samuel ad Saulem, cecidit Saul in terram, quia timuit verba Samuelis, & tunc dicitur: ingressa est itaque mulier ad Saul, conturbatus erat.n. valde, si tamen ipsa mulier fuisset præsens, quando loquebatur Samuel ad Saulem, non diceretur, ꝙ ingressa fuerit ad ipsum: ergo non erat presens collocutioni illorum, & consequenter non audiuit, quid Samuel dixerit. *Exclamauit voce magna*, id est, immediatè, vt vidit Samuelem surgentem de terra, clamauit,

Quare Pythonissa clamauerit viso Samuele, Q. XXIX.

QVÆRET aliquis, cur clamauerit viso Samuele. Aliquis dicet, ꝙ hoc fuerit propter timorẽ, quia timuit nimis in apparitione illius: eo ꝙ istę visiones solent apparere terribiles, sic. n. fiebat in consultatione Apollinis in insula Delphos: nam puella virgo, quę consultabat eum, arripiebatur ab ipso, & cogebatur furere, & despumare, atque cadere in terram, vt patet per Lucanum. lib. 4. ista aũt erat maga, ideo forte sic timeret. Dicendum, ꝙ non timuit propter hoc: quia ipsa assueta erat videre multos surgentes de terra, cum ipsa sępe inuocaret illos; præsertim cum forma, in qua apparuit Samuel, non esset terribilis; quia apparuit, vt vir senex, & amictus pallio: sed timuit Pythonissa propter Saulem, s. ꝙ videns Samuelem cognouit, ꝙ iste, qui præsens erat, esset Saul, qui occiderat omnes magos: ideo putauit, quòd vellet ipsam occidere, & clamauit præ timore, conquestaque est de Saule, quasi fefellisset eam; quod patet in litera. s. Quare imposuisti mihi? tu es enim Saul. Et cũ vidisset Saul, ꝙ timebat propter eũ, dixit ei: Noli timere, & tunc mulier nõ timuit vltra; si tamen timuisset ex alia causa, quã propter Saulis præsentiam, non dixisset: quare imposuisti mihi? idest, decepisti me: nec ẽt cessasset timor eius, ẽ q̃ diceret Saul, ꝙ nõ timeret. *Et dixit ad Saul, quare imposuisti mihi?* id est, fefellisti me: imponere. n. significat falsa crimina alicui apponere; hic tamen accipitur imponere pro fallere: & sic accipitur Gen. c. 29. vbi Iacob cõquestus est de Laban, ꝙ imposuisset eum, id est, fefellisset eum per Liam; erat autem deceptio, quia Saul simulauerat se nõ esse Saulem, & sic obtinuit à muliere, vt inuocaret ei Samuelem: & si putasset eum esse Saulem, semper negasset, se esse Pythonissam: nunc autem credens, ꝙ ideo fefellisset illam, vt occideret, conquerebatur. *Tu es enim Saul.* i. ego scio, ꝙ tu sis Saul. s. immediatè, vt surrexit Samuel, cognouit Pythonissa esse Saulem eum, qui præsens erat,.

Pythonissa adueniente Samuele quomodo cognouerit Saulem. Quæst. XXX.

QVÆRET aliquis, quomodo pythonissa cognouerit Saulem, adueniente Samuele. Hebræi respondent, ꝙ hoc cognouit per modum aduentus Samuelis, quia nõ veniebat sicut cæteri consueuerant: sed dicunt, ꝙ quando surgebant alij, videbat eos pythonissa transuerso corpore surgere. s. pedibus erectis in sublime, & capite ad terram inclinato: nunc aũt Samuel surgebat erecto capite, & statura recta, ꝙ esse non poterat, nisi propter honorẽ Regis cõsulentis. Cognouit igitur, ꝙ ille, qui consulebat erat Rex. Hoc tenent Rab & Sal. Rab. Dauid Kimhi: idẽ dicũt Nicolaus, & Andreas. Potest ẽt dici, ꝙ Samuel surgẽs indicauerit pythonissę, ꝙ iste erat Saul, qui consulebat. *Dixitq; Saul Rex. noli timere.* s. cum vidit mulierem timentem propter præsentiam eius, quasi occidenda foret, dedit ei securitatem dicẽs: noli timere, & tũc ipsa siluit: præsertim, quia iurauerat Saul, ꝙ nullum malũ eueniret pythonissæ propter hoc, ꝙ faciebat. *Quid vidisti?* id est, quæ est imago, quã vidisti? vel quis est, qui ascendit? In hoc patet, ꝙ Saul non videbat Samuelem surgentem, & vidit eum Pythonissa: quia etiam in aliis

F operibus magicis interdum sic accidit, s. ꝙ illi, pro quibus consulitur, non videant Dæmones respõdentes. *Et ait mulier ad Saul.* s. quia iam desijt timere, incępit respõdere. *Deos vidi ascendentes de terra:* scilicet, Samuelẽ, qui de terra ascẽdebat, quasi aperiretur terra: & ipse surgeret de terræ visceribus, vel sepulcro: sic. n. fiebat in aliis, qui suscitabãtur. Nec tamen est putandũ, ꝙ Samuel nũc fuerit suscitatus in corpore: ita ꝙ anima fuerit vnita corpori existenti in sepulcro, & exiret inde, quia ista esset vera resurrectio: hoc tamen nõ factum est: nec etiam erant nunc Pythonissa, & Saul super sepulcrum Samuelis, quia illud erat in Ramatha, vt patet supra in litera, & supra c. 25. Saul autem, & Pythonissa erãt nunc in Endor, quia illuc iuit Saul ad Pythonissam ibi habitantem: ergo non poterat corpus Samuelis surgere à sepulcro, & ꝙ Pythonissa videret illud nũc erumpere de ter-

G ra, sed erat anima Samuelis, quæ in corpore assumpto de aere videbatur exire de visceribus terræ, quasi ibi illa maneret, & hoc verum est: quia omnes animæ sanctorũ tempore illo manebant in sinu Abrahæ, qui erat in visceribus terræ apud inferos; nam infernus generaliter sumptus, & distinctus in quatuor partes, vel sinus, vna pars illarum est sinus Abrahæ, siue lymbus sanctorum; de quo magis declaratum est in libro nostro de quinque metaphoricis Paradoxis, parte quinta.

Quare Pythonissa dixerit se vidisse Deos, quamuis sciret Samuelem esse hominem. Quæst. XXXI.

QVÆRET aliquis, quare Pythonissa dixerit hic: Vidi Deos ascendentes, quia ille, qui ascendebat, non

H erat Deus, sed homo. s. Samuel: quod patet, quia cum quæreret Saul ab ea, qualis est forma eius? respondit: Vir senex ascendit, & ipse amictus est pallio: ergo non putabat illum, esse Deum. Dicendum, ꝙ Pythonissa inuocauit Samuelem, & credidit, ꝙ ille esset, qui ascendebat: & dato, ꝙ nõ haberet firmum, an ille esset Samuel, credebat tamen certissimè ꝙ esset vir, & non Deus: quia ipsa non habebat potestatem ad inuocandum Deum, sed ad suscitandum mortuos: dixit tamen, ꝙ vidit Deos: quia Samuel, qui ascendebat, veniebat in habitu reuerendo, præsertim, quia non veniebat modo aliorum. s. capite prono, & pedibus erectis in sublime, sicut ceteri venire solent, qui inuocantur, sed statura recta: ideo maiorem honorem dedit ei in nomine, quam ceteris, vocans illum Deum: quia etiam tam apud Hebræos non rectè credentes, quam apud Gentiles fuit antiquitus iste mo-

I dus loquendi, ꝙ illi viri, qui excellentiores ceteris videbantur, vocarentur Dij, & non homines: sic dicit Arist. 7. Ethic. c. 1. de habentibus virtutem heroicam, ꝙ illi magis videntur Dij, quam homines, & inducit auctoritatem Homeri in Iliade dicentis, ꝙ Hector non videbatur filius hominis, sed Dei, & hoc propter virtutem heroicam: Samuel autem visus est hic habere quandam magnam excellentiam: ideo Pytonissa vocauit eum Deum.

Quare dixerit Pythonissa se vidisse Deos, cum vnum tantum viderit. Quæst. XXXII.

QVÆRETVR alterius, quomodo dixerit Pythonissa: Vidi Deos; nam etiamsi Samuelem vellet vocare Deum, vnicus erat, & non poterat vocare eũ Deos. Hebræi enim dicunt. s. Ra. Sal. & Rab. Dauid Kimhi, ꝙ duo erant,

K quos vidit Pythonissa, s. Moyses, & Samuel: ideo vocauit eos Deos; dicit namq; Rab. Sal. ꝙ Samuel timuit, ꝙ vocaretur ad iudiciũ, ideoꝗ; ne Deus eũ cõdẽnaret, duxit secũ in testẽ Moysen, ꝙ plenè obseruasset legẽ à Deo datã. Sed hoc ridiculum est, ita vt non oporteat cõtra illud argui; nam in hoc psupponitur, ꝙ Samuel nesciuerit, ad quid vocaretur, cum dicatur, ꝙ putabat se vocari ad iudicium, & cõsequenter non mittebatur a Deo; quia alioquin ipse diceret ei, ad quid iret: sed ꝙ arte magica Pythonissa, eum venire cogeret. Sed omnia ista absurda sunt: tum quia præsupponitur, ꝙ Pythonissa posset arte sua virum sanctum inuitum suscitare: tum quia si suscitaretur, nesciret respondere ad ea, de quibus quærebatur: cum solum posset illa scire, Deo specialiter reuelante. Item est inconueniens, quod duxerit secum Moysen in testem obseruatæ legis, & hoc propter duo. Primo, quia Moyses non erat conueniens testis huius:

quia

quia ipse non viderat quid fecisset Samuel: nam nō fuerat ei præsens, quando operabatur: testis tamen ad hoc, q̃ firmiter deponat, debet in talibus deponere, quod viderit. Secundò non est conuenienter dictum, quia in iudicio Dei non requiritur aliquis testis: quia ipse Deus est testis: sic.n. patet Iere.ca.29.s. Ego testis, & iudex, dicit Dominus: adeo stultè ageret Samuel, ducendo secum Moysen. Item non stat, quia non erat in potestate Samuelis ducere secū Moysen: nam ille nollet ascendere, si non cogeretur. Ra. Dauid Kimhi dicit, q̃ Samuel, & Moyses surrexerunt ad implorandum misericordiam pro populo Israel: de hoc dicitur Iere.ca.15. Si steterit Moyses, & Samuel coram me, nō est anima mea ad populum istum: simile habetur de Daniele, Noe, & Iob, Ezech.ca.14. Sed etiam hoc non stat: ad quid ergo surgere debebant Samuel, & Moyses, vt orarent pro Israel: quia ibi, vbi erant, poterant orare: nec aliquid proficiebat ad hoc mutatio loci. Dicendum igitur, q̃ ista sunt ridicula: potissimum quia præsupponitur falsum.s. q̃ surrexerint Samuel, & Moyses: nam vnicus surrexit, quod satis apparet ex litera, cùm Saul immediatè quæsiuerit a Pythonissa, dicens: Qualis est forma eius? si tamen duo fuissent isti, qui surrexerunt, dixisset: qualis est forma eorum? Item patet, quia Pythonissa respondet, dicens: Vir senex ascēdit, & ipse amictus est pallio: si tamen fuissent duo: ipsa expressisset formam vtriusq; Item quia cum infra ponitur causa, quare Saul inclinauerit se in terram adorando, dicitur: q̃ intellexit, q̃ Samuel erat ille, qui surrexit: si tamē iste fuisset Samuel, & Moyses cum eo, non solùm inclinatus fuisset Saul propter Samuelem, immo magis propter Moysē, quia nullus vnquā homo tantæ reuerentiæ fuit apud Hebræos, sicut Moyses: Adorauit tamen Saul propter solum Samuelem; ergo non veniebat cum eo Moyses. Dicendum igitur, q̃ iste, qui surrexit, vnicus erat.s. Samuel. Pythonissa tamen dixit: Deos vidi ascendentes, secundum modū loquendi Hebraicum: in quo aliquando ponitur plurale pro singulari: sic patet Exo.c.32.s. Isti sunt Dij tui Israel: erat tamen vnicus ille, q̃ ibi ostendebatur vitulus aureus, quem fabricauerant: ideo immediatè mutauit Pythonissa istū modum loquendi, dicens: Vir senex ascendit: & Saul quoq; sic locutus est. *Dixit ei*.s. Saul. *Qualis est forma eius?* i. istius, q̃ ascendit, scilicet in quali habitu venit? hoc dicebat, vt posset cognoscere ex habitu, qui esset ascendens, & posset eum honorare, sicut decebat: qđ patet, q̃a immediate, vt cognouit, q̃ esset Samuel, inclinauit se, & adorauit. *Quæ ait*.s. Pythonissa ad Saulē. *Vir senex ascendit*. i. iste, qui de terra surrexit, est vir senex: in quo signabatur status Samuelis: quia senex erat: nam in principio regni Saulis, ipse erat senex, vt patet supra c.12.s. Ego autem senui, & incanui: porro filij mei vobiscum sunt: transierunt autem postea viginti anni ferè regni Saulis, priusquam moreretur Samuel: ideo valde senex erat, quādo mortuus est. *Et ipse amictus est pallio*. In hoc etiam signatur, q̃ esset Samuel, quia tali habitu vtebatur ipse, dum viueret. Vnde dicit Ra. Sa. q̃ Samuel vtebatur pallio, dum viueret, & in eo sepultus est: & cū eo apparebit in futuro seculo: sed de apparitione futuri seculi falsum est, quia ibi non vtentur homines vestibus, siue beati, siue damnati, nec egebunt eis, vt ait Aug.22. de Ciuitate Dei, & latè declaratum est in libro nostro de quinque Metapho. Paradoxis, parte quinta. Dicitur tamen, q̃ apparuit nunc cum pallio Samuel, ad hoc, q̃ putaret Saul illum esse Samuelem, cum sciret illum vti pallio, dum viueret: eratque opinio communis Hebræorum illius temporis, qui iudæi erāt, & etiā multorum, qui nunc sunt, q̃ talis esset habitus, & conuersatio hominum post mortem, qualis erat, cum viuerent: & quia si venisset in alio habitu Samuel, non cognouisset eum Saul, venit amictus pallio.

Ra. Dauid confutatur.

Quomodo Samuel potuerit esse amictus pallio, cum apud inferos nulla sint vestes. Quæst. XXXIII.

QVÆRET aliquis, quomodo Samuel potuerit esse amictus pallio, quia apud inferos, vbi ipse erat, vestes nullæ sunt. Aliquis dicet, q̃ attulit pallium, cum quo sepultus est: & ista est positio Ra. Sa. cum etiam dicat, q̃ in futuro seculo apparebit Samuel in illo pallio: sed falsum est: q̃a ipse præsupponit Samuelem sepultum fuisse cū pallio suo,

A & hoc etiam concedunt alij: non ergo poterat illud adducere, quia non egressum est corpus Samuelis de sepulcro, vt supra probatum fuit. Sed dicendum est, q̃ pallium illud Samuelis, quo nunc videbatur amictus, non erat verè aliqua vestis, sed videbatur: finxit autem Samuel pallium de aere, q̃ esset eiusdem figuræ, & coloris, cuius erat pallium suum, quo vtebatur, dum viueret. Hoc autē necesse est poni: quia non solum finxit Samuel pallium, sed etiam corpus: nam, vt probatum est, Samuel nō surrexit nunc in corpore suo, sed sola anima venit ad respondendum &c; quia anima nō potest loqui, nisi per organa, quę sunt corporea, & non potest apparere visui; oportebat, q̃ aliquod corpus daretur, in quo locuta fuerit anima Samuelis, & appareret pythonissæ. Fuit aūt hoc corpus de aere condensato ad tātam soliditatem, vt possent collidi verba articulata intra B illud, quæ sine collisione aeris non formātur. Sumitur aūt corpus magis de aere, q̃ de alia materia: eo q̃ magis obedit transmutationi, q̃ quæcunq; natura elementalis: & non solū pōt condensari, vt formetur inde figura cuiuscunq; corporis, sed ēt pōt induci quicunq; color. Nā colores diuersi causantur in corporibus, pp diuersam mixtionem elemētorum in composito: cum igitur aer variè condensari possit, inducētur in eo diuersi modi colorū, q̃ satis apparet in nubibus, quarū quædā nigræ, & aliæ albæ sunt pp aliā, & aliā condensationē: sic ēt apparet in Iride, quæ habet varios colores, qui esse videntur, & inducti sunt in aerem ex varia percussione lucis, & diuersitate dēsitatis nubis roridæ. Qđ ergo natura quotidie facit, poterunt facere Angeli boni, & Dæmones, & animæ à corporibus separatæ; q̃a cognoscūt ista naturalia, & operantur miscendo actiua passiuis, vt ait C Aug.18. de Ciuit. Dei, & habet in decretis 26. q.5.c. nec mirū. Anima ergo Samuelis sapientia sua, vel opere Angelorum bonorū, potuit formare corpus de aere, in quo loqueretur, & pallium, quo operiretur, cuiuscunq; coloris vellet, & sic factum est: nec habuit aliquòd verum pallium. *Intellexit Saul, quòd Samuel esset*. s. iste, qui ascendebat: quia ista erāt signa Samuelis.s. q̃ esset senex, & amictus pallio: & dicitur intellexit. s. per præsumptionem; quia ipse nō vidit illum, sicut pythonissa ad hoc, q̃ iudicare posset per visum, an esset Samuel. *Et inclinauit se super faciem suam in terra*. Hoc fecit ad venerationem Samuelis pp duo. Primò, quia Samuel erat Propheta excellentissimus, & pater Israel, dignus reuerentia magna, vnxeratq; Saulem in Regem, supra ca.10. & 11. ideo tenebatur ei ad magnam reuerentiā. Secundò, fecit hoc ad suadendum Samueli, vt respondere D vellet, quia obsequiis homini suadetur; & si fortè non honorasset Saul Samuelem, dedignaretur Samuel respondere: adeo inclinauit se nimis Saul, vt responsum haberet. *Et adorauit*.s. Samuelē: non adoratione latriæ, q̃ Deo debetur, quia istā nō sustinuisset Samuel: sed adoratione duliæ, quæ debetur hominibus; & nō erat illicitū eū sic adorari. *Dixit autem Samuel ad Saulem*. Hic ponitur tertiū.s. Samuelis responsio: & dirigitur ista responsio ad Saulē, quia nunc non loquebatur Samuel pythonissæ, quin potius ipsa absens erat, quando fiebat ista locutio: & postea introiuit ad Saulem, iacentem in terra, finita locutione, vt patet infra.s. Ingressa est itaq; mulier ad Saulem: cōturbatus.n. erat valde. *Quare inquietasti me, vt suscitarer?* Hic increpat Saulem, & nō quærit, quare eum inquietauerit, quia bene nouerat, cur hoc fieret: sed quærit per modū increpatoriū, vt habeat E locū redarguendi, & dixit: inquietasti me, q.d. erā in quiete mea, & fecisti me venire huc. In quo alicui videbitur, q̃ Samuel venerit inuitus, cū dicat se inquietatū: sed falsum est, quia missus fuit à Deo, vt supra declaratū fuit: à Deo autē non esset ipse inuitus, cū libentissimè ageret, quæ Deus iuberet: sed dicitur, quare inquietasti me? i. si tu nō inquietasses me ad hoc, q̃ suscitarer, ego non venissē: quia q̃uis ego sponte venerim mandato Dei: tamen nec ipse misisset me, nec ego venissem, nisi tu inquietasses me ad veniendum.

Responsio Samuelis suscitati ad Saulem.

An aliqua requie priuatus fuerit Samuel eo tempore, quo venit ad Saulem. Quæst. XXXIIII.

QVÆRET aliquis, an Samuel priuatus fuerit aliqua requie eo tempore, quo venit ad respondendum Sauli. Dicendum, q̃ nulla requie priuatus est: quia Samuel nō

erat tunc in vita æterna, sed in lymbo Sanctorum: cum vsque ad Christi mortem, nemo ascenderet ad vitam æternã. In lymbo aũt Sanctorum nõ erat aliqua requies, siue gaudium animabus Sanctorum: quia non videbant diuinã essentiam, qua fruerentur: sed hoc solum habebant, q nõ infligebatur ibi eis aliquod malum, erantq. semper in continua spe vitæ æternæ: ideo cum veniret Samuel ad Saulem, non poterat priuari aliqua requie: quia nullam habebat in lymbo Sanctorum: & hoc, accipiendo requiem pro aliqua delectatione. Si aũt accipiatur requies pro cessatione ab angustijs verũ est, q erãt ibi in requie, quia nullum malũ ibi patiebãtur, nec vnquã passuri erãt: istud tñ habebat anima Samuelis, dum veniret ad Saulem. s. quia in aduentu illo nihil passa est, Sed adhuc dato, q esset aĩa Samuelis in vita æterna, nõ priuaretur aliqua requie, veniẽdo ad Saulẽ: quia quocunq; iret, videret Deum præsentem, qui vbique est, & G ibi frueretur eo. Sic.n. dicit Beda de Angelis bonis super Lucam: & hr per Magistrũ 37. dist. 1. lib. s. Angeli quocunq; mittãtur, intra Deum currunt: ideo sicut, si Deum haberet pñtem fruerẽtur illo semper, cum semper intra illum sint; quocunque mittantur, semper illo fruuntur: alioquin mirum videretur, q Angeli, cum veniunt ad nos ad agẽdum ministerium salutis nostræ, pp bonum opus, q agũt, priuarentur felicitate sua per aliquod tempus. De animabus aũt bonorum idem iudicium est, q de Angelis bonis; ideo ẽtsi mittantur aliqñ ad viuentes, non priuantur fruitione diuinæ essentiæ. De malis aũt econtrario dicitur, s. q quamuis aliqñ exeant de loco inferni; tñ semper habent secum pœnas inferni: sic.n. dicitur de Dæmonibus, q Dæmones quocunq; eant, infernum suum secum portant; patet ergo de Samuele, q non priuata fuerit aĩa sua aliqua requie, dum H ad Saulẽ venit. *Et ait Saul: coarctor nimis.* Quia vidit Saul, q increpabat eum Samuel, pro inuocatione, excusat se dicens: coarctor nimis, id est, sum in magna angustia: ideo nõ putes, quod vocauerim te sine causa. *Si quidem Philisthym pugnant aduersum me.* i. disposuerunt aciem ad pugnandum; non.n. pugnabant actualiter, cum ipse esset in Endor, cum pythonissa: nec etiam pugnare ceperant: quia tñ dispositis aciebus prope erat, q pugnarent, dixit, q pugnabant: & dixit aduersum me, quasi tota pugna, quæ fiebat cõtra Israel, esset cõtra eum: & hoc, quia ipse erat Rex, & quidquid fiebat contra regnum, fiebat contra ipsum. *Et Deus recessit à me.* Hic dat causam magis in speciali, quare inquietauerit Samuelem, vt suscitaretur, s. quia Deus recesserat ab eo, q.d. quamuis Philisthini pugnarent contra eum: si Deus nõ recessisset ab illo, potuisset habere rñsum per Sacerdotes, & I Prophetas, & nõ coactus fuisset inquietare ipsum per pythonissam: quia tñ Deus recesserat ab ipso, & nolebat ei respondere per Sacerdotes, nec per Prophetas, nec somnia, coactus fuit inquietare ipsum per pythonissam.

Dupliciter recedit Deus ab homine. Quæstio XXXV.

QVÆRET aliquis, quid esset, quod Deus recesserit a Saule. Dicendum, quòd Deus non potest localiter ad aliquem accedere, cum vbiq; totus, & semper sit, vt patet dist. 37. primi. Accipitur tñ accedere, & recedere à Deo tropicè s. quantum ad gratiam, vt, si homo est in peccato, Deus longe est ab illo; quia non habitat in eo per gratiam, Secundo modo recedit Deus ab homine, subtrahendo auxilium suum. s. qñ permittit hominem cadere in calamitates: & dato, q homo clamet ad Deũ, dissimulat se audire, & nõ K subuenit, sic patet Psal. 118. s. Longe a peccatoribus salus. Vtroq; horum modorũ Deus recesserat à Saule. De primo patet, quia olim fuerat innocẽs; nam qñ cõstitutus est Rex, nõ erat in toto Israel vir melior illo, vt patet sup. c. 9. in tantum, q esset sicut puer vnius anni, purus à crimine, sic dr supra c. 13. s. Filius vnius anni erat Saul, cũ regnare cepisset. i. ita erat mundus, sicut puer vnius anni: postea autem commiserat facinora multa, ideo Deus ab eo recesserat per gratiam: sed de isto recessu non loquitur hic Saul; quia non est sensibilis ab homine. Erat secundus recessus, quo Deus recedit ab homine, permittendo illũ in calamitatibus, & non exaudiendo eum, cũ clamauerit: hoc aũt erat in Saule: quia à principio erat in eo spiritus Domini; nã insiliuit in eum, & mutatus est in virum alterum, supra c. 10. nunc autem è contrario, torquebat eum spiritus nequam, sup. cap. 16. &

F 18. & 19. Item Deus à principio dederat Sauli spiritum fortitudinis, vt nullum timeret, quamuis insurgerent contra eum multi, sic accipitur supra c. 11. vbi in principio regni Saulis, rari obediebant ei in Israel: & tamen venientibus viris Iabes Galaad ad nũciandum mala, quæ faciebat Rex Ammon, misit intrepidè ad omnes Israelitas, vt venirent ad bellum; & hoc fecit quia dicitur ibi, q insiluit spiritus Domini in Saul, cum audisset verba hæc, s. spiritus fortitudinis: nunc aũt è contrario timebat, quia cũ Philisthini ordinassent aciem contra eum, timuit nimis, vt patet supra in litera; recesserat etiam Deus ab eo, quia subtrahebat ei remedia ordinaria, quæ conferebat alijs hominibus. s. q quicunque in Israel vellet consulere Deum per sacerdotes, vel prophetas, responsum habebat: nunc autem Saul non habebat responsum aliquod, quia Deus illud subtrahebat, er- G go recesserat ab eo.

Quomodo Saul cognouerit Deum recessisse à se. Quæst. XXXVI.

QVÆRETVR vlterius, quomodo sciret Saul, quod Deus recessisset à se. Dicendũ, q nõ sciebat ex nũc, sed ex aliquo tẽpore ante hoc: nam supra c. 18. dicitur, q timuit Saul Dauid, eo q esset Deus cum eo, & à se recessisset: cognoscebat aũt hoc: quia cũ accipiatur hic esse Deũ cũ aliquo, i. prosperari actus illius, potest apparere, quando Deus sit cũ homine, vel quando recesserit ab eo: Saul.n. videbat, q Dauid prosperabatur in omnibus actibus suis: & quãtis vellet nocere ei non poterat; & omnes actus sui è contrario H peruertebãtur: & ob id cognouit, q Deus esset cum Dauid, & recessisset à se: sic accipitur Gen. 39. c. cum dr de Ioseph: Fuitque Dominus cum eo, & erat vir in cunctis prosperè agẽs, habitauitque in domo Domini sui, qui optimè nouerat Dominum esse cum eo, & omnia, quæ gereret, ab eo dirigi in manu eius: & sic ex hoc solum sciebat Deum esse cum illo, quia prosperabantur omnia facta eius. Habebat quoq; alia indicia, quia cum Samuel prædixisset ei, q regnũ scindendũ erat de manu sua, inuasit eum spiritus nequam, vt patet supra c. 15. in fine, & 16. Sciebat etiam hoc; quia nunc euenerat ei timor terribilis, qualis nunquam ei euenerat; prius aũt in omnibus periculis erat confidens, quia datus fuerat ei spiritus fortitudinis, quãdo assumpsit regnum, & mansit in eo, quàmdiu bonus fuit: ita vt nulla aduersa formidaret: nunc autem erat timidus: ideo apparebat, q spiritus fortitudinis recesserat ab illo, qui erat spiritus Dei. Item I patet, quia Deus solebat respondere Sauli, quandocunque eũ inquireret, nunc autem respondere noluit per aliquẽ de modis consuetis: quod nulli de Israelitis fiebat: ideo videtur, q Deus eum magis deseruerit, quam ceteros Israelitas: tam euidentissima signa igitur erant, q non poterat Saul dubitare se à Deo derelictum: quod ipse ostendit per ea, quæ sequuntur in litera. *Et audire me noluit,* i. quia recessit à me, noluit exaudire, respondendo mihi, in quo dubitabam. *Neq in manu Prophetarum, neque per somnia,* id est, noluit Deus respondere mihi, quamuis consuluissem eum per prophetas, & consuluissem per somnia: & nõ solum per hæc, sed etiam nec per sacerdotes, cũ dicatur supra, q Deus noluit respondere ei per sacerdotes: dicitur autem in manu prophetarũ, id est, per prophetas: quia responsio nõ potest fieri per manum, cum manus non sit organum interpretatiuum, sed K lingua: sed quia manus est organum organorum, accommodatum ad seruiendum omni organo, quidquid ab homine fit, etiamsi pertineat solum ad opus intellectus, dicitur fieri per manus alicuius: & sic dicimus de quocunque negotio: istud negotium expedietur per manus vestras, id est, per vos: quia forte non est aliud tale, quod per manum expediatur, sed per rationem, & verba: sic accipitur Num. c. 9. q Deus iubebat aliquid Israelitas per manum Moysi, id est, per Moysen, quia præceptum non exprimebatur per manum, sed per os.

Quare Saul non dixerit se consuluisse Dominum per sacerdotes. Quæst. XXXVII.

QVÆRET aliquis, cum Saul consuluerit Dominum per somnia, prophetas, & sacerdotes, vt patet supra, cur nõ dixerit hic de sacerdotibus, s. q Deus noluerit exau-

dire

A dire ipsum per sacerdotes, sed solũ dixerit p somnia, & prophetas? Aliqui rñdẽt, quod Saul subticuit de sacerdotibus pp verecundiã, quia sciebat, ꝙ ideo Deus non responderet ei per sacerdotes, quia ipse occidisset sacerdotes supra c.22. ne ergo confunderetur ista confitendo, noluit dicere de sacerdotibus; & hoc tenent Hebræi. Sed hoc non stat: non est.n. verisimile, ꝙ Saul subticuisset de sacerdotibus, quia modus præcipuus, quo Israelitæ consulebant Dominum, erat per sacerdotes; ideo non subticuisset hunc, cum expressisset eum, qui erat minimus. s. per somnia. Item non stat, quia Samuel increpuit Saulem, cur inquietauerat eum, vt suscitaretur. & Saul excusauit se, dicens; coarctor nimis, siquidem Philisthini pugnant aduersum me, & Dominus recessit à me: quasi innuens, ꝙ ex eo, ꝙ Dominus recessit à Saule, & noluit respondere ei, coactus fuit vocare eum, vt suscitaretur: si tñ Saul nondum inquisiuisset à sacerdotibus

B vel non dixisset Samueli Samuel potuisset dicere, cur non consuluisti Dominũ per sacerdotes? & sic nõ esset sufficiens excusatio, dicendo solum de prophetis, & somniis. Dicendum igitur, ꝙ Saul dixit Samueli, ꝙ Deus noluit ei respondere per prophetas, nec per sacerdotes, nec per somnia: litera tñ solum expressit hic de Prophetis, & somniis; eo ꝙ satis putauit intelligi per hæc, ꝙ dixisset de sacerdotibus; præsertim, quia conditio sacræ scripturæ est, ꝙ, quando aliquid debet narrare bis, vel pluries, solum semel illud perfectè enarret: in aliis autem vicibus trũcatè, & imperfectè: Vel cum idem sæpe refertur, in nulla vice referatur plene: sed in qualibet vice aliquid ponatur, ꝙ in aliis nõ habetur: & sic ex omnibus narrationibus completis eiusdem rei habeatur vna completa narratio. *Vocaui ergo te*, id est, feci te

C vocari per pythonissam: putabat enim Saul quod ex viribus artis magicæ compulsus fuisset Samuel venire: ideo dicit; vocaui te, quasi ipse fuerit tota causa, & sufficiens aduentus Samuelis. *Vt ostenderes mihi, quid faciam*. s. quomodo præualere possim cõtra Philisthinos. *Et ait Samuel: quid me interrogas?* Hic rursus increpat Samuel Saulem, ꝙ nõ debuisset eum interrogare. *Cum Dominus recesserit a te*, id est, clare, quod videres: ꝙ Deus non responderet tibi per Prophetas, nec per somnia, nec per sacerdotes, non debuisses à me inquirere, cũ Dominus recesserit à te, q.d. ex hoc, ꝙ Dominus recessit à te, tu debuisses imaginari; ꝙ non deberes interrogare; quia qui interrogat, petit de re dubia: cũ autem diffinitus fuerit euentus rei, nemo inquirit: sed tu sciebas, ꝙ Deus te deseruerat, & ex hoc non poterat tibi euenire aliquid, nisi malum: ideo frustra erat, ꝙ inquireres: præser-

D tim, cum ego iam tibi viuens denunciassem mala, quæ ventura erant: & ob hoc repetiuit hic Samuel verbum suum, ꝙ olim dixerat s. Faciet enim tibi Dominus, sicut locutus est in manu mea. & scindet regnum de manu tua. *Et transferet ad æmulum tuum*. i. cum Deus iam te deseruerit totaliter, quasi non esses, & transierit ad æmulum tuum. s. ad Dauid: ideo credere deberes, ꝙ iam tibi Deus nihil prosperum faceret: & vocatur Dauid æmulus Saulis. i. competitor: quia ambo competebant super Regno Israel. Saul quidem tanquam possidens; Dauid autem tanquam à Deo nouiter vnctus. Dicitur autem æmulus ab æmulando. i. amando, vel inuidendo, quia qui sunt competitores, eandem rem cupiũt & sibi inuicé inuident, & sicut nos competitores vocamus eos, qui sunt habẽtes ius ad idem: ita scriptura æmulos eosdem vocat: sic patet supra cap. 1. de Anna, & Phenenna. s.

Aemulus qui dicatur, & unde.

E Dominus autem concluserat vuluam Annæ: affligebatque eam æmula eius. s. Phenenna: vocantur autem ambæ æmulæ, id est competitrices: quia in eadem re simile ius habebant, scilicet ambæ erant vxores eiusdem viri: sic etiam dicitur supra cap. 2. ad Heli summum sacerdotem. s. Videbis æmulum tuum in templo, in vniuersis prosperis Israel, id est, competitorem: quod fuit impletum, quando Dauid instituit duos summos sacerdotes; vnum de domo Ithamar. s. Abiathar de stirpe Heli summi sacerdotis, & alium de domo Eleazari. s. Sadoch, vt patet 1. Paralip. capit. 24. & tunc erant ambo competitores in eadem re, scilicet in eodem summo sacerdotio, quod vnicum erat; & postea ablatus est Abiathar, ne esset summus sacerdos, & mansit Sadoch, vt patet infra 3. lib. capit. 2. in Hebræo habetur, Archa, vbi nos habemus æmulum, & significat contra te, scilicet Dominus recessit à te, & est contra te: litera autem no-

A stra expressios posuit æmulum: quia æmuli sibi inuicem contrariantur. *Faciet enim tibi Dominus, sicut locutus est in manu mea*, id est, faciet sine dubio de te id, quod ego prædixi tibi alias, & est id, quod sequitur: istud autem dixit Samuel Sauli supra c. 15. quando venit Saul de terra Amalec: & dicitur in manu mea, id est, per me, quia locutio non fit per manum, sed per os. *Et scindet regnum de manu tua*. Metaphora est: quia regnum non est aliquid, quod scindatur de manu: sed est sensus: Dominus tollet regnum à te. s. de posteritate tua: nam ipse Saul, quandiu vixit, semper fuit Rex. *Et dabit illud proximo tuo Dauid*, id est, dabitur regnum Dauid; vocatur autem proximus, quia quilibet de Israelitis erat ꝓximus Saulis: vel dicitur proximus, i. æmulus, siue competitor: sic etiam dicitur supra cap. 15. s. Scidit Dominus regnum Israel à te hodie, & tradidit illud

B proximo tuo meliori te. Hic autem expressit Deus per Samuelem nomen illius, ad quem transibat regnum. s. Dauid, & non supra cap. 15. Ratio est, quia si Samuel dixisset tunc de Dauid, occidisset illum: nam & ipsum Samuelem occisurus erat Saul, si sciuisset, ꝙ iret ad vngendum eum: ideo Deus dedit ei modum celandi hoc, supra cap. 16. Alia ratio fuit, quia Samuel, quamuis tunc sciret, quòd aliquem Deus assumpturus erat in Regem, reprobato Saule, tamen nesciebat quem: quod patet: quia nondum miserat Deus eum ad vngendum, quem assumpturus erat, & quando misit, nesciebat, quis de filiis Isai vngendus esset in Regem, supra cap. 16. nunc autem sciebat Samuel, quia iam vnxerat Dauid, & non erat aliquod periculum, si nominaretur; quia iam non poterat eũ Saul persequi, cum sequenti die moriturus esset, vt patet infra in litera: ideo nomina-

C uit eum. *Quia non obedisti voci Domini*, scilicet, ideo auferetur regnum tuum, quia nõ obedisti Deo. *Nec fecisti iram furoris eius in Amalec*, id est, non executus fuisti iram Dei in Amalec: ira Dei vocatur, quæ ab eo infligitur, quia licet in Deo nulla ira sit, cum tamen illos, à quibus punimur, iratos nobis credamus, cumque à Deo sæpe puniamur, credimus nobis eum iratum; vnde illã punitionem inflictam vocamus iram furoris sui, id est, illatam à furore, qui significatur esse in eo: de hoc habetur, supra c. 15. vbi Deus misit Saulem, ꝙ demoliretur vniuersa, quæ erant Amalec: ipse autem versus est ad prædam, & seruauit viuum Regẽ, & pecora. *Idcirco quod pateris, fecit tibi Dominus hodie*, i. propter ista peccata, fecit tibi Deus id, quod hodie pateris. i. malum, ꝙ hodie habes. s. ipse posuit te in hac angustia, in qua es hodie, de qua effugere non poteris: & quam-

D uis nondum pateretur Saul malum, quod habiturus erat, scilicet, quod occideretur, & priuaretur posteritas sua regno: quia tamen propinquum erat, videbatur factum esse, & Deus dicebatur iam illud fecisse; & ob hoc supra, vbi litera nostra dicit; faciet tibi Dominus, sicut locutus est; in Hebręo dicitur; Fecit, quasi iam factum fuisset. *Et dabit Dominus etiam Israel tecum in manus Philisthijm*. i. nõ solum tu peribis propter peccata tua, sed etiam Israel tradetur in manus Philisthinorum. s. quia multi de Israelitis corruerũt vulnerati in monte Gelboe; & Philisthini diripuerunt omnia, quæ erant in castris, vt patet in f. c. vltimo.

An Saul occisus cum filijs fuerit propter peccatum, quod hic nominatur. Quæst. XXXVIII.

E QVAERET aliquis, an Saul occisus fuerit cũ filiis suis propter peccatum, quod hic nominatur: & an solum propter istud, s. quia nõ fecit iram furoris Dei in Amalec. Aliquis dicet, ꝙ non fuit occisus propter istud peccatũ, quia ipse egerat alia maiora: sicut ꝙ occiderit sacerdotes Domini sine causa, & deleuerit vrbem Nobe vsque ad pecora, supra c. 22. & persecutus fuerit toties Dauid tam impiè, cum Dauid misereretur eius, nolens illum occidere, supra cap. 24. & 26. magis ergo occisus est propter illa, quàm propter peccatum Amalec. Item patet, quia 1. Paralip. cap. 10. dicitur, ꝙ Saul pythonissam consuluit, nec sperauit in Domino, propter quod interfecit eum, & transtulit regnũ eius ad Dauid. Item videtur, quod non fuerit occisus propter hoc peccatum Amalec solum, quia mors est pœna vltima, quæ delinquenti infligitur, sed Saul peccauerat multipliciter, prætérquam in Amalec; ergo non solum occisus est

Arguitur primo. *Secundo.* *Tertio.*

Saul occisus fuit propter peccatũ, quod fecit nõ occidendo Amalec principaliter.

est propter illud; alioquin diceretur, quòd quãtum ad alia peccata, nullam [pœ]nam habuerit. Respondendum est, ꝙ cum locus ab auctoritate affirmatiuè semper valeat, quando auctoritas solida est: & hic dicatur, ꝙ Saul non fecit irã Dei in Amalec, & idcirco patiebatur, quæ habebat: necesse est dici, ꝙ propter istud peccatum occisus fuerit: quia tamẽ locus ab auctoritate negatiuè non valet, non sequitur, ꝙ quamuis solum expressient hic scriptura peccatum Amalec, propter illud solum occisus fuerit: potuit enim occidi ex aliis causis. Pro quo sciendum, quod illa litera superior, scilicet, quia non obedisti voci Domini, nec fecisti iram furoris eius in Amalec, potest dupliciter exponi. Vno modo, ꝙ per totam literam significetur totum peccatum. s. nõ obedíuit Saul voci Domini: & hoc exponit immediatè. s. quia non fecit iram furoris eius in Amalec: & tũc sunt istæ duæ particulæ tanquam exponens. & expositum. Secundo modo potest accipi, ꝙ intelligantur duo peccata: quia cum dicitur, ꝙ non obediuit Saul voci Domini, intelligetur peccatum, ꝙ egit non expectando Samuelem in tempore præfixo: sed offerendo holocausta, antequam ipse veniret in Galgala: de hoc supra c. 13. cum dicitur: Stultè egisti, nec custodisti mandata Domini Dei tui, quæ præcepit tibi, ꝙ si non fecisses, iam nunc præparasset Dominus regnum tuum super Israel in sempiternum, sed nequaquam vltra regnum tuum consurget: & satis videtur, ꝙ intelligatur hic istud peccatum: quia sicut pro peccato contra Amalec fuit priuatus regno Saul, cum dicatur sup. cap. 15. Scidit Dominus regnũ Israel à te hodie, & tradidit illud proximo tuo: ita pro peccato de non expectando per septem dies diffinitum est de Saule, ꝙ regnum suum perderet, cum dicatur. Nequaquam regnum tuum vltra consurget; quæsiuit sibi Dominus virum iuxta cor suum, & præcepit ei, vt esset dux super populum suum: & hoc modo ponuntur hic duo peccata, propter quæ venerint ista mala Sauli. s. quia non expectauit Samuelem septem diebus in Galgala, de quo supra c. 10. & 13. & quia nõ fecit iram Dei in Amalec: quis tamen horum sensuum teneri debeat in hac littera, non satis apparet. Sed videtur dicendum, ꝙ hic solum intelligatur de peccato in Amalec: quia 1. Paralip. cap. 10. repetitur causa mortis Saulis, quæ habetur hic, & dicitur: Mortuus est Saul propter iniquitates suas: eo ꝙ præuaricatus sit mãdatum Domini, ꝙ præceperat, & non custodierit illud: vbi solum ponitur violatio mandati Dei, quasi vnum fuerit illud, & speciale: & tunc necesse est intelligi de peccato Amalec. Cum autem dubitatur, an propter istud peccatum solum euenerint ei ista mala, quæ habentur hic, vel ẽt propter alia simul, dicendum, ꝙ non satis patet: quia cum peccatum, ꝙ hic exprimitur, sit causa sufficiens ad hoc, quòd infligantur oẽs istæ pœnæ Sauli; satis stat, ꝙ propter illud solum inflicta fuerint. Et si obiiciatur, quod multa alia peccata fecerit Saul, propter quæ debebat puniri: ergo non solum pro his mortuus est. Dici potest, ꝙ quamuis fecerit alia, tamen mors non inflicta fuit pro illis, sed inflicta est alia pœna post hanc vitam, in purgatorio, vel inferno: si autem velimus aliter dicere, dicemus, ꝙ quamuis ista duo, vel vnum peccatum describantur hic, tanquam causa mortis Saulis; tamen omnia alia fuerunt causa simul mortis eius: nec obstat, ꝙ scriptura non posuerit illa, dum tamen ratio hoc conuincat: quia locus ab auctoritate negatiuè nõ tenet. Sed dicetur; quid ergo verum est de his duobus? Dicendum videtur, ꝙ Saul non solum mortuus fuerit propter peccatum Amalec, de quo hic solum videtur fieri mẽtio, sed etiam pro aliis: nam saltem necesse est, ꝙ ponamus, ꝙ istæ pœnæ partim euenerint propter inobedientiam Saulis, cum noluerit expectare per septem dies, iuxta placitum Samuelis: nam supra capit. 14. dicitur. Pro hoc nequaquam regnum tuum vltra consurget; quæsiuit Dominus virum iuxta cor suum: & præcepit ei, vt esset dux super populum suum; fuit etiam causa huius pœnæ peccatum contra Amalec, vt patet supra capit. 15. quia ibi dicitur, quod scidit Dominus regnum Israel de manu Saulis: sed adhuc ipse hæc peccata non commiserat; ergo non solum propter hæc peccata venerint istæ pœnæ Sauli: sed ẽt propter multa alia. s. quia consuluit pythonissam, & nõ sperauit in Dño, & pp multa alia, q̃ egit, sic patet 1. Paralip. c. 10. s. Mortuus est Saul propter iniquitates suas, eo quod præuaricatus

F est mandatum Domini: & sic nominant ibi iniquitates generaliter: quasi propter omnes suas iniquitates mortuus fuerit. Item dicitur ibidem. Sed insuper etiam pythonissam consuluit, nec sperauit in Domino, propter quod interfecit eum, & transtulit Regnum eius ad Dauid: sicut ergo specialiter additur ibi peccatum de consultatione pythonissæ, tanquam causa mortis Saulis, super ea, quæ habentur hic: ita etiam de quolibet alio peccato dici potest, quod propter illud mortuus fuerit. Ad rationes in contrarium respõdendum. Ad primam cum dicitur, quod Saul egit alia maiora: ergo propter illa, & non propter hoc occisus est, dicẽdum, quod non tenet consequentia: nam cum scriptura hic dicat, quod propter hoc peccatum occisus est, necesse est intelligi, quod propter istud fuerit occisus; quod autem alia peccata præstiterint causam mortis suæ, non est inconue-

Ad rationes in princ.

Ad primam.

G niens, quamuis de illis non exprimatur: & licet diceretur, quod illa non præstiterunt causam mortis Saulis, non esset inconueniens, quia non ex hoc remanerent impunita, cum posset Saul puniri pro illis in futuro seculo. Ad secundam rationem, cùm dicitur, quod fuit occisus, quia pythonissam consuluit, dicendum, quòd nullum in hoc dubium est: quia istud fuit vna de causis, non tamen tollitur; quin propter alia peccata occisus fuerit: maximè cum scriptura ponat illa, tanquam causas mortis Saulis. Ad tertiam, cum dicitur, quòd nõ fuit occisus Saul propter hoc peccatum, sed etiam propter multa alia, dicendum, quod est hic duplex modus dicendi, vno modo dici potest, quod propter istud solum, quod hic ponitur, occisus fuerit, & propter ea, quæ alibi nominantur causæ mortis suæ, & priuationis Regni, vt patet supra c. 13. & 1. Paral. 10. pro aliis autem peccatis non fue-

Ad secundam.

Ad tertiam.

H rit punitus hic, sed in futuro puniendus restaret. Alio modo dici potest, & verius, sicut supra asseruimus. s. ꝙ mortuus fuerit Saul pro omnibus peccatis suis: quamuis non exprimantur omnia, tanquam causæ mortis, & tunc concedendum est argumentum, & consequens.

Scriptura licèt simul non narret omnes causas mortis Saulis: tamen ex diuersis locis colliguntur omnes causæ.

Quæstio XXXIX.

QVAERETVR vlterius, cum Saul non solum fuerit occisus propter peccata, quæ habentur hic, sed etiam propter quædam alia, quare scriptura solum nominauerit ista? Respõderi potest, quod cum scriptura aliquid sæpe narratura est, nulla vice illud plenè narrat: sed ex om-

I nibus vicibus colligitur vna plena narratio: ita erat de causa priuationis Regni Saulis, & mortis, quia describitur supra cap. 13. & 15. & hic. & 1. Paralip. c. 10. ideo in nullo loco horum voluit scriptura plenè narrare, sed ex omnibus colligitur vna narratio. Istum modum sæpe tenet scriptura, vt declaratum est Exo. c. 12. Aliter potest dici, quod Saul egerit facinora multa, per quæ meruerit regni priuationem & mortem, & aliquid vltra omnia hæc: scriptura tamẽ voluit ponere solum illa peccata, quibus mortem meruit, & priuationem Regni: reliqua autem, per quæ meruit vlteriores pœnas, quia vindicta illorum non erat hic, sed in futuro seculo, non fuerunt expressa. Fuerunt enim quinque, vel sex peccata manifesta Saulis, de quibus scriptura agit. Primum, quia non expectauit septem diebus Samuelem, supra cap. 13. Secundum, quia non fecit furorem Domini

Sex pctã Saulis valde manifesta.

K in Amalec, supra cap. 15. Tertium fuit tota persecutio Dauid à principio vsque ad finem, quæ non fuit vnicum peccatum, sed multa: cum sæpe per seipsum, & sæpe per alios conatus fuerit ipsum occidere, vt patet supra cap. 18. vsque huc in hoc autem toties peccauit Saul, quoties cogitauit de occidendo Dauid, & quoties ad hoc operam dedit per se, vel per alios. Quartum peccatum fuit: quia occidit sacerdotes, & deleuit vrbem eorum Nobe vsque ad pecora, supra cap. 22. Quintum peccatum fuit, quia consuluit pythonissam: de quo nimis culpatur 1. Paral. cap. 10. Sextum peccatum fuit occisio Gabaonitarũ, de quo seq. lib. c. 21. per hæc autem omnia merebatur Saul plusquam mortem, & priuationem Regni: ideo quia duo illorum prima fuerunt promeritoria mortis suæ, etiamsi nulla alia euenissent, de his duobus tactum est hic: alia enim non erant promeritoria mortis, sed aliarum pœnarum præter mortem: & post illam

vnde

vnde pro quibusdam illorum data fuit pœna post mortem Saulis. s. pro peccato Gabaonitarum, q erat vltimum. nam occidit Saul multos illorũ; Deus autem misit famẽ super terram, & dixit se non placandum, quousque satisfieret Gabaonitis pro malo, q passi fuerunt à Saule: pro quo petentibus eis, Dauid suspendit septem viros residuos de stirpe Saulis, vt patet seq. lib. c. 21. Si tamen sufficienter punitus fuisset Saul pro omnibus peccatis suis moriendo, non fuisset inflicta alia pęna posteritati eius pro peccatis suis: quia Dominus non iudicat bis in idipsum. i. non punit bis pro eodem peccato, vt patet Nahum. c. 1. non fuerat ergo punitum illud in morte Saulis: & quia quasi sufficiens pęna erat priuatio regni, & mors Saulis pro duobus primis peccatis, posuit illa scriptura solum tanquam causas, subticendo de alijs. Aliter potest responderi, q in peccatis Saulis quædam erant solum contra Deum, alia erant contra Deum, & proximum. Prima, quia erant pura spiritualia, videbantur paruæ culpæ. s. q nõ expectauerit Saul septem diebus Samuelem: & q non expleuerit penitus iram Dei in Amalec, & q pythonissam consuluerit. Ea enim, quæ erant contra proximum, & Deum, quia continebant magna damna, & corporalia, videbantur grauissima. s. q occiderit Saul indignè tot sacerdotes, & deleuerit vrbem eorũ vsque ad iumenta, & q toties persecutus fuerit Dauid impiè, & q penè deleuerit totum genus Gabaonitarum, qui erant in ministerio Domini; ideo si scriptura non expressisset causam mortis Saulis, putaretur, q ista grauissima, quæ erant contra proximum, fuissent causa mortis eius: ea autem, quæ erant contra Deum, non fuissent quasi alicuius momenti in comparatione illorum; vt ergo non putarentur parua esse illa peccata, quæ contra Deũ facta sunt, posita fuerunt ipsa sola, tanquam causa mortis Saulis, & de alijs nihil expressum est; quia de peccatis, quæ erant contra proximum, nemo dubitaret, quin essent grauissima: vnde ista tria expressa sunt. s. hic duo. s. de expectatione septẽ dierum, & de Amalec, & aliud, 1. Paralip. c. 10. s. de consultatione pythonissæ. Aliter dici põt, q quãuis fuerint multę causæ mortis Saulis: tamen Samuel voluit istas exprimere: quia volebat se referre ad ea, quæ ipse viuens dixerat, vt patet supra. s. Faciet tibi Dñs, sicut locutus est in manu mea: Deus tñ solũ prædixerat pęnam Saulis bis per Samuelẽ. s. pro septem diebus non expectatis, supra c. 13. & pro nõ expleto furore Dei in Amalec: ideo ista solum expressit, tanquam causas mortis Saulis, & priuationis regni.

Quare tradiderit Deus Israelitas in manibus Philisthinorum pro peccato Saulis. Quæst. XL.

QVÆRTVR vlterius, quare Dauid tradiderit hic Israelitas in manu Philisthinorum pro peccato Saulis: nam dicitur in litera: Idcirco, q pateris, fecit tibi Dominus hodie, & dabit Dominus etiam Israel tecum in manu Philisthiim. Aliquis dicet, q puniti fuerunt hic Israelitæ non propter peccatum Saulis, nec propter peccatum suũ: sed quia non poterat aliter fieri. s. quia Deus disposuerat tradere Saulem in manu Philisthinorum, & quia ipse erat Rex consistens in medio exercitus sui, & non poterat occidi, quin perirẽt alij multi: tradidit Dñs Israelitas in manus Philisthinorum, vt traderetur Saul. Sed hoc est nimis absurdè dictum. Primo, quia præsupponitur, q infligatur aliqua pęna interdum, quæ non fit ex conditione naturę, nec ad meritum hominis, & hoc sine peccato: nam in hoc esset magna iniustitia Dei, præsertim cum populum cultorem suum, quem elegerat inter omnes gentes, sine vlla culpa sua, aut aliena traderet in manus hostium. Secundo est absurdum: quia præsupponitur, q Deus nesciret, aut nõ posset aliter punire Saulem iniustum quam, vt cum eo puniret multos iustos: nihil tamen tale in Deo ponendum est: nam poterat occidere Saulem sine hostibus, dando ei aliquod genus mortis ignominiosæ, & q nullus de populo periret. Sed dicẽdũ est, q Saul fuit hic punitus pp pcta sua, & populus etiam pp peccata illius: nã sæpe populus pro peccato Regis, & Rex pro peccato populi punitur: est autem generalis regula, q quilibet portabit iniquitatem suam, & anima, quæ peccauerit, ipsa morietur, Ezech. 18. cap. quia tamen peccata populi sunt aliquo modo peccata Regis,

Populus pro Rege, & Rex pro populo sæpe punitur.

A inquantum Rex positus est ad corrigendum illa, & nõ corrigit, ideo tunc dicitur puniri Rex pro peccatis populi, vel quilibet prælatus pro peccatis subditorum: & tamen uerius punitur pro peccatis suis, s. quia ipse negligit id, ad quod tenetur: de hoc patet Ezech. c. 3. vbi dicitur, q qui peccat, perit, & qui positus est, vt speculator peccat, non corrigendo, & sanguis pereuntis requiritur de manu illius: similiter quoque peccata Regis sunt peccata populi, quia licet populus non sit positus iudex Regis: tamen habet maiorem potestatem super Regem, quàm Rex super populum: Rex enim per seipsum solum non potest exequi aliqua grauia, sed exequitur, obedientibus sibi subditis: sed nullo modo debent obedire ei in illicitis; ideo, quando obediunt, peccãt, & peccatum Regis efficitur iam peccatum populi. Interdum etiam quædam parua pars populi obedit Regi, vel
B prælato ad faciendum malum, quod ipse iubet, quia per illam partem sufficienter exequitur, quod vult: tunc alia pars peccat, quia licet non obediat, tamen debet resistere obedientibus, ne obediant, & Regi, ne faciat: si autem non resistant, vtriq; peccant. s. obedientes, & non resistentes, sed inæqualiter. Alio modo peccatum Regis est peccatum populi, vt si Rex per seipsum faciat aliquod malum, ad quod exequendum nihil seruos suos iubere debet: vt, porrò, quòd sit Hæreticus, vel Idololatra, aut in quocunque vitio grauissimo; si illud sit notorium, tenentur subditi sui resistere ei, ne illud faciat, quanquam modus resistendi non est semper idem, sed secundum diuersa peccata est varius. Sic aũt nunc dicendum est de Saule, & de populo Israel, q Israelitæ puniti fuerunt pro peccato Saulis: sed illud peccatum erat etiam peccatum populi, quia in quibusdam peccatis
C populus ei fauebat, in alijs autem non resistebat: sicut fuit peccatum in Amalec, cũ Deus iussisset, q Saul deleret omnia, quæ erant Amalec, tam ipse, quàm populus peccauerunt concupiscendo prædam: nam manifestum est, q ipse solus non egisset hoc: imò ipse retorsit totam culpam in populum, dicens sup. c. 15. Pepercit populus melioribus ouibus, & armentis, vt immolarentur Domino Deo tuo, reliqua verò occidimus. Populus quoque pro magna parte assensit Sauli in alijs peccatis. s. persequendo Dauid, cũ irent cum eo tria millia virorum, sup. c. 24. & 26. vel saltem non repugnauerunt ei in omnibus peccatis, cum euidenter pateret iniustitia, & potuisset populus compescere Regẽ: quia tamen ista peccata erant directè Saulis, & nõ populi: Deus non dedit magnam punitionem super Israel, quia non perierunt multi de Israelitis, sicut in alijs bellis: sed quasi in
D principio belli fugerunt omnes, & quibusdam eorum occisis, mansit Saul cum filijs suis, vt colligitur inf. c. vltimo: & ipsi perierunt. *Cras autem tu, & filij tui mecum eritis*, id est, cras morieminі tu, & filij tui, & eritis mecum, id est, eritis mortui, sicut ego sum: & hoc verũ est, quia tres filij Saulis, qui erant in bello cum ipso, mortui fuerunt, vt patet infra c. vlt. solus autem Isboseth, qui non exiuit in bellum, vixit, & ille postea regnauit: dicitur autem cras, quia sequenti die mortui sunt: nam ista dicta sunt Sauli per noctem. s. quia ipse venit ad mulierem pythonissam per noctem, vt patet supra in litera; & fuit facta consultatio per noctem, deinde recessit eadem nocte: nam dicitur: & ambulauerũt per totam noctem illam, sequenti autem die, vel forte in ipsa nocte peruenit Saul in castra, & die sequenti initũ est bellum, & fugiente Israel mortuus est Saul cum filijs suis.
E Aug. autem aliter exponit istam literam. s. cras tu & filij tui mecum eritis. s. in parte mea, in requie sanctorum in sinu Abrahæ: nam ibi erat Samuel, qui vir iustus erat: & ob hoc arguit Aug. q non fuerit Samuel iste, qui locutus est, sed Dæmon, quia aliàs non dixisset, q futurus esset Saul in parte sua, cum esset vir iniquus: de hoc habetur 18. de Ciuitate Dei, & in Decretis, 26. q. 5. c. nec mirum. Sed non conuenit expositio: quia solum volebat hic Samuel indicare mortem Saulis, & filiorum eius: de loco autem, in quo mansuri erãt post mortem, non multum curabat: ideo non procedit ratio sua. Item, quia dato, quod Saul diceretur venturus in partem Samuelis, non erat magnum inconueniens: saltem secundum multorum positionem, qui dicunt Saulem saluatum fuisse, sic enim exponit Rab. Dauid Kimhi, scilicet mecum eritis, scilicet in parte sanctorum: dicunt n. q saluatus est Saul, quia cum sciret se moriturum, tamen voluit

luit ire ad bellum, non formidans mortem. Item quia confessus fuit delictum suum. s. quia Deus non exaudiebat eum per sacerdotes, nec Prophetas, nec somnia, in quo profitebatur se meruisse hæc: de hoc tamen quid verum sit, infra cap. vltimo declarabitur. *Sed & castra Israel tradet Dominus in manu Phylisthym tecum*, id est, non solum tu peribis, sed etiam Israelitæ tecum, non quidem, quod perierint omnes, qui erant in castris; sed dicuntur tradita castra, inquantum præualuerunt Philisthini contra Israel, & occidentes aliquos ipsorum, reliquos fugere compulerunt, diripueruntque spolia singulorum occisorum: nec solum hoc, sed etiam Israelitæ, qui erant prope terram Philisthinorum, deseruerunt ciuitates suas, & fugientes iuerunt ad alia loca: Philisthini autem venientes habitauerunt in illis, vt patet infra cap. vlt.

Verba Samuelis ad Saulem, quòd cras moriturus esset, quomodo dicta sint. Quæst. XXXXI.

QVÆRET aliquis, quomodo stent ista verba Prophetæ. s. Cras tu, & filij tui mecum eritis: nam poterant ista esse falsa, vt pote, si Saul nollet ire in bellum, nam tunc non occideretur a Philisthinis sequenti die. Aliquis respõdebit, quod ista verba intelligebantur conditionaliter: Cras tu, & filij tui mecum eritis. s. si ad bellum ire volueris; ideo quoties nõ iret Saul ad bellum, essent falsa: iuit autem, ideo completa sunt. Sed hoc non stat, quia ista verba non dicta sunt conditionaliter, sed absolute. Aliquis tamen dicet, ꝙ sunt intelligenda cõditionaliter, quamuis non exprimatur conditio, sicut intelliguntur omnes aliæ Prophetiæ comminatoriæ, vel promissoriæ. Sed non stat, quia in Prophetiis intelligitur conditio. s. si res mãserit in eodem statu, siue in bono, siue in malo, vt patet Iere. cap. 18. vbi Deus promittit bona alicui genti, & si illa peccet, subito Deus facit contrarium: comminatur quoque mala alicui genti, & si illam suorum peccatorum pœniteat, subito Deus conuertit in bonum. In Saule autem non erat sic: quia istæ pœnæ denunciabantur futuræ pro peccatis præteritis, de quibus Saul non dolebat: ideo implenda erat Prophetia, cum maneret idem status: præsertim quia dato, quod Saul doleret de præteritis, cum tamen tãta essent facinora, Deus non remitteret ei pœnam, sed culpam. Dicendum igitur, ꝙ ista Prophetia sine conditione accipienda est, & cõtinet veritatem necessariam. s. quod necesse erat, quod Saul, & filij sui morerentur sequẽti die. Cum autem dicitur, quod Saul poterat hoc declinare, non eundo ad bellum: dicendum, ꝙ verum est, quod ipse poterat velle non ire ad bellum: Deus tamen ita inclinauerat voluntatem eius ad eundum ad bellum, quod nullo modo declinaturus erat ad contrarium: ideo voluntas Saulis indeflexibilis erat; & sic necessariò impleretur id, quod dicebat Samuel. Nec tamen per hoc tollebatur libertas arbitrij Saulis, quia sic est in sanctis in vita æterna, quia voluntates eorũ sunt determinatæ ad vnam partem contradictionis, quod impossibile est, quod aliam velint: hoc tamen non tollit libertatem eorum, quia purior libertas arbitrij est in vita æterna, quam hic, quod prouenit ex hoc, quia voluntas naturaliter determinatur ad bonum, quod est obiectum suum: & sicut de qualibet alia potentia impossibile est, quòd transcendat obiectũ suum, vt quod visus videat saporem, vel auditus audiat colorem, ita de voluntate impossibile est, quod velit malum, si cognouerit illud, quia excedit obiectum suum: ideo si intellectus noster nunquam erraret iudicando, nunquam voluntas eligeret malum, & si aliquando reduceretur intellectus noster ad talem statum, ita, vt impossibile esset eum errare circa ea, quæ cognoscit, impossibile erit voluntatẽ nostram aliquod malum velle; & tamen per hoc non fit aliqua mutatio in voluntate, sed solum in intellectu. In vita autem æterna Deus illuminat intellectum cuiuslibet ibi existentis lumine clarissimo, ita, quod impossibile sit eum errare in iudicando: ideo impossibile est, eum post hoc peccare, vel male velle: & ita est cõfirmatio, per quam nihil detrahitur voluntati de libertate, cum nihil in ea mutetur: sed solum in intellectu ponitur quædam perfectio. Ita autem poterat hic facere Deus de Saule, scilicet quod moueret intellectũ suum ad intelligendum, quod ire in bellum esset bonum,

F & non ire illuc esset pessimum: data autem hac intellectione, necesse erat, ꝙ Saül vellet ire in bellum: quia dato contradictorio, sequeretur; quod intelligeret pessimum esse nõ ire in bellum, & tamen vellet non ire: & hoc est, quod voluntas velit malum cognitum, & sub ratione mali, quod est impossibile: ideo necesse erat, quod vellet illùc ire: nec tamen propter hoc tollebatur liberum arbitrium, quia nullus cogebat voluntatem suam: & istud factum est, scilicet quod Deus fecerit, quod Saul intelligeret, bonum esse ire in bellum. Aliter dici potest, quod ista prophetia erat necessaria: quia dato, quod Saul nollet ire in bellum, compelleretur. s. quia etiamsi ipse vellet fugere, Deus immitteret Philisthinos sequenti die per terram Israel, & venientes ad locum, in quo esset Saul, occiderent eum bellãdo: sic. n. facit Deus de homine, quod vult, sicut fuit supra c. 23. de Saule: nam

G ipse volebat capere Dauid, & iam capturus erat: misit autem subito Deus nuncium de aduentu Philisthinorum, & coactus fuit desistere à persecutione Dauid. *Statimque Saul* Hic ponitur quartum. s. Saulis debilitatio, vel desperatio: nam auditis tantis malis, viribus destitutus est, *Cecidit porrectus in terram*, id est, statim, vt audiuit verba Samuelis supra posita, cecidit in terram: non enim valuit se sustinere, & cecidit porrectus, id est, extentus, scilicet toto corpore; in quo significatur magnitudo casus, scilicet quia non inclinauit caput solum, vel aliqualiter procubuit, sed toto corpore in terra prostratus est, scilicet quia in nulla parte corporis manserant vires ex duobus causis sequentibus. In Hebræo dicitur. *Pleno statu*, vbi nos dicimus, porrectus, s. quod cecidit Saul in toto statu, id est, in toto corpore prostratus: quia non solum cecidit inclinans se super manum,

H vel genua, quia hoc accidit illis, qui habent aliquas vires ad sustentandum se: in Saule autem omnes vires defecerant, ideo pleno statu cecidit, quod litera nostra significat, dicẽs: porrectus, id est, extentus totus per terram secundum longitudinem corporis sui. Sciẽdum autem, quod Saul à principio, cum venit Samuel, inclinauit se ad terram, & adorauit, vt patet supra: postea autem surrexit, & stabat recto corpore, quando loquebatur ei Samuel, cùm autem finiuit Samuel verba, corruit Saul in terram toto corpore: & non potuisset sic corruere, nisi erectus esset. *Extimuerat enim verba Samuelis*, ista est vna causa, quare corruerit: concepit enim tantum timorem, quantum nunquam habuit: & hoc, quia prænunciabatur sibi vltimum terribilium, scilicet mors sua, & filiorum, & deletio castrorum. Secundò, quia ista verba videbantur ei ineuitabilia: nam si alius vir dixis-

I set ea, qui fuisset paruæ auctoritatis, non credidisset Saul plenè: ideo non tantum timuisset: nunc autem cum dixerit illa Samuel, non dubitauit, quia nunquam repertum est mendacium in verbis Samuelis, vt patet supra cap. 3. & omnia, quæ dicebat, absque ambiguitate veniebant, supra c. 9. *Et robur non erat in eo*. Ista est secunda causa; quare corruerit, scilicet, quia non habebat robur ad se sustentandũ: nam etiamsi nimis timuisset, non corruisset tam grauiter pleno statu, si habuisset vllas vires. *Quia non comederat panem tota illa die*, id est, quia nihil comederat. Nomine panis intelligitur hic, quidquid manducari potest, sicut patet supra c. 14. vbi nomine panis, intelligitur mel: nam dicitur: Maledictus, qui manducauerit panem vsque ad vesperum, & Ionathas comedens modicum mellis incidit in maledictionem: quod etiam patet, quia dato, quòd Saul nõ come-

K disset panem die illa, si tamen comedisset carnes, vel aliqua alia nutrimenta, posset habere vires, sed nihil comederat: dicitur autem tota die illa, quia iam erat nox, quando ista fiebant, & quando venit Saul ad pythonissam, vt patet supra: fortè autem recesserat in aurora, vel per noctem de castris, & vt non cognosceretur, non declinauerat ad aliqua loca ad sumendum cibum, & sic ipse, nec viri sui, non comederant die illa. *Ingressa est itaque mulier ad Saul*. s. nunc erat Saul prostratus in terram, & recesserat Samuel, qui respondebat ex pythonissa autem non fuerat præsens, quando respondebat Samuel: sed immediatè, vt ille venit, & sciuit eũ Saul esse præsentem, recessit pythonissa: quia nolebat Saul, quòd aliquis audiret, quid esset; ꝙ loqueretur ei Samuel, decedẽte autem Samuele ingressa fuit ad locũ, in quo erat Saul. *Conturbatus enim erat valde*, id est, in magna turbatione erat, ita vt penè esset extra se, & non maneret ei mẽs,

nec

nec robur, iacebatque extẽtus in terram, sicut prius. Quod patet, quia mulier orauit ipsum nimis, & serui sui, vt comederet, & postea dicitur: Tãdem audita voce eorum surrexit de terra, & sedit super lectum: ergo in terra erat nũc, quando introiuit mulier. *Dixitque ad eum.* Hic ponitur magna vrbanitas pythonissæ, quæ orauit Saulem nimis, & satis pulchrè, quod sumeret cibum, & vnicum vitulum pascualem, quem habebat, occidit ad parandum ei cibos: vnde de laude eius dicit Iosephus 6. Antiquitatum in fine. Iustum est laudare mulieris largitatem, quæ licèt eius causa Regis fuisset compulsa exercere prauitatem, dum aduenisset domum eius, quem nunquam viderat prius; non habuit memoriam mali vituperando eum, qui eius prohibuerat disciplinam, nec aduersata peregrinum, cum quo consuetudinem nequaquam habuerat: sed condoluit, & consolata est, dum eum cognouisset Regem, & quod ei solum in paupertate fuerat, hoc libenter, hilariterque conferebat; non munus aliquod ab ipso expectans, quem proximè moriturum agnouerat. *Ecce obediuit ancilla tua voci tuæ*, id est, ego, quæ sum ancilla tua, obediui tibi, vocando Samuelem, quem iussisti vocari. *Et posui animam meam in manu mea*, id est, posui me in periculo mortis, scilicet, inuocando Samuelem: quia per hoc merebar mortem, sciens, quòd si cognitum esset apud aliquos, occiderer: & tamen propter te non curaui de periculo: debes ergo tu assentire mihi parua petenti. *Et audiui sermones tuos, quos locutus es ad me*, scilicet, sermones de inuocando Samuele: & est repetitio superioris sententiæ. *Nunc igitur audi & tu vocem ancillæ tuæ.* i. ideo iustum est, q nũc tu audias vocem ancillæ tuę. s. faciendo id, quod ego oro: *Et ponam ante te buccellam panis.* i. ponam modicum de cibo, vt comedas, antequam recedas. Fuit locuta humiliter mulier; diminuendo res suas: quia non erat ipsa positura buccellam panis coram Saule, sed posuit abũdantissimas epulas, s. quia occidit vnum vitulum pascualem, quem solum habebat, vt patet infra. *Vt comedens conualescas.* i. nimis es nunc destitutus viribus; comede ergo, & conualesces. *Vt possis iter facere.* i. vt possis ambulare, redeũdo in castra: sciebat enim mulier, q Saul volebat redire in castra, & tamen nõ potuisset iter agere, nisi comedisset: ideo compulit eum comedere. In Hebræo habetur: *Quando iter feceris.* s. vt cõualescas, quando feceris iter, quod ad idem redit: sed aptius posuit litera nostra, quia Saul non debebat conualescere, quando ageret iter, sed ad agendum iter. *Qui renuit, & ait: non comedam.* i. non volebat Saul comedere, & hoc præ magnitudine tristitię, & desperatione, quia iam desperabat de salute sua post verba Samuelis.

An Saul peccasset, si non comedisset, & permisisset se mori fame. Quæst. XLII.

QVÆRET aliquis, an Saul peccasset, si noluisset comedere, sed permitteret se mori fame, cum sequẽti die occidendus esset à Philisthinis. Aliquis dicet, q nõ peccaret: quia cibus est ad continuandam, & extendendam vitam: Saul tamen dato, q comederet, non poterat viuere, nisi vsque ad sequentem diem, quia tunc occidendus erat: & hoc ipse cognoscebat certissimè, cum dixisset Samuel: ideo superfluum erat, q comederet. Respondendum est, q peccasset Saul, si noluisset comedere: quia sic ipse se occideret: spõtaneus autem occisor sui ipsius nimis culpabilis est: ideo non licebat ei, se fame occidere. Cum autem obiicitur, q etiamsi comederet, sequenti die moriturus erat, concedendum est: sed dicendum, q quamuis aliquis sciat se occidendum esse ab aliquo certissimè morte durissima; non debet seipsum occidere, vt acerbos euadat dolores: q enim alius occidat ipsum, ad eum non pertinet: quia ipse nihil peccat: si autem ipse seipsum occidat, tota culpa ipsius est, cum ipse agat quidquid fit. Saul igitur nihil peccaret, q occideretur à Philisthinis: peccaret autem, si seipsum occideret: adeo peccaret, si non comedisset, cum certissime ex hoc moreretur. *Coegerunt autem eum serui sui, & mulier.* i. quamuis renuisset comedere; tamen serui sui compulerunt, q comederet. Non fuit autem ista compulsio simpliciter, sed cõpulsio per magnas preces. s. q tantum orauerunt, & iniecerunt manus in eum, modo supplicantis, q induxerunt eũ, vt co-

A medetet. Quod patet, quia dicitur immediatè in litera: & tandem audita voce eorum, surrexit de terra: ergo non coactus egit, sed quia voluit exaudire preces. Simile habetur Lucæ c. vlt. cum dicitur, de duobus discipulis: Et coegerunt illum, dicentes, mane nobiscum: illi tamen non coegerunt Christum simpliciter, sed precibus eum tenuerunt. *Et tandem audita voce eorum.* i. ad vltimũ Saul audiuit voces seruorum suorum, & pythonissæ, s. quia illi orabant, vt sumeret cibum, & sic fecit. *Surrexit de terra, & sedit super lectum.* Erat enim prostratus in terra, quando loquebatur ad eum, mulier, & serui sui, nolens aliquid agere, sed iacere in terra, præ desperatione, & angustia: persuasus autem, & confortatus vocibus eorũ, surrexit de terra, & sedit super lectum, quia debilitatus erat, vt ibi maneret, dum mulier parabat cibos. *Mulier autem illa habebat vitulum pascualem in domo*

B i. habebat vnum vitulum pinguem, vel pascualem, i. quem pascebat in domo: quia ibi dabat cibos illi, nec egrediebatur in agros, vt pinguior esset. *Et festinauit, & occidit eum.* i. cum festinatione magna occidit illum, & parauit. Hoc erat propter duo. Primo, quia Saul erat nimis debilitatus, cum non comedisset tota die illa, vt patet supra: ideo voluit cito parare cibos, ne magis debilitaretur. Secũdo fecit hoc, quia Saul volebat recedere velociter, vt rediret in castra; nam tota illa nocte ambulauerant, vt patet infra, ideo volebat cito expedire, ne tæderet Saulem magnæ moræ. *Tollensque farinam miscuit eam.* i. mulier illa, non habebat tunc panes pro Saule, & seruis eius: ideo cito miscuit farinam aqua, & confecit inde panes. *Et coxit Azyma.* i. fecit panes azymos id est, non posuit mulier illa fermentum in massa, ne cogeretur expectare magno spatio, quousque panes fermentati

C apti essent ad coquendum: sed formauit eos de massa, non fermentata, vt mox formati coqui possent, & non cogeretur expectare Saul. *Et posuit ante Saul, & seruos eius*, id est, carnes vituli paratas, & panes azymos posuit ante Saulem, & seruos suos, vt comederent: *Qui cum comedissent.* i. cum velocitate: quia iter agere debebant. *Surrexerunt.* s. à mensa de domo mulieris: nam non dormierunt tota nocte illa. *Et ambulauerunt per totam noctem illam.* s. venerunt ad mulierem per noctem, & vocatus fuit Samuel per noctem; Saul quoque, & viri sui comederunt, in quibus omnibus transiuit aliqua pars noctis; deinde per totam noctem sequentem ambulauerunt, vt venirent cito in castra.

Quare ambulauerit Saul tota nocte non expectans diem. Quæst. XLIII.

D QVAERET aliquis, quare Saul, & viri sui ambulauerint tota nocte, & non expectauerint ad sequentem diem. Dicendum, q hoc fecit Saul, ut lateret factum suum eos, qui erant in castris: sicut enim quando exiuit de castris, mutauit habitum, vt non cognosceretur, & vt non putaretur ipse recedere, & assumpsit solum duos viros secum, vt patet supra; ita & nunc in reditu voluit, q non cognosceretur, quando introibat in castra: melius autem hoc per noctem facere poterat, quam per diem: ideo ambulauit tota nocte, vt per noctem ingrederetur in castra: hoc tenet Magister in Historia scolastica. Fecit etiam istud, ut nõ cognosceretur in itinere: nam præcedenti die, quando venit ad mulierem in Endor, non comedit tota die, ut patet supra in litera, & hoc videtur factum, vt non decli-

E naret ad aliquem locum, ne ibi cognosceretur: nunc autem per noctem, à nullo videretur: ideo voluit ambulare in nocte. Alter dici potest, q hoc fecit, ne Philisthim irruerent in castra, ipso absente: nam cum recessit de castris, locauerant iam Philisthiim castra, & putauit, q vellent Philisthini immediate pugnare: si autem Saul ibi non esset, Israelitæ non auderent instruere aciem, & timerent, tãquam non habentes Dominum: & quia propè erat, vt Philisthini bellum committerent, voluit per totam illam noctem ambulare, ne si sequenti die recederet de Endor, vbi erat Pythonissa, prius Philisthim inirent bellum, & dispergeretur Israel, quàm veniret Saul in castra. Alter dici potest, quod hoc faciebat Saul, quia instigabatur à Deo: volebat enim Deus, quòd Saul periret in bello sequenti die, sicut dixerat Samuel. s. Cras tu, & filij tui mecum eritis: & quia si expectasset Saul vsque ad auroram, vt recederet de Endor, vbi

erat

erat Pythonissa, prius fugerent Israelitæ de acie, quā accederet Saul ad castra, & non moreretur in bello: Deus infatigauit ipsum, vt illa nocte tota ambularet ad veniendum in castra.

Quare serui Saulis permiserint eum venire in castra. Quæstio. XLIV.

QVÆRTVR vlterius, quare serui Saulis, & mulier permiserint eum venire in castra, cum Samuel prædixisset, quod moriturus erat Saul sequenti die. Responderi potest, ꝙ serui Saulis, & mulier non cognouerūt, quid Samuel dixerit Sauli: quod appatet, quia quando loquebatur Samuel Sauli, & occidit in terram Saul, non erat Pythonissa præsens: sed dicitur, ꝙ ingressa est ad eum postea, vt patet supra, ergo ipsa nō audierat. De seruis autem Saulis verisimilius est, quod non audierint, quia si Saul nolebat ꝙ pythonissa, quæ suscitauerat Samuelem, esset præsens, quando ipse quæreret à Samuele: quanto minus vellet seruos suos esse præsentes, qui nihil ad hoc pertinebant? Sed obiicietur, ꝙ mulier, & serui Saulis cognouerunt, quid dictum fuit Sauli: quia ipsi inuenerūt eum iacentem, totum extentum per terram, & erexerunt eum, & precibus coegerunt, vt comederet, ergo sciebant eum esse in maxima amaritudine. Dicendum est, ꝙ serui Saulis, & mulier inuenientes ipsum in terra cognouerunt aliquod respōsum durum ei fuisse factum, propter quod erat in angustia: nescierunt tamen, quid illud esset: ipse vero reuelare noluit, ne suos faceret desperare, quia sic facilius fugerent à facie Philisthinorum; ideo non curauerunt suadere ei, ne iret in castra, quia si ipse non iret, periret populus: ideo nullum malum accidere poterat maius, quam absentia sua de castris, nisi ipse certissimè moriturus esset: & quia hoc non cognouerunt, non dissuaserunt ei ire. Aliter dici potest, quod serui Saulis, non putauerunt eum corruisse in terram, propter aliquod malum responsum, sed ex apparitione facta; quia istæ visiones surgentium, solebant esse terribiles, vnde non suspicati sunt aliquod malum, propter ꝙ deberent dissuadere Sauli ire in castra.

An Saul peccauerit eundo in castra, cum sciret se ibi moriturum. Quæst. XLV.

QVÆRET aliquis, an Saul peccauerit eūdo in castra, cum sciret se ibi moriturum. Aliquis dicet, quod sic: quia sicut, quod quis seipsum occidat est graue peccatum: ita quod morti certissime se exponat, peccatū est: sed Saul sciebat certissimè, quod moriturus esset sequenti die in castris: ergo eundo illuc, peccabat. Respondendum, quod nō peccauit: quia cum quis agit, ꝙ est ex officio suo, ea intentione, qua debet, non peccat: Saul autem erat Rex, & ex cōditione status sui incumbebat ei, ꝙ ipse ageret bella pro Israelitis exponendo se contra hostes: omnes autem Philisthini bellū instaurauerant contra Israel: ergo nō peccabat Saul eundo illuc: quia ideo ibat, vt populus nō periret. Cū autem obiicitur, ꝙ exponebat se morti certissimè: & ex hoc peccabat. Dicendū, ꝙ non peccauit, quia exponere se morti est, quando quis potest esse extra periculum mortis, & constituit se in periculo: de Saule vero non erat sic, quia dictum fuerat sibi: Cras tu, & filij tui mecum eritis: ex quo ipse putabat, ꝙ necesse erat sic fieri, cùm Samuel nō posset mentiri: ideo dato, ꝙ vellet fugere, eundo in alium locum, putabat se non posse euadere mortem; quia illuc mitteret Deus Philisthinos, qui occiderent eū, cùm verbum Domini non possit permutari: quia igitur vbicunque esset, moriendus erat, voluit potius mori gloriosè in bello, quàm ignominiosam mortē suscipere fugiendo. Aliter dici pōt, ꝙ verum est, quod qui se exponit morti peccat, si non sit talis actus, in quo ex officio suo, vel ex professione, se morti exponere cogatur: quia tunc non peccat, sed magis poterit mereri: sicut est in cōfessione fidei: quia si persecutores Ecclesiæ quærāt ab aliquibus, an sint Christiani, & ipsi subticēdo possint euadere: si aūt respōdeāt se esse Christianos, occidentur: si subticeant, ita ꝙ persecutores intelligant eos esse infideles, peccant, & tenentur potius se tradere morti certissimè, confitentes se esse Christianos: Ita in Saule

F erat: quia sicut competit Christiano, ex professione fidei, non negare Christum, directè, vel indirectè, loquendo, vel tacendo, etiamsi mori oporteat: ita competebat Sauli, quia Rex erat, non negare auxilium subditis suis, qui in acie constituti erant, etiamsi se periclitaturum cognosceret.

An teneretur Saul ire in castra, quamuis sciret se moriturum. Quæst. XLVI.

QVÆRETVR vlterius, an Saul teneretur venire in castra populi, cognita morte sua. Aliquis dicet, ꝙ non: quia quanquam Saul non peccaret, eundo in castra, sciens se occidendum, tamen non tenebatur ire illuc. In cōtrarium videtur, ꝙ teneretur: quia Sauli competebat ex officio, & dignitate, pugnare pro Israel: & quia nunc casus se
G offerebat, congregatis Philisthinis, tenebatur ire ad pugnā: quanquam cognosceret se moriturum in illa: nā Saul erat Rex: sunt autem Reges patres, & pastores populi, sicut ait Homerus in Iliade: & Arist. Ethicorum lib. 8. pastor tamen, qui bonus est, dato casu, debet ponere animam suam pro omnibus suis, vt patet Io. c. 10. & si videt lupum venientē, & fugiat, non est pastor, sed mercenarius, eod. c. ergo Saul, qui pastor erat, tenebatur se ponere ad mortem pro Israelitis. Item negligentia prælati, vel Domini, per quam subditi pereunt, est peccatum mortiferum in eis, cum Deus dicat, Ezech. c. 3. ꝙ sanguinem illorum, qui pereunt, requiret de manu sua: Saul autem erat Dominus Israelitarum, & per absentiam eius perirent castra: ergo peccaret, si non iret illuc. Sed aliquis obiiciet, ꝙ etiamsi Saul non iret in castra, semper castra peritura erant, quia Samuel dixerat: Cras tu,
H & filij tui mecum eritis, sed & castra Israel tradet Dominus in manus Philisthim, vt patet supra: ergo nihil proficiebat, quod iret in castra Saul: & consequenter, si non iret illuc, non peccaret. Respondendum, quod quanquam castra tradenda erant in manus Philisthiim præsente Saule: tamen facilius traderentur, si ipse non iret in castra: nam si ipse iret, traderentur castra pugnando: quia Israelitæ haberent aliqualiter animum pugnandi, præsente rege, & non occiderent eas nimis Philisthiim. Si autem Saul absens esset, illi concepto timore non auderent pugnare, & perirent plurimi: tenebatur ergo Saul ire in castra, ne ipso absente multi perirent. Aliter dici potest, ꝙ dato, ꝙ Saul sciret, ꝙ ipso præsente in castris, plures morituri erant, quàm ipso absente: adhuc tenebatur ire in castra: quia illi, qui morerentur, eo absente, perirent culpa
I eius. s. quia non haberent rectorem: qui autem morerentur eo præsente, non perirent culpa eius: sed Deus volebat illos tradere in manus Philisthinorum, ideo itē tenebatur in castra, ne peccaret: quia ipse aspicere debebat ad id, quod directè pertinebat ad ipsum potius, quàm ad bonum, vel malum, quod veniret per accidens.

An Saul desperauerit eundo in castra. Quæst. XLVII.

QVAERETVR vlterius, an Saul desperauerit eundo in castra Israel. Aliquis dicet, quod sic, quia quando aliqui exponunt se ad mortem, si laudabiliter hoc agūt, quanquam pericula durissima sunt, tamen putant aliquo modo possibile esse, ꝙ euadant, & sic sunt confidentes, & bonæ spei, quod pertinet ad fortitudinem: Saul autem non
K expectabat aliquo modo se posse euadere, cum denunciasset ei Samuel, ꝙ cras ipse, & filij sui morituri essent: ideo desperabat eundo ad bellum. Dicendum, ꝙ Saul non desperabat, sed potius agebat laudabiliter. Sed considerādum est ad sciendum quomodo aliquis dicatur desperare: nam ille proprie desperat, qui non agit pro seruanda vita quanta (salua honestate) agere potest: hoc autem dupliciter accidere potest. s. quia, aut quando aliquis scit, ꝙ necesse est ipsum mori, aut quando dubitat, vel scit, ꝙ non est necesse. Si enim aliquis putet nō esse necessarium, ꝙ moriatur, & conseruata honestate, possit viuere, & exponat se certissimæ morti, desperat: quia non agit, quantum agere potest pro conseruanda vita, salua honestatè; & hoc non pertinet ad Saulem, cum ipse sciret necesse esse ipsum mori. Si autem mors necessaria sit, stat dupliciter: quia aut aliquis mori debet, quia est in potestate alicuius, contra quem resistere non potest,

Quō aliquis dicatur desperare.

potest, quia iam depræhensus est: vel scit mortem necessariam, quia pugnaturus est contra aliquos, & tamen denunciatum est sibi certissimè, quod moriturus sit pugnando. Primo modo non potest accipi spes, nec desperatio, sicut supra, quia ibi nihil habet, quod faciat pro defendenda vita, cum ex hypothesi constet, quod ipse iam nihil possit agere ad euadendum mortem, sed penitus sit in potestate alterius. Accipitur ibi spes, & desperatio proportionaliter, s. respectu vitæ futuræ. s. quod sicut, qui agit quantum potest pro conseruanda vita ista, salua virtute, & honestate, dicitur sperans, vel confidens, & qui non agit hæc, dicitur desperans: ita qui constitutus est in articulo mortis, & non curat agere, quantum potuerit pro vita æterna acquirenda, vel putat impossibile esse eam acquiri, desperat. Qui autem dolet de commissis, & credit posse habere vitam æternam, agitque quantum in se est, videtur sperans. Ad hanc partem non pertinet Saul, quia quamuis sciret mortem suam esse necessariam, nō erat in potestate alterius, ita ꝙ nihil posset agere pro conseruanda vita. Si autem sciat aliquis mortem necessariam, ita ꝙ reuelatum sit sibi, quod certissimè moriturus est in bello, dicitur esse confidens, vel sperans, si fortiter pugnat, quantum valet, pro defendenda vita, quamuis sciat mortem esse necessariam. Si autem, cognito mortem esse necessariam permittat se occidi, nihil pugnans aut seipsum occidat, dicitur desperare. Nunc autem non potest dici de Saule, ꝙ desperabat; quia quando ibat in bellum, ibat animo fortiter pugnandi contra Philisthinos: & sic postea pugnauit, quousque totum pondus belli versum est super eum, & incubuit super gladium, & mortuus est, vt patet infr. c. vlt. An tunc desperauerit, declarabitur inf. vlt. c. nūc tamē, quando ibat in castra Israel, nō desperabat, quia ibat animo defendendi se, & pugnādi quantū posset. An vero Saul laudabilis fuerit, eūdo in bellū, cum sciuerit se ibi occidendum, declarabitur inf. c. vlt.

CAPITVLVM XXIX.

CONGREGATA sunt ergo Philisthijm vniuersa agmina in Aphec, sed & Israel castrametatus est super fontem, qui erat in Iezrael. Et satrapæ quidem Philisthijm incedebant in centurijs, & millibus.

Scriptus est in superioribus quidam belli apparatus: hic describitur ipsius Dauid de castris Philisthinorum recessus. Et diuiditur in duo, quia primò ponitur Dauid recessus: secundo ex recessu suo quidam emergens casus, sequēti c. Prima in duas, primò Rex Achis propter Dauid a Philisthinis reprehenditur: secundò Dauid, de castris Philisthinorum in Sicelег mittitur, ibi: *Vocauit ergo Achis.*

An ordo sit continuus. Quæst. I.

QVÆRET aliquis circa primum: an ea, quæ habentur hic, sint continuata ad præcedentia, vel sit ordo mutatus, & an fuerint facta, ista immediatè post præcedentia, vel magno tempore post. Respondendum, ꝙ hic nō est mutatio ordinis: quia in principio c. præceden. dicebatur, quomodo Philisthini præparabant se contra Israel: hic autem dicitur, quomodo iam congregati conuenerant in castra, & miserunt Dauid de castris in Sicelег: & sic necesse est, ꝙ fuerit prius, quod habetur præc. c. quàm quod habetur hic, saltem prima pars eius. Cum autem dicitur, an intercidit aliquantum tempus inter ista. Dicendum, ꝙ non potuit esse tempus aliquorum dierū, saltem inter id, quod habetur in fine præcedentis c. & ea, quæ habentur hic: nam post ea, quæ habentur præcedenti cap. fuit bellum sequenti die, & mortuus est Saul: quia dicitur præcedenti c. Cras tu, & filij tui mecum eritis: necesse est igitur, quod inter ea, quæ habentur hic, & præcedenti c. in fine, nihil interciderit; vel si aliqui dies interciderunt, dicendum, ꝙ prius fuerunt ea, quæ habentur præcedenti cap. in fine, quā hic: quia ibi dicitur: Cras tu, & filij tui mecū eritis: necesse est igitur, ꝙ illud fuerit solū vna die ante bellū: & sic tenēdū est, quod prius missus fuit Dauid de castris Philisthinorū quàm Saul consuleret pythonissam; quia tamen ista quasi simul facta sūt, nō curauit multū scriptura de ordine eorū:

A præcipuè. quia impossibile est, obseruare ordinem naturalem in omnibus narrationibus, alioquin tota pulchritudo narranda periret, & totum negocium, quod narratur, in mille minutias diuideretur, cum natura rerum multas simul res geri patiatur: multas autem simul narrari est impossibile: ideo introducta sunt anticipatio, & recapitulatio in narrandis rebus, quæ necessaria est, & etiam multum prodest. *Congregata sunt ergo Philisthijm vniuersa agmina in Aphec.* Id est, omnes Philisthini dispositi per agmina sua, venerunt in vrbem Aphec: non est autem sensus, ꝙ extra vrbem castrametati fuerint, sed prope illam: dicitur autem aliquis in loco, qui in territorio illius est: sic patet Iosue c. 5. vbi litera nostra dicit, ꝙ apparuit Angelus Iosue existenti in agro Ierichoe: & litera Hebraica diceret, existenti in Iericho: in quo innuit, quod idem est, in Iericho, quod in agro Iericho. B Sciendum autem, ꝙ Aphec erat quædam ciuitas in sorte Iudæ, & est circa Hebrō, vt Iosue, c. 15. & ibi vocatur Aphech: sed non differt, quia secundum modum Hebraicū, aliquando adduntur aliquæ literæ in fine dictionis, & aliquando subtrahuntur: sicut patet in illo nomine Gessuri: quia aliquando vocatur Gessuri, & aliquando Gessur, & aliquando Phalti, & aliquando Phaltiel, vt declaratum est sup. c. 27. Ista ciuitas est vna de ciuitatibus regalibus, de quibus habetur Iosue c. 12. in ipsa enim erat vnus de regibus, quos occidit Iosue. Sciendum etiam, ꝙ iterum Israelitæ inierunt bellum contra Philisthinos, & castrametati sunt Philisthini apud istam vrbem tempore Heli sacerdotis, quando capta fuit arca in bello, vt patet supra cap. 4. *Sed & Israel castrametatus est super fontem, qui erat in Iezrael*, id est, Israelitæ posuerunt castra, apud quendam fontem magnū, qui C erat in vrbe Iezrahel, idest, apud Iezrahel: est enim Iezrael quædam ciuitas in sorte Iudæ, & est apud Maon, & Carmelum, & Zipheos, vt patet Iosue cap. 15. de hac autem ciuitate accepit Dauid vxorem vnam nomine Achinoam, ideo vocabatur Iezrahelites, vt patet supra cap. 25. & 27. & sequenti cap.

An sit verum, quod Philisthini castrametati sint in Aphec. Quæstio II.

QVÆRET aliquis, quomodo dicatur hic, quòd Philisthini castrametati sunt in Aphec, & Israelitæ super fontem Iezrahel, cum præcedenti cap. dicatur, quod castrametati sunt Philisthini in Sunam, & Israelitæ in mōte Gelboe. Aliquis respondebit, ꝙ ista loca sunt penitus idem: habent D tamen plura nomina, sicut est de multis locis scripturæ, vt de Ierusalē, & Hebron. Sed hoc non stat; quia Aphec est ciuitas in sorte Iudæ: Sunam autem, in qua præcedenti capit. dicebatur congregatos Philisthinos, erat in sorte Issachar. Ideo dicendum, quod diuersa sunt loca. Sed aliquis adhuc dicet, quod sint eadem loca: quia præceden. cap. dicitur, quod Israelitæ castrametati sunt in monte Gelboe, bellum tamen fuit ibi, vt patet infra cap. vltimo, s. & fugerunt viri Israel ante faciem Philisthijm, & ceciderūt interfecti in monte Gelboe: ergo non mouerunt castra Israelitę de loco ipso. Aliquis posset respondere, ꝙ tempore belli nō castrametabantur Israelitæ in monte Gelboe, sed fugiendo persecuti sunt eos Philisthini, & occiderunt multos in monte Gelboe. Sed hoc non stat: quia sequen. lib. cap. 1. dixit ille iuuenis, qui narrabat mortem Saulis: Casu veni in montem E Gelboe, & Saul incumbebat super hastam suam: porro currus, & equites appropinquabant ei: Saul tamen non fugit, sed firmiter mansit in loco belli, cum dicatur infra cap. vlt. quòd Israelitæ fugerunt, & totum pondus prælij versum est in Saul ipse tamen mortuus est in monte Gelboe: sic etiam patet in planctu Dauid, sequenti lib. c. 1. s. Montes Gelboe, nec ros, nec pluuia veniant super vos: quia ibi abiectus est clypeus fortium: ergo ibi factum est bellum, & consequenter erant ibi castra Israel. Oportet ergo dicere vnum de duobus, s. vel, ꝙ primo castrametati sunt Israelitæ super fontem Iezrahel, de quo hic, & postea in monte Gelboe; de quo præcedenti cap. & sic sit mutatio ordinis; vel quod sit idem locus mons Gelboe, & Fons Iezrahel. Respondendum est, ꝙ nō est idem de Israelitis, & de Philisthinis: nam de castris Philisthinorum necesse est dici, ꝙ mutata fuerint; cum alius locus sit Sunam, de quo præced. c. & alius Aphec

de quo hic. In quo sciendum, ꝙ Philisthini mox, vt congregauerunt agmina in terra sua, venerunt ad pugnandũ contra Israel, & castrametati sunt in diuersis locis successiuè, vt magis accederent ad castra Israelitarum: & hoc secundum diuersas profectiones: prius autem castrametati sunt in Sunam, de quo habetur præced. c. quam in Aphec, de quo habetur hic: quia quando castrametati sunt in Sunam, nondum congregati fuerant omnes Philisthini: cum dicatur, præced. c. Congregati sunt Philisthini, & castrametati sunt in Sunam. Cum autem castrametati sunt in Aphec, erant congregati omnes Philisthini, vt patet hic. s. Congregata sunt Philisthiim vniuersa agmina in Aphec. Fuerunt ergo castrametati in Aphec, postquam castrametati sunt in Sunam: sed ad huc non manserunt in loco isto, sed postea iuerunt in Iezrahel, vt patet infra in littera. s. Philisthiim autem ascenderunt in Iezrahel: ergo mutabant castrametationes. De Israelitis autem dicendum est, ꝙ à principio castrametati sunt in monte Gelboe, præced. c. & deinde cum fuerunt apud fontem Iezrahel, de quo hic, erant in monte Gelboe, cum ibi factum fuerit bellum, vt supra declaratum est. Erant tamen montes Gelboe magni, & intra illos poterant castrametari in diuersis locis, & sic fortè fecerunt: quia primo castrametati sunt in quadam parte eorum, de qua præced. cap. deinde venerunt ad aliam partem, scilicet ad fontem Iezrahel, qui erat intra montem, & ibi factum est bellum: nam Philisthini postea ascenderunt ad loca castrorum Israelitarum in Iezrahel, vt patet infra in litera: & ibi factum est id, quod accidit de Saule: & sic non sunt penitus eadem castra, quæ habentur præcedenti cap. & hic.

Aphec an sit terra Israelitarum, vel Philisthinorum.
Quæst. III.

QVAERETVR vlterius, an quando Philisthini castrametabantur in Aphec, castrametarentur in terra sua, vel in terra Israelitarum. Aliquis dicet, ꝙ manifestum est, ꝙ in terra Israel, cum Aphec sit ciuitas in sorte Iudæ, vt patet Iosue 15. cap. Sed ista ratio non stat: quia tota terra Philisthinorum erat pars terræ Israel, & Deus iussit illam diuidi per sortes, & promisit se traditurum Israelitis, vt patet Iosue c. 13. maxima quoque pars terræ Philisthinorum, immo ferè tota terra illa cecidit in sorte Iudæ, vt patet Iosue capit. 15. & ibi est declaratum: quamuis ergo Aphec esset in sorte Iudæ, poterat esse, ꝙ possideretur a Philisthinis, sicut Accaron, & Azotus, & Gaza, quæ ponũtur in sorte Iudæ, Iosue cap. 15. Et tamen istæ ciuitates possidebantur à Philisthinis: & sic Philisthini castrametantes in Aphec, castrametarentur in terra sua, & non in terra Israel: quia hic non vocamus terram Israel omnem illam, quæ pertinebat ad Israelitas de iure, sed eam solum, quam actualiter possidebant. Dicendum tamen, ꝙ Philisthini castrametabantur nunc in terra Israel, & non in sua: quod patet, quia ipsi erãt inuasores Israelitarum: ideo oportebat, ꝙ venirent ad terram Israel, alioquin non inuaderent illos, si manerent intra terram suam. Item patet, quia primo castrametati sunt Philisthini in Sunam, quam in Aphec, vt declaratum est: & tamen, quando erant in Sunam, erant in terra Israel: ꝙ patet, quia de Sunam erat adolescentula illa, quæ ducta fuit ad Dauid, vt cubaret in sinu eius, & calefaceret eum in senectute, inf. 3. lib. c. 1. si tamen fuisset Sunam de terra Philisthinorum, non adducta fuisset inde aliqua puella, vt esset vxor Dauid. Item patet, quia infra 4. lib. c. 4. Dicitur de Eliseo, ꝙ transiuit quadam die per Sunam, & susceptus est ibi in hospitium a quodam viro, cuius filium postea suscitauit: si tamen esset in terra Philisthinorum, non egisset illud Eliseus, præcipuè, quia apparet ibidem hospites Elisei fuisse Hebræos, quando ergo Philisthini castrametati sunt in Sunã, erãt in terra Israel: & a fortiori cũ essent in Aphec, quia prius venerunt in Sunam quam Aphec. Item patet, quia in isto loco erant Philisthini, quando Dauid missus est de castris: & tamen infra in litera dicitur: Surrexit Dauid, & viri eius, vt reuerterentur ad terram Philisthiim: Philisthiim autem ascenderunt in Iezrahel: ergo non erãt Philisthini in terra sua, quando erant in Aphec, sed in terra Israel; alioquin non diceretur: Dauid reuersus est inde in

F terram Philisthiim. *Et satrapæ quidem Philisthiim incedebant in centuriis, & millibus.* i. principes Philisthinorum incedebant cum turmis suis ordinatis, per centurias, & millenaria, est enim centuria congregatio centum virorum, & qui præsunt talibus congregationibus, vocantur centuriones: qui autem præsunt millibus, vocantur tribuni, vel chiliarchi: sic autem erat dispositus totus exercitus Philisthinorum. s. distributus per centuriones, & tribunos: isti enim erant modi visitati ducum illius temporis: & sic dixit Samuel ad Israelitas, quando petebant Regem, quòd Rex eorum tolleret filios ipsorum, & constitueret illos sibi tribunos, & centuriones, vt patet supra c. 8.

Satrapæ Philisthinorum qui essent. *Quæst. IIII.*

G QVÆRET aliquis, qui essent isti satrapæ Philisthinorum. Aliqui putabunt, ꝙ omnes duces exercitus, tam tribuni, quam centuriones vocentur hic satrapæ: sed falsum est, quia solum erant quinq; satrapæ Philisthinorum: sed manifestum est, ꝙ hic erant plures, quam viginti principes satraparum: nam dicitur, ꝙ incedebant in millibus: ergo ad minus essent duo millia virorum in castris Philisthiim: in duobus enim millibus sũt viginti duo principes, scilicet duo millenarij, siue tribuni: & viginti centuriones constituti sub duobus tribunis. Dicendum igitur, ꝙ satrapæ Philisthinorum non erant tribuni, nec centuriones: sed quilibet satraparum erat princeps multorũ tribunorũ, & centurionum: & dicitur, ꝙ incedebant satrapæ in centuriis, & millibus. i. quilibet de satrapis habebat secum suos millenarios, & centuriones: in quo innuitur, ꝙ sicut erãt quin-
H que satrapæ Philisthinorum, ita erant dispositæ quinque acies, & in qualibet erant multi cẽturiones, & tribuni constituti sub satrapa illius aciei. Hoc patet, quia immediatè dicitur: Dauid autem, & viri eius erant in nouissimo agmine cũ Achis, s. q. Achis, qui erat vnus de satrapis Philisthinorum, tenebat vltimam aciem, & in ea erat Dauid cum viris suis: incedebat autem quilibet de satrapis in centuriis, & millibus. i. cum centuriis, & millibus, quæ erant sub ipso in sua acie. In quo sciendum, ꝙ in terra Philisthiim erant quinq; ciuitates præcipuę, quæ vocantur capita prouinciarum, vel metropoles: nam ab eis nominantur quinq; prouinciæ terræ Philisthinorum: principes autem istarum ciuitatum cum prouinciis suis vocabantur satrapæ, vel Reges, sicut Achis vocatur Rex Geth, vt patet supra c. 21. & 28. erat tamen solum Dominus vrbis Geth cũ prouincia sua;
I & quia si isti vocentur Reges, erunt paruuli, vocantur reguli, & non Reges, vt patet Iosue c. 13. vbi dicitur, ꝙ tota terra Philisthinorum diuiditur in quinque regulos. Vocantur etiam isti quinque, satrapæ, id est, principes potentes; quia satrapa dicitur quasi satis potens, & sic vocantur supra c. 5. & 6. & hic. Isti autem satrapæ, cum non essent sub ordinati. s. quia vnus non erat Dominus alterius, congregabant singulariter gentes terræ suæ, & quilibet de eis, quos ducebat de terra sua, faciebat vnum exercitum, vel aciem: & sic erant quinque acies Philisthinorum, secundũ numerum satraparum, in quarum qualibet erãt multi centuriones, & tribuni. *Dauid autem, & viri eius.* s. sexcenti, qui cum illo erãt: omnes enim duxit ad bellum, nec reliquit aliquem in vrbe Siceleg: ideo Amalecitæ, qui irruerunt in vrbẽ, absente Dauid, non inuenerunt aliquem, qui resisteret eis: sed
K solum erant feminæ, vt patet sequenti c. vnde in prǫda solum dicitur, ꝙ ferebant feminas, & filios, ac filias eorũ, de nullo autem viro fit mentio. *Erant in nouissimo agmine cum Achis.* i. erant in vltima acie: dicitur autem in nouissimo, quia tota gens Philisthinorũ erat distincta per quinq; acies secundum numerum quinque satraparum: & vltima acies erat Regis Achis, qui erat satrapa vrbis Geth, cum illo autem erat Dauid, quia in terra eius morabatur, sub illius pręsidio, & ipse dedit ei vnam ciuitatem. s. Sicelег supra 27. c ideo dixerat Achis ad Dauid: Scito quoniam mecũ egredieris in castris tu, & viri tui, præced. c. *Dixerunt principes Philisthiim*, s. ad Regem Achis, increpando eum, cur haberet secum Dauid in castris. *Quid sibi volunt Hebræi isti?* id est, ad quid sunt isti Hebræi hic? quasi dicant, nõ sunt hic conuenienter: quia poterunt fieri nobis aduersarij, quãdo præliari cœperimus, vt patet infr. in litera. In Hebræo dr. *Qui*

sunt

isti Hebraei. i. de qua terra sunt, vel quomodo sunt hic? & ad idem redit, quod litera nostra. Dicet aliquis: quomodo alij Philisthim sciebant Dauid, & viros suos esse Hebraeos? Respondendum, ꝙ forte cognouerunt eos habitu, qui erat diuersus Israelitis, & Philisthinis: nam debebant Israelitae portare fimbrias, per quatuor angulos palliorum, vt patet Num. cap. 15. Philisthini autem non portabant aliquid horum. Vel potest dici, ꝙ cognoscebant eos per locutionem, quia distincta erat locutio Hebraeorum, & Philisthinorũ: vel forte cognoscebant, quia iam saepe viderant eos in terra illa, cum stetisset ibi Dauid quatuor mensibus, vt patet supra cap. 27. & non interrogauerunt principes Philisthinorum de istis Hebraeis, quid ibi agerent, quasi ignorarẽt: sed, vt haberẽt locum reprehendẽdi Regem Achis. *Et ait Achis ad principes Philisthiym.* Isti principes erant satrapae, qui conuenerunt ad Achis, redarguentes eum propter Dauid: ipse autem allegauit coram eis rationabilem causam, cur esset ibi Dauid cum Hebraeis. *Nunquid ignoratis Dauid.* idest, nunquid non cognoscitis Dauid. q.d. non deberetis ignorare Dauid, quia iam multis diebus mecum est, & aduentus suus ad me fuit notorius, & pro causa notoria: hoc dicebat Achis ad suadendum, ne principes excluderẽt Dauid de castris, & quia si Dauid esset cum Achis, fuisset aliquid nouum, & suspectum in terra Philisthinorum, & nollent principes recipere Dauid in castris: allegauit Achis, ꝙ non erat nouum Dauid esse in terra illa, admirans de illis, ꝙ non cognoscerent eum: & ex hoc excludebat suspitionem contra Dauid, vel saltem minuebat eam. *Qui fuit seruus Saul Regis Israel.* idest, Dauid fuit seruus Saulis, qui Saul erat Rex Israel, & Dauid erat de terra illa: ideo erat seruus eius. i. subditus, vel vasallus: dicit aũt, qui fuit, ad significandum causam aduentus Dauid. q. d. olim fuit seruus Saulis, quando manebat in pace cum illo: postea autem Saul persecutus fuit eum ad mortem iniustissimè, & ipse recedens de terra illius desiit esse seruus eius, & nunc est seruus meus: sic enim dixerat supra ca. 27. Achis. scilicet. Multa mala operatus est contra populum suum Israel: erit igitur mihi seruus sempiternus. *Et est apud me multis diebus, vel annis.* idest, mãsit in terra mea multis diebus, vel multis annis, & in toto hoc tempore nunq̃ reperi contra eum aliquod malum: ideo nõ debet aliqua suspitio haberi de illo. In Hebręo habetur. *Et est apud me isto diebus vel isto annis.* ꝙ non patitur latinitas, sed Hebraica improprietas sic loquitur, quod ad idem redit, quod litera nostra.

Regula quando Sacra Scriptura ponit duos numeros, scilicet, maiorem, & minorem, quid credendum.
Quaestio V.

QVAERET aliquis, quomodo Achis dixerit, ꝙ Dauid fuerit secum multis diebus, vel annis, quia supra cap. 27. dicitur, ꝙ tempus, quo mansit Dauid in terra Philisthinorum, fuit quatuor mẽsium. Aliquis dicet, ꝙ quando ponuntur duo numeri inaequales in scriptura, semper credendum est maiori numero, eo ꝙ Scriptura sacra in nulla parte sui mentiri potest: si ergo ponit magnum numerum, necesse est tot fuisse, quot ipsa asserit, & nõ sequitur ex hoc quòd in positione parui numeri fuerit mendaciũ, quia nõ ponuntur cum praecisione: & verum est, vbi sunt mille, quod sunt centum: si tamen nos assentiamus minori numero, & negemus maiorem negabimus aliquid, quod est in sacra Scriptura: & illud est inconueniens: sic autem est hic, quòd supra cap. 27. ponuntur quatuor menses, & hic ponuntur anni aliqui, saltem duo ideo assentiendum est huic numero, qui maior est. Sed dicendum, quòd ista regula est vera, quando vterque numerus, scilicet, maior, & minor ponuntur a sacra Scriptura: ita ꝙ ipsa asserat illos numeros à seipsa: si tamen vnus asseratur ab ipsa, & alius referatur dictus ab aliquo, non oportet assentire maiori, si est ille, qui refertur dictus ab alio: nam non cogimur credere verum esse aliquid de his, quae scriptura refert. dicta esse ab alijs: sed de his, quae refert à seipsa: iste tamen numerus multorum dierum, vel annorum non ponitur a Scriptura sacra, sed à Rege Achis: ideo non obligamur ei magis credere, quam numero habito supra capit. 27. immo nullo modo obligamur ei assentire plus quam dicto alicuius personae

A priuatae, de qua nulla mentio fiat in scriptura. Dicendum igitur, ꝙ solum mansit Dauid in terra Regis Achis quatuor mensibus, vt patet supra cap. 27. vbi ponitur numerus quasi cum praecisione. s. fuit autem numerus dierum, quibus habitauit Dauid in regione Philisthinorum, quatuor mensium. s. non fuit plus: quia, si fuisset saltem vnus annus, deponeretur ille annus, & non quatuor menses: ergo videtur, ꝙ non peruenerint dies illi saltem ad quinq; mẽses, tam secundum literam nostram, quàm secundum literam Hebraicam. Cum autem dixit hic Achis: & fuit apud me multos diebus, vel annis; Aliquis poterit dicere, quod satis stat in eo, quod habetur supra c. 27. quia locutus est disiunctiuè, ad quod sufficit alteram partem esse veram: vera est autem prima pars. s. & est apud me multis diebus, quia in quatuor mensibus multi dies sunt: sed illud pueriliter
B est dictum: non. n. sic loqueretur Achis coram principibus Philisthinorum: quia hoc modo altera pars propositionis careret sensu, vt si aliquis diceret: ego fui ibi per vnam horam, vel per decem millia annorum: propositio enim vera est, sed est ridicula. Dicendum ergo, ꝙ quamuis Achis locutus fuerit disiunctiuè, & nõ voluerit asserere vtranque partem. s. ꝙ Dauid fuerit apud se multis diebus, & annis. s. ꝙ in illis multis diebus continerentur aliqui anni, & in hoc mentitus sit, saltem in ea parte habuit intentionem mentiendi: nam volebat tollere omnem suspitionẽ de Dauid, & quia non poterat, nisi assereret eũ mansisse apud se multo tempore, dixit, ꝙ mansit aliquot annis. *Et nõ inueni in eo quicquam.* i. nunquam inueni in eo aliquid mali, vel fraudis: si tñ venisset in terram istam cum intentione nocendi, iam aliquando cõperta fuisset fraus sua: ideo nõ est quicq̃
C praesumendum cõtra eum: & verum dicebat in hoc Achis; quia Dauid nũq̃ fecerat aliquid cõtra Achis, ꝙ ipse fraudulẽtũ inueniret; fecit tñ multa, quę si cognouisset Achis, inuenisset fraudem, vt, ꝙ Dauid pugnaret contra Amalecitas, Gessuri, & Gerzi, & diceret se pugnare contra Israel, vt patet supra cap. 27. Sed illa latuerunt Regẽ Achis. *Ex die, qua transfugit ad me vsque ad diem hanc.* s. in toto tempore, nunq̃ apparuit aliqua iniquitas eius; & dicitur; Ex die, qua transfugit, ad significandum, quomodo Dauid venerit ad Achis, quia venit, vt transfugus de terra Israel, cùm fugeret à facie Saulis: *Irati sunt autẽ aduersus eum principes Philisthym.* id est, quatuor satrapae reliqui, qui loquebãtur ista ad Achis, irati sunt contra eum, quasi irrationabiliter ageret, ducendo secum Dauid in castra, quia poterat ibi nocere Philisthinis, vt patet infra. *Et dixerunt ei.* Istud fuit per
D modum sententiae, & obediuit eis Achis: nam quatuor satrapae simul erant maiores Rege Achis: ideo quamuis doleret de recessu Dauid: tamen permisit, vt obediret satrapis. *Reuertatur vir.* scilicet, Dauid, & non sit in castris. De alijs Hebraeis non locuti sunt: quia si Dauid reuerteretur, cùm illi essent serui sui, reuerterentur cum eo. *Et sedeat in loco, in quo constituisti eum.* id est, maneat in vrbe, quam dedisti ei, scilicet, in Siceleg supra cap. 27.

Quare satrapae consenserint, quòd Dauid rediret in terram Philisthinorum. Quaestio VI.

QVAERET aliquis, cùm satrapae Philisthinorum habuerint Dauid, vt suspectum, & ob hoc noluerint ipsum manere cum eis in bello: quomodo voluerint, ꝙ rediret in terram Philisthinorum, cum ibi posset nocere nimis,
E agendo cędes, & praedas: tum propter repulsam, quia indignaretur, ꝙ Philisthini habuissent eum suspectum: tum quia habebat opportunitatem magnam ad hoc faciendum, cũ Philisthini essent in terra Israel in bello, & manerent oppida vacua, sicut fuit Siceleg, ad quam venientes Amalecitae nullum viru inuenerunt, sed solas feminas, & paruulos, sequen. ca. Respondendum, ꝙ Philisthini habebant suspitionem contra Dauid, ꝙ vellet in bello nocere eis, & hoc, quia habebat ibi magnam opportunitatem ad faciendum id, cum esset inter ipsos Philisthinos in extremo agmine. Item, quia per hoc poterat nimis sibi placare Saulem, vt ipsi dixerunt, scilicet. Quomodo enim placare aliter potest Dominum suum, nisi in capitibus nostris? vt patet infra: in terra autem Philisthinorum, quamuis aliquid ageret Dauid contra Philisthinos, non posset tantum pla-

care Saulem, sicut si in bello adiuuaret eum contra Philisthinos. Item quia, si in bello Dauid aliquid vellet agere cõtra Philisthinos, turbaret omnia castra Philisthinorum, cũ percuteret eos à tergo ex insperato: & sic fortè propter illum compellerentur fugere Philisthini, & vincerent Israelitæ: quod erat maximum malum Philisthinis. In terra autem Philisthinorum, quamuis aliquid ageret Dauid, nõ posset nocere: ideo voluerunt potius, q rediret in terram Philisthinorum, quam q maneret in castris. Item quia non putabant Philisthini, q Dauid haberet opportunitatem ad nocendum terræ ipsorum, quia erãt loca murata, & manserant ibi viri bellatores, qui ea defenderant; Dauid autem habebat secum paucos viros. s. sexcentos: ideo non poterat aliquem locum munitum obsidione capere. Cum autem obiicitur, q manserant oppida vacua viris, sicut fuit in Siceleg; dicendum, q non fuit sic in aliis locis Philisthinorum. Ratio diuersitatis est, quia Siceleg erat ciuitas Dauid, quam dederat ei Rex Achis: ideo habitabant ibi soli viri Dauid, & vxores eorum. Cum autem nunc iuit Dauid in bellum cum Achis, iuerunt cum eo omnes viri sui, quia Achis dixerat. Scito quoniam mecum egredieris in castra tu, & viri tui: & sic non mansit aliquis in Siceleg de viris Dauid, sed solæ feminæ. De aliis autem locis Philisthinorum non egrediebantur omnes viri bellatores, ideo manebant multi, qui possent defendere vrbes. Item dato, quod Philisthini aliquid suspicarentur contra Dauid, si rediret in terram eorum: quia tamen magis suspicabantur manente ipso in castris, voluerunt potius remittere ipsum in terram suam: quia necesse erat, q tenerent eum secum in castris, vel mitterent ad terram eorum, vel expellerent à se, vt iret in terram Israel: hoc autem vltimum erat eis periculosum, quia efficeretur Dauid illis hostis ferocissimus; ideo tempore belli non expediebat, q remitterent ipsum in terram suam: & sic oportuit, q iuberent eum redire in Sicelag, vbi prius erat: quamuis suspecta esset reuersio eius illuc, ipsis manentibus in castris. *Et non descendat nobiscum in prælium.* i. non veniat nobiscum ad pugnandum. Ex hoc apparet, q quando Dauid missus fuit de castris, nondum erant Philisthini in loco, in quo pugnaturi erant contra Israel: quia alias non essent descensuri ad bellum, sed ibi bellarent, vbi erant: hoc etiam apparet, quia infra in litera dicitur, q reuersus est Dauid in terram Philisthijm, & Philisthijm ascenderunt in Iezrahel: & sic non manserunt in castris, in quibus tunc erant: dicitur etiam; & non descendat nobiscum in prælium: in quo, descendere, accipitur largè, non magis pro descendere, quã pro ascendere: quia potius dicitur econtrario inf. in litera. s. Philisthijm ascenderunt in Iezrahel: ergo nõ descendebant in bellum, sed ascendebant: accipitur tamen largè descendere in bellum. i. ire in bellum, sic patet sequenti cap. s. Aequa enim pars erit descendentis ad prælium, & remanẽtis ad sarcinas: sic etiam dicebatur Dauid à viris suis, q non descenderet in bellum cum eis. *Ne fiat nobis aduersarius, cum præliari cœperimus.* i. si maneat nobiscum, poterit conuerti contra nos, quãdo cœperimus præliari, adiuuando Saulẽ; & sic turbabit omnia nostra castra. *Quomodo enim placare poterit Dominũ suum, nisi in capitibus nostris?* q. d. nõ potest ipse cõuenienter placare Dñm suũ Saulẽ, nisi scindendo capita nostra, vel agendo quicquid potuerit contra nos. Ista enim erat rationabilis præsumptio: putabant quippe Philisthini, q, cũ Dauid esset transfugus de terra Israel propter irã Saulis, desideraret eũ placare, vt rediret in gratiã eius: & quia poterat eum conuenienter placare pugnando nũc contra Philisthinos, verisimile erat, q pugnaret contra illos, & noceret, quantũ posset. *Nonne iste est Dauid, cui cantabant in choris?* i. ad cuius honorẽ feminæ cantabant ducendo choros: hoc allegauerunt satrapæ Philisthinorũ contra Achis ad fortificãdum præsumptionẽ. s. q non erat verisimile, q Dauid vellet manere semper in terra Philisthinorum, vt seruus Achis: sed magis desideraret redire in terram Israel, cũ ibi esset vir honoratissimus, sicut Rex, immo plus quam Rex: q probant ex carmine feminarum, quæ tribuerunt Dauid decem millia, & Sauli Regi mille solum: non poterat tñ conuenienter redire in terram suam, nisi nunc adiuuaret contribules suos, pugnans contra Philisthinos. Deus autem mouit istos satrapas ad hoc suspicandum: quia sic facturus erat Dauid,

F & occisurus plurimos, si mansisset in castris, vt declaratum est præcedenti cap. *Percussit Saul in millibus suis, & Dauid in decem millibus suis?* Ista litera habetur aliter supra c. 18. vbi mulieres cantauerunt. s. Percussit Saul mille, & Dauid decem millia. Potest tamen exponi dupliciter: vno modo secũdum corticem literæ. s. percussit Saul in millibus suis. i. percussit aciem Philisthinorum in millibus suis. i. cum millibus suis. s. q habebat Saul secum mille, & cũ illis percussit Philisthinos, & Dauid percussit in decẽ millibus viris, quos habebat secum, ita q accipiatur, in, pro cum: sic patet Gen. cap. 32. s. In baculo meo transiui Iordanem. i. cum baculo: sed non stat iste sensus, quia Dauid non habebat plures viros secum in bello, quàm Saul; vnde dicendum, q si Philisthini isto modo intelligebant, loquebantur ex inuidia, scilicet, vt diminuerent probitatem Dauid, attribuentes vi-
G ctorias suas multitudini virorum, & non virtuti suæ. Sed hoc non est verisimile: quia Philisthini referebant se hic ad cantum mulierum, cùm dicatur hic: Nonne iste est Dauid, cui cantabant in choris? sed feminæ dixerunt, quod Dauid percusserat decem millia, & Saul mille: ergo istum eũdem sensum faciebant Philisthini: & intelligitur, percussit Saul mille, & vocantur isti mille sui, quia ipse illos percussit: & Dauid percussit in decem millibus suis, id est, percussit decem millia, & vocantur sua, quia ipse illa percussit, & non alius, intelligendo, vt declaratum est, supra cap. 18. & isto modo dixerunt etiam alij Philisthini, quando stetit Dauid prima vice coram Rege Achis. s. Nunquid iste est Dauid Rex terræ, cui cantabant per choros, dicentes: Percussit Saul mille, & Dauid decem millia? supra cap. 21.

Vocauit ergo Achis Dauid. Hic ponitur secundum, in
H quo Dauid de castris mittitur: non enim erat Dauid præsens Regi Achis, quando satrapæ Philisthinorũ loquebantur cum eo ista: consentiens aut Achis verbis satraparum, non quidem quasi ipse propter verba illorum aliquid præsumere inciperet contra Dauid, quod prius non præsumebat, sed vt nõ offenderet eos, assensit verbis suis: vocauitq. Dauid ad se, vt mitteret eum de castris in Siceleg. *Et ait ei: viuit Dominus.* Modus iurandi, & est communis ferè apud omnes gentes, & sic non solum Israelitæ, sed etiam Philisthini sic iurabant: differebat tamen, quia non omnes iurabant per eundem Deum, sed quilibet per Deum suum. Sic enim quãdo Laban, & Iacob inierunt fœdus in monte Galaad, iurauit Iacob per Deũ patris sui Isaac: Laban autem iurauit per Deum Nachor, & ambo imprecati sunt maledictionem super se à Dijs suis, si violarent fœdus, vt patet
I Gen. c. 31. Achis autem incepit hic iurare ad excusandum se coram Dauid: nam si nunc mitteret Dauid de castris, videbatur fieri pp præsumptionem: Dauid aũt habebat in hoc ius querelæ, quia cùm tanto tempore nihil in eo inuentum fuerit iniquitatis, iniusta erat nunc contra eum suspitio: ideo Achis excusat se, dicens: q nihil suspicatur contra eum, nec fit istud propter suspitionem, sed vt non offendantur principes Philisthinorũ. *Quia bonus, & rectus es in conspectu meo.* i. iuro per Deum, q ego de te nihil suspicor, quia in omnibus videris mihi bonus, & rectus, s. non inuenio in te aliquid mali. *Et exitus tuus, & introitus tuus mecum est in castris.* i. tu intras mecum in castra, & exis: in hoc probat Achis id, quod intẽdit. s. q non suspicaretur aliquid de Dauid: quia, si suspicaretur, non tãtum confideret ei: confidebat enim nimis, quia introitus, & exitus Achis in castris erat
K cum Dauid, id est, quocunque iret Achis, ibat Dauid cum illo: est enim modus loquendi, quod per introitum, & exitum significetur tota communicatio: sic accipitur Num. 27. cap. vbi Moyses petiuit post mortem suam principem super Israelitas, qui ingrederetur, & egrederetur ante eos. i. qui dirigeret eos in omnibus: sic etiã habetur supra c. 18. s. Omnis autem Israel, & Iuda diligebat Dauid: ipse enim ingrediebatur, & egrediebatur ante eos, id est, præcedebat eos in omnibus: ad signandum ergo maximam confidentiam, quam habebat Achis in Dauid, & magnam communicationẽ ad ipsum, dixit; Introitus tuus, & exitus mecum est in castris. *Et non inueni in te quicquam mali, ex die, qua venisti ad me vsque in diem hãc.* Ex hoc Achis innuit, q nihil suspicetur contra Dauid, eo q non habeat aliquam causam suspicandi: & est iste modus suadendi artificiosus ad captandam fidem. s. quando aliquis allegat contra se ea,

quæ

quæ hostis allegare deberet contra ipsum, & per hoc facilè creditur sic loquenti, sed interdum magnæ fraudes latent. *Sed & satrapis non places.* i. quamuis in cóspectu meo bonus sis, tamen non in conspectu satraparum; ideo, vt nó offendas ipsos, recede hinc. In Hebræo habetur: *Sed coram satrapis non es bonus.* i. non iudicant te esse bonum, & placidum sibi, sed suspectum: sic etiam vbi supra litera nostra dicit: Quomodo placare poterit Dominum suum, nisi in capitibus nostris? dicitur in Hebræo; Nisi in capitibus virorum istorum, & viri isti sunt Philisthijm, de quibus intelligebant satrapæ. *Reuertere ergo,* scilicet, in vrbem Siceleg, in qua manebas: nam ibi vxores suas habebat, & viri sui ét. *Et vade in pace.* scilicet, vade securus in locum tuum, q. d. licet satrapæ Philisthinorum habeant te suspectum ad manendum hic: tamen non volunt nocere tibi in aliquo, ideo securus ibis per viam. *Et non offendes oculos satraparum Philisthijm.* Id est, & recedendo de castris, non offendes oculos eorum, si autem maneres hic, offenderes illos. *Dixitque Dauid ad Achis.* Hic incipit Dauid conqueri, ꝙ mittatur de castris propter præsumptionem, cum iniustissimum sit contra eum aliquid præsumi.

Quare conquestus sit Dauid, quod mitteretur de castris. Quæstio VII.

QVÆRET aliquis, quare Dauid conquerатur hic, ꝙ mittatur de castris, cùm iam Achis respondisset ei sufficienter, excusando se, ꝙ ipse non suspicaretur aliquid contra eum. Respondendum, ꝙ Dauid fecit hoc ad demóstrandum innocentiam suam: quia si ipse non conquestus fuisset de præsumptione habita contra ipsum, tacitè C confessus esset, quod ipse talis esset, de quo iustè suspitio haberi posset: vt ergo excluderet à se omnem suspitionem, conquestus est, licet sciret sibi rationabiliter respósum esse: iste enim est modus illorum, qui rei sunt criminis: nam si accusentur, vel obiiciatur eis crimen, & non probetur: magis conqueruntur, quàm si nullo modo ad eos pertineret: & quia Dauid erat hic reus, cum ipse egisset multa, propter quæ Achis deberet suspicari contra ipsum, quæ quidé non patebant, conquestus est grauiter, ꝙ contra ipsum iniusta haberetur suspitio. Aliter dici potest, ꝙ conquestus est, eo ꝙ doluerit, ꝙ mitteretur de castris, quia ipse voluisset manere in castris ad pugnandum contra Philisthinos: quod valde desiderabat, vt adiuuaret Israelitas: & quia cadebat ab intentione sua, cum mitteretur de castris, doluit, & con- D questus est ex ira. *Quid feci?* id est, quid ego feci contra te, vel contra aliquem de principibus Philisthinorum, vt suspicari debeas contra me? *Et quid inuenisti in me seruo tuo a die, qua fui in conspectu tuo, vsque ad diem hãc.* i. à die, qua cępi esse in conspectu tuo. i. in terra tua, fugiendo de terra Israel, nihil inuenisti in me, propter quod núc aliquod malum suspicari debeas. *Vt non veniam, & pugnem contra inimicos Domini mei Regis.* Id est, nihil inuentum est in me, propter quod haberi debeat suspitio, ꝙ ego faueam inimicis Domini mei Regis, & non debeam ire ad pugnandum contra eos: hoc dicebat Dauid: quia quanquam ipse multa fecerat, pp quæ suspitio haberi deberet de ipso, tamen sciebat, quòd nemo illa nouerat de Philisthijnis, ideo loquebatur confidenter, tanquam esset prorsus immunis a culpa. Sciendum ẽt, quod Dauid retorquet hic verba conquestionis suæ, in Achis solum: quia ipse solus videbatur eu mit- E tere de castris, cum diceret ei, ꝙ recederet de castris: etiam quia dato, ꝙ vellet Dauid conqueri de alijs, nó poterat iustè: quia alij satrapæ non cognouerant fidelitatẽ Dauid per communicationem, ideo dato ꝙ non confiderent ei plus quam hosti, non grauabãt ipsum: Achis autem cognouerãt fidelitatem, ideo, ꝙ ipse suspicaretur contra illũ, & mitteret eum de castris, erant iniustum, & habebat ius querelæ contra illum. *Respondens autem Achis locutus est ad Dauid.* i. q̃uis Rex Achis sufficienter respondisset Dauid, ita, vt non indigeret alia responsione: quia tamen Dauid iustè cóquerebatur, & Achis diligebat eum nimis, voluit replicare responsionem ad placandum iram Dauid. *Scio, quia bonus es tu in oculis meis.* i. non putes, ꝙ recedas de castris pp me, quia tu bonus es in oculis meis. i. iudico te bonum. i. sine suspitione, & etiam scio, ꝙ bonus es. i. verè scio, ꝙ tu sis

A bonus, de quo nemo debeat suspicari. In hoc autẽ errabat Achis: quia quamuis in oculis suis Dauid esset bonus, tamẽ ipse nesciebat eum esse bonum: cum secundum veritatem, non esset bonus, quantum ad Philisthinos: sed talis, de quo deberet haberi suspitio; dixit tamen, scio, ꝙ bonus es tu, q̃a putabat se hoc scire. *Sicut Angelus Domini.* i. ita bonus es, sicut Angelus Dñi: Angeli. n. Dei totaliter boni sũt, & nulli malum inferunt: ita tu bonus videris mihi. Dixit aũt de Angelo Dñi, quia Angelus significat nunciũ, nuncij autẽ Dei sunt boni in conspectu eorũ, ad quos mittũtur, quia bona eis nunciant: ita Dauid videbatur in conspectu Achis acceptus, sicut si esset nuncius à Deo missus. Iste modus loquẽdi frequẽtatur in scriptura: sic. n. dixit mulier Thecuites ad Dauid: Sicut Angelus Domini, sic est Dominus meus Rex; sequenti lib. cap. 14. Sic etiam dixit Iacob ad Esau. Sic vidi B vultum tuum, quasi viderem Angelũ Domini, Gen. ca. 23.

Quomodo Achis nominauerit Angelum, cum esset gentilis. Quæstio VIII.

QVÆRET aliquis, quomodo Achis nominauerit Angelum Dñi, quia gentilis erat, & Gentiles nesciebant Deum verum, nec cognoscebãt Angelos eius. Respódendum est, ꝙ Achis non cognoscebat Deum verũ, sicut nos cognoscimus, vel sicut Hebræi, cùm esset idololatra, & tamen secundum modum Gentilium poterat hoc dicere: hoc aũt dupliciter; vel quantum ad modũ philosophorum; vel quantum ad modũ poetarum, vtrisq; . n. fauebant Gentiles. De primo patet: nam philosophi posuerunt pluralitatem intelligentiarum separatarum, quæ sunt substãtiæ C purè spirituales, & illæ mouebant corpora cęlestia, sicut declarat Arist. 12. Metaph. oẽs aũt hæ habebant vnã primã, q̃ erat perfectior oibus, pp q̃ agebant, quicquid agebant in mouendo corpora cęlestia: sic dicit Arist. eo. lib. ꝙ prima intelligentia mouet in ratione amati, & desiderati; oẽs aũt aliæ intelligentiæ mouent, vt amans, & desiderans: & quãtum ad hoc substantiæ spirituales separatæ, præter primã, vocabuntur Angeli, vel ministri primæ intelligentiæ, eo, ꝙ operãtur ad nutum illius, vel propter illam; Et sic gentiles poterant vocare Angelos Dei oẽs intelligentias separatas, præter primam. Modus aũt iste magis ad hoc patet secundum Platonem, qui clarius de Angelis locutus est: ita fortè apud antiquos fuerunt aliqui philosophi, qui similia posuerunt. Secundo modo dici potest secundum poetas, secundum quos facilius est poni Angelos Dei: nam secundum D Ouidium, & alios poetas, Mercurius põt vocari Angelus Dei, quia Angelus significat nuncium, à poetis tamẽ Mercurius dicitur nuncius Deorum, pp velocitatem motus: & Ouidius. 2. Metamor. fingit eum habere talaria in pedibus ad volandum, & ire ad omnia, quæ Iuppiter miserit: Græci ergo poetę Mercurium vocabant Angelum Deorum, cũ Angelus in Græco idem sit, quod nuncius: Tempore tamẽ Achis Regis, iam erant aliquę fictiones poeticę, secundum quas ista dicerentur. Aliter dici potest, ꝙ Angelus non accipitur hic, sicut nos accipimus, pro substantia spirituali penitus incorporea, quæ ad nutum Dei seruit, sed accipitur pro nuncio: quia in Hebræo idem nomen est pro nuncio, & pro Angelo, & secundum hoc, quilibet homo potest vocari Angelus, inquantum ad nunciandum aliquid mittit: vocabitur autẽ Angelus Dei, si à Deo mittatur: & hoc mo- E do prophetæ possunt vocari Angeli Dei: quia a Deo mittũtur ad nunciandum aliquid populis; sic autem poterat accipere Achis. s. q. cum Deus sit summum bonum, nũcij Dei, siue homines sint, siue spiritus, ad quoscunque venerint, nunciabunt magnum bonum, & lętabuntur illi, ad quos venerint isti nuncij: & sicut lætitia ista est magna, propter magnum bonum nunciatum à nuncis Dei: ita Achis nimis gaudebat in præsentia Dauid.

Angelus pro nuncio accipitur.

De quo Deo locutus sit Achis, dicendo Dauid esse bonum, sicut est Angelus Dei. Quæstio IX.

QVÆRETVR vlterius, cùm dixerit Achis sicut Angelus Dei, de quo Deo intelligeret: quia licet Deus idem sit, tamen non accipiunt omnes eundem in Deũ. Dicet ergo aliquis, quòd Achis loqueretur hic de Deo suo, quem colebat: Philisthini enim pro maiori parte colebãt,

Deum Dagon, de quo supra cap. 5. & istum haberet Achis in Deum. Sed de isto dicendum, quòd non intelligebatur, quia Dagon erat imago quædam; & quamuis Gẽtiles propter ruditatem illius seculi attribuerent ei deitatem, tamen non dicebãt illum habere Angelos, vel ministros aliquos, cùm scirent eum nunquam loqui. Sed dicendum est, q̃ accepit Achis Deum, sicut omnes homines ab antiquo acceperunt: nam iste terminus, Deus, vel alius sibi æquiualens, in quocunque idiomate significat illud bonum, quo nihil melius excogitari potest: & sic omnes homines intellexerũt aliquod bonum summum esse super omnia bona, & illud habere maximam efficaciam inferendo singulis rebus bonum, vel malum, & licet secundum ritus diuersorum populorum varij Dij colerentur, non putabant quemlibet illorum esse summum bonum, cùm impossibile sit esse plura summa bona. Item quia faciebant istos Deos inæquales, & ponebant vnum tanquam patrem, & principium aliorum: sic.n. nominat Homerus, & refert Arist. 3. de anima: nominãs patrẽ Deorum, & virorũ, qui fingit intellectum, & voluntatem in homine. Aliquãdo quoque idem populus habebat multos Deos, & quędam eorum faciebat cęteris excellentiorem: sic.n. apud Gentiles, secũdum modum poetarum, Iupiter principium Deorũ, & pater omnipotens dictus est: quicquid ergo esset, Gentiles, quanquã rudes, existimabãt reperiri quoddam bonum supremum, à quo alia contraherent quandam virtutẽ: & hunc vocabãt proprijssimè Deum, tñ illũ non cognoscebãt: & propter hoc apud Athenienses, qui sapientiores erant alijs hominibus, cùm omnibus Dijs constituerentur aræ, constituta quoque fuit ara Deo ignoto, & titulus eius erat. Hæc est ara Dei ignoti. Paulus verò Apostolus videns ea, quæ prædicabant Athenienses de illo Deo ignoto, dixit, q̃ ille erat verus Deus, quẽ ipse annunciabat, vt patet Act. 17. cap. Et sic Gentiles, qñ nominabant Deum, si non exprimerẽt nomen illius, intelligebatur de Deo, qui erat summum bonum, licet esset eis incognitus: & de hoc locutus fuit hic Achis; nam cum iste sit summum bonum, poterit præstare nobis maiora bona, quàm quilibet alius de Dijs, vel hominibus: ideo nuncij illius maxima bona annunciabũt ei, ad quem venerint: vnde de eis maximè gaudendum erat, & sic gaudebat Achis ex præsentia Dauid. *Sed principes Philisthijm dixerũt: Non ascendet nobiscum in prælium*, i. quamuis tu videaris bonus in oculis meis, sicut Angelus Dñi, quia tñ principes Philisthinorum, i. satrapæ dixerunt; non ascendet nobiscum in prælιũ; ego cogor mittere te à castris. Hic autem accipitur è contrario, quã supra: quia supra dicebatur ab istis principibus: reuertatur vir, & sedeat in loco suo, & nõ descendat nobiscum in prælium: ex quo patet, q̃ ista verba, ascendere, & descendere, non accipiuntur propriè, sed indifferenter pro ire. *Igitur consurge mane*. Illud dictum fuit in vespere, quando non erat tempus recedendi de castris: ideo iussit Achis, quòd surgeret de mane Dauid ad recedendum. *Tu, & filij tui*. s. sexcenti viri. In Hebræo habetur. *Tu, & serui Domini tui*. i. serui Saulis: & exponit Rab. Dauid Kimhi serui Domini tui. s. Saulis. i. quos hodie Saul, qui prius erat Dominus eorum, persequitur. Vel posset accipi serui Domini tui. i. serui mei, qui sum Dominus tuus: sic enim habetur seq. lib. cap. 20. cùm dixit Dauid ad Abisai: Num magis afflicturus es nos Seba, quàm Absalon? tolle ergo seruos Domini tui. i. seruos meos, qui sum Dominus tuus: Achis tamen solum dixit de sexcẽtis viris, quos habebat Dauid, qui erant serui Dauid: litera tamen Hebraica, quamuis verum dicat, impropriè loquitur: ideo litera nostra solùm dixit, serui tui. *Qui venerunt tecum*. s. de vrbe Siceleg ad bellum: vel qui venerunt tecum de terra Israel ad manendum in terra mea. *Et cum de nocte surrexeritis, & cœperit dilucescere, pergite*. i. surgetis de nocte, & incipietis pergere, quando illuxerit dies. s. per noctem parabitis vos ad recedendum, ne postea moremini per diem, parando vos, & videamini hic à Philisthinis, sed incipite pergere in aurora, vt nemo vos videat recedentes. *Surrexit itaque Dauid de nocte, ipse, & viri eius*. Cum enim videret Dauid, q̃ non poterat manere in castris ad pugnandum contra voluntatem satraparum, voluit promptè obedire Regi Achis, & surrexit per noctẽ, tam ipse, quàm viri sui ad parandum se ad viam. *Vt proficiscerentur mane*. i. vt essent parati ad recedendum, quando

Omnes confessi sũt vnũ Deũ sũmum bonum.

F veniret aurora, quia per noctem non poterant conuenienter recedere. *Et reuerterentur ad terram Philisthijm*. id est, de castris redire debebãt in terram Philisthinorum, & hoc quia castra erant extra terram Philisthinorum in terra Israel. s. in Aphec, quæ erat ciuitas in sorte Iudæ: Dauid autem reuerti debebat in Siceleg, quæ erat in terra Philisthinorum. *Philisthijm autem ascenderunt in Iezrahel*. i. ea die, qua recessit Dauid de castris, vt veniret in Siceleg, Philisthini ascenderũt in Iezrahel: est.n. Iezrahel ciuitas in sorte Iudæ, vt patet Iosue cap. 15. Hoc aũt potest intelligi dupliciter. Vno modo, q̃ Philisthini mouerint castra de Aphec, & venerint ad castrametandum in Iezrahel, sicut mouerant castra de Sunam, de qua præcedenti cap. & castrametati fuerant in Aphec, vt patet hic: Aliter potest intelligi, q̃ Philisthini non venerint in Iezrahel ad castrametandum,
G sed ad pugnandum: eo quòd castra Israelitarum erant super fontem, vt patet supra in litera: & Philisthini voluerunt inuadere illos, & istud videtur verius.

Quare non consenserit Deus, quòd Dauid maneret in castris Philisthinorum. Quæst. X.

QVÆRET aliquis, cur Deus non consenserit, quòd maneret Dauid in castris Philisthinorum, sed mouerit corda satraparum, vt mitterent eum. Nicolaus dicit, q̃ hoc fuit propter tria. Primò, vt ipse nõ occideret aliquos de Israelitis, qui erãt viri boni, & contribules sui, & tñ si ipse fuisset in acie, fortè occidisset illos. Secũdò, vt afferret prædam de manibus Amalecitarum: ipsi.n. abstulerant vxores eius, & virorũ suorũ, & filios & quicquid habebant, vt pa-
H tet seq. cap. si autem Dauid mansisset in castris, nullus fuisset, qui eriperet prædam de manu Amalecitarum. Tertiò, vt Dauid diuidẽdo prædam, quam acceperat ex Amalecitis, acquireret sibi multos amicos, qui fauerent ei in acquisitione regni: de hoc seq. cap. Sed dicendum est, q̃ positio Nicolai nõ agit ad propositum nostrum, quia ipse præsupponit, q̃ Dauid, si mansisset in castris Philisthinorum, pugnauisset contra Israelitas: contrariũ tñ declarauimus præced. cap. ideo ratio prima ab ipso allegata nõ est à nobis tenenda. Tertia ratio quoque de diuisione prædæ non multum agit. Ratio aũt secũda est cõuenienter assignata; quia Deus nolebat, q̃ vxores Dauid, & virorum suorum, & filij perirent: si tñ Dauid mãsisset in castris Philisthinorum periissent, quia Amalecitæ duxissent illas in terram suam, & vendidissent alijs gentibus, vel occidissent. Potissima ratio
I huius erat, quia si mansisset Dauid in castris Philisthinorũ, pugnaturus erat cõtra eos, vt declaratum est præced. cap. & tunc fortè pp eius auxilium vincerẽt Israelitæ, & fugarentur Philisthini, & nõ occideretur Saul, nec filij sui, & consequẽter Dauid nõ esset Rex: Deus tñ diffinierat, q̃ sequenti die morerentur Saul, & filij sui, præced. cap. & volebat, q̃ immediatè Dauid esset Rex: ideo noluit, q̃ maneret Dauid in castris, ne per eum ista impedirentur, quominus fierent.

CAPITVLVM XXX.

K *CVMQVE venissent Dauid, & viri eius in Siceleg die tertia, Amalecitæ impetum fecerant ex parte Australi in Siceleg, & percusserant Siceleg, & succenderant eam igni.*

Descriptus est in præcedentibus Dauid de castris Philisthinorum recessus: hic subiungitur ex recessu eius incidẽs casus. s. liberatio prędæ de manu Amalecitarum: Et diuiditur in quatuor partes, quia primò ponitur Domini cõsultatio, & Siceleg prædatio: secundo hostium persecutio: tertiò prædæ liberatio: quartò ipsius prædæ diuisio. Secunda ibi. Abijt ergo Dauid. Tertia ibi. Qui cum duxisset eum. Quarta ibi. Respondensque vnus vir.

Liberatio prædæ de manu Amalecitarũ per Dauid.

An ordo consequens sit, & ista immediatè facta sint post prædicta. Quæstio I.

QVÆRET aliquis, an ista, quæ habentur hic fuerint dicta, & facta immediatè post præcedentia, & an

& an sit ordo immediatus, vel continuatus. Respondendum est, q̀ ista quasi simul fuerunt facta cum eis, quæ habentur præcedenti cap. & sequenti: nam prius, quam veniret Dauid in Siceleg, Amalecitæ succẽderant vrbem, dum ipse esset in castris cum Rege Achis: tamen hoc videtur factum, postquã ipse recessit de castris, vt veniret in Siceleg: nam tribus diebus moratus est, priusquã veniret, vt patet in litera, cum dicatur, q̀ venit die tertio, & interim Amalecitæ rapuerunt, & succenderunt vrbem: quod patet, quia immediatè, vt fecerunt hoc, fugerunt, & Dauid postquam venit, persecutus fuit illos, & inuenit extra Siceleg puerum in agro, qui dixit ei, vbi erant Amalecitæ, qui succenderant Siceleg: & tamen ille puer relictus fuerat per tres dies, antequam eum inueniret Dauid, vt patet infra in litera, cum dicatur, q̀ non comederat, nec biberat tribus diebus: & etiam dixit: Dereliquit me Dominus meus, quia ægrotare cœpi nudiustertius: ergo iam erant quatuor dies, quo vrbs Siceleg inuasa fuerat ab Amalecitis, & succensa: & tamen Dauid recesserat de castris Philisthinorũ per tres dies, antequam veniret in Siceleg, & iste erat dies quartus, vel forte quintus, quãdo inuenit puerum: ergo die illa, qua recessit Dauid de castris Philisthinorum ad veniendum in Siceleg, factũ fuit hoc, quod habetur hic. *Cumque venisset Dauid, & viri eius in Siceleg*, scilicet, recedentes de castris Philisthinorũ, sic enim dixerant satrapæ Philisthinorum, s. reuertatur vir, & sedeat in loco, in quo constituisti eu, & fuit Dauid reuersus in Siceleg, quia ibi erant vxores suæ, & virorum suorũ, & omnia bona sua. *Die tertio*. id est, tribus diebus morati sunt in itinere, veniẽdo de castris in Siceleg, & hoc quia distabat inde satis Siceleg. *Amalecitæ impetũ fecerant ex parte Australi in Siceleg*. i. reperijt, q̀ Amalecitæ inuaserãt vrbem, dũ ipse erat in castris, & diripuerãt omnia, & quia nemo erat in vrbe, qui defendere posset, primo impetu introierunt in eam. Dicitur aũt ex parte Australi, quod potest dupliciter intelligi. Vno modo, q̀ posuerint obsidionẽ per partem Australem Siceleg vrbis, & introierint per illam, eo q̀ illa pars infirmior esset alijs partibus vrbis. Aliter potest intelligi, q̀ fecerint impetũ de parte Australi, id est, venerint de parte Australi, & fecerint impetũ in Siceleg: Hoc aũt patet, quia terra Amalec est Australis respectu Siceleg: nam Amalecitæ habitabant extra terram Chanaan in deserto extenti per Arabicas solitudines vsque ad desertum Sur, & Aegyptum, vt patet supra c. 15. Aegyptus tñ magis Meridiana est, quàm terra Chanaan: ideo cũ venirent Amalecitæ de terra sua, necesse est, vt venirent de parte Australi, respectu vrbis Siceleg. *Et percusserunt Siceleg*, idest, destruxerunt eam. Non accipitur hic propriè percutere: quia percutere est gladio: Amalecitæ tamen neminem percusserunt, inuadendo Siceleg: eo q̀ ibi nullus vir erat, qui resisteret: de feminis aũt, & paruulis neminem occiderunt, sed omnia duxerunt captiua, sic patet infra in litera, scilicet. Eruit Dauid, omnia quæ tulerant Amalecitæ, & duas uxores suas, nec defuit quicquam à paruo, usque ad magnum, tam de filijs, quam de filiabus, & de spolijs: ergo omnia manserunt illæsa, & neminem occiderunt Amalecitæ in urbe Siceleg: sed dicitur, q̀ percusserint Siceleg, id est, destruxerint eam, succendentes illam.

Quare Amalecitæ inuaserint Siceleg. — Quæst. II.

QVÆRET aliquis, quare Amalecitæ inuaserint urbem Siceleg. Respondet Nicolaus, quod hoc faciebãt propter odium Israelitarum: quia Saul, & Israelitæ deleuerant progeniem ipsorum, & diripuerant omnia, quæ erant in terra, supra cap. 15. Ideo ipsi semper erant hostes Israelitarum, & desiderabant eis nocere, & sic nunc inuaserunt terram Iudæ, ut patet infra in litera, scilicet. Siquidem nos erupimus ad Australem partem Cerethi, & contra Iudam, & ad Meridiem Caleb.

Sed hoc non stat: quia si solũ egissent Amalecitæ, ut nocerent Israelitis, inuasissent terrã Israel, & non Philisthinorum: Siceleg tñ erat in terra Philisthinorũ. Ra. Da. Kimhi dicit, q̀ hoc fecerint ad uindictam eorũ, quæ intulerat eis Dauid, s. quæsierunt, quis esset ille, qui inquietabat eos in terra sua, & inuento, q̀ ille egrederetur de Siceleg, inuaserũt urbem illam. Et forte aliquis habebit hoc, ut uerisimile,

A quia nullam de alijs vrbibus succenderunt, sed solum prædati sunt: Siceleg aũt succenderunt. Sed hoc non stat: quia si venissent Amalecitæ solum ad vindictam malorum, quę eis inferebat Dauid, inuasissent solam vrbẽ Siceleg: sed ipsi inuaserunt terram Iudæ, & Philisthinorum: ideo dicẽdum est, q̀ non veniebant ad expetendum vindictam: & quando dicitur, q̀ succensa fuit Siceleg, & nulla alia ciuitas; Dicendum, q̀ hoc non fecerunt Amalecitæ in vindictam, sed quia non potuerunt succendere alias vrbes: eo q̀ ibi erant defensores, licet prædati fuissent aliqua per agros, & loca non murata: in Siceleg autem nullum inuenerunt, qui posset defendere vrbẽ: ideo prædati sunt omnia, quæ ibi erant, & vrbem succenderunt. Sed dicendum est, q̀ isti Amalecitæ venerant ad prædandum: sciebant enim, q̀ nunc erant bella inter Israelitas, & Philisthinos: ideo rari relinquerentur in oppidis: quia maior pars, & fortior iret ad bellum: &

B sic haberent opportunitatem ad prædandum, & faciẽdum quicquid vellent, & non ibant potius in terram Philisthinorum, ad inuadendum Siceleg, quam in terram Iudæ: sed in omnibus propinquis fecerunt impetum: est enim terra Philisthinorum, & sors Iudæ in latere terræ Chanaan, & est coniuncta terræ Amalecitarum: ideo vt Amalecitæ securius, & velocius prædarentur, irruerunt solum in confinia terræ suæ. s. in Siceleg, & in terram Iudæ: ideo Dauid non vocauit istos bellatores, tanquã venientes ad pugnandum, vel ad expetendũ iniuriam: sed vocauit latrunculos. s. quia veniebant ad prædandum, vt patet inf. in litera. *Et succenderunt eam igni*. i. postquam prædati sunt, quicquid erat in vrbe Siceleg, quod ipsi ferre poterant, succenderunt vrbem, vt cremaretur cum reliquis spolijs. *Et captiuas du-*

C *xerunt mulieres ex ea, a minimo vsque ad magnum*. s. prius quam succenderent vrbẽ, captiuauerunt mulieres, & oẽs, q̀ ibi erant tã paruulos, quam magnos, scilicet, filios earum, quorũ aliqui erãt paruuli, & alij maiores, nemo tñ erat vir

Quomodo in ista vrbe non esset aliquis vir, qui resisteret. Quæst. III.

QVÆRET aliquis, quomodo in ista vrbe nõ esset aliquis vir, qui resisteret Amalecitis inuadentibus. Aliquis dicet, q̀ essent aliqui viri, licet rari, hoc patet, quia dicitur hic, q̀ duxerũt captiuos omnes, à minimo vsq; ad magnum: ergo erant ibi magni. Dicendum est, q̀ non erant ibi aliqui viri, qui essent apti ad bellũ: quod patet, quia denominatio magis debet fieri à viris, q̃ a mulieribus, hic tñ dr̃,

D q̀ duxerunt mulieres captiuas, non nominando viros: ergo vr̃, q̀ non essent ibi viri. Cum aũt dr̃ à minimo vsq; ad magnum, non intelligitur, q̀ duxerint aliquos viros inde: sed quòd duxerint mulieres minimas, & magnas, & filios earum minimos, & maiores: omnes tamen hi erãt paruuli, ita q̀ nemo venisset ad ætatem adultam. Vnde concedendum est, q̀ nullus erat vir pugnator in vrbe Siceleg, hoc autem accidit, quia vrbs illa tradita fuerat Dauid a Rege Achis, ideo ipse solus habitabat ibi cum sexcentis viris suis. Cum autem Achis iturus esset ad bellum contra Israel, dixit ad Dauid: Scito quoniam mecũ hodie eris in castris tu, & viri tui, & tunc Dauid fecit, q̀ omnes sexcenti viri sui irent cum ipso, vnde nullus mansit in vrbe Siceleg, sed solæ feminæ. Aliquis autem dicet, q̀ multi habitabant in Siceleg, præter viros Dauid, & tamen nullus manserat nunc ibi: quia om-

E nes iuerant cum Dauid in castra: & patet, quia dicitur inf. Volebat. n. populus eum lapidare. i. populus Siceleg volebat lapidare Dauid, quia omnes iuerant cum illo in castra, & nullus manserat ad defensionẽ vrbis. Dicendũ est, q̀ iste populus, qui volebat lapidare Dauid, erãt sexcenti viri sui, & non erat aliquis alius de habitatoribus Siceleg: quod patet, quia immediate dicitur, q̀ isti iuerũt ad persequendum latrunculos: tamen soli sexcenti ibant, vt patet inf. & illorũ ducenti lassi substiterunt, & iuerunt cum eo quadringẽti, si tamen essent alij habitatores vrbis Siceleg, qui venissent cũ Dauid de castris, omnes illi iuissent ad persequẽdũ latrunculos: ergo nõ erant alij habitatores. Itẽ patet, quia dato, q̀ essent alij, tñ illi non venissent nunc cum Dauid de castris, quia Achis dixerat ad Dauid: Consurge mane tu, & serui tui, qui venerũt tecum, præcedenti cap. ergo isti soli reuersi sunt de castris cũ Dauid: ideo populus, q̀ volebat lapidare

David, non erat nisi isti sexcenti viri. *Et non interfecerunt quenquam*. i. noluerunt occidere aliquem de eis, quos ceperunt in vrbe Siceleg. Hoc autem fuit, quia omnes illæ erant feminæ, & paruuli: videbatur aūt indignum, q̄ occiderentur, cum nō essent aptæ ad bellum, sed duxerunt eas tanq̄ prædam: Etiam fecerūt hoc, quia Deus mouit Amalecitas ad nun occidendum aliquem, vt nihil periret de pertinentibus ad David. *Sed secum duxerunt*. s. vt haberent illos in seruos, vel venderent aliis gentibus, secundum legem bellorum: ideo David qn̄ inuenit Amalecitas, & pugnauit cōtra illos, habuit totam prædā, ita q̄ nihil deficeret de omnibus, quæ pertinebant ad eum, & viros suos in Siceleg. *Et pergebant itinere suo*. s. ad redeūdum in terram suā, accepta magna præda. Ex hoc apparet, q̄ Amalecitæ prius inuaserunt terram Iudæ, & Caleb, & Cerethi, q̄ inuaderent Siceleg: nam si prius inuasissent Siceleg, oporteret, q̄ post illam G iuissent in alias vrbes: & tn̄ immediatè post eā, reuertebantur itinere suo in terram suam: ergo Siceleg fuit vltima, q̄ vastauerunt. *Cum ergo venisset David, & viri eius ad ciuitatem*. i. die tertio, postquā recesserūt de castris; nam steterant iam per aliquot dies extra vrbem. i. quia à principio fuerunt cum Rege Achis in castra, & ibi mā serunt aliquot diebus: deinde tertio die reuenerunt in vrbem, post recessum de castris: & hoc tēpore medio Amalecitæ potuerunt inuadere omnia loca, quæ prædari sūt, de quibus inf. in litera *Et inuenissent eam succensam igni*. i. iam exustam, quia Amalecitæ exusserant eam, vel fortè tunc ardebat, vt si durauit incendium per duos, vel tres dies, vel plures: qđ satis verisimile est, cùm nullus esset, qui extingueret ignē, & arderet tota ciuitas. *Et vxores suas, & filios suos, & filias suas ductas esse captiuas*. Ex hoc apparet, q̄ non manebat in Si- H celeg aliquis vir pugnator, qn̄ venerunt Amalecitæ: q̄a cū numeratur hic præda, solum ponūtur vxores, & filij, & filiæ: sed per filios, & filias paruuli intelliguntur: alioquin si essent viri, computarentur in numero virorum, & nō filiorum, & filiarū: ēt quia illi prius nominarentur, q̄ mulieres: sed nominātur hic vxores prius, quia illæ erant maiores in præda. *Leuauerunt David, & populus, qui cum eo erat, voces suas*. s. plorauerunt durè, quia maximum malū inuenerāt, s. q̄ filij, & vxores periissent, & omnia bona ipsorum, ciuitas quoque esset exusta: ideo pietas, & dolor non potuerunt in eis lacrymas continere, q̄uis essent viri fortes, quos lacrymari non decet. *Et planxerunt, donec in eis deficerent lacrymæ*. Id est, tandiu planxerunt, quandiu potuerūt lacrymari: postea aūt sola amaritudo cordis restabat; sed nullæ lacrymæ erāt, quæ possent indicare dolorem, eo q̄ per primum I impetum tam amarè lacrymati fuerint, vt consumpsissent totam materiam conuertendam in lacrymis, & iam non possent clamare emittendo lacrymas: dum aūt durauit ille impetus lacrymarum, deplanxerunt infortunium suū: postea vero cœperunt perquirere, an aliqua via restaret eis ad recuperandum aliquid de eis, quæ perierant. *Siquidem & duæ vxores David captiuæ ductæ fuerant*. Istud ponitur ad significandū dolorem David: nam non solū vxores virorū eius ductę fuerāt captiuæ, sed ēt duæ vxores David: istas. n. solas nunc habebat, postea verò accepit alias, dum regnaret in Hebron, vt patet sequenti lib. cap. 3. & 1. Paralipo. ca. 3. & nō dicitur hic de filiis David, eo q̄ nullos haberet adhuc filios, sed primi filij nati sunt ei in Hebron post mortē Saulis, cùm iam regnaret in tribu Iuda: nam primogenitus suus, & alij quinque filij in Hebron nati sunt, sequenti lib. K cap. 3. & sic nō potuerunt Amalecitæ captiuare aliquos filios David, sed solas vxores. *Achinoam Iezrahelites, et Abigail vxor Nabal Carmeli*. Ista sunt nomina duarum vxorū suarum. Vocatur prima Iezrahelites, quia erat de vrbe Iezrahel, vt patet supra cap. 25. Secunda vocatur vxor Nabal Carmeli, i. quia fuerat vxor Nabal de Carmelo, & postea accepit eam in vxorem David supra cap. 25. Sciendum autem, q̄, Carmeli, non est genitiuus primitiui, sed possessiui, vel denominatiui. s. Carmelus, la, um, pro illo, q̄ est de mōte Carmelo, & idem est Carmelus, quod Carmelitanus, vel Carmelita. *Et contristatus est David valde*. s. tam pro vxoribus suis ablatis, q̄ pro vxoribus omnium virorum suorum. *Volebat enim eum populus lapidare*. i. illi viri, qui erant cum illo, volebant lapidare eum: hoc erat, quia David duxerat omnes illos secum in castra, & non reliquerat aliquem ad F custodiā vrbis. *Quia amara erat anima viri vniuscuiusque viri*. Ista est ratio, quare vellent lapidare David, quasi dicat, cū David esset vir bonus, nullo modo vellent viri sui lapidare eum, cum parati essent mori pro ipso, vbicunq; ille vellet, sed amaritudo cordis commouerat eos ad hoc volendum, quod aliàs non erant volituri. s. quia anima cuiuslibet erat amara nimis, & cogebantur propè ex hoc egredi limites rationis. *Super filiabus, et filijs suis*. i. ista amaritudo erat super filios, & filias ablatos, p̄ prædā: & dicitur solum de filiis, & filiabus, sed tamen etiam intelligēdum est de vxoribus: nā non est dubium, quin pro illis amarissimè torquerentur, scriptura tn̄ solū posuit de filiis, & filiabus, quia subintelligebatur de vxoribus, cum supra dicatur, q̄ vxores, & filij & filiæ ductæ fuerant captiuæ. Ex hoc apparet, q̄ illi viri, q̄ erant cum David, quando primo ad ipsum venerunt, du- G xerunt vxores suas, & filios, & quicquid habebant secum: nam nihil poterat manere securum eis existentibus cum David, qui erat hostis Saulis. Cùm autem iuerunt in terram Philisthinorum, duxerunt secum vxores, & filias, & quicquid habuerunt, & posuerunt omnia in Siceleg.

An peccassent viri David, si eum lapidassent. Quæstio IIII.

QVÆRET aliquis, an peccauerint viri David, volēdo lapidare ipsum. Respondendum est; q̄ si lapidassent eum, peccauissent: quia David nihil mali merebatur: nec stat, q̄ ipsi obijcerent ei, q̄ nullum reliquerit in vrbe defensorem; nam hoc non egit ea intentione, vt malū paterentur, qui manebant in vrbe, nec etiam de negligentia H culpādus est, s. q̄ debuisset prouidere, ne vrbs maneret incustodita; nam hoc non solum pertinebat ad eum, sed etiā ad viros suos, & omnes putauerunt non esse necessarium, q̄ aliquis maneret in vrbe, quia non putabant, aliquid mali posse euenire propter eorum absentiā; alioquin ipse David voluisset, quod manerent aliqui in vrbe, saltē propter vxores suas, quas ibi relinquebat: ideo nō accidit istud malum propter defectum regiminis David, & consequenter non erat puniendus pro illo; præsertim quia videtur, quod David compulsus fuerit relinquere vrbem incustoditam, nam Achis iussit eū, quòd duceret secum viros, vt patet supra cap. 28. s. Mecum egredieris in castra tu, & viri tui; forte autem iussi. de omnibus viris David: ideo cōpulsus fuit David ducere omnes viros secum in bellum, & sic mansit ciuitas sine custode, vnde malum, quod inde secutum est, I non est ei imputandum; quia ipse fuit circa hoc inuoluntarius, cùm necesse esset obedire Achis, dum manebat in terra eius. Sed adhuc dato, quod ex negligentia David, & propter grauem culpam eius periissent ea, quæ erant in vrbe Siceleg, non poterant licite viri sui lapidare eum, eo quòd ipsi non erant iudices ad imponendum pœnam pro delicto. Hoc dato; si peccatum est, quod aliquid fiat, peccatum est, quòd illud velimus: viri tamen David volebāt eum lapidare, ergo peccabant. Dicendum est, quod viri David nō peccauerunt, eo quod ipsi non verè voluerunt eum lapidare: nam si uoluissent, poterant, & fecissent, quia David erat unicus, & ipsi erant sexcenti, & erat inter illos: ideo uoluntas eorum non fuit deliberata, quia post deliberationem immediatę sequitur operatio, nisi sit aliquid impediēs nos operari: uiri tamen David nō habebant aliquid, quod im- K pediret eos ad lapidandum ipsum, & non lapidauerunt; ergo noluerunt lapidare ipsum; peccatum autem nunquam est mortale, nisi uoluntate deliberata: ideo non erat peccatum in eis: Dicitur tamen, quòd uolebant eum lapidare, id est, mouebantur ad hoc, scilicet, tanta erat amaritudo cordis cuiuslibet eorū, quod illa moueret eos ad id, quod erat iniustum: nunquam tamen ipsi deliberatè assenserunt ipsis motibus: primi autem motus non sunt in potestate nostra; ideo licet secundum illos, aliquando sit peccàtum ueniale, mortale tamen nunquam est: & sic non peccauerunt mortaliter uiri David, uolendo eum lapidare. *Confortatus est autem David in Domino Deo suo*. Hic ponitur remedium ad recuperandum prædam, scilicet, quod David confortatus est in Domino Deo suo, & tunc habuit spem de recuperanda præda, & conatus est id facere.

Quam

Quam confortationem habuerit David in Domino. Quæst. V.

QVÆRET aliquis, quæ confortatio fuerit ista, quam habuit Dauid in Domino. Respondendum est, quód fuit quidam instinctus, vel pulsatio facta in corde Dauid: quia Deus erexit cor Dauid ad bene sperandum de ablatis rebus, & vt conaretur illas inquirere: erant enim res Dauid desperatæ modo humano, scilicet, quia ipse nesciebat, qui essent illi, qui diripuerant, & succenderant vrbem, & an pauci, vel multi, & quomodo fugissent, vel de qua terra essent: ideo modo humano non videbatur superesse Dauid spes de recuperanda præda, & consequenter nihil agere aggrediebatur ad recuperandum: Deus aũt mouit cor Dauid, erigendo illud in bonam spem: & vocatur ista confortatio, quia, quando cor nostrum debile est, non audemus surgere ad sperandas magnas res, nec ad aggrediendum illas, cum autem inceperimus sperare aliquid magnum, confortatum est cor: & quia prius erat Dauid quasi desperans de recuperanda præda, nunc autem cępit sperare: & hoc quia fuit per quandam pulsationem factam in corde suo à Deo, dicitur cõfortatus esse Dauid in Deo suo: & ista confortatio vocatur spiritus Domini; sic patet de Saule supra c.11. cum audiuit planctum populi, propter viros Iabes Galaad, & nõ obediebat ei totum Regnum Israel, quia despiciebant eum, supra c.10. ideo ipse modo humano desperare debuisset, ꝙ totus populus cõgregaretur ad mandatum eius: dicitur tamen ibi, ꝙ spiritus Domini insiluit in Saul, id est, factus est quidam motus in corde eius à Deo dirigendo illud ad sperandum magna. s. ꝙ Israelitæ timerent eum, & obedirent sibi, & tunc iussit, ꝙ omnes Israelitæ congregarentur, & sicut spiritus Dei insiluit in ipsum ad confortãdum eum, ita insiluit in Israelitas, ad faciendum eos timere: vnde dicitur ibidem, ꝙ inuasit timor Domini populum, & egressi sunt, quasi vnus vir: ita nunc factum est in Dauid, quia spiritus Domini directus est in eo, à die, qua vnctus est in Regem, & postea, vt patet supra cap.16. & ille erat spiritus fortitudinis ad audendum magna. Ille autem insiluit nunc in eum, & fecit ipsum sperare, posse habere prædam Amalecitarum. Vel dicitur, confortatus in Deo suo: quia non recurrit ad fortitudinem bellicam, sed ad Deum suum, consulens an posset recuperare prædam, vt patet immediatè. Sed primus sensus melior est, quia prius Dauid confortatus est, quam consuleret Dominum: immo propter hoc consuluit Dominum, quia confortatus erat, & putabat se posse recuperare prædam: si autem de illa penitus desperasset, non consuluisset Dominum super ea. *Et ait ad Abiathar sacerdotem filium Achimelech.* Iste erat, per quem ipse solebat consulere Dominum, vt patet supra cap.22. Nam habebat secum ephod, in quo Deum consuleret: erat autem iste Abiathar semper cum Dauid: nam quocunque ille iret, siue ad bellum, siue ad alia loca, ibat cum illo: sic dixit Salomon ad Abiathar infra 3. lib. cap.2. scilicet. Vir mortis es, sed hodie non te interficiam, quia portasti arcam Dei coram Dauid patre meo, & sustinuisti laborem in omnibus, in quibus sustinuit pater meus: sic enim dixerat Dauid ad Abiathar, quando venit ad ipsum, supra c.22. s. Mane mecum, ne timeas, si quis quæsierit animam meam, quæret & animam tuam, mecumque seruaberis. Iste vocatur filius Achimelech, qui erat summus sacerdos in Nobe, quem interfecit Saul cum tota domo sua, solusque Abiathar euasit, supra cap.22. *Applica ad me ephod*, id est, da huc ephod, scilicet, ad consulendum Dominum, quia sine illo nõ respondebat Deus sacerdotibus: & vocatur hic ephod, non solum ephod, sed etiam rationale, & præcipuè ipsum rationale: quia ephod secundum se nihil agebat ad consulendum Dominum, sed rationale, nam in rationali erat doctrina, & veritas, vt patet Exod. cap.28. & propter illum Deus respondebat; vnde supra cap.28. vbi litera nostra dicit, ꝙ consuluit Saul Dominum, & non respondit ei per sacerdotes: in Hebræo dicitur: non respondit ei per vrim. i. per doctrinam, & veritatem: ergo per rationale, in quo ista erant, fiebat responsio, & non per ephod. Item patet, quia Exod. cap.28. dr: Portabit Aaron iudicium filiorum Israel in pectore suo. i. id, per ꝙ iudicatur de omnibus dubiis filiorum

A Israel: sed illud, ꝙ erat in pectore, erat rationale, & non ephod; quia ephod pendebat super scapulas, vt declaratum est eod. cap. ergo rationale pertinebat ad consultationem Dei, & non ephod. Hic autem vocatur ephod largè pro quadam veste facta ex ephod, & rationali colligans, quia nunquam ab inuicem separari debebant, Exod. cap.28. de hoc declaratum est, supra cap.23.

An Dauid fuerit indutus ephod. Quæst. VI.

QVÆRET aliquis, an Dauid fuerit hic indutus ephod, & an peccaret, si indueretur. Aliquis dicet, ꝙ indutus est, quia hic dixit: Applica ad me ephod: ergo ipse volebat indui. Item patet, quia dicitur immediatè: Et applicuit Abiathar ephod ad Dauid: & sic non indutus est ipse, sed *Prima opin. Primo. Secundo. Tertio.*

B Dauid, ad quem applicuit ephod. Item patet, quia dicitur, & consuluit Dauid Dominum: si igitur cõsultatio ad eum pertinebat, ita & ephod ipse indueret, quia ista duo se consequebantur. In contrarium dicetur, ꝙ non indutus est Dauid ephod, quia peccasset, cum esset vestis sacerdotalis, & ipse non esset de sacerdotibus. Respondẽdum est, ꝙ Dauid nõ est indutus ephod, sed Abiathar indutus fuit: ipse enim solebat consulere Dñm pro Dauid: ipse aũt Dauid non auderet indui ephod: quia erat vestis sacerdotalis, & non solũ sacerdotalis, sed ẽt sacerdotis magni: ita, vt sacerdotibus minoribus nefas esset illa veste indui: Dauid aũt erat purè laicus, ideo non licebat ei indui vestibus ad exercendum aliquod officium sacerdotale, nec alias: immo cõtingere ipsas vestes erat illicitum popularibus: Dauid aũt si indutus fuisset vestibus sacerdotalibus hic, fecisset hoc ad agẽdum ali-

C quid, quod non poterat fieri sine vestibus illis, & illud esset sacerdotale: omnes tamen pręsumẽtes accedere ad aliquod ministeriũ sacerdotale, si non essent sacerdotes, puniebantur grauiter: sic patet de ducentis quinquaginta viris, qui voluerunt offerre thymiama, & egressus est ignis à Domino, & cõbussit illos, vt patet Num. c.16. Rex quoque Ozias qui alio nomine dicitur Azarias, voluit offerre incẽsum coram Domino, & Deus percussit eum lepra, vt patet infra 4. lib. cap.15. & 2. Paral. c.26. non minus tamen peccatum erat Dauid hic, si indueretur vestibus sacerdotalibus: immo maius, quia vsurpabat duo. s. vestes sacerdotales, & officiũ: Ozias aũt, & ducentum quinquaginta viri solum vsurpauerunt officium: ergo magis puniuisset Deus Dauid, quam puniuit Oziam: sed non puniuit eum in aliquo: ergo videtur, ꝙ non peccauerit. Sed aliquis dicet, ꝙ etsi Dauid indu-

D tus fuisset vestibus sacerdotalibus, & fecisset officium sacerdotale, nõ peccasset: quia fortè erat sacerdos, vel saltem poterat esse sacerdos; ꝙ patet, quia filij sui erãt sacerdotes, seq. lib. cap.8. s. Filij autem Dauid sacerdotes erant: ergo Dauid poterat esse sacerdos, quia non erat maior prohibitio ad Dauid, quam ad filios suos. Respondendum est, ꝙ Dauid peccasset, si indutus fuisset vestibus sacerdotalibus, quia non erat sacerdos, nec poterat esse: immo non solum ipse non erat sacerdos, sed etiam nullus de Tribu sua fuit vnquam sacerdos, sic patet ad Hebræos, cap.7. cum loquitur Apostolus de Christo, qui erat de Tribu Iuda, scilicet. In quo enim hæc dicuntur; de alia Tribu est, de qua nullus Altari præsto fuit: manifestum est enim, ꝙ ex Iuda ortus sit Dominus noster, in qua tribu nihil de sacerdotibus Moyses locutus est: patet etiam hoc, quia Num. cap.1. & 3. & etiam

E 8. & 18. Deus iussit, ꝙ soli filij Aaron accederent ad sacerdotale ministerium, & Leuitæ ad alia minora ministeria: de reliquis autem tribubus nemo ministraret, alioquin occideretur: Dauid autem erat de tribu Iuda: ergo nec ipse, nec filij sui erant sacerdotes. Cum autem obiicitur, ꝙ filij Dauid erant sacerdotes; Respondendum, ꝙ accipitur ibi sacerdos. s. largè pro principe, sic patet 1. Paral. c.18. vbi tota historia continetur quasi ad literam, quæ habetur seq. lib. c.8. & sicut ibi dicitur, ꝙ filij Dauid erant sacerdotes, dr 1. Paral. ca.18. Porro filij Dauid primi ad manum Regis. i. erant principes primi sub Rege: sic etiam secundum modum legum humanarũ, principes seculares, & legislatores vocãtur sacerdotes, pp sacras leges, quas dãt: sic patet ff. de iust. & iu. l.1. Vocantur etiam interdum isti principes Pontifices, vt patet in decretis dist.10. cap. de capitulis. vbi Imperatores vocantur Pontifices, & tamen Pontifex est no- *Sacerdos pro principe accipitur aliquando.*

men Episcoporum: apparet igitur, ꝙ David non erat sacerdos, nec poterat esse, ideo peccasset, si indutus fuisset vestibus sacris. Vnde dicendum, ꝙ non fuit ipse indutus, sed Abiathar. Ad primam rationem in contrarium dicendum, ꝙ cum David dixit ad Abiathar: applica ad me Ephod, non intellexit, quod applicaret ad ipsum, ad hoc, quod ipse indueretur, sed ꝙ applicaret ad ipsum, id est, iuxta ipsũ, scilicet, quòd Abiathar cõsuleret Dominum iuxta David, & ibi indueretur Ephod. Vel dicitur applica ad me, id est, ad vtilitatem meam: nam ista consultatio pro David fiebat. Ad secundam rationem dicendum eodem modo, s. ꝙ Abiathar applicauit Ephod ad David, non vt indueretur David, sed vt indueretur Abiathar iuxta ipsum. Ad tertiam rationem dici potest dupliciter. Vno modo, ꝙ David consuluit Dominum, nõ per se, sed per Abiathar, & quod quis agit per alium, dicitur agere per se ipsum. Alio modo, ꝙ David consuluit Dominũ per seipsum, s. ꝙ præsente Abiathar induto veste sacra David proposuit quæstionem, & hoc erat consulere Dominum: & cum dicitur, ꝙ ista duo se consequebantur, s. indui veste sacra, & consulere Dominũ, dicendum, quod falsum est, nisi accipiatur consulere Dominum, id est, facere cerimonias ad hoc, ꝙ Deus responderet: & istæ erant in hoc, ꝙ sacerdos indueretur veste sacra, & ꝙ forte faceret aliquas obsecrationes, vt Deus vellet respondere, & hoc faciebat solus sacerdos. *Et applicauit Abiathar Ephod ad David.* Id est, iuxta David, s. ꝙ ibi apud eum se induit Ephod, & consuluit Dominum pro David; nam si David indutus fuisset Ephod, nõ diceretur, ꝙ Abiathar applicauerit ad eũ Ephod, quia indui, & applicari multum sunt disparata: cũ indui dicat habitũ, & applicari dicat habitudinẽ loci. *Et consuluit David Dominũ dicens.* s. consuluit per Abiathar, quia Abiathar locutus fuit, & nõ David. Vel David consuluit, i. proposuit qõnẽ, quia hoc non erat illicitum David, & aliis popularibus. *Persequar latrunculos hos, & comprehendam eos, an non?* id est, nũquid debeo persequi latrunculos istos, vel non? & si persecutus fuero, numquid comprehendam eos? In Hebræo dicitur: *Persequar turbas istas.* Vocauit autem David latrunculos, quia venerant ad prædam, & apparet, ꝙ magis venissent ad prædã, quàm ad agendum bellum.

Ad rõnes primã rõn. Ad primam. Ad secũdam. Ad tertiam.

Quomodo David voluerit persequi latrunculos istos, & ad quid. Quæst. VII.

QVÆRET aliquis, quãdo David voluerit persequi latrunculos istos, ad quid vellet persequi, nunquid ad excutiendum prædam, vel ad vindictam. Aliquis dicet, ꝙ ad excutiendum prædam, & vindictam simul, quia dicitur infra. Excuties prædam. Sciendum est, ꝙ ex illo nihil apparet, quia illud respondit Deus. s. ꝙ posset David comprehendere latrunculos, & excutere prædam: sed antequam David consuleret Dominum, non apparet, an ipse intenderet excutere prędam, quia forte nesciebat, an aliqua prędia superesset, vel latrunculi omnia deuastassent. Respondendum est, ꝙ cum David venit in vrbem Siceleg, nesciebat de latrunculis, an haberent in prædam id, quod erat in vrbe, vel an destruxissent vastantes, omnia, aut forte incendio omnia periissent: quia tamen ipse, & viri sui incedẽtes per vrbem, nõ inuenerunt aliqua cadauera de tanta multitudine mulierum, & paruulorum, quæ ibi fuerat; putauit satis probabiliter, ꝙ latrunculi nullum occidissent, sed omnes duxissent in prædam, ex quo ipse spem habuit, ꝙ etiam postea non occiderent eos, quos ibi ceperant: quia cum ibi non occidissent aliquem capta vrbe, à fortiori non occiderent, postquam laborassent ducendo eos de vrbe, ideo putauit, ꝙ adhuc præda superesset: de supellectilibus autem, & aliis rebus possessis non curauit nimis David: de ipsis tamen fuit certior David, ꝙ latrunculi tulissent illa, si tamen aliqua incendio periissent; non erat cura: ideo ex hoc habuit spem posse recuperari prædam, cum nõ inuenisset aliquem occisum de illis, qui erant in vrbe, propter quod desiderauit persequi latrunculos, vt extorqueret prædam, & hoc fuit principale. De vindicta autem non curauit nimis David, quamuis desideraret eam, ideo fuit motus principaliter propter prædam: vnde postquam acquisiuisset illã, non curauit persequi residuos de latrunculis, qui fugerãt,

F vt patet infrà in litera. *Dixit ei Dominus persequere.* i. bonũ est, ꝙ persequaris. Vel legitur per modũ imperij. s. ꝙ Deus iussit David, vt persequeretur latrunculos. *Absque dubio. n. comprehendes eos.* i. non dubites de inuentione eorum, quia certissime inuenies. *Et excuties prædam.* i. & tolles prædam de manu eorũ; hoc erat præcipuum, quia, ꝙ David inueniret latrunculos, nihil proficiebat, si non posset excutere prędam, sed esset labor inanis: potissimũ si latrunculi præualituri essent cõtra ipsum: Deus aũt vtrunq; promisit. s. ꝙ inueniret eos, & præualeret contra illos, & sic excuteret prædam. i. violẽter tolleret de manu eorum. Hoc modo David confortatus, perrexit ad pugnandum contra latrũculos, & iam non dubitabat contra eos dimicare, etiamsi essent mille millia, eo ꝙ Deus dixerat, ꝙ absque dubio excuteret prædam de manu ipsorum; & sic postea David aggressus

G fuit eos confidenter: nam multi erant, cum David pugnauerit contra eos, & occiderit plurimos, duraueritque percussio à vespere vsque in vesperam, & ad extremum fugerunt quadringenti viri super camelos, vt patet infra, & tamen viri David, qui pugnabant, non erant nisi quadringenti, cum ducenti restitissent lassi ad torrentem. *Abijt ergo David.* Hic ponitur secũdum, s. hostium persecutio: fuit enim David persecutus latrunculos, quousque inuenit eos. *Ipse, & sexcenti viri eius cum eo.* i. David abiit, & sexcenti viri sui abierunt cum ipso,

Qui viri fuerint cum David ad persequendum latrunculos. Quæst. VIII.

H QVÆRET aliquis, an plures viri abierint cum David ad persequendum latrunculos. Aliquis dicet, quòd non, quia hic solum ponuntur sexcenti viri euntes cũ David. Item quia postea dicitur, ꝙ ad torrentem substiterunt lassi ducenti, & iuerunt cum David alij quadringenti: ergo solum erant sexcenti viri, qui nunc egressi sunt cum ipso. In contrarium videtur, ꝙ fuerint plures, quia nouẽ principes de tribu Manasse venerunt nunc ad David, quado redibat de castris Philisthinorum in Siceleg, & isti adiuuerunt eum in bello contra latrunculos, vt patet 1. Paralip. cap. 12. Respondendum est, ꝙ plures fuerunt, q̃ sexcẽti illi viri, qui nunc egressi sunt de Siceleg cum David ad persequendum latrunculos; iam David habebat sexcentos viros, qñ venit ad Regem Achis, vt patet sup. cap. 27. & post hoc stetit quatuor mensibus in terra Philisthinorum ante bellum Philisthinorum cum Saule: sed tunc cum reuerteretur

I David de castris Philisthinorum in Siceleg, venerunt ad eum nouem principes de tribu Manasse, & quilibet istorum haberet secum aliquos, & adiuuerunt isti David contra latrunculos: ergo videtur, ꝙ plures essent, quam sexcẽo, qui iuerunt nunc cum David contra latronculos. Dicendum tamen, ꝙ scriptura nominauit hic solum sexcentos viros, quia isti, qui venerant de Manasse, pauci erant, quãuis essẽt nouem Principes, quia forte quilibet istorum habebat secum paucos viros, ita vt nõ facerent notabilem numerum super sexcentos viros, quos habebat David. Sed obijciet aliquis, ꝙ nunc erant cum David plures, quàm tria millia virorum, quia antequam dicatur 1. Paralip. cap. 12. de Principibus Manasse, de quibus hũc diximus, dicitur de Principibus tribus Gad, qui venerunt ad David, & illi erant vndecim, & minimus eorũ erat Princeps centũ virorum, maximus autẽ erat super mille: ergo haberet David vltra tria

K millia virorum. Respondendum, quod illi viri non erant cum David, quando ipse iuit contra latrunculos, sed solum sexcenti viri sui cum principibus Manasse, qui ad eum confugerant, quando venit in Siceleg, & sic non videbantur esse vltra sexcentos viros; illi tamen nouem principes Gad an confugerint ad David ante mortem Saulis, vel post, & quomodo starent cum eo, tempore quo pugnauit contra latrunculos, declarabitur 1. Paralipomen. cap. 12. *Et venerunt vsque ad torrentem Besor.* Iste est quidam torrens, qui occurrit euntibus de terra Philisthinorum versus terram Amalecitarum, & vsque ad istum torrentem accesserunt omnes viri David, sed ibi remanserunt ducenti, qui non potuerunt iter agere. Vocatur iste torrens Besor, & aliqui dicunt Bosor, sed falsum est; quia Bosor est quædam ciuitas in terra duorum Regum Amorrhæorum in forte Ruben,

David habuit secum plusquã sexcẽtos viros, dũ persecutus fuit latrũculos.

Ruben,

Ducenti viri David lassi propter duo remanserunt apud torrentem Besor.

Ruben, vt patet Deuter. cap. 4. & Iosue 20. & 21. *Et lassi quidam substiterunt*, id est, apud torrentem illum substiterunt, id est, manserunt aliqui de viris Dauid, qui non potuerunt præ lassitudine cum reliquis iter agere, & isti fuerunt ducenti, vt patet immediatè. Euenerat autem eis lassitudo propter duo. Primò, quia tertio die ante hoc recesserant de castris Philisthinorum, & venerant in Siceleg, vt patet supra, & fortè in his tribus diebus nullam, vel modicã requiem habuerant, & ob hoc indispositi erant, ad subeundum immediatè alios labores. Secundò erãt lassi, quia cùm nunc recessisset Dauid cum viris suis de Siceleg, velociter gradiebantur, vt inuenire possent latrunculos prius, quam venirent in terram suam, & ideo illi, qui debiliores erant, non potuerunt consequi iter aliorum. In Hebræo dicitur hic. Et qui manserunt, manserunt. Sed ista sententia est nimis confusa, & barbara, nec significat aliquid determinatè, ideo litera nostra posuit hoc manifestius dicens, quòd aliqui lassi substiterunt: habuit autem hoc ex litera Hebraica, quæ habetur infra, vbi magis explanatur de istis, qui substiterunt: aliquando autem loquitur hoc modo litera Hebraica; sic patet supra c. 23. vbi litera nostra dicit: Egressi de Ceila huc, & illuc vagabantur incerti, litera Hebraica dicit: Ambulauerunt, quo ambulauerunt: sed quia ista locutio est barbarica, litera nostra euitauit illam. *Persecutus est autem Dauid ipse, & quadringenti viri*, id est, quãuis aliqui substitissent lassi, tamen Dauid non desiit persequi latrunculos, sed ipse cum quadringentis viris residuis persecutus est illos.

Dauid persecutus est latrunculos cum quadringenti viris, quia numerum eorum ignorabat; & propter promissionem Dei, in qua confidebat. Quæst. IX.

QVÆRET aliquis, cum tertia pars exercitus Dauid lassa restitisset, quomodo Dauid ausus sit persequi latrunculos cum reliquis viris, & an in hoc stultè egerit, vel si non egisset, peccasset.

Respondendum, quòd Dauid ausus est persequi latrunculos cum quadringentis viris residuis; nam etiam modo humano non habebat Dauid aliquid, quare timere deberet persequi latrunculos cum quadringentis viris, quia nesciebat, quot essent latrunculi; ideo quousque sciret eorum multitudinem, non agebat stultè persequendo illos, qualitercunque posset.

Sed adhuc dicendũ, quòd dato, quòd Dauid sciret multitudinem latrunculorum, non debebat timere persequi illos cum quadringentis viris, immo etiamsi solum haberet centum, vel quinquaginta viros: quia Deus dixerat ei, quòd persequeretur latrunculos, quia sine dubio excuteret prædam; de promissione autem Dei nemo dubitare debet; ideo etiamsi mansissent soli decem viri cum Dauid, cum illis potuisset, & debuisset iustè persequi latrunculos: quia in multitudine gentis non est victoria belli, sed sicut est voluntas in cœlo, ita fit, vt patet supra 14. cap. & 2. Paralip. 25. cap. & 1. Macha. c. 3. Immo dicendum est, quòd non solum Dauid non agebat stultè, persequendo latrunculos cũ paucis viris, sed etiam si propter hoc desijsset persequi illos, peccasset, quia non confideret verbis Domini, cum Deus dixisset: Persequere, absque dubio enim comprehẽdes eos, & excuties prædam: ideo quamuis magna pars exercitus Dauid lassa substitisset, non fuit ex hoc turbatus Dauid, nec dubitauit aliquatenus, an persequeretur latrunculos. *Substiterant enim ducenti quasi lassi*. Istud reddit rationem superioris, scilicet, quòd solum quadringenti iuerunt cũ Dauid, quia ducenti viri de exercitu restiterunt lassi. *Et transire non poterant torrentem Besor*. Id est, non ausi sunt transire torrentem præ lassitudine: & non intelligitur, quod non potuerint transire, tanquam impotentia esset quantum ad transitum, sed quantum ad agendum iter vltra torrentem: ideo quasi habita opportunitate ad manendum, dixerunt se vltra non posse transire, & manserunt. In Hebræo habetur. Et non ausi fuerunt transire torrentem. Non debet intelligi, quod non ausi sint propter timorem hostium, contra quos ibant, sed propter impotentiã ambulandi: timuerunt enim, quòd, quamuis conarentur itinerare cum alijs vltra torrentem, nequaquam possent id prosequi.

A *Et inuenerunt puerum Aegyptium in agro*. Iste vocatur puer, non propter ætatem, sed propter seruitutem, vel subiectionem, & iste indicauit Dauid, vbi essent Amalecitæ: hunc autem inuenerunt viri Dauid in agro, quia illi discurrebant hinc, & inde, vt reperirent vestigia latrunculorum, & inuenerunt eum quasi mortuum propter famem, vt patet infra. *Et adduxerunt eum ad Dauid*, scilicet, vt indicare posset, vbi essent latrunculi, quia putauerant viri Dauid, quòd ille, cum esset in agro, vel esset vnus de latrunculis, vel saltem sciret, quà transiuissent. *Dederuntque ei panem, vt comederet*. Subintelligendum est, quod viri Dauid inuenerunt illum Aegyptium quasi mortuum, & cum vellent ab illo aliquid quærere, non poterat respondere, quia exinanita fuerat tota virtus eius, propter diutinam famem, scilicet trium dierum, vt patet infra. *Et biberet aquam*. Id est, de-

B derunt ei aquam, vt biberet, vt alia cum refrigeraret à calore innaturali, qui sequebatur propter famem. *Sed & fragmen massæ caricarum*, id est, etiam dederunt ei vnum frustum de massa caricarum. Est enim massa caricarum ad formam casei, & est facta de ficubus, & comeditur sicut panis, & de hoc dictum supra capit. 25. quod Abigail tulit ad Dauid ducentas massas caricarum, abundant enim in terra illa istæ massæ propter multitudinem ficuum, & viri Dauid ferebant de eis secum in itinere ad cibum. *Et duas ligaturas vuæ passæ*, id est, etiam dederũt ei duos racemos vuarum passarum, & vocantur ligaturæ, quia ligantur ad hoc, quod desiccentur, vel quod postquam desiccatæ sunt, tenentur ligatæ in funiculis, vel alias: & istæ etiam ligaturæ vuarum sunt vsitatæ in terra Chanaan: vnde Abigail tulit ad Dauid centum ligaturas vuæ passæ, vt patet supra c. 25.

C *Qui cum comedisset, reuersus est spiritus eius*. Antequam comederet, videbatur nõ habere spiritum, sed quasi mortuus apparebat, cùm autem comedit, dicitur reuersus, quia tunc visus est viuere. *Et refocillatus est*. Id est, recreatus, scilicet, quia vultus eius exhilaratus est, & color eius redijt. *Non enim comederat panem, nec biberat aquam tribus diebus, & tribus noctibus*. Parum enim deerat, vt iste præ debilitate moreretur, cum tot diebus non comedisset, præsertim, quia languere cœperat in principio horum dierum, vt patet infra in litera. Quanquam per accidens ægritudo adiuuare poterat ad hoc, quòd tardius moreretur, vt potè si ægritudo proueniebat ex repletione, & virtus digestiua erat impotens ad digerendum, quia tunc tardius moreretur præ fame, quam si sanus esset, quando famescere inciperet. *Dixit itaque ei Dauid*, scilicet, postquam comedit, & bibit; nam

D ante hoc non poterat respondere, quamuis interrogaretur. *Cuius es tu? vel vnde?* Istud erat principium quærendi, vt ordinatius posset Dauid peruenire ad inquirendum, vbi essent latrunculi: & dixit, cuius es? ad sciendum, an esset seruus alicuius Domini eorum, qui venerant ad prædandum: dixit etiam, vnde es? id est, de qua terra? quia ex hoc posset cognoscere Dauid, quid ageret, an esset de latrunculis. *Et quo pergis?* Istud non est in Hebræo: quæsiuit tamen Dauid de hoc, quia per hoc certius scire poterat Dauid, an ille esset de latrunculis, & quid ageret. *Qui ait, puer Aegyptius ego sum*. Hic respondit ille iuuenis ad omnia quæsita Dauid, & in omnibus verè locutus est; quia cùm esset in potestate Dauid, putauit, quòd si falsum loqueretur, & postea hoc deprehenderet Dauid, occideret eum: si autem verum loqueretur, quamuis ipse fuisset de latrũculis, qui diripue-

E rant Siceleg, misereretur eius Dauid, tum quia ipse indicabat ei, vbi erant alij latrunculi, tum quia seruus erat cuiusdam Principis illorum latronum, & cogebatur agere, quod Dominus iubebat; vnde nec dubitauit veritatẽ dicere Dauid, nec petiuit aliquam securitatem, scilicet, quòd non occideret eum, sed solum petiuit, quòd non traderet eum in manus Domini sui, vt patet infra: dixit autem, quod erat puer Aegyptius, id est, de terra Aegypti, quia satis verisimile erat, eo quòd terra Amalecitarũ pertingit vsque ad terram Aegypti, vt patet supra cap. 15. & ob hoc multi de Aegyptijs viuebant in terra Amalec cum Amalecitis, & multi de Amalecitis morabantur in terra Aegypti. *Seruus viri Amalecitæ*. Id est, ego sum seruus cuiusdam viri de Amalec. Iste autem vir erat vnus de principibus illorum latronum, & venerat cum eo puer ille. *Dereliquit autem me Dominus meus*. Ipse cum alijs latrunculis recessit ferens prædam,

dam,& dereliquit me, quasi iam nolens me habere in famulatu suo,quia grauis ei videbat; & causa subditur scilicet. *Quia ægrotare capi nudiustertius.* Id est,quia eram languidus,putauit iam inutilem, & noluit me portare, ne esset sibi onerosus, sed reliquit me, vt moreret. *Si quidem nos erupimus ad Australem partem Cerethi.* Hic narrat iste puer, quæ fecerint latrunculi,& dicit, quòd eruperunt,id est,egressi sunt de regione sua,& venerūt ad prædandū ad Australem partē Cerethi:dicitur hoc,quia isti latrūculi veniebāt de terra Australi,respectu omniū istorū locorū:nam veniebant de terra Amalec,quæ Australis est ad terrā Philisthinorum,& Iuda: & dicitur hic, ad Australem partem Cerethi,quia fortè primò inuaserunt terram illam, deinde reliquas secundum ordinem, qui habetur hic: quòd patet, quia de Siceleg vltimò dicitur, & illam vltimò inuaserūt: nam postquam succenderunt eam, pergebant itinere suo ad terram suam,vt patet supra in litera. Vocatur Cerethi sm Rab.Dauid Khimi,& Rab.Sal.tota terra Philisthinorum:sed non stat, quia tunc non poneretur postea specialiter de Siceleg, cùm esset Siceleg quidā locus in terra Philisthinorum. Sed dicendum,quod Cerethi erat nomen alicuius vrbis,vel regionis paruæ. *Et contra Iudam.* Id est,versus terram Iuda,scilicet, contra sortem tribus Iudæ: erant enim ista coniuncta,scilicet, terra Philisthinorum, & sors Iudæ. *Et ad meridiem Caleb.* Potest vocari sic aliqua terra in sorte Iudæ,eo quòd fuerit in illa vir quidam famosus nomine Caleb,& illi data sit quædam pars terræ Iudæ,scilicet,Hebron cum villulis suis,vt patet Iosue c.14.& 15. *Et Siceleg succendimus igni,* id est, inter ista omnia loca nullū magis læsimus,quàm vrbem Siceleg,quam exussimus. *Dixitque ei Dauid.* Iam cognoscebat quid factum esset,& quis illud fecisset,ideo volebat scire,vbi essent illi,qui id fecerāt. *Potes me ducere ad cuneum istum?* id est,nunquid scies me ducere illuc,vbi sunt isti latrunculi? *Qui ait,iura mihi per Deum.* Hoc voluit puer Aegyptius à Dauid ad securitatem suam.

An petierit puer inuentus à Dauid,vt ipse iuraret per Deum summum,an vero per suum. Quæst. X.

QVÆRET aliquis, per quem Deum petiuerit hic puer iste à Dauid,quòd iuraret ei hæc.

Dicendum,q; fortè dixit per Deū, non nominando specialiter aliquem Deum, & tunc intelligebat de Deo summo,de quo omnes homines intelligunt,quòd sit id,quo nihil melius excogitari possit,sicut declaratum est præcedenti capitulo de Rege Achis. Vel petiuit iste puer à Dauid, quòd iuraret ei per Deum suum,scilicet,per Deum Dauid: nam ista est conditio omnium petentium iuramentum ab aliis,quòd petant in diis illorum,quia iuramentum inuentum est in confirmationem eorum,quæ dicuntur, vt propter reuerentiam eius,qui inducitur in testem, compleantur ea, quæ promittuntur: & quia nemo magis reueretur aliquem Deum, quàm illum, quem colit, non potest aliquis facere iuramentum efficacius,quàm per Deum suum. Sic Goliath, quando voluit imprecari mala super Dauid, imprecatus est in diis suis, vt patet supra c.17. Item patet, quia Dauid iurauit id,quod petiuit iste puer:sed Dauid nō iuraret per nomen alicuius Dei,nisi per Deum Israel:quòd ergo per illum iurauerit,patet,quia nefas erat Israelitis iurare per deos Gentilium,& nō solum iurare,sed etiam nominare illos,vt patet Exod.cap.23.cū.Omnia, quæ dixi vobis facite, & per nomen externorum Deorum non iurabitis,nec audietur ex ore vestro. *Quod non interficias me,* scilicet,postquam cognoueris à me ea,quæ vis; poterat enim suspicari puer,quod Dauid nunc non occideret eum,vt inueniret alios latrones, & postquam inuenisset, occideret eum, *Et non tradas me in manibus Domini mei,* scilicet, quia ille occidet me,etiamsi tu non me occideris:quia prodiderim eum cum aliis latrunculis.

Quomodo puer iste petierit à Dauid, vt non traderet ipsum manibus Domini sui,cum persequeretur illum,& alios latrunculos, Quæstio. XI.

QVÆRET aliquis, quomodo iste puer Aegyptius petiuerit,q; hoc iuraret Dauid,quia nullo modo erat

F verisimile, quòd contrarium ageret: nam Dauid ibat, vt persequeretur Dominum illius pueri cum aliis latrunculis propter prædam Siceleg: quomodo ergo traderet seruum suum? Dicendum,quòd puer iste timuit,q; cum Dauid inueniret latrunculos illos,non præualeret contra eos ad extorquendum prædam, sed componeret cum eis aliquo modo,vt haberet totam prædam,vel partem de eo,quod ablatum fuerat de Siceleg,& in compositione veniret,q; Dauid daret puerum illum Domino suo, & tunc timebat puer, q; occideret eum Dominus suus, quia prodiderat eum cum aliis. Vel aliter puer iste nesciebat, ad quid iret Dauid ad latrunculos, quia nihil significauerat Dauid puero de intentione sua,sed solum quæsiuit ab eo,quis esset, vel cuius: & nunc quando dixit Dauid, an posset puer ducere Dauid ad cuneum illorum, nesciebat, an vellet illuc ire Dauid, vt

G iungeretur illis latronibus ad prædandum etiam cum eis, vel ad alia fœdera pacis: & tunc satis verisimile erat, quòd Dauid traderet puerum Domino suo,& quia,si traderetur ei,occidendus erat,volebat potius,quòd occideret eum Dauid,quàm quòd traderet Domino suo. *Et ducam te ad cuneum istum,* scilicet, si iuras mihi hæc,

Puer sciebat locum latrunculorum, & ad illum duxit Dauid. Quæst. XII.

QVÆRET aliquis, quomodo puer iste posset ducere Dauid ad cuneum latronum, cum iam nudiustertius relictus fuisset ab eis,& nesciret vbi essent. Respondendum est,q; fortè latrones illi modicum inde recesserant, & puer sciebat locum,ad quem recedebant,sicut patet infra:

H quia quando Dauid ductus est à puero ad cuneum, inuenit latrunculos iacentes super faciem terræ in agro, & comedentes. Vel Dicendum, q; puer cognoscebat gressus eorum,& quamuis nesciret tunc,vbi essent, poterat illuc perducere Dauid per gressus. Vel fortè iste puer audierat a latrunculis, antequam dimitterent eum, de loco, ad quem ituri erant,& ad illum nunc duxit ipse Dauid. Vel quia iterum fortè latrunculi illi eruperant per terram illam,& habebant aliquem locum,in quem conuenirent,in quo nunc putabat eos esse puer,& illuc duxit Dauid. *Et iurauit ei Dauid,* scilicet,iurauit id, quod petierat puer.

Israelitæ cum quibusdam populis non poterant inire fœdera, & si iniuissent,non poterant seruare. Quæst. XIII.

I QVÆRET aliquis,an Dauid teneretur obseruare id, quod iurauerat puero. Aliquis dicet,non esse dubium in hoc:quia q; iurauit implendum est:sed hoc non obstante,est ratio dubij, quia quædam gentes erant, cum quibus Israelitæ nullo modo poterant componere fœdera,sed obligabantur ad occidēdum,sicut erat de Chananeis:sic etiam erat de Moabitis,& Amonitis,de quibus Deus,dixerat: Nō facies cum eis pacem, nec quæres eis bona cunctis diebus vitæ tuæ in sempiternum,vt patet Deuteron.cap.23. his ergo gentibus si iurarent Israelitæ de non occidēdo illas, iuramentum non tenebat, quia erat contra legem Dei: ideo poterant venire contra illud,ac si non iurassent: quia cum quis iurat aliquid,quod illicitum est,manifestè potest propria auctoritate contra illud venire:immo tenetur, quamuis peccauerit in iurando: si tamen aliquando Israelitæ fa-

K cerent fœdera cum aliqua istarum gentium,cum quibus illicitum erat componere amicitias,licet non tenerent fœdera,tamen Israelitæ non poterant pugnare contra illam gentem, quousque denunciarent ei nullitatem fœderum: hoc autem non erat tanquam propter fœdera obligarentur ad aliquid, ad quod aliàs non erant obligati, sed propter naturalem æquitatem:nā prius quam ipsi componerent cum gentibus illis, habebant eos illæ gentes tanquam hostes,& obseruabant se ab eis:inito autem fœdere habebant eos tanquam amicos, & non obseruabant se ab eis:ideo si Israelitæ antequam denunciarent eis nullitatem fœderum, pugnarent contra illos,agerent per insidias,& fraudem: nam sub colore amicorum haberent se hostiliter, ideo tenebantur denunciare eis, non tenuisse fœdera, & tunc poterant contra illos pugnare, velut si nulla fœdera inita fuissent. De puero autem isto fortè sic esset,quia poterat esse de ali-

qua

ea gente, cum qua non posset componere fœdera David, & cogeretur eum occidere. Dicendum est, quod David tenebatur obseruare iuramentum præstitum isti puero: quia erat de tali gente, cum qua poterant Iudæi fœdera inire, scilicet, quia erat AEgyptius: Israelitæ autem non habebãt hostilitatem contra Ægyptios, nec debebant habere, quia Deus iusserat, Deuteron. cap. 24. Non abominaberis Idumæum, quia frater tuus est, nec Ægyptium, quia aduena fuisti in terra eius: quæcunque ergo pacta inirentur inter illos, seruanda erant, præsertim quia David tenebatur de iure communi ad seruandum id, quod puer iste petebat sibi iurari, scilicet, quod non redderet eum Domino suo, & dato, quòd non iurasset, seruasset illud David: de hoc patet Deuteronom. cap. 23. scilicet. Non trades seruum Domino suo, qui ad te confugit, habitabit tecum in loco, qui ei placuerit, & in vna vrbium tuarum requiescet: & ob hoc, quia David tenebatur ad istud obseruandum etiam sine iuramento, facilè iurauit, quasi non inducens super se aliquam nouam obligationem per istud iuramentum, nisi quantum ad vnam partem, scilicet, quòd non interficeret eum. *Qui cum duxisset eum.* Hic ponitur tertium huius c. s. quod puer duxit David ad locum, in quo erant latrunculi. *Ecce illi discumbebant super faciem vniuersæ terræ*, id est, iacebant diffusi super totam terram comedentes in gaudio, & sic facilius potuit eos capere David: & dicitur, super faciem vniuersæ terræ, quia isti multi erant, & erant diuersi per turmas, & collegia ad sumendum cibos, & sic repleuerant totam faciem agri,

Isti latrunculi non confugerunt ad loca munita, quia credebant esse securi. Quæst. XIV.

QVAERET aliquis, quomodo isti latrunculi tandiu expectauerint in agris, habentes prædam, & non confugerint in terram suam ad aliqua loca munita, vt ibi deponerent prædam. Dicendum, quòd isti latrunculi videbantur sibi esse securi propter duo. Primò, quia erant in terra sua. Secundò, quia multi erant. De primo patet: nam dum fuerunt in terra Philisthinorum, & Iudæ, de qua prædam acceperant, festinauerunt exire de terra, nũc autem erant in terra Amalec: ideo non timebant, quòd aliqui de Israelitis, vel de Philisthinis persequerentur eos in terram suam pro præda, & sic discumbebant sine timore. Secundum patet, scilicet, quòd essent multi, quia David pugnauit, & percussit eos à vespere vnius diei vsque ad vesperam alterius, & tamen ad vltimum factæ cædis fugerunt quadringenti viri de eis, & sic magna turba esset; vnde propter multitudinem confidenter se habebant; primum tamen magis stat. *Comedentes, & bibentes*, id est, discumbebant per agrum ad comedendum, & bibendum: non est sensus, quod ibi discubuerint, quasi essent itinerantes, & à casu venissent in agrum illum, & ibi discumberent ad capiendum cibos, sed iam ibi manebãt per aliquot dies: quod patet, quia puer ille, qui duxit David ad locũ illum, dimissus fuerat ab illis nudiustertius, vt patet supra, si ergo illi itinerassent semper, non potuisset eos inuenire David, sed manebant in agris gaudentes: quod significat littera sequens, scilicet. *Et quasi festum celebrantes diem.* In Hebræo non habetur quasi: ibi autem celebrabant festũ in abundantia ciborum, & potuum pro gaudio prædæ acceptæ. *Pro cuncta præda & spolijs, quæ acceperant de terra Philisthijm, & de terra Iuda.* id est acceperant prædam copiosam, quantam non expectabãt de terra Philisthinorum, & Iuda: eo quod incolæ istarum terrarum iuerãt ad bellum, & rari erãt, qui possent eis resistere, pro quo magna lætitia fruebantur. *Et percussit eos David.* i. occidit: & non dicitur hic: pugnauit contra illos, sed percussit: quia ista magis erat occisio, quàm pugna, cũ latrunculi essent ebrij, & crapulati, cũ egissent festũ pro præda, & essent quasi extra mentẽ, nec possent pugnare, sed occidebat David, quot volebat. *A vespere vsque ad vesperam diei alterius.* i. durauit ista occisio à vespere in vesperam. s. per vnum diem naturalem: hoc autem quia latrunculi illi erant diffusi per diuersas partes agri, & nunc occidebat aliquos hic, & nunc alios ibi, & sic per diuersa loca. *Et non euasit ex eis quisquam, nisi quadringẽti viri adolescẽtes*, id est, oẽs occisi sũt præter istos: in quo

Occisio magna latrunculorũ Amalecitarum.

A significatur magna multitudo, cũ quadringẽti viri ponãtur quasi pro nihilo, respectu illius multitudinis: quia dicitur: Et non euasit quisquam, nisi quadringenti viri. *Qui ascenderant camelos, & fugerant.* Isti quadringenti adolescentes à principio belli fugerunt, ascendendo super camelos: alij autem, qui relicti sunt, & non habuerunt, in quo equitarẽt ad fugiendũ, non potuerunt euadere manus David. *Eruit ergo David omnia, quæ tulerant Amalecitæ.* i. liberauit de manu ipsorum omnia, quæ prædati fuerant de vrbe Siceleg. *Et duas vxores suas eruit.* Fit mentio de istis duabus vxoribus: quia nihil aliud habebat David in præda, quod ad eum specialiter pertineret, de quo multum doleret, cum nondũ habuisset filios. Alij autem viri sui habebant filios, & vxores. *Nec defuit quidquam a paruo vsque ad magnum.* id est, de omnibus, quæ erãt in vrbe Siceleg, nullus defuit,
B tam de magnis, quàm de paruis, eo quod Amalecitæ nullum interfecerant, sed omnes secum ducebant, vt patet supra in littera. *Tam de filijs, quàm de filiabus.* i. etiam filij, & filiæ omnes ducti fuerunt, quos tulerant Amalecitæ: & intelligitur de filijs, & filiabus virorum David: quia David non habebat adhuc filios, vel filias: de vxoribus autem nihil dicitur, sed subintelligendum est, quòd etiam vxores virorum David, quas tulerunt Amalecitæ, reduxerit David, cum dicatur, quod nihil defuit de præda & sup. dicatur, quod Amalecitæ nullum occiderunt, sed omnes duxerunt captiuos: non curauit tamen scriptura exprimere vxores: quia planum est, quod etiam de illis intelligeretur: simile habetur sup. in littera. s. Amara erat anima vniuscuiusque viri super filijs, & filiabus suis, & de vxoribus nihil dicitur: tamen manifestum est, quod etiam pro vxoribus lugebant. *Et*
C *de spolijs.* i. etiam nihil defuit de spolijs, quæ acceperant de vrbe Siceleg: quia omnia secum habebant Amalecitæ, & nondum deposuerant ea in aliquo loco: vnde cum David expugnauerit Amalecitas, nihil potuit perdere de spolijs: vnde nec aliquid perdidit, nisi ea, quæ incendio perierunt in vrbe Siceleg, quam succenderant Amalecitæ: multa. n. ibi manserant supellectilia, quæ ferre non potuerant Amalecitę, & illa cremata sunt. *Et quæcunque rapuerant, omnia reduxit David*, id est, non solum, quæ rapuerant de vrbe Siceleg, sed etiam quæ rapuerant de alijs locis accepit David, & secum tulit: ex quo nimis ditatus fuit, & misit munera multis ciuitatibus de terra Iudæ, vt patet inf. *Et tulit vniuersos greges, & armenta.* Amalecitæ enim prædati fuerant multa pecora de terra illa, quæ diuiserãt tam de gregibus, quàm de armentis, & omnia illa reduxit
D David. Vocantur greges congregationes minorum animalium, vt ouium, & caprarum, & porcorum: armenta autem dicuntur congregationes maiorum animalium, vt boum, equorum, & camelorum: intelliguntur etiam per hæc quęcunque iumenta, & animalia, quæ prædati sunt Amalecitæ. *Et minauit ante faciem suam.* i. fecit præcedere illa animalia exercitum suum: minare enim ad pastores pertinet, qui animalia mouent quocunque volunt: sic dicitur Exod. cap. 3. Cumque minasset Moyses gregem ad interiora deserti, venit ad montem Dei: & Hebrardus dicit: Pastor oues baculo minãt, lupus ore minatur. *Dixeruntque.* s. illi viri David, qui minabant armenta. *Hæc est præda David.* Hoc dixerunt ad laudem victoriæ David: sic enim fieri solebat in omnibus victoribus, quando dabatur eis triumphus. s. quòd præcederent aliqui canentes ante eos in laudem vi-
E ctoriæ, & inde dicitur, triumphus, à tris, quod est tres, & phonos, quod est sonus, quasi sonus trium, scilicet, quod tres canerent, vel tripliciter caneretur ad laudem victoriæ.

An David debuisset distribuere prædam dominis, à quibus ablata fuerat. Quæst. XV.

QVÆRET aliquis, cum tota ista præda, quam nunc accepit David de manu Amalecitarum, non esset de vrbe Siceleg, sed de multis alijs locis, an David peccauerit, non reducendo prædam ad dominos suos, cum sciret ad se non pertinere totam. Aliquis respõdebit, quòd David non reduxit prædam ad dominos suos: quia nesciebat, qui essẽt Domini, cum illi latrones accepissent de multis locis. Sed hoc nõ stat: quia David sciebat, de quibus locis ablata fuisset præda: nam puer Aegyptius dixerat sibi illa loca. s. contra

tra Cerethi, & Iudam, & terram Caleb, & Siceleg prædati fuerant, vt patet sup. ideo postquam Dauid accepisset partem prædæ, quæ pertinebat ad vrbem Siceleg, debuisset mittere ad alia loca, in quibus Amalecitæ prædati fuerant, vt homines illorum locorum venirent ad cognoscendum, quid pertineret ad eos: præsertim quia Dauid habebat secum puerum illum Aegyptium, cui iurauerat, quòd non occideret eum, nec traderet in manus Domini sui, & ille fuerat cum Amalecitis, quando prædati sunt, & sciebat omnia loca, in quibus prædam egerant. Aliquis respondebit aliter, scilicet, quòd Dauid restituerit prædam eis, à quibus ablata fuerat; quod patet: quia ista præda ablata fuerat de terra Iudæ, vt habetur supra & Dauid misit de illa ciuitatibus Iudæ, vt patet inf. Sed hoc non stat, sed potius viri Dauid diuiserunt inter se prædam: nam super hoc fuit contentio infra inter viros Dauid: quia quidam volebant, quòd ducenti viri, qui remanserant in torrente, nihil acciperent de præda, sed solum darentur eis vxores & filij: Dauid autem dixit, quòd æqua pars esset descendentis ad prælium, & remanentis ad sarcinas, & similiter diuiderent spolia: ergo videtur, quòd diuisa fuerit præda. Cum autem dicitur, quòd Dauid misit illam prædam Dominis suis; dicendum, quòd non stat, nec valet quod habetur inf. quòd misit ad seniores Iuda: nam si misisset ad dominos suos, misisset ad omnia illa loca, de quibus prædati fuerant Amalecitæ: sed falsum est, quia Amalecitæ prædati fuerunt de terra Philisthinorū, & Iuda, vt patet sup. in litera: Dauid tamen solum misit partem prædæ ad viros Iuda. Item non misit istam partē prædæ tanquam eis debitam, sed misit in munera: nam dicitur infra. Misit dona de præda senioribus Iuda proximis suis. Item patet: quia non misit prædam istam ad loca, de quibus fuerat accepta, sed solum ad loca, in quibus Dauid moratus fuerat cum viris suis, & habebat ibi aliquos amicos, quos volebat lætificare per munera, vt patet infra in litera. Dicendum igitur, quod Dauid cognoscebat, de quibus locis ablata fuerat ista præda, tamen noluit eam restituere Dominis suis, sed diuisit inter viros suos: & hoc quia putauit se non esse obligatum ad reddendum eam prioribus Dominis. Aliquis dicet, quod tenebatur: quia si aliquid ego reperio apud furem, vel accipio ab eo violenter, cogor reducere ad illum, cui res ablata est, alioquin ego dicar fur: Respondendum, quòd non est sic de rebus ablatis per furtum à ciuibus, & de rebus ablatis ab hostibus: nam cum alicui res furtiuè, vel palam diripitur a latronibus, qui non sunt hostes, non desinit ille esse Dominus rei, quamuis desinat possidere; ideo ad quemcunque res illa peruenerit, nunquam poterit esse verus Dominus illius, cum illa habeat alium Dominum, & non potest esse eadem res in solidum duorum Dominorum: ideo sicut constito iudicialiter, quod aliqua res alicui furtiuè ablata est, iudex coget eam reduci ad illum, ita quicunque habet penes se aliquam rem, quam sciat esse furtiuam, tenetur in foro conscientiæ reducere illam ad Dominum suum: in rebus autem ablatis ab hostibus secus est, quia aut illi, qui rapiunt, fouent iustum bellum, aut non: si fouent iustum bellum, omnia, quæ rapiunt, efficiuntur sua, & illi, quibus rapiuntur, desinunt esse Domini, & raptores possident res illas licitè, etiam in foro conscientiæ: & tunc si aliquis extorserit res istas pugnando ab eo, qui eas rapuit, non tenetur illas reducere ad Dominum priorem: eo quod illarum desinit esse Dominus, & qui rapuit effectus est verus Dominus: fortè hoc modo Amalecitæ se habebant contra Philisthinos, & contra Israel, scilicet, quòd fouebant iustum bellum contra illos: de Philisthinis non apparet, an contra illos iustè possent pugnare Amalecitæ: sed de Israelitis apparet hoc: quia Israelitæ inuaserunt terram Amalec, & penè deleuerant totam progeniem Amalecitarum, & prædati sunt, quicquid erat in terra illa, vt patet supra cap. 15. ideo quousque Israelitæ satisfacerent Amalecitis de iniuria illa, & damno, semper fouebant Amalecitæ iustum bellum contra Israel. Sed aliquis dicet, quod non stat, quia Israelitæ pugnauerunt contra Amalecitas iussu Dei, & ex hoc erat iustum bellum, sed in bello iusto pugnans non infert iniuriam ei, contra quem pugnat, eo quod vtitur iure suo; nemini tamen iniuriam facit, qui iure suo vtitur, & consequenter ille, qui patitur iustum bellum ab alio,

F non potest iterum mouere bellum contra eum, qui bellum intulit: quia iustè passus est: & sic esset de Amalecitis, cum iustum paterentur bellum ab Israelitis. Respondendum est, quòd Israelitæ iustum fecerunt bellum contra Amalecitas quantum ad seipsos, non tamen erat iustum quantum ad Amalecitas. Primum patet, quia Israelitæ non peccabant faciendo illud bellum, immo merebantur, cum exequerentur mandatum Dei, & tenebantur illud agere, quia Deus iubebat. Secundum patet, scilicet, quòd non esset bellum iustum quantum ad ipsos Amalecitas; quia ipsi non videbantur iustè pati, quia nunquam aliquod malum egerant contra Israelitas, nec secundum legem humanam erat iustum, quòd Israelitæ pugnarent contra Amalecitas, sed solum secundum voluntatem Dei: nam isti Amalecitæ, qui nunc erant, nunquam peccauerant cōtra Israel,

G & iam ab illa pugna vsque ad tempus, quo pugnauit contra eos Saul, fluxerant ad minus quadringenti viginti anni: quod patet: quia pugna ista fuit in Raphidim primo anno ab exitu de Ægypto, de qua Exod. c. 17. nam nondum fluxerant duo menses ab exitu de Ægypto vsque ad bellum illud; quod patet, quia prius fuit illud bellum, quàm venirent Israelitæ in desertum Synai; quod apparet ex ordine literæ: nam de bello agitur Exod. c. 17. & de aduentu in montem Sinai Exo. cap. 19. & tamen in montem illum venerunt prima die mensis tertij illius anni, in quo exiuerunt, vt patet Exo. cap. 19: ergo nondū fluxerant duo menses, quando pugnauerunt Amalecitæ contra Israelitas in Raphidim ab exitu de Ægypto. Fuit autem bellum, quod fecerunt Israelitæ contra Amalec tempore Saulis, supra cap. 15. Saul autem regnauit viginti annis in Israel, vt de-

H claratum est supra c. 13. subtrahantur ergo isti viginti anni ad plus, & quadraginta anni, quibus regnauit Dauid post Saulem, infra 3. lib. cap. 2. & quatuor anni, quibus regnauerat Salomon, quando cœpit ædificare templum, de quadringentis octaginta annis, qui fluxerant ab exitu de Ægypto vsque ad principium ædificationis templi, vt patet infra 3. lib. c. 6. & manebunt quasi quadringenti viginti anni ab exitu de Aegypto, in quo pugnauerūt Amalecitæ cōtra Israel, vsque ad tempus quo pugnauit Saul cōtra Amalecitas, in vindictam illius primæ pugnæ. Cùm ergo in his quadringentis viginti annis Amalecitæ nunquam nocuissent Israelitis, & transissent multæ generationes post illos, qui intulerant bellum in Raphidim; non poterant Israelitæ secundum legem humanam, vel secundū conscientiam mouere bellum contra Amalecitas, contra quos pugnauit

I Saul, secundum legem, & rationem humanam, licèt Israelitæ faciendo illud propter mandatum Dei non peccarent: manebat igitur Amalecitis contra Israelitas causa iusti belli, cum fuissent ab eis iniustè lacessiti, & sic poterant nunc agere prædas de terra Iudæ, & de toto Israel, & cōsequenter efficerentur veri Domini rerum captarum: vnde Dauid accipiens ab eis res, quas rapuerant, non tenebatur reducere illas ad Dominos suos priores, quia iam ibi desierant esse Domini. In bellis autem iniustis dicendum est, quòd illi, qui rapiunt, non efficiuntur veri Domini: quia non habent ius ad rapiendum, ideo semper competit repetitio: si tamen aliquis postea per bellum extorqueat ab illis res, quas rapuerunt, non tenetur eas reducere ad priores Dominos: & istud verum est, si iste, qui rapit à raptore, iustum bellum fouet contra illum, & efficitur iste verus Dominus,

K licèt primus raptor non esset Dominus: sic patet in responsione Iephte ad Regem Ammon: nam cum ille peteret loca quædam, quæ possidebant Israelitæ, & pertinuerant quondam ad Ammonitas, & Moabitas, dixit Iephte, quod Israelitæ iustè possidebant, eo quòd non acceperant illa ab Ammonitis, & Moabitis, sed ab Amorrhæis, de hoc Iudi. capit. 11. Amorrhæi autem acceperant ea ab Ammonitis, & Moabitis, Num. capit. 21. & sic patet, quod ex hoc, quod Israelitæ acceperunt à raptore, non tenebantur ad restitutionem faciendam Ammonitis, & putassent se teneri, si rapuissent ab eis: nec distinxit in hoc Iephte, an Amorrhæi fouissent iustum bellum contra Ammonitas, vel non: sed solum ex eo, quòd acceperunt illa loca ab Amorrhæis, & non ab Ammonitis, putauerunt se non teneri ad restitutionem. Item patet simile de Abraham, quando iuit ad eruendum prædam, quam tulerant qua-
tuor

tuor Reges pugnantes contra terram Sodomorum. Nam tunc Abraham excussit totam prædam de manu quatuor Regum, & sic rapiebat à raptore, & Rex Sodomæ, de cuius terra capta fuerat præda, petiuit in gratiam ab Abraham, vt daret ei solum animas, & cetera tolleret sibi; Abraham autem remisit illi omnia, præter partes illas, quæ prouenerunt tribus ducibus, qui iuerant cum eo ad bellum, vt patet Gen. 14. s. Non accipiam ex omnibus, quæ tua sunt, ne dicas, ego ditaui Abraham, exceptis his, quæ comederunt iuuenes, & partibus virorum, qui venerunt mecum, Aner, & Esthol & Mambre, isti accipient partes suas, & sic Abraham noluit reducere totam prædam ad priores Dominos, quam ipse tulit à raptoribus, sed diuisit eam inter viros, & dedit eis partes suas; partẽ aũt, quæ sibi proueniebat, donauit Regi Sodomorum: secus aũt esset si non iustè possideret raptor ea, quę rapit à raptore: quamuis. n. primus raptor iniustum bellum fouerit, poterit iustè possidere res captas, & non tenebitur eas reducere ad priorem Dominum. Sed aliquis dicet, ꝙ hoc non potest stare: quia sicut primus raptor iniustè accipit, & iniustè detinet, ita secundus succedit in vitium, cum accipiat rem ab illo, qui non potest eam iustè possidere: ergo iste secundus nunquam poterit effici iustus Dominus, sed tenebitur reducere rem ad priorem Dominum. Respondẽdum est, ꝙ non valet ista ratio: est enim hoc verum in eis, qui succedunt iuri alieno sicut in emptore, & hærede, & donatario, & similibus: quia isti succedunt iuri alieno, s. quia non potest emptor plus iuris habere in re, quam venditor in eum transtulerit: idem in hærede, legatario, & donatario: ideo si emptor sciu, ꝙ venditor nõ esset verus Dominus rei, vel donator, vel ille, cui successit in hæreditate, vel legato, non potest iustè possidere id, quod accipit, sed tenetur reddere vero Domino, eo quòd iste succedit io vitium, & nõ potest effici verus Dominus; nisi forte præscriptio, vel vsucapio eum iuuerit, cum omnes isti præsumantur habere bonam fidem: quia succedunt in rebus aliorum, & non fuerunt isti primi, qui inceperunt iniuste possidere rem illam, quam habent: in raptore autem, s. qui bellando accipit rem raptam ab alio raptore, secus est: quia iste non succedit iuri alieno cum non succedat in iure primi raptoris, sed constituit sibi nouum ius, cum pugnãdo iustè contra primum raptorem possit accipere res illius: & sic quamuis illæ fuerint alterius & primus raptor iniustè eas teneret, secundus iustè eas tenebit: secus autem si aliquis emerit à raptore in bello iniusto, vel donatum acceperit, vel per successionem vniuersalem, aut legatum: quia sicut raptor in bello iniusto tenebatur ad restitutionem ablatarum rerum: ita emptor, donatarius, hæres, & legatarius, & similes: Et si fortè isti scienter succedant in talibus rebus emendo, vel alias, mortaliter peccant succedendo, & insuper tenentur ad restitutionem: si autem successerint ignoranter. s. nesciendo res peruenisse ex iniusto bello, non peccant succedendo, sed tenentur ad restitutionem, quandocunque constiterit de veritate rei. Si aliquis emerit à secundo raptore, qui bellicè accepit à primo raptore res raptas, vel acceperit in donum, aut in hæreditatem, aut in legatũ, iuste possidebit: quia secundus raptor transfert in istum totum ius suũ, sed ipse effectus erat verus Dominus: ideo iste succedit in vero dominio. Attendẽdum tamen valde, quia ad hoc, ꝙ ista procedant, requiritur, ꝙ secundus raptor fouerit iustum bellum cõtra primum raptorem, siue primus raptor fouerit bellum iustum, siue iniustum contra priorẽ Dominum: nam si secũdus raptor iniustum bellum fouet, ex hoc ipso non potest constitui verus Dominus, sed tenetur ad restitutionem: differenter tamen, quia si primus raptor fouet iustum bellum contra priorem Dominum, tenetur raptor restituere primo raptori, & non primo Domino. Si autem primus raptor fouit iniustum bellum, tenetur secundus raptor restituere primo Domino, & non primo raptori: qui ergo emit a secundo raptore, vel est donatarius eius, aut hæres, vel legatarius, succedit io vitiũ ei; cum ipse non foueat iustum bellum contra primum raptorem, ideo teneb tur ad restitutionem omnium, quæ peruenerunt ad ipsum à secundo raptore. In casibus autem & auctoritatibus allegatis, in quibus secundus raptor iustè possidebat, intelligebatur, ꝙ ille fouisset iustum bellũ contra primum raptorem: sic patet in allegatione Iephte Galaaditis cõtra

A Regem Ammon Iudi. cap. 11. quia ibi Israel fuit secundus raptor, & fouit iustum bellum contra Amorrhæos, cum Amorrhæi sine vlla causa pugnauissent contra Israel. eod. cap. sic etiam in allegatione Abrahæ, Gen. c. 14. fouit Abraham iustum bellum contra quatuor Reges in defensionẽ, & liberationem cognati sui Loth habitantis in Sodomis: ideo isti potuerũt iustè possidere res ablatas à primis raptoribus: sic autem fuit hic de Dauid: nam ipse accepit ab Amalecitis prædam, quam ferebant, & habuit iustam causam hoc faciendi. s. pro defensione sua, & suorũ, cùm vxores suæ, & virorum suorum captiuæ ducerentur ab Amalecitis: potuit ergo accipere ab eis totam prædam, & possidere illam iustè, nec cogebatur eam reducere ad priores dominos, & illi quoque quibus Dauid donauit partẽ prædæ, potuerunt iustè possidere illam, quia iusto succedebant

B titulo: cum Dauid, qui erat verus Dominus, posset transferre in eos verum dominium.

An Amalecitæ iustum bellum haberent contra viros de tribu Iuda, & totum Israel, & vrbem Siceleg.

Quæstio. XVI.

QVÆRETVR vlterius, cùm Dauid semper foueret iustum bellum contra istos latrunculos Amalacitas, siue ipsi fouerent iniustum bellũ contra Israel, siue non; an haberent ipsi iustum bellum contra viros de tribu Iuda, in quorum terra pugnauerunt, & contra Siceleg, quam succenderunt. Respondendum est, quòd Amalecitæ iustum bellum habebant contra viros de tribu Iuda, & contra totum Israel, eo quòd Israelitæ fecerant pugnam iniu-

C stè contra Amalecitas, vt sup. declaratum est præcedenti quæstione: habebant quoque iustum bellum cõtra Dauid. specialiter, & cõtra vrbem Siceleg: quia Dauid sæpe inuaserat terram eorum, sine causa agendo prædas, & cædes, vt patet sup. c. 27. & ipse morabatur in Siceleg: ergo dato, ꝙ alij præter Dauid morarentur in Siceleg, Amalecitæ habebant iustam causam pugnandi contra illos, & succendendi vrbem Siceleg, quia ibi receptabatur Dauid, qui erat hostis eorum. De latrunculis tamen istis secus videtur: nam licèt aliqua terra habeat iustam causam belli contra aliam, propter aliquas iniurias, vel damna suscepta, non potest tamen quilibet de terra illa, auctoritate sua, bellum indicere alteri terræ, sed auctoritate publica debet hoc fieri: etiam non indicto bello inter vtranque terram, nullus de vna illarum potest prædas, vel cædes agere in aliam. In hoc au-

D tem errabant isti latrunculi: primò, quia non faciebant ipsi hoc auctoritate publica Amalecitarum, sed propria auctoritate irruerant in terram Israel ad agendum prædas pro seipsis: ideo iniustum bellum fouebant. Item quia dato, ꝙ auctoritate omnium Amalecitarum hoc fecissent, debebat prius indicere bellum Israelitis, non tamen indixerunt, sed furtim irruerunt in terram eorum, in quo grauabant eos, agendo contra ius gentium, propter quod efficiebatur iniustum, quamuis aliàs habuissent iustam causam pugnandi: ideo Dauid nunc rapiens bona, quæ illi portabant, iustum bellum fouit contra ipsos, cum ipsi iniustum bellum fouissent contra Israel. Sed adhuc aliquis dicet, quod Dauid non potuit hic fouere iustum bellum contra Amalecitas: quia licèt illi iniustè pugnassent contra Israel, tamen iustè pugnabant cõtra Siceleg, quia licèt ad hoc, ꝙ pugnas-

E sent iustè contra Israelitas, debuissent indicere eis bellũ, & agere auctoritate publica, tamen respectu Dauid, non requirebatur, ꝙ indiceretur ei bellũ, quia iustum erat, ꝙ pateretur, sicut egerat: sed ipse quandocunque pugnauit contra Amalecitas, & fecit prædas, nunquam indixit bellum Amalecitis, sed semper silenter, & ex insidijs occidebat, & prædabatur: ideo Amalecitæ poterant similiter facere contra vrbem suam Siceleg, & in hoc iustum bellum fouebãt, & consequenter Dauid non poterat pro hoc mouere bellum contra illos iustè, quia illi vsi fuerãt iure suo, & Dauid nondum satisfecerat eis de malis inflictis terræ Amalecitarum. Respondendum est, quòd quamuis Amalecitæ nũc egissent bellum contra Siceleg propter Dauid, non poterat Dauid ad vindictam iniuriæ mouere eis aliud bellum, quia illi iustè egerant: poterat tamen ad defensionem rerum suarum pugnare contra quoscunque Amalecitas,

quia

quia in defendendo se, & res suas, nullus gerit iniustũ bellum, sed in mouendo guerram contra alium; nam cuicunque iusta est defensio rerum suarum: Dauid autem sic faciebat hic, quia Amalecitę tulerant vxores suas, & virorum suorum, & omnia, quæ ipse habebat: ideo ad defensionem rerum illarum poterat mouere bellum contra Amalecitas, scilicet, accipiendo ab eis res illas, antequam peruenirẽt in terram suam: potissimum, quia præter hæc omnia Dauid habebat iustã causam pugnandi contra quoscunque Amalecitas propter præceptum Domini, quod datum fuerat Deuteronom. cap. 25. de quo declaratum est supra cap. 27. ideo quamuis Amalecitæ haberẽt iustam causam pugnandi contra ipsum lege humana; habebat tamen Dauid iustam causam mouendi quæcunque bella voluisset contra eos, lege diuina; & consequenter iuste possidebat omnia, quæ prædando ab eis abstulerat. *Venit autem Dauid ad ducentos viros, qui lassi subsisterant.* Hic oritur dissensio inter viros Dauid super diuisione prędę, scilicet, an esset danda pars illis, qui non venerant ad pugnam, sed manserant in torrente: & dicitur, qui lassi subsisterant, quia manserant præ lassitudine apud torrentem: isti autem non recesserunt inde, cum Dauid iuit ad persequendum latrunculos, ideo quando reuersus est, reperit eos ibi: non enim recesserant inde, quia Dauid iusserat, quòd ibi manerent vsque ad reditum suum, vt patet infra: etiam quia isti manserãt ad custodiendas sarcinas aliorum virorum: & non poterant eas ferre inde soli, dato, quòd vellent redire in vrbem Siceleg. Item manserunt ibi non audentes vltra transire; nec redire citra, vt, quando Dauid rediret, sciret, vbi eos inuenturus esset. *Nec sequi poterant Dauid*, id est, isti ideo manserant in torrente, quia nõ potuerunt ita velociter moueri, sicut Dauid, & alij viri, qui ibant cum eo. *Et residere eos iusserat in torrentem Besor*, id est, Dauid iusserat illos viros, quod manerent in torrente, non euntes vltra, nec citra, vt quando ipse rediret de prælio contra latrunculos, sciret, vbi eos reperturus esset. *Qui egressi sunt obuiam Dauid*, scilicet, isti quando viderunt Dauid venientem contra se citra torrentem, ad honorandum eum surrexerunt, & ierunt illi obuiam. *Et populo, qui erat cum eo.* Hic vocatur populus quadringenti viri, qui erant cum Dauid, & quos solum tulerat in bellum cõtra latrunculos. *Accedens autem Dauid ad populum*, scilicet, ad ducentos viros, qui exibant ei obuiam, *Saluauit eos pacificè*. Id est, protulit eis verba salutis, & pacis, sicut solent homines proferre in eos, quos diligunt.

Respondensque vnus vir pessimus. Hic ponitur quartum huius cap. scilicet, prædæ diuisio quantum ad eos, qui iuerunt ad bellum de viris Dauid: Secundo, quantum ad amicos Dauid. Secunda ibi. *Venit ergo Dauid.*

Circa primum dicitur. *Respondensque vnus vir pessimus*, scilicet, quia viderunt illi, qui erant cum Dauid, quod loqueretur Dauid benigne ad viros, qui remanserant lassi apud torrentem, putauerũt, quòd vellet diuidere prædam cum illis; de hoc autem dolebant illi, qui iuerant cum Dauid, & exposuerant se periculis cõtra latrunculos: ideo quidam vir pessimus incepit præuenire verbis, dicens, ꝙ non deberet diuidi præda cum illis. In Hebræo habetur. Respondens omnis vir pessimus. Litera autem nostra noluit ponere, omnis vir, sed vnus: eo quod putauit hoc dictũ esse per improprietatem sermonis Hebraici, in quo aliquando ponitur vnus pro multis, & multi pro vno, ut patebit immediatè: & quia videbatur rationabilius, quod hoc vnus vir dixisset, quam multi, litera nostra dixit unus. Iuerat autem ille pessimus, & iniquus, id est, valde malus, quia ille magis inuidus erat, quam ceteri, cum ipse solus doleret de hac benignitate, quam volebat exercere Dauid in illos, qui manserant in torrente. *De viris, qui erant cum Dauid*, id est, de illis quadringentis, qui iuerant cum eo cõtra latrunculos; alij autem ducenti, quibus nunc loquebatur Dauid, non videbantur esse cum eo, eo quod exiuerant illi nunc obuiam. *Dixit, quia venerunt nobiscum.* In Hebræo habetur. Quia non venerunt mecum. Ex hoc apparet improprietas magna in sermone Hebraico: & hoc in duobus: Primo, quia in litera Hebraica, dicitur supra: respondens omnis vir pessimus: sed certum est, quòd omnes viri pessimi simul non dicerent mecum, sed nobiscum. Secundo est improprietas, quia dato, quòd esset ille vnus vir, non di-

F ceret, quia non venerunt mecum, sed nobiscum, alioquin faceret se ducem exercitus, quem omnes deberent comitari: debet ergo dici nobiscum & nõ mecum: & propter istas frequentissimas improprietates, litera nostra sæpe aliter dicit, quam habeatur in Hebræo quantum ad literam, & non quantum ad sententiam, quia optimum genus interpretandi est, transferre sensum ex sensu, & non verbum ex verbo, vt ait Hier. in libro de optimo genere interpretandi. *Non dabimus eis quicquam de præda, quam eruimus*, id est, quam extorsimus de manu latrunculorum: in hoc negabat iste partem duplicis prædæ manentibus in torrente, scilicet, quia non volebat dare illis partem de pręda, quam latrunculi acceperant de terra Iuda, & Philisthinorum. Secundo, quia nolebat dare partem de præda, quam acceperant de Siceleg: sed hoc erat nimis durum, quia licet non G accipissent viri isti partem de præda, quam tulerant latrunculi de Iuda, & terra Philisthinorum, tamen saltem habere debebãt partem prædæ, quæ capta fuerat de vrbe Siceleg, quia ibi de bonis cuiuslibet istorũ virorum aliquid captum fuerat. Quod autem sic intelligeret ille vir pessimus, patet, quia dixit: sed sufficit vnicuique vxor sua, & filij, quos cum acceperint, recedant, id est, nihil accipiant de præda, nisi vxores suas, & filios: Dauid autem hoc noluit, sed diuisit prædam æqualiter. *Sed sufficiat vnicuique vxor sua, & filij*, id est, sufficiens debet esse vnicuique istorum virorum, quòd accipiat vxorem suam, & filios; quasi dicat; ꝙ nihil pugnauerint, & quod accipiant vxores suas, & filios ablatos ab hostibus labore nostro, satis eis esse debet. *Quos cum acceperint, recedant*, id est, cum dederimus eis filios, & vxores, nihil vltra petant recedentes ab omni iure prædæ. H *Dixit autem Dauid: Non facietis sic fratres mei*, scilicet, non est bonum, quod faciatis, sicut dicitis: Dauid autem dissuadet hoc propter duo, scilicet, quia eis iniustum videbatur, & vt auferret scandalum. De primo patet, quia isti viri exposuerant se ad veniendum in pugnam contra latrunculos, & solum cessauerũt in medio itineris, quia fuerunt impotentes ad gradiendum: non ergo erat iustum priuari illos portione debita; quia egerant, quantum in se fuit. De secundo patet; quia si Dauid non dedisset illis viris partem prædæ indignati fuissent, & mouissent litigium contra reliquos, vel recessissent à Dauid; volebat autem Dauid benigne tractare omnes ad se confugientes, ideo noluit eos priuari portione sua: nec tamen locutus est durè contra virum iniquum, qui illa mouit, sed suadendo magis, quam iubendo dixit. Non facietis sic fratres mei. *De his, quæ* I *tradidit nobis Dominus*, quasi dicat, si nos viribus nostris, & iure nostro, illa accepissemus, possemus nobis illa vendicare: Deus tamen ex benignitate sua nobis illa dedit, ergo etiam nos benigne nos habere debemus ad fratres, dando illis partem: dixit autem Dauid, quod Deus ista tradiderit eis: quod dupliciter fuit: Primo faciendo eos certos, quòd latrunculos comprehenderent, & excuterent prædam ab eis, vt patet supra: nam aliter desperabãt viri Dauid se posse habere prædam, quia nesciebant, quis prædatus fuisset vrbem, nec vbi essent latrunculi. Secundo dedit eis prædam: quia cum latrunculi essent multo plures, quam ipsi, Deus dedit eis victoriam contra illos, vt percuterent ipsos, & excuterent prædam ab eis. *Et custodiuit nos*, scilicet, ne latrunculi præualerent contra nos: nam ipsi multo plures erant nobis, & præualuissent contra nos, nisi Deus voluisset nos eripere ab eis. K *Et dedit latrunculos, qui eruperant aduersus nos, in manus nostras*, id est, non solum eripuit nos Deus, ne præualerent contra nos latrunculi, sed etiam tradidit illos in potestate nostra, quia omnes occidimus, præter quadringentos, qui fugerunt: & dicitur: qui eruperant aduersum nos, id est, aduersum res nostras, quia venerant ad prædandam vrbem Siceleg. *Nec audiet vos quisquam super sermone hoc*, id est, nullus audiat vos disputantes de hac re, quasi dicat: turpe est hoc, quod petitis: ideo nullus audiat vos loquentes de hac re, ne putet vos esse inuidos, & irrationabiles. *Aequa enim pars erit descendentis ad prælium, & remanentis ad sarcinas.* Ista est sententia Dauid, scilicet, ego iudico, ꝙ æquales partes de præda accipiant illi, qui iuerunt ad bellum, & realiter pugnauerunt, sicut illi, qui manserunt ad custodiendas sarcinas bellatorũ: nam vterque ad bellum vadit, & vtrumque opus necessarium

est:

est: vocantur autem sarcinæ illa, quæ ferunt secum bellatores ad necessitatem viæ, & illa manent, vbi figuntur castra. Ad custodiam autem harum sarcinarum necessarij sunt aliqui viri, ne hostes ex insidijs latentes castra diripiant. *Et similiter diuident spolia*, id est, æqualiter, & accipitur hic similitudo pro quantitate.

Quare Dauid voluerit prædam æqualiter diuidi inter euntes ad bellum, & manentes ad sarcinas, cum tamen non sic factum sit per Moysen mandato Dei. Quæstio XVII.

QVÆRET aliquis, quare hic dixerit Dauid, quod manentes ad sarcinas, & euntes ad bellum æqualiter diuiderent, cùm Num. cap. 31. aliter egerit Moyses ex mandato Dei, scilicet, quòd medietas prædæ daretur omnibus manentibus in castris, & alia medietas euntibus ad bellum: euntes tamen ad bellum erant solum duodecim millia, vt patet eod. capit. manentes autem in castris erant quasi sexcenta millia, vt patet ex numeratione eorum, quæ tunc facta est, Num. capit. 26. ergo plus accipiebat vnus de euntibus ad bellum, quàm quinquaginta de manentibus in castris. Respondendum est, quòd non est simile: nam Num. 31. cap. fuit facta diuisio prædæ inter manentes in castris, & euntes ad bellum magis ad tollẽdum scandalum, quàm ex rigore iuris: nam si euntes in bellum accepissent totam prædam, & nihil dedissent manentibus in castris, illi, cum essent multo plures, facerent seditionem, & violenter extorquerent totam prædam euntibus ad bellum: ne ergo oriretur ista seditio, Deus iussit, quòd daretur eis medietas prædæ, quanquam in hoc plus percipiebat vnus de euntibus ad bellum, quàm quinquaginta de non euntibus: de rigore autem nihil illi percepturi erant: quia non iuerant ad bellum, nec manserant ad sarcinas, sed steterant in castris: isti autem, qui hic manserunt ad torrentem, de rigore habere debebant tantum, sicut quilibet de pugnantibus, eo quod ipsi ad pugnam irẽt cum ceteris, & postea ex mandato Dauid, manserint ad custodiam sarcinarum, ad quas custodiẽdas oportebat aliquos manere: sicut.n. pugnare est actus bellicus, ita manere ad sarcinas officium bellatorum est, & consequenter debet dari manentibus pars æqua prædę cum pugnantibus. Sed aliquis dicet, quòd istis ducentis viris non debuit dari pars æqua cum pugnatoribus, quia non manserunt propter sarcinas seruandas, sed quia lassi erant.

Respondendum est, quòd isti manserunt ad seruandas sarcinas, quia cum Dauid, & viri sui ferrent sarcinas, quas habendo pugnare non possent, sed oporteret, quod deponerent eas: & ad hoc, quòd non raperentur ab hostibus, custodiri deberent ab aliquibus viris, scilicet, ab istis, vel ab alijs: & cum accideret, quòd isti lassi essent, voluit potius deponere Dauid sarcinas apud istos viros, quã apud alios, & consequenter debuerunt habere partem æqualem cum pugnantibus: nec in hoc fuit differentia, nisi quia si isti viri non fuissent lassi, non fuissent depositæ circa torrentem Besor, quia ibi contigit illos viros esse lassos: quamuis ergo præ lassitudine manserint, quia tamen manserunt ad exercendum officium bellicum, & aliàs mansuri essent, debuit eis dari pars æqua cum euntibus ad bellum. *Et factum est hoc ex illa die, & deinceps*, id est, hoc, quod nunc dixit Dauid, habitum fuit in legem inter Israelitas ex die illa, & deinceps: quia postea semper iudicauerunt in diuisione prædæ secundum istam legem. In Hebræo dicitur. Ex illa die, & in ante. Id est, fuit lex ista, quæ data fuit à Dauid, ex die, qua ipse dedit, & etiam fuit in ante, quàm dedisset Dauid, scilicet, quia fuit à tempore Abrahæ, qui vsus fuit illa in bello contra quatuor Reges, Gen. 14. cap. & hoc volunt Hebræi, & Nicolaus. Sed non stat, quia, si ista lex fuisset data tempore Abrahæ, vel saltem ex tunc, haberetur in consuetudinem, & habita fuisset tanquam lex: quia cõsuetudo est lex nõ scripta, vt patet in Decretis, d. 1. c. consuetudo. præsertim quia ista erat cõsuetudo lõgi tẽporis. s. ex tempore Abrahæ vsque ad Dauid, in quo transierant quasi octingenti anni. Consuetudo autem longi temporis, nisi sit contra legem, obligat sicut lex, vt patet in Decretis, distinct. 12. cap. diuturni mores. & si aliquid fiat contra

A istam consuetudinem inualidum est, & puniri debet à Iudice faciens, distinct. 12. cap. consuetudo præcedens. si igitur fuisset ista consuetudo ex tempore Abrahæ, non dubitassent nunc viri Dauid, an deberet dari pars æqualis manentibus ad sarcinas, sed dubitauerunt, ergo non erat consuetudo ista ex tempore Abrahæ.

Item, quia si ex illo tempore fuisset, non acciperet nunc firmitudinem, quia non poterat esse firmior, quàm, vt esset tam longæui temporis: sed dicitur hic, quod factum est hoc ex die illa, quasi lex: ergo videtur, quòd prius non esset.

Item non stat, quod allegant de Abraham, Gen. cap. 14. Nam ibi solum dicitur, quòd Abraham remisit totam prædam Regi Sodomorum ex gratia, quamuis deberetur sibi ex iure, præter partes trium virorum, scilicet, Abner, Mambre, & Eschol: nam isti acceperunt partes suas, sed isti non
B manserunt ad sarcinas, sicut isti viri Dauid, sed potius ex textu illo habetur contrarium, scilicet, quòd illi tres viri iuerunt cum Abraham ad bellum, quia dicitur: Non accipiam ex omnibus, quæ tua sunt, exceptis his, quæ comederunt iuuenes, & partibus virorum, qui venerunt mecum, Abner, Mambre, & Eschol: ergo ex facto Abrahæ non poterat haberi aliqua consuetudo ad hoc, quòd manentibus ad sarcinas daretur pars æqualis cum euntibus ad bellum. Cum autem dicitur in Hebræo ex illa die, & in ante: dicendum, quod accipitur, in ante, id est, in posterum, quia in sermone Hebraico multa impropria ponuntur; & ob hoc litera nostra dixit; ex die illa, & deinceps. *Constitutum, & præfinitum*, id est, hoc, quòd fecit nunc Dauid de diuisione prædæ æqualiter inter manentes ad sarcinas, & euntes
C ad bellũ, fuit tanquam constitutio, & diffinitio inter Israelitas, & hoc propter duo. Primò, quia videbatur rationabilis introductio. Secundò propter auctoritatem Dauid, qui eam introducebat. *Et quasi lex in Israel*, id est, fuit quasi lex, non dicitur, quòd fuerit lex, sed quasi, quia Israelitæ seruauerunt eam tanquam legem: Dauid tamen non posuit eam in legem, sed solum sententiauit sic inter viros suos, qui manserant ad sarcinas, & viros euntes ad bellum: sententia autem iudicis in causa priuatorum, si transit in rem iudicatam, constituit ius, quantum ad personas priuatas, sed non quantum ad alias. Interdum tamen sententia in vna causa extenditur ad alias similes, & tunc sententia dicitur lex, quantum ad virtutem: & sic Aristot. posuit sententialia esse partem iuris positiui, vel legalis: dicens: Legale est, quod non habet vbique eandem sententiam, vt
D captiuos vita redimi, & sacrificare caprã, & non duas oues; & sententialia sunt pars iuris legalis, vel positiui. Vocantur aũt sententialia, id est, sententia iudicum: & fiebat hoc potissimum apud antiquos, quia cum essent paucæ leges datæ de modo viuendi, id, quod in vna causa iudicabatur, transferebant ad alias; & sic sententiæ in causis priuatorum efficiebant ius publicum; & sic fuit hic, quia cum non esset lex posita de diuisione prædæ, habita fuit ista sententia inter partes, tanquam lex communis in toto Israel. *Vsque ad diem hanc*, id est, vsque ad tempus, quo scriptus fuit iste liber, siue per Isaiam, siue per Ieremiã; & patet ex hoc, quod non fuit scriptus per Dauid, quia nõ diceretur tunc, vsque ad diem hanc, in quo significatur magnum tempus intercidisse inter Dauid, & scripturam huius libri; nisi fortè dicatur, quòd Dauid scripsit istum librum, & non posuit
E istam particulam, & postea Esdras, cum rescripsit totam legem combustam à Chaldæis, superaddidit particulã istam. *Venit ergo Dauid in Siceleg*. Hic ponitur diuisio prædæ facta inter viros non bellatores, scilicet, mittendo dona proximis suis, & dicitur, quòd venit in Siceleg, quia capta præda, rediit illuc, cum non haberet alium locum ad habitandum in tota terra Philisthinorum: & quamuis esset Siceleg exusta, tamen ibi mansit Dauid: quia fortè non erat tota exusta, sed solum aliquæ domus, cum Amalecitæ solum succendissent eam, & non expectassent, vt tota cremaretur: vnde quando venit nuncius de bello ad Dauid, nuncians mortuum esse Saulem, erat Dauid in Siceleg, sequen. lib. capitulo 1.

Sententia iudicis in causa priuatorum si trãsit in rem iudicatã, efficitur lex.

Diuisio prædæ.

An Dauid, & sui obligarentur seruare præcepta omnia legis in Siceleg. Quæst. XVIII.

QVÆRET aliquis, de mansione Dauid in Siceleg, scilicet, an Dauid, & viri sui obligarentur ad obseruandum omnia præcepta legis, quando erant in Siceleg, vel excusarentur à quibusdam, quia erant extra terram Israel. Aliquis dicet, quòd lex Mosaica non obligabat nisi solum in terra Israel, quia sicut est de iudicibus, quod nulli iudici extra territorium suum obeditur, nec ipse potest impunè ius dicere extra territorium, ita leges obligabunt solum intra terminos prouinciarum, in quibus dantur: & hoc verum est, quia cum aliquis est in aliqua terra, obligatur viuere lege illius terræ, & cum iuerit ad aliam terram, in qua lex contraria est, debet viuere contrario modo: sic patet in Decretis distinct. 22. capit. illa autem. vbi Ambrosius respondit Augustino, quòd cum esset Romæ ieiunaret in Sabbato, sicut fiebat Romæ, & cum esset Mediolani non ieiunaret in Sabbatho, & ad quamcunque Ecclesiam iret, illius mores obseruaret: Dauid autem nunc non erat inter Israelitas, sed inter Philisthinos, ideo non teneretur lege Mosaica. Respondendum, quòd Dauid in terra Philisthinorum, & vbicunque esset in toto orbe, tenebatur lege Mosaica.

Dauid quamuis esset in Siceleg, tamen obligabatur ad legem Mosaicã seruandam.

Quod autem obiicitur, quòd leges obligant in territoriis suis: dicendum, quòd intelligitur de municipalibus, vel quasi municipalibus: secus autem de legibus generalibus, quæ obligant omnes homines, vbicunque fuerint: ad municipales autem solum tenetur aliquis, dum fuerit in territorio, siue fuerit oriundus de municipio illo, siue non: lex autem Mosaica non erat municipalis, quia non fuit data in aliqua terra ad hoc, quod solum in illa obligaret, quia tunc Israelitæ non fuissent obligati seruare legem Mosaicam in terra Chanaan, quia non fuit ibi data, sed in monte Sinai in solitudine Arabiæ, vt patet Exod. cap. 19. obligabat tamen extra locum illum, in quo data fuit: immo magis è contrario, quia in loco illo, in quo data fuit, non obligabat, nec obligauit in toto deserto, sed postea per quadraginta annos, vel plus, cœpit obligare in terra Chanaã; ideo frequenter dicitur in legibus Moysi: cum ingressi fueritis terram Chanaan, facietis sic, vel sic, vt patet Leuitic. cap. 14. & Num. 15. & Moyses declarauit, quòd in deserto nullus fuit obligatus seruare legem, sed quilibet faciebat, quod volebat. postea autem obligarentur in terra Chanaan, Deuteronom. capitul. 12. non ergo erat municipalis, & sic poterat obligare extra terram, in qua habitabant, Iudæi.

Sed adhuc aliquis dicet, quod lex Mosaica erat municipalis: nam istam differentiam facimus inter legem nouam, & veterem quia lex noua obligat omnem hominem cuiuscunque genus, vel terræ fuerit. Nam Christus iussit Euangelium prædicari toti mundo, & obligauit omnes ad credendum, dicens, quod si aliquis non crederet, condemnaretur Matth. 28. capit. & Marci 16. capit. lex autem Mosaica solum obligabat Iudæos, quia illis solis data est, Exo. cap. 19. vnde sæpe dicitur: Homo de filiis Israel, &c. vt patet Leuit. cap. 17. & 20. in quo innuitur, quod soli filij Israel obligabantur: & hoc, quia eis solis data est lex: sic dixit Dauid in laudem Iudæorum. Psal. 148. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis, id est, nulli genti Deus voluit tãtam gratiam facere, vt daret ei legem, & iudicia, sicut Israelitis dedit: ergo lex noua est generalis, & Mosaica municipalis.

Lex Mosaica nõ est municipalis. licet sit specialis: sicut Euangelica autẽ generalis est.

Respondendum, quòd Mosaica non est municipalis, sed etiam specialis: non enim opponuntur generale, & municipale, sed generale, & speciale: lex nanque Euangelica est generalis per omnem modum, scilicet, respectu temporum, & locorum, & subditorum: nam omnem hominem, & in quocunque tempore postquam publicata est, & in omni loco obligat: lex autem Mosaica non erat generalis, quia non obligabat omnem hominem, sed solum Hebræos: nec in omni tempore, sed solum obligauit vsque ad Christum. habet autem solum de generalitate, quod obligabat in quocunque loco, scilicet, quia Hebræi vbicunque essent, ante Christi aduentum, obligabantur, licèt etiam hoc non sit generale, quia aliquæ leges Moysi obliga-

F bant in omni loco, & aliquæ solum in terra Chanaan: non ergo vocabitur lex Mosaica municipalis, quia municipale dicitur à municipio, i. loco, vel territorio, in quo obligat: lex autem Mosaica non obligabat in certo territorio, sed vbicunque essent Hebræi. Vocatur tamen specialis, respectu gentis, quia solam gentem Iudæorum obligabat. Sciendum tamen, quod lex Mosaica non excedit totaliter legem municipalem, sed in aliquo excedit, & in aliquo exceditur ab illa: nam lex municipalis obligat solum in municipio suo; ideo oriundi de illo municipio, cum fuerint extra illud, non obligantur ea: lex autem Mosaica obligabat Iudæos, vbicunque essent, & in hoc excedit Mosaica municipalem. Rursus autem municipalis in municipio suo non solum obligat eos, qui oriundi sunt de municipio, sed etiam omnes extraneos cuiuscunque gentis,

Lex Mosaica, & municipalis quomodo se habẽt ad inuicem secũdum excedens, & excessum.

G dum fuerint in municipio: & propter hoc, ratione contractus initi in aliquo loco, vel delicti commissi in eo, sortitur quis forum, & pertinet ad legem municipalem illius loci, quantum ad illum contractum, vel delictum: lex autem Mosaica non obligabat extraneos existentes in municipio: nam territorium, in quo potissimum obseruanda erat lex Mosaica, erat terra Chanaan; & tamen Gentiles existentes ibi inter Iudæos, non tenebantur lege Mosaica, quia non peccabant, si non facerent secundum illam, & etiam Iudæi non puniebant eos, licèt non obseruarent illam. Et hoc modo possumus respondere, si aliquis arguat dicens: aut lex Mosaica erat generalis, aut municipalis: si generalis, ergo obligabat omnem hominem, si municipalis, ergo obligabat tam Iudæos quàm Gentiles, quando essent in terra Chanaan; dicendum, quòd prima pars est falsa, scili-

H cet, quia nec erat generalis, nec municipalis, sed specialis; & sic non solum obligabatur Dauid obseruare illam, cum esset inter Iudæos, sed etiam, cum esset inter Philisthinos. Sed adhuc dicendum, quòd dato, quòd esset lex Mosaica municipalis, obligasset Dauid, quando erat in Siceleg; quia si esset municipalis, nõ posset ei propriè dari municipium, nisi in territorio terræ Chanaan, cum sæpe dicatur in lege Moysi: Cum ingressi fueritis terram Chanaan, facietis sic, vel sic: Dauid tamen erat in terra Chanaan, quia vrbs Siceleg, & tota terra Philisthinorũ erat pars terræ Chanaan, vt patet Iosue capitulo decimotertio, & fuit Siceleg in sorte tribus Iudæ, Iosue capitulo decimoquinto, & postea in sorte Simeon, Iosue capitulo decimonono, ergo Dauid existens in Siceleg, erat in territorio, & tenebatur lege municipali, nec ex hoc dubitatur; sed solum erat dubium, an

I obligaretur ad omnes leges Mosaicas, vel excusaretur à quibusdam. Respondendum, quòd in legibus Moysi erant quædam, quæ concernebant certum locum, & istæ erant quasi municipales, & solum obseruari debebant in terra Chanaan in parte illa, in qua essent Israelitæ. Aliæ autem erant, quæ non concernebant locum, & istæ debebant obseruari vbicunque essent Hebræi. De primis patet, vt de legibus sacrificiorum, oblationum, primitiarum, & decimarum: nam istæ obseruabantur solum in terra Chanaan in loco, vbi erat sanctuarium, quia extra illud non poterant fieri sacrificia, nec oblationes, Deuteronom. capit. duodecimo, obseruatio quoque phase non poterat fieri, nisi in loco sanctuarij: ideo illuc conueniebant omnes Iudæi, Deuteronom. capit. 16. purificationes quoque multorum modorum, quæ fiebant in Iudæis, de quibus habetur Leuit. ca-

K pit. 11. 13. 14. & 22. & Num. capit. 19. & in aliis locis, non debebant obseruari extra terram Chanaan, eo quod istæ purificationes fiebant, ne homo accederet immundus ad sanctuarium, vt patet Leuit. capitulo 15. sed extra terram Chanaan non erat sanctuarium: ideo non obligabantur Israelitæ ad istas purificationes. Aliæ autem erant leges non concernentes locum, sicut lex de circuncisione, & obseruatione Sabbati, & aliorum festorum, & similes: & ideo istæ obseruari debebant, vbicunque essent Iudæi. Sic autem dicendum de Dauid, quia non obligabatur ad aliquas cæremonias sacrificiorum, nec oblationum, dum erat in Siceleg, nec ad aliquas purificationes super mortuo, vel coitu, vel menstruata, vel leproso, aut viro fluente semine, & sic de omnibus aliis immundiciis, à quibus purificabantur Iudæi in terra Chanaan: tenebatur tamen Dauid circuncidere paruulos suos in Siceleg, & obseruare om-

nia

nia festa, tam Sabbatum, quàm alia, quantum ad vacationem a laboribus: tenebatur etiam obseruare Azima tempore suo, & discernere cibos, scilicet, non comedere de illis animalibus, quæ Deus vetuit, Leuit. capitulo 11. & Deuteronom. 14. & sic generaliter de omnibus aliis præceptis, quæ non concernebant locum: hoc enim nunc obseruant Hebræi tenentes quædam præcepta legis, & alia non.

David non tenebatur obseruare Phase in Siceleg. *Quæstio* XIX.

QVÆRETVR vlterius, specialiter circa obseruationem phase, an Dauid teneretur obseruare phase, dum erat in Siceleg, si aliquando accidisset phase, dum ipse erat ibi. Dicendum est, quod ipse non poterat obseruare phase manens in Siceleg, quia omnes Israelitæ debebant ire in locum sanctuarij, & ibi immolabant phase, Deuteronom. cap. 16. Sed stat dubium, an Dauid, cum viris suis teneretur de Siceleg ascendere in locum sanctuarij tempore phase, quia lex iubet, quod ter in anno omnes masculi Hebræorum ascenderent in locum sanctuarij in tribus festiuitatibus, & prima erat phase, Exod. capit. 23. & 34. Item, quia iubetur Num. cap. 9. quòd illi, qui non possent facere phase tempore suo, facerent postea die 14. mensis secundi: ergo saltem illo tempore tenebatur Dauid facere phase.

Respondendum est, quòd non obligabatur Dauid ascendere in locum sanctuarij in festiuitate phase, dum manebat in Siceleg; nec obstat, quod habetur Exo. cap. 23. & 34. quia illud intelligitur de non impeditis rationabili impedimento: Dauid autem non solum habebat impedimentum rationabile, sed etiam necessarium, scilicet, quia si ascendisset in locum sanctuarij, Saul cepisset eum, & occidisset ipsum, & viros suos; talis autem metus excusabat eum ab omni lege obseruanda. Nec etiam obstat, quod habetur, Num. capit. 9. quia illud intelligitur de impeditis propter immunditiam, vel longitudinem viæ, scilicet, quia non poterant illo tempore celebrare phase, cum non possent venire ad locum sanctuarij: Dauid autem non erat procul à loco sanctuarij, cum esset in Siceleg, quia ille locus erat in sorte Simeon, sed solum non veniebat propter timorem mortis: ideo sicut non obligabatur venire ad sanctuarium ad celebrandum phase tempore suo, ita nec obligabatur in secundo mense: si tamen accidisset, quòd Dauid esset in Siceleg mense primo tempore phase, & deinde rediret in terram Israel ante quartum decimum diem mensis secundi post mortem Saulis, tenebatur in illo secundo mense celebrare phase: nisi fortè accideret ipsum tunc fuisse immundum, quia tunc non debebat toto illo anno celebrare phase, sic enim declaratum est Num. capit. 9. quod propter impedimentum poterat differri phase de primo mense in secundum, de secundo nõ poterat transferri in alios: ideo tunc impeditus non poterat toto anno celebrare phase.

Et misit dona de præda. Istud intelligendum est de parte illa, quæ ei peruenit: nam diuisa est præda inter omnes viros Dauid, & cuilibet assignata est sua portio: Dauid autem data è magna pars, eo quod de iure militari est, quod principi detur maior pars, vt patet in Decretis distinct. 1. cap. Ius militare. vbi dicitur, quòd prædæ decisio, pro personarum laboribus, & qualitatibus iusta diuisio, & principis portio sunt de iure militari, si tamen princeps non deberet habere portionem maiorem ceteris, non diceretur specialiter de portione principis: Dauid igitur habuit magnam partem, & de hac misit munera, quæ habentur in litera. Vel potest dici, quòd consensu omnium virorum Dauid data sunt dona de præda, antequam diuideretur, & postea residuũ diuisũ est, sed partibus æqualibus, vt supra dicitur, scilicet, æqua pars erit descendentis ad prælium, & manentis ad sarcinas. *Senioribus Iuda proximis suis*, id est, data sunt ista dona senioribus Iuda, qui erant proximi Dauid, idest, cognati. Vel vocantur proximi, quia benefecerant ei, vt colligitur infra in litera, scilicet, quia Dauid, & viri sui manserãt apud eos: & hoc modo accipit proximum Christus, Luc. cap. 10. vbi dicitur de illo, qui in latrones incidit, quis fuerit proximus eius sacerdos, Leuita, vel Samaritanus: & concluditur, quòd Samaritanus; quia ille

A benefecit ei. *Dicens, accipite benedictionem.* i. accipite ista munera in benedictionem: accipitur enim scriptura secundũ modum loquendi Hebraicum, quodcunq; munus pro benedictione; sic patet supra ca. 25. cum dixit quidam puer Abigail: Ecce misit Dauid nuncios de deserto, vt benedicerent Domino nostro, i. vt peterent ab eo munus: nam petiuerat ab eo aliquid ad cibum: & iterum eod. cap. dicitur: Qua pp suscipe benedictionẽ hanc, q̃ attulit ancilla tua, i. ista munera: *De præda hostium Domini.* i. istã prædã accepimus de hostibus Dñi. s. de Amalecitis, qui vocant hic hostes Dñi.

An Deus hostem habeat propriè. *Quæstio* XX.

QVÆRET aliquis, quare Dauid vocauerit Amalecitas hostes Dñi Respondendũ, q Deus non habet p
B priè hostes, quia ille, qui hostis alterius est, desiderat eũ percutere, & conatur, quantũ potest, vt percutiat: si ergo aliquis esset hostis Dei, cum voluntas Dei sit omnipotens, necesse esset, q ille periret: sed isti, qui vocãtur hostes Dei, nõ peribant: ergo non erant hostes. Item ad rationem hostis requiritur odium: Deus tn neminem odit, vt patet Sap. ca. 11. s. Diligis n. omnia, quæ sunt, & nihil odisti eorum, quæ fecisti: nec. n. odiens aliquid constituisti, aut fecisti: Quo antè posset aliqd permanere, nisi tu voluisses? aut quod à te vocatum non esset, conseruaretur? Sed dicendum est, q. Amalecitæ vocantur hic hostes Dei, pp tria: Primò, quia Deus promiserat, q quãdocunq; Israelitæ obseruarẽt leges eius, ipse esset hostis hostibus eorum, vt patet Exo. cap. 24. s. Qd si audieris vocem eius, & feceris omnia, quæ loquor, inimicus ero inimicis tuis, & affligam affligentes te: Dauid autẽ
C nunc seruabat mandata Domini, nec egerat vsq; nunc aliquid, quod esset directè contra Deum: ideo hostes eius vocabantur hostes Dei: sed Amalecitæ erant nunc hostes Dauid: ergo vocari debebant hostes Dei: non quidem hostes, quasi Deus in illos odium haberet, sed quia illis mala inferebat, velut si eos exosos haberet.

2. Secũdo vocantur hostes Dei, quia Deus promiserat specialiter, quòd deleret gentem Amalecitarum, vt patet Exo. cap. 17. s. dixit Dominus ad Moysen: Scribe hoc in libro, & trade in auribus Iosue: delebo enim memoriã Amalec de sub cœlo: & iterum ibidem dicitur: Manus solius Domini & bellum Dei erit contra Amalec à generatione in generationem. Et ob hoc Deus specialiter commendauit Hebræis, q delerent Amalecitas, Deuter. cap. 25. & dixit ibi: Caue ne obliuiscaris: quod nunquam dixit contra aliam gẽtem,
D quasi specialiter haberet exosos Amalecitas, & essẽt hostes eius. Tertio vocantur hostes Domini, quia Deus specialiter adiuuit Dauid contra illos, & hoc in duobus. Primò, denunciando ei certam victoriam de illis, vt patet supra. s. Dixit ei Dominus: persequere: absque dubio enim comprehẽdes eos, & excuties prædam. Secundò adiuuando eum actualiter ad præualendum contra latrunculos, qui multo plures erant, quàm viri Dauid: sic dixit supra Dauid: Non facietis sic fratres mei de his, quæ tradidit nobis Dominus & custodiuit nos, & dedit latrunculos, qui eruperãt aduersum nos in manus nostras: Dauid quoque ad laudem Dei, vt moueneret istam victoriam factam fuisse à Deo, dixit Amalecitas esse hostes Dei.

Cur Dauid de præda miserit munera senioribus Iuda.
E *Quæstio* XXI.

QVÆRET aliquis, quare Dauid miserit ista munera de præda senioribus Iudæ. Respondendum, quòd hoc fecit propter tria. Primò, quia erant cognati sui, & volut ops lætificare impendendo aliquid de præda suis; & hoc significat litera cum dicit: Misit donis senioribus Iuda proximis suis. Secundo fecit, vt acquireret sibi amicos, quia ipse erat in continua aduersitate, & indigebat amicorum fauore, tam ad subsidium in victu, quàm ad adiutorium in bello: voluit ergo muneribus multorum animos sibi conciliare, & hoc fecit in viris tribus Iudæ, quia cum illi essent cognati sui, credidit, quod firmius seruarent fauorem suum, quàm alij. Tertio hoc egit, quia tenebatur istis viris ad multa, eo quod tempore, quo erat profugus, manserit apud eos, & sustentaretur fuerit de bonis

bonis illorum: ideo voluit nūc saltem in cognitionem beneficiorum receptorum mittere eis munuscula de præda, & ista fuit causa præcipua, & tangitur infra, scilicet. Et reliquis, qui erant in his locis, in quibus moratus fuerat Dauid, & viri eius, id est, illis misit munera, apud quos manserat cum viris suis, quia illos solos expensis grauauerat.

An Dauid miserit munera ad alios, quàm ad seniores de Tribu Iuda. Quæstio XXII.

QVÆRETVR vlterius, an omnes illi, ad quos misit Dauid munera, essent de Tribu Iuda, vel essent aliqui alij de reliquis tribubus. Aliquis dicet, quod soli erant de Tribu Iuda, cum litera dicat: Misit dona de præda senioribus Iuda. Item, quia dicit, proximis suis: manifestum tamen est, quòd soli de Tribu Iuda erāt proximi, id est, cognati Dauid. Respondendum, quòd non solum misit Dauid munera ad senes de Tribu Iuda, sed etiam ad aliquos alios de tribubus alijs, quanquam plurimi istorum fuerunt de Tribu Iuda: quod patet, quia Dauid misit munera ad omnes ciuitates, quæ sunt in litera; tamen aliquæ harum non erant de Tribu Iuda, sicut Bethel: nam erat in Tribu Beniamin, vt patet Iosue cap. 18. Item satis verisimile est, quia sunt ibi aliæ Ciuitates de alijs Tribubus, sicut Ramoth, quæ est in Tribu Gad, vt patet Deuteronom. cap. 4. & Iosue cap. 20. & 21. etiam ponitur hic Aroer, & tamen illa est in terra duarum Tribuum, & dimidiæ, & videtur pertinere ad Tribum Ruben: de hoc Iosue cap. 13. Item patet, quia infra dicitur, quòd misit Dauid munera illis viris, qui erant in locis, in quibus Dauid fuerat commoratus: verisimile tamen est, quod, cum Dauid erat profugus, mansisset in aliquibus locis sortis Beniamin, & in aliquibus locis sortis Gad, & Manasse, quia multi viri de istis tribubus conuenerunt ad Dauid, dum erat profugus à Saule, & primò venerunt viri de Tribu Beniamin cum viris de Tribu Iuda, quando Dauid erat in præsidio terræ Moab, vt patet 1. Paralipom. cap. 12. deinde venerunt nouem Principes de Tribu Manasse, cum reuerteretur Dauid de castris Philisthinorum in Siceleg, & adiuuerunt eum contra latrunculos, & alio tempore venerūt vndecim Principes de Tribu Gad; eod. cap. ideo verisimile est, quòd Dauid aliquando declinaret ad aliquas ciuitates illarum Tribuum, saltem ad illas, de quibus erant viri sui, & ibi manens aliquo tempore, grauaret amicos expensis: ideo nunc mittebat eis munera, cum dicatur infra, quòd miserit ad omnes illos, qui erant in locis, in quibus ipse fuerat commoratus. Ad primam rationem in cōtrarium dicendum, quod non solum missa sunt dona senioribus Tribus Iudæ, sed etiam alijs Tribubus: nominauit tamen Scriptura solam Tribum Iudæ, quia tāti erāt de alijs Tribubus, ad quos misit munera. Ad secundam dicendum, quòd quanquam misit ad senes Iudæ, qui erant proximi sui, id est, cognati: tamen non tollitur, quin etiam miserit ad alias Tribus: dici etiam potest, quod per proximos nō solum intelliguntur cognati, sed etiam possint intelligi omnes Israelitæ: sic patet supra cap. 15. cum dixit Samuel ad Saulem: Scidit Dominus regnum Israel à te, & tradidit illud proximo tuo: quod intelligitur de Dauid: & tamen ille non erat cognatus Saulis, cum non esset de eadem Tribu: sic etiam patet supra cap. 28. scilicet: Scindet regnum de manu tua, & dabit illud proximo tuo Dauid. Vel potest accipi proximus pro illo, qui benefacit, & sic vocantur proximi Dauid, qui benefaciebant ei: huic sensui consonat litera inferior, cum dicat, quòd Dauid misit munera viris, qui erant in illis locis, in quibus ipse habitauerat, scilicet, quia ibi viri prouidebāt ei aliquando de expensis. *His, qui fuerant in Bethel*, id est, misit munera ad viros Bethel: est enim Bethel in sorte Beniamin, Iosue 16. cap. & est vna de ciuitatibus regalibus, quorum Reges occiderunt Israelitæ, Iosue 12. cap. apud istam ciuitatem habitauit Abraham, & construxit ibi Altare, quando venit de Mesopotamia, vt patet Gen. 12. cap. *Et qui in Ramoth ad Meridiem*, id est, etiam misit munera viris, qui habitabāt in vrbe Ramoth ad partē Meridianam: dicitur autem ad Meridiem, quia ista ciuitas erat multum Meridiana in terra Israel: est autem Ramoth in terra duorum Regum Amorrhæorum in partem duarum tribuum,

F & dimidiæ in sorte Gad, vt patet Iosue cap. 20. & 21. & ista vocatur Ramoth Galaad, quia est apud montem Galaad: pro ista enim ciuitate pugnabat Achab Rex Israel contra Syros, quando occisus est, infra 3. lib. cap. 22. *Et qui in Gether*, id est, misit munera viris habitantibus in Gether: ista ciuitas est in sorte Iudæ, vt patet Iosue cap. 15. & fuit data postea sacerdotibus ad habitandum, vt patet Iosue cap. 21. & 1. Paralipom. cap. 6. & fuit ista vna de ciuitatibus regalibus Regum, quos occiderunt Israelitæ, vt quidam existimāt Iosue cap. 12. sed falsum est, quia ibi ponitur Rex Gazer, & Rex Gader, sed non Rex Gether. *Et qui in Aroer*, id est, habitantibus in Aroer: est autem Aroer ciuitas extra terram Chanaan in extremitate terræ duorum Regum Amorrhæorum, & ponitur semper tanquam terminus terræ duarum Tribuum, & dimidiæ, vt patet Deuteron. cap. 2.
G & 3. & cecidit in sortem Ruben, vt colligitur Iosue c. 13. *Et qui in Saphamoth*, ista ciuitas est de Tribu Iuda, sed non describitur in catalogo ciuitatum sortis Iudę, Iosue cap. 15. quia aliquæ ibi subticentur. *Et qui in Esthama*. Ista est ciuitas in sorte Iudæ, & vocatur Isthemo, vt patet Iosue cap. 15. sed aliquando mutatur litera: & fuit ista ciuitas data sacerdotibus postea ad habitādum in numero quadraginta, & octo ciuitatum, Iosue cap. 21. & 1. Paralip. 6. *Et qui in Rachal*. Ista est ciuitas in sorte Iudæ, sed nō exprimitur, Iosue cap. 15. vbi est catalogus sortis Iudæ. *Et qui in vrbibus Ierameel*, id est, misit munera habitatoribus vrbium Ierameel: non est enim Ierameel vna ciuitas, sed est nomen patriæ, in qua sunt multæ vrbes, vt patet, quia dicitur, in vrbibus Ierameel: est autem Ierameel nomen patriæ, quæ appellatur Ierameeli, supra cap. 27. quod patet, quia ibi po-
H nuntur Ierameeli, & Ceni simul; & ita ponuntur hic Ierameel, & Ceni: nec obstat, quod hic vocetur Ierameel, & supra Ierameeli: quia additio, vel subtractio literæ venit ex more Hebraico. Sic enim vocatur supra cap. 27. Gessuri, & in sequēti lib. cap. 2. & tamen eod. lib. c. 3. 13. & 14. vocatur Gessur. Sic etiam supra cap. 25. vocatur Phalti maritus Michol: & seq. lib. cap. 3. vocatur Phalthiel. *Et qui in Rama*, id est, misit munera habitatoribus Rama: ista litera est corrupta, vt communiter in Biblijs nostris, sed debet dici in Herma: sic habetur in litera Hebraica, & in Biblijs correctis: ista ciuitas est in sorte Iudæ, Iosue cap. 15. & est vna de ciuitatibus regalibus, Iosue cap. 12. *Et qui in vrbibus Ceni*, id est, habitatoribus vrbium Ceni misit munera: Ceni est nomen patriæ, & non vrbis: quod patet, quia appellantur hic vrbes Ceni, quasi multas contineat: vrbes autem
I Ceni, & Ierameeli sunt in tribu Iudæ, sed non nominātur Iosue c. 15. Ierameeli, & Ceni, quia non sunt nomina vrbium, sed terrarum. *Et qui in lacu Asan*. i. etiam misit munera habitatoribus in lacu Asan: est. n. lacus nomen loci, & habent communiter Bibliæ in lacuasan, tanquā sit vna dictio: sed falsum est, & procedit ex errore librariorū: *Et qui in Athach*. i. habitantibus in urbe Athach: ista est ēt in sorte Iudæ, licet non exprimatur Iosue cap. 15. uel forte exprimitur sub alio nomine, quia multæ urbes habent multitudinem nominum, & aliquando sub uno, & aliquando sub alio exprimuntur. *Et qui in Hebron*. ista est ciuitas famosissima in sorte Iudæ, & uocatur alio nomine Cariatharbe, Iosue cap. 14. & 21. uocatur etiam Mambre, ut patet Gen. c. 23. & 49. Ista ciuitas data fuit Caleb, & posteris suis, Iosue cap. 14. & 15. & Iudi. cap. 1. postea autem in diuisione ciui-
K tatum, quæ datę sunt leuitis, fuit ista data eis, & manserunt solum uillulæ Hebron, & agri sui cum toto territorio in possessione Caleb, vt patet Iosue cap. 21. & 1. Paralip. 6. Ad istam urbem primo iuit Dauid post mortem Saulis, & ibi regnauit septem annis, & sex mensibus, seq. lib. c. 2. *Et reliquis, qui erant in his locis, in quibus commoratus fuerat Dauid, & viri eius*. i. nō solum misit munera ad uiros istarum urbium, quæ habentur sup. sed etiam ad omnes uiros, qui erant in alijs locis, in quibus ipse manserat. s. tempore, quo erat profugus. Ex quo patet, quòd miserit Dauid ista munera ad reddendam uicem, scilicet, sicut receperat sustentationem, uel munera à uiris istorum locorum, in quibus manserat; ita nunc uolebat mittere illis munera, quando ipse abundabat propter spolia belli.

CAPI-

CAPITVLVM XXXI.

PHILISTHIIM autem pugnabant aduersum Israel: & fugerunt viri Israel ante faciem Philisthym, & ceciderunt interfecti in monte Gelboe. Irrueruntque Philisthym in Saul, & in filios eius, & percusserunt Ionathan, & Aminadab, & Melchisue filios Saul, totumque pondus prælij versum est in Saul.

A Descriptus est in superioribus quidam apparatus bellicus, hic consequenter describitur belli exitus, scilicet, mors Saulis, & filiorum eius. Et diuiditur in tres partes: primò ponitur Saulis occisio: secundò eius ab hostibus vituperatio: tertiò honorabilis, & deuota tumulatio. Se- B cunda ibi: facta autem die altera. Tertia ibi: quod cum audissent.

An ordo sit continuus. Quæst. I.

QVÆRETVR circa primum, an ista, quę habentur hic, fuerint facta prius, quam præcedentia, & an sit ordo continuus.

Respondendum est, ꝙ ea, quæ habentur hic, & præcedenti capit. fuerunt facta simul, quia non intercidit inter vtrunque spatium duorum, vel trium dierum: quod patet, quia Philisthini pugnauerunt contra Israel, & die illa, qua pugnauerunt, mortuus est Saul, quia non durauit bellum vno die: quod patet, quia Samuel dixit Sauli supra cap. 28. C Cras tu, & filij tui mecum eritis: sed cum ista dicebantur, nondum inceptum fuerat bellum, quia erat Saul extra castra: ergo die, quo inceptum est, mortuus fuit Saul. s. sequenti die: Dauid autem erat in castris Philisthinorum antequam inciperetur bellũ, & miserunt eum de castris satrapæ Philisthinorum sup. cap. 29. eadem autem die, qua recessit Dauid de castris, ascenderunt Philisthini in Iezrahel, eod. cap. sed castra Israelitarum erãt in Iezrahel, vt patet ibidẽ: ergo videtur, ꝙ eadem die fuerit bellũ, & mortuus fuerit Saul; vel saltem illa die ascenderunt in Iezrahel, & sequenti die factum est bellum, & periit Saul: & sic videtur, ꝙ Saul mortuus fuerit, dum veniret Dauid de castris Philisthinorum in Siceleg: nam tribus diebus mansit in itinere, præcedenti cap. s. Cumque venisset Dauid, & viri eius in Siceleg die tertio. Huic autem satis cõcordat, quod infra habetur sequenti lib. c. 1. s. ꝙ reuerso Dauid de cæde Amalecitarum, dum D esset in Siceleg per duos dies, venit nũcius de castris Israel, referens mortem Saulis: & tamen ille morari debuit in itinere tribus, vel quatuor diebus, sicut Dauid: ergo videtur, quòd Saul mortuus fuerit tribus, vel quatuor diebus ante aduentum nuncij: & consequenter fuerit hoc ea die, qua Dauid venit in Siceleg, vel die præcedẽti: & sic ea, quæ habentur hic, fuerunt simul facta cum eis, quæ habentur pręcedenti c. & aliqua sunt hic, quæ fuerunt priora quibusdã, quæ habentur præced. c. & alia fuerunt hic, quæ sunt posteriora eis, quæ habentur præced. cap. Item nõ posset propriè assignari anticipatio, vel recapitulatio in his, vel aliqua præcessio, sed magis fuit simultas: Scriptura tamen ponit vnum ante alterum: quia quamuis multa simul fiant, non possunt multa simul narrari. *Philisthym autem pugnabant* E *aduersus Israel.* s. quia ipsi fuerunt inuasores, & præualuerunt, ideo Israelitæ magis dicebãtur sustinere pugnã, quam pugnare. *Et fugerunt viri Israel ante faciem Philisthym.* i. non potuerunt Israelitæ sustinere Philisthinos pugnantes, sed fugerunt: hoc aũt erat, quia Deus dereliquerat eos, & incusserat illis timorẽ, ne possẽt resistere hostibus: nã dispo suerat Deus tradere Saulem, & Israelitas in manus Philisthinorũ pp peccata Saulis, & populi, iõ voluit potius adiuuare hostes, ꝗ ipsos: de hoc sup. cap. 28. s. Cras aũt tu, & filij tui mecũ eritis, sed & castra Israel tradet Dominus in manus Philisthum tecũ; Deus. n. habebat hoc contra Hebręos, ꝙ, quamdiu ipsi colebant eũ, daret eis victoriã contra omnes gentes, ita ꝙ pauci de eis præualerent cõtra multitudinem hostium. Leu. c. 26. s. Persequimini inimicos vestros, & corruent corã vobis, persequentur quinque de vestris centum alienos, & cẽtũ ex vobis decẽ millia: sic ẽt patet Deut. c. 32. A scilicet. Vtinam saperent, & intelligerẽt, ac nouissima prouiderent, quomodo persequebatur vnus mille, & duo fugarent decem millia. Si aũt Israelitæ conuerterentur ad idola, vel qualitercunque desererẽt legem eius, Deus ponebat pauorem in cordibus ipsorum, ita, vt paucissimis hostibus venientibus terga darent, Leu. c. 26. s. Et qui remanserint de vobis dabo pauorem in cordibus eorum in regionibus hostium, terrebit eos sonitus folij volantis, & ita fugient quasi gladium: cadent nullo persequente, & corruent singuli super fratres suos, quasi bella fugientes, nemo vestrum audebit inimicis resistere, & peribitis inter Gentes, & hostilis vos terra consumet.

An omnes Israelitæ fugientes fuerint interfecti. Quæst. II.

B QVÆRET aliquis, an omnes isti Israelitæ fugientes de bello mortui fuerint, vel aliqui euaserint. Aliquis dicet, ꝙ omnes mortui sint: quia dicitur hic: Et fugerunt viri Israel, & ceciderunt interfecti in monte Gelboe: ergo videtur, quòd omnes, qui fugerunt, ceciderint interfecti. Item patet: quia dicitur infra. Mortuus est ergo Saul, & tres filij eius, & armiger illius, & vniuersi viri eius in die illa pariter: ergo omnes viri, qui erãt in exercitu Saulis mortui sunt. Respondendum est, ꝙ nõ mortui sunt omnes, qui fuerant in castris Saulis, immo pauci mortui fuerunt in cõparatione ad tantam multitudinem, quanta erat in castris: nam dicitur sup. cap. 28. quòd congregauit Saul vniuersum Israel, & venit in Gelboe, ibi autem fuit pugna, & patet, cum multi fugerint de prælio, & euaserint: quia dicitur inf. C in litera. Videntes autem viri Israel, qui erant trans Iordanem, quòd mortuus esset Saul, & filij eius, & quòd fugissent Israelitæ, reliquerunt ciuitates suas, & fugerunt: si tamen omnes, qui fuerunt ad bellum, mortui fuissent ibi, nõ diceretur de quibusdam, ꝙ mortui sũt, & de alijs, quod fugerunt: ergo multi fugiendo euaserunt. Item patet: quia seq. lib. cap. 1. venit quidam vir de castris Israel, & tulit diadema Saulis ad Dauid, & dixit: Fugit populus de prælio, & multi corruentes ex populo mortui sunt: ergo aliqui mortui sunt, & aliqui euaserunt, & pauci mortui sunt in comparatione eorum, qui euaserunt.

Ad primam rationem in contrarium dicendum, ꝙ cum dicitur; ceciderunt interfecti in monte Gelboe; non est intelligendum ꝙ omnes fugientes mortui fuerint, sed multi ex eis, sicut dicitur sequenti lib. c. 1. s. Fugit populus de præ- D lio, & multi corruentes ex populo mortui sunt. Ad secundam rationem cum dicitur, quòd mortuus est Saul, & filij eius, & vniuersi viri eius in die illa; dicendum, quòd viri Saulis accipiuntur dupliciter: vno modo pro omnibus subditis Saulis, & sic omnes Israelitæ vocantur viri Saulis, vel serui eius. Secundo modo vocantur viri Saulis familiares eius, qui astabant ei semper ministrantes, & residebant in curia sua; isti autem specialiter pertinebant ad Saulem, & erant de familia eius. Cum autem dicitur hic, quod vniuersi viri Saulis mortui sunt in die illa pariter intelligitur de viris suis secundo modo, scilicet, de familiaribus: quia cum reliquus Israel fugeret, & viderent isti Saulem firmiter manentem in bello, erubuerunt fugere, relicto Domino in manibus hostium: ideo maluerunt gloriosam subire mortem defendendo Dominum suum in bello, quam E turpiter fugiendo ignominiosam vitam adipisci: reliqui autem de populo, qui non erant familiares Saulis, sed solum subditi, non diligebant nimis Saulem; nec erubescebant, deserto Domino, fugere pro conseruanda vita: ideo omnes fugerunt, & in fuga quidam corruerunt vulnerati, alij autem euaserunt: hoc patet primo Paralipom. capit. 10. vbi ponitur totum istud capitulũ quasi ad literam: & ibi dicitur, quòd mortuus est Saul, & tres filij eius, & omnis domus illius pariter cecidit: domus autem Saulis significat solam familiam suam: ergo soli familiares sui mortui sunt: de populo autem pauci viri ceciderunt in bello, sed aliqui corruerunt in fuga. *Et ceciderunt interfecti in monte Gelboe*, id est, de illis, qui fugiebant, corruerunt aliqui in monte Gelboe: quia aliqui fugiebant postquam vulnerati erant, & effluente multo sanguine, ipsi per se mortui cadebant: alij autem ante vul-

Ad primam rationem.

Ad secundam.

nera, timore hominum terga vertebant: & dicitur in monte Gelboe: quia ibi facta fuit pugna, & erant ibi castra Israelitarum, vt patet sup. cap. 28. scilicet. Congregauit aũt Saul vniuersum Israel, & venit in Gelboe. Sed aliquis obiciet, quòd bellũ factum fuerit extra montem Gelboe: quia sup. cã. 29. dicitur, quòd Israel castrametatus est super fontem, qui erat in Iezrahel. Dicendum, quod bellum fuit in monte Gelboe: fons autem Iezrahel erat in mõte Gelboe: quia mons Gelboe est aliquid magnum: ideo quãdo Dauid deplorat cędem huius belli, sequenti lib. cap. 1. dicit: Montes Gelboe, nec ros, nec pluuia veniãt super vos, nec sint agri primitiarum: quia ibi abiectus est clypeus fortium. *Irrueruntq; Philisthijm in Saul, & filios eius*, id est, postquam fugit reliquus populus, Philisthini irruerunt super Saul, & filios suos, id est, congregauerunt se super eos, sicut patet in littera Hebraica. Intelligendum est enim, quòd hic erant **G** acies ordinatæ de Israelitis, & Saul, & filij sui non erant in prima acie, sed aliqui alij de populo, ideo Philisthim primo pugnauerunt contra illos, quibus coactis fugere, congregati sunt omnes Philisthini cõtra Saulem, & filios suos: & non est putandum, quod solus Saul cum filiis suis maneret: quia etiam manserunt ibi omnes familiares Saulis, & super illos quoque irruerunt Philisthini, occideruntque omnes, vt patet infra in litera, scilicet. Mortui sunt vniuersi viri eius in die illa pariter: fit tamen mentio de solo Saule, & filiis suis; quia isti erant digniores. *Et percusserunt Ionathan, & Abinadab, & Melchisue filios Saul.* Hic ponũtur tres filij Saulis solum, sicut ponuntur sup. 14. cap. fuerunt tamen quatuor, vt patet. 1. Para. c. 8. s. Ionathas, Melchisue, Abinadab, & Isboseth, vt patet sequen. lib. c. 2 & 3. **H** iste quartus non iuit bellum, ideo non periit cum reliquis: non tamẽ cessauit ire, quasi esset impotens ad pugnandum propter defectum ætatis: nam quadraginta annorum erat nunc, quando mortuus est Saul: quod patet: quia immediatè constitutus est in Regem, mortuo patre suo: & tamen dicitur de ipso, ꝙ erat quadraginta annorum, quando cœpit regnare, sequenti lib. ca. 2. sed mansit in domo: quia fortè erat vir corde pauido, & ineptus ad bellum: quod patet ex actibus suis; quia nihil Rege dignum egit, dum vixit, vt patet sequen. lib. cap. 2. vsq; ad quintum: vel forte mansit in domo ad disponendum domum, dum pater, & fratres ibãt in bellum. Sciendum autem, ꝙ isti filij Saulis non nominantur semper eisdem nominibus: quia iste, qui nominatur hic Abinadab, nominatur Iessui. sup. capit. 14. Sciendum etiam, ꝙ littera nostra, vt communiter corrupta est in **I** isto nomine, Aminadab: quia non debet scribi Aminadab, sed Abinadab, & sic habent Bibliæ correptæ, & sic est in Hebræo, & sic habetur 1. Paralip. ca. 10.

Mors filiorum Saul.

Quare noluerit Saul dicere filiis suis, quæ sibi dixerat Samuel. Questio III.

QVÆRET aliquis, cum Saul audisset à Samuele, ꝙ filij eius morituri essent in bello, cur non dixerit eis, quod recederent de bello, ne morerentur, cum diligeret eos, maximè ipsum Ionathan, qui erat vir excellens. Respõdendum est, quòd Saul noluit hoc dicere filiis suis pp multa. Primo, quia non putabat in hoc proficere: nam cum Samuel dixisset ei, sup. cap. 28. Cras tu, & filij tui mecũ eritis, putauit, quòd necesse esset, quòd tam ipse, quàm filij sui **K** morerentur: ideo nullo modo possent euadere hanc mortem: vnde sicut ipse iuit in bellum, quamuis prædictum esset ei, ꝙ moreretur, quia putabat, ꝙ etsi fugeret ad quẽcũq; locum, necesse esset eum mori manibus Philisthinorum: ita de filiis suis futurum putauit, cum de omnibus idẽ annunciatum fuisset: melius ergo fuit, ꝙ viriliter in bello morerẽtur pugnando pro Israel, quàm ignominiosè fugiendo, desideratam vitam conseruare non possent. Secundo hoc fecit: quia dato, ꝙ Saul sciret, ꝙ filij sui euadere possent, si recederent de bello: quia tamen eis recedentibus, timeret populus, & esset occasio, vt multi perirent, voluit potius, vt morerentur ipsi, quàm vt populo scandalũ præstaretur. Tertio hoc noluit: quia Deus prædixerat, ꝙ certissimè ipse, & filij sui morituri essent: si aũt denũciaret eis, conaretur eripere eos à morte, repugnando diuinæ ordinationi, timuit aũt, ꝙ in hoc Deum offenderet, ideo noluit peccatis veteribus noua **F** superaddere. Quartò hoc fecit, vt non incuteret timorem superfluum filiis suis, vt magis viriliter pugnarent: putauit. n. ꝙ dato, ꝙ eis dixisset, ꝙ morituri erant, non possent mortem effugere, cum Deus illam prænunciasset, & timerent magis, nec auderent viriliter pugnare, sicut pugnauerunt: etiam affligerentur nimis, cognita certissima morte: Saul ergo ne affligerentur dupliciter. s. moriendo, & mortem suã præcognoscendo; ideo nõ reuelauit eis, quæ Deus dixerat: & sic cum semper haberent spem de victoria, vel saltem esset eis incerta sors, animosius pugnabant. Quintò fecit hoc: quia Deus inclinauit ipsum, vt sic faceret, dãdo hoc ei in pœnam: nam sicut, ꝙ ipse moriturus esset, erat ei prænunciatum, & tamen iuit in bellum, quia Deus inclinauit cor eius ad hoc, faciendo apparere ei iniquum, si nõ iret ad bellum, ita fecit, ꝙ appareret ei iniquum reuelare **G** hoc filiis suis, ne fortè fugerent de bello, vel agerent aliqd inhonestum. Sexto hoc egit, vt volunt Hebræi, ad obediẽdum Deo, & sponte suscipiendũ pœnam pro peccatis suis: cognouerat. n. se grauiter peccasse contra Deũ & ꝙ ob hoc Deus fecerat, ꝙ mori deberet ipse cum filiis suis: ideo vt in hoc satisfaceret voluntati Dei, & mereretur remissionem, voluit spontè subire pęnam, quam Deus ei prænũciauerat: & quia si ipse dixisset filiis suis, ꝙ fugerẽt de bello, vellet per hoc excludere quandam partem pœnæ, quàm Deus volebat ei infligere, non reuelauit filiis suis quicquam, consentiens, quòd omnes morerentur secundum Dei dispositionem.

An peccasset Saul, si conatus fuisset saluare filios, ne morerentur. Questio IIII.

H QVÆRETVR vlterius, an peccauisset Saul, si reuelasset filiis suis, ꝙ morituri erant, & per hoc ipsi recederent de bello: vel ille suaderet eis, ꝙ recederent, ne morerentur. Aliquis dicet, ꝙ peccasset, quia conaretur resistere voluntati Dei cognitæ, cui resistere pctm̃ est. Rñdendũ, ꝙ Saul non peccasset, qualitercunq; conatus fuisset liberare filios suos à morte siue reuelãdo eis prophetiam Samuelis, siue suadendo, vt recederent de bello. Et cum obiicitur, ꝙ peccasset repugnando voluntati Dei; dicendum, ꝙ dato, ꝙ homo sciat voluntatem Dei, non tenetur conformare voluntatem suam voluntati eius, immo interdum, si conformat, peccat mortaliter: sic, n. dicit Augu. in Enchiridion, & Magister in primo di. 48. s. potest hõ interdũ velle mala voluntate ea, quæ Deus vult, & potest bona voluntate velle, contra id, quod Deus vult: tanquam si bonus filius patrem **I** velit viuere, quem Deus bona voluntate vult mori: & rursus fieri potest, vt hoc velit homo mala voluntate, ꝙ Deus vult bona: velut, si malus filius velit mori patrem, hoc etiã Deus velit: non enim tenetur aliquis conformare voluntatem suam Deo in re volita, sed in radice volendi, & in fine, id est, ꝙ homo velit ad bonum finem omnia, quæ vult, & omnia ex charitate; sicut Deus vult; quòd autem volita vtriusq; conformentur, nihil differt: sic autem erat hic, ꝙ quamuis Deus vellet, ꝙ morerentur filij Saulis, non tenebatur ipse velle hoc, etiam Deo reuelante sibi, ꝙ hoc vellet: ideo si reuelasset illis dispositionem Dei, vt fugerent mortem, vel ad hoc persuaderet, non peccaret, sed potius videretur mereri. Itẽ patet, quia Saul, si reuelaret hoc filiis suis, poterat proficere, quia quamuis Deus dixisset, ꝙ morituri erant cras, nesciretur hoc esse certum, quia poterat Deus **K** illud, dicere per comminationem, & illa quæ sic dicuntur, non eueniunt, si homines conuertantur, vel caueant illa: nec peccat quisquam, si Deus dicat, ꝙ infliget alicui talem, vel talem pœnam, & ipse adhuc dubitet de illo: nam sic prophetæ, qui prænunciabant ista, dubitabant, an Deus illa vellet complere: sic enim patet Iohel. c. 2. vbi Iohel prędixit multa mala futura Israelitis, & postea subiunxit: quis scit, si conuertatur, & ignoscat Deus, & relinquat post se benedictionem? & sic etiam fuit de Niniuitis, quibus prædicauerat Ionas subuertendam eorum ciuitatem post quadraginta dies, ipsi autem erant dubij de hoc, dicentes: Quis scit, si conuertatur, & ignoscat Deus, & reuertatur à furore suo, & non peribimus? Iosue cap. 3. Potissimum, quia Deus dixit, ꝙ non eueniret omnia, quæ ipse prędiceret, sed interdum prænunciaret alicui genti malum, & si illa conuerteretur, Deus non infligeret malum: & interdum,

Nõ semper tenemur conformare voluntatem nostram diuinæ.

Mala sæpissime nunciãtur sub conditione vltera: ideo orare semper debemus ne eueniãt.

prę-

prænunciaret bonum alicui genti, & si illa declinaret ad malum, ipse non impleret promissum suum, Ier. c. 18. ideo propter hoc, quamuis Deus multoties cōminaretur aliqua mala per Prophetas, ipsi consulebant postea populis, vt affligerent se, & peterent à Deo misericordiam, & sic isti cōsulebant populis, contra voluntatem Dei; tamen in hoc non peccabant, sed potius merebantur; & Deus nimis gaudet, quòd aliquis se interponat ad orandum, vel inducendum populos, ne impleatur in eis voluntas sua de infligendo pœnam: sic patet Ezech. cap. 22. s. Et quæsiui de eis virum, qui interponeret sepem, & staret oppositus contra me pro terra, ne dissiparem eam, & non inueni; & effudi super eos indignationem meam, q.d. si inuenissem virum, qui oraret pro illis contra me, non deleuissem eos: sed quia nullus se voluit interponere contra me, deleui ipsos: & sic Iohel propheta, qui prædixerat Israelitis futura mala, consuluit eis, vt pœnitentiam agerent, & forte Deus conuerteretur, vt patet Iohel. cap. 2. s. Sacrificium, & libamen Domino Deo nostro: canite tuba in Sion, sanctificate ieiunium, &c. quasi dicat, sacrificate Deo, & ieiunate, & fortè non infliget mala, quæ prædixit: sic etiam fecerunt Niniuitæ: nam audito verbo Ionæ, humiliauerunt se durissima pęnitentia, & clamauerunt ad Cœlum in fortitudine, & Deus misertus est super malo, quod de eis prædixerat, & non intulit, vt patet Ionæ cap. 3. Deus quoque prædixerat Moysi, quòd non introiret in terram Chanaan, Numeri cap. 27. & 32. tamen ipse non desinebat orare ad Dominum, vt permitteret se illuc intrare, vt patet Deuteronom. capitulo 3. sic etiam fecit Dauid: nam fuerat ei reuelatum, quod puer ille, qui natus fuerat sibi ex adulterio, moreretur, & tamen humiliauit se ieiunio, & iacuit super terram per septem dies, quousque mortuus est puer, putans quòd adhuc posset Deus flecti ab ira sua: cum autem sciuit puerum mortuum, quia iam Deus non poterat flecti, surrexit de terra, & non ieiunauit: non obligabatur ergo Saul credere, quòd illa, quæ reuelauerat Samuel, futura essent: ideo licebat ei agere, quantum posset pro se, & filiis suis, vt liberarentur à morte, potissimum quia Sauli dictū fuit simpliciter, quòd moreretur ipse, & filij sui, & non fuit addita alia certitudo: & in quāuis adderetur, vtpote, quòd Propheta diceret, quòd Deus illa dicebat sm firmam præscientiam, & nequaquā moueretur misericordia ad contrarium, non tenebatur ille, cui ista dicerētur, credere, quòd sic euenturum esset: sed licebat ei inquirere quęcunq; remedia, ne volūtas Dei impleretur in eo: sic fuit de Samuele; nā ipse prænūciauerat Sauli, sup. c. 15. Scidit Deus regnum Israel à te hodie, & tradidit illud proximo tuo: & postea dixit: Porro triumphator in Israel non parcet, & pęnitudine non flectetur. i. scias certissimè, quòd Deus super hoc nunquā mutabit voluntatē suam, quāuis te pęniteat criminis: ipse tñ Samuel nō desiit orare post hoc pro Saule, vt patet eod. c. s. Veruntamen lugebat Samuel Saulē: quia Dominū pęnitebat, quòd cōstituisset Saulē Regē super Israel: à fortiori ergo liceret Sauli, pro se & filiis suis agere, quātū posset ad euitandā diuinā sententiam, ne impleretur in eis: cum Samuel non dixisset nūc ei, Porro triūphator in Israel non parcet sup. c. 28 sicut dixerat sup. c. 15. & nunquā tenetur desistere aliquis orare contra voluntatē Dei cognitam, quousq; Deus iubeat eū, ne oret, vel ne conetur eā eludere: tunc. n. tenetur cessare, propter pręceptū Dei: quia omne pręceptū eius obligat: sic fuit de Moyse, cui quāuis Deus dixisset, quòd non intraret in terrā Chanaan, orabat incessanter, quòd permitteretur intrare, quousq; Deus sibi dixit: Sufficit tibi, nequaquā vltra loquaris de hac re ad me, Deut. c. 3. & postea cessauit Moyses orare, quia iā peccasset, si orasset: sic ēt fuit de Samuele, qui orabat pro Saule, licet Deus spreuisset eum, & postea Deus dixit illi: Quousq; tu luges Saulē, cum ego proiecerim eū, ne regnet super Israel? sup. c. 16. & tunc cessauit Samuel orare pro Saule: Deus tamen non dixit Sauli, ne ageret in hac parte contra voluntatem suam; ergo poterat filiis suis reuelare mortem, vt recederent de bello, vel qualitercunque suadere, vt recederent.

An Saul peccauerit, non reuelando filijs suis mortē eorū. Q. V.

QVÆRETVR vlterius, an peccauerit Saul, quia non reuelauit filiis suis mortem, ad hoc, vt ipsi euaderent illam: Et videtur, quòd peccauerit: nam vt dicit August. in Enchiridion. potest homo mala volūtate velle, quod Deus vult, & bona voluntate velle contra id, quod Deus vult: & ponit exemplum de filio volente mortem patris, quā Deus vult: sed ita se habet filius ad patrem, quòd tenetur diligere eius salutem, ideo quanquam Deus vult, quòd moriatur, non tenetur ipse hoc velle, sed magis peccat, hoc volendo: quia cum quis vult aliquid mala voluntate, peccat: sed filius, si velit mortem patris, vult eam mala voluntate, vt vult August. ergo peccat: & sic teneretur Saul ad volendum, quòd filij sui non morerentur, & consequenter ad reuelandum eis mortem. Item quando quis scit mala tractari aduersus alterum iniustè, tenetur ei illa reuelare, vt effugiat ea, alioquin peccat: quia videtur esse fautor in crimine: Saul tamen sciebat de morte filiorum, ergo tenebatur reuelare eam illis, vt fugerent. Respondendum, quòd Saul nō peccauit non reuelando filijs mortem, sed magis meruit. In quo considerandum est, quòd hic erant duo, scilicet, quòd Saul vellet filios suos mori, vel non: & quòd reuelaret eis mortem, vel non. Quantum ad primum, dicendum, quòd mors filiorum Saulis consideratur dupliciter. s. quia aut in quātum infligebatur filijs Saulis, qui erant personæ distinctæ ab eo: vel in quantum infligebatur eis in pœnam Saulis. s. vt Saul doleret acerrimè de morte filiorum. Si primo modo, dicēdum quòd Saul tenebatur nolle mortem filiorum, & dolere de illa nimis: nō tamen sequitur, quòd deberet eam reuelare illis: quia aliquæ causæ poterant subesse, propter quas putaret Saul esse iniquum reuelare illam, & fuerunt sex, quæ in quadam quęstione supra posita sunt. Quod autem teneretur nolle mortem filiorum, & dolere de illa, patet: quia quamuis aliquis possit conformare voluntatem suam voluntati Dei in volito, cum scit, quòd vult infligere ei aliquam pœnam, & licèt non teneatur eam conformare, meretur tñ valde in conformando; cum sponte suscipere vult, quod Deus in eum vult infligere: tñ quantū ad alium nō debet homo cōformare voluntatem suā voluntati Dei in pœnarum inflictione: imò peccat, si conformauerit. Ratio diuersitatis est: quia quādo Deus vult alicui inferre pœnas; si ipse vellet cōformare voluntatem suā voluntati Dei, suscipiēdo libenter pœnas, meretur, & efficitur ex hoc perfectus: si tamen Deus velit inferre alteri pęnas, & ego gaudeā, quòd infligat ei, eo quòd Deus vult, pecco: quia per istū actum volēdi nō meretur proximus meus, nec efficitur perfectior, cum iste actus non sit suus, sed meus: ego quoque nō mereor, quia istas pęnas nolo pro me, sed pro illo; ideo peccat, qui in malo proximi conformat voluntatem suā voluntati Dei; sed magis tenetur dolere, quod Deus sic facere velit: peccaret ergo Saul, si vellet, quòd filij sui morerentur, sicut Deus volebat, in quantum ista erat pœna eorum, & nō potius doleret de ipsis, præsertim, quia erant filij sui, & tenebatur magis condolere eis, quàm extraneis. Si autem accipiatur mors filiorum Saulis solum in quantum erat pœna Saulis, dicēdum, quòd Saul non obligabatur conformare voluntatem suam voluntati Dei: si tamen conformaret, mereretur, & sic poterat velle mortem filiorū. Sed aliquis dicet, quòd Saul tenebatur cōformare voluntatem suam voluntati Dei in morte filiorum, in quantum illa erat pœna eius: quia alioquin diceremus, quòd non teneretur homo ferre patienter pœnas à Deo inflictas: si autem tenetur, ergo debet conformare voluntatem suam voluntati Dei in pœnis inflictis, cum istæ à Deo sint: iuxta illud Amos, cap. 3. Si erit malum in ciuitate, quod Dominus non fecerit, q.d. non. & Eccl. c. 11. s. Bona, & mala, mors, & vita, paupertas, & honestas à Deo sunt. Respondendum, quòd quilibet tenetur ferre patienter pœnas a Deo inflictas: tñ non tenetur cōformare voluntatem suā volūtati Dei in inflictione pœnarū. Est. n. diuersitas: primò, quia cōformatio volūtatis attēditur quātum ad volitionē, & nō quātū ad res, quādo volitæ sunt: & sic antequā Deus infligat alicui pœnas, & significat se velle infligere, stat, quòd ipse conformet voluntatē suā, vel nō conformet voluntati Dei: quia tunc est volitio contenta in terminis suis. s. quòd est volitio solū, & nō executio. Cum aūt pœnæ volitæ infliguntur; tamen nō est volitio sola, sed magis est ipsa res volita: & tunc si homo velit pœnas illas, quas patitur, nō conformat voluntatem suā volūtati Dei, sed volito Dei: ideo licèt non teneatur conformare volūtatem suam

Arguitur quòd sic.

Primò.

Secundò.

voluntati diuinæ, tenetur tamen conformare voluntatem suam rei volitæ à Deo; postquam res volita in executione est. Aliter dici potest, & melius, ꝙ qui patitur pœnas à Deo inflictas, non tenetur conformare voluntatem suam volũtati Dei, nec rei volitæ, postquam est in executione, sed tenetur pati ea, quæ Deus infligit. Differt autem, ꝙ aliquis patienter toleret, & ꝙ velit: nam patienter tolerare nihil aliud est, nisi ꝙ patiens non murmuret propter inflictas pœnas; nec putet Deum iniustum, nec habeat proximos exosos: non tenetur tamen velle pœnas, quas patitur, alioquin non liceret ei orare, vt Deus auferret à se illas; si tamen aliquis non solum patienter tolerat, sed etiam pœnas, quas tolerat, vult, pertinet ad supremum gradum perfectionis patientiæ: & ad hunc nemo tenetur, nisi Deus expresse iubeat eum. Dicendum igitur de Saule, ꝙ ipse non tenebatur conformare voluntatem suam voluntati Dei circa mortẽ suam, aut filiorum suorum. Ad secundum de reuelatione mortis. s. an Saul deberet reuelare filiis mortem, vel non: Dicendum, ꝙ non est sicut de volendo mortem; quia nullo modo poterat Saul licitè velle mortem filiorum suorũ, in quantum erat pœna ipsorum: poterat tamen non reuelare eis mortem, & licitè hoc ageret: nam quamuis potuisset reuelare, si voluisset, & non peccasset, vt præcedẽti quæstione declaratum est; tamen non obligabatur reuelare: quia aliquæ causæ poterant esse, quæ retraherent eum a reuelando, vt pote, si putaret, quòd nullo modo euitaretur mors per reuelationem, & sequeretur ex hoc scandalum, sicut declaratum est supra in quadam quæstione.

Ad arg. secũdũ.

F

G

Quare Deus voluerit, quòd morerentur filij Saulis, cùm essent boni. Quæstio VI.

H

QVÆRETVR vlterius, quare Deus voluerit, quòd morerentur filij Saulis; cum essent viri boni, & præcipue Ionathas, qui tanta bona fecerat pro Dauid, vt patet sup. 18. 19. & 20. cap. Respondendum est, ꝙ isti merebantur mortem, quamuis nobis non pateat causa: cùm scriptura non enarret peccata ipsorum. Sed adhuc dicendum, ꝙ causa præcipua mortis eorum fuit peccatum Saulis: tantũ enim fuit istud, vt non sufficeret in pœnam mors Saulis, sed etiam vellet Deus, ꝙ morerentur filij sui, & populus: sic patet sup. ca. 28. s. Dabit Dominus regnum tuum proximo tuo: quia non obedisti voci Domini, nec fecisti iram furoris eius in Amalec: & postea sequitur. Idcirco quod pateris, fecit tibi Deus hodie, cras autem tu, & filij tui mecũ eritis, sed & castra Israel tradet Dominus in manus Philisthiim tecum. i. propter te: patet etiam hoc; quia Deus fecit, ꝙ morerentur tres filij Saulis ante eum ipso vidente, vt de hoc doleret nimis, & postea ipse mortuus est, vt patet in litera. Quamuis autẽ fecerit hoc Deus propter peccata Saulis, tamen in hoc protexit Dauid: quia si non mortui fuissent tres filij Saulis, non potuisset Dauid regnare post mortem Saulis: quia illi cum essent viri bellicosi, præstarent magnum impedimentum ei: præsertim quia si Ionathas viueret, Dauid nollet regnare, etiamsi regnum sibi concederet; quia diligebat nimis Ionathan, & Ionathas diligebat eum sicut animam suam, vt patet sup. cap. 18. & 20. si tamẽ vellet Dauid regnare, præiudicaret iuribus Ionathę: ideo omnino recusaret suscipere regnum: Deus autem volebat, ꝙ regnaret Dauid post mortem Saulis immediatè: ideo occidit filios Saulis, qui poterant hoc impedire. Et quamuis non fuerit ista causa motiua, fuit tamen aliqualis. *Totumque pondus prælij versum est in Saul.* s. mortuis filiis suis, grauatum est totum prælium super Saulem; quia non erat iã aliquis superstes de Israelitis, nisi ipse, & pauci de seruis. Suis cum eo. *Consecutiq; sunt eum viri sagittarij*. id est insecuti sunt eum, vt patet. 1. Paralipo. ca. 10. vel dicitur, consecuti sunt, id est, attigerunt eum sagittis: quia illud cõsequimur, quod attingimus. *Et vulneratus est vehementer à sagittarijs*. scilicet, quod multæ sagittæ infixæ fuerant ei, ita quòd iam non poterat viuere; sic dixit vir Amalecites, qui nunciabat de illo Dauid, scilicet. Sciebam enim, quòd viuere non poterat, sequenti lib. capit. 1.

Peccatũ Saulis fuit causa mortis eius, filiorum suorũ, et populi.

I

K

An Saul laudabilis sit, quia iuit ad bellum, quamuis sciret se certissimè moriturum. Quæstio VII.

QVÆRET aliquis, an Saul laudabilis esset, quia iuit ad bellum, quamuis sciret se certissimè moriturum. Aliquis dicet, ꝙ non; quia Saul agebat iam illud ex desperatione. Quod autem aliquis ex desperatione pugnet, quãuis fortiter pugnet, non est laudabilis, nec vocatur fortis: sic patet per Arist. 3. Ethi. vbi ponit multas species fortitudinis, & dicit, ꝙ aliqui sunt fortes propter timorem: quia desperant se posse viuere, nisi fortiter pugnauerint, & isti non sunt fortes. Allegat autem dictum Homeri in Iliade introducentis Hectorem loquentem ad Troianos, ne fugerent de bello. s. Quem ego videro sine bello fugere, faciam, ꝙ non sit sibi sufficiens, fugere canes. i. ego truncabo eum, & tunc tantum timebant Troiani ducem suum, sicut hostes, & ob hoc cogebantur durè pugnare: ita erat de Saule: quia ipse desperabat se posse viuere, cum prædixisset ei Deus, ꝙ erat moriturus; ideo ex necessitate pugnabat, & non erat laudabilis. In contrarium dicitur, ꝙ erat laudabilis nimis; nam Iosephus 6. Antiquitatum laudat eũ super omnes viros fortes, dicens, ꝙ non sunt fortes illi, qui sciũt se in bello superaturos, si pugnant; & non penitus fortes sunt, qui de belli euentu dubitant: sed fortissimi, qui sciũt se morituros in bello, & pugnant. Magister quoq; in Historia scholastica laudat nimis Saulem de magnanimitate, ꝙ ausus fuerit ire in bellum, cognita morte sua. Respondendum, ꝙ Saul fuit laudabilis; sed in hoc distinguendũ, quia aut Saul putabat se certissimè moriturum in bello propter verba prophetiæ, si illuc iret, & si non iret, putabat se posse euadere; aut credebat, ꝙ siue iret in bellum, siue non, necesse esset sibi mori, & ꝙ Philisthiim eum caperent. Si primo modo, dicendum, ꝙ erat vir laudabilissimus super oẽs alios bellatores, in quocunq; genere fortitudinis; quia pro patria, & populo suo non recusauit mortem subire certissimam: & isto modo laudat eum Iosephus, & Historia scolastica. Si secundo modo, dicendum, ꝙ non erat Saul tam laudabilis, sicut ille, qui ad bellum vadit dubius de euentu belli; ipse tñ non recusat quancunq; tolerare sortem, dũ tñ viriliter agat: sed adhuc magna laus restat Sauli in hoc modo: quia cũ sciret se certissime moriturũ, mirum est, quò nõ totus obstupuerit, ita vt fieret quasi immobilis, & nõ posset mouere arma cõtra hostes: & verũ ẽ, ꝙ a principio sic egit: nã cũ dictũ fuit sibi: Cras tu, & filij tui mecũ eritis, timore valido concussus est, ita vt pleno statu caderet in terrã, nec inde surrexit vsq; ad spatiũ magnũ, vt patet sup. c. 28. s. Statimq; Saul cecidit porrectus in terrã, extimuerat. n. verba Samuelis: postea tñ redeũte aio virili, exposuit se ferociter cõtra hostes, & pugnauit durissime vsquequo vulneratus pimus, morti propinquus fuit: quicũq; ergo duorũ modorũ dictorũ det, erit Saul satis laudabilis. *Dixitque Saul ad armigerum suum*. Ad istũ locutus est: quia iste erat coniunctus, & poterat tacitius agere, quod Saul volebat, quã alij. *Euagina gladium tuum, & percute me*. i. occide me. Dixit aũt, euagina, quia quãuis armiger Saulis esset in bello, tñ nõ habebat euaginatũ gladiũ, eo ꝙ tunc nõ pugnabat gladio, sed iaculis, vel alio genere armaturæ, quod procul iacitur: quod patet, quia dixit Saul ad eum: Ne forte veniant incircuncisi isti, & interficiant me: ergo nondum erant Philisthiim apud Saulem, & armigerum suum, & sic non poterat pugnare gladio, sed aliis armis: ideo nondum euaginauerat eum, sed Saul petiuit illum euaginari. *Ne fortè veniant incircuncisi isti*, idest, Philisthiim, & interficiant me.

Laudandus est Saul de fortitudine magna valde.

Quare Saul voluerit occidi ab armigero suo, & non à Philisthiim. Quæstio VIII.

QVÆRET aliquis, quare Saul voluerit occidi ab armigero suo, & non a Philisthiim. Respondendum est, ꝙ hoc fecit propter dedecus: quia putabat sibi magnum dedecus esse occidi ab eis: & hoc propter duo. Primo, quia erant incircuncisi, & Israelitæ habebant pro magno vituperio, quod aliquis esset incircuncisus: vnde cum vellent maximam blasphemiam dicere de Philisthiim, vocabat eos incircuncisos: sic patet, cum dixit Ionathas ad armigerum

suum:

suum: Veni trãseamus ad stationem incircuncisorum horum supra cap. 14. parentes quoque Samsonis dixerunt ei: Nunquid non est mulier in filiabus fratrum tuorum, & in omni populo tuo: quia vis accipere vxorem de Philisthijm, qui incircuncisi sunt? Iudi. c. 14. i. turpe est, ꝙ accipias mulierem de filiabus incircuncisorum: sic etiam dixit Dauid de Goliath: Quis est hic Philisthæus incircuncisus, qui exprobrauit acies Dei viuẽtis? sup. cap. 17. putauit igitur Saul dedecus esse, quòd occideretur ab eis, & voluit occidi ab armigero suo: sic. n. fuit de Rege Abimelech filio Gedeonis, quẽ vna mulier lapide percussit in capite ad mortem, qui vocauit cito armigerum suum, & ait ad eum: Euagina cito gladium tuum, & percute me, ne forte dicatur, ꝙ à femina interfectus sum, Iudi. cap. 9. Secundò fecit hoc propter dedecus, quod sibi infligerent Philisthiim: nam putauit, quòd si ipsi occiderent eum, antequam occiderẽt, multipliciter ei illuderent, & per duros cruciatus eum cogerẽt interire: voluit ergo breui morte ab armigero suo vitam finire: sic patet in litera. s. Ne fortè veniant incircuncisi isti, & interficiant me, illudentes mihi: & ista fuit causa potior, quàm præcedens. *Et interficiant me*. Nesciebat Saul, an Philisthiim vellent eum interficere, vel captum ducere in terram suam ad gloriam victoriæ: Dixit tamen, & interficiant me: quia putauit, quòd certissimè interficerent eum, cùm illa die Deus prædixisset eum moriturum cum filijs suis, & iam filij mortui essent. *Illudentes mihi*, id est, faciant multas illusiones mihi, antequam occidãt me, sicut postea fecerunt, quando occisus erat: nam caput suum miserunt per totam terram Philisthinorum, & suspenderunt corpus eius in muro Bethsan, vt patet infra in litera: pati autem hæc ludibria, grauius erat Sauli, quàm mortem tolerare, cum ipse esset Rex, & turpiter deluderetur ab hostibus. *Et noluit armiger eius*. s. percutere Saulem, *fuerat enim nimio timore perterritus*. i. non fecit: quia timebat nimis, s. timuit verba Saulis, vel timuit hostes, melius tamen intelligitur, ꝙ timuerit verba Saulis, videns eum venisse ad tantam calamitatem, ꝙ peteret ab eo occidi: & dicitur, ꝙ timuit, s. ꝙ qñ dixit ista Saul, irruit timor magnus in armigerũ suũ, & debilitatæ fuerunt omnes vires eius, tantum, quòd etiamsi voluisset obedire Sauli occidendo eum, nõ potuisset. Aliàs enim non poneretur hic istud, tanquam causa præcedentis dicti. s. quòd armiger Saulis noluisset eum occidere. *Arripuit autem Saul gladium suum, & irruit super eum*. s. videns

Mors Saulis. quòd armiger suus nolebat eum occidere, ipse seipsum occidit, irruendo super gladium. Dicit Historia Scholastica, ꝙ ideo irruit super gladium: quia debilitatus nimis erat, & non poterat se transfodere, quamuis vellet, sed incubuit super gladium, vt sic sine suis viribus moreretur.

An Saul peccauerit se occidendo. Quæst. IX.

QVÆRET aliquis, an peccauerit Saul occidendo seipsum. Videtur, quòd sic, quia cuilibet est illicitum occidere alterum: ergo à fortiori erit illicitum occidere seipsum, cum magis debeat se quisq; diligere, quàm alterum. *Arguitur ꝙ sic. Primò* *Secũdò.* Item patet, ꝙ peccauerit, & perierit, quia dicitur 2. Paral. cap. 10. ꝙ Saul non sperauit in Domino, propter quod interfecit eum: ergo videtur, ꝙ mortuus sit ex desperatione: sed qui desperat, peccat mortaliter: ergo Saul peccauit se occidendo. In contrarium videtur, quod non peccauerit: *In oppositum.* quia, si peccasset se occidendo, perijsset æternaliter, tamen non perijt; quia dicitur sup. cap. 28. Cras tu, & filij tui mecum eritis, & hoc dicebat Samuel, qui erat vir sanctus, de quo manifestum est, ꝙ erat in loco sanctorũ, & Saul illuc iuit: ergo non peccauit se occidendo. Itẽ patet, q̃a quamuis regulariter sit peccatum, quòd aliquis seipsum occidat, tamen interdum põt aliquis se occidere sine peccato: sic fuit de Samsone, qui seipsum occidit Iudi. c. 16. tñ excusatur ab omnibus sanctis Doctoribus: & dr̃, ꝙ non peccauerit, vt ait Aug. 1. de Ciuit. Dei. Sic ergo esse poterat de Saule, ꝙ non peccauerit. Respondendum, ꝙ Saul peccauit se occidẽdo: *Saul peccauit se occidẽdo: quia nulli licet seipsum occidere.* quia nulli licèt hoc agere in se, quod nõ liceret in alterum: sed nõ licèt alicui occidere alterum: ergo nec seipsum. Item quia nõ habuit Saul rationabilem causam se occidẽdi; nam ideo se occidit, vt non pateretur duros cruciatus ab hostibus, vel vt non illuderetur ab eis, vt patet supra in litera. s.

A Percute me, ne veniãt incircuncisi isti, & interficiãt me, illudentes mihi: sicut igitur si Saul se occidisset, ne pateretur maiores dolores ab hostibus, erat manifestè vituperabilis, quia hoc agebat ex pusillanimitate. s. vt non pateretur durissima; ita etiam, cum se interficeret, ne illuderetur ei, erat pusillanimis; quia sicut ad magnitudinem cordis pertinet contemptorem esse periculorum: ita pertinet contemptorem esse dedecoris, & iniuriarum: qui autem se occidit, vt non vituperetur, ex impatientia hoc agit: ideo s̃m Aristot. vituperabilis est, & August. reprehendit omnes huiusmodi 1. de Ciuit. Dei: reprehendit enim Catonem, qui se occidit, ne incideret in manus Iulij Cæsaris, & hoc, quia erubescebat subijci potestati eius: reprehendit quoque Lucretiam excellentissimam Romanarum Matronarum, quæ, cũ inuita adulterium perpetrasset, vt non videretur consensisse,
B & ex hoc minueretur fama eius, seipsam gladio transfodit, cum factum suum lamentabiliter explanasset: similo m̃ est de Saule, & de Catone: ideo Saul quoque peccauit, vt Cato: Aug. quoq; etiam reprehẽdit ibi Saulem: ergo peccauit. Stoici tñ tenent, ꝙ gloriosa mors est, quam quisque sibi inferre potest; secunda autem ab hac est, quam viriliter pati potest pro virtute: & secundum istos nõ solum nõ est peccatum, ꝙ aliquis se occidat in tali casu, sed etiam est laudabile, & virtutis opus. Isti tamen nimis contra rationem, & contra legem Dei loquuntur: quia nõ solum in aliquo casu hoc concedunt aliquibus hominibus, sed generaliter in omnibus istud laudant. Ista fuit prima sententia Catonis, & consequenter multorum Stoicorum. Rationabilius autem, & fidei conuenientius Aristo. noster locutus est dicẽs, huiusmodi viros esse pusillanimes, & vituperabiles, & pp
C hoc 5. Ethic. dicit, ꝙ iustè in legibus humanis pœnæ infliguntur homini seipsum corrumpenti i. occidenti. s. quia priuatur sepulcro, vel infliguntur ei alia opprobria. Hebræi autem dicunt, ꝙ nõ peccauit Saul se occidendo; quia cum necessariò moriturus esset, melius fuit, quod ipse seipsum occideret, quàm ꝙ occideretur ab hostibus: hoc tenet Rab. Dauid Kimhi. Sed istud est valde irrationabiliter dictum; quia quamuis aliquis ineuitabiliter occidendus sit ab hostib. ꝙ patiatur mortem ab eis est gloriosum, & est opus fortitudinis. s. mori, aliquid agendo contra hostem: ꝙ autem aliquis seipsum occidat, non est pati, sed agere in seipsum, & ista actio illicita est; nec valet, quod ex quo scit quis se occidendum, melius est, ꝙ seipsum occidat, quàm alius eum occidat: quia hoc modo concluderemus infinita inconuenientia. s. ego scio de pecunia, quæ non bene custo-
D ditur, ꝙ aliquis eam furabitur, & tamen propter hoc non licet mihi furari; sed permittere, ꝙ alius furetur, si nõ possim euitare. Sic etiam ingrediẽtibus hostibus in aliquam vrbem, scio certissimè de aliqua virgine ibi existente, ꝙ deflorabitur; & tamen non licèt propter hoc mihi eam deflorare: & sic applicabitur ad omnia mala: quamuis ergo aliquis sciat certissimè, quòd ab hostibus occidendus sit, debet hoc pati, quando euadere non potuerit; seipsum tamen occidere illicitum est. Nicolaus autem videtur tenere, quòd Saul non peccauerit occidendo se; & ad hoc dicit, quòd si aliquis occidat seipsum, vt maiores cruciatus euadat, illicitum est, & pusillanimitas: si tamen seipsum occidat, ne aliàs moriendo, vel viuendo sequatur iniuria Dei, vel diminutio cultus eius, poterit esse, ꝙ non peccet, & sic excusat August. 1. de Ciuitate Dei aliquas sa-
E cras virgines, quæ seipsas occiderunt, ne saeuam barbarorum libidinem paterentur: De Saule autem dicit, quòd sic fuit: quia si non occidisset seipsum, Philisthiim venissent, & occidissent eum, illudentes multipliciter: & quia Saul erat Rex, & iniuria sua non erat priuata, sed publica. s. totius regni, & consequenter redundabat in Deum, voluit seipsum occidere, vt non illuderent ei Philisthiim in offensam Dei, & ob hoc non peccauit. Sed non stat ista positio primo quantum ad id, quod præsupponitur, s. ꝙ liceat alicui occidere seipsum, quãdo per mortem eius euitatur offensa, quæ alias Deo inferenda erat: dicendum est enim, ꝙ istud nõ tenet generaliter, imò regulariter est illicitum, ꝙ aliquis se occidat, ne eo viuẽte sequatur aliqua offensio Dei, vt si quis vellet deflorare virginem violẽter, dato ꝙ ipsa nõ posset se defendere, nõ deberet se occidere, ne pateretur stuprum, sed magis deberet inuoluntaria pati,

Stoicorũ opin. refellitur. *Hebræorũ opin. impugnatur.* *Nico. opinio. improbatur.* *Virgo nõ debet se*

occidere, vt effugiat stuprum.

pati, & in hoc non peccaret, sed potius mereretur. Sic enim F dixit beata Lucia præsidi, qui volebat eam facere duci in lupanar. s. Si me inuitam in lupanar deduci feceris, castitas mihi duplicabitur ad coronam. i. magis merebor violenter sustinendu, quam si non deflorater. Nec ēt impedit ad hoc, ꝙ in defloratione hac sequatur delectatio: quia si femina inuita patiatur illam, nō minuitur meritum ex delectatione, cum delectatio sequatur ibi ex necessitate ex natura rei, & non ex consensu feminæ defloratæ: ideo Augustinus generaliter dicit esse illicitū primo de Ciuitate Dei, ꝙ aliqua mulier se occidat, ne patiatur stuprum. Dicit tamen de quibusdam virginibus sacris specialiter, ꝙ illæ se occiderunt, ne paterentur, & excusantur: quia Deus specialiter incitauit eas ad se occidendum. In alijs autem generalis regula est, ꝙ potius debeant pati deflorationem, si se defendere non possint, quam ꝙ se occidant: sic ait Aug. G primo de Ciuitate Dei cap. 27. & patet hoc magis extra de sepul. c. ex parte parentum. vbi iubetur de quadam femina, quæ fugiens lapsa est in fluuium de pōte, ne defloraretur à quodam, qui eam violenter tenere volebat; quòd non tradatur ecclesiasticæ sepulturæ, si ipsa volens se proiecit in fluuium, ne defloraretur: Si autem nolens se præcipitare, sed intendens effugere manus illorum, qui eam persequebantur, casu lapsa est, conceditur ei ecclesiastica sepultura: nemini tamen denegatur sepultura ecclesiastica, nisi illis qui in manifestis peccatis mortalib. mortui sunt: ergo peccasset mortaliter illa puella, si se spōte proiecisset in fluuiū, ne defloraretur. Nullus ergo se licitè occidere potest ex aliqua causa. Cum autem obijcitur, ꝙ ibi huiusmodi occidunt se, vt non diminuatur cultus Dei; minueretur autem si virgo sacrata, quæ proponit perpetuo continere, deflo- H raretur: ideo videtur, ꝙ possit se occidere, ne defloretur; dicendum, ꝙ si posset fieri, ꝙ ista mulier non defloraretur per aliquem actum, qui non induceret peccatum mortale, fieri deberet, & esset gratum Deo; occisio tamen innocentis est maius peccatum, quàm violatio virginis Deo dicatæ. Deus autem non vult, vt aliquis faciat maiora peccata, vt euitet minora: posset autem facere id, quod videtur minus, vt euitet maius, vt ait Gregorius in Moralibus; & habetur in Decretis dist. 13. cap. duo sunt. & c. nerui testiculorum. Sed puella ista, quæ se occidit, ne defloraretur, occidit innocentem; quod peius est, quam deflorare virginem: ideo potius pati debuit, ꝙ defloraretur inuita, quā ꝙ sponte se occideret. Si autem ipsa posset resistere, tolerando mortem, ne defloraretur, hoc gratum esset Deo: quia tunc I ipsa non occidit seipsam, sed occiditur, & ad hoc tenetur; quia potius debet omnia mala pati, quam malo consentire. Si tamen intelligit, ꝙ si se non occidat, capietur, & non occidetur, sed deflorabitur: potius debet adhuc deflorationem pati, quam mortem sibi infligere. Cum autem dicebat Nicolaus secundo, ꝙ Saul occiderat seipsum, ne illuderetur, & hoc, quia sequebatur inde contumelia Dei; dicendum, ꝙ non consequebatur; quin potius Deus volebat inferre Sauli illam contumeliam, & maiorē propter culpam suam: quod patet: quia sequēn die abscissum est caput eius, & portatum est per totam terram Philisthinorum, vt patet inf. in litera: deinde affixum est in templo Dagon, vt patet 2. Paralip. cap. 10. Corpus autem eius suspensum est in muro vrbis Bethsan, vt patet inf. in litera: & hæc omnia Deus volebat fieri: ideo non erat contumelia Dei, ꝙ pateretur illusionem Saul à Philisthinis, & consequenter K non debebat se occidere, vt non pateretur hoc. Item Saul non se occidit, vt non diminueretur diuinus cultus; vel non inferretur dedecus per suam illusionem: quia ipse non poterat hoc euitare: nam dato, ꝙ se occideret, putaretur occisus ab hostibus, & quod hostes fecerint ei quotcunque illusiones voluerint, sicut postea fecerunt; sed fecit hoc ex causa sua, scilicet, quia videbatur sibi durissimum tolerare illusiones, & hoc ex pusillanimitate: ideo potius voluit se occidere, quàm eludi: non ergo potest excusari. Ad primam rationem in contrarium respondetur, quando dicitur sup. c. 28. Cras tu, & filij tui mecum eritis; dicendum, quòd non intelligitur, ꝙ essent cum illo, id est, manerent in loco, in quo ipse erat: sed quòd essent secum, id est, ꝙ essent mortui, sicut ipse erat mortuus. Et quamuis Augustinus aliter exposuerit hoc 18. de ciu. Dei & habetur in decretis

Cap 31. Ad rationes Nicolai.

Ad primam rationem in opposi.

F 26. quæst. 5. tamen expositio sua non tenet, vt declaratum est sup. c. 28. Ad secundam rationem, cum dr̄ de Samsone, ꝙ seipsum occidit, & tamen excusatur; dicendum est, ꝙ aliquis casus esse potest, in quo aliquis seipsum occidat: & nō peccet, scilicet, si Deus inspirauerit ei, ꝙ se occidat: sed alias nūquam licitè seipsum occidet pro aliqua causa. De Samsone autem dicendum est, quod Deus inspirauerit ei, quod se occideret, vt occideret multos de Philisthinis; quod apparet Iudi. cap. 16. nam Philisthim illudebant Samsoni in vituperium Dei Israel: ipse autem inuocauit Deum, vt restitueret ei fortitudinem; & restituit immediate; concutiensque domum fecit eam corruere. Si tamen Deus non consensisset huic morti, non exaudiuisset ipsum orantem. Exaudiuit tamen, quia illico restituit ei fortitudinem; ergo inspirauit ei, quod se occideret: & sic iste excusabilis est, & G omnes eum excusant. Saul autem non est excusabilis: præsertim quia Saul agebat ad occidendum seipsum solum, & non Philisthinos: Samson autem non faciebat, vt se occideret, sed Philisthinos, quāquam putabat se moriturum cum eis: poterat tamen esse aliquis casus, vt ipse non moreretur: ideo non erat simile in eo, & in Saule. Item quia Samson occidit se, vt occideret hostes: nam dixit moriatur anima mea cum Philisthinis, Iudi. cap. 16. Saul vero seipsum occidit, vt effugeret illusionem. Laudabilior autem est causa Samsonis: ideo non excusatur Saul, sed Samson.

Ad secundam.

An Saul damnatus fuerit æternaliter. Quæst. X.

QVÆRETVR vlterius, an Saul damnatus fuerit æternaliter. Aliquis dicet, quòd sic, nam Saul mor- H tuus est propter iniquitates suas 1. Paral. c. 10. sed qui moritur in iniquitate, perit æternaliter: ergo condemnatus est Saul. Item Saul peccauit mortaliter se occidendo, vt præcedenti quæstione declaratum est: ergo damnatus est. quia qui in peccato mortali decedit, æternaliter perit. In contrarium videtur: quia sup. c. 28. dixit Samuel Sauli: Cras tu, & filij tui mecum eritis: sed Samuel erat in loco sanctorum: ergo illuc iuit Saul: quia Samuel non mentiretur. Respondendum est, quòd Hebræi tenent, quod Saul saluatus est, & meritum suum est, quia dicunt, quòd non peccauit seipsum occidendo, cum necessario moriturus esset. Sic tenet Ra. Dauid Kimhi. Item dicunt, quod Saul meruit ex hoc, quod confessus est peccatum suum coram Samuele, & erubuit, ideo Deus saluauit ipsum ex hoc. Sed ista non stant: de primo patet, quia nimis irrationabile est, ꝙ liceat alicui I se occidere, si ab alio occidendus est, sicut declaratum fuit præcedenti quæstione: vnde peccauit grauiter Saul se occidendo. Secundo non stat, scilicet, quod Saul meruerit confitendo peccatum suum coram Samuele; quia non apparet, an illud dixerit, quia doleret de peccato, vel quia necesse esset, quòd referret infortunium suum, quòd euenerat ei ex peccato, vt Samuel responderet ei: & magis videtur, ꝙ fecerit propter hoc, quam propter primum. Sed adhuc dato, ꝙ Saul meruisset confitendo peccatum, non sequitur, ꝙ saluatus sit, quia meritum saluat, si post illud peccatū non eueniat: Saul tamen peccauit hic se occidendo, postquam meruerat: ideo omnia merita fuerunt irrita ad salutē suam: Nicolaus autem tenet cum Hebræis, ꝙ saluatus fuerit propter motiua Hebræorū: & quia, cū sciret se moriturū in bel- K lo, non recusauit illuc ire, & cū sciret filios suos morituros, non reuelauit eis, vt recederent à bello. Itē dicit, quòd Saul à principio regni fuit valde bonus, quia non erat in Israel vir melior illo, vt patet supra c. 9. ideo credendum est, quòd propter illam bonitatem Deus eum disposuerit taliter, vt saluaretur. Hoc autem tenet ambiguè dicens, quòd non recolit se inuenisse determinationem contrariam. Sed non stat ista positio: nam prima ratio non concludit: quia licet Saul venerit in bellum sciens se moriturum, nō apparet: an hoc fecerit pp Deū, vel pp timorē: & forte dicetur, ꝙ magis egerit pp timorē, quia cū dixisset ei Samuel, ꝙ cras moriturus esset ipse, & filij sui, putauit impossibile esse, ꝙ mortem eluderet: sed, ꝙ siue iret ad bellū, siue non, vbicunque esset, occidēdus esset: ideo voluit potius mori in bello, quam alibi. Sed adhuc dato, ꝙ non egisset propter timorē, sed volens conformare voluntatem suam voluntati diuinæ in volito, quod erat cuiusdam perfectionis, non proderat, quia

Argumentum secundum.

Opin. Nicolai reprobatur.

post

post istud meritum peccauit se occidendo, ideo priora merita euacuata sunt. Ad secundam rationem dicendum eodem modo, scilicet, quòd non patet, an meruerit, non reuelando filiis suis mortem: sed dato, quòd meruerit, meritum extinctum est per sequens vitium. Ad tertium, cum dicit, quòd non reperit determinationem aliquam in contrarium, dicendum, quòd quamuis non legerit, vel non recolat se legisse, tamen determinatio Augustini est, quod perierit æternaliter, vt patet 18. de Ciuit. Dei: & habetur in decretis 26. quæst. 5. cap. nec mirum. Dicendum igitur, ꝙ Saul peccauit se occidendo, & æternaliter perijt. Sed aliquis dicet, quod circa hoc non erat dubitandum: nam cum constet, quod peccauerit se occidendo, constat, quòd mortuus sit in peccato, & quod æternaliter perierit: dicendum, quod quamuis peccauerit se occidendo, tamen non ex hoc sequitur, quod damnatus sit: quia multi peccant, & tamen non pereunt æternaliter, eo quòd non decedunt in ipso peccato. Sed aliquis dicet, quod hoc non stat: quia istud tenet in peccatis illis, post quæ homo non decedit immediatè: nam potest dolere de his, & consequenter saluabitur. In occisione autem non erat sic: quia in ipsomet actu occisionis decessit Saul; ergo si peccabat se occidendo, moriebatur in ipso actu peccandi. Dicendum, quod satis stat, ꝙ Saul se occiderit, & tamen non decesserit in peccato, quia fortè non perijt immediatè, vt incubuit super ensem, sed aliquantulum superuixit, & in illo modico poterat dolere, quod sibi manus iniecerit, & saluaretur: sed adhuc dato, ꝙ mox, vt incubuit super ensem, mortuus esset, poterat saluari, quia necesse est dari tempus medium inter peccatum Saulis, & mortem suam. Nam peccatum suum solum fuit volendo sibi ensem incutere, & incipiendo incumbere super eum: ꝙ autem postea ensis perforaret viscera eius, & ex hoc moreretur, non erat actio sua, sed passio: ideo non durabat tūc actus peccati, & sic poterat esse, ꝙ tunc doleret, ꝙ sibi ensē incussisset, & saluaretur: præsertim quia sufficit motus contritionis, vel attritionis ad saluandum hominem, & fit in instanti: ideo nemo potest negare, quin Saul habuerit locū ad dolendum de peccato, & consequenter potuerit saluari. Dicendum tamen, ꝙ non est verisimile, ꝙ doluerit de peccato: quia, cum ipse incubuerit super ensem, ille penetrauit mox omnia vitalia eius, & mortuus est: & sic quamuis non sit impossibile intercidere contritionem inter mortem, & peccatum: tamen non est verisimile, ꝙ interciderit, quia nihil fuit medium inter hæc, nisi intolerabilis dolor subitaneus, & mens attonita: ad hoc tamen, ꝙ aliquis doleat de peccato, oportet esse attentionem, & ꝙ mens conuertat se supra se: non est ergo verisimile vllatenus, ꝙ Saulem pœnituerit: & sic perijt æternaliter. Ista est sententia Aug. 18. de Ciuit. Dei: & habetur in Decretis 26. q. 5. c. nec mirum. cum dicitur. Et quomodo homo Dei, qui cū Abraham in refrigerio erat, diceret ad virum pestilentiæ, dignū ardore gehennæ, Cras mecum eris? & post hoc dicitur: Sub habitu, & nomine Samuelis, Satanas contra legem se adorari permisit, & virum peccatis pressum, cum magna distantia peccatorum, & iustorum sit, cum Samuele iustissimo futurum, mentitus est: verum potest dici, verum posse videri, si de Samuelis nomine taceatur: quia Saul cum Diabolo futurus erat. Ecce tam manifestè August. profitetur, quòd Saul damnatus sit. Ad rationem in contrarium, cum dicitur: Cras tu, & filij tui mecum eritis, respondet Aug. vbi supra, quod non locutus fuit ista Samuel, sed Satanas, & iste mentitus est, quod Saul futurus esset cum Samuele, quia Satanas mendax est, & pater mendacij, Ioan. cap. 8. Vel aliter dicit, ꝙ Satanas verū dixit. s. ꝙ Saul futurus erat cum eo, eo quod damnandus erat, & maneret in æternum cum Satana. Ista responsio sufficiens esset nobis in hac parte: sed non tenebimus eam propter duo. Primò, quia præsupponit, ꝙ ille, qui locutus fuit Sauli, non fuerit Samuel, sed satanas, quod est contra ea, quæ declarauimus sup. cap. 27. Secundo non est tenenda, quia Aug. solum intendit dicere de Saule, ꝙ damnatus sit: & tamen si dicatur, ꝙ satanas ista dixerit, & verum asseruerit, nō solum sequitur Saulem damnatum esse, sed etiam filios suos: sed hoc non est verisimile, maxime de Ionatha, qui erat vir bonus, & protexit nimis Dauid, exponendo se contra malitiam Saulis, vt patet sup. c. 18. vsq; ad 23. & nunc mortuus est in actu meritorio. s. pugnando pro terra sua. Ideo respondendum est aliter. s. ꝙ non intelligatur illa auctoritas de māsione post mortem in tali, vel tali loco; sed de ipsa morte. s. ꝙ Saul, & filij sui essent cras cum Samuele. i. mortui, sicut ipse. Ad rationes pro parte nostra, quæ quamuis verum concludant; tamen non concludunt sufficienter, dicendum, cum primo dicitur. 1. Paralipom. cap. 10. ꝙ mortuus est Saul propter iniquitates suas: ꝙ ex hoc non sequitur, ꝙ perierit æternaliter: quia aliud est mori pro iniquitatibus, & aliud mori in iniquitatibus: si quis moritur secundo modo, damnatur: si autem primo modo, non sequitur, ꝙ damnetur: quia tunc mors infertur tanquam pœna peccatorum, & potest aliquis dolere de illis, & tamen propter hoc non aufertur pœna: ideo potest mori aliquis pro iniquitate sua, & non damnabitur: sic patet de omnibus, qui pro maleficiis præcepto iudicis occiduntur: nam omnes illi possunt saluari. Ad secundam rationem, cum dicitur: peccauit occidendo se, ergo perijt æternaliter: dicendum, ꝙ non sequitur, quia inter actum malum, & mortem erat tempus medium, in quo poterat Saul dolere de peccato, & non perire. *Quod cum vidisset armiger eius.* Videlicet, ꝙ mortuus esset Saul. s. Saul iusserat armigerum suum, vt occideret eum, qui noluit: ideo putauit ꝙ Saul non se occideret: cum autem, vidit eum mortuum, extimuit nimis, & occidit se. *Irruit etiā ipse super gladium suum, & mortuus est cum eo.* i. cum armiger viderit mortuum Dominum suum, noluit superuiuere, sed sequi eum in morte, & occidit se eodem genere mortis, scilicet, irruendo super gladium suum.

Ad secundam rationē. *Ad tertiam.* *Saul dānatus ē, quia se occidit.* *Non defuit ei locus doloris de peccato.* *Ad rōnē in principio.* *Ad primam.* *Ad secundam.*

An armiger Saulis seipsum occidens peccauerit. Quæst. XL.

QVÆRET aliquis, an iste armiger peccauerit se occidendo. Respondendum, ꝙ sic: quia nulli licet occidere seipsum, nisi Deus eum ad hoc induxerit, iubendo, vel inspirando: de hoc autem non videtur, ꝙ Deus eū iusserit, nec est verisimile: quia cum occidere seipsum sit peccatum, Deus nunquam aliquē hoc iubebit, vel id ipsi inspirabit, nisi sequatur magna vtilitas inde: sicut fuit in Samsone, qui moriens occidit multoplures de Philisthinis, quàm viuens occiderat, vt patet Iudic. cap. 16. hic autem non secuta fuit aliqua vtilitas, ideo Deus non iussit, nec inspirauit isti, ꝙ se occideret: hoc autem tenent conformiter omnes Doctores, tam Catholici, quam Hebræi: potissimum quia de Saule declaratum est, quod peccasset se occidendo, & tamen ille habebat aliqualem causam se occidendi, ne illuderetur à Philisthinis, cum esset Rex: iste autem nullam causam habebat, cum esset vir plebeius, ideo peccauit. Item quia iste egit ex desperatione. s. quia vidit mortuum Dominū suum, ideo cernens omnia bona sua perijsse, in quibus cōfidebat, noluit superuiuere: sic enim fuit de Anchise patre Aeneę, qui erat vnus de principibus Troianis cognatus Regis Priami: cernens enim Troiam gladio, & igne deletam, in qua confidebat, & in qua erat gloriatio sua, nolebat superuiuere, sed mori inter hostes, quamuis posset fugere: ideo cum Aeneas filius eius suaderet ei, vt fugeret in aliā regionem cum eo, & saluaretur, noluit dicens.

Absit, vt excisa possim superuiuere Troia. & sequitur.
Talia præstabat memorans, fixusque manebat,

Vt ait Virgilius 2. Aeneidos. Item quia dicunt Hebræi, & Historia scholastica, & Nicolaus, ꝙ iste armiger Saulis erat Doeg Idumæus: quod satis verisimile est: quia iste erat nimis familiaris ei: & dicitur sup. cap. 22. ꝙ erat primus inter seruos Regis: sciens autem, ꝙ mortuo Saule, regnaret Dauid, & ille affligeret eum durissime: quia Doeg fuerat sibi contrarius, & accusator eius apud Saulem, & criminator sacerdotum, propter quem perijt tota domus Achimelech, sup. cap. 22. voluit se occidere, vt leui morte durissimos, quos expectabat, effugeret cruciatus: sed istud illicitum est, sicut est sententia omnium Doctorum, & Aug. 1. de Ciuitate Dei. c. 17. ideo peccauit iste se occidendo. *Mortuus est ergo Saul, & tres filij eius.* s. Saul mortuus est: quia seipsum occidit, filij autē eius mortui sunt ab hostibus, & prius mortui sunt filij Saulis, quam ipse, vt patet supra in litera: ponitur tn̄ prius de Saule, quia dignior erat. *Et armiger eius.* Iste mortuus est post Saulem occidens se: quia vidit Saulem mortuū, sup. in litera. *Et vniuersi viri eius.* Nō intelligitur

F gitur istud de omnibus viris Saulis.i. de omnibus subditis: quia non perierunt in bello omnes, qui illuc iuerunt, sed maior pars fugiens saluata est, vt declaratum est in secunda quæstione huius cap. sed vocantur viri Saulis solum domestici sui, qui solum astabant ei, & erant de familia sua, & pars domus eius. Sic patet 1. Paralip. c. 10. cùm dicitur: Interiit ergo Saul, & tres filij eius, & omnis domus illius pariter concidit: domus autem vocatur familia sua: & sic videtur, ꝙ soli viri, qui erant familiares Saulis, mortui sint, reliqui verò Israelitæ fugerint. *In die illa pariter.* s. omnes isti mortui sunt in die vna. s. Saul, & filij sui, & armiger, & familiares: eo ꝙ bellũ non durauit nisi illa die, fugatis illico Israelitis à facie Philisthinorum: sic. n. dixerat Samuel Sauli: Cras tu, & filij tui mecum eritis, vt patet sup. c. 28. & tamen quando ista dicta sunt, Saul non erat in castris, sed cùm Pythonissa in ciuitate Endor, & consequenter nõ erat

G inceptum bellum: ergo die, qua cœpit, finitum est, & in illa perierunt omnes, de quibus dicitur hic. Non tamen est intelligẽdum vniuersaliter, ꝙ oẽs familiares Saulis perierint: quia Abner erat præcipuus familiaris eius. s. princeps militiæ, & patruelis eius, vt sup. c. 14. & iste non periit bello, quia sequenti lib. c. 2. dicitur quomodo ipse constituit Isboseth filium suum in Regem: sed dicitur, ꝙ omnes perierunt, quia pauci manserunt: scriptura autem ponit omnes, pro multis, vt patet Gen. cap. 41. scilicet, omnes prouinciæ veniebant in Aegyptum, vt emerent escas; & tamen certum est, quod non veniebant omnes, sed aliquæ. *Videntes autem viri Israel, qui erant trans vallem, & trans Iordanem.* Hic ponitur fuga Israelitarũ de locis suis; videntes. n. quod periisset in bello Rex, & filij sui, & fugissent Israelitæ, dimise-

Omnes pro multis scriptura ponit.

Fuga Israelitarum de locis suis.

H runt ciuitates suas fugientes ad alia loca: isti autem erãt, qui habitabãt apud terram Philisthinorum, quia putauerũt, ꝙ ibi non possent se defendere ab hostibus. Et dicitur: qui erant trans vallem: istud intelligitur de quadã valle magna, quæ erat in terra Israel, quæ vocatur excellẽter vallis, non expresso alio nomine, quia illa erat excellentior inter omnes valles terræ Israel: ista autem erat apud Iordanem; locus enim, per quem defluit Iordanis, est vallis quædam magna, quæ Hebraicè appellatur, Aulon; nunc autem ab incolis Gortus dicitur, in qua sunt vites famosissimæ, & arbores, de quibus balsamus nascitur: nec est pretiosius quidquam in tota terra Israel, vt ait Iosephus in libro de bello Iudaico, & Solinus in Polyhistor. capitulo de Iudæa: & habetur in libro de Situ terræ Sanctæ. Ista vallis erat nunc apud terram Philisthinorum, ideo habitatores eius fugierunt. Di-

I citur autem de habitantibus trans vallem, & trans Iordanem. & vtrunque intelligitur de habitantibus in valle Iordanis: sed dicuntur habitantes trans vallem. i. apud Iordanem, in parte occidentali eius, & trans Iordanem dicuntur esse habitatores in parte eius: vtrique autem in eadem valle Iordanis sunt: sed dicitur de vtrisque, trans, scilicet, quia vtrique erant occidentales, respectu terræ Philisthinorũ 1. Paralip. cap. 9. dicitur, quod cùm vidissent viri Israel, qui habitabant in cãpestribus, & accipitur pro istis, vt patet ibi ex historia, quæ eadem est hic, & ibi. Dicuntur tamen esse in campestribus, id est, in terra non plana, quia quæcunque terra non plana vocatur modo Hebraico terra campestris: & sic propriè valles vocantur campestria; sic patet Iosue c. 11. scilicet. Qui habitabant in montanis, & planitie, & cãpestribus: & sic distinguuntur ibi campestria, contra mon-

K tes, & loca plana: ergo campestria sũt valles; & sic ad idem reddit vterque textus. *Quod fugissent viri Israelitæ, & quod mortuus esset Saul, & filij eius,* scilicet, ista fuit eis causa timoris, recessus de ciuitatibus suis.

Quare Israelitæ fugerint de ciuitatibus suis. Quæst. XII.

QVÆRET aliquis, quare fugerint Israelitæ pp hoc de ciuitatibus suis. Respondendum, ꝙ fuit propter duo: primò, quia putauerunt, quòd non possent resistere Philisthinis, quia si totus Israel non potuit stare coram facie Philisthinorum, & Saul, & filij sui, qui conati sũt stare, mortui sunt, quanto minus ipsi possent resistere: ideo fugerant de locis suis, ne Philisthini irruerent super illos propter propinquitatem terræ, & occiderent eos. Secũdo fuit, quia dato, quòd Israelitæ fugissent à facie Philisthinorum,

F si mansisset aliquis, qui defenderet istos Israelitas, resistendo iterum Philisthinis, non fugissent de locis suis, nullus tamen manebat: quod innuitur, cũ dicitur, ꝙ mortuus esset Saul, & filij eius, ideo fugerunt. Sed obiicietur, ꝙ non mortui fuerant omnes filij Saulis, cùm mansisset Isboseth, qui postea factus est Rex, sequenti lib. c. 2. Dicendum, ꝙ Israelitæ non fecerunt mentionem de isto, quasi non esset, eo ꝙ erat vir pauidus corde, & ineptus ad bellum, vt resisteret hostibus: quod satis apparet sequenti lib. cap. 3. vsque ad quintum: ideo nullam fiduciam habentes in eum, fugerũt de vrbibus suis. *Reliquerunt ciuitates suas, & fugerunt,* scilicet putantes ꝙ Philisthini irruerent nunc super omnes vrbes finitimas; ipsi autem nõ possent defendere illas: istud tamen fuit ex conditione generali succumbentium in bello; quia illi efficiuntur tunc plus timentes, quàm oporteat;

G nam Philisthini finito illo bello, nullam vrbem Israelitarũ inuaserunt: sed solum occupauerunt eas, quas inuenerunt vacuas: eo, quod nunc non fuerãt Philisthini à Deo propter Saulẽ, vt ille moreretur in bello; hoc ideo facto. Deus non mouit Philisthinos ad infestandum Israelitas. & nunc ipsi non curauerunt plus eos persequi. *Veneruntque Philisthijm, & habitauerunt ibi.* scilicet, videntes, quòd fugissent Israelitæ de vrbibus illis, occupauerunt eas, quia erat terra illa nimis fructifera, & desiderabilis. *Facta autem die altera.* Hic ponitur secundum huius c. s. Saulis vituperatio; quia post mortem suam turpiter à Philisthinis tractatus est, vt ipsi extollerent victoriam suam, & dicitur: facta die altera, scilicet, die sequenti, post mortem Saulis, & filiorum suorum: nam die illa solũ pugnauerunt Philisthini, & nõ conuersi fuerũt ad spolia: sed die sequenti. *Venerunt Philisthijm*

H *& spoliauerunt interfectos,* s. qui iacebant in monte Gelboe, & acceperunt omnia spolia ipsorum. *Et inuenerunt Saul, & tres filios eius iacentes in monte Gelboe.* s. quia ibi iacebãt alij, cùm fuisset ibi factum bellũ: erant autem simul Saul, & filij sui, quia in eadẽ acie erãt, & coniũcti in eadẽ parte.

Philisthini quomodo cognouerint Saulem, & filios suos mortuos. Quæst. XIII.

QVÆRET aliquis, quomodo cognouerint Philisthini Saulem, & tres filios eius mortuos. Aliquis dicet, ꝙ cognouerint eos per insignia: sed tunc obiicietur, ꝙ Saul non habebat tunc insignia, quia Amalecites vir, qui venit ad Dauid, tulit diadema eius, & armillã, quæ erant insignia Regis, vt patet sequenti lib. cap. 1. Dicẽdum est, quod Phi-

I listhini poterant cognoscere Saulẽ, & filios suos ex aspectu, quia sæpe venerant isti in bellum cõtra Philisthinos, & ibi viderant eos Philisthini, & potissimum poterant eos videre, & cognoscere, quia verisimile est, ꝙ viderent illos in terra Israel: nam pro ineunda pace, vel conuentu aliquarum rerum multoties Philisthini ibant ad Regẽ Israel, & Israelitæ ad Reges Philisthinorum, & ibi possent Philisthini cognoscere Saulem; & filios suos. Aliter etiam dici potest, ꝙ cognosci poterant per insignia sua, quia fortè habebãt aliqua insignia specialia, vel saltem per insignia generalia, scilicet per apparatum vestium, & fulgorem armorum, cæterarumque rerum: quia ista differrent in Saule, & filijs suis ab eis, quæ habebant populares. *Et præciderunt caput Saul.* Istud fuit ad ostendendum victoriam suam.

K *Quare præciderint Philisthini caput Saulis, & non filiorum eius. Quæst. XIV.*

QVAERET aliquis, quare præciderint caput Saulis, & non capita filiorum suorum: dicendũ, ꝙ hoc fuit propter duo: primum fuit ad significandum victoriã: erat enim Saul hostis Philisthinorum; putauerunt autem Philisthini se habere magnificam victoriam, cùm occiderint Saulem: ideo ad ostendendam victoriæ magnitudinem, miserunt caput Saulis per totam terram Philisthinorum, vt omnes gauderent videntes caput hostis sui præcisum, & ex hoc magnificarent Deos suos, quasi dedissent eis illã victoriã: sic patet immediatè, s. Miserunt in terram Philisthinorum per circuitum, vt annunciaretur in templo idolorum, & in populis. Postea etiam affixerunt caput istud in templo Dagon, vt patet 1. Paralipo. c. 10. de filijs autem

Saulis

A Saulis non curauerunt, quia visum est eis sufficiens solum præcidere caput Saulis ad portandum per terram Philisthinorum, eo, quod ille esset principalis hostis eorum, & princeps ceterorum hostium: ob hoc autem tulerunt arma Saulis, & posuerũt in templo Astaroth, vt patet infra in litera: arma autem filiorum suorum in nullo templo posuerũt, sed ea rapuerunt sibi, sicut reliqua spolia: motiuum autem præcipuum Philisthinorum ad mittendum caput Saulis per terram ipsorum fuit, quia consuetudo erat apud antiquos, quòd victores ducerent caput hostis sui præcipui per terram suam ad significandam lætitiam: & sic fecit Dauid, quando Israelitæ præualuerunt contra Philisthinos, & ipse occidit Goliath: nam duxit caput eius coram Saule in Ierusalem, & ferebat per omnes ciuitates Israel, egrediebanturque mulieres de vniuersis vrbibus cantantes, & choros ducentes in occursum Saul Regis in tympanis lætitiæ, & in sistris, & dicebant: Percussit Saul mille, & Dauid decem millia: supra cap. 18. B Nunc autem versa vice fecerunt Philisthini de capite Saulis: ipsi nanque sciebant, quid Israelitæ egissent de capite Goliath: nam ipsi retulerunt, quomodo cãtarent mulieres coram Dauid: Percussit Saul mille, & c. supra capit. 21. & 29. Israelitæ autem duxerant caput Goliath per terram suam potius, quàm caput alicuius alterius Philisthini, eo quod iste esset fortissimus Philisthinorum, supra cap. 17. & in eo erat tota spes illorum: vnde ipso occumbente omnes fugerunt, vt patet eod. cap. scilicet. Videntes autem Philisthini, quod mortuus esset fortissimus eorum, fugerunt. Secunda causa, propter quam amputatum est caput Saulis, fuit, quia Deus voluit, quòd pateretur istam ignominiam: & quamuis mortui nihil sentiant de malis, quæ inferuntur hic corporibus eorum, C tamen aliquo modo pertinet ad eos honor, vel dedecus, quæ inferuntur eis hic, non tamen tantum, vt honor hic exhibitus, vel prosperitas pronepotũ alicuius mortui efficiant felicem eum, qui non est, vel dedecus hic inflictum mortuo, & infortunia pronepotum auferant felicitatem ei, qui felix est, vt declarat Aristot. 1. Ethicorum in capit. Pronepotum autem fortunas: pro eo tamen modico, quod pertinet ad defunctos de malis, quæ eis infliguntur hic, saltem secundum opinionem superstitum, voluit Deus Sauli inferre hoc dedecus, scilicet, quòd caput eius ferretur per totam terram Philisthinorum. Istud etiam existimant tanquam pœnam mortuorum omnes populares: vnde leges humanæ inferunt interdum homini pœnã post mortem: sic ait Aristot. 5. Ethicorum, scilicet. Pœna adest seipsum corrumpenti, scilicet, infligitur pœna secundum D legem homini occidẽti se: ista autem est, q̃ sepulcro careat, vel quod trahatur per terram cadauer eius, & similes pœnæ. Filij autem Saulis non peccauerant, vel saltem non tantum, sicut Saul: ideo non passus est, quod inferretur eis istud dedecus sicut Sauli: quanquam passus est quasdam alias ignominias inferri, scilicet, quòd suspenderetur corpora eorum de muro Bethsan, vt patet in litera. *Et spoliauerunt eum armis*. Ista consecrata fuerũt postea in templo Astaroth, vt patet infra in litera, & 1. Paral. c. 10. *Et miserũt in terram Philisthinorum per circuitum*. i. per omnes ciuitates Philisthinorum, vt omnes viderent, & gauderent de victoria belli: istud non intelligitur de armis, sed de capite: sic fecerunt Israelitæ de capite Goliath, sup. c. 18. *Vt annunciaretur in templo idolorum, & in populis*: Id est, istud fuit, E vt victoria Philisthinorum nunciaretur in omnibus populis terræ suæ, & in omnibus templis idolorum, & omnes gauderent.

Quare Philisthini voluerint istam victoriam in templis idolorum annunciari. Quæst. XV.

QVÆRET aliquis, quare Philisthini voluerint annunciari istam victoriam in templis idolorum. Dicendum, quòd fuit ad laudem Deorum suorum, quia ipsi gaudebant de victoria, tanquam Dij sui contulissent eam, ideo honorabant eos propter illã: quod patet, quia in terra Philisthinorum erant tres Dij præcipui, scilicet, Astaroth, de quo infra dicitur; & Dagon, qui erat Deus Gethæorum, in cuius templo posuerunt arcam Philisthini, quando acceperunt eam in bello, supra cap. 5. & Beelzebub Deus Accaronitarum, A ad quem consulendum ibant aliqui de filiis Israel, vt patet infra 4. lib. cap. 1. nam illuc misit Rex Ochozias, vt responderet de ægritudine sua eod. cap. His autem Dijs Philisthini attribuebant victoriam suam: nam in templo Astaroth posuerunt arma Saulis ad manẽdum ibi semper, vt patet infra in litera: & quia Deus Dagon habebatur honorabilissimus inter Philisthinos, posuerunt in templo eius caput Saulis, vt patet 1. Paralip. cap. 10. Quod autem esset honorabilissimus patet, quia Philisthini, cum acceperunt arcam in bello, non posuerunt eam prius in templo alicuius Dei, quam in templo Dagon, vt patet supra cap. 5, in templo autem Beelzebub non legitur, q̃ posuerint Philisthini aliqua spolia belli: sed credendum est, quòd posuerint aliqua localia. Erant autem in hoc Philisthini insipientes nimis, quia, cum Dij sui essent lapidei, & lignei, non B poterant adiuuare eos, potissimum quia Dagon, qui erat Deus æstimatissimus inter Philisthinos, non potuit consistere coram arca Domini, sed corruit ad pedes eius, & cum subleuassent eum ministri, corruit iterum coram arca, & abscissum est caput eius, & manus supra c. 5. Erat tamen ista insania antiquissima, ideo quamuis ratio conuinceret illos non esse Deos, nec aliquid habere virtutis, semper putabãt Philisthini, quod illi adiuuarent eos in bello: credebant tamen, q̃ Deus Israelitarum esset maior Dijs suis, & quod non possent Dij sui defendere eos a Deo Israel, si ille vellet percutere eos: sic patet supra cap. 4. scilicet. Timueruntque Philisthini, dicentes: Venit Deus in castra, & ingemuerunt dicentes. Væ nobis: non fuit enim tanta exultatio heri, & nudius tertius. Væ nobis: quis nos saluabit de manu Deorum sublimium istorum? hi sunt Dij, qui per C cusserunt Aegyptum omni plaga. *Et posuerunt arma eius in templo Astaroth*. Iste est vnus de Dijs excellentibus Philisthinorum, ideo ad honorandum eum, posuerunt in templo eius arma Saulis.

Posuerunt Philisthini arma in templo Astaroth, & non aliorum Deorum propter duo. Quæst. XXVI.

QVÆRET aliquis, quare posuerint arma in templo Astaroth, & quare magis in templo Dei huius, quàm aliorum Deorum Philisthinorum. Respondendum ad primum, quòd posuerunt ibi arma propter duo: primo ad honorem Dei istius, quia Philisthini putabant victoriam sibi collatam fuisse à Dijs suis, ideo volebant ponere in templis ipsorum aliqua insignia victoriæ, vt quando illa viderentur, D laudarentur Dij, quia dederant victoriam illam: sic enim Dauid fecit: nam occiso Goliath posuit gladium eius in tabernaculo Domini, & conseruabatur ibi post Ephod, vt patet supra cap. 21. Et erat hoc ad laudem Dei Israel: semper enim apud Gentes obtinuit ista consuetudo, vt honorarentur Dij de victoriis ipsorum. Ad secundum dicendum, quòd posita fuerunt arma Saulis in templo Astaroth, quia erat vnus de Dijs principalibus Philisthinorum. Si autem obiciatur, quare non posita fuerint in templo alterius Dei: dicendum, quòd inter Philisthinos erant tres Dij principales, scilicet Astaroth, Dagon, & Beelzebub; maior autem erat Dagon; ideo in templo eius positum fuit caput Saulis, vt patet 1. Paralipom. cap. 10. Secundus erat Astaroth, & in templo eius posita fuerunt arma, vt patet hic: tertius erat Beelzebub, & in templo eius nihil legitur E positum fuisse: sed credendum est, quòd fuerint aliqua insignia virorum bellatorum posita in templo illius. *Corpus verò eius miserunt in muro Bethsan*. i. Suspenderunt in muro vrbis Bethsan: ista vero vrbs est in sorte Iudæ: fuerunt etiam posita corpora filiorum Saulis in eodem muro, vt patet infra, cùm dicitur, q̃ viri Iabes tulerunt cadauer Saulis, & filiorum eius de muro Bethsan: fuit autem ista suspensio facta ad dedecus Saulis, & ad gloriam victoriæ, & quia illi tres viri erant filij Regis, illos solum suspenderunt non curantes de cadaueribus popularium. *Quod cum audissent habitatores Iabes Galaad*. Hic ponitur tertium, scilicet, honorabilis, & deuota tumulatio, quam fecerũt viri Iabes Galaad de cadaueribus Saulis, & filiorũ eius: fuerũt autem isti viri Iabes studiosi nimis circa Saulem, quia benefecerat eis Saul specialiter, s. in principio Regni Saulis venit Naas Rex filiorum Ammon volens occidere viros

Tres Dij principales Philisthinorũ.

Iabes

Iabes Galaad, vel saltem eruere eis oculos dextros, vt patet supra cap. 11. Saul autem liberauit eos tunc, ideo voluerunt ei reddere vicem pro hac misericordia: & vocatur Iabes Galaad, id est, Iabes ciuitas terræ Galaad; quæ pertinebat ad tribum Gad, in qua erãt viri fortissimi, vt dixit Moyses in benedictione sua. Deuteronom. 33. capit. *Quæcunque fecerunt Philisthim Saul*, id est, quomodo absciderunt caput eius, & suspenderunt cadauera eius, & filiorum suorum in muro Bethsan, *Surrexerunt omnes viri fortissimi*, scilicet, omnes viri pugnatores, qui erant in vrbe Iabes congregati sunt, & iuerunt in Bethsan ad portandũ inde cadauera Saulis, & filiorum suorũ. *Et ambulauerunt tota nocte illa*, s. tota nocte, in qua recesserunt de Iabes: iuerunt enim isti viri per noctem ad vrbem Bethsan, vt Philisthini eos non cognoscerent: nam si per diẽ iuissent, Philisthini abstulissent cadauera de muro, & non potuissent viri Iabes illa tollere. *Et tulerunt cadauer Saulis, & cadauera filiorum eius de muro Bethsan*. Ibi. n. suspẽsa erãt omnia ista quatuor cadauera, quæ suspenderant Philisthini ad gloriã suam, & ignominiam Israelitarum: ista ciuitas Bethsan postea vocata est Scitopolis, vt ait Iosephus 6. antiquitatum, & sæpe de hac fit mentio in lib. 1. Machabæorum.

Viri Iabes meruerint valde, quia sepelierunt corpora Saulis, & filiorum. Quæst. XVII.

QVÆRET aliquis, an viri Iabes in hoc meruerint. Respondendum est, quod magnum meritum fuit ipsorũ. Primò quia sepelierunt mortuos, quod meritorium est, & computatur vt vnum de operibus misericordiæ. Item quia Tobias inter omnia opera sua bona specialiter laudatur, quia sepeliebat mortuos, pp quod etiam iussum est auferri ab eo tota substantia sua, vt patet Tobiæ cap. 1. & 2. isti autem sic fecerunt: ergo merebantur. Item quia isti egerunt, vt auferrent opprobrium gentis suæ: nam Philisthini suspenderunt corpora istorum in muro Bethsan ad ignominiam gentis eorum: isti autem, vt auferrent dedecus Hebræorum sepelierunt illa cadauera: nimis tamen merentur illi, qui pro tota republica aliquid agunt, præcipuè ad tollendum ignominiam eius. Item opus meritorium est, quod fit secundum virtutem, & quantò aliqua virtus laudabilior est, tantò est opus eius magis meritorium: viri tamen Iabes exposuerunt se hic ad mortem, introeundo in terram Philisthinorum, vt inde auferrent cadauera Saulis, & filiorum suorum, quod est opus fortitudinis: est autem fortitudo de excellentissimis virtutibus ideo isti nimis meruerunt: sic etiam est de maxima laude Tobiæ, quia Rex tulerat omnem substantiam eius, & iusserat eum occidi, quia sepeliebat mortuos, vt patet Tobiæ. cap. 1. & tamen post hoc cum sciret quendam esse iugulatum in platea sepeliuit illum, exponens se ad mortem, vt patet Tobiæ cap. 2. Item Deus retributionem fecit viris Iabes pro hoc opere, & etiam viri sancti retribuerunt eis: ergo erat opus meritorium: cõsequentia patet, quia Deus nunquam retribuit alicui, nisi pro bono opere: antecedens patet sequenti lib. cap. 2. scilicet. Misit David nuncios ad viros Iabes Galaad, dixitque ad eos: Benedicti vos à Domino, qui fecistis misericordiam cum Domino vestro Saul & sepelistis eum, & nunc retribuet quidem Dominus vobis misericordiam, & veritatem: sed & ego reddam gratiam, eo quod fecistis verbum istud. Dicendum igitur, quòd viri Iabes nimis meruerunt. & hoc tripliciter. Primò, quia sepelierunt cadauera mortuorum, quod est opus misericordiæ. Secundò, quia condoluerunt ignominiæ gentis suæ, scilicet, quòd cadauera Regis, & filiorum suorum suspensa essent ad opprobrium suum in terra Philisthiim. Tertio propter opus magnæ fortitudinis, scilicet, quia se exposuerunt ad mortem, introeundo in terram hostilem, vt tollerent inde ista cadauera. *Veneruntque Iabes*, i. redierunt in ciuitatem Iabes, scilicet postquam abstulerunt cadauera de muro Bethsan, redierunt in nocte illa in vrbem Iabes, vt ibi facerẽt exequias debitas regali funeri. *Et combusserunt ea ibi*, id est & combusserunt corpora istorũ, nec sepelierunt ea integra: sic enim fiebat apud Gentiles, quia comburebantur corpora, & postea cineres relicti ex corporibus ponebantur in tumulis.

F *An corpora Saulis, & filiorum fuerint combusta, & quare. Quæstio XVIII.*

QVÆRET aliquis, an corpora Saulis, & filiorũ suorum combusta fuerint. Aliquis dicet, quod non, quia ista sepulta fuerunt, vt patet 1. Paralipom. cap. 10. scilicet. Tulerunt cadauera Saul, & filiorum suorum, attuleruntque ea in Iabes, & sepelierunt subter quercum, quæ erat in Iabes: ergo non combusta fuerant, quia alioquin non maneret, quid sepeliretur. Item patet, quia apud Hebræos consuetudo erat, vt cadauera sepelirentur, quanquam apud Gentiles cremarentur, vt patet de Sara vxore Abrahæ, Gen. cap. 23. & de Abraham, Gen. cap. 25. & de Isaac, Gen. 35. cap. de Iacob, Lia & Rebecca, Gen. c. 49. sic etiam erat consuetudo tempore Saulis, & David: nam nepotes, G & filij quidam Saulis sepulti fuerunt, vt patet sequenti lib. cap. 21. videtur ergo, quòd non fuerit cõbustum cadauer Saulis, aut filiorum suorum, sed fuerint sepulta. In contrarium videtur, quòd fuerint combusta, quia in litera dicitur, quòd combusserunt ea. Item patet, quia 2. Paralipom. cap. 21. dicitur de Rege Ioram: Mortuus est in infirmitate pessima, & non fecit populus secundum morem combustionis exequias, sicut fecerat maioribus eius. Respondendum est, quòd inter Israelitas non erat idem modus, quantum ad cadauera omnium; nam cadauera popularium simpliciter sepeliebantur, & nihil comburebatur de eis, nec fiebant cærimoniæ combustionis aliarum rerum super illa: in cadaueribus autem regum, secus erat, quia ibi fiebant cærimoniæ combustionis, vt patet in allegata authoritate 2. Paralipom. capit. 21. patet etiam Ierem. cap. 34. H vbi dicit Ierem. ad Sedechiam Regem. Hæc dicit Dominus. Non morieris in gladio, sed in pace morieris, & secundum combustiones patrum tuorum regum priorum, qui fuerunt ante te, sic comburent te. Apparet ergo, quòd in regibus cõsuetudo erat, quòd fieret combustio. Sed in hoc est dubium, scilicet, an comburerentur ipsa cadauera, vel aliquid super cadauera. Quidam dicunt, q̃ non comburebantur cadauera, sed aliquid super cadauera, vel super lectum, in quo erant cadauera, sic patet de Rege Asa. 2. Paralipom. cap. 16. cum dicitur: Posuerunt eum super lectum suum plenum aromatibus, & vnguentis meretricis, quæ erant pigmentorum arte confecta, & combusserunt super eum ambitionem nimiam, id est, combusserunt multa aromata, & vnguenta, & non ipsum: & istud tenet Nicolaus. Alij dicunt, quod cremabantur ipsa cadauera Regum: sic I patet Ierem. capit. 34. scilicet. Secundum combustiones patrum tuorum regum priorum, qui fuerunt ante te, sic comburent te: ergo cadauera comburenda erant, & non solum aliquid super cadauera.

Respondendum est, quòd sicut inter Hebræos non erat idem modus apud Reges, & populares: quia pro popularibus nihil cremabatur, nec de cadaueribus, nec de aliis rebus, & in regibus fiebant aliquæ cõbustiones: ita non erat idem modus in omnibus regibus, sed in quibusdam cremabantur solum aromata, & quędã alia super cadauera Regum: sic intelligitur q̃ dicitur de Rege Asa 2. Paralip. c. 16. sic ẽt intelligitur eod. lib. cap. 21. cum dicitur de Rege Ioram, q̃ non fecit ei populus exequias secundum morem combustionis, sicut fecerat maioribus eius. Aliquando aũt cremabantur cadauera, s. carnes cadauerum, & relinquebantur ossa, vt sepelirentur, ossa autem nunquam cremabantur: & sic fuit hic in Saule, & filiis suis, quia carnes eorum crematæ sunt, & ossa fuerunt sepulta, vt patet hic in litera, scilicet. Et combusserunt ea ibi, & tulerunt ossa eorum, & sepelierunt ea ibi: primum refertur ad cadauera, quia dicitur hic: Et tulerunt cadauer Saul, & cadauera filiorum eius de muro Bethsan, & combusserunt ea: ossa aũt non fuerunt combusta, quia postea translata sunt de Iabes in Gabaa, vt patet sequenti lib. cap. 21. scilicet. Et abiit David & tulit ossa Saul, & ossa Ionathæ filij eius à viris Iabes Galaad, qui furati fuerant ea de platea Bethsan: non enim potest aliquis negare, quòd cadauera fuerint hic combusta, vt patet in litera. Dicit autem Rab. David Kimhi, quòd hoc fiebat, ne carnes putrescerent: manebant autem ossa incombusta, quia illa non poterant putrefieri. Ad rationem primam in contrarium dicẽdum, quòd non stat, quia

quam-

Prima ratio ex aduerso.

Ratio secunda.

quamuis comburerentur cadauera hic, adhuc manebat aliquid sepeliendum: nam poterat hoc fieri dupliciter: scilicet, quòd comburentur carnes, & ossa: vel solæ carnes: si primo modo, manebant cineres sepeliendi; sic fiebat apud Gentiles, quorũ cadauera totaliter cremabãtur, deinde sepeliebãtur cineres: sic orauit Pyramus, q̃ cineres sui, & Thisbes sepelirentur in sepulcro, vt ait Ouidius, & hr 4. Metamor. in principio: si aũt cremarẽtur solæ carnes, manebant ossa sepelienda: & sic factum est in cadaueribus Saulis, & filiorum suorum, vt supra declaratum est. Ad secundam rationem dicendum, quòd illa procedit de popularibus, in quibus non fiebant aliquæ cærimoniæ combustionis cadauerum, vel aliarum rerum: sed integra sepeliebantur: Saul autem erat Rex, ideo in eo, & filiis suis aliter factum est. *Et tulerunt ossa eorum*, scilicet, non cremauerunt ea cum carnibus, sed ad sepeliendum seruauerunt. *Et sepelierunt ea ibi*, scilicet, in vrbe sua Iabes. *In nemore Iabes*. scilicet, inter aliquas arbores. Aliter habetur 1. Paralip. c. 20. scilicet attulerunt ea in Iabes, & sepelierunt subter quercum, quæ erat in Iabes: dicendum, quòd istud procedit propter æquiuocationem nominis Hebraici, quia nomen, quod habetur hic, in Hebræo significat indifferenter quodcunque lignum, vel significat multitudinem arborũ, quod patet, quia Gen. 21. dicitur, quòd Abraham plantauit nemus in Bersabee, & ibi manifeste accipitur pro viridario vel multitudine arborum. Et Deuteronom. capit. 21. dicitur: Maledictus à Deo est, qui pendet in ligno, id est, furca: & tñ in Hebræo ponitur idem nomẽ vtrobique, & idem ponitur hic: ideo potuit accipi pro multitudine arborũ: & sic accepit litera nostra hic, cùm dixit: In nemore Iabes: sicut accipitur Gen. cap. 21. vel potuit accipi pro vnica arbore, vel ligno: sicut habetur Deuteronom. cap. 21. *Et sepelierunt subter quercum, quæ erat in Iabes*, est autem quercus vnica arbor. Potest autem dici, quòd illa quercus erat in Iabes, id est, intra vrbem Iabes: vel in Iabes, id est, in territorio, scilicet apud vrbem, sic accipitur Iosue. c. 5. vbi litera nostra dicit, quòd erat Iosue in vrbis Iericho territorio, vel agro, & litera Hebraica dicit, quod erat Iosue in Iericho: & tamen manifestum est, quod tunc non erat intra vrbem, vt patet ibidem: sed accipitur esse in Iericho, id est in territorio eius. *Et ieiunauerunt septem diebus*, id est, postquam sepelierunt cadauera istorum. Et erat istud ieiunium secundum morem Hebræorum, scilicet, quòd nõ comederẽt tota die aliquid vsque ad solis Occasum, & in his diebus abstinebant Iudæi ab omnibus delectationibus.

Quare viri Iabes, mortuo Saule, ieiunauerint septem diebus. Quæst. XIX.

QVÆRET aliquis, quare viri Iabes ieiunauerint septem diebus, mortuo Saule. Respondendum est secundum quosdam, quòd hoc fecerunt propter contaminationem: in quo sciendum, quòd illi, qui ibant ad exequias alicuius mortui, vel tangebant cadauera eius, vel introibãt in domũ illius, vel tangebant sepulcrum, aut ossa humana reperta in agro, erant immundi septem diebus, in quibus non accedebant ad communicationem aliorũ hominum, vt patet Num. c. 19. viri autem Iabes tulerant cadauera Saulis, & filiorum eius de vrbe Bethsan, & interfuerãt exequiis: ideo omnes erant immundi per septem dies: & ob hoc dicunt, quòd debebant illis septem diebus ieiunare. Sed hoc non stat, quia Num. cap. 19. vbi ponitur lex de immunditia super mortuo, solum dicitur, quòd immũdus lustraretur aqua lustrationis die tertio, & septimo, & in die septimo lauaret corpus suum, & vestes, maneretque immundus vsque ad solis Occasum, & tunc posset intrare in castra, & reciperetur ad cõmunicationem aliorũ hominũ, & participationem sacrorum. Diebus autem septem præcedentibus, non poterat introire in castra Num. c. 5. de ieiunio tamen nihil vnqoam mandatur. Item patet hoc, quià quando mortuus fuit Abner, Dauid iuit ad exequias sequens feretrũ, plangebatque nimis, sequenti lib. c. 4. ex quo immundus erat super mortuo, & tamen non ieiunauit, nisi vna die eod. c. ideo propter immunditiam contractam super mortuo, nõ ieiunauerunt viri Iabes septem diebus. Aliqui dicunt, quòd ieiunauerunt propter planctũ Saulis, &

A filiorum suorum, scilicet, quia tenebantur facere hoc propter reuerentiam Regis. Sed non stat, quia Dauid etiam, & viri sui planxerunt Saulem, & filios suos planctu magno, sequenti lib. capit. 1. & non ieiunauerunt, nisi vna die eod. cap. si tamen tenerentur, vel esset consuetudo, q̃ ieiunarẽt diebus septem in morte Regum, ieiunasset tot diebus Dauid. Dicendum est igitur, quòd viri Iabes fecerunt hoc ad impendendum honorem, & compassionem funeri Saulis, & hoc specialius egerunt, quàm omnes Israelitæ: primò quia exposuerunt se morti, eundo in vrbem Bethsan pro cadaueribus horum. Secundò, quia afflixerunt se diebus septem ieiunio propter mortem Saulis, hoc autem fuit in signum gratitudinis: nã Saul liberauerat viros Iabes à morte, quando Naas Rex Ammon oppugnabat eos, petieruntque ab illo inducias dierum septem, vt si non esset, qui li-
B beraret eos in diebus illis, traderent se Regi Ammon, ad hoc, quòd erueret oculos eorum dexteros: Saul autem ante finem horum dierum triumphauit magnificè de Ammonitis, & liberauit viros Iabes: ideo in memoriam illorum septem dierum ieiunauerunt septem diebus pro Saule, & filiis suis, & non ex præcepto, nec ex consuetudine: istud tenet Rab. Dauid Kimhi. Fuit autem istud opus supererogationis: vnde Dauid nimis laudat viros istos. De hoc sequenti lib. cap. 2. & Dauid, quamuis esset vir bonus, non ieiunauit, nisi die vno: quia etiam ad hoc non tenebatur, sed fecit ad ostendendam misericordiam, quam præstabat funeri Saulis.

Chronica breuis omnium regnorum mundi, quæ fuerunt à tempore Heli vsque ad obitum Saulis. Quæst. XX.

C

CHRONICA temporalium incidentium, ex fine libri Iudicum, & Ruth omissa fuerat, nunc aũt eam denuo repetamus, euentus quosdam temporis huius, & historiam libri sub breuitate enarrantes; tempora enim huius primi libri in Heli Sacerdote inchoant, & in morte Saulis finiunt. Fuit autem Heli sacerdos de filiis Ithamar, ad quos summum sacerdotiũ non pertinebat: fuit tamen Heli assumptus propter probitatem in iudicem Israel, cum nondum essent Reges, qui & iudicauit Israel quadraginta annis, vt patet supra cap. 4. cunque esset velut Dominus totius populi, dicunt summum sacerdotium sibi vsurpasse, quod ad domum Phinees filij Eleazari in æternum pertinebat ex pacto Dei, Num. cap. 25. sic ait Vincentius in Speculo historiali. lib. 3. Sed magis dicendum est, quòd iste erat
D vir bonus, & sacerdotes de domo Phinees erant tunc viri nequam: vnde propter huius bonitatem, & illorum nequitiam, Deus transtulit summum sacerdotium in Heli: sic colligitur supra cap. 2. & promisit Deus illi, q̃ in æternum essent sacerdotes de domo sua: cum dicitur. Loquens locutus sum, vt domus tua, & domus patris tui ministraret in conspectu meo vsque in sempiternum. Nunc autem dicit Dominus: Absit hoc à me: sed quicunque glorificabit me, glorificabo eum: & qui contemnent me, erunt ignobiles. In quo prænũciatum est, quòd propter peccata filiorum suorum non maneret summum sacerdotium in domo sua in æternum: sed mansit solum per quinque viros, scilicet in ipso, & in Phinees filio suo, & in Achitob filio Phinees, & in Achimelech filio Achitob, iste occisus est à Saule cum octoginta quinque sacerdotibus, & ciuitas Nobe cum to-
E ta domo Heli tunc periit, supra capit. 22. euasit autem Abiathar filius Achimelech, qui postea fuit summus sacerdos tempore Dauid, vt colligitur sequenti lib. capit. 8. & 15. quem postea à sacerdotio amouit Salomon infra 3. lib. cap. 2. & hoc, vt impleretur maledictio super domum Heli, eodem cap. postea autem nunquam fuerunt sacerdotes magni de domo Heli: fuit autem ipse primus, qui de domo Ithamar sacerdotio summo functus est, & Abiathar vltimus, vt ait Iosephus 5. antiquitatum. Aliqui putant istum Heli fuisse Eleazarum filium Aaron: & motiuum eorum est, quia Eleazarus fuit pater Phinees, Num. capit. 25. ita etiam Heli fuit pater Phinees, supra cap. 1. & 2. Sed falsum est: quia Eleazarus fuit contemporaneus Iosue ante tempora iudicum: de cuius morte habetur Iosue capit. vltimo: Heli vero fuit penultimus de iudicibus parum ante Saolem. Vixit autem Heli annis nonagintaocto, cunque esset

Contra aliquos credẽtes Heli fuisse Eleazarũ filium Aaron.

senex,

ſenex, nec poſſet miniſtrare in ſummo ſacerdotio, tranſtulit illum in filium ſuum Phinees: habebat enim duos, ſcilicet, Ophni, & Phinees; qui miniſtrauit viuente patre, vt ait Ioſephus 5. antiquitatum. Iſti fuerunt viri peſſimi delinquentes in officio ſacerdotali, & dormientes cum mulieribus, quæ excubabant in oſtio tabernaculi, ſupra c. 2. quos Heli grandæuus verbis leuiter corripuit: ideo Deus iratus miſit ad eum virum prophetam prænunciantem occaſum domus eius, eod. cap. Cœpit autem ſub temporibus huius Samuel filius Elcanæ, leuita de familia Caathitarum, qui in pueritia ſua miniſtrabat coram Heli, ſupra c. 2. Iſte anno duodecimo non completo, vt ait Ioſephus 5. antiquitatū. prophetauit de euerſione domus Heli, ſupra cap. 3. Cumq; eſſet Heli annorum nonagintaocto, Philiſthini inierūt bellum contra Iſrael: Duclaq; eſt arca in caſtra: percuſſis verò, & fugatis Iſraelitis, arca a Philiſthinis capta eſt: quo audito, Heli corruens de ſella ſua, fractis ceruicibus, expirauit, ſupra capitulo quarto, in quo fuit is eſt annus quadrageſimus primus, quo ipſe iudicauit Iſrael. Mortuo itaque

Samuel electus iudex.

Heli, Samuel propter vitæ probitatem, & excellentiā prophetiæ, a toto Iſrael in iudicem acceptus eſt, qui tanquam Rex erat. In principio autem temporis huius fuit arca in terra Philiſthinorum menſibus ſeptem, percutiens Philiſthinos plaga magna: quam poſtea cum muneribus retulerunt, ſupra capitulo quinto, & ſexto. Iudicauit autem Samuel Iſrael annis viginti, in quibus conſuetus erat quolibet anno diſcurrere per terram Iſrael, iudicabatque Iſrael in tribus locis, ſcilicet, Galgala, Bethel, & Maſphat: deinde reuertebatur in Ramatha vrbem ſuam, quouſque ſequenti anno inciperet circundare totum Iſrael: & ſic faciebat per ſingulos annos, ſupra capitulo ſeptimo. Huius tempore Iſraelitæ coluerunt Dominum, nam ipſe reduxit eos de cultu Baalim, & Aſtaroth ad cultum Dei. Accidit autem tunc Philiſthinos inire bellum contra Iſrael, congregatis Iſraelitis in Maſphat ad ſacrificium, orauit Samuel pro Iſrael Dominum, qui intonuit fragore magno de cœlo ſuper Philiſthinos, fugatique ſunt à facie Iſrael, & reddiderunt vrbes, quas abſtulerant Iſraelitis, ſupra cap. 7. Hoc tempore manebat templum Domini in vrbe Nobe, quia poſt mortem Heli trāſlatum fuerat de Silo in Nobe: manſitque ibi toto tempore Samuelis, & regni Saulis ferè, vſquequo Saul occidit ſacerdotes, & deleuit vrbem Nobe, ſupra capit. 22. tunc enim translatum eſt tabernaculum in Gabaon: fuitque in Nobe quaſi per quadraginta annos. Hoc tempore arca Domini non erat in ſanctuario, ſicut fuerat à principio, intra ſancta ſanctorum, quia ex quo capta eſt à Philiſthinis tempore Heli, nunquam rediit ad tabernaculum vſque ad annum vndecimum regni Salomonis: quando ædificato templo, duxit eam de domo Dauid in templum, vt patet 2. Paralipom. cap. 1. & fuit iſtud tempus annorum quaſi nonagintaduorum, quod patet, quia à morte Heli vſque ad regnum Dauid computantur anni quadraginta, quos attribuit ſcriptura regno Saulis, vt patet Act. capit. 13. deinde Dauid regnauit annis quadraginta, infra 3. lib. capitulo 2. Salomon autem anno quarto regni ſui cœpit templum ædificare, quod ſeptem annis finitum eſt. De hoc 3. Regum capitulo ſexto, vſque ad nonum, quibus coniunctis, colliguntur anni quaſi nonagintaduo, quibus manſit arca extra ſanctuarium: manſit autem toto tempore Samuelis, & Saulis in Cariathiarim, in domo Abinadab ſupra capit. 7. poſtea autem Dauid anno ſeptimo, regni ſui, quando factus eſt ſimul Rex ſuper Iſrael, & Iudā, duxit arcam de Cariathiarim in Ieruſalem: quæ manſit tribus menſibus in domo Obededom: deinde tranſlata eſt in domum Dauid, ſequenti lib. cap. 6. & 1. Paralipom. capit. 16. Fuit autem tempus, quo manſit arca in Cariathiarim, quaſi quadraginta ſeptem annorum. ſ. toto tempore Samuelis, & Saulis, quod eſt annorum quadraginta & ſeptem annis, vel quaſi octo de regno Dauid: nam tranſtulit arcam Dauid de Cariathiarim in Ieruſalem, quando cœpit regnare ſuper totum Iſrael, vt patet ſequenti lib. capit. 7. ante hoc autem regnauerat annis ſeptem, & menſibus ſeptem ſuper Iudam ſequenti lib. cap. 2. tempus autem, quo manſit arca in Ieruſalem in domo Dauid extra ſanctuarium, fuit annorum quaſi 35. quod patet ſubtrahendo 47. præcedentes de 92. manebunt enim anni 35.

Dauid regnauit annis 40. Salomon anno 4. ſui regni cœpit ædificare templum.

F Seneſcente autem Samuele, cum non poſſet conuenienter diſcurrere per totum Iſrael, ſicut conſueuerat, inſtituit duos filios ſuos iudices Iſrael, qui iudicabant populum in Berſabee. Iſti autem declinauerunt poſt auaritiam, ideo modico tempore iudicauerunt. Venerunt autem Iſraelitæ ad Samuelem petentes Regem, ſicut ceteræ gentes, vt patet ſupra cap. 8. Hi ſunt ſunt viginti anni, in quibus iudicauit Samuel Iſrael: ipſe enim fuit vltimus iudex Iſrael, vt patet ſupra capit. 12. Diſpoſuerat autem Deus dare Iſraelitis Reges. Quadam verò die veniente Saule ad Samuelem inquiſituro pro aſinabus, quæ perierant de grege patris, vnxit eum Samuel in Regem in ſecreto: poſtea autem publicè, per ſortes electo Rege in Maſphat a toto populo, ſorte inuentus eſt Saul ſupra capit. 10. Qui in principio Regni ſui, cum nondum plenè obedirent ei Iſraelitæ, victoriam
G magnificam habuit de Ammonitis pugnantibus contra Iabes Galaad: propter quod renouata eſt vnctio eius, & concorditer totus populus vnxit eum in Galgala ſupra capitulo vndecimo. Regnauit autem annis 20. 18. quidem viuente Samuele, & duobus mortuo illo: quamuis ſcriptura computat annos quadraginta Regni Saulis Act. capitulo decimotertio, quod fit: quia viginti anni, in quibus iudicauit Samuel, computantur cum annis Saulis, & fiunt quadraginta. Saul autem nouiter regnans, elegit ſibi de Iſrael tria millia virorum: quorum duo millia erant cum eo in Machmas, & in Bethel: mille autem cum Ionatha in Gabaa, ſupra capit. 13. Eo tempore Philiſthini dominabantur Iſraelitis, eratque magna turba eorum in terra Iſrael, quæ vocabatur ſtatio Philiſthinorum, & iſta erat in Gabaa: Cogebat autem iſta ſtatio Philiſthinorum Iſraelitas ad ſeruan-
H dum leges Philiſthinorum, ſcilicet, vt ſoluerent eis tributa certis temporibus, & vt non poſſent habere Iſraelitæ fabros ferrarios ad fabricandum arma, ne poſſent ſe erigere contra Philiſthinos: hanc ſtationem Philiſthinorum percuſſit Ionathas, & tunc Iſraelitæ cœperunt rebellare Philiſthinis ſupra capitulo decimotertio. Congregata eſt autem innumerabilis multitudo Philiſthinorum curruum, equitum, & peditum, vt delerent Iſraelitas, qui ſe abſconderūt à facie eorum in cauernis terræ; tunc Ionathas, cum eſſet quadam die cum patre ſuo, & haberet ſolum ſexcentos viros, aſcendit ad caſtra Philiſthinorum cum ſolo armigero ſuo, percuſſitque caſtra, ſupra capitulo decimoquarto. Poſt hoc autem Saul magnifica bella egit contra gentes multas, ſcilicet, Moab, Ammon, & Edom, & Reges Saba, & Philiſthæos, & quocunque ſe verteret, ſuperabat. Eo

Ionathas percuſſit magnam ſtationē Philiſthinorū Gabaa.

I tempore miſit Deus Saulem ad pugnandum cōtra Amalec, cuius præceptis plenè non obediens à Deo damnatus eſt, prænunciato ſibi, quòd auferretur regnum Iſrael de manu ſua, ſupra capitulo 15. Tunc vnctus fuit Dauid in Regem ſecretè, & ſpiritus Domini recedens à Saule tranſiuit ad Dauid; inuaſitque Dæmon Saulem, qui torquebat eum frequenter: ad cuius releuationem Dauid vocatus eſt, vt citharizaret coram Saule, ſupra capitulo decimoſexto. Poſt hoc aliquanto tēpore accidit bellum Philiſthinorum contra Iſraelem, in quo Dauid occidit Goliath, ſupra capitulo decimoſeptimo. Tunc Saul conſtituit Dauid principem virorum belli, & Ionathas iniuit fœdus cum illo, ſupra capitulo 18. Eo tempore cum ferret Dauid coram Saule caput Goliath in Ieruſalem, cantauerunt mulieres, dicentes: Percuſſit Saul mille, &c. & tunc cœpit Dauid odio-
K ſus eſſe Sauli, conatuſque eſt Saul ſemel eum lancea confodere, ſed poſt ad velandam nequitiam ſuam, & vt poſſet facilius occidere Dauid, dedit ei Michol filiam ſuam in vxorem, ſupra capit. 18. Ex eo tempore cœpit Saul perſequi Dauid prius occultè, deinde manifeſtè: quouſque expulit eum de terra Iſrael in terram Philiſthinorum, vt patet ſupra eod. capit. 18. vſque ad 27. Fuit autem exitus Dauid de terra Iſrael, quatuor menſibus ante mortem Saulis: nam quatuor menſibus ſolum manſit Dauid in terram Philiſthinorum, ſupra cap. 27. & tamen ibi manebat, quandiu mortuus eſt Saul, vt patet ſequenti lib. capitulo primo. Dum autem fiebat perſecutio Dauid, accidit mori Samuelem annis duobus ante mortem Saulis, de quo ſupra cap. 25. Poſtea autem congregatis Philiſthinis in bellum contra Iſrael, & conſulta Pythoniſſa, mortuus eſt Saul, & tres filij ius in eodem bello; fuit autem totum Regnum Saulis

Quo tempore mortuus eſt Samuel.

lis annorum viginti, à quo inceperunt Reges Israel: à Samuele autem cœperunt tempora prophetarum nominatorum in scriptura.

De historia temporum. Tempora prophetarum, quando inceperunt. Quæst. XXI.

SCIENDVM aũt, q annus primus, quo cœpit iudicare Heli Israel fuit annus 356. ab exitu de Aegypto, q patet, demendo 40. annos temporis sui, 40. annos Regni Saulis, & iudicaturæ Samuelis, & quadraginta annos Regni David: & quatuor annos Regni Salomonis, qui fluxerunt de Regno suo, quando cœpit ædificare templũ, de annis 480. qui fluxerãt ab exitu de Aegypto vsque ad principiũ ædificationis templi, vt patet infra 3. lib. cap. 6. manebunt anni 356. Erant autem tunc de ætate tertia anni 866. ab exordio quoque seculi vsque tunc fluxerant anni duo millia 809. Cum autem cœpit regnare Saul erat annus 416. ab exitu de Aegypto, & de ætate tertia erat annus 926. ab exordio seculi fluxerant anni duo millia 869. hoc patet addẽdo 60. annos, qui fuerunt inter principium iudicaturæ Heli, & Regni Saulis, quorum quadraginta pertinent ad Heli, & viginti ad Samuelem. Tempore autem Heli filij Hectoris recuperauerunt Troiam, expulsis inde nepotibus Anthenoris. Tempore autem Saulis accidit quoddam bellum magnum, inter Israelitas, & Agarenos: nam filij Gad pugnauerunt contra Agarenos, siue Arabes, & præualuerunt contra eos, occupaueruntque magnam partem terræ eorum, & pecora, vt patet 1. Paralipom. cap. 5. Anno 15. Regni Saulis, qui erat annus ab exitu de Aegypto. 431. & de ætate tertia erat annus 941. & ab exordio seculi fluxerant anni duo millia 884. Cœperunt duo Regnã magna in terris, scilicet Regnum Corinthiorum, & Lacedæmoniorum. Tunc autem apud Athenienses regnabat Rex 17. nomine Codrus: de hoc Eusebius in chronicis, & Vincentius. 3. lib. Speculi historialis. De Codro Rege dicit Valerius lib. 5. tit. 4. de pietate erga parentes, & patriam: Codrus Rex Atheniensis, cũm ingenti hostium exercitu Attica Regio debilitata, ferro, & igni vastaretur, diffidentia humani auxilij ad Apollinis Delphici oraculum confugit: & per legatos sciscitatus est, quo nam modo tam graue illud bellum discuti posset. Respondit Deus, ita finem ei fore, si ipse hostili manu occubuisset, quod quidem non solum in totis Atheniesium castris, sed etiam contrariis percrebuit, eoque factum est, vt ediceretur, ne quis Codri corpus vulneraret: ideo postquam cognouit, depositis insignis Imperij, familiarem cultum induit, ac pabulantium hostium globo sese obiecit, vnumque ex his calce percussum in cœdem suam compulit: cuius interitu ne Athenæ occiderent, effectum est, de hoc meminit Virgilius in 6. Aeneidos, dicens: Et iurgia Codri. Hoc tempore, vt quibusdam placet, Homerus Poeta excellentissimus Græcorum Poetarum fuit, sed alij aliter sentiunt. Hoc tempore regnabat apud Italiam quartus Rex Albanorum, nondum constituta vrbe Roma, & iste erat Syluius Aeneas filius Posthumi: nam primus horum Regum, à quo Romanorum origo cœpit, fuit Aeneas, de bello Troiano fugiens. Secundus Rex fuit Ascanius filius Aeneæ, & Creusæ, qui regnauit in Albania, ipse enim vrbem illam condidit, vt ferunt. Tertius Rex fuit Posthumus Aeneæ, scilicet, quidam filius eius, qui natus est mortuo Aenea, & hic Posthumus vocabatur. Isti tres regnauerant in Italia, antequã Saul regnaret in Israel. Quartus Rex Italorum, qui Latini dicti sunt, fuit Syluius Aeneas filius Posthumi: iste regnare cœpit regnante Saule, de hoc dicitur in Historia scholastica: In diebus illis apud Latinos quartus regnauit Siluius Aeneas, filius Posthumi. Alia tamen historia quartum ponit Syluium Latinum vterinum fratrem Posthumi, & quintum Syluium

Quando cœperũt Regnum Corinthiorum & Lacedæmoniorum. Nota De Codro.

Quo tẽpore Homerus clarus fuit.

Reges Albanorũ.

Reges Romanorũ.

A filium Aeneæ. His temporibus Homerum fuisse, quidam dicunt, de quo magna dissonantia est apud veteres. Crites ponit eum ante descensum Heraclidarum in Peloponensium vrbem: Eristenes cẽtesimo anno à captiuitate Troiæ: Aristaleus, & Philodorus tempore emigrationis Ionicæ: Apolodorus Atheniensis, anno 344. post destructam Troiam. Alij autem tempore modico, antequam Olympiades inciperent. Alij autem ponunt Homerum ante tempora ista. Alij autem multo post, scilicet, sub Iosaphat Rege Iudæ. Iste enim duos libros excellentissimos totius operis sui edidit, scilicet, Iliadem, in qua de bello Troiano agitur, & Odisseam, quæ de laudibus, & gestis Vlyssis conscripta est; de hoc in Valerij lib. 9. cap. 5. de mortibus non vulgaribus. Homerus cũm in quadam insula quæstionem sibi à piscatoribus propositam soluere nõ valeret, præ amaritudine cordis mortuus est.

B Anno decimoquinto Regni Saulis, de quo supra dicebatur, cœpit regnare apud Lacedæmonios, qui sunt in Græcia, & vocantur nunc Constantinopolitani, Rex primus nomine Euristeus, & regnauit annis quadragintaduo. Post hunc verò regnauit Aegis, anno vno, post quem tertius regnauit Scretatus annis trigintaquinque. Quartus Labores annis trigintaseptem. Quintus Doustus annis vigintinouem. Sextus Agesilaus annis quadragintaduo, Septimus Archelaus annis sexaginta. Octauus Theletus annis quadraginta. Nonus Chalamones, & in hoc Reges Lacedæmoniorum defecerunt, scilicet anno Azariæ Regis quadragesimosecundo, qui & Ozias dictus est. Deinde transijt genus Lacedæmoniorum ad alterum genus principatus. Anno prædicto decimoquinto Saulis cœpit regnum Corinthiorum: quorum

C primus Rex fuit Aletes, regnans annis 31. Secundo fuit Chiron regnans annis 37. Tertius Agelas, regnans annis triginta septem. Quartus Plimus, regnans annis 35. Quintus Battis, regnans annis 35. à quo Reges Batti cognominati sunt, Sextus Agelas, regnans annis triginta. Septimus Endimius, regnans annis vigintiquinque. Octauus Aristomodes, regnans annis triginta septem. Nonus Agemon, regnans annis sexdecim. Decimus Alexander, regnans annis vigintiquinque. Vndecimus Thalestes, annis duodecim regnans: tunc Corinthiorum Reges defecerunt, versaque est terra ad alterum genus principatus: & hoc fuit anno Azariæ Regis Iudæ. 42. & sic Regnum Corinthiorum, & Lacedæmoniorũ totaliter æqualia fuerũt, quia ambo cœperunt anno quintodecimo Regni Saulis, & ambo finita sunt anno 42. Regis Oziæ. Et fuit duratio istorum

D Regnorum, quasi 290. annis: quod patet computando tempora Regum, vt scriptum est. De his Eusebius Cæsariensis in chronicis. Anno, quo mortuus est Saul finita est tertia ætas seculi, habens annos. 840. & cœpit ætas quarta in Dauid: de hoc Vincentius tertio libro speculi historialis. Eodem anno regnabat apud Lacedæmonios primus Rex Euristeus, & apud Corinthios primus Rex Aletes; Anno autem quinto Regni vtriusque mortuus est Saul; quod patet, quia isti duo Reges cœperũt regnare anno 15. Regni Saulis, vt dictum est: Saul autem solum viginti annis regnauit, vt ait Iosephus sexto antiquitatum.

Constantinopolitani quõdam Lacedæmonij.

Reges Corinthiorum.

GEEST A *temporum sub Heli, Samuele, Saule, & calamitates, atque prosperitates sibi vicissim succedentes populi Iudaici, hic primus liber nobis descripsit; in cuius*

E *expositione literali tantum, vsque nunc pro viribus insudauimus. Si quid autem ex ignorantia, qua nobis connata est, aut ex multiloquio, in quo iuxta Salomonem raro peccatum deest, deliquimus; habet benignus Lector, quid misericorditer ignoscat, & charitatiuè corrigat. AEmulatoribus vero singulis opusculis meis, ad Lacerandum, caninoque more, & iracundo corrodendum, viam omni modo præclusam esse volo.*

REGISTRVM.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V.

Omnes ſunt Quaterniones.

VENETIIS, M DC XIIII.

EX TYPOGRAPHIA BARETII BARETII.